This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

KAIS.KÖN.HOF- BIBLIOTHEK
432.401-C
PERIOD.

Digitized by Google

ZAGREBAČKI
KATOLIČKI LIST.

CRKVENO-BOGOSLOVNI ČASOPIS.

TEČAJ JEDANAESTI.

1860.

UREDNIK

NIKOLA HORVAT,

UČITELJ BOGOSLOVJA.

432.40[illegible]-C.

U ZAGREBU.

BRZOTISKOM NARODNE TISKARNE Dra. LJUDEVITA GAJA.

Digitized by Google

Digitized by Google

KAZALO.

Broj 1. Hrvatska škola u Priku od *Iv. Črnčića.* — Na slunjskih brdih I. — Biskupu I. J. Viteziću na mlado ljeto bogoslovci *Krčani.* — Polnoćnica od *J. G. Krasanina.* — Dopis iz Beča.

„ 2. Na slunjskih brdih II. — Papa i kongres od *p.* — Dopisi iz Rakovca i Rima.

„ 3. Poslanica iz Rima o Rimu i naših stvarih VIII. Od Dra. *F. R.* — Na slunjskih brdih III. — Orleanski biskup o spisu „Papa i kongres.“ — Dopisi iz Mačkovca i Djakova.

„ 4. Poslanica iz Rima o Rimu i naših stvarih (dalje). — List Napoleona III. na sv. otca od *p.* — Istina u šali. — Dopisi iz Rasinje i od Kupe.

„ 5. Poslanica iz Rima o Rimu i naših stvarih (konac). — Iz pastirske poslanice uzor. kardinala i nadbiskupa zagrebačkoga. — Memorandum papinskih podanikah.

„ 6. Rieč u svoje vrieme od *And. Stipića.* — Papinska poslanica na kardinala i nadbiskupa zagrebačkoga. — Iz pastirske poslanice uzor. kard. i nadbiskupa zagrebačkoga (konac). — Dopisi iz Križevacah i Rasinje.

„ 7. Epistola encyclica ad omnes Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, Episcopos aliosque locorum ordinarios gratiam et communionem cum Apostolica sede habentes. — Rimsko pitanje (iz spisa grofa Montalemberta). — Sve za vjeru i domovinu. — Dopis iz Križevacah.

„ 8. Glas i prosba iz Bosne od *O. Mar. Semunovića.* — Rimsko pitanje (konac). — Predlog iz Rima za godinu 1860. od *Stj. Mlinarića.* — Dopis s bosanske granice.

„ 9. Katoličke iskrice XIV. Od *Il. Okrugića.* — Iz života pape Pia VII. — Pastirska poslanica preuzv. biskupa djakovačkoga. — Dopisi iz Križevacah, Glogovnice, Pešte i sa slovenskih goricah.

„ 10. Katoličke iskrice XV. — Iz života pape Pia VII. (konac). — Izjava visokoč. biskupah Englezke, Irske, Škotske, Belgije, Nizozemske, Njemačke, Švajcarske i Austrije za svjetovnu papinsku vlast. — Dopis iz Križevacah.

„ 11. Katoličke iskrice XVI. — Oslobodjenje i omlada biskupije zagrebačke prije četiri sto godinah I. II. III. — Pismo biskupa orleanskoga na urednika „Constitutionnelova“. — Dopis iz Križevacah. — Književni oglas djelca: Razmatranja jednoga Austrijanca o carskom listu, pisanu 9. Rujna 1857.

Broj 12. Katoličke iskrice XVII.— Oslobodjenje i omlada bisk. zagreb. IV. V. — Papinska poslanica na preuzv. biskupa djakovačkoga.— Dopis iz Križevacah.

„ 13. Još njekoliko riečij o novoj bugarskoj književnosti od Dra. *F. R.* — Oslobodjenje i omlada bisk. zagreb. VI. VII. — Papa i protestanti. — Dopisi iz Djakova i Rima.

„ 14. Papa i stečevina njegova. Priobćio *N. V.* — Oslobodjenje i omlada bisk. zagréb. VIII. IX. X. — Dopisi iz Rima i s bosanskih visokih planinah. — Smjesice.

„ 15. Kardinal Utješenić od *J. Ljubojevića.* — Oslobodjenje i omlada bisk. zagreb. XI. (konac). — Pisanice od *F. S.* — Dopisi iz Rima, Bosne i Turske.

„ 16. Litterae Apostolicae, quibus majoris excommunicationis poena infligitur invasoribus et usurpatoribus aliquot Provinciarum Pontificiae ditionis. — Kardinal Utješenić (dalje).

„ 17. Kardinal Utješenić (konac). — Pastirska poslanica *Fra. Marijana Šunjića*, namjestnika apošt. u Bosni. — Protuslovja i opreke od *Stj. Mlinarića.* — Dopis iz Senja.

„ 18. Katolici u Hercegovini od *Lj—ra.* — Pastirska poslanica *Fra. Marijana Šunjića* (konac). — Pretres djela: Vetera monumenta Hungariam sacram illustrantia ab Aug. Theiner. Tom. II. Priobćio Dr. *F. R.* — Mimogredni pogled na književnost magjarsku od *St. M.* — Dopis iz Senja.

„ 19. Katolici u Hercegovini (dalje). — Pretres djela: Vetera monumenta Hungariam sacram illustrantia (konac). — Okružnica biskupa przemiskoga o služenju kršćanah kod židovah.— Dopis iz Osieka.

„ 20. Katolici u Hercegovini (dalje). — Pietao. Priobćio *Z. N.* — Okružnica bisk. przemiskoga (konac). — Dopis iz Djakova.

„ 21. Katolici u Hercegovini (konac). — Pietao (konac). — Moja o jeziku duhovnikah od *J. G. Krasanina.* — Dopisi iz Križevacah i Livna u Bosni.

„ 22. Kako se razprostrlo kršćanstvo i kakovu blagodat donielo svietu, od *J. Martinovića K.* — Na slunjskih brdih IV. — Slikarije i ljekarije od *J. G. Krasanina.* — Dopisi iz Osieka, Djakova i Beča.

„ 23. Kako se razprostrlo kršćanstvo itd. (konac). — Životopisne crtice otcu Marijanu Jaiću, kapistrancu

Digitized by Google

od *Sl. P—ka.* — Slikarije i ljekarije od *J. G. Krasanina.* — Dopis iz Osieka.

Broj 24. Judina kesa I. od *Z. Niemčića.* — Crkveno izobćenje s posljedicami svojimi. Po Fessleru priobćio *N. V.* — Tielovo u Beču od *p.*

„ 25. Judina kesa. II. — Crkveno izobćenje s posljedicami svojimi (dalje). — Dopisi iz Prozorja i Moravske.

„ 26. Judina kesa (konac). — Crkveno izobćenje s posljedicami svojimi (konac). — Dopis iz Beča.

„ 27. Ogled po svietu od *S. B. V.* — Sjevero-njemačko obrazovanje po učionah i južni Slavjani. — Dopis iz Bjelovara, od Radoboja i iz Primorja hrvatskoga.

„ 28. Ogled po svietu (konac). — Prosvjeta. — Dopisi iz Klanjca, sa slunjskih brdah, s Rieke i iz Beča.

„ 29. Pjevanje i glasba u crkvi od *Ljud. S. Bažanina.* — Dva slovenska spomenika glagolicom pisana u Dobrinju l. 1100 i 1230. od *Iv. Crnčića.* — Dopisi s Rieke i iz Moravske.

„ 30. Pjevanje i glasba u crkvi (dalje). — Papinski breve glede prodaje i zadužbe crkvenih dobarah. — Dopis iz Moravske.

„ 31. Pjevanje i glasba u crkvi (dalje). — Allocutio Sanctissimi Domini nostri Pii Papae IX. habita in Consistorio secreto die 13. Julii 1860. — Grozovita bieda u Irskoj.

„ 32. Pjevanje i glasba u crkvi (dalje). — Niemci, mjesto u slavonskoj krajini od *Ferde Filipovića.* — Englezko licemjerstvo.

„ 33. Pjevanje i glasba u crkvi (dalje). — Niemci, mjesto u slavonskoj krajini (konac). — Dopisi iz kotara moslavačkoga i Turske.

„ 34. Pjevanje i glasba u crkvi (dalje). — Svetkovine u Londonu. — Dopisi iz Ivanić-grada.

„ 35. Pjevanje i glasba u crkvi (konac). — Svetkovine u Londonu (konac). — Dopisi iz kotara bjelovarskoga i Moravske.

„ 36. Responsum ad tria contra revelationem ac fidem asserta. — Dva bakroreza od Petra Mančuna, rezara u Rimu, priobćio Dr. *F. R.* — Dopis iz Požege.

„ 37. Responsum ad tria contra revelationem ac fidem asserta (konac). — Slobodni zidari. — Pismo nj. svetosti pape Pia IX. na maronitskoga patriarku i biskupe. — Dopisi iz Klanjca i Moravske.

„ 38 Isukrst kao Spasitelj čovječanstva I. Od *Josipa Zorića.* — Slobodni zidari (konac). — Dopisi iz Beča, Kutjeve i Bizovca.

„ 39. Isukrst kao Spasitelj čovječanstva II. — Prauzrok skvarenosti u mladeži našoj od *N. Karlovčanina.* — Dopis iz Senja. — Pričice.

„ 40. Isukrst kao Spasilelj čovječanstva III. — Ogled po svietu od *S. B. V.* — Govor uzor. stožernika i nadbisk. bečkoga proti nasrtom na konkordat. — Dopis iz Beča.

Broj 41. Isukrst kao Spasitelj čovječanstva IV. — Ogled po svietu (dalje). — Govor uzor. stožernika i nadbiskupa bečkoga proti nasrtom na konkordat (konac). — Dopisi iz Senja i Kostajnice.

„ 42. Isukrst kao Spasitelj čovječanstva V. — Ogled po svietu (dalje). — Put u Zlatni Prag na XII. obću skupštinu katoličkih družtvah od *sr.* — Dopis iz Knina.

„ 43. Isukrst kao Spasitelj čovječanstva (konac). — Ogled po svietu (dalje). — Allocutio Sanctissimi Domini nostri Pii Papae IX. habita in Consistorio secreto die 28. Sept. 1860. — Dopisi iz Nove Gradiške i Beča. — Književni pretres djela: Православие или коя църква правне учи, източна или западна? Роду сръбском посветно Іоаннъ Чокрлян.

„ 44. Četiri nadpisa latinska na džamiji u Baru s njekimi povjestnimi crtami. Priobćio Dr. *F. R* — Ogled po svietu (dalje).— Odziv „Pozoru“ od *P*

„ 45. Četiri nadpisa latinska na džamiji u Baru s njekimi povjestnimi crtami (konac. — Ogled po svietu (dalje). — Tugovanje uz lies biskupa Fra. Mariana Šunjića od *Ljubomira.*

„ 46. Naš narod u gornjoj Krajini. — Ogled po svietu (dalje). — Tugovanje uz lies biskupa Fra. Mariana Šunjića (dalje). — Dopis iz Moravske.

„ 47. Ogled po svietu (konac). — Tugovanje uz lies biskupa Fra. Mariana Šunjića (konac). — Dopis iz Moravske.

„ 48. Dobro onaj stoji, koj se Boga boji I. od *F. S.* — Grobno slovo na zadušnicah za pokojnoga biskupa Fra. Mariana Šunjića, rečeno u Gučjojgori. — Dopisi iz Plesacah i Bosne.

„ 49. Dobro onaj stoji, koj se Boga boji II. — Povratak Bugarah u katoličku crkvu. — Dopisi sa slunjskih brdah, iz Virja i Moravske.

„ 50. Dobro onaj stoji, koji se Boga boji III. — Sramota našega vieka. — Dopisi iz Križevca i s bosanske granice.

„ 51. Slovo prigodom stogodišnjice, na slavu Andrije Kačića-Miošića dne 13. Prosinca t. g. u Zagrebu svetkovane, rečeno u prvostolnoj crkvi od *Jos. Marića.* — Darovnica preuzv. gosp. biskupa J. J. Strossmajera, kojom daruje za utemeljenje jugoslovjenske akademije znanostih 50.000 for. a. vr. — Dopisi iz Križevca i Karlovca.

„ 52. Čega nam je pomanjkalo u družtvenom životu? Od *Mijata Stojanovića.* — Što bi bilo od papinstva, da postane francezkom narodnom svojinom? — Dopisi iz Senja i iz Moravske.

Povrh toga u svakom je broju „Viestnik“, sadržavajući domaće i inostrane crkvene, književne i ostale u smjer lista zasjecajuće viesti.

Digitized by Google

BROJ 1. U ČETVRTAK 5. SIEČNJA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Hrvatska škola u Priku.

Troje bečke novine, koliko ja znam, jesu lani naviestile svojim čitateljem, da „prečastni gospodin Josip Bezzich (Bezić) želi utemeljiti u Priku školu für morlakische Knaben, pak da za to išće pomoći, i da je prišao u Beč.“ Ovomu glasu njeki se čudjahu, njeki rugahu, njeki radovahu, a njeki nemogahu ga ni razumjeti pravo. Mnogi Niemci pitahu jedan drugoga: „Kakov je to narod morlakisch?! zar je i takova po Dalmaciji? koga je plemena? koje krvi? ima-li ga mnogo? može-li šta Slovjenom dodijati, zanovietati, priečiti.....?“ Jedni hotijahu da su to Turci, drugi se pravdahu da su Albanezi, treti sudjahu da su Grci, četvrti mudrijahu da su Celti: a meni srdce pucaše malo od smieha, malo od jada, malo od tuge, pak protumačih njekolicini ovu čudnu, smiešnu, težku zagonetku. Rekoh: „Morlak“ su skovali Talijani, sjedinivši dvie rieči: Moro i Vlah, ali na svojem nakovalu, pak se je *h* pretvorio u *k*, kako: *miki* nam. *mihi*, *nikil* nam. *nihil*, i daj malo *kruka* (kruha), a *V* izčezlo, jer njihov jezik neima nijednoga „vl“ (ni: *vle*, *vli*, *vlo*, *vlu*, ni: *vra*. *vre*, *vri*, *vro*. *vru*). kako ni latinski, ni njemački [1]), ni madjarski. Zato govore: Morlah nam. Morovlah, i Valak, Valacco nam. Vlah: ako jih siliš, da izgovore našu slovku *vla*, a oni tebi *ula*, i *urag* [2]) nam. *vrag*. „Moro“ je talijanska besjeda, znamenuje: crn, crnac, crnomanjast [3]) a „Vlah“ je slovjenska. Rusi, Poljaci i Česi govore Talijanom: Vlasi, Vlahi, Vlohi; ovako i pišu. Jur imamo 60,000000 svjedák, pak bi moglo dosta biti; ali možemo jih jošte pridati. Pitajmo malo južne Slovjene. Po Istri, po biskupiji goričkoj i po vidamskoj (Udine) zovu Slovenci Talijane, svoje susjede: Vlahi, Vlasi. A naši pisci? Njeki Vrbničanin, koj je napisao 15. vieka propovjedi, svjedoči: „I takoje v Rimi sv. Ivan je byl mučen, kada je v ulji žgan pred *vlaskimi* [1]) vrati“ (ante portam Latinam); Marulić je preveo Catona, ter Latium rekao Vlahija: „Tim ti je vridnije prijatelja steći, Ner od sve Vlahije kraljem se nareći;“ a glasoviti Budinić, drugi Dalmatin, poslovinio je 16. vieka Canisijev katikizam latinski spisan, ter prevodu na čelo zapisao: „Iz vlaškoga na slovinski jezik.“ Tako se slažu svi Slovjeni, sjeverni i južni, sadanji i bivši: da „Vlasi“ jesu Latini i Talijani, njihov porod, pače sve romansko pleme po mojem sudu [2]). I Niemci jih krstiše: die Welschen, a Madjari po svojem govorilu: Olasz, Oláh. — Ovako jim dokazah, što je pravo „Morlak.“ Ali, rekoh, dalmatinski Talijani po nepravici nadievaju svojim Slovjenom: Morlaki t. j. Crni Vlasi [3]), pak je došlo u bečke novine: „für morlakische [4]) Knaben“ t. j. za Slovince, a ne za Talijane. A zašto Crni? zapità me njetko. Odgovorih mu, da neznam naprav, ako ne zato, što Slovjeni zovu podunavske Romane, njihov rod: Karavlasi, a „kara“ je turska rieč te znači: moro, crn; možebit, bat za bat. —

Sada hoću povjedati čitateljem Katoličkoga lista, gdje, što. koliko i kakovo je Priko. Ono je u spljetskoj biskupiji tik rieke Cetine, na desnoj

[1]) I njeki Slovenci, njemački susjedi, govore (i pišu!): Lah nam. Vlah, las nam. vlas itd. I Hrvatom dodija tudje govorilo, pak pišu: dignuti, dizati nam. dvi — kako narod govori; i unuk nam. vnuk.

[2]) Tako njeki Slovenci.

[3]) I naši Primorci i Otočani imaju: ti si môrast, ona je môrasta, môrica.

[1]) Ovako i misali i breviari glagolski.

[2]) „Vlah“ t. j. nesjedinjen Hrvat, jesu šuplje glave izmislile.

[3]) Vlašići su nam Plejades.

[4]) Ono naše more od sv. Marka otočića do Senja prozvaše Talijani i njihove opice: Il canale della Morlacca t. j. kanal Morovlahinjin, ili Crne Vlahinje, valjada senjske bure, koja im se je njegda zamjerila.

Digitized by Google

strani, a Omiš je na lievoj, ali blizu. Ono nije grad, niti selo, no jedna njekakova kuća, kojoj najbrže Omišani ovo ime nadješe, što jim je preko rieke; ima crkvicu i njekakov vrt, u kom je maslín, a njekada je bilo i jabúk, krušák itd. Ovdje na samu stanovali su njegda nesjedinjeni koludri, pak neznam od kada do ljeta 1747. naša Mala Bratja: ovoga ljeta 3. Rujna u trogirskom saboru narediše poglavari ovih kuludár, da se izsele iz ovoga samostana „per li pregiudizî notabili ed ancor li disordini che la Provincia stessa di quando in quando soffriva a cagione dello stesso, e non venendo adempite le condizioni e le promesse del Sig. Cpn. Nicolò Marinovich, poste sotto questi termini: „Offerens se dare et assignare tot bona, quae sufficiant pro congrua substentatione duorum Fratrum.“ I oni se izseliše, jer posluh je sveta stvar, veli naša poslovica.

Tri ljeta za tim, t. j. 1750. nadbiskup spljetski. Pacifico Bizza, domisli se pustomu Priku, ter namisli u njem gojiti nauk, radost, veselje hrvatsko — pope glagolce; i zastavì s prave hrvatski (glagolski) seminarij, premda neimaše zanj „nikakovih dohodák krom dobroga Boga, komu se željno preporučaše.“ Hvala mu i čast! njegovo ime valja zlatnimi pismeni pisati! Bog mu dao pokoj vječni! Postavi ravnatelja popa Sjepana Tiardovića iz Dolnjega Dolca, pak se probudiše Hrvatići: na 15. mjeseca Veljače biaše unutri 12 žakán. Hranu kakovu takovu sámi su prinašali iz svojih ubogih kúć, te im je sve dobro bivalo. Mjesec dan kašnje, 11. Ožujka poslà svjetovna vlada liepo pismo nadbiskupu, ter ga hvaljaše što učini, rekav, da „to država potrebuje, jer da ima malo nauka.“

Za ovim vriednim pastirom biskupovao je Mikula Dinarićić: i on je skrbio za hrvatsko sjemenište. Ljeta 1761. hotijaše njeka strana pasti, a on, vidîv kako se ondje žakni mnogo uče, napisà 14. Lipnja poslanicu, ter preporuči svim svojim dušam, da pomognu. Pomogoše dobri ljudi, i već nego pitaše. A kako nebi dali za svoje drago Priko? Po toj pomoći načini starinu i pridà čudo novine, pak biaše mnogo prostora, i djakov sve to više, do 60 svake godine. Tri učitelji i ravnatelj imahu silu djela, a platje vele malo; hotijahu se odreći ove nevoljne službe. Zato spljetski nadbiskup, Lelio Cippico, zaprosì l. 1791. 9. Travnja mletački senat, da se smiluje pričkim učiteljem, da im da njekakove dohodke, kojimi gospodari. Ali Mletčani neodgovoriše ni bielo ni crno. — Osvojila Dalmaciju Austrija, pak „visoki prenačinjajući i predjelajući sbor“ odluči l. 1817. 31. Siečnja davati na mjesec 20 forintí ravnatelju popu Petru Kružičeviću, a 15 učitelju popu Ivanu Kružičeviću, obećav jim više, ako budu marljivi.

Politika sv. Kurila [1]) i Metodija da nevalja ništa! A ona je začinila njihovo propoviedanje, učenje zasmočila, Hristov zakon osladila; ona je Slovjene pogane sbudila, očarala, omamila, namečila, urekla, osvojila, obladala; ona je slovjenske kumire osramotila, opustošila, skončala, a Gospodnje stado širom razširila. Politika pape Ivana VIII. da nevalja ništa! A on je pohvalio i nije mogao dohvaliti Cirila i Metoda, što su se premudro domislili, kako i čim mogu najlaglje i najbrže velik narod pokrstiti ter u Božje kraljestvo privesti. Politika Innocencija IV. nevalja ništa, — satarimo slovjensku liturgiju, proženimo iz crkve hrvatski jezik, zatvorimo Priko. I jesu ga zatvorili ljeta 1820. [2]) Recimo, kako je rekao preuzvišeni gospodin djakovački biskup, Juraj Strossmayer u svojoj glasovitoj poslanici: [3]) .... nescisse eos, quid faciant, qui ritui slavo-latino et idiomati sacro glagolitico eam sortem inter Slavos pararunt, ut hodie ab agoniae statu non multum distet; impegisse id in privilegia Apostolica, auctoritate Joannis VIII. et Innocentii IV. Romanorum Pontificum firmata, quae effectu suo frustrari nefas semper haberi debuisset. .... Valja da onoga ljeta nebijaše nijednoga Strossmayera, nijednoga Kožičića, nijednoga Agalića, nijednoga Levakovića, ni Karamana, ni Gocinića?! Tko mogaše privoliti, da se skonča, što je 10 viekov vjekovalo, da se satre, što je 1000 liet ljetovalo?? Tko mogaše pristati, da se Hrvatom, vjernim katolikom, dobrim dušam ono uzme, čemu biahu iz mala privikli, čemu biahu naučni kako diete svojoj majčici? Tko mogaše pustiti, da im se uši zataknu, razum zatvori, a srdce osuši? da im se radost obrne u žalost, a volja u nevolju? To mogaše samo per „nefas.“ Valja da već nebiaše živ makarskoga biskupa Fabiana Blaškovića vikar iliti namjestnik, koj napisà znatnu poslanicu o našem jeziku onoga ljeta, kojega u Beču dieljahu Evropu, onoga, komu se naše tekuće najveć protivi. Slušajmo ju:

---

[1]) Ne samo Vid Omišljanin ima: Kuril a ne Ciril, nego i knez Novak, i drugi misal, i drugi breviar.

[2]) Ovih liet je i na Krku zapovjedila „nova politika,“ da već nevalja učiti ni pisati (tako ni govoriti) slovinski, kako su stanovito od 11. vieka do sada. Tužni nebogi plovani morali su svojemu dragomu jeziku medjaš postaviti u krstnih knjigah: miholjski oplaka glagolicu l. 1815.; dobrinjski, Justinić, i dubašljanski ovršise joj opielo l. 1816.; a vrbanski, Pavan, ostavì ju 1817. Neznam, kada su se ostali podložili, ali znam, da jesu. A kada po inih biskupijah? Ja držim, da dugoruka ljeta 1780—1790. neprašćahu, samo gdje mogahu. Ali prisegla je zemlja raju, da se sva otajna znaju; zato neka gg. župnici obznane uredničtvu „Kat. lista,“ od kada nije glagolica u crkvenih knjigah: to je epoka u našoj poviesti.

[3]) Vidj 26. br. Kat. lista. g. 1859.

Digitized by Google

„Mnogo Poštovanom [1]) i Pričastnomu Zboru Misnikah i ostalih sviuh Carkovnjakah Slovinskih [2]) a navlastito onim koi slagaju skupštinu Popah Harvatah u daržavi Poljicah [3]) u Dalmacii.

Ivan Jozip Pavlović Lučić,
pozdrav i zagarljenje bratinsko.

Koje i koliko izvarsite bilige sarčenosti i neumorne ljubavi, pridraga bratjo, stanovito slidiosam pokaživati prama Vami za cilih 30 godišta moga najsnažniega života, nije prigodno da ja sad ovde počmem izkazivati, nebuduć ni jedinog jednoga medju Vami kojibi pravo reći mogao da to nezna. Ostavivši sad na stranu spominjati triestere [4]) moje knjižice date dosad na svitlost za vaše potribito prosvitljenje i svakojako uvižbanje u svim carkovnim i misničkim poglavitim poslima, evome pripravna sasvim da jurve, više od truda i podnesena progonstva, negoli od godinah, sidinava, ćelava, krezuba, i stara za dat Vam još pria moje smarti najposlidnje, more biti, znamenje moga gorućstva za sve ono što i malo može ticati vaš dobar glas, i vaše uvižbanje još u nikim stvarima pristojnim prisvetom misničkom pečatu. —

„Pridgovor koi udilj slidi, izkazatiće Vam, u čemu Vas niki danas ištu snaći i u napast uvesti, baš na način onih prvašnjih podjamnih Farizeah, koi ištuć Spasitelju našemu naći u jaju trunja, propasno prinišemu prid oči jaspru, pitajućga: Pristoili dati harač Cesaru, ali ne, za tako oboritiga ili u nemir s' Cesarom, ili u omrazu s' pukom. Ovake dan današnji zamčice Vamise popinju, Bratjo moja pridraga, kad prihodite u nike druge daržave, i kad zvani i moljeni blagoslove činite, zapise razdiljujete, i zaklinjanja izgovarate. Ja s' ovim mojim knjižicam sve Vas želim od napasti osloboditi, i zato ih Vama svima u skupu, i svakom pobaška poklonjam i darivam. Necinite (nemislite) ne, ni po ovomu, da, kako Popi Harvati, ostat hoćete brez progonstva.

„Malo manje od hiljade godinah, odkadse u Vami (čujte!) vaša priprostitost i ostale osobite kriposti i Božja nadarenja, pod izvit (sub praetextu) Glagoljaškoga jezika, progoni. Ovi jezik isti prislavni više putah ozloglašen kod s. Apostolskoga sidališta, od nenavidnih kipah prognat, i od dva Dalmatinska, sviuh Biskupah, Sabora. [1]) Vami zabranjivan, s' česa biše Vami i carkve zatvorane, za veće vrimena i Časo-slovje (breviarium) smeteno, i mise obustavljene, vazdaje (čujte!!) najsnažniu obranu dostigao kod S. Otacah Papih Nikole II. [2]) i Adriana II. i Ivana VIII. i Innocenca X. i Benedetta IV. [3]) i donapokon kod Pia VII. priblagodarnoga, koji Časo-slovje Vaše novo u mnogim, a navlastito u nadometku uzmnoženo s' potroškom od trideset i više hiljadah tvardih talirah [4]) srebrenih, čini dat u Rimu na svitlost i s pečatnicom vlastitom svojom, istom Časo-slovju pristavljenom, pope sve Harvate i jezik njihov glagoljaški (sic) pohvali, uzveliča i proslavi. Ova ovde sad sva u kratko spominjem za Vaše obradovanje, pokripljenje i napridovanje u svakom dobru, u svakoj svaršenosti, i u najvišoj svetinji, koja ima biti sviuh misnikah najpoglavitie obiližje. —

„Ništase dakle (posluh!) nikad nebojte od koimudrago Vaših protivnikah, o odabrano malo stado Isukarstovo. S' Postavom vire svete i s' urešom življenja posve misničkoga, slidite uzdaržati priprostitost Evandjelsku Vašu, po kojoj mili Bogu, dragi ljudma, korisni iskarnjemu, od dike svemu našemu Narodu, čekajte prilipu krunu slave, s' kojomće Vas pósli ovoga života okruniti u Raju Pravedni sudac. To Vami svesardno želi i prosi od Boga, tko Vas sve garli, ljubi, i u sarcu svomu nosi. A Vi za me i živa i martva nepristanite nikad Boga moliti.

U Makarskoj na 20. rujna 1815.“ —

Ostà u Priku sám samcat stari pop Petar Kružičević; on se čudom čudjaše, što je doživeo,

[1]) Najdoh ju štampanu u slovnici g. Stazića, na str. 381., ter neznam, koliko je ovdje pišćeva pravopisa.

[2]) Vidit je, da mu nije svejedno pop Slovinac i pop Hrvat: oba su jednoga jezika, ali prvi maši po latinsku, a drugi po hrvatsku. Ovdje želim nješto povjedati, a i prilika mi je liepa. Mjeseca Veljače p. g. dojdè u Beč njeki Novaković, Dalmatin, iz Poljic rodom, pravo iz Tugár, prosit cara, da mu on da pravo, kada su mu drugi dali krivo; njeki moj prijatelj pripelja ga tužnoga niemca medju Niemci k meni, da ga naputim, gdje stoji Petar i Paval. Ja ga drage volje naputih, rekav, da mi se vrati, da štogod od njega dočujem i doznam: vidjeh bo, da je posve naš čovjek, da samo naški umie, i to vele liepo. Što težak reče, neporeče. Ja se s njim nagovorih prvoga dne, pak drugoga, zatim tretjega, najzad četvrtoga. Mnogo dočuh, čudo doznah. Biah ljut na bečke novine, pak najprvo upitah. Ste Vi Vlah? „Ja Vlah???!! što govoriš?“ Da gdje su Vlasi? „Daleko u Turskoj.“ A što ste Vi? „Što i ti — Hrvat.“ Sto krat je spomenuo „pope Hrvate.“ Da si vidio, moj dragi čitatelju, kako gorko plakaše za Prikom, za „hrvatskom škulom,“ za „hrvatskimi popi!“ kako mi pobrajaše i nabrajaše koristi od „hrvatskih popov!“ da si slušao, kako se tužaše na tudji jezik, na „talijanske (t. j. latinske; neučen čovjek nečuje, da je razlika medju njima) pope!“ Meni se sada neda u crkvu, govoraše, jer moram stojati „kako kamen.“ — Nitko mi nije narodne žice nategnuo koliko on težák! Rekoh mu: pravo imate, jer nauka je jedna muka, a oduka dvie muke. — „Gospodine! mi Poljičani bismo svega dali, da nam vrate „hrvatsku škulu.“ . . . . Još će dvie rieči o njegovu jeziku. On je štokavac, pak šta mislite, kakove mu padeže ima jezik? Po duši govorim, i dva svjedoka duhovnika imam: da ima pravi dativ (óm, ém, ám, ím), pravi lokal (ih, ah, ih), pravi sociativ (l, mi, ami, i, mi), kratki genitiv; za svega govorenja, koga biaše čudo, nismo čuli drugakova padeža. Ergo. . . .

[3]) I na Krku je njekakova župa, kojoj je ime: Poljica, Poljic, na Poljicih, kako dalmatinskoj kneževini: Novaković je čestokrat rekao: iz Poljic, na Poljicih. Dakle krivo zapisà njeki putnik: „došao sam u Poljicu.“ Poljica jesu mala polja.

[4]) Ja bih je rad vidjeti!

[1]) L. 925. i 1059.

[2]) I.?

[3]) XIV.?

[4]) Bog mu platio!

Digitized by Google

i sve nevjerovaše, da to može biti, da je to istina; sve sàm sobom govoraše, da to bi velika škoda, silna rana, žestoka muka, da to bi najveća ludost bila. On sve čekaše, da se ljudi otriezne, da se opamete, ter progledaju i omudre, pak svakomu svoje povrate; a čekajuć potezaše onu plaćicu i težaše onu zemlju. Ali se nebog načekà — prvo smrt dočekà. Ljeta 1845. zaskuknù: Gospodi! v tvoje rucě preporučuju svoj duh..... Svoje četire sjenokošice, koje su polag Prika, i on vrtal ostavì svojemu rodu, izgovoriv, da sve vrnu hrvatskomu seminariju, ako ožive.

Sada bih imao dokazati, da, ako su vuci siti, nisu ovce ciele, nego:... nocuisse id unitati, scissionem hinc inde promovisse, et medii ejus vim attenuasse, quod absque dubio, in manibus S. Matris Ecclesiae, viam subin paci et reconciliationi optime stravisset.... kako ondje preuzvišeni g. Strossmajer očituje; ali neprimogu, no kada mi olazni.

Doba je da poviem, što je sada u Priku ili što bude, ako Bog dá i sreća junačka. Njekoliko liet po Kružičevićevoj smrti domisle se njeki duhovnici spljetske biskupije, da bi dobro njekakvu školu otvoriti u Priku: puknù glas kako triesk, izleti kako striela ter proleti svu biskupiju i doleti do svih Poljičán, a oni dušom i tielom Hrvati prerado preželjno uzklikoše: „Hrvatska škula! hrvatska skula! hrvatski popi!“ pak sve klikovahu i liepo se dozivahu. Ali do mala; doznaše bo, da to nije za „hrvatske pope,“ pak posljednja biaše gora od prve. Oni duhovnici biahu drugo namislili: ondje odgajati i školati Slovince; i to se sgodilo. Presvietli spljetski biskup, Luigi Maria Pini, izprosì 16. Listopada 1853. od vlade i Priko (jer ga je bila osvojila) i dopust, da može i smie školu utemeljiti, ter javi pismeno svojim ovčicam, što je stekao i za što. Prijavili se mnogi roditelji, a on l. 1854. na Sviećičinu, da majka Božja bude pomagati, Priku vrata širom otvorì, ter nabroji 51 Slovinca iliti Hrvatića, kako ti drago, samo ne „Vlaha“ ni „Morlaka.“ Preporuči ga: neoskvrnjenoj vazda Djevici, sv. Apostolima Petru i Pavlu, sv. Josipu zaručniku i drugomu Kalasanciju, sv. Terezi i sv. Alojsiju; a ravnateljem učini prečastnoga g. Josipa Bezića, začastnoga kanonika makarske crkve, koga sam na početku spomenuo. [1]) Ovako počè odhranilište i početna učiona: svaki gojenac je morao plaćati 60 forintí na godinu. Rekoh, morao, jer sada je opet sve prestalo, moralo je prestati. A zašto? Ostareli su zidi i krov i pod, a i tiesno je za onoliko djetce, koliko bi jih radi gojiti. Za to pr. Bezić išće, prosi i moli, da mu pomože tko može; za to je došao u Beč, pak pohodio njeku moguću gospodu; za to je bio i u Zlatnom Pragu itd. Ljudi mu govore, da bi bolje, koristnije i ljepše bilo u kom tom gradu, n. p. u Spljetu ili u Makarskoj, nego ondje na samu, a on odgovara: „Ondje imam nješto a drugdje ništo, i ja bih volio; ali baba bi išla u Rim, a neima čim: valja se protegnuti koliko je postelja duga.“ Što su mu do sada darovali dobri i milostivi blagaši, malo je prema potrebi; ali se nada drugim darom.

A školski jezik? Čudno pitanje! Nije ne tako mi istine čudno, jer Priko nije u Njemačkoj, gdje Niemci njemački uče, nije u Ingleskoj, gdje Inglezi ingleski uče, nije u Franceskoj, gdje Francezi franceski uče, nije u Talijanskoj, gdje Talijani talijanski uče, nije..... nego je u Slovinskoj zemlji, a Slovinci vole tudje nego svoje, vole maćehu nego mater, vole svoga susjeda diete, nego svoje. Priko je u — Dalmaciji, gdje je prva suknjica, nego košulja, gdje se mladež u školah odučuje svojemu jeziku i oduči, pak kad se čeljade iz „škol“ vrati u svoj dom, neumie govoriti s dragom majčicom..... Zato ga napredujemo i crkvenjaci i svjetovnjaci, zato smo prosluli Slovjeni, zato nas zna sviet i štuje i časti i slavi i diči i veliči, zato je onomadne bečka židovka „die Presse“ po svoj Evropi raztrubila: „So was kann nur aus Croatien kommen; aber quousque tandem?“ Do kada??

Nu preč. g. Bezić svjedoči, da je do sada bio naš jezik, i obećuje, da će bit i od sada, kako hoće Bog i pravični ljudi, kako hote ljudi, kako je dostojno i pravedno, pravo i spasiteljno.

Iv. Črnčić.

[1]) Iz njegova talijan. spisa uzeh, što se je Priku dogadjalo i dogodilo.

Na slunjskih brdih.

I.

Je-li igdje medju nami živa duša, koja nije čula za slunjska brda? Je-li igdje u našem zraku sokô, te nije svoja siva krila razapeo nad slunjskimi brdi, da vidi, kako se bukva širi, kako hrast žiri i breza se bieli, da vidi, kako bujno paprat i riesa pokriva žutu zemljicu? — Toga nikako vjerovati nemogu, van da se glas zvoneći ljepotu slunjskih brdah namjeri na gluhe uši, ili na studenjaka, koj neima čuvstva za ljepotu prirode, i to ljepotu — umjetnu? ne, van za ljepotu, koja izza sveobćega potopa u prvi mah iz talasah pomoli svoju uzvišenu površinu. Nisam, žalosti moja, vidio nit hrjava Engleza, nit podrugljiva Niemca opazio, a i naša domovina neposlà muža, koj bi nas s koje god strane prirodoslovnoga znanja opisao. Da su slunjska brda, čija nisu — da su moja, na vrhu

Digitized by Google

bi sazidao kulu, u kulu bi namjestio obača, koj bi svake noći trubio u kravski rog i razganjao vještice, koje noćju muzu krave, i naklicivao bi zoru. Okružio bi u kuli veliku dvoranu, i tuj bi besjedio o plugu, oranju, o kositvi, žetvi i o svakom dobrom radu. Kuda bujad buji i modri se riesak, sadio i gojio bi svake vrsti voćke i dudove (murve) na slast svilaricam, koje bi mi prele tanku svilu. Naselio bi obrtnikah i umjetnikah. neka bi narodu slikali kraje i predjele, neka bi tkali sukno i strojili kožu, da se odjenu ljudi domaćimi proizvodi. Različna bi bila moja kula od onih u stara vremena, kad su Hrvati u krvavu potu kamenje i vodu nosili. žgali, palili i zidali sve samo za tlačitelja. Je-li se u gradovih, od kojih razvaline još gledamo, šepirilo njemačko viteštvo, neću reći: al sva je prilika, da, dočim se pjevalo u gradovih, plakalo se po selih. Ogrieva me ljubav kršćanska, te neću da osudim pokojnike, živuće duhom ondašnje dobe. No da nebude sv. katoličke vjere i samostanah, kojim se mnogim već niti za trag niti ime neznade — još bi nas manje bilo. — Valvasor u III. kn. pag. 437—442. kaže, da je na Kranjskoj bukov lug, i da u tom lugu hudić puhe pase; svaki stari puh da ima za ušima zarez, kojim ga ubilježi „ihr ungesegneter Hirt.“ Valvasor dade toga nečastivoga pastira narisat: s malim repićem, štapićem, kozjimi papci i rožići, i utisnù mu pomnju, kojom pazi puhe, a puhi opet čine svoje: sladko pasu bukvicu. Stari je Valvasor bio sieda brčina. —

Tamo tako, kod nas ovako: Pošao čovjek sjekirom u šumu, da usieče drvo. Dobra ga sreća nanesla do hrasta stara, sivom mješinom obrasla; popne se čovjek na hrast, htjede ga samo ovršiti, al kad sjekirom dva tri puta kuc, kuc, odvali se stara trula hrastina, a čovjek omakne se u stubalj i do vrata ugrezne u med. Sladko u medu stajati i oslastno prste lizati; nu kad se već sit nalizao, hoće iz stublja, nu nemože. Gust med, skliznu se noge, sunce na počinak, med dogrdio, okiselio. Viče čovjek izza glasa u noć. Škripa snieg, njuška se čuje, pomoli se glava nad stubljem, čovjek u strahu uhvati glavu za uši, glava čakne i baci čovjeka na snieg. Je-li se sam oblizao, ili ga oblizao medjed, kronika nekaže. To se valjda sbilo, kad su Frankopani u Slunju, Karlovići u Bariloviću. a njeka banica Kristina u Krstinji boravili. i dok se jošte nije znao Turčin ni po imenu, ni po okrutnom djelu poznavao. Oj Hrvati, žilava ste li života! Tko nije sve gazio po vami? pa eto vas i sada do velike valjda sgode sačuvanih i Božjom rukom sahranjenih! Dat će Bog, prem smo na lancu čovječanstva, koj se je po Europi pružio i sapeo narode trgovinom i željeznicami, zadnja karika, neka nas; znam, da smo zdrava karika bez hrdje, i da ćemo uzdržati, došlo što mu drago, i pričekati, da i nam sine sunce bolje dobe; ali to neće biti ni pomoćju ni milošću tudjom, van naukom i naporom našim. Bog stvorac prodje u stvaranju postupno s jednoga stvora na drugi, dok najposlje dojde na najplemenitiji stvor, na čovjeka. Tako postupno razvija se takodjer znanje i mudrost ljudska, i u tom si naliče obe mudrosti; samo je ta medju njima razlika, da je Božja izvorna, a ljudska tipava, nasliedjena; Božja trajat će bezkonačno, a ljudska, netom što nastane te si nješto znanja nabavi, strovali se u zaborav, tako da ljudi, narodi, pokoljenja vazda počimlju i dospievaju — a nikad gotovi! — Kažu, da putujući Isus s Petrom dodje do Kupe ili Korane, — nekažu svi jednako, — i vidiv ove kraje prekriži je i reče: „Budite zdravi i gladni!“ Hvala Bogu! na čistom zraku u gorah i planinah naših zdravja dosta, a i hljeba i hrane ponješto. Mislim, da je tako svagdje, a ovo se ljeto nigdje nebroji dobro. Bogatašah neimamo, ali nit proletarah; neimamo pogibeljnih zlikovacah, kao što ih drugdje imade, da su već vladam dorasli glave; niti prosjakah nesramnih i dosadljivih neimamo, kao drugdje, gdje su već digli na tužbu. Siromasi smo doduše, nu nismo krivi, da se siromaštvo i zloća jednako odieva i osudjuje od ljudih. Piše njetko, da je veliko prosjačenje sramota novih državah, kao što je robstvo prikor bio staroga svieta. Ubogih će uviek biti medju vami, kaže Spasitelj, i to primamo s poniznom pobožnošću; al da nesramnici po ulicah, kućah i prošćenjih dodijavaju, to je odviš, i da ponosno ljudem u brk kažu: „sviet stoji na prosjačenju,“ to bora mi žuč pomakne iz djigerice u želudac, i krv digne u lice. Naumi njetko snubit si prosjakovu kćer, jer je čuo, da ima u stara prosjaka liepa hrpa bjelicah dvadeseticah, dàkako staroga novca. Kad će se posao svršiti, zapita prosac: Što ćeš mi dati uz tvoju kćer? Začudjen prosjak zapita: Znadeš-li prosjačit? I sada se prosac čudio; je-li pred čudom pobjegao, ili se zapanjio. ili se kao vješta prosjaka oddao, nepripovieda se. — Što se njeki čuju i vide, da idu „u rod,“ koriste se prosjačenjem, da lakše prodju; jer u krajini neima novacah za putovanje, pa i sustav vojnički nepušta, a i ljubav svakoga k svojim priteže tako, da kad vidiš koga, da ide „u rod,“ to je očito, da je siromah, ili da mu je dodijalo. Sliepci, što po sajmovih uz gusle opievaju narodne junake, niti po nesreći svoga tiela, niti sreći svoje pjesničke glave nemogu se pribrojiti ovim dosadljivim skitalicam, o kojih je tu govor. U čem god drugom, budi djelu budi zanatu. bio bi krajišnik spreman majstor, al nebi u prosjačenju, jer voli

Digitized by Google

stradati. Što je nuždno, kazao bi; nu pripoviedka će bolje kazati: Podje Isus s Petrom u grad, i naidju na jednoga pod kruškom ležećega. „Jel' se dodje putom u grad?“ A onaj pod kruškom će nogom mahnuti. Odu i sastanu se s djevojkom. Na pitanje cura ih proprati do puta. — Meštre! što ćemo curi dati? — „Onoga pod kruškom, da ga svjetuje i diže.“

(Konac će sliediti.)

PREČASTNOMU I PRESVIETLOMU
GOSPODINU
IVANU JOSIPU VITEZIĆU
BISKUPU KRČKOMU, BOGOSLOVJA DOKTORU, VITEZU REDA ŽELJEZNE KRUNE ITD.
BOGOSLOVCI KRČANI OVU KITICU SVOGA MLADJANOGA DUHA
NA MLADO LJETO GODINE 1860.
ponizno poklonili.

Bježi orô s klisurine plave,
Bježi klikteć nebu pod oblake;
Sobom vabi orliće nejake,
Da na zemlji mladi nezaglave.

Oni s' jave: tà smo krvi prave!
Štitit će nas ruke tvoje jake,
Opominjat na varke opake
Zlobni lovci da nas neudave!

Ivo! duh Tvoj u visine plovi,
Sviet prezire, miloglasno sbori:
Za mnom djeco u zrak — u sviet novi! —

„Za dom sveti srdašce nam gori,
Jednom-li nas duh Tvoj krilom ovì . . . .
Skot zemaljski već nas neobori!“

U Gorici na Božić 1859.

Polnoćnica.

(U Gorici 1859.)

Nije dneva, što bi svakoga katolika tako raztužio i tako mu duboko u srdce zasjekao kao veliki petak; nu opet nije takove noći, što bi čovjeka tako razveselila kao „polnoćnica.“ . . . . Pol noći je odbilo, miloglasni zvonovi ozvanjaju, na daleko se tihom okolicom njihov jek razliega; ulicami vrve ljudi i upravljaju se ravno u prestolnu crkvu, a ona ti je časom dubkom natiskana.

Na velom žrtvenjaku laskaju se ogromni srebrni svetilnjaci, na kojih nataknute gore debele svieće. Iz nenada zaorila glasba a presvietli nadbiskup i knez And. Gollmayr bogato i svečano odjeven stupi pred razsvietljeni žrtvenjak. Prošlo malo časa, pa eto gdje je tanko, nježno i milo grlašce nedužne dječice uz miloglasnu glasbu u pjevanje udarilo. Skladnoglasno odmievanje uzorita napjeva „Lætentur cœli . . .“, što njeki gosp. K . . . . u glasbu stavi, tako čisto prostranom crkvom se razlegalo, da ga je skoro svaki pozorno i mirno slušao.

Čovjek nebi bio rekao, nego da je med kori angjeoskimi, gdje uz vitliomsku (betlehemsku) pastirčad svoga upućenoga Stvoritelja slave. Čovjek se, da tako rečem, preporodi, sam na se zaboravi: duh, misô, srdce opojeni onom milinom zemlju ostave, podignu se na hitrih i laganih svojih krilih, presele se u rajsko čarobno mjesto; čovjek mnije, da je za uvieke srećan, i Bog zna dokle bi mu se srdce u onoj divnoj raskoj slasti talilo, da glasba neprestane, te da ga najposlije iz onoga ugodnoga uznešenja nezdrma žaknovo „Dominus vobiscum . . . . Sequentia S. Evang.“

Nu žalost ti odmah srdce presune, kad se malo oko sebe obazreš, pa opaziš, da ti je za ledji i na mnogih inih mjestih vražje kolo, — jer nevriedi, da se drugčije nazove, — šale sbija i norčuje; kad uvidiš, da se očevidno ruga pobožnim dušam, a kadno kadšto su t i sastanci tako drzoviti, da im je smiešan: svećenik, biskup pred žrtvenjakom i — isti svemogući Bog na žrtvenjaku!

Mislim, da taj tobož ugladjeni mladjani spol doista nije ni u glumnici bezobrazniji, no pred licem Božjim. Da je mjesta, bi se ta ugladjena mladež malo crkvom prošetala, ko što običaje svaku nedjelju o jedenajstoj uri; nu na polnoćnici nije joj kud kamo, tiem se na mjestu kao crv vrti, svojim pohlepnim i bludnim okom naokolo nazire, a sám Bog znade, kuda svojim nečistim jezikom šiba.

Ovakova ti je kod nas „polnoćnica.“ Svim na veselje različnim plodom urodi, da jednomu srdce razsladjuje — do neba podiže — a drugomu truje i u pakao tura, to ti mogu svjedočiti gori navedene okolnosti. — Na takove hulje i bezobražnjake, što pobožne duše smetaju, barem kod onakove svečanosti, moralo bi pozornije paziti ne samo crkveno no i svjetovno poglavarstvo.

J. G. Krasanin.

Dopis.

Iz Beča, na 1. Siečnja 1860. Našemu je narodu najnesretniji onaj čovjek, koj „neima ni na Božić mira;“ koga i tada kolje ljuta briga, ili se prebija od nemila do nedraga. Za to će naš čovjek barem za takav dan utješiti svakoga biednika i prikupiti svaku sirotu. Ali ljudi njegdje u izobraženom svietu misle, da treba sviet baš u takovo vrieme uznemiriti, pa nam za to u mirne kuće urinuše njeku nesretnu brošura, pod imenom: „Papa i kongres. “Pisca joj kažu njekoga Vicomte de la Gueronnière-a, francuzkoga državnoga savjetnika; a idee da su samoga cara Napoleona III. Odtuda je toj, inače bezimenoj brošuri, silna važnost; svaki bo zna, da je Napoleon kadar papi mnogo pomoći, ako samo hoće; isto tako da je moguć silu naškoditi, ako mu samo dopusti Bog. Što dakle sadržaje ta glasovita brošura? Katolički njeki listovi boje se da nepovriede sviesti priobćiv ju svojim čitaocem. Premda se ja toga na o v o m mjestu nebojim,

Digitized by Google

neide ipak u dopis priobćivati obširnije takov sadržaj. Samo to velim, da je naperena proti papinoj neodvisnosti, i vrlo lukavo napisana, tako izlikujuć katoličku ćut, tako opet godeć mnogim razgrijanim strastim današnjega vremena, da nije čudo, ako zavara i koje bezazleno ali kratkovidno, ili neoprezno katoličko srdce: pa bi za to navedši joj podug sadržaj morao gdješto skidati joj krinku, da joj se lasno vidi crno lice, ili bistriti po koje strastju morda zamutjeno oko; a to opet bi preveliko bilo za dopis. Medjutim sadržaj bio kakav mu drago, svaki katolik mora biti osvjedočen, da je toj brošuri svrha za papu i za crkvu skroz neprijateljna. Tako sude svi katolički listovi sa svih stranah; tako sude svi protukatolički listovi, koji joj se od srdca vesele. Neprijatelji katolički nas uče, što je za nas, što li ne; jer što njim prija proti nam, to jamačno nam neprija. Prije nego će brošura izaći na vidjelo, donieše takvi listovi viest, da će biti djelo posve izvrstno i najbolje izpod Lagueronnièrova pera. Od toga jur nije se bilo dobru nadati. Pošto joj pako sadržaj podpuno saznaše, uznose ju do nebesah. Tu se opet sjajno izkazalo bečko novinarstvo, komu sam nedavno s njekoliko riečih značaj pokazao. Da samo spomenem jedinoga „Wanderera:“ sad slavi mudrost i energiju politike Napoleonove; sad opet broji, koje će se vlade onoj u brošuri izraženoj politici protiviti, te nahodi, da sáma Austrija; napokon kliče slavodobitno, da se je šesta velemoć, to jest javno mnienje, za načela one brošure izjavila, i da tako napokon odlučiti ima i ostalih pet velevlastih.

Dobro bi bilo, gdje neprijatelji katolički tako na sva usta trube i javno mnienje tumače, da katolici odlučnije dignu svoj glas i pokažu očito, što je njihovo mnienje. „Univers“ je pozvao katolike, da sastavljaju adresse na sv. otca i odlučno rade kano muževi za katoličku stvar, i za to si je stekao jur drugu opomenu. U nas se toga nije hvala Bogu bojati. U bečkoj nadbiskupiji kupe se ovih božićnih danah podpisi na adressu od svjetovnjakah muževah katolikah. Kako čujem, neizpada najbolje u Beču, jer je njekim ljudem do toga stalo, da katolici šute, pa zato raznose svakojakih lažih: da nije dopusta od vlade, da će morati novacah davati, i šta ja znam što još ne; k tomu su svi skoro novinari tomu protivni, a puk nije tomu dovoljno uputjen, ili za to ništa nehaje, što se žalibože priznati mora. Zato ako se i u Hrvatskoj stanu stvarati takove adresse i kupiti podpisi, treba prije o tom puk dobro uputiti, da nebude onakovih zaprekah. — Naš narod je sjegurno dobro katoličan; no ako sada toga nepokaže, tko će vjerovati? Njekomu uglednomu Hrvatu, koj se zauzimaše za njeki narodni interes, rečeno bi, da drugi Hrvati o tom šute, dakle da i netrebaju: da nam tko nereče, ako budemo sada šutjeli, da se ništa nebrinemo za svoju crkvu, pa zato, da mi nismo pravi katolici! Gdje treba govoriti, nevalja šutiti.

Viestnik.

Iz Zagreba. Nemir duševni, svakojake bojazni, tmaste slutnje i težka neizvjestnost — to su čuvstva, s kojimi iz zlosretne netom prošle stupamo u novu možebit jošte zlokobniju godinu. Tomu je krivo podmuklo njeko kolebanje nezadovoljnih duhovah, što se na mnogo stranah opazuje, pometena načela o pravu i pravici, što se širom šire, njeko nepouzdanje u budućnost, štono vlada, te ono neizvjestno političko stanje Europe u obće, koje neda, da se ljudi smire. Na pose pako buntovni čini u njekih stranah papinske države, i opake osnove, što se snuju proti onom licu, u kom štujemo namjestnika Isukrstova na zemlji, u kom smatramo poglavicu svoje vjere, i koga sveobćim duhovnim otcem nazivamo, tiču se nas kao katolikah ponajbliže, te nas ni nemogu nego sa sadašnjosti raztužene a glede budućnosti zabrinute neugodno dirati. Da k tomu mnogo doprinosi onomadne u Parizu izdana brošura „Papa i kongres“ nećemo da tajimo. Nije sadržaj, što tomu spisku toliku važnost i uznemirujuću silu podaje; jerbo se nepristranomu čitatelju grsti videć ono podlo pretvaranje, lažljivost, nedosliednost, protuslovja i sofistiku, kojimi je spisana ta brošura. Znamenitost joj podaje to, što se obćenito drži, da poput brošure, prije posljednjega talijanskoga rata pod naslovom „Napoleon III. i Italija“ izdane, sadržaje osobno mnienje i osnove francezkoga vladara. Istina doduše, da je na pitanje papinskoga nuncija monsignora Sacconia grof Walewski porekao službeni izvor te brošure. No kad uzmemo na um, da je „Univers“ za to, što je taj spisak po zaslugi ožigosao, i pozvao katolike, da odašilju adresse sv. otcu, dobio drugu opomenu, čini nam se, da francezka vlada misli i predloge toga spiska priznaje za svoje. Potekla medjutim pomenuta brošura iz čije mu drago glave, sva je prilika, da katoličkoj crkvi godine 1860. predstoji težka kušnja, a možebit i otvorena borba. U očigled toga stid bi nas imalo biti, kad bismo plašljivo spustili krila i klonuli duhom. Mi ćemo, štogod došlo, uzdajuć se u pomoć onoga, koj je svoju crkvu već iz većih nesgodah izbavio, znajuć, da su dosad svi napastnici crkve posramljeni pali i propali — činiti, što dolikuje vjernim sinovom, vriednim imena, što ga nose.

Naskoro priobćit će naš list dostojnu ocjenu pomenute brošure iz ugledna i vješta pera. Ovdje navodimo jošte iz nje zaglavak, iz koga se načela, posredice i smjer cieloga spiska dovoljno razabrati mogu.

„Svi razlozi, piše se tamo, što se navode, da se nadležnost kongresa sùzi a sloboda mu stegne, nevriede ništa. Europa, koja je g. 1815. žrtvovala Talijansku, ima jošte više pravo, da ju g. 1860. oslobodi i izbavi. Pravo ostaje jednako; samo se radi o tom, da se bolje uporavi.

Što se tiče po imenu onoga prigovora njekih ljudih, da većina velikih vlastih, budući su razkolne, nije nadležna, da sv. otcu oduzme jednu njegovih pokrajinah,

Digitized by Google

na to odgovaramo: Budući su ju iste vlasti g. 1815. papi dale, to imadu i pravo izpitivati ili neizpitivati, da-li bi mu istu g. 1860. ostaviti valjalo.

Što valja u tom položaju učiniti, da se na oko ovako nespojive stvari zajedno slože?

Dvie krajne stranke stoje jedna proti drugoj: jedna, koja bi papi sve uzeti, druga, koja bi mu sve vratiti htjela.

Po našem mnienju to su dva zahtjeva, što se jednakim načinom dopustiti nemogu, koji oba, premda su si oprečno protustavljena, imali bi za papinstvo jednak posljedak.

Mislimo, da bi se nješto drugo učiniti moglo. Najprije bismo željeli, da kongres potrebu svetovne papinske vlasti prizna za bitno načelo europejskoga poredka. To je za nas glavna stvar. Ovo načelo čini nam se da ima više valjanosti, nego li više ili manje razgranjeni posjed, koj je samo naravna posljedica toga načela. Što se ovoga posjeda tiče, to je grad Rim gotovo jedine važnosti. Sve drugo samo je drugotne ciene.

Grad Rim i baštinu sv. Petra treba da velevlasti ujamče vrhovnomu papi (Souveram Pontife) sa znatnim dohodkom, što će ga katoličke države poglavici crkve u ime štovanja i zaštite prinositi. Iz jezgre savezne vojske uzeta talijanska posada ima obezbieditи mir i nepovredimost papinske stolice. Koliko se samo može obsežna občinska uprava treba da od papinske vlade preuzme sve administrativne potankosti, te onim ustupi dio javnoga, mjestnoga života, koji su lišeni občenitoga političkoga života. Napokon treba da se iz papinskoga područja odstrani za uviek svaka razmirica, svaka ratna ili prevratna misao, te se može reći: „Tamo, gdje vlada Isukrstov namjestnik, tamo vlada sloga, blagostanje i mir.“

Na kongres spada, da ovu za učvršćenje svjetovne papinske vlasti potrebitu pretvorbu preduzme. Kao što je jurve rečeno, ovo učvršćenje uzko je spojeno s interesi Europe. Papinstvo, kano politička uredba, podvrženo je svim kušnjam i nesgodam, koje stižu sve, što je ljudsko. Dakle občenitoj čestitosti i sigurnosti ima do toga stati, da se papinstvo nezastigne u onom liku, što ga je vremenom i povjestnicom zadobilo. Velevlasti, bile katoličke ili razkolne, imadu jednaki razlog za to se brinuti. Jerbo neodvisnost crkvene glave nije samo pitanje sviesti i vjere, nego i jamstvo za moralno ravnovažje na svietu. Nemože nikomu biti sve jedno, kako se ova velika stvar razpravila, a mi neznamo važnije za veliko sudište, koje je pozvano, da o tom izreče sud.“

— *ć.* Na mlado ljeto. Težko da donese komu nova godina toliku sreću, kao što današnja dvjema djevojčicama iz Afrike, što jih lani u ovo doba doveo častni i čovjekoljubivi starac Olivieri, komu je glas pukao već po cielom kršćanstvu, te predao sestram milosrdnicam u ovdješnjem samostanu na odhranjenje. Pošto bi se naime te crnice naučile njemački u toliko, da su mogle razumjeti ponajglavnije istine svete vjere, opredieli samostansko predstojničtvo, da primiv danas sveti krst odreknu se sužanjstva nečistoga duha i grieha, te novom godinom nastupe život slobode sinovah Božjih, istine i svete pravde. Svieta se puno sgrnulo iz grada, tako da nisu mogli svi u crkvu stati. Milo bijaše slušati, kako su crnice odvažno odgovarale na svako pitanje, a još milije gledati, kolikom pobožnošću i svetim veseljem primiše prije mise svetotajstvo krsta, a pod misom presvetu pričest. Starija se je zvala prije Fatima, a sada joj bude nadjenuto ime: Vilhelmina, Ivka (Joanna), Marija; mladja pako, prije pod imenom Herha, dobi ime: Jelisava, Josipa, Marija. Starija je prije njekoliko mjesecih opasno bila bolestna i zato onda primila u pogibelji života sveti krst, te je sada samo trebalo popuniti svete obrede. Starijoj kumovala je visokorodjena gospodja Vilhelmina, supruga dvorskoga savjetnika gospodina Šišmana Conrada eybesfeldskoga; a mladjoj gospodja Jelisava, supruga računarskoga savjetnika gospodina Josipa Zweigela. Svečanost započela je slovom Božjim, što ga je rekao duhovni otac kod milosrdnicah, g. Vendelin Pfanner, prosboriv o sreći kršćanina. Svete obrede ovršio je nadstojnik milosrdnicah, g. Fidel Höpperger. — Pod misom položilo je takodjer šest milosrdnicah svečane zavjete. Što gorepomenuta svečanost kršćenja, što li ovo polaganje svečanih zavjetah, ganulo je mnogo nazočnoga puka do suzah. Medju odličnija lica, što su na ovu dvostruku svečanost prispjela, brojimo oba gospodina supruga visokorodjenih gospodjah kumah.

— Schematismus Cleri Archi-Dioecesis Zagrabiensis pro Anno 1860. može se u pisarni duhovne stolice dobiti po 1 for. 10. novč.

* Svi u Pruskoj živući katolički biskupi podnieli su principu vladaru skupnu molbenicu, proseći nj. kralj. visost, da po svom zastupniku dade na predstojećem kongresu braniti prava sv. otca na svjetovnu vladu.

* Iz dostavjernoga vrela čuje se, da je i wiesbadenska crkvena razmirica poravnana. I Wiesbadenska dobit će konkordat poput badenskoga.

Dopisnica uredničtva.

G. *H L. P.* u *S.* Primio. Pozdravljaju Vas zahvalni putnici. — G. *A. Ž.* u *T.* Dugujete jošte 2 for. 25 novč. — G. *A. V.* u *St L.* „Cyrill a Method“ stoji 3 f. 20 n. a s „Priatelom Školy a Literatury“ 4 f. 60 n. na cielu godinu. „Lumiru“ je predplatnina 6 f. 45. n. na cielu godinu. Knjige dobit ćete poštom. — G. *M. T.* u *G.* Suviška ostalo 80 novčićah. — G. *P. G.* u *St. G.* Kažite komšiji, da duguje uredničtvu na bukvarih 6 for. 40 nov., a na „Kat. listu“ 6 for. 30 nov.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 2. U ČETVRTAK 12. SIEČNJA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Na slunjskih brdih.

(Dalje.)

II.

Gornja krajina ima historičko obličje. To se može viditi na razvalinah starih gradovah, koji kazuju, kako su možni bili njekadašnji njezini sinovi; kako su bili jaki na oružju, to pjesme pjevaju: i to je narodna poviest, a taj se listak i sada napunjuje i piše — ali ne više posebni narodni, van sveobći vojske austrijanske; historia njezina jest historija krajine. Druge neima nikakove nit trgovačke, nit umjetnosti, nit literature, riečju neima historie naobraženosti. Vojnici poviedaju, što vidiše iz bliza i doživiše u vojsci, — a ostali traže i nalaze nasladu u pripoviedanju mjestnih dogadjajah, bez kojih dakako ni najdivlji narod nije. U nadi, da će se i u krajini vojničkoj jednom konkordat glede učionah obistiniti, prosto mi bilo, da nješto probesjedim o ovdašnjih učionah i tak barem crticu poviesti literarne napišem.

Zapni gori kod Zrmanje u Lici, pa ajde preko gorah i planinah, i vidit ćeš, da su vele gore i veli ljudi, — i kao što je u studenu kamenu skrivena vatra vruća, tako u grudih srce junačko, a u glavi pamet bistra, naučljiva; najti ćeš i u poljanah ravnih čista zlata uma i pameti, koje čeka, da se izdjela i izbrusi oštrilom školnoga nauka. U sva četiri puka gornje krajine drugih zavodah učevnih neima do pučkih hrvatskih, pučkih njemačkih, trivialnih njemačkih, pa onda u štopskih mjestih glavnih učionah, a od ovoga ljeta vojnička učiona, gdje će se obraziti valjani podčastnici. U Rakovcu kod Karlovca jesu dva razreda realke, tuj je takodjer učiteljište s dvie godine. Gimnazij senjski, riečki i karlovački toliko su od hasne krajini, koliko Hrvatom bečki ali pražki, t. j. može se na njih učiti svaki, tko ima čim, a krajišniku treba još za to i dozvoljenje svoje kuće. Osim obćinskih hrvatskih učionah svagdje se u ostalih nateže na njemačku; u rečenih učionah hrvatski je jezik tek sredstvo, da diete nauči pisat, čitat i s naglaskom divanit njemački. Osoblje učiteljsko razdieljeno je ovako: Učitelji pučki, c. k. podučitelji, — ti su prije bili učiteljski pomoćnici, — trivialni učitelji, nadučitelji, upravljatelj mjestni i jedan vrhovni upravljatelj za sva 4 regimenta. Gdje neima mjestnoga upravljatelja, glavni je učitelj zajedno izvjestitelj školski u svakom regimentu po jedan, a u Senju jedan. Pučkim učiteljem, bili frajti ali kaprali, plaća je na mjesec po 12 f. i drugo ništa. Učitelji njemačko-pučkih učionah imadu plaće po 200 fr. na ljeto. C. k. učitelji plaću svoju vuku iz c. k. zaklade krajiških dohodakah (Militaer-Grenz-Proventenfond) a uz to dobivaju stan ili stanarinu i nješto vrta. Podučitelj prima 200, triv. učitelj 360, nadučitelj 500—600, upravitelj 700—900 for. Osoblje učiteljsko namješćeno u c. k. učionah ide u mir s plaćom računanom po broju godištah službovanja; i udovice dobivaju mirovinu, i za dietcu primaju prinesak za odhranjivanje. Visoka vlada ima mnogo brige i troška, da nabavi vrlih učiteljah. Mnogo putah namjesti djaka s plaćom podučiteljskom u službu, pa tek poslie ide na učiteljište i još za plaću prima pridavu od 5 f. na mjesec za stanarinu. To je otčinska skrb za omladinu učiteljskoga osoblja.

Da se djetca u školu upišu, brine se kod regimenta, i tamo ustanove broj, koliko se dietce za svaku godinu u svaku školu upisati mora. Satnija u obćini ima brigu, da tako bude. Gdjekoja satnija piše župnikom, da povade djetcu u godinah iz zapisnika dušah. U nedjelju se kod crkve pročita, koja će djetca u školu — a sad roditelji otimaj, da ostane diete kod kuće, da često i liečnik imade posla. Niti kod roditeljah niti kod djetce

Digitized by Google

nevidi se ljubav za učionu. U istinu narod se još nikako nije s učionom sljubio. — Uče se djetca vjerozakon, čitat, računat, pisat, u školah pučkih hrvatski, u njemačkih sve njemački, izuzam samo katekizam, jer dakako svrha je carskih, kako kažu, školah ta, da mladež nauče njemački pisat, čitat i govorit. Svaki mjesec drže se izpiti mjesečni, o pol godine polugodišnji, a na svrsi školskoga ljeta veliki izpit. Mjesečni izpit i poluljetni obavi se pred kapitanom od kumpanije, častnikom od upravljateljstva i kateketom; veliki pako u nazočnosti jednoga štabskoga častnika, ako je zapriečen podpukovnik, kojega je dužnost, političkoga izvjestitelja kod regimente, ravnatelja učionah i katekete, te ostale gospode kumpanijske. Na izpit pozove kumpanija kateketu pismeno; dan izpitah i putna osnova za sve učione u regimenti ustanovi se kod štopa. Preko ljeta dva puta se na tjedan katekizira; svaki put, kad je kateketa u školi bio, upiše to vlastitom rukom u zapisnik, što ga učitelj vodi, i svaki mjesec preko kumpanije na regimentu šalje. — Ravnatelj učionah u gornjoj krajini bio je od ljeta 1816—1822. Markušievič, duhovnik; ostali svi i današnji svjetovni. Nadziratelj školah u kumpaniji i školskoga zapta jest vazda dotični častnik od upravljateljstva. Učitelj, kad hoće koje diete tjelesno kazniti, mora svaki put po istoga pismeno slati, i ovršenu kaštigu s uzrokom i imenom djeteta, naznačivši kakova i kolika je kazan bila, u zapisnik zabilježiti, a na velikom izpitu izpitnom povjerenstvu predočiti. Koliko putah je dotični častnik školu i predavanje nadziraо preko godine, to bilježi u zapisnik učitelj. — Narod je u gornjoj krajini na dvie crkve razdieljen, na zapadnu i iztočnu *). Djetca obojega spola i vjerozakona često su u jednu sobu strpana. Katoličko katekiziranje mogu slušati obje strane. Naredba je učinjena, da se katekete jedne i druge vjere nesastanu u urah predavanja. Za udaljene učione dopitan je kateketom bezplatan podvoz. Na svršetku školnoga ljeta svako se 10 diete može nadariti darom, koje regimente kupuju, a predsjednik izpitnoga povjerenstva razdjeluje. Trivialni takodjer učitelj, kojega isto izpitno povjerenstvo za vriedna nadje, može se nadariti s 50 for. samo jedan u regimentu, a njih ima šest. Rečeno izpitno povjerenstvo sastavi izvjestje o uspjehu učionskom, koje se preko regimente šalje na vrhovno vojno zapovjedničtvo, a na temelju toga izvjestja stigavaju kateketom, nadziratelјem i učiteljem žaobe ili hvale. — Po nedjeljah drže se opetovnice. Učiteljskim sastankom, ili bar kakovomu pismenomu vježbanju u rešavanju kakovih učione se kasajućih predmetah neima tu ni traga. Nebi škodilo! Koji imadu vlast u učionice, ovako se redaju: Najbljiži častnik, kumpanija, regimenta, brigada, generalkomanda, i vrhovno vojno zapovjedničtvo; tko bi još primetnuo seoske starješine, koji udilj nepomično misle, da im školah netreba, sastavio bi podpuni broj školnih zapovjednikah.

Izza dugoga mrtvila oživi opet vrla njekada sloveća učiona na Turnu. Učione ote poglavita je svrha, da uvježba valjane podčastnike. Za svaki gornji regiment načini vrhovno vojno zapovjedničtvo osam zakladah po 50 f. i to 3 za sinove siromašnijih častnikah, a 5 za krajišnike; od ovih će opet prvlja biti djetca odlikovanih medaljom otacah.

(Konac će sliediti.)

*) Pukov. ličkа: ima 21. kat. — sjed. 30. nesjed. župah.
„ otočka: „ 30. „ — „ 16. „
„ ogulinska: „ 23. „ — „ 14. „
„ slunjska: „ 17. „ 8. „ 16. „
91. kat. 8. sjed. 76. nesjed. župah.

Papa i kongres.

Nije mučno uvidjeti neistinu onih načelah, koja se razvijaju u brošuri toga imena; nit je težko pogoditi cilj, kamo nišane. Pišu ipak novine, da i mnogi katolici pristaju uz otu brošuru. Nemogu vjerovati za katolika, komu je na mjestu i glava i srdce; no to nije dosta: treba govoriti na glas, kako katolici nepristaju. I u to ime rad sam njekoju progovoriti o rečenoj brošuri. Da me pako oni čitaoci, koji sáme brošure čitali nisu, uzmognu laglje razumjeti, morat ću joj prije navesti bitni sadržaj. *)

Kano iskren katolik hoće pisac da bez strasti pokuša riešiti pitanje o svjetovnoj vladi papinoj. Gdje jedni neće da dadu išta, a drugi hoće sve, kano da je to članak vjere, tu je u sredini mnienje, koje neizključuje posve ni jedne ni druge stranke. Ovo mnienje, komu su prava narodah i interesi religije jednako visoke ciene, protestira proti antagonizmu, na koju oboje osudiše absolutni duhovi. Može se papi uzčuvati baština a nenarinuti silom puku vlast, koja u ime Božje vlada

Treba-li papi svjetovna vlada, da izpuni duhovnu? Katolički nauk i državna mudrost jednako odgovaraju: dà. S religioznoga gledišta jest to bitno; a s političnoga nuždno, da glava od 200 miliunah katolikah nebude ničij podložnik, pod nijednom vlašću; da uzvišena ruka, koja dušami vlada, nesputana ikojom odvisnošću, može se uznieti povrh svih ljudskih strastih.

Kakva ima biti ta svjetovna vlast sama sobom? Na dogmi osnovana katolička vlast kako će se složiti s konvencionalnom, koja se osniva na javnih običajih, čovječjih interesih i socialnih potrebah? kako će čovjek od

*) Sklopljen je gotovo iz samih izrekah piščevih od rieči do rieči; dapače sam gdjegdje prenio bez promjene ciele komade.

Digitized by Google

evangjelja, koje oprašta, biti čovjekom od zakona, koj kazni; kako će crkvena glava, koja izobćuje krivovjerce, biti glavom državnom, koja brani svačiju slobodu sviesti? — Tu je njekakva protimba: kano svećenik slušati načela Božja, kojih nesmije ostaviti; kano vladar socialna zahtievanja, kojih nesmie odbiti. Kako će vladarska neodvisnost jamac biti neodvisnosti velikoga svećenika, a nesmutiti mu ujedno sviesti? — Neima vlada na svietu forme, koja bi zadovoljila toli različnim zahtievanjem. Papina vlada ima biti otčinska, slična više obiteljnoj nego državnoj; pa s toga je bitno, da mu je zemlja tiesna. Sbilja velika papina država hoće, da vodi politički život, da usavršuje svoje uredbe, čestnikuje na tieku ideah, da se koristi preobraživanjem vremena, znanostmi i napredkom ljudskoga duha. Toga nemože velika papina država: jer su zakoni u verigah dogme, radinost joj lama tradicija, vjera proklinje patriotizam. Tako ili će izabrati nepomičnost, ili poći do prevrata. Sviet će ići, a nju za sobom ostaviti; pa će ili utrnuti sve i ništa neostati od plemenita djelovanja javnoga života, ili će prekipiti plemenite narodne težnje; i tada će se moći jedino održati žalostnim zapremljenjem tudje vojske, kako i doživismo.

Papina dakle svjetovna vlast jest samo onda moguća, ako je bez svih običnih uvjetah državne vlasti, bez svega, što čini njezinu radinost, razvitak i napredak: bez vojske, bez zakonodavnoga zastupničtva, i da to rečem, bez zakonika i pravosudja više nalik obiteljnoj oblasti nego-li državnomu upravničtvu kakova puka. Tu su dogme zakoni, svećenici zakonodavci, žrtvenici tvrdjice, duhovno oružje vladi jedini štit. Ona se osniva na strahopočitanju i sreći, koju onim daje, kojim nedaje zadovoljštinu javnoga života. — Može se uzeti, da ima u Europi komadić zemlje, komu se brane strasti i interesi drugih pukovah, i koj se jedino posvetio slavi Božjoj. Rim, izgubiv političnо gospodstvo nad svietom, stekao je drugo uzvišenije duhovno, i za to se zove vječnim gradom. Vjera, uspomene i umjetnosti čine takodjer narodnost. Koji ondje živu pod oblašću sv. otca, ako i nisu gradjani velike domovine, ipak su gradjani slavnoga grada, komu se upliv svakamo proteže, gdje se vjera hrani i širi.

Povjestnica dakle, vjera i politika pravdaju podpuno, da se tu odstupi od urednoga, normalnoga pučkoga života. Ništa nije jednostavnije, zakonitije i bitnije, nego papa, koj stoluje u Rimu, te ima stegnutu zemlju. Da se tako visokomu interesu zadovolji, smjeti je kojih 100,000 dušah izmaknuti narodnomu životu, neźrtvovav ih posve, no dav im jamstvo za blagostanje i zaštitu. Papina vlada ima u upravljanju isto tako biti otčinska, kao što je po naravi; ne diktatorska. Bujan razvitak obćinskoga života ima ju riešiti odgovornosti za administraciju. Savezna vojska ima ju štititi. Papina horugva neka je samo za javni red. Treba-li uzbiti unutarnje ili vanjske neprijatelje, nije za papu, da trgne mač: krv u njegovo ime prolivena bila bi uvreda Božjoj milosrdnosti, kojoj je zastupnik. — Katoličko pako bogoštovje neimaju uzdržavati samo njegovi podložnici. Dužnost je katoličkih vlastih, da te troškove namire bogatimi podanci. Papin budget budi medjunarodan, kao što mu je duhovna oblast. Takimi podanci bi se iz nova posvetila obćenitost i jedinost njegove moralne moći; pak se nebi morao mrażiti daćami pred svojimi podanici. — I tako će biti u Europi puk, komu će na čelu biti više otac no kralj, bez narodnoga zastupničtva, bez vojske, bez novinarstva, (Presse !), bez sudacah. Vas javni život raztopit će mu se u obćinarstvu. Osim toga moći će se jedino dati na razmatranje, umjetnost, na štovanje razvalinah i molitvu. Poći za slavom vojničkom, govorničkom, državničkom neće se tu moći. To je istina mučno za čovjeka, koga potiče plemenito slavoljubje; no tako zahtieva višji interes, pred kim treba da zamuknu svi posebnički. Za to će opet imati otčinsku vladu, prosti biti od daćah, i biti gradjani moralno velike domovine, uz dvor, komu će potrebnu sjajnost uzdržavati prinesci veledušno dieljeni od europejskih moćih. Pak ta naknada ipak nješto vriedi i bit će jošte dosta slave biti civis Romanus.

Sad da po ustanovljenih načelih riešimo nježno pitanje glede Romanje. — Odciepljena je, i to ima važnost svršenoga čina. Hoćemo-li ju vratiti? Smatrajmo jedino interes papinstva.

Dok obstoji ugovor od god. 1815., ima papa pravo tražiti ju natrag, kao što je i učinio. No je-li to koristno crkvi i vlasti papinoj? — Ako se i oddieli Romanja, tim nije smanjena vremenita moć papina. Zemlja bit će istina manja, no politička moć moralno jača, buduć samo riešena odpora, koj ju lomi; jer se njegova vlast neosniva na broju podložnikah, već na pouzdanju i štovanju. Nit je potrebna Romanja za sjajnost, dostojanstvo i veličinu sv. otca; jer u Rimu nitko negleda vladara već papu. — Da je Romanja papina od svoje volje, po ljubavi i pouzdanju pučanstva, jedva bi tu bilo kakove težkoće za sv. stolicu; ali čini pokazuju, da je inače. Da s dakle vrati papi, nebi stekao pokornih podanikah, već neprijatelje, koje bi morao samo silom pokoravati. Što bi tim dobila crkva? Ona bi bila prisiljena u pobunjenih podanicih gledati nevjernu djetcu, i one izobćivati, kojim bi morala biti mati; pa bi tako morda izgubila svoje najljepše ime: ime materinsko.

Ali budi, toga da se neboji ni papa ni crkva, da se svi slože, neka bi se Romanja vratila papi: kako? Svjetom? Car je francuzki upotrebio vas svoj upliv, da pomiri duhove u srednjoj Italiji: njegov se upliv razbio na nemogućnosti. Preostaje sila. Može-li se rabiti? Nijedna restauracija, učinjena silom, nebiaše sretna. — Istina, Francuzka je Pia IX. vratila u Rim; no Rim je iznimka u svom stanju, koje mu je naznačio udes. Propala njegova veličina naznačuje mu zadaću, koju izpunjuje, odkad je papinstva. Njoj se nemože ukloniti. To mu je odsudila civilizacija, poviest i Bog sám. — No što je potrebno glede Rima, nije moguće glede drugih

Digitized by Google

gradovah, da nepropadne vas ugled papin; jer bi bio prinudjen vladati silomice. — Pa tko bi tako silom restaurirao? Francuzka? Nemože! Kano katolici nemogu privoliti Francuzi, da se učini tolik kvar moralnoj moći katolicizma; kano slobodoljubiv narod nemogu nipošto silit puke, da trpe vlade, koje odbija njihova volja. — Francuzah je veledušna tradicija, da puke oslobadjaju, a ne da sile; kamo-li Talijane, koje evo oslobodiše.

Ali nesmie ni nemože prvašnje stanje povratiti ni Austrija ni Napuljska.

Jedno jedino posredovanje jest pravilno, uspješno i pravično; a to je ciele Europe na kongresu, gdje se odlučuje o svih pitanjih, što se tiču promjene zemljištah i pregledanja ugovorah. Kongres od god 1860. ima svu moć, koju i 1815., te može papi i nedati Romanje, tim laglje, što bi samo registrirao svršen čin. — Nadležnost se kongresu nemože zanijekati s toga, što je tobože papina zemlja nerazdiona. To je krivo mnienje, što je povjestnica oprovrgla. Papina je zemlja izvrgnuta slučaju, kao svaka druga imovina: povećava se i smanjuje, kako zahtievaju njezini interesi ili sveobće potrebe političke. Ostalo čitaj u 1. ljetošnjem broju „Kat. lista“ u „Viestniku.“

Tako glasi ta zlokobna brošura. Pisac joj veli, da je iskren katolik; no nije nikomu uzla na jeziku. Sed ex fructibus eorum cognoscetis eos; a po tom nije dvojio glasoviti Veuillot završiti svoj članak proti onoj brošuri riečmi: Dixitque illi Jesus: Amice ad quid venisti.“ I sbilja tvrdeć on, da neima opreke ili protimbe medju pravi pukovah i interesi vjere; da je svjetovna vlada papi potrebita i sbog vjere i porad politike; da je Rim papin i po civilizaciji i povjestnici i Bogu; da sukatoličke vlade dužne davati papi podanak u znak počitanja i za namirit sveobće crkvene potrebe; da papaam i pravo tražiti Romanju natrag, a kongres moć dat mu ju; da bi dobro bilo, kad bi svetačno priznao kongres, kako je potrebna svjetovna vlada papi, te mu ju ujamčio: to velim tvrdeć kao da govori: Ave Rabbi! i da ljubi; jer tako će govoriti svaki i najiskreniji katolik i učenik sv. rimske stolice. No da vidimo, da nije ono samo poljubac Judin!

Makni na stran sladke rieči i tobožne izreke: koja je tu piscu svrha? On veli, da spasi papi neodvisnost duhovne vlasti. Posve plemenito! Ali za spasenje je potrebna istina, jer je rekao Isus: Istina će vas spasiti; a za onu neodvisnost jest nuždno, da neodvisi papa od ničije svjetovne vlasti. — To pisac i sám tvrdi. Deder dakle da vidimo!

Kano temelj udara najprije njeka načela, na kojih će dalje snovati. Veli: medju papovanjem i vladarenjem jest njeka opreka, s koje papina svjetovna vlada nemože biti no otčinska, — a toj je bitno, da joj je zemlja tiesna. — Vidi se, da je vas čvor u tom odporu. Čudnovato! ima jur preko 1000 godinah, što su pape svjetovni vladari; za toliko vremena bijaše mnogo velikih i svetih papah: pak oni toga odpora nevidješe! Pa budi, svi su bili sliepi i pohlepni za svjetovnim vladanjem, ako ima providnosti Božje, kako je to ona dopustila kroz toliko viekovah? kako se barem svetim papam nije zamutila sviest? — Evangjelje bo prašta, a zakon kazni: kako će ujedno jednim i drugim vladati jedan muž? — U kršćanah zakon ima biti udešen po evangjelju. Ako nije, tada nije kršćanski zakon; ako-li jest, zašto nebi njim vladati mogao i papa? Što se napose kaznih tiče: nije istina, da evangjelje samo prašta, a nikada nekazni. Jer evangjelje neprašta ni vječnih kaznih nikomu, koj se nepokaje; a vremenitih zločincu pravilno ni neprašta, već mu ih valja podnieti. Buduć pako da takove mogu biti i one, koje zakon propisuje za koj zločin: zašto ih dakle nebi mogao i papa nametnuti? Sigurno tim se nebi smutio razborit čovjek, kamo-li katolik, koj se razumie u zakon Isusov. Ali papa, buduć glava crkvi, ima izobćivati krivovjerce; buduć pako glava državi ima braniti svačiju sviest. — Na to ćemo samo ovako: Kad tko u papinoj zemlji postane krivovjercem, netjeraju ga od kuće i iz domovine, kao što u Švedskoj onoga, koj se pokatoliči. Ondje se dobro zna, što je tolerancija gradjanska; a nit se nebacaju u ludo anatheme, već se strpljivo radi porad današnje ljudske slaboće. Sigurno protestante ili židove u Rimu nesmie nitko vriedjati poradi vjere ili bogoštovja; nit se na to tko može potužiti osim onih, koji bi rado svu Italiju poprotestantili. — No je protimba medju božanskimi načeli i socialnimi zahtjevi. — Jest, ako su nepravedna zahtievanja — a takovih nebi smio slušati nijedan katolik vladar; inače ne.

Gdje je dakle ta opreka? Ako-li pako nje nije, čemu se mučiti, kakova bi vlada papi najbolje pristala? Da pako forma predložena od pisca nije jedino moguća, vidi se jur odtuda, što toga toliki i takovi pape zakonodavci, kao što biahu n. p. Innocenc III. Benedikt XIV. nevidješe; jer kad bi radi opreke ta forma bila posve nuždna, kako toga onoliki duhovi nebi osjetili i uveli bili! I zato za papinu vladu nije bitno, da joj bude zemlja tiesna t. j. onako tiesna, kako hoće pisac.

Ali on potvrdjuje svoje mnienje tim, što papa nije tobože vriedan zadovoljiti zahtievanjem veće države. Za što ne? Jer su tu zakoni u verigah dogme, radinost lomi predanje, a domoljubje proklinje vjera. — Liepo! tu se vidi, kako bi ti ljudi rado emancipirali gradjanske zakone izpod dogme, to jest, krojili zakone samo po svojoj koristi, nebrineć se baš nimalo ni za istinu ni za pravicu. Neznam pako, što mu je predanje (tradicija) trn u oku; jer se u istoj brošuri pozivlje i na francuzko predanje. Zar je morda samo francuzko predanje valjano, a rimsko nevaljano? A vjera neproklinje nego samo krivo domoljubje onakovo, komu nije ništa sveto. Il je morda sveto ono domoljubje, koje bogogrdnom rukom otimlje sv. Petru baštinu mu?!

No on će posvjedočit izkustvom, kako pod papinom vladom ili mora puk zahiriti, ili će prekipiti plemenite narodne težnje. — Je-li sbilja odtuda prevrat, što nije papa za svjetovnu vladu? Ja bih rekao radje, da je

Digitized by Google

iz otrovna sjemena, posijana od ljudih, kojim je milije staro poganstvo nego-li kršćanstvo; iz sjemena, što ga razviše neprijatelji sv. stolice svim svojim uplivom, i moralnim i materialnim; koje je napokon dozorilo pod neprijateljskom silom i oružjem. — Doći će, ako Bog dá, jošte na vidjelo, što bi u Romanji učinjeno silom i novcem i lažju i draženjem i strahom: onda će biti laglje riešit pitanje: odkuda prevrat u Romanji?

Na takovu temelju gradi pisac blaženstvo i raj Rimljanom i papi. — Medjutim osieća sám, da će biti i u tom raju gorkosti i muke za Rimljane; no osebnički interesi moraju zamuknuti pred uzvišenijim. Barem će dakle papa biti posve obezbiedjen u blaženu miru, daleko od svake strasti i brige političke?! On će u tolikoj sreći samo blagoslivljati, a nikada tući: a i kako bi tukao mirnu, pobožnu, vjernu djetcu, kojoj netreba ni zakonika ni sudacah! Va istinu, Beatissimus Pater! Nego vidit ćemo odmah, koliko je tu izobilje sreće, biti počastnim predsjednikom rimskoga municipaliteta, i pensionarom katoličkih vladah — samo da prije znamo, što će od Romanje?

Po rečenih načelih očekivat ćeš, reći će: tako dakle jest nuždno, da se papi oduzme Romanja. — Ne! to bi uvriedilo katolike; on će ljepše ovako: da hoće Romanja papu, mogao bi si ju zadržati. Na to bi mu čovjek rekao: tu je protuslovje. Ako papa može zadržati i Romanju: što je govorio o nuždnoj tjesnoći papinih zemaljah? Zar papa hlepi za tim, kako bi se više razširio? Ako papa može zadržati i Romanju: to je očevidno nevaljala ona njegova forma; pa se tim ukida i ona opreka! — Ali ako i jest u riečih protuslovje, u srdcu piščevu ga jamačno nije; on bo radi iz petnih žilah za pobunjenike, katolike pako gladi umiljatimi riečmi, nebi-li ih ušutkao. — Tako i malo niže veli, da ima papa pravo zahtievati Romanju natrag; a gori više je izveo, da su Romanjoli imali pravo pobuniti se i ugrabiti vladu. Dišе-li tu duh istine?

Što dakle, papa ima pravo vladati Romanjom, i pobunjenici imaju pravo: komu će se dosuditi? Ne papi! jer će on tako steći neprijateljah; a crkva izgubiti svoje materinsko ime. — Da se pobune Arabi u Algiru, bi-li svjetovao pisac Francuzku, neka ih odpusti, jer da će tako politična vlast biti jača, budući samo lišena odpora? Ili zašto nije taj dragocjeni savjet dao Englezkoj, koja si u dalekoj Indiji velikom mukom i troškom podvrgava pobunjenike? nespominjuć toga, da je Romanja više pobunjena izvana, nego-li od sebe; i zato je pitanje, da-li bi po njoj stekla samo neprijateljah sv. stolica? — A što veli, da bi crkva izgubila materinsko si ime, izobćiv buntovnike: valja znati, da dobra majka kazni zlu djetcu. Ili zar nije smjeti kazniti one, koji otimlju rimskoj crkvi baštinu? Onda bi morala crkva odpustiti sva svoja dobra i gibiva i negibiva; jer, ako se nadje koj bogogrdni lupež, crkva će prestati bit majkom! Hvala na takovom nauku! —

Dobro, veli, recimo, da se neka vrati papi Romanja; kako? Nagovorom? izcrpljen je taj put. Silom? tako neima sreće; pa onda ni neima do jedinoga kongresa, koj bi to izveo: a kongres nemora. — Na prvo primećujem, kad Garibaldi i njegovci Romanjole terorisiraju, sve, koji što reku za papu, u tamnice bacaju; noževi se groze ili mite novcem: šta tu prudi onakav nagovor od jednoga čovjeka, koj nemože dati nikomu nikakve sigurnosti? Na drugo velim, da se samo slomi vanska sila, koja gnjete Romanju, pitanje je, bi-li trebalo dalje podlagati sáme Romanjole. Treće, priznajem, da bi tu stvar kongres mogao najljepše razkrstiti; a četvrto, kažem, da kongres, ako hoće po pravici, mora Romanju vratiti papi, ako-li hoće po strasti, neznam, zašto bi njegovu razsudu imala priznati sv. stolica. — Što pako govori o razdionosti papinih zemaljah, nije dvojbe, da su silnici de facto ciepali papine zemlje; no jesu-li de jure, toga nije dokazao.

Dakle je Romanju oteo, i to s takovimi razlozi! Ali će on, i koj drugi na zlo misleći ili kratkovid reći: što je stalo do jedne ili druge pokrajine? Papa neka je gospodar u Rimu; troškove kat. crkve neka nose katoličke vlade, savezna vojska neka ju brani: što mu treba više? neodvisan je podpuno — a to je dosta. — Odgovor: Da su svi katolici prave čiste angjeoske dušice, papi nebi ni toga trebalo, da bude neodvisan u duševnom carstvu: ali dok su ljudi što jesu, strastni, na zlo skloni ljudi, što je providnost stvorila i vjekovi, nevalja toga rušiti za volju kojekakovih teorijah, koje samo obećuju njekakvo blaženstvo, a nimalo ga neujamčuju. Da vidimo tu neodvisnost i to blaženstvo.

Papa će biti neodvisan vladar: a neće imati zakonodavstva; jer će mu Napoleon ili kongres diktirati, kako treba da je uredjena njegova država; nit će toga smjeti promieniti. — Papa će biti vladar, a neće imati ni uprave ni vojske; jer bi krv, u njegovo ime prolivena, bila uvreda Božjoj milosrdnosti, kojoj je zastupnik! Hoće-li tim morda okaljati papu poradi čina u Perugjii? kano da nedopuštaju sva prava: da se sila uzbije silom! Neka se sada dignu Rimljani, da neće papu, već da su radi uzkrisiti njegdašnju republiku, tko će papu braniti? Savezna vojska? Morda pod zapovjedajućim generalom Garibaldijem! Svatko zna, koj hoće da vidi, kamo teži sve oto gibanje u Italiji. Talijani bi naime radi, da je sva Italija pod jednom vladom i to republikom; republike neće sigurno osnovati bez Rima: tko će im braniti, da ga neuzmu? Savezna vojska? Neka vjeruje, tko hoće. Protukatoličke vlade? One će još pomoći pobunjenikom. Katoličke? Kojim pravom, ako odobre načela našega brošurara? Ako je papina vlada po sebi nevaljala, zašto bi valjala za Rim? — To pita i „Wanderer“ dakako s drugom namjerom. Ako je pučka volja uviek sveta, nit joj se smjeti protiviti: zašto nebi sveta bila i volja rimskih pobunjenikah? — Za to morda ne, što je Bog Rimu naznačio drugu zadaću? A što je to briga ljude, koji ne-

Digitized by Google

vjeruju u Boga i providnost; već uvlačeć silom protestantizam, a gnječeć katolicizam hoće da uvedu nevjeru? Ili za to ne, što to brane interesi katoličke crkve? Kad se već pita samo za interese, a ništa za istinu i pravicu: republikanci imaju interes, da uzkrise republiku, a za to im treba Rima; zašto nebi njihov interes jači bio od tudjega? — Tako bi liepo na temelju te brošure papa izgubio i Rim: a gdje je onda i za sjenu ujamčena njegova neodvisnost, ako ni zemlje neima?!

Pa budi, Rimljani da mu ostanu vjerni: zar će biti neodvisan kano pensionar katoličkih vladah? Pisac kaže, da će se od katoličkih vladah davati veledušna podpora: može se dakle i nedati, a dá-li se, to ima papa biti zahvalan. Hvala za takovu neodvisnost, kad tko od ljudih ovoga svieta mora primati milostinju! Što će pako papa, ako koj vladar reče s koga mu drago uzroka, da neda podpore sv. stolici? Je-li će se za njega zauzeti jamčeće vlasti? Što će papa, ako od njega uzhtije koj vladar, čega on dopustiti nemože? Ako neće povrieditи sviesti, morat će kuburiti sám i njegov dvor i s njim crkva. A kako će biti za crkvu, ako budu kardinali od straha, da neodpane tribut, morali za papu izabirati koga bude htio koj premogući silnik? Sačuvaj Bože sv. otca od takove neodvisnosti i takove sreće!

Vidi se, kamo vodi ta brošura. Neće ona, da spasi papi neodvisnost, već da ju izda. Iz neistinitih načelah izkopana je tu propast neodvisnosti papinoj! Tako sudi i vas svict katolički, koj se je prepao; protukatolički, koj je uzplesao. Nije dakle dvojbe!

Može-li uz takovu brošuru pristati katolik, koj joj razumije svrhu? Istina ima i u katolikah strastih, i mnogi od njih više sluša svoju strast, nego-li katolički nauk, pa ipak misli, da je pravi katolik. Nego neka nitko nemisli, da je bolji katolik od sv. otca i onih 500 biskupah, koji su se izjavili za cjelovitost zemaljah papinih! Ondje se vidi, što hoće pravi katolici. — Zašto onakih izjavah neiznose njeki novinari, nego ih kruto taje?! —

p.

Dopisi.

Iz Rakovca u kotaru vrbovačkom. Mladež biva sklonija na nauk, poslušnost i na marljiv polaz učione, ako se dobrim načinom, pa gdje je moguće i malimi darovi na to potiče. — Učiona pučka u Rakovcu bi dne 15. Studenoga prošle godine podignuta (Kat. list br. 48. g. 1859.) mladež, radi premala prostora samo 50 glavah brojeća, za polaz upisana, radostno dolazaše, no ipak nebijaše čuti onda pitanja: zašto nisam ja za učionicu upisan ili upisana? Na Božić ipak od mnogih mladićah i djevojčicah čulo se isto propitavanje, komu povod dade krasan božićnjak.

Na božićni naime blagdan gosp. vitez Pavao Hempel, vlastelin ovdašnjih dobarah i zaštitnik župe rakovačke, iz pobožne uspomene narodjenja Spasiteljeva ustoboči u većoj župnoj sobi pomenuti božićnjak, koj gospoja Dragoila Veithova, rodjena Hempelova, vrbcami trovrstne boje: biele, modre i crvene nakiti, vošćenicami rasvietli, i raznimi slašticami naresi.

Umah poslie popodnevne službe Božje u pribitnosti c. k. kotarskoga pristava, g. Ljudevita Tonkovića, i ine ugledne gospode, učitelj mjestni dovede školsku mladež, i inu učionu nepolazeću djecu, pjevajuć ugodnu božićnu pjesmu, u župnu kuću, gdje na pogled razsvietljena božićnjaka caklila se svoj omladini radost na licu. G. župnik Lavoslav Matošić u kratko i pojmu mladeži primjereno razloži namjeru ote svečanosti, uzam si gradivo govora iz istoga božićnjaka, na kom vidjela se trovrstna boja: biela, modra i crvena, pa i svjetlost vošćenicah.

Po bieloj boji, rečè g. župnik, razumieva se sv. katolička vjera, objavljena novorodjenim kraljem neba i zemlje, Isukrstom, koj je „put, istina i život,“ koj je „svjetlost svieta, koja razsvjetljuje svakoga čovjeka, koj dojde na ovaj sviet,“ jedina spasonosna vjera, koju mladež iz početka umah, a osobito u školi učit se, te s dobrimi djeli potvrditi ima, jerbo vjera bez dobrih dielah jest mrtva. — Modra boja znači tvrdu nadu i stalno ufanje u Boga, i u mladoga kralja sina Božjega, koj se zato narodi, da okruni nadu našu. Buduć pako ufanje ovo priznaje se molitvami, zato modra boja opominje svakoga, a osobito školsku mladež na poniznu molitvu, na srčanu pobožnost prama novorodjenomu sinu Božjemu, i nasljedovanje njegova primjera. — Crvena boja znamenuje vruću ljubav Boga i iskrnjega; — ova nas dakle poticati mora, da ljubimo mladoga kralja Isukrsta, koj upravo iz neizrecive ljubavi prama nam na ovaj sviet dodje, „da nadje i spasi ono. što je poginulo bilo“ itd; mora poticati srca, da iskreno ljubimo bližnjega — a osobito školsku dječicu, da ljube svoje roditelje, poglavare i učitelje, da su pokorna i poslušna, da marljivo polaze učionu, da su zahvalna svojim dobročiniteljem itd. Poslie ovoga kratkoga govora propitavahu neupisana djeca: a zašto nisam i ja zapisan za školu? ja bi rado išao učionu. —

Po tom gore napomenuti g. zaštitnik Pavao Hempel od strane svoje porodice darovà ovom sgodom župnoj crkvi rakovačkoj za božićnicu veleljepnu misnu knjigu (Missale Romanum) jasnim tiskom štampanu, i u korice, pozlaćenim mjedom okovane, svezane. Isti gospodin pokloniv svakomu učeniku po 30 novčićah, dade jošte krasno propelo putem zdriebanja izigrati, koje srećkom jednoj učenici na njezinu radost u dio dojde.

Napokon svakolika mladež, obilatom užinom gostoljubno podvorena, za nenadanu milost visokomu dobročinitelju sniženim srcem hvaleć kućam se povrati.

Jedan očevidac.

Iz Rima na staro ljeto. Premda sam nesretan u pošti, buduć mi mnogi listovi propadoše, te s toga i volja me mine češće pisati: nesmiem ipak propustiti, da

Digitized by Google

odmah neublažim viesti „Zagr. kat. lista“ br. 49. i „Nar. Novinah“ broj 289. Tà tko ono pročita, mislit će, da neima više u Rimu nit sigurnosti osobne, nit ćuti pobožne. Nenalazim, da je od potrebe upustit se u potanko razglabanje navedenih viestih; dovoljno budi u obće opaziti, da nepodobštine idu na račun Rimljanah, a zameću je inostrani rovari, nu i to hvala Bogu tako riedko, da se jedva u gradu saznadu. Da nisu Rimljani dobrim duhom oduševljeni, bilo bi toga svašta u gradu sveobćem, u koj pod krinkom bogoljubnosti ili umjetnosti pristup ima svaki i najgori rovar. Što se napose tiče viesti u „Nar. Nov.“ — opomena ona uzoritoga general-vikara proteže se upravo na inostrane gospodje i gospođičiće, koji već mnogoj zabrani povod dadoše i mnogu svečanost nepristupačnu učiniše. Rimljanka svaka znade zapovied sv. Pavla 1. na Kor. 11, 6. niti se ikada pokaže u crkvi nepokrite glave; vladanje pak njihovo i izvan crkve toli je čedno, da niti isti zloglasni About nemogaše im išto spočitati, već uredni nepokvareni život njihov proglasi prostotom. Željeti bi bilo, da svuda onom pobožnošću boravi ženski spol u crkvah, kakvom ovdje. Nije ovdje sramota pokleknuti, i upravo hrvatski se prekrižiti, na brojanicu moliti i psalme pjevati. Isto se reći mora i glede viesti „Kat. lista“ u br. 49.; to su inostranci počinili a ne Rimljani. Ako-li se za stalno uzeti može, da u istoj Romanji $^2/_3$ stanovničtva tugom samo vjernost podaničtva sakrivaju — to se Rimljani još dobro sjećaju i francezkoga jarma početkom ovoga stoljeća, i zlokobnih godinah 1848—9., te nežele ino, već podpuno slobodnu papinsku vladu. Govori se o gdjekojoj obnovi — težaci u nestašici zaslužbe (ove godine bo izvanredno malo inostranacah imade) kao njekoć „panem“ bez „Circenses“ zahtievaju — nu pravih rovarah imade malo više od bielih gavranah. Jednu i drugu viest oslabljuje dan 7. t. m. U oči većih blagdanah obdržava se tri ili devet danah izvanredna pobožnost, sacrum triduum ili sacra novena, u tom sastojeća, da se prodika drži i pjevaju litanije pred izloženim svetotajstvom, a zadnji dan je „Tebe Boga.“ Na zaključak takove devetnice došao je na rečeni dan, kano predvečerje preč. začetja bl. D. M. u crkvu 12 Apoštolah poslje 4 sata sveti otac s navadnom svečanom pratnjom. Ta pratnja sastoji u tom, da kroz ulice, kuda će sv. otac prolaziti, najprije projaši jedan teklić (ulak), za njim njekoliko trenutakah kašnje dva draguna, opet za časak 12 dragunah i 12 plemenitih stražarah; onda sliedi na šestorici vranacah sv. otac s jednim ili dva kardinala — za njim odmah jaši plemenita straža, tad druga šestoprežna kola s predstojnici palače, po dvoja četveroprežna kola, najposlje 24 draguna. Uzoriti stožernici obično već u crkvi čekaju, u kojoj se pobožnost ovršava. Po ulicah u taj par iz strahopočitanja Rimljanom prirodjenoga — za kojimi se inostranci povadjaju — zavlada tišina, tako da se iz daleka štropot konjah čuje; ljudstvo pada na koljena, da papinski blagoslov primi. Trg pred crkvom, nalik trgu Jelačića bana, pun naroda, nu nitko ni nepisne — crkva puna puncata, da sam jedva uljezo, — ali sve kleči, sve moli, sve pjeva! Po dovršenih litanijah veličanstvenim muževnim, jakim a ipak milim glasom zapjeva sv. otac „Te Deum“ — te premda se u pjevanje daljnje slave sa množinom upustih — nehotice pomislih: Čudnovato! toli jak glas iz toli uzkolebanih prsiuh . . . zaisto se na pećinu oslanja. . . Da samo može u kratko doba nad nemiri talijanskimi tako zapjevati! . . — Po spjevanoj molitvi i danom sa presv. otajstvom blagoslovu u istom redu i tišini udalji se. U to vrieme stojahu kraj mene pred crkvom novim odielom odjeveni pitomci; njemački prosbori jedan drugomu: To nije samo pompa, to je i strahopočitanje! — Vidjeh, reče dalje, kraljicu i cara u svečanih prigodah, ali ona sjajnost slabo djeluje na čovjeka, dočim ova srdce kriepi i koljena prigiba. To bijahu novi pitomci isti dan od kardinala propagande svečano za sjevernu Ameriku otvorenoga kolegija. *) Sličnom svečanošću nuz sličnu tišinu i strahopočitanje zaključi sv. otac i umiruću godinu danas u prekrasno nakićenoj crkvi al Giesù. Nu iz tišine prilikom odlazka sv. otca čuli su se pobožni uzdasi i čedni uzklici: Pio nono! Pio nono! Benedetto Pio nono! — Još nješto. Malu Lakromu, otočić dubrovački — na kom su do prošastoga vieka otci reda sv. Benedikta u svojoj opatiji odgojivali dubrovačku mladež, te koja početkom sadanjega vieka razpade se u razvaline, nabavi prejasni nadvojvoda Ferdinand Maksimilian, — a kriepošću Breve-a dne 28. t. m. dobi dopuštenje uzkrisiti naslovnu opatiju i crkvu za svoga posebnoga župnika, zavisnoga jedino od c. k. dvorskoga župnika. Te tako će se nastajuće god. 1860. na krajnom koncu naše trojedne domovine ipak nješto osvjetlati!

St. M.

Viestnik.

Iz Zagreba. Iz vjerovnih statističkih izkazah o školarstvu u našoj domovini donose ovdašnje njemačke novine više crticah, a mi vadimo iz njih sljedeće podatke: Godine 1858. bilo je u Hrvatskoj i Slavoniji u 40 školskih kotarah i 335 župah triuh katoličkih i jedne

*) Svi katolički narodi imadu u Rimu za odgojenje duhovne mladeži posebne svoje zavode, Collegia. Francezka imade 3. Amerika dobi sad drugi — a naš god. 1794. kod sv. Jerolima započeti kollegij, već je god. 1798. pod republikom rimskom zaglavio bio! Narodni sbor ga je otvorio (a Pio VI. potvrdio) nukan riečmi sv. Jerolima u listu 13. Domnin: „Quomodo Graecorum historias magis intelligunt, qui Athenas viderint, et tertium Virgilii librum, qui a Trojade — — ad ostia Tiberis navigaverint“ itd. da će naime naša mladež jasnije dokučiti i čvršće usisati istinitost, i nabaviti si katoličku samosviest u sredotočju katolicizma. Nu uzkrsnuće toli žudjenoga koli potrebitoga, po istom sv. otcu opetovano zahtievanoga toga kollegija, nemože se žalibože! izvesti bez sudjelovanja domorodnoga občinstva . . . a i onako dar udove daje cienu i postojanje sličnim zavodom. Da se na godinu barem za 6 pitomacah ustrojiti može, vječno bi hvalili Bogu!

Digitized by Google

sjedinjene biskupije 298 javnih pučkih učionah, i to 3 glavne škole za dječake s podpunom nižom realkom, 10 mužkih glavnih školah bez realke, 1 glavna škola za mladež obojega spola, 6 ženskih glavnih učionah, 9 trivialnih za dječake, 13 za djevojke, 245 za oboji spol i 11 jošte propisanim načinom neutemeljenih i učionah za nuždu. — U 189 obučalo se naški, u 2 rusinski, u 7 njemački, u 94 naški i njemački, u 3 talijanski i njemački, u 3 naški i magjarski. Ovim javnim učionam valja jošte pribrojiti 186 nedjelnjih školah. — Za škole bijaše popisano učenikah obojega spola: svagdanjih 68,590, od kojih je 27,729 škole polazilo, a nedjelnjih 17,091, od kojih je 11,072 pribivalo opetovnoj obuci. Nadzorno i učiteljsko osoblje sastojaše iz 40 kotarskih nadzornikah, 335 župnikah, 156 kateketah, 299 učiteljah, 19 podučiteljah, 42 učiteljicah, 8 podučiteljicah i 235 svjetovnih mjestnih nadzornikah. — Učionskih sgradah bijaše: vlastitih 191, najmljenih 63, bezplatno propuštenih 19. Uz javne postojalo je jošte 16 katoličkih sukromnih učionah, i to 11 s naško-njemačkim, 5 s talijansko-njemačkim jezikom, gdje se je obučalo 625 učenikah.

Prema god. 1857. povećao se je broj učionah za 25 s 2065, a pribrojiv one, koji polažahu privatne učione, s 3211 učenikah, 24 opetovnice, 22 učitelja i 4 školne sgrade. Izvan toga je povećanjem učiteljske plaće više školah preustrojeno.

Uz 187 učionah postojahu voćnjaci s 14,547 divljih i 3319 pitomih, ukupno 17,866 voćakah. Zaklade u ime školske obuke iznašahu 74,296 for. 21¼ kr. sr. i 4035 for. beč. vr.

Kao osobiti dobročinitelji učionah pokazahu se pomenute godine uzoriti gospodin kardinal i nadbiskup zagrebački, vlastelinka gospoja Katarina Blaha i presvietli gosp. dvorski savjetnik baron Metell Ožegović.

(Književna viest.) G. Dr. Agustinović Gjuro, c. k. višji liečnik na miru, razaslao je na koncu minule godine oglas dvajuh novih listovah, što ih je nakanio svojim trudom štampat dati u Beču. Jednom bit će ime „Slovinski prvenci," drugomu „Vila sinjega mora;" prvi bavit će se prostonarodnim razlaganjem o naravi (prirodi) i zdravlju, drugi će donositi zabavne spise. Izlazit će izza svakoga 45. dana po tri tabuka u osmini: jedan tabak „Prvenacah," a dva tabaka "Vile." Ciena je toj bliznadi na cielu godinu 3 st., na pol 1 s. 50 n. Predplatninu valja poslati na izdavatelja u Beč, Herrnals, 272.

Rado bismo se radovali ovomu novomu pojavu na pustom polju književnosti naše, da nam radost nepobija neobičan način pisanja, kojim se g. izdavatelj glede pravopisa i sloga služi, te nas žalibože dosta u tom pogledu nesložne jošte na drobnije hoće da ciepa. Tim i takovim putem vršit ćemo se samo u mutnom vrtlogu, a dospjet nećemo nikamo.

Iz Beča. Po nalogu sv. otca upravio je preuzv. gosp. apos. nuncius u Beču liepe poslanice bečkomu severinskomu i linačkomu kat. družtvu, koja su odaslala sv. otcu adresse. U poslanici na severinsko družtvo razpravlja nuncius dubokoumno o značenju papinstva i kako su mu obvezani svi katolici, osobito njemački. Zanimivo je u istoj poslanici na kratko nacrtana odvisnost, u koju su razkolne iztočne crkve odciepiv se od Rima pale prama svjetovnim vladam. Da neprijatelji kat. crkve nastoje papu u ono odnošenje prestaviti, u kom se nahodi razkolni od sultana zavisni carigradski patriarka, to se u istom pismu na kratko dokazuje, a to potvrdjuje i brošura „Papa i kongres."

Iz Rima u Prosincu. Priprave za tajni konsistorij, koj nj. svetost običaje pred Božićem držati, obustavljene su bile; a malo je prilike, da će se tako skoro nastaviti, nego će istom poslie mlade godine doći do toga. Sveti otac rado bi što prije popunio puste biskupske stolice, i već je sve gotovo za potvrdu dotičnih biskupah; nu s mnogih obzirah mora da odgodi konsistorij. U govoru morao bi se potužiti sbog najnovijih dogodjajah u Romanji, prietećih njegovoj vladi, i na njihove početnike, posredne i neposredne, a takovih je u visoku dostojanstvu, pa bi se tim zamjerio Parizu, gdje riešenje spletakah vazda odgadjaju za kongres. Papa dakle hoće da i nanj čeka; ali će onda udariti i svojim ultimatumom.

Iz Badenske. Nadbiskupski ordinariat u Freiburgu naložio je razpisom od 18. Studenoga svim nadžupnikom, da prijave podredjenom si svećenstvu i svjetovnjakom, na koje to spada: da je vlada dopustila ovostranoj komisiji, neka nadoknadi dnhovničtvu radi kakva sukoba nametnutu novčanu globu, ako dotičnici zamole oprost. Buduć da se tim dokida i ova posljedica sukoba, javljeno je to dotičnikom, da predadu, kad uztreba, molbenice nadvojvodinskomu uredu, pod koj spadaju.

Iz Pariza. Msgr. Dupanloup, orleanski biskup, dobio je od sv. otca pohvalno pismo za privrženost, pokazanu sv. stolici u njegovoj pastirskoj poslanici. Ovaj neustrašivi i za Božju slavu revni biskup počeo je na 27. Studenoga čitavu povorku predavanjah o crkvenom pjevanju, njegovoj cieni i važnosti za povišenje službe Božje, te nije prestao sve do Božića. Slušaocah je imao množinu. — Zapitan s jedne strane, što scieni o zloglasnoj brošuri „Papa i kongres?" odgovorio je oštroumni i neustrašivi biskup poslanicom, u kojoj je krepkimi razlozi i izrazi prošibao joj sadržaj, pun pretvaranja, nepravde i izdaje.

Dopisnica uredničtva.

G. *F. Ch.* u *Š.* Radostno primamo Vašu ponudu, i uvjeravamo Vas, da će braći na jugu u dobar čas stizati svaki glas iz jednorodne Moravske. — G. *I. O.* u *O.* Primio, al čekam na nastavak. Traženi brojevi valjda su Vam u rukuh. — *M. J.* na *G.* Onako je, kako pišete. — G. *M. S.* u *Z.* „Sedmoglavomu Zmaju" ima dosad samo jedna glava, kad nam dostavite ostalih šest, mi ćemo s njim na vidjelo.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 3. U ČETVRTAK 19. SIEČNJA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu

Poslanica iz Rima o Rimu i naših stvarih.

Od *Dra. F. R.* — na urednika.

VIII.

U Prosincu 1859.

(Sadržaj: Evropske dziady i sv. otac. Theinerovi ruski spomenici; njihova važnost za poviest rusku, poljsku, nješto i našu. Nastojanja sv. stolice oko sdruženja kršćanskih vlastij proti Turčinu oko sjedinjenja odciepljenih Slovjenov. Dva Zmajevića u tom crkvenom i narodnom kolu.)

Štovani prijatelju, hvaljen Isus! Više mjesecij prodjè, što Vam nepisah; pà od moje posliednje poslanice u Lipnju objelodanjene koliko se stvarij nedogodì. koje su od prevelike važnosti ne samo za našu nego i za dojduću dobu! Kada Vam zadnji put pisah, još se razlegaše zvek smrtonosna oružja po sjevero-talijanskih poljanah — po onih istih poljanah, na kojih od toliko viekov sretaše se romanski sviet s germanskim. Bijaše na blizu, da se opet oba sukobe na istom ratištu (kod Verone), na kom veliki rimski vojvoda Marius spasì Rim od očite pogibelji: kad se iz nenada na tmastom evropskom obzorju pojavì andjeo mira s grančicom uljike u ruci, tè pomirì dvie krunjene glave. Ali kamo sreće, da u drugoj ruci donesè britki mač, izkorjepitelj rovarov, nepuštajućih nam, da odahnemo i zacielimo rane, s kojih krvarimo. Od ono doba nečuje se doduše jauk ranjenih borác; ali po cieloj Evropi zamnieva mukli glas, kojim čarobni lik u Mickiewiczevih dziadah opominja na tamnu noć: „Ciemno wszędzie, głucho wszędzie; co to będzie, co to będzie?“ t. j. tamno svude, gluho svude; što to bude, što to bude? A doisto u ovaj par slave se dziady, i to ne u kom litvanskom selu, već po cieloj Europi. Njeki tajni duh, koj se prozvà duhom vieka, pozivlje sve ostale duhove u svoje kolo s vračarom kličući:

Czyscowe duszeczki!
W jakiej kolwiek świata stronie;
Czyli która w smole plonie,
Czyli marznie na dnie rzecki.
Czyli dla dotkliwszéj kary
W surowém wszczepiona drewnie,
Gdy ją w piecu gryzą żary.
I piszczy i płacze rzewnie:
Każda spieszcie do gromady!
Gromada niech się tu zbierze!
O to obchodzimy dziady!“

Na taj poziv skupljaju se ovi dusi i to u većem broju i strašnijom naglosti, nego-li isti vračar očekivaše; pa će valjda i on badava zapoviedati: „Zamykajcie drzwi na kłódki;
Weźcie smolny pęk łuczywa,
Stawcie w środku kocioł wódki.“
Jer kad se jednom ova družba sakupi, nepusti se tako lasno razagnati. Ako ikoja zemlja u Europi, štovani prijatelju! prisustvuje tim mrtvim godom, a to je Italija; osobito u njezin dio gornji i srednji nalegoše „sove i gavrani,“ tè neprestano viču:

„Szarpajmy jadło na sztuky;
A kiedy jadła nie stanie,
Szarpajmy cialo na sztuky;
Niechaj nagie świécą kości!“

Prem se sve to tajiti neda, nemislite ipak, kao što se obično misli, da svikolici nosimo glave u torbi, tè da Bog zna koliko stradamo — pà ni toga nemislite, da svikolici „sa sovami i gavrani“ u jedan glas viču. Italija ima u sebi mnogo više konzervativnoga elementa, nego-li se misli; ali taj živalj uslied nepovoljnih okolnostij posliednjih godin na toliko je pritisnut, da u ovaj par nemože ukazati svoje elastičnosti. To je žalostno, ali istinito! U Italiji nemirnjaci na toliko su smjeli, da nad pučanstvom deset put većim umiedu mah preoteti; a za ovaj hip nije nade, da će se konzervativni živalj ohrabriti. Nù može-li

Digitized by Google

dugo tako ostati? Rimsko pitanje poimence neti̇če se samo Europe, nego cieloga katoličkoga svieta; a da je tomu tako, uči nas svakdanje izkustvo, uslied koga dižu se katolički glasovi po cielom svietu zahtjevajući, da se popravi krivda nanešena sv. otcu u njegovu državnomu gospodstvu, na koje ima toli zakonito právo, koli ikoji evropski vladar, koje s druge strane neobhodno je potrebito za njegovu samostalnost duhovnu. Imade jih dàkako, koji vele: tà pape prvašnje dobe bijahu bez vlastite države. Ele visoke misli, koja bi htjela „otca svega kršćanstva“ sagnati opet u katakombe i na lomače, ili u često prognanstvo i zatočenje. K čemu takovomu vlada — opet ini kratkovidci opazuju — koj si ju obraniti nemože, van tudjim oružjem? .To je istina, ako se ičim rimska vlada obieditì može, jest to, što se uztručava vladati oružjem, koje je glavni faktor vladam naše dobe. Tà vidjeli bismo, kako dugo bi se na priestolu uzdržao novi Caesar, koj svoj način vladanja preporučuje svim kano uzor, da ga neobkoljava „prætorianorum cohors“ — pà se zahtieva od vrhovnoga svećenika, da se obrani proti „gavranom i sovam,“ nahrupivšim s one strane granic, koj im nemože ništa oprieti, van svoj glas:

„W imie ojca, syna, ducha.
Widzicie pański krzyż?
Ne chcecie jadła napoju,
Zostawcież nas w pokoju.“

A tudje oružje? Pa zar je tudje oružje otcu svih katolikov, koje mu brani svojinu, toli milu svakomu pravomu katoliku? Ili zar je tudji sin otcu? — Cacault, odredjen za francezkoga poslanika u Rim, opraštajući se s Napoleonom, prvim konzulom, popità ga: kako bi se imao vladati naprama Piu VII? Na to mu odgovori pobjeditelj kod piramid i Marenga: „Postupajte s njim, kako da ima vojsku od dvie sta tisuć momák.“ Pio IX. je nasljednik Piu VII. po časti, imenu i patnji; ali i njegova vojska nije izumrla; ma i zaostala njegdje čekajući, dok joj sat udari, da na put krene; pà ona ista vojska, koja fontainebleau-skomu sužnju vrati Rim, vratit će jamačno i njegovu imenjaku odtrgnuti mu dio baštine sv. Petra. Ali dosta — odvratimo oči od sadanjih nevoljah.

Bjeh Vam obećao izviestit Vas o Theinerovu djelu: „Monuments historiques relatifs aux règnes d' Alexis Michaélowitch, Feodor III. et Pierre le grand, czars de Russie.“ Rome 1859. str. XXII, 556 in fol. Ciena 35 franàk. Što dakle uz najbolju volju nemogoh do sada učiniti, činim sada.

Šta je učenoga o. Theinera ganulo, da priobći ove vele važne spomenike za poviest rusku? Sàm odgovara u predgovoru: „Pobližje iztraživanje i naša osobita ljubav za poviest sjevernih narodov, kojoj se posvetismo, odkada god. 1836. počesmo tražiti i sabirati spomenike odredjene za produženje Baronievih ljetopisov, odkrì nam premnogo spomenikov vele važnih osobito za Rusku poviest, koji utekoše pazljivosti našega predšastnika (Raynalda), kao što opet je moguće, da se više od njih sakrì pred našom iztragom. Bijasmo naumili iste listine uvrstiti u ljetopise na svom mjestu, kao što sbilja učinismo u prvih trih knjigah jurve objelodanjenih; nù jedna okolnost toli sretna, koli neprevidjena i za koju blagodarimo Bogu, koj ju stvorì po milostivoj naredbi svoje promisli, odluči nas objelodanit je sada, i sakupljene u jednoj knjizi prikazati učenomu občinstvu.“ (p. VI).

Ruska poviest okoristila se je već dosada bogatstvom vatikanskoga arkiva. Ona ista vlada, koja prema svojoj veličini ogromna poduzetja razsipnom darežljivosti podupira, koja prvomu svomu historiographu, neumrlomu Karamzinu, ukazom od 26. Travnja 1816. za njegovu rusku poviest 60,000 rubálj podieli, tè opet drugim ukazom 25. Svibnja 1826. opredieli mu za godišnju nagradu 50,000 rubálj, koji se imadu plaćati i njegovoj udovi i djeci — ona ista, velim, vlada izprosi od Grgura XVI. da se učenjaku Turgenievu otvori tajni arkiv vatikanski. Što on nadjè u njem, objelodanì u važnom djelu: „Historica Russiæ monumenta.“

Theinerovo djelo nadopunit će u mnogom Turgenievu sbirku; pošto ima ne samo listin, kojih Turgeniev nevidjè u vatikanskom arkivu, nego takodje vele važne dopise Petra Velikoga, koji su vlastoručni i sada u bourbonskoj knjižnici u Napulju, u koju dodjoše iz kr. arkiva, a u njega darom kneževske obitelji rimske Albani, iz koje bijaše Klemente XI, suvremenik Petru Velikomu. Sve listine, koje Theiner priobći, jesu službene i izvorne, ponajviše izvješća apoštolskih nunciov u Poljskoj, u Njemačkoj i kod c. bečkoga dvora, dopisi dotičnih vladarov, kraljev i carev, listovi biskupov, velikašev i pojedinih dostojanstvenikov tako, da se povjestnik pouzdano s njimi koristiti može.

Šta se dobe tiče, na koju se ovi spomenici protežu, prva listina jest izvješće apoštolskoga nuncia kod poljskoga dvora Mons. Vidona na kard. državnoga tajnika Pamphilia od 5. Listopada 1652, a posljednja (br. 367.) od 10. Ožujka 1725, u kojoj apošt. nuncius kod poljskoga dvora obznanjuje smrt Petra Velikoga; dakle sve listine, njih u broju 367, protežu se na dobu od god. 1652. do 1725. t. j. na dobu od 73 godin.

Digitized by Google

Preglednemo-li na brzu ruku ove spomenike, to ćemo uvidjeti njihovu veliku važnost, koja je tim veća, što se tiče sjevera, zapadu do danas pomanje poznatoga, i dobe prem ne vele davne, ali još posvema nerazbistrene; što nas uvadjaju u mnoge tajne do sada slabo poznate a još slabije uvažene. Imenito ova obširna službena izvješća i zanimivi dopisi razjasnjuju nam odnošenje med dva po krvi i jeziku pobratima naroda u drugoj polovini XVII. i početkom XVIII. vieka t. j. med Poljskom i Ruskom — predočivaju nam gorostasne borbe, koje vodjahu ova dva slovjenska naroda u ono doba proti Turčinu, kada mu bijaše strašna sila, a kako mu bijaše u tih borbah slomljena, uslied česa osmanlijska bujica, koja se bijaše razlila od crnoga mora do gornjega Dunava, od Bosfora do Dnjepra, ne samo slegne se u svoje korito, nego počè se sama u sebi gubiti. Od ono doba Carigrad boluje. Ali u tih borbah opazujemo moralnu silu, jaču od materialne, koja ležaše kod Tibera. Jest! ovi spomenici bit će nerazrušivim spomenikom sv. stolici na slavu; pošto čitatelju kažu, kako sve one borbe, od kojih je zavisio spas Evrope, kršćanstva i civilizacije, središtem i dušom bijaše „otac svih kršćanov,“ koj znadijaše svojim uplivom razne interese kršćanskih vladarov i narodov u ovoj jedinoj težnji sdružiti i sjediniti. Tà od kada ove jedine neutralne snage nestà, u Europi neima jedinstva u politici, niti u nikakovoj težnji; od tada Evropa vere se od jedne konferencije do druge, od jednoga kongresa do drugoga! — Krom toga u ovih listinah čitamo, kakova bijaše u ono doba ruska vlada naprama rimskoj crkvi i stolici; što je tim zanimivije, pošto se tiče dobe, kada ruska crkva prodjè u novu phasu, dočim ju Petar Veliki iz byzantinstva izvučè i dadè joj ruski lik i smier. Evo čemu se u obće povjestnik ima nadati od ovih vele važnih i zanimivih listin. Budi nam dozvoljeno nješto napose dotaknuti.

(Konac će sliediti.)

Na slunjskih brdih.

(Konac.)

III.

Bijah njeki dan u Karlovcu kod jednoga poznatoga domoljuba. Muž je od oka; u njegovoj sobi najdoh se u posred naših milih vodjah na putu književnom. Imade ih svakoga stališa. Idea domoljubja je obća; ugodno je s toga medju njimi živiti, ugodno pogadjati, što onolike glave misle, što onolike misli radjaju; što drugo? van kako bi se usrećila domovina! U kolu takovih ljudih čovjeku se čini upravo po domaće. Što im u srcu kuca, rado bi znao. Primakni uho, kano da čuješ, kako im vrije ljubav domovine. Djelotvornu otu ljubav izpoviedat i pripoviedat će gladni i žedni, sliepi, hromi i nagi, dok bude vjekovah. Slike negovore, ali došav od jedne k drugoj i sjetivši se koje rieči iz njihovih radnjah, rekao bi, da im se miču ustne, tako su si duše srodne. I tako dok sve obidoh, duša mi se sita narazgovaraše, i nauži užitka sladjega od ikakove bučne zabave. Ljudi su to Bogom poslani, da vode narod putem vrla znanja. da izobražuju duh, i čovječanstvo čine slično duhu vječnomu. Može doduše sebičnost obretnika zakratit izumu prolaz med ljudstvo; može takodjer i sila na put stati znanostim, da se nešire i neizdjelavaju um stanovnikah koje pokrajine; al za uviek im se put nezakrči, i one sliede zakone prirode. Sunce izlazeće vidi se da je najprije obasjalo glavice u palačah i varoših, pa tek kasnije navrne se u seljačke kolibe. — Slike pomenute jesu fotografovane. Umno ovo istom njekoliko godinah staro iznašašće velik je po svietu učinilo korak. Sunčane zrake na staklo pohvatane, pripravom lučbenom na staklu učvršćene izvedu sliku, kakove nijedan umjetnik kistom ili dljetom izvesti nemože. Nu ne samo što se kod slikanja tom umjetinjom služe, već i kod snimanja starih rukopisah i u štampi se njom liepo poslužuju. Promišljavajući fotografiju pomislih, zašto se amo k nam, u gornju krajinu, nenavrne koj umjetnik, da snimi predjele krajevah i nošnje narodne? Ovdje je mnogo nova i zdrava. Umjetnik liepo bi si pomogao kesi, da slike naših planinah i predjelah, slapovah i jezerah u trgovinu raztura, i još bi ljudi na to lakomiji bili, i lašnji bi mu bio posao, što bi gradivo imao novo, neznano i neiztrošeno, kad drugud što neimaju; pa se čovjeku upravo smrkne pred očima, kad opazi, kako nizko u nesramnost može zalutati izopačena ćud i bezvjerje. I umjetnost zaprlja se blatom razpuštenosti, a bezobraznost time se hoće koristiti, da u trgovinu izlaže, što jošter kršćanin nebi niti pameću pomislio, niti jezikom izustio, a kamo-li okom gledao i srcem se nasladjivao. Ali ničijom rukom netaknuti prizori i ljepota prirode nadri-izobraženjaku jesu presirovi, jer u prostoti i nevinosti obitava Bog, a u takovoj pohotnoj ugladjenosti stanuje putenost.

Oprostite mi zaslužni narodnjaci, što na vaše oči toli bezobzirno svoju misao izrazih; oprostit ćete mi, jer je i vaša želja i smjer vašega rada, da i naš narod u svietu na svaki način izadje na častno ime. „Kat. liste!“ Priroda iz drobnih sitnicah sastavi gorostase, nežali zato na tu sitnicu.

Digitized by Google

Orleanski biskup o spisu „Papa i kongres.“

Biskup Dupanloup, koj je pravim apoštolskim srdcem i odvažnošću u svojoj pastirskoj poslanici oglasio se i naročitim protestom ustao proti robljenju sv. stolice, pristavio je i nedavna luč istine pred oči njekomu bezimenoviću, koj u knjižici pomenutoga imena upravo izdajičkim Judinim cjelovom predlaže, da se liši sv. otac svjetske vlade, slobode i neodvisnosti. Tri glasnika pariška: „Ami de la Réligion,“ „Union“ i „Gazette de France“ donose njegovo pismo na njekoga katolika, od kojega evo priobćujemo početak i konac. Pismo počimlje ovako:

Dragi prijatelju!

Pitate me, što mislim o knjižici: „Papa i kongres,“ koja se evo pojavi sa slavjem kakova otajstva, koje bi čovjek u vjetar tumačio, a nebi ni zanimalo mnogo svieta.

Odgovor je za me lahak: to je hrdjavo djelo, smatra-li se površno samo ili od slova do slova. Ja bih mogao o toj knjižici napisati čitavu knjižurinu; pača bo se u mnoge stvari; ali će biti dosta i njekoliko redakah. Zdravu ljudskomu razumu i sudu netreba velike razprave. U ostalom, da brošura nije potekla iz važnoga izvora, kao što bi njeki rado, opaziti će, tko ju samo pročita; netreba tude niti uzeti na um onih velikih obećanjah učinjenih sv. stolici.

Knjižica po mom sudu dieli se u tri diela: načela, posredice i namjeru.

Odgovor na prvi dio, o načelih, počimlje visokoč. pisac ovimi riečmi: Bi-li odmah kazao, što o njih mislim? — Težko da mi je kada u životu došao u ruke spis, gdje bi pisac iznio na vidjelo mudrolije, nespretna protislovja i očevidno, kad se već tako mora reći, bezumje s toliko pouzdanja u svoju vještinu, a tupoglavost svojih štiocah. Tim se stranom može protumačiti ono, što se je kašnje sgodilo. Po tom je zaslužio pisac, koj se hvasta, da je katolik, i o ničem više negovori, nego o svom štovanju i ljubavi prama crkvi: što su ga prve novine „Times“ primile u svoje krilo, a po Francezkoj sve širom stekao priznanje u rovarskoga i bezbožnoga novinarstva.

Da nespominjemo daljega pretresanja, navodimo za danas samo zaključak trećega odsjeka: o namjeri. Pošto je visokočastni biskup žestokom, nesmiljenom dosliednošću s himbenoga govora skinuo šarovitu krinku, više neznanomu piscu hrdjavoga djela: Dosta je! Odkrita Vam je namjera, i dolikuje Vam krhkoći načelah i nepravdi posredicah.

Jednim udarcem satrti papi vladu, bila bi nečovječnost, kojoj sviet neima pametara; odvesti papu iz Rima, težko da bi se više i moglo odobriti; ali proglasiti ga, da je za pokrajine nesposoban, dočim mu se tamo vlada satire, a za Rim sposoban, dočim se ujedno i ondje grdi, to je predrag izum, koj osim što je sam po sebi koristan, nosi još i mnogo veću korist, što s malo truda i troška, polagano ali sigurno vodi k svrsi. To je naime politika, kao što je bila i 1809, s tom samo razlikom, što su onda papu silom odveli iz Rima, a sad ona knjižica predlaže, da ga na mjestu zadave. Mora se priznati, da bi to sve bilo čudnovato, kad nebi bilo grozovito, i da imamo pametne protivnike. Mi se trudimo dokazati jim: da papa mora biti slobodan, neodvisan i štovan vladar; a oni nam odgovaraju: dà; — i to viču s nami, pače još glasnije od nas; pa što u tu svrhu rade od pape? Njekakvu vrst gluha, niema, sapeta i nepomična kumira u sriedi staroga Rima, — „nepomična na njegovu posvećenu kamenu.“ Vi gospodo imate čudnovat način, kojim tumačite one rieči: Ti si Petar, i na ovoj stieni. . . . Ali pazite se! o ovoj stieni veli se, tko o nju udari, da će se smrviti. Mi se utrudismo dokazujuć: da Rim, Italija i Europa nemogu biti bez pape; a oni nam odgovaraju: „Mi smo posve iste misli s vami, pa ćemo papu u Rimu, u središtu Italije i Europe dobro stražiti, da nam nebude mogao uteći; mi ćemo njega tako ljubko zagrliti, da nitko neće moći dvojiti o našoj udvornosti, a o njegovoj moći.“ Tu je samo jedno težko, a to što najoštroumnije osnove nišane proti Bogu. Bog s nebeske visine pazi dolje na svoju crkvu, on ju nedokučivimi odlukami, i ako uztreba strielami, kako reče Bossuet, izvlači iz najvećih pogibeljih, i osramoćuje zemaljske velikane. On prosvjetljuje ljudsku, po samoj sebi kratkovidu mudrost; a kad se njemu iznevjeri, ostavlja ju samu sebi u neznanju, šiba ju sljepotom, smete ju, dovodi ju do propasti; a ona se zaplete u svoje sitne žice, i baš ono, što je izmudrila da ju brani, bude joj zanjkom. Napast napokon mine, a crkva ostaje ista. To se je često doživjelo, pa će se doživjeti opet.

Vi mislite, da je papa propao, što od ovo tri mjeseca uzbuniste proti njemu puk u pokrajinah; ali vas nenose misli daleko, i bila vam inače čast, nevidite dalje od nosa. Mi se nepredajemo tako lahko; pape doživiše svašta gorega, pa jih eno još. Vi mislite, da je papa propao, gdje rovari, pošto povećaše nametke, trube u sviet, da su mu blagajne prazne, i radi toga mu nudite penziju. Ne, ne! od vas je neće primiti, jer došlo bi vrieme, te bi mu morebit spočitavali dobročinstva, ili bi vam pošteno platiti morao.

Milostinju! Ah! ako je to već sudjeno otcu pravovjernikah, to će mu biti veća čast uzeti ju od siromakah, nego od vas. Pet stotinah biskupah, koji po svem svietu ustaju zanj, sakupit će, ako dojde do nužde, i stari Petrov novčić; a katolički sviet dao bi mu i vojske, kad bi samo uztrebalo. Što mislite, da u nas nevrije kršćanska krv, i da nam nebije više srdce u grudi? Pazite se; uvriedit ćete nas. Neznam baš, bi-li nas trebalo pobudjivati; ali ste nam širom otvorili oči. Bilo što bilo, mi bdijemo i molimo, puni čemera, jer vidimo, što ljudi hoće, puni nade, jer znamo, što može providnost.

Ovo jutro, na blagdan Spasiteljeva narodjenja u pojati, slušah razmišljajuć upravo žalostne ove nesgode

Digitized by Google

pjevati u svojoj stolnoj crkvi nedužne glasove: Gloria in excelsis Deo, i rekoh radostno u sebi: to će se na svietu uviek pjevati; ali na rieči: et in terra pax hominibus bonæ voluntatis obuzè me žalost, te rekoh sam sobom: ima ljudih, koji neimaju a i nedaju mira, buduć da nisu dobre volje. Udielio jim ga Bog i potaknuo jim volju, da vrše, na što je tko stavljen od Boga.

Dosta prijatelju! o toj knjižici, a na svrsi molim pisca, ako mu je pravo, da se kaže. Takove se stvari nepišu, da se neoglasi, tko je i što; na takove se stvari nestavlja nitko, da sa sebe neskine krinke. Tude treba obraza, treba očijuh, da vidimo pogled, treba tude napokon čovjeka, da se može pozvati na račun.

U Orleansu na 25. Prosinca 1859.

Feliks orleanski biskup.

Dopisi.

— *ć.* **U Mačkovcu** 8. Siečnja. Neznam, kako da Vam prostodušnije i ljepše odkrijem radost, koju goji nesamo brižljivi naš duh. pastir s milim si stadom, već i ciela čarobna okolica mačkovačka, štono nabožnom ćuti i rajskom slasti od nedavna upravo uzhićenom i životnom postadè. Svevišnji Bog, koj ponizne sliši, koga je providnost neizmjerna, a putevi, kojimi kolesa sudbine čovječje kreće, nedohitni, pusti i na naš revni i vjerni, pače svetom ljubavju opojeni puk zrake svoje milosti, te pod rukovodstvom skrbnih poglavarah, pod oštitom i darovi dviuh predhodnicah našega doba, onih dviuh velim muževah, koji su mu za Bogom prvi vrh tjemena, podiže evo u kratko vrieme veličanstvenu svetu sgradu. Tko da nacrta onu divotu, koja se oku putnikovu našom liepom Slavonijom prelieva, kadno mu se okrom urednih krasnih miestah, visokih i sjajnih skoro posvuda zvonikah uzvišene stvaraju misli i čisto ga u nadzemaljski kraj prestavljaju?! — Liepo je u tom pogledu Posavje naše. Evo mili štioče, jer ti nisam naumio o njem prosboriti, a nebi ti ga ni vrstan bio u svoj krasoti njegovoj predočiti, javljam ti, — a ti javljaj u potomstvo, — veliku radost, kojoj je povodom vitežki i premilostivi naš car, uzoriti i djelî neumrli naš stožernik i nadbiskup, po kojoj se od vrućih molitvah Svevišnji Bog, utemeljiv crkvu svoju na neoborivoj pećini, neoglušuje, a nebeski kori neprestano pjevaju i vesele! I premda nam se tuže s mnogih stranah, da je prošla godina mnogo nepogodah i nevoljah narodu našemu naniela, to ipak savjestno očitujem, da duh. stado mačkovačko, odkada obstoji, nepameti sretnije ni zanimivije od nje. A da nedûljim na huje onoga, čemu bi se lietah i više prostora od ovoga htjelo, navest ću ti sretan početak i svršetak prekrasnoga ovoga hrama, u koga temeljcu mramoru i vršnoj jabuci pod sv. križem vješto perce zlatnimi slovi vječnoga spomena ime premilostivoga cara i uzoritoga stožernika i nadbiskupa našega upisà.

Bilo je to licem 4. Travnja prošle godine. Nutarnjom savješću, a još više poticanjem i željom pravovjernoga puka, odvaži se naš veleč. i neutrudivi duh. pastir, g. Janko Levačić, dubokom srdca sniženosti u milost slavnoga našega vladara, te ga sinovskom pouzdanošću u ime svoje i ubogih župljanah, kojim je crkva cjenja od života, umoli: da mu pri svetom ovom djelu blagom desnicom priteče u pomoć; a on, koj oživljuje pravedna i griešna liepimi darovi, je-li mu se samo pomoli, još stostručnijom radošću uzkrisi i uzradovà srdca ubožnikah, te isti dan u tu svrhu, nepazeć na proždrljivo ono vrieme golemih troškovah, koje mu narinù nesmiljeni dušman, doznači mu velecjeni dar od 4125 fr. 25 kr. sr. najmilostivije. — Krom liepe svote odredi još dne 30. Lipnja, da se osim misne knjige, što je u Mletcih, i svetohraništa sa dva keruba, koje će se u Zagrebu ili Novoj-Gradiški naručiti, nabave tri slike zavjetnikah kršćanskih: sv. Mateja ap. i evangj. za veliki žrtvenik (2^0 visoku); sv. Nikole bisk. i izpovjed. i sv. Vida mučenika za manja dva oltara (svaka hvat visoka; sve u pozlaćenih okvirih) uz prekrasni trpežnjak i šest sviećnjakah od žutoga mjeda za veliki, a osam za dva druga mala žrtvenika, i to u carevu gradu Beču. K tomu još srebrni pozlaćeni kaléž s tanjurićem, nova damastna misna oprava s plaštem, posrebrnjena uljenica s nebnicom i dvjema vanjkušima; što je sve skupa najvećom harnošću dne 3. Studenoga i. g. u prisuću mnogobrojnoga puka primio mjestni g. župnik. Tom sgodom ozrcalio mu je pred očima tu visoku milost, te su se jednodušno svi radovali i jednoglasno do razstanka klicali: Živio preblagi naš vladar! Uzdrži ga Bože zdrava i vesela!

U to ime, kao u davnu uspomenu radostnih onih danah, naime na dan odluke nj. veličanstva 30. Lipnja i na dan dostavljenja velecienjena miraza 3. Studenoga, odluči veleč. duh. pastir jednoč za uviek s dobrohotnim priznanjem odanoga stada svoga: svečano pjevanu sv. službu Božju obdržavati, i skupa se s njim za neuzkolebivo blagostanje vladajuće kuće, ponase pako za srećan život junačkoga cara i daritelja Franju Josipa I. i ciele mu prejasne porodice čistimi i vrućimi molitvami pred priestolje Svemožnoga Otca utjecati.

Sve nam ovo novo za novu crkvu bješe neobhodno potrebito; od stare bo ništa neurabismo do svetačne jedne odjeće, kaleža, patene i vêla, čime je još prije 19 lietah uzoriti stožernik i nadbiskup naš prigodom krizme oskudici ondašnje crkve blagostivo doskočio. — Crkva je preliepa sgrada s visokimi vrati i prozori bizantinskoga sloga; sagradjena na uzvišenu humcu u duljini 11, a širini 5 $^1/_2{}^0$. Pročelje joj je od hladne Save a sakristija sa sjevera za velikim oltarom. To je kuća Božja, kuća prostrana i čarobna, kuća mira i ljubavi za srdce pobožnika!

Liepa je jošte i punovažna za svakoga viest, koju nikako ovom prigodom zamuknuti nemogu. Veliki su doista po našoj domovini darovi nj. uzoritosti; oni sižu

Digitized by Google

da mimoidem pojedinosti, i daleke granice carevine naše. Utemeljuje koristne zavode, dieli darežljivo staru i mladu, samo da mu spasonosno sjeme iz srdca pronikne. Tako izuzam ine nadari lani na apoštolskom putu mladež novogradišku, za koju otčinski briguje s revnim si duh. pomoćnikom veleč. g. podjašprišt i župnik tamošnji, te dočim namakoše za počast nedostatak od dobrih gradjanah, sazvaše i razveseliše u debelu hladu bujne šumice do 300 dušah što odrasle što drobne dječice. Pa kako se toga dobro spominju: ikad ili nikad zaboraviti! — Razmi ovoga ostavlja goleme zaklade, od kojih jedna zapade i slavonske tri pukovnije u ta namjena: da se koncem svake godine nagradi s njekoliko forintih dobro, nabožno i ćudoredno sirotče djevojče bez otca i majke. U dan vjenčanja mladenacah 23. Stud. padè srećka po nastojanju zaslužnoga c. k. satnika mašičkoga g. B. G. na mačkovačku župu, te iz rukuh dobrega pastira, u crkvi svjetine dubkom punoj, dobije kriepostna djevojka A. T. 31 f. 50 kr. a. vr. — Veleč. g. župnik reče tom prilikom svim liepo slovo, raztumačiv povod i svrhu te zaklade i predočiv jim visokoga zakladnika. Opomenuo je sve nazočne, a napose nadarenicu, na češće zanj molitve, barem svakdanji Otče naš i Zdravo Mario.

U toliko dakle na kratkom o cjelosti. Dao milostivi Bog sretno i zdravo svim, koji nam liepu ovaku uzvisiše crkvu. A kraj toga u toplih grudih nikad se neće ugasiti plam harnosti, da nebi

Zavapilo stado mačkovačko:
Višnji Bože sretno i dugačko
Živim, zdravim orila jim slava,
Put svemirom zemaljskih država'!

M. **U Djakovu.** 20. Prosinca. Naš kaptol djakovački, koj je već godinu danah bio bez velikoga prepošta, sad ga je dobio u osobi presv. g. Josipa Matića. Našoj biskupiji valja čestitati na takvu prepoštu. Kaptoli nisu zato po biskupijah, da budu utočište udobnosti, da muževi, koji su dugi svoj život u mučnom trudu proveli, dobiju dostojanstvo, a onda da počivaju; no su zato, da biskupu i savjetom i djelom na ruku budu u upravljanju biskupije. Tud se dakle istom i zahtievaju odlične spoobnosti: dobra volja, dobar duh, obsežno izkustvo, nepristrana iskrenost, pravdoljublje i neumorna radinost; jer je velik posao nadgledati i djelovati, kako će toliki sviet življeti po zakonu Božjem. Ako se to išće od svakoga kanonika, od prepošta se išće, da sve ostale nadmaši, baš kao što se hoće izvanredno svjetlo, da ostala svjetila sjajnošću previsi. A tomu sbilja neima shodnijega muža od presv. g. Matića. Opisati njegove izvrstnosti i velike zasluge za našu biskupiju, a time za crkvu, nije od potrebe. Dosta je, da mi beremo obilne plodove bogatih darovah njegova uma i srca, koji su u nas već odavna visoko cienjeni, a sada su u Rimu i Beču dostojno priznani i odlikovani. A Bog sveznajući bilježi u vječnoj svojoj knjizi svakomu po pravdi. — Za taj srećni izbor ima naša biskupija zahvaliti preuzvišenomu svomu gospodinu biskupu, i ima Boga moliti, da ga u svem, ai u tom navlastito vodi i ravna. Jer to je stvar vrlo važna i vrlo težka. Bilo je vladaocah velika duha i dobre volje, pak nisu dobro vladali, što njekakovom nesrećom nisu umjeli oko sebe sabrati dostojnih ljudih; a bilo ih je slabijih, koji su u svojoj državi sreću zasadili, jer su sgodno izbirali svoje pomoćnike. Tako je bivalo svuda i bivati će do vieka.

Danas je preuzvišeni gosp. biskup obrede inštalacije sám ovršio. Tom sgodom spomenuo je u krasnom slovu sposobnosti i zasluge novoga prepošta i izreko radost, što je takav muž na čelu njegova kaptola, i nadu, da će on i odsada isto onolikom revnošću biskupiji služiti, buući i od sv. otca, što ga je odabrao, i od njegova veličanstva cara, što ga je priznao, a osobito time, što ga je i biskupom naimenovao, odlikovan. Na to je presv. g. prepošt liepim govorom odgovorio, i on opet obavio umješćenje druge preč. gospode kanonikah, od kojih se svaki za jedan viši stupanj pomaknuo. Ciela ta svečanost završena je sjajnim objedom kod preuzv. g. biskupa, koj je nazdravio zdravicu sv. otcu papi, da ga Bog svemogući štiti proti drzovitim dušmanom, štono sada žešće nego ikada nasrću na Božju vjeru i crkvu; nazdravio je zatim svjetlomu caru našemu a najposlje g. prepoštu.

Viestnik.

Iz Zagreba na sv. tri kralja. Istina, da su svi poslovi svećeničkoga zvanja liepi i uzvišeni, puni duševne radosti i okrepe. Svećenik ili naviešća slovo Božje, bilo javno s propovjedaonice, bilo u krugu nevine malašne dječice ili medju stienami sukromne koje kućarice; ili preporadja nebu sv. krstom djecu; ili ništi u imenu i vlašću Božjom u izpovjedaonici griehe, te vida duševne rane; ili dieli u ostalih svetotajstvih blago nebeskih milostih; ili prikazuje sa svojimi vjernimi Višnjemu nekrvnu žrtvu nebeskoga jaganjca; ili napokon razmišlja i pjeva u niemoj samoći svoje sobice slavu i veličine Božje: — čista saviest — i on se nasladjuje i razblažuje, uživa lastih i slastih, kakovih nije naći po dvoranah zemaljskih taštinah i razkoših.

No ima ipak izvanrednih sgodah, gdje to još većma biva, gdje se srdce svećenikovo još širje otvara i unj spuštaju s neba obilnije kapi višjih slastih. To je bilo na današnji dan u mene. Pa budući da ima u čovjeka divno čuvstvo, koje čini, da on s tužnimi tuguje, a s veselimi se veseli, to evo i ja preko ovoga našega viestnika priobćujem Bogu na slavu, a na duševnu radost svim, koji su dobre volje, uzrok moje današnje radosti.

U predzadnjem broju lanjskoga „Kat. lista“ čitasmo iz Djakova ugodnu viest, kako se je ugledan muž našega plemena uzdigao nad sve razloge čovječje sebičnosti strastih i predsudah, te sagnuo vrat pod ugodni

Digitized by Google

jaram dragocjene za ljudski um istine, pristao k odabranomu stadu Gospodnjemu.

Iz prvoga opet lista ove godine razabrasmo, kako se u samostanu ovdješnjih milosrdnih sestarah sv. krstom preporodiše i nastupiše novi život slobode sinovah Božjih dvie duše, štono ih je kršćanska ljubav trgla iz gadnoga tjelesnoga i duševnoga robstva, te iz dalekih poganskih stranah dovela u carstvo istine, pravde i kršćanske slobode.

Sličnim načinom naraste danas broj sljedbenikah prave Bogom objavljene, jedino spasonosne vjere. U ovdješnoj naime ženskoj uznici odrekoše se dvie osobe grčko-nesjedinjenoga zakona i stupiše u krilo katoličke crkve, pošto su bile u kat. istinah valjano podučene, te njihova čista nakana i tvrda odluka dugotrajnom kušnjom nedvojbeno dokazana. Kućna kapela istoga zavoda biaše k toj svečanosti sjajno priredjena, i meni zapade ta sreća, te sam primio od njih kat. vjeroizpovied. Prije sv. mise reče službujući u ovom zavodu svećenik svečanosti primjereno slovo, u kojem je razloživ uzvišenu i plemenitu svrhu čovjeka govorio o putu, koji do ove svrhe vodi — o vjeri, za koju dokaza, da može biti samo jedna prava i u svem svojem obsegu istinita, i ta da je u kat. crkvi. Govor bi zaključen srdačnom molitvom, da Višnji otvori oči svim nevjercem, krivovjercem i razkolnikom, te ih privede na put prave, Bogom objavljene kat. istine, osobito da milostivo svrati svojim blagim okom na našu braću iztočnjake, te ih sdruži s nami vjerom, kao što ih je sdružio krvju i jezikom.

Ovim sam ravno kazao, do šta mi je bilo najviše stalo, ne budući vriednoga čitatelja već zaveo u ovu kuću, neda mi se s njime razstati, dok mu još koju o njoj neprosborim.

Ovo je, kako je znano, stan onih nesretnicah, koje težkimi krivinami sagriešiše Bogu, ljudem i svojoj sviesti, ovo je mjesto, gdje se stroga pravda osvećuje nad zlorabom slobodne ljudske volje, mjesto, koje čovječjemu dostojanstvu nemože biti drugo, no hudi prikor, zazor i sramota. Al je ovo njedno mjesto veličajnih dielah Božjih: ovdje se vidaju bolesti, kojimi nebi mogao naći lieka u nijednoj našoj ljekarni. Ona moć božanske vjere, koja je tečajem 19 stoljećah činila od ljutih risovah krotku jagnjad, od gnjusnih bludnikah čiste ljubitelje Boga i bližnjega, od tvrdih škrticah darežljive podupiratelje sirotinje, od bezdušnih okrutnikah bogumile sudije i dielitelje čiste pravde, od propinjajućih se oholicah snižene sluge Božje, — ova moć javlja se u ovoj kući sjajnim načinom.

Da su meni orlova krila sv. Ivana apoštola, te bih se mogao njimi uznieti do priestola Božjega, vidio bih ondje, kako se često raduju andjeli nad vrhunaravnimi dogodjaji, što se u zabitnom ovom stanu sbivaju; vidio bih, kako se srdačno ljubi pravda Božja s milosrdjem njegovim; čuo bih, gdje sjedeći ob desnu Otca svemogućega izriče skrovne besjede: „Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum“ (Luc. 7, 47).

Kad bi mene htjela slušati današnja nevjera, ja bih ju pozvao u ovaj zavod, da gleda divna čudesa milosti Božje, za kojimi ona toliko popitkuje; ja bih joj pokazao, gdje je prava sloboda, slast i sreća. Osobe, što su u kući, o kojoj govorimo, nose na noguh težko gvoždje, ali duh njihov poletava prosto po višjih prostorijah, do kojih se nemože uzdići nevjera; one su slabačna ženskad, no njihova višja narav drži sjajnu pobjedu nad moćnim zakonom tjelesnih kotrigah, pod kojim nevjera tako jadno i sramotno stenje; one su oddieljene od svieta i njegovih razbludah, ali srdce njihovo kuša slasti, kojih sviet dati nemože; one se tielom neuživaju svjetskih udobnostih, no duša njihova počiva u naručaju ljubavi i milosrdja Božjega.

Ali čujem ja, gdje mi se upada u rieč: To je liepo rečeno, i čovjek bi sbilja mislio, da iz ovih uznicah izlaze svetci, kad se nebi u javnom životu drugčije uvjerio; kad nebi znao, da s ovimi osobami, istom što su za jednu krivinu zadovoljile pravdi, imadu za kratko vrieme opet sudovi posla.

Pisac ovih redakah priznaje sam, da se kadšto dogadja, ta se njeke osobe, izišavše iz ovih kaznenih zavodah — osobito ako su u njih kraće vrieme bile — opet u njih vraćaju, i to najviše one iz gradovah, osobito iz Zagreba.

No živa je istina i to, da ih je većina, koje su u kaznionicah privikle poslu i naučile svakovrstno čestito ručno djelo, koje su svetostrano uvidjele grdobu grieha i krasotu krieposti, koje su podale nedvojbene znake istinitoga poboljšanja, koje ostavljajuć isti zavod neimaju riečih ni izrazah, da njimi dovoljno izjave svoje priznanje i zahvalnost za svoje preporodjenje, za blago, što ga prije nisu poznavale, a kamo-li posjedovale. Živa je istina, da ih je većina, koje su i kasnije vani ugledom pravih kriepostih, koje šire miris prave pobožnosti, koje su čestite služkinje, vjerne supruge i vrle matere, koje si napućuju dječicu na marljivost, bogoljubnost, pokornost, strah Božji. Kad to kažem, veritatem dico, non mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea. (Rom. 9, 1.) Istinitost mojih riečih moglo bi posvjedočiti više občinskih i župnih uredah.

Što se pako tiče onih prvih, mogao bih malo ne za cielo tvrditi, da i one izlaze u sviet s dobrimi odlukami, ali što ovih ipak neodrže, ima se tomu njegdje drugdje razlog tražiti, — u načinu života, koj je današnjim svietom osobito po gradovih zavladao. Kakav je ovaj? Što je danas kriepost, što poštenost, čudorednost, čovječnost, obrazovanost, napredak, što čast i počitanje, pa komu i čemu se najviše izkazuje ustmeno i pismeno, što čvrst i neporočan značaj, što ljubav Boga i bližnjega?

Što i kako se danas najviše govori? Multi — o quam multi dicunt animae meae, non est salus ipsi in Deo ejus. (Ps. 3, 2.) Nije-li sadanje vrieme,

Digitized by Google

gdje se to podvikuje riečju i djelom, na javi i sukromnosti? gdje se kriepost krsti sad ovim sad onim tamnim imenom, a opačina slavi? gdje se nedužnosti prave hinbene zasjede i nalecaju paklene zanke?

Što se predstavlja našim očima, kad idemo po ulicah gradskih, pa kad zavirimo u kuće bud Božje bud ljudske, javne ili sukromne? Nebi-li često imao čovjek razloga, da mutatis mutandis zavapi s prorokom Božjim: „Numquid non est Deus in Israel?“ (4. Reg. 1, 3.)

Ja bih mogao ovdje proći i na posebnosti, i živimi primjeri podkriepiti svoje tvrdjenje; no budi dovoljno samo u obće spomenuti plod sadanje civilizacije u javnom životu. Glede jedne stvari zametne se ipak u mojoj unutarnjosti ovaj mah ljuta borba istine i ljudskoga obzira, i ona prva nadjača, te mi nagna pod pero jednu posebnu stvar, koje drugčije nebih rado znao, a još manje spominjao. U glavnom gradu naše domovine leži silan gnjus, hrani se gadna blud, prodaje tielo i duša i to na očigled tolikih vlastih!

Vratimo se sada natrag i uzmimo na um onaj silni kontrast medju onim, što su izišavše iz kaznenih zavodah osobe ondje čule, vidjele i radile, i onim, što se opet u svietu čuje, vidi i radi; uvažimo dostojno, kolikom silom djeluju na čovjeka kao što dobri, tako i zli primjeri, i smo našli pravi razlog, zašto se njeke od ovih osobah u iste zavode povraćaju. Ako bujica opakosti i bezbožnosti zanihne kadšto čovjekom, koj stoji čvrstom nogom na krieposti, koj znade valjano lučiti dobro od zla, med od jeda: hoće-li se tko čuditi, ako ista bujica podkosi slabašna i svakoj sili tudjega upliva podvržena bića?

Uzevši sve dosad rečeno u obzir, morat će svatko, komu je srdce na mjestu i um od svih predsudah prost, priznati, da iz sadanjih kaznenih zavodah izlazi za čovječanstvo mnogo dobra, i da njihovo uredjenje služi 19. vieku i austrijskoj carskoj vladi na čast.

U najnovije vrieme postaralo se visoko c. k. ministarstvo unutarnjih dielah, kako bi se moglo najbolje doskočiti i onomu zlu, da ostavivši osobe jednom ove zavode nebi opet padale u stare ili nove griehe. Uz ovo pitanje povela su se još njeka na dobro istih zavodah smjerajuća. To je dalo njekim glavam povoda, te su počele s ovimi pitanji skapčati sladke nade, da će uprava kaznenih zavodah spasti u mužke svjetovnjačke ruke, a milosrdne sestre kao slaba i tomu poslu nedorasla ženskad da će se iz njih, ako ne svih, a to bar mužkih odpraviti. To bi bio po njihovu mnienju korak napredka i veliko dobročinstvo za čovječanstvo.

Prijatelji! neznate, što govorite, i što želite. Ja sám dopuštam, da kad bi ovi zavodi imali jedino tu svrhu, da budu, kao što su njekoč bili, mučilištem nesretnikah, kojih je moralno stanje srdačnoga sažaljenja vriedno, tad bi doista za to bio svatko sposobniji od milosrdnih sestarah; ta svrha dala bi se prije i sjegurnije postići tvrdom mužkom rukom, nego-li njihovom.

Ako-li se pako ima nastojati oko toga, da se zabludjenici dovedu na pravi put, da im se uciepe u dušu bolje misli, da se upoznaju sa svrhom čovjeka, kao moralnoga bića, i s grdobom svega onoga, što od te svrhe odvodi; ako se želi, da se načine od njih ljudi čovječanskomu družtvu prudni i porabni: tad se k tomu hoće ljudih, koji bi prije svega sami duboko osiećali biedu i nevolju ovih nesretnikah, koji bi se znali i htjeli za tudje dobro žrtvovati, a to će reći, koji bi bili proniknuti i oduševljeni živom vjerom i pravom kršćanskom ljubavju, a opasani nepobitnom duševnom snagom i gvozdenom uztrpljivošću, kojom će moći primiti i hladnokrvno podnositi sve trpke uvrede i krupne nepodobštine, kojimi običaje sirova ćud uznikah ne riedko darivati neposredne svoje predstojnike — k tomu se hoće ljudih, koji bi znali o krieposti ne samo liepo sboriti, nego na kojih bi se mogla takodjer ljepota krieposti užívotvorena vidjeti.

Takove nam se pako najpače čine milosrdne sestre. Spomenuta svojstva dadu se u njih već po njihovu zvanju najviše predpolagati; no ove su ih takodjer činom zasvjedočile i to ne jedan, no nebrojeno putah, ne ovdje ili ondje, nego po katoličkom svietu. Vojnik austrijski, sardinski, francezki, englezki, ruski a i turski mogao bi najnovijimi dokazi potvrditi moje rieči. A uzanj bi pristala nebrojena sila drugih nevoljnikah svake vrsti, dobe, spola i stališa, — nesretnici i milosrdnice to su pojmi nerazdruživi.

Što će mi na to odgovoriti protivnici ovoga tvrdjenja?

Ja ni najmanje nedvojim, da će visoka naša vlada, kao što je s pravoga kršćanskoga gledišta shvatila svrhu ovih zavodah, i k tomu u prvi mah najshodnija sredstva odabrala, isto tako i nadalje njihovu upravu toli mužkih koli ženskih ostaviti u vještih rukah milosrdnicah.

No budući njihova zadaća svakako vrlo važna i znamenita, ne manje mučna, s toga je željeti, da superiorati ovih redovah iz njih odabiru i u kaznene zavode opredjeluju članove, kojih će biti tvrda volja i glavno nastojanje, da sve svoje sile posvete Bogu i dobru svoga iskrnjega, pa koji će gore spomenuta svojstva toli srdca koli uma posjedovati u višjem stupnju. U kaznice dodju kadšto ljudi neobično izhitreni i previjani, lukavi i hinbeni, koji se znadu za čas obući u ovčje odielo, a pod ovim kriju mrku vučju ćud. Predstojnice moraju znati lučiti licemjerstvo od krieposti, one treba da znadu svojim okom proniknuti do srdca. Čini mi se takodjer neobhodno potrebito, da pravo i poglavita dužnost naučanja u ovih zavodih, osobito mužkih, spada na muža — svećenika. Ljudem. kakove smo netom spomenuli, treba ravno govoriti ljubezno i na duhu evandjeoskom, ali ujedno krepko, gromko i znanstveno. Ovakov samo govor moći će razpršiti svaku podlu dvoličnost i hitrinu, a mjesto njih uciepiti prostodušnost i ljubav k istini, ovakov samo govor moći će poput mača razbiti sve tvrde kove, kojimi je obito, i poput vatre spaliti sav korov, kojim je obrašteno zlotvorsko srdce. To se pako neda postići jedino ženskim, ma drugčije baš oduševljenim i okretnim glasom. No i svećenik ovaj treba da je čovjek pun svetoga znanja i zvanja. Rekoh i napisah s dobrom voljom i nakanom. *S—*

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 4. U ČETVRTAK 26. SIEČNJA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Poslanica iz Rima o Rimu i naših stvarih.

Od *Dra. F. R.* — na urednika.

VIII.

(Dalje.)

Mala Rusija bijaše od druge polovine XVI. vieka jabukom, za koju se prela Ruska i Poljska; ova opirala se o pravu posjedovanja, ona u sympathiji stečenoj bar u jednoj česti malo-ruskoga žiteljstva, a navlastito u Kozakov. Od te dobe nastadè domaći rat med ruskim i poljskim življem, koj svrši — s propašću Poljske. Na čelu Kozakov, vojnov maloruskoga naroda, oko polovine XVII. vieka staše hetman Hmielnickì, sin Čigirinskoga satnika, ubitoga pod Cecorom (1620) u bitci s Turci. On bijaše dostojan nasljednik hetmana Konaševića i Tarasa; na njegov poziv digoše se na noge svi Zaporožci; dvakrat potučè poljsku vojsku (1648) pri Žutih Vodah i pod Korsunom, te malo kašnje (1649) potučè istoga poljskoga kralja Jana Kazimira kod Zborova. Na to kralj bude prinudjen utanačiti mir sa smjelim hetmanom pod uvjeti dosta povoljnimi za Malorusiju; a med njimi bijaše i taj, da kijevski metropolit imade mjesto u senatu s latinskimi biskupi. Ali mir netrajaše dugo. Već god. 1651. ponovi se rat, u kom Hmielnicki jedva živ utečè u Krim; odkle vrativši se med svoje, opet lati se oružja, te iza neodlučivih sraženj zaključi mir pri Bieloj Crkvi. Nu on ga nemogaše pregoriti; utečè se k vel. vojvodi Aleksiju Mihajloviću za pomoć, i ponudì mu Malorusiju. Aleksij nadjè priliku umiešati se u maloruske poslove; odpremì najprije poslanike u Poljsku, da budu posrednici med maloruskimi podanici i poljskom vladom. — Ovdjè počmu Theinerovi spomenici, u kojih (br. 1) čitaju se vele važna pisma apošt. nuncia iz Varšave (5. Listop. 1652. i 8. Lipnja 1653), i Lavova (4. 11. 13. 18. Kolovoza 1653) o dogovoru med ovimi poslanici i kr. dvorom, u kojih čita se više zanimivih crtic o Hmielnickom, o kom dàkako poljska izvješća neglase baš povoljno: „si sono in conformità — piše nuncius — mostrate molte lettere originali in diversi tempi intercette, nelle quali apparisce. che esso Kmielnicki in tutto li negotiati col Turco egualmente machinava contro il medesimo granduca“ (p. 3), komu se inače bio utekao. Medju tim razmirica nije se sravnala diplomatičnim putem, već oružjem. Ruska vojska s Kozaci osvojì (1654) Smolensk, posjedè Litvu i isto Vilno. S druge strane Karlo X. kralj švedski provalì u Poljsku, osvojì Varšavu i Krakov, te progna Jana Kazimira u Slezku (1655). Odasvud stisnut kralj stupì u dogovor u Vilni (24. List. 1656) s Aleksijem Mihajlovićem. O tom ratu i miru čita se u Theinerovih spomenicih obširno izvješće (Nr. VIII, p. 18—30) na papu od apošt. nuncia, koj ga dobì od vilnenskoga biskupa. Ruski poslanici za uzrok netom minuloga rata navedoše osobito „injurias Kosacis Zaporoviensibus illatas“ (p. 20). Poslie duže prepirke sklopio se je napokon ugovor, kojim Bielorusija i Malorusija sdružila se je s Ruskom; te bijaše priznat Aleksij za kralja poljskoga s pravom na priestolje poljsko poslie smrti Jana Kazimira (p. 23). Ali vojvoda bijaše grčke nesjedinjene crkve. „Sciendum illis — opažahu poljski punomoćnici — magnam ex diversa religione provenire difficultatem: nempè regnum Poloniae nobilissimum nullum unquam habuisse regem, nisi religionis romanae; unde ambientes hoc dominium non tantum personam suam fidei huic sanctae, sed etiam populos applicasse, ut in Jagellone compertum est. Quid mirum esset proinde, si et magnus dux inniteretur exemplo? Sed cum romanam et graecam religionem unam eandemque esse prima christiana saecula viderint

Digitized by Google

. . . quid obstaret, si uterque principum omni solicitudine in id incumbat, ut post electionem vigore modernae conjunctionis quisque illorum cum licentia sedis apost. a suis utrinque spiritualibus ad id deputatos convocet, et certo tempore ac idoneo loco congregatos huic operi sedulo adnitentes applicet, omnique cura adhibita adlaboret, ut desiderata in Ecclesia Dei pax et concordia . . . per hanc interpositionem utriusque principum affulgeat" (p. 24). Ovo nagovaranje poljskih punomoćnikov. na koje bi se bila sva katolička Europa radostju odazvala, da bi se izpunilo bilo, nebijaše u prvi mah baš nemilo Rusom: „non displicere sibi domini Moschovitici a nostris porrectum consilium ajebant; immo scire bene, anteriori saeculo summam utriusque ritus romani et graeci in religione fuisse concordiam. . Desiderare itaque, ut hoc modo per solicitam curam utriusque principis . . . ad pristinam concordiam Ecclesia orientalis cum occidentali reducatur. . Sed timere se valde (idque submissa voce quidam illorum ad unum ex nostris ait) non fore, ut huic negotio pacis in Ecclesia Dei vester papa annuere velit. Sed responsum illi publice statim: Flagrantem esse animum semper summi pontificis et curam solicitam, ut oves errantes in Ecclesia Dei ad unum ovile reducere possit. . . Certo adversum est, gratissimo vultu ea omnia ab illis accepta esse, imo quidam illorum supraaddidit: Dummodo vester papa super hunc modum consentiat, noster patriarcha nolens volens ea facturus est, quae ipsi a magno duce injunguntur" (p. 25).

Scienilo se je, da će se vilnenskim ugovorom uvesti ne samo prijateljstvo ili bar sporazumljenje med oba naroda pobratima, nego da će se olahkotiti i toli željno izčekivano sjedinjenje obijuh crkáv — pače bilo je možno, da sav slovjenski sjever mirnim putem dodje u jedne ruke, koje ga iza sto godin bezprimjernim u povjesti načinom sdružiše. U jednom i drugom slučaju Rusija bi bila već od dvie sta godin dostigla onaj upliv u Europi, za kojim teži svakojakim umjetnim putem. Nu drugčije se dogodi. Ugovor vilnenski nadjè veliki odpor u narodu poljskom; episkopat katolički u Poljskoj s Janom Tarnowskim na čelu poslà pismenu prosvied proti naimenovanju Aleksija Mihajlovića za budućega kralja poljskoga na državni sabor, koj bijaše sazvan u Varšavu na dan 10. Lipnja 1858, da vieća o nasljedniku priestolnom u Poljskoj, otvoreno i javno očitujući: „quod non prius in electionem magni Moschoviae ducis consentiemus, quam ille schismate ejurato fidem cath. romanam professus fuerit" (br. XIII, p. 36). Isti episkopat ovu prosvied priobći sv. otcu (24. Kol. 1658. Br. XIV), a kralj cielomu kraljestvu (br. XV). S druge opet strane ruska nesjedinjena crkva nastojaše svoju katoličku braću u novostečenih pokrajinah od rimske crkve odciepiti, ko što se vidi iz pritužnice Jakova Susze, hlmskoga sjedinjenoga vladike, na apošt. nuncia u Poljskoj, Petra Guidona (12. Ožujka 1658) i na sv. otca (14. Lipnja 1658. Br. XII) upravljene; pače ime unie bijaše tako odurno, da biskup polocki, hlmski i przemišlski, revnujući veoma za pomirenje obijuh crkáv, papu umoliše, da bi jim bilo dozvoljeno prozvati se „starovjerci" („veterum catholicorum Graecorum nomen") mjesto „sjedinjenimi" (3. Kol. 1658). Rusi nesjedinjeni mogahu se oprijateljiti s katoličkimi Poljaci, ali podnipošto sa sjedinjenimi Rusini; s toga već na vilnenskom dogovoru tražahu pismeno: „ut Unio, quae est causa omnis dissensionis inter romanam et graecam religionem, tollatur" (ibid. p. 24); pa ta borba med jednorodnom i jednoobrednom braćom traje sve do danas! Žalibože što Poljaci neznahu i nehotijahu uniu podupirati, te pravoga katoličtva nevidjahu izim u latinstvu. Mjesto da se latinski Poljaci i grčko-slovjenski Rusini slože, te da budu u svih gradjanskih i crkvenih pravih jednaki, episkopat i kler poljski rado bi bio gospodovati nad sjedinjenimi Rusini i njihovim svećenstvom: „minimi enim — tužio se je papi dne 31. Pros. 1668. rusinski metropolita Gabriel Kolenda — hoc in regno (Poloniae) suffraganei canonici primas cathedras in consessu qualicumque privato vel publico mihi metropolitae et episcopis meis praeripere student; cum et nobilitate et charactere episcopali si non meliores, certe pares ipsis sumus" (br. XXXII.); te je mnogo borbe istoga metropolitu stalo, dok mu bude dozvoljeno mjesto s lat. biskupi u senatu (cf. Nr. XL)!

Nije dakle za čudo, što opet dodjè do oružja med Poljskom i Ruskom; ali taj rat za Rusiju prodjè nesretno. Poljska bo nesamo pomiri se s Kozaci, kojim stajahu na čelu Juraj Hmielnicki sin Bogdanov, Petar Dorožejko itd. (br. XVIII), nego imaše tada velike vojvode, kakovi bijahu: Čarnecki, Lubomirski, Wišnewecki itd., kojim nebijahu dorasli Hovanski, Trubecki, Romadanovski Dolgoruki itd.; uslied česa ruska vojska svagdje pred neprijateljem uzmicaše, a kod Cudnova od Lubomirskoga obkoljena položi oružje (br. XVIII, p. 42. sq. Br. XX. p. 48. sq.). Mir preprieči dalnje krvoprolitje.

Jan Kazimir medju to radijaše oko sjedinjenja iztočne crkve sa zapadnom; imenito pisà dne 28. Ožujka 1668. patrijarhi antiochejskomu i aleksandrijskomu (Br. XXIII.), da se oni najprije dogovore, obćavajuć jim svoju pomoć: „huic vero tam praeclaro et terris exoptato negotio adeo in-

Digitized by Google

cumbere parati sumus, ut non regiam dignitatem et auctoritatem nostram, omneque, quod in nobis est, virium, sed vitam etiam libenter devoveamus. Nec dubitamus serenissimum Moscoviae czarum pari studio et pietate in promovendo tam sancto opere nobiscum certaturum.“ (ibid. p. 53). Kazimir mišljaše, da će biti najbolje, da se iztočni patrijarhe i biskupi sastanu u Moskvi u Lipnju mjesecu, gdje jurve sbilja patrijarsi aleksandrijski i antiochejski bijahu. — U istom smislu pisà Kazimir i Aleksiji Mihajloviću (ib. p. 54).

Što toliko željaše kralj poljski, ležalo je takodje na srdcu sjedinjenomu episkopatu rusinskomu: „atque utinam — uzdisao je Cyprian Zochowski, pomoćnik kijevskoga metropolite u svom pismu od 22. Lipnja 1673. na papu Aleksandra VII. — cor meum conversionem Russiae spirans, eandem Russiam SS. Sedis Sanctitatis Vestrae dogmatibus bene imbutam advolvat supplicem et catholicam pedibus ejusdem Sanctitatis Vestrae“ (Br. XLV, p. 72).

Nu dočim Veliki Vojvoda bijaše hladnokrvan prama svim ovim nastojanjem (cf. Nro. XXIX, XXXIII.), iztočni patrijarsi nepokazivahu nikakve ljubavi prama tomu pomirenju. Oko njih mnogo radijaše metropolita od Gaze; ali naidjè na odpor, koj se u klevete izrodì: „Famam sparsit — tužio se je isti metropolita dominikanu Szierecкomu — malam de me hierosolymitanus Nectarius patriarcha, quod sim Papolatra, totaliter pontificius, utpote mercenarius“ (br. 31).

Svi ovi velevažni dogovori, kojim bi bio nutrnji i izvanjski mir od potrebe, umukoše pred silnimi pripravami vojenimi, iza kojih udarì Evropa, osobito Poljska, Ruska, Njemačka i Mletačka na Turčina. Za sve diplomatične kombinacije, koje tim povodom med dvori nastaše, i za krvave bojeve, koji svršiše prognanjem Turčina iz Ugarske, Hrvatske i Slavonije, u Theinerovih spomenicih ima premnogo i to vele važna i vele zanimiva gradiva. Osobito znamenite su listine, koje se tiču rimskoga dvora i njegovih trudov, da Poljsku s Ruskom pomiri (br. 49) i da sve kršćanske vlade, imenito: Njemačku i Austriju, Francezku, Poljsku, Rusku, Talijansku i Mlatačku u kršćanskom savezu proti izlamu sjedini (cf. Nr. 25—27. 34—37. 68—76. itd.); pà nastojanja njegova nisu bila u samih riečih i apoštolskom ugledu, već takodje u novčanoj podpori (cf. n. 55). Glavni stan ovoga evropejskoga rata bijaše svedj u Vatikanu; amo prituživahu se vladari i narodi o nevoljah, koje od Turčina trpe (cf. num. 62. 113. 129. 192. itd.); amo uticahu se za podporu moralnu i materialnu (cf. num. 51. 62. 68. 75. 107. itd.); amo slahu svoja izvješća vodje o pobjedah ili porazih stečenih ili pretrpljenih u ratu; te se nemogu bez radosti čitati izvjestja slavnoga Sobieskoga o svojih pobjedah kod Beča, Oštrogona i Párkánya (nr. 195. 197.), a cara Leopolda o oslobodjenju Budima, Pečuha, Segedina, Šikloša itd. (236. 237. 239.). S druge strane rimska stolica hrabrila je kršćansku vojsku (cf. nr. 73. 108. 138. 139. 145. 179.), radovala se nad njezinimi pobjedami (cf. nr. 64. 144. 206. 241. itd.), a korila, gdje se Turčinu odviše popuštalo (cf. nr. 96. 116.). Ona nije bila na miru, dok polumjesecu nepotavni.

(Konac će sliediti.)

List Napoleona III. na sv. otca.

Dok još nebijaše iztekla zlokobna la Gueronnièrova brošura, mnogo se koješta mislilo i gatalo o Napoleonovoj politici glede sv. stolice. — Ljudi, kojim je do toga stalo, da zadadu smrtnu ranu katoličkoj crkvi, ili pako da prevrat svigdje svlada zakonitu vladu, koji s toga nepaze ni na pravicu ni na poštenje, a ni na providnost, koja težko kazni svaku zloću, već se oslanjaju na svoju drzovitost i noževe: takovi velim ljudi, zna se, što su mislili. Usuprot mnijahu bezazlene i neizkusne katoličke duše, da se u takovih stvarih negleda, što bi tko rado, već kako ište pravica; da zato vladari ovoga svieta vladaju po pravu i Kristovu zakonu; da je i ovim vjera tvrdja od kamena; da je napose Ljudevit Napoleon u zlu udesu svoga strica Napoleona I. mogao opaziti prst providnosti Božje, koj bi i njega mogao ošinuti, ako dirne u svetinju: što su dakle mislili o onoj politici? — ni to nije mučno pogoditi.

No muževi, kojim je Bog dao nježniju katoličku ćut, bistar um i bogato izkustvo, znamo kako se jur u prvom početku lanjskih smutnjah bojahu samo zla za kat. crkvu i nje glavu, sv. otcu papu. Jer kako će se čovjek družiti s vragom, a ostati čist? ili kako će zlo uroditi dobrim? — osim da se tako svidi Svemogućemu. K tomu pita danas sviet samo za korist, za interese: što je prema ovim, to je pravo; što je proti njim, to je krivo. Pa onda danas, u toli izobraženo doba, logika i moral nevriede ništa, no sáma kruta sila! — Zato digoše revni katolički biskupi u Francuzkoj odmah u početku onoga rata glas svoj, da se neka nepovriedi sv. otac, njegovo zemljište, svjetovna vlada i sloboda: ali ih ušutkaše medenimi riečmi. Zato i naši vedri i vriedni vrhovni pastiri bdijahu u vrieme i pokazivahu nam očitu pogibelj. Svjedok je tomu i ovaj časopis, koj je prošle godine u 19. i 27. br. donio poslanice nj. uzoritosti kardinala nadbiskupa zagrebačkoga, a u br. 25. poslanicu preuzvišenoga gosp. biskupa djakovačkoga. Onda se morda gdjekomu činjahu čudne te poslanice, ali

Digitized by Google

im se sada vidi težka istina. — Iza villafranačkoga mira, kad se poče na papinih zemljah prevrat sve dalje promicati i ukrepljivati, vrli francuzki biskupi, ako ne upravno, a to sigurno neupravno stadoše koriti Napoleonovu politiku krepkim apoštolskim glasom; a grof Montalembert člankom u „Correspondent-u“ i posebnom brošurom dokazà očito i upravno: da je Francuzka god. 1859. lišila Pia IX. svjetovne vlade. Uzaptiše mu ravno brošuru i pognaše ga na sud, što tobože grdi i crni Napoleonovu politiku; ali ga nedavno oprostiše žaobe i vratiše mu brošuru. Tà kako će ga osuditi, da crni ono, što se i samo izdaje da je crno?! Po ostalom pako svietu težko da bi katolički biskupi onako jasno, složno i odlučno govorili bili, da su se sbilja uzdali u Napoleonovu politiku. Pogledj malo u 40. broj „Kat. lista“ od prošloga tečaja, te vidi, čemu se od njega nadaše nadbiskup zagrebački! — Nisu se varali katolički biskupi i katolički muževi; no žalibože, što se nisu! već su se prevarili oni, koji se na prosto uzdahu u pravicu i zadanu vjeru.

Pošto ipak izadje zlokobna parižka brošura, zavlada u svih jedno mnienje glede one politike; samo što se oni, koji se varahu donle, još kano u bezufanju hvatahu za slamčicu, za ono pravilo: „in dubio nemo malus præsumitur, nisi probetur.“ Evo i njim žalostna dokaza, da im tu probabilizam nevalja; evo im iz „Moniteura“ od 11. Siečnja, list L. Napoleona na sv. otca pisan na staro ljeto:

„Pismo Vaše Svetosti od 2. Prosinca živo me je ganulo. Ja odgovaram nanj punom prostodušnošću. Tako za posliednjega rata, kako iza njega posve živo zabavljaše me stanje crkveno. Medju težke razloge, koji me sklonuše učinit toli naprasno mir, ima se sigurno brojiti taj, što se zabrinuh, da prevrat neotme veći mah.

Fakta imaju neodoljivu logiku.

Pokraj sve moje smiernosti naprama sv. stolici nemogoh ipak izbjeći njekoj solidarnosti s narodnim pokretom, koj nastade s rata preti Austriji.

Pošto bi ugovoren mir, predložih papi, neka bi se umirila Romanja, da se oddieli u administraciji te joj se naimenuje vlastiti upravljatelj.

Kongres hoće da se sastane.

Vlasti će priznati nepreporno pravo sv. stolice, da posjeduje legacije. Jest ipak vjerojatno, da se neće ufati te sile, da ih podlože. Jer bi tada bilo nuždno legacije za dugo vojskom posjesti i držati. Takova bi obsada uzpirivala mrzost talijanskoga puka i takmičenje velevlastih. To bi značilo razdraženost, nemilotvorstvo i strah uvjekovječiti.

Što ćemo dakle? Pretresav ozbiljno težkoće raznih kombinacijah izlazi za interese sv. stolice najsgodnije — sa žalošću kažem, — da se žrtvuju pobunjene krajine.

Ako bi papa miru Europe za volju pustio pokrajine, koje mu jur od 50 godinah samo smutnju zadavaju, i zaiskao jamstvo za posjed ostalih, to nedvojim, da bi se povratio red.

Sv. bi otac tada osjegurao zahvalnoj Italiji dugoljetan mir, a sv. stolici posjed crkvenih zemaljah. — Vaša svetost, rado vjerujem, neće se varati u mojih čuvstvih. Vi ćete uvidjeti moje mučno stanje. Vi ćete moj prostodušni govor blago tumačiti, sjetiv se svega, što ja učinih za katoličku vjeru i nje uzvišenu glavu. Ja sam ovdje podpuno, nezamučav ništa, izjavio svoje misli, i to mi se činjaše prije kongresa nepropustno. Izpala Vaša odluka, kako mu drago, to Vas ipak molim: vjerujte, da ona neće nimalo preinačiti ponašanje, koje svedj sliedjah prama Vam!“

Sada barem znamo svi, ob čem smo; nit će se više katolici varati. — List se sam sobom sudi i osudjuje pred svakom bezstrastnom dušom. Nerazlikuje se ni za dlaku od poznate la Gueronnièrove brošure. O njoj pako ovako se izjavi službeni „Giornale di Roma:“ „To je djelo pravi poklon prevratu, uzanka, što se onim polaže, koji se tu skrovnom otrovu s neznanja nedosjećuju; žalost svim dobrim katolikom;“ a sv. otac sám reče na mlado ljeto francuzkomu generalu Goyonu: da se ona brošura može pravedno zvati „spomenikom himbenosti i nedostojnim skrpkom od protuslovjah.“

Srdce me goni, da još koju rečem:

1. Napoleon u tom listu govori otvoreno bez zakutakah. — Vjerujem! No da su katolici, kakav je Mazzini i družba mu, toga nebi jamačno učinio, jer bi se bojao — tako otvoreno govoriti i pisati, nekmo-li raditi. Pa onda, da se on katolicî i njih glavom onako može poslužiti proti zakonitim vladam, kako inimi urotnici, sigurno bi ih više štedio. No katolici znadu, komu služe!

2. Fakta imaju neodoljivu logiku. — Što to znači ondje, gdje se radi o pravu i zakonu s jedne, a o nepravu i nezakonu — prevratu s druge strane? Ako to neznači: gdje možeš, otmi, kad otmeš, drži, tvoje je! — to ja neznam, što onda znači. Dakle na noge Talijani! Podje-li vam za rukom oteti i Rim, vaš je! Koža se ježi čovjeku, kad stane malo razvijati to nenačelo. Na staro ga ljeto napisà, a odmah na mlado ljeto reče tielu diplomatičkomu: „da je on svedjer, što se samo može dublje, štovao priznana prava!“ Koja prava po Bogu? Tà ona: „tko jači, taj tlači;“ ali slušaj! samo ondje, gdje je moj interes.

3. Ja sam predložio papi, da oddieli administraciju u Romanji. Nije me slušao; sad će i gorje — moja je duša čista. — Jao jaganjcu, kad ga svjetuje vuk!

4. Miru Europe za volju neka bi papa odpustio Romanju. — Vikahu u starom zakonu krivi proroci: mir, mir — a nebijaše mira; a danas kliče Napoleon III. svaki čas: mir, mir! — a sve to veći strah, strah! Hoće Napoleon mir; ali onda samo, kad mu bude sva Europa pod nogama. — Donle moraju drugi slabiji vladari jedan za drugim davati Europi mir, a on sám sprema rat! Došav u Italiju izdao je program: da Italija ima biti slobodna od Alpah do Adrije; u Villafranki pako učinio je mir neizpuniv toga programa. Vas se sviet tomu za-

Digitized by Google

čudio. Ali zna Napoleon, zašto je tako učinio. Onim naime programom razdražio je Talijane i put im propisao, kamo imaju siliti, to jest da Austriji otmu i Mletačku; ali neka si ju sami otmu, što nije lagan ni kratak posao: to jest, budi neprijateljstvo medju Austrijom i Italijom in sæcula sæculorum; duobus enim litigantibus tertius gaudet. Dok se bude Austrija klala s Italijom, dotle je Francuzka posve sigurna od juga. Neka bi pako Sardinija jača bila opirati se Austriji, treba da ima što više zemaljah i podanikah, dakle — valja joj dati i vojvodine i Romanju. A papa, koj neće da bude od svoje volje Napoleonov vazal, imaj samo Rim, gdje će ga Napoleon uzdržavati od milosti, ako mu se barem nebude protivio. — Tako će biti, kako rekoh, Napoleon od juga obezbiedjen; jer će se u slučaju rata proti Austriji ili još ostaloj Europi u Italiji za njega boriti Sardinija i od zahvalnosti i od straha, da je nepoklopi Austrija, kad bi se razišla s Napoleonom. Od mora oružava car neprestano obale i gradi brodove. Ostaje samo Ren, gdje jur ima tvrdih gradovah: odanle će naviestiti rat Pruskoj i makar cieloj Europi. Da mu pako i tu bude laglji posao, izdava se, kan' da je zatočnik narodnostim, nebi-li pobunio narodnosti proti vladam, jer dàkako i tu duobus litigantibus tertius gaudet. —

On dakle sprema Europi rat, a papa joj mora dati mir; njegov je samojedin interes, da se papi otme Romanja, i on sám metne u škripac, a veli nam katolikom u oči, da je to za interes sv. stolice najsgodnije! Što ćemo na to reći? . .

5. Veli Napoleon: ja sam mnogo učinio za katoličku vjeru i crkvu — dakle imam i pravo odrieti joj kožu! Bog ti naplatio, koliko si za dušu namienio!

6. Izjavio sam Vam to prije kongresa, — jer bih rado, da se kongres nesastane; no uzrok tomu treba da budete Vi, nebi-li na Vas zarežala sva Europa, kao što lani na Austriju; a ja ću liepo tada imati plien i čiste ruke. — Čini se, da su ljudi danas nješto pametniji od lani.

Ovaj list imati će bez dvojbe težkih i žalostnih posljedicah; no Bog će dati, da svlada pravda i istina.

p.

Istina u šali.

Neprijatelji crkve katoličke i papinstva, pocrpivši iz politike sve moguće dokaze za neobhodnu propast svjetovne vlade papine, počimaju se već i sv. pismu uticati. — Kao što svagdje, gdje je trebalo katoličtvu zadati težkih ranah, tako i ovdje prednjači lakoma Englezka. Medju ostalimi izpitaoci sv. pisma javljaju nam novine za jednoga John- Bullova zemljaka, koj je učeć i tumačeć Apokalipsu pronašao vrlo zanimivih i za sve protupapince preradostnih podatakah. Odkrio je naime u ovoj knjizi-otajnici Mesiju u Napoleonu, koj bi imao konačno izbaviti sviet od Babela rimskoga! Da se nenapominju slični učinci drugih tumačah sv. pisma, kojih ima sada u svakom kutu Europe, ovaj nam jedini dovoljno dokazuje, kamo zavodi strast i mržnja vjerozakonska, kad se spoji s ogavnom korišću i sebičnošću. Ovakove bludnje oprovrgavati bila bi nova bludnja: ovakovim činom spravlja nagradu budućnost, koja se neće moći dosta načuditi njihovoj gluposti i podlosti. Presgodan odgovor na ovakove bogumrzke tlapnje donese 5. br. „Sležkih novinah," koj je odnošaj dotičnih evropskih vladah prema papi sljedećimi izvadci iz sv. pisma dosta vjerno označio.

Pio IX. prije parižkoga kongresa 1860.

Imperator Franciae: Ecce homo! Quid videtur vobis?
Anglia: Tolle, tolle, crucifige eum!
Suecia: Tu dixisti! Reus est mortis!
Austria: Quid mali fecit?
Sardinia: Nos habemus legem, et secundum hanc debet mori.
Borussia: Nullam invenio in eo causam.
Hispania: Innocens ego sum a sanguine justi hujus.
Portugallia: Ad quid perditio hæc?
Russia: Quid ad nos? Tu videris!
Neapolis: Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego non scandalizabor!
Imperator Franciae: Ave Rabbi! (Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma!) Expedit, ut unus moriatur pro populo!
Imperatrix Franciae: Nihil tibi et justo illi. Multa enim passa sum per visum propter eum!
Populus christianus: Væ homini illi, per quem tradetur.
Omnes Monarchae: Vere dolores nostros ipse tulit, et peccata nostra ipse portavit!
Episcopi et Sacerdotes: Forti animo esto, in proximo enim est, ut a Deo cureris!
Papa: Sedete hic, donec vadam et orem! Post tres dies resurgam! Et beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me!

Dopisi.

Iz Rasinje 30. Prosinca 1859. — Ovdje se nješto sgodi, što zaslužuje da se objelodani.

Blagdan Spasiteljeva poroda približavao se, a s njim i nabožno veselje svakomu kršćaninu, koj je vrstan uvažiti blagodati spasenja, što mu ih donese u Betlehemu novorodjeno djetešce. Mala dječica, koje slab um u svoj cjelosti ovih blagodatih još nemože da shvati, nemogu se s ovoga gledišta jednako s odraslimi radovati. Da ipak spoznadu i poćute i ona, koli su neprocjenive vriednosti zasluge i dobra, što ih stekosmo upućenjem i porodom djetešca Isusa, te da mjera radosti i veselja djetinskoga puna bude, za to uzela se briniti presvietla gospoja Ludmila, rodjena grofica Deymova, udata Inkeyova, koja kroz vrieme, što se ovdje bavi, toliko dokazah po-

Digitized by Google

božnosti kršćanske na vidjelo iznese, da ne samo ovo-župnomu puku, nego i okolici na primjer i ugledalo služi — zajedno sa svojim suprugom, presvietlim gospodinom Inkeyom Pallinskim, c. k. komornikom i vlastelinom; obojica nezadovoljni s otim, da bi kao prvašnjih godinah gdjekoje diete nadarili odielcem i drugimi darovi, nego odlučiše ljetos podići tako zvano Božje drvce i cielo vrieme došašća radilo se o tom, kako bi se moglo ovo drvce ljepše uresiti i siromašna se djeca primjerno nadieliti. U tu svrhu sve osoblje u gradu radilo je i pripravljalo; budu popisana siromaška djeca osoblja služećega i činovničtva vlastelinskoga kao i njekoja ovomjestnih žiteljah, sve ukupno bijaše na broju 46. Za žensku djecu kod kuće po osoblju svojem, za mužku pako u Koprivnici ruho šivati dadoše.

Ali za proslaviti blagdan narodjenja Gospodnjega bilo je tu ne samo spoljašnje, nego i nutarnje priprave; visoki naime darovnici znajući, da su oni samo darovi Bogu povoljni, koji se čistim srcem i dušom njemu ili u njegovo ime poklanjaju, tako oni, kao i svekoliko osoblje njihovo zadnji tjedan svoju dušu po sv. izpovjedi očišćenu okriepiše hranom angjeoskom, tielom Gospodnjim.

Kad se ovako sve uredjivalo, osvanù željno čekani dan Badnjak, na koj u večer nabavljene stvari malenim nadarenikom doličnim načinom imale su se porazdieliti. Već po podne skupljahu se djeca sa svojimi roditelji na opredieljeno 'mjesto u grad. U sredini dvorane bijaše ustoboćen božićnjak, a na okolo po dvorani ponamješćeno odielo, obuća, križići, slike, kolajnice, knjige i igračke za svako diete posebice s napisanim imenom. Kada dojde ura, i sakupljeni bijahu veleč. o. Krištof Gojšić, gvardian koprivnički, gospoda činovnici, pozvata i odlučena djeca, roditelji i mnogi drugi, bude otvorena dvorana, a mjestni župnik i nam. kot. podarcidjakon, g. P. Draganec, primjerenim crkvenim ruhom odjeven uvede male i velike u dvoranu, u kojoj sjajno razsvietljenoj stajaše božićno drvo svakojakimi igračkami, slašticami i inimi uresi ukusno nakićeno i od mnogih sviećicah plamteće. Videć djeca ovu sjajnost, ovu ljepotu, ovaj nakit, nemože se opisati, kolika radost pojavi joj se na licu. Od radosti osupnjenu u prvi trenutak, poslie pako veselo šapćuću dječicu privede pomenuti župnik, i u hrvatskom, njihovoj dobi primjerenom govoru razloži: što znači taj božićnjak, ti darovi, ta svjetlost; prispodobi ove vidive darove s nevidivimi, koje nam na ovaj dan rodjeni sin Božji donese, naravsku svjetlost s onom duševnom, koja prosvjetljuje svakoga čovjeka, dolazećega na ovaj sviet. Napomenuo je uzrok, radi kojega presvietla gospoda ovu sada ovdje nevidjenu svečanost prirediše, da je to naime samo pobožnost i ljubav Boga i ljubav djece, a ovu opomenù shodnimi naputci, što joj iz zahvalnosti prama tako milostivim darovnikom činiti treba. Još je govornik zahvalio visokim darovnikom i želju izjavio, da im njihov znatan trošak, trud i ljubav naplati Bog, a pozvao djecu, da se mole za nje Svemogućemu, što i tada s njimi učini. — Za tim su sama visoka gospoda namienjene darove licem dječici porazdielila. Pošto budu jošte djeca nadieljena domaćimi kolači, medenjaci i slašticami, završila se ova za djecu preradostna i nezaboravna svečana sgoda.

Od Kupe. Dočim se s jedne strane dižu crni oblaci vrhu crkve naše rimo-katoličke, s druge strane sve većma širi vrhu nje sunce Božje ljubavi utješujuće zrake svoje; o čem za novi dokaz neka služi prelaz jedne duše iz sbora sljedbenikah iztočnoga nesjedinjenih obreda. Trifun Josip Knežić, iz 1. banovačke grofa Jelačića regimente, u Bučičkoj župi, kojemu kao bivšemu slugi kod žiteljah katoličke vjere dao je Bog milost, da obljubi i svetotajstva i molitve naše, i obrede i službu Božju, jednom riečjom našu vjeru, puk i crkvu, bez svakoga nagovaranja očitovà želju stupiti u krilo rimo-katoličke crkve župniku Bučičkomu, g. Stjepanu Horvatu, koj takodjer, iza kako bi bio predtečno zakonom propisanę stvari u tečaj stavio, istoga Trifuna Josipa Knežića dne 1. Studenoga o. g. po učinjenom vjeroizpoviedanju primi u crkvi svojoj u nazočnosti mnogobrojnoga pobožnoga puka u naručaj katoličke crkve. I tako umnožà se stado svete crkve naše za jednu ovcu tamo, gdje nitko ni mislio nije. „Spiritus, ubi vult, spirat.“ Joan. 3, 8. *S.*

Viestnik.

Iz Zagreba. S današnjim listom razašiljemo u 1. ovogodišnjem broju obećani pretres zlokobne medom i jedom začinjene parižke brošure. Uvjereni smo, da će ovaj iz bistre glave i okretna pera potekav pretres, koj nam toli jasno tumači podle osnove, a svojski i temeljito uzbija lažljive razloge, za koje se sakriva zlobno kovarstvo, namienjeno sv. stolici a po njoj katoličanstvu, — naići na glasan odziv svagdje, gdje ima vjere u Boga, štovanja svetinjah, čuvstva za pravo i pravicu. Zahvaljujemo ovdje javno prečastnomu gospodinu piscu u ime svih ljudih dobre volje, što se je toga posla, komu nije nitko više odanj dorasao, na obranu svete i krivično napadnute stvari prihvatio, te ga toli slavno dovršio.

Po drugih stranah očituju katolički puci u stisci postavljenomu sv. otcu privrženost i ljubav svoju: to odašiljajuć mu adresse, to sakupljivajuć novčane prineske. Jedno i drugo dosad kod nas jošte učinjeno nebi, ne kano da u nas hrvatsko-slavonskih katolikah neima toliko čvrste vjere i odanosti prama sv. stolici, koliko u drugih narodah; već jedino zato, što nam je zlom kobi javni upliv toli spao, da bi adressom malo pozornosti pobudili, a uz to smo s nevoljnih okolnostih toli ubogi, da nam novčane sbirke za sv. otca nebi u ovaj par prema želji i časti narodnoj izpale za rukom. K tomu je jošte stanje stvarih neizvjestno i zamršeno; treba da

Digitized by Google

jošte spadne njekoliko krinkah s obraza, te se znalo bude, tko je vjera tko-li nevjera. No ako dodje do odluke i potrebe, pokazat ćemo i mi svietu slovom i tvorom, da u nami jošte teče ona ista krv, koje su potoci proliveni na obranu častnoga krsta proti nekršćenim dušmanom, — da su nam vjera i crkva jošte one svetinje, u koje nam nitko svetogrdnom rukom dirati nesmije, za kojih obranu neće nam biti pretežka nijedna žrtva.

Za sada neka služi uztuk prečastnoga gospodina kanonika Franje Milašinovića za javan odziv iz naše domovine, otvoreno pred svietom zasvjedočujući naša čuvstva: neuzkolebivu privrženost k crkvi i vjeri katoličkoj, sveudiljnu vjernost prama sv. stolici, a podpuno štovanje, ljubav i odanost prama sv. otcu; — usuprot mrzinu i preziranje, što u nami pobudjuje podlo, jerbo licumjerno, nepošteno, jerbo vjerolomno i nepravedno postupanje onih ljudih, koji pod plaštem himbenih izlikah hoće da okrhaju ili otmu papinsku baštinu, ponize ugled crkvene glave, a tim oslabe upliv vjere, i potamne sjajnost katoličke crkve. — Za takova tumača čuvstvah naših tim je vrstniji pomenuti uztuk, što je pisan jezikom latinskim — razumivim naobraženim ljudem svih narodah.

— Upravo se razpošilja pastirska poslanica uzoritoga gospodina kardinala i nadbiskupa, izdana dne 8. Siečnja t. g. na duhovničtvo nadbiskupije zagrebačke. Zamršeno političko stanje i s njega nastajuće pogibelji crkvi uzrok su, što se ova korizmi namienjena pastirska poslanica ranije razdaje, i što je uzoriti kardinal odabrao u njoj govoriti o opakosti prevrata, i opasnosti, što u naše doba prieti crkvenoj državi i sv. otcu. Koliko nam prostor našega lista dopustio bude, priobćit ćemo za čitatelje iz drugih biskupijah koje mjesto iz te važne poslanice. — Ovdje samo jošte spominjemo, da je uzoriti stožernik, kako sám u uvodu tvrdi, od njekle zabavljen pripravami za pokrajinsku crkvenu skupštinu (synodu), što ju je jošte tečajem ove godine, ako nedodje kakova nepredvidjena zapreka, u Zagreb sazvati nakanio.

— Uz množtvo drugih brošurah, što su povodom zloglasne parižke što za nju, što proti njoj pisane, izašla je ovih danah jedna u Beču pod naslovom: „Der Papst und der Kirchenstaat.“ Pisac joj je u Zagrebu dobro poznati Franjo Šav. Schumacher; pa na taj njegov spis svraćamo pozornost naših čitateljah, i preporučujemo im ga, buduć to zaslužuje po vrlom sadržaju i pravcu svojem, te po katoličkom duhu, kojim je sastavljen.

Iz Beča. Nj. c. k. apošt. veličanstvo naimenovalo je za nadbiskupa latinskoga obreda u Lavovu dosadanjega przemyšlovskoga biskupa, Franju viteza Wierzcheyskoga, a na njegovo mjesto za biskupa latins. obreda u Przemyšlu starešinu prvostolnoga lavovskoga kaptola, Adama viteza Jasińskoga.

Iz Rima. Službene novine rimskoga dvora „Giornale di Roma“ kažu dne 17. t. m., da je sačuvanje cjelosti crkvene države stvar, koja se tiče svegakolikoga katoličkoga kršćanstva: s toga da je sv. otac ponukan savjestju odlučio nepristat na svjetovanje cara Napoleona, i u tom smislu mu odgovoriti.

— Vaskolik patricijat vječnoga grada, plemići i knezovi rimski, medju njimi poimence i knez Josip Buonaparte, ovdašnji zastupnik te obitelji, podpisali i podnieli su sv. otcu adressu, punu odanosti i vjernosti prema njemu. U njoj izjavljaju spremnost na svaku uslugu i žrtvu, i obriču, da će za svoga najboljega vladara i na obranu vrhovne crkvene glave život i imutak uložiti, te štogod mogu sile vjernih podanikah i lojalnoga priestolju za podporu služećega plemstva, da će drage volje doprinieti.

Iz Berlina. Njeki ovdješnji glavničar dobi onomadne iz Slezke pismo obterećeno s 50 po prilici dolarah. Nestojeći s nikim izvan grada u savezu, začudi se, odkuda mu novci; otvori pismo, a to podpisan njekakov duhovnik iz G* u Slezkoj, i tumači mu: da je novce dobio od njekoga neznanca s prošnjom, neka bi je dostavio glavničaru u ime jedne osobe, koja kod njega bijaše u službi, ali mu se iznevjerila. Glavničar se nemože domisliti, tko bi to od njegovih ljudih bio, te ga je za toliko prevario, pojde pitat kolačara, što je od njega kupio trgovinu, i sve ljude zadržao u službi. Mjesto odgovora izvadi onaj brže bolje pismo sa 731 dolarom, primjere jedno s drugim — ista ruka isto piše. Ali ni kolačar nemože na nikoga oboriti krivnju za izvjestno; nu posumnja na mlada čovjeka, koj je kod njega više godinah služio kao računar, a kašnje, pošto je još njeko vrieme u Berlinu služio u B-ovoj mjenićarnici, odputova u G*, gdje se naseli i oženi. Oba se slože još u tom, da odu k B. te što više saznadu. Kao što su sami slutili, dobio je i B. pismo s novci; nu domislio se on odmah, da je krivac onaj mladi čovjek, što ga je radi malenih prevarah bio protjerao od sebe. Svi tri pako slože se, te saberu sve novce, zapečate i pošalju poštenomu onomu tatu u G* s opomenom: da se posve popravi.

Iz Francezke. Dočim je prevratnim listom prosto proti papi i crkvi sve pisati, štogod im dodje u pero — od 14 za posljednja tri mjeseca izdanih opomenah stigla je samo jedna prevratne novine — postupa se proti katoličkoj štampi s tolikom strogostju, da „Univers“ jedva smie spominjati pojave, što bivaju izvan Francezke na korist pape. S toga su mnogo čitane katoličke novine „Messager de l' Ouest“ nakon trogodišnjega obstanka prestale izlaziti, a uredničtvo je izjavilo u zadnjem listu, da voli odustati od daljega izdavanja, nego-li i dalje šarat i vijugat se, kako mora, pa se napokon izložit pogibelji, da mu list pripnu za neprijateljsku barku, koja, kormanilo se njom svom vještinom,

Digitized by Google

ipak neće doplovit u luku. S toga su i jedne u Buordeaux-u izlazeće novine izvrstan sastavak proti La Gueronnièrovoj ili, kako druge misle, Mocquardovoj brošuri i o Poujoulatovu spisu „Papina prava“ prekinut morale riečmi: da s razlogah, kojim će se domisliti oštroumni čitatelji, moraju odustati od daljega priobćivanja toga sastavka. Na to je spala sloboda u Francezkoj!

Iz Londona. Od svih za papu držanih skupštinah čini se da je ona sa svakoga ogleda najznamenitija, što je bila dne 6. Prosinca u Killarney-u držana. Biskup Moriarty svraćaše mimogredce svojim govorom na ono pismo iz Rima u Pariz, za koje se je prije krivo mislilo, da je papino; nego i drugčije s više obzirah tako je onaj govor zanimiv, da ga moramo objaviti u kratku izvadku. „Za njekoliko danah,“ progovori prečastni biskup, „sastat će se u Parizu kongres, na kojem se osobito imaju pretresati zamršene stvari Talijanske i crkvene države. Željeli bi dakle sada živo predočiti ovlaštenikom, da neimaju posla samo sa tri, nego sa 150 miliunah papinskih podanikah. Upravo je sada vrieme, da opetujemo one prevažne Napoleonove rieči, što jih je izustio u čas, kad je došao bio u se; upita ga naime njegov punomoćnik Coulaincourt: kako bi se vladao prama Piu VII.? a on mu odgovori: „Baratajte sa starcem tako, kao da izza ledjah ima na obranu 2 miliuna vojske.“ Jest, prijatelji! katolička crkva pokazat će parižkomu kongresu, da, makar je star čovjek, što u Vatikanu stoluje, makar mu je država malena i blagajna pusta, — ima više moći, nego svi skupa vladari po Europi, i da se s njim mora oprezno postupati, kao da za njim stoji miliun vojske. (Dug veseo žamor.) Mi imamo za što vjerovati, da se taj kongres sastaje u neprijateljskom proti papi duhu. Iste sile sastaviše prije njekoliko godinah kongres, da razmrse zagonetno iztočno pitanje, te spase sultanovu vladu, koja je uzorom ustavnih samovladah. (Smieh.) Istinabog, one si, kako pravo reče veliki Montalembert, odkupiše riekami prolivene krščanske krvi pravo miešati se u poslove Turske; ali odkuda jim je pravo to naprama papi? Pa opet po Cavourovom sudu predrznuše se ti ljudi izjaviti: da se papinska vlada nedrži nikakova zakona ni reda. Na to se oslanjaju zahtjevajuć iztragu. Lord Clarendon bijaše na onom kongresu naš zastupnik; on si je kod gašenja irskoga ustanka nabavio nješto izkustva, i skoro vidi se kao da kani na izmjenu njegdje drugdje dignuti bunu. Lord Palmerston, koj mu je bez dvojbe dao naputakah, vele da je tada rekao, da Rim nikad bolje nije bio vladan, nego što je za ono vrieme, dok pape nebijaše u njem. To su misli, koje će po svoj prilici na skorašnjem kongresu očitovati naš zastupnik. Cavourov duh, ili morebiti on sám bit će pri tom (živiždanje), a za zastorom bit će njetko drugi, koj po mom sudu Englezku samo za to zove na kongres, da joj natovari ruglo; jer bi njega bilo sram, kad bi se pokazalo, da je to samo njegovo djelo. (Čujte!) Mnogi neće pristati uz ovaj moj sud o caru; nu evo pisma od visokoga duhovnika u Rimu, komu su na ruku najbolji izvori. Car, veli se u njem neće ništa pomoći, da se uguši rovarstvo, što ga je sam zapleo. On neće dopustiti, da puk dobije odvjet; a dati će to Mazzinievim crvenim republikancem i socialistom čitave Europe, samo da dovrši svoje sramotno rovarstvo proti crkvenoj glavi. U prkos tomu to je onaj čovjek, kojega bi, kako mnogi misle, irski katolici imali smatrati za svoga osloboditelja! Osloboditelj! a od česa? Od slobode u silničtvo! (Pravo.) Nu da se vratimo opet na kongres. On će, kako je rečeno, ustati proti papi. Možemo-li mi dobiti upliv u njegovo viećanje? Ja velim, da možemo, i to ovako: U kongres imati će upliv lord Palmerston, a ovaj visi o većini u parlamentu, ova o članovih grofije Kerry, a ova napokon o izbirateljih. Vlast je dakle nam u rukah, te moremo, koliko inače štujem zastupnike naše grofovije, ili mi nje ili oni Palmerstona ostaviti, ako bi ovaj privolio, da se papi uzme samo pedalj zemlje. (Živahna pohvala.) Već je prije jednom opominjao lord Landsdowne, da se nedira u vlast sv. otca; a lord Palmerston protivno misli: da mu je pohvaliti buntovničku umjerenost. Ja bi znao štogod pripoviedati o onoj umjerenosti; jer sam bio godine 1848. glavom u Rimu, kadno O. Hearne dobi u rame ranu od bodeža; kadno drugim misnikom na glavnih ulicah parahu trbuhe, i omatahu jim oko vrata crieva; kadno moga gosta iz Jakina O. Kelchera ubiše na pragu njegova samostana. Dakako — što to sve dokazuje? Tà ono bijahu sami duhovnici! Ja uz sve to želim si vidjeti u Talijanskoj napredak prave i pametne slobode; nu dok god budem propoviedao sv. pismo, neću moći odobriti prevrata. Dolje dakle s prevratom! Pio IX. prednjačit će kao i prije putem slobodnih i umnih obnovah, i vidjeti ćete, da će talijanski narod biti slobodan, srećan i zadovoljan.“ (Glasna klika.)

Dopisnica uredničtva.

G. V. V. u *P.* Novci su stigli, list se oprema, a željena knjiga oglasit će se, kada izadje. — *G. J. L* u *K. G.* župnik H. poslao je podpunu predplatninu, nu vi ste u ime svojih drugovah poslali 15 kr. izviše, što Vam je upisano za drugo polugodište. — *G. O. P. S.* u *I.* Javite nam, kojih brojevah neprimiste, jerbo su Vam odavle svi odaslani. — *G. S. V.* u *I.* Nedugujete ništa. — *G. I. K.* u *P.* II. svezka „Cyr. a Meth.“ ima koliko Vam volja, no I. svezak sasvim je razpačan. Hvala na priobćenih. — *G. F. D.* u *T.* Vaša predplata stigla nam je tek dne 15. t. m. u ruke, i odmah su Vaši listovi predani pošti, koja Vam ih je valjda već dostavila.

Današnjemu listu priložena je knjižica: Recensio libelli inscripti: Le Pape et le Congrès, adornata a Francisco Milašinović, Meth. Eccl. Zagr. Canonico.

Na prodaju je kod uredničtva i u knjigarni Župnovoj po 40 novčićah.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 5. U ČETVRTAK 2. VELJAČE 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Poslanica iz Rima o Rimu i naših stvarih.

Od *Dra. F. R.* — na urednika.

VIII.

(Konac.)

Ako ikoj narod svedjer vojevaše s Europom proti izlamu, a to je naš narod; pà i on nadjè mjesta u ovih spomenicih. Pod br. CXCII. (p. 249. 250) čitaju se naime dva pisma od 10. List. i 20. Pros. 1683, podpisana od Nikole Bakača Erdöda, bana hrvatskoga, i Martina Borkovića, biskupa zagrebačkoga, kojimi stališi i redovi naše domovine mole za pomoć rimsku stolicu: „quatenus Sanctitas Vestra nobis pecuniario subsidio iuxta benignam et clementem suam in christianitatem propensionem largiendo succurrere non gravetur, et hoc regnum antemurale Italiae immo et christianitatis conservare dignetur.“ Deset godin kašnje Inocencio XII. izpriča se istim stališem i redovom: „explicare satis non possumus tristitiam, quam experimur videntes a pontificii aerarii angustiis, quae omnibus innotescunt, propensae caeteroquin maiorem in modum erga vos, praedictamque causam voluntati nostrae praecludi viam suppeditandi vobis subsidia, de quibus nos rogastis“ (Nro. CCLXXXII., 20. Junii 1693.). — Kao što Hrvati, utekoše se i Dubrovčani za pomoć k otcu svega kršćanstva (11. Trav. 1678. 14. Lipnja i 19. Srpnja 1678. Br. 113. 123. 129.); pače „pošto bi bili badava tražili pomoć od talijanskih vladarov, ništa im neostavši, van da se obrate na kraljevsko milosrdje prekršćanskoga vladara,“ umoliše papu, da bi dopustio slavnomu Stjepanu Gradiću, rodom Dubrovčanu i čuvaru vatikanske knjižnice, odputovati u Francezku (br. 150. dne 17. Svibnja 1679.). Isto tako utečè se pismeno (3. Siečnja 1671.) ka Klementu X. Vasilij, metropolita hercegovački, i Atanasij, arhimandrita trebinjski (br. 42); tè dne 24. Listopada 1692. k Inocencu XII. „Comes Mathias Nicolaus, Illyriae et Dalmatiae haereditarius dux Culmiae ab Albo et Comes ab Illianović.“ (br. 278). Od ovoga kneza Mate Nikole Ilijanovića imamo dva pisma, oba iz Beča. U njih izvadja svoje porietlo od Stjepana i Sandalja, velikoga vojvode bosanskoga, te si prisvaja baštinsko pravo na Hercegovinu i na kojekakva posjedovanja u Hrvatskoj i Dalmaciji; česa radi dodjè u Beč: „quorum repetundorum causa (siquidem victoriosis christianorum armis in potestatem imperatoris iam tum redacta sunt) memet repetitis vicibus ad Caesaris pedes prostravi orans, ut pro ingenita sibi clementia paterna mihi bona, utpote Slavonica et Dalmatina restituerenter, iam penitus a Turcis evacuata.“ Ne manje znamenito je pismo spljetskoga nadbiskupa Stjepana Cosme od 2. Velj. 1686. na kard. Cyba, u kom ga moli, da se kod sv. otca pobrini i za kukavne seljake, postradavše mnogo od Turčina, i za tiskanje glagoljskih liturgičkih knjig: „sono dal tempo consummati i breviarii di stampa Illirica a tal guisa, che gran parte di quei sacerdoti ne è priva, e però lascia la quotidiana recitatione dell' hore canoniche . . . questo è un disordine, che per esser conosciuto grandissimo non ha bisogno di maggior espressione, specialmente appresso la pietà et il zelo di V. E. dove ho fate humili istanze alla S. Congregazione de Propaganda; ma quella stampa cammina appunto con piedi di piombo per colpa degli operarii, non ostante il fervore di chi commanda.“ (br. 225). Kamo sreće, da je bilo u Dalmaciji u prvoj polovini XIX. vieka više takovih pastirov, koji bi bili umjeli u svećenstvu pobratiti narodan duh s crkvenim; dalmatinsko svećenstvo bi moglo na tom temelju djelovati na daleko s one strane svoje malašne domovine — a ovako sjeme, koje sije, pogiba na kamenitoj dalmatinskoj zemlji! —

Digitized by Google

Ali najveću korist crpit će povjestnik iz Theinerovih spomenikov za dobu Petra Velikoga, reformatora i najvećega genija Rusije. Zanimiva su izvjestja, koja govore o putovanju njegovu po Europi (br. 297—300), na kom začė sve one reformatorske misli, koje zatiem u svom carstvu oživotvorì. Ali još zanimivije jesu za nas listine, koje nas izvješćuju o odnošenju Petra Velikoga prama crkvi katoličkoj. Petar je osnovatelj crkve ruske, koju si podčini; jer pod upravom moskovskih patrijarhov bijaše pala u ono turobno stanje, u kojoj je sada carigradska. Za Rusiju, njezin razvitak i budućnost bijaše to od velike važnosti. Nù Petar — što će biti malo komu poznato — izkazivaše se takodje prijateljem kat. crkvi; pačė mislilo se ne samo u Rimu, nego i po cieloj Europi, da će njemu poći za rukom pomiriti iztočnu crkvu sa zapadnom. Još se je Petar bavio incognito u Beču, kada nuncius apošt. kod c. k. dvora med ostalimi veoma zanimivimi viestmi o njem, pisao je dne 10. Svibnja 1698. na kardinala državnoga tajnika, da je „assai disposto a ridursi col suo popolo in grembo della vera chiesa“ (br. 298, p. 374), u kom smislu izrazi se takodje bečki nadbiskup kard. Kolonić (ibid.). Car bijaše odlučio iz Beča krenuti u Rim put Mleták, gdje se republika mnogo pripravljala za što sjajniji doček (Nro. 300); ali neugodni glasovi o skoroj navali turskoj i tatarskoj na Rusiju prisiliše ga svoj put obustaviti i vratiti se u carevinu. — Istu sklonost naprama kat. crkvi ukazà Petar, kad ga apošt. nuncius kod kr. poljskoga dvora zaprosì, da bi pustio kroz Rusiju kat. misionare u Persiju i Kinu; car nesamo dozvolì, nego i naložì „kat. misionare na državne troškove prevesti kroz svoje ogromno carstvo, i dati jim potrebitu hranu; samo da nebudu rodom Francezi, i da budu obskrbljeni poljskimi putnimi listovi, koji imadu svjedočiti, da su poslani od Rima.“ (nr. 302. p. 279). Uz ovu visoku misao bijaše veoma prionuo knez Galicin, ruski poslanik kod bečkoga dvora; on nesamo uvjeri apošt. nuncia u Beču, da se car izrazi „da nesamo sinovski štuje papu, nego da je takodje čvrsto odlučio pospješiti uniu većma od ikoga od svojih predšastnikov“ — pače isti knez nagovaraše nuncia, da se u istu svrhu pošlje u Moskvu patrijarha antiochijski (nr. 304). Car Petar neostadė pri samih riečih; on dopusti Isusovcem učionė otvoriti u Moskvi; on dopusti Kapucinom monastir utemeljiti u Moskvi; tė ukazom posebnim (god. 1705) zabranì „ne quispiam .. eosdem religiosos . . circa exercitia spiritualia, ac devotiones illorum privatas ac publicas in ecclesia ritu eorundem romano impediat“ (nr. 310); on napokon sjedinjenim Rusinom podieli slobodu vjerozakonsku „ita et omnibus monachis et parochis ad romanam ecclesiam pertinentibus sub benedictione papae, eiusque potestate existentibus, protectionem nostram et amorem czareae majestatis praestare volumus“ (ib. p. 397). Uslied ove slobode, koju Petar proglasì, uslied djelovanja katoličkih misionarov, a navlastito podučavanja družbe Isusove u Moskvi, kojih škole „ex primaria florentissimaque principum et bojarinorum iuventute constare cum solatio cernitur“ (p. 403): dogodi se, da siedo ruskoga življa „Moskva nikada nije bila tako kao što onda pripravna, da se sdruži i pomiri s Rimom.“ . . . .

Valjda nebude svakomu od našinác poznato, da za Petra Velikoga dva slavna našinca radijahu oko pokatoličenja Rusije; ova dva našinca bijahu dva brata Zmajevića. Mato bijaše vrhovni zapovjednik ruskoga brodovlja u baltičkom moru, koje veliki um cara Petra stvori. Ova poštena hrvatska duša pisaše dne 2. Svibnja 1714. iz Petrograda papi Klementu XI.: „Cingo io la spada col comando sopra l'armata maritima di S. M. I. nel Baltico; se però la sorte mi donasse la gloria di dedicarla all' uso della mia rassegnatione verso l'autorità adorabile della Santità Vostra, sarà sempre pronta al sacrifizio dell' obedienza . . . se ho operato fin hora col solo istinto della mia divotione verso la s. religione cattolica romana, operarò nell' avenire anche per motivo della più riverente gratitudine alle magnanime beneficenze della Santità Vostra verso la mia persona e famiglia;“ jer Klemente bijaše mu brata Vinka iz barske stolice preneo na zadarsku, radi čega mu se Mato zahvaljuje u tom pismu (Nr. 337). Vinko Zmajević bijaše veoma cienjen u Rusiji, a još većma u Rimu; njegove rieči nisu nikada ostale bez uspjeha kod sv. stolice. S toga baron Ševirev vlastoručnim pismom od 2. Lipnja 1718. u ime cara Petra umolì našega Vinka, da bi nastojao oko sv. sbora za razširenje vjere, neka bi taj opet poslao za misionara „u Etiopiu“ Fra Jakova d' Ollegio, koga obljubì car želeći, da prodje kroz Rusiju (br. 348). Malo kašnje opet se otvori prigoda našemu Vinku, da se pobrine za katoličtvo u Rusiji. Car Petar naime zapovjedì Isusovcem, da imadu otići iz Rusije „poradi nikakve njihove krivnje, već jedino toga radi, što su zavisili od rimskoga cara, i po njegovoj preporuci došli u Rusiju;“ katolikom medjuto ostavljeno je na volju „poslužiti se kakvimi god redovnici, samo da nebudu Isusovci, a navlaš da nebudu podložnici cara rimskoga ili od njega zavisili.“ Podkancelar bar. Ševirev naloži Mati Zmajeviću, neka obznani katolikom, i neka ih uputi da nebi taj postupak možebit krivo tumačili. Uslied

Digitized by Google

čega admiral obrati se na svoga brata, (Petrogr. 26. Trav. 1719) moleći ga: „di ricercar Franciscani, fra quali se vi fosse qualche Slavo, et particolarmente di quelli, che officiano in Slavo, non sarebbe che somamente bene e di gran avvantaggio“ (Nr. 352). Neznamo, na koliko Vinko izvrši želje svoga brata i ruskih katolikov, ali da ih nastojaše izpuniti, jamči nam duboki um i pobožno srdce velikoga zadarskoga nadbiskupa. Koliko je taj pastir učinio, da katoličtvo ne samo med svojimi utvrdi, nego da ga razširi med braćom, koja su se tečajem zlokobnih vremen od nas odciepila, poviest nam svjedoči; pa on se neumornim nastojanjem služaše onimi pomagali, koja nam ista crkva i duh naroda našega u ruke stavi. Nije on poput mnogih sebičnih kratkovidác prijašnjih i potonjih vremen mislio, da će mu svećenstvo, bude-li ono pored crkvenoga i narodni duh, koj u slovjenskoj liturgiji ima svetu pomast, na sve pravedne načine gojilo, možebit podivljati, odmetnuti se od latinske prosvjete, u kojoj leži predavanje zapadne crkve; pa nije niti prezireo zabludivšu braću, niti što je u njih neznanstvo, fanatizmom, što pobožnost, okorjelošću žigosao. Nù velike misli mogu se začeti samo u velikoj glavi; jedino želili bismo, da oni, koji jim dorasli nisu, nestanu na put pastirom crkvenim, koje Božja promisao u svom milosrdju odredi, da budu u naše doba drugi Zmajevići, pače glede na uspjeh možebit sretniji od njih.

Žalibože! toli osnovana i obćenita očekivanja glede cara Petra nisu se izpunila; zašto ne? zašli bismo sa svoga puta, bismo-li razloge tražili. Ništa ne manje „crkva rimska — kako opazuje o. Theiner — neće nikada zaboravit se one velike ljubavi, koju joj taj vladar izkazà, i one krasne nade, koju je bila začela, da će se pod njim napokon oživotvoriti djelo pomirenja obiuh crkáv. Bog je već osudio one, kojih krivnjom razpadoše se ovi slavni pokusi i ugasiše se sjajna svjetla mira, sloge i pomirenja med objema crkvama, od sdruženja kojih zavisi mir svieta i savršena pobjeda kršćanstva nad podrtinami poganstva i krivovjerstva“ (p. VIII.). Što nije bilo, bit će; a nada nas neće uviek varati — predsude, kojih je još sila božja, malo po malo izčeznut će; a mi smiemo ovu našu kratku razpravu svršiti s marljivim sabirateljem, koj u predgovoru ovako pita: „Nù sv. stolica, otvarajući tako bogatu blagajnu svoje ljubavi, šta pita na odmjenu od Rusije? Zar zahtieva umiešat se u njezine poslove i koristi, ili gospodariti s njezinim carstvom? Kleveta može sve reći, i ona rečè; zloba čovječja može sve ponoviti, i ona ponovi; neznanstvo može sve vjerovati i ono povjerovà . . Sv. stolica nesamo neteži za tim, da oslabi zakonitu vlast vladarom; nego dapače raduje se i u srcu materinskom ponosi se videći, da im se razvija moć i veličina, na koliko pravica dopušta; a koj god rusku poviest znade, ima znati, da papinstvo tražeći sdružit Rusiju u svom naručju, nije ino tražilo, van da ju učini veću, slavniju i uzvišeniju. . I doisto, da bi bila Rusija sliedila nježni poziv na gostbu Isusa Hrista sjedinivši se s majkom crkvom, bila bi se do civilizacije popela prije više viekov. i danas bila bi njezina veličina slavnija i sjajnija.“ (p. VII.).

Iz pastirske poslanice

uzoritoga kardinala i nadbiskupa zagrebačkoga

Izbrojiv uzoriti stožernik rane, što ih je minula godina s nesretnoga talijanskoga rata naniela našoj carevini, nastavlja:

Acerbitatibus his ingens ex eo accedit cumulus, quod infaustus ille revolutionis spiritus, qui inde a medio sæculo tristem in modum exercet Europam, quive postremo decennio tantisper repressus videbatur, ex infelici memorati belli eventu, novas indeptus sit vires; usque adeo, ut in majore Italiæ parte in apertas flammas erumpere potuerit. Cujusmodi sit hic spiritus? nobis omnibus notum est, qui ipsi audaces ejus assultus, funestosque effectus haud dudum, nec parva in mensura delibavimus. Noscimus principia ejus, in tenebrosis secretarum societatum officinis procusa; quæ quidem licet chamæleontis instar pro adjunctorum varietate mutent colorem suum: in eo tamen plane concordant, quod religioni, stabili rerum ordini, tranquillitati publicæ, atque adeo veræ prosperitati populorum nedum periculosa sint, sed omnino exitiosa. Sed et si ignotus esset genius infelicis hujus hominum progeniei: abunde ejus natura cognosci posset ex iis, quos undique producit rerum eventibus. Ex fructibus eorum cognoscetis eos, dicebat jam divinus Salvator noster. Vel an quis ausit inficiari, ubicunque revolutio pedem figit, ac vel ad aliquem eluctatur consistentiæ gradum: illic sanctissima religionis, præsertim catholicæ, placita vel aperte impugnari, vel saltem ignorari; cultum divinum negligi; festorum sanctimoniam impune violari; sacramenta contemni; pios Ecclesiæ ritus sannis et sarcasmis impeti; innocentiæ vitæ et religiosis moribus insultari? An quis negare ausit, ubi revolutio publici regiminis habenas arripit, sanctissimæ vitæ Antistites in exilia agi, carceribus mancipari, aut secus injuriis omnis generis lacessiri, ecclesias, aliaque pia instituta despoliari; religiosos Ordines, curæ animarum, educationi et institutioni juventutis, sublevandæ egestati, morbis, aliisve calamitatum generibus afflictæ, indefessam operam navantes, suis sedibus exturbari, proprietate exui?

Digitized by Google

An negari potest omni authoritati ecclesiasticæ, ipsius adeo Summi Ecclesiæ Capitis, in rebus plane fidei ac morum editis præceptionibus obedientiam perfracte detrectari; imo ipsam venerabilem Summi Pontificis personam et dignitatem in theatris, publicis usque adeo platearum compitis, impiis parodiis, insultibus et jocis proscindi, contaminari? An negari potest, scriptis periodicis, libris, picturis et delineationibus, non tantum periculosa undique spargi axiomata, sed et castimoniæ et pudicitiæ, ipsi adeo civili morum honestati repugnantia objecta in vulgus spargi, juventutis oculis obtrudi, dataque opera foveri, multiplicari? Qui de horum veritate dubitare posset, inspiciat vel obiter pagellas publicas, pastoralesque literas Antistitum, sub revolutionis tyrannide gementium, et religionis morumque puritatis vices amaris lachrymis deplorantium.

Sed non tantum ex obtutu religioso morali infelix est sors populorum, quibus revolutionis spiritus dominatur. Est illa tristis omnino sub quibusvis aliis etiam respectibus, quidquid in contrarium crepent coriphæi ipsius aut defensores. Promittunt hi aureos prosperitatis publicæ montes; sed re vera videmus in eorum manibus ærariа publica dilabi, ingentibusque gravari oneribus; quod utique nec secus fieri potest: ubi enim fides vapulat in Deum et conscientiæ teneritudo, ibi nec publici thesauri tuto sunt pede locati; præsertim cum mammona hujus mundi passim sit illud idoli genus, cujus cultui se hæc hominum progenies præferenter solet devovere. An non satis intonant auribus nostris querelæ de prostrata in infelicibus, sub revolutionis jugo gementibus provinciis, industria, intercepto commercio, languente scientiarum, et liberalium artium cultura? de invalescentibus furtis et rapinis, cædibus sicaria manu perpetratis? Clamant plenis buccis libertatem; sed libertas hæc procul abest ab ea, qua Christus nos donavit libertate. Est tristissima illa libertatis species, quæ bonos tremere facit, malos exultare; est libertas perditis hominibus tributa, ad insultandum divinis humanisque legibus, ad probos pacatosque cives omni afflictionum genere lacessendos, spoliandos, patriæ finibus eliminandos. Clamant æqualitatem; sed hujus legibus eousque tantum se accommodant, quousque alii plus ipsis possident, vel altiori quam ipsi dignitatis gradu potiuntur. Ulprimum se cum his ad eandem libellam clevarunt, nil amplius de æqualitatis principio audire volunt. Alia tunc stabiliunt axiomata, ex nationis dignitate, salute publica, genio sæculi, cæteris que idgenus communibus locis desumpta, quæ nimirum optime subserviunt ambitioni ipsorum, et siti pecuniarum. Clamant denique, ac omni pæne tertio verbo memorant progressum. Sed vero sub hac nomenclatione intelligunt majorem in dies quidquid dicendi, scribendi, et agendi licentiam; omni etiam legitimæ authoritati resistendi facultatem; laxationem legum, privatum arbitrium, justissime licet, restringentium. De genuino illo progressu, qui mortales meliores facit, et magis in diés virtutis studio deditos; qui eos justitiæ et honestatis leges cunctis hujus vitæ bonis præferre docet; qui in genere homines supremo suo fini assequendo in dies reddit aptiores, hocque pacto et æternæ, et, quoad per humanam conditionem licet, temporaneæ prosperitatis capaces; de hoc inquam progressu tam parum scire volunt, ut eum potius ceu retrogradum, tenebras, et obscuritates consectantium hominum nisum soleant proscindere, diffamare. Verbo nihil tam sanctum est, et veneratione dignum, cui revolutio non audeat insultare; nihil tam sublime et salutare, quod non venenatis suis telis præsumat impetere, lacessire. Nil contra tam abjectum et turpe, quo uti reformidet, si modo ad præstitutos sibi impios fines quaqua ratione conducturum videatur. Quod quidem manifestissime eluxit ex indignis illis adulationibus, ovationibusque, quibus Pium IX. Summum Pontificem nostrum, sub exordium statim capessiti pontificatus, in perversos suos fines flectere nitebatur. Ut adeo vere dici possit, eam jugiter sequi illud, quod inique Ordini Societatis Jesu vult adpingere principium: media per finem sanctificari.

Abnormes hæ rerum convulsiones, etsi vehementer perniciosæ, tamen quoadusque inferiorum in societate humana classium limitibus continentur, supremum intensionis suæ gradum necdum sunt assecutæ. Quovis enim tempore fuerunt homines, qui ambitionis æstu, aut habendi cupidine abrepti, publicam tranquillitatem interturbare nil pensi duxerunt. Jam Salustius dicebat: ***Semper in civitate quels opes nullæ sunt, bonis invident, malos extollunt, vetera odere, nova exoptant; odio rerum suarum mutari omnia student; turba atque seditionibus sine cura aluntur: quoniam egestas facile habetur sine damno.*** Necdum, inquam, malum supremum attigit apicem, dum illud in sphæra versatur hujusmodi hominum, nec altiori nititur authoritate. Sed si ipsi regnantes principes id generis impiis ausibus non modo non opponant authoritatem suam, sed eos probent, sufflaminent, imo rem cum iis communem quodammodo agant, aut plane se duces iniquæ factionis præbeant: tum certo quemvis bonum virum, beneque humano generi cupientem totis artubus contremiscere est necesse. Quam enim sortem expectandam habet societas mortalium, si juris et justitiæ, ordinis et proprietatis principia per eos ipsos infringantur, qui propterea portant gladium, ut insontes tueantur adversus iniquos; quibus propterea a Deo est data potestas, ut ea in tuitionem utantur sacrosanctorum generis humani jurium? An non cuncta in convulsionem, tandem in barbariem ruere oportebit?

Non potest esse consilii mei, hanc thesim per partes evolvere, et adcuratius demonstrare; suffecerit exempli instar unum memorasse. Palam, publiceque sustinetur: rebellione correptas mediæ Italiæ provincias ad reassumendam obedientiam legitimorum suorum principum stringi non posse propterea, quod nationes, ex connato sibi jure, potestate gaudeant, eam sibi dandi regiminis formam, quæ suis maxime conveniat rationibus. Quis non videt principium hoc publicæ tranquillitati, atque adeo

Digitized by Google

toti humanæ societati summe esse periculosum, imo perniciosum? Quippe non est hoc aliud, quam infaustum illud liberæ electionis axioma, quod vetustioribus temporibus apud bene multos populos viguit; sed quod subin rejectum fuit, ceu publicæ tranquillitati, prosperitatique infensissimum. Docuit quippe experientia, quotiescunque thronum contigit evacuari: totam patriam passionum omnis generis, factionumque æstu, humani potissimum sanguinis rivis comitato, fuisse correptam. Sic, ipsa acerba experientia edoctæ nationes, misso pernicioso illo principio, legitimarum dinastiarum adoptarunt institutum, perspicientes, quævis ex hoc nefors proventura incommoda (ea enim est rerum humanarum conditio, ut nihil sit penitus expers nævorum) nequidem in comparationem venire posse cum iis, quæ ex electivo jure progerminant calamitatibus. Et reapse mirum est summopere, e vetustis dinastiis descendentes, legitimeque thronis suis insidentes principes non perspicere, admisso hoc principio, suarum quoque sedium concuti securitatem. Si etenim mediæ Italiæ populis jus adstruitur, suas exauctorandi dinastias, sæculorum usu, et totius Europæ consensione roboratas, seque alius principis subjiciendi potestati: quo jure id negari poterit cæteris nationibus? Vel affirmare quis audeat, Polonos sub Russico, Borussicoque imperio actu constitutos, non alios sibi principes, utprimum potuerint, delecturos? Num credere quis possit, immensi Indiarum orientalium imperii populos, se sponte ac benevole ad ora tormentorum Britannicorum passuros adligari? Quæ quidem res eo etiam est plenior periculi, quod neque de vero nationum, de quibus agitur, constet sensu; imo constet fidedigne, homines, qui nationis nomen et authoritatem usurpant, non esse nisi factionem audacium, atque ad quævis suæ ambitioni et habendi cupiditati immolanda paratorum hominum; qui vix unquam ad hunc prolapsi fuissent temeritatis gradum, nisi potentium principum indulgentia, atque adeo armis fuissent succolati. An non ipsa coriphæorum hujus factionis nomina, e priorum annorum revolutionibus nota, tristemque in iis celebritatem consecuta, satis indicant, de quo agatur hominum genere? An non fidedignis constat relationibus, quam indignis partim artibus, partim vi etiam adhibita, prætensus ille nationis sensus exsculptus sit, actuque obtusæ aciei oculis, qua talis, obtendatur?

(Konac će sliediti.)

Memorandum papinskih podanikah.

Ovu obranu papinske vlade proti buntovničkim klevetam priobćio je turinski časopis „Armonia“ s tom opazkom, da je želja ogromne većine svećeniku vladaru podvrženoga puka: da ju svi katolički časopisi što bolje razglase po svietu. Glasi ovako:

Katolički narodi!

Mnogo moramo da vriedimo mi, kojim je providnost udielila liepu sreću, te smo i po državi pod rimskim papom, kad se po svoj Europi oštre pera, te pišu o nas, govore, rešetaju, njeki da nas ocr,ne a drugi opet da nas ljudski obrane.

Što hoće od nas francezki nemirnjaci? što traže od nas previjani Englezi? što imamo mi s narinutim nam rovarskim Piemontezom, ili sa svom onom prevratnom svjetinom po kopnu, koja je samo orudje himbenosti Francezke, trgovačke lukavosti Englezke, i bezumne hlepnje za slavom u Piemontu gospodujućih potajnih družtvah?

Hoće da nas iztrgnu izpod otčinskoga žezla papina, te nas privežu za vozaljku okrutničtva, što ju zovu slobodom. Znamo mi to već dobrano dugo. Ali, dopustite katolički narodi, da se s vami u ime kamo prevažnije množine naših sudržavljanah porazgovorimo otvoreno i iskreno.

Nam je vrlo dobro pod papinskom vladom, i spadamo u one riedke pukove, kojih nezatiru daće, koji imaju obranu za svoja prava, — za koje se skrbi u svem, što je pravo, pošteno i za obće dobro koristno. — Što smiemo ili možemo dalje tražiti?

Mi vidimo često u svojoj državi tudjinah, koje amo vuče ili znaličnost ili što drugo. Govorimo i obćimo s njimi, pa nam napokon svi vele, da smo najsretniji puk u Europi. Svrnemo-li umom na uredbe drugih: vidimo, da je u Piemontu sloboda problematična, vidimo, da se u Francezkoj vlada vodaljkom, opomenami, velikimi daćami, a u Englezkoj da tišti siromaštvo; opažamo, da vlade, koje se drugamo unašaju kao promicateljice slobode, kod kuće hoće jedva da ju po imenu znadu; u njihovih državah opažamo grozovite zloće, opačine, smutnje i užasne grdobe u velikom broju i često. Kako bismo si dakle mi, kad je tako, mogli poželjeti: da upadnémo u pandje onim ljudem ili vladam, kojim je konačna namjera izpiti narodu krv i otrovati mu srdce?

Pod tom nepozvanom zaštitom, koju si nad nami prisvajaju hinbenici i krivorotnici poduprti politikom, gadnijom nego što se je ikada pokazala na svietu, — krije se nješto drugo. Jest, krije se!

Mi podložnici namjestnika Isusova, čijom se vjerom ponosimo, moramo da budemo neprijateljem papinstva izlikom za rat, što ga zameću proti posvećenoj trokruni, — zaklonu prosvjete cieloga svieta.

To je onaj pravi uzrok vike i tužbe, štono ju diže čitava Belialu po politici i vjeri prodana četa, — za naše tobože dobro.

Da njim odgovaramo, nesnizismo se tako nizko. Odgovarati će mjesto nas Božje striele. Ali budući da, što dobro znamo, ima nebrojena množina prostodušnih i pošten ih dušah, koje su zasliepljene, te misle. da je barem nješto istine od onih lažih, štono jih raztrubi rovarsko novinarstvo, — pa nas žalc od srdca, pišemo ovo, i to za nje, da jim kažemo pravu i golu istinu.

Poglavite tužbe, što jih proti nam raznašaju novine, podmićene od buntovnikah i krivovjeracah, dvostruke su: prvo, da mi svećeničke vlade nemožemo podnositi, i sbog

Digitized by Google

toga se je na svaki način gledamo otresti; drugo, da se omrazila svećenička vlada, neimajući sama naslona, ne može uzdržati na kormilu, da nepotraži pomoći u tudjih vojskah. Mi proglašujemo ove dvie potvore za laži, i ogradjujemo se ovim ozbiljno i svečano proti svakomu, tko bi bacio na nas sramotu, te nas pokrivio prekršajem uporne pobune. Nije istina, da mi puci crkvene države nemožemo podnositi svećeničke vlade.

Prvo, svećenikah je u upravi države razmjerno jako malo. Zatim doživismo upravo pod papom, koj nas sada (uprkos svakomu, tko bi to htio nijekati) slavno vlada — više kao dragu svoju djecu, nego kao podložnike — i koj svuda više, nego ijedan prije njega, uzè u upravu svjetovnjakah, — žestoke prigovore pučanstva, koje se nehtjede pokoriti svjetovnjakom. Kadno komtur Folicaldi, vrlo pravedan čovjek, imajući ženu i djecu kao povjerenik u Ferrari stajaše na čelu uprave, stizaše papi od Ferraranah toliko molbah, da jim mjesto njega pošalje kojega crkovnjaka, te je napokon sveti otac morao privoliti, vrloga komtura opozvati u državno vieće, i poslao jim biskupa.

To je znana stvar. Četiri i više godinah upravljaše financijami g. Galli, svjetovnjak, pa ipak toliko se je po svoj državi vikalo proti njemu, da ga je sveti otac morao maknuti s mjesta i zamieniti ga Msgr. Ferrari-om, koj je sve muževe svoje struke po Europi nagnao u čudo svojom vještinom u poslovanju.

U Rimu su dobro znana i kovarstva proti ratnomu ministru Forini, svjetovnjaku; a svjetovnjak Giacobini, ministar za javne radnje, nedojde jedino sbog toga na rešeto, kao što se u Rimu zna, što je sav svoj veliki imetak žrtvovao državi na korist.

Govorimo sad kao pošteni i iskreni katolici. Može-li koja vlada silom natjerati puku častnike? Kad dakle naš puk voli, da svećenici obnašaju više časti u upravi, a ne svjetovnjaci — odkuda tudjim vladarom ili vladam pravo siliti našega vladara, da radi proti volji puka?

Nevjerujte braćo, da je to puka predsuda, zašto volimo svećenike nego svjetovnjake.

Izkustvo od osam i više viekovah pokaza nam, koliko je dobro upliv svećenstva, koje vlada u ime Isusova namjestnika. Okusismo kadšto za vrieme i svjetsku vladu, pa nam se učini grdnom nesrećom prema vladi crkovnjakah. Crkovnjaku kao načelniku treba malo: neima žene ni djece, da ga staraju, neima ništa, što bi ga vezalo za sviet; on se žrtvuje posve svojoj službi, — prostaka i siromaka prima liepo kao plemića i bogatca. Što prištedi, ubogim je podpora: siromah teče k zemaljskomu svomu upravljatelju, sirota ima u njem otca, a udovica veliku podporu. Može-li se to reći i o svjetovnjaku? Istinabog ima i svjetovnjakah prevrlih svojstvah; al je izkustvo naučilo naš puk, da su svojstva, što su u svjetovnjakah iznimkom, u svećenikah pravilom.

Pogledajte malo, kako svjetovnjaci vladaju u uzbunjenoj Romanji; upitajte gradove Bolonju, Ravennu, Ferraru i Forli, pod kim jim bijaše bolje: ili pod povjerenici sv. otca, ili prokonsuli Farinievimi. Plesovi i gostbe nedokazuju, da se onaj, koj je daje, brine za podvrženi si puk. Da je lahko na tudje troškove davati sjajne zabave, znadu dobro Modenjani, koji moraše gledati, kako se njeki liečnik rugao javnoj nesreći, dočim je svojom razsipnostju na razkoštvo i gostbe iste Sibarite daleko nadkrilio. Ali na čije troškove? Na troškove onoga ubogoga puka, što pogibaše od gladi.

Naši crkovnjaci nedaju plesovnih zabavah, nego milostinju; oni nedrže čete služinčadi obučene u svilu, ali zaodievaju golotinju potrebne braće. Nedajte se varati, nego metnuv ruku na prsa odgovorite: Imamo-li pravo ili ne, što u svojoj državi predpostavljamo svećenike svjetovnjakom?

Ali pitaju nas, zašto ste se pako uzbunili? Zašto ste, jedva što francezki barjaci prekriliše alpe, ustali proti papi? Zašto ste odmah poslie odlazka Austrijanacah iz Bolonje pobacali grbove Pia IX? Zašto? Dobro, mi ćemo vam kazati zašto!

1. Jer je jedna mogućna ne talijanska sila uvjeravala šaku nemirnjakah, svojih pouzdanikah, da će oni, ako jim podhvat dobro izpadne, biti sretni. Nepitajte dalje; idite pozornije tragom proglasah; oni nisu djelo od danas — vjerujte nam i oprostite nam na lakoničnoj kratkoći.

2. Jerbo su oni, kojim su niti svih kovarstvah na poluotoku u ruci, — silne novce sipali, i nebi čovjek vjerovao, kolikom himbenostju pomagahu šaku buntovnikah, koji ustaše proti svomu pravomu otcu i zakonitomu vladaru. I ovdje zašutismo mnogo toga, jer je pametnije.

3. Jerbo papinska vlada bijaše silovana tudjim unašanjem, da trpi licumjernu sljedbu u svojoj državi, i rabi vazda blagost mjesto pravice.

4. Jer poslie nenadana odlazka Austrijanacah nemogaše u čas doletiti vojska njeg. svetosti, da zauzme pobunjene gradove u Romanji, i jer je ona, pošto je podvrgla Umbriju, došav na medju Romanje našla jur u njoj vojsku druge države, a osim toga u Rimu sv. otca nagovorio poslanik jedne velike sile, da bi za čas bolje bilo, kad nebi dalje udarao oružjem. Bog će kazniti nevjernost!

Osim ova četiri uzroka ima njih i više, nu radi kratkoće neka bude dosta. U ostalom valja da znate, da su upravo oni gradovi, za koje bijaše rieč, da su proti papi, primili papinske vojnike s velikim veseljem. Gradjani u Fanu i Sinigaliji izidoše pred Švajcare izvan grada, te je primiše velikom klikom s vienci. U Jakinu bijaše hrabromu i štovanomu generalu Allegrini-u povrati vladu šala — samo vojnička šetnja. U Ferm-u bijaše dosta, što puče glas, da dolazi šaka vojske, pa su poglavice juntine natjerane u bieg. Što se je Perugjia opirala, krivo je, što je B. buntovnikom u pomoć poslao iz Toskane momakah i oružja. Vidite, to je prava istina!

Digitized by Google

Tko je dakle digao bunu u papinskoj državi? Je-li puci, kojim tobože omrznù svećenička vlada, ili rovari podupirani iz vana, koji osim toga uloviše dobru sgodu u izvanrednom nagomilanju okolnostih? Sudite sami katolici poštena i prava srdca.

Predjimo sad na drugu tužbu, koja se i tako čvrsto drži prve. Nemože-li svećenstvo sabrati toliko snage, da se samo uzdržava? Zar mora zvati u pomoć tudju obsadu?

Uzmimo mirno na um istinite stvari. Kadno je Grgur XVI. umro, osta iza njega 20,000 uredne vojske: pješačtva, lovacah pješakah i konjanikah, dragonah, topničtva i većim dielom domaćih sinovah. Mi vidjesmo one vojnike, bili su vrstni ugušiti bunu, što ju pokušaše dići drzoviti nemirnjaci u Riminu, a kašnje u Bolonji; bili su vjerni i vriedni, da služe papu.

Pod Piom IX. u nesretne godine 1848. bile su one odlične čete po izdaji i proti zapovjedi sv. otca zavedene u Lombardiju, i ondje kod Vičence posve razbite i utamanjene. Tko je tomu kriv? Oni, koji se sada tuže na papu, da neima vojnikah. Oni mu utamaniše hrabru vojsku, pa ju sada preziru i podrugivaju joj se.

Tada nastà Mazzinieva republika, koja pozoba na miliune ne samo franakah nego i škudah. Katoličke sile unidoše s vojskom, i pošto opet staviše papu na priestol, ostaviše izza sebe obsadu, Francezka u Rimu, a Austrija u Romanji. Sredinu države ostaviše novoj vojsci, što ju s nova ustroji papinska vlada.

Sv. otac htjede najprije ukinuti silnu nestašicu, što ju je baštinio izza Mazzinia, a to štedeć velike svote, što bi je morao trošiti na uzdržavanje velike vojske. On se dakle zadovolji tim, da zametne vojsci dobru jezgru, dok se pomogne državna blagajna.

Jezgra ta sastojaše se pod zadnje do blizo 12000, a od njih bijaše više no polovina dobrovoljacah samo iz crkvene države. I sbilja, u blagajni bijahu god. 1859. 83000 škudah suviška.

Još god. 1859. bile bi lahko Francezka i Austrija povukle svoju vojsku, a papa si dovoljno uzmnožao svoju. Tad bukne rat i prevrat. Rimska vlada bijaše sama dosta jaka, te ga je sve do Romanje ugušila, a čuli smo malo prije, zašto nemože u onih nesretnih pokrajinah ugušiti prevrata. Može-li se još i sada reći, da nije dosta jaka, da si opet posvoji Romanju? Povucite samo iz Romanje tudje vojnike i nadošlu svjetinu, pa ćemo vidjeti za tri tjedna, kako će legacije biti pokorne Piu IX. Gradjani će širom otvoriti papinskim barjakom vrata, i proklinjajuć protjerati će oholice, koje je sada gnjetu.

U pogledu na vjernost papinskih četah imamo spomenuti prevažnih podatakah. Od 12000 naime nije odbjeglo ni 600 vojnikah, premda su odmah na početku rata i bune izaslanici križali Romanjom i cielom državom, te zavodili vojnike, da odbjegnu, mamili u boj za neodvisnost, obećavali jim časti, i davali na ruku po 300 franakah.

Kada je buknula buna, utekoše one malene i razpršene čete s protjeranimi upravljatelji, i staviše se upravo u vjerne pokrajine. Malo je papinskih vojnikah medju Romanjoli.

Kad se svršio rat, podkriepiše (posredovanjem diplomacije) uzbunjenu Romanju, a velik dio papinske vojske utabori se na obranu medje u Pesaru i onoj okolici. Riečmi i listovi nastoje od onda iz Rimina zavesti one čete, ali je za pet mjesecih svega skupa odbjeglo barjake 38 momakah. Od 500 žandarmah, koji su u Bolonji stajali, neiznevjeri se osim jednoga majora nitko: svi utekoše u Trst, a od onud vratiše se preko Jakina u Rim.

Može-li se dakle reći o državi, gdje ima toliko dobrovoljacah pripravnih joj služiti, da se nemože sama uzdržavati? Može-li se reći o pučanstvu, jaku preko 2 miliuna, koje miruje uz šaku vojske, ili koje ju poslie pobjede nad pobunom od tudjinah dignutom s uzhićenjem prima — — da je proti vladi? Braćo katolici! Mi vam evo navedosmo povjestničke čine, a neprijatelji naši iznašaju same klevete. Nedajte, da vas zavede krinka, pod kojom neprijatelji naše sreće i papinske nezavisnosti kriju svoje pravo lice.

Mi se ogradjujemo proti klevetam, kojimi nas pokrivljuju rovarske i poluslužbene novine njekih vladah.

Mi kažemo u lice svoj Europi i svemu svietu, da hoćemo, da nam papa bude kralj; on nam budi vladarom i sudcem sudbine, on zakonodavcem i zaštitnikom pravah, on nam budi braniteljem. Ako druge sile hoće da nas oslobode bune, dobro nam došle: svu ćemo svoju silu sdružiti s njihovom, te kralju svećeniku biti štitom proti svim, koji se proti njemu bune. Ako pako misle narinuti nam uredbe, koje i kod njih zlo prolaze, dalje bile od nas; — Bog će nam jur pomoći.

Mi proklinjemo nevjeru onih, koji sada ugnjetavaju Romanju, mi proklinjemo nevjeru politike, što nas nastoji strpati prevratu u ždrielo. Papa i mi samo smo jedna obitelj. Bolje je i pasti žrtvom u bezbožnu ratu proti Isukrstu i njegovu namjestniku, nego živjeti u krivoj prosvjeti i prividnoj sreći, noseći na čelu žigotinu izdaje. Otcoubojstvo kriepost je rovarah; a vjernost budi opačina podložnikah Pia IX. Pa sada, katolici po svem svietu, izrecite vi sud.

Viestnik.

Iz Zagreba. Koncem minule godine razposlao je prečastni gosp. Ivan Matija Skarić snopić 29. i 30. svoga Sv. pisma staroga i novoga uvita. Ovim svezkom dovršen je slog 5. a začet slog 6., koj će sadržavat knjigu Zaričjah (Poslovicah), knjigu Sabiraoca, Pjesmu pjesamah, knjigu Mudrosti i knjigu Crkovnjaka. Kao što svakomu, tako je i ovomu začetomu slogu dodana kamenopisna Rafaelóva slika, predstavljajuća Salamonovo okrunjenje. Cielo djelo razdieljeno je na 12

Digitized by Google

slogovah, te će na skoro polovina gotova biti, a može se nanj još sveudilj predplatiti u svih nadbiskupskih i biskupskih pisaonicah, u c. k. dvorskoj tiskarni i kod izdavatelja u Beču (Schulhof, 415). Ciena je svakomu dosad izašlomu svezku (po dva snopića i 12 tabakah) 1 for. sr., kakovih je dosad izdano 15. Platit se ima u napred samo za jedan sliedeći svezak (dva snopića) 1 for. sr. (1 f. 5 novč.)

Iz Rima. Javismo u zadnjem listu, da je sv. otac odlučno odbio predlog francezkoga cara, da dobre volje ustupi Romanju, i u tom smislu odgovorio na poznatu poslanicu. Danas priobćujemo u bitnosti sadržaj toga papinskoga pisma na Napoleona. Odgovara mu sv. otac: da su Romanjoli, premda u pobuni, ipak vazda pripapali sv. stolici, a ne papi kao takovomu, budući je on samo upravljatelj njen a kod svojega krunisanja zaklinje se prisjegom, da će crkvenu državu nesmanjenu ostaviti svomu nasljedniku. Zatim priznaje sv. otac, da Romanjoli već od petdeset godinah snuju buntovničke misli, no Francezka da već od sedamdeset godinah leži u prevratu, pa ipak nije nijedna od vladah, što su za toga vremena u Francezkoj jedna za drugom sliedile, s toga uzroka htjela ustupiti niti za pedalj zemlje. Napokon napominje papa, da car može istina misliti, da je na dobru putu, kada sv. stolicu svjetuje, da uvede reforme, koje od nje ište; ali da će obodvojica, tako car kako i papa, doći jednom pred Boga, i višnji sudac odlučit će tada, koj je od njih na zemlji zastupao stranku pravice i istine.

— Blagdan stolice sv. Petra ovršava se u Rimu običnom pobožnostju bez spoljašnih sjajnih napravah i izvanrednih obredah. Ali ovaj put htjedoše Rimljani pokazati svietu, s koli djetinskim štovanjem ciene namjetnika Isusova, i s koli vjernom odanostju su privrženi svomu vladaru. Bez svakoga naloga samo uslied dobrovoljnoga dogovora bjehu u gradskom predjelu Borgo, po imenu od mosta angjeoske tvrdje do Petrova trga gotovo sve palače stegovi, sagovi i inimi nakiti urešene, a u večer razsvietljene.

O crkvenoj državi. O zamršenom stanju u crkvenoj državi pišu jedne protestantske novine (Spenerske) u Berlinu, i to doslovno ovako: Stvari, što se tiču crkvene države, tiču se i talijanskoga pitanja; što više, tiču se crkvene koristi cieloga svieta. Katolička crkva nije državna ni narodna crkva; njezine uredbe, starije nego što je ikad bio ustav koje države, budi u starom ili novom vieku, dosižu dalje, nego što dosižu medje ili sile narodah i državah, a štuju glavu svoju u rimskom biskupu. Zavisnost ovoga biskupa ma o kojoj svjetskoj sili stavila bi u pogibelj neodvisnost čitave crkve. Što je god dosele proizvela kao vjerozakonska i prosvjetna sila, proizvela je neodvisnošću od svjetskih silah, koju joj poslie duge borbe izposlovà napokon Grgur VII. a ona ju od onda uzdržala. I evangelička crkva, premda je po svom postanku, kako nam kaže povjestnica, većim dielom postala državnom crkvom, vrgla se po ovoj neodvisnosti od države na nju, i ugledala se ne riedko putah u prastaro i krepko ustrojstvo ove posestrime crkve (?), kad se je trebalo boriti za neodvisnost. Neodvisnosti bo nesmie se odreći crkva, ako neće da se zaplete u nestalne državne smjerove, načela i tvorbe, te po tom propadne. Stolica vrhovne glave katoličkoga kršćanstva u Italiji, dakle u zemlji, koja nije jedna država, za tim svjetska papinska vlada nad Petrovom baštinom najbolje su jamstvo za neodvisnost i vrhovne glave i ciele crkve. Francezka od hlepnje za slavom bješe se jur polakomila u srednjem vieku (u 14. stoljeću), a ovoga stoljeća pod pokojnim carem Napoleonom, da papu njekim načinom napravi svojim državnim biskupom; ali Europa uzdiže svaki put papu, jer glava katoličke crkve nesmie da spadne pod upliv koje svjetske sile.

Iz Francezke. U parižkoj crkvi sv. Genovefe oštro je propoviedao abbé Gilois proti sadanjoj politici vlade, te svoj govor završio molitvom na parižku zaštitnicu, da ovaj grad obrani od strahotah prevrata, što ga vlada svojim postupanjem proti sv. otcu zameće.

— „Armonia“ donosi značajnih odlomakah jedne korizmene propovjedi, što ju je lani otac Ventura govorio pred carem Napoleonom. U njoj se napominje listina cara Karla Velikoga, kojom ustanovljuje baštinu sv. Petra, i u kojoj imenuje sebe odanim braniteljem i poniznim pomoćnikom crkve — a to s primjernom porabom za cara Napoleona.

* Bečku adressu na sv. otca podpisalo je 32,269 svjetovnjakah. Dne 27. Siečnja predao ju je kardinal nadbiskup bečki papinskomu nunciju, da ju pošalje u Rim. To je već druga adressa iz Beča, kakove se spremaju i iz drugih većih gradovah carevine.

* Pišu novine, da je na otoku Kreti (Kandiji) primilo 200 porodicah katoličku vjeru.

* Upravo doznajemo brzojavom, da je car na predlog ministra unutarnjih poslovah s a s v i m z a b r a n i o „Univers.“

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Premješten je g. Mio Gabaj, kapelan, iz Kloštra u Dubravu. — Preminuše: Filip Štuhec, kapelan kod sv. Marije u Medjumurju, i Mirko Vragović, bogoslov 3. godine.

Dopisnica uredničtva.

G. *J. V.* u *A.* Sve je namireno, a Vi utemeljitelj. — G. *J. D.* u *N.* List Vam se odavle neprestano odpravlja kao i susjedu. Ako ga neprimate, krivnja je na Vašoj pošti ili u listonoše. Potražite, pa ako nenadjete lieka, javite nam, da Vam listovi nedolaze, u otvorenoj opozivnici. Priloženo uručismo. — Gg. *J. Š* na *Sl. G.* i *A. V.* u *St. L.* Knjige su Vam poslane poštom. — G. *F. S.* u *K.* Sve je stiglo, no radi prešnijih stvarih nije se još moglo uvrstiti.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 6. U ČETVRTAK 9. VELJAČE 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Rieč u svoje vrieme.

Mali autem homines et seductores proficient in pejus, errantes, et in errorem mittentes. *II. ad Tim. 3, 13.*

Odkada je zloglasno ono djelce, — naime brošura: „Papa i kongres“ — izišlo na vidjelo, odtada motrim pozorno i pretresam joj lukavu politiku i političnu lukavost, a i od strane katolikah složan, odvažan ali umjeren uztuk. Milo mi je čitati, kako novine katoličkim duhom nadahnute šibaju načela u brošuri izjavljena, kako sionski čuvari dižu glas proti zlikovcem, riečju: kako se glasno javlja samosviest katolička! Ali buduć da se tu vriedja stvar važna, sveta, posredno sreća svegakolikoga kršćanstva, valja da ustane svaki pravi kršćanin; i zato nagoni i mene duša, da što o tom prosborim.

Sadržaj brošure, lukavost i nepravednost načelah u njoj izraženih poznata su obćinstvu; ja dakle kanim reći nješto o izvoru i temelju onih načelah; mislim bo, da će se po tom bolje moći razabrati nepravednost postupanja proti sv. stolici ljudih, koji se tobože nazivaju katolici.

Viek, u kom živimo, jest žalibože za kršćanstvo viek težkih borbah i patnjah. Tà prevrati, pobune i bojevi sliede si uzastopce, i težko je u kojem vieku bilo većih patnjah, nego u našem — ako vjere ima u povjestnici. Kad čovjek upita: tko je kriv svemu tomu zlu? imade ljudih, te krive vladare i politiku njihovu; imade jih opet, koji svu krivnju bacaju na narode; a ponajviše njih, koji biede crkvu, kao da tobože prieči narodom neodvisnost, te ubija slobodu sviesti. Ja pako smatram sve ove borbe i posljedice jim kao boj, koj zametnù laž proti istini, tmina proti svjetlosti; boj čovječje strasti i razuzdanosti proti vječnoj i nepobjedivoj zapovjedi Božjoj; — riečju: borbu Beliala proti Isusu. Narodi naime podtaknuti lažmi, prevarom, opakimi načeli uzbune se, te traže od vladarah, česa jim oni nemogu dozvoliti; vlade bo moraju dosliedno i naravno da brane od buntovnikah svoja prava. Često opet vlade i narodi podtaknuti od rovarah zahtievaju od crkve silno, prkosito i grozeć joj se, što ona dozvoliti nemože ni nesmie, osim ako bi izdala najsvetiji povjereni si zalog. Što biva tada van boj proti crkvi, progoni. često i najžešći bojevi medju narodi, a dosta putah radjaju se bojevi u narodu iste krvi. Ovakovo komešanje, svršilo se već kako mu drago, svakako je čovječanstvu na štetu i u vremenitoj sreći, i — što je najžalostnije — na propast mnogih neumrlih dušah. Dakle i brošura ova nije ino, nego izrod pogubnih načelah našega vieka. Da pako uzmožemo odkriti izvor ovakovih načelah i bojevah, moramo da u kratko promotrimo čovječanstvo, kakovo bijaše od kolievke.

Sv. pismo povieda nam, da u zemaljskom raju naših praotacah bijahu dva drva, naime: drvo života, i drvo znanja dobra i zla, Gen. 2, 9; pak u istom raju već zametnù borbu zlo proti dobru, oholost i sebičnost čovječja proti vječnom dobru — Bogu i njegovoj zapovjedi. Prvi čovjek bio je vječno zaglavio te upropastio sebe i potomstvo; i da mu se nebude bio smilovao Bog, te mu obećao Spasitelja, Gen. 3, 15. čovječanstvo bi za uviek bilo ostalo u propasti. Od onoga vremena obstoji u čovječanstvu dvoje: nepokornost čovječja zapoviedim Božjim, i milost Božja po najprije obećanom a kašnje udjelotvorenom spasu. Od onoga vremena radja nepokornost: zlo, nevolje i patnje, a milost Božja po Spasitelju sreću. Smatramo-li s ovoga pogleda povjestnicu, ona nam kroz sve vjekove jamči za istinu rečenoga. U razplodjivanju naime našega plemena rasla je i griešnost, opornost i oholost, sebičnost, tmina, razuzdanost, nevolja i

Digitized by Google

patnja; ali sve očitija bivaše i milost Božja. U vrieme Abrahamovo bješe zavladala tmina svietom tako, da su ljudi zaboravili na Boga, i stali se klanjati krivim bogovom; ali milost Božja oslobodi iz onoga kála Ahrahama i porodicu mu ponavljajuć obećanja, da će po njegovu sjemenu blagoslovljeni biti svi narodi. Žudinski narod bijaše narodom po vjeri jedina luč u tmini; ali ni u istom odabranom narodu neprestà stara borba. Dokaz tomu budi nam u onom bogumrzkom djelu, što ga je taj nesretni narod počinio proti Isukrstu. Ali i ono najmrže ljudsko djelo znađe Božja milost obratiti čovječanstvu na najveće dobro, tako da se sad pjeva ona uzvišena pjesan: O felix Adae culpa, quae talem ac tantum meruit habere Redemptorem!

S Isusovim došašćem bješe izpunjeno Božje obećanje; ali Isus, znajući, da će i poslie njegova bivstvovanja na zemlji živjeti u čovječanstvu stari griešni Adam, i da će se nastaviti stara borba, dade ostavljajuć sviet drugo obećanje, naime: da djelo njegove neizrecive ljubavi i milosti neće skršiti sva sila paklena. Mat. 16, 18. Borba doduše bijaše uviek nastavljana, ali uviek i svladana. Svakolika povjestnica o kršćanstvu ova je u kratko: „Vicit Leo de tribu Juda. — Cum infirmor, tunc potens sum. — Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat.“ Da dakle i u naše doba ova borba traje, tomu se mi katolici neimamo ni najmanje čuditi; a da će i u buduće obstojati, dokle bude našega koljena, znamo za stalno. Bit će je, dok god nedojde sudit sviet onaj, komu je predan sav sud. U ovo naše doba ruju neprestano poput krtice zlikovci, koji niti šta naučiše, niti šta zaboraviše, i premda se plaše katoličkoga svjetla, bore se i proti Bogu i proti njegovomu carstvu na zemlji, sv. crkvi, te bi rado upropastili ovo djelo Božjega milosrdja. Dokazah za to imamo u nebrojnih spisih u tom duhu skrpanih, pak i u zloglasnoj onoj brošuri. Načela u ovoj i svih sličnih spisovih, koji ugledaše sviet, jesu načela dosliednoga protestantizma. Jer znano je, da je već zlosretni načelnik reformacije, uzevši u svom djelu za poglavito načelo slobodu mnienja, otvorio vrata svim sanjarijam, koje se sad obožavaju. Protestantizam dosliedno dotjerà jur do pantheizma, socializma, St. simonizma. Što su njekad tvrdili pogani, to tvrdi sada on. Njeki učenjak opisà to u kratko ali jezgrovito ovako: „Es ist traurig, und wir erinnern nur daran, weil es im hohen Grade belehrend ist. — Die neue Philosophie, wie sie sich gerne nennt, erneuerte unlängst mitten im neunzehnten Jahrhunderte durch die Feder ihres Oberhauptes und in denselben Ausdrücken jene alte Protestation gegen die persönliche Einheit Gottes als Schöpfers, die uns schon im zweiten Jahrhunderte im Munde des Heiden in Erstaunen setzte, der im Gespräche mit Minutius Felix eingeführt wird: Mein Gott, sagte er, ist nicht ein einsamer König, der aus der Schöpfung verbannt ist, und verlassen auf dem Throne sitzt, den ewiges Schweigen umgibt. Es ist ein Gott, der zugleich Gott, Natur und Menschheit ist.“ Sada tvrdi ova najnovija filosofija, kojoj su početnici i sliednici u Parizu *), kako znamo iz njihovih spisah: da je Bog samosviestan postao u čovjeku; pojedini čovjek samo da je čestica sveobćega, sveobći um da je nepogrješiv, premda se uviek usavršuje; — pojedinac mora da sveobći glas sluša i štuje. Kao što priroda svoje proizvode ždere, i tim se hrani, a proizvod se tomu nemože oprieti: tako i sveobći um, duh vremena, duh prosvjete proguta pojedini um. Ovim dakle ljudem, da rečemo dosliedno, jest Isukrst samo jedan za ono vrieme bivši i potrebit pojav; njegov nauk samo crtica od svih naukah, što ih je baštinilo čovječanstvo; papu pako, nasljednika onoga Isusa, a i onih vremenah, štuju, ako štuju, — samo kao štovanja vriedan ostanak i spomenik starodavnosti. Ali on je samo jedan i od Isusa mu podieljeno namjestničtvo te prava jesu prava samo pojedinca, koja se moraju ustupiti, ako to zahtieva sveobće mnienje. Takovim su ljudem vladari po milosti sveobćega uma i sveobće volje, što jesu; ali ako i kada sveobća volja uzhtije, moraju svoje mjesto ustupiti. Pojedini čovjek nesmie ni progovoriti o pravu, koje da mu pripada kao čovjeku; što bo jest pojedinac prema sveobćini? Sanjarije ove neka bi bile u zdravje onim mudracem, samo da nisu zakužili srdce puku, te i on čini mnogo zla, s kojega naš viek pati.

Sada dakle znamo dušmanskomu postupanju proti crkvenoj glavi za prvobitno vrelo. Papa mora ustupiti svoje pokrajine ili Romanju, mora biti penzionar vladah; on nesmie posjedovati većih zemaljskih dobarah, — jer to zahtieva tobožnji Bog onih mudracah, naime obći duh, obće mnienje. Nje treba prije pitati: jesu-li s papinom vladom zadovoljni? Ako nisu zadovoljni, treba i pravo je, da se odrekne svojih pravah, te neuznemiruje Europe. Al dobro bi bilo po Europu, kad ju samo nebi uznemirivali razsijači i prijatelji onih pogubnih načelah! Ti ljudi tvore monarkije, republike a i anarkije sve prema svojim načelom; i dok što njim prija, sve je dobro, a kad ne, onda dižu bunu i prevrat.

Uztuk svim ovim načelom pogubne novije filosofije i politike jesu načela katoličke crkve. Pravi katolik vjeruje u trojednoga Boga, jednoga

*) Ova učiona zakrenù umom i veleumnomu te prije revnomu katoliku Lamennais-u, i pristade uz nju.

Digitized by Google

po Božanstvu, a trojega po osobi, i to mu nije samo puki znak ili prilika, kojom se predstavlja vječno. Njemu je „Christus heri, hodie et ante saecula 1. Hebr. 13, 8.; njemu nije pod nebom drugoga imena, u kojem bi se spasio, do onoga, koje je nada sva imena. Pravi kršćanin smatra i štuje svakoga pojedinoga čovjeka kao sliku Božju, kao odkupljena dragocjenom krvlju Isukrstovom i baštinika nebeskoga kraljestva; vladare pako kao od Boga stavljene na to. Pravi kršćanin nečini sile, neotima drugomu poput one poslovice: Tko jači, taj kvači; nego štuje svačije po onom: Što je pravo, i Bogu je drago. Isukrst je Bog, a sv. otca papu štujemo katolici kao njegova namjestnika na svietu; kao takov valja da bude slobodan, neodvisan od svake zemaljske vlade. Pa buduć da mu za to neobhodno treba svjetovna vlada, vlastita država, i on si ju jur upravo Božjom promišlju stekao, te ju već toliko viekovah vlada, — zato treba da mu ju brani kršćanski sviet, ako mu je još stalo do pravde. Medjuto ako mu se i sviet iznevjeri, braniti će mu svojinu onaj, kojno obreče svojoj crkvi pomoć i proti paklenoj sili; tko bo dira u papu i crkvenu svojinu, dira u cielu crkvu. S toga mislimo, da će si razbiti, ako Bog dâ, i sadanji svetogrdni otimači glavu o onu stienu, na kojoj Isus sagradi crkvu. Bilo je jur dosta mahnitacah i oholicah, koji se predrznuše navaljivati na crkvu, pa svi zaglaviše kukavno. Nam je dakle samo moliti Boga *), da prikrati svojoj crkvi vrieme kušnje, i da oprosti našim neprijateljem, jer neznadu što rade.

Andrija Stipić.
župnik.

Papinska poslanica

na uzoritoga gospodina kardinala i nadbiskupa zagrebačkoga.

Pius P. P. IX.

Dilecte Fili Noster, Salutem et Apostolicam Benedictionem. Cum lætissimus Dominicæ nativitatis dies rediret, novusque appropinquaret annus, obsequentissimas, amantissimasque Tuas accepimus Litteras, quæ summam nobis attulerunt consolationem inter maximas, quibus affligimur, amaritudines, etiamsi nec novi nec inexpectati Nobis extiterint egregii animi Tui sensus in eisdem Litteris expressi. Etenim probe noscimus, Dilecte Fili Noster, qua eximia religione ac pietate præstes, quantaque Nos et hanc Petri cathedram fide, amore et observantia prosequaris. Itaque minime mirati sumus, Te dilecte Fili Noster, vehementer dolere et angi propter notissimas, in quibus versamur, tribulationes nefariis et impiis illorum hominum consiliis et molitionibus, qui accerrimo contra catholicam Ecclesiam et hanc Apostolicam Sedem odio incensi civilem Nostrum, ejusdemque Sedis principatum oppugnare et evertere connituntur. Ac persuasissimum Nobis erat, Te fervidas pro Nostra rerumque Nostrarum incolumitate preces esse adhibiturum, nec dubitamus, quin ardentiore usque studio pergas divitem in misericordia Deum orare et obsecrare, ut Ecclesiam suam sanctam a tot calamitatibus eripiat, nosque adjuvet et consoletur in omni tribulatione Nostra, utque omnes Ecclesiæ suæ, et hujus Apostolicæ Sedis hostes ad veritatis, justitiæ salutisque semitas reducere dignetur. Cum autem optime noscas teterrimum sane bellum adversus Christum ejusque Ecclesiam impiorum hominum opera hisce luctuosissimis sane temporibus excitatum, iccirco certi sumus, Te divino auxilio fretum pro eximia Tua religione et episcopali zelo nihil unquam intentatum relicturum, quo Dei ejusque Ecclesiæ causam strenue defendas, Tuique gregis saluti sedulo prospicias, et inimicorum hominum fallacias detegas, errores refellas, ac tela retundas. Tibi vero persuade, Nos a clementissimo misericordiarum Patre humiliter enixeque exposcere, ut prospera cuncta ac salutaria Tibi concedere, et in abundantia divinæ suæ gratiæ semper propitius adesse velit. Cujus superni præsidii auspicem, et præcipuæ, qua Te complectimur, benevolentiæ testem Apostolicam Benedictionem ex intimo corde profectam Tibi ipsi, Dilecte Fili Noster, cunctisque Clericis Laicisque fidelibus Tuæ vigilantiæ commissis peramanter impertimur.

Datum Romæ apud S. Petrum die 5. Januarii anno 1860. Pontificatus Nostri anno Decimoquarto

Pius P. P. IX.

Iz pastirske poslanice

uzoritoga kardinala i nadbiskupa zagrebačkoga.

(Konac.)

Tristia hæc omnino sunt, atque adeo amaris lachrymis deploranda. Sed necdum sufficiunt temporis malignitati. Restat delibandum, quod omni catholico cordi, ac cumprimis nobis religionis ministris, ipsa acerbitate est acerbius. Intelligo miserandum illum, in quem Caput Ecclesiæ, Summus Pontifex noster, impiis his ausibus et indignitatibus conjectus est, statum. Constat pæne dimidiam patrimonii S. Petri partem in aperta constitui rebellione; nec homines, qui rerum illic potiuntur, vel hilo esse minus violentos, minus impios, minus audaces, quam quos semper et ubique se exhibent Satellites revolutionis. Quanta jam exhinc vulnera Sanctissimi Patris

6*

*) Bog je dakako svamogući, te može bez svake naše pripomoći iz sadanje nevolje izbaviti crkvu svoju. No Bog bez potrebe netvori čudesa, a hoće da mi i svoje sile rabimo. S toga nevalja sve ostaviti samo Bogu, pa prekrštenih rukuh čekati, što će doći; već valja da na obranu crkve i vjere uz molitvu činimo, što od svoje strane činiti možemo slovom, žrtvami, pa, ako uztreba, pravednom silom uzbijajuć nepravedno nasilje. **Ured.**

Digitized by Google

nostri cordi inflicta! cordi, quod scimus tantæ esse, semperque fuisse teneritudinis, tantæ benevolentiæ et charitatis, ut dum adhuc Imolensis esset Epicopus, et postquam penum pecuniariam in eleemosynas exhausisset, opem suam imploranti infelici homini, ipsum, quod ab antenatis hæreditate reliquum habebat, cochlear aureum immolare haud dubitaverit. Tanta bonitas tam crudeli ingratitudine compensata! Quantæ porro perplexitates e convulso ærarii publici statu! cujus vulnera ante decennium jam semel per revolutionem inflicta, provida indefessaque sua cura feliciter sanaverat idem Pontifex noster; sed quod nova hac rebellione in summas iterum redactum est angustias; tum quod reditibus in ærarium secus influxuris, insaturabiles revolutionis sacci farciantur; tum quod parte ab altera ampliores in stipendia militis, aliaque justæ defensæ media sint sumptus faciendi. Augent has calamitates perpetuæ istæ adursiones, minis etiam sustentatæ, quoad inducendas in regimen status pontificii mutationes; quæ quidem ejus sunt generis, ut in eas sanctus Pater sine manifesta dignitatis suæ compromissione, convulsione rerum, conscientiæque læsione consentire non possit. Non sunt crudeliora vulnera, quam filiorum manibus paterno cordi inflicta. Itaque cunctæ hæ impetitiones eo acutius ferire debent benignum Pontificis animum, quod a propriis prodeant filiis. Filii enim sunt rebellium Legationum incolæ, tantis a Pio IX. beneficiis cumulati. Filius est, quamvis summe degener, Princeps vicini catholici regni solium occupans, cujus insatiabilis habendi cupido, et malesana cum hominibus, fide et conscientia destitutis, consociatio, potissimum est convulsionum et calamitatum harum incentivum. Denique filius est gubernacula in præsentia tenens, et fortunæ adusque alis portatus dominator magnæ illius nationis, quæ se fidelissimam et primogenitam Ecclesiæ catholicæ filiam amat compellare. Mira omnino, ac pæne incomprehensibilis rerum humanarum inconstantia! Gallia ante duo lustra, qua democratica eotum respublica, manu militari comprimit nefarios revolutionis ausus, et Christi Vicarium suo restituit solio; hodie qua potens Imperium, tantis eundem saturat acerbitatibus!

At vero nec his exhausta sunt omnia. Residua adhuc fuit gutta amaritudinis in fundo calicis, ori Summi Pontificis nostri admoti, quæ ei nunc in forma libelli anonymi, Parisiis typis procusi, propinatur. Libelli hujus nucleus in eo consistit, quod proponat authoritate Congressus Europæi, Parisios indicti, Summum Pontificem ad urbem Romam restringendum, militibus et annuis pensionibus catholicarum potentiarum custodiendum, intertenendum. Idea hæc pro quovis homine, cujus mentem petulans sæculi genius necdum e normali excussit statu, primo obtutu, tam est absona, ut omnino seria expensione, aut responso haud digna debeat reputari. Fuisset etiam libellus hic ad somnia calida febre laborantis cujuspiam hominis, aut ad ingeniosos talenti alicujus poëtici lusus relegatus, nisi e rerum adjunctis enata fuisset suspicio, eum, si non calamo, saltem quoad essentiales contextus sui partes, summæ illi authoritati esse tribuendum, quæ actu gallicæ nationis dirigit sortes. Quæ res fecit, ut ingentem undique excitaret attentionem, bene religioni humanoque generi volentes mœstitia, malos exultatione repleret, et ad tripudia provocaret. Itaque gravissimi sanctitate ac ingenio distinctissimi viri refutationi ejus se accinxerunt. Quos inter celeberrimus Aurelianensis ecclesiæ Antistes; cujus in rem edita dissertatio tanto nititur pondere argumentorum, tamque irrefragabili logices robore est instructa, ut vix reperiri posse credam hominem, sano judicio præditum, qui ea lecta, non videat monstruosum ingenii partum ad absurdum esse reductum.

Nobis itaque nihil opus est novis refellere studiis insulsa dicti libelli somnia. Sed, cum totum ejus, ut attigi, pondus ab ejus pendeat quæstionis solutione, num is reapse altæ, cui per multos adscribitur, authoritati sit tribuendus vel secus? hac saltem in parte, mea vobis sensa pandenda existimavi Venerabiles fratres, filiique dilectissimi!

Equidem credere non possum, libellum hunc nedum quoad formam, sed nequidem quoad essentiam suam, tribui posse principi gallicæ nationis gubernacula tenenti. In hanc vero sententiam me trahunt gravia sane, nec pauca rationum momenta, quæ in compendio expromam. Imprimis, libellus iste, tantis est refertus contradictionibus, tam falsis superstructus principiis, tantis fartus sophismatibus, ut illum, vel propterea, noto et acuto sane viri, qui in suspicionem adducitur, ingenio, citra gravem hujus injuriam haud tribui posse mecum persuadeam. Author porro libelli characterem moralem prodit tam detestabilem, ut equidem sine charitatis læsione, talem maculam principi, unum e pulcherrimis christianæ Europæ thronis occupanti, inurere cautum existimem. Vel non est fortasse abjecti animi, verbis teneram erga religionem profiteri venerationem ac sincerum studium, facto autem solidum, cui ea innititur fundamentum, et sine quo nec tuta consistere, nec prosperare potest, per nefas succutere? reverentiam, et filialem erga Caput Ecclesiæ protestari blando sermone, re autem ipsa eum ad statum redigere velle, in quo derisui sit expositus totius mundi, objectus sannis et opprobriis inimicorum suorum. Nimirum ut reclusus sedeat in suo Quirinali vel Vaticano, ceu semivivum simulacrum, ligatis pedibus manibusque, et cujus ori undique minaces immineant enses? Non est hæc veri nominis hypocrisis, et vilis simulatio? similis illi, quam expertus est Salvator noster, dum purpura indutus illudebatur: *Ave, inquit, rex Judæorum, et dabant ei alapas.*

Sed nec credi potest, principem catholicum famosam illam, quæ in dicto libello continetur, enunciare potuisse sententiam: Dignitatem pontificiam incompatibilem esse cum officiis terreno principi incumbentibus. Id enim quod in facie totius mundi, lapsu mille annorum stetit, vix prudens quisquam potest inficiari; minus princeps

Digitized by Google

catholicus, qui scire debet, a Romanis pontificibus multos alios regnantes, signanter Galliæ reges, artem regendi didicisse, saluberrimasque justitiæ administrandæ, et populos moderandi leges fuisse mutuatos. Minus adhuc princeps catholicus eo stringere potest argumentum, quemadmodum fit in libello, ut inter principia catholica, et artem bene regendi populos repugnantiam subversari statuat. Inde enim a Constantini magni temporibus, religio catholica tutissimum, firmissimumque semper existimabatur vadimonium, et palladium boni, prosperique regiminis populorum. Carolus Imperator, re non minus, ac nomine Magnus, quem Europa sæculorum decursu, ceu cunctis virtutibus exornatum, regnantium paradigma suspiciebat, actuque suspicit, totius vitæ suæ decursu, summa erga religionem christianam, ac dogma catholicum ducebatur veneratione, vera, et tenera erga Ecclesiæ caput, Pontificem Romanum pietate. Ludovicus nonus, sanctus ille, ac celeberrimus rex Galliarum, adeo erat religione Crucis penetratus, ut post innumeros pro fide exantlatos labores, hujus suæ fidei et devotionis, in Africæ oris, gloriosa victima occubuerit. Rudolphus Habsburgicus non ad ensem, ut solitum fuerat ante, sed ad crucem Salvatoris nuncupari sibi voluit fidelitatis juramentum. Alii quoque magni sane, quorum historia meminit, regnantes, veri sincerique fuerunt Ecclesiæ catholicæ filii, ac regna sceptris eorum parentia summum adtigerunt gloriæ, prosperitatisque fastigium. Hæc adeo certa sunt, ut cum veritate dici possit, populos eousque fuisse felices, quousque principes eorum sacrosanctis christianæ fidei placitis toto corde adhæserunt. Nec aliunde est repetenda infelicitas temporis nostri, hæque etiam, quibus tam acerbe exercemur, calamitates, quam quod inter ipsos regnantes reperiantur, qui actionum suarum axiomata non ex Evangelio, divino illo æternarum veritatum fonte, sed ex fallacibus humanæ sapientiæ scaturiginibus pergant desumere; qui insuper habitis christianæ humilitatis, justitiæ, veracitatis, moderationisque legibus, proprio indulgent genio, cuncta suarum passionum imperio subordinantes.

Porro quis credat, principem catholicum nihili pendere posse totius catholici orbis resensum, qui vix unquam tanta in extensione, tantaque cum vivacitate se manifestavit pro Summo Ecclesiæ Capite, quanta in hac præsenti ejus calamitate? An tam dolorosum bis centum millionibus animarum inflictum vulnus, tantus tantorum metus, sollicitudo, consternatio frigidum relinquere possit cor catholici principis? Nec quisquam obvertat, non omnes catholicos eandem in hoc fovere sententiam. Ostendunt tantæ istæ in utroque orbis hemisphærio, in cunctis imperiis, regnis, provinciis, universis pæne urbibus, quæ catholicas animas suo complectuntur gremio, locum sortitæ, magisque in dies multiplicatæ protestationes; tantæ istæ vivum cordis dolorem manifestantes, multaque millia spectatissimorum nominum exhibentes declarationes, sensum hunc omnino sensum esse catholici orbis. Haud quidquam demit huic universalitati, quod reperiantur paris fortasse cum libelli authore impietatis, aut secus abortivi Ecclesiæ filii, quibus hæc adiaphora sint, aut plane jucunda videantur. Non datur triticum, primæ licet sit qualitatis, quod penitus careat zizaniis. Cæterum dubio vacat tepidiores etiam catholicos, modo non omne honoris abjecerint punctum, graviter ferre, dum vident, religionis, quam ipsi profitentur caput, tam indigne tractari, tantis affici injuriis, cumulari opprobriis; idque arbitratu illorum, ad quorum sacrosanctam pertineret obligationem, defendendi communem patrem tributa sibi a Deo potestate, et authoritate.

Tandem credibile vix est, principem catholicum ad eum superbiæ gradum posse pervenire, ut contemnat magnum novemdecim pæne sæculorum testimonium; verba illa Salvatoris: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam*; item: *Ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi*, neque sophismatibus, neque simulata pietate eludi posse. Credibile non est, principem catholicum ignorare posse, per multos jam impetitam fuisse hanc petram, sed cunctorum contentionem in irritum recidisse, plurimos propriam in ejus expugnatione frontem infregisse. Ipse celeberrimus ille nostri sæculi hæros, magnus patruus moderni Gallorum dominatoris, ubi summum attigisset gloriæ culmen, suamque potentiam, infausto consilio contra inexpugnabilem hanc petram vertisset, cæterorum subiit sortem. Fertur dixisse, post tantas Pio VII. Pontifici inflictas injurias, excommunicationis tandem sententia feritus: Hoc fulmen non excutiet arma de manibus exercitus mei. At vero post paulo verus exercituum Dominus depressit aliquot gradibus solito profundius mercurium in thermometro, et centenis bellatorum millibus exciderunt de manibus arma, imo manus ipsæ et brachia obriguerunt. *Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum*, ait Scriptura; quandocunque ei visum fuerit, nutu voluntatis suæ *arcum conteret, et confringet arma, et scuta comburet igni.* Psal. 45.

Hæ sunt considerationes, quæ me assentiri non sinunt illi opinioni, etsi multum diditæ, ac pæne communi: famosum, qui in quæstione vertitur, libellum, ipsi illi, qui sortibus Galliæ præsidet, principi esse tribuendum; quod quidem judicium meum, si ipsa re probaretur, non parvam nobis adferre deberet consolationem.

Cæterum quisquis sit libelli author, ex hucdum delibatis patescit quam manifestissime, situm Sanctissimi Patris nostri, et, quia a capitis salute cumprimis dependet salus corporis, totius Ecclesiæ nostræ afflictissimum omnino esse, periculis plenum, ac pæne desolatum. Appareret porro, Italiam infausta, eoque perniciosiori revolutione flagrare, quo certius est, eam unius quidem catholici principis apertis studiis, alterius autem, præpotentis sane, plus quam ambiguis favoribus ali, sustentari; sicque justum omnino subversari metum, ne exitialibus ejus flammis aliæ etiam Europæ partes corripiantur.

Digitized by Google

Quid in tanto rerum discrimine agemus, fratres filiique dilectissimi? Si me audieritis, imprimis dupplicabimus precum nostrarum fervorem: non enim est alius, qui pugnet pro nobis, nisi Dominus Deus noster. *Si sunt*, ait Doctor gentium, *qui dicantur dii, sive in cœlo, sive in terra, siquidem sunt dii multi, et domini multi: nobis tamen unus Deus, Pater ex quo omnia et nos in illo; et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia.* Oremus igitur instanter, oremus cum fiducia, *ut digni habeamur fugere ista omnia, quæ futura sunt et stare ante filium hominis. Convenerunt justi, et Dominus exaudivit eos,* ait Spiritus s. *et ex omnibus tribulationibus liberabit eos.* Sed sola oratio non sufficit, succolanda ea est strenua virium contentione. Itaque paratos nos esse oportet ad contestandam, si opus fuerit, facto etiam, et sacrificiis, filialem nostram erga Sanctissimum Patrem pietatem; quemadmodum multi jam adusque fecerunt, porroque facere pergunt veri Ecclesiæ filii. Paratos nos esse oportet ad profitenda, defendendaque semper et ubique sana principia, impugnanda porro cum propriæ etiam vitæ periculo perniciosa illa placita, quibus veri de virtute et vitio conceptus, ipsaque tranquillitas et prosperitas publica tam periculose impetuntur, concutiuntur. Nec solum verbis res agenda est, sed tota vitæ nostræ ratio pandat quam manifestissime, nos non mali sed boni spiritus agi suggestionibus. Denique hæc tristis rerum facies novos nobis addere debet stimulos, ad elaborandum omni cum possibili nisu in adcurate, fructuoseque explendis sanctæ vocationis nostræ muniis. Dubium enim nemini esse potest, maximam impietatum et calamitatum harum partem inde esse repetendam, quod vehementer concussa sit fides christiana in mentibus, cordibusque humanis; quod nomen illud, in quo solo est reposita mortalium salus, contemnatur a multis, apud alios omnem suam amiserit efficaciam; quæ quidem ejus efficacia nostris tantum sudoribus, zelo nostro, diurnis, nocturnisque studiis nostris, gratia divina suffultis, potest restabiliri.

Dopisi.

F. S. **Iz Križevacah** dne 11. Siečnja. *) Star je govor, da zviezde repatice neslute na dobro. Taj govor, ma se i činio njekim smiešan, nije posve neosnovan; on ima u sebi nješto istine, a ta istina počiva na temelju opazkah, što su ih ljudi velikoga gleda i reda u tom pogledu učinili već od starine. Sveti Augustin nije bio kakav neznatan i malovažan čoviečac, koj se smatra kao da ga i nije na svietu, te čim umre, umah mu smrtju i ime pogine; to ne, sv. Augustin prvak je medju vještaci svih vremenah, što se tiče uma i pera; njegovim spisom i razpravam, što ih on napisà na poduku neukih i na obranu katoličke crkve proti njezinim neprijateljem i novotarom, divi se sav učeni sviet jošte i sada, gdje se književtvo popelo na vrhunac vrstnoće. Pa taj sv. otac — mislim pako, da je i on imao duha Božjega — repatice prozvà nebeskimi jezici, valjda s toga, što Bog njimi hoće ljude da upozorni na izvanredne dogodjaje, što se imaju sbiti u ovoj dolini suzah. *) I da taj sv. otac u toj parbi nebude sám, valja mu o bok staviti njekoga staroga pjesnika, koj oslanjajuć se nješto na sobstveno izkustvo i na opazke drugih ljudih, nješto na javno mnienje, što u tom obziru vlada po cielom svietu medju svimi narodi i puci — a glas naroda, glas je sina Božjega — izrikom reče: In cœlo nunquam spectati impune Cometæ. Naši zvjezdari, koji su svojimi dalkozori suncu i mjesecu unišli u trbušine, te već znadu, kako visokih gorah imade na obhodnici, što ju zovemo mjesecom, to dàkako nevjeruju; nu prosto im bilo. Ali naš narod pred ničim tako neštrepi, kao pred repaticom, kada se koja pojavi na nebu, jer si je upilio u glavu, da takova zviezda neproriče ništa dobra. Kada je preklanske jeseni Donatova repatica razsvjetljivala nam noći, naš bi ju puk strahom i trepetom gledao, govoreći: „Ta zračna nagrda nesluti na dobro. Bit će svašta; bit će krvava rata, težka glada i kuge, od koje će ljudi padati kao muhe.“ I sbilja slutnja ga neprevari. Jedva što ta zlokobnica izčeznu, eto ti rata u Italiji, koj proždre mnogoga junaka, proguta miliune, a drugim plodom neurodi do onoga, što se je prevratna stranka osmjelila, te sjeme razdora i smutnje, osobito mržnje proti vjeri i duhovničtvu unesla i u mirne papinske pokrajine, svetomu otcu preteći propastju njegove stolice i gubitkom baštine sv. Petra. Ali oko Božje bdije nad onim, koj sveti zalog vjere Isusove uztrajnom postojanostju čuva u zidinah vatikanskih, nebojeć se nikoga van onoga, koj može dušu i tielo rinuti u pakao. Ruka Božja branila je i branit će krdo svoje od oštrih zubovah lakomih kurjakah. Badava je komu nasrtati na Isusovu vjerenicu — crkvu; ona bo sagradjena na tvrdoj hridi prkosi svim buram navalah ljudskih, svim opakim namjeram i težnjam svojih protivnikah.

*) Radi preširnjih stvarih uvrščujemo tek sada ovaj dopis. *Ured.*

*) Duboko se klanjamo velikomu umu sv. Augustina kao bogoslovca; ali to nam nebrani, da istomu sv. otcu nepodajemo odlučiva ugleda i u zvjezdarstvu. Tà sv. Augustin držao je sa svojimi sudobnici jošte za cielo, da se sunce kreće oko zemlje! a više toga niti slutio nije, što su kasniji zvjezdari obreli. Da su u vrieme sv. Augustina već bili iznašasti dalkozori, na koje se gotovo u svako doba na nebištu mogu vidjeti zviezde trakatice, koje mi prostim okom za ledati nemožemo; da su u ono doba zvjezdari već tako proračunali bili putanje njekim repaticam, da se u napred znade, kada se opet zemlji približile budu: nebi jamačno ni sv. Augustin nevine repatice za Božje jezike ili zlokobnice smatrao bio. U svietu biva vazda uz nješto dobra mnogo zla, pa su ljudi veoma skloni i dosta lahkovjerni, da zlo, s koga stradaju, radje pripisuju neobičnim stvarim, a osobito izvanrednim zamjernim pojavom, nego da mu potraže izvor u sebi ili u posve naravskih uzrocih. Tim putem nastalo je mnogo drugih predsudah; tako je zavladala svietom i ona o repaticah kao glasnicah buduće biede i nesreće. Kada je god. 1811. krasna repatica na nebu sjala, neznajući ljudi, s koga bi ju zla one godine okrivili, rekoše, da je navieštala — dobro vino, što je one godine urodilo. *Ured*

Digitized by Google

Niteris incassum navim submergere Petri;
Fluctuat, ast nunquam mergitur illa ratis . . .
Nam velut allisos mons ridet fluctus et undas,
Sic stat in mediis hæc bene firma malis.

Topovi rigajući smrt napokon umuknuše; al eto ti druge biede i nevolje! Umjesto klanja i haranja, što dvoje neizbježivo je u ratno doba, zateče nas afrikanska vrućina, koja strašne štete počini, jer nam na polju i bašći sprži i sažeže sve, što je listalo i cvalo. S one neobične žege porodi se njeka vrst bolesti, koja je osobito harala malenu dječicu; nu i mnogi odrasli od boginjah i srdobolje (griže) zaglaviše. A kako i nebi, kad kroz više sedmicah nebje ni kiše ni vjetra, koj bi razblažio nesnosnu pripeku sunca, i dignuo sa zemlje težku sparinu, od koje mal da se nezagušismo i nerazkuhasmo, ma i u debelu hladu sjenate bukve ili krošnjate lipe plandovali. Nu dočim je, hvala Višnjemu, ovo dvoje prestalo, ostade nam treće, za sada najveće zlo, naime crn i težak glad. Imade kućah, gdje ukućani već od Božića nejedu domaćega kruha, a bez kruha zla duha, vele naši. Ako je mnogim gospodarom već sada ponestalo hrane, što će biti istom na proljeće, kada se otvori radnja? Tko bude hotio živjeti, taj će biti prisiljen prodati kravu ili vola, a što onda? Čim namiriti porez? a taj je velik, i platit se mora s oka ili boka, jer gospoda strogo na to paze. Kako i kojim načinom pribaviti obuću i potrebito ruho? a promjena u nošivu svaki čas druga. Jao si ga sitnom dječurlijom obterećenim! Sirotčeta gladna molit će od otca i majke hleba, a gdje ga uzeti a nekrasti? Kuku lele! Nebo je visoko, car daleko, nuždа velika — propadosmo! E tako je. Naš čovjek, dok ima, živi što bolje može; nemisli, da kuća odveć mastna čini kratku oporuku. To je kod našega puka najveće zlo, što umom neuk, rukom nevješt, neumie ni sebi ni drugomu što pridjelati, a jošte manje s pridjelkom umno razpolagati. Čim više u dvor uvozi, tim više raznosi i potepe, kan da čorba zato mora biti presoljena, što ima kuhar dosta soli. Uzalud mu tko rekao, da se treba obazrieti i na stražnja kola, to je kod njega toliko, kao bobom u stienu; on na to veli: dat će Bog i k letu; nije se još nijedna godina izjalovila. A kad se sbilja koja godina izjalovi, te ga slabi rod natjera u tjesnac, bježi za živežem to simo to tamo, da mu više putah krvav znoj čelom probija. Nu reći će tko: samo škole, samo škole, pa će i u tom obziru biti bolje. Jest, da našemu čovjeku nesmrdi knjiga, pa da seljačka djetca nebi na paši zaboravila ono, što se težkom mukom naučiše u školi. Koja korist, ako vidimo ovoga dječaka ili onu djevojku s molitvenjakom doći u crkvu, te s njega prividno moliti, a kada je onomu preuzeti ključeve, ovoj pako latiti se kuhače, neznadu bene ni svoje ime valjano podpisati, kamo-li pročitati koju gospodarstvenu knjižicu, iz koje bi se naučili, kako treba kuću kućiti, da im bude na uhar; a da si naš seljak takovu knjižicu pribavi, neka ga uputi, tko može. Njemu ili stieni govoriti, to je sve jedno, niti sluša, nit što haje za ono, što mu tko veli za njegovo dobro; tvrd je i nepomičan, svedj novak u staroj koži; tup je i glup, i da takav neostane, neće izposlovati same škole, ma bilo ih kod nas jošte mnogo više, nego ih već postoji. Nepada tu sva krivnja na škole, što kod nas na selih — a borme i po gradovih neidu stvari na bolje, već siromaštvo sve to više raste, a ćudorednost pada; tomu su krive i njeke druge okolnosti, koje ukloniti nestoji u učiteljskoj vlasti. Nu to neka nikoga nepečali, što se s našom seljačkom — a možda i gradjanskom djetcom svršivšom glavne ili pučke učione godi skoro isto tako, kao što s kudravim psetom, kad preplivav potočić strese sa sebe i ono malo vode, što se njegovih kudrah bijaše primilo, pa mu je koža opet suha. Što u ovaj par biva u srednjoj Italiji, znamo iz novinah, koje nam javljaju jadan stališ toga poluotoka. Groza nas hvata, kad čitamo izgrede i nasilja, zločine i bezzakonja ondešnjih s Bogom razpačanih pismenikah. Bili kod nas bilo bolje, da sunce talijanske prosvjete obasjava našu mrakom neznanstva (dva tri židova, štono rieč, nečine sajma, nit dvie tri lastavice proljeća) obasutu zemlju? Blažena prostota! „Qui non nimium sapiunt, fidelissimi subditi, et maxime honorati viri esse dignoscuntur," veli W. de Britaine. S toga Likurgo, taj mudri zakonotvorac, uvidiv veliku opasnost s naukah (dakako bludnih), i zle posljedice s krive naobrazovanosti (a gdje i kada nije ona izvrnuta i izkrivljena bila?) udomio je neznanstvo u svojem skupštinarstvu (republici). — — „Gle, gle! mračnjaka," viknut će mnogi. „Svi viču: napred! samo on je za nazadak; tà nismo račja djetca, da stupamo natražke." — Ta tko to i veli? Ima u tjednu jedan dan, koj se zove „srieda." Pametnim govorim, oni će me razumjeti, što hoću da time kažem. Nek bude školah, ali koliko treba, i to dobrih. Pa i čemu odviše školah? Niti sad više kod ljudih vriedi conscientia, niti scientia, već entia ona su u proštimanju; tko je mogućniji, i tko više ima, tomu se sviet klanja. In pretio nunc est nummus, dat census honores; pauper ubique jacet, — parvi est doctrina valoris. (Konac će slieditи.)

Iz Rasinje 25. Siečnja. Dočim se u drugih krajinah i državah ne samo rovari i boljari, no i okrunjene glave sročiše, te napadajuć vrhovnu glavu katoličkoga svieta istu nedobitnu crkvu u jaz vječne propasti strmoglaviti nastoje, evo kod nas, hvala Višnjoj providnosti, velikaši i poglavice svojski se brine, kako će ovu istu crkvu što većma proslaviti, zasvjedočujuć ne samo riečmi, nu i činom, da su vjerni sinovi iste majke. — Primjerah ovake bogoljubnosti imade više, a ovaj naš crkveni viestnik donio jih je iz raznih krajinah naše domovine već dosta; a iz gore ubilježenoga mjesta priobćih nedavna ovakov slučaj, pa evo opet radostno laćam se pera, da nov čin upravo kršćanske darežljivosti priobćim.

Presvietli g. Ferdinand Ignacy Palinski, c. k. komornik i vlastelin rasinjski, pokrovitelj ovdješnje župe,

Digitized by Google

su s svojom gospojom suprugom Ludmilom, rodjenom groficom Deymovom, pravi su uzor vrlih katolikah i vjernih vjerenikah. Ovaj isti presvietli g. da pokaže na novo, kako štuje sv. vjeru, a ujedno da uresi ovdješnju dosta inače ubogu crkvu, baveći se prošle godine u Beču naruči ondje liep žrtvenik, koj u znak prave zakonske ljubavi i sreće htjede da bude podignut na čast sv. Ludmile, kraljice i mučenice, koje ime nosi visoka njegova gospoja supruga. Rečeni žrtvenik, veoma liepo načinjen, stigne pred Božićem amo, te bude umah na opredieljeno mjesto postavljen. Ali nezadovoljan jošte isti blagi gospodin, što je ovu crkvu liepim žrtvenikom uresio, da si okruni djelo, nabavi upravo sve, što na žrtveniku i kod sv. mise treba: pokrivalo, jastuke, novo misno ruho, misal, kadionicu, kalež, ciborij, monstranciju sa veleljepnim velom, iste staklenke za vino i vodu sa taujurom, da i zvonce, — riečju sve, što je kod mise potrebito.

Dobiv od preč. duh. stola dozvolu blagoslovi rečeni žrtvenik 22. Siečnja velečastni g. Pavao Draganec, podjašprišt i mjestni župnik, u prisutstvu presvietlih pokroviteljah i mnoge ine gespode uz podvorbu više svećenikah. I pobožnoga puka sakupilo se toliko, da je bila crkva puna. Pomenuti g. župnik rečè tom prigodom svečanosti primjereno živahno slovo, napomenuv: da je vjera najdragocjenije blago čovjeku, te jedina, koja mu može pribaviti mir u bučnih talasih ovoga svieta; da je vjera sklonula i visokoga darovatelja na ovaj bogoljubni čin. Zatim razloži, što znači u obće u kat. crkvi žrtvenik, a napose što novo podignuti; — nacrta u kratko život sv. Ludmile, te opomenù slušatelje, da štuju ovu svetu zavjetnicu, da ju nasljeduju u poniznosti i krieposti, te se mole za visoke darovatelje ovoga žrtvenika. Napokon obrati se k presvietlomu paru, zahvali mu na velikodušnom njihovom daru, koj će biti zlatnimi pismeni upisan u crkvenih sgodah one župe, te preporuči je i cielu župu moćnoj zaštiti sv. Ludmile. — Svršiv ovo pristupi k žrtveniku, te izpjeva sv. misu i ambrozijansku zahvalnicu, i tako završi svečanost.

Ovom prigodom neda mi se na ino, već da ovdje javno u ime ukupne župe zahvalim visokim darovateljem, koji si već od davna svojom pobožnosti i sbilja kršćanskim životom u cieloj okolici liepo ime stekoše. Ondje, gdje revnomu suprugu po boku ide pobožna, umiljata, na sve dobro spremna supruga, može čovjek najljepšu budućnost proricati. Tà plemstvo preuzè si već za svoga prvoga razvitka krasnu i uzvišenu zadaću: da štiti i štuje vjeru, a brani domovinu. Ljepše zadaće neima na svietu: dobar vjeran sin crkve i vjere, iskren rodoljub najveće je blago naroda, a sretan i presretan svaki narod, koj se takovim plemstvom ponositi može. Da medju takove plemiće spada, osobito što se prve zadaće tiče, i presviet. g. Inkey, netreba mi napominjati, — s toga Bog ga poživio na mnogaja lieta!

Viestnik.

Iz Zagreba. Dne 4. t. m. poslie pônoći preminuo je nakon višednevnoga bolovanja prečastni g. Antun Vakanović, predstavnik jodski, prvostolne crkve zagrebačke pojac i kanonik, svećenik jubilarni, u 81. godini života, pošto je prije pobožno primio svetotajstva umirućih.

U pokojniku izgubio je prečastni kaptol zagrebački svoga najstarijega člana, koj je malo ne kroz dvadeset i osam godinah svoga kanoničtva različite službe obnašao, te se sve do smrti svagda točnim i savjestnim izpunjavanjem svih svojih dužnostih odlikovao. I u svojoj duhovniku liepo dolikujućoj oporuci ostavio je dugotrajnu uspomenu pobožna i crkvena duha, zapisav na pobožne i blagotvorne svrhe više tisućah for. sr.

Jučer prije podne sahranjeno je pokojnikovo tielo u raku prvostolne crkve, a danas obslužene su za pokojnu mu dušu u istoj crkvi svečane zadušnice.

— Poslie dugotrajne bolesti prestavio se je dne 7. t. m. prije podneva u vječnost prečastni g. Franjo Milinković, prvostolne crkve zagrebačke kanonik, arcidjakon urbočki i vitez željezne krune, u 71. godini života, bivši providjen svetotajstvi umirućih. Bijaše s čovjekoljubja i gostoljubja vrlo cienjen, čim si je stekao mnogo prijateljah, koji za njim iskreno žale.

Danas poslie podne položeno mu je tielo u raku pravostolne crkve, gdje će se dne 11 t. m. obderžavati svetaćna zadušna služba.

Iz Pariza. U carskoj odluci, kojom se „Univers“ zabranjuje, navode se sljedeći razlozi ovoj zabrani: „Univers“ da je stvorio vjerozakonsku stranku, koje zahtievanja svakim danom sve se više protive državnim zakonom. Da neprestano nastoji, kako će francezkim svećenstvom zavladati, savjest smutiti, zemlju uznemiriti, te osnove crkve i gradjanskoga družtva podkopati. Ovaj boj proti najstarijim francezkim predavanjem da je pogibeljan a vjeri na uštrb; jerbo je francezko duhovničtvo svoju pristojnu odanost prema sv. stolici znalo vazda spojiti s dužnostmi domoljubja. Universova polemika da je predmetom tuge tako za svećenstvo kao i za svakoga vrloga državljanina. Nauci, što ih je taj list opet htio oživiti, da nisu novi u Francezkoj; stara francezka monarkija da ih je svagda odvažno uzbijala, pa da su u ovoj borbi uz nju pristajali često biskupi na glasu. A da i car neće s manjom od svojih predšastnikah revnostju nastojati, kako će pribaviti štovanje načelom, što su narodnimi predanji posvećena.

Kako ti razlozi, koje ministar unutarnjih poslovah u svom izvjestju na cara na širje razvodi, zaudaraju po gallikanizmu, kako se sadanja francezka vlada brižljivo i nježno skrbi za vjeru, crkvu i katoličko duhovničtvo — to će i sami čitatelji zamietiti. Svakako je najlakši način, kojim se je francezka vlada oprostila svoga najodvažnijega protivnika. Udarac ovaj nije uredniku Veuillotu došao iznenada, on ga je očekivao, al volio, da mu list častno umre, nego da s pretvaranjem i izdajstvom svoga uvjerenja i pravedne stvari sramotno životari. Čuje se ipak, da isti vješti i neustrašivi zatočnik crkve katoličke misli izvan Francezke svoj „Univers“ nastavljati, te jedni misle, da će ga u Bruselju, a drugi, da će ga u Rimu izdavati.

Urednik Nikola Horvat. Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 7. U ČETVRTAK 16. VELJAČE 1860. TEČAJ IX.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Epistola encyclica

ad omnes Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, Episcopos aliosque locorum ordinarios gratiam et communionem cum Apostolica sede habentes.

Pius P. P. IX.

Venerabiles Fratres, Salutem et Apostolicam Benedictionem. Nullis certe verbis explicare possumus, Venerabiles Fratres, quanto solatio, quantaeque laetitiae Nobis fuerit inter maximas Nostras amaritudines singularis ac mira vestra, et fidelium, qui Vobis commisi sunt, erga Nos et hanc Apostolicam Sedem fides, pietas et observantia, atque egregius sane in eiusdem Sedis iuribus tuendis, et iustitiae causa defendenda consensus, alacritas, studium et constantia. Etenim ubi primum ex Nostris Encyclicis Litteris die 18. Junii superiori anno ad Vos datis, ac deinde ex binis Nostris Consistorialibus Allocutionibus cum summo animi vestri dolore cognovistis gravissima damna, quibus sacrae civilesque res in Italia affligebantur, atque intellexistis nefarios rebellionis motus et ausus contra legitimos eiusdem Italiae Principes, ac sacrum legitimumque Nostrum et huius S. Sedis principatum, Vos, Nostris votis curisque statim obsecundantes, nulla interiecta mora, publicas in vestris Dioecesibus preces omni studio indicere properastis. Hinc non solum obsequentissimis aeque ac amantissimis vestris Litteris ad Nos datis, verum etiam tum pastoralibus Epistolis, tum aliis religiosis doctisque scriptis in vulgus editis episcopalem vestram vocem cum insigni vestri ordinis ac nominis laude attollentes, ac sanctissimae nostrae religionis iustitiaeque causam strenue propugnantes, vehementer detestati estis sacrilega ausa contra civilem Romanae Ecclesiae principatum admissa. Atque ipsum principatum constanter tuentes, profiteri et docere gloriati estis, eumdem singulari Divinae illius omnia regentis ac moderantis Providentiae consilio datum fuisse Romano Pontifici, ut ipse nulli civili potestati unquam subiectus supremum Apostolici ministerii munus sibi ab ipso Christo Domino divinitus commissum plenissima libertate, ac sine ullo impedimento in universum orbem exerceat. Atque Nobis charissimi catholicae Ecclesiae filii vestris imbuti doctrinis, vestroque eximio exemplo excitati eosdem sensus Nobis testari summopere certarunt et certant. Namque ex omnibus totius catholici orbis regionibus innumerabiles paene accepimus tum ecclesiasticorum tum laicorum hominum cuiusque dignitatis, ordinis, gradus et conditionis Litteras etiam a centenis chatholicorum millibus subscriptas, quibus ipsi filialem suam erga Nos, et hanc Petri Cathedram devotionem ac venerationem luculenter confirmant, et rebellionem, aususque in nonnulis Nostris Provinciis admissos vehementer detestantes, Beati Petri patrimonium omnino integrum inviolatumque servandum, atque ab omni iniuria defendendum esse contendunt; ex quibus insuper non pauci id ipsum, vulgatis apposite scriptis, docte sapienterque asseruere. Quae praeclarae vestrae, ac fidelium significationes, omni certe laude ac praedicatione decorandae, et aureis notis in catholicae Ecclesiae fastis inscribendae ita Nos commoverunt, ut non potuerimus non laete exclamare *„Benedictus Deus et Pater Domini Nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum et Deus totius consolationis, qui consolatur Nos in omni tribulatione nostra.“* Nihil enim Nobis inter gravissimas, quibus premimur, angustias gratius, nihil iucundius nihilque optatius esse poterat quam intueri quo concordissimo atque admirabili studio Vos omnes, Venerabiles Fratres, ad huius S. Sedis iura tutanda animati et incensi estis, et qua egregia voluntate fideles curae vestrae

Digitized by Google

traditi in idipsum conspirant. Ac per Vos ipsi vel facile cogitatione assequi potestis quam vehementer paterna Nostra in Vos, atque in ipsos catholicos benevolentia merito atque optimo iure in dies augeatur.

Dum vero tam mirificum vestrum, et fidelium erga Nos et hanc Sanctam Sedem studium et amor Nostrum lenibat dolorem, nova aliunde tristitiae accessit causa. Itaque has Vobis scribimus Litteras, ut in tanti momenti re animi Nostri sensus Vobis in primis denuo notissimi sint. Nuper, quemadmodum plures ex Vobis iam noverint, per Parisienses ephemerides, quibus titulus „Moniteur," vulgata fuit Gallorum Imperatoris Epistola, qua Nostris respondit Litteris, quibus Imperialem Maiestatem Suam omni studio rogavimus, ut validissimo suo patrocinio in Parisiensi Congressu integram et inviolabilem temporalem Nostram et huius Sanctae Sedis ditionem tueri, illamque a nefaria rebellione vindicare vellet. Hac sua Epistola summus Imperator commemorans quoddam suum consilium paulo ante Nobis propositum de rebellibus Pontificiae Nostrae ditionis provinciis Nobis suadet, ut earumdem provinciarum possessioni renuntiare velimus, cum ei videatur hoc tantum modo praesenti rerum perturbationi posse mederi.

Quisque vestrum, Venerabiles Fratres, optime intelligit, Nos gravissimi officii Nostri memores haud potuisse silere cum huiusmodi epistolam accepimus. Hinc, nulla interposita mora, eidem Imperatori rescribere properavimus, Apostolica animi Nostri libertate clare aperteque declarantes, nullo plane modo Nos posse eius annuere consilio, propterea quod *insuperabiles praeseferat difficultates ratione habita Nostrae et huius Sanctae Sedis Dignitatis, Nostrique sacri characteris, atque eiusdem Sedis iurium, quae non ad alicuius regalis familiae successionem, sed ad omnes catholicos pertinent,* ac simul professi sumus *non posse per Nos cedi quod nostrum non est, ac plane a Nobis intelligi victoriam, quae Aemiliae perduellibus concedi vellet, stimulo futuram indigenis, exterisque aliarum provinciarum perturbatoribus ad eadem patranda, cum cernerent prosperam fortunam, quae rebellibus contingeret.* Atque inter alia eidem Imperatori manifestavimus, *non posse Nos commemoratas Pontificiae Nostrae ditionis in Aemilia provincias abdicare, quin solemnia, quibus obstricti sumus, iuramenta violemus, quin querelas motusque in reliquis Nostris provinciis excitemus, quin catholicis omnibus iniuriam inferamus, quin denique infirmemus iura non solum Italiae Principum, qui suis dominiis iniuste spoliati fuerunt, verum etiam omnium totius christiani orbis Principum, qui indifferenter videre nequirent perniciosissima quaedam induci principia.* Neque praetermisimus animadvertere, *Maiestatem Suam haud ignorare; per quos homines, quibusque pecuniis, ac praesidiis recentes rebellionis ausus Bononiae, Ravennae et in aliis civitatibus excitati ac peracti fuerint, dum longe maxima populorum pars motibus illis, quos minime opinabatur, veluti attonita maneret, et ad illos sequendos se nullo modo propensam ostendit.* Et quoniam Serenissimus Imperator illas Provincias a Nobis abdicandas esse censebat ob rebellionis motus ibi identidem excitatos, opportune respondimus, huiusmodi argumentum, utpote nimis probans, nihil valere: quandoquidem non dissimiles motus tum in Europae regionibus, tum alibi persaepe evenerunt; et nemo non videt legitimum exinde capi non posse argumentum ad civiles ditiones imminuendas. Atque haud omisimus eidem Imperatori exponere diversam plane fuisse a postremis suis Litteris primam suam Epistolam ante Italicum bellum ad Nos datam, quae Nobis consolationem, non afflictionem attulit. Cum autem ex quibusdam imperialis epistolae per commemoratas ephemerides editae verbis timendum Nobis esse censuerimus, ne praedictae Nostrae in Aemilia provinciae iam essent considerandae veluti a Pontificia Nostra ditione distractae, iccirco Maiestatem Suam Ecclesiae nomine rogavimus, ut etiam proprii ipsius Maiestatis Suae boni utilitatisque intuitu efficeret, ut huiusmodi Noster timor plane evanesceret. Ac paterna illa caritate, qua sempiternae omnium saluti prospicere debemus, in Ipsius mentem revocavimus, ab omnibus districtam aliquando rationem ante Tribunal Christi esse reddendam, et severissimum iudicium subeundum, ac propterea ouique enixe curandum, ut misericordiae potius quam iustitiae effectus experiatur.

Haec praesertim inter alia summo Gallorum Imperatori respondimus, quae Vobis, Venerabiles Fratres, significanda esse omnino existimavimus, ut Vos in primis, et universus catholicus orbis magis magisque agnoscat, Nos, Deo auxiliante, pro gravissimi officii Nostri debito omnia impavide conari, nihilque intentatum relinquere, ut religionis ac iustitiae causam fortiter propugnemus, et civilem Romanae Ecclesiae principatum, eiusque temporales possessiones ac jura, quae ad universum catholicum orbem pertinent, integra, et inviolata constanter tueamur et servemus, nec non iustae aliorum Principum causae prospiciamus. Ac divino Illius auxilio freti, qui dixit, *in mundo pressuram habebitis, sed confidite, ego vici mundum,* (Ioan. c. 16. v. 33.) et *beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam,* (Matth. c. 5. v. 10.) parati sumus illustria Praedecessorum Nostrorum vestigia persequi, exempla aemulari, et aspera

Digitized by Google

quaeque et acerba perpeti, ac vel ipsam animam ponere, antequam Dei, Ecclesiae ac iustitiae causam ullo modo deseramus. Sed vel facile coniicere potestis, Venerabiles Fratres, quam acerbo conficiamur dolore videntes, quo teterrimo sane bello sanctissima nostra religio maximo cum animarum detrimento vexetur, quibusque maximis turbinibus Ecclesia et haec Sancta Sedes iactentur. Atque etiam facile intelligitis, quam vehementer angamur, probe noscentes, quantum sit animarum discrimen in illis perturbatis Nostris provinciis, ubi pestiferis praesertim scriptis in vulgus editis pietas, religio, fides, morumque honestas in dies miserrime labefactatur. Vos igitur, Venerabiles Fratres, qui in sollicitudinis Nostrae partem vocati estis, quique tanta fide, constantia ac virtute ad Religionis, Ecclesiae et huius Apostolicae Sedis causam propugnandam exarsistis, pergite maiore animo studioque eamdem causam defendere, ac fideles curae vestrae concreditos quotidie magis inflammate, ut sub vestro ductu omnem eorum operam, studia, consilia in catholicae Ecclesie et huius Sanctae Sedis defensione, atque in tuendo civili eiusdem Sedis principatu, Beatique Petri patrimonio, cuius tutela ad omnes catholicos pertinet, impendere nunquam desinant. Atque illud praesertim a Vobis etiam atque etiam exposcimus, Venerabiles Fratres, ut una Nobiscum fervidissimas Deo Optimo Maximo preces sine intermissione cum fidelibus curae vestrae commissis adhibere velitis, ut imperet ventis et mari, ac praesentissimo suo auxilio adsit Nobis, adsit Ecclesiae suae, atque exurgat et iudicet causam suam, utque caelesti sua gratia omnes Ecclesiae et huius Apostolicae Sedis hostes propitius illustrare, eosque omnipotenti sua virtute ad veritatis, iustitiae, salutisque semitas reducere dignetur. Et quo facilius Deus exoratus inclinet aurem suam ad Nostras, vestras, omniumque fidelium preces, petamus in primis, Venerabiles Fratres, suffragia Immaculatae Sanctissimaeque Dei Genitricis Virginis Mariae, quae amantissima nostrum omnium est mater et spes fidissima, ac praesens Ecclesiae tutela et columen, et cuius patrocinio nihil apud Deum validius. Imploremus quoque suffragia tum Beatissimi Apostolorum Principis, quem Christus Dominus Ecclesiae suae petram constituit, adversus quam portae inferi praevalere nunquam poterunt, tum coapostoli eius Pauli, omniumque Sanctorum Caelitum, qui cum Christo regnant in caelis. Nihil dubitamus, Venerabiles Fratres, quin pro eximia vestra religione ac sacerdotali zelo, quò summopere praestatis, Nostris hisce votis postulationibusque studiosissime obsequi velitis. Atque interim flagrantissimae Nostrae in Vos caritatis pignus Apostolicam Benedictionem ex intimo corde profectam, et cum omnis verae felicitatis voto coniunctam Vobis ipsis, Venerabiles Fratres, cunctisque Clericis, Laicisque fidelibus cuiusque vestrum vigilantiae commissis peramanter impertimur.

Datum Romae apud Sanctum Petrum die 19. Ianuarii Anno 1860.

Pontificatus Nostri Anno Decimoquarto.

Rimsko pitanje.

(Ulomak iz spisa grofa Montalemberta: Pie IX et la France en 1849 et en 1859.)

Ima-li puk romanjolski razloga, da ustane proti papinskoj vladi? U tom se sastoji cielo pitanje, tako zanj kao i za nas. Njegov ustanak je-li se osniva na pravu i činu, za da Francezka, čija politika i pobjede pružiše izliku i priliku pobuni, bude držana pustit mu da nadvlada, s povredom drugoga prava, osnovanoga na svih pravilih pravednosti i diplomacije, opravdanoga valjanimi razlozi politike, posvećenoga tisućoljetnimi predanji naše povjestnice?

Hvala Bogu, što mogu završi sve nevaljane i pretjerane razloge. Izkustvo javnih razpravah naučilo me je, da jedan nevaljan razlog, naveden od prijatelja, škodi deset putah više stvari, koju taj prijatelj hoće da brani, nego bolji razlozi, što ih rabe njeni protivnici. S toga nebudem rekao, da su zemaljske uredbe rimske države bolje od svih novijih uredbah, niti da je obćenito blagostanje papinskih podanikah mnogo naprednije ili bar jednako s blagostanjem svih drugih narodah na svietu. U istom Rimu, gdje vidjesmo u svako vrieme vladati mnogo razboritosti i umjerenosti u političkom ocjenjivanju, moraju se smijati takovim pretjerivanjem.

Stoje-li stvari u Rimu gore nego drugdje? Evo to je sve pitanje. Je-li tamo tako zlo, da se mora vladarstvo porušit silom ustaloga pučanstva, pobunjenoga od Piemonta, obsjeguranoga Francezkom proti svakom odporu, i već unapred riešenoga svake krivine od Europe?

Doista to bi bio čudnovat uzvrat stvarih na zemlji. Od svih vladarstvah najbezazlenije, jedino koje od tri vieka nije nikad napalo svojih susjedah, nikad smutilo Europu svojimi zahtievanji, nikad uznemirilo ili uvriedilo nikoga, ono, proti komu neima nijedna ni bližnja i odaljena država podići da bi najmanju žaobu, pa to vladarstvo da se stavi izvan prava narodah!

„Pape," kaže de Maistre, „mogli su si, u svoje vrieme, prisvojiti obćenito nadlenstvo (suzeraineté), koje im nemanje obćenito mnienje niti poricalo nije. Oni su mogli zahtievati podaničke zavjere (des hommages), nalagati po svojoj volji daće itd.; ali vazda ostat će istina, da se nisu nikad poslužili sgodom, da razmaknu svoje zemlje s povredom pravice, dočim nijedno drugo vla-

Digitized by Google

darstvo nije izbjeglo ove krivine, te da i u ovo naše vrieme, sa svim našim mudračtvom, prosvjetom i liepimi knjigami, nemože možebit nijedna europska vlast pred Bogom i razumom opravdati sva svoja posjedovanja.“

Ova prispodoba, kao što je čudnovato ostala istinita što se tiče vladarstvah, može se isto tako uporaviti i na vladare. Ja nisam nikad nikomu laskao, niti istoj nesreći, niti istim plemenitim boljam zatočenja. Pače mimogred velim, da mi je u duši protivno ono dječinsko ulagivanje, ona nerazborita zanešenost, što ju danas vidimo u toliko crkvenih pisalacah, čim stanu govorit o kom papi ili crkvenom glavaru; tomu nenahodim ni najmanjega traga u velikih stoljetjih vjere, u velikom književtvu otacah i svetacah. Zato čuvat ću se kano krivice i nepodobštine svakoga laskanja prema Piu IX. No najstrožija pravednost nalaže priznati, da papa, o kom Romanjoli tvrde, da mu je jaram nepodnosiv, nestoji u kriepostih za nijednim europskim vladarom, i pošto je bio najpopularniji vladar svoga vieka, ostao je, komu se najmanje prigovoriti može.

Koju je prisegu on povriedio? Koj je ustav ukinuo? Čiju krv je prolio? Čiju imovinu uzaptio? Kakovu zamku podložio? Koju laž je izustio? Koga je na svietu prevario ili progonio? On je bez iznimke pomilovao sve prvašnje protivnike sv. stolice: oni su ga na uzdarje protjerali s prestolja prvi put. Kakove je sloboštine uzkratio? On je bio svomu puku sve udielio velikodušjem, koje valja bez prestanka slaviti, premda se je mnogim činilo nerazborito: a njim se poslužiše, da mu iz zasjede ubiju ministra, da ga obsade u njegovoj palači, da ga prisile na bieg, da ga očituju lišena priestolja. Napokon, kakovu je podlost on počinio? On je jedini vladar u Europi, koj je vidio svoju stolicu deset godinah zapremljenu vojskom prijateljskom, no tudjom; a pitam sada i najnježnije i najpodrugljivije ljude, koj je vladar za tih deset godinah postupao odanj plemenitije, spokojnije i dostojnije?

Od svih tužbah, što su ih Talijani podigli proti drugim vladarom, ima-li samo jedna, što bi se mogla, bar na oko pravedno pripisati Piu IX? Niti jedna. Je-li on okrutnik? nije. Niti najbjesniji njegov protivnik nebi se usudio toga reći. Je-li bjegunac? nije. Je-li silnik (usurpateur)? nije. Je-li tudjinac? nije. On je najviše Talijan, jedini sasvim talijanski vladar talijanskoga poluotoka, mnogo više Talijan, bar poreklom, nego što je savojska kuća, koja ga u ime Italije hoće da oplieni. Usudjuju se njeki govoriti o simpatijah prema Austriji: no valja priznati, da, ako ih je imao, rabile bi se osobite posredice za obratit ga: al gdje su dokazi za takove simpatije? Pošto je podupirao što je najbolje mogao talijanski pokret god. 1847., pošto je dotle išao, da je Austriju nagovarao, neka bi se iz Talijanske povukla, nije joj ipak htio naviestiti rata, na što ga htjedoše prisiliti ot. Ventura i druge udvorice sile i pučje milosti. A to je premudro učinio, jerbo bi inače prekršio bio dužnost obćenitoga otca svih vjernikah. God. 1859. nije se odanj drugo iskalo, van da bude nijednostran, a tu nijednostranost obdržavao je on podpunom mjerom. Pače je on sam, nadahnut častju i odvažnostju, kojim bi drugi viek nego što je naš bolje dolikovao, zaiskao, da bi se francezka i austrijska vojska u jedan mah povukle iz njegovih zemaljah, i to u vrieme, kada rat jošte nebijaše naviešten, i kada puci nebijahu jošte natjerani na prevrat.

Što je dakle napokon papina krivnja? Jedna je, samo jedina: svećenik je. To je sve. Ovi uporni Romanjolci, bivši toli smjerno podložni estenskoj kući i neznam kolikim drugim okrutnikom srednjega vieka, ovi razuzdani domoljubi, koji se s tolikom oholosti pozivlju na nove uspomene talijanske kraljevine, osnovane, nadahnjivane i upravljane od jedne tudje vlasti, neće više da pokorni budu vladarstvu nastarijemu, najpočitanijemu i najvećma talijanskomu u Europi, jerbo vladar taj jest svećenik. Tako oni misle, tako tlape, tako razumiju prava pojedinoga čovjeka i cieloga naroda.

A njim odjekuju i podupiru ih, po cieloj Europi, svi prevratnici, koji svladani i uzbiti g. 1848. i 1849., da vrate žao za sramotu, hoće da ovaj vrhovni svećenik bude sbačen s prestolja te da iz vladara bude ponižen na podložnika ili roba.

Ali odkad dakle, da ljudem slobodno bude pobunit se i prevrnut svoju državu i Europu, bit će dosta, da vlada neupravlja po njihovoj mašti, bit će prosto sliedit poput pravila samo svoja preimućtva ili svoje nezadovoljštine?

Zar možebit misle Romanjolci, da su oni jedini nezadovoljni na svietu? Tko nepozna više narodah, koji nisu ništa zadovoljniji od Romanjolacah? Ali što bi bilo iz Europe, kad bi se svi nezadovoljnici za njimi poveli?

Dopustit takovo družtveno pravo, priznat ga i pustit da se slobodno rabi, to bi značilo dignut na priestolje nered i izopačenost; tim bi se osudila sadanja Europa na stanje južne Amerike, gdje vidimo ustat svakih četrnaest danah novu vladu; gdje svaki general, koj može steći petnaest stotinah pristašah i izumiti ili pritopiti kakov oppozicionalni program, laća se i ide mu za rukom srušit i namjestit vladu svoje pokrajine. Ovim samoživim ludostim, ovim buntovnim samovoljnostim, ovim zločinskim i ubojničkim bezumnostim pripravlja Bog najgorčije i najpravednije prevare; njim je odredio najsramotniju kazan za prosvietljen narod, despotizam kasarne.

Demokracija, i ista revolucija, čim bi gdjegod održala pobjedu, sto putah je spremnija i žešća od monarkije, da biesni proti svakomu pokusu prevrata ili odcieplenja, ma to bilo najpravednije. Jao si ga svim, koji bi joj, pošto je nadjačala, poricali sve obilje neograničene vlasti. Konvencija naučila je hrabru Vendejsku, što će reći tražit prosta prava svemogućnostju države povriedjene sviesti; a u naše vrieme ponovili su radikalni kantoni u Švajcarskoj taj nauk proti prvobitnim kantonom, kolievkom helvetske slobode, opustošiv i oglobiv ih bez

Digitized by Google

milosrdja, što su htjeli sačuvati svoju stoljetnu neodvisnost.

Ali reći će nam tkogod: zar vi smiete tvrditi, da u rimskih zemljah netreba reformah? Sačuvaj Bože. Ja ni najmanje nedvojim, da ih treba i mnogo tako u Rimu kako i drugdje. Samo neznam pravo, a i nitko u Francezkoj nezna dosta, što su to za reforme, kojih treba, koje su to, na koje se pristalo a na koje nije, koje su, što su već uvedene i što će se uvesti. Nitko ih neoznačuje, nitko o njih nerazpravlja, a sbilja nikomu nije za njimi stalo. Od onih četirih reformah, što se napominju u listu na Edgara Neya, jedna je, **obćenita amnestija**, već svršena i sasvim riešena; druga, **liberalna vlada**, promienila je od tada očevidno znamenovanje, te se čeka, da na novo protumačena bude. Ostaju dvie posljednje, da se **uprava povjeri svjetovnjakom**, koja se nemože dotle tjerati, da se ukloni papa i kardinali, i napokon **napoleonski zakonik** (Code Napoléon). No nije nam se nikad reklo, izam što se tiče razstave i gradjanske ženitbe, u čem se ovaj zakonik, koj je izključivo zakonik gradjanski, razlikuje od gradjanskoga prava, koje je papinski Rim pozajmio od carskoga Rima. Isti vještaci, kad o njem govore, čini se da ga miešaju s našimi gradjanskimi postupnici ili kaznenim naputkom.

No i neka bude, da su sve te obnove potrebite, pravedne i moguće, zar je Romanja jedina pokrajina, gdje se o tom pita? Svim zemljam treba obnovah, sve ih žele i traže.

U Englezkoj je reforma bojna vika svih stranakah i svih danah. U Austriji i Pruskoj, u svemkolikom njemačkom savezu treba reformah i to prešnih i korenitih. Ova želja i potreba je obćenita, a rado vjerujem, da je svuda i pravedna. No gdje, izuzamši rimske pokrajine, mislilo se izvrnut ju u izključenje iz posjedovanja, u utamanjenje vladarstva? Gdje se je izkalo, da se briga i izvedenje reformah povjeri navali i gospodovanju tudjemu? Nigdje van u papinskoj državi, i to tri godine poslie krvava rata, poduzeta izključno da se kazni Ruska, što je htjela, zlorabom svoga upliva, uvesti reformah povoljnih za kršćanske podanike turske carevine!

Al budimo iskreni i ajdemo stvari na dno. Ima-li ozbiljna čovjeka, koj misli, da bi kakove god reforme zadovoljile ili razoružale samo jednoga neprijatelja sv. stolice, tako doma kako u inozemstvu? Nije-li to okrutna i cinička šala, koja hoće da prisili papu na koncesije, koje mu unapred baca u lice? Tko dakle da neznade, da vladajuća stranka, stranka piemontezka, uzpiruje i podpaljuje proti papi onaj isti duh, što vlada, s drugih sasvim razlogah, u Mletačkoj proti Austriji. Tà nisu-li nam zastupnici (?) mletačkoga pučanstva svečano izjavili, da sve reforme, sve koncesije, sva dobročinstva proizhodeća od Austrije neće moći umiriti i složiti duhovah? **Nećemo Austrije**, rekoše oni, evo to je naš jedini program. **Nećemo pape**, evo to je pravi i jedini program prevratnikah u Romanji i posvuda. Mnogo se radi o poboljšicah zakonodavnih i upravnih! Danas više nego g. 1848.; no nije to što se hoće.

G. 1848. dao ili pripravio je Pio IX. sve obnove: koja je od njih zadovoljila Mazzina ili razoružala Garibalda? Isti ljudi postali su danas svemogući. Oni nisu promienili ni ćudi ni osnove. Oni, koji sbog pritvornih skrupulah diplomacije neće da kažu pravu i odlučenu svrhu, za kojom idu, znadu dobro, da nevaraju nikoga, i da su svi oni, koji je slušaju i podupiru, njihovi sukrivci. Ovu svrhu priznali su iskreni, a ona je jedina, kojom su oduševljeni razumni ravnatelji pokreta, tako u Talijanskoj kao i Francezkoj. Ova svrha je podpuno uništenje papinskoga vladarstva, najprije zato, jerbo je papa, zatim zato, jerbo je neukloniva zapreka jedinstvu Italije pod jednom samo glavom.

Ova tlapnja talijanskoga jedinstva, s Rimom kao stolicom, jest ono, za čim bezsumnjivo teže sve poglavice i pristaše piemontezkoga pokreta u Romanji. Ova zlokobna tlapnja, tako odporna pravoj politici Francezke kao protivna prošloj slavi Talijanske, te ćudorednomu, umnomu i družtvenomu stanju njenih žiteljah, jest, kojoj se žrtvuju sveta prava, zajamčena zajedno vjerom ugovorah i našimi boljimi predanji. S nje bit će manje ili više hotomice sukrivci svi oni, koji tište, kine, slabe ili tlače slobodu sv. stolice, i koji, zahtievajuć od nje, pod silom pobjedonosnoga ustanka, koncesijah u napred preziranih, gone ju u tjesnac, med sramotu da sve dozvoli i strah da sve trpi.

(Konac će sliediti.)

Sve za vjeru i domovinu.

Nedavna dobio je preuzvišeni gospodin biskup djakovački list iz Rima od O. Theinera, čuvara vatikanskoga arkiva, u kom obznanjuje, da je po nalogu sv. otca u istom arkivu pregledao preko 2000 knjigah „Indicis," te za porabu sv. stolice toliko, ako ne više, povadio listovah raznih carevah, kraljevah, knezovah, nadbiskupah i biskupah. Javlja dalje, da je tom prilikom mislio i na nas, te povadio sve, što se tiče južnih Slavenah, a da se sve one listine dadu natiskati u posebnoj knjizi, da bi iznesla do 200 tiskanih tabakah. Očevidno je, da za to njegovo djelo osim velika truda, što ga je taj naš prijatelj unj uložio, treba i golema troška. U dobar čas obratio se o. Theiner na veliku našu sreću na muža, koj ništa nežali, gdje se radi o narodnoj koristi, pak on, da to za naš narod prevažno djelo ugleda Božje svjetlo, primi Theinerovu posvetu, i u ime troška odluči velikodušno darovati 3500 rimskih škudah, što po sadanjem pridu do 10,000 for. au. vr. iznosi.

Evo odgovora preuzvišenoga gospodina biskupa djakovačkoga na otca Theinera:

Digitized by Google

„Samo što sam površno pregledao Vaše djelo „Hungaria sacra“ i one prevrle „Monuments historiques de Russie,“ uvjerio sam se odmah, kako je Vaša dosadanja radnja prevažna za crkvu i znanost. Doista! razgovetnije i ljepše nemože da se nacrta ona ljubezna brižljivost za sve narodne svetinje, što ju sv. stolica ne samo kao posjednica najvišje Isukrstove oblasti, i vjerna čuvarica vjere, nego kao i sveta baštinica neizmjerne ljubavi gospodnje prama svem svietu i svakom narodu pokazivaše i pokazuje. Po tom ćete prečastni gospodine lahko moći vjerovati, da Vašu ponudu primam od srdca rado.

Južni Slaveni živu samo manjim dielom u obćenju sa sv. stolicom, a ljutimi nesgodami, koje jih više sbog vanjskih zamršajah nego po njihovoj krivnji stigoše, odciepljen je njih veći dio od životnoga drva, crkve, te su suhe grane. Sveta nam je dužnost nastojati, da se oddružena braća povrate u materinje crkvino krilo. Ja sam osvjedočen, da je i Vaše djelo, na koje se spremate i ja ga jur odobrih, jedna od onih stvarih, kojimi se negdje milost Božja i milosrdje služi, da se postigne tako uzvišeni cilj. Bog Vas blagoslovio u neumornom Vašem poslovanju. Ja ću troškove za naumljeno djelo namirivati onako, kako Vi želite u svom listu. Polovina će Vam se naznačiti do skora kod jedne trgovačke kuće u Rimu; a drugu polovinu, kad god budete željeli, narediti ću, da ćete moći opet ondje dignuti. Posvetu primam sa zahvalom, i hvalim Bogu, što dopušta, da moje ime stupi u savez s višjimi svrhami, koje su dostojne potomstva.

Prečastni gospodine i prijatelju! Stvari bivaju u Europi sve tamnije i zamršenije, a tomu je sigurno kriva ljudska zloća, i s druge strane opet, što su ljudi nepromišljeni. Slabi vjera, a s njom u obće slabi i ljudska sviest, te gubi sve to više značaj. Najsvetija medjunarodna načela gaze se nogami; uvadjaju se državo- i narodo-pravne uprave, koje priete pogubom svemu, što po pravu postoji, i tim su opasnije, čim im je gladje i pritvornije lice, za kojim se trsi sakriti surovo nasilje. Europa se svadi i prepire, te u svojoj neslozi i medjusobnim nepovjerenjem pristaje uz najopasnije osnove, što su ikad bile namienjene proti njoj. Medjuto, dok god bude ono pravo, što ga sin čovječji potvrdi svojom krvlju, i odredi, da bude jamčevinom slobode narodne, prosto i slobodno smjelo pokazivati svoju moć, dotle neće moći uspjeti ovakove osnove. Odtuda izvire biesno napadanje na sv. stolicu, odtuda onaj bezumni nauk: da je sv. otac sbog toga nesposoban za svjetsku vladu, što je Isukrstov namjestnik, te vjeran čuvar i navieštaoc vjere; odtuda riečju ona namjera: da se prvosvećeniku skuje onakova sudbina, kakva je iztočnoga patriarke; a objavljena vjera da služi pohlepi za gospodstvom u njenih osnovah. Ali se vara bezbožje. Upravo ondje, gdje ono misli, da će slaviti zadnju i najodlučniju pobjedu, čeka ga sigurno sramotan poraz, te će se iznova dokazati nezahvalnomu svietu, da je ono, što se ljudskoj mudrosti čini slabo, neugledno i nemoćno, još uviek ona nepomična stiena, o koju će se kao i vazda razprskati burni valovi ljudske strasti; da za napadnutu slobodu i nezavisnost narodah nigdje nemože biti sigurna utočišta, osim ondje, gdje je Bog divnom djelu svoje ljubavi i milosrdja, svojoj zaručnici, priredio utočište do vieka.

U ostalom i t. d.

Tako glasi pismo preuzvišenoga gospodina biskupa J. J. Strossmayera. Domovina naša imaše u svako doba, kad je trebalo uzbiti divlje gomile, silnih junakah na bojnom polju: ali eto, sviet se promienio: sada treba junakah i na umnom polju, da stečemo, u čem smo daleko zaostali za drugimi narodi. Sad u ovo burno doba treba nam prije svega muževah, da nam vidaju ljute rane, zadobljene na bojištu. Pa mili rode! da nikad ništa nisi čuo o ovom prevrlom mužu, nevidiš-li već iz samoga ovoga lista plemeniti njegov smier? Vjera i domovina lebde mu pred očima, a u srdcu mu se žare; svaki podhvat njegov pokazuje, da mu je narodna sreća zaživotna zadaća. Napredka neima bez prosvjete, pa tko želi, da mu se diže i napreduje narod, mora da u njem širi prosvjetu. A buduć da neima prave prosvjete do one, koju obasjava svjetlo, što ga Isus donese na sviet, pravi rodoljub mora da bude i vjeroljub. Tko drugčije misli dignuti narod, radi zlo ponj, sliep je zanešenjak, te mjesto da pomogne narodu, riva mu nož u srdce. Svakomu dakle rodoljubu, komu stoji do narodne sreće, budi preuzvišeni gospodin biskup djakovački zviezdom predhodnicom; svatko se neka hvata u kolo, što ga on slavno stade voditi. Da nas Bog pomiluje, te nas rieši naše najveće nesreće, nesloge u vjeri, to bi bila za nas gotova sreća, i tad bismo sigurni gledali u budućnost. Medjuto, buduć da je toj neslozi najviše krivo neznanstvo, nada je, da će i ovo znanstveno Theinerovo djelo štogod doprinieti, da se približe razdvojena srdca. Što ako bude, za Bogom sva hvala budi preuzvišenomu gospodinu biskupu Strossmayeru; jer da nebude njega, uz plemenitu Theinerovu volju prhnule bi one listine, gdje su i do sada.

Nego nije to sve. Osim što se „Jugoslavenski spomenici“ tiskaju velikodušnom podporom istoga visokoga darovatelja, poslao je on hrvatskomu gimnaziju u Sinj u Dalmaciji 1000 for. u zemlj. razteretnicah na ravnatelja Jakova Milinovića, a jedinomu glagoljskomu sjemeništu u Priku kod Omiša u Dalmaciji 1000 for. u istih razteretnicah na ravnatelja kanonika Josipa Bezića. — Slabo se kod nas još uvidja važnost glagoljske liturgije, a po tom i glagoljskoga sjemeništa u Priku, pa je upravo žaliti, što se glagoljaši tako zanemariše. Njeki misle, da glagoljska služba smeta jedinost u crkvi; al nepromisle, u kakovih smo okolnostih, i koliko je dobro za te okolnosti ista glagoljska ili narodna liturgija. Čitamo-li pozornije posljednju „Poslanicu iz Rima“ vriednoga našega Račkoga u 4. i 5. broju ovoga lista, opazit ćemo, da bi

Digitized by Google

ruska crkva bila jur davna sjedinjena, da nebude bilo nepametne i pretjerane revnosti u njekih biskupah u Poljskoj. Tisuće Bugarah spremne su priznati papu za glavu i prigrliti katoličku vjeru, samo da jim se dozvoli narodno bogoslužje i svećenstvo; a sva je prilika, da bi se s vremenom za njimi povelo i više druge braće po krvi i jeziku. U nas je sad zavladala težnja za napredkom na temelju narodnoga jezika. Iztočnjaci imaju jur narodno bogoslužje; a narinu-li nam u domovinu protestanti, i oni će se latiti narodnosti, pa si po njoj širiti sjeme, kako su i drugdje radili. Eto nas katolikah tada medju dvie vatre. Velikodušni darovatelj dakle pomažuć ubogo ono sjemenište pomaže vjeru i domovinu, a mi u jedan glas vapimo: Urodila mu ruka i živio nam ga Bog dugo zdrava i vesela, i to za dobro vjere i domovine!

Dopis.

F. S. **Iz Križevacah** dne 11. Siečnja. (Konac.) Dakle, kao što rekoh, predprošla godina nas nemilo ošinu, i bje u svakom pogledu izgredna i izvanredna: u njoj sve same skrajnosti. S proljeća kiša na kišu, koja mal da nije usijano zrno iztjerala iz zemlje. Jošte se naoblačeno nebo nerazvedri, kad al eto bukne u Italiji rat, koj mnogu majku ucvili, mnogu seku i bratca razpečali, mnogu ljubu u crno zavije. Poslje dovršena velikim gubitkom nesamo ljudih, nego žalibože i najljepše našega carstva pokrajine, krvava rata, u kolo naših nevoljah stupi silna žega, kakove se stari nesjećaju, koja, buduć da osuši polja i sprži svaku biljku, donese nam u kuću najveće zlo — crni glad, kakova nebijaše već od pô vieka. I to još nije sve. S one žege, kao što već napomenuh, porodi se griža i njekakva lijavica, koja pomori staro i mlado; nu i boginje mnogoga uljuljaše u vječni san. Jedva što se naša zemlja malko oprosti one težke ljetne sparine, eto ti opet navali dugotrajna kiša, s koje nabreknute rieke i potoci izstupiše iz svojih koritah, te plodne podravske i posavske ravnine i ubave gorske doline pretvoriše u nepregledno more. I kad bi trudna zemlja morala da od velika napora pod ogrinjalom sniega odpočine i svoj zimni sanak boravi, preko nade kao na zaključku zateče nas na samo Rafaelovo (24. Listopada) oluja, kakove ovdje u Križevcih nitko živ nepamti. Od 6. ure na večer pa do 2. po pônoći podjedno grmljavina grmljaše, tutnjava tutnjaše uz neprekidno sievanje munjah i treskanje gromovah. Kiša praćena burom lievaše kao iz kabla; padša one noći na dva maha tuča (gràd), krupna kao orasi, polupa prozore na kućah, što su pročeljem okrenute prama zapadu, jer se odanle i dizahu ti vodo- gràdo- i gromonosni oblaci. Prigodom poplave, nastavše gori rečenom bujicom, bijaše više kućarah, što su poredani uz potočić „Vrtlin," oblejano vodom mal ne do prozorah. Osim toga nas Križevčane lani četiri puta uzbuni i u strah natjera vatra; jednu prouzroči grom, upalivši u Kalabriji (tako se zove jedna ulica) nječiji štagalj, trima drugima nezna se za uzrok. I što više; jedva što na dan sv. Kate (25. Stud.) to kuzlovi i zaimači, to občinskimi brizgaljkami ugasismo vatru na večer oko 5. satih porodivšu se u dvoru njekoga židova, komu tom nesgodom izgori plast slame i siena do 10 peljajah (vozovah) velik, eto drugi dan, upravo kad objedovasmo, mukli glas zvonovah navješćaše, da se strašan živalj „vatra" opet s njekim nesretnikom bori za vlastitost njegovu. Ovaj put žrtvom proždrljive vatre postà štagalj njekoga ovdašnjega gradjanina. I buduć da nevolja redom zaredjuje, toga istoga dne (26. Stud.) na večer oko 5 satih ciela se doljna varoš razsvietli, kao da sva bukti vatrom. I sbilja sukljao je plamen u vis, nu ne u gradu, već u Cubincu, pô sata od Križevacah udaljenom selu, što spada pod župu Gjurgjičku. Povrh svega toga noćju medju 19. i 20. Prosinca pao je silni snieg, te tako imadosmo biel Božić s ledom okovanimi prozori od preljute zime. Bilo je već i više godinah, što ih ja pamtim, veoma snježnih, imenito g. 1829., ali da bi u tako kratko vrieme — preko jedne noći ikad tolik snieg bio zapao, kao što bijaše ovaj najnoviji božićni, toga se nesjećam; gdjegdje je, kao n. p. u Karlovcu, na 4 stope osvanuo, a i ovdje kod nas bijaše konju do trbuha, čovjeku do pasa, al ga srećom jug skoro svega krenuo s mjesta tako, da mu gdjegdje nije više vidjeti ni traga. Nu valjda Medjumurci i Magjari nisu jošte ovejali sav kukuruz, da nam zimus nebi više zabielila zemlja. — Medju križevačke novosti spada jošte i to, da se je njeki mlinar na sam Badnjak smrznuo; valjda ga pijana na putu iznevjeriše noge, te on padne u debeo snieg nemogav dalje, i tako u čem sagrieši, po tom bude i pedepsan. Naš narod na Badnjak strogo posti, nejeduć ništa, dok se nesmrkne i nedonese božić (slama) u sobu; nu njeki misle, da vino nelomi post. Oj vino, vino, čudne-li si moći! Narod pripovieda, da kad je starac Noe sadio vinograd, da je korenje ćokotovo zalio krvlju sovinjom, lavskom, majmunskom i svinjskom. Odtud dolazi, da se njeki vincem ugrijani ob noć klate kao sovuljage, drugi opet biesne kao razjareni lav, treći norčuju, svakojake šale i lakrdije sbijaju, te su puni smiešnostih poput majmunah (opicah), a četvrti su nečisti kao s . . . . . U ostalom velik porez i dražina, česte kradje i otimačine, a pokraj svega toga gizda i razkoštvo, — to su naše dnevne nevolje. Naše kićenke neće da što znadu o zlih i težkih vremenih, neće da se otresu štetne za kesu taštine u odielu, pače čim je veća nevolja u svemu, tim su širje i obsežnije njihove obručnice, i čim bi više morale nastojati oko kuhače i preslice, oko igle i vretenca, osobito oko odgoja djetce, da se nereče: heroum filii noxae, tim su zabavljenije kićenjem svoga tiela. A što to znači? Neću stvar pretjerati, ako rečem: Mulier superbe amicta, in facie picta, in sermone ficta, non uni vitio est addicta.

Digitized by Google

Indi evo tako sprovedosmo lanjšćicu. Dobra imadosmo malo, zla i preko vrha. Milost je Božja, što još živimo. Sad bi valjalo svemu tomu zlu potražiti koren i leglo, pa onda pronaći lieka proti njemu. Nu o tom, ako Bog dá, u budućem dopisu. Za sada evo moje žalostno izvjestje zaključujem s vapajem: „Od kuge, glada i rata, oslobodi nas Gospodine!“ Mi smo i dosele tako molili, nu Gospod razžaljen našimi griesi neusliši nas; nek se vrši njegova sveta volja! Sit semper Summo gloria summa Deo!

Viestnik.

Iz Zagreba. Radi ljetošnje nerodice nastala je u više stranah naše domovine tolika nestašica hrane, da ljudi već stradaju od gladi. To je potaknulo preuzvišenoga gospodina bana, te je naredio, da se za siromašne stradaoce kupe blagi prinesci, a na mjestih, gdje je nevolja već jako premahnula, dao je sastaviti odbore, koji imadu s mjesta pružiti pomoć. Uzoriti gospodin kardinal i nadbiskup naš, kao što se je svakom prigodom pokazao milosrdnim otcem stradajuće sirotinje, tako je i sada zasvjedočio opet otčinsku svoju blagodušnost. Ovih naime danah stavio je preuzvišenomu gosp. banu na razpoloženje 2000 for. aust. vr. i 300 mirovah proje s tom namjenom, da se oboje upotriebi na ublaženje nevolje tamo, gdje je nužda najveća. Bog mu naplatio!

— Prečastni kaptol zagrebački izabrao je ovih danah za namjestnoga pojca (prokantora) prvostolne crkve zagrebačke prečast. g. Martina Pavčeca, predstavnika i kanonika, koj izbor izvolio je uzoriti gosp. kardinal i nadbiskup potvrditi.

Iz Slezke. Vriedno je spomenuti njekoliko riečih iz novije pastirske poslanice visokoč. vratislavskoga kneza biskupa. „Čini se,“ piše on, „da je Bog po nedokučivom svojem sudu odlučio: da Pio IX. okusi svu gorkost križa, po kom se zove, i da si borbom steče sve plodove križa. Hosianna, kako mu klicahu, nadvikao je već dugo: „Propni ga!“ Nagrdiše ga kao i meštra, komu je na svietu namjestnik. Ružili su ga, mrzili, proganjali i napokon protjerali. Nije samo jedan Juda, što ga izdà, nije samo jedan Ana i Kajfa, pred kojimi stajaše na sudu. Pilato i Irud sprijateljiše se, samo da njega gore naruže i lakše ga odsude. Šiban je već ruglom, a srdce mu oviše trnikom krunom psovakah. Dadoše mu jur piti i žuči bezbožne nezahvalnosti i octa okrutna biesnila. Naprtiše mu i težki križ sramote, a sad — sad se kockaju za njegovu haljinu, diele si ju, dočim svetogrdnom rukom grabe za baštinom sv. Petra!“

Iz Pariza. Najvažnija viest, što ju je brzojav ovih danah donio iz Pariza, jest, da je ruski car vlastoručno pismo upravio na cara Napoleona, u kom, pozivajuć se na vladajuće medju obima prijateljstvo poslie krimskoga rata, zaklinje ovoga, da se s papom naravna i ništa neprijateljskoga neučini ili nedopusti proti rimskoj crkvi; jerbo to zahtieva prava korist Francezke i mir Europe.

— Ovih danah izabrala je francezka akademija za svoga člana proti vladinoj želji otca Lacordaira, slavnoga propovjednika, s 21 glasom proti 14, od kojih je 4 dobio vladin kandidat Doucet.

— Biskup orleanski Dupanloup objavio je u novinah „l' Union“ drugu poslanicu na jednoga katolika o prietećem ciepanju i drobljenju crkvene države. Poslanica puna je nepobitnih pravnih razlogah, kojimi veleučeni biskup sofističke diatribe, dvojezičnost i unutarnja protuslovja parižkih dvorskih zapletavicah izlaže na ruglo. — Odanj izići će naskoro posebna knjiga „o papinskom vladarstvu po kanoničkom, državnom i narodnom pravu,“ u kojoj se izvan ostalih bogoslovnih i publicističkih uglednih licah za obstojanje svjetovne papinske vlade navode isti protestanti i Voltairovci kao svjedoci. — Isti neumorni biskup odgovarajuć ovih danah „Constitutionnelu,“ koj je priobćio u gallikanskom duhu pisanu poslanicu, što ju je, kako tvrdi, god. 1810. napisao orleanski biskup Rousseau, sumlja o njenoj vjerovnosti, budući joj u biskupskom orleanskom arkivu neima traga, — a zajedno ogradjuje se svojski proti gallikanizmu, što bi ga vlada pritopiti rada.

— Na čelu našega današnjega lista otisnuta papinska encyclica pročitana je dne 5. t. m. izpropovjednicah svih parižkih crkvah neizuzamši niti tuilerijske kapele. Izvan toga propisao je kardinal i nadbiskup parižki Morlot za cielu biskupiju molitve za papu.

* U Temišvaru preminuo je dne 7. t. m. presvietli gosp. Skender Csajághy, biskup čanadski, zatečen smrtju usried svoga revnivoga djelovanja.

* Dne 4. Veljače održali su Španjolci sjajnu pobjedu nad Marokanci, uslied česa pao je i Tetuan Španjolcem u ruke. Tim su dakle bili lažljivi proroci oni poznatoga naroda novinari, koji su na početku toga rata s očitom zloradostju proricali same poraze i konačnu pogubu španjolskoj vojsci u Africi, dàkako samo radi toga, što su Španjolci katolički narod.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Premješćeni su: g. Tomo Mužar, kapelan, iz Martianca u Varaždin i g. Franjo Burek, kapelan, iz Klenovnika na Visoko. — Preminuo je prečast. g. Stjepan Galović, začast. kanonik i izsluženi župnik Podturanski.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 8. U ČETVRTAK 23. VELJAČE 1860. TEČAJ IX.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu

Glas i prosba iz Bosne.

Znana su svoj Europi progonstva, što jih je kršćanski narod po svem turskom carstvu, a osobito po Bosni, u svakoj struci života, navlastito u vjerozakonu u ovo 400 godinah okrutnoga robstva imao pretrpljeti od silovitih Turakah, i još više od svoje poturčene braće po krvi. To mogu javno posvjedočiti nebrojeni mučenici, bjegunci u druge kraljevine i žalostne nesgode, što jih proti svakoj pravdi i zakonu naravi podnese kršćanski narod radi vjere. Bilo je vrieme, kad nam nebijaše slobodno ni prekrstiti se očito, a kamo-li govoriti misu ili liturgiju bez plaće, kazne, a više putah i mrtvih glavah. Tečajem vremena dopustiše nam ovršivati službu Božju po grobljih i šumah, pod vedrim nebom bez krova, golim, bosim i gologlavim, pokraj toga obrijane glave; pa se nije čuditi, što su kršćani od Turakah slablji, malovječniji i što se uzmnožati nemogu. A uzmemo-li na um strah, u kojem se ovdje čovjek kršćanin zameće u majci i raste, čuditi nam se je, što se u ovakovih okolnostih kršćanski narod nije skroz izkorjenio. Da nebude prvo milosti Božje, a onda carskih fermanah, izdanih raji na obranu; da nebudu Turci gospodari, te jim nebude trebalo raje, da jim trpa gladne i liene trbušine, kršćanom nebi bilo već ni traga: sve bi poturica bio okrenuo pod mač te izkorjenio. Medjuto, hvala najveća onoj desnici, štono u progonstvih za rimskih carevah sve djavolske osnove, izmišljene proti crkvi, pretvori svojoj zaručnici, sv. crkvi, za utvrdjenje, a svojom božanstvenom mudrošću otrove pretvori svojim vjernikom u spasonosne ljekove, te se vjera Isusova njegovim neprijateljem na sramotu nemogaše ni izkorjeniti ni potamniti, nego kao zlato u vatri prokušano baca svjetle zrake od iztoka do zapada, — ista desnica čini, da se sveta vjera i kod nas od dana do dana sve to više širi, te se dobiva veća sloboda u gradjenju crkvah i očitu ovršivanju obredah. Nu u isto doba steže se i tlači kršćanski narod u Bosni više nego ikada: teretî, izmišljenim dankom, kradjami, očitimi ubojstvi, nepravednimi osudami, da je sve spalo na prosjački štap, te kud kreneš okom, vidiš ubožtvo i golotinju, a čuješ jauk i plač gladne djece. Sbog toga bivaju i kršćani u ovih mukah hladnokrvniji u ovršivanju Božjih i crkvenih zapovjedih, a škola i prosvjeta nisu jim gotovo ni na pameti. Govorim to o seljanskom puku, kojega ima najviše. I ovu-li je zapreku izmudrio neprijatelj, da se tako lahko nemogu izvesti carske milosti, a opet da nahudi vjeri Isusovoj? Ali ufamo se u Boga i pomoć kršćanskih vladarah, da će se i ove tmine do skora razpršiti. Medjuto, budući da se ovo tiče i politike, mrzko mi je opisivati, premda je i istina, te u moje područje spada samo mimohodice; a i onako mi je druga namjera: da pišem što o mjestu Zoviku i u njem prije 5 godinah započetoj katoličkoj crkvi.

Premda u ovo 400 godinah u svako vrieme perom i sabljom nastojahu kršćanski vladari poskidati s kršćanah težke okove, i prisiliti visoku portu, da po svom prostranom carstvu dopusti raji opet sagraditi barbarskom silom razrušene crkve i manastire, da joj dade slobodno izpoviedanje vjere; ali jim uzaludno bijaše sve nastojanje radi velike sile i pretežnosti turske, sliepih i silovitih poturicah i praznovjerstva njihovih šeihovah, mulah, efendijah i odžah, koji vele, da su našli u dubokom ćitabu: da je djuna ili grehota Vlahu poželiti dobro, o njem dobro reći, a nipošo dobro učiniti. Vlaha ubiti, oteti mu ili ukrasti, oskvrnuti djevojke, snaše i mužku djecu (ovakovih dogodjajah bilo je na tisuće, pa su prošli bez kazne) i učiniti mu svako zlo, to ne samo da nije djuna,

Digitized by Google

nego sevap, t. j. dobro djelo. Istina, sad ovo zadnje vrieme sramota je najstražnjem odžici to očito učiti; medjuto onaj otrovni, nečovječni i proti zdravoj pameti nauk, koj jim se je zakopao u srdca, upravlja i sad skrovno sa svimi carskimi sudovi, niti će se kada one šuge osloboditi, dok se neokrste kao Naaman Sirus. Svi su, rekoh, napori kršćanskih vladarah bili bez uspjeha; jer jim je bilo dosta samo tursko obećanje — sve do god. 1849. Tad izdade naš sretno vladajući car Abdul Medžid, ponukan naravnom svojom dobrotom i nastojanjem svietloga bečkoga cesara, glasoviti ferman, kojim kršćane po prostranom svom carstvu proglasi slobodnimi. Uslied toga fermana bude slobodno dizati stare razrušene crkve; a gdje bi bila potreba dignuti novu, da se mora izvaditi carski ferman.

Kad dodjè u Bosnu viest o ovoj carskoj milosti, bitrije čini mi se prodje srdca svega kršćanskoga žiteljstva, nego munja ili sunčana zraka, kad sine od iztoka. Sve je bilo veselo, a osobito crkveni predstojnici obijuh vjeroizpovieda-njah, te uzdigoše s pomoću puka i drugih dobročiniteljah za kratko vrieme i na mnogo miestah Bogu posvećene hramove, a gdjegdje zabilježiše samo mjesta, izprosiše jur ferman, započeše, nu žalibože neima potrebitih sredstvah, da se dogotove.

U odabiranju miestah imalo se je paziti ne toliko sbog crkvah, koli sbog samostanah, u kojih se imaju odhranjivati mladići, valjani poslenici za gospodnji vinograd, mladići iz četiri različita kraja Bosne, u kojih je različit zrak i voda. Trebalo je izabrati takova mjesta, koja će biti i za mladiće iz sva četiri kraja zdrava, i uzdržati ljubav i slogu u državi. Otci dakle posavjetovaše se sa svojim biskupom, presvietlim gospodinom Marianom Šunjićem. O! kako su njemu s ove blagodarne milosti častno lice natapale suze, a srdce mu od veselja igralo; kako je slavio i molio Boga, te i svemu puku naredjivao molitve; kako je često vapio sa svetim Simeunom: „Sada pusti Gospodine svoga slugu u miru; jer mi vidješe oči tvoj spas, — što sa željom čekahu naši otci i moji predšastnici vidjeti, a nevidješe.“ Odrediše dakle jedan samostan pokraj grada Livna, drugi u gornjem kraju Bosne u Gučjoj-gori pokraj Travnika, treći u dolnjem kraju Bosne na početku Posavine u Zoviku medju Tuzlom i Brčkom, a četvrti na Pleanu kod Derventе. Sva četiri rečena mjesta utvrdiše carskimi fermani, dopušćenjem sv. stolice i generala reda sv. ot. Frane. Prva dva početa su nastojanjem misnikah, bogoljubnoga puka i podporom dobročiniteljah, i sad su malo ne gotova. O njih. čini mi se, bijaše jur spomenak u „Narodnih Novinah“ i „Kat. listu.“ Zovik pako, premda je najbliže cesarskoj zemlji, tako da se s njega može prebrojiti sedam zvonikah u Slavoniji, nepoznat je; s toga mislim, da čitaocem neće biti neugodno, ako opišem ovo od starine glasovito mjesto.

Da je Zovik u starija vremena bio najglasovitiji i najljepši u svoj Posavini, te u njem stanovala sama gospoda i bogati trgovci, to svjedoče prostrana groblja i na njih divni spomenici, stupovi od kamena, na kojih, premda se nemore naći nikakovo pismo, medjuto na vrlo starih vidjeti je znamenja od sabaljah, handjarah, topuzah, nadžakah i t. d.; na skorijih — ali ipak od mnogo godinah — križevah. Pripoviedaju, da je u stara vremena u Zoviku (ili morebiti starim imenom Štrepcih, koja su mjesta sjedinjena) bio vladika iztočne crkve i jedna kat. crkvica — po svoj prilici sv. Ivana Krstitelja; budući da se je ovdje do skora kupio sajam najglasovitiji u svoj Posavini pod imenom „kraljevac,“ i to na Ivanje, te se mjesto, na kom je bio, i sad zove tim imenom. Zovik je bio tako velika i prostrana varoš, da je u njoj samih većih ili manjih dućanah bilo 140, i toliko bogatih trgovacah, da je iz njega izlazilo po 40 adžijah, dok za veliku nesreću kršćanstva po prilici prije 70 godinah nenačiniše kule najveći krvoloci i zulumčari kršćanom u pò srdca, te počeše trgovce ne samo globiti, nego i očito robiti, i ugnjetavati do žalostne majke. Oni videći očitu pogibelj za život, a što više, za poštenje ženah, curah i djece, pobjegoše kriomice po noći u druge varoši, kao u Tuzlu, Grad, Madriču, a njeki u Slavoniju, te jih se i sad nahodi u Vinkovcih, a morda i u drugih varoših. Sad ima u ovoj varoši samo osam dućanah i 42 kuće, i to najviše Bugarah, koji pod imenom kalajdžijah mjesta starosjediocah posjednuše, te se po njih ova varoš zove Kalajdžija. Imadu liepu crkvicu, sagradjenu prije pet godinah. Medju pomenutom varoši i katoličkimi kućami, što su svuda naokolo sagradjene, uzvisio se jedan dosta visok brdeljak sa strane i odzada, od juga i sjevera u okrug nalik na jaje. Na tom brdu leži rečeno groblje i na njem od biela kamena, što se na istom mjestu kopa, početa je i već visoko dignuta crkva. Ljepotu ovoga mjesta nije mi vrstno pero opisati, i velim samo u kratko, da se svi oni darovi, kojim ga ukrasiše Bog i priroda, drugdje nebi mogli pribaviti za nikakove novce. Mjesto je to na kraju planinah, a na početku ravne Posavine, te ga od juga i zapada zaklanjaju i nadvisuju visoke planine Vjetrenik i Majevica; od iztoka i sjevera prostiru se zelene livade, a nje opet obkružuju malešni brežuljci, koji ipak nesme-

Digitized by Google

taju daleki pogled preko Posavine i Slavonije. Ovo brdo obtiču dvie rieke, koje se upravo pod njim sastaju, a tjeraju mnoge vodenice; oko njega izviru na sve strane zdrave i studene vode, kiti ga svakovrstno plodonosno drveće, kojemu je plod tim sladji, čim je čišći zrak. Ovdje su najplemenitije trešnje, kruške, jabuke, šljive i orasi a i grožđje i t. d. pa premda je Posavina žitom rodna, ove ju slasti i ugodnosti još više zasladjuju. Ovo brdo ima veliku prostoriju od iztoka i juga. najpriličniju za vinograde; k njemu dolaze iz sve Posavine kola i kočije, jer akoprem putovi nisu svigdje popravljeni, mogu se ipak s malo troška i truda popraviti. Na ovom brdu zrak je čist i zdrav, te ugodni vjetrovi popuhavaju neprestano; a što je najviše, odaljeno je od svake prigode, u kojoj bi se mladić mogao pokvariti. — dakle za ćudoredno odhranjivanje mladeži vrlo sgodno. Nije se čuditi, što naši starci zvaše Zovik Misirom (t. j. Egiptom) Posavine, niti se je čuditi, što su otci države odabrali ga za crkvu i manastir. Ali bi još veće čudo bilo, kad bi se tko našao, te bi se uzprotivio proti ovomu mjestu, izvan da je Turčin; takov morao bi da bude ili nesviestan, ili zanešen kakovom pristranom ljubavju; takov se neka sjeti, da bi se izmetnuv ovo krasno djelo, koje je vrhovnimi zapoviedmi početo i nastavljeno, ruglu drugih vierah, učinila kat. vjeri velika sramota. Zar to nebi bilo podrugivati se otcem, koji ga odlučiše za to s presv. biskupom, a ovaj u svojoj pastirskoj poslanici razglasio po Bosni, prijavio sv. stolici i čestitomu caru, koj je to svojim fermanom dopustio? Zar nebi po svakoj pravdi morali povratiti dobročiniteljem primljene svote? —

Crkva, što se gradi, svojom veličinom i krasotom nije za malenu ovu župu, nego za manastir i cielo ovo okružje, koje broji oko 27.000 dušah. Ili se dakle ima nastaviti i do nje zidati manastir, ili se ima oboriti. Što pako spomenuta crkva većim uspjehom i brzim napredkom nije napredovala, da nješto toga mukom projdem, ovi su poglaviti uzroci:

1. Prošastih godinah bijaše radi trećine i desetine sveudiljna uzgona raje s Turci, kojim je prva rieč: „E more, kad možete graditi crkve, možete i caru davati carsko," te natjeraše raju do skradnjega siromaštva, da si nemože prehraniti niti djećice. Tako nješto strah od Turakah, a nješto siromaštvo smelo je kršćane, da mnogo nemogu pomoći.

2. Ova župa, premda je u najzdravijoj i najljepšoj okolici, jedno malena je, a drugo siromašna, buduć da nitko neima ni toliko svoje zemlje, na što bi glavu naslonio. Najbolja mjesta posjeduju Turci, i to mnoga sela, kakono u Maoči, Raiću, Barci, Palanci, Šatoroviću, Velinu selu, Vražićih i t. d. Ovih selah plodnost i krasotu da opišem, nije mi vremena. Medjuto od ovih Turakah nadati se je, da bi, kako su oni lahko odstupili od vjere, kad bi medju njimi zasjala crkva, morebit i u njihovih srdcih sinula milost Božja, prosvietlila jim pamet, te odbacili djelo tminah — sliepe vjere i nauka, i obukli oružje svjetlosti. Zato je baš s ovoga gledišta u Zoviku potrebita crkva. I do istine, kad se prvi put razglasi, sgroziše se svi Turci, kao da su jih počeli biti gromovi s neba, i uzbuni se sve malo i veliko, kao da će u onaj čas propasti Muhamedova vjera. I sbilja, kad dojde vrieme, stadoše prietiti, da će prije konj u krvi plivati, nego se ona započeti, a osobito zaprietiše paroku, ako bi se usudio staviti joj temelj. Medjuto parok malo mareći za njihovu buku i pogibio, predobivši je i kod paše i kod vezira, prosto mu bijaše metnuti joj temelj, što on učini i sazida ju visoko. Pak eto čudnovate promjene! sada joj tako priviknuše Turci, da od toga nitko ništa negovori, niti se tko čudi, nego mnogi običaju reći: „Vala neka se gradi; — to i treba! Ta i crkve i džamije kuće su Božje." Buduć pako, da je ova župa malena i siromašna, kako sam jur rekao, te nije moguća dovršiti ovaj težki posao sama, a i od drugih joj župah, što su joj odredjene u pomoć, samo od njekojih i to slaba dolazi pomoć; nije se dakle čuditi, što gradnja po malo napreduje.

Medjuto ufamo se sljedećih godinah u veću pozornost starješinah, odvažnost pastirah i pomoć bogoljubnih kršćanah, a ponajviše u milostivo srdce dobročiniteljah, te će se i ovo djelo, početo na slavu Božju i diku katoličke crkve, dovršiti.

3. Buduć da u svoj Posavini neima vještaka, koj bi znao zidati kamenom a ni ciglom, valja jih tražiti iz gornje Bosne od Travnika ili Skopja, koji su dvostruko skuplji, — tim je svaka gradnja ovdje za mnogo skuplja, nego što je u drugih stranah Bosne.

Najposlie moli se uredničtvo „Kat. lista", da izvoli ovo njekoliko redakah, kada bude prostora, primiti u svoj list i dati na svjetlo: nebi-li koga ganulo milosrdje, te Bogu za ljubav i jednokrvnoj braći u sužanjstvu stenjajućoj pritekao u pomoć — gospoda svjetovnjaci u čem mogu, a gospoda misnici kojom misom. Ako bi tko izkazao koju milost, neka se izvoli prijaviti častnomu uredničtvu „Kat. lista," koje se opet moli, da to dade na znanje paroku u Zoviku.

Pisano u Bosni u Zoviku 24. Prosinca 1859.

O. Marian Semunović,
mjestni parok i definitor države.

Digitized by Google

Rimsko pitanje.

(Ulomak iz spisa grofa Montalemberta: Pie IX et la France en 1849 et en 1859.)

(Konac.)

Sve one, koji budi što prianjaju za prevrat, budi s drugoga razloga zahtievaju, da Franczka i Europa priznadu svečano pobunu u Romanji, pitalo se već, a i treba ih pitat bez prestanka: zašto uporavljate vi u ovoj pokrajini pravo, koga se uporava samovoljno brani ili nepazi u svih drugih europskih državah? Ovdje ima bez broja razlogah, primjerah i dokazah za nedosliednost prevratne teorije, i kako sama sebe tjera u laž. Sila ih dolazi u pero. Ima tomu dvadeset godinah, što su dvie belgijanske pokrajine, Luksemburg i Limburg, protivile se, da nebudu odciepljene od Belgije i sdružene s Holandezkom, kako je zahtievala diplomacija: one imahu za se pretežnih vjerozakonskih, političkih i povjestnih razlogah. Lord Palmerston i lord Russell, tada kao i sada ministri naroda, koj tvrdi, da tobož svuda štuje i podupire želje narodne, ljutili su se na tužbe i odpornost ovih pučkih ulomakah. Ima tomu deset godinah, što su se vojvodine Holštein i Šlezvig pobunile proti Danskoj, a u ovaj par nemože nitko dvoumiti, da žitelji tih vojvodinah, gotovo cigli Niemci, od svega srdca žele da budu razstavljeni od skandinavske kraljevine. Republikanska Franczka i Englezka nehtjedoše priznati im toga prava, već ih žrtvovaše onomu, što drže za uvjet europskoga ravnovažja.

Ima tomu deset godinah, što je Englezka, imajuć i tada lorda Palmerstona i lorda Johna Russella za ministre, s nemilosrdnom strogostju uzbila puku sjenu pobune na jonskih otocih, gdje vjera, običaji, predanja, koristi, jezik, u jednu rieč sve, sve bez iznimke protivi se britanskomu gospodovanju: a ona ista usudjuje se danas na protivnoj obali jadranskoga mora ulagati svu težu svoje krivične pristranosti u tezulju, gdje se važu tužbe sto putah manje važne, protivštine tisuću putah manje zakonite nego-li su one, što ih je ona zadavila krvju u Krfu.

Ima tomu šestdeset godinah, što je ona jošte gore uradila, udušiv ustanak u Irskoj s jarostju, vriednom konvencije.

Nisam od onih zasliepljenih slobodnjakah, koji sadanje stanje Irske istovjetuju s onim, u kojem bijaše god. 1798, te mislim, da Irska nebi ništa dobila u nikojem obziru, da se odciepi od britanske vlasti; no ja se prepadam od politike, koja ima dvoju mjeru i težu, te kažem s cielom Europom, koja to zna i ako se neusudjuje reći, da neima niti jednoga dokaza, što su ih izumili, iztrošili i pretjerali englezki novinari i govornici proti papinskoj vladi u Romanji, koj se nebi mogao obratiti, i koga sbilja svaki dan irski domoljubi i katolici neodbijaju proti englezkoj vladi u Irskoj. Bez dvojbe logika neupravlja vazda politikom; no sreća, što ona nije sve u svietu; al i sreća, što je ipak nješto. Al jamačno neće biti dopušteno ovomu slavnomu i nesrećno zavedenomu narodu, da nagomilava prekršaje očite, opetovane i osudjivane od zakonah logike, s kojimi se ovdje slažu i zakoni ćudoredja, čovječnosti, Božje pravice i javnoga stida.

A Iztok! i svi njegovi kršćanski puci, stenjajaći pod sramotnim jarmom sultanovim, sva njegova plemena toli bistroumna, toli nesrećna, toli ostavljena, toli okrutno i podlo rabljena od iztrošena barbarstva, i kojim se je, u ime europske ravnoteže, zabranilo tražiti zaštitu i oslobodjenje ondje, gdje bi ga mislili naći, tko se o njih brine? tko je kušao latit se toga posla? osobito u Englezkoj, koja toli pohlepno radi, kako će uzrujati Talijansku.

A Savojska! Evo je, ona nam je pred vrati: vas sviet ju pozna, putuje i prolazi njom. Tko je dakle od njekoliko godinah našao tamo, izuzamši plaćene vladine činovnike, samo jednoga privrženika piemontezkoga gospodovanja? A je-li to dovoljan razlog, da ju Europa otme starinskoj kući svojih kraljevah? Ja velim: nije, nu vi morate reći: jest, vi, koji podupirete i podpaljujete odpor mnogo manje složan u Romanji. Medjutim vi ste složni preziruć i osudjujuć ju, ili tjerajuć u laž iskrenost njenih željah i gorčinu njenih boljah!

Al evo Poljske, evo najveće i najslavnije od potlačenih i ugnjetenih narodnostih, one Poljske, za koju su se drugda toli toplo zauzimali liberalci svih narodah i svih pravacah. U čem se je njena sudba poboljšala? U čem je njen život opet procvao? Čim je ublažena vječna pravica, bivši uvriedjena zaledjom, počinjenom nad cielim narodom? Ničim. Medjutim vi šutite svi: pa kano da jošte nije dosta, što šutite, na veću smutnju evo Ruske, kako se približava smješeć se pod zastorom svoga čovjekoljubja i liberalizma, evo je, kako vam pruža ruku, na kojoj se krv Poljske jošte osušila nije: a vi ju primate. Evo je, kako ona, toli izkusna u poslu narodnostih izbavljenih, sloboštinah povraćenih, vjerozakonah štovanih, ide pitat od Austrije račun o talijanskoj narodnosti, a od pape o gradjanskoj i vjerozakonskoj slobodi Romanjolacah. Pa ja jošte badava tražim demokratičkoga pisca, koj bi u ime svoje sviesti ili svoje uvriedjene pameti usudio se bio odbiti takova pomoćnika.

Poznat je odgovor, što se tepa na ove nepobitne prigovore.

Kažu tamo na Iztoku, u Poljskoj, u Irskoj opiru se stotine suprotivštinah našemu djelu: naši pouzdani savezi, naše sadanje simpatije uztežu nas: nemožemo sve, što bismo htjeli. Al ovdje u Romanji, proti staromu jednomu duhovniku bez vojske i novacah možemo sve, što nas je volja.

Možete sve! jeste-li o tom dosta sjegurni? Možete: materialno, dà, al moralno, ne; jerbo toga nesmiete. Pa ako se i vi oglušite glasu dužnosti, nemoraju se drugi, prosvjetljeniji i savjestniji od vas, vazda oglušiti glasu koristi!

Digitized by Google

Sto može koristiti kojoj vlasti, bila konzervativna ili liberalna, monarkička ili repulikanska, da pobudi proti sebi jednodušnu osudu katolikah cieloga svieta? Za tim je malo stalo, reći će tkogod. Al za tim nije malo stalo. Nijedan pametan vladar, nijedna ozbiljna politika nemože nehajno gledati na nezadovoljstvo velikoga mnienja, razprostrtoga po svoj površini zemaljske kruglje. Al niti najveći dušmani, niti najpovršniji ljudi nemogu tajiti, da katolici vjerujući sačinjavaju jošte veliko i mogućno mnienje na svietu, a ovo mnienje je jednoglasno. U politici, u filosofiji. u povjestnici katolici su mnogovrstno i srećno razdieljeni, velim srećno, jerbo je razdieljenost bolja od jedinstva u onom, što je varave i zemaljsko. No oni su jednodušni u priznanju papinskoga prava, jednodušni u tom, što svaku nepravdu, učinjenu svomu otcu, smatraju kao da je najuvredljivija njim samim nanešena. O tom nepostoje tri mnienja, nepostoje niti dva; o tom je samo jedna misao. Iznimke, ako ih ima, samo potvrdjuju pravilo. Dvojim, da bi se u nas mogao naći medju tisućom jedan odpornik. Katolici nemiešaju, kako im se neiskreno prigovara, vremenito s duhovnim: al vjeruju svi, da je papinska vremenita vlast potrebita za duhovnu neodvisnost katoličkoga svieta. Oni u tom nesmatraju dogmu, članak vjere! oni vide u tom ciglo pravo, ako hoćete pravo čovječje i podvrženo svim promjenam čovječanskih stvarih, ali providno, sveto i zakonito medju svimi. Oni gledju u tom neodolivo jamstvo, koje nikoje drugo nemože nadomjestiti, a koje jedno nadoknadjuje za nje sva ona, što ih je pružalo staro ustrojstvo družtva, gdje je duhovna vlast imala tisuće braništah, tvrdinjah i povlasticah, kojih više neima. Nitko netraži, da se povrate, nitko za njimi nežali; no uništenje njihovo čini, da je za dostojanstvo i postojanje vjere tim nuždnija cjelovitost i neodvisnost papinstva. Ima-li druga koja mjera, da se s vrhovnom glavom katoličke vjere nepostupa onako, kako „Siècle“ hoće, da se baraće s našimi biskupi; da mu se nemože reći u ime demokracije: Ti šuti, jerbo nisi van plaćeni činovnik? Ima-li u sadanjem stanju europskoga družtva kakova kombinacija, kakova uredba, koja bi vjeri katolikah i neodolivoj neodvisnosti njihova otca mogla nadomjestiti jamstva, koja im obezbjedjuje vremenito vladarstvo papino? Nitko je nije jošte smislio; nitko je nije jošte obreo. Pa nisu biskupske poslanice ili crkveni sabori, koji to kažu, to je jednodušna rieč sasvjestnih državnikah, koji su uzimali obzir na velike političke i družtvene zahtjeve. Neima ni jednoga, koj nebi rekao, kako reče god. 1849. u francezkoj sabornici g. Odilon Barrot, tada predsjednik savjeta, u zamjernoj onoj razpravi o crkvenom pitanju: Treba da obje vlasti budu u rimskoj državi pomiešane, za da budu razdružena u ostalom svietu.

Za onoga, koj neće katoličanstva, koj vidi u crkvi samo neprijatelja čovječanstva, a u svećenstvu zločince, koje treba zadušiti u blatu, nije ništa naravnije i dosljednije, van da se napadne na ono, što drži zajedno spoljašni i vremeniti ustroj katoličanstva, no ništa nije od toga nepametnije i krivičnije za onoga, koj shvaća i proglašuje snagu, valjanost i družtvenu potrebu vjere.

Neka nitko nekaže, da se tu radi samo o Romanji, to jest o jednom dielu, jednom ulomku toga vremenitoga vladarstva, koje se u načelu pripoznaje za neobhodno potrebito. Neima sumlje, da je vremenita papinska vlast bila i može biti smanjena ili povećana, kao svaka druga vlast na svietu; no, izvan što je papino pravo na pokrajinu, što ju hoće da otmu, osnovano na ugovorih, na narodnom pravu, na posjedu bar tako zakonitom, kako posjeduje Piemont genovezku republiku ili Franczka Korziku, tako zakonitom, kako je ikoj drugi u Europi, nevalja da bude prosto izvadit jedan ili dva kamena iz sgrade na ime dokazah i načelah, koja jednom priznana i posvećena, moraju neobhodno provalit svukoliku.

Može se dogoditi, da propadne ova stara i sveta sgrada, štono je kroz jedanaest vjekovah oprla se svim buram; može biti, da dodje do toga, te će sveta stolica na sveobćih razvalinah opet ustanoviti sve staro pravo Europe, na koje se tako samovoljno napada, koje se tako kukavno brani. To je moguće; sve je moguće ovdje na zemlji. Nitko medju nami nespaja nerazrješivo obstanak papinstva s vremenitom vlastju; štogod došlo, ono će preživiti, a s njim naša vjera i naša sinovska ljubav. Providnost Božja znat će već naći drugih putevah, da ono ovršuje svoje nedospjetno poslanje.

Fata viam invenient.

Al ovako, ako se uništi ovaj toli starodavan, toli koristan i toli zakonit uvjet vrhovne duhovne vlasti; ako se vladari i prevratnici slože, jedni da ga uzdrmaju, drugi da ga razvrate, imat ćemo i mi pravo reći do vieka, da su učinili zlo. To će biti zajedno pogreška i zločin, nepodobština i nepravda.

To će biti opaka svrha stečena opakimi posredicami. To će biti najočevidnija povreda, u vieku, koj ih je toliko vidio, narodnoga i javnoga prava prosvietljenih narodah. To će biti pobjeda lukavosti i nasilja nad poštenjem, nad izdanom slabosti, nad prezrenim pouzdanjem. Običaj je u naših velikih publicistah, koji su ulagivaoci prema mogućnim, a kudibabe prema slabim, da se rugaju suzam i strielam papinim. Ajme! znamo, da suze papine nediraju van njegovu poslušnu djetcu, a njegovih strielah da se neboje van oni, kojim nepriete. Zato ipak one neprestaju biti suze nevinosti i striele pravice. Niti jedne neće vazda ostat neplodne, niti druge vazda nemoćne. Neće nam se moći usta zaklapati ni zadugo i uviek. Tisuće glasovah, u crkvi i povjestnici, opetovat će ono evangjeosko non licet. Slušajte dobro: Non licet. To nije ništa, a to je i sve. To neprieči ništa u ovaj par, nu to odlučuje sve za budućnost, na sudu Božjem kao i na sudu ljudskom. To nije zabranilo Herodu učiniti, što mu se je vidjelo dobro: ali polag svega toga tko bi htio, da je bio Herodom? To nije uzkratilo Pilatu

Digitized by Google

dopustiti, da pobjedu održe strasti zaslieplјena i krivična puka, zadovoljiv se, što si je o tom oprao ruke. Al tko bi dakle htio da bude Pilatom papinstva?

Predlog iz Rima za godinu 1860.

Scilicet ingenio multum locus addit.
Inter et est sub quo sydere verba fluant.
Jan. Pann.

Ako su se stari sa štovanjem držali poslovice: „nulla dies sine linea," ako Tito žali prošli bez dobročinstva dan: „Amici diem perdidi:" tim većma cieniti moramo vrieme mi, te bojat se, da nam ciela godi nabezplodna neprojde, kao što ih projde deset — u ovo naše doba, kad se čini kano da prostor i isto vrieme izčezavaju naglim sljedovanjem sgodah, koje se inače kroz stoljetja radjahu. „Upotriebiti vrieme — jest živjeti" bilo je vazda načelo — budi dakle tim više sada!

Viek naš zove se obično viekom sjedinjenja. Dan današnji osvjedočen je svatko o istini: da više očih više vidi, više rukah više može, i da se u družtvu sjedinjenimi silami izvode ogromne stvari, pojedincem nemoguće. S toga vidimo, kako posvuda postaju družtva za obranu i pospješenje različitih koristih i svrhah; za procvjetanje umjetnostih, obrtnosti, trgovine, za izvedenje prokopah, željeznicah, i parobrodarstva. A radostno opažujemo, da se i na crkvenom polju za razširenje vjere i povećanje ćudorednosti shodna družtva i bratovštine uvedene uživaju svestrane podpore. [1]).

Jedino u nas Hrvatah neima te neima sličnih sdruženjah, *) kao da je sasvim jalova naša domovina, kao da se činom obistinjuju (?) rieči rodoljuba, izustjene nad smrtju najvećega rodoljuba: „da se iskreni Hrvat u Hrvatskoj jedva naći može," — jedino, rekoh, u našoj liepoj, svimi darovi od stvoritelja nadieljenoj, nu najviše nemarnostju žiteljah ne srećnoj domovini neima imena ovoga vriedna družtva. [1])

Odkuda to dolazi? Ja dvoji samo uzrok pronaći mogu: ili narod naš nezna za sredstva, kojimi se ini narodi služe, da postignu opredieljene svrhe, — ili nije oduševljen živom, djelatnom vjerom Isusovom. Ovim posljednjim težko mi je okriviti narod svoj, koj upravo radi vlastite mu nepokvarene nabožne ćudi nad sve ine ljubim; već bi rado rečeni uzrok pripisao nepoznanstvu bližnjih narodah, premda, boljelo kako mu drago, dublje temelj motrećemu ukažuje se, da se jedno i drugo za uzrok pripoznati mora.

Doba naše nije samo doba sdruženja — već je i doba vjere i nevjere!!

Povjestnica nam nekaže današnjemu slična položaja. Jer premda od početka svete vjere naše kroz sva stoljetja pojavljahu se krivovjerstva i razkolničtva; u nijedno doba ipak nenavještivahu se znanstvenom dosliednostju golo bezboštvo i načela svakomu pravu protivna — kao upravo danas. Dočim teoretično podkopa Hegel, Strauss, Feuerbach itd. znanstvenu stranu vjere, do toga praktično uzdrmati nastoje About, de la Gueronnière i Mocquart — ili ih uzmi pod jednim imenom — istu pećinu, na koju postavi Isus crkvu svoju.

Proti tomu postupanju nevjere nikad se nije jasnije izjavila samosviest katoličke vjere, nikad se neobistini toli očevidno moć milosti, molitve i djelatne kršćanske ćudi — kao upravo danas. Pače isti iskreni protestanti uzdišu za postavnom vjerom. [2])

Ovom živom vjerom oduševljeni, uzdajući se u milost Božju, te postojanom molitvom oboružani utemeljimo našim potrebam najshodnije družtvo ili bratovštinu upravo tekuće godine 1860, koja nosi klice od neizmjerne važnosti, da tako u ovoj borbi Beliala s pravom svjetlostju i mi našu po Bogu nam naloženu zadaću riešit pojdemo.

Udaljeno od svake politike imalo bi se družtvo oto, bratovština ota na temelju bogoljubstva kroz sav narod skroz razširiti. Novčić udove, molitva prosjaka, milost od sgora imaju ga uzdržavati, oduševljavati, voditi.

Nije nam od potrebe dugo umstvovati i daleko tražiti izgled toga družtva: najbliža braća, susjedi podlogu nam pružaju — Slovenci i Magjari. Ondje cvatuća bratovština sv. Cirila i Metoda — ovdje družtvo sv. Stje-

---

[1]) Predugačak bi bio, da samo poimence navedem razna na korist vjere i čovječanstva u novije doba uvedena družtva i bratovštine. Evo njekojih: Lionsko družtvo za razširenje vjere, koje od jedne bogoljubne udove švelje sa jednim sou-om na mjesec početo nosi danas do 5 milionah franakah; bratovština djetinstva Isusova; br. Marijanska u Beču za afrikanske misije; bratov. Pija, sv. Severina, sv. Bonifaca, sv. Karla Boromejskoga, imena Božjega, za svetkovanje nedjeljah i praznikah; družtva stolnih crkvah, za spiev i skladbu; br. sv. Norberta, sv. Mavre za vojake; djetićah, sv. Nikole, za uboge; sv. Vinka, sv. Ludmile, sv. Ive; br. za odgoj malene djetce, za sliepe i gluhonieme, sv. Franje Regiskoga i družtvo trieznosti; dr. za ukinuće trgovine s robljem, br. kažnjenikah, br. dobroga Pastira, br. nemoćnikah, br. sv. Kamilla u Beču, br. pogrebna, br. molitve, br. srdca Isusova i Marijina, br. žive brojanice, sv. Stjepana, sv. Cirila i Metoda itd. Svih ovih družtvah i bratovštinah početak bijaše neznatan, malen; nu poput gorušična zrna potjeraše stabla, pod kojih sjenom čovječanstvo Tvorcu svomu služi. Ako dopusti prostor „Kat. lista," opisat ću na kratko sbrojena družtva i bratovštine. — Takovim načinom uzdržavaju se bogoljubni zavodi, kojih je glavnice zmaj pobunah prožđro. . .

*) Ima, ima i to njih više; a ako ih toliko neima, koliko drugdje, uzrok je, što neide svaka kapa na svaku glavu. Ured.

[1]) Jer zašto da se mistificiramo? Pokus družtva parobrodarskoga utonuo je sa „Slogom." Pokus družtva matice ilirske je umro (Nije. Ur.) — barem znaka života kroz više godinah nedaje (Podala je nedavno. Ur.); pokus družtva narodnoga kazališta se je izrodio; — družtvo za povjestnicu jugoslavensku sačinja, pravo rekuć, sam g. predsjednik; — družtvo narodnoga doma jedva obstoji; — jedino gospodarsko družtvo radi — nu stegnuto ponajviše na Zagreb; a zar da spomenem mrtvorodjena družtva za spomenik Grobnički i Jelačića-bana?!

[2]) Navodim samo Wolfganga Menzela (Litteraturblatt, Stutgart, Nr. 1. i 2.), koj sdvojiv nad težnjom njemačke književnosti, medju ostalim kaže: da u školah i sveučilištih već kroz tri vieka sasvim drugi duh diše nego-li kršćanski!

Digitized by Google

pana. Cilj i djelovanje ovih dviuh sdružit je zadaća naša — od koje zavisi srećnija budućnost naša [1]).

A možemo-li vredniji spomenik podići spasonosnomu i narodnomu djelovanju svetih slavenskih apoštolah Cirila i Metoda, nego da zahvalno pripoznavajuć njihovo apoštolsko djelovanje u istom duhu i mi prosvjetu vjere medju narodom razširiti nastojimo?

Pod štitom dakle milostive majke Božje, prečiste djevice Marije, a pod naslovom „Sv. Cirila i Metoda“ ustrojena je početkom godine ove bratovština — rekoh, ustrojena je, jer ovdje već imade dvanaest članovah — na svaku svrhu rečene bratovštine pristupivših.

Prva i glavna svrha jest moliti svaki dan jedan Otče naš i Zdravo Mario — te dodati: „Sveti Cirile i Metode! molite za nas“ s namjerom, da Bog milostivi sjedini razdruženu braću našu s crkvom rimskom. Na dan ss. Cirila i Metoda imadu svi članovi pribivati sv. misi i isti dan ili u osmini primiti svetotajstva, budući dionici raznih crkvenih proštenjah. Dužnost je pojedinoga člana skrbiti, da čim više drugovah pridobije.

Druga glavna svrha jest: izdavanje nabožnih i u obće pučkih koristnih knjigah. U to ime žrtvuje svaki imućniji član jednu forintu svake godine za života svoga. Neimućni polag volje.

Treća svrha: podupirat narodne zavode: Collegium ili sjemenište sv. Jerolima u Rimu, i sjemenište glagolsko u Priku u Dalmaciji; podupirat do vremena izkapanje crkve sv. Klementa u Rimu, dok se pronadje tielo sv. Cirila u njoj sahranjeno. Najimućniji članovi imali bi polag veledušnosti svoje k svetim ovim svrham po volji doprinositi. [2])

Da to sve do godine 1863. u život stupi, bio bi najsjajniji i najshodniji spomenik svezaslužnim apostolom Cirilu i Metodu, i najkoristnija glavnica narodu našemu. Pa zar je to nemoguće, da narod onaj, koj je prošaste godine u državnoj pogibelji do sto tisućah for. u kratko vrieme na oltar domovine položio, da isti narod za duševnu budućnost svoju — za spas svoj — istom toliko doprinese?!

Uvriedio bi listom narod, tko bi o tom dvoumio.

Ruke dakle na djelo — ali svikolici! — pa Bog će dati i sreća junačka.

Pod zakriljem kojega domaćega vrhovnoga pastira sastavljeni odbor, izručiv djelovanje svoje prečistoj dj. Mariji i ss. apostolom Cirilu i Metodu, urodit će divnim, spasonosnim plodom.

Na dan sv. triuh kraljah.

Stjepan Miinarić.
kanonik kod sv. Jerolima.

---

[1]) Presvietli g. biskup labudski, Martin Slomšek, utemeljio je družtvo ili bratovštinu sv. Cirila i Metoda god. 1851. u svojoj biskupiji, a potvrdio ju je i proštenji nadario sv. otac Pio IX. Svrha bratovštine jest, da se moli za sjedinjenje iztočne braće. Koga se to bolje tiče nego nas?! Za izdavanje knjigah na pučku kršćansku prosvjetu smjerajućih, i za podporu nabožnih svrhah sklopilo se družtvo sv. Stjepana kralja u Budimu-Pešti god. 1847, te već god. 1854. (po višjoj vlasti odobreno) brojaše 124 utemeljitelja, 64 začastna i 2860 redovitih članovah, koj broj danas je podvostručen. Kako revnivo napreduje hvaljeno družtvo na polju književnosti, to opisati prostor ovdje nedopušta; dosta budi rečeno, da do sada izdà oko 500 svezakah! Sdruženje dakle ovih dviuh družtvah dalo bi nam jednu podpunu bratovštinu, koja bi, po sv. otcu potvrdjena i darovi crkvenimi nadieljena, mogla oživotvoriti plemenitu nakanu g. Jelisave Prasničke, s tim dodatkom, da se u ime poziva njenoga darovane svote jedino na izdavanje pučkih knjigah obratit imadu.

[2]) Od najveće potrebe i koristi čin takova družtva bio bi, kad bi opredielilo nagradu ili ponudilo podporu od 500 fr. onomu, koj bi do god. 1863. narodnu povjestnicu napisao.

Dopis.

S bosanske granice. U „Narodnih Novinah“ od 14. Siečnja t. god. nalazi se pismo cara Napoleona na sv. otca papu, zatim nota rimskoga službenoga dnevnika, koja osudjuje brošuru „Papa i kongres.“ U toj noti stoje ove rieči: „Razlozi, koje donosi ovaj spis, jesu opetovanje bludnjah i klevetanjah, koja su već toliko putah izrigana bila protiva sv. stolici.“ Poluslužbeni list Parižki „Patrie“ i Grandguillot u poluslužbenom takodjer listu „Constitutionnelu“ kažu, da su taki izrazi ne samo uvreda i pretnja, nego da spadaju u rječnik, od koga bi sv. evangjelje imalo porumeniti. Žale obadva poluslužbena lista, što se s takimi strastmi kompromituje uznositi položaj crkvene glave i da se politička nezavisnost pape, koju tobože iskreno žele, takimi očitovanji izlaže pogibeljim itd. Nisu-li i to podmukle pretnje? Pak kada za take izraze vuče se na odgovornost službeni list „Giornale di Roma,“ a posredno i papa isti, makar i drugčije s dvora rieči zvonile, i kad ih taj rječnik smućuje, nek i Isusa na odgovornost potegnu, što se je usudio reći: „Dicite vulpi illi Herodi“ Luc. 13. „Væ vobis Pharisæi Hypocritæ“ Luc. 11. A kad ga pravoznanci potegoše na odgovor riečmi: „Hæc dicens magister etiam nobis contumeliam facis,“ on se usudi reći: „Væ et vobis Legisperiti“ itd. Pa kakav mu je službeni rječnik, kad i prve poglavice naroda zove „genimina viperarum, generatio perversa et adultera.“ A njegov učenik sv. Ivan veli: „foras canes et impudici;“ pak naličan je rječnik u svih prorokah i apostolah, jer nisu morda znali i htjeli imenovati stvari nego svojim vlastitim imenom: istinu „istinom,“ laž „lažju“ tako i licumjerstvo, klevetu i ostala. A rječnik svjetovne mudrosti sve zna izgladiti, i grdne stvari plemenitom odjećom zaodjeti, kako nam najbistrije to sv. Grgur papa (in libro moralium) opisuje, kad veli: „Deridetur justi simplicitas. Hujus mundi sapientia est cor machinationibus tegere, sensum verbis velare: qnæ falsa sunt, vera ostendere: quæ vera sunt, falsa demonstrare. Hæc nimirum prudentia usu a juvenibus scitur, hæc a pueris pretio discitur: hanc qui sciunt, ceteros despiciendo superbiunt: hanc qui nesciunt, subiecti, te timidi in aliis mirantur: quia ab eis hæc eadem dupli-

Digitized by Google

citatis iniquitas nomine palliata diligitur, dum mentis perversitas urbanitas vocatur.“ — Sed quæ fumus vanæ humanæ sapientiæ subducit, simplicium justorum illuminato fidei oculo clarescunt, dicente Christo Math. 11.: „Confiteor tibi Pater rex cæli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus, et revelasti ea parvulis;“ candidis scilicet, ingenuis, et simplicibus, juxta s. Chrysostomum.“ Nije se dakle čuditi, što se jede i gnjeve „Patrie“ i „Constitutionnel“ na naravni, iskreni i otvoreni jezik rimskoga dnevnika, s kojim se podmukli i otrovni cilj one brošure upravo naznačuje, a licumjerstvo spisateljevo odkriva.

Viestnik.

Iz Zagreba. Upravo kod završetka današnjega lista stiže nam iz Djakova najnovija pastirska poslanica preuzvišenoga gosp. biskupa djakovačkoga, izdana na svećenstvo povodom najnovije papinske enciklike, koju nj. preuzvišenost svomu svećenstvu priobćuje, te, nakon mudra i bistra uvaženja sadanjega nepovoljnoga stanja katoličke crkve, naredjuje, da duhovnici svoja stada shodnim načinom obavieste o sadržaju papinske okružnice, i da se odsele svake nedjelje i blagdana po svih crkvah ovršuju javne molitve za sv. otca. U sljedećem broju priobćit ćemo podpunim sadržajem pastirsku poslanicu preuzvišenoga gosp. biskupa djakovačkoga.

— Ove korizme propoviedat će sljedeća gospoda u Zagrebu: po utorcih u prvostolnoj crkvi prečastni gosp. kanonik zagrebački Franjo Mučnjak; po sriedah u crkvi sv. Katarine g. Antun Brodnik, učitelj vjere na višjoj gimnaziji zagrebačkoj; po četvrtcih u crkvi milosrdnicah g. Stjepan Tadić, kateketa i profesor; po petcih u crkvi sv. Marka č. ot. Pavao Paulić, član ovdašnjega franciškanskoga samostana; po subotah u crkvi sv. Marije g. Antun Lukić, prebendar i kateketa; po nedjeljah u crkvi sv. Ivana g. Franjo Mihelić, prebendar prvostolne crkve. Sve ove propovjedi držat će se poslie podne, i to u crkvah sv. Katarine i milosrdnicah njemački, po svih drugih pako hrvatski.

Iz Pariza. Biskupa orleanskoga g. Dupanloupa obtužio je s povrede poštenja Havin, urednik republikanskih novinah „Siècle,“ te je onaj već pozvan pred sud za dan 1. Ožujka. Povod toj tužbi dalo je to, što je onaj slavni zatočnik crkvenih pravah, odgovarajuć u „Ami de la Réligion“ uredniku „Constitutionnela“ radi objavljenoga i u zadnjem listu napomenutoga lista, što ga je bivši orleanski biskup, udvorica Rousseau, god. 1810. u gallikanskom duhu pisao poglavarom svoga sjemeništa, kaže i ovo: „Ostavimo „Siècle.“ Vi ste pošten čovjek“ (t. j. urednik „Constitutionnela“). Iz toga izvodi Havin, da njega g. biskup orleanski nedrži za poštena čovjeka, i na tom osniva svoju tužbu. Čuje se, da će g. biskupa braniti slavni govornik i legitimista Berryer, koj je njekoč i Ljudevita Napoleona branio pred pairskim sudom.

— Iz dviuh diplomatičkih spisah, što ih je u najnovije vrieme izdao ministar izvanjskih poslovah Thouvenel, jedan za poslanika rimskoga i rimski dvor, a drugi kano okružnicu na sve francezke diplomatičke zastupnike, upravljen proti posljednjoj papinskoj enciklici, vidi se jasno, da francezka vlada ništa nepopušta od svojih osnovah glede crkvene države. Oba ova spisa, osobito drugi, takovim su glasom sastavljena, da veoma udara u oči, kako vladar jedan, koj jošte neprestano riečmi hini odanost k crkvi i počitanje prema sv. otcu, drzovitim licem hoće da pouča namjestnika Isusova o stvarih, što se tiču vjere i crkve; kako isti kano katolik rodjeni i odgojeni vladar, oglušiv se vrhovnoj izreci pape i prosvietljenim glasom biskupah cieloga svieta, sveudilj jošte opetuje temeljito i perom i tisućogodišnjom povjestnicom oprovrgnuto tvrdjenje, da duhovna vrhovna vlast nad kršćanskim svietom nemože obstojati sa svjetovnom vladom u Rimu. Obširna ova dva spisa bit će čitali naši čitatelji po političkih novinah; o drugom samo jošte dodajemo, da ga bečki „Öster. Volksfreund“ radi himbenoga krasorječnoga šaranja, kojim je sastavljeno, prispodablja rukavici, štono s polja gladka i svjetla krije na crkvenu otimačinu pruženu ruku novoga Juliana Odmetnika. — Svoje neprijateljsko postupanje proti crkvi pokazuje francezka vlada i tim, što sveudilj pošilja opomene novinam, koje se usudjuju koju reći na obranu crkve, dočim je svim novinam prosto opadati crkvu, papu i biskupe koliko im drago.

— U posljednjem našem listu prijavljenu viest, da je car ruski u vlastoručnom pismu na cara Napoleona zauzeo se za crkvenu državu, imamo uslied novijih izvjestjah tako izpraviti, da car Aleksander nije u tom poslu pisao francezkomu caru, već se samo u istom smislu očitovao pred francezkim poslanikom, što je ovaj u Pariz javio. — Isto tako nije se potvrdila prvlja viest novinah, da je papinska enciklika pročitana i u tuilerijskoj kapeli; po nalogu nadbiskupa kardinala Morlota pročitana je samo u župnih crkvah. Ovaj visoki crkovnjak, bivši prije ljubimac Napoleonov, nehoteći s njim sada puhati u jedan rog, pao je u nemilost, te, kako pišu novine, zahvalio se caru na časti državnoga viećnika i carskoga velemilostinjara, a car da je na to pristao.

Dopisnica uredničtva.

G *Fra P. T.* u *S.* Vam i drugu poslani su svi izostali brojevi. Novci iz B. nestigoše jošte. — G. *F. F.* u *V.* Nedugujete ništa za prošlu godinu. — G. *U. G.* u *R.* Potvrdjujemo prijam. — G. *J. M.* u Č. Vaša predplata stigla nam je tek onomadne u ruke, i svi su Vam brojevi odaslani; ako ih jošte neprimiste, potražite ih na pošti u O.; ako ih i tamo nenadjete, a Vi ih opet reklamirajte.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 9. U ČETVRTAK 1. OŽUJKA 1860. TEČAJ IX.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Katoličke iskrice

od

Ilije Okrugića, Sriemca.

(Nadalje.)

XIV. *)

Stvorivši Bog prvoga čovjeka uvidi, da mu nije dobro, ako bude sam; toga radi dade mu drugaricu života, jedno, da se tim sredstvom razplodi pleme čovječansko, a drugo, da se zadružnim življenjem olakša stanje života čovječanskoga.

Tim činom utemelji Bog družtveni život.

Družtveni život kako za tjelesni tako i za duševni razvitak i napredak neobhodno je potrebit. Već majka priroda na družtveni život goni čovjeka. Čovjek rodjen na ovaj sviet, malen i slabačak što bi i kud bi bez družtvene pomoći? Istom sviet ugledavši skapao bi bez hrane i njege materinske, neznajući i nemogući kao takov sebi naći, a nekmo-li pribaviti potrebite hrane, a slabosti svojoj potrebite njege i podpore.

Popevši se na noge i ojačavši družtvena pomoć nemanje mu je potrebita, da materialnu budućnost svoju osigurati može.

To isto razumie se o njegovom duševnom razvitku i napredku. Da neima družtvenoga obćenja, morao bi čovjek kao divljak odrasti i takov ostati. U tom mu na pomoć pritiče družtveno roditeljsko odhranjenje, crkva, škola i obćenje ljudsko.

Što ovdje o pojedinom čovjeku rekoh, u obće se razumie.

Providnost Božja tako je to premudro uredila, da sve pokoljenje čovječansko jednu kanoti porodicu sačinjava, koje otac ili glava jest Bog sám, otac naš nebeski.

Bog je to tako hotjeo, da bi se potrebućom družtvenoga života tim bolje i čvrstije sveza ljubavi medju ljudmi učvrstila, i da bi nestalo one nemani Bogu odurne, a ljudem toli nahudne — svojeljubja i sebičnosti.

Dà prekrasna odredjenja Božjega! po kojem bi ljudi već na ovom svietu život prvobitni, rajski, život ljubavi i jedinosti bratske, život umiljna jarma i lagana tereta uživali!

Ali jao žalosti! kad bacimo pogled na čovjeka. Istom što se je na noge popeo, zaboravlja on već na zadružnu pomoć, po kojoj medju sviet stupi, zaboravlja na odredjenje Božje, pak sve sile svoje upire, da bude samostalan, neodvisan od svakoga, da se oddieli njekim načinom od družtvenoga života i sveze njegove.

Sin ostavlja rodjenoga kadkad i ostarjeloga otca svoga, — kći rodjenu majku svoju; bratja se diele svadjajući se radi baštine otčinske.

Bogat prezire siromaka; zanj neće ni da zna baš kano da i nije na svietu, — pak i isti pogdjekoji siromak mrzi na drugoga siromaka, želeći da je on sám na svietu, da mu time bolje bude.

To je ona prokleta neman sebičnosti i svojeljubja, to plod prvoga napastnika ohologa, hotećeg se uzvisiti nad Boga stvoritelja i gospodara svojega; to je žalostni ostatak grieha iztočnoga.

Čovjek, premako rodjen družtvenim načinom, pak tako i odhranjen, premako naravskim nagonom družtvenom životu prikopčan, ipak neće da prizna taj naravski zakon, neće da pripozna volju Božju, nego bježi gore no divljak od družtvenoga života, kano od pretežka jarma; traži i želi samostalnost, kano da je u njoj jedino blaženstvo bitja i žitja njegova, i dočim ga kraj sve te opornosti njegove budi duševne budi tjelesne potrebe silom kane prikopčiti družtvu čovječanskomu,

*) Prvih trinaest iskricah priobćeno je u brojevih 27—32. „Kat. lista“ god. 1859. *Ured.*

Digitized by Google

onda oholost duha nečistoga i zle strasti srdca njegovoga dotle se bore s naravnim zakonom i zakonom uma, dok oba neobore, a njega samu sebi neostave.

Imade sijaset takove vrsti ljudih na svietu. Pak koliko protuslovje? Kaže liepo poslovica naša: „Svaka ptica svome jatu leti.“ Mravak s mravkom hranu skuplja i nosi za ziminu; pčelica s pčelicom medne páti gradi: a čovjek, razumno, najplemenitije stvorenje Božje, oddjeljuje tudjeći se od čovjeka jednoplemenika i brata svoga, želeći sám biti stvoriteljem i uživaocem dobra svoga.

Jao čovjeku sebičnu! Jao narodom oholim! A kuku i jao svietu radi sebičnosti i oholosti! ove bo dvie paklene nemani kidaju karike sveze družtvene, bez kojih neima sreće ni napredka, pomoći ni olakšice, sloge ni ljubavi na tom svietu. Po njih sviet postaje trkalištem, na kom svaki k cilju svoje sebičnosti bježi, a sve, što mu je na putu, ruši i obara; postaje stanom vječnoga meteža bez uprave i reda; postaje hudom i žalostnom obitelju, u kojoj vlada nemir, svadnja i progonstvo, riečju: postaje dolinom suzah, vajah i uzdisajah.

Da ovoj sve poplavljajućoj bujici Bog dragi kanoti odporni nasip stavi, po svom premudrom providjenju ustanovio je na svietu dva družtva, dva lanca sviše karikah sastojeća; a ta družtva jesu: duhovno i svjetovno.

Prve karike tih lanacah jesu glavne t. j. glave njihove. Druge karike jedna s drugom, a sve skupa s glavom svojom spojene jesu saveznice i podupirateljice toga družtvenoga lanca.

Kada god na ova dva lanca, duhovni i svjetovni, pomislim, i nehotimice padnu mi na pamet dvoje verige sv. Petra, jedne, s kojimi pod Irudom, druge, s kojimi pod Neronom bijaše sapet, i koje u on čas, kada ih sravniti hotijaše, čudnim načinom u jedno se skopčiše, da nisi mogao jedne od drugih razlučiti za dokaz, da su obe jednoć, prem u razno doba sv. Petra vezale.

Isto tako Božjim odredjenjem dva ova družtvena lanca, duhovni i svjetovni, prem po sebi različita, samo jedan lanac sačinjavaju, imajući jednu istu svrhu t. j. jednim istim vezom sve ljude raznoga stališa, spola i dobe u jednu družtvenu obitelj, koje otac jest Bog, spajati, te svakoga u području djelokruga svoga vječnomu odredjenju svome privoditi.

Svrha je ovih iskricah u ovoj novoj povorci sve karike ovih obajuh lanacah, počemši od obiuh glavah njihovih, napomenuti s obzirom na djelokrug njihov, te dokazati i utvrditi svezu družtvenu, da se laglje postigne cilj odredjenja našega, koj je vječni spas dušah svih nas.

(Dalje će sliediti.)

Iz života pape Pia VII. *)

Bilo je godine 1799. na 29. Kolovoza, kad je Božji namjestnik na zemlji, papa Pio VI., starac u 81. godini kano zarobljenik i prognanik izdahnuo u tudjinstvu, oporučiv prije smrti, da se papinsko izborište (Conclave) sastavi ondje, gdje bude najviše stožernikah, zakonitih izbiralacah. U tu svrhu sazvà stožernički starješina Albani izborište u Mletke, kamo se bjehu sabrala 34 stožernika, te na 1. Prosinca 1799. počeo izbor pod zaštitom Franje II, cara rimsko-njemačkoga. S početka bijahu jedni za Bellisomi-à, a drugi za Mattei-a, pa kad se za nijednoga od ovih nemogoše složiti potrebite dvie trećine glasovah, predloži prelat Herkule Consalvi, koj obnašaše prije mnoge visoke službe, a tada bijaše u izborištu tajnikom, stožernika Barnabu Chiaramonti-a, te na 14. Ožujka 1800. izaberu njega. On iz zahvale prama svom predšastniku, što ga je zaogrnuo grimiznicom, prozvà se Pio VII. Rodio se on god. 1742. u Ceseni iz grofovske porodice, stupio mlad u Benediktince, postao u Rimu lektorom t. j. profesorom iz bogoslovja, tude omilio Piu VI, komu je nješto bio i u rodu, postao tivolskim biskupom, od tuda do mala imolskim, a onda god. 1785. stožernikom. Kao imolski biskup očitovà on slobodoumnih političkih mislih, kao mu i veliki nasljednik Pio IX., koj se takodjer s imolske biskupske stolice pomačè na papinsku. Po imenu bio je Chiaramonti god. 1785. u jednoj svojoj propovjedi opomenuo biskupljane, da se pokore zaalpinskoj republikanskoj vladi, koja je sbilja postojala, te ga radi one propovjedi držahu mnogi za republikanca i prijatelja bune. Vendar papa Pio VII. imaše biti odabranim orudjem u providnoj desnici Božjoj, te doživjeti sudbinu, kao što nije nijedan prije njega. Čim se izjaviše Austrija i Napuljska, da su pripravne vratiti papi otete Francezom njegove zemlje (jer nješto bijaše još Francezom u rukah), uljezè Pio VII. na 3. Srpnja 1800. u svoju stolicu Rim. Nego do mala zaprieti opet pogibelj: jer skoro poslie njegova ulazka dobi Bonaparte bitku kod Marenga, te su ponarasla bojnoj slavi francezkoj krila, za koliko jih je bio Bonaparte u Egiptu obrezao, i ništa nije bilo laglje, nego da će se pobjeditelj polakomiti za Rimom. Ali u to posta Bonaparte prvim konsulom (25. Pros. 1799.) i pošto je smirio prevrat, naumi povratiti u Francezkoj katoličku crkvu: sbog šta počè se umiljivati sv. stolici, i gledaše s njom utanačiti konkordat. U to ime odputi se Consalvi, koj je jur bio postao stožernikom, u Pariz, i tada se utanači onaj konkordat od god. 1801., uslied kojega je

*) Čini nam se sgodno priobćiti ovaj životopisni naris, budući u njem mnogo poučna i za naše sadanje okolnosti. Ured.

Digitized by Google

u Francezkoj povratjena katolička crkva, a papa odobrio novo razdjeljenje biskupijah. U njem obećà papa, da će svim prvašnjim biskupom, bili prisegli ili neprisegli na narodni ustav protiveći se crkvenim zakonom, zapovjediti, da se odreknu časti; zatim, da će prvomu konsulu biti prosto naimenovati biskupe, samo da će imati dotičnici od pape dobiti potvrdu. Polag toga konkordata imali su župnike stavljati biskupi; a isti imali su upravljati i svojimi sjemeništi i drugimi zavodi; vlada da će davati biskupom i župnikom priličnu plaću, a biskupi i drugi duhovni dostojanstvenici da će imati polagati (novu) državnu zakletvu prvomu konsulu. Po tom konkordatu steče si Consalvi još veće pouzdanje u pape, a do njega opet bijaše sv. otcu prvi u milosti stožernik Pacca. Ali eto nevolje! niti oni biskupi, koji neprisegoše te moradoše pobjeći, niti oni, koji prisegoše te ostadoše u Francezkoj, nehtjedoše se odreći časti bez odvlake; pa što već to neraztuži dobro mislećega papu, razcvili ga, što prvi konsul naimenova s nova odmetnih, nevjernih biskupah, premda nezadovoljiše za svoju odmetničku nevjeru. K tomu moraše papa gledati, gdje Napoleon odmah poslie konkordata izdade cielu povorku tako zvanih ustrojnih članakah, kojimi opozvà mnogo toga, na što se je u konkordatu obvezao. U ostalom pačili su jako Napoleonu i tegotili mu izvedenje konkordata sami njegovi ljudi, a poimence u nevjeri odrasli republikanci, kako svjedoči sam. Evo mu riečih: „Čovjek nemože ni pomisliti odpor, što mi se je protivio povraćenju katoličanstva. Da budem razvio protestantski barjak, bili bi me mnogo radje sliedili. Dotle je već bilo došlo, da su u državnom vieću, gdje me je najviše truda stalo narinuti konkordat, mnogi popustili s tom samo namjerom, da će što skovati te izbjegnuti konkordatu. Dobro, reče jedan drugomu, preći ćemo u protestante, pa nas briga s konkordatom. Sigurno je, da mi je u onom neredu, za kojega se ja pojavih, i uz one razvaline, na kojih sam stajao, bilo na volju uvesti ili katoličanstvo ili protestantstvo. Istina je i to, da je Francezka u ono doba bila više za protestantstvo; nu ja, osim što me je sbilja više vuklo srdce za vjerom, u kojoj sam se rodio, imao sam još važnih razlogah, koji me sklonuše na konačnu odluku. Što bi bio postigao, da sam proglasio protestantstvo? Bio bi dao povod, te bi se zametnule dvie skoro jednake stranke, dočim se je moj poglaviti cilj protivio svakomu razdoru; bio bi razjario vjerozakonske razpre, dočim prosvjeta moga vieka i moja volja smierahu onamo, da ih skrozi nestane. Ove dvie stranke (katolici i protestanti) bile bi se medju se zaratile, oslabile Francezku i predale ju Europi u robstvo, gdje sam ja svu slavu stavljao u to: da joj pribavim gospodstvo nad Europom. Po katoličanstvu izpadè mi sve bolje i sigurnije; unutar Francezke je onaj maleni broj gotovo izčezavao prema velikom, i bio sam naumio s onim postupati tako nemarno, da naskoro nestane svakoga uzroka, s koga bi se kakova razlika medju njimi činiti imala.“ (Sentiments de Napoléon sur la divinité de Jesus-Christ. Pensées inédites, recueillies par M. le comte de Montholon, et publiées par M. le chevalier de Beauterne).

Vratimo se opet na Pia VII. Na veliku štetu dobroj slozi medju Napoleonom i papom morade se francezki poslanik u Rimu, Cacault, ukloniti s mjesta Napoleonovu ujaku, stožerniku Feschu. Cacault bijaše republikanac, ali se opametio, te bio vjeran svojoj državi; ali kao čestit katolik vjeran i sv. stolici, te po nju dobro mislio i radio; sbog toga obljubiše ga vrlo Pio i Consalvi. Pošten i mudar, kao što je bio, izravnà on mnogu prietnju na mir. Što je Cacault popravio, pokvari opet Fesch, i jer mu tajnik u poslanstvu, kašnje proslavljeni Chateaubriand, nastojaše uzdržati prijateljstvo s Rimom, obtuži ga kardinal, a vlada ga skinù s časti. Fesch je medjutim sveudilj prišaptivao svomu netjaku, da se tobože u Rimu nješto kuje proti njemu. Ali do skoro izide na vidjelo, zašto je Fesch u Rim došao za poslanika. Na 8. Svibnja 1804. proglasi se Napoleon carem, i da uzmože u Europi pojaviti se kao zakonit vladar, zaželi, da ga pomaže papa. U sv. sboru nisu dugo znali bi-li, nebi-li se zadovoljilo Napoleonovu zahtjevu; al' napokon složiše se za dà, i 2. Studenoga odputova papa iz Rima, sastà se 25. i. m. s Napoleonom u Fontaineblau-u, stiže 28. u Pariz, i 2. Prosinca u stolnoj crkvi u Parizu svečano pomazà cara. Krunu si Napoleon vrže sam na glavu. — Papa uhvativ tu dobru sgodu htjede Napoleona sklonuti, da opozove više crkvi škodljivih ukazah; ali mu samo gdješto pojde za rukom, n. p. da se nazad uvedu Milosrdnice, Lazariste, misije za inostranstvo i t. d. Kad je u Parizu dovršio poslove, naumi se zaputiti kući; ali ga Napoleon zaustavljaše od tjedna do tjedna, a što više — izjavi mu želju: da od tada stoluje u Avignonu. Za slučaj, ako bi se uztezao papa, predočiše mu dosta jasno, da ga čeka zatvor; nu Pio, sluteći i sam, što bi ga moglo zateći u Francezkoj, priredio je prije polazka službenu listinu, kojom se, ako bi ga u Francezkoj zasužnjili, odriče časti — i ostavio ju u Siciliji. To dakle očitova, i reče, da će Francezom, ako njega i zasužnje, ostati u rukah samo benediktinac Barnaba Chiaramonti. Pomože to, i još onaj večer dobi dopust za odlazak. Na 6. Svibnja stiže

Digitized by Google

opet na radost svih svojih podanikah u Rim, a skoro za njim poslà mu Napoleon na dar prekrasnu papinsku trokrunu. Nu istom što je odahnuo u Rimu, zateče ga opet bieda! Napoleon naime htjede, da mu se brat Jerolim, koj se bio oženio s njekom protestantkinjom, trgovačkom kćerju iz sjeverne Amerike (Pattersen), s njom razpita. Papa videći, da je ženitba valjana, nemože dozvoliti razpit. Napoleon razpita sam i oženi si brata s princezom Katarinom Virtemberžkom, nemogav od pape dobiti pripoznanje ove ženitbe.

(Konac će sliediti.)

Pastirska poslanica preuzvišenoga gospodina biskupa djakovačkoga.

Charissimi in Christo Fratres et Filii! Tempestas contra S. Sedem Apostolicam, veritatis et justitiæ columnam, a malevolis hominibus excitata, adeo non resedit, ut potius in turbinem et procellam exæstuaverit, gravissima Ecclesiæ mala minitantem. Ex adjectis Litteris encyclicis, quas Sanctissimus Dominus Noster Papa Pius IX. nuperrime ad omnes Patriarchas, Primates, Archi-Episcopos, Episcopos et alios locorum Ordinarios dimisit, intelligetis, charissimi, quibus afflictionibus et aerumnis tenerrimum optimi Patris nostri cor in dies saturatur. Quod Ejus, quod omnium totius orbis Catholicorum dolorem acuit, est: ab iis in Ecclesiæ perniciem, simulata pietate conspirari, qui pro dignitatis suæ eminentia et prisca erga Ecclesiam necessitudine, antesignani potius in juribus Matris tuendis ac defendendis esse deberent. Nemo non videt, quo totius præteriti anni eventus; quo ephemeræ quædam lucubrationes jure ad altiorem fontem relatæ; quo denique novissimæ suggestiones, a Sanctissimo Patre tanta cum auctoritate et dignitate repudiatæ spectent. Effrænis dominandi libido, quamdam velut in totum orbem parat tyrannidem, quæ divinis et humanis juribus, proprii arbitrii et infaustæ revolutionis placita substituere contendit. Contra hanc tyrannidem, omnibus populis et tribubus tutissimum semper munimen fuit et erit Auctoritas divi Petri in Solio Pontificio divinitus collocata. Omnia in humanis incerta et fluctuantia sunt; hoc unum, firmissimæ petræ innixum, stabile et æternum. Ea, quæ humana constant auctoritate, humanis ictibus cedunt, contra hoc divinæ misericordiæ opus frustra inferorum, nedum hominum potestas consurgit. Etiam si totus orbis ad silentium redigatur, hoc unum, irrefragabili oraculo, veritatis et justitiæ causam semper defendet, neque ullis unquam terroribus mutum et elingue reddetur. Ad iniquitatis, quæ decursu sæculi hujus altera jam vice mundum divexat, mysterium spectat: hanc auctoritatem nativo suo vigore exuere, ultimum hoc veritatis propugnaculum et justitiæ fundamentum subruere atque institutum divinum in humanorum consiliorum vehiculum convertere. Sacrilega hæc intentio speciosis adhucdum contextibus occultatur, ast quomodo Supremi in Ecclesia ministerii libertas, Patrimonio divi Petri revolutionis voragine absumpto, et in prædam pessimi furfuris hominibus dato, salva mansura sit, necquidem ipsa iniquitas, quamquam secus sibiipsi multum mentiatur, determinare novit. Abs dubio sortem Summi Pontificis mox ad miserandam Orientalium Patriarcharum vicem redactam et omni prorsus libertate exutam conspiceremus, si dominium Principatus Pontificii ad alienos, imprimis autem eos, qui nunc in Italia rerum potiuntur, derivaretur. Quanta autem, ex hujusmodi rerum situ, sancto fidei deposito pericula impenderent, ex iis facile divinare licet, quæ nunc sub novis hisce coriphæis nefario ausu contra fidem attentantur. Quod multorum adhuc malorum et perturbationum verisimilius fons fiet, est: Communis periculi aleam a paucissimis, prout oporteret, agnosci; a multis autem insultus contra Ecclesiam et venerandum ejus caput, partim aperto, partim elancularío foedere probari et foveri; quasi vero non esset sua principiis intrinseca vis, quæ spretis Principis in Summo Pontifice juribus, cumulatiori adhuc mensura aliorum Principum, totiusque Ordinis Europæi juribus exitium portendat. Nobis, charissimi Fratres, in hac tanta rerum perturbatione, in Domino spes est, qui certe hac etiam vice novis prodigiis docebit, vetera promissa sua: „Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam;“ item: „Ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi,“ nullis hominum consiliis et conatibus irrita reddi posse. Imo vero benignitas et misericordia ejus, ipsa malignantium hominum opera in æternæ veritatis proventum derivabit et novos Ecclesiæ, ex ipsis præsentium temporum calamitatibus et miseriis, triumphos parabit. Vadem felicis hujus præsagii jam nunc nobis Dominus præbet, Ipsum Summum Pontificem nostrum, qui licet omnibus humanis præsidiis destitutus, unus tamen omnium contra potentissimos hujus sæculi vocem attollit, illustri exemplo denuo confirmans: religioni et justitiæ impavidum defensorem et advocatum tamdiu non defuturum, quamdiu Ecclesiæ Dei caput, communi autem credentium gregi supremus Pater et Pastor non defuerit. Nemo certe, in quo sensus veri exstinctus non sit, sine admiratione et lachrymis leget sequentia Summi Pontificis verba: „Hæc præsertim inter alia summo Gallorum Imperatori respondimus, quæ Vobis, Venerabiles Fratres, significanda esse omnino existimavimus, ut Vos in primis, et universus catholicus orbis magis magisque agnoscat, Nos, Deo auxiliante, pro gravissimi officii Nostri debito omnia impavide conari, nihilque intentatum relinquere, ut religionis ac justitiæ causam fortiter propugnemus, et civilem Romanæ Ecclesiæ principatum, ejusque temporales possessiones ac jura, quæ ad universum catholicum orbem pertinent, integra, et inviolata constanter tueamur et servemus, nec non justæ aliorum Principum causæ prospiciamus. Ac divino Illius auxilio freti,

Digitized by Google

qui dixit: In mundo pressuram habebitis, sed confidite, ego vici mundum (Joan. c. 16. v, 33.) et beati, qui persecutionem patiuntur propter justitiam, (Math c. 5. v. 10.) parati sumus illustria Prædecessorum Nostrorum vestigia persequi, exempla æmulari, et aspera quæquæ et acerba perpeti, ac vel ipsam animam ponere, antequam Dei, Ecclesiæ ac justitiæ causam ullo modo deseramus.“ Vadem porro felicis præsagii semet nobis præbet ardentissima illa omnium totius orbis Catholicorum alacritas, qua semet Sanctissimo Patri toto pectore adhærere, Patrimonium S. Petri, ceu peculiarem Christi ipsius his in terris hæreditatem et sacratissimum totius Ecclesiæ peculium considerare, atque ad defendendam supremæ auctoritatis apostolicæ libertatem, omnia conferre semet paratos esse, splendidissimis documentis testantur. Unanimis hæc consensio, uti afflicto Sanctissimi Patris cordi summæ consolationi est, ita certe plurimum valebit ad impetrandum a misericordia divina auxilium in tempore opportuno. Ceterum quo spiritu studia contra Patrimonium S. Petri animentur, vel ex eo clarum fit: quod in re catholica hujus universalis consensionis vix ulla ratio habeatur; cum tamen aliæ consensiones fictitiæ, pessimis utique artibus productæ, ceu fontes juris considerentur, quo principes, pro arbitrio, soliis suis deturbentur, et novæ gentium relationes stabiliantur. Charissimi Fratres! Etiam nos unionis catholicæ, quæ fide fundatur, spe animatur et charitate vivificatur, membra sumus; etiam nos ad mystici illius corporis, cujus caput et auctor Christus est, compagem spectamus; etiam nos in spiritualibus indigentiis nostris ad caput Ecclesiæ, Patrem nostrum recurrimus ac desideramus, ut vox ejus libere ubique resonet. Etiam nos quantulacunque pars Ecclesiæ sumus, ad cujus proprietatem Patrimonium S. Petri pertinet. Quo magis odia inimicorum contra Cathedram S. Petri, inconcussum veritatis et justitiæ fundamentum, item contra Sanctissimum Patrem, irrefragabilem fidei et omnium eorum, quæ cum fide cohærent, custodem et interpretem intenduntur, eo magis studia charitatis, pietatis et reverentiæ nostræ erga caput Ecclesiæ augeri et multiplicari oportet. Quo magis periculum est, ne arca fœderis in manus Philistæorum incidat, eo fortiter et ardentiores filios Ecclesiæ pro muris domus Israel stare oportet. Hoc sensu animati, frequenter una cum fidelibus ad thronum gratiæ divinæ recurramus, orantes: Ut Dominus dies afflictionis Summo Pontifici abbreviet; ut homines vacillantes aut seductos ad mentem reducat; ut impiorum consilia irrita reddat; ut Principibus Christianis unitatem et concordiam donet; ut denique ipsis ventis et fluctibus imperet, quo navim Ecclesiæ illæsam in portum adducant, ut cum tranquillitate et libertate, divino missionis suæ operi incumbere possit. — In sequelam horum dispono 1. ut prima a perceptis his Dominica, Litterarum encyclicarum Summi Pontificis tenor fidelibus congruo modo communicetur; 2. ut diebus Dominicis et festis Sanctissimum in ciborio exponatur, et antequam 5 Pater et Ave orari incipiant, dicatur lingua vernacula: „Oremus pro Pontifice Nostro Pio IX.! Dominus conservet eum, et vivificet eum, et beatum eum faciat in terra, et non tradat eum in animam inimicorum ejus.“ Post 5 Pater et Ave concludatur: „Oremus. Omnipotens sempiterne Deus, miserere famulo tuo, Pontifici Nostro Pio IX. et dirige eum secundum clementiam tuam in viam salutis æternæ, ut te donante ab inimicis, qui eum circumdant, liberatus, tota virtute ea perficiat, quæ tibi placita sunt, Amen.“

Quoad disciplinam jejunii ea, quæ superioribus annis sancivimus, etiamnum vigorem suum retinent. Ceterum ex intimo cordis affectu. vobis et fidelibus vestris salutem et benedictionem impertior. Datum Diacovæ die 14. Februarii 1860.

Josephus Georgius m. p.
Episcopus.

Dopisi.

F. S **Iz Križevacah** dne 7. Veljače. U mojem posljednjem dopisu (gl. 6. i 7. broj ljetošnjega „Kat. lista“) napomenuh svakojake nesgode, što nas postigoše lani, obećav, da ću tomu zlu potražiti vrelo, pa onda nastojati, da pronadjem shodan način, kako da se to vrelo nevoljah ljudskih, ako je moguće, začepi. Rieč veže čovjeka; indi evo me, da se oddužim.

Ovaj moj drugi dopis nemogu ničim shodnije i sgodnije početi, nego riečmi, što ih čitam u 1. ljetošnjem broju „Gosp. lista.“ „Stara godina — tako počima taj hvaljeni list — ode, nebilo joj traga! novih nam ranah zadade, a starih nezalieči. Od crnog oblaka, što se je bio lani na samo mlado ljeto po zapadu povio, za malo se sve nebo nasumori i grda bura nad nami lebdijaše. Uzalud bijahu skrušene naše molitve, da Bog odvrati od nas ovaj gorki kalež. Uzalud naše krvave žrtve, da se zajazi nesito ždrielo ratne hale. Oblak se provali i potopi krvlju naše braće talijanske poljane. Munja puče i odbije dragocjeni kamen s krune našega carstva. Pak ni to jošte nisu svi naši jadi; nego je evo udarila suša, žarko sunce spali naše usjeve i vinograde, te nam nastaje crna glad, da gine od nje, što je uteklo od sablje.“

Veliko je zlo rat, jer u vrieme rata brat nepozna brata, a kud vojska prolazi, trava neraste. Nu od rata mnogo veće zlo je kuga. O! koliku strahotu napominjem, kad imenujem kugu! David kralj, da sazna jakost svoje ratne sile, zapovjedio je vojvodam, neka pobroje momčad, što se nalazi u njegovoj vojsci. Tim je tako razžalio Boga, da mu je Bog dao naviestiti po Gadu proroku, neka si izmedju trojega zla jedno odabere: ili sedmogodišnju glad, ili tromjesečni rat, ili trodnevnu kugu, a to zato, da tim kazni njegovu samodopadnost, kojom bješe opojen radi množtva čilih oružanikah. Mimoišav drugo, ovdje samo to napominjem, da se trodnevna kuga, što se poraza tiče, uzporediti može sa sedmogodišnjom gladi

Digitized by Google

ili s tromjesečnim ratom, budući da i prorok ovo troje drži za istovetno. Pa sbilja, kuga je za tri dana pomorila 70,000 ljudih u Davidovoj vojsci. (Knjiga II. Kralj. 24.) Dakle rat i kuga veliko su zlo u sebi, a kada se k ovomu dvojemu zlu jošte pridruži i crna glad, tada nevolja ljudska postigne najveći stupanj. Mi doživismo lani žestok rat u Italiji, koj nam zadade više no obično ljutih ranah i krvavih glavah, a mjestimice bio je i dosta velik pomor ljudih od griže i boginjah. Nu dočim je ono dvoje prestalo, sa svih stranah naše domovine stižu nam uznemirujući glasi, da se uslied strašne lanjske žege, koja spali sve, što je listalo i cvalo, žiteljem našim primiče grozna glad sa svimi strahotami, koje ju prate. Godina lanjska, što se ljetine tiče, izpala je u obće mršavo: kruha malo, a tako i variva. Sviet se zabrinuo. Pa što je svemu tomu uzrok? Odgovaram: Najviše grieh, i opet velim grieh. Ajde sad da vidimo najprije: imade-li grieha na svietu? pa onda: jesu-li ona težka zla, kojimi nas Bog kara, posljedice griehah naših?

Kud se god obazremo, svuda ćemo naići na nekršćanski način života, koj je današnjim svietom, osobito po gradovih, zavladao. Što je danas na mnogo stranah kriepost, što poštenost, čudorednost, čovječnost? što čast i počitanje starosti? što čvrst i neporočan značaj? što ljubav Boga i bližnjega? Ljubav se izvrgla u grižnju i mržnju, sloga u zlobu, mir u prepir, sklad u rat i jad, čednost u neurednost, nježna ćut u blud, preslica u plese, povjesmo u nečiste pjesme, čipkanje u oštipke (in dentes mordaces), pletivo u spletke, švelo u novelle, molitve u klevete i kletve. Kao što samodopadni Niemac često mienja odjeću (s toga je njeki slikar vrlo značajno naslikao gola i naga Niemca pokraj košare pune svakojakoga ruha), kao što, velju, Niemac ljubi promjenu u nošivu, i kao što u tašta Francuza svake miene mora biti drugi latak i drugi kroj: isto tako napuljski lazaroni, magjarski čikoši i naši posavski hajoši neizcrpivi su u izumu novih kletvah, koje im s grdnih ustah probijaju kao ljepivi cied (fluor) s trešnjeve kore, ili gljive s trule bukove kladurine. — Tri su stvari, što ja znam, veoma loše: hrvatski mosti, talijanski gosti i njemački posti. Nu kada se jednom otvori u našoj hrvatsko-slavonskoj domovini veći promet i trgovina, tada će jamačno i putevi i mosti biti još u boljem redu, nego što su sada. Talijani dobro čine, što malo jedu; oni se u tom ravnaju polag Joviana Pontana, koj upitan, zašto tako malo jede, odgovori: „Cibo abstineo, ut a me Medici.“ Ali njemački posti odobriti se nemogu, budući da ribnjake i potoke pretvoriše u mesnice. Sadašnji katolički sviet zaveden pohotnostju tiela, koje bi valjalo krotiti, da nepremahuje proti duhu, petke je prevrnuo u spletke; jer dočim se kod jednoga istoga stola jedan s pasuljem i matoviocem (lactuca agrestis) časti, drugi si pečenjem ustne masti, pa da svomu komšiji, koj kano drugi Eleazar neće da mrsi onda, kad nije za to dan, uznemiri savjest, te njegov post pred drugimi stavi na ruglo, predrzno gusjim batakom omasti mu bradu. Kolika to napast! Kad sam već u toj rieči, valja mi jošte napomenuti i to, kako se vesela srdca i dobre volje ljudi to ovdje to ondje dogovaraju, nagovaraju, svjetuju, obrekuju — i kolikom svih mogućih sredstvah nategom rade o tom, da ovo kratko vrieme pokladah, što ga još ima, sprovedu čim živahnije, veselije, zadovoljnije; nu obično præmissas mellis sequitur conclusio fellis. —

Ajdmo dalje. Sram ljudi su vrgli za tram, a poštenje bacili pod pete. — U mladeži počinja prerano pobudjena putenost trista jadah. — Gospodje kuharice i gospodične sudoperke, budući im omilila halabuka gradska, neće da služe na selih, ma im tko na mjesec davao dva puta više, nego što primaju od gradskih gospodarah, jer na selih neima igralištah i šetalištah, neima zabavah i noćnih sastanakah, neima živahnih ulicah i prozorah, da na nje izgledaju i očima prate svjetinu, što se neprestano miče pokraj njihova stana. I sluge oholi ništa nisu bolji; i ti ljudi čudne su ćudi, te se od služavkah jedino razlikuju — spolom. — Krčmari krste vino. Njeki unišav u krčmu, da popije čašu vina, zamoli konobaricu, da mu donese vode. To začuv prostodušna djevojčica, krčmarova kći, odvažno reče: „Moj ćaćko već je umiešao vode u vino.“ — Mesari i trgovci, kad štogod mjere i važu, ljubki podsmjeh i prijazno oko bacajuć na kupca vele: „Mjera je vjera,“ a kad čovjek s kupljenim na rif i tezu (vagu), zamieti, da je prevaren, i da ima svega manje. — Ljudi vjenčani, osobito oni po gradovih, koji s njekim ponosom i nutrnjim nagonom duše idjahu k oltaru, za malo — kadšto već po izmaku 14 danah — gledaju se medjusobno kao pas i mačak, te se napokon ili sami ili sudbenim putem razstave, tim očito pokazujuć, kako naš viek s te strane grozno boluje. *) — Držati zadatu rieč, vjernu ostati zakletvi, ljubavju prionuti uz jedno srdašce, te samo grliti ono čeljade, koje ti u dio palo dozvolom crkve, to sadašnji ugladjeni sviet drži za prostačinu. — Sluči se kadšto, da se ovaj ili onaj sin Abrahamov oli Muhamedov da pokrstiti, nu koja korist? Lija mienja dlaku, al ne ćud opaku. O mnogih takovih pokrštenicih moglo bi se reći: „Væ! væ! vas vacuum, sed signatum.“ — Čizmarah i krojačah ubodci — zečevi skoci. — Cigani — crni i bieli — natiecaju se, tko će od koga druge lukavlje prevariti. — Prosti puk pun predsudah i praznovjerja što čuje, to vjeruje, što vidi, to nasljeduje, samo ono ne, što mu je na spas duši, na korist i napredak njegovu gospodarstvu; i kao što je tielom težak i trom, tako mu i duh čami u mr-

*) Toma su ponajviše kriva kazališta, kojih predstave malo ne sve smieraju na huljenje braka. Neima skoro glume (Posse), u kojoj se oženjeni muž nesmatra kao nesrećan — ingubljen čovjek. Sve to vodi do onoga stupnja čudoredne propalosti, kojim se jedan dio naše mladeži odlikuje. Ova vaga libido propast je društvenoga života. A gdje ona nalazi svoj korjen i vrelo? Najviše u kićenju i tovljenju tiela, u čitanju romanah, zatim u gori rečenih glumah, kojimi se duh ponješto otvri, al oplemenjuje srdca u kliei uništuje.

Digitized by Google

tvilu. — Vojaci vrli su junaci i na sablji i na puški; nu čim im je povoljniji dim od baruta, što se vije na bojnom polju, tim im je nesnosniji dim od tamjana, što se pali u crkvi. — Ima ljudih, koji su kao nožice (škare), štono sieku i režu sve, što im dodje pod škripac itd. — Nu da me tko neobiedi pretjeranostju, a najpače drzovitostju, što sam se osmjelio tako otvoreno pisati, razliku činim medju zlimi i dobrimi, i priznajem, da u svakoj struci ovdje okrivljenih ljudih ima hvale vriednih iznimakah. Ako nebi i to bilo dosta, navadjam rieči sv. Jerolima, i s njim velim: „Nikoga neuvriedih, ničijega se poštenja moja besjeda netaknù, nikoga po imenu moje pero neoznači; ovdje je obćenito prepiranje o zloćah i opačinah ljudskih. Ako bi tko hotio, da se toga radi na me srdi, tim će sam sebe priznati za krivca.“ (Sv. Jerolim na Nepociana). (Konac će sliediti.)

Iz Glogovnice. Glogovničani bijahu mi od njekada poznati kano ljudi posleni, pošteni, uljudni i nabožne ćudi, i ja je najdoh takove, kada prije šest godinah dojdoh u župu, — a oni su svoj značaj sve do godine 1859. sačuvali. Ali eto prošle godine kao da im se pamet promienila u glavi počeše oni sve po malo od tudje tuke i guske do kleti, kravah, konjah itd. pružati pohotne ruke. Obaviešten o tom vriedni g. c. k. kotarski predstojnik odredi, da se u smislu višje naredbe imadu noćne straže držati, sumnjivi ljudi od seoskoga poglavarstva prijavljivati, straža višeput kroz noć kućam sumljivih ljudih se navraćati, i osvjedočiti se, da-li su kod kuće; ako ih doma nije uhvatiti i predati kotarskomu uredu. Dobra doisto naredba, samo kad bi ju mjestno poglavarstvo uvažavati htjelo, kako zaslužuje. Nu badava, kad je neuki naš seljak sam svoj zlotvor, te tako u Glogovnici imamo svaki skoro dan mjestnih novostih — ali zlih. Malovriedni Glogovničani (izuzimljem sve poštene, kakovih i medju njimi imade) svojim hrdjavim činom još pridaše i crnji, kakov se možebiti, od kako se mjesto i župa započela, nikada dogodio nije do dne 23. i 24. t. m. ob noć. Prvašnjih danah, naime 20. 21. i 22. gotovo sveudilj je padao snieg, a vjetar sve puteve tako sniegom zametao bio, da niti saonicami niti pješke skoro nikamo se iti nije moglo. Tim vremenom poslužiše se zločinci, te pomenute noći gredom podrugi hvat dugačkom i oko 8 palacah debelom, bivši za gradnju novoga crkvenoga krova dopeljana i blizu crkve složena, prelomiše željezne jake rešetke na obloku od sakristije, probiše prozor, uljezoše unutar, te svu crkvenu gotovinu u svoti od 123 for. 89 kr. a. v. ujedno s ladicom, koja s tri ključa zatvorena ležaše u ormaru s dvjema ključevima zatvorenom, odnesoše na puškomet od župne crkve i sela, gdje razlupavši ladicu novce odnesoše, samo im njekako 1 fr. 70 kr. a. v. ostade. Novci ovi dobrovoljnimi župljanah darovi sakupljeni čuvahu se za najveće crkvene potrebštine. Inače nikakove druge štete u crkvi nepočiniše ti svetokradice, a obveznice i namire, čuvane u toj ladici, nepovriedjene ostaviše. Žalost i sramota sa svetogrdnoga ovoga zločina tim je veća, što ga počiniše upravo Glogovničani ili sami, ili u dogovoru s kim još drugim. Ta sumnja pada na nje, jerbo čovjek, koj je samo jedan put mimo te crkve prošao, pogledavši ju niti pomisliti nebi mogao, da bi se u njoj i jedan samo novčić čuvao; — već je to morao njetko domaći biti, koj je njekako doznao za sahranu crkvenih novacah. A i težko bi se tko drugi odvažio bio po onakovom zločestom putu u neznano mjesto na neznan posao iti. Mene i sve vjerne sinove glogovničke Majke Božje, koje nečuveni ovdje taj čin veoma žalosti, tješit će to, da će zlikovce pravda Božja postignuti; a svi ćemo zajedno sudjelovati, da se, ako ne ciela rana, a to barem najveća njezina strana čim prije zalieči. *S. P.*

Iv K. **Iz Pešte** dne 18. Veljače. — Čovjek snuje, a Bog boguje. Danas evo upravo osam danah, što nam je naš omiljeli učitelj pastiroslovja, prečast. Dr. Vjekoslav Gryneus, svojom prirodjenom i izkusnom vještinom tumačio, kako valja postupati s bolestnikom, kojega nenadana bolest liši govora, kako s onim, koj je jur na umoru, kako kod pogreba, kako napokon valja raztužene tješiti. Naučismo tješiti druge, ali jao! dusa mo boli, kad pomislim — neumiemo sami sebe; tko će nas tješiti? tko će nam utažiti razcviljeno srdce? Ostadosmo kao ovce bez pastira — jedan drugoga plaho gledajuć, jedan drugomu šapćuć: neima više miloga otca — danas ga položismo u hladnu zemljicu. Factum est, et est mirabile in oculis nostris. Skoro da nebi vjerovao, da je tako, kad pomislim na njegov posljednji govor, u kojem je kratko razložio, što će buduće nedjelje predavati — — no čovjek snuje, a Bog boguje.

Rodio se pokojnik 1804. u Hradeku stolice liptovske. Početne učione i gimnazijalne svršio je u Ungváru, mudroslovje u Szatmáru, a bogoslovje zaključio 1828. u Beču. Dvie godine probavio je kao kapelan u Szigetu i Ungváru. 1833. stekao si je u Augustineju u Beču lovor-krunu iz bogoslovja. Nakon toga probavio je kao učitelj na gimnaziji ungvarskoj sve do god. 1837., dok ga biskup nepozva u Szatmár, da predaje filosofiju i bogoslovje. Svršiv i tu dužnost stupio je u vinograd Gospodnji 1842., gdje si je tečajem osam godinah toliko izkustva nabavio, da je 1850. kao začastni kanonik szatmarske crkve mogao zamieniti učitelja iz višjega obukoslovja na sveučilištu peštanskom, a tri godine kasnije zasjesti dičnu učiteljsku stolicu iz pastiroslovja, štono ju je sve do 11. ovoga mjeseca resio. Dne 12. udarila ga kap, budući dobro ugojen i pun krvi. Dne 16. premjestio se u vječnost, a danas — — lahka mu zemljica!

Živio je na uzor svim, koji ga poznavahu, živio je rodu i crkvi, zauzet za sve ono, što je dobro i narodno. Za zadaću uzeo si je cio život posvetiti narodnoj knjizi, što se vidi iz kratkoga obrisa njegova života, te nam jamči do 20 dielah, štono ih je o vlastitom trošku ponaj-

Digitized by Google

više u magjarskom jeziku izdao, zatim više pjesamah, mnoge kritike i prodike.

Na sprovod mu sgrnulo se svekoliko svećenstvo iz Budim-Pešte, mnogo literatah, i nebrojeno ino pučanstvo. No kad je red došao, da iznesu lies iz dvorišta na ulicu na mrtvačka kola, sám dekan bogosl. sbora nemogav srdcu odoljeti priskoči zaplakan s učitelji i njekoliko pokojnikovih učenikah, te izpratiše častne ostanke na vlastitih rukuh. — Kod crkve OO. Franciškanah odpjevahu mu učenici žalobnu pjesmu u četveropjevu i oprostiše se za uviek, predav tielo u ruke Karmelitah.

Sve do god. 1856. bijaše običaj u Pešti pratiti mrtvaca samo do granicah gradske župe, blagosloviti i predati svjetovnjakom, da ga u ime Božje pokopaju. Tomu je doskočio sadanji prabiskup ugarski, utemeljiv na kerepeškom groblju samostan i kapelu za trojicu karmelitah, koji će mrtve iz rukuh župnikovih preuzeti, izpratiti u odaljene rakoške prostorine, i po obredu kat. crkve pokopati. —

Isti dan oprostio se sa sveučilištem i prečastni g. Ivan Zalka, učitelj poviesti, te odišao put Ostrogona, da preuzme udieljenu si čast kanonika i upravljanje tamošnje duh. omladine. Dočuo sam, da je malo prije svoga odlazka dobio u ruke rimske spise, što rade o kanonizaciji našega zemljaka Marka Križevčanina, ali potanje nemogoh ništa doznati, jer je na naglo odišao. — Dao Bog, sinula nam što skorije ta radostna viest iz Rima.

Sa Slovenskih goricah. Kao drugdje po katoličkom svietu, tako i kod nas šire se i dižu grudi svakoga pravovjernoga kršćanina za sv. otca papu. A pastirska poslanica svietloga vladike lavantinskoga Antuna Martina, koju smo u nedjelju Petdesetnicu javno iz prodikaonicah vjernomu puku pročitali, medju drugim i ovo povieda: „Ako glava terpi, to vsi udje živo občutijo i si radi pomagajo, kolikor premorejo. Ko so sovražniki sv. Petra v ječo zaperli, je vsa cerkev za njega neprenehama molila, dokler ni bil po angelu rešen. — Ali ni toraj tudi naša dolžnost se za pravico očeta vsih vernih pokusiti, rekoč: To ni prav! Pustite apostolskomu stolu lastino, in ne jemlite Papežu, kar jim je Bog dal. Lastina očetova je tudi lastina otrok. Pač slabi otroci, koji molče križem roke deržijo, kedar razbojniki nad dobrega očeta pridejo. Taka se zdaj našemu svetimu očetu Piju IX. godi.“ *Sl.*

Viestnik.

Iz Zagreba. Za s nestašice hrane stradajuće žitelje po Hrvatskoj i Slavoniji pokloniše milostivo: nj. c. k. veličanstvo carica Jelisava 2000 for.; nj. c. k. visost nadvojvoda Franjo Dragutin 2000 for.; nj. c. k. visost nadvojvodina Sofija 1000 for.; preuzvišeni gosp. biskup djakovački Josip Juraj Strossmayer 1000 for. au. vr. i 300 mirovah hrane; prečastni prvostolni kaptol zagrebački 500 for. sr.

— U Zagrebu u Petrinskoj ulici pod kućnim br. 371. nastanio se orguljar Antun Šimenc, koj je svoju vještinu i gotovljenjem novih i popravljanjem skvarenih orguljah već pokazao, te se preporučuje častnomu duhovničtvu za svako u njegovu struku zasjecajuće djelo. Unj su na prodaju i nove s pet registrah ustrojene orgulje, koje su vještaci za dobre pronašli.

Iz Francezke. Francezka vlada označila je svoje postupanje prama sv. stolici u najnovije vrieme s dva ministerialna razpisa, od kojih je prvi izdan od popečitelja bogoštovja i prosvjete na sve nadbiskupe i biskupe, a drugi od popečitelja unutarnjih poslovah na sve prefekte. U prvom kaže ministar Rouland, da razlika mnienja medju carom i papom netiče se vjere, no vremenitih pitanjah, s toga da bi pobudjujuć gradjansku neslogu značilo griešiti proti vjeri. Priznaje, da je većina duhovničtva ovu hrid zaobići znala, al žali, što je njekolicina slobodu prodikaonice zloupotrebila na uvredna zadirkivanja. S toga se nada, da će biskupi takove ljude dovesti na put evangjelja i dužnostih. — U drugom razpisu nalaže ministar Billault prefektom, da svaku agitaciju na crkvenom polju uduše, i u tom poslu umjereno al čvrsto postupaju. — Da se francezki biskupi timi razpisi niti uplašiti niti smesti nedadu, već da dužnosti svojoj uprkos svim prietnjam vjerni ostaju, to pokazuju njihove najnovije pastirske poslanice. Al „da su katolički svećenici (uslied tih vladinih naredbah) od svojih poglavarah dobili zapoviest, da svaku izpoviest zaključe molitvom za svjetovno vladarstvo papino i da samo po izušćenju ove molitve podiele oproštenje grehovah“ — to može napisati i vjerovati samo čovjek, koj o katoličkoj izpovjedi niti pojma neima. Da su tu nespretnu izmišljotinu raztrubile bečke novine, tomu se nečudimo, budući su najvećom stranom u rukah nekrštenih ljudih; al da je ona preći mogla i u politički pregled „Nar. Novinah“ u br. 47. o. g. — tomu se pravedno čudimo.

— „Univers“ uzkrsnuo je pod imenom „Le Monde.“ Izuzamši oba brata Veuillota, sve drugo osoblje isto je, kako je bilo kod „Universa.“ Louis Veuillot stigao je u Rim, gdje su ga odlično primili.

* Kardinal Geissel, nadbiskup kolonjski, sazvao je za dan 29. Travnja crkvenu pokrajinsku skupštinu u svoju stolicu.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 10. U ČETVRTAK 8. OŽUJKA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Katoličke iskrice

od

Ilije Okrugića, Sriemca.

(Nadalje.)

XV.

Rimski pape.

Petar, onaj prosti ribar, koj sve ostaviv, zanešen čudnim lovom ribah na rieč Isusovu, na prvi njegov poziv njega sliedjaše; Petar, onaj žestoka, gorljiva i odvažna značaja čovjek, koj premda najprvi Isusovo Božanstvo spoznade i izpovjedi, i za njega u smrt istu poći obeća, ništanemanje poslie na pitanje služavkino uplašen njega zataji, — al pogledom Isusovim poražen gorko oplakà grieh svoj, taj Petar bi od Isusa za namjestnika i poglavara crkve njegove postavljen. „Ti si Petar, i na tom kamenu sagradit ću crkvu svoju, i vrata paklena neće je svladati. Tebi ću dati ključe kraljestva nebeskoga; štogod svežeš na zemlji, bit će svezano i na nebesih, a štogod razriešiš na zemlji, bit će razriešeno i na nebesih.“ „Petre, pasi ovce moje! Petre pasi jaganjce moje.“ Ovimi riečmi učini ga Isus glavom vidivom crkve svoje, predavši mu neomedjašenu vladu nad crkvom svojom i upravljanje stada svoga.

Poslie Isusova uzašastja na nebesa primivši s drugimi apoštoli Duha svetoga neustrašivo i srčano propovieda onoga, koga prije od straha zataji, propovieda narodom obilnim uspjehom onoga kao Boga živoga i pravoga, koga Židije na križu propeše, a zatim razstaje se s apoštoli, ide u sviet, naročito u Antiokiju, vjeru Isusovu razprostranjivat.

Ustanovivši u Antiokiji vrlim uspjehom skupštinu kršćansku i prvo priestolje svoje, potjera ga duh Isusov i nadalje, znajuć iz vidjenja, da i poganom treba Isusa naviešćati.

Rim bijaše za onda središte slave poganske kako u stvarnom tako i u duševnom obziru; umjetnosti i nauci svake vrsti cvatijahu u njem, — al i ujedno bijaše on vrieža krivobožtva, nećudorednosti, mehkoputnosti, bezsramnosti, riečju svih opačinah, što se samo pomisliti mogu. Pak ovamo se odvaži Petar, da naviešća vjeru Isusovu, karateljicu svih tih opačinah.

Sjetjam se, da sam u njekoj knjizi glede toga ovo od prilike čitao: Doplovivši riekom Tiberom Petar pod Rim i izišavši na kopno sjedjaše dugo na kamenu sam sobom razbirajući, kakvih će ovdie velikih zaprekah imati. „Kud si nagnuo Petre?“ govoraše sám sobom, „pogledj ove gorostasne carske palače, ove silne hramove krivih bogovah; nije ovo Antiokija, glavni grad Male Sirije, ni njeni prosti žudije, već je ovo Rim, glavni grad cieloga svieta, presilnim carem svojim, prejakim vojničtvom svojim, mogućom i izobraženom gospodom svojom; Rimljani su ovo, bogati, učeni, siloviti Rimljani, žarko ljubeći bogove svoje, kojim je Isus ludorija. Što ćeš s njimi kano takovimi moći učiniti? kako-li se tu uspjehu vjere Isusove nadati možeš? Prve rieči tvoje o tom urodit će ti zatvorom, verigami i na posliedku smrtju.“

Dočim ovako, rekao bi, kao prosti ribar mišljaše, ali u mah buknù u njem žarki plamen odvažnosti; Petar, kamen crkve Isusove, skoči s onoga kamena rimskoga, na kom je kanoti ustanovio priestolje svoje, i temelj postavio crkvi Isusovoj u Rimu, — te pojde odvažnim korakom upravo u grad sobom govoreći: „Mogao si Petre u Jerusolimu za ime Isusovo zatvor i verige snositi, a Isus te angjelom svojim iz njih oslobodi; zašto nebi i u Rimu?“ Što smislio, to učinio. —

Digitized by Google

Dolazkom Petrovim u Rim čudna promjena nastà u njem. Petar odvažno Isusa propovieda. a broj kršćanah dan na dan sve većma raste. Klaudio cesar više svetkovinah krivih bogovah ukida. Raduje se Petar radi obilna uspjeha vjere Isusove, izmedju obraćenih imenuje biskupe, pak ih na sve strane šalje, i piše prvu svoju poslanicu. — Kad se poslie 4 godine boravljenja svoga ondje vjera Isusova uvriežila i znatno broj kršćanah umnožao, a on priestol svoj utemeljio, ostavlja za čas Rim, pak ide u Španjolsku; ovdje učvrstiv vjeru Isusovu ide u Afriku i Egipat. Za vrieme svoga u Africi boravljenja žudije u Rimu podigoše bunu proti kršćanom, čega radi Kladio sve one iz grada protjerati dade, uvidiv miroljubiv i pošten duh kršćanah.

Poslie smrti otrovanoga Klaudija stupi na priestol carski njegov sin Nero, a s njim nastà žalostno doba za kršćane u Rimu. Okrutni ovi car, ili bolje hijena u čovječjem tielu pojde nemilice kršćane progoniti, a da tomu ima dostatnijega povoda, dade jedan dio Rima zapaliti, pak obiedi kršćane kao paljičare. Nastà jauk i lelek od kršćanah u Rimu raznimi najokrutnijimi mukami mučenih. Čuje za to u daljnom svietu Petar, pak hiti kao otac dječici svojoj u pogibelji se nahodećoj na utjehu u Rim.

U to doba već po drugi put čamio je u verigah u Rimu sv. Pavao apoštol, onaj neumorni i gorljivi navjestitelj vjere Isusove po svem svietu, izgledajući svaki dan razasutje svoje i sjedinjenje s Isusom.

Kad Petar u Rim dojde, te se osvjedoči o okrutnom progonstvu i ubijanju kršćanah, začù za verige Pavlove, uzdrhta i u njem srdce, te se opet u njem pojavi onaj služavke plašeći se Petar, pak pojde bježat iz Rima; ali izvan grada ukazà mu se Isus, koga on upita: „Kud ćeš Gospodine?“ Na što Isus: „Idem Petre, da se za tebe na novo propeti dadem, jer ti bježiš od križa.“ Na što Petar upoznav malodušnost svoju umah se u Rim povrati, pojde kršćane u vjeri učvršćivati i u mukah bodriti. Na to uhvatjen u tavnicu bi bačen i 37. godine poslie Isusova uzašastja kao mučenik vjeru Isusovu krvju svojom potvrdi, umrvši strmoglavce propet na križu u isti dan s drûgom svojim Pavlom apoštolom, mačem pogubljenim.

Tako evo neumornim djelovanjem svojim, razprostiranjem vjere Isusove po raznih zemljah, ustanovljenjem skupštinah kršćanskih, ovih pohadjanjem osobnim i pismenim, a na posliedku mučeničtvom svojim u Rimu, gdje najdulje boravljaše, potvrdi sv. Petar namjestničtvo od Isusa si dano, podpisà povelju ovoga krvcom svojom, i postavi ondje čvrsti temelj u sve vjekove trajući priestolju svome i zakonitih nasljednikah svojih.

Tako Rim orošen sv. krvju njegovom, a okićen križem njegovim, Rim, najglavnije središte krivobožtva, postade glavnim središtem vjere i nauka Isusova; Rim, središte slave i vlasti svjetovno-državne, postade središtem vlasti crkvenoduhovne; Roma, svih gradovah svieta majka, postade majkom crkvom svih crkvah kršćanskih.

Izza mučeničtva Petrova sjede odmah na priestolje njegovo Lino, za ovoga mučeničtvom Kleto papa, i tako neprekidno neostade nigda prazno priestolje namjestničtva Isusova u Rimu, uprkos onomu okrutno-krvavomu progonstvu, što kroz 300 godinah trajaše.

Presveti i preslavni križ Isusov, žudijam smutnja a poganom ludorija, ipak pobjedi; poganska proricanja zamuknuše, pantheon izgubi važnost svoju, krivi bog Jupiter bì strmoglavljen s kapitola, a pobjedonosni križ Isusov zauze mjesto njegovo, te poče sjati na vrhuncih crkvah, na krunah carskih, i Rim, prije rob bludnje, nesvjerstva, strastih i svakovrstnih opačinah, postade učiteljem istine, vjere, krieposti i navjestiteljem križa. —

Pape nasljednici Petrovi dobro shvativši pomisao Isusovu uviek djelovahu u duhu njezinom; sav sviet jedan im dom bijaše, svi narodi porodica ili obitelj doma toga, koje otac bijaše Bog. Sve narode svieta uzajamno sebi približiti, u jedno duševno tielo svezom ljubavi stopiti, za jednu istu vjeru je oduševljenimi učiniti, te tako iz svih jedan kanoti narod samo stvoriti, kao što je jedna crkva i jedna njena glava vidiva, a tim načinom kraljestvo Božje na zemlji ustanoviti, to bijaše sveudiljna težnja svih rimskih papah.

Duh Isusov po njih djelovaše čudesa. Oni, gorući žarkim plamom ljubavi prama svimkolikim narodom svieta, ovaj plamen presadiše u srdca njihova; srdca oholostju naduta, sebičnostju okužena, griesi okorjela, tečajem vremena osvjedočena o iskrenoj i spasonosnoj težnji njihovoj, a probudjena tolikimi izgledi krieposti i stalnosti u mukah kod kršćanah, omekšaše, te jatomice ogriše sv. vjeru Isusovu, postadoše jedno tielo, dičeći se vidivom glavom svojom rimskim papom.

U dobrih, mirnih i radostnih časovih svojih daljni kršćani radostnim očima gledahu prama Rimu, kano majci svojoj, koja ih je u kriocu svom, kriocu vjere njegovala i odgojila; — u raznih zakučastih pitanjih iskahu iz Rima svjeta; — a u žalostnih okolnostih progonstva i tlačenja ili tražahu utočište u Rimu, ili širec prama njemu ruke vikahu papi rimskom, kao njegda Petar Isusu: „Otče! spasi nas djecu svoju, jer pogibosmo!“ — pak više putah jedna rieč pape rimskoga utiši

Digitized by Google

buru pogdjekoga silnoga neprijatelja. A to bijaše rieč vjere, rieč ljubavi.

Vjera čista i istinita, koju propoviedahu i prema kojoj življahu, a ljubav žarka, kojom većma nego-li majka svoju jednorodnu djecu ljubljahu pape rimski sve narode, tješeći ih i pritičući jim u pomoć, toli silno ih skopča s Rimom i s njimi, da kasnije carevi i kraljevi svoja carstva i kraljestva skupa s narodom svojim njihovoj zaštiti preporučahu, i za najveću diku cienjahu, da rimskih papah sinovi nazivani budu, a krune i žezla iz njihovih rukuh primaju.

U istinu kao neprekidno njeko čudo morao je sviet smatrati, gledajući, kako priestolje Petrovo zauzimlju svedjer ljudi u istinu duhom Božjim nadahnuti, (izuzam pogdjekoga samo slaba čovjeka —) ljudi stalna i plemenita značaja, netražeći slavu svoju, nego slavu Božju i sv. crkve njegove; ljudi odvažno i neustrašivo se boreći proti neprijateljem mačem rieči Božje, a zaogrćuć sve narode plaštem ljubavi Isusove i ujedinjujući je u jedno crkveno tielo, koje vidiva glava oni bješe.

U istinu neima naroda, carstva, kraljestva, koje je sveudilj njim slične muževe na priestolju svome imalo, — za očevidni dokaz, da je uviek Isus bio s crkvom svojom i s njimi kao zakonitimi nasljednici svojimi, a oni s njim, — i toga radi o kamenu stjencu, Petru, na kom Isus svoju crkvu sagradi, i o priestolju zakonitih nasljednikah njegovih razbiše se svi talasi uzburkanoga svieta, talasi progonstva, talasi bludnjah i krivovjerstvah; a ladjica Petrova, ladjica crkve Isusove, sačuvana pobjedonosno izplovi iz svih pogibeljih svojih. To je izpunjenje proročanstva Isusova: „I vrata paklena neće je svladati!“ To je temeljni dokaz, da je Petar namjestnik Isusov, i glava crkve njegove, a rimski pape zakoniti nasljednici Petrovi, dakle i glave svekolike crkve. Tako jest, i tako ima biti, dok bude svieta i vieka.

(Dalje će slieditì.)

Iz života pape Pia VII.

(Konac.)

Medju papom i Francezkom bivala je dnevice sve to veća razpra, a stožernik Fesch iz mržnje proti Consalvi-u, koga je Napoleonu uviek potvarao, da drži s Englezkom, Austrijom i Ruskom, podpaljivao je razpru sve to više. Kadno sbilja buknu rat medju ovimi silami i Napoleonom, obsjednu Napoleon papinsku tvrdju Jakin, a Pio se proti tomu ogradi. Napoleon reče očito: „Ja sam rimski car,“ i tim izdade namjeru, da naime papu načini svojim vazalom. U to doba odreče se časti Consalvi, za koga reče Napoleon, da je uzrok svoj razpri, a njega bez svake smutnje nasliedi stožernik Casoni; pače Napoleon zapovjedi generalu Miollisu, da obsjedne Rim i proglasi, da je ta obsada samo mimogredna i za olakšicu vojsci odredjenoj za Napuljsku. Kad pako papa nehtì pristati na nove Napoleonove tražbe, zaište on crkvene države kao dar Karla velikoga natrag, i tajnik papinske države bude u papinu dvoru zasužnjen. Mjesto njega naimenovà Pio odvažnoga Paccu namjestnim tajnikom. Napokon stiže od Napoleona odlučno pismo, kojim se Rim proglašuje slobodnim gradom, te dokida nad njim papinsko gospodstvo. Po tom mogaše svatko suditi, da će i papu zasužnjiti; s toga je bio i priredio Pio bullu, kojom će izobćiti Napoleona, te ju noćju od 10. na 11. Lipnja dao kriomice pribiti. Na to zapovjedi general Miollis generalu Radetu, da zasužnji i odvede papu. Noćju od 4. na 5. Srpnja u 3 sata poslie ponoći navališe na Pia u Kvirinalu, uhvatiše ga sa stožernikom Paccom, i odvukoše u crkvenom ruhu u dobro zatvorenu kočiju bez rubenine i prtljage. Što je više bilo muke u naglu putovanju, a što je sramotnije bio ponižavan, to je sve više rasla krepkoća duše u inače blagu i skoro slabu papi. Istom za dva dana stigoše papini sluge s prtljagom; ali se papi nesreća sgodila, budući se kočija prevrnula, pri čem njegov stražanin, general Radet, koj sjedjaše na baku mjesto dvoranina, opade u mlaku.

Put je nanese najprije u Fiorencu; a u njoj nastaniše papu u onu istu sobu, gdje mu prije deset godinah kao sužanj stanovaše i predšastnik. Poslie tri ure odmora odvukoše ga dalje, i na veliku njegovu žalost razstaviše od stožernika Pacce. Što se bolje približavaše Pio Francezkoj, to ga je većim uzhitom sretao puk, dočim mu francezka vlada nedozvoli ni to veselje, da u Valenci pohodi grob svoga predšastnika, koj je ondje umro. Od onuda okrenu s njim nazad u Talijansku, metnu ga u Savoni kraj Genove u zatvor, pozovu sve stožernike u Pariz, i pridruže ukazom od 7. Veljače 1810. crkvenu državu carstvu. Za onda imaše se car vjenčati s Marijom Ljudevitom austrijanskom (2. Travnja 1810). Gradjanskomu obredu zarukah pribivaše svih 26 u Parizu boravećih stožernikah, a zakonskoj ženitbi samo 13. Oni, što nedojdoše, budu prognati iz Pariza, i zabranjeno jim nositi grimiznicu. Od tada prozvaše one crnimi stožernici za razliku od crvenih, koji Francezkoj za volju zaboraviše na svoju čast i crkveno dobro. Pacca nebijaše ni jedno ni drugo; jer je nevoljan samcat sjedio u Fenestrelli u zatvoru. Osim njega ugrabiše papi i najvjernije mu sluge; — pače s crnimi stožernici ugrabiše mu i

Digitized by Google

i izpovjednika, pa kad još ni tada nehtjede Pio pristati na Napoleonove tražbe, zaboravi se on svoje časti te zapovjedi: da mu se uzmu sve knjige, da isti časoslov (breviar), i da se od tada na papu neima više trošiti nego pet paolah na dan (t. j. pô škude, ili oko 1 f. 15 kr.). Ali ona bezumna i sramotna zapovied nepostojaše dugo; jer što je car sebi na prikor više nastojao papu izvrći ruglu, to se je sve to više za sužnja zauzimao puk. Na 14. Siečnja 1811. javi Napoleon papi, da je prestao biti crkvi vrhovnom glavom, te kao što su i prije njegovi predji, rimski carevi, stavljali ili svrgavali pape, tako da je naumio i on poslužit se obiljem svoje vlasti. To pako učini on zato, da prinuka papu na potvrdu biskupah, koje je nezakonito naimenovao. Nu Pio postojà. Na to pozva Napoleon god. 1811. njekoliko kardinalah, biskupah i opatah u duhovno vieće, te ga sám otvori žestokim govorom proti Piu. Visoki dostojanstvenici mučahu, samo Abbé Emery, kriepostan i učen starina od 80 godinah, odvaži se najstrašnijemu od cesarah reći istinu u oči. Nu Napoleon ne samo što mu ni malo nije zamjerio, kao što drugi mišljahu, nego mu se još starčeva smionost tako dopala, da je rekao Feschu: „Vi ste neznalica, te hodite k Emery učit se crkveni zakonik.“ Svjeta ipak Emeryeva, koj je u brzo za tim umro, nije ni sám car poslušao, nego je zlo svjetovan pozvao sve biskupe francezke carevine i talijanske kraljevine na narodni crkveni sabor u Pariz god. 1811. Stožernik Fesch stavio se tomu saboru na čelo i osmjelio se otvoriti ga govoreć tridentsku vjeroizpovied i zakletvu pokornosti papi; a to je bio korak, kojim si predobi Piovo srdce, i koj je tim bio važniji, što se za njim povedoše i svi drugi dostojanstvenici. Ali s vremenom potvrdi narodni sabor zaključak, što mu ga je nametnuo Napoleon: da, ako papa za šest mjesecih nepotvrdi kojega od cara naimenovana biskupa, pravo potvrde spadne na nadbiskupa, ili na najstarijega biskupa u državi. U saboru mučahu svi pokoreći se nezakonitomu zaključku, samo jedan ustà proti njemu, po imenu Gašpar Maksimilian Droste-Vischering, za onda generalni vikar u Münsteru; umro je kao münsterski biskup, a bijaše brat glasovitomu kolonjskomu biskupu Klementu Augustu. Sabor, da zavede papu, pošalje u Rujnu 1811. k njemu u Savonu pet crvenih stožernikah; i sbilja izmamiše Piu breve, kojim se potvrdjivahu svi zaključci narodnoga sabora. Krivi stožernici nadahu se zato od Napoleona velike pohvale i nagrade; al' kad tamo, nehtì on breve ni primiti; jer da ga bude primio, nebi bio više imao zašto papu držati u sužanjstvu. Preko one zime poslie sabora pustiše papu u miru: al' u Lipnju 1812. stiže mu zapovied, neka preobučen u druge haljine, da ga neprepoznadu, dojde u Francezku. Na putu oboli Pio tako, da je već primio svetotajstva za umiruće, nu on zato morade putovati dan i noć, te ga nepoštediše ni toliko, koliko se ima štediti kakov zločinac. Trebalo-li stati, da se što pojede, nepustiše ga ni onda iz kočije, nego bi ju dobro zatvorenu uturali s njim pod kakvu sušu ili strehu. Tako ga dovukoše do Fontainebleau-a. Ondje mu dadu za dvorbu i stražu sáme podmićenike, dok se nevrati car iz nesretnoga ruskoga rata. U to pojde za rukom francezkim kovarom, koji se složiše s crvenimi stožernici, a najviše još Napoleonovim grožnjam svladati starca preko 70 godinah, te podpisà 25. Siečnja 1813. opet drugi konkordat. Mnogo ga prinuka i to, što mu se reče, da će i tako valjati samo za vrieme. Ovim konkordatom odreče se papa svakoga upliva u popunjivanje biskupskih stolicah, a što više — obećà, da će od onda stolovati, gdje bude htio car, — makar u nadbiskupskom stanu u Parizu, — i da će biti zadovoljan s dva miljuna franakah plaće. Tim se mučke odreče i crkvene države. Do mala zaboli Pia duša radi toga prestupa, a još mu izpušteni na slobodu crni stožernici Pietro i Pacca predočiše stvar živo — onako, kao što bijaše. Podtaknut dakle i obodren od njih opozvà Pio učinjenu pogrešku pismom, u kojem se vidjaše i velika njegova poniznost a i višina, te proglasi ono prvo nevaljalim i ništetnim, i očitovà: da voli umrieti, nego da žive u onom griehu. Pošalje ga dakle na cara, zaište, da se s nova s njim upusti u ugovore i zabrani nadbiskupom potvrdjivati biskupe. Napoleon se pretvaraše, kao da nije ni dobio pisma; al' ipak razstavi s papom njegove vjerne savjetnike, i dade proglasiti konkordat; premda nezahtievaše strogo, da se uvede. S druge strane opet ocrnjivahu sluge Francezi papu, trubeć u sviet, da neprestano srče trenac, i sam si prišvava na haljinu gumbe. Nepostà dugo vrieme, a Napoleon naumi se s nova upustiti s Piom u ugovaranje, nu ovaj bješe jur izgubio volju. — Napoleon kad izgubi bitku kod Lipska, da umiri barem što javno mnienje, pusti papu posve na slobodu (23. Siečnja 1814.). Dok se Pio vraćao na svoj priestol, morade Napoleon u Fontainebleau-u, gdje je tako snizio papu, podpisati oprostnicu s priestolom. Bourbonović Ljudevit XVIII. čim se popè nazad na priestol, sklopi savez sa sv. stolicom i uništi zlokobni konkordat od god. 1813. a Pio uljezè 24. Svibnja 1814. uz radostnu kliku i viku u Rim. Njeke krajeve crkvene države, išto jih do onda još nije bio dobio nazad, povrati bečka skupština od 1815; samo Avignon i Venaisin ostaše Francezkoj. Kadno Napoleon

Digitized by Google

(26. Veljače 1815.) uteče s Elbe, i stade se opet graditi carem. navali mu zet Murat, napuljski kralj, u crkvenu državu, te Pio morade pobjeći u Genovu. Al' kad Napoleon pade po drugi put i prevezoše ga na Helenu, oslobodi se Rim iz pogibelji, a k tomu dobi papa natrag dragocjene umjetnine, što ih po Rimu bjehu orobili Francezi. Odmah gledaše on izliečiti rane, kojih dopade crkva za francezkoga prevrata: sklopi s različitimi narodi konkordate i ugovore. Tako sklopi s Francezkom i Bavarskom god. 1817., s Piemontom, Napuljskom i t. d. S drugimi opet sklopi na to smjerajućih pogodbah, povrati u život Isusovce pečatnicom: Sollicitudo animarum od 7. Kolovoza 1814., izdadè 13. Rujna 1821. bullu proti Karbonarom, prelomi si u kuku kost, i od toga umre 20. Kolovoza 1823. u 82 godini, pošto je sjedio na svetoj stolici 23 ½ godine. Nadbiskup Malakija označi ga nazovom: Aquila rapax, a to mu pristaje u dvojaku smislu: što je francezki orô sve ugrabio ovomu papi, a on kao orô opet mu sve oteo. Dobre dvie godine prije njega (5. Svibnja 1821.) bješe mu umro okrutnik Napoleon.

Izjava visokočastnih biskupah

Englezke, Irske, Škotske, Belgije, Nizozemske, Njemačke, Švajcarske i Austrije

za svjetovnu papinsku vlast.

Ova spomenica od prevelike važnosti bila je namienjena, da se predstavi sazvanom u Pariz kongresu, koj bi bio imao razmrsiti zamršeno talijansko pitanje. Bilo je u tu svrhu pripravah svake struke, a kad tamo, — odgodiše sastanak, te sad, kako se čini, ni nemisli se više nanj.

Ali pogibelj, što se vije nad sv. stolicom i crkvenom državom neprieti ništa manje. Sad se gleda drugim putem stići k cilju, koj bi si bio preduzeo kongres. Odvjet dakle biskupah nije premašio nišana, niti potratio svoje znamenitosti.

Izjava ova sastavljena je u francezkom jeziku, i evo joj, koliko je bilo moguće, vjerna prevoda:

Poslie strahovite oluje načini bečki kongres mir, i posvjedočilo se je kroz dugo vremena, kako je bio dobrotvoran. Uslied dogadjajah prošle godine odlučiše sile, koje podpisaše ugovore bečkoga kongresa, s nova sastati se, da viećaju o razmiricah u srednjoj Talijanskoj.

Prevratan pokret prešao je medje jedne države, koja u posve posebnu odnošenju stoji naprama katoličkoj crkvi i naprama najzakonitijim interesom ciele Europe. Od jedanaest stoljećah drži nasljednik sv. Petra mjesto u povorci zakonitih vladarah: on je najstariji medju njimi. Pravda i mir prednjačiše u ustrojenju njegove vlasti; mir i pravda rukovode i njeno ovršivanje, koje jedino smierą na to, da namiri istinite potrebe svoga puka. Uzdržanje takove vlasti jest od neporočne važnosti za politički poredak u Europi. Svi vladari, koji podložnikah imadu katolikah, moraju jednakim načinom željeti. da glava katoličke crkve nezavisi od nijednoga svjetskoga vladara.

Jedna stranka, kojoj je do izvedenja svojih osnovah više stalo nego do Božjih i ljudskih zakonah, znade se poslužiti okolnostmi, da razvije prevratni barjak u Legacijah, te nastoji za se oteti cielu crkvenu državu. To je nasrt na sve vladare imajuće pod žezlom katoličko pučanstvo; to je uvreda nanešena dvjesta miliunom katolikah, s kojih je korišću uzdržanje crkvene države najužje spojeno. Ali osim toga to je udarac naperen i proti narodnomu pravu; jer papinska vlada neima se braniti samo proti stranci, koja se je unutar crkvene države zalegla.

Očevidno je, da je piemontezka vlada dugo spremala ustanak, da ga ona podupire, podpaljuje i rukovodi; da se jedan piemontezki činovnik ustanku stavio na čelo, da je vojska prevratne vlade toskanske upala u papinsku zemlju, da vjerne podložnike njegove svetosti skuči pod jaram pobjedne stranke.

Europa je opasana svezom narodnoga prava, kojemu je podlogom kršćanstvo. Pravo države koje, a ne njezina sila treba da odlučuje; svatko mora priznati, da je pravda prvlja nego političke težnje. Bude-li pako slobodno orudjem takove vrsti srušiti mirni priestol sv. otca, tad je raztrgana sveza europejskoga narodnoga prava.

U ostalom ona načela, na koja se podupire prevrat talijanski, jesu navještenje rata, koje neide samo crkvenu državu. Pustiti, da zahtjevi, što se dižu u ime narodnosti, održe pobjedu nad Božjimi zapovjedmi i dužnostmi gradjanske pokornosti, znači izreći odsudu uništenja nad najsilnijimi vladami u Europi, kojim se odsele obstojanje cjelokupnosti njihove prestaje oslanjati na pravu, da više nebude van pitanje o sili i sgodnosti.

Dočim podpisani dižu glas svoj pred Europom za uzdržanje vladarskoga prava papina, brane ujedno stvar crkve i posvećene interese dvjesta miliunah katolikah; oni brane u isti čas zajednička osvjedočenja svih kršćanah, svih sinovah prave prosvjete; oni brane jamstvo pravde i mira, i budućnost europejskih narodah. Neće biti uzalud, ako se dade čuti njihov glas.

Podpisah je 126, od kojih je stožernikah 5, patrijarka 1, nadbiskupah 15, a ostali su biskupi, i 4 general-vikara sede vacante. K njim je kašnje pristupio i stožernik Wiseman, sa svojim biskupom pomoćnikom i još dva englezka biskupa.

Poznatija štiocem imena jesu: **Juraj** stožernik Haulik, nadbiskup zagrebački; **Josip** Godeassi, nadbiskup zadarski; **Mirko**, biskup senjski i modruški; Ljudevit Maria Pini, biskup spljetski i makarski; Antun Slomšek, knez-biskup lavantinski; Josip Juraj Strossmayer, biskup djakovački; Stjepan Moyses, biskup bistrički; Vinko Zubranić, biskup dubrovnički; Ivan Josip Vitezić, biskup krčki; Petar Maupas, biskup šibenički; **Marko**, biskup kotorski; **Juraj**, biskup porečki (Parenzo); **Juraj** Smičiklas, biskup križevački.

Digitized by Google

Dopis.

F. S. **Iz Križevacah** dne 7. Veljače. (Konac.) Jošte nješto. Magna fuit quondam capitis reverentia cani, inque suo pretio ruga senilis erat. A kako se u ovo naše izobrazovano doba časti i počituje starost? Onako, kao što sito, koje, dok je novo, visi o klinu, a kada ostari, pod odar se baca. Sad vlada pravo preziranje vremešnih ljudih. Starost obično nije više predmet štovanja, već podrugivanja. Znao sam jednoga, koj došav u Zagreb, kao što je već od njegda bio ponosit, oholim korakom stupaše današnjim „Jellačić-trgom," a stari mu otac uzanj. Sram je bilo bezsramnika, što ima otca uza se, pa osoro reče starcu: „Na stran otče! — meni za petama! inače bi Zagrebčani tegnuli misliti, da ste mi otac." Taj se valjda nije sjetio onoga: Quæ patri facies, filius illa tibi. — Starost u naše doba nesmatra mnogi kao provaljeni čovječji život pun borbe i boljah, zasluge i izkustva: već samo kao pomanjkanje sposobnosti dopast se, kao nestašicu mladjane dražesti i ljepote. Nije-li to poruga, pače uvreda za staru gospodju, kada mimo nje prodje kakav smušenac, pa pogledav joj bezobrazno u obraz, okrene se s izrazom na licu, koj veli: „Kako sam se prevario, ta stara je!" Ili nedogadja-li se takova šta više putah, gdje vlada neuljudnost svakoj gospoji povirit u obraz? — Što dakle da počmemo s našimi starci, koji nam toli smetaju, te su nam na teret? Kažu, da ima divljakah, koji još dan danas ubijaju starce, kada onemognu. Ako bi od njeke strane naših mladićah zavisilo, isto bi se i kod nas činilo — no ipak želimo, da nas sviet nebroji medju ljudoždere. Oni dječaci, koji su se Elizeu proroku rugali sbog njegove plješivosti, budu napadnuti od medvjedah, te tu obiest platiše glavom; kod naših njekih mladićah nije to moguće, jer oni su sami — medvjedi. (Čitaj „Nar. Nov." od g. 1858. br. 277.)

Gizda, razkoštvo i taština u odielu sve većma se širi i šepiri, nu — simia manet simia, etiam si aurea gestet insignia, to je, lonac će ostati lonac, ma ga tko pločom od suha zlata povio. Varaju se, koji misle, da oprava čini čovjeka. Istina, liepo odielo spretnije čini tielo, nu tko ima pamet u peti, tomu ju liepa odjeća neće lje natjerati u glavu. Ili zar tko misli, da s liepom se odjećom štimati i s njom izaći na šetnju, nije kadšto duši na štetu? E da to nije grieh, onda nebi predteča Isukrstov Ivan pohvaljen bio od sina Božjega radi svoje proste odjeće, sastojeće iz kostrieti i oporna remena, kojim ju pripasivaše oko bokuh. Da to nije grieh, onda nebi sv. Pavao apoštol opominjao bio žene, da neka netraže slavu u zlatu i biseru, u vješto prepletenoj kosi i u dragocjenoj odjeći, već neka dobrotu srdca i pobožnost duše pokazuju kriepostnim životom i dobrimi djeli. Da to nije grieh, onda nebi u sv. Evangjelju stajalo, da on bogatac s toga je bio rinut u pakao, što je živio u slasti i lasti, te se ogrinjao grimizom i kadifom. Tko se rada kiti, taj gleda dopast se ne Bogu, već ljudem, jer se drugčije ni kitio nebi. Ta vidimo, da se ondje nitko nekiti, gdje ga nitko nevidi; s toga doma dobre su kadšto i odrpine. Vrlo mi se dopada čin pape Benedikta XI. Kad je ovaj papa radi svojih riedkih vrlinah uma i srdca uzvišen bio na stolicu sv. Petra, njegova stara majka, inače prosta i siromašna žena, dodje, da mu se pokloni i da mu čestita na toj najvećoj časti, nu ona dodje u svili i kadifi pred svoga sina. Papa se činio kan da ju nepozna, te ju zapita, tko je i šta je? Umah se ona dosjeti jadu, pa odbaciv uzajmljene dragocjenosti sutradan sinu se predoči u svojoj običnoj suknji? „Tako valja!" — veselo uzklikne Isusov namjestnik — „Ti si moja ljubezna majka, ne ona jučeranja lutka." Sad ju srdačno zagrli, predstavi sboru svojih kardinalah, i kod stola, što ga je njoj na čast priredit dao, imala je sreću prva sjedjeti do svoga sina. Liep je to primjer i vriedi, da ga svatko sliedi. Nu tko bi šta takova preporučivao mnogim našim tako zvanim ljepoticam, graknule bi nanj i digle silnu graju. Hoćeš dobro? Neću! A zlo? Obadvjema rukama. Žene osobito nagibaju na ono, što hudi njim i cieloj porodici. U začetku svieta Bog je bio nakan, da Adamu poda družicu; zato reče: „Nije dobro čovjeku da bude sam. Deder, da mu načinimo pomoćnicu." (Knjig. I. Mojs. 2, 18) Da bi sada Bog imao stvoriti ženu, nebi-li prevrnuo govor, te rekao: „Dobro je čovjeku da bude sám. Netreba, da mu načinimo odmoćnicu." Zar je žena mužu na odmoć? Mnoga jest! Zašto i radi čega? Radi gizde, nakita, razkoši, razmetnosti i taštine. Žena paunica, žedna pijavica: tko će ovu krvlju, onu nakitom zasititi moći?! Kada se opirem razkoštvu, nevelim, da se tko mora povesti za Epaminondom tebanskim vojvodom, koj, dočim mu je odrpana haljina bila kod krojača, da ju pokrpa, morao je ostati kod kuće, neimajući druge. Ali niti nevalja sliediti Kaja Julija i Nerona cesare, o kojih se pripovieda, da nikad jednu odoru nisu imali dva puta na sebi, već svaki dan obukli bi drugu haljinu. In medio virtus, — medium tenuere beati. Naši bi rekli: Razborit čovjek stupa srčanicom.

Da vidimo sada, kako je u naših crkvah, koje su stan Božji i imaju biti hramom skrušene molitve. Crkve osobito na veće blagdane i svetkovine dubkom su pune tako, da se svećenik jedva protura do oltara, ali — non omnes sancti, qui calcant limina templi. Ono, što je g. dopisnik J. G. u 1. ljetošnjem broju „Kat. lista„ spomenuo o polnočnici ovršenoj u Gorici, više manje uporaviti se može i na mnoge druge crkve. Rečeni g. dopisnik posve ima pravo, kad u onom svojem izvjestju medju ostalim veli ovako: „Žalost ti srdce presune, kad se malo oko sebe obazreš, pa opaziš, da ti je za ledji vražje kolo, — jer nevriedi, da se drugčije nazove, — koje šale sbija i norčuje; kad uvidiš, da se očevidno ruga pobožnim dušam, a kadno kadšto su ti sastanci tako drzoviti, da im je smiešań svećenik pred žrtvenjakom i — isti svemogući Bog na žrtvenjaku!". A da se ta sablazan digne, moralo bi,

Digitized by Google

kao što isti dopisnik primetjuje, na takove hulje i svetogrdnike pozornije paziti ne samo crkveno no i svjetovno poglavarstvo. I ja se u tom podpuno slažem s g. dopisnikom, te iza svega grla kličem: Gospodo! koja imate vlast nad tjelesi, ovršujte dužnost svoju! U vas je moć i za to, da ste crkvi na obranu, da štitite i podupirete vjeru, da zajedno sa svećenstvom širite carstvo Božje, i da svojim ugledom i možnim uplivom uzdržavate u krieposti zakon onoga, koj reče: „Moje je nebo, moja je zemlja i sva punost njena!“ I buduć da takova sablazan, koja pobožne duše smeta, non ferenda, sed ferienda, učinite ono, što uradi gospod Isukrst, koj, kad opazi, kako njeki bezobražnjaci grde i oskvrnjuju hram Gospodnji, svetom srdjbom razpaljen uze u ruke korbač, pa smutljivce iztjera napolje, rekav: „Kuća moja je kuća molitve, a vi ju pretvoriste razbojničkim sročištem.“ (Luk. 19, 46.) Dakle treba da svjetovna vlast pruži duhovnikom svoju pomoćnicu ruku, pa da sdruženimi silami obore sedmoglavu aždaju (razumievam 7 glavnih griehah), kojano prieti ne samo pogubom kršćanstva, pače i svega onoga, što nam život sladi. Ali čujem, gdje mi se veli: „Što to spada na nas svjetovnjake! zar smo mi čuvari crkve? Pa ako je sbilja Bogu kakova krivica u tom, što su ljudi opaki, neka se sám osveti, tà svi stvorovi stoje mu na zapovied. Deorum injuriæ, Diis curæ.“

Šta velite, da vas tim nije briga, što se tako hulji na Boga?! E kad vas nije s tim briga, a vi prekrstite ruke i mač utaknite u nožnicu. Bog je velik i možan, — stari platac, koj nikomu neostaje dužan; on će bez svake pripomoći i sudjelovanja znati sebe osvetiti, i zlikovcem vratiti žao za sramotu. Evo njekoliko primjerah Božje pravde. Pobunili se u nebu angjeli, — izobjeli se, da tako rečem, kod Božjega stola; ali Bog spudi s neba oholice i rine ih u pakao. (Poslan. 2. sv. Petra 2, 4.) Iznevjerio se Adam svomu Tvorcu pokušav zabranjeno voće; ali ga Bog protjerao iz raja i sa svim njegovim potomstvom osudio na težku radnju i smrt. (Knjiga 1. Mojs. 2.) Jona prorok nepokoran je, neće da ide u Ninive, kamo ga Bog šalje, već on se uputio u Tarzis; ali Jona radi toga neposluha bačen bude u more i proždrt od ribe. (Jona 1. i 2.) Gradovi Sodoma i Gomorrha spaljeni su nebeskim ognjem; zašto? jer se valjahu u kalu gadne putenosti. (Knjiga 1. Mojs. 19.) Kore, Datan i Abiron roptahu proti Mojsiji, opirući se njegovoj vladi; al eto ruke Božje vrhu njih: zemlja se otvori i proguta te zlovoljnike i mrmljaše. (Knjiga 4. Mojs. 16.) Angjeo preko jedne noći potuče 185,000 od Senakeribove vojske; pitaš, što je sakrivio? Obsadio je zlom namjerom grad Jerusolim, koj stajaše pod Božjim okriljem, i tim navukao smrt i poraz na svoju vojsku. (Knjiga 4. kralj. 19.) Posumnjao Mojsija, hoće-li moći svojom čudotvornom šibikom izvesti vodu iz skaline, i to je bilo dosta, da nije unišao u Kanaan, već mu je samo Bog dopustio, da može obećanu zemlju vidjeti s gore Nebo, na kojoj i umre. (Knjiga 5. Mojs. 34.) Zlo uradiše oni mladići, što se rugahu Elizeu sbog njegove plješivosti; što se dogodi? Dva medvjeda dojdu iz luga, pa te rugaoce razderu. (Knjiga 4. kralj. 2.) Farao reče: „Tko je Gospod, da slušam rieč njegovu i odpustim Izrael?“ (Knjig. 2. Mojs. 5, 2.) Nu Farao radi tih riečih navukao je desetere nevolje vrhu svojega kraljestva, i napokon, pošav u potjeru za Izraelićani, utopi se on i sveko-liko njegovo konjaničtvo skupa s koli u Crnom moru. (Knjiga 2. Mojs. 14.) I što je nada sve ino, vasioni sviet skvari se tako, da je Bog žalio, što stvori čovjeka, i zato metne sviet pod vodu i svega potopi, izuzam 8 dušah pravednih, što su spas našle u brodu. (Knjiga 1. Mojs. 7.) Tako u starom zavjetu. — U novom Židovi prikuju na križ pravednoga, kličuć: „Krv njegova vrhu nas i vrhu sinovah naših.“ (Mat. 27, 25.); pa gle ih sada, kako se bez kraljestva, bez vojvode, bez crkve, bez žrtve potucaju po širokom svietu! Odavle se vidi, da komu se je moliti, s tim se nije boriti, kao što veli poslovica.

Nu sad su valjda ljudi pobožniji, kriepostniji, ćudoredniji, pa zato ni netreba, da Bog svoje striele oštri proti nam! — I mi, i mi pijemo griehe kao vodu. I jerbo mi od Boga, vrutka svih milostih, odstupismo, zato nas Bog i progoni, tuče, šiba i svakojakom kaznom kazni i pedepsa. Zlo voće od zla drveta, a ovo zlo drvo, koje tim voćem rodi, jesu naši griesi. Propter perversa veniunt adversa. Ili zar kuga, glad i rat sa svimi strahotami, koje ovu trojicu prate, nisu posljedice naših griehah? O tom posumnjati bilo bi zanijekati istinu Božjega lista — sv. pisma, koje veli: „Smrt, krv, svadja i mač, ugnjetavanja, glad i tlačenje i bičevi — sva ova stvorena su sbog zlotvorah i zlikovacah.“ (Crkvenik 40, 9. 10.) Mogao bi navesti i više toga, nu ovimi riečmi dovoljno su izražene sve one biede i nevolje, što nas kao môra tište. (Čitaj, ako ti se rači, knjig. 3. Mojs. pogl. 26.; zatim: knjig. 5. Mojs. pogl. 28.)

Što nam je dakle učiniti, da Bog od nas odvrati bič pravedne svoje srdjbe, što ga mi zaslužismo radi griehah svojih? Da-li nam je nazivat pomoć Božju, ruke dizat prama nebu i skrušene molitve pošiljat k priestolju Višnjega? To je dobro, ali jošte nije dosta. Poslovica veli: Bogu se moli, ali k briegu grebi (kad toneš). Dakle izim molitve potrebtio je jošte i drugoga pomagala. Ja znam, što bi moglo zaliečiti rane, s kojih današnji sviet boluje; nu taj je liek opor i gorak, a ima ljudih, koji će radje umrieti, nego uzimati liek, koj im se grsti. Ja ću ipak pokušati sreću. Nu dok taj liek priredim, štovane „Kat. lista“ čitatelje učtivo molim, da se malko strpe. A da se tko u meni neprevari, unapried izjavljam, da taj liek neće biti iz Eskulapove kuhinje, već iz torbice čovjeka običnjaka. Grandia conentur grandes.

Digitized by Google

Viestnik.

Iz Zagreba. Povodom posljednje okružnice sv. otca od 19. Siečnja t. g. izdao je pod 19. Veljače t. g. upravo sada tiskom objelodanjenu obširnu pastirsku poslanicu uzoriti gospodin kardinal i nadbiskup zagrebački, kojom svomu duhovničtvu pomenutu važnu papinsku okruznicu u svom cielom obsegu priobćuje, te za tim, prešav na sadanje nesgode sv. stolice, potanko i veleumno pretresa sve izlike, pod kojimi, i prave uzroke, radi kojih neprijatelji sv. stolice na nju u naše vrieme nasrću. Medju izlikami, kojih neosnovanost i ništetnost čvrstimi razlozi, gdje treba statističkimi dovodi i dostovjernimi svjedočbami uzoriti nadpastir dokazuje, navode se po imenu sljedeće: da tobož sv. otac nemože ovršavati dužnost svjetovnoga vladara, budući mu savjest katoličkimi dogmami stegnuta; da su gotovo sve javne službe u papinskih zemljah u duhovničkih rukah; da se tamo samovoljno, pače despotički vlada; da su državne financije u najvećem neredu, a državni dohodci da se razmetno troše; da se ništa neradi za obrt, ratarstvo i trgovinu; da se nazaduje u istih umjetnostih, znanostih i čovjekoljubju; da su papinski podanici ubogi, čemu je očevidnim dokazom množina tamošnjih prosjakah; napokon i ono novo, dosad nečuveno, a u svojih posljedicah opasno političko pravilo svršenoga čina. Prelazeć na uzroke sadanjega turobnoga stanja sv. stolice, navodi nj. uzoritost kao obćeniti uzrok mržnju kršćanske vjere i katoličke crkve, buduć osudjuju težnje ljudih, koji žele i hoće drugo, nego što Bog i pravda dopušta; a posebni uzrok polaže u slavohlepju dvajuh žalibog katoličkih vladarah, čeznućih za novimi stečevinami. Uzbiv ovako ono, što se samo na izliku i nepravedno prigovara papinskoj vladi, a razloživ, gdje se pravi postanak sadanje nevolje tražiti ima, izbraja nj. uzoritost nadalje razloge, što nam u sadanjih nesgodah utjehu pružaju, a to su: obećanje Isukrstovo, da će biti sa svojom crkvom do vieka, koje se je mnogo putah potvrdilo na mogućnih neprijateljih crkvenih napokon kukavno zaglavivših; osuda katoličkoga svieta, izrečena nad nevriednim postupanjem sa sv. otcem, i nj. svetosti odvažnost duše i čvrst značaj. Nacrtavši ovako sadanje okolnosti sv. stolice, dodaje tomu uzoriti nadpastir pitanje: kako se nam prema njim valja vladati? i odgovara: da nam valja podvostručiti molitve za crkvu i njenu vidivu glavu, a izvan toga ljubav prama sv. otcu, kako dolikuje vriednom sinovom, zasvjedočiti djelom i činom, a po imenu sabiranjem dobrovoljnih prinesakah, Petrova novčića, kakovi se po svih stranah katoličkoga svieta na korist papinske u dohodcih smanjene a na veće troškove obvezane pjeneznice. Nada se uzoriti gosp. kardinal, da katolička Hrvatska, koja se je vazda odanostju prema sv. otcu odlikovala, nebude ni u tom očitovanju privrženosti svoje zaostala za drugimi. Pripoznaje vrhovni pastir, da su nam sile slabe, a u njekih stranah domovine da s lanjske nerodice vlada i osjetna nestašica; al se i uz to nada, da i naša domovina može u rečenu svrhu štogod doprinieti, i tim pokazati svoju dobro volju. I mali darovi od mnogo darovnikah narastu do znatne svote.

U to ime nalaže nj. uzoritost svim upravljateljem župnih i sbornih crkvah, da prve nedjelje po prijmu pastirske poslanice puk izvieste o turobnih okolnostih sv. stolice i sv. otca, te ga revnostno, ali razborito pozovu na doprinašanje prinesakah. Za sabiranje ovih odredjuje nj. uzoritost, da se po svih nedjeljah i blagdanih ove godine pod službom Božjom prije i poslie podne imade na shodnom mjestu u crkvi namjestiti stolić, pokrit bielim prostiračem, a nanj metnuti razpelo s dvjema gorućima voštenicama i shranica za prineske. Sabrane prineske pošiljat će župnici svakoga mjeseca sa svojim posebice zabilježenim milodarom dotičnomu podjašpristu, koj će sve prineske svoga okružja svakoga drugoga mjeseca dostavljati duh. stolu, odkud će se zajedno s prinesci uzoritoga gosp. kardinala i prvostolnoga kaptola na svoje mjesto odpravljati.

Iz Brdovca. Naški domaći časopisi javili su jur svojim štiocem, da se je svietla banica, udova grofica Sofia Jellačićeva 11. Prosinca prošle godine zaputila u sveta mjesta, a sad znam da će jim biti milo saznati štogod i o njezinu putovanju. Žalim samo, što je pismo o njezinu putu iz Napajedla kasno stiglo ovamo.

Zadnje pismo visoke putnice pisano je 6. Siečnja na Nilu, i do to doba bila je krepka, zdrava i s putovanjem posve zadovoljna. Prispjela je sa suputnici u Aleksandriju 17. Prosinca, i ondje ostala do 20. Tad krenu željeznicom u Kairo, i u njem se bavila do 23., a toga dana odplovila na ladji uz Nil. Putovanje je to vrlo tegotno, budući se plovi uz vodu, a još i jaki protivni vjetrovi smetaju; al' je ipak i vrlo zanimivo. Dne 19. Veljače vratiše se niz vodu natrag u Kairo, odkle krenuše 26. u Aleksandriju, a iz nje odjadriše 27. po moru u Jaffu, gdje su se imali izkrcati 2. Ožujka. Iz Jaffe će na devah dalje put Jerusolima, kamo se nadaju prispjeti 7. i ostati do 18. Ožujka. Odanle će posjetiti Nazaret, brda Karmel i Tabor, Kafarnaum, Galileju, Jordan do Damaska, kamo smieraju stići do 31. Dne 3. Travnja kane od onuda preko Balbeth-Tripolis-a u Beiruth, odakle će 13. po moru u Carigrad, a tad Dunavom u Beč, kamo se nadaju stići oko 3. Svibnja. To je za sada putna osnova visoke putnice.

Iz kašnjega pisma grofice Sailernove, sestre banićine, doznaje se, da si je naša pobožna putnica nabavila mlada crnca oko 10 godinah, te da će ga sobom dovesti. Bog ju pratio i andjeo čuvar, te ju zdravu dopratio u naše kraje, da skupa prožalimo 20. Svibanj. *P. B.*

Iz Francezke. Da se francezki biskupi ništa neplaše ministarskih okružnicah, pokazao je ovih danah biskup arraski. Odanj izišao je naime spis: „O duhovnom i svjetovnom u crkvi. Poslanica biskupa arraskoga na nj. preuzvišenost g. ministra Touvenela.“ U tom spisu svojski pobija visokočastni i učeni biskup Parisis pošiljku Touvenelovu proti papinskoj enciklici.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 11. U CETVRTAK 18. OŽUJKA 1880. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Katoličke iskrice

od

Ilije Okrugića, Sriemca.

(Nadalje.)

XVI.

Rimski pape.

Kraj svih spasonosnih i plemenitih težnjah rimskih papah imadoše oni ipak a s njimi i vjera Isusova uviek velikih neprijateljah.

Kao što njekada za života Isusova Farizeji glede Isusa vikahu: „Što ćemo s njim? sav sviet ode za njim,“ slično, bi reć! mogao, vikahu mnogi u prvih stoljetjih crkve Isusove. To bijahu carevi i kraljevi poganski, zavidnici prvenstva i vlasti duhovne rimskih papah, to bijahu nevjernici i neprijatelji križa i vjere Isusove.

Mnogo-li gorka i čemerna pretrpiše od njih rimski pape, grozno-li cviljahu pravovjerni kršćani a s njimi vjera i majka naša sveobća crkva! Ali kraj svega toga što prvi pape svi kao mučenici umrieše, što bezbrojni pravovjernici progonjeni i ubijani bijahu, — ipak je bila krvca onih samo na učvršćenje priestolja svoga, ovih pako samo blagi plodonosni zaljev za klicu i bujniji naraštaj novih još višebrojnijih kršćanah.

Kako onda tako i kasnije imadoše neprijateljah rimski pape, pak tako imadu ih i sada. Istinabog prestadoše s vremenom ona okrutna progonstva i mučeničtva, kojim bijahu njekoć izvrženi pape i kršćani; ali tim više se je vikalo proti Rimu i rimskim papam, pak tako je i sada. Pa tko su ti vikači? Nevjernici, razkolnici i odmetnici, zavidnici, pak isti pogdjekoji sinovi rimske crkve. „Narodi se podigoše proti Gospodu i proti pomazaniku njegovomu.“ Ma vi vikači, što vam je skrivio Rim ili rimski pape? Vi nevjernici! ona svjetlost, štono vam duh vaš prosvietli, odkud vam sinù, ako ne iz Rima? — Povjestnički život bitja i žitja vašega gdje imaše početak, i s kim bješe užje skopčan, nego-li s Rimom? —

Vi razkolnici! temelje vjere, koju dan danas izpoviedate, odkud ih primiste i naučiste, ako ne iz Rima? —

Vi odpadnici i odmetnici! što vičete proti Rimu i rimskim papam? Je-li Rim vas ostavio? je-li rimski papa? ili ste vi obojicu? —

Vi zavidnici! na koga zlobite? na Rim ili rimskoga papu, namjestnika Isusova? Na Rim? O! bezumna je nenavist vaša; vi ste kukavni patuljci napram onom ogromnom starovjekom gorostasu, štono vjekovom prkosjaše, dok još poganski bijaše, a sad prkosi još većma, odkad kršćanskim postade. — Na rimskoga papu zlobite? O! sramota vam pred Bogom i ljudmi, ako vjeru Isusovu izpoviedate, a na namjestnika njegova zlobite; — ako-li pak vjeru tu neizpoviedate, nije ni čudo, što ste zlobni, jerbo ste sinovi tminah, duha nečistoga, koj istomu Bogu zloban bijaše, pak toga radi u bezdno pakleno bì strmoglavljen.

Vi sinovi rimske crkve! zar i vi tu? zar ste i vi neprijatelji Rima i rimskih papah? Što, zar zaboraviste na Rim, kolievku vjere vaše? što, zar zaboraviste na milosti spasenja iz Rima vam kao iz vječnoga vrela proizticuće? što, zar rimski papa nebijaše vam uviek dobar i blag otac, ljubeći vas više nego dušu svoju, čuvajući vas više nego zenicu oka svoga, svjetujući vas, učeći vas, moleći se za vas, i blagosivljajući vas! O! vi žalostni sinovi crkve rimske, vi neprijatelji Rima, središta crkve vaše, i pape rimskoga, otca svega kršćanstva! zar vas nenauči povjestnica svih vjekovah, da su svi neprijateljski napori proti Rimu i papi uviek uzaludni bili? Zar neznate, da

Digitized by Google

je rimski papa zenica oka Božjega, koju je Bog čuvao i čuvat će uviek? Odustanite od neprijateljstva toga, jer će se sve pakostne namjere vaše skršiti o kamenu stiencu Petrovom; vas će satrti Bog, kao što je tolike satro, a prvenstvo i priestolje njegovo ostat će postojano u Isusovoj crkvi do sudnjega danka! —

Narodi! nebludite mišlju, kao da je Rim i rimski papa neprijatelj vaš! Niti je bio, niti će biti! Kad u tami poganstva ležaste, tko vam luč vjere zapali, tko vam duh vaš prosvietli, tko-li srdce oplemeni? — Kad se u sriedi vašoj podigoše krivi tumačitelji i zli naučitelji vjere, tko vas od bludnje sačuvati nastojaše? — Kad pod okrutnim jarmom carevah i kraljevah stenjaste, tko vam kršćansku slobodu povrati, a okrutnike vaše ponizi? — Kad divlji narodi na vas navališe, vas i dom vaš uništiti kaneći, tko vam pomoć i obranu poslà? — Riečju: tko se radovaše, kad se vi veseljaste? tko plakaše, kad vi cviljaste? tko miešaše uzdahe svoje s uzdasi vašimi? tko vam blage meleme pošiljaše, kad vi u ranah tiela i duha ležaste? tko vas sveudiljnom i viek jednakom ljubavju grljaše i ljubljaše, tko? — nije-li to Rim i rimski pape?

Narodi, nebudite nepravedni! Tà Rim je svih vas mila majka, papa rimski svih vas blagi otac bio i biti će, pa što mu drago neprijatelji govorili i pisali protivno.

Ta suznim očima gleda on na vas neprijatelje svoje, a gorućimi uzdasi prinaša Bogu molitve za vas, jeda bi se osviestili, jeda bi srdcem omekšali i spoznali njegove uviek glede vas najbolje i najspasonosnije namjere.

Narodi! ruku na srdce, pak izpovjedite, ako su kadgod prisiljeni bili rimski pape strožija sredstva glede vas upotrebljavati polag onoga u sv. pismu: „Otac diete, koje ljubi, kara," izpovjedite, da ste vi uviek tomu povod dali. Ili kažite mi: mogahu-li oni kao čuvari ostavštine vjere na bludnje vaše u vjeri mučati? — Mogahu-li junačtvo carevah i kraljevah vaših hvaliti, kad ovo puko okrutničtvo i samosilje bijaše? Mogahu-li ratovanja vaša mirnim okom gledati, stečevinam vašim se radovati, kad ratovanja vaša bijahu púka haranja, stečevine vaše puki plien dobarah crkvenih i sirotinjskih, koje vapaji prodirahu nebesa? Mogahu-li prava vaša potvrdjivati, kad se ova na nepravdi i svojevolji osnivahu? Mogahu-li veselit se s griehah i opačinah vaših, kojimi se samo pakao radovaše? Mogahu-li? Doisto ne! —

Oj! narodi, oj! neprijatelji Rima i rimskih papah! ogrlite samo opet staru vjeru Isusovu, koju iz Rima primiste, sklonite se pod umiljni jaram Isusov i namjestnika njegovoga, operite ruke vaše od krvi i dobarah nepravednih, utješite po vami ucviljene, upalite u srdcih svojih plamen stare prvobitne kršćanske ljubavi, pak vam jamčim, da ćete uviditi nepravednost zlobe i neprijateljstva vašega proti Rimu i rimskom papi; spoznat ćete njihove uviek spasonosne i pravedne težnje, pak ćete opet Rim kao milu majku, a rimskoga papu kao blagoga otca sve vam dobro želećega ljubiti i štovati, a on će pružiti svoje blagoslovne ruke vrh vas, moleći vam od Boga oproštenje i svakovrstni blagoslov, nebeski i zemaljski.

(Dalje će slièditi.)

Oslobodjenje i omlada biskupije zagrebačke prije četiri sto godinah.

Ja sam već odavno obećao, da ću, ako ne više, a ono barem koj odsjek iz naše domaće poviesti prije i poslje Turakah napisati; a kano duhovnik najpreče dàkako mislio sam, da koju granu crkvene povjesti naše pobilježim u nekoliko poglavjah. A jerbo je crkva zagrebačka kao što Ivana Viteza njekada, tako takodjer sada i naša dobra majka, to ćemo najljepše pokazati s njime ljubav našu prama ovoj našoj majci, ako njezine, kao dobra djeca, sgode i nesgode proučimo, te onu, koja se je ne samo bićem ili gradjevinom svojom nad Zagrebom ponosno uzpela, nego vlašću i nad čitavim svojim područjem iliti biskupijom razkrilila se, sada po njezinu dostojanstvu dično proslavimo, kadno se je njezina 400-godišnjica približila, gdjeno je ona neumornim nastojanjem vrloga kralja ugarskoga Matije, svukav sa sebe crninu porušena odiela udovičkoga i stresav robske verige sužanjstva, u koje preko trideset godinah bje okovana, iznovice kao liepa zaručnica preobrazila se. Ja ću se ovdje strogo držati povjestnih vrelah na toliko, da ne samo stvar i predmet, nego isti, u koliko je samo više moguće, izraz onoga vremena zadržat ću, neka se vidi, da tuj ništa svoga kao u pripovjedci, nego sve, što kazivao budem, bit će povjestno na temelju pisamah kraljevskih, biskupskih i staliških na papu, stožernike i na naše boljare, štono ih je Josip Valentović objelodanio iz staroga rukopisa muzeja požunskoga, koj je iz arkiva budimskoga u ruke jednoga neknjiževnoga plemića došao, od koga ga je rodoljub njeki na glasu odkupio, i rečenomu muzeju darovao. S razloga pako toga i navode ću izostaviti, jedno da slog bude nepretrgnut, a drugo da se nemora to isto i latinski izpisivati. Mogu se ništanemanje, ako bi trebalo, na svako pismo pozvati, samo kad bi vremenoslovno bilo uredjeno, jer kao što je po broju u tri stranke knjiga razdieljena, od koje će-

Digitized by Google

tvrta stranka najprije bje izdana, tako su i pisma više manje zapostavljena ili predpostavljena.

II.

Duh Matije kralja ugarskoga mnogo je naličan duhu sv. Stjepana, prvoga kralja ugarskoga. To se vidi iz listovah na kralja českoga (58), na papu u poslu Stjepana bosanskoga kralja itd. Sv. Stjepan je dobio krunu od pape na dar, a ovaj ju je kupio od cara za nebrojeno blago i to s pomoću pape rimskoga. Onaj apoštolski kralj naimenovan je od Isusova namjestnika, a ovaj uzeo je sam apoštolskim glasom sabirati za odkupljenje svete apoštolske krune oko sebe bogate Dubrovčane i Mletčane itd. Da nemisli tko, da što iz glave vadim, pozivam se opet na njegove spomenute listove, a osobito na zemljaka našega, slavnoga Ivana Viteza, ujaka dičnoga Janka Panonskoga. Sv. Stjepan je podzemnu onu crkvicu pod svetim brdom panonskim sagradio i češće se tamo Spasitelju klanjao i molio (vidi Bela), a ovaj je rado prama žrtveniku češće na urezanu u crljenom mramoru njegovu svetu stolicu sio i mnogoga se zla duševnoga i tjelesnoga izbavio. Onaj je s Poznanom, a ovaj s Rozgonom nevjernike pobijao. Ovaj i onaj otca je imao velikoga prijatelja našega roda slovjenskoga (gle Kollára). Ovaj i onaj je vrstne vladike oko sebe kupio, te s njimi zastupao crkvu i državu itd. Ali ajdmo sada na stvar, štono se nam i sama ponudja.

Znamo, da je Filip vladika zagrebački Medvedgrad sazidati dao za obćinsko utočiste u potrebi; znamo, da je Ivan I. biskup zagrebački grad (oppidum) Ivanić i tvrdju (castrum) Ivanićku podigao, a uz te gradove da su bila biskupska dobra. Ova i još mnoga druga dobra iza glasovitih Albenah: Eberharda i Ivana IV., štone su se u Kalniku s kraljicom Barbarom za našu otačbinu udomaćili, upadoše, sám Bog znao kako, u lakome i nemilostne šake pastopašnih i krivodušnih svjetovnjakah, koji su ta dobra na toliko rajtali, da je dobre Glogovnica (gle Memoriale Matiæ regis n. 18), gdjeno je Panjan svoga dizdara držao, jedva 60 fr. unašalo, a sve ostale dohodke bogatoga toga predstavničtva obložder taj na se je potrošio.

A tako su radili i drugi, i isti Mitar Čupor ništa bolji bio nije od boljarah mjestnih, gradskih, seoskih itd. skupa s vlastelom i slobodnjaci (8, 10, 11) vladičtva zagrebačkoga na toliko, da kada su ovi obilovali, Toma Drventa, imenovani biskup zagrebački i Čuporov protivnik gladovao je i doslovice izvan biskupije prosjačio, nigdje nenašav milostivna srdca do pape i Matije. Ovomu zlu prvi je doskočiti htio Matijin otac Sibinjanin Janko (Hunjadi), kao što se to vidi iz knjige biskupah i baronah ugarskih na gospodina Portuenskoga (15); ali s jedne strane nesita lakomost, a s druge smrt Jankova prepriečiše, da se je stvar ta tija do Matijinih vremenah zavlačila, kadno je dvor rimski i sbor kardinalski pogledav u nuždi na Matiju otró suze sa žalostnoga lica za pokojnim mu otcem Jankom, gledajući i uživajući obrambu duševnih i tjelesnih dobarah u nade punom i vrstnom Matiji, da mu je rukovodstvo svekoliko proti Turčinu i zaštitu kršćanstva povjerio.

III.

Sva je prilika, da su svjetovnjaci dobra crkve zagrebačke prisvojili si i ugrabili onda, kada su biskupi zagrebački, imenovani i samo naslovni, kao što su bili Čupor i Drventa, najžešće se pravdali, inatili i natjecali; zato i žigoše Matija to doba izrazom slavohlepiva i neumjerena častoljubja (indiscreta ambitio). Dok su se indi ovi biskupi inatili, svjetovnjaci su dobra crkve zagrebačke pustošili i lakomo proždirali. Ovome zla kralj Matija da doskoči, pobrinuo se je za vješte glave i vrstne ljude, kao što su bili naši zemljaci: Marko, biskup kninski, Ivan Vitez, varadinski i netjak mu Janko Panonski, biskup pečujski. Prva dva glasovita pastira bili su duša svega njegova podhvata, štogoder je obzirom na crkvu zagrebačku za dvajuh papah Pija II. (Aenea Sylvia) i Pavla II. poduzimao. Dok je indi nerazborna pohlepa ovih i onih dozrievala, da se obiest neizvrgne u razuzdanost, približivati počeli su se dvorovi rimski i budimski, te su se na kraju i sporazumjeli. Što je pako predloge Matijine u Rimu najviše podupiralo ili slabilo, kvarilo ili pomagalo, opazit ćemo, čim se potanje upustimo u opisivanje. Matija kako je sa svih stranah poslovi zaokupljen bio, nije duhom klonuo, nego je odatle nove sile crpio, kako će sve izvesti na pravac onako, kao što je bio naumio. Pojačen vjerom u Boga, i obkružen vjernimi ljudmi tražio je najprije osobu prikladnu za biskupiju zagrebačku u tom osudnom času, koja bi snažna bila u zemlji njegovu želju zastupati, oteta dobra opet u ruke primiti, i očekivanju svete stolice odgovoriti. Brzo bude osoba ta nadjena u licu slavnoga biskupa varadinskoga, al ga težko na to sklonu; jer je Ivan Vitez dobro poznavao ljude svoje zemlje, a osobito nezakonite poglavare gradovah i dobarah crkve i biskupata zagrebačkoga, od kojih kad sve preuzme, prije neg sve uredi morat će i oružjem u desnici braniti se proti otimačem, kao što sám on to piše stožerniku sv. Angjela (12): „Prečastni otče! Na ono pismo Prečastnosti Vaše, gdjeno spominjate crkvu zagrebačku, osebice odgovoriti našli smo za potrebno. Kada pako

Digitized by Google

P. V. stanje iste crkve najbolje poznaje i za oslobodjenje njezino vazda se je najviše zauzimala, to bi suvišno bilo uputjivati i nagovarati ju; nego samo što smo nakanili, iz prijateljskoga povjerenja to ćemo Vam odkriti i obilatije vas ubaviestiti, kao što smo i naumili. P. V. zna i svjedok je glavni, koliko smo putah na taj posao siljeni bili, i primiti ga uzkraćivali se s mnogih, i kao što nam se čini razboritih pričinah; jer gdje je igda bio čovjek, koj bi volio manje nego l' više dobarah, i komu bi se dopadala više nemirna dobra nego-li mirna, uzbunjena nad upokojenimi, poharana nad čitavimi, razasuta nad cielimi, pogibeljna više nego sigurna, parbena više nego posjedovana, i koj bi njekako volio nestalna nego-li stalna? I sada, ne od želje za neposlenim mirom, niti ufanjem vabljeni poradi vremenitih ugodnostih, nego po caru umoljeni, po Prevedrom G. N. kralju i biskupih i velikaših skoro primorani djelo ovo istinabog bogumilo no trudno, štono će nas prije samo iztrošiti nego-li obogatiti, uzdajući se u božanstvenu pomoć jedared preuzimamo. Na to nas nagovara crkva ona majka naša toliko već godinah u rukah svjetovnjakah čameća i med bezkrajnimi svadjami svakdan se nalazeća, sjeća nas država ona vlastita naša u sužanjstvu postavljena i od tiela ovoga kraljestva kao sasvim odtrgnuta. Kamo sreće, da se je našla, kao što se je možebiti i naći mogla, druga osoba, koja bi izgubljena dobra pribaviti, razasuta sjediniti, i mogla upravljati s dobri popravljenimi. Nebi trebalo ova jurve i godinami i radom, a kadkad i nemoćju umorna ramena tolikom bremenu podvrći i dobri naš glas dosada neokaljan ma· kojimgod načinom u sumnju dovesti. Ali kad je tako i Božja i ljudska volja, i čini se skoro svim osim nas, da je to bolje. privolili smo na premještenje samo s takovom obskrbom, ako budemo premješteni, odakle bi medjutim priličnu imati mogli pomoć, dok crkve one dobra kroz tolike ruke raztrešena pokupimo, privlastimo si i popravimo. Ne iz lakomosti, nego da imamo sredstva i moć, kojom bi to obavili, navlastito trebamo toga. Bog zna sve, kako je: kako umrli često promjenljivo, a višeput i krivo sude. Što nebi trebalo, to bilježe, te nekrive potvaraju, da su oholi, škrti i lahkomišljeni. I ovo je prvo, što nas uznemiruje. Drugo pako strah je, da-li neće biti težko taj posao obaviti. Bojimo se i ne bez uzroka bojimo se, ako tu stvar nesmotreno i navlastito bez čvrste podpore preuzmemo, da nepretrpimo na stališu i dostojanstvu našem težku štetu, a crkvi onoj ništa nepomognemo. Jer ako nebo držati usudiv se Atlas s umornim zatiljkom teret popusti i nebude namjestnika Herkula, koj bi pod rušeću se svjetinu podmetnuo se, past će sve i ugnječit najprije onoga, koj je suzdržat ju nastojao. Ona crkva, kao što je znano, po sebi je nemoćna, nit se može u kratko vrieme i bez velikoga napora i bez mnogoga troška opraviti. Vještina će slabo pomoći. Morat će se čovjek češće latiti oružja. I kad bude jurve sve u rukah, morat će se ipak počekati, dok se odmore i odahnu potlačena posjedovanja, dok se dobra potrgana nadoknade, opustošena napune i pograde oštećena. Čuvarstvo ponješto i obramba neće prestajati. Nije griešno, čini se, pitati, kako će to biti i odkale će se medjutim živiti? U ostalom, koja je to obskrba, i odkud je, mi ništa neimenujemo, dapače niti se brinemo, samo nek je, kakova je vjerovatno za ove stvari dovoljna. Misao g. kralja i njegovih savjetnikah obilatiji od lista pisani naputak i poslanikah kraljevskih ustmeno izvjestje očitovati će. Tražiteljem pako i njihovim zaslugam nismo nakanili činiti uštrba, neka sudi vrhovni papa, nek sudi kralj, s čim i s koliko moraju se zadovoljiti, od kojih jedan požurio se u dvor kraljevski, drugi skoro već četiri puta ovamo pozvan nedojde i morda je takodjer s ovim prkosom svoj posao pogoršao. U ostalom P. V. molimo i zaklinjemo, da bi nas ili zarana opomenula, da se ili u te stvari nemiešamo, ili tako natežila, da nebudemo prisiljeni od započetoga jedared djela sramotno odustajati. Na posljedku ne iz nužde doisto, već iz ljubavi srdcem gonjeni opet i opet preporučujemo napose sebe i crkvu onu i čast svoju osobito u tom poslu Prečastnosti Vašoj, koju svemogući da uzdržati izvoli dugo živu i sretnu. — Pisana je ova poslanica godine 1460.

(Dalje će slieditu.)

Pismo biskupa orleanskoga na urednika „Constitutionnelova."

Odkako ste Vi — piše g. biskup Dupanloup — jednoga mojih predšastnikah občinstvu u savezu sa sobom predstavili, nemogu više da mučim. Doista ja se u ništa manje nepačam, nego da uznemirujem mrtvim pokoj i dobar glas; ali kad se na nje poziva proti crkvi, tad nam ono štovanje, što smo jim dužni, nemože vezati usta i pačiti, da nereknemo istinu. Ostanci biskupa Rousseau-a počivaju u mojoj stolnoj crkvi uz druge moje predšastnike, te molim svaki dan i zanj; 50 godinah proteklo je, što leži u grobu, Bog mu je jur sudio dušu i misli. Ali kad i mene sile, da mu sudim čine i rieči, to hoću da učinim sa svom slobodom i pravicom u ime crkve i istine; pa ako mu to, što budem rekao, nahudi dobru glasu, neka oprosti; prisiljuju me — moram i činim sa žalošću: pace tua dixerim. Ovaj „sveti biskup, jedan od najglasovitijih biskupah francezke crkve" velite Vi, napisà ono pismo godine 1810, kadno

Digitized by Google

papa bijaše protjeran iz Rima i Napoleonov sužanj, prostodušno, prost od nasilja budi ljudskoga budi službenoga. Nevjerujem, da je ono bilo pismo; bio je ono više govor, i to držan uslied ministarske okružnice, i njekim načinom pod ministrovom pazkom. Pošto ga je držao, poslà ga on ministru, čekao 20 danah na odgovor, i upitao tada opet: „Treba-li da više kažem? Ili sam morebiti odviše rekao? Molim Vas, monsignor, oprostite me toga straha.“ To je bio onaj isti neodvisni čovjek, koj je za malo danah, kako general Radet silom odvuče iz Vatikana papu, pisao 7. Kolovoza nadpečatniku Cambacérés-u: „Osvjedočen sam, sad je čas, da vodje gallikanske crkve još bolje zaokupe priestol, te upotrebe sav upliv, da zaprieče zanešenost ili krivu vjeru, bace buktinju medju više bogomoljački nego prosvietljeni dio vjernikah. Čast, koju imate u državi, i Vaš upliv u moje povišenje na biskupa — upliv, koga za života neću zaboraviti, izpričavaju mi potankost, u koju sam se upustio.“ Cambacérés odgovori mu: „Čuvstva, koja mi izražavate, na diku su biskupskoj časti.“ (!) Ja bih mogao navesti još mnoge molbenice i prosjačnice na državne viećnike, ministre i nadpečatnika; medju ostalim htjede gospodin Rousseau biti baron, vitez i drugo svašto; ali prelazim na pitanja, koja on poglavito u svom govoru pretresa, naime vrhovnost papinu u vladi svjetovnoj, slobodu gallikanske crkve, i čuvstva, koja da gojencem njegova sjemeništa zasadjuju ravnatelji. O tom velim ja u obće: Gospodin Rousseau nije znao povjestnice, još manje prava načela gallikanske crkve, i što je još gorje, nije znao ništa o biskupskom poštenju. On se pozivlje na velika imena Bossueta i Fleurya, a nije jih jednom ni čitao. (Sad sliedi kratak povjestnički naris papinske vrhovnosti u svjetskoj vladi i njezina postanka. Pri pretresu zaslugah Karla Velikoga za sv. stolicu kliče g. Dupanloup: O Karlo Veliki, što se radi od tebe!) G. Rousseau pozivlje se na Bossuetov ugled proti starom, svetom i nepovredivom pravu svjetske papinske vlasti, a Bossuet u obrani izjave francezkoga svećenstva veli: „Znamo, da rimski nadsvećenici dobra, prava i vrhovnost posjeduju tako pravedno, kako što to može biti na svietu. Što više, one zemlje, budući prikazane Bogu, posvećene su, te nje orobiti bilo bi orobiti crkvu. Sveta apoštolska stolica posjeduje vrhovnu vlast nad gradom Rimom i svojom državom, da duhovnu vlast nad cielim svietom slobodnije i s većom sigurnošću i mirom može ovršivati. S toga mi cienimo sretnom ne samo sv. stolicu, nego i svukoliku crkvu, i želimo od srdca, da ovo prvenstvo za uviek tako ostane.“ Druga ugledna glava, na koju se g. Rousseau pozivlje, Fleury, veli: „Odkako je Europa porazdieljena na razne vladare, bilo bi morebit više nastalo razkolnikah, da bude papa bio komu od njih podložnik. S toga sigurno bijaše tu prst Božji, što je papa postao neodvisan i gospodar nad prilično možnom državom, da se tako lahko neda potlačiti drugim vladarom, a u ovršivanju duhovne vlasti da bude slobodniji a i da može lakše druge biskupe pridržavati na njihove dužnosti.“ Rekao sam jur, da gosp. Rousseau ne samo što nije znao ništa od crkvenoga prava, nego nije uzeo obzir ni na europejsko pravo. Idem dalje: kad on o svjetovnoj svojini sv. stolice govori, da joj ju može ugrabiti rat, i „ona da mu se povrati, prieči silni razlog: da se napravi mir,“ kad se ove rieči protežu na slabu, nenaoružanu, i napadnutu državu, premda je proglašena njena nijednostranost, kad znam, da, tko što uzme, i natrag mora dati, kad čujem, gdje biskup u ime mira zahtieva: da se neima činiti pravica, tad u tom podlom i licumjernom zapuštenju slaboga, u tom nedostojnom tlačenju nevidim više narodnoga prava; to je puko pravo razbojničko, odurno pravo: tko jači, kvači.

Biskup Dupanloup izvadja za tim iz bogoslovja svoga predšastnika takova strašila od bludnjah, da se od njih zazire zdrav ljudski um, i pokazuju, da on o načelih tako gallikanskih, kao ni o rimsko-katoličkih nije skrozi ništa znao. „Constitutionnel“ napisao je biskupu orleanskomu odgovor, u kojem dàkako nije ni moglo biti drugo, van obrana ubogoga Rousseau-a i svih davna jur sprhnulih gallikanskih kolovodjah. Po sebi se razumie i to, da nije moglo biti ni na drugi način, nego opisujuć njihovu slaboću kano junačtvo, a griehe jim kano krieposti. Obrana ta morala je da bude rugota, jer vlada pronadje za bolje, da „Constitutionnel-u“ zabrani nastavak tako nedične za njega borbe.

U sudu o svom predšastniku, koj je plemenito srdce velikoga toga biskupa sigurno velike stao borbe, gosp. Dupanloup tako je siguran, da brani pravednu stvar, da može na se sazivati sud i Boga za svjedoka ovimi uzvišenimi riečmi, koje slove oduševljenošću za crkvu: „Pišem ovaj spisić na prolomu, morebit da ga objavim na razvalinah; ali što to škodi? Razvaline te bit će za me svete, te ću se rado s knjigom mojom i ubogim perom dati zakopati pod nje, siguran za svoju stvar i budućnost. Jer, znajte dobro: razvaline, koje vi možete srušiti nad nami, neumrle su razvaline. Sad ovaj čas kao i uviek ima u njih klica za uzkrsnuće; a što se mene tiče, ako me Bog do koj dan udostoji, te me zovne u sretniji i bolji život, gdje ću napokon dobiti istinu, pravicu i vječnu čast, budi mi na utjehu misao: da moje nasljednike za 50 godinah, kada se za me Bogu molili budu, neće stići nevolja, da se brane proti meni i osvete crkvu radi moga izdajstva i strašljivosti.“

„Constitutionnel“ donio je govor staroga gallikanca, orleanskoga biskupa Rousseau-a, i tim pozvao na medjan sadanjega orleanskoga biskupa, g. Dupanloupa; sam priznaje, da je pobjedjen ovimi riečmi: „Moramo se okaniti daljega objavljivanja našega odgovora na orleanskoga biskupa.“ Uzmak si zaslanja žalovitimi riečmi: „Sažaljenja vriedni utisak, što ga svakako prouzroči pismo g. Dupanloupa, nalaže nam dužnost, da nerazdražujemo još gorje takove prepirke. Dočim zamuknusmo,

Digitized by Google

mislimo, da činimo pošteno, i da tim pokazujemo domoljubje i štovanje vjere.“ I „Siècle“ izmiče s borišta hrusteć se i psujuć, te ga ostavlja silnomu junaku — g. Dupanloupu.

Dopis.

F. S. **Iz Križevacah** dne 18. Veljače. Došla lija u pohode kokoši, koja je upravo sjedjela kruški na grani, pa ju zapita: „Prijateljice! kako je?“ „„Dobro, — odgovori koka, — nu jošte bi mi bolje bilo, da nevidim tebe.““ Tako će valjda reći i njeki izmedju štovanih „Kat. lista“ čitateljah, čim opaze ovaj dopis iz Križevacah, i njemu na čelu poznata pismena F. S., a to zato, jer se boje lieka, što im ga evo donosim. Nu ja moram da riešim svoju zadaću, a kada ju riešim, onda s klepci u torbu. Dakle na stvar.

Ako je Bog s nami, tko će proti nam? Ako-li Boga imamo za neprijatelja, tada nam je s Kajnom reći: „Svaki, koj me uoči, ubit će me.“ (Knjiga 1. Mojs. 4, 14.) Pošto bi vojvoda Holoferne sva kraljestva na širom i na dalekom osvojio bio i podvrgao žezlu svoga kralja i gospodara Nabukodonozora, naumio je i na Evrejce udariti oružjem. Radi toga sakupi oko sebe pukovnike i satnike vojske i ostale starješine ljudstva, da se s njimi posavjetuje, kako bi se taj podhvat mogao najlaglje izvesti. Na to ustade Akior, vrstan poznavalac Izraelacah, komu je bio poznat njihov stališ i njihovi odnošaji prema svomu Bogu, pa svjetuje vojvodu Holoferna, neka se prije, nego što će na nje udariti, ubaviesti, da-li su oni u milosti kod Boga, komu se mole; jer da on znade iz izkustva, da su Izraelci nepobjedivi, dokle je njihov Bog s njimi, a kada ih on radi njihovih griehah zapusti, tada su slabi, te ih je lasno nadvladati moći. „Ako su griešni u očiuh svoga Boga, — tako reče Akior vojvodi Holofernu — udrimo na nje, jer će ih njihov Bog predati tebi, i oni će biti skučeni pod jaram oblasti tvoje. Ako-li pako ništa neskriviše svomu Bogu, tada se nećemo moći njim oprieti, jer će ih štititi njihov Bog, i mi ćemo biti na porugu cieloj zemlji.“ (Judit. 5, 24 i 25.) Odavle se vidi, da nevolja, kao što veli sv. Augustin, nerazdruživa je družica zloće; a i David kralj o čovjeku od Boga zapuštenu govori: „Ostavio ga je Bog; progonite ga i uhvatite, jer neima, tko bi ga izbavio.“ (Ps. 70, 11.) I mi sagriešismo proti Bogu, učinismo zlo u očiuh njegovih, pogazismo i potlačismo njegove zapovjedi, i zato udariše na nas: „smrt, krv, svadja i mač, ugnjetavanja, glad, tlačenje i bičevi.“ (Crkv. 40, 9.) Jeste, jeste, hoc fonte derivata clades in patriam populumque fluxit; jer kao što je grieh već u sebi najveće zlo, tako se od grieha nemože poroditi drugo van zlo. Što nam je dakle učiniti, da Bog od nas odvrati bič srdjbe svoje, kojim nas bije? Ono, što uradiše Ninivljani. Došav Jona u Ninive, obtrkao sve trgove i ulice toga velikoga grada, vičuć: „Jošte 40 danah, pa će Ninive propasti.“ Čim bi te rieči doprle do ušiah kralja, kralj umah ustade s kraljevske stolice, odbaci zlatom urešenu odoru, obuče pokajnu haljinu, sjede u pepeo, i reče gradjanom i velikašem, da to isto učine, neka niti što jedu, niti što piju ni oni, ni stoka im, već popsiani u znak skrušenosti pepelom i zaodjenuti u pokajne haljine, neka poste i neka se trape svi od najvećega do najmanjega. Četrdeseti dan dodje, a grad Ninive ostà cio i nepovriedjen, nikomu nije da bi samo vlas spao s glave. (Jona 3.) Evo ovo je najpreči liek i najbolji način otresti sa sebe zla, koja nas tište, i izbjeći nevoljam, što nam priete. — Dakle biedni i plača vriedni kršćanski i nekršćanski puče, štono se valjaš u kaluži nečistoće i griehah,

Nekrzmaj, nesjedi,
Već da ti Bog prosti.
Ninivljane sliedi:
Plači, moli, posti.
Grieha se grdobe
Čuvaj kao zmije,
Jer pred Bogom zlobe
Od njeg' veće nije.
Griehom se Bog draži,
Na srditost vabi;
Pokorom se taži
Njegov gniev i slabi.
Indi puče mili!
Da ti Bog oprosti,
Jauči, tuguj, cvili,
Plači, moli, posti!

Nu buduć da je taj liek opor i gorak, tko će se s njim sljubiti? S toga mi je reći: Non est in medico semper relevetur ut aeger. — Uvidjam, uvidjam, da će se taj moj liek, koga nudim, zabaciti, jer se čini kan da nije dosta praktičan. Potražimo dakle druge blažije ljekove, koji će se veljnije i radostnije primiti, i na naše sadašnje okolnosti s boljom srećom i s većim uspjehom uporaviti moći.

Težka žalost čovjeku srdce para, kad stane razmišljati, kako se je sviet skvario, pogoršao, izopačio i pošao krivim putem, koj vodi u očevidnu propast. Tri su posredice, kojimi bi se ovo obćenito pogoršenje svieta barem ponješto dalo izpraviti: škola, crkva i dom. Škole su malone svuda već uvedene, indi samo treba, da su učitelji podpuno dorasli svojoj istini težkoj, ali poleznoj i blagopolučnoj zadaći; jer kad sliepac sliepcu pokazuje put, i jedan i drugi u jamu zaluta. Nu nije dosta, da je učitelj dorasao poslu, kojim se bavi, i da umie učevne predmete toli vješto predavati, da ih učenici bez muke nauče, to rekoh nije dosta, već treba, da je učitelj skroz skroz proniknut duhom kršćanskim, duhom nabožnim, to jest, da je p o b o ž a n, i da umie djeci valjano razlagati i katekizam. Nisu to samo rieči moje, već su to rieči g. Gj. Rajkovića, koj veli: „Neizostavno valja iskati od svakoga učitelja većih kao i manjih školah, da je sám u vjeronauci vješt, i da ju metodički umie predavati.“ (Vidi

Digitized by Google

„Naprodak“ br. 8. u članku „Škola i život.“) — Što se tiče crkve, željeti je, da se čim veći obzir uzme na dobro izradjene propovjedi, osobito na vjeronauku, jer što je putniku štap i torba, to je vjeronauka djeci, koja su stupila na pozorište toga svieta. Vjeronauka je temelj kršćanstva. Qualis Catechismus, talis Christianismus. A da vjeronauka nepromaši svoju svrhu, koja druga biti nemože nego ta, da nas nauči, kako nam valja sada živjeti, da možemo jednom srećno i blaženo umrieti, da, rekoh, vjeronauka nepromaši svoju svrhu, ima se osobito paziti na to, da vjeronauka i propovjedi nebudu samo stvar ušiuh i uma, nego i srdca i volje. Slovo ubija, duh oživljuje. Ovdje se hoće jošte nješto. Nije dosta, da je učitelj dobar metodik, a svećenik izvrstan propovjednik, već jedni i drugi neka nastoje, da se njihov spoljašnji život sudara s njihovimi nauci i opomenami.

Dakle crkva i škola, ako po propisih za ravnalo jim podatih zajednički rade, mogu mnogo, vrlo mnogo doprineti k tomu, da se njihovu rukovodstvu povjerena mladež u kriepostih čovjeku potrebitih uvješba. Nu crkva i škola slabo će uspjeti, ako im i dom u pomoć nepriteče; badava će trošiti svoje sile, ako roditelji zanemare svoju dužnost glede odgoja djece. Ako roditelji svoju djecu odgoje na način ludoga noja, koj sám svoja jaja amo tamo baca i nogama gnieči, zar je onda čudo, ako im djeca odrastu kao veprovi u kaluži se valjajući? Mudrac veli: „Talis est quisque, qualis ejus educatio,“ to je, svaki je takav, kako je odgojen. Zato kličem, što mogu bolje, i velim: Otče! imaš sinovah? Uči je, da budu poslušni, a nebudu prokšene ritajuće se mazge. Majko! imaš kćerih? Oko tvoje neka bdije vrhu njih, da se neprehame. I ti otče, i ti majko, priučajte svoju djecu redu i čistoći, priučajte ju čednosti i poštenosti, priučajte ju pokornosti i poslušnosti, priučajte ju krotkosti i strpljivosti, priučajte ju poslenosti i kućevnosti, priučajte ju postu i molitvi; usadite u njene grudi strah Božji, da niti što tvore, niti sbore, čim bi uvriedila svoga nebeskoga otca; i ako što skrive, korite ju i strahujte, znajući, da tko se bez straha hrani, taj se bez srama stara. O! kolika bi žalost bila za vas, koliki zazor i sramota, da vam se dogodi, što se je dogodilo njekomu otcu, kojega sin radi lupežtva bi osudjen na vješala. Kada je krvnik hotio da ga zadrgne konopcem, pozove k sebi svoga otca pod izlikom, da će mu nješto kazati. Otac dodje, — sinu se približi; sin prikloni svoja usta k ustam svoga otca, al umiesto da otca poljubi, ili da mu što prišaptne u uho, odgrizne mu nos, rekav: „Otče! to ti neka bude u zahvalnost, što si me tako pošteno odgojio, da sada moram kao lupež i razbojnik sramotno umrieti na vješalih.“ Otci! majke! protrnite na ovo, pa se osviestite. Nemojte biti nalik opicam (majmunom), koje svoj porod, nemilo ga od prevelike ljubavi pritiskajuć grudima, ugnieče, ili jastrebom, koji svojim mladim uzkraćujuć hranu, tim učine, da oni pokle, kad opernate, žive od grabežljivosti.

Indi domaći odgoj djece jest conditio, sine qua non. Pitam sada: mogu-li roditelji svojoj djeci udieliti ono, česa sami neimaju? Mogu-li oni svoju djecu odgojiti u kršćanskom duhu, ako su ga sami lišeni? Nerastu smokve na trnu, niti se grožđje trga na kupini. Kakvo drvo, takav rod, kakvo sjeme, takav plod. Ako djeca već od kuće dojdu u školu rogata i uhata, škola doduše može im podrezati uši, nu odbiti im rožiće, da nebudu bola, to nije kadra. Zato bi željeti bilo, da se na državne troškove i za žensku mladež podignu javna odgojilišta, u kojih bi se djevojčice odhranjivale za buduće vjerne supruge, vriedne majke, vrle domaćice, poštene gradjanke, pobožne kršćanke. Pošteno misli, pravo sudi i liepo piše g. Gj. Rajković u svom gori napomenutom članku: „Najviše je — veli on — žaliti, što se države ozbiljnije nepoduhvate ženskoga obrazovanja, koje je skoro posve podpalo pod upravu privatne nastave. Države pomažu gledati, kako se duh površnosti medju ženskom mladeži višjega reda sve to većma širi. Priznati moramo, da žene danas zauzimaju neograničen položaj u porodici, te pravi svoj položaj upotrebljavaju na zlo. Začetak ovome zloupotrebljenju kao u ogledalu ogleda se u silnom luksusu, u žedji za nasladama. Sviet izgleda pomoć od škole, škola od države, jer bez državne pomoći nemože se škola hvatati u koštac s nadmoćnimi neprijatelji, koji od svuda priete. Bog bi dao, da jednom već uvidimo, kako nas opačina ženskoga odgojenja baca u zlo.“ „Kći moga puka okrutna kao noj u pustinji,“ (Thren. 4, 3.) tako se i sam Bog tuži kod Jeremije proroka. (Konac će sliediti.)

Viestnik.

Iz Zagreba. Od 8. Listopada 1858. postoji u našem gradu pod pokroviteljstvom uzoritoga gospodina kardinala i nadbiskupa družtvo sv. Vinka pavlinskoga. Svrha je tomu družtvu: ovršivanje djelah kršćanske milosrdnosti u duhu svetca, kojega ime nosi, uz brižljivo nadgledanje školne mladeži onih obiteljih, koje družtvo podupire. Iz pregleda o djelovanju toga družtva od postanka do konca god. 1859. doznajemo, da ima sada osam djelujućih i više pomagajućih članovah duhovnoga i svjetovnoga stališa, medju posljednjimi i pet gospodjah. Družtvo ovo primilo je dosad u gotovini 716 for. 45 kr. a u zadužnicah najviše državnih 820 for. sr., na koje svote doprineo je uzoriti gosp. kardinal i pokrovitelj družtva 200 for. u gotovini i 630 for. u državnih zadužnicah; a izdalo je na dobrotvorne svrhe 671 for. 72 kr. Koncem prošle godine ostalo je u družtvenoj pjeneznici 44 for. 73 kr. i 820 for. u zadužnicah. Družtvo je, odkad postoji, podupiralo hranom, obućom i odjećom, drvi, školskimi knjigami i pisaćom spravom, novčanimi podporami itd. 29 porodicah i dvie sirote, ukupno 110 glavah, a podupire u ovaj par 28 ubogih obiteljih. Čim nam pro-

Digitized by Google

stor dopusti, ubaviestit ćemo čitatelje potanje o tom blagotvornom družtvu, priobćiv im izvadak iz ustanovah njegovih.

Iz Italije. Garibaldievo pismo na djake pavijanske odkriva svu bjesnoću, kojom je nadut taj vodja prevratnikah proti katoličkoj crkvi. Papinstvo nazivlje on vukojedinom, prevarom; svećenici veli, da su paklene utvore, zmije, i da jim se gospodstvo osniva na laži. Austrije da se neimaju više bojati, jer da njezine pandje nisu više orlove, nego još samo sovine; ali da sada treba udariti na papu i svećenstvo.

Iz Irske. Skupštine za papu i proti Ljudevitu Napoleonu traju neprestano. Na skupštini u Dundalku govorio je dekan Kieran slovo i medju drugim rekao: „Francezki car i englezki državnici tuže Pia IX., da tlači podložnike. Dobro, kad jim je toliko stalo, da se netlače narodnosti, kako je to, da su u isto vrieme, kad se zauzeše za Crnu Goru, branili sultanu pravo: da tlači kršćane, svoje podložnike. Pa sve ako taj osudjeni dogodjaj i nesvjedoči proti njim, niječem, da jim pripada vlast suditi Pia IX. Odkuda ta vlast caru francezkomu? Zar nije svietu znano, kako on tlači u svojem carstvu? Od njega obraćam se k englezkim državnikom. Mogu-li tajiti oni, da nisu držali s prevratnici u Bolonji? Kao što je jasno žarko sunce, jasno je i to, da su oni krivci. Je-li ovo narod, od koga bi čovjek mogao izabrati sudce, da sude Pia? Lord Palmerston reče, da su Garibaldi, Mazzini i ubojice bolje Rimom vladali, nego Pio IX.; lord Derby reče, da je crkvena država u Europi kužna rana; a lord John Russell, da je Rim grdoba. Zar ovakovi ljudi da sude: grditelji crkvah, koji hlepe za srebrnimi i zlatnimi posudami u talijanskih crkvah?“ — U Mullingar-u protivno govoraše biskup Cantivell, da se treba pouzdat u Napoleona III. „Ja se najviše, reče on, nadam od austrijanskoga cara, najboljega katolika na svietu, a uzdam se i u Napoleona III., jer se je već u njegovoj obitelji pripetilo, što je on dobro zapamtio, i česa zaboraviti nemože. Napoleon I. koj je udarao na pećinu Petrovu, umro je na pećinastu otoku sv. Jelene. Napoleon III. neće toga nikad zaboraviti, te se neće neposvećenom rukom taknuti crkvine glave.“ (Velika pohvala.)

Književni oglas.

Ovih je danah izpod tiska izašla brošura pod naslovom: Razmatranja jednoga Austrijanca o carskom listu, pisanu 9. Rujna 1857. —

Ovu je brošuricu izvorno njemački i češki napisao Josip Wenzig, ravnatelj realke u Pragu, a prevedena je na hrvatski jezik ovdje. Pisac je sam rodom Niemac i dobro poznat kano njemački pisac i revan Austrijanac, te se nemože uzeti, da je on ovo iz ikoje druge namjere pisao, van da veliku pogibelj odvrati od Austrije.

Pisac se osniva na pomenutom carskom listu, što ovako glasi: Tvrdo sam odlučio držati se neoskvrnjivo onih načelah, koja su me dosele vodila u upravljanju moga carstva, i hoću da se to svestrano prizna, a osobito da si sva uda moga carstva uzmu to za čvrsto pravilo. A nuz to će Moja pomnjiva skrb svedj takodjer onamo smierati, da se razna narodna plemena od sada u svojih narodnih osobinah uzdrže, i da jim se njegovanje jezika pristojno uvaži.

Na te jasne carske rieči nameće mu se pitanje: Zar se nije glede narodnosti i jezika u Austriji postupalo prije u smislu toga lista? Odgovara se: Nije, osobito u Českoj i Ugarskoj. Ali niti sada se nepostupa u smislu toga carskoga lista, i to iz ovih uzrokah: 1. što njeki hoće da se u državi uzdrži načelo jedinosti; 2. što je njemački jezik učinjen državnim jezikom, 3. što se navada tomu protivi; 4. što je to načelo neprilično; 5. što se činovnici često svakamo premieštaju; 6. što se goje kriva mnienja o jezicih i narodnosti; 7. što se plaše Slovjenah; 8. što se puci austrijski mrze medju sobom; 9. što neima zastupničtva zemaljskoga.

Proti ovim točkam navadja pisac svoje dokaze: Narodnost ima naravno pravo, da postoji, da se razvija i uzčuva; jer s njezinom propašću pada narodni duh, blagostanje, tjelovna i duševna snaga narodna, dočim narod, koji svoju narodnost goji, raste i postaje krepkim i plodnim; zato narod je i dužan čuvati svoju narodnost.

Zatim pobija pisac kriva mnienja onih, koji hoće da se Austrija germanizira, te tvrdi: 1. Germanizirana Austrija nebi se dala laglje upravljati; 2. germaniziranje nebi ukinulo mržnje pukovah austrijskih; 3. germanizirana Austrija nebi jače djelovala na Njemačku; 4. pogibeljno bi bilo, da se sgermaniziraju ne samo viši no i niži stališi.

Pače navadja pisac korist, što pruža nesgermanizirana Austrija: 1. Zlo se nemože po njoj tako lahko razširiti; 2. ovako će Austrija jače djelovati na Njemačku; zato je misao o germaniziranju Austrije luda.

Sada se pobijaju kriva mnienja, što vode na germaniziranje Austrije, te se veli: 1. Što mnogi stanovnici austrijski govore njemački, duh jim se nije poniemčio. 2. Dosad nije germaniziranje nigdje pošlo za rukom. 3. Književnosti narodah austrijskih mogu odolievati njemačkoj prosvjeti. 4. Zle posljedice otimanja narodnosti u cieloj povjestnici treba da zaplaše slične pokuse. To se zlo može ukinuti samo narodnim odhranjivanjem, ako se u tom svakomu narodu svoj jezik pusti.

Brošurica je ova velevažna: prija svakomu narodu, a odvraća velike pogibelji od Austrije, koja da bude jaka i moćna.

Brošurica je jaka tri tabaka i pol, košta dvie šestice, a može se dobiti i naručiti kod Franje Župana u Zagrebu.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Postali su župnici: g. Vjenceslav Ferenc, bivši kapelan varašdinski, u Klenovniku, i g. Nikola Goršeta, dosadanji kapelan sisački, u Farkašiću. — Premješteni su duh. pomoćnici: g. Andrija Leskovar iz Gorah u Komor, a g. Josip Mikulić iz Komora u Gore. — Preminuo je g. Janko Kiss, župnik subotički u Medjumurju.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 12. U ČETVRTAK 22. OŽUJKA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Katoličke iskrice

od

Ilije Okrugića, Sriemca.

(Nadalje.)

Rimski pape.

XVII.

Poslie onih 10 najokrutnijih progonstvah pod raznimi rimskimi carevi po svih stranah rimskoga carstva, koja ipak sva iz Rima kao iz glavnoga vrela svoga proticahu, — baš u istom Rimu svanù crkvi sunce slobode, mira i radosti, te razasù blagotvorne zrake svoje po svemkolikom kršćanskom svietu.

Početkom 4. stoljetja započe nova doba kršćanstvu. Konstantin car pobjedivši znamenjem sv. križa odpornika svoga, ogrli vjeru Isusovu, proslavi prije toga sramotni križ, uzdignuvši ga na dvoru svom i po crkvah, zabrani progoniti kršćane, i dade podpunu slobodu vjeri Isusovoj po svemkolikom rimskom carstvu.

Isti car Konstantin nehtjede samo ovim bogumilim djelom, nego još i drugim sebe ovjekovječiti, naime: prenese priestolje svoje u Carigrad, ukrasivši ga u toliko, da se je punim pravom sa starim Rimom ogledat mogao.

Ovo premještenje priestolja dosliedno donese i razpolovljenje rimskoga carstva na iztočno i zapadno, — i koliko mu drago s političko-državnoga gledišta to za onda dobro bilo, ništanemanje nije moglo i glede crkve i vjere Isusove bez posljedicah ostati.

Polag toga državnoga naimenovanja poče se i crkva zvati iztočnom i zapadnom, tim prije, što se iztočni dio crkve iztočnim obredom i jezikom grčkim, zapadni pako zapadnim obredom i jezikom latinskim u službi Božjoj služio. No toga radi nebijaše još jedinost crkve sveobće porušena, dapače vjera i crkva Isusova cvatijaše na iztoku krasno, čvrsto se držeć stare svoje sveze s Rimom i rimskim papom, glavom vidivom svekolike crkve i kršćanstva. Ta iztok nam porodi sjajne crkvene zviezde: Atanazija, Cirila, Ivana Zlatousta, Basilija i tolike druge, koji pogaziše glave za onda se pomolivšim gujam krivovjerstva

Ali Konstantine veliki! ti uzveličitelju i ljubitelju vjere Isusove, nigda ni sanjao a nekmo-li pomislio nisi, da će iz premještenja priestolja tvoga na iztok poslie 4 stoljetja izleći se crkveni razdor, rana težka majci crkvi, s koje sveudilj gorko boluje. Politički okret tvoj morao je s vremenom i na crkvu djelovati. Neosnovani upliv državnikah iztočnih u upravljanje crkve, narodni duh grčki opiruć se jedinosti i obćenitosti crkve, a ponajviše oholost i žudnja patriarke carigradskoga Fotija i kasnijih nasljednikah njegovih, da budu prvostolnici grčko-iztočne crkve, neodvisni posve od rimskoga pape, privede onaj još danas trajući i krvavimi suzami zadosta neoplačivi razdor. — Ovo posliednje bijaše ponajglavniji uzrok razkolja, komu kad se pape sa svom zapadnom crkvom oštro suprotiviše, pojde Fotij, da razdor lakše i tobože temeljnije izvede, na donle od svekolike crkve pripoznate članke vjere udarati, biedeći zapadnu crkvu, da zlo uči i vjeruje. Izmedju ovih napadnutih članakah glavni bješe: proizhod Duha sv. od Otca i Sina, i prvenstvo rimskoga pape kao namjestnika Isusova i glave sveobće crkve. Ova novotarija nadje sljedbenikah koje pristranih, koje duhom narodno-grčkim opojenih, i mrzećih na zapad, te razdor pojde za rukom.

Svi pokušaji strogi i blagi sjedinjenja tja do sabora florentinskoga ostaše jalovi, pak i na ovom posljednjem sjedinivši se opet Grci prevrnuše vjerom.

Neima blagoslova, gdje neima sloge i jedinosti. Izkusi to grčka razkoljena crkva za kratko

Digitized by Google

vrieme; hoteći postati samostalnom, neodvisnom, postade robkinjom države; htjede biti narodnom posve, pak izgubi narodnost svoju.

Oj Konstantine Veliki! sad da ustaneš iz groba svoga, da vidiš tvoj slavni i krasni Carigrad, njegove stanovnike. tvoju veleljepnu crkvu sv. Sofije i svećenike njezine; da vidiš stanje vjere Isusove na iztoku, vjere, koju ti obljubi, slobodu joj dade. o! gorko bi zaplakao nad razorom Carigrada tvoga, kao što Isus nad Jerusolimom; gorko bi zacvilio nad propastju vjere Isusove na iztoku, koja njegda slavjem i brojem kršćanah bujno cvatijaše, a sada izgubi i slavje i silu svoju! Četiri patriarkata na iztoku gotovo púka su imena, a kršćanstvo njihovo slaba sjenka prvašnjega. Tako „tko nije s Isusom, jest protiva njemu, tko s njim neskuplja, taj razsiplje i biva razasut.“ Tako „svako kraljestvo u sebi razdieljeno razsuti će se i opustošiti.“

Ali koliko rimska crkva oplakuje razdor i propast ovu iztočne crkve, toliko većma bol joj srdcem zakretje, što razdor taj odvuče joj mnogo veći broj kršćanah na jugu i sjeveru. Neznam, da-li bi rekao srećom ili nesrećom sliedjahu ovi iztočnu crkvu u obredih, — tomu sveudiljno nastojanje grčkih patriarkah, osobito carigradskoga, da ih većma sebi nego rimskomu papi priljube, — prisvajanje poglavarstva i upliva u crkve kršćanah ovih iztočnoga obreda, a na posliedku očiti razdor s rimskim papom i zapadnom crkvom i kršćane ove sobom povuče u razkolje.

A koji su to kršćani? koga-li plemena? To su braća naša po rodu, krvi i jeziku, to su Slaveni, poimence Rusi i Srblji. Odpadnućem svojim od Rima, razkinućem sveze jedinosti s rimskim papom, glavom sveobće crkve, vidimo ih tekom povjestnice u raznih žalostnih položajih s crkvenoga, duševnoga, ćudorednoga i materialnoga gledišta.

Slaveni iztočnoga slavenskoga obreda na koliko su raznih sljedbah glede iste vjere razciepani, osobito u Ruskoj! — Bi-li se kadgod usudio bio Ivan III. i Ivan IV. onako nasrtati, dà progoniti crkvu i oblast njezinu, bi-li se usudio bio Petar I. robkinjom svojom učiniti crkvu, a sebe glavom iste. da je za onda ruska crkva bila spojena s Rimom? — Bi-li one rieke gradjanske krvi ondje protekle bile? Bi-li sadanji patriarka i sv. sinoda kao tielo sveto bila podčinjena svjetovnoj glavi? Nebi-li na većem stupnju izobraženosti i ćudoredja stajao prosti narod tih razkolnih Slavenah? Bi-li Bog bičeve srdjbe svoje, progonstvah i raznih jadah napuštao na narode ove? Mislim, da svega toga nebi bilo. A tko meni nevjeruje, nek čita glede toga osnovane dokaze učenoga Isusovca Gagarina, rodjena Rusa u djelu njegovom: „La Russie sera-t-elle catholique?“

Kao što sva ova izkusiše ti razkolni Slaveni, neimajuć podpuno slobodnu i neodvisnu crkvu, tako nikada neka se nenadaju cvietu pravom crkve svoje u svakom smislu, dok jim nebude crkva opet slobodna i neodvisna od svakoga svjetovnoga upliva. A takova samo može biti slobodna, kad je jedna, sveobća, ne pako razkoljena. Sveobćom pako postati će samo sjedinivši se opet s Rimom, — onda samo biti će u strogom smislu hierarkička i pravoslavna. —

Razdružena braćo slavenska! nerecite mi: „Ti govoriš kao papinac, to nemože biti.“ Tà sjetite se, da se je glede onih po vami nijekanih članih tri puta na sveobćih saborih pokazalo, da to može biti, ali na žalost rieč se nije držala.

Nerecite: „To nemože biti radi razlike obreda i jezika.“ Tà jezik i obredi neopiru se jedinosti crkvenoj. To je bilo i sad obstoji u sveobćoj crkvi.

Nerecite možebiti: „Mi bi svoju narodnost izgubili sjedinivši se.“ Tà kad je rimska crkva bila proti narodnostim? Nepotvrdi-li porabu narodnoga našega jezika u službi Božjoj? Ili ako se pogdjekoji latinski svećenici u doba naših slavenskih apoštolah proti tomu podigoše, zar je to odobravao Rim? da-li sveobća crkva? Doisto ne! Što više, evo i dan danas svećenici latinskoga obreda služe u njekih biskupijah narodnim jezikom službu Božju. Umro je davno Ivan VIII., al još živi povelja njegova, dana narodu našemu glede porabe narodnoga jezika u službi Božjoj.

Sve dakle to biti može, kad se srdca bratski slože, srdca prosta od one stare mržnje, srdca nepristrana, jedino za jedinost vjere oduševljena.

Slavenska odciepljena braćo! Kao što učeni Gagarin za cielo drži, da je Bog baš slavenski narod odabrao, da odpadšoj crkvi opet povrati svoju staru diku i sjajnost i ožudjenu obćenitost, tako rekao bi i ja: da neće prije medju nami nestati one paklene nesloge, neće narod naš uzkrsnuti te procvasti slavom i ojačati snagom svojom moralnom, dok nebudemo opet ujedinjeni u vjeri. Nereci mi nitko: „Vjera u tom ništa nesmeta.“ Tako sam i ja mislio; ali dojakošnje težnje naše glede toga jalove, neprestane razpre, a odtud rastuće odtudjenje dokaz su očevidni, kako smo daleko došli u slozi. A da smo u vjeri ujedinjeni, nebi nam ni sloge manjkalo, — ogranulo bi nam sunce bolje dobe.

„Ako se sloboda narodah ustroji u vjeri; ako se narodnost njihova ustanovi u crkvi; ako se jedinost njihova učvrsti u jedinosti s Rimom, Bog sam može znati sve ono, što će odtud biti

Digitized by Google

radosti za crkvu, napredka za narode, sigurnosti za sviet i slave za njega sáma“ — veli duboko misleći Charles Saint-Foi. A tako jest:

Upravo je sada 1000 godinah, odkad je Fotij. zauzamši kao svjetovnjak patriarkat carigradski, počeo sijati razdor medju iztočnom i zapadnom crkvom, pak ga i izveo na nesreću našu. Grieh je, dapače Bogu plakat bi bilo, da bi još dulje braća jednoga roda, krvi i jezika razdvojena vjerom u omrazi živila. Skrajno je vrieme pobratimstva.

O! sveti Cirile i Metode, vi apoštoli praotacah naših, molite kod Boga, da rieči ove i molitve tolikih isto mislećih Slavenah nebudu rieči vapijućega u pustinji, da omekšaju srdca naše odtudjene braće, kojih praotcem vi užegoste luč vjere čiste Isusove, kao što ju dan danas rimska crkva izpovieda, da jim se duševne oči otvore, te poslie 1000-ljetnoga razkolja opet se povrate u prvašnje krilo jedine, svete, sveobće i apoštolske crkve, i tada da uzajamno slavimo najožudjeniji i najradostniji jubilej sjedinjenja, da kao što je jedan Bog, jedan krst, jedna vjera, tako jedna ovčarnica i jedan pastir bude, a tim da se uzkrisi stara slava i duševna sila svegakolikoga naroda našega.

(Nastavit će se drugi put.)

Oslobodjenje i omlada biskupije zagrebačke prije četiri sto godinah.

(Dalje.)

IV.

Tridesetgodišnje željezne karike počeše od hrdje izjedjene već jedared pucati, a liepa majka Ivana Viteza, sada jurve naimenovana zagrebačkoga biskupa, sužnjica prije, pogleda na zahvalnoga sina svoga radostno, što ju je prije nekoliko godinah, kad je Slavonijom (tako se tuj Hrvatska zove: in Sclavoniam duntaxat missus) prolazio, u tuzi pohodio i razgovorio. Svjetlo zasja lice Ivanove majke i prosuše se žarki traci od toga svjetla po svoj kraljevini. Ovako bo javlja veseli taj glas Matija Piju papi II. „Preblaženi otče Naš! Već odavno mnogi Naši predšastnici uzalud pokušavali su crkvu zagrebačku u nevoljnom stanju nahodeću se upokojiti, čemu je svjedok P. G. Portnenski apoštolske stolice stožernik, koj je svojima očima vidio još za vremena svietloga Našega Roditelja, kako se je premda bezuspješno oko toga staralo. I Naša takodjer je od postanka prva briga bila ta ista, a nikada do sada nenajdosmo načina, što bi Našoj želji po volji odgovorio. Pravdajuće bo osobe takodjer dakako slabo sposobne više se smetahu nego pomagahu, da se ista crkva oslobodi; i sbog toga uvjerismo se, da je tome od potrebe drugo mnogo prikladnije lice, koje bi svojom vještinom uredilo dobra razasuta, i jedared obnovljena upravljalo. I već odavna za taj posao nijedan drugi dovoljno prikladan nebijaše, koliko biskup varadinske crkve Ivan: ali on je, kolikogod je putah na to bio nagovaran, uviek sbog tjelesnoga zdravja za onda doisto poremećena, mnoge i to pravedne i razborite proti tome navadjao obzire, naime: da je stanje one crkve najzamršenije, i dobra više nego na deset stranah po različitih rukah razgrabljena, što pokupiti od osvojiteljah i popraviti veoma mučno bilo bi i dugotrajno. Preći bi mu bilo iz luke na more, iz obilnosti u nuždu, i nada sve, makar znadijaše, da će biti Bogu drago, što bi učinio, bojao se je ništanemanje, da ga neće vriedjati i grditi oni, kojim bi to na štetu izpalo: a i od drugih takodjer ljudih suda u takovih stvarih uviek promjenljiva i opaka višeput pravo je zazirao. No ovih danah, kad smo mnoge i važne poslove obavljali, štono odsele na bolje stanje Naše kraljevine spadaju, nismo doduše ni na onu crkvu zaboravili; već upotrebiv oštriji neg dosad postupak, jedared pod stanovitom pogodbom nagovorimo toga muža, da se je sklonuti dao na premještenje, i da se nije toliko bogumiloj želji Našoj i nadalje s privoljenjem protivio. U ostalom, jerbo se, kako je najbolje znano, rečena crkva nemože tako brzo i bez velika truda i troška iz nokatah tolikih otimačah izčupati, a niti baš da je već iztrgnuta, takodjer za sada nevriedi toliko, koliko varadinska, pače nit će vrieditи možebiti odsele: zato smo shodnu izmislili obskrbu, odakle bi ovaj novi podizatelj imao medjutim podporu, dok bi se imenovana crkva prvašnjoj samostalnosti povratila. Da se pako tražioci odbiju, pronašli smo njekoja sredstva za mogućna, i naredili smo, da se moraju s manjim zadovoljiti, kao što njihove zasluge zahtievaju, i kao što smo to obilatije Ladislavu Vešenu, zapovjedniku dvorskomu i opravniku Našemu, da izposluje povjerili, i zato smo takodjer Nikoli, čuvaru crkve vacovske B. D., sobaru i brižniku naših stvarih u rimskom dvoru, naputak dali pismeni i točni, polag naše i biskupah i velikašah naših odluke. I toga se puta Mi svakako držati moramo, po kom samom i jedinom ovo djelo bez dvojbe uspjeti može; što ako se zanemari sada, nikada možebiti ista ili takova sgoda neće se ukazati u buduće. Zašto S. V. ponizno, i što možemo najpomljivije umoljavamo, da se smiluje jedared onoj crkvi, što već od trideset skoro godinah svakdan u zlo veće upada, te po odluci Našoj, štono smo ju po svjetovanju spomenutih biskupah, boljarah i svih Naših državljanah učinili, i koju smo svimi silami podupirati naumili, da

Digitized by Google

premjesti osobe i zapovjedi takmacem onim, koji se od njekada na kvar crkve inate, da se polag rečenoga Našoga naputka s drugim zadovolje, i da jim se kaže, neka odustanu jedared od toga, starajući se nada svim, da onaj, koj na hvalu crkve i slavu Božju toliko breme na se uzima, može djelo ovo mirno i sretno dovršiti. I tako će zadovoljiti u tom dužnosti svojoj pastirskoj, i premda će svim dobrim najveću milost izkazati, vjerovatno je ipak, da će se više Bogu nego ljudem B. V. dopasti. Koju želimo da Svemogući dugo i sretno u zdravju uzdržati dostoji se za ravnanje presvete svoje crkve.“ G. 1460.

V.

Dok se na viteškoga toga kralja u crkvenoj našoj poviesti opet povratimo, dobro će biti, da čujemo, što su biskupi s velikaši istomu papi u poslu zagrebačkoga biskupata pisali: „Preblaženi Otče!“ tako pišu oni „izza nabožne preporuke ljubimo svete noge. Jadno stanje zagrebačke crkve, štono su ju od dugo vremena različite ruke potlačile, B. V. najbolje poznaje. A ni to Joj nije sakrito, koliko je već putah oko njezina oslobodjenja uzalud poslovano. Sada pako izmed ostalih stvarih, što su ovih danah koristno naredjene, Prevedri gospodin naš kralj skupa s Nami za taj posao sgodan način je izmislio, po kom samom i jedinom ona crkva izbavit se može i povratiti, da ju naime izza premještenja njekojih osobah vješt obnovitelj preuzme, koj bi se ipak medjutim od drugud imao uzdržavati. Tražioci pako po zasluzi svojoj pristojnim stanjem neka se zadovolje, kao što će sve ovo. kako iz pisma imenovanoga g. kralja Našega, tako i iz ustmenoga izvješća njegovih glasonošah S. V. podpunije i potanje razumjeti. Koju i Mi što najponiznije i najgorljivije umoljavamo. da nam to polag volje G. K. i Naše želje nebi uzkratila, već uzev u obzir onu crkvu, kroz toliko jurve prošlih godinah propadajuću, jedared polag osnove kraljeve i Naše k svrsi primicati da bi izvolila. To nada sve pred očima imajući, da onaj, koj će toliko djelo poduzeti, njeko dostojanstvo medjutim (s dohodci) zadobiti može, da posao, koga će se za onu crkvu i hvalu Božju prihvatiti, bude vrstan obaviti. U kojoj stvari, premda mnogo svim dobrim, Bogu ipak više nego ljudem B. V. dopast će se. Koju da Svemogući dugo i sretno uzdrži u životu želimo za vladu svoje crkve presvete.“ G. 1460.

Isti pišu Gospodinu Portuenskomu ovako: „Prečastni Otče! Hudo stanje zagrebačke crkve već od dugo vremena po mnogih rukah pritišnjene P. O. V. bolje je znano, nego da bi se moralo istom po nami objaviti. Koliko je jurve putah oko oslobodjenja njezina ututanj poslovano. nijedan ubavještenji nije svjedok do istog P. O. V. koje je tim stvarim ne samo često pribivalo, nego jim takodjer i predpostavljeno bilo. Sada pako med ostalim što je ovih danah hasnovito učinjeno, našao se je i davno traženi put za oslobodjenje one crkve. Naime isti onaj, štono je više putah još u pribitnosti P. O. V. pokušavan. Al je bio zavlačen, što se je P. O. G. Ivan, biskup varadinski, iz stanovitih i to osnovanih razlogah premještenju protivio. No on je već na rečeno premještenje poleg stanovitoga uvjeta premda jedva, ipak privolio. I zato je Prevedroga G. N. kralja i svih Nas dobro razsudjena i jednodušna odluka ova: da tražitelji oni po zasluzi svojoj s primjernim dohodkom budu zadovoljni, a imenovanomu G. varadinskomu, koj inače ovaj teret nit može nit mora primiti, do osvojenja i omlade zagrebačke crkve neka se druge dadu nadarbine, odakle bi medjutim živjeti mogao, kao što po kraljevskih poslanicih, koji vrhu svih ovih pismeni imadu naputak, moći će P. O. V. jasnije ubaviestiti se. Koji kad je ove kraljevine osobiti zavjetnik, kao što u svačem drugom, tako i u ovom poslu k njemu pronašli smo za potrebno da se Mi utečemo. I to tim više, što smo uvjereni, da omlada one crkve ne manje P. O. V. kao i Nam na srdcu leži. Molimo indi isto što najmarljivije, da udioničtvuje i posreduje u Presvetoga G. N., neka jedinu ovu i nikada morda više, ako se sada zanemari, nepovrativu za tako svetu i bogumilu stvar sgodu Njegova Svetost nepropusti, već ujedno neka dužnost svoju pastirsku i kraljevsku volju, te Naše i svih dobrih želje što prije izpuni, tamo nada sve smjerajući, da primaoc tolikoga bremena, posao, koga se prihvati za onu crkvu i slavu Božju, lahko može udjelotvoriti. Uspješnom napredku stvari ove s osobitim pouzdanjem od V. P. O. nadamo se. Koje Svemogući dugo nek uzdrži zdravo i sretno.“ G. 1460.

(Dalje će sliediti.)

Papinska poslanica.

Preuzvišeni gospodin biskup djakovački, Josip Juraj Strossmayer, prigodom, kad je vjeroizpovied novonaimenoga predstavnika stolne djakovačke crkve, naslovnoga biskupa, presv. g. Josipa Matića, sv. otcu papi podnio, izrazio je opetno svoju, svoga svećenstva i puka pravovjernoga žalost radi nesgodah od ljudih opakih crkvi katoličkoj i apoštolskoj stolici nanešenih, te izjavio ujedno, koli vrućoželjne i pobožne molitve Otcu nebeskomu šalju se za sretno stanje svetoga otca pape, i za uzveličanje svete majke crkve. Na sniženi dopis ovi blagonaklono izvolio je sveti otac preuzvišenoga gospodina bi-

Digitized by Google

skupa usrećiti listom apoštolskim, po Njem vlastoručno podpisanim, koga sadržaj ovdje prilažemo, primjećujući, da je nj. preuzvišenost istu papinsku poslanicu svomu svećenstvu s tim nalogom u prepisu priobćila, da o sadržaju njenom povjereni si puk ubaviesti i svetoga Otca blagoslov istomu obznani.

Pius PP. IX.

Venerabilis Frater, Salutem et Apostolicam Benedictionem. Redditæ sunt Nobis Tuæ obsequentissimæ Litteræ VII. Calendas hujus mensis datæ, quibus, Venerabilis Frater, Nobis misisti documentum Fidei professionis emissæ ab isto Dilecto Filio Presbytero Josepho Matich, cum possessionem suscepit Præposituræ istius Cathedralis Ecclesiæ Bosniensis, seu Diakovensis. Ex eisdem autem Tuis Litteris magis magisque agnovimus, quæ sit eximia Tua, atque istorum fidelium erga Nos et hanc Petri Cathedram fides, pietas et observantia. Atque etiam intelleximus acerbissimum Tuum, eorumdemque fidelium dolorem propter notissimas, in quibus versamur, tribulationes, nequissimis illorum hominum consiliis et molitionibus, qui catholicæ Ecclesiæ, et huic Apostolicæ Sedi omnino infensi et adversi, civilem ejusdem Sedis principatum, Beatique Petri patrimonium evertere, ac jura omnia divina et humana funditus delere connituntur. Equidem hujusmodi egregii Tui et istorum fidelium sensus, summis laudibus decorandi, non levi solatio ac lætitiæ Nobis fuerunt inter gravissimas, quibus premimur, angustias et amaritudines. Ne intermittas vero, Venerabilis Frater, una cum Tuo Clero Populoque fideli assiduas fervidasque Deo Optimo Maximo adhibere preces, ut Ecclesiam suam sanctam a tot calamitatibus eripiat, Nosque adjuvet et consoletur in omni tribulatione Nostra, atque omnipotenti sua virtute omnes Ecclesiæ, et hujus Apostolicæ Sedis hostes ad veritatis, justitiæ salutisque semitas reducat. Et quoniam optime noscis, in quanta temporum perturbatione et iniquitate simus, et quo teterrimo sane bello divina Nostra vexetur religio, iccirco, Venerabilis Frater, cœlesti ope fretus pro Tua pietate, et episcopali zelo nihil unquam intentatum relinque, ut majori usque alacritate studioque catholicæ Ecclesiæ causam strenue defendas, istorum fidelium incolumitati provide sapienterque prospicias, et inimicorum hominum fallacias detegas, errores refellas, ac tela retundas. Denique pro certo habe, præcipuam esse Nostram in Te benevolentiam, cujus quoque pignus esse volumus Apostolicam Benedictionem, quam toto cordis affectu Tibi ipsi, Venerabilis Frater, cunctisque Clericis Laicisque fidelibus Tuæ vigilantiæ commissis peramanter impertimur. Datum Romæ apud S. Petrum die 20. Januarii Anno 1860. Pontificatus Nostri Anno Decimoquarto.

Pius PP. IX. m. p.

Dopis.

F. S. **Iz Križevacah** dne 18. Veljače. (Konac.) Ako i bi tri posestrime: crkva, škola i dom, ovršile svoju dužnost, i nastojale ukloniti iz čovječanskoga družtva mane, koje grde i izopačuju život ljudski, to bi se ipak pokraj sve te njihove postojane revnosti jošte uviek našlo u njem smeta, hoću reći, ljudih nevaljalih medju dobrimi. Zato svjetovno poglavarstvo ima se brinuti, da se korov izčupa i željezo oprosti hrdje, te se u ljudskom družtvu neškodljive učine takove osobe, koje bi svojom pakostju mogle biti na uštrb dobrim. Zlo i naopako po onu državu, u kojoj su vješala prazna, a šume pune lupežah S toga cesar Karlo V., kadagod bi se vozio mimo vješalah, svaki put bi s velikom pobožnošću skinuo šešir s glave, rekav: „Zdravo sveta pravdo!“ A cesar Maksimilian I. običavao je reći, da mu na svietu ništa nije toli ugodno, nego kada vidi polje puno vojakah, crkvu punu pobožnjakah, a vješala puna obješenjakah; a to zato, rekao bi on, jerbo junačtvom vojakah brani se domovina, molitvom pobožnjakah brani se vjera, a smrtju obješenjakah brani se pravda. Može-li biti išto istinitije, nego su to careve rieči? Da se oživotvore, tada bi „sjedio puk u ljepoti mira, i u čadorih sjegurnosti, i u pokoju obilja.“ (Izaija 32, 18.) — Socii corrupti sunt socii corruptores. Takove ljude valja goniti i učinit je bezopasne, te nedopustiti, da se pusti s lanca pseto, koje grize i kolje. Nu poznati našega vieka humanizam nedopušta ubijati ptice (što je dàkako obzirom na korist, što ju gospodarom donašaju ptice, osobito pjevačice, tamanjenjem bubah i svakojake gamadi, vrlo pametno), kamo-li mučiti čovjeka; tim bi se — kako hoće milostivi Samaritjani našega vremena — u njem tamanio i obezčastio lik i obraz Božji, na koj je stvoren. Ako se u naše tolerantno doba gdjekojemu zločincu i odrubi glava, to spada medju riedkosti. Dobro je biti srdca mekana i nježna, ali prevelika blagost nevalja; tim se opačine šire, razpuštenost premahuje, a vrata širom otvaraju razuzdanoj slobodi, za kojom istina sviet ovaj ludo teži, ali nad kojom se takodjer plače nebo, a pakao raduje. Facilitas veniæ — veli sv. Ambrozio — incentivum tribuit delinquenti. Za dokaz toga evo izmedju nebrojenih primjerah jednoga. Za vrieme Ljudevita XI. francuzkoga kralja njeki izmedju dvorskih slugah okaljao si dušu ubojstvom, nu pomoliv se kralju spasi si život. On ponovi ubojstvo; kralj ga opet pomiluje. Kada si je nepoboljšivi ubojica okrvario ruke i trećim ubojstvom, tada mu kralj u gnjevu reče: „Malovriednjače! sada moraš umrieti“ Dvorski čauš (morio aulicus) čuv, što kralj govori, upadne mu u rieč: „Zašto da umre?“ „„Jerbo je već smaknuo tri čovjeka,““ odgovori kralj. „Nije vam jednoga,“ — odvrati čauš; — „ona druga dva ubila je tvoja blagost; jer da si ti, možni kralju! umah za prvim ubojstvom dao pogubiti ubojicu, ona druga dva zločinca bila bi izostala.“ Mudro-li sboriš budalo dvorska! tà i Seneka reče: Qui

Digitized by Google

non vetat peccare, cum possit, jubet. Nevele badava naši, da tvrdoj hrgi treba željezna zagvozda, jerbo s drvenom nebi se ništa opravilo.

Da se je sviet skvario i pogoršao, da je pun zloće i hudobe tako, da bi se gotovo s Davidom reći moglo: „Neima, koj bi tvorio dobro, neima da bi jednoga“ (Ps. 13, 1.), to se vidi iz opakoga života ljudih. Dakle, da se toli skvaren i izopačen sviet s puta malovriednosti i hudobe svrati na stazu čednosti i poštenja, potrebno je, da se naobrazi, i to u duhu kršćanskom, koga je skoro već svuda ponestalo. Dvie su znanosti, kojimi se najprije i najsigurnije poluči ono, za čim se pita: jedna oplemenjuje srdce, druga uzdiže duh do nebeskih visiah. Prvu valja crpiti iz sv. evangjelja i drugih nabožnih knjigah; drugu iz prirode. Sveto Evangjelje jest put, istina i život; sv. evangjelje jest svjetlost, što razsvjetljuje svakoga čovjeka, došavšega na ovaj sviet. Priroda jest otvorena knjiga Božja, u kojoj se kao u ogledalu zrcali Božja providnost, Božja mudrost, Božja svemogućnost, Božja neograničena ljubav i njegovo veličje. „Pred našim očima (kao što prekrasno piše „Napredak“ u 9. ljetošnjem broju) stere se ogromni sviet; nevidljiva ruka Božja pometala po njem svakovrstna zamjerna bića. Iznad nas razapela divni svod nebeski i po njem razasula nebrojena sjajna tjelesa; pod noge nam stavila tvrdu zemlju, po njoj nanizala uznosite brdine i cvatuće poljane, posadila nebrojeno drvlje i bilje, sakrila u zemlju plemenite kovine, napučila ju nebrojenom raznolikom živinom, spreplela brodonosnimi riekami, zarubila sinjim morem i okružila životnim zrakom. Vrieme teče, a ovo sve u njem bivstvuje, po vječnih se zakonih kreće, živi, mienja, radja, propada i opet radja. A što čovjek? njegovo divno ustrojeno tielo i još divniji neumrli duh? Mili Bože, slavan-li si ti, slavna-li su djela tvoja! Tko ih nebi čudom gledao, razmatrao, razpoznavao se s njimi, a po tom i s tobom? tko im se nebi divio, a tebi se Tvorče klanjao?“

Jest, čovječe! Kad bura biesni i hoće da nebo zemljom provali, — to je dah Božji, koj zrakom leti. Kad grmljavina grmi, tutnjava tatnji, kad munje sievaju, gromovi treskaju, — to je glas Božji, koj nam govori. Kad razjareno more valovi o stiene pljuska i hoće da se prelije visokimi obalami; kad potres silno zemljom drma, i ona se kao šiba na vodi trese, — to je prst Božji, koj nam pokazuje, koli je Bog velik, jak i možan, a mi jadni zemaljski crvići koli smo slabi! Ovaki strahoviti pojavi uzburkane prirode morali bi nas prikloniti, da se snizimo pred Bogom, i njemu klanjamo. Nu mi smo u tom pogledu nalik vrebcom. Kada se vrebci u jatu spuste na živicu pokraj ograde, pšenicom, ječmom ili projom usijane, pošto bi se najeli i napunili žvate izbornom hranom, živču, skakuću, medju sobom se svade, kljuju, te više putah njih deset navali na jednoga. Nu čim opaze jastreba, gdje leti, svi umuknu, i od straha pokunjeni posakriju se, gdje se koj može. Jedva jim dušman proleti preko glavah, eto ti graje, kao što je bila i prije. Tako i mi. Kad nas snadje kakova nevolja, uzdišemo i ruke dižemo prema nebu, pomoć od Boga proseći. Kada se nebo nasumori i od koje godier strane crn oblak navuče, kad bura buči, vjetar zviždi, kiša pljuska, krupa (tuča) po prozorih lupa, kad se munje križaju, žarke striele uz strahovito urlikanje gromonosnih oblakah na sve strane lete, ubijajući ljude i životinju, paleći Božje i ljudske stanove, tada smo skrušeni i pokorni, krstimo se i molimo se onomu, od koga sve to dolazi, i po kom sve to biva; a čim se smiri zrak, raztrgaju oblaci, razvedri nebo i sunce ukaže svoje prijazno lice, eto ti s naše strane jubila post nubila, i mi smo opet stari griešnici. Neka reče, tko može, da to nije istina. A bili mi sad Šavli sad Pavli bili, da je naša sobstvena vjera u Boga sagradjena na temelju postojanosti? da se nekoleba kao trska vjetrom ljuljana? da se nevaraka kao točkovi na kolih na izrovanu putu? —

Mala, quæ nos premunt, ad Deum ire compellunt, veli sv. Grgur. Da na svietu ima mnogo zla i moralnoga i elementarnoga, to znamo, vidimo i osiećamo. Nu ljudi, mjesto da spas traže u Bogu i vjeri, oni spas traže samo u umu; s toga napinju sve sile, iztražuju sve moguće načine, kako da usreće sami sebe. Nu badava svi izumi, badava svi podhvati, badava sve osnove, badava svi napori i težnje, badava sve mudrolije ljudske: dobra neima te neima. Svemu tomu, što sviet želi i za čim se neumorno trudi, hoće se duše; te duše manjka, a to je — vjera; bez vjere, i to žive vjere ni kud ni kamo. Tko misli, da bez prave i žive vjere može polučiti sreću, koja bi mu zasitila srdce, namirila požude, upokojila dušu, taj gradi kule u zraku. — Mi nadu polažemo u škole, očekujuć, da će se kroz škole poboljšati sviet, koj je do guta ugreznuo u blato svakojakih griehah i nepodobštinah; nu poslovica veli: Težko je gada iztjerati iz krzna, kada se unj upili. Mi nadu polažemo u crkvu, očekujuć, da će ona svojim ugledom i svojom mogućom riečju razpršiti magle predsudah i sujevjerstva, iztrebiti mane i opačine ljudske; nu slabo već tko sluša njene nauke i opomene; crkve su obično prazne. Mi nadu polažemo u roditelje, očekujuć, da će oni shodnijim odgojenjem djece pribaviti Bogu, crkvi domovini naraštaj i kriepostniji i krepčiji, nego što je sadašnji, koj je na duhu slab, na duši traljav, na tielu iztrošen, skvaren u krvi i mozgu; nu česa tko neima sám, to nemože ni drugomu udieliti, i tako će ostat i nadalje ono Horacijevo:

Aetas parentum pejor avis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosiorem.

I jerbo čovjek, dum spirat, sperat, mi se nadamo, da će odsele polje bolje roditi, vinogradi i voćnjaci polje ploditi, da će nebo svoj blagoslov ne šakom već kapom rositi, nam na zlatnih tanjurih pečene golubove na užitak nositi, da će hrastova šuma žiriti i narodi se

Digitized by Google

smiriti. Tašta nada. Godine dolaze i prolaze, a jedna od druge gora; jedna od druge osvane s većim griehom, s manjim obiljem, kao što to liepo opjeva g. F. K., kad svoje „Čestitanje“ Karlovčanom k novoj godini 1860. započè evo ovako:

Godinice, jednake sestrice,
Zašto se vi tako progonite?
Čim vas mladja gospodovat uzme,
Ter je žezlo u ruke prijela,
Odmah zubak na stariju brusi,
Gospodarstvu njezinu se ruga,
Govori joj baba i škrbica,
I sramotom pošten obraz grdi,
Svoju mladost na diku iznosi,
Sladko sbori, svega obećava,
Prorokuje čuda nad čudesi,
Rod se ljudski ima preporodit,
Popraviti stožeri zemaljski,
Svako srdce sgodno se namjesti,
Svaki sanak istinom procvati,
Svaki razum istinu progleda,
I da nikom' nebude što krivo,
Pravdu pravda pečatom potvrdi,
A na koncu — svega bude manje.

Jeste, jeste — na koncu svega bude manje, jer mjesto zlatnih gorah stiže nam — crno uglevje; mjesto draguljah — šljunak i kremenje; mjesto pšenice bjelice — paprat i riesa; mjesto ružah — šipak i bodljika. Tako je sada, a tako će valjda i ostat u prkos našoj nadi o ljepšoj i sretnijoj budućnosti. Sviet se kano preživio, ostario, omalaksao. Znakovi to označujući mogu se zagledati i bez naočarah. Rieči one, što ih s pera pusti sv. Grgur papa, tumačeći sv. evangjelje na nedjelju prvu došastja, mogu se protegnuti i na naša vremena. Slušajmo dakle, što on (Homilia 1. in Evangelia) govori: „Exarget gens contra gentem, et regnum adversus regnum. Et erunt terraemotus magni per loca, pestilentiæ et fames. Et erunt signa in sole, et luna, et stellis, et in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris et fluctuum. Ex quibus profecto omnibus alia jam facta cernimus, alia in proximo ventura formidamus. Nam gentem contra gentem exurgere, earumque pressuram terris insistere plus jam in nostris temporibus cernimus, quam in codicibus legimus. Quod terræmotus urbes innumeras obruat, frequenter audivimus. Pestilentias sine cessatione patimur. Signa vero in sole, et luna, et stellis, adhuc aperte minime vidimus; sed quod et hæc non longe sint, ex ipsa jam æris immutatione colligimus.“ Doista, nebo nam je neprijatno, zrak se burka, zemlja se trese, more biesni, priroda tuži i stenje, kuga mori, bolest ulegla u groždje i varivo, crkavica napala svioce i marhu, ljudi kao pomamni žedjaju krvi, bune se i komešaju, jedan drugoga hoće da utopi u žlici vode, jedan drugomu hoće da izdube oči, već i istomu sv. otcu Piu IX., toj blagoj duši, kojega liepu imenu posve odgovara život neporočan, neima mira u Rimu (premda mir i Rim je istovetno, kada se jedna i druga riečca čita natražke), dà, i istomu sv. otcu neima mira u Rimu, već i nanj navališe zlobnici, i hoće, da ga bace s priestolja; hoće, da mu ugrabe baštinu sv. Petra. Ako im ta zla namjera sbilja podje za rukom, tada nam je reći sa sv. Ivanom Zlatoustim: „Quid salvum est, si Roma perit?“ S padom Rima pasti će mir i sjegurnost svieta, a uzdrmat će se kršćanstvo u svojih temeljnih osovinah.

Kako sada stvari stoje, moglo bi pasti, što visi, ako neustane onaj, koj zapovieda vjetrom i moru. Predteče onoga, koj se u sv. pismu zove „filius perditionis“ već na sve strane revno tjeraju svoj djavoski posao. A što mi na sve ovo? Njeki istina štrepe pred strahotami, koje se približuju; nu veća strana zato malo haje i nehaje. Ljudi! braćo! budimo na oprezu, jerbo su dani zli i hudi; budimo na oprezu, da nas iznenada i nepripravne nezateče nevolja, te mislimo, da će vrieme doći, kada se jarad dielila bude od ovacah, a kukolj lučio od pšenice, kada sudac nebeski od nas iskao bude račun, iztraživajući, kojim su plodom urodile grivne, što ih nam udielì na probit.

Na zaključku dodajem jošte ovo: Što mi je već odavna ležalo na duši, to sam u ovih trih dopisih izneo na vidik, želeć, da moje rieči u srdcu štovanih čitateljah „Kat. lista“ učine onaj utisak, što ga zahtieva ozbiljnost stvari, o kojoj se govori. Nu čemu kremen, pomislim u sebi, ako guba nehvata? Bilo kako mu drago, ja se tim zadovoljavam, što sam pozornost svratio na stvari, koje imaju nadoći, ako nas dobrostivi Bog nepomiluje u milosrdju svojem. Dixi et salvavi animam meam.

Viestnik.

Iz Zagreba. Sva je prilika, da će se prva pokrajinska sinoda hrvatsko-slavonske crkvene države sazvati u dan 3. Lipnja t. g. padajući na nedjelju presv. Trojstva.

Iz Stuttgarta. 9. Veljače. U jednoj ovdašnjoj gostioni bilo je jučer u onoj istoj dvorani, u kojoj se tek prije desetak godinah razlegahu vatrene besjede govornikah njemačkoga razciepanoga parlamenta, po prilici 4—500 osobah različite dobe i spola. Bili su to izabranici občine kirschenhardthof-ske, koja se zove laskavim imenom „Puk Božji.“ Držali su tude odavna jur oglašenu skupštinu; ali ona u istinu nikomu nije zadovoljila; jer je ta sekta radila o davna poznatoj stvari. Predsjedničtvo preuze na se začetnik i vodja njezin Hoffman kirschenhardthofski, a kraj njega sjedjahu gospoda Hardeg i Paulus, koji su, kako je znano, prošle godine bili u Palestini, da razvide zemlju, gdje bi se puk Božji imao sabrati. Na desno i lievo zapremili bješe mjesta gospoda Hessenthaler i Blach, sami predstojnici i vodje nove apo-

Digitized by Google

štolske občine. Slušateljstvo, od kojega se mnogi za pogovaranja narinuše kao govornici, bilo je većim dielom poljodjelska mužkadija i ženskadija, premda je bilo zastupnikah i višjih stališah. Da se popravi sviet i sagradi hram, to je bio glavni predmet pogovaranja. Hoffman poče kao obično, kako se naše družtveno i političko stanje neda više popraviti, da se starim putem ništa neda opraviti, — da je ne samo rimska crkva, koja s mnogoga obzira ima prednostih, babel, nego da su to još više druge s reformacije nastale crkve; od njih da treba početi. Svećenstvo da je odviše posvjetovnjačeno, te da nije vrstno pomoći što u popravku kršćanstva; zato da se mora sad izpuniti staro obećanje i proročanstvo, sagraditi hram u Jerusolimu, vjerni puk, puk Božji, sabrati se u svetoj zemlji; jer samo od onuda da može uspjeti preporod čovječanstva. Dotle pako, reče on, moramo mi u sebi graditi duhovni hram. — Dok su članovi „novoapoštolske občine“ mirno kao lipovi svetci zamjeravali govornike, utekao je ovdje ondje takovim, koji se od znatiželje podkradoše u skupštinu, podrugljiv smieh. „Gradjenje hrama u Jerusolimu“ i „gradjenje duhovnoga hrama“ dàkako za nečiste su pusti i smiešni pojmovi tako, da se pod njimi može razumievati i sve i posve ništa. Predlogah, koji bi se sbilja mogli izvesti i pravoga porabnoga načina nije se čulo. Tu su se tumačila samo i uporavljala na sadanja vremena proročanstva iz staroga zakona, poimence iz Daniela i Jezaije, predstavljala potreba, da se sagradi u Jerusolimu hram i nasele Palestinu pravi kršćani, t. j. Hoffmanianci, da se sabere ondje puk Božji i od onuda opet izidu viestnici mira, da obnove lice zemlje. Zatim se je opominjalo i podticalo na razmatranje prorokah (oni bijahu vazda sročište svih krivih vierah), al' na takov način, na koj bi i onako svaki čovjek, imajući ćuti za vjerozakon, mogao doći. Prije nego bude prvi polazak „izabranikah,“ ima se sveta zemlja još jednom razviditi po osobitu odboru. Kirschenhardthofski puk Božji razkrstio se je posve s luteranskim konsistorijom, te obavlja samo bogoslužje i sud, a i sklaplje u Virtemberžkoj uvedenu ženitbu. Motrimo-li djela ovakovih sljedbah, a osobito ove nove, tad nam se mora razžaliti srdce radi okorjelosti, sljepote uma i zanešenosti, kojom se drže subjektivnih pojmovah i čuvstvah, dočim Bogom potvrdjeni objektivni ugled katoličke crkve, jedino stalno pristanište, zavrgavaju.

Iz Francezke. Msgr. de Ségur izdao je brošuru: „Le pape, questions à l'ordre du jour“ — proti zloglasnoj parižkoj brošuri. Medju svimi na uztuk te brošure pisanimi francezkimi spisi čini se da je najveći utisak u občinstvu, a najveći poraz u službenih kruzih proizveo spis glasovitoga akademika Villemaina; a to ne toliko radi oštre logike, kojom brani papina prava, a oprovrgava sofisme njegovih protivnikah, koliko više radi toga, što Villemain stoji na čelu onoj liberalnoj stranci, od koje su se nadali, da će namienjeno opljačkanje pape jednoglasno odobriti.

— Ministar unutarnjih poslovah poslao je „Siècle“ opomenu radi članka u njem dne 9. t. m. natiskana, kojim se, kako ministar tvrdi, napada na „osnovna načela kršćanstva.“ Pada u oči, što je opomena sada izdana proti listu, koj je prije, nenavukav si opomene, i kamo gorih stvarih proti kršćanstvu pisati smio.

— „Univers“ je pripovjedio, kako je austrijanska fregata „Novara,“ što je u znanstvenom poslu jadrila oko svieta, u Novoj Seelandiji, gdje se je oko mlade godine 1859. bavila desetak danah, ostavila svojoj katol. državi liepu uspomenu kod ondješnjih žiteljah. Vrhovni zapovjednik Wullersdorff i njezin kapetan, čim se usidri brod, učiniše ondješnjemu katoličkomu biskupu poklon; a kad ovaj dojde na brod, da jim vrati pohod, predstaviše mu sve častničtvo. Častničtvo i ljudstvo pribivalo je pobožno sv. službi Božjoj; a to je bila liepa utjeha ondješnjim ubogim katolikom, a osobito svećenikom misionarom, koji su izvrženi svim mukam i potrebam. Dojde vrieme razstanka, a zapovjednik predade biskupu u ime austrijanskoga cara podpuno i bogato crkveno ruho, prekrasno napravljenu monstranciju i više stvarih za Božju službu. — Milosrdnice one misije, same domaće kćeri, te koje obučaju do 300 djevojčicah, dobiše u ime carevo dva prekrasna kipa Bogorodičina neokaljanoga začeća, urešena zlatnim i srebrnim vezilom. Žitelji grnu sad sa svih krajevah, te mole pred njimi.

— Sud, pred kojim g. Havin, urednik „Siècla,“ i njeka starica, netjakinja pokojnoga biskupa Rousseau-a, obtužiše biskupa orleanskoga g. Dupanloupa, odbacio je obojici tužbu kao neosnovanu, te tužitelje obsudio na izplatu troškovah.

Velečastni g. Pavao Travenšćak, župnik Leskovački, poslao nam je za sv. otca od svoje strane 5 for. au. vr., koju smo svotu predali duh. stolu. — Molimo ovom prilikom svu gg. duhovnike, da po naredbi uzoritoga gospodina kardinala i nadbiskupa, u posljednjoj pastirskoj poslanici objavljenoj, svoje prineske za sv. otca posebice zabilježene svakoga mjeseca s prinesci ostalih župljanah dotičnomu g. podarcidjakonu pošiljaju, koj će ih svakoga drugoga mjeseca dostavljati duh. stolu. U svoje vrieme objavit će se svi prinesci u ovom listu.

Uredničtvo.

(Izpravak.) U zadnjem listu oglašena brošura: Razmatranja jednoga Austrianca o carskom listu, pisanu 9. Ruj na 1857. stoji 25 novčićah, a ne dvie šestice, kako je tamo objavljeno.

Urednik Nikola Horvat. Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 13. U ČETVRTAK 29. OŽUJKA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se svendilj kroz cielu godinu

Još njekoliko riečij o novoj bugarskoj književnosti.

Od Dra. *Fr. R.* — u Rimu.

Naš marljivi arkivar g. Ivan Kukuljević Sakcinski bio je skoro prije dviuh godin u ovom časopisu (br. 17. god. 1858.) njekoliko riečij progovorio o novoj bugarskoj književnosti. U tom pregledu navedè 29 knjig cirilicom a dvie latinicom od god. 1810—1852. tiskane u raznih gradovih, što u Budimu, Beču, Petrogradu i Odesi, što u Beogradu, Rimu, Bukureštu, Kragujevcu i Moskvi. Pored toga navedè još njeke bugarske časopise i djela tičuća se bugarskoga naroda.

Ovakovi književni pregledi vriedni su, da se uvaže, osobito kada se tiču naroda nam žalibože tako malo poznatoga, kao što je bugarski. Najprije treba, da sami sebe u cjelokupnosti poznamo; pa onda tražimo, da nas i drugi upoznaju.

Ovoj svrsi namienjen je i ovaj pregled nove književnosti bugarske. Onomadne najme tražeći nješto med svojimi rukopisi i rukopisnimi bilježkami, naidjoh na bibliographične bilježke, na koje bijah sasma zaboravio. Crpljene su ponajviše iz dnevnikov, časopisov, razsud itd. Sravnjivajuć je s Kukuljevićevim pregledom, opazih, da ima tuj više bugarskih knjig, koje su ondje izpuštene; a pošto se uprav sada tiska jugoslovjenska bibliographia, pomislih, neće biti s gorega, ako se popuni u ovom listu više pohvaljeni pregled; pa će i gdjekomu štiocu dobro doći. S druge opet strane, ako i rediteljem rečene biblographie ovdje pobilježene knjige jesu poznate, neće biti poznate svim domoljubnim štiocem ovoga cienjenoga crkvenoga organa.

Ovo su dakle pohvaljene knjige chronologičnim redom:

1. Molitvennyj krin (lier). U Budimu 1806. 12. str. 80.

2. Sapunov Petar: Novyj zavjet. Bukurešt 1828.

3. Archimandrita Neophyt: Kratkaja svjašćennaja istorija. Beograd. 1835. U 8. str. 98. Ova kratka poviest staroga i novoga zavjeta uvedena je u bugarske učione.

4. Krestović Gavril: Mithos prodikov Ksenofonta o Herkulest. Budim 1837. Prievod iz grčkoga; prepuno grecismov.

5. Jeromonah Neophyt: Novyj zaviet gospoda našego Jisusa Christa sega nóvo prevedenyj ot slavenskago na bolgarskij język. Smirna 1840. Izdan sjevero-amerikanskim biblijskim družtvom, koje traži proselyte u Bugarskoj.

6. Aprilov: Bolgarskitě knižyjcy. Odessa 1841. Ovaj vriedni urednik „Dennice“ u tom djelcu brani, da jezik, kojim pisahu sv. Cyrill i Method, je starobugarski, odkle poteče novobugarski.

7. Christodul K. H. Sitan Nikolov: Miesjacoslov. Bukurest 1842. Ovaj koledar sa slikami i raznimi koristnimi sastavci nadjè toliki odziv u bugarskom narodu, da se nanj 1500 predplati, i još iste godine po drugi put odtisnù.

8. Bogojev: Matematičeska-ta geografija. Odessa 1842. Ovaj prievod iz ruskoga pobudì kritiku od

9. Najdena Gerova: Niekoliko dumi za prevodjat na matematičeska-ta geografija. Odessa 1842. Na ovu kritiku opet odgovori

10. Bogojev: Neščo na niekolko-to dumi. . Odessa 1842.

11. Prijateljski sovieti na roditeli-te, kak trebuva da othranovat dieca-ta si. Smirna 1842.

12. Korcnja na pijanstvo-to, i kakva polza prinosja na onija, ščo ga pijat mnogo. Smirna 1842.

Digitized by Google

13. Načala na kristianskoje-to učenije, ili kratka svjaščenna istorija i kratak katechizis. Odessa 1843. Prievod iz ruskoga.

14. Lietnij krin ile stradanije sv. Mariny. Carigrad 1843.

15. Begović: Bukvar bolgarski. Smirna 1843. Razne poduke.

16. Neščo za bezgramotny-te človiecy. Smirna 1843.

17. Sabalkević: Stihii na Aritmetika ot Geraki. Smirna 1843.

18. Bogojev: Všeobščaja geografija za dieca-ta. Beograd 1843 Prevod iz ruskoga po Bardovskom.

19. Dvorjanski vybory. Kišnovo 1843. Gluma prevedena iz ruskoga.

20. Ilarion Stojanov Jelenčanin: Pravoslavnoje učenije. Carigrad 1844. Pokratjen prievod ruske Platonove bogoslovice (Moskva 1762) tako mio Bugarom, da je imao 2200 samih predbrojnikov.

21. Ch. P.: Basnoslovije Sintiny filosofa. Pešta 1844. Prievod iz grčkoga, a ovaj iz perzijskoga.

22. A. Stojanović Kopilovski: Velisarij. Lipsko 1844. Prievod iz grčkoga, a ovaj iz njemačkoga. Iste godine izadjè drugi prievod od Zacharije Simeonova Kotljaca u Carigradu.

23. K. Ognjanović: Bukvar. Carigrad 1844.

24. Busnjajin: Bukvar. Moskva 1844.

25. K. Ognjanović: Zabavnik za lieto 1845. U Parizu kod Didota.

26. V. Stanković: Pokrešteníje-to na jednoga svjašćennika Židina. Bukurest 1845. Prievod.

27. Za dolžnosti-te človječeski. Carigrad 1845. Prievod iz grčkoga.

28. Najden Gerov: Stojan i Rada. Odessa 1845. Izradjena pjesma po narodnoj: „Stojan i Rada ljubit drug druga.“

K ono 29 knjigah evo ih opet 28 novih, u onom pregledu izpuštenih: a bit će ih bezdvojbeno još više, za koje mi neznamo.

Ove knjige jesu živi svjedoci, da narod bugarski, koga ima do 4 miliona, s ostalimi Jugoslovjeni u ovom vieku oživi. Neima naroda u velikom Slovjenstvu, koj bi bio tečajem vremena toliko trpio, koliko bugarski. Bugarski Slovjeni bijahu predvojna slovjenskoga plemena proti grčkomu življu. Med objema zametnù se dugotrajna i žestoka borba, kakova se bije med mladim ali neizkusnim i ostarjelim ali izprevijanim narodom. Višeput pretijaše pogibelj bugarskoj narodnosti, da neutone u grčštini. Višeput bugarski narod izgubì svoju samostalnost državnu, i skučì vrat lukavomu Byzancu. Ali u nevolji osviesti se i pobjedonosno uzkrsnù. Veliki Simeon i Samuel jesu uzori slavnih vladarov, na slavu su bugarskomu narodu.

Cielo Slovjenstvo imalo bi Bugare osobito cieniti. U njih čuvalo se slovjensko pismo, razvila se prva narodna književnost. Oni bijahu prvi književnici i učitelji razišavši se od Drinca, Vardara, Morave, Strume i Marice k Dunavu, Savi i Dnjepru.

Bugarska je cvala i knjigu svoju ljubila, dok je bila slobodna i dok bijaše udo u sveobćoj Isukrstovoj crkvi. Od Bosfora duvaše na nju vazda smrtonosni vjetar. Najsramotnija epocha u bugarskoj poviesti je doba njezina podaničtva pod Carigrad, robstva državnoga i crkvenoga. Uspomena na Vasilja II. je tako mrzka Bugarom, kao što uspomena na Murata I.

Za turske vlade Bugare ubija jednako mač paše i štap grčkoga vladike; pače da ide na izbor, nebi mnogo mislio narod, što da izabere. Turčin ga kuje u okove željezne, a fanariotstvo u okove duševne; onaj mu ubija tielo, a grčko razkolje dušu, uništuje prošlost, da mu zastre budućnost.

Odavle plač od Balkana. Odavle trudovi poa jedinih Bugarov, da si narod putem narodne književnosti preporode. Njihova nastojanja nisu ostalbez ploda. Mi jim se od svega srdca radujemo; ali o sjajnom uspjehu vrlo dvojimo, dok im se narodna prosvjeta nesvrne u vrelo, iz koga bijaše potekla u IX. i X. vieku; dok bude nad njihovimi dušami gospodovao onaj nadripastir, koj neulazi u gospodnju ovčarnicu na vrata, već na oblok, što mu ga vezir za srebro i zlato otvori.

Ovo nenaravno stanje opazuju mnogi Bugari. U naše dane pojavì se med njimi čeznutje za pomirenjem sa starom crkvom. Zar nebi oni mogli opet ostalim odciepljenim Jugoslovjenom prednjačiti u tom crkvenom pokretu?

Oslobodjenje i omlada biskupije zagrebačke prije četiri sto godinah.

(Dalje.)

VI.

Vraćamo se k Matiji kralju, koj zauzev se odriešno za pravednu stvar, pokuca nesamo na papinskih, nego i na kardinalskih vratih u Rimu, da se razspu crkve zagrebačke što uspješnije jedared doskoči. U drugom odsjeku vidit ćemo, što je toga dobroga vladaoca priečilo i smetalo, da nije tako brzo, kao što je želio, u tom poslu napredovao; sada čujmo samo, što je za oslobodjenje stolne crkve zagrebačke i za njezinu omladu učinio, koje 400ljetna uspomena pada upravo u ovu

Digitized by Google

godinu; čujmo, što ga je primoralo, da je i stožernikom rimskoga dvora pisao, i to najprije gospodinu Ursinskomu i gospodinu Svetoga Marka, svakom posebice ovako: „Prečastni Otče! Pisali smo i javili smo Presvetome G. N. umoljavajući ga sbog crkve zagrebačke, za koje oslobodjenje iz dugotrajnoga sužanjstva put smo jedared naznačili najprikladniji, izvan koga zaisto nijedan drugi nije se ukazao, po svjetovanju Naših biskupah i boljarah, kao i po jednodušnoj sviuh želji. Zašto P. O. V. ne manje iz povjerenja koliko iz srdca molimo, da u S. G. N. ovu tako bogumilu Naše želje odluku podpomogne i sa svoje strane tako posreduje i djeluje, da zajedno i ona crkva slobodu i Mi izpunjenje Naših zahtievanjah za vremena zadobimo. Dopast će se ne manje Bogu kao i svim dobrim P. O. V. trud i muka i ove toliko svete stvari spasonosno unapredjenje.“ G. 1460. — A stožerniku sv. Angjela u istom poslu piše Matija sljedećim načinom: „Prečastni Otče! Pošto smo ovih danah skupa s biskupi i Našimi velikaši puno i mnogo važna koješta naredjivali za poboljšanje stanja Naše kraljevine potrebita, med ostalim obratismo oči Naše i na crkvu zagrebačku odavna, kao što je znano, zasužnjenu i opustošenu, koju sada više nego ikada prije žaleći, nemogosmo dalje s njezinim oslobodjenjem uzalud pokušavanim zavlačiti, te jedared nagovorismo vjernoga Našega P. u Isusu O. G. Ivana, biskupa crkve varadinske, da je na premještenje privolio, no tako ipak, da do osvojenja i potrebne omlade one crkve na toliko stranah raztrgane s drugimi medjutim nadarbinami priskoči mu se u pomoć. Da se pako tražitelji oni, kojih pravdanje djelo je ovo dosad zadržavalo po zasluzi svojoj primjernom plaćom zadovoljiti moraju, odlučili smo kao jedini za taj posao način, što se nipošto zanemariti nesmije, i put po Nami naznačen, kao što će Naši govornici, koji vrhu svega naputak u pismu imadu, P. O. V. potanje očitovati. I makar bez sumnje vjerujemo, da ova toliko nabožna i sveta stvar ne manje na srdcu je P. O. V. kao i Nam, ništanemanje iz obilnosti molimo isto nemanjim pouzdanjem kao i nagnućem, da bi se u P. G. N. od svoje strane zauzela, da se u onom poslu Naša volja i svih dobrih želja što prije izpuni, tamo nada sve smjerajući, da primaoc tolikoga bremena djelo, što će za onu crkvu i hvalu Božju poduzeti, uzmogne sretno i dovršiti. Svemogući dugo poživio P. O. V. zdravo i sretno.“ G. 1460.

VII.

Kako je bilo biedno stanje biskupije zagrebačke u to vrieme, t. j. od g. 1430. do 1460. pomalo smo doznali, a poznat ćemo s vremenom još i obilatije. Al bi sada nada sve trebalo, da nješto i o toj dobi razpravljamo, nije bo pravo, a ni probitačno, da sve sliepo vjerujemo, navlastito u takovoj vremenoslovnoj stvari. Matija se je rodio 27. Ožujka 1440. u Kološvaru. Njegovi životopisci jedni vele, da je 23 godine star bio, kad je kraljevati počeo, a drugi kažu, da je 1458. za vladaoca izabran bio, a g. 1464. na Veliki četvrtak su ga u Stolnom Biogradu okrunili. 1490. god. pako izmed 5—12. Travnja preminuo je. Papa Pio II. umro je 1464. 14. Kolov., a nasliedio ga je Pavao II. Onomu je Matija više putah, a ovomu tek izza poduljega šutenja pisao, te istom sljedećega godišta pozdravio ga po svojih poslanicih, kao što se to vidi iz pisma na Ivana, svetoga Angjela stožernika. Medju ovimi pismi nalazi se i ono glasovito iz Budima od 8. Svibnja 1465., što nam u nedostatku ostalih obilatijih svjedočanstvah ipak čvor razmršuje, kao i druga još dva pisma istoga godišta od 29. Travnja i 6 Svibnja na sv. otca papu Pavla II. O tom ću na svršetku u zaglavku još prosboriti.

Polag bilježakah gori popisanih neće biti istina, da je Matija 23 godine star bio, kada su ga izabrali za kralja; već u 18. godini iza izbora Gjurgja Podiebrada u Českoj kad je ujak njegov obećao, da se Matija sbog ubojstva Ladislava Korvina osvetiti neće, što se sve 1458. sbilo, jednoglasnim klikovanjem svih stališah i redovah bude imenovan za vladaoca. No navedene godine ipak si neprotislove, kad pomislimo na ustavni zakon Ugarske zemlje, gdjeno se do krunjenja nijedan kralj za apoštolskoga nepripoznavaše. Ali zato on kao vladaoc djelovati neprestade, te od 1458. do 1464., kada bje krunjen, poslovao je neumorno, a ta radnja bila je stranom posvećena i našemu narodu pogledom i na crkvu zagrebačku i na državu Bosansku, posestrimu našu, želeći jednu i drugu spasiti i izbaviti od grabljivacah; prva pola od ovih šest sretnih i nesretnih godinah nam je najviše, a druga je pola Prekosavcem žrtvovana bila. Da indi ni prije ni poslie, godini 1460. namienjena crkve zagrebačke omlada i oslobodjenje dobarah njezinih iz nezakonitih šakah, kao i obnova vladičtva istoga stolnoga hrama bje oživotvorena, već da je mudra misao najbolje Matije kralja te godine udjelotvorena, dovoljno i svjedoči to sam Ivan Vitez u svom listu na papu Pija II. pisanu 1460. godišta, gdjeno kaže, da je bio u Slavoniji, svojoj otačbini, i dobra crkve zagrebačke natrag uzeo i vratio joj.

Sada jošte evo postupnih dogodjajah, štono su se prije i poslie sbili, medju kojimi stoji kao u srjedini omlada crkve zagrebačke. Izza svoga

Digitized by Google

izbora umah se je Matija uputio u erdeljski svoj zavičaj, da se tamo pogodi s junačkim Drakulom, kako će oba Turkom zatvoriti klanjac ojtoški kod Berecka; ali ovaj kao i Žižka u gornjoj Ugarskoj, a s njimi i knez požunski (Bozin) donjekle protivjahu se Matiji, dok se s njim jedared sretno nesporazumješe i nesložiše. Matija je tom sgodom najbolje uvidio, da su mu kraj tolikih prijateljah njekoji ipak jedino sbog toga odtudjeni, što nije okrunjen i zakonito pripoznan za kralja. Zato odluči od cara rimskoga po što po to odkupiti svetu krunu, i s njom se po želji svih državljanah, kako mirnih tako i nemirnih, okruniti. Tako javlja Jerolimu nadbiskupu kretenskomu, da je njekoje javne poslove sretno obavio i s carom se pomirio. Zatim je u Vacovu poslovao oko umirenja gornje Ugarske. No ujedno spominje u pismu i občinski sabor, što ga je naumio držati, od koga se je svemu dobru nadao. Kao što je indi od onoga vremena, kad su Madjari mislili, da se je Friderik u Novom Mjestu skrovno dao kruniti, do onoga časa, kad je Panonski Janko (Vitezić) papinskoga poslanika pozdravio, jedna pola minula, druga pako od te dobe do skupštine budimske i sibinjskoga sastanka projde: tako nemanje svjedok nam je sam Matija, kada pišuć Pavlu II. iz Budima 8. Svibnja 1860. sjeća ga: da mu je davno jurve (jam pridem), dàkako još kao kardinalu S. Marka to obznanio, što spada na umirenje crkve zagrebačke. Od onoga dakle časa (1460), gdjeno Janko Panonski pred poslanikom Pija II. zavapi: „Qua in re tam Regia Serenitas, quam Domini Prælati et Barones ac Regnum universum quam possunt maximas gratias agunt S. Domino Nostro, quia visitavit et fecit redemptionem plebis suæ, et erexit cornu salutis nobis“ do poziva na sabor u Budim (1462.), gdjeno Matija županijam govoraše: „quia ea, quæ ad publicam pertinent utilitatem, merito communi omnium consilio discutienda sunt et decidenda“ ima se crkve zagrebačke stvar kao svršena smatrati. To potvrdjuju mnogi listovi o tom razpravljajući jurve objelodanjeni, kao i pisma to ponavljajuća Matije kralja, kako rekoh najprije na Pija i Pavla II. i na Alberta nadvojvodu austrijanskoga, i boljarah na rimskoga cara upravljena.

(Dalje će slieditі.)

Papa i protestanti.

U naše vrieme, gdje se je proti katoličtvu pojavilo toliko vrtoglave zanešenosti, te se proti njemu trubi u spisih i govorih, u dvoranah i na ulicah, utješan i zanosit je pojav, što ima dobrano protestantah — a nadamo se, da će jim broj svakim danom rasti — koji pravednost stvari, za koju Pio IX. strada i bori se, priznavaju i javno brane; koji se čudom čude apoštolskomu prostodušju i čvrstoj nepomičnosti sv. otca naprama njegovim silnikom i napastnikom. Jedni se vesele postojanosti Pia IX. što su osvjedočeni, da je papinstvo štit slobode, braneći ujedno slobodu i nezavisnost njekih državah od Napoleonizma, koj obojici prieti, kao što prošle godine u čas bistrije pameti mnogi protestanti javno priznaše. Druge nagoni ćut za pravdu i poštenje, da se zauzmu za papu. Kod trećih morebit je i njemačka mržnja na Napoleona, te jim vjerozakonsku mrzost na papinstvo zadušuje, da žele Piu IX. pobjedu nad njegovim silnim protivnikom. Kod mnogih opet, neda se tajiti, biti će svakomu čovjeku prirodjeno štovanje krieposti i velikodušja uzrok, zašto oni nemogu kratiti Piu IX. pohvale. Tà on je sad u stisci i poniženju tako velik i jak, da k sebi privlači ne same oči i srdca katolikah, nego nehotice i svih pametnih protestantah, te moraju da ga štuju i zamjeravaju. Prostodušan i otvoren Piov govor svakomu je kršćanskomu srdcu pravi melem, dočim varava šarolija, što se prelieva u lažljivih i klevetnih govorih i spisih njegovih protivnikah, mora da omrzne i ogadi svakomu čovjeku zdrava uma i srdca.

Spomenule su već novine, kako protestanti u Njemačkoj pomažu sbirku Petrova novčića; ali sada možemo pridati, da znamo, kako se protestanti velika i nizka stališa zauzeše za papu, te nas je to upravo nenadano razveselilo. Evo dolje niže protestantskoga odvjeta, što ga donosi „Volksblatt für Stadt und Land“ u sgodopisnom mjesečnom pregledu, te u njem opisuje zadaću protestantah u pitanju o crkvenoj državi. Pošto uztvrdi, da se Napoleonova politika ravna: „časovitom sgodnošću“ veli dalje protestant:

„Da papa danas privoli na časovito sgodan (pače rado vjerujemo, za papu časovito jako sgodan) ustup Romanje, sutra bi se listom digla jakinska pokrajina i Umbrija, podupirana u tom onimi istimi vražjimi polugami, kojimi se prije malo mjesecih na ustanak diže Romanja. Što je tada za čas sgodno? Očevidno: nj. svetost neka se skloni na to, da se ona pokrajina i Umbrija odciepe od crkvene države, i tako sve redom, dok bi papi ostao sam Vatikan i dvorac u albanskih brdih. Pa kad još i tada bude nepriličan slaninarom, kavedžijam i Piemontezom u Rimu i oko njega, valja da će mu se dati dvor u Fontainebelau-u kao Piu VII; pa ako ovdje nebude slušao zapovjedi, uzeti će mu se crnilo i pero kao Piu VII, i tad mu preostaje skradnje oružje (o kom neznadu njegovi progonitelji, da je ono najjače), naime molitva. Ne, ova ponuda papi izravan je put k podpunoj zavisnosti njegovoj o francezkom caru; jer, ako neima papa sada sile, da se opre, kada da bude početak njegovu odporu? Morebit onda istom, kad spadne na samu molitvu? Nu odkuda mu tada prava moć molitve, kada ga bude boljelo srdce, što je iz puke slaboće zaboraviv svoju duž-

Digitized by Google

nost, te prekršio zakletvu: da će crkvi sačuvati njezinu državu čitavu. Pa što da u sužanjstvu umre, okuživ prije svojim primjerom slaboće dio stožernikah, te da ovi izaberu papu po carevoj volji? Što će se tad svekoliko katoličko kršćanstvo u najsvetijih svojih stvarih dati vladati zakonu časovite sgodnosti? Što da takov papa kojom sgodom pruske katolike odrieši od podaničke zakletve, i opomene: da prihvate za mač crkvin, koj bi bio car. Ili morebit da nastanu razkoline, i stožernici, koji nebi htjeli priznati pape, koj bi kao kakva služavka došao caru u službu, izaberu protupapu, kao što su njekad stožernici Talijani izabrali protupapu onomu, što bješe izabran uplivom francezkoga dvora u Avignonu? Od ona dva pape postaše i tri, a bilo bi jih lahko postalo i dvadeset, da nebude zapriečio rimski car, koga sad neima. Zar da se jedinost rimske crkve, reći bi njezino najveće blago, caru za volju i radi njegove časovite sgodnosti raztrga na sto komadah? Nesmijte se, za volju Božju nesmijte se! jer su sve te posljedice neizbježne, ako caru izpadne za rukom papu sama po sebi poniziti i zavesti dotle, da se za časovitu korist iznevjeri svojoj zakletvi; ako ga na to navede, da privoli u tako težak grieh. Doista! položaj taj nije ni za dlaku drugčiji od onoga, kad je sotona odveo Gospoda na brdo, te mu pokazao kraljestva ovoga svieta, rekši, da će mu sva dati, ako mu se pokloni. Bog neće sigurno takva šta propustiti bez kazni; — ta tako je bilo uvick, da vrag one, koji mu zapišu dušu, pomaže i diže: da što silnije padnu. Još ima ljudih od vremena Napoleona I., koji svojimi očima vidješe njegovu vladu, i kako mu je zakrenuto vratom; nu što? ta sudbina vlade gradjanskoga kralja svim je još dobro na pameti. Al' nije dosta, da mi s njekim zaufanjem čekamo, dok napastnika stigne kazan, već treba da mislimo i na napastovanika, zahvalimo mu očito na okrepi, što nam ju njegova kriepost, dà sama kriepost Božja, podaje i podavati će, te njegovu nevolju na krilih svoje molitve uznosimo k Bogu. Doista nije sad vrieme, da bodljikave dogmatičke razmirice, dieleće nas od katolikah, smatramo za glavnu stvar, i kraj toga zaboravimo, da mi obje stranke vjerujemo u nevidivi sviet, gdje je Isus gospodin naš, istina i život, da vjerujemo i to: da taj isti Isus nas luterane i katolike hrani svojim pravim vidivim tielom, i krv u žilah naših čini da je jedna krv. Tko svom dušom za pravicu vapi k Bogu, sad ako igda mora da vapi k Bogu: da svetomu otcu udieli kriepost na obranu pravice; mora pomoći držat u vis ruke svetoga otca, da možno dopru do u nebo. Katolici nam u ovaj čas prednjače dobrim primjerom. Adresse dobivaju sve to više podpisah i kite se sve to ljepšimi izrazi; a iz svih crkvah katoličkoga svieta dižu se k nebu molitve. Na sve strane sabiru se za papu novci; Austrija je dopustila, da se u njezinih krunovinah kupi vojska, pa se nebi čudili, pače nadamo se sigurno, da će svi krepki muževi, koji se ikako mogu odtrgnuti, sgrnuti se sa svih stranah katoličkoga svieta u papine još podložne države, da jih brane. To će biti prava križarska vojna. — Ima staro proročanstvo svetoga Malakije, irskoga nadbiskupa, i u njem se sadanji papa nazivlje: crux de cruce; pa barem izpovied križa, ako ništa drugo, budi odgovor svega vjerujućega svieta na smjele zahtjeve prevrata."

Dopis.

Iz Djakova 11. Ožujka 1860. Velika je smjelost danas prosboriti koju o starini. Starina je mnogim samo pusta, razrovana i odrpana razvalina i ruševina, od koje — da se prnjavom oborinom neskužiš — čim dalje bježati valja. Kamo se god okreneš, svagdje vidiš novinah i listinah, dnevnikah i viestnikah, pa opet novinah i t. d. a nigdje starinah. Pače u skorašnje doba pojavio se jedan list ozvan „sadašnjicom;" (Die Gegenwart) a tako dà, briga nas za prošlicu! Daj iznesi pred sviet novinah, novotarijah, čarolijah, varalijah i sto inih ludorijah i sljeparijah — onda si ti istom pravo čedo devetnaestoga vieka! Tuj svjetlo, tuj napredak, time se stiče slavni pridjevak „prosvjećenjaka;" — a bacati se iz nove dobe u staru, biti prijateljem svemu, što zovemo starim i davnim, eh to čine samo mračnjaci ili tako zvani sbog toga uprav, što se u starinu bacaju, dakle natrag koracaju: natražnjaci! Takve zaključke ili bolje nezaključke prave mnoge prenapete glave mudrolkinje, kad jim štogod o starini govorit uzmeš. Nu takovi pogovori i prigovori nezaslužuju odgovorah; jer odbiv drzovite ote skoke misloslovne na prirodjenu jim narav nadrimudračku — neimaš komu da zamjeriš. Ja vam dakle naumih danas nješto prosboriti o starini — a baš iz starine, iz staroga Djakova s preda i s traga, s desna i s lieva, i s koje mu ga drago strane motrio: same odrpine, oborine, razvaline i ruševine — sve niemi svjedoci starih sgodah i nesgodah.

Svatko zna, koliko je našemu visokomu pastiru mnogo stalo do duševne al i tvarne sreće svoga naroda; nu i to je što god staroga, a da i jedan samo primjer navedem, povriedio bi čednost. Djela mu govore; te koliko se skrbi za svoje u obće, toliko se stara za nas napose, — nas, koji se dičimo i ponosimo, što se možemo zvati njegovim stadom u Isusu. Tomu je dokaz med stotinu inih i ova najnovija naredba njegova, koju bi mi drage volje iz čednosti prešutili, ali tko zna kako se težko zahvalnost sa čednosti spaja, oprostit će nam, što je kod nas zahvalnost — barem za ovaj put — žešća od čednosti.

Od kolike je važnosti razvijanje starinah i davninah, pa koliko opet hasne crpimo u tom razvijanju iz starih i davnih jezikah — za to danas netreba ni slovca; samo po koja toja puhasta sopoljica i hladnokrvna svejednica (phlegmaticus), opojena sokom trave

Digitized by Google

nemarike, vrstna je na to prekrštenih rukuh ramenima skrenuti. — Al zdraviji i čiliji duh nezadovoljava se sa sadašnjosti, već pobjedonosno ruši i krši izpred sebe sve ograde, što mu prieče ulaz i prolaz do tamne i davne davnine. Velikim trudom traže ljudi spomenike, te nieme al žive svjedoke minule prošlosti, te se neumorno oko njih stežu i natežu kopajuć, rujuć, čitajuć i na svaki način učeć se i mučeć, da svoju starinu prouče. Taj uzvišeni cilj, kojim starinu toli silno ocjenjujemo, pa opet mnoge razloge s crkvenoga nagleda uzam na um naš preuzvišeni pastir uredi, da se stara i crkvena slovjenština u našem sjemeništu predaje. Tako začesmo juče slušati liepa predavanja čestitoga našega, štovanomu čitateljstvu „Kat. lista“ već poznatoga svećenika, Ivana Čokrljana, koj će tim i razstaviv se danas sutra od nas u liepoj uspomeni ostati.

Koliko to veseli svakoga pravoga gojenika našega sjemeništa, to pojme najbolje oni, koji težkim srcem gledaju trule ostanke i razkidane ogranke uvehloga stabla, što ga njekoč „družtvom narodne čitaonice“ nazivahu. Nu ide vrieme, nosi breme; pa i to razsuće bila je samo posljedica uzburkana vremena, ali žalibože i nesmotrene nagline; nu sva je prilika, da će s vremenom i ova šteta naknadjena biti. Barem je prirodom potvrdjena poslovica: da poslie kiše sunce sija; — a opet temelj se već polaže; i mi neimamo zadosta riečih, s kojimi da dostojno zahvalimo brižljivoj desnici, koja nas svakom sgodom i prigodom duševnim i tvarnim dobrom obasiplje.

Moram ipak još nješto nadodati. Koliko ljudih, toliko ćudih, a ima nas svakojakih; da nebi indi tkogod u toj plemenitoj i svetoj svrsi, što ju ima pouka u staroj i crkvenoj slovjenštini, navlaš tražio zameta kojekakvim nadriumnim pletkarijam, — kao što to u naše nenavistno doba već pravilom postade — prisiljen sam ovo dvoje napomenuti. Nenašinci nek uzmu na um, da je to jezik naš, a poznata im je valjda ona Kassiodorova: „Turpe in patria peregrinum!“ Taj „peregrinum“ valja pretegnuti ne samo na poviest, već i na sredstva poviesti, dakle medj ostalimi i na stare jezike, kojimi se starine točnije razabiru. Našinci pako, osobito neprijatelji drevnih ili tako prozvanih mrtvih jezikah, ako hoće već da bez razloga „pokoj vječni“ odpievaju i „Bogu preporuče“*) grčki i latinski, nek se smiluju bar našemu staroslavenskomu, te ako je i izumro u puku, nek životari bar u njekih, kojim prodrieše zlatne one rieči jednoga od najrevnijih naših pisaocah**): „Nepustimo da nam „tajnopis“ vazda tajnim ostane; — sramota je, što mi gazimo po spomenicih naše drevnosti, dočim ini narodi velikim trudom svoje spomenike izkapaju, te paze na nje, kano na oko u glavi; neumorno se uče i čitaju u njih žiće otacah svojih!“ *V. K.*

*) U 46. br. „Nar. Novinah“ sbilja preporučuje „gospodu“ vješto pero poznata pisca V. P. medj ostalimi i staroslavenski. Ja bi bar iz štovanja, ako nebi bilo već drugih razlogah, imao pomilovanje sa svojim.

**) Dra. Fr. Račkoga u „Nevenu“ 1858. na str. 268.

Iz Rima dne 15. Ožujka. Jošte nješto o slugi Božjem **Marku Križevčanu**. Odmah, kako prva viest puknù o našem Marku, pobliža saznati želeći pisah u Križevce — i pohitih k otcu Boero, koj se tim poslom bavi, a po njegovom naputku k ravnatelju kollegija njemačko-ugarskoga, nadajuć se, da ću u imenoslovu pitomacah rečenoga zavoda možebit obiteljsko ime naći moći. Iz Križevacah još uzalud čekam na odgovor, a u čovjekoljubivo podanoj mi knjizi, najdoh samo sljedeća:

„Marcus Stephanus Crisinus Croata ex Regno Hungariae, Dioecesis Zagrabiensis parentibus catholicis, ipse semper catholicus. Studuit Graecii Styrorum Philosophiae; promotus ad Collegium a R. P. Gregorio Rumer Soc. Jesu Sacerdote. Venit 1. Novembris 1611. Ingressus annum 23. Destinatus ad Theologiam.

Discessit 11. Septembris 1615. Sacerdos, 4. anni Theologus. Bene se gessit; et in defensione Theologica mane et vespere in scholastica Theologia.“ (Što sliedi od suvremene je ruke; pisano kasnije, naime uslied dobljenoga iz Ugarske lista).

„Lit. 1624. Canonicus Strigoniensis. Cassoviae postea propter fidem Martyr factus est anno 1619. mense Septembri, die 7. cum duobus P. P. Societatis.“

To je sve, što se je ovdje saznati moglo. Nalazi se pako u istom kollegiju i slika njegova s napisom: „Marcus Crisinus in Hungaria occisus in odium fidei.“

Predstavlja se kao odvažan, vatren, crnomanjast, rudastih vlasih — u srdce proboden. Snimit ćemo ga dati.

Nu tom prilikom pregledah obadva debela folianta, pobilježih 152 imena pitomacah do godine 1782. bivših u pomenutom zavodu od strane biskupije zagrebačke, Osam ih je bilo pred Markom. Prvi bijaše: Martin Ivičić god. 1559, dakle sedme god. zavoda. Iz dalmatinskih biskupijah nadjoh 12 pitomacah — i to s početka zavoda — iz senjske i modruške 6, iz djakovačke nijednoga. Od zagrebačke biskupije pošiljahu se uredno poslie godine 1600. tako, da se dvojica ili trojica neprekidno nalažaše u zavodu. To bijaše zasluga prečastnoga zagrebačkoga kaptola, koj se je sa svimi sjemeništi: bečkim, bolonjezkim, ovim rimskim i zagrebačkim sve do ukinutja njihova god. 1782. izključivo bavio, i uzdržavao ih, pitomce preporučao i podupirao. Izmedju 152 pitomca biskupi su samo 10 mladićah i to uz kaptol predložili, ostale sve kaptol. Nalik blanquettu ima tu upis duhovne mladeži, te premda se u njekih njeke stvari mienjanju — ljubeznoj brižljivosti kaptola u svih se trag najde: N. p. Joannes Mihanović Croata Dioec. Zagr. nob. natus 20. Nov. 1705. P. P. Joanne et Barbara Češković, utrisque catholicis semper, sicut etiam ipse, et confirmatus. Metaphysicae operam dedit Viennae, ibique adscriptus Congregationi B. M. V. Propositus et commendatus a Ven. Capitulo Zagrabiensi, et a Rectore Collegii Croatici. Venit 22. Oct. 1727. Habet quatuor ord. minores, — nullum vero beneficium ecclesiasticum. — Discessit 16. Aprilis 1731. sacris initiatus, qui semper magna cum laude

Digitized by Google

se gessit in pietate, in studiis, in domesticæ disciplinæ ac superiorum Collegii observantia.

Stephanus Magdić Croata Dioec. Zagr. nob. natus 25. Augusti 1710. ex nob. Patre Petro et Helena Plantanović, utrisque catholicis semper, sicut et ipse, et confirmatus. Humanioribus litteris et Philosophiæ studuit Zagrabiæ, ubi fuit alumnus quadriennis in Seminario s. Josephi et triennis in Seminario ecclesiastico Ven. Capituli Zagr. Propositus et commendatus ab eodem Ven. Capitulo. Venit 5 Novembris 1731, habet 4 min. ben. nul. Destinatus ad 1. a. Theol.

Joannes Kukuljević Zagoriensis Dioec. Zagr. in qua habet patrimonium, Croata Nob. baptisatus 25. Nov. 1723. Patre D. Ladislao et Barbara Zmailović utrisque catholicis et confirmatus; Philosophiae in annum 2. operam dedit Viennæ, ejusdem Baccalaureus, ubi fuit Alumnus Coll. Croatici sub cura ven. Capituli Zagr. Adscriptus Congregationi B. M. V. Propositus et commendatus a Ven. Capitulo Zagr. et a Rectore Coll. Croatici. Venit 17. Octob. 1741, habet 4 min. nullum vero beneficium, destinatus ad Physicam. — Discessit 4. Aprilis 1747. Sacerdos. 4. Anni Theologus. Studio et pietate et ingenio omni laude et commendatione dignus; habuit disputationem publicam de Physica in nostro Collegio cum omnium admiratione et plausu, denique in eodem ad Doctoratum in Philosophia et Theologia promotus.

Dosadanja navedoh za razjasniti temeljne rieči u životopisu Marka Križevčana, i da zahvalno potomstvo prizna zasluge preč. kaptola zagrebačkoga oko utemeljenja, uzdržavanja i rukovodjenja odgojilištnih zavodah, kojim se pripisati imade, što je svećenstvo naše na dičnom i zasluženom glasu stajalo.

Ista potreba, pače veća no ikada, obstoji i sada s nastavše oskudice svećenstva — s pomanjkanja mladićah, koji bi se svećeničkom stališu posvetiti hotjeli; čemu ima dva uzroka: 1. slab i nedostatan pojam o uzvišenosti službe duhovničke, te ohladjela ćut vjere; 2. s velikimi troškovi i tegobami skopčano polaženje školah za sve one, koji izvan gimnazialnih gradovah stanuju. Jednomu i drugomu doskočiti bi moglo preč. višje svećenstvo družtvom ili bratovštinom ss. Cirila i Metoda; na koliko bi se naime kroz isto malenim obvezanjem na molitvu duh pobožnosti širio, a mladice iz ovdješnjega sjemeništa u domovinu presadjene slovom i izgledom bi na istu svrhu djelovale; s druge opet strane uvesti bi se imalo pomoćju iste bratovštine dječarsko sjemenište (Seminarium puerorum), *) jedno ili njih više u mjestih, gdje obstoje višje škole. Bez toga težko da će biti pomoći. Njekoć nestašicu sličnoga odgojilišta naknadjivahu preč. gg. kanonici zagrebački tim, što su u svojih dvorovih po 4—6—8 mladićah uzdržavali! Ozbiljnoj volji sve je moguće. *S. M.*

*) Slično sjemenište od vremenah nadbiskupa ostrogonskoga Mirka Loži-a obstoji u Požunu pod imenom „Emericanum-a." Slična sjemeništa od vremena s. sabora tridentinskoga obstoje u Talijanskoj — osobito u Rimu, gdje svaka redovnička družba ima takovo odgojilište. Nješto slična je obstojalo u našoj domovini u sirotištih zagrebačkom i požežkom. Dan danas osieća i priznaje se življe neobhodna potreba rečenih sjemeništah, te s toga uvadjaju se po Ugarskoj i u Djakovu.

Viestnik.

ć. **Iz Zagreba.** Evo opet jedne objave od „sbora duhovne mladeži zagrebačke" Molitvenik Jaisov znanje, a slike su takove, kakovih još nebijaše s naškim napisom, te jih možemo po pravici svakomu preporučiti. Osobito pako preporučamo svakomu spis „o papi" jedno, što je jedini u nas te struke, a drugo što je za puk. Istini najljepše dolikuje prostota, te joj se netreba kititi; zato učeni pisac te knjižice i dokazuje sve naprosto, da ga može razumjeti i seljanin. Takova je baš i nam trebalo, pa liepa hvala sboru, što nas k uzkrsu darova takovom pisanicom. Čist dobitak uložit će se u Petrovnovčić; treba dakle skrbiti, da se razproda već sbog plemenite namjene.

Sad nješto o samu sboru. Mi smo u ovom listu svakom prilikom rekli koju njemu u pohvalu; ali sad, kad se po svoj našoj domovini pogovara o valjanu i obilatu izvoru pučkih knjigah, valja da o njem malo više prosborimo. Prenimo se i poletimo složno za drugimi narodi, dižimo puk iz mrtvila — tmine — sna i tko zna iz česa sve ne. Prosvjeta! ovako se kod nas viče već dobrano dugo, pa koliko prudi ta vika puku? Malo. Istinabog od njeko doba dižu se učione na sve krajeve, ali eto biede crne! — neimamo knjigah. Što koristi naučiti diete štiti, kad neima česa štiti? Što postigosmo tim? To je upravo onako, kao kad bi tko iz kremena ocjelom izbio iskru, a neuhvatio je u gubu. Dvie tri godine seljanče, pošto se izpiše iz učione, ide za blagom, pa mu učitelj nazad prihvati šibom pokazivati na pločenjači slova! Neima dvojbe, za crkvom i učionom pučke knjige prva su poluga narodne prosvjete. A koliko mi imamo pučkih knjigah? Ono prilično malo, što se je kod nas napisalo, promiče prosvjetu onim, koji se jur uzdigoše nad puk; pa Bog i duša, da nije sbora duhovne mladeži zagrebačke, nebismo na svoju sramotu imali gotovo knjižice, da ju damo djeci u ruke. Skradnje je dakle vrieme, da se tomu zlu doskoči. Kako? Naš viek jest viek družtvah: za svaki se podhvat sklapa družtvo — bio već on u dobru ili zlu svrhu. Sklopimo indi za novi podhvat novo družtvo; doskočimo ovomu zlu onim putem, kojim doskočiše drugi narodi, druge krunovine naše carevine, t. j. družtvom osnovanim na temelju vjere. Mi neprednjačimo drugim narodom u ničem, — ako jim se morebiti nebi pohtjelo, da se povedu za nami u neslozi: zašto dakle da se nepovedemo mi za njimi? Uzmimo si za primjerak družtvo sv. Stjepana u Pešti, sv. Ivana u Pragu, sv. Mohora u Cjelovcu itd. osnujmo po jednom od njih družtvo, pa svejedno, nazvali ga družtvom sv. Cirila i Metoda, sv. Roka, sv. Ilije, sv. Jerolima, sv. Kvirina — pa

Digitized by Google

ako počckamo, i sv. Marka Križevčanina. U mnogoj jur naškoj glavi porodi se prekrasna ova misao; ali sbog drugih crnih zlobnicah njezinih neusudi se s njom nitko van do žene Hrvatice. Crnih nam se nameće mislih, ali sad je djelo početo i neima druge, nego prionuti oko njega svom snagom. Sirotinje, golotinje i siromaštva ima u nas i previše — do grla; ali ovakova družtva treba nam kao gladnu kruha, pa valja da napnemo svu silu. Oplemeniti puk sveta nam je zadaća. Naš puk mile je krvi, mirne ćudi, dobra i još prilično nepokvarena srdca, pa ako se ovdje ondje vidja izrod naškoga srdca, krive su novije promjene, zamahaj sadanjega vremenitoga duha, čemu ako nebude lieka, sva je prilika, da će se i kod nas sviet izopačiti. Vriedni naš dopisnik iz Križevca odkrio je tek u prošlih brojevih grdne naše rane, i — čestita mu glava — prepisao ranam liek; ali kao iskren liečnik slabu nam nevoljnikom daje nadu u isti svoj, inače čudotvoran liek. Bio Bog s nami, dakle sudnji dan! Jest, da po drugom svietu neima dosta znakovah te strahote, kod nas sluti sve na sudnji dan, ili barem što je prije sudnjega dana, — na propast! Štogod počmemo, u svem smo nesretni, kao da smo nagazili na vilinsko kolo. Sloge treba u svačem, a u nas nje najmanje; pa ako nam se za čas i nanudi, to je reć bi samo zato, da nam se pretvori gorčijom neslogom. Bog dao, da imamo krivo. Medjuto, ako ima još u nas sloge, pokažimo ju sad. Istinabog sad okoliša po našoj zemlji više sbirkah, u narodu je potreba i glad, a uz to proljeće, gdje sve mora da žive o gotovini od nerodne prošle godine; ali se neveli, da namah grnu prinesci za ovo družtvo.

Ali vraćamo se na predteću toga žudjenoga družtva, na „sbor duhovne mladeži zagrebačke.“ On je kod nas i u svojih okolnostih prava žrtva Bogu i rodu odanih srdacah mladjanih, pravi ures zavoda. Njegova dosadanja djela plod su urah, od zavoda gojencem opredieljenih za odmor, tako da u ničem nesmetaju zavodni red. Članovi, većina gojenacah sjemeništnih, od svega izdavanja spisovah svojih ne samo da sami za se neimaju, a ni netraže ništa; nego osim truda i brige, što ju osobito sborski vodje ulažu, trga si još svaki član od ustijuh po nješto prineska godišnjega. Ako što odkuda priteče, metje se u obću blagajnu: priteče-li više, veća korist po narod; opusti-li ona, propade i ovo malo dobra, što ga imamo. Sboraninu nijednomu nepritiče ni novčić. Kamo sbor s novci, da jih dobije odkale? Da sbor ima, kao što neima dosta novacah, dobila bi naša školska mladež svake godine po jednu, po dvie i više knjižicah, a ovako sbor uz najbolju volju nemože ništa izdati, dok iz prošloga svoga spisa neutjera novac. Samo njekolicina prevrlih muževah, koji sve paze i sve pomažu, što je dobro po narod, pomažu i njega; no to je samo njekolicina, a drugi, koji bi pomoći mogli, zanj nemare ništa. Da dakle u mladićih ovih nije neuzkolebive volje i neumorna truda, morao bi se sbor jur davna stegnuti u tiesne granice, ako ne i razstaviti. Pravedno bi dakle bilo, da se što bolje podupire.

Iz Genove. „Cattolico“ donosi u broju od 3. Veljače ova: „Danas u 2 sata uzapćeno je prvo izdanje našega današnjega lista, i to radi članka o propasti Universa, i opet radi drugoga pod naslovom: „Žabe izbirajuće kralja.“ Žao nam je, što moramo spomenuti, da je ta mjera dogodila se na takov način, kako još nikad dosele, kad se je na nas sličnimi naredbami udaralo, — a to opet nije bilo riedko.“

Iz Bergama. Od njekoliko danah staje vlada na put svećenikom, koji se odvažiše da brane svjetovnu papinsku vlast. Tri župnika čame jur u kaznenoj uzi, a na druge se oštro pazi. Medjutim u Lombardiji sabire se ipak Petrov novčić.

Iz Pariza. Žestok odpor svećenstva kosnuo se je cara. U Bretanji drže se za papu pobožnosti, i navala puka tolika je, da seljaci nemogući u crkvu na ulicah kleče. Car badava govori biskupom; a da je što umiri, odobrio je uzkrsnutje „Universa“ bez ikakva uvjeta.

Iz Portugalske. Više učenjakah stavilo se je na to, da riečju i spisi brane prava svetoga otca. Njeki pravdoznanac na sveučilištu u Coimbri izdao je takov spis pod naslovom: „Grido cattolico;“ a slog mu je sama vatra i žestina.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Postali su župnici: u Hlebinah g. Gjuro Švelić, kapelan kod sv. Gjurgja u Medjumurju; u Gareśnici g. Josip Valentain bivši tamo upravljatelj.

Oglas.

Javljamo gg. svećenikom i drugim prijateljem nabožnosti, da smo jim nabavili darovah za mladež: sv. slikah. Od godine danah ponestalo je bilo malenih naških slikah, zato evo sad obilate naknade. Sveti su po izbor ljubimci našega puka, kao: Presv. srce Isusovo i Marijino, sv. Ivan Krstitelj, sv. Andrija, sv. Rok, sv. Antun Padovanski, sv. Doroteja i sv. Jelisava. Ima jih četvere vrsti: većih i manjih, bojadisanih sa zlatnimi okrajci i crnih s bojadisanimi okrajci. Ciena jim je od 2—4 novčića. Veće su od manjih za novčić draže, a tako i bojadisane od crnih.

Od prošle godine ima još velikih slikah; a Jaisova molitvenika, za koj se sa svih krajevah pita, pod tiskom je četvrto izdanje.

Osim toga javljamo, da je upravo pod tiskom spis: „Papa. Rieč u svoje vrieme u sedamnaest pitanjah i odgovorah. Francuski napisao abbé Segur“ u naškom prievodu. Stoji 4 novčića. Dobitak je namienjen Petrovu novčiću.

Sbor duhovne mladeži zagrebačke.

Urednik Nikola Horvat. Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 14. U ČETVRTAK 5. TRAVNJA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Papa i stečevina njegova.

Priobćio *N. V.* Sriemac.

Danas živimo vremena veoma ozbiljna, zlobna i grozna, gdje tašta ljudska oholost preko mjere stere otrovna svoja krila, gdje se nemareć ni za naravna nekmo-li čovječja prava najužasnija sredstva rabe, načela ćudoredna poput roblja tlače, gdje se laž i himba neprestano pretvaraju, sad u blagu slogu i blaženi mir, sad u tobož brižnu skrb za samostalnu i vjekovitu slobodu u druževnom i političkom življu, te nalik tanačnoj mladici čas amo čas tamo se vijuga, pa sve očevidno s toga, da se ponosu i strastnoj pohlepi zadovolji, koja je care Aleksandra V. Augusta, i na glasu junaka, koj je početkom našega vieka mejdane dielio, sliepo vodila, dok i oni nakon kratkoga ovoga životarenja vječnu onu i prastaru s tisućami dokazah potvrdjenu rieč: „svjetska stalnost jest bjeguća“ pečatom nepotvrdiše. — Danas je nebo političko otrovnimi oblaci nabreklo te se neprestano vitlja, motreć, na koga će užasnu strielu svoju izbiti. Muž, gospodujući narodu, koj si svakom prilikom u čast i diku upisuje prasinovanje crkvi katoličkoj, muž, koga su čestokrat katolički listovi, što je kadšto hinio pobožnjaka i vjerna odanika crkvi i vrhovnomu joj glavaru, proglasili za čvrst stup crkve naše, bacio je u sried naroda čvrsto zapleteni čvor, što ga po njegovu srcu nitko riešit vrstan nije, zameo je pitanje. što je poviest jur više od tisuć lietah temeljito riešila, velim pitanje: „jeda-li je moći sravniti u jednoj osobi vrhovno vremenito vladarstvo s vrhovnom duhovnom vladom?“ On ga je jur niječno svakom sgodom i svakim sredstvom dokazati nastojao. Odgovor ov težko se kosnu srca katoličkih vladarah i cjelokupnoga kršćanstva. Mnienje je katolikah već od više lietah jednoglasno, da je papinska vremenita vlast danas vele važno sredstvo za duhovnu neodvisnost katoličkoga svieta.

Nije nam se pak čuditi, što je to očevidno bezumje odobrio i dosad gojio i drugi vladajući muž, koj je u kraljestvu svom već dosta dugo rabio vlast, koje mu kruna kraljevska podala nije, koj je prije malo godinah počeo ugnjetavati samostalnost crkve katoličke, a usuprot širom otvarati vrata židovstvu i protestantstvu, te dočim katolicizam pod podlim jarmom stenje, obje rečene stranke pobjedonosno glave svoje u vis dižu drzovitom svojom propagandom. Zalud vrhovni crkovnjaci podigoše glase i prošnje svoje na zaštitu i obrambu državne vjere; zalud se biskupi turinske pokrajine jasno izraziše proti rastućoj obiesti i drzovitosti protestantske propagande. „Na očitih mjestih, ne samo u svojih zakonskih skupštinah“ — veli Ami de la Religion g. 1854. — „ruže protestanti slobodno i nekažnjeni najsvetije dogme crkve katoličke, nepraštaju i najpodlijemu sredstvu, samo da si više sljedbenikah uzamče, mame, sipaju novce i otiskuju nebrojene knjige s katoličkimi naslovi“ *). — To je muž, koj se usudio umanjivati katol. blagdane ne s toga, da ubožtvu doskoči, nego da si steče pjestovateljah u svojih načelih; muž, koj je prije jedva dvie godine svečano otvorio Valdesanom vrata crkve njihove; muž, koj je već jednoć sramotnim crkvenim žigom označen bio, a evo upravo od sv. otca novim udaren, — premda valja reći, što je već jednoć ovdje rečeno. da se naime crkvenih strielah neboje, van oni, kojim nepriete.

Naš „Katol. list“ već je mnogo slovio o struci ovoj, čim se zadaći svojoj, da zastupa u nas katoličke interese, zadovoljiti trsio; neće ipak revnim čitateljem još koja riečca dosadna biti o

*) „Svakdanja hrana duševna.“ — „Pravi križ.“ — „Izabran psalmi.“ — „Dogme crkovne.“ — „Eucharistija“ itd.

i

Digitized by Google

istom predmetu, riečca, koja će nabrajati poviestne dokaze, „da je vremenito vladarstvo papino osnovano na posve slobodnih ugovorih, na naravnom i zakonitom pravu, kakovo je težko najti u ikojoj državi evropejskoj;“ s česa je dosliedno, da gore pomenuto smieranje tlači zakonito i naravsko pravo, pa s toga pravicu i mir.

Kolika je čast i uglednost rimskoga biskupa već u prvoj crkvenoj dobi bila, svjedoči glasoviti čin korintijskih kršćanah, koji za nastavšu medju sobom razpru o starješinstvu od Klementa I. odluku prose, što se slučilo jošte za života sv. Ivana, Isusova mezimca; jamči to isto ponašanje sv. Ireneja, sv. Cipriana, sv. Dionisija Lesandr., cara Aureliana, Marcionovo i inih. — U drugoj dobi, naime pokle je Konstantin Vel. čudno obraćen, povećan je ugled crkvi, koja je slobodno i zakonito obstojanje stekla, pa tim i rimskoj stolici; ništanemanje papa je svakom prilikom što pismi što čini izpoviedao podložnost svoju prema grčkomu vladaru, o čem posumnjati prieči nas jasni dokaz Grgura Vel., koj je zabranu cara Mauricija, kojom je priečio svakomu činovniku i očitomu dužniku u duhovnike preći ili samostanske zavjete položiti, prem crkvi neprijaznu i škodnu, po želji carevoj proglasio; pa nakon toga stopram zaprosio, da ju, ako je ikako možno, opozove; u 62. listu upravljenu na cesara čitamo ove rieči: „Utrobique, quod debui, exsolvi, qui et imperatori obedientiam præstiti, et pro Deo, quod sensi, minime tacui.“ Pa ako su pomenuti carevi i nješto okrutnije s papami postupali, ovi se neodlučiše ništa proti njim pokušati, kao što znamo o Liberiju, Vigiliju i Martinu I.

Posve drugačije izgledala je uglednost rimskih biskupah, pokle oni njekim pokrajinam gospodovat stadoše. Povjesnički datci svjedoče, da je crkva rimska već za 6. stoljeća u Siciliji, Sardiniji, Korsici, Iliriku, Provenci, Akvitaniji i Germaniji imala njeku svojinu, o kojoj Grgur Vel. slovi kao „o stvari i imetku ubogih, o otčevini — baštini — rimske crkve ili sv. Petra;“ nu ovdje valja napomenuti, da su pape glede ovoga imetka jedino prava uglednjih i moćnijih velikašah rabili, a manjkalo im pravo neodvisna vladara — souveraina, — što su stopram u 8. stoljeću posve zakonitim pravom stekli; s česa nam počela monarkičkoga principa u osobi papinoj u ovoj dobi potražiti valja. Pisci ovoga stoljeća napominju njeka dobra na kotičkih alpah, koja papam znatne pružahu dohodke, i koja vladari grčki raznimi i uglednimi povlasticami obdariše. Odkako se pako carstvo bizantinsko dan na dan sve više i više skončanju svomu bližilo, u svih skoro vanjskih svojih poduzećih suzbijano i slabljeno, od tadana jmoćnije štitijahu podložnike na zapadu pape; naime pako, pokle su Longobardi gornje krajine Italije svojemu žezlu podložili, najvažnije struke i najvažnija pitanja povjeriše papam, da bi ih poput vrhovnih sudacah riešili; pa jer su toj zadaći uviek najmudrije dovoljili, posve je naravno, što jim je ugled i tim sjajnijim bivao. Za malo birani bijahu pape radi časti stolice sv. Petra iz najodličnijih porodicah, ovi pak po dohodcih crkvenih svakovrstnu znanost i najplemenitiju umjetnost gojahu i štitijahu; Rim proti silovitomu nasilju Muhamedanacah, zatim, jer si mnogi plemići ondje stanak izabraše, proti nezakonitom rabljenju poglavarstva bizantinskoga postade najsjegurnijim pribježištem, s česa dan na dan mnogobrojniji bivahu, koji dohrliše do kršćanskoga stecišta, da se nauživaju okrilja papina, što je sve naravno i ugled sv. stolice moćno povisilo. — Ovim načinom sterahu si pape put k budućoj vlasti i neodvisnosti, koja je dakle kriepostnim putem stečena.

Stvar je posve jasna, da pape u posjedstvih gore pobrojenih baš s toga, što poput oazah u raznih pokrajinah razpršena biše, vlast vladarsku — samovlast — rabiti nemogahu, tim manje, što su se još za trajanja eksarhata ravenatskoga sami pape za vazale dvora carigradskoga priznavali, i njegove zakone primali. Osim sv. grada i vojvodine rimske, koja su tja do 8. stoljeća grčkoj vladi podčinjena ostala, carevi po svojih tako zvanih eksarhih i nadstojnicih ovršivahu prava vladarska i u onih pokrajinah, gdje su ležala dobra pod nazivom „baština sv. Petra;“ pape poput inih vazalah za pruženu si zaštitu svakoga zakonitoga roka pošiljahu dužni danak, po izaslanicih — apocrisiarii — svojih prosjahu care, da potvrde kanonički izabranoga papu s povlastmi rimske crkve, vladari pako svoje odlučnice i naredbe papam ne drugačije nego i inim vazalom opremahu. To nas osvjedočava, da je uglednost papina zbilja vele sjajna, nu jošte od dvora bizantinskoga odvisna bila.

Stvar se je ova u posve drugčije svite preobukla, od kako nastade razpra i borba o kipovih. Kad je naime Lav Isavrički štovanje kipovah po svem carstvu strogo zabranio i silno zahtievao, da se taj zakon proglasi i udjelotvori po istoj Italiji: Grguri II. (715—731) i III. (731—741), kojih se pobožnost u izrečenoj zapoviedi sablaznila, podigoše glase svoje proti njoj kao proti naredbi krivovjernoj i vjeri kršćanskoj pogubnoj. Sto više, zadnji je ljeta 733. u sinodi rimskoj sve one iz crkve izključio, koji bi se usudili sv. kipove obarati. Još se više razjariše Rimljani, koji skršiv kip cesarov njegovoga namjestnika Bazilija u sa-

Digitized by Google

mostan utjeraše, te se uzkratiše danak već u Carigrad slati, i skoro uz stranku Petazijevu, koj se za vladara carstva zapadnoga proglasio, pristadoše, dočim je Grgur II., izaslavši proti ovomu zlorabniku vojsku svoju i važnim slovom razjareni narod ublaživši, krunu Lavu sačuvao. Kolika iz ovoga čina mudrost i pravica od strane papine odsieva! — Dobro su došle pobune ove Longobardom, koji se njimi poslužiše, da povećaju moć svoju. Sad se narod rimski obkoljen od dva neprijatelja utekao papi Grguru III., koj je Karla Martela, poslavši mu ključe groba apoštolskoga, za pomoć zaprosio; nu zalud, jer to odnošenja kraljestva franačkoga za onda bivša branijahu. Toga radi Euštulfu, longobardskomu kralju, lahko za rukom podje ravenatski eksarhat s preostalimi u grčkoj vlasti strankami po Istriji žezlu svomu podvrći, i u vojvodinu longobardsku pretvoriti. Po smrti Grgura III. zasjeo je stolicu rimsku Zakarija (741—752), koj je prem Grk ipak gojio prijateljstvo s Franci. Pokle je Stjepan III.(II.) [752—755] častju papinskom ovjenčan bio, dospjeo je kralj longobardski u Rim, te s papom mir na 40 god. sklopio g. 753, koj je ipak kralj već nakon 4 mjeseca povriedio; ništa bo ino Euštulfo vrućje želio nije, nego da zapušćena po Grcih vojvodina rimska njim se iznevjeri, a s Longobardi, kojim i onako odoljeti nemogaše, savez sklopi, te tako on po odobrenju od strane papine zakoniti tobože gospodar krajinah od Grkah odciepljenih postane. Al se ove guje bojao papa, s toga je glavom u Tičin odputovao, da se s kraljem porazgovori. U ovom gradu nagovoriše ga pratioci, da bi Pipina, koj se u obližjem samostanu agaunskom desio, posjetio i s njim prosborio, kako bi se odnošenja crkve galičke, za Martelova vladanja vele potištene, [1]) opraviti dala.

Pristade uz njihov savjet, prem se tomu čudom čudio, te za malo silno progonio kralj Aištulfo (nasljednik prvašnjemu). Papa prevaliv alpe kralja u Augaunu veće vidjeo nije, s česa se u Pariz uputio, gdje je napokon Pipina pozdravio. [2]) Kralj jedva je dočekao dohod papin, žudio bo je, da krunisan po Stjepanu dokaže, da je zakonito zasjeo priestol, te tim preprieči zlikovce, koji razglasiše, da je silom donj dospjeo. U ovih i sličnih poslovih prednjačio je kralju mudri svjetovatelj Fulnad, opat monastira sv. Dioniza. Ovamo se povukao papa, Pipin pako g. 754. silnu vojsku proti Aištulfu poveo, da slavohlepne Longobarde, koji već čestokrat granice galičke prekoračiše, ponizi. Obkoljen u Tičinu Aištulfo tvrdo se zakleo, da će ravenatski eksarhat sa zemljami crkvi rimskoj otetimi povratiti. Kralj se zatim u zavičaj svoj povratio s častnim naslovom „Patricius Romanus, supremusque Ecclesiæ Advocatus“ narešen. Nu već buduće god. 755., jer je Aištulfo s Rimljani okrutnije postupao, Pipin drugi krat pozvan snišao je u krajine talijanske, te Longobarde u skrajni stisak stjerav eksarhat s ostalimi posjedstvi, koja još teoretično grčko gospodstvo priznavahu, papi predade, koj bi je poput eksarha ravnao. — Sliep je tko nevidi, da je vladanje grčko u ovih pokrajinah jedino jošte u golu imenu obstojalo; papa usuprot da jim je pravim gospodarom bio. Sad dohrliše u sv. grad poslanici iz Carigrada, te pokušaše pomenute pokrajine za svoga gospodara natrag izprositi. Pipin jim je odvratio: „Sve ovo poklonjeno je sv. Petru, te ni za cjeo sviet nebi svoga mnienja prevrnuti htjeo.“ Sve to pako činio je Pipin, da bez uvrede gospodstva grčkoga crkvi pruži pomoćnicu ruku, sebi pak i svojemu ugledu po gornjoj Italiji prijateljah steče. Pa u istinu, mnogi se gradovi s toga papi pokloniše, da se po njegovu utočišću u zaštitu franačku poufati mogu. Poklonu ovomu izpravu i dokaz stavio je Fulnad na žrtvenik sv. Petra; al povelja kratka bijaše vieka, s česa je baš težko granice novoga dobitka naznačiti. Po Anastaziju (in vita Zachar. etc.) 22 grada sa spadajućimi na nje predjeli pristaše uz dobro crkveno.

Godine 756. umro je Aištulfo (po njekih s konja sbačen) bez mužkoga djeteta. Vojska pokloni krunu Dezideriju, vojvodi od Tuscije; drugi pak velikaši Rahisa, koj se već g. 749. krunę odrekao, te sa ženom i djecom svojom u samostanu na brdu Kassino udomio, pozvaše. Sad zaprosiše papu, nebi-li on posrednikom bio, čega se i primio te Deziderija, pokle je ov na sva obećanja predšastnika svoga zakletvom privolio, za kralja potvrdio. — Rahis se opet u samostan povratio.

Ljeta 772. zametnu se rat sa Saksonci. Deziderij sgodom se ovom posluži, te navali okrutno na blago sv. Petra. Hadrijan I. (772—795) pozva u pomoć Karla Vel., koj ostavio 774. Saksonsku doleti preko alpah sa silnom vojskom, pobi Deziderija, zatvori ga u Paviji, nakon čega se predao (774), i tim se skončalo dvjestagodišnje kraljestvo longobardsko. — Karlo Vel. ne samo što je Pipina roditelja svoga poklon potvrdio, nego je još vojvodinu spoletansku, parmensku, mantovansku, Korziku i Benevent s mnogimi inimi gradovi nadodao. Od ovo doba gradovi papini u vjeri i zaštiti ostaše franačkih kraljah, kasnije cesarah rimskih. Pipin i sin mu Karlo Vel. zvahu se Pa-

[1]) Dobra je crkvena skoro sva u ime bojevah u državnu blagajnu sgrnuo.

[2]) Da za ovaj par pomoći proti Longobardom prosio nije, kao što to razglasuju neprijatelji, povjestno je dokazano.

Digitized by Google

triciji [1]) grada Rima. Rimljani takodjer Karlu Vel. obećaše vjernost, s česa je Lav III. (795—816) po uzvišenju svom na sv. stolicu ključe od groba sv. Petra sa zastavom grada Rima Karlu poslao, proseć, da namjestnika u Rim pošalje, koj bi narod u vjeri i podložnosti zakletvom učvrstio. Isti je kralj papi, što se ov stranci, koja nakani Italiju grčkomu caru ma kako povratiti, protivio, te s toga tlačen bio, u pomoć pritekao. Napokon je papa 25. Pros. 800. uz jednoglasni klik Rimljanah: „Carolo piissimo Augusto, a Deo coronato, magno pacifico Imperatori, Vita et Victoria!“ kralja alemom kraljevskim okitio; čim ipak nije krunu kraljestva iztočnoga na njega prenio, nego je samo zapadno carstvo opet oživio; na koj svečani čin ponukalo je osim inih znatnih interesah, koji su se stopram u budućih stoljetjih razvili, i to, što je Karlo Vel. pun sjajnih zaslugah glede razširenja crkve, utemeljenja više biskupijah, povećanja pravah u crkvenih dostojanstvenicih, glede brige za ćudorednost pučku i duhovničku, napokon glede izobraženosti na daleko poznat bio; on pako od Rimljanah i pape ništa većega i častnijega zahtievao nije, nego što grčkim vladarom izkazivahu, i što je zbilja neznatno bilo. Zatim posve je dosliedno, da je crkovna čast i korist većma povećana, što je papa kralja krunisao, nego da je sam kralj ili puk ili pak vojska toliku svečanost obavljala. Od sele — premda je to naskoro prestalo — obje su se republike ustava da rečem prijateljskoga držale; dva mača blistahu se nad svietom kršćanskim, sunce i mjesec, to jest crkva i država svietljahu mu; žrtvenik sveti pribježište je pružao protiv zlorabi vlasti gradjanske, priestol protiv prestupu vlasti crkvene. Država po crkvi posvećena i učvršćena slobodno se bavila s učvršćenjem svojih temeljah, crkva pako po njoj štićena s uspješnim razplodjenjem sv. vjere.

Znatno je povećana crkvena država po oporuci margrofinje Matilde Tuscijske, umrvše 1115, premda se o njenoj oporuci dugo, tja do Miroslava II. parbilo, dok je napokon ovi ostavak oporučno papinoj svojini naznačen i pridodan. Grgur X. zadobi od Filipa III. francuzkoga grofiju venaissinsku, a nasljednik mu Nikola III. sklopio je s Rudolfom g. 1278. glasoviti ugovor, po kom Romanja, Eksarhat, Matildina dobra, Jakin, Spolet i Komakio crkv. državi pripadoše. — Julio II. 1512. steče Bolonju; Klement VII. Jakin 1532; Pavao III. Kamarino 1545; Klement VIII. Feraru 1598; Vrban VIII. Urbano 1636; Inocentio X. Kastro s Ronkaljiom 1649. — U 18. stoljeću njeka su od ovih odciepljena posredstvom kralja napuljskoga. Napoleon I. pokle je papu izagnao, odluči g. 1809. da se crkovna država posve raztoči i papi otme, što mu je i za rukom pošlo; nu za malo se sročiše velemoći Austrija i Ruska s Pruskom u bečkom kongresu 9. Lipnja 1815. te svetoj stolici povratiše Jakin, Kamarino, vojvodinu Benevent i Pontekorno s Legacijami okrom male stranke ferarskoga područja rieki Padu s lieva, što je Austrija sebi zadržala.

Nitko netvrdi, da je svjetovna papina moć u ovih pokrajinah neobhodno potrebita; nu u suprot svaki bi posrnuo, koj bi nijekao, da je velevažna za obću njenu korist; to bo bjelodano dokazuje slobodno odnošenje, koje crkovna država papi pruža, s čega je jedino obćenje crkveno osjegurano. Koliko je ubogo i razvijanju crkvene samostalnosti pogibeljno stanje pape skučena u državu ma kakova svjetskoga vladara, obilno nas je naučila povjestnica za 70 g. jadnoga boravljenja papina u Avinjonu. Tko dakle promotriv ova neće slaviti odvažnost sv. otca Pia IX., koj toli odvažno brani prava svoja kao vrhovni vladar crkve rimske, kao njen biskup i napokon kao vrhovna glava cjelokupnoga kršćanstva!

[1]) U čem je ova vlast sastojala, nije posve jasno, nit u naše pitanje zasieca.

Oslobodjenje i omlada biskupije zagrebačke prije četiri sto godinah.

(Dalje.)

VIII.

Opet se povraćam k izvorom, da oni sami, kao što prebistro iztiču, i govore najčišće. A to je zanimiva spomenica, štono je Matija dao viestiocem i zastupnikom svojim, koje je ove godine i prošastih lietah u Rim bio poslao, i glasi ovako: „Gospodin je kralj izmed ostalih stvarih, štono je ovih danah hasnovito uveo, naredio takodjer, da se crkvi zagrebačkoj odavna potlačenoj priskoči u pomoć. I jerbo opazi, da je Gospodin Varadinski u mnogom obziru liepo radio i da nemože nitko bolje onu crkvu osloboditi do njega, dogovorio se je s biskupi i velikaši i svom kraljevinom, da oslobodjenje imenovane crkve povjeri Gospodinu Varadinskomu, kao što je sbilja i povjerio. Pa hoće, da medjutim, dok se ona crkva osvoji i omladi, jednu drži s naslovom, u drugoj pako da upravlja s obostrukom vlasti (cum utroque gladio), što se razumieva o zagrebačkoj i varadinskoj. I da se predstavničtvo njeko, imenovano Glogovica, reda crkovnjačkoga, koj je red jurve skoro svuda, osobito pako u ovoj kraljevini prestao, utjelovi crkvi zagrebačkoj, koje predstavničtvo odbiv troškove za sad jedva unosi 60 forintih i Panjan ima u njem njekoga svoga dvor-

Digitized by Google

skoga (castellanus); ali on zapovieda po svojoj glavi i dohodke prima. K tomu hoće Gospodin kralj, da Tomo, koj je znamenito okrivljen sbog mnogih stvarih, zadovolji se s jednom onom opatovinom, naime sv. Martina, što vriedi toliko kao dobra i pristojna biskupija, te donosi u dohodcih blizu na 7.000 for. pa nek mu se za uviek zabrani, da više nikad ništa netraži. Dimitar pako na isti način neka bude zadovoljan s opatovinom sečkom (de Zeek) i s opatovinom beoskom, koje se obje razgranjuju u dohodcih blizu 6,000 for. te na isti način da odustane od zahtievanja biskupstva zagrebačkoga. Nek se upita gospodin stožernik sv. Angjela, da-li bi se kakogod s poštenjem mogao premjestiti g. koločki na stolicu varadinsku, naime s plaštom i naslovom nadbiskupskim i oblastju pokrajinskom. Na to ipak g. koločki za sada nesili se, već to mu se po želji i izboru ostavlja. I ako se dogodi, da on predje na stolicu varadinsku, da se u tom slučaju crkva koločka kao što je sada preda u ruke g. varadinskoga kao namjestniku (administrative), za prvašnju naime svoju stolicu.“ 1460.

IX.

Da se pako nedogodi, čega se je dobro poznavajući svoje ljude i protivnike zagrebačke stolice i njezine nezavisne samostalnosti naš Ivan Vitezić najviše bojao, pišuć stožerniku sv. Angjela: „Artes parum proficient,“ vještina će slabo šta hasniti, „veniendum erit saepius ad arma,“ trebat će se češće oružjem braniti itd. javljajući mu potežkoće upravljanja biskupata zagrebačkoga: zato je kralj Matija puku crkve zagrebačke svoju misao o omladi stolice zagrebačke očitovao i zapovjedio, da njegovomu povjereniku svi poslušni budu; zato je nemanje podanikom (vasallis) iliti slobodnjakom (praedialibus) biskupije zagrebačke pod pretnjom izgubljenja svoga dobarca (praesidium) sbog iste težnje zagrozio se; zato su boljari javljali Panjanu, javljali Čuporu svjetujući jednoga i drugoga: onoga, da se kraljevskoj volji neprotivi, ovoga pako, da se okane svakoga odpora, obadva pako da mirnim putem vrate što drže. S toga ćemo po redu pisma dotična priobćiti, da se na posljedku vidi, kako je to na srdca naših praotacah spasonosno djelovalo, i kako je ta ostarjela i zapuštena dobra naš predavni slavni zemljak jedno za drugim iz njihovih rukuh primio.

X.

„Matija itd. Vjernim Našim svimkolikim u obće i napose, sudcem, zakletnikom, pučkomu takodjer stanovničtvu i boljarom (Jobagyonibus) varoškim, seoskim i svim prebivaocem svihkolikih posjedovanjah biskupata zagrebačkoga pozdrav i milost! Pošto smo opazili, da je crkva zagrebačka njekada jedna izmed poglavitijih kraljevine ove stolicah bila, odakle se je Bogu velika hvala, a kraljevini Našoj prije od onud golema služba izkazivati običavala; sada pako posred nesloge natjecateljah već od trideset skoro godinah svaki dan ide na gorje, i da tako u vjekovitih kako i u vremenitih dobrih sve više i više propada, nit se ikada može kroz inatnikah pravdanja, koja prije k daljnjemu robovanju nego-li ranijemu oslobodjenju njezinom priliku pružaju, tome zlu dugo očekivani kraj učiniti; pronašli smo, da se najbolje s dužnostju Našom kraljevskom slaže, da med ostalim, što smo ovih danah koristno naredili, takodjer i hram onaj od dugotrajnoga sužanjstva i žalostnoga stanja ovoga jedared već oprostimo. Ovim dakle povodom sklonuti i od presvetoga gospodina Našega previšnjega pape više putah opominjani, i napokon od biskupah i boljarah naših zamoljeni, izza zrela s njimi vrhu toga razsudka, za omladu rečene crkve stalan i jedini način izumismo. Zato prije svega dobra njezina, sada na mnoge strane razgrabljena, u Naše ruke od svuda pokupiti odredili smo, i napokon sabrana vještomu jih čovjeku predati, da jih opravi. Radi čega u mjesto Nas ovoga velemožnoga Bertolda Elderbacha Monyorokeréčkoga, župana Našega vjerovitičkoga, u Vašu sredinu poslali smo, kojno će stolice one gradove, sela i varoše sa svim, što na nje spada, medjutim u Naše ime posvojiti, držati i braniti. S toga Vjernostim Vašim preoštro zapovjedajuć naredjujemo, da drugo neučinite, nego čim opazite ovo pismo, spomenutomu velmoži itd. ili njegovim ljudem, nemareći za sve ostale osobe, u svemu kao Nam poslužni budete, i štogoder Vam raditi zapovjedi, to da bez prigovora, odvlake i kakova oklevanja dotle činiti morate, dokle god vam Mi šta protivna nenaredimo. Drugačije, kao što rekoh, neučinite nipošto, ako hoćete krivnje svoje i srdjbu Našu da izbjegnete, jer smo povjerili rečenomu županu, da Vas, čim ovo proštijete, primora na to primjernim načinom i putem prikladnim.“ 1460.

„Svimkolikim i pojedinim podložnikom iliti slobodnjakom biskupata zagrebačkoga pozdrav i milost! Pošto smo opazili itd. (kako gori). Dàkako koji goder izmed Vas, što nikad nebilo, spomenutomu Bertoldu uzprotive se, ili mu ma na koji mu drago način nebudu poslušni, nje ćemo med ostalim takodjer dobra svoga lišiti. Pismo pako proštiveno povratite nosiocu.“ 1460.

Zemaljski pako boljari pišu Panjanu velikašu ovako: „Prevedri Gospodin naš kralj, pošto je opazio, da je stolica zagrebačka jedna izmed poglavitijih kraljevine ove hramovah bila itd. (kako gori). Sbog čega V. V. (vjernost vašu) molimo,

Digitized by Google

nagovaramo i na svaki način tako svjetujemo, da nijednoj stranci pravdajućoj se, nit ikome, koji dobra one crkve drži, nebi pomagala, niti se u tom poslu ma kako mu drago protivila; već tako nek radi, da joj se većma zahvaliti može, nego-li da bi se moralo šta protivna da naredi. Tim će vjernost Vaša bjelodano pokazati, kako naše savjete sluša, kao što je to uviek običavala."

Čuporu pako zaglavljuju isti ovako: „Zato V. V. sjećamo, nagovaramo i po sve tako svjetujemo, da se ovoj kraljevskoj želji nipošto neprotivi, već ono, što drži mirovno, da vrati; jer kako znamo, V. V. tako je Njegova prevedrost nakanila zadovoljiti, što se može s poštenjem i stališom složiti, u čem ćemo i Mi u svoje vrieme dragovoljno sudjelovati, ako opazimo, da ovaj savjet naš nije bio zanemaren. Nikoga bo dàkako V. V. drugoga nego sama sebe moći će okriviti, ako bi po neznanstvu, ili, što da nebude, po okornosti kakvoj goder svoju sreću u buduće pokvarila."

(Konac će sliediti.)

Dopisi.

U Rimu dne 23. Ožujka. Listom od 25. Veljače t. g. presvietli gosp. Ivan Vitezić, biskup krčki, poslà kaptolu sv. Jerolima naroda ilirskoga u državnoj obveznici staroga zajma br. 2032 *tisuću i sto forintij* za umnožanje njegove zaklade, što jih on sam veledušno doprinesè sa stadom sebi povjerenim.

Dotični krasni list pohvaljeni pastir ovako zaključuje: „Drago mi je, što uzmogoh prem malen pjenez doprinieti k poboljšanju stanja ovoga slavnoga kaptola, koj dadè ovoj biskupiji gdjekoga izvrstnoga biskupa, komu je i sada živa sladka uspomena; te želim, da svedj napreduje na veću slavu Božju, čast domovine, korist sadanjemu i budućemu koljenu sve do najkašnjih potomkov."

Kaptol sv. Jerolima javno se zahvaljuje svomu visokomu dobrotvorcu na ovom veledušnom daru, koj mu je tiem miliji, što polazi iz onieh stran, koje do tri vieka izključivo slahu mu svoje članove. Radujemo se, što i Dalmacija s otoci našega sinjega mora počè pridruživati se svojim posestrimam Hrvatskoj i Slavoniji. Ove dvie u novije doba potaknute uzvišenim primjerom svojih vrlih vrhovnih pastirov uvidiše, što bi mogao, što treba da bude našemu narodu taj zavod u vječnom gradu, komu se tim srdačnije svi katolički narodi približuju, čim ga više jedna stranka u novije doba napada.

Ovo je jedini zavod, u kom se katolički Jugoslovjeni u vjeri, ljubavi i nadi bratiti mogu, te snovati i raditi, kako bi pospješili preporodjenje svoga naroda. On bo nije ni samo hrvatski, ni slavonski, ni dalmatinski, ni bosanski — već ukupno katoličkih Jugoslovjenov.

U tom uzvišenom cilju, koga još krije budućnost, dajmo si bratske ruke, tè Božjim blagoslovom hajdmo na posao!

Milo nam je, što naš starodavni Krk, gniezdo naših Frankopanov, utočište Božjega slova u našem glasu, potaknut od svoga visokoga pastira bratji Dalmatinom pokazà, kako u svakom narodnom podhvatu treba se složiti s bratjom u Hrvatskoj i Slavoniji.

Dr. *F. R.*

S bosanskih visokih planinah u Ožujku 1860. Iskren pozdrav Katoličkomu listu, koj nam iz različitih krajevah svieta prinaša izvjestja o stvarih crkve katoličke u liepoj narodnoj odjeći. Srdce se doisto u veselju raztapa čitajućim tvoje mnogovrstne članke u dičnoj čistoći našega jezika, i svaki valja da pomisli, da se nije urednik u Hrcegovini oli Bosni rodio. Samo je začudno, kako se koja besjeda turska utrpa u tvoja spisanja, kad naš bogati jezik ima vlastitih riečih, n. p. kadar, zapt itd. Ove dvie najviše se uvlače u našu književnost, koje mi obadvie imamo: moćan (vrstan), i svrstovanje (stega), a krivo se i pišu u našoj knjizi; jer imale bi se pisati: kadér i zabt. Ali ovo se sve lahko zaboravi, kad se čovjek u čistoću tolikih tvojih obilnih izrekah zadube, tada ćuti sladkost milozvučnoga tvoga krasnorečja. Živio dakle na mnogo godinah, i prinašao neprestano nam u krasnoj odjeći narodnoj izvjestja o crkvi katoličkoj!

Koje veselo izvjestje o katoličanstvu u Bosni kano golubica Noeva zelenu granu masline u korablju pobožnih tvojih čitateljah donesi, nek se mogu barem nadom bolje budućnosti utješiti. Ako se obazremo na stanje prošlih vremenah, pravo valja reći, da se stvari na bolje okreću i razvijaju. Žalostno je bilo ovdje do skora stanje katolikah, gdje oko 150,000 njih ujedno s Hrcegovinom nije imalo nego pet crkvah (ako se mogu nazvati tim imenom), pa kad samo obližnji narod (oko 10,000) je imao sreću u tih crkvah službu Božju ovršivati. A ostalo množtvo gdje se je po dužnosti svoga zakona Bogu molilo i klanjalo? U jednoj velikoj crkvi, kojoj primjera morebiti neima na svietu. Ona je sagradjena na tvrdih pećinah i stienah bosanskih. Iz nutra je urešena s 4 stupa divne veličine, tako liepo izdjelana i nakićena, da se svaki putnik u njih zagleda i čudi; krune na stupovih učinjene su obličja oštruljasta na lik vjekovitim spomenikom, i sve izkićene važnim milodušnim cviećem, a ovi se stupovi imenuju: Trebević, Zec, Vlašić i Malovan. Povrh ovih stupovah sagradi desnica Svemogućega svod tako veličanstven, da nijedno djelo muzivno, koje domisli pamet ljudska, njemu se uzporediti nemože. Ali je ovi hram Božji oštar i studen, u kom bi narod sa svojim svećenikom na sniegu, ledu i škropcu prezebo, smrzo; a odtale bi sliedila bolest i opasnost za život, dok ovako biednomu narodu sunce bolje budućnosti neogranu. N. V. sultan prije 6 godinah izdade ferman, s

Digitized by Google

kojim milostivo naredi, da se njekoliko crkvah kršćanom načini. Ova milost carska koliko je na srdce pala narodu, mi samo možemo znati, koji nevolju podnosimo. Sultan ovu milost učinivši dobio je srdca kršćanah, koji se vruće Bogu mole za njegovo srećno i dugotrajno vladanje. Vjerujte, dobra je i pobožna srdca narod bosanski; u ovom svom značaju nije zaostao iza ostale svoje braće Slavjanah. Da je u najvećem siromaštvu i do duše oguljen, opet kad vidi koju novu crkvu, odmah oćuti u sebi njeku utjehu, i običaje reći: „Hvala Bogu! kad smo dočekali, Bog mu dao, tko je dopustio.“ itd. Ali kod sve ove carske milosti, nebismo daleko napred pošli; narod bo odveć siromašan i lišen svakih sredstvah ni jedne male drvene crkvice nije moćan sagraditi, i mi svi stasmo od dugotrajne biede kano zabunjeni, neznajući kud, kamo i komu bi se okrenuli, dok Bog predobri i ovdje nam pomože. Sv. stolica učini biskupom panedenskim i vikarom apoštolskim u Bosni O. Mariana Šunjića, muža od riedkih sposobnostih i izkustva; nit je mogla čovjeka naći, komu dobro obće naroda i redovnikah ovih krajevah tako na srdcu leži, kao što njemu, koj srdcem i dušom hlepi za napredkom i razvitkom naroda svoga. Svak se o ovom može uvjeriti, tko njega lično poznaje. Ov odlučan čovjek sve nas kano iza sna probudi, i krepko nas stavi na gibanje, na uzdizanje crkvah i školah, barem u mjestih, u kojih je ponajviše pučanstva kršćanskoga. On neumornim trudom traži pomoći za ovaj posao kod N. V. cara austrijanskoga, kod biskupah i raznih dobročiniteljah. Ovi njegov posao toliko uspje, da u 5 godinah 13 novih crkvah imamo, od kojih njeke bi se s crkvami po Slavoniji i Hrvatskoj uzporediti mogle. Bog milostivi nek nam ovoga revnoga pastira mnogo godinah požive! To su vruće molitve redovnikah i naroda pravovjernoga. Ako on medju nami još požive, ter ovako uznapredujemo, katoličanstvo drugo će obličje imati, i o novoj dobi povjestnica će poviedati. Samo šteta, što je hrdjava zdravlja; stroj mu je tjelesni dobar, ali teret veliki, pa brige snagu taru i umanjuju. — Mi smo svi ljubopitni bili znati, kako nam ta sreća zapade, da se ovako vještim rukama preda vladarstvo crkve bosanske, dok iz jasnih izvorah razumismo, da je to na molbe naših starješinah učinio preuzvišeni gospodin Josip Strossmayer, biskup djakovački, te iz same ljubavi kršćanske prama redovnikom i narodu bosanskom milost ovu stekao nam kod sv. stolice. Tko bi mogao opisati ovoga slavnoga muža djela i dobročinstva prama nam Bošnjakom? Kolika darežljivost u gradjenju samostana za mladež redovničku u Djakovu! Koliko otčinsko njegovanje naše mladeži u samostanu! Mi, braćo Bošnjaci! kod Boga ćemo sagriešiti, ako se ovako slavnoga mecenata zaboravimo. Ako smo sad i siromašni, ter nismo moćni spomenik mu napraviti, kao što drugi narodi čine svojim slavnim mužem, činimo mu spomenike u srdcih naših, vruće ga Svemogućemu preporučujući, nek žive Nestorovih lietah! Njegovu uspomenu ovjenčajmo viencem neumrlosti, slavna njegova djela u naših domaćih zapisnicih opisujmo, nek potomstvo naše znade, odklen ga je sunce grijalo, odklen li grad i tuča bila.

Najveću potrebu ćuti ovdje katoličanstvo, što nijednoga samostana, oli crkve neima u Krajini niti Posavini. Ovdje se već priprave čine za dva samostana s crkvami, ali za Krajinu malo oli ništa. U Krajini ima pučanstva katoličkoga oko 12000, u sedam župah razdieljenoga, od koga množtva jedva je koj čovjek vidio u svom životu crkvu, i to samo on, koj je sreću imao preći u Hrvatsku oli Slavoniju, oli otići u Fojnicu, i taj ti dok je živ pripovieda, kako je crkvu vidio. Ostali vaskolik narod bez crkve je i bez škole, i zato su katolici u Krajini u nauci i ćudorednosti mnogo zaostali. Samostani su u Bosni što sjemeništa u drugih zemljah; u njih se djeca odhranjuju, svrstuju, i u potrebitih naucih podučavaju, da mogu s vremenom biti revni i izvrstni pastiri. Zato od velike bi bio koristi samostan i crkva u onoj pokrajini. Samostan i crkva imala bi se načiniti oko Banjaluke, gdje je najveće sredotočje katoličanstva. Da bi Bog milostivi dao kakvih dobročiniteljah, koji bi na ovu svetu svrhu milostinju dali! Čitamo u tebi Liste katolički velika poduzeća slavnih muževah iz Hrvatske, Slavonije itd. za narodnost i prosvjetu, što duboko dira svako srdce slavjansko; a da vaša braća na pragu vaših kućah ginu od studeni, službu Božju na vedru nebu ovršujući, mislim da vaše plemenito, prosvietljeno i za razvitkom našega naroda hlepeće srdce pripustiti nemože. Svaki darežljivi dobročinitelj neumrlo bi ime stekao kod naroda, a kod Boga netrulu krunu slave; narod bi mu sa svojim svećenstvom, dok sunce grije i Vrbas voda teče, odan i zahvalan bio. *Fr. J. S.*

Viestnik.

Iz Zagreba. Od sriede do subote prošloga tjedna ovršilo je duhovničtvo zagrebačko obična preduzkrsna duhovna vježbanja u nadbiskupskom gradu, kojimi je opet ljetos upravljao prečastni gosp. kanonik Martin Pavčec. Uzoriti gaspodin kardinal i nadbiskup završio je tu pobožnu pripravu za nastajuće blagdane važnim govorom na nazočno svećenstvo, staviv mu pred oči pogibelji, što s nesgodnih sadanjih okolnostih priete vjeri i crkvi, sv. stolici i sv. otcu, te ga toga radi opomenuv, da te pogibelji uz milost Božju svojim uzornim životom i točnim izpunjavanjem dužnostih odstraniti ili bar umanjiti nastoji. Tronutim srdcem slušalo je duhovničtvo mudre besjede svoga nadpastira, koje su u svačiju dušu duboko usadjene morale pobuditi najživlja čuvstva i najbolje nakane.

— U prvostolnoj crkvi ovršio je danas sve obrede glavom uzoriti gospodin kardinal i nadbiskup, te na koncu prao noge dvanaestorici ovogradskih ubogih staracah. Po običaju prvašnjih godinah priobćujemo im imena i dobu.

Digitized by Google

Iz prvostolne župe: Stjepan Bukvić 72 god., Ivan Doničer 68, Petar Odniković 57; iz župe sv. Marka: Matija Ulaga 72, Andrija Tepeš 73, Josip Srebernar 67; iz župe sv. Ivana: Andrija Tončić 76, Ivan Mrak 62, Juraj Ključarić 63; iž župe sv. Petra: Tomo Hadjur 82, Mio Fabianec 65, i Žiga Gojšić 60. Sve ove starce počastio je objedom u svojem gradu uzoriti gosp. kardinal, posluživajuć im glavom sa župnici ovoga grada, te ih sa svom od njih rabljenom jedaćom i pijaćom spravom i novčanom milostinjom nadarene milostivo odpustio.

— U ovdašnjoj crkvi sv. Marije drže se svake godine tri dana velikoga tjedna duhovna vježbanja za puk u hrvatskom jeziku. Ove godine rukovodio ih je pobožnimi razmatranji velečastni gosp. Franjo Francul, prebendar prvostolne crkve.

Iz Rima. Brzojavnim putem dočulo se, da je sv. otac, izcrpiv bez uspjeha sve blažije mjere, napokon breveom od 26. Ožujka izrekao crkveno izobćenje proti svim krivcem, prouzročiteljem, učestnikom i pristalicam pobune, silovitoga osvojenja i navale u crkvenoj državi. Budući se nitko po imenu nenapominje, to je tako zvano manje izobćenje (excommunicatio minor), kojim se svi dotični krivci, dok se nepoprave, izključuju od prijma svetotajstvah, lišavaju crkvenoga pogreba i ostalih crkvenih blagodatih; al je uz to slobodno ostalim viernim s njimi obćiti, da nepodpadnu pod iste crkvene kazne, što biva kod većega izobćenja.

— Mjeseca Veljače stiže u Vatikan malen i dobro zabit kovčežić s nadpisom na svetoga otca. Kad unutar, najdoše francezki pisan list i kitu cvieća. Cvieće je bilo umjetno, u sriedi mu dva liera, a njim na lišću sitnimi slovi molitva za svetoga otca. Oko velikih bielih lierovah bjehu poredane razcvale se ruže, a u njih bilo skriveno zlatna zrnja. Taj domišljati dar došao je iz samostana „Gospodjah presvetoga Odkupitelja“ u Lindenbergu blizu Bregenca u Vorarlbergu, gdje sada kćeri vojvodinje parmanske u tihoći žive. List onaj pisalo je maleno djevojče, a nije podpisalo imena, već pod one redke, iza kojih viri andjeoska nevinost, napisalo: „Jedna sirota.“ Vidje se, da je sa strane kapnula suza. Kamo sreće, da uvide nasilnici, da se takova djetinja čuvstva nedadu zagušiti, takova srdca nedadu razporiti, i da će slabašni uzdasi skrovne nevinosti dobroj i pravednoj stvari izprositi pobjedu.

Iz Amerike. Uslied zakona, koj prvim Siečnja 1860. stupi u život, protjera država Arkansas iz svoje zemlje sve oslobodjene crnce, i naredi: da se svaki crnac, koj se do 1. Siečnja nije izselio ili se vratio nazad, ima prodati u robstvo! Po tom kalupu snuje jur vieće i u Missouri-u zakon, te će imati valjati od 1. Siečnja 1861. Isto tako u državah Mississipi, Kenlucky i Tennessee spremaju se za takove zakone. Što na to veli englezko novinarstvo?

Iz Filadelfije u Americi 5. Siečnja 1860. Danas u tri ure poslie podne ugrabi nam smrt biskupa Neumana (rodom iz Budějovicah u Českoj, redemptorista). Imao je kod suda nješto posla, i kad se vraćao kući, sruši se pred pragom njekoga metodiste. Unesu ga u kuću, i pošto jedno dva puta težko uzdahne, pusti dušu. Smrt mu zada kako se čini njeka organička mana na srdcu. Cieli grad tuguje, a Englezi katolici žale ga još više nego Niemci. Dobar kao što je bio i darežljiv ostà kod siromakah u dobroj uspomeni, a sbog pobožna života štovahu ga i nekatolici. Dne 9. držali su mu nad tielom zadušnice, i zakopali ga na groblju stolne crkve. U Českoj mu žive još mati. Prije dvie godine bijaše biskup Neuman u Beču i propoviedaše u crkvi svoga reda.

Smjesice.

Bezimeni pisac brošure „Papa i kongres,“ da pokaže svietu, kako je iskren katolik, i kako štuje papina prava i sv. stolicu, tvrdi, da neima opreke ili protimbe medju pravi pukovah i interesi vjere; da je svjetovna vlada papi potrebita i sbog vjere i porad politike; da je Rim papin i po civilizaciji i povjestnici i Bogu; da papa ima pravo tražiti Romanju natrag, a kongres moć dat mu ju; da bi dobro bilo, kad bi svetačno priznao kongres, kako je potrebita svjetovna vlada papi, te mu ju ujamčio: to tvrdeć kao da govori:

Conditio tua sit stabilis, nec pauper vita
Vivere te faciat hic Deus omnipotens.

Nu što daje desnicom, to grabi ljevicom; jer dočim s jedne strane priznaje, da je nuždno, da bude papa samostalan i neodvisan, da ima pravo na Romanju, koju mu prevratnici de facto ugrabiše, i da je potrebito, da ga katoličke vlade podupiru i novcem i oružjem za učvrstit mu prestolje, dočim, rekoh, s jedne strane priznaje sve to, s druge opet strane hoće, da se papa stegne na sam Rim, da bude bez uprave, bez zakonodavstva, bez vojske, više otac no kralj, i napokon da bude kano penzionar katoličkih vladah; a kada to hoće, što tim namjerava? Deder prevrni gornju latinsku dvovrsticu (distikon), čitaj ju natražke, pa će ti izaći ova protimba:

Omnipotens Deus hic faciat te vivere vita
Paupere, nec stabilis sit tua conditio.

To je to i ništa drugo, što taj bezimenjak i njegovi jednomišljenici žude postići; nu poslovica veli: Bog nije dao kozi dugoga repa.

Tunc jus calcatur, violentia cum dominatur. Da je tako, to vidimo u Pilatu i Herodu, koji se tomu nije jako davna sprijateljiše i dogovorno zaratiše proti Bogu i pomazaniku njegovu, a zašto? da se obistini ono Palingeniovo: „Cui *vis* est, *jus* non metuit; *jus* obruitur *vi*.“ Istina, da oba ova saveznika očituju riečmi svoje nagnuće i strahopočitanje prama sv. stolici, nu justos non verbum, sed manifestat opus.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 15. U ČETVRTAK 12. TRAVNJA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. u za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Kardinal Utješenić.

Suvremenici nisu svedjer pravedni sudci osobah, štono si, živuć na velikom pozorištu svieta, stekoše pozornost svestranu. Jer često srednje ruke umove, nu postojane sreće i vazda prijatnih okolnostih hvališu i u zviezde kuju: dočim velike muževe nepravedno odsudjuju sa svoga neznanja, sebičnosti i zavisti. Kobni taj udes snašao je i slavnoga Gjuru Utješenića. doglavnika Ivana kralja ugarskoga, kojega nam njeki povjestnici proti obćem običaju po materi pokrstiše Martinuzziom, a suvremenici ga zvahu Fra Gjorgjem i tada, kad ga je kitio klobuk stožernički. Toli vriedna muža, kao što bijaše Gjuro, ocrni pristranost, jad, zloba, mržnja i nenavist pred potomstvom na toliko. da su ga za izrod ljudski smatrali.

Evo njekoliko primjerah, kako sudjahu suvremenici o Gjuri. Pallavi ciniSforza piše Ferdinandu: „Niti najoštriji um čovječji nije vrstan, da razsudi dovoljno narav i vlastitosti toga muža. Čudnovati pojavi: sad se smije, sad se plače, sad obećaje i niječe, sad opet pokazuje namjeru svetu a djela vražja, sad napram sebi povjerenje sad sve moguće sumnje uzbudjuje . . . te bi ga prije nazvao turčinom no kršćanom, prije sotonom, no (sv.) Ivanom.“ [1]) Castaldo Ferdinandu: „Iz rečenih može suditi Vaše veličanstvo, komu je više nalik Fra Gjuro, da-li Judi izdajici ili nezahvalnomu Luciferu.“ [2]) F. Batthyány Ferdinandu: . . . „U kralju (francezkom) isti onaj djavo stanuje, koj od početka. I kad nebi znao, da Fra Gjuro nije iz kraljevske krvi, tad bi ga rekô onomu slična; jer su si tako nalični, kano da su rodjena braća od istoga otca i matere. Ako ovi njekoć umru, nisu već od dvjesta godinah k Luciferu dvie toli vjerne sluge prišle, kao što su ovi.“ [1]) —

Nije dakle čudo, što su njeki spisatelji dan danas odsudili i pohulili Gjuru kano muža lukava značaja, kao što Podhradczky, koj za sreću čovječanstva drži, da su riedke ovakove nakaze [2]); ali bolji povjestnici, kao što su: Horváth i Szalay, drugačije su se o njem izrazili. Život ovoga muža želimo nacrtati, da čitatelji osvjedočeni o njegovu veličanstvenu značaju, ljubavi prama crkvi i domovini, u blagoj uspomeni zadrže svoga sunarodnika, koj cio život žrtvovà crkvi, rodu i domu.

Rodio se Gjuro Utješenić u hrvatskom selu Kamižcu [3]) god. 1484. ili 1482. Otac mu bijaše Grigorije, ubogi plemić, majka pako iz plemenite obitelji mletačke Martinuzziah. Grigorije služio je u vojsci Ivana Korvina proti Turkom, i dao Gjuru svojemu gospodaru za poslužnika; ovaj ga primi i pošalje u Erdelj u svoj grad Hunjad. Ovdje se odgojio i odrasao Gjuro med surovom i neizobraženom družinom, kao medju otrovnim biljem u pustinji. God. 1504. nalazimo ga kao gospodičića u službi kneginje Jadvige, udove Stjepana Zapolje, grofa spiškoga [4]), u kojega si je do skora toliko povjerenja stekao, da je mogao kneginji sobu ložiti. Dà — za ono doba bješe to doista osobito odlikovanje, znak tvrde vjere i stalna značaja; jer se sobe nisu grijale iz vana, nego iz nutra na kominu. O Gjurinom boravljenju u dvoru Jadviginom ovako piše Hatvani: „Sjajni život dvorski, prem je tu nizak stepen zauzimao, nemogaše ostati bez budljiva upliva u nježan duh mladoga Gjure, što mu ga je prijašnja neizobra-

[1]) Pray: Epist. Procer. 2. 314.
[2]) Idem 1. 313.

[1]) Buchholz: Geschichte 5. 222.
[2]) Magy. Tört. Tár 1. p. 263.
[3]) Du Fresne: Illyricum vetus et novum p. 184. in arce Namiesazienzi. Istvánfy: Reg. Hung. Hist. L. 12. 126. Camissac.
[4]) Du Fresne p. 184 Istvánfy L. 12. 126.

Digitized by Google

žena družba ako ne pokvarila, a to prepriečila u razvitku. Ovdje, gdje se toliko gostih kretalo, opazio je valjda prvi put razliku razredah i stališah, koja u družtvenom životu vlada; ovdje mu se razprostranilo, ili istom razvijati počelo poznanje svieta; ovdje je možda mislio prvi put o plemenitijih i višjih svrhah života, o duhovnom zvanju čovječjem; riečju: ovdje zabieli zora duhu njegovu, kojega divljač grada Hunjada gustom tminom obastre.“ [1]) Dokle se je bavio u dvoru Jadviginu, nepoznato nam je; jedino to znamo, da mu je dvorski život dosadio, te stupi u pavlinski manastir sv. Lovre kod Budima [2]). Ovdje je započeo Gjuro u 26. godini pod rukovodstvom pobožna otca učiti knjigu i nauke. Redovnici do skora opaziše bistri duh i krasne darove u Gjuri, koj je za četiri godine toliko napredovao u naucih, da su ga odmah za misnika redili i nadzirateljem gospodarstva postavili. [3]) O njegovom samostanskom živovanju ništa nije poznato; no o revnosti njegovoj u nadziratelistvu svjedoči nam blagostanje samostana sveto-lovrinskoga. Kasnije budući bistri um i gospodarstveni duh u toliko pokazao, da je stanje samostana sve većma i većma cvalo, postade gvardianom samostana częstohowskoga u okružju krakovskom, gdje je bio za kratko vrieme kao muž znanstveno obražen, oštra uma i duha od svih velikašah cienjen i ljubljen.

Ali nije dugo ostao u Częstohowu, budući na zapovied ravnatelja reda svoga bio premješten u Šajó-Lád, zadržav čast gvardiansku, gdje si je isto tako prijatnosti svojom stekao štovanje okružnih plemićah. —

Ovako prodje 10 do 15 godinah u životu Gjurinom mirno i tiho, nepruživši mu se prilika nikakova, za kojom je toliko čeznuo, da pokaže izvanrednu sposobnost u velikih činih. Poziv kralja Ivana malo zatim prokrči mu put iz hladnih zidinah samostanskih na pozorište života javnoga.

Bitka kod Mohača bi dne 29. Kolov. god. 1526. izgubljena, a mladjani kralj Ljudevit II. nadje u valovih potoka Čele smrt. Dogodjaj za cielu Ugarsku gorke uspomene! Jedva što začù narod smrt Ljudevitovu, veća strana dugo već želeć narodnoga kralja, uzdigne na priestol Ivana Zápolju, prvoga barjaktara kraljevskoga, koj se dade u Stolnom Beogradu dne 11. Studenoga kruniti. Medjutim Ferdinand, nadvojvoda austrijski i kralj češki, pozivljući se na prava supruge svoje Anne, sestre pokojnoga Ljudevita, skupi vojsku, te došav u Ugarsku osvoji Budim. Ivan ostaviv još prije Budim-grad, ode u gornju Ugarsku. Poslie nesrećne bitke kod Sine [1]) upozna se Ivan s Gjurom, s kojim je god. 1528. bježao u Poljsku. Malo vremena su se poznavala ta dvojica, pa se ipak više nisu mogli razdieliti. Ivan je našao u redovniku najvjernijega druga, najvještijega savjetnika i najiskrenijega prijatelja; a Gjuro u Ivanu zahvalnoga dobročinca.

Znao je Ivan, da nije kadar svojom silom proti Ferdinandu priestol zadržati, s toga se posavjetova s Gjurom o načinu, kako da spasi domovinu; ovaj mu pokaza Sulejmana možnoga cara kano jedinoga spasitelja. Mučila je Gjuru jamačno ta misao: da mora spas tražiti kod onoga naroda, koj bijaše od pamtivieka zakleti neprijatelj narodu njegovu; bolilo ga je srdce, gledajuć, kako pliene divlji čopori turski, slušajuć zvuk lanacah, u kojih bjehu hiljade odvedene u sužanjstvo, kušajuć prijateljstvo osmanlijsko; nu tješio se tim, da su te rane samo dovremene, iz kojih će se lasno oporaviti narod i dom, dočim u protivnom slučaju skrajna propast grozijaše. Na poziv Ivanov predje Sulejman sa silnom vojskom granice Ugarske, te ga posadi na priestol u Budimu. — God. 1530. poslie povratka sultanova u Carigrad, dne 29. Veljače sazvao je Ivan sabor u Budim i privrženike svoje bogato nadario; priprosti redovnik necieneć časti i naslove, već moć i vlast, bude kraljevskim savjetnikom naimenovan. [2])

Ivan bijaše na priestolu. Namjera Gjurina, da razdražene velikaše umiri, nepodje mu za rukom. Iskusio je, da prijateljstvo s polumjesecom još ljutije rane zadaje domovini, vidio je u tih okolnostih, da jedno jedino sredstvo k cilju vodi — mir; radi toga je počeo misli o miru u srdcu Ivanovu buditi, cieneći, da će se Ferdinand, komu je stanje Njemačke baš tada dosta brigah zadavalo, odreći priestola bar do smrti Ivanove. Posljedica ugovorah požunskih god. 1533. bila je, da je na zapovied sultanovu svaki ostao u posjedovanju sebi vjernih stranah ugarskih. Gjuro se opet prevari: Sulejman bo posla u Ugarsku Ljudevita Grittia, [3]) da naznači medje obajuh kraljah. Lukavi taj Talijan dojde god. 1534. u Erdelj, i tom sgodom ubije Mirka Cibaka, vojvodu i upravljatelja biskupije veliko-varadinske, ali i razjareni Erdeljci njega. Sulejman cieneć i Ivana za dionika smrti miloga si Grittia, razsrdi se, te kralja prozva nezahvalnikom. Iste godine poslie smrti Cibakove i Athine blagajnika, nagradi kralj vjernost Gjurinu ovimi častmi [4]). Ali Gjuro ostade i

[1]) Rajzok a magy. Történet. p. 84.
[2]) Pray: Annales 5. 271.
[3]) Istvánfy ibid.

[1]) Istvánfy ibid. l. 9. p. 89 veli: Zina palatini oppidum inter Cassoviam et Tocajum.
[2]) Joannes rex fr. Georgium inprimis ad ordinem Magnificorum evexit. Pray. ibid. 2. 389.
[3]) Erat Grittius Bizantii A. Gritti postea senatus Veneti principe e concubina graeca natus. Jovius Hist. Hung. 18. 282.
[4]) Istvánfy ibid. 126.

Digitized by Google

zatim redovnik, bielu mantiju svoju nije hotio promieniti s biskupskim ruhom, nit imamo traga u poviesti, da je ikad zavladičen bio. Kao blagajnik tako je izvrstno uredio i napunio blagajnicu, da su se sami protivnici čudili. — Do sada se tvorna moć Gjurina nije ukazala pred svietom, jer što je on tajno osnovao, bješe sve pod imenom Ivanovim izvedeno; nu od sada postade on prvi i svemogući doglavnik Ivanov. Važnost upliva njegova prizna sam Ferdinand rekav: „Nil se prorsus invidere regi Joanni, quam unum cucullatum, qui galeatis decem millibus tuendo regno potior haberetur.“ [1])

U to je doba poslao Sulejman poklisara Junis-bega, da iztraži, je-li Ivan dionik smrti Grittijeve bio? a Ferdinand je svom silom radio, da privrženike Ivanove na svoju stranu primami. Trebovaše indi Ivan opet neizcrpiv izvor dobrih savjetah, glavu Gjurinu, da nezaluta u grozeće ponore. U tu svrhu pošlje k Sulejmanu poklisare sa sjajnimi darovi, Ferdinanda pako nakani potezati amo tamo, dok se nepomiri s portom i dok Karlo V. nebude prepriečen Ferdinanda pomagati. Ivan je po savjetu Gjurinu radio na dva načina da ovo postigne: k papi pošlje Franju Frankopana, nadbiskupa koločkoga, moleć ga, da Ferdinanda na mir nagovori, buduć je pogibelj, da će Sulejman pod izlikom, da osveti smrt Grittijevu, osvojiti Ugarsku; a k Ferdinandu uputi Stjepana Brodarića, biskupa sriemskoga. god. 1535. da izposluje mir. No budući nije imao punovlasti, s toga neobavi ništa, već obeća, da će se do skora s punovlastju povratiti, te ostavi Beč. [2]) Povratio se zaisto, i to dva puta; ali nije ništa izradio osim primirja do 1. Ožujka god. 1536. Tada njegda pristane Ivan na pogodbe Ferdinandove i mir bi malo ne sklopljen; ali Gjuro nije nanj pristao, jer posljedice iztraživanja Jusin-begova i razdražene ćudi u Erdeljcah prietijahu opet pogibelju. Da tomu doskoči uputi se Gjuro u Erdelj, ali nezadovoljnike nije mogao umiriti, buduć ga nisu Erdeljci ni u Kološvár puštali, primamljeni od Ferdinanda [3]); Jusin je pako očitu mržnju pokazao proti njemu, od njega se dakle mogao svemu zlu nadati. Težke okolnosti prisiliše Gjuru, da opet začme ugovaranje s Ferdinandom o miru, i to pred Karlom V., koj je za onda boravio u Napulju i Rimu. Sa svim tim nisu se mogli ni sada sjediniti, i tako nebijaše nikakova uspjeha; car obeća, da će poklisara poslati u Ugarsku, te tako poslie 29. Ožujka 1536. povrate se poklisari u domovinu krom Brodarića, koj zaostade u carskom dvoru.

[1]) Palma 3. 74. a.
[2]) Monumenta Hungariae Historica. I. Diplomataria 230. p. 104, — 238. p. 109.
[3]) Ibid. 287. p. 122.

Medjutim izteče rok primirju god. 1535. sklopljenu: no zadnji čas stiže glas iz Carigrada, da je Sulejman Ivana opet primio u prijateljstvo, buduć nevjerstvu Grittijevu u trag ušao. Sad se istom kajao Gjuro, što se je u ugovaranje o miru tako duboko upustio, sa svim tim on je umio i sada naći stienu, o kojoj će ugovaranje o miru zapeti. Karlo je V. po svom obećanju poslao k Ivanu Wesea, nadbiskupa lundenskoga, koj je sretno u Veliki Varadin dospio s namjerom, da se bez sklopljena mira neće nikako povratiti, tim većma, što se Karlo zaratio s Franjom I., kraljem francuzkim.

Gjuro, osvjedočen o prijateljstvu sultanovu, želio je doduše mir takav, koj bi utamanio metež i nered po domovini, nu hotio je zajedno blagostanje toli njeno, koli Ivanovo. Prije njekoliko godinah bješe upotrebio svu silu, da učvrsti stranku Ivanovu, i razmišljao, kako bi se sjedinila kraljevina pod jednom glavom i ukriepila neodvisnost. Ta veličanstvena misao nije se mogla ni sad uživotvoriti bez očevidne pogibelji za dom i rod. Gjuro smatrao je mir kano sredstvo, da se domovina što oporavi od gorkih ranah, što odmori. Nije bio Gjuro od onih ljudih vruće krvi, koji bi osnove svoje za čas hotjeli izvesti; miran duh njegov znao je počekati do žetve. Prije svega je indi nastojao, da se ugovor s Weseom odgodi bar do toga vremena, dok se nesvrši rat medju Karlom V. i Franjom I., zato je svakojake iole samo moguće načine izumljivao, da se ugovaranje otegne. Wese opaziv to do skora silio je, da se sklopi mir, nu volja Gjurina bijaše poput tvrde stiene [1]). Ivan hotio je Izabelu, kćer Šišmana, kralja poljskoga, za suprugu, koj ju samo pod tim uvjetom htjede dati, ako bude Ivan od cara i kralja rimskoga pripoznan za kralja ugarskoga; te to bijaše glavni uzrok, što se poslie tri godine 1538. 24. Veljače ustanovi mir u Velikom Varadinu.

Ali evo zla od druge strane. Sulejman se razsrdi s toga „quod in mutuam concordiam principum christianorum proxime factam Joannem quoque iniisse et sanctissimae eorum unitati nomen dedisse, cumque Romanorum rege Ferdinando pacem composuisse intelligat.“ [2]) Ivan se mogao svemu zlu tim više nadati, što je sultan, želeć kaznitĭ Petra Rareša, vojvodu moldavskoga, u susjedne države sa silnom vojskom prodro [3]). Ivan zovnu svoje saveznike u pomoć, pa i sam se pobrini za vojsku, u kom ga poslu opet zamieni Gjuro, pozivljuć s tolikim uspjehom narod na oružje, da sam Vrančić piše: „Profecto nemo nostrum est,

[1]) Ibid. 357.
[2]) Katona: Hist. Critica R. H. T. 20. p. 1142.
[3]) Istvánfy ibidem libro 13. pag. 136.

Digitized by Google

qui hoc tempore pro fide, pro patria, pro fortunis, pro pulchra libertate ac vita ipsa in certamen cum tanto tyranno descendere non solum audeat, verum etiam oppido gestiat“ [1]). Medjutim Sulejman u bieg potjerav Petra, pošlje k Ivanu poslanika, prieteć mu radi njegove nezahvalnosti. Bi-li se opro ili ponizio? nije dugo oklevao Gjuro, koj je vazda ona sredstva poprimio, što su najprečim putem vodila k cilju. Premda bijaše sav narod spreman na boj s Turci, ipak nehtjede prolievati bogobojazni duhovnik krv svojih, već sjajne darove pošiljajuć u Carigrad ublaži sultana. — Istom se sada (god. 1539) oženio Ivan sa spomenutom Izabelom. —

Dok je Ivan radosti ženitbenoga života užival, Gjuro pako ravnovesje uzdržati nastojao med Sulejmanom i Ferdinandom, digla se crna bura proti njemu. Srotili se mnogi pod načelničtvom Stjepana Majlátha i Mirka Balaše proti vladanju Ivanovom. Nered je i smetnja najveća vladala cielom Ugarskom, i kad je već plam nezadovoljstva buknuo, umre Ivan, udaren kapi u Šáššebešu dne 22. Srpnja 1540, pošto mu se bio narodio sin Ivan Šišman [2]). — Zadnje rieči kraljeve Gjuri bijahu: „Ti pako Gjuro! koga sam od nizka stepena na najvišje časti uzdigao, i ukloniv mnogu plemenitu, možnu i glasovitu gospodu malo ne za brata primio, budi zaštitnik i skrbnik ženi i milomu sinu mojemu.“ [3]) —

(Dalje će slieditі.)

Oslobodjenje i omlada biskupije zagrebačke prije četiri sto godinah.

(Konac.)

XI.

Ajde da vidimo jošte našega dičnoga zemljaka Ivana Vitezića i kao djelujućega, ne samo naslovnoga, veće i pravoga biskupa zagrebačkoga, što će nam pokazati ova dva pisma, koja ću na zaglavku priobćiti, i to najprije pismo Ivanovo na papu, zatim papino na Matiju. Prvo glasi ovako: „Došao je napokon Pr. O. G. Marko, biskup kninski, koj nam je i druge njeke stvari u ime V. S. priobćio. Med ostalim i naredbe Vaše vrhu stanovitih stolicah ove kraljevine, izmed kojih, što se Pr. O. G. Tome biskupa tiče, ništa drugo niti znamo niti vjerujemo, nego da kada se povrati te Prevedrome g. kralju ono, što se u takovih okolnostih zahtieva i traži, učini i izkaže, polučiti će i zadobiti mirovno uživanje stolice njitranske. Opatovina pako séćka (de Zeek) ovih je danah u ruke njegovih službenikah po zapovjedi istoga g. kralja jurve zbilja predana. U ostalom kakovo je sadašnje stanje zagrebačke stolice V. B. (Blaženosti) naumio sam da objavim; pošto bo smo onomadne u Slavoniji bili po milosrdju i milosti božanstvenoj najprije, zatim po nagnuću i dobroti Prevedroga g. kralja i takodjer Prečastnoga g. moga koločkoga pomoćom sbilo se je, da su dobra one crkve izza tridesete na posljedku godine iz rukuh svjetovnjakah sa svim izbavljena, i kao u jedno tielo, premda poharana i izštećena dosta, povraćena, na toliko, da su sada tako sjedinjena i sdružena, kao što su bila prije trideset godinah, kad je svako svoga imalo pravoga i zakonitoga vlastnika. Drugo ništa nepreostaje, što bi cjelokupnomu svih tih dobarah oslobodjenju i izručenju na put stalo, priečilo i smetalo, do jedine stanovite svote novacah, što se mora da izplati. Zato, pošto je glavna moja namjera uviek bila, da se ona crkva oslobodi, te sada je tako u brzu ruku preko sve nade obilno mojoj želji zadovoljeno, umoljavam S. V. ponizno, da ju izpuni i nedopusti, da i nadalje u toj stvari šta protivna i neugodna pretrpim. No ipak spomenuti g. kninski, koj je o svem podpuno ubavješten, priobćiti će neposredno, štogoder bi u tom poslu obširnije B. V. rada saznala, koju da Previšnji dugo poživi sretnu za upravu i razširenje presvete svoje crkve.“ G. 1460. — Jedino izmed ovoga pisma i spomenice jurve priobćene protislovje jest opatovina séćka, tamo biskupu Mitru Čuporu, ovdje pako Tomi Debrenćaninu. . . (Debrente gle Kaprinaja in Hist. dipl. P. II. p. 247. u vesprimskoj stolici — i Drventa u Bosni) dosudjena; ali tu stvar razsvjetljuje pismo kralja Matije na Pija II. od godišta 1463, gdjeno prvašnje t. j. Ivanovo pismo isti potvrdjuje sliedećim načinom: „U ostalom poštovanomu Tomi biskupu opatovinu séćku evo sad itd. pripravni smo izručiti“ itd.

Na svršetku slušajmo papinsku odluku na kralja Matiju: „Premilomu u Isusu sinu Matiji kralju ugarskomu svietlomu, Pio Papa II. Predragi u Isusu sine! Pozdrav i blagoslov apoštolski! Došao je k Nam poštovani brat Naš Tomo, zagrebački biskup, s molbenicom, ištući, da mu u pravdi, štono sa svojimi protivnici sbog iste crkve ima, ne po milosti nego po pravici sudimo. Razumjeli smo takodjer, što traži od Nas Prevedrost Tvoja u listku (cedula) svom, da se onoj crkvi mir povrati. Težko ćeš dosuditi, da se istomu Tomi ono, što je pravo, uzkrati, kad smo njemu i svim po činu pastirskom dužnici. Povjerili smo ovu pravdu milomu Našemu sinu Nikoli, po imenu sv. Petra u uzah svećeniku stožerniku, vjernomu mužu i uče-

[1]) Katona ibid. T. 20. p. 1146.
[2]) Idem ibid. p. 1371 et seq.
[3]) Hatvani ibid. p. 188.

Digitized by Google

nomu pravdoznancu, da ju sasluša i izviesti Nas u sjedalištu Našem. Poslušane su bile stranke po njem, povlasti, na koje su pravo imale, od ovuda i od onuda pokazivane su, parba je rešetana nekoliko mjesecih, pa tek onda je došao red na izvješće. Sudili smo Mi, sudila su i Braća Naša svete rimske crkve stožernici, da ima Toma pravo, a protivnici krivo. To je iziskivao tečaj pravice, da se uvjerimo o onom, što Nam je znano bilo, i da nezavlačimo prositelja očekivanje na dugo: nego kao što smo jurve odavna željeli, da se ova opustošena i strašno poharana crkva s pravim biskupom upokoji, i drugim pastirom u vjekovitih i vremenitih stvarih kao što treba omladi, zatajiv istomu Tomi ono, što je pravo, nagovorismo ga, da bude zadovoljan, što će njitransku stolicu, zatim samostane B. M. D. na sv. brdu panonskom i drugi séćki po naredbi apoštolskoj zadobiti, a zagrebačke crkve i svega prava, što na nju ima, dobrovoljno nek se odreče. Uvjet smo ovaj predragi sine na umirenje natjecateljah i na korist toliko znamenite crkve prigrlili, i mislimo, da se drugačije ni nemože da učini. Samostan pako séćki, pošto je Tvojom Prevedrosti proti svakomu pravu njemu nezakonito odredjen, i po njem bez dopuštenja i odluke sv. stolice primljen, neuzimamo rado na se, videći od obodvojice Vas u tom da je pogriešeno. No da se izbjegne veće zlo, nalazimo za probitačno, da se tako uradi: pa ćemo čekati tri mjeseca od dana današnjega na odgovor Tvoje Prevedrosti vrhu toga, neće-li se rečene crkve i dobra samostanah tvojom milosti zadobiti moći, te odsele ovim načinom Toma mirovati, onda ćemo izpuniti što smo odlučili; ako pako ne, morat ćemo po dužnosti Našoj za istoga učiniti ono, što Nam pravednost nalaže. Privolit ćemo pako, ako se spomenute stvari dopadnu, da se premjesti na zagrebačku stolicu Poštovani Br. N. Ivan, biskup varadinski, uz godišnju plaću 3.000 for. potrebnih za izbavljenje i rukovodstvo tvrdjavah rečene stolice; a varadinskoj crkvi dat ćemo za pastira P. Br. Mitra, u zagrebačkoj parbi s rečenim Tomom parca; dvie bo stolice da jednomu čovjeku povjerimo, skloniti se s poštenjem nemožemo. Toga nismo učinili kroz sve vrieme Našega papinstva, nit odsele ako Bog da nećemo učiniti. Svjetujemo Prevedrost Tvoju u Gospodinu, da bi po odluci Našoj postupati htjela i pomogla Nam sa svojim sudjelovanjem, da se i Mi jedared dugotrajne te (što nam je već dodijala) dosadnosti oprostimo i oslobodimo.“ G. 1460.

Pisanice.

F. S. Dan za danom, i tako nam evo dodje Uzkrs, a s Uzkrsom i pisanice. Star je običaj u naših stranah jaja velike subote ili jošte velikoga petka najprije voskom na uzdice, koštice, spužiće, ljestvice itd. ošarati, te onda ih u crvenom, crnom oli žutom mastilu (boji) obvariti i tako ošarana na Uzkrs i kroz cielu osminu ili pred crkvom ili na drugom kojem mjestu medju se dieliti i mienjati, to jest, svoju pisanicu dati drugomu, a od drugoga uzeti njegovu. Takovo mienjanje pisanicah u vojničkoj Podravini, imenito u Peterancu i u obližnjih župah, zove se „matkanje,“ a one snahe i djevojke, koje medjusobno zamiene pisanice, od toga časa govore jedna drugoj „matka,“ i tim postanu nerazdružive drugarice kroz cielu godinu, pače kadšto tako se sljube, da svoje posestrimstvo i na drugi Uzkrs matkanjem ponove, i cjelovom potvrde. Ovo matkanje u Peterancu je najživahnije na prvu nedjelju poslie Uzkrsa, i zato se ta nedje'ja od matkanja ondje zove „matkana nedjelja.“ Kao što naš hrvatsko-slavonski narod imade više liepih crkvenonabožnih običajah, tako je evo i ovaj; Bog bi dao, da se uzdrži i nadalje Bogu na slavu! Nu neka nitko nemisli, da su pisanice kakova djetinja igračka, služeća djeci na mutu; to ne, pisanice imadu visoko značenje, častnu uspomenu. Kada su pisanice uvedene, i što im je dalo povod, o tom neka piše tko drugi; ja samo hoću da priobćim svoje posebno mnienje, i pojam, što ga imam o pisanicah i o jajih, s kojih se pisanice prave.

Kad uzev u ruke jaje takovo razmatram, kod toga pomislim na presveto Trojstvo, u čijem smo imenu kršteni; jer kao što u jaju žumance, bjelance i spoljašnja lupina tri su tvari medju sobom različite, pa ipak ove tri različite tvari čine samo jedno jaje: isto tako mislim si, i Bog je troji u osobah, jedan u biću i naravi. I ne samo što mi jaje predočuje najskrovitije otajstvo, kakovo je jednobitna troosobnost u Božanstvu, nego osim toga u jaju jošte nahodim dvie narave — čovječansku i božansku — spojene u puti Isusovoj, kao što žumance spojeno je sa bjelancem u jajčevoj lupini. I budući da biela boja znamenuje nevinost i čistoću, kada oči pasem po onoj bjelini, štono pokriva koru od kokošjega jajeta, ta bjelina me opet spominje na Isusovu nevinost, koja u njem bijaše tolika, da je svim pravom mogao upitati svoje neprijatelje: „Tko izmedju vas može me ukoriti radi grieha?“ (Iv. 8, 46.). Dà! Isus bio je čist i nevin, bez svake mrske i ljage, bez svake ruge i mane, i toli neporočna života, da je sám Pilat onim, koji žedjahu njegovu krv, očito izpovjedio, da u njem nenalazi nikakove krivnje, nikakova uzroka, sbog kojega bi morao osudit ga na smrt.

Razmatrajmo sada bojadisano jaje, pa onda pisanicu. Crveno jaje sjeća nas Isusove goruće ljubavi, kojom nas ljubljaše; sjeća nas crvenoga plašta, kojim ga njegovi protivnici zagrnuše i po tom staviše na ruglo;

Digitized by Google

sjeća nas njegove krvi, koju on za naš spas do najzadnje kapi proli na sramotnom drvetu križa. Žuto jaje sjeća nas nenavisti i zlobe, kojoj on bješe izvržen; sjeća nas žući pomiešane s kvasinom (octom), koju mu krvnici dadoše da pije; sjeća nas gorkoga kaleža smrti, koju je on podnio na križu. Crno jaje sjeća nas tmine, koja njegovim preminućem nastà po cieloj zemlji; sjeća nas tmine izklesana iz kamena groba, u koj bje položen; sjeća nas i one tmine, u kojoj boravljahu pravedne duše staroga zavjeta, koje on posjeti, da ih odanle izbavi. Šareno jaje znači silne udarce, što ih on primi, i kojimi njegovo tielo bješe tako izranjeno, da je u tom stališu posve naličio pisanici. Pisanica čuvanjem vjekoma traje, s toga je pisanica znakom Isusove neumrlosti i vječnoga života, koga on sada kao pobjeditelj smrti provodi na nebesih. I kao što je u svježem (frižkom) jaju sakrito pile, koje, kada ga kokoš obsjedi, u nutri oživi i za koj dan samo se prokljuje: tako i Isus ležaše mrtav u grobu, nu na treći dan opet je oživio i uzkrsnuo, svim nam na poduku i uvjerenje, da ćemo i mi po njegovu primjeru jednom živi se podići iz grobovah; i kao što je on sada slavan na nebu, čašćen na zemlji, tako ćemo se i mi proslaviti preobraženjem svojega tiela u svjetle i rajske podobe, ako budemo sveto, pobožno i Bogu dopadno življeli na ovom svietu. Bog bi dao, da bismo svi, što nas godier ima, jednom onako se preobrazili, kao što se je preobrazio naš Spas na gori Tabor, gdjeno mu se haljina zabielila kao snieg, a lice mu zasjalo kao sunce!

Evo ovo su moje misli o pisanicah, koje naš bogoljubni i dobroćudni hrvatsko-slavonski narod na Uzkrs izmjenice dariva jedan drugomu u znak, da iz dubljine kamenita groba, komu naliči tvrda lupina pisanice, svojom sobstvenom moćju živ se dignuo onaj veliki, onaj sveti, onaj jaki, o kom se u Časoslovu (Breviaru) prvu nedjelju poslie Uzkrsa „na Slavje“ (ad Laudes) medju ostalim pjeva:

Dosta suzah! plača dosta!
Sav u sjaju angjeo kliče,
Jer koj žrtvom smrti postà,
On se evo u grobu miče!

Badava grob kameniti
Straže, brane i vojaci;
On se dignù u dobiti
S groba, — a smrt u grob baci.

I budući da će, ako Bog dâ, naša mladež obojega spola umjeti čitati i pisati, želiti bi bilo, da svaki dječak, i svaka snaha i djevojka na svom uskrsnom jajetu napiše koju godier poslovicu izmedju onih, što se nalaze u knjižici pod naslovom „Pisanica,“ i da se zamjenivši svoje pisanice svečano obvežu, da će izreke, što se nahode na njihovih pisanicah, udjelotvoriti i obistiniti svojim pobožnim životom i točnim ovršivanjem onoga, što glasi dotična poslovica. Svećenici, osobito učitelji mogli bi podravskomu matkanju shodnom uputom školske mladeži podati onu važnost, koju taj doista liepi običaj zaslužuje.

Dopisi.

Iz Rima. *(Knjižnica kaptola sv. Jerolima u Rimu.)* Kroz najljepši na svietu trg „Piazza del Popolo“ unišav u Rim ima putnik na sredini rečenoga trga po Sikstu V. osovljeni obelisk sa četiri vodu rigajuća lava na podnožju, na desno šumu od čimpresah s fontanom predstavljajućom Neptuna i Tritone, na lievo veličanstveni Pinčio, brieg s javnim najdražestnijim šetalištem, na podnožju fontanu predstavljajuću Romu s uosobljenimi potoci Tiberom i Aniom. Od obeliska ima na izbor tri najpučnije i najljepše ulice rimske: na lievo „Balbuinu,“ vodeću na španjolski trg i Propagandu — u sredini „Corso,“ vodeći kroz dugi red palačah na „Piazzu Colonnu„ i dalje do „Piazze Venezie,“ stan c. k. austrijskoga poslaničtva, — na desno uz obalu Tibera tako zvanu „Ripettu“=obalicu, te u ovoj na mjestu, gdje se krcaju paroi ini brodovi, dolazeći iz sabinskih okolicah, natovareni živežom, uglevjem i vinom, nasuprot „Castel S. Angelo“ i crkvi sv. Petra, stoji narodna sborna crkva sv. Jeronima, i do nje dozidana ogromna kuća, poznata u Rimu pod imenom „Ospedale degli Illirici“ — ali „dei Schiavoni di S. Girolamo“ — a na ove kuće četvrtom katu sazidan je prošle godine stan za kanonike sv. Jeronima.

Tim su ti kanonici u najživahnijoj ulici grada, a ipak kano na ladanju; jer nuz kuću samo cesta vodi, a preko Tibera na ravnini leže trsja i livade (prata Quinctii) — na desno brežuljak „Mons Marius,“ na lievo „Moles Hadriana“ iliti „Castel S. Angelo,“ a za njim čudo svieta, bazilika sv. Petra i Vatikan, stan sv. otca. Vrhu kanonikah nalazi se još šesti kat sa sobicami za družinu, i prostrana loggia (mjesto krova šetalište) ukrašena cviećem i mladimi čimpressi.

Vcoma skupo je zidanje u Rimu. Tako n. p. pomenuto nadzidavanje stajalo je kanonike 9000 škudah, što će reći oko 24,000 for. Do 13000 dobismo iz Hrvatske i Slavonije, a ostalo je narodni sbor na se uzeo. Izim udobnoga stana za 7 kanonikah, nalazi se kapela za misu reći u sili, posvećena po preuzv. g. Strossmayeru, kao što je sborna crkva posvećena god. 1634. po bosanskom biskupu Iv. Tomku Marnjaviću. Napokon tu je jedna poveća soba za knjižnicu. Soba ota urešena je slikom utemeljitelja sborne crkve i kaptola Siksta V. u životnoj veličini, sa slikami visokih i najvišjih pokroviteljah i dobročiniteljah: sv. otca pape, nj. velič. Franje Josipa I. njih uzoritosti kardinala nadbiskupa zagrebačkoga, njih preuzv. gg. biskupah senjskoga i djakovačkoga, i za vječnu uspomenu narodnoga bana Jelačića, urezanimi u bakru; — slikami opet u ulju presvietl. g. biskupa Ivana Topića,

Digitized by Google

preč. g. arcipopa; najposlie, jer najposlie nabavljena, slika sluge Božjega Marka Stjepana Križevčana. *)

Knjižnica porabi kaptola i budućega kolegija ili sjemeništa posvećena, za prvu godinu dobro je oskrbljena, broji bo do 2000 svezakah, darovanih od pojedinih članovah kaptola, nu preč. g. arcipop darovà sám 1076 svezakah. Uboga je još na rukopisih, jer izim Osmanide Gundulićeve neima rukopisah od kakove važnosti, pošto su kaptolske knjige i pisma zlosretnom prigodom navale francezke g. 1810. razpršena. Inače svega imade po malo — samo naških knjigah najmanje (kojoj oskudici, ufamo se, da će domorodni spisatelji doskočiti) — a historičkih, krom Lucia, neima nikakovih. To se u obće reći može o rimskih knjižnicah glede naših povjestničarah; n. p. Bedekovića Natale Solum neima u cielom Rimu! Stalo nam je dakle do toga, da se i ta naša knjižnica barem u buduće čim tim odlikuje i ponosit može, te tako gledasmo stranom nabaviti, što se tako lahko u inih nenalazi — stranom želimo nabaviti — osobito ako u pomoć priteče velikodušje slovjenskih spisateljah u obće, a naših napose. Nu da i do toga u domaćoj povjestnici neostanemo sasvim ubogi, umolismo presvietloga g. Ivana Topića, Spljetčanina (biskupa u miru), da nam Farlata „Illyricum Sacrum“, koj se veoma riedko podpun nalazi, pokloniti blagoizvoli. Molba je uslišana, te osam svezah in folio resi sada našu knjižnicu. Hvala mu vječna! *S. M.*

Iz Bosne 24. Ožujka Nemili glasovi o uznemirenju Isusova na zemlji kraljestva, o smućenju vidivoga njegova namjestnika, o nepravednu nasrtu neharne djece na milosrdnoga otca svoga, preletili su jurve i Gang i Mešeseb, a njetko bi mislio, da valovitoj Bosni nedoprieše. Nije tako kršćani! i amo nas ima djece onoga istoga, za koga vi svuda tamo po osvietljenih državah toli se brinete, pečete, i toli vrućimi odzivi, tako žarko, iskreno i kriepostno govoreći i pišući, njegove brige utoliti trsite se, a pak uzrujani i slabi stojite, kako ćemo njekoč s valovitimi dusi u prodolju Josafatovu strašni sud izgledajući stajati. Što vas peče, i nas muči, što vas boli, i naše su rane. I mi u našem sužanjstvu, sirotinja sudbinom stlačena, zabrinuti jurve od pola godine čudimo se slušajući, kako se njeke bezsviestne duše — kad jim zar neostà ništa u svjetovnoj prostoriji buniti i izopačivati — dižu, da i sveti hram gospodnji smute i oskvrne; i evo izvan sebe ostadosmo, kad nam i poslanica vrloga pastira biskupa Fr. Mariana sustiže, ter sve one, koje smo i doslje čujavali, nevolje svetinju vasionoga katoličanstva dirajuće, prijavi i potvrdi. Kaže presvietli pastir, iztomačivši u toj obširnoj knjizi tanko potanko osnovne početke nasljedničtva Petrova u crkvi katoličanskoj, — sveta trsenja namjestnikah Njegovih, — ljubav i povjerenje kraljah i carah prama istim, — dragovoljna podarivanja zemaljska bogoljubnih gospodarah tja do kneginje Matilde, koje stečevine okriepiše vjeroštovne potrebоće, podupriešе spasonosne zavode, osnažiše vjerovjestne misije na sve kraje svieta, a potom naoružaše crkvu slobodom nezavisnosti, da nebi evangjelje promjenljivom svjetovnjem gospodarenju robovalo. — — Veli knjiga: koliko je duši potrebito tielo, da ona na ovom svietu u prilici čovjeka bivstvovati može, toliko je i crkvenoj vladi uz duhovnu oblast i svjetovno neodvisno vladanje nuždno — pak pripovieda presvietli biskup bez svakoga obzira na jadne politike i taštosti svieta, kako su njeke glave, kojim su duša, Bog, crkva i otajstva njezina najsvetija pri svih tjelesnih žudnjah malenkosti, zakoni bezzakonja, a sud Božji, pakao kao i raj prazne strave, — podigle se iz oholosti, sroktale se s nenavidnostju, da ono nebogo baštinstvo svetoga Petra ugrabe, da jim sv. otac Pio na prietnje ustupi, ili od straha izdade, kao da bi njegovo vlastničtvo bilo. Ali niti jim ga on može prodati, niti izdati, niti smie od straha ustupiti; jer ono niti je njegovo, niti romanjolsko, niti ičije, nego nas svih po cielom svietu pravovjernih. Ono su djeca sva otcu sveobćemu poklonila, dok je živ, a živ je otac Isus, a živ je eno naš poočim Pio sveti, a živi smo i mi svi, koji više činimo, nego-li ono njekoliko nepravednih silnikah, razmetnih i nepokornih sinovah. Najposlie poziva nas predobri pastir na poste i molitve, da pritrostručimo bogoljubnosti naše, te tim išćemo od Boga, da prosvietli maloumne one, koji su zašli sa staze spasenja, te se povrnu na prvašnje dobre misli putem pokajanja. — Pak mi smo udilj toli vruće odazvali se nukovanju, i prionuli, kako nismo ni onda, kad su nas listom kuge morile, kad su nas bezuzdani Janjičari gonjali, za naredjene pobožnosti, tvrdim ufanjem, da će se te crne oluje razbiti o nepredobitnost vjere, o divnu stalnost svetoga otca, i dobra djela pravovjernih sinovah crkve; jer je on, koj se neplaši topovah ni zuavah, rekao: da će u tri dana crkvu sagraditi, jer se je već toliko i toliko oružje silnikah o nepokretnu liticu Petrovu skrhalo, i u ništo otišlo . . . . pak će naskoro, mi zaufano držimo, i današnji Goliati sa stidnim pokajanjem, kad nepredobitni čuvar svetinjah svojih na zemlji ustanovljenih iz oblika javi: „Ja sam s vami do skončanja svieta, veselite se i radujte pravedni!“ odazvati se morati: „Predobio si Galileanine!“ — — A biste-li vjerovali inozemci, da isti naši nevjerni sugradjani (Muslomani) negoduju na tako neharno spram svete stolice njekih kršćanskih vladarah postupanje? Oni neznaju istina procieniti, niti ponjati ono tajstveno skopčanje, koje obćinstvo katoličko s rimskom duhovnom vladom veže, niti potrebоću neodvisnosti njezine; ali uviek su držali, i danas ciene papu za velikoga i najvećega poglavicu kršćanskoga; jer je — kako oni vele — dinun-direghi, stup vjere, prispodabljajući ga šeh-islamu svomu, nasljedniku

*) Čim se ime obiteljsko nigdje nenalazi, a u ono doba bijaše običaj imena polatinčiti, nebi-li se u mjesto dvajuh krstnih imenah, drugo, naime Stjepan, tumačiti dalo sa Stefanić ili Stjepanić? Obiteljih takvoga imena bilo je, a imade ih i sada u nas. I Kačić ga navodi medju sluzi Božjimi prosto ovako: Veliki sluga Božji Marko Krisin u Hrvatskoj zemlji rodjen, a od Heretikah mučen na 1610. (?)

Digitized by Google

prorokovu, na kog koj bi — kako oni vjeruju — i izdaleka krivo pogledao, valja da mu oči prsnu. Njihova prostota priča: da papa sjedi u zlatnu stolu, nikad ništa negovoreći, osim jednoč u godini, kad ga vlaški kralji ili velikaši dojdu poljubit u papuču. Tada upita jih tri stvari: Radja-li pšenica? roji-li se pčelica? i janji-li se ovčica? Ako odgovore povoljno, rekne: Amin! — ako-li ne, onda jim prikriči: Molitvu, molitvu, molitvu! . . Pa jeda-li jim nije ljepša misao, nego-li onih, koji jučer govorahu: Svet, svet! a danas: Propni, propni ga! — Jao! vam, koji ključe držite od znanja, a neuhodite u njega! *L—r.*

Iz Turske. Godina 1860. nješto se i kod Muhamedanacah izvanredna pokazala. Valjda povadjajuć se za drugimi narodi pojavljuju se i oni, dočim su odprije uvjek hladnokrvno motrili europejske spletke, u koliko se nebi njih ticale. Sada pitanje o talijanskih stvarih i papine svjetske vlade i nje je ponješto uzdrmalo; pak se nadaju nadopunit tamo ono, što su njihova jednovjerna braća Marokanci izgubili. Govore, da je već počelo se izpunjavati ono njihovo proročanstvo, kadno će do Zlatnoga Praga doprti, gdje su napunjene torbe zobi za njihove silne hatove od toliko vjekovah, i da će isti Rim pasti im rukuh. Čovjek se ima smijati turskoj sljepariji, koliko oni do sebe drže, a neuvidjaju sliepe krtice, da ih od toliko godinah samo nesloga europejskih vladalacah uzdržaje, a kamo-li da se još na dalje šire. Medjuto oni su tvrdo uvjereni, da će katolička vjera propasti, a muhamedanstvo zavladati. Ali njim se nemožemo toliko ni čuditi, koliko tobože prosvietljenim narodom njekim, da baš u naše doba tako bezobrazno nasrću na papinu vladu, kao da je ova, kako oni hoće, početak i uzrok europejskih nemirah i prevratah; uz ove nesviestne i zlohotne rovare pristaju sad težko dočekav priliku i odpadnici crkve katoličke, pak željno izčekuju svaki dan propast njenu, ali se grdno varaju u nadi. Crkva katolička pretrpila je već mnogo grozovitijih i žešćih olujah, pak je vazda slavodobitna ostala, a njeni protivnici osramoćeni nisu mogli drugo nego klevetati, što i danas rade, rugajuć se s posmjehom, što se papa poziva na vjekove, od kad obstoji crkvena država. Tako ruski list „Invalid“ kaže: Zar su to vjekovi od g. 1815? — Taj je malo oli nimalo čitao sveobću i crkvenu povjestnicu, da uvidi, kad je vlada rimsko-crkvena postala. Ali nedržimo, da je sva Ruska suglasna „s Invalidom.“ Samo mržnjom napram crkvi katoličkoj zanešeni pojedini ljudi mogu tako neosnovano pisati. I baš da je od g. 1815. vlada papina, ista je Ruska podpisala ugovore bečke gore rečene godine; šta dakle ima „Invalid“ prigovarati? Ni jedan katolik neboji se, da će se s propasti katoličke vjere i rimske crkvene vlade neprijatelji njeni veseliti; neće, ne. Mi jedino no podpuno ufanje imamo u Boga, koj neće zapustiti crkvu, koju je sám osnovao, i kojoj je svoje bivstvo obećao do skončanja svieta. U ruci Božjoj srdce je kralja, veli sv. pismo. Tvrda je stiena, na kojoj je utemeljeno katoličanstvo; koji god su ga dosad pokušavali strovaliti i ugnjesti, uviek su se razlupanih glavah nazad vraćali sa svojom grdnom štetom. Nam je u toliko težko, što nam vrhovni pastir, vidiva glava crkve, zakoniti i jedini nasljednik sv. Petra Pio IX. u opasnosti se nalazi i strada; zato ćemo moliti Otca nebeskoga i mi u nevjerničkoj zemlji, kao što je sva crkva molila za Petra dok je bio u tamnici, da Bog upravi i obrati zlomisleće na pravi put, neka poznadu istinu, i da svetoga otca što skorije zajedno s crkvom iz sadanje opasnosti izbavi.

Viestnik.

Iz Zagreba. Nj. c. k. apošt. veličanstvo dostojalo je najvišnjom odlukom od 28. Ožujka t. g. odobriti u zagrebačkom prvostolnom kaptolu nastajuće postupno pomaknuće kanonikah Martina Pavčeca, Matije Belobrka, Franje Šuflaja, Franje Kalabara, Franje Milašinovića, Luke Petrovića, Martina Pécsy-a, Janka Pavlešića i Nikole Vučinovca u službe pojca, predstavnika začesanskoga, zatim arcidjakonah prvostolne crkve, bekšinskoga, kalničkoga, kamarčanskoga, vaškanskoga, goričkoga i urbočkoga, — nadalje naimenovat za naslovnoga opata de Berucio kanonika Gjuru Križanića, za naslovnoga predstavnika B. M. V. de Joth kanonika Franju Kalabara, za naslovnoga predstavnika S. Antonii de Dravec kanonika Janka Pavlešića, — za prave kanonike istoga prvostolnoga kaptola župnika lipovljanskoga Dra. Milutina Radinovića, podjašpriša i župnika stupničkoga Josipa Sačića, podjašpriša i župnika novogradiškoga Josipa Marića, župnika novoveškoga u Zagrebu Andriju Jandrića, savjetnika duh. stola i župnika kod sv. Petra u Zagrebu Pavla Guglera i savjetnika duh. stola i župnika vugrovačkoga Franju Gašparića; napokon za počastne kanonike istoga kaptola duhovnoga otca zagrebačkoga sjemeništa duh. mladeži Fidela Höppergera i župnika samoborskoga Antuna Glasića.

— Na Veliku subotu u večer svetačnost uzkrsnuća Gospodnjega, a na Uzkrs svečanu misu i večernicu ovršio je u prvostolnoj crkvi i ovih blagdanah glavom uzoriti gospodin kardinal i nadbiskup naš. Svetačnosti uzkrsnuća pribivao je i preuzvišeni gosp. ban grof Coronini s množtvom činovnikah u crkvi, dočim je vani na kaptolskom trgu poredana stajala jedna četa ovdašnje vojničke posade. Na Uzkrs pako poslie svečane mise propoviedao je i ljetos uzoriti gosp. kardinal, protumačiv velebrojnim slušateljem pravo značenje u naše vrieme mnogo rabljenih, al od mnogih zlo razumljenih i krivo uporavljanih riečih: sloboda, jednakost i narodnost.

Ovomu listu priložen je poziv knjigotržca Leop. Hartmána na predbrojenje.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 16. U ČETVRTAK 19. TRAVNJA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI

PII DIVINA PROVIDENTIA PAPAE IX.

LITTERAE APOSTOLICAE

QUIBUS MAJORIS EXCOMMUNICATIONIS POENA INFLIGITUR INVASORIBUS ET USURPATORIBUS ALIQUOT PROVINCIARUM PONTIFICIAE DITIONIS.

PIUS PP. IX.
AD PERPETUAM REI MEMORIAM.

Cum Catholica Ecclesia a Christo Domino fundata et instituta, ad sempiternam hominum salutem curandam, perfectae societatis formam vi divinae suae institutionis obtinuerit, ea proinde libertate pollere debet, ut in sacro suo ministerio obeundo nulli civili potestati subjaceat. Et quoniam ad libere, ut par erat, agendum iis indigebat praesidiis, quae temporum conditioni ac necessitati congruerent; idcirco singulari prorsus divinae providentiae consilio factum est, ut cum Romanum corruit Imperium et in plura fuit regna divisum, Romanus Pontifex, quem Christus totius Ecclesiae suae caput centrumque constituit, civilem assequeretur principatum. Quo sane a Deo ipso sapientissime consultum est, ut in tanta temporalium Principum multitudine ac varietate Summus Pontifex illa frueretur politica libertate, quae tantopere necessaria est ad spiritualem suam potestatem, auctoritatem et jurisdictionem toto orbe absque ullo impedimento exercendam. Atque ita plane decebat, ne catholico orbi ulla oriretur occasio dubitandi, impulsu fortasse civilium potestatum, vel partium studio duci quandoque posse in universali procuratione gerenda Sedem illam, ad quam *propter potiorem principatum necesse est omnem Ecclesiam convenire*

Facile autem intelligitur, quemadmodum ejusmodi Romanae Ecclesiae Principatus, licet suapte natura temporalem rem sapiat, spiritualem tamen induat indolem vi sacrae, quam habet, destinationis, et arctissimi illius vinculi, quo cum maximis Rei Christianae rationibus conjungitur. Quod tamen nil impedit, quominus ea omnia, quae ad temporalem quoque populorum felicitatem conducunt, perfici queant, quemadmodum gesti a Romanis Pontificibus per tot saecula civilis regiminis historia luculentissime testatur.

Cum porro ad Ecclesiae bonum et utilitatem respiciat Principatus, de quo loquimur, mirum non est, quod Ecclesiae ipsius hostes persaepe illum convellere et labefactare multiplici insidiarum et conatuum genere contenderint: in quo tamen nefaria illorum molimina, Deo Ecclesiam suam jugiter adjuvante, in irritum serius ocius ceciderunt. Jam vero novit universus orbis, quomodo luctuosis hisce temporibus infestissimi Catholicae Ecclesiae et hujus Apostolicae Sedis osores *abominabiles facti in studiis suis, ac loquentes in hypocrisi mendacium* hanc ipsam Sedem, proculcatis divinis humanisque juribus, civili, quo potitur, Principatu spoliare nequiter adnitantur, idque assequi studeant non manifesta quidem, uti alias, aggressione, armorumque vi, sed falsis aeque ac perniciosis principiis callide inductis, ac popularibus motibus malitiose excitatis. Neque enim erubescunt nefandam populis suadere rebellionem contra legitimos principes, quae ab Apostolo clare aperteque damnatur ita docente: *Omnis anima potestatibus sublimiori-*

Digitized by Google

bus subdita sit. Non est enim potestas nisi a Deo: quae autem sunt, a Deo ordinatae sunt. Itaque qui resistit, potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. *) Dum vero pessimi istiusmodi veteratores temporalem Ecclesiae dominationem aggrediuntur, ejusque venerandam auctoritatem despiciunt, eo impudentiae deveniunt, ut suam in Ecclesiam ipsam reverentiam et obsequium palam jactare non desinant. Atque illud vel maxime dolendum, quod tam prava agendi ratione sese polluerit non nemo etiam ex iis, qui, uti Catholicae Ecclesiae filii, in ipsius tutelam atque praesidium impendere debent auctoritatem, qua in subjectos sibi populos potiuntur.

In subdolis ac perversis, quas lamentamur, machinationibus praecipuam habet partem Subalpinum Gubernium, a quo pridem omnes norunt, quanta et quam deploranda eo in Regno damna ac detrimenta Ecclesiae ejusque juribus, sacrisque Ministris fuerint inlata, de quibus in Consistoriali potissimum Allocutione die XXII Januarii MDCCCLV. habita vehementer doluimus. Post despectas hactenus Nostras ea de re justissimas reclamationes Gubernium ipsum eo temeritatis modo progressum est, ut ab irroganda universali Ecclesiae injuria minime abstinuerit, civilem impetens Principatum, quo Deus hanc B. Petri Sedem instructam voluit ad apostolici ministerii libertatem, uti animadvertimus, tuendam atque servandam. Primum sane ex manifestis aggressionis indiciis prodiit, quum in Parisiensi Conventu, anno 1856 acto, ex parte ejusdem Subalpini Gubernii inter hostiles nonnullas expositiones speciosa quaedam ratio proposita fuit ad civile Romani Pontificis dominium infirmandum, et ad Ipsius Sanctaeque hujus Sedis auctoritatem imminuendam. Ubi vero superiore anno Italicum exarsit bellum inter Austriae Imperatorem, et foederatos invicem Imperatorem Galliarum ac Sardiniae Regem, nihil fraudis, nihil sceleris praetermissum est, ut Pontificiae Nostrae Ditionis populi ad nefariam defectionem modis omnibus impellerentur. Hinc instigatores missi, pecunia largiter effusa, arma suppeditata, incitamenta pravis scriptis et ephemeridis admota, et omne fraudum genus adhibitum vel ab illis, qui ejusdem Gubernii legatione Romae fungentes, nulla habita gentium juris honestatisque ratione, proprio munere perperam abutebantur ad tenebricosas molitiones in Pontificii Nostri Gubernii perniciem agendas.

Oborta deinde in nonnulis Ditionis Nostrae Provinciis, quae dudum occulte comparata fuerat, seditione, illico per fautores Regia Dictatura proclamata est, statimque a Subalpino Gubernio Commissarii adlecti, qui, alio etiam nomine postea appellati, provincias illas regendas sumerent. Dum haec agerentur. Nos gravissimi officii Nostri memores non praetermisimus binis Nostris Allocutionibus die XX Junii et XXVI Septembris superiore anno habitis de violato civili hujusce S. Sedis principatu altissime conqueri, simulque violatores serio monere de censuris ac poenis per canonicas sanctiones inflictis, in quas ipsi proinde misere inciderant. Existimandum porro erat, patratae violationis auctores per iteratas Nostras monitiones ac querelas ab iniquo proposito destituros; praesertim cum universi Catholici Orbis sacrorum Antistites, et fideles cujusque ordinis, dignitatis, et conditionis eorum curae commissi suas nostris expostulationibus adjungentes unanimi alacritate Nobiscum hujus Apostolicae Sedis, et universalis Ecclesiae justitiaeque causam propugnandam susceperint, cum optime intelligerent, quantopere civilis, de quo agitur, principatus ad liberam supremi Pontificatus jurisdictionem intersit. Verum (horrescentes dicimus!) Subalpinum Gubernium non solum Nostra monita, querelas, et ecclesiasticas poenas contempsit, sed etiam in sua persistens improbitate, populari suffragio, pecuniis, minis, terrore aliisque callidis artibus contra omne jus extorto, minime dubitavit commemoratas Nostras Provincias invadere, occupare, et in suam potestatem dominationemque redigere. Verba quidem desunt ad tantum improbandum facinus, in quo plura et maxima habentur facinora. Grave namque admittitur sacrilegium, quo una simul aliena jura contra naturalem divinamque legem usurpantur, omnis justitiae ratio subvertitur, et cujusque civilis Principatus ac totius humanae Societatis fundamenta penitus evertuntur.

Cum igitur ex una parte non sine maximo animi Nostri dolore intelligamus, irritas futuras novas expostulationes apud eos, qui *velut aspides surdae obturantes aures suas* nihil hucusque monitis ac questubus Nostris commoti sunt; ex altera vero parte intime sentiamus: quid a Nobis in tanta rerum iniquitate omnino postulet Ecclesiae hujusque Apostolicae Sedis ac totius Catholici Orbis causa, improborum hominum opera tam vehementer oppugnata, idcirco cavendum Nobis est, ne diutius cunctando gravissimi officii Nostri muneri deesse videamur. Eo nempe adducta res est, ut illustribus Praedecessorum Nostrorum vestigiis inhaerentes suprema illa auctoritate utamur, qua cum solvere, tum etiam ligare Nobis divinitus datum est; ut nimirum debita in sontes adhibeatur severitas, eaque salutari caeteris exemplo sit.

Itaque post Divini Spiritus lumen privatis publicisque precibus imploratum, post adhibitum selectae VV. FF. NN. S. R. E. Cardinalium Con-

*) S. Paul. Ep. ad Rom. c. XIII. v. 1 et seq.

Digitized by Google

gregationis consilium, Auctoritate Omnipotentis Dei et Ss. Apostolorum Petri et Pauli ac Nostra, denuo declaramus, eos omnes, qui nefariam in praedictis Pontificiae Nostrae Ditionis Provinciis rebellionem et earum usurpationem, occupationem, et alia hujusmodi, de quibus in memoratis Nostris Allocutionibus die XX Junii et XXVI Septembris superioris anni conquesti sumus, vel eorum aliqua perpetrarunt, itemque ipsorum mandantes, fautores, adjutores, consiliarios, adhaerentes, vel alios quoscumque praedictarum rerum exequutionem quolibet praetextu et quovis modo procurantes, vel per se ipsos exequentes, Majorem Excommunicationem, aliasque censuras ac poenas ecclesiasticas a Ss. Canonibus, Apostolicis Constitutionibus, et Generalium Conciliorum, Tridentini praesertim (Sess. XXII Cap. XI de reform.) Decretis inflictas incurrisse; et si opus est, de novo Excommunicamus, et Anathematizamus, item declarantes, ipsos omnium et quorumcumque privilegiorum, gratiarum, et indultorum sibi a Nobis, seu Romanis Pontificibus Praedecessoribus Nostris, quomodolibet concessorum amissionis poenas eo ipso pariter incurrisse; nec a censuris hujusmodi a quoquam, nisi a Nobis, seu Romano Pontifice pro tempore existente (praeterquam in mortis articulo, et tunc cum reincidentia in easdem censuras eo ipso quo convaluerint) absolvi ac liberari posse; ac insuper inhabiles et incapaces esse qui absolutionis beneficium consequantur, donec omnia quomodolibet attentata publice retractaverint, ac omnia in pristinum statum plenarie et cum effectu redintegraverint, vel alias debitam et condignam Ecclesiae, ac Nobis, et huic Sanctae Sedi satisfactionem in praemissis praestiterint. Idcirco illos omnes, etiam specialissima mentione dignos, nec non illorum successores in officiis a retractatione, revocatione, cassatione et abolitione omnium ut supra attentatorum per se ipsos facienda, vel alias debita et condigna Ecclesiae, ac Nobis, et dictae S. Sedi satisfactione realiter et cum effectu in eisdem praemissis exhibenda, praesentium Litterarum, seu alio quocumque praetextu, minime liberos et exemptos, sed semper ad haec obligatos fore et esse, ut absolutionis beneficium obtinere valeant, earumdem tenore praesentium decernimus et pariter declaramus.

Dum autem hanc muneris Nostri partem, tristi Nos urgente necessitate, moerentes implemus, minime obliviscimur, Nosmetipsos Illius hic in terris vicariam operam agere, qui *non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat*, quique in mundum *venit quaerere, et salvum facere quod perierat* Quapropter in humilitate cordis Nostri ferventissimis precibus Ipsius misericordiam sine intermissione imploramus et exposcimus, ut eos omnes, in quos ecclesiasticarum poenarum severitatem adhibere coacti sumus, divinae suae gratiae lumine propitius illustret, atque omnipotenti sua virtute de perditionis via ad salutis tramitem reducat.

Decernentes, praesentes Litteras, et in eis contenta quaecumque, etiam ex eo, quod praefati, et alii quicumque in praemissis interesse habentes, seu habere quomodolibet praetendentes, cujusvis status, gradus, ordinis, praeeminentiae, et dignitatis existant, seu alias specifica et individua mentione et expressione digni illis non consenserint, sed ad ea vocati, citati et auditi, causaeque, propter quas praesentes emanaverint, sufficienter adductae, verificatae, et justificatae non fuerint, aut ex alia qualibet causa, colore, praetextu, et capite, nullo unquam tempore de subreptionis vel obreptionis, aut nullitatis vitio, aut intentionis Nostrae, vel interesse habentium consensus, ac alio quocumque defectu notari, impugnari, infringi, retractari, in controversiam vocari, aut ad terminos juris reduci, seu adversus illas aperitionis oris, restitutionis in integrum, aliudve quodcumque juris, facti, vel gratiae remedium intentari vel impetrari, aut impetrato, seu etiam motu, scientia, et potestatis plenitudine paribus concesso, et emanato, quempiam in judicio, vel extra illud uti, seu juvari ullo modo posse; sed ipsas praesentes Litteras semper firmas, validas, et efficaces existere et fore, suosque plenarios et integros effectus sortiri, et obtinere, ac ab illis, ad quos spectat, et pro tempore quandocumque spectabit, inviolabiliter, et inconcusse observari; sicque et non aliter in praemissis per quoscumque judices ordinarios et delegatos, etiam causarum Palatii Apostolici Auditores, et S. R. E. Cardinales, etiam de Latere Legatos, et Sedis praedictae Nuncios, aliosve quoslibet quaecumque praeeminentia et potestate fungentes, et functuros, sublata eis et eorum cuilibet quavis aliter judicandi et interpretandi facultate et auctoritate, judicari, et definiri debere; ac irritum et inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari.

Non obstantibus praemissis, et quatenus opus sit, Nostra et Cancellariae Apostolicae regula de jure quaesito non tollendo, aliisque Constitutionibus et Ordinationibus Apostolicis, nec non quibusvis etiam juramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis statutis, et consuetudinibus, ac usibus, et stylis etiam immemorabilibus, privilegiis quoque, indultis, et Litteris Apostolicis praedictis, aliisque quibuslibet Personis, etiam quacumque ecclesiastica vel mundana dignitate fulgentibus, et alias quomodolibet qualificatis, et specialem expressionem requirentibus sub qui-

Digitized by Google

buscumque verborum tenoribus et formis, ac cum quibusvis etiam derogatoriarum derogatoriis, aliisque efficacioribus, efficacissimis, et insolitis clausulis, irritantibusque, et aliis Decretis, etiam motu, scientia, et potestatis plenitudine similibus, et consistorialiter, et alias quomodolibet in contrarium praemissorum concessis, editis, factis ac pluries iteratis et quantiscumque vicibus approbatis, confirmatis, et innovatis. Quibus omnibus et singulis, etiamsi pro illorum sufficienti derogatione de illis eorumque totis tenoribus specialis, specifica, expressa, et individua, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales idem importantes, mentio, seu quaevis alia expressio habenda foret, tenores hujusmodi, ac si de verbo ad verbum, nil penitus omisso, et forma in illis tradita observata, exprimerentur et insererentur, praesentibus pro plene et sufficienter expressis et insertis habentes, illis alias in suo robore permansuris, ad praemissorum effectum hac vice dumtaxat specialiter et expresse derogamus, et derogatum esse volumus, caeterisque contrariis quibuscumque non obstantibus.

Cum autem eaedem praesentes Litterae ubique, ac praesertim in locis, in quibus maxime opus esset, nequeant tute publicari, uti notorie constat, volumus illas, seu earum exempla ad valvas Ecclesiae Lateranensis, et Basilicae Principis Apostolorum, nec non Cancellariae Apostolicae, Curiaeque Generalis in Monte Citatorio, et in Acie Campi Florae de Urbe, ut moris est, affigi et publicatas et affixas omnes et singulos, quos illae concernunt, perinde arctare, ac si unicuique eorum nominatim et personaliter intimatae fuissent.

Volumus autem, ut earumdem Litterarum Transumptis, seu Exemplis, etiam impressis, manu alicujus Notarii Publici subscriptis, et sigillo alicujus Personae in dignitate ecclesiastica constitutae munitis, eadem prorsus fides ubique locorum et gentium tam in judicio, quam extra illud ubique adhibeatur ipsis praesentibus, ac si forent exhibitae vel ostensae.

Datum Romae apud S. Petrum sub Annulo Piscatoris die XXVI Martii Anno MDCCCLX.

Pontificatus Nostri Anno Decimo Quarto.

Lo✠co Sigilli

PIUS PP. IX.

Anno a Nativitate Domini MDCCCLX. Indict III. die vero 29. Martii Pontificatus SSmi in Christo Patris et Domini Nostri Domini PII divina providentia PAPAE NONI Anno XIV. praesentes Litterae Apostolicae affixae et publicatae fuerunt ad valvas Basilicarum Lateranensis et Vaticanae, Cancellariae Apostolicae, ac Magnae Curiae Innocentianae atque in Acie Campi Florae per me Aloisium Serafini Apost Curs.

Philippus Ossani *Magis. Curs.*

Kardinal Utješenić.

(Dalje.)

Smrt Ivanova otvori put umnomu redovniku u sjajan djelokrug. Prvenstvo, koje je od Ivana zadobio nad drugimi, ublaži želju duha njegova, rodoljubju pruži veće pozorište i veću vlast, da uspješi blagostanje državno. Bio je do duše i do sada desna ruka Ivanova; nu od sada je mogao neposredno izvesti misao i volju svoju: od sada se je neposredno njega ticala slava s uspjeha ili poruga sa zablude. Zakoni Gjurini sjajno nam svjedoče, da je sasvim shvatio uzvišeno zvanje svoje. Već kao doglavnik bio je velikašem kost u grlu, već su ga onda držali za uzrok bunah i prevratah; a sad su ga prezirali kao zaštitnika kraljevske obitelji i upravljatelja državnoga. Buktajući plamen prevrata bio je do duše udušen, ali prvi vjetar je mogao uzpiriti tinjajuću vatru. Premda su se Sikulci mirno ponašali, moglo se ipak bojati, da će se družiti s buntovnici; Sasi pako već od davna izgledahu priliku, da predju na stranu Ferdinandovu. Najposlje popustila je i spona, koja je do sada čuvala domovinu od propasti, budući mnogi privrženici Ivanovi ostavljali Gjuru kao uzrok svih onih zalah, koja se dogodiše za života Ivanova. Uzvišeni duh Gjurin neklonù u tih okolnostih: za njekoliko mjesecih uguši bunu, ublaži razdražene, a prisili nenavidnike i takmace moralnom moći na pokornost, te tako ukriepi svoju vlast i nasljedstvo kraljevića Ivana Šišmana.

Poslje pokopa Ivanova sazove Gjuro sabor na Rákoš, gdje bje mali Ivan Šišman za kralja proglašen, a do doraslosti njegove upravljateljstvo povjereno: Gjuri, Petru Petroviću i Valentinu Töröku [1]). Ferdinand tek što je doznao smrt Ivanovu, umah pošlje svoju vojsku, da osvoji Budim; buntovnici pako tražili su pomoć kod porte. Gjuro sliedeć nalog Ivanov, uputi poslje smrti njegove poslanike s darovi k sultanu, javljajuć mu smrt Ivanovu, ujedno ga moleć, da uzme udovu i sina Ivanova u svoju obranbu; na što sultan privolì. Malo nakon toga začuo je Sulejman, da je Ferdinand obkolio Budim, zato hitro zapovjedi svojim pašam, da pomažu u potrebi stranu Gjurinu; i zaista Mehmet-beg dodje u Peštu, ali se vojska Ferdinandova bješe već nazad povukla uslied ugovora. Plam se bune u Erdeljskoj pored svega nastojanja Gjurina nedadè utrnuti. Na više saborah bje odlučeno na predlog Majláthov, da se pokore Ferdinandu. Gjuro govorom u srdce dirajućim molio je narod, da neupropasti dom u ponor zalah sliedeć oholost i sebičnost Majláthovu; jer da neće sultan trpljeti ni jedan dan vladanje Ferdinandovo u Er-

[1]) Katona ibid. p. 1416.

Digitized by Google

delju, već će se osvetiti biednoj domovini. — Ali sve uzalud! K tomu je i udova kraljica potajno radila, da se i Budim Ferdinandu pokori. Do skora opazi oštroumni redovnik spletke njene, prem tajne; radi česa pozvà susjedne begove u pomoć, koji sbilja i dojdoše, te osvojiše Vacov, nu radi nesloge povratiše se kući, kao i sultan, koj se bio utaborio u Drinopolju. Začuv to Ferdinand zapovjedi opet vodji svojemu Roggendorfu, da obkoli Budim.

Gjuri obkoljenu u Budimu pretijaše troja pogibelj: vojska neprijateljska, spletke kraljičine i urota, kojoj glava bijaše Révay. Vojsku neprijateljsku odbio je Gjuro više putah toli krepko, da se više nije usudila jurišati na grad; gladi pako je priskočio po mogućtvu. — Svaki je klonuo duhom, samo ne Gjuro: on bi znao svagdje biti, pomagati, dan i noć poslovati za svoje; pa si ipak nije mogao steći povjerenja u svih. Révay i gradjani, sporazumjevši se s kraljicom. otvoriše u gluho doba vrata neprijatelju, koj začme unilaziti; ali strašljivi vojaci budu ljudski odbijeni i izdajice kažnjeni. Medjutim se približavala prednja vojska sultanova, kog si je Gjuro u pomoć dozvao, i potjera u bieg Roggendorfa. Dne 26. Kolovoza dospio je sultan, te se utaborio kod staroga Budima. Za njekoliko danah, pod izlikom prijateljstva, osvoji sultan Budim, veleć, da nemože ostat takav grad u ruci slabe žene; žene bo su promjenljive kao vjetar, kolebaju se sad ovamo sad onamo.

Kašnje pako oglasi u divanu Ugarsku do Tise za pokrajinu tursku, a predjel preko Tise i Erdelj za državu Izabelinu; na što se je zakleo obećav zajedno, da će Šišmann, kad bude doraso, povratit Budim. Tom prilikom zarobiše i Gjuru, te ga odpustiše istom treći dan; na što je otišao s Izabelom dne 5. Rujna u Lippu [1]). Tu se Gjuro ljuto prevario kako nikad; pod izlikom prijateljstva oduzè mu nevjernik Budim, što je vazda prepriečilo mir s Ferdinandom; — sa žalostnim je indi srdcem morao protivnim putem udariti, želeć popraviti ono, čemu valjda i on kriv bijaše. Zato je u sporazumljenju s velikaši i kraljicom sklopio mir s Ferdinandom u Gjalunu g. 1541. 29. Prosinca.

Nu savez taj nije se nikako dopao sultanu, dapače on nagovori Petra, vojvodu moldavskoga, da prodre u Erdelj, koj sbilja prešav simo počè plieniti. Gjuro se obrati Ferdinandu, jasno mu pred oči stavljajuć pogibelj, niti je tajio, da želi prijateljstvo skopčati s Osmanlijom, nebi-li ga ublažio; jer videći Gjuro, da nemože naći pomoć u Ferdinanda, već da mora u onoga tražiti utjehu, komu kao pravovjernik i muž poštena značaja nije prijao, morao je tražiti prijateljstvo tursko, da odstrani pogibelj od domovine.

God. 1543. predje Sulejman granice države Ferdinandove, ter plieneć osvoji svu zemlju tja do Ostrigoma, kašnje pako nadovoljiv svomu slavohlepju, povrati se izpod St. Beograda, ostaviv Rustan-pašu u Budimu. Gjuro htjede svakako Sulejmana osvjedočiti o iskrenosti svojoj, ali prijateljstvo sa sultanom bijaše neprijateljstvo s Ferdinandom. koj se je često tužio na lukavštinu redovnikovu, premda se nije usudio jasno izraziti nezadovoljstvo svoje. Poslje povratka Turakah hotio je Ferdinand bar Ostrigom opet osvojiti, zato je skupio vojsku i pozvao Gjuru, da bude dionikom podhvata; na što ovaj umah privoli. I zaisto Gjuro se posve ozbiljno pripravljao; do skora stiže mu glas, da Ferdinandu netreba više pomoći, i da neće ništa od osvojenja Ostrigoma biti, budući se vojska njemačka razišla. S početka g. 1544. sazvao je Ferdinand sabor u Veliki Varadin, gdje je po svom poklisaru Pavlu Bornemissi saobćio velikašem namjeru svoju o oslobodjenju kraljevine od jarma turskoga. Sabor sliedjaše za saborom, ugovor za ugovorom; ali se nije mogla skupiti vojska proti Turčinu. Njemačka je sama gorjela razpaljena od naukah Lutherovih, k tomu se još Karlo V. bio zaratio s Franjom I. U ovih okolnostih pripravan je bio Ferdinand harač platiti Sulejmanu, ako mu dopusti mirno posjedovanje ciele Ugarske i Erdelja: ali ništa nije mogao izvesti. — Gjuro je vidio, da neima spasa u Ferdinandu, zato je počeo misliti, nebi-li mogao sjediniti kraljevine pod vladom mladoga Šišmana? U tu svrhu vidilo mu se potrebito umnoženje svoje vlasti, sloga velikašah i odobrenje od porte. — Iste g. 1544. bi Gjuro na saboru u Tordi „Judex Generalis“ izabran s vlašću vrhovnoga upravljatelja. Kod porte je izhodio, da ga je sultan kraljici preporučio i svim zapovjedio, da ga najviše štuju za kraljicom [1]). — S razlozi predobio je Gjuro i veću stranu velikašah privrženih Ferdinandu, te tako god. 1546. zaviknu: sada il nikada! i sazove sabor u Debrecin, gdje bude zaključeno, da se sultan zamoli, neka dopusti sjedinjenje pod Ivanom Šišmanom, obećavši mu deset hiljadah dukatah.

Guste tmine vladaju jošte nad turskim arkivom, odkud bismo jedino mogli saznati, radi česa se je uništila ta osnova, jerbo sultan nije primio predloga. Ovo prisili Gjuru, da promieni svoju politiku. Glavni cilj Gjurin, kano i prije, tako i u tadašnjih okolnostih bijaše: neodvisnost domovine osjeguravati od zuluma turskoga. Ovo da postigne, od sve je duše čeznuo, mirno trpio mržnju i

[1]) Istvánfy ibidem l. 14. p. 149 et 150.

[1]) Pray Epis. Procer. 2. 390.

Digitized by Google

uvredu, rieèju: on je živio za tu misao. To bijaše točka, oko koje se vrtjela sva politika njegova. Toga radi mienjao je toli često svoju politiku, neglededć, što govori sviet o njegovoj nestalnosti; pa ipak to bijaše izvor tolikim nepravednim odsudam, kojimi ocrniše Gjuru kano muža nestalna i lukava značaja. Ali tko prouči svestrano život njegov, taj će se osvjedočiti, da je Gjuro jedino u sili tražio prijateljstvo s Turčinom kao skrajno sredstvo. — Dugotrajno neprijateljstvo med Sulejmanom i Ferdinandom otezalo se je do god. 1547. koje bude mir sklopljen. Uvidje Gjuro, da je sada sjedinjenje lasan posao. — što je i želio, jerbo se je dosta osvjedočio o sebičnosti Turakah: bolje mu se vidje uložiti se Ferdinandu nego kletomu Turčinu. Čitajuć ugovore [1]) svaki čas misli čovjek, da će se umah svršiti taj važan korak: sa svim tim bijaše još mnogo posla do toga. Divan njušeć, što se radi u Beču i Erdelju, poslao je poklisare Ferdinandu i Gjuri: — ovaj je znao, s kim ima posla, te se oprao pred čaušom Ahmetom: ali Ferdinand se je izdao, kao što se veli kod Katone: „Ahmetus, cui male quaedam a rege nostro credita sunt“ [2]). Izvješće je Ahmetovo i ocrnjivanje Gjurino od strane Petrovića, upravljatelja vojvodine, i kraljice, lukave te žene, učinilo, da je divan zapovjedio Erdeljcem: „ne Georgio amplius quicquam credendum aut obtemperandum putent, sed potius adversus eum statim arma capiant, eumque quavis occasione e medio tollendum curent, aut captum et catenis oneratum ad se mittant“ [3]).

Uslied ove zapovjedi skupiše Izabela i Petrović vojsku, da uhvate Gjuru; al ih Gjuro pripravan dočeka pozvavši i Ferdinanda u pomoć. Nu ovaj bojeć se srdjbe turske nije ga mogao pomagati. Gjuro i od njega ostavljen vidio je, da Turci kao mrki vuci namjeravaju sa svih stranah na njega navaliti, zato pošao je u Erdelj, te kazniv njeke buntovničke glave obkolio Beograd i zamolio kraljicu, neka nepusti Turke, da pliene državu, već da sklope mir. Gjuro je doduše zahtievao s početka, da mu se izdade Petrović i mladi Ivan Šišman, nu kašnje i bez toga pristade na sjedinjenje. Gjuro malo što nije zlo prošao sa svoje iskrenosti, jer kraljica pozove Turke na nagovaranje Petrovićevo istom što se je razišla vojska Gjurina [4]), koj je ipak u brzo skupio nješto vojske, i prem o pobjedi sjeguran, nije se pustio u bitku, da nedraži Turke. S umnošću svojom više nego mačem oslobodio je Gjuro Erdelj, dočim je manje čete razbijao i glas po svuda raznieti dao, da je mir utanačen, te da je pomoć kraljici suvišna; na što se susjedni paše radostno povratiše. Medjutim je Ferdinand krepko radio kod Karla V. da mu Njemačka pruži pomoć proti Turkom; al sve uzalud. Karlo je bio odveć zabavljen s Protestanti, tamo mu je vojska radila, te tako nije mogao doskočiti nevolji u Ugarskoj. Dotle podje Gjuri srećno za rukom opet ublažiti Osmanliju, pa je sad ozbiljno radio oko sjedinjenja s Ferdinandom, što da preprieči kraljica, zamoli sultana, da privoli na krunisanje Ivana Šišmana. On joj to i dopusti poslav svoga poklisara Holya, koj bi imao primiti dva grada i 50 tisućah forintih.

Kraljica je sazvala sabor u Beograd u Erdelju, ali stališi izjaviše, da se u tom važnom poslu bez namjestnika ništa zaključiti nemože; na što se sabor razidje. Kraljica pako pod svakojakimi izlikami htjede odpustiti Holya, al se taj povratiti nije hotio, neizvršiv zapovjedi sultanove. S toga sazove opet Izabela sabor u Enjed, kamo i Gjuru pozove, no pod uvjetom, da neoružan dodje, dočim drugi po tisuću oboružanih vodjahu sa sobom. Prijatelji Gjurini opomenuše ga, da mu kraljica jamačno tajne zanjke plete, te ga uhvatiti kani; na što Gjuro počè si kupiti pratioce; a to doznavši sabor, proglasi Gjuru neprijateljem narodnim, te mu zabrani ulaz u Erdelj. Začuv to Gjuro, usred raznih pogibeljih dojde u Enjed i raztjera sabor, poplašiv stranku kraljičinu, poslanika pako turskoga predobi za se i pošlje s darovi natrag. Poslje povratka Holyeva razglasi Gjuro, da je sultan privolio na sjedinjenje s Ferdinandom, samo ako ovaj zadovolji kraljici i Šišmanu [1]), a već je prije bio poslao poklisare Ferdinandu, koj pripravan bijaše za sjedinjenje pod njekimi uvjeti [2]). Znajući on, da kraljica neće pristati dobrovoljno, molio je indi Ferdinanda, da čim prije pošalje vojsku na granice erdeljske; na što Ferdinand odpravi vojsku pod I. Castaldom. Kraljica istom onda, kad je vidjela, da joj iz Carigrada neće prispjeti pomoć, pristadè na sjedinjenje. Poslje ugovorah u Sássebešu i Kološváru, primi Ferdinand Erdelj u ruke, te tako nastade mir u državi. Bijaše tada mjesec Kolovoz g. 1551.

Gjuro se je hotio odreći svake časti, te mirno dokončati život svoj, al nepristadè na to Ferdinand. — „Njegovo veličanstvo“ veli se u njekom rukopisu [3]) „poslje mnogoga pogadjanja nagovori Gjuru, da opet primi upravu i blagajničtvo u Erdelju, kojih se je želio riešiti. Njeg.

[1]) Vidi: Katona ibid. 20. 21. Istvánfy ibid. l. 16.
[2]) Ibid. 21. 1098.
[3]) Pray ibid. 2. 207. Tört. Tár 1. 240.
[4]) Pray ibid. 2. 217. 219. Katona ibid. 21. 1150. 1156.

[1]) Pray ibid. 2. 266. 282. 389. 381.
[2]) Idem Annales l. 5. p. 430. Buchholz l. 7. 251.
[3]) Rukopis je ovaj pisan g. 1551., te se nalazi u zemaljskom arkivu bruseljskom.

Digitized by Google

velič. nemogaše ga nikako riešiti ovih častih za ona opasna vremena. Napokon primi upravljateljstvo, nu dotle samo, dok nenastanu bolja vremena. Blagajničtvo pako drugačije nehtjede nipošto primiti, nego da mu se dade podblagajnik, koj bi vodio račune. Njeg. vel. ponudilo mu i nadbiskupiju ostrigomsku i čast kardinalsku, ali nehtjede primiti rekav, da će ostali život svoj provesti u miru, služeći Bogu.“ — Kašnje se ipak dao nagovoriti, da primi te časti, jer Ferdinand piše: „Licet tamen, praefatus Fr. Georgius variis temporibus varia etiam diceret et sentire videretur, iam asserendo: se intuitu senectutis suae omni gubernatione abdicaturum et residuum vitae suae Deo et sibi vivere velle, deinde mutata sententia offerendo se iterum nobis et Christianitati in illis partibus servire paratum esse“ [1]).

(Konac će sliediti.)

Viestnik.

Iz Zagreba. Nj. c. k. apošt. veličanstvo dostojalo je kod kaptola djakovačkoga naimenovati za stolnoga arcidjakona župnika vinkovačkoga Gašpara Radića, a za meštra kanonika starijega župnika otočkoga Jeronima Andrića.

— Kako prvašnjih tako je i ove godine uzoriti gospodin kardinal i nadbiskup prošle nedjelje u ovdašnjoj crkvi sv. Marije školskoj mladeži, koja je prvi put pristupila k stolu Gospodnjemu, podielio pričest, i tako na nju kao i njene roditelje i skrbnike hrvatskom besjedom upravio mudre rieči pastirske svoje brižljivosti.

— U ime Petrova novčića za sv. otca doprineo je uzoriti gospodin kardinal i nadbiskup zagrebački tri tisuće for., a članovi ovdašnjega prvostolnoga kaptola tisuću i pet stotinah for. U istu svrhu sabrano je već prije u ovdašnjem nadbiskupskom liceju i sjemeništu duh. mladeži 170 for. 75 kr. i 6 for. u srebru, te zajedno s princeskom g. Franje Barišca, svećenika, 5 for. 25. kr. a. vr. poslano na svoje opredielienje putem bečkih novinah „Öster. Volksfreund.“

— Izuedju više drugih austrijanskih časopisah (Öster. Volksfreund, Gegenwart, Religio), koji su vrlo pohvalno objavili, a njeki i ciele ulomke na ogled priobćili iz latinskoga spisa prečastnoga gosp. kanonika zagrebačkoga Franje Milašinovića proti poznatoj parižkoj brošuri, spominje isti spis sa zasluženim uvaženjem i vrlo cienjeni rimski časopis „Civiltà cattolica“ u 2. svezku mjeseca Veljače. Piše naime, da onoj kukavnoj himbenoj krpaniji nije izostala čast ni latinske oprovrge, za dokaz, kako se po zasluzi osudjuje po svih krajevih i u svih jezicih. Primietiv za tim, da onaj, koj znade, kako je u naših slavenskih stranah u običaju latinski jezik, neće se u čudu naći, videć, da se rabi u pitanju, koje nije ni znanstveno ni književno, prelazi na isti spis te kaže: da u tom velecienjenom djelu vrli Milašinović sliedi redomice parižku brošuru, i stegnuv vjerno u malo crtah dvanaest njenih poglavjah, u koje je razdieljena, daje na svako od njih odgovor podpun, razgovetan i primjeren.

— Piše nam prijatelj iz Rima, da se tamo na vladine troškove tiska djelo, u kom će biti uštampane sve okružnice, adresse itd. katoličkoga episkopata o rimskom pitanju. U prvoj knjizi bit će okružnice talijanskoga, u drugoj francezkoga i belgijanskoga, u trećoj njemačkoga, slovjenskoga itd. episkopata. Druga knjiga izaći će najprije i to na skoro.

Iz Rima. Prije nego je sv. otac proglasio izobćenje sadanjih napastnikah crkvene države, upravio je na sardinskoga kralja opomenu i odgovor na njegove opetovane nesramne svjete. U vjernu prevodu glasi to papinsko pismo ovako:

Veličanstvo! Misao, što ju Vaše Veličanstvo o meni očitovà, nevriedna je poštena čovjeka, a osobito potomka plemenite krvi kuće savojske. Obširnije odgovorio sam u svojoj okružnici. Ja neplačem nad sobom, već nad nesrećom duše Vašega Veličanstva, koja za djela po nagovoru Vaše svite počinjena jur upade pod crkvene kazni, a upasti će još i bolje za ona djela, na koja se nakani. Opominjem Vaše Veličanstvo, da nije daleko ono vrieme, kad budete prestrogomu sudcu morali dati račun o dosada jur učinjenih smutnjah, i o nevolji, u koju svojim nemirom oboriste našu ubogu Italiju.

Pio IX. papa.

— Slavni francezki general Lamoricière došao je iz Pariza u Rim, i tu preuzeo vrhovno zapovjedničtvo papinske vojske. U dnevnoj zapovjedi na vojsku upravljenoj javlja joj, da je pohitio latit se opet mača, budući pozvan od sv. otca i katolikah, duboko uzdrmanih ričćmi vatikana. Kršćanstvo je, veli on, život prosvjete. Europi prieti prevrat, kao što joj je njekad prietio izlam. Stvar papinstva, stvar civilizacije i slobode skopčane su zajedno. Zato neka se vojnici uzdaju u uspjeh stvari, što im je povjerena.

Iz Badenske. Na 7. o. m. izdade veliki vojvoda sljedeći ukaz: U opasno doba, kad briga mnogomu mori srdce, latjam se ja jednoga mojih najljepših pravah, te od pravoga srdca upravljam mirovne rieči na dragi moj puk. Žalostive prepirke s glavom katoličke crkve u ovoj zemlji ganuše me, da neposrednimi ugovori s papinskom stolicom prokrčim put k pomirenju, goreći od želje: da se namjesto svadje uvede sloga, namjesto uzajamne mržnje prijateljstvo i mir. Poslie duge i trudne rasprave složismo se jednoć, te utvrdismo ugovor, i sada

[1]) U svom Memorandu na papu od g. 1552. 2. Srpnja. Buchholz, Urkunden 591.

Digitized by Google

je, da će nas on privesti k željenoj svrsi. Težko mi se razžali srdce začuv, kako se radi sklopljenoga ugovora mnogim od mojih podložnikah nametnu briga; a na očite sumlje, zašto se o tom ništa nepita zakonodavno vieće, nije mi bilo drugo nego jih uvažiti. U jednom zaključku druge moje komore pokaza se sumnja tolikom, da se je bilo bojati: neće-li se medju mojom vladom i stališi roditi zakonodavna razpra. Da se ukloni razpri i nesigurnosti zakona, koja bi iz nesloge zakonodavne oblasti morala da se rodi, zahtjevaše i korist katoličke crkve i dobro države. Odlučna je moja volja, da se načelu nezavisnosti katoličke crkve u uredbi svojih stvarih poda podpuna valjanost. Zakon jedan, stojeći pod zaštitom uprave, ujamčiti će crkvi čvrst temelj, na kojem će se osnovati prava, koja ju idu. U ovom zakonu i svih naredbah, koje će iz njega poteći, ukazati će se pravo lice ugovora. Tako će se i moja vlada osnovanim tražbam katoličke crkve zakonitim putem ukazati pravednom, a, kako je u težkoj kušnji dokazano, tim će i javni zakon državni s nova steći si blagoslov. Mila mi je dužnost danas reći što i o pravoj svojoj dragoj mi crkvi. Držeć se vjerno načelah, što se za katoličku crkvu imaju potvrditi, nastojati ću oko toga, da državnoj evangeličko-protestantsko-sjedinjenoj crkvi podielim što je moguće veću slobodu, neka se polag ustrojstva svoga razvija. Želim da se slično načelo uvede i u sve struke državnoga života, neka bi se svi dieli cielosti složili u sklad, u kojem jedinom zakonita sloboda može pokazati svoju dobrotvornu moć. Sad opominjem svoj puk, komu sam prokušao domoljubje i gradjansko poštenje, neka zaboravi sve razmirice, porodivše se od njeko doba, da medju raznimi vjerami i njihovimi sljedbenici bude sloga i mir, kao što to sve nas uči kršćanska ljubav. Mnoge pogibelji mogu zaprietiti našoj domovini. Jedino, što podaje jakost, jest sloga. Ako se ostavite mržnje na protivna mnienja, budite sigurni, da će doći vremena, kad se u nikoga nebude zadirkivalo; jer će ona svakomu biti pravedna.

— Onomadne je druga badenska komora većinom glasovah odlučila zamoliti velikoga vojvodu, da prošle godine utanačeni konkordat ukine. Uslied toga izdao je predstojnik ministarstva unutarnjih poslovah na svekoliko činovničtvo razpis od 31. Ožujka, da mu objavi vladinu namjeru glede konkordata. Kaže se u tom razpisu, da je odlučna volja državne vlade izpuniti sve ugovorene dužnosti, te konkordat uvesti. Kasnije su istina drugi ljudi stupili u ministarstvo; no sva je prilika, da je onaj razpis bio izdan sa znanjem i privoljenjem vladarovim, od koga se je bilo nadati, da će tamo izjavljenoj odluci ostati vjeran, što je s gori saobćenim ukazom potrdio.

Iz Brizgovije. Ministarstvo nutarnjih posalah u velikoj vojvodini Badenskoj izdalo je zapovied, da se onim župnikom, koje je s početka crkvene razmirice naimenovao nadbiskup, i koji su od ovo osam godinah dobivali na dan plaću kao župni upravljatelji, ima izplatiti sav zaostatak plaće. Bilo jih je dvanaest. Jedan od njih u to je i umro; ali njegovim baštinikom, čim se sbog toga poslie smrti obratiše na nj. kralj. visost velikoga vojvodu, odmah je dopitan pokojnika zapadajući zaostatak plaće.

Iz Freiburga 24. Ožujka. Jučer pozvaše Dra. Albana Stolca radi njegova spisa „Durlacher Schmerzenschrei“ na gradski sud. Protestanti naime bjehu ustali perom i jezikom proti novom konkordatu i držali u tom poslu u Durlachu bučnu skupštinu, a profesor Stolc napisao je gori rečeni uztuk. Sudbenu iztragu slušao je po nadbiskupovom nalogu kanonik g. Silberer. Državni sudac predlaže: da se obtuženik odsudi na 2 mjeseca zatvora u okružnoj uzi, 200 fr. globe, i da mu se naprte sudbeni troškovi.

Iz Madrita. Ovdješnje službene novine priobćuju ugovor, što ga na 25. Kolovoza 1859. sklopiše papa i kraljica Izabela II. Glavne točke sljedeće su: Vlada njez. katoličkoga veličanstva obećaje sv. stolici, da se u buduće nesmie dogoditi ni prodaja, ni zamjena, ni budi kakova pretvorba crkvenih imanjah, dok se nedobije potrebita dozvola od svete stolice. Španjolska vlada priznaje s nova crkvi slobodno i podpuno pravo: sticati si bez ikakove zapreke svake vrsti imanje i blago, posjedovati ga i uživati. Sve dakle protivne tomu naredbe ukidaju se ovim. Imovina i drugo, što si crkva ovim načinom priskrbi, neće se računati u one obskrbe, koje su joj osjegurane konkordatom. Vlada priznaje crkvu kao posjednicu i to bez svake pogodbe podieljenih joj dobarah; buduć pako da se većim dielom ova razpadaju i težko upravljaju, a osim toga različita jim je procjena dohodakah, to je vlada spremna zamjenjivati ova dobra državnimi obveznicami, po što jih biskup, u čijem području leže, procieni sa svojim kaptolom. Sv. stolica pristala je na ovaj predlog, samo si kao svojinu pridrža sjemeništa, knjižnice i duhovničke kaznionice. Vlada neće u ničem priečiti sazivanje biskupijskih skupštinah, kad se god biskupom svidi potrebito držati jih.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Premješteni su župnici: Nikola Kerekoviċ iz Raića u Orlovac; Ognjan Švorda iz Lopatinca u Suboticu; Ivan Brkiċ iz Jasenovca u Kobaš. — Postali su župnici: Stjepan Molnár Pod Turnom, bivši tamo upravljateljem, i Gjuro Élö, legradski duh. pomoćnik, u Lopatincu.

Urednik Nikola Horvat. Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 17. U ČETVRTAK 26. TRAVNJA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Kardinal Utješenić.

(Konac.)

O sjedinjenju ovom visoka porta nije ništa znala. Ferdinand je doduše molio sultana, da mu ostavi Erdelj uz godišnju daću; al mu ovaj odgovori, da je Erdelj njegova svojina, a Ivan Šišman samo njegov sluga. Kad je pako začuo, što biva u Erdelju, zapovjedi, da vojska predje granice erdeljske. U tom opasnom stanju hotio je Gjuro poručiti porti, da je samo nevjerni Petrović predao svoje gradove Ferdinandu, ostala pako država da u vjernosti postoji prama porti; — vojska Ferdinandova zato da je u Erdelju, veljaše nadalje Gjuro, jer je Ferdinand svoju kćer prstenovao s Ivanom Šišmanom; medjutim će on nastojati, da čim prije odstrani posadu njemačku. Vidio je Gjuro predobro, da ta prevara samo za kratko vrieme može umiriti sultana, al već i to bijaše velik dobitak. Zamoli indi Ferdinanda, da mu dopusti ovo poručiti u Carigrad, al mu Ferdinad nije dopustio, već je zahtievao, da golu istinu kaže divanu, što ovaj obeća učiniti. Medjutim (nezna se pravo s kojega uzroka) beglerbeg Sokolović prešav Savu krene put Erdelja; a Gjuro da ga odvrne, negledeć na obećanje svoje radio je, kao što mu se najshodnije vidjelo, pa mu sretno pojde za rukom umiriti divan. Na početku mjeseca Listopada iste godine bje Gjuro od Julija III. za nadbiskupa ostrigomskoga i kardinala potvrdjen, koj mu ujedno dopusti, da može svoju bielu mantiju zamieniti rumelkom, te pošlje Ferdinandu stožernički klobuk [1]). Medjutim je opet beglerbeg Sokolović počeo plieniti Banat, da se osveti Petroviću. Castaldo i Pallavicini, vodje vojske carske, pozvaše Gjuru, da podje s njimi proti beglerbegu; nu Gjuro znajuć, da će se Sokolović do skora povratiti, nehtjede pristati. Toga radi sumljaše Castaldo o iskrenosti kardinalovoj, u kom ga je mnienju posve potvrdio tajnik Gjurin, a te izmišljotine priobći Castaldo kralju. — Kašnje ipak pripravan je bio Gjuro da podje proti Sokoloviću, zato se je sjedinio s carskom vojskom kod Déve. Budući se pako beglerbeg za koj dan povukao za Tisu, podju obje vojske proti Uloman-paši, kog je Sokolović s posadom u Lippi ostavio. Na tom putu sazna Gjuro, da je izabran za nadbiskupa i kardinala, i premda je prije hlepio za tom časti, ipak ju je sada posve hladno primio, što su mu opet neprijatelji, osobito Castaldo, na zlo tumačili, kao da Gjuro druge misli gojeć prezire kraljevu milost.

Kod Lippe se sasvim pojavi razdor med kardinalom i ostalimi vojvodami. Ovi htjedoše svakako smaknuti zarobljena pašu, Gjuro usuprot hotio ga pustiti znajuć, da bi skupo stajala smrt njegova. Dugo su se prepirali, al ih nadvlada Gjuro, te puste uplašenoga Ulomana. Od sada je Castaldo Gjuru držao za očevidnoga izdajicu i svoj sud o njem saobćio Ferdinandu; nu kako se iz drugih pisamah, poimence iz dopisah Ferdinanda s Marijom, sestrom svojom, znade, nije mu povjerovao mnogo. To još većma razdraži ohologa plemića, zato je s Pallavicinom smrtnu jamu kopao kardinalu. Poslje zauzetja Lippe nakanio je Castaldo da opet namjesti vojsku u Erdelj, što mu Gjuro nehtjede dopustiti, stranom što je veoma zlo urodila godina, stranom da nedraži Turke, kojim je bio obećao, da će njemačka posada skoro ostaviti Erdelj, već je svjetovao vodje, da ponamjeste vojsku duž bogatih obalah tiskih, nu vodje nehajeć za kardinala namjestiše vojsku u Erdelj, na što ih Gjuro zamoli, da bar onamo nemetnu posade, kuda će turski poslanik proći; jer ako bude ovaj sám vidio vojsku njemačku, pa to javio u Carigrad,

[1]) Ciaconius Vitae Pontif. 3. 761. Pallavicini Hist. C. Trid. L. 13. p. 1. n. 4.

Digitized by Google

gotova je propast. Nu dobro mnienje Gjurino bje i sad zlo tumačeno: vodjam se to činilo kano jasan dokaz izdajstva. Kamo želi kardinal našu vojsku (u gornje kraje erdeljske) posaditi, veljahu oni, tamo su sami Madjari, a gradovi u vlasti njegovoj; dakle što može ino misliti kardinal, nego uništiti nas neoboružane. Molili su indi Ferdinanda za savjet, kad ih je Gjuro smaknuti nakanio; na što im Ferdinand odgovori: Si tamen intelligeret (Castaldo) rem aliter transigi non posse, quam quod aut manum sibi inferri pateretur, aut ipse Fr. Georgio, tam nefaria molienti manum inferret, tunc ipse potius eum praeveniret et tolleret e medio [1]). Tako je dozrela krvna osnova, samo se je čekalo na priliku, da ju izvesti mogu.

Gjuro dojde dne 13. Prosinca 1551. u svoj grad Alvinc, gdje se nakanio odmoriti njekoliko danah; malo zatim dojdoše onamo Castaldo i Pallavicini s nješto vojske, razglasivši na putu, da je kardinal naumio dignuti se na saboru proti kralju. Na dan 17. sazove Gjuro sabor u Vášárhelj, i cieneć da je sjeguran med carskom vojskom, pošlje u napred služinčad i četu tjelesnu tako, da su jedva njekolici ostali oko njega. Njeki momci Gjurini začuli su, što se govori o kardinalu kao izdajici, pa su ga o tom ubaviestili; al im Gjuro nije vjerovao. Osvane 17. Prosinca. Već se u prozorje uvukoše španjolski vojnici u grad, njih do 150 s vodjom Andrijom Lopezom, te osvojiše dvor i kule. Ubojice pako: Campeggio, Monino, Scaramuzza, Mercada, Avila i tajnik Marko zauzeše sobe kardinalove. Po osnovi imao je Marko predati kardinalu list na cara, te ga tajnim bodežem ubiti, dok ga bude podpisivao. Kardinal sjedio je pri stolu moleć breviar; na stolu mu bijaše sat, dnevnik i pisala. Marko stupi tiho u sobu. . . Kardinal ga opazi te bliže k sebi zovne. Duša je pekla tajnika, pa je počeo oklevati, al Pallavicini zatvori vrata samo u toliko, da se ipak opaziti moglo, što biva u sobi. Marko predade medjutim list Gjuri, koj se lati pera, da ga podpiše, a on ga u onaj par ubode na vratu. Kardinal se digne, te „što je to?“ rekav ugrabi ubojicu, pa ga svali na zemlju. Sad navali Pallavicini sa svojimi i prednjačeći rani Gjuru na licu i vratu, ostali ga pako izmrcvariše strahovito. Kardinal izustiv imena „Isus i Marija“ pusti dušu. Mercada odreže mu uho, da ga pošlje Ferdinandu.

Prošle noći je strahovit vjetar biesnio i gusti su oblaci uz grmljavinu i sievanje prolazili nad gradom, što čovjek u ono doba nebi očekivao; dne pako 16. od jutra do tamne večeri dùga se vidjela na nebu [1]). Erdeljci, osobito Sikulci, začuvši smrt svoga dobročinitelja, uzbunili su se gineći za osvetom. Svećenstvo je strepilo nad smrti muža, koj je punih 10 godinah Erdelj s tolikom ljubavi upravljao; -- zaisto je sav narod imao mrtvaca! — Tielo Gjurino ležaše na mjestu, gdje se od gorkih bodežah srušilo, punih 70 danah, dok ga kaptol beogradski neprinese i sahrani u crkvi sv. Mihaila. . . . Nadpis mu glasi: „Omnibus moriendum est.“ — Tako svrši Gjuro svoj znamenit život. Jedna zviezda utrnu na nebu Ugarske, na što ama pokrì cieli vidik narodni. Neizbrojne tužbe navedene su proti ovomu mužu, koje se skoro sve oprovrći mogu s gledišta njegovoga značaja.

U značaju Gjurinom nalazimo dvie glavne crte: plamteću ponositost i goruće domoljubje. Al koja bijaše veća? Je-li domoljubje uzgojilo ponositost, da tim više usreći domovinu, ili se domoljubje iz pupoljka ponositosti razvijalo, domc ieneć za dostojan predmet ponositosti, — tko bi odsudio? Pa i čemu to iztraživati? Kad oči naše bujno koje bilje nasladjuje, razglabamo-li, što imadjaše veći upliv nanj: je-li kakvoća zemlje ili zrak? To dvoje mora se sjediniti, da snažno naraste stablo pružajuć zelene grane u visinu. Ponositost iztiče iz ćutjenja plemenitih svojstvah naših, i ako ju upotrebljavamo na kriepostne svrhe, punim pravom ju nazivljemo valjanom i vrlom. Ponositost, tad je samo grieh, ako su joj razlozi potišteni proiztekli iz sebičnosti, a ne, ako joj je izvor obće dobro. — Ljubio je Gjuro vlast i bio je ponosit, to nijekati nemožemo; al je više ljubio vjeru i dom, što bi oboje jamačno bez njega uništeno bilo nasiljem osmanlijskim. Ponositost u tom smislu spada med ona sredstva, kojim čovječanstvo u svom razvitku mnogo dobra zahvaliti ima. — O plemenitosti domoljubja tko će samo hotjet i posumnjati? Kad je domovina u blagostanju, usnut će ljubav prama njoj i u najplemenitijih grudih; a kad joj pogibelj prieti ili skrajna propast grozi, tad se uzplamte i hladni, pripravni sve žrtvovati na njezinom oltaru. Domoljubje je ona spojka, što čini čovjeka čovjekom i udom narodnim. Može-li tko, komu plamen ljubavi napram domu u grudih gori, može-li, rekoh, tkogod ocrniti Gjuru, što si je prisvojio upravljanje otačbine za njeno blago i dobro, a nije pustio neprijateljem s njom na zlo okrenuti? Doista nitko! — Tako su se grlile te dvie crte u bogato nadarenoj osobi Gjurinoj, premda je prsa, koja toli silnu moć moralnu skrivahu, premda je, velim, prsa ova samo gruba mantija pokrivala. Težke okolnosti prisiliše Gjuru često potajno i mjenljivo

[1]) Szalay Magy. Története. Sv. 4. str. 270.

[1]) Actum, Hermannstat den 20. Decb. 1551; — rukopis u Bruselju. Palma ibid. 3. 73. Schmidt A. Eppi. Strigon. p. 58.

Digitized by Google

snovati, sad se na ovu, sad na onu stranu previjati; nu sve ovo nemože ino dokazati, nego da je blagostanje domovine nada sve cienio i u svem njeno dobro tražio. Zaisto diviti se moramo duhu njegovu, koj nedolikuje redovniku, već vladaocu. Spas domovine vladao je svim njegovim životom. Vidio je dobro, da će jadna domovina mnogo morat trpljeti od Turakah; zato ih htjede ublažiti. Poslije smrti pako Ivanove uvjeri se, da neima vjere u nevjernika; zato se pridruži Ferdinandu, nu onda istom, kad je uvidio, da će Ferdinand moći odbiti nasilje; a dotle ga je ravnala ljubav sveta i čista, ljubav vjere i doma. Nitko na ove navalio nije, koj nebi na njega.

Spisatelji stari kano i noviji, da potamne slavu Gjurinu, navode: da je Sulejman god. 1541. s izdajstvom Gjurinim osvojio Budim i na nagovaranje njegovo dao odvesti Valentina Töröka u sužanjstvo. — Je-li Gjuro bio uzrok nesreće Törökove, odsuditi se nemože, ako i znamo, da su se med sobom prepirali [1]). — Moguće je indi, da je Török pao žrtvom ponositosti Gjurine, koj hotijaše, kano što sam reče, djetetom i med djecom, redovnikom med redovnici, a savjetnikom kraljevskim med ovimi prvi biti. — Premda, ako pomislimo, da je Török dobro poznat bio Turkom s hrabrosti svoje i mnoge štete, što jim počini, lasno ćemo vjerovati, da ga je taj kobni udes sa svim naravno snašao, tim više, što je on tom sgodom, ubavještujući Roggendorfa o kretanju turske vojske, izbavio vojsku njemačku iz rukah turskih. — Što se pako tiče izdajstva Budima: zlobna ta tužba izlazi od ohole i slavohlepne kraljice, što da je ona posvjedočiti znala, jamačno bi još za života Gjurina bila učinila, da se ga rieši, te se nebi bilo to istom poslije smrti njegove dogodilo. Da je ta tužba temeljita, zar se to nebi bilo razglasilo po širokoj Ugarskoj? zar nebi narod i velikaši, pokle su se toliko borili za Budim, povikali bili na taj zločin? zar nebi bili izrekli smrtnu odsudu nad izdajicom? Doista! Al o tom neima nit spomena; što više Gjuro si je istom poslije toga stekao čast i ljubav u naroda. Tužba ta ostaje grdna kleveta onih, koji su mu zavidili krasne moći duševne. Nu najpače ga peru od te ljage: značaj, cilj, čini i nastojanje za života njegova. Gjuro je živio u ono doba, kad su dogotrajni bojevi izčupali cviet plemstva iz vrta domovine, a ostale je vodila sebičnost, posebna korist i želja za plienom; kad se u cieloj Ugarskoj nije našao muž, koj bi želio propadajuću domovinu uzdići na bolje stanje. Vidiv to poprimio je on sam vlast iz ljubavi domovine, da ju oslobodi. Ljubav ta bijaše uzrok, što je svedjer u Turčina tražio moć i liek bolestnoj domovini, dok nije vidio, da će Ferdinand moći odbiti zulum kletoga dušmanina. Vidio je biedu domovine, čuo plač naroda, te zaviknuo: Smiluj se Bože vječni i spasi nas! Zar takav dakle muž da je izdajica domovine, naroda, prijateljah? Ne nipošto! Srdce svakoga Hrvata mora zaboljeti, kad čuje odsudu, muža, koj si je stekao slavu u cieloj Europi, odsudu rekoh, onoga, koj valjda nije skrivio ništa, ako ne to, što je bio slavan potomak starih Hrvatah.

Smrt Gjurina napuni grozom Rim, a Ferdinand bude opomenut, da sv. stolici razjasni tečaj stvarih, što on dosta kukavno učini pišuć: „sed tamen non esse dubium pro multorum adeoque innumerabilium Christianorum hominum salute haec et his majora saepe fieri licere“ [1]). Nu papi nije tim zadovoljio, budući on sam prije njekoliko mjesecih molio za Gjuru čast nadbiskupsku i kardinalsku. Poslanik je papin izpitao do 116 svjedokah, te napokon proglasio papa, da nit Ferdinand, niti dionici smrti Gjurine nisu pali pod crkvene kazne; nu zaisto u ime cieloga naroda veli Istvánfy: „nec excusationibus, nec largitione, neque blandimentis obtineri potuit, quin vulgus secus crederet et iniqua caedes judicaretur“ [2]). Sama nebesa osvjedočila su nevinost Gjurinu, jer je sve ubojice do skora snašla sramotna smrt [3]).

Što se tiče života crkvenoga Gjurina, malo što o njem znamo, jerbo poslovi državnimi zabavljenu jedva preostade nješto vremena za crkvene stvari. Do dostojanstvah crkvenih vrlo je mnogo držao, živio strogo, svaki dan pribivao sv. misi, propoviedao, često postio, te vjeru branio [4]). Bio je inače i u Rimu na glasu. „Credere,“ piše mu suvremenik Vrančić, „nec tu ipse forsan potes, quanta et nominaris in urbe (Roma) et habearis aestimatione“ [5]).

Evo u kratko nacrt života i značaja našega Utješenića, u čijoj je duši jedna misao živila, u srdcu jedno čuvstvo plamtilo . . . ljubav vjere i domovine. Sudi ga po pravici i nemoj zaboraviti, da smo nemoćni stvorovi; nemoj iz krivih predsudah uzbuniti u grobu ostanke slavnoga tvoga zemljaka, već se pomoli Bogu, da i više njih porodi mila domovina naša, koji bi osvietlili lice narodu našemu; te ga sudeć po valjanih razlozih poput boljih povjestnikah zadrži u blagoj uspomeni.

J. Ljubojerić, u Pešti.

[1]) Pray Epis. Procer. 2. 390. „V. Török aequo ambire dicebatur gubernationem et Budae audivit testis, eos mutuo fuisse objurgatos.“ — Ferdinand piše Mariji: „Turck Waillent et sorty de Buda, on veult dire, non bien content du moeine.“ List ovaj nalazi se u Bruselju.

[1]) Pray Annales V. 450. Istvánfy ibid. l. 17. 194.
[2]) Ibid. l. 17. p. 194.
[3]) Idem ibid. l. 17. p. 191.
[4]) Jovius Hist. Hung. 39. 235. Timon Epist. Chron. 298.
[5]) Katona ibid. T. 21. 794.

Digitized by Google

Fra Marian Šunjić

Reda S. O. Frane po Božjoj i S. Stola apoštolskoga milosti Biskup Panadenski, i Namjestnik apoštolski u Bosni.

Mnogopoštovanim i pp. župnikom, njihovim pomoćnikom, i svemu pravovjernomu našemu puku u Bosni mir, pozdrav i pastirski blagoslov u Gospodinu.

Prekjučer primismo obću otčinsku i pastirsku knjigu našega sv. otca pape Pia IX. u četiri iztiska i našoj malovriednosti poslanu, kao što je i na sve patriarke i biskupe katoličke po svem širokom svietu razaslana. U ovoj knjizi, punoj najmilije otčinske ljubavi, i težke brige javlja sv. otac svim svojim sinovom pravovjernim, od kojih nalazi se sada više od sto i šestdeset milionah na okrugu zemaljskom, tri poglavite stvari:

I. Da ni s kakovimi riečmi opisat nemore onu radostnu utjehu, s kojom je njegovo gorko ranjeno, i porad napadnutja neprijateljskoga na crkvenu državu tužno srdce u srednajžalostnijih nevoljah obveselilo se, kad su mu prispjele sa svih stranah svieta od biskupah i ostale mile svoje duhovne djece neizbrojene, i štokoje od sto i više hiljadah podpisane knjige, i kad je iz istih opazio, kakvom su se silom probudila, uzavrela, uzkipila i uzplamtila sva srdca od tolikih milionah svojih pravovjernih sinovah, poslie neg su razumili iz objavljenja svoga najmilijega i obćega otca duhovnoga i namjestnika Isusova istoga sv. o. pape, u kakvih pogibeljih nalazi se baština s. Petra i njegova vlastita država crkovna.

Za ovo bistrije razumjeti od potrebe je, da vam iz daljega sve stvari obširno pred oči stavim. Znajte dakle: da za trista godinah poslie Isusa, u koje su vrieme Rimom, i velikim dielom svieta vladali idolski cari, i žestoki krvopije kršćanski, nastupnici sv. Petra, biskupi rimski, koji su od svih pravovjernih prozvani pape, to jest obći otci, nalazili su se u sveudiljnoj borbi sa svjetovnim vladarstvom, pape nastojeć po zapovjedi Isusovoj čist nauk i svjetlost sv. evangjelja po svem svietu razprostraniti, a cari rimski braneć svoje staro krivoboštvo, i zato sa svom silom napinjuć se za utrnut tu svjetlost, i nauk Isusov u svojoj klici sgnječiti. Naravno je, da su u takoj borbi, gdje su pape osobno i tjelesno zavisni bili i podložni svjetovnoj vladi, imali svoj odpor glavom plaćati, i zato svi su s malom iznimkom u to vrieme mučenici postali, nit se je i jedan ikada Isusu iznevjerio. I premda je krepka milost i sjajna svjetlost novoga nauka na prkos svim krvopijam veći dio rimskoga svieta jur bila obuzela, ipak mali dio od tolikoga mložtva usudjivao se je očito ovi nauk izpoviedati porad straha od progonstva.

Istom onda, kad car Konstantin dade kršćanom slobodu, i kad križ Isusov prosjenu na njegovu čelu, osta zabušen, i kao izvan sebe začudjen Dioklecian i drugi krvoloci kršćanski, videći duh i nauk Isusov mal ne u svih srdcih ukorenjen, kog mišljahu da su već izkorienili. Trista i osamdeset biskupah, za koje malo se je i znalo, poniče kao iz potaje, i sabra se na občinski sabor u grad Nikeju pod Konstantinom, da odbiju od čistoga nauka Isusova kriva izopačenja tvrdoglavoga Aria i drugih krivovjeracah. Eto vam prvi i neizmjerni plod zadobivene po crkvi slobode. Konstantin veliki prosvietljen naukom sv. evangjelja priznade: da čista zaručnica Isusova sv. crkva sa svojom glavom papom ima biti prosta i nezavjesna od vlade svjetovne; dapače da joj i on, kao prvi sin, za izgled drugim, ima biti u svih stvarih duhovnih podložan, poslušan i vjeran, premda sva vrhovna vremenita oblast pri njem ostade, od koje ipak velik dio, što se crkovnjakah dotiče, istoj crkvi ustupi. Ove povlastice poznane su pod imenom neodvjesnosti crkovne (Immunitates ecclesiasticæ), medju kojimi je i ta, da sve parbe i krivice crkovnjakah imaju spadati ne na sud svjetovni, nego samo crkovni. Ove povlastice bile su i posli od najboljih i najvećih carah rimskih Teodozia i Justiniana potvrdjene. A sv. crkva kao zahvalna mati prama takim carom i drugim sliedećim u raznih državah katoličkim kraljem, istim je jedan znatni dio svojih vlastitih duhovnih pravah ustupila za njih nadariti, njihova priestolja i medjusobno pouzdanjo bolje utvrditi. Od toga vremena počeli su cari i kralji katolički imenovati biskupe i podieljivati druga dostojanstva crkovna.

Ali štokoji cari i kralji iza toga vremena oli oholostju, oli krivim političkim naukom zavedeni silom su natežili, a i sad nateže, ne samo povlaštena sebi od crkve duhovna prava zadržati, nego i uzmnožati, dapače na silu preotimati i prisvajati, dočim sva prije crkvi ustupljena prava gradjanska ukidajuć otimlju.

Nastupnici velikoga Konstantina u Carigradu jedni su ss. oo. pape, njihovu vlast i prava tako štovali, da su im i vremenitu upravu Rima s okolicom ostavili; a drugi su krivovjerci i razpuštenjaci cari u tavnice ih bacali, i prognane u zatočje slali, nemogući ih prignut na privoljenje svojih stranputicah i požudah; dok nedojdoše sjeverni narodi, i s Rimom Italiju istim neoteše. Teodorik, ostrogotski kralj, krivovjeran Arianac zavlada Italiom, a za njim takodjer Taliani Longobardi. Od ovih stisnuta crkva i sv. o. papa pozva na obranu katoličkoga Pipina, koj onda vladaše Francuzkom. Pipin predobivši Longobarde posvoji njihove zemlje, a ostavi sv. o. papi Rim i veći dio sadašnje njegove države. A Karlo veliki za uzdarje svoga po papi okrunjenja, i zadobivene krune rimskoga carstva, istu državu papi uzmloža i potvrdi, kao onu, koja ni prije nije nikada Francuzkoj pripadala, već samo po francuzkom oružju sjevernim otimačem preoteta i predana papi, komu imaju i Francuzi zahvaliti, da su tom prigodom na njegov poziv svu gornju Italiju posvojili. To vam je jedna prilika Abrahama patriarke i Melkisedcka poslie protjeranih ono pet kraljićah po Abrahamu.

Digitized by Google

Na taj dakle naravni, najplemenitiji i najpošteniji način jesu po osobitom providjenju Božjem sv. oo. pape stavljeni u zakonito posjedovanje svoje sadašnje države, uzmložane takodjer poklonom kneginje Matilde, koja država zove se baština sv. Petra; budući da ju svi njegovi nastupnici čitavu i cjelovitu sa zakletvom imadu uzdržavati i predavati ne komu od svoje rodbine, već samu dojdućemu Isusovu namjestniku za obću korist crkve.

Odkad su dakle sv. oo. pape s toliko zakonitim i providnim svjetovnim takodjer posjedovanjem svoje države nezavjesni postali, od onoga vremena može se uprav reći: da je i crkva zaručnica Isusova nakon dugovječnoga svoga borenja s idolskimi, a posli krivovjerskimi cari rimskimi, i drugimi zlokobnimi kralji slobodna postala, i svomu visokomu dostojanstvu medju ljudmi pristojan položaj zauzela.

Iz ovoga providnoga položaja mogu sv. oo. pape bez ikakve smetnje i zapreke svjetovnih vladarah slobodno i prosto braniti bistru čistoću, i oštru svetinju nauka Isusova protiva svim stranputicam slaboga i hologa uma, i protiva svim požudam pokvarenih srdcah ljudskih, učeći i upravljajući sve po svietu biskupe, care, kralje i narode putem od spasenja; svjetujuć, ponukajuć i karajuć griešnika, a nepopravne tvrdoglavce odcieplјujuć od pravovjernoga stada Isusova, i srdjbi Božjoj zaostavljajući.

Ali ovi visoki i nezavjesni položaj vidjene glave crkve katoličanske i jest baš najoštriji trn u oku svih krivovjeracah i odcieplјenikah od crkve rimske; a takodjer i onih takorse katoličkih vladarah, koji bi rada služiti se papom i crkvom kao orudjem svojih političkih svrhah, hotijući, da, kako oni trube i sviraju, tako papa, biskupi i sva crkva igra, i da sa svojom duhovnom podporom postane služkinjom njihovih nepravednih želјah i bludnjah; ili barem sa svojom šutnjom da bude izdajica čistoga nauka Isusova.

I budući da u ovom zlokobnom vieku osim tolikih izvanjskih neprijateljah narodilo se je u krilu iste crkve neizbrojeno mnoštvo izrodnih sinovah, koji pri razkošju i nasladah tjelesnih zaboravljaju i na Boga i na dušu, i na raj i na pakao; i kojim je već omrzo kao odveć težak jaram Isusov; a osobito koji se drže, da su izabrani apoštoli novi, za svomu narodu neznam kakvo bogatstvo i razkošje zemaljsko bez ikakva obzira na ćudorednost pribaviti; a povrh svega toga za probuditi u svom narodu neizmjernu pohlepu i želju za razširenjem svojih medjah, kao i podjarmljenjem tudjih narodah, koje bi hotjeli sve progutati i u se pretopiti; i budući suviše da ova vremena jesu doba od najpokvarenijega ćudoredja i potamnjenja sv. vjere u srdcih ljudskih: zato nije se čuditi, da je tolikim neprijateljem jarma Isusova i sv. stolice za rukom pošlo s pismi, novci, poklisari i svakojakimi poticanji uzbuniti mirne podajnike papine u Romanji, i davši povlasticu jednoj šaki biesnih nezadovoljnikah povući za sobom zaslieplјeno krupnimi obećanji mnoštvo, da se sv. otcu iznevjeri, ter pristane uz nezakoniti barjak kralja od Sardinije, neharnoga sina svoje majke crkve, koj poput starih kraljah longobardskih već je odviše godinah zazinuo na države crkovne i pripravlja se s vojskom poklopiti jednu tretinu papine države, odciepivši čitav milion njegovih podanikah, od kojih brojem mnogo pretežnija, ali slabiji silom dio žali u srdcu to odcieplјenje.

(Konac će sliediti.)

Protuslovja i opreke.

Vazda je bilo na svietu protuslovjah i oprekah; nu od tolike važnosti, kao što su se sada sbila, badava bi ih upovjestnici tražio.

Prvo se pojavilo u svemkolikom kršćanstvu. — Nikad se nije toli pogibeljno napadalo na ukupnu vlast sv. otca, kao što u naše dane — pod krinkom, da papi zemaljske vlade netreba, — da će bez nje moći podpuno duhovnoj se skrbi žrtvovati, — da se imadu želje naroda izpuniti itd. i to sve pod zaštitom zastave katoličke, nazivajuće se braniteljicom crkve. Nu nasuprot griešnim tim i ubojitim namjeram nikad se nije toli srdčano, toli sinovski, toli odvažno izjavilo katoličtvo za svoju vrhovnu glavu, kao upravo u naše dane. *)

O nedokučive mudrosti Božje! Članak vjere o božanskom utemeljenju prvenstva rimske crkve, kroz prva tri vieka u tajnosti čuvan, kroz sljedeća tri na javnost izveden, te sv. Ambrozom, Cirilom, Augustinom, Jero-

*) Poznata su oduševljena izjavljenja ciele Europe i Amerike, ponješto — na koliko ima katolikah — Azije, Afrike i Australije: nu isti ljudožderi u Novoj Seelandiji pripravni su na svaku žrtvu za sv. otca papu. Sreća mi je poslužila dobiti iz rukuh g. Pompalliera, biskupa auklandskoga iz Nove Seelandije, kratki opis stanja crkve u onom otoku pod naslovom „Etat succinct et precis de la Mission Catholique a la Nouvelle-Zélande, et specialement dans la diocèse d' Auckland.“ U tom opisu se povieda, kako je god. 1837 isti presv. g. sa tri svećenika unišao u zapadnu Oceaniju medju ljudožđere, i kako je veću stranu urodjenikah na sv. vjeru obratio tako, da je godine 1843. potrebito bilo četiri nove biskupije uvesti. Sam je on ostao u biskupiji aucklandskoj. Broji mu biskupija 85 tisućah katolikah urodjenih, i izmedju 30,000 englezkih podložnikah, 5000 kat. Ima 4 kollegija za izobraženje svećenstva, osam inih učionah, samostan milosrdnih sestarah, koje se odgojivanjem djevojakah bave. Pače već imade bratovšćinah „žive krunice,“ „prečistoga srdca Marijina,“ „razširenja vjere,“ i „umjerenosti“ — 19 drvenih crkvah, i jednu zidanu u Aucklandu. Iz ustiuh mu čuh, da mu protestantski Englezi najvećma smetaju, pače da su jednoć navalili na stan spomenutoga biskupa, smrtju mu prieteći; nu obkoljeni po urodjenicih bijahu pobjedjeni i raztjerani. „Samo kroz naše tielo može Ti Englez nahuditi“ — veljahu. Tom prigodom (koncem proš. god.) saobći jim biskup, da upravo tako postupaju neprijatelji sa sv. otcem; na što svi uzkliknuše, da su pripravni pojti branit Velikoga Otca! — Divljaci ti lahko su se obratili na kat. vjeru, — nu težko su se od običaja hranit se čovječjim mesom odvratiti dali, budući oni za vrednije držahu, da se tielo mrtva čovjeka potroši nego da sagnije. Nu najposlje je ipak za rukom pošlo biskupu iz sv. pisma ih pobjediti riečmi: „Prah si i prahom ćeš se pretvoriti.“

Digitized by Google

limom, Baziliom, i da ostale pustim, Ivanom Zlatoustim poduprt i proslavljen na toliko bi po svem katoličtvu pripoznan, da se je za pogrešku držalo, ikakvu ukupne crkve se tičuću naredbu i u najzabitnijem Azije ili Afrike kutu bez upliva i potvrdjenja nasljednika Petrova uvesti. . . . Isti članak vjere tečajem kasnijih vremenah u savjesti kršćanah — kroz oholost iztočnu, kroz reformaciju i svjetovnim vladarom ulagivajuća se načela bude zanemaren, pače otrovan na toliko, da se primat smatrao kano uzurpacija biskupskih i vladarskih pravah, da se kršćani nesmatrahu kao jedno tielo, kojega glava je Kristus, a namjestnik mu Petrov nasljednik, te propadoše u sve moguće nevolje, — naravske posljedice družtva bez vrhovnoga po Isusu ustanovljenoga načelnika — u razkolničtva, nevjeru, bezbožtvo i očito tajenje Boga. . . Pače u istih sa sv. stolicom spojenih pokrajinah život vjere samo se na toliko djelatno razvio, na koliko se je užje il slabije potreba spojenja osiećala i uzdržalo spojenje. Jerbo su pak sve istine, svi članci vjere Isusove divno spojeni tako, da se bezgriešno nijedan zanemariti nemože: za probuditi samosviest katoličku glede rečenoga članka vjere posluži se providnost u ovih naših danih čudnovatim sredstvom — svemožnimi neprijatelji, za izkušati, i to na pose nas Jugoslavene — jesmo-li osviešćeni, postojani, riečju: pravi katolici.

Katoličke Francezke vladalac jest orudje — možebiti nehotice orudje za probuditi sviest i osvjedočenje, da je neobhodno potrebita crkvi nezavisna glava.

Oko toga članka vrti se neoplakiva nesreća naša. Taj članak je izključivo, koj dieli naš narod na dvoje. Oduševljeno gibanje dakle cieloga katoličanstva tim se tiče pobliže nas — jer nam krči put, i pokazuje k sjedinjenju. Tko zna, da-li nije gorki pehar sv. otcu podan za cienu sjedinjenja? —

Je-li dakle ikada bilo prikladnije vrieme da se oživotvori bratovšćina sveobćih slavenskih apoštolah sv. Cirila i Metoda, kadno nam se tisućgodišnja uspomena njihovoga svetoga djelovanja primiče, — i sve okolnosti (buduć članak vjere o jedinstvu, o prvenstvu i glavi crkve posvuda se na najsvečaniji način očituje) pokazuju, da je možebiti sada čas, rok, hora sjedinjenja! *)

*) Osim bratovštine sv. Cirila i Metoda, obstojeće u biskupiji labudskoj, uvedena je istoga imena bratovština i u biskupijah sjevero-njemačkih, pače i u Parizu obstoji pod rukovodstvom otca Gagarina, koj ju je dne 27. Siečnja t. g. izvrstnim govorom (koga u izvadku priobćiti želim) otvorio, poslje kako se bratovština ustanovila i uz prepisane molitve na prineske godišnje za podupiranje školah na iztoku se obvezala, utemeljivši vječnu sv. misu, koja se svake subote u crkvi „Notre Dame“ za sjedinjenje služiti imade. — Na istu svrhu, nu pod imenom „sv. Dioniza Areopagite“ (kojega rukopise prvi u zapadnu crkvu, imenito u Rim donesoše sv. Ciril i Metod) sklopilo se družtvo g. 1857. u biskupiji sanktorinskoj u Arkipelagu, odobreno od mjestnoga biskupa, potvrdjeno i proščenji nadieljeno od sv. otca dne 5. Svibnja 1857. Nu uspješnijega djelovanja radi izabra si spomenuto družtvo za stolicu Carigrad i Pariz. Pravila družtvena jesu sljedeća u izvadku: Članak 1. Družtvo uzima si za svrhu pripravljati svakim mogućim načinom put k sjedinjenju iztočne crkve sa zapadnom. Čl. 2. Svi katolici bez razlike dobe i spola mogu pristupiti pod sljedećimi uvjeti: a) da se dadu upisati u bratovštinu: b) da mole svaki dan jednu „Zdravo Mario“ s uzdahom: „O Mario, bez grieha začeta, moli za nas, koji se utičemo k Tebi. S. Dioniz, moli za nas. SS. Otci, molite za nas;“ c) da doprinese svake godine 1 franak i 50 centimah. Čl. 3. Članovi, koji se nadobičnom djelatnostju i znatnom novčanom podporom odlikuju, zovu se utemeljiteljni. Članovi odbora, predstavnici podružnicah i zastupnici uvršćuju se takodjer medju utemeljiteljne članove. (U nas u. p. imao bi svaki župnik biti predstavnikom župljanske podružnice. Čl. 4. Svekoliko družtvo ravna vrhovni odbor, sastavljen iz utemeljiteljnih najodličnijih članovah. Čl. 5. U Parizu stanuje vrhovni zastupnik (kod nas — u Zagrebu), kroz koga se dopisuje s odborom, podružnicami posebnih biskupijah, i zastupnici ili predstavnici pojedinih župnih bratovštinah. Čl. 6. Vrhovni odbor umolit će prečastne biskupe, da urede odbore biskupijske, pod koje će spadati župne bratovštine. U svih važnijih okolnostih ima vrhovni odbor upitati za savjet u biskupskih odborih. Čl. 7. Dužnost posebnih predstavnikah jest izvješćivati biskupijske odbore o uspjehu sredstvih i načinih prikladnijih za sjedinjenje, — nadalje dužnost je, upisane članove priobćiti biskupijskomu, i kroz ovaj vrhovnomu odboru te godišnje prineske sabirati. Čl. 8. Ako bise vrhovnomu odboru za potrebito svidjelo sveobći sastanak urediti, na taj sastanak imadu pravo doći svi članovi utemeljiteljni — dužni su pako prisutstvovati članovi odborah biskupijskih. Čl. 9. Vrhovni odbor dat će koncem svake godine račun o primutku i trošku. Čl. 10. Družtvo svetkuje tri dana u godištu: 8. Prosinca Prečisto Začetje B. D. M. kano glavne zaštitnice; 9. Listopadu kano na dan S. Dioniza, i 1. Studenoga kano na dan Svih Svetih otacah crkvenih. Trojom tom prilikom pozivaju se članovi, da nesamo sv. misi prisutstvuju, već i sv. pričest prime za postići od Boga kroz prošnje zaštitnikah svrhu, i dionikom postati obilnoga proštenja podieljenoga od sv. otca pape. — K članku otim još polag potrebe jedan o roku polaganja prinesakah, a drugi o izdavanju pučkih knjigah dodati, pa je gotova osnova za bratovštinu ss. Cirila i Metoda! — Oda svih stranah obkoljeni smo bratovštinami za sjedinjenje -- u Carigradu, Parizu, na Renu i u susjednoj Štajerskoj djeluje molitva i milost Božja u tu svrhu — samo još, gdje je djelovanje najpotrebitije, u Petrogradu i Zagrebu neima slične bratovštine. Nu Bog će dati!

Drugo protuslovje pojavi se u državah sv. otca. Dočim jedni nezahvalni sinovi, susjednimi spletkami zavedeni (pravi opis otih nalazi se u Historisch-politische Blätter, 9· svežčiću god. 1859. od str. 756—787.) — nehajeć za milu rieč otca svoga, kano sliepi i biesni oddaljuju se i odcjepljuju od otčinske vlade; — za toga drugi — nagonom tako rekuć tjerani u neobičnom broju s pobožnom sinovskom nježnostju kupe se oko sv. otca svakom prilikom u današnje doba.

I inače polazio bi sv. otac po korizmenih petcih pješke crkvu sv. Petra, da jednako inim kršćanom tako zvani križni put obdrži. Nu drugda su ljudi jedva za to marili, a sada svaki petak od 11. ure već je rečena golema crkva puncata svietom čekajućim na sv. otca, koj u $^1/_2 1$ uri ima doći. Iz ponašanja vidi se i na obrazu čitati je svim moći, da žele upravo sa sv. otcem moliti, kao da se jedino tako ufaju uslišani biti.

Tako prošastoga petka, tako danas (23. Ožujka) — sakupi se tu veća gomila ljudih nego na Uzkrs ili na Petrovo. A u moć molitve svi vjeruju! —

U Rimu dne 23. Ožujka 1860.

Stjepan Mlinarić.

Dopis.

† **U Senju** dne 21. Travnja 1860. — Svih vjernih, crkvi svojoj iskrenom ljubavi odanih katolikah oda

Digitized by Google

svih stranah svieta oči i srdca okrenuta su k središtu svoga jedinstva i nabožnoga života, k vječnomu gradu Rimu; osobito od poslie kako hrabri Lamoricière riedkom odvažnosti i oduševljenjem na poziv sv. otca pape Pia IX. trgnù junački mač, da brani sveta, tolikom drevnosti učvršćena prava sv. stolice proti novom smjelosti ustavšoj se staroj guji prevrata i zasjedah. Što je naravnije, nego da i mi Jugoslovjeni, koje ne samo starodavni vez vjere, pače još drevni ovaj spomenik slavne prošlosti, kaptol i sbor sv. Jerolima, skapča nepretrgnuto ne samo sa sv. stolicom, nu jošter s mnogimi sladkimi uspomenami narodnih sgodah i pokretah u crkvenom i domorodnom životu. Te uspomene na koliko nam pružaju jamstvo budućemu promicanju crkveno-narodnoga napredka, to za sada mimoišav, i okretnijemu ostavljajuć peru, danas sam ti nakan, mili moj glasniče! samo dva najnovija pojava u tom obziru saobćiti, da je blagim svojim čitateljem obznaniš.

Prvo je, što spada na poznatu djelatnost i ugled našega kaptola u Rimu, kojemu iznenada, kao što iz vjerodostojnoga izvora znadem, ta osobita čast i odlikovanje u dio pade, da su dva izmedju njegovih članovah: Dra. Frane Rački i Stjepan Mlinarić, posebnim biljetom znak dopadnosti papine, i biljeg odličnoga naslova dostali. Prvi naime od predhvaljene dvojice imenovan je u prvoj polovici o. m. počastnim papinskim komornikom (Cameriere d' onore in abito paonnazza) u Rimu i izvan Rima; drugi počastnim kapelanom nj. svetosti (Capellano segreto d' onore). Ova viest za nas je tim radostnija, nerečem-li glede na osobe naših zemljakah, na koje pada, da neuvriedim njihove poznate mi čednosti, nego spomenem-li u obziru na naše narodno drevno ljubimče, slavni kaptol, njegovu prošlost i budući zaklad crkveno-narodnoga obrazovanja, niknuvšega iz temelja i središta Bogom usidrena i branjena. — Pa gle! upravo sada, kada neprijatelji srotiše se, da mu podkopaju stienac, ti mili narode! ove pojave smatraj kao prstom Božjim nacrtane, da te čvrste u pravoj vjeri praotacah, u ljubavi i iskrenom oddanju prama Božjem namjestniku na zemlji, i tako da te vode k iztočniku istine katoličke i crkvenoga jedinstva, i u kom jedinom spas je i jamstvo narodne sreće i prave prosvjete: kao što to vrlo mudro ubilježi hrabri Lamoricière u poznatom na vojsku izdanom proglasu.

Drugi za nas radostni pojav iz Rima tiče se našega književtva u obće, napose liturgičkoga. — Poznato je, koliko u Zadru revni drevnosti glagolske iztraživatelj Ivan Berčić radi i nastoji o tom, da se stari ovi spisi pokupe posvuda i od propasti oslobode, dajuć je na svjetlo, neka bude i bodre mladi naraštaj na njegovanje ove prave narodne svetinje. Tako imenice u najnovije doba trudno sakupi i marljivo izradi on po starih rukopisih „Psaltir glagolski," koga bješe naumio tiskati u Zlatnom Pragu. Višjim uzletom i blažijom mišlju bude svrnut od vrloga svoga prijatelja iz Rima na drugu stranu, za da spis ne samo za se dobije veći ugled i važnost, nego istom da pokaže, koliko u vječnom gradu znadu se takmiti na književnom polju vjera s narodnostju. Pa gle! istom se složiše u načelu, stvar bje preporučena kardinalu nastojniku sbora od razširenja vjere, Barnabou, koj časa nepočasi, nego brzo dosudi, da se nesamo ovaj plod marljivosti našega Berčića na troškove Propagandine objelodani, nego, budući starija glagolska slova se skvarila, nebivša u porabi od prošloga vieka, da se glagolska slova na novo prelieti dadu za ovu porabu. — Ovaj psaltir dakako više je namienjen mužem, koji se bave našimi bogatimi dragocjenostmi stare slovjenštine, nego-li crkvenoj porabi, o kojoj čekamo učenu razpravu u trećem svezku „Cirila i Metoda" od našega vrloga Dra. Račkoga; no služiti će ipak i u ovoj struci crkovnjakom za porabu posebnu, i u promaknuću poveljene službe Božje, za sada vrlo stisnute na tiesne medjaše njekojih biskupijah, podat će veliku uslugu za popravljanje i pretiskanje potrebitih knjigah. Sve na slavu Boga velikoga, i na korist naroda miloga!

Viestnik.

Iz Zagreba. Na slavu uzoritoga gospodina kardinala i nadbiskupa našega, kojega dne 20. rodjen dan, a dne 24. t. m. imendan svetkovasmo, priredilo je ovdašnje muzikalno družtvo svojemu visokomu pokroviteljju liepu muzikalnu zabavu, te ju i u ponedjeljak na večer u oči Jurjeva-dne u velikoj dvorani nadbiskupskoga grada vrlim uspjehom izvelo. Preuzvišeni gosp. ban grof Coronini, presvietli gosp. posvećeni biskup likopoljski i veliki prepošt zagrebački, više generalah, više članovah prečast. kaptola, mnogobrojni vojnički častnici i množina ostalih odličnih gostovah obojega spola pribivalo je toj zabavi, za kojom je pod prozori nj. uzoritosti vojnička banda izvela njekoliko glasbenih komadah. Na Jurjev-dan prikazane su u prvostolnoj crkvi posebne sv. mise s namjenom, da Bog udieli svako dobro, a odvrati svako zlo od častne glave ljubljenoga nam nadpastira, kojim je izvan mnogih drugih pobožnikah pribivala i duhovna mladež ovdašnjega sjemeništa i školska mladež kaptolskih učionah. Cieli sborovi i pojedinci polažahu ovih danah nadbiskupski grad, da visokomu svečaru očituju svoje čestitke.

— Za sv. otca papu doprineo je sbor praebendarah prvostolne crkve zagrebačke 50 for. au. vr.

Iz Olomuca. Polag istinitih viestih slaviti će se svetkovina sv. Ivana Sarkandra po naredbi sv. otca pape u nadbiskupiji olomučkoj svake godine 17. Ožujka. Ove godine je već kasno; jer svečani završetak iztrage o beatifikaciji ovoga moravskoga izpovjednika bio je odgodjen radi korizme na 6. Svibnja.

Digitized by Google

Iz Njemačke. Dr. Menzel, govoreći u svojem „Literaturblattu“ što je dalo povod badenskomu i virtemberžkomu konkordatu, veli: „Radilo se tu o tom, da se naknadi velika krivica, katolikom u južno-zapadnoj Njemačkoj od vremena sklopljena renskoga zaveza i frankfurtskoga ugovora činjena. Katolici u pomenutih državah neimaju pravah, što su jim zemaljski vladari ujamčili, kad su preuzimali svoje nove katoličke podanike. Vrhovno crkveno vieće, sasvim zavisno od vlade, ugrabi biskupu najveća i najvažnija prava. Biskup, kako bi rekao pokojni glavni agitator u tom poslu, samo je zato, da redi i maže. Sveučilište freiburžko, što ga digoše pobožni katolici, postade malo po malo ognjištem najprostije nevjere i političke bune proti crkvi. Profesori na njem (Rotteck, Welcker, Reichlin, Schreiber) bijahu zviezde na posve drugom nebištu nego-li je crkveno. To dakle bijaše veliko zlo, proti kojemu katoličko svećenstvo i puk imaše pravo da se potuže; a sad jim se eto i zadovoljilo.“

Iz Badenske. Pišu novine, da se je freiburžki nadbiskup radi proglasa od 7. o. m. obratio na velikoga vojvodu s molbom: neka neda mienjati ugovora tako svečanim načinom ujamčena. Ujedno, kako se veli, očitova on: da je ugovor crkveni zakon, te se ga svaki katolik ima vjerno držati; ali da je i dvžavni ugovor, te se prava crkvi u njem podieljena nemogu uztegnuti bez njezina znanja i privole. Još je sve seosko svećenstvo u Badenskoj sbog ugovora na oboje komore predalo molbenicu, u kojoj se veli: „Katolici, većina državljanah sa svojimi pastiri zauzeti će se, da jim se neprikrate stara a ugovorom s nova priznana prava.“

Iz Rima. Dnevna zapovied generala Lamoricièra glasi ovako:

Vojnici! Nj. svetost papa Pio IX. dostoja pozvati me na častnu službu, da na obranu prezrenih i povriedjenih pravah njegovih nad vami preuzmem vrhovno zapovjedničtvo; a ja nekasneći ni časka latih se opet mača.

Gromki glas, štono nedavna s Vatikana obznani svietu pogibelji prieteće baštini sv. Petra, uzdrma katolike žestoko, pa ta žestina u tilji čas razleže se na sve krajeve svieta.

To dokazuje, da kršćanstvo nije samo vjera prosvietljenoga svieta, već da je ono načelo i prava duša prosvjete; dokazuje, da je papinstvo temelj, na kom se osniva kršćanstvo. Čini se, da sada svi kršćanski narodi uvidjaju one velike istine, koje sačinjavaju našu vjeroizpovied. Dan danas prieti Europi prevrat, kano što joj njekada pretijaše izlam; pa danas kano i vazda, gdje se radi o papinstvu, radi se o ćudoredju i slobodi svieta. Vojnici! budite dobre volje i vjerujte, da će nam Bog ohrabriti srdce prema uzvišenoj stvari, što nam ju povjeri, da ju branimo.

Rim na Uzkrs 1860. Vrhovni zapovjednik Lamoricière.

— Glasovita spomenica od 158 biskupah iz svih zemaljah podpisana i upravljena na sazvani al nedržani europejski kongres utješila je vrlo sv. otca; jer ako uračunamo 230 dopisah, koji jur prije stigoše iz Francezke, Talijanske, Španjolske itd. to se je s malom iznimkom sve biskupstvo složilo u jedan glas. Tim se smiri srdce svetoga otca, ucviljeno radi podaničke izjave milanezkoga duhovničtva, što u njoj neima za crkvu i njezino pravo ni jedne pametne rieči. U prkos tomu ruglu i sramoti zaslužuje da se pohvali poslanica g. Caccia, kaptolskoga vikara u Milanu, jer je ona primjer plemenite krepkoće. G. Caccia oprovrže viteškim načinom sumnje, u koje je upao, te piše kao pravi biskup. I drugi se (sed non omnes) drže čestito; nenapadaju ravno vladu, kojoj sad treba da se pokore; ali znadu svoje dužnosti, pa jih sviestno nastoje i ovršivati. Pismo amerikanskih biskupah hvali se takodjer jako. Dosjetka nadbiskupa new-yorčkoga: da je ovoga vieka već bio kralj u Rimu, al' da „nije kraljevao,“ mora njegdje ljudem zadavati velike brige. Upravo stiže pisamah iz Antverpe, iz 14 gradovah i više od 600 župah nadbiskupije mehlinske. Prvo ima 14000 podpisah, a druga sva skupa 60,000. Pismo biskupije montaltske u crkvenoj državi podpisaše svi biskupljani, sbog česa očitova sv. otac izručnikom, da ga to osobito veseli.

Iz Pariza 25. Ožujka. Visokočastni biskup orleanski propoviedaše jučer u crkvi sv. Roka, i to o dobrotvornih družtvih. Navala svieta bijaše velika. Slavnomu tomu biskupu pokazuje katolički puk u Parizu javno svakom prilikom veliko štovanje.

— U senatskoj sjednici na 23. Ožujka, u kojoj se, kako je jur znano, osramoti većina, nije bilo lionskoga nadbiskupa stožernika Bonalda. On sad u okružnici na duhovničtvo svoje biskupije ne samo da očituje, da ga u sjednici nije bilo, već priobćuje i govor, što bi ga bio držao, da je u njoj bio. Nalaže osim toga odvažno, da se molitve za papu nastave do Uzašašća Gospodnjega, i Petrov novčić što marljivije sabire.

* Profesor Vilelmo Kosegarten iz Gradca položi 13. o. m. u Beču u kapeli papinskoga poslaničtva kaloličku vjeroizpovied.

(Prodaja moćih). Kao pravo čudo vadimo evo nješto iz oglasa jedne starinare, iz česa se vidi, da i protestanti rade ono, u čem toliko prigovaraju katolikom: da naime štuju svetce i njihove ostanke. U tek izašlom popisu starinare J. L. Lipperta u Halli čita se (str. 44) od rieči do rieči ovako: „Rudež Goetheov u papirnatoj shrani s napisom: Goetheovi lasi za 30 talirah. Ovaj mu je rudež odrezan na 2. Ožujka 1823., kad se stade oporavljati od bolesti. Urednik ovoga popisa smatrao bi prodaju ovoga sv. ostanka kao bogumrzku pogrdu, kao uvredu veličanstva, ili prekršaj dužna štovanja ovoga njemačkoga Shakespearea, kad bi bilo i malo sumnje, da-li su ovo njegovi pravi lasi.“

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 18. U ČETVRTAK 3. SVIBNJA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu

Katolici u Hercegovini.

Putne bilježke god. 1859. od Lj-ra.

Mjesec je Rujan. U dolinah bosanskih težaci ćute još ljetni žar; ali putnika razhladjuju odasvuda kitne gore, i kroz srebreni piesak s čarobnim žuborom u niz tiho hrleći potočići, ter mu mučnost prevaljivati sveudilj jedne na druge naslanjajuće se vrleti olakšavaju. A pak uz taj lahak korak vrieme ti se daje o ljubovniče darovite prirode, kako možeš i lievo i desno obazirati se, te, ako ne dušu i srce, u njem tišteći nemilu kobnost prošlosti, a to barem oči svoje zabavljati dovoljno, zrijući neprekidne gizdave dubrave, a prokosne izpod njih čajire do žitniem viencom okrunjenih rodnih njivah, po kojih sretni žeteoci za svagdanji hljebac Bogu harnost žarku popievaju. Tamo gori pako, gdje vrhovi vitih omorikah unatječ modra neba zahitjaju, vidjaš pružene ravni, gdje duboka rosa usjevu zrjeti neda, niti jačemu hraštju godi vječno prelievanje hladnih vjetrićah, hrusti pašnici su plahoj zvjeradi, i domaćoj stoci prodolskih selah. . . Plodna je zemlja, odasvud vire iz nje Božji dari, sve je dobro, a ti si najbolji, ako umieš u tih čudesnih čarobnostih štovati onoga, koj je to svekoliko liepo uresio.

Za jedno osam časovah od grada Sarajeva prama podnevju jezdeći izlazi se na Bitovnju, jednu granu od gorostasnih alpah julianskih, koje su se gotovo jednostavnom kosom za Velebić držeći provukle skrozi Bosne, te onkraj Macedonije poronule u pučinu. Tu vidjah, gdje izza mene crna rieka i ini potoci u crno more odoše, a preda mnom vreošca trojanska (Trojanci) i drugi iztočnici pliju u poldnevnu dolinu, gdje jih prima valovita Neretva i brziem tekom unosi u jadranske vale. Odtuda s prieka strašno se cere goli visoki grebeni, što oblačne pramenove s mora na bosanske gore premeću; a tamo izza lanca od zapada k iztoku ponizanih bielih klisovah krije se pusta država hercega Stjepana, — ah! njekoč zemlja i gradovi u cvietu; ali čim sutra u nju koračiš, vidjeti ćeš, koli je kivna ruka barbarstva stlačila i sharala, štogodier bijaše dobra i liepa. . . Sam je puk ostao nebogi, svoju sreću i slobodu u prahu plačući. Evo naglim onamo, i kano nejako čedo, kad ugleda majku svoju, svakolika nježna uda trza, da joj u milo krilo što prije škoči, hitim prevaliti uzke provale neretavske, preći Ramu na visokom, kamenitom i hiljadugodišnjem svodu, presedlati Tovarnicu, staro hajdučko vrebalište, te izkoračiti danas na medju te divne zemlje, za kojom mi srce čezne. Podne nagnù, a padosmo na Doljane. Selo je muslomansko, položaj krasan, meni se zahtjedè ukraj tiha potočića, koj malo niže na visoku slapu žuboraše, na zelenoj rudini u hladu mlade murve odpočinuti i užinom se okriepiti. Tik mene pred osamljenom kućom stajaše mlada žena zanebljušena, behnući valjda od putnikah, koji se riedko ovuda namahuju, i u nje zaiskasmo: nebi-l' u kući vatre imala, da nam peče kahvu? „Boga mi ja je niesam nigda pekla, već ako vi umiete, ima vatre. Hajdete u kuću pa pecite!“ — Poznadosmo iz zakletve, u prieko kod kršćanah riedko čuvene, da je druge vjere, i pri tom nenadano nam bì, što nas u kuću nudi Turkinja; ali znajući, da seljani u ovih krajevih niesu sliepi sliedci fanatičnih kriocah ženskih glavah, poslužismo se njezinim blagovoljenjem. Moj pratioc ode s istom k vatri, odkud se s pripravljenim pitjem skupa povratiše k meni, smijući se u svojoj prostoti i nevinosti oboje, a govoreći mi sluga: „Evo moje rodice!“ . . Po namjeri pitajući Luka, da-li još žive njegova rodica, koju davno ugrabi ovdašnji njeki silni jenjičarin kano vuk iz stada nevino jaganjče, odgovori mu, da ona bijaše mla-

Digitized by Google

dica toga pliena Omerova; pa dok nam kahvu neboga mlada dvoraše, mogao si iz pitomijih ličnih crtah i žarenja krvi niz obraz poznavati trage kršćanske čednosti, jedinu ostavštinu majke, koju jošter divljačnost barbarstva nemogaše zagladiti. A kad ju pitah za ime, koje nam očitovati nehtjè, iz snuždena obličja štit' si mogao: koli i njoj srce peče žig nedjela roditeljičina; — a pak na dalje prigovorke, kojimi u njezine sviesti tavnu zavjesu dirasmo, da su joj smjele usne slòviti, što joj srce šaptaše, scienim: da bi joj se i [illegible] osmînulo. Kad joj pružih malahan darak za uslugu i ponudu crljenih jabukah, otrgoše joj se dvie žarke kapi izpod vedjah, ma nepadoše, uzdam se, na zemlju, jer s ovakih srčanih plamah pot grede gore, za niknuti ondje, gdje jih zloba svieta osušiti nemože. Suze su jedini liek ranam tuge prošaste, a sjemenje budućemu obradovanju. Mnozi susjedi izbezuknuti iz šljivikah motrahu neznana prišlaca, a možda i mrzko gledahu smjele razgovore s njihovom nevjestom. Ostà žena uz plot dubeći, občarana neobičnom posjetom, a crne joj zenice odoše uz brdo za nami. Njoj težko ostà na srcu, što nam zar iz okovah robstva svoga nemogaše reći, što za taj časak osjećaše, a ja, nigda je već vidjeti neuzdajući se, k vedru nebu rekoh: Višnji! koj svako jutro tako obilno orošaš ozgore smilje i bosilje, orosi i duše milost Tvoju žedjajuće. A tko će znati štioče! šta ima još po ovih pustih državah smjelošću samosilja zapasanih ovoj bjednoj rodici drugaricah, koje prošastih vremenah ili razkošnošću i prevarom zamamljene, ili goliem handjarom biesna bludnika zagnane — a pak i samom svojom sljepoćom zavedene po tminah bez luča svjetlosti blude, pa za dragom slobodom, evangjeoskim sljedbenicam danom, hlepe iz tužnih uzah svojih, i zanami mimo bračne zapore njihove prohodećimi čeznu bezufane, nemoguće nikomu odkriti gorko kajanje ili žudnju spasenja. Mi opet nesmiemo tim mučenicam podieliti inu utjehu, krom ufati se, da će jim angjeo sveće-nika onoga, koj sve k sebi zove, na pokonjem času šapnuti, da jih spasi vjera.

Žarko sunašce, brže od paripa moga, htjede pasti za pučinu zapadnu, nagleći žarinu svoju odnìeti drugomu svietu prije, no-li mene na prenoćje svede; ma premda mu vrsi visokoga Vrana lice zaklanjahu, ipak meni pomagahu iz visinah njegovi odbojni traci osmotriti divni prediel, u koj banuh. Na ždrielu sam jurve „Vrata“ zvanom, koja zatvaraju Bosnu od Hercegovine. Medju samimi vrsi od najvećih planinah pukla je ravan, planinsko polje (plateau) od više sahatah duljine, s rodnom pašom a mnozimi kladenci. Liepo je ovdje, ali tekar liepi su za ljetne vrele dneve poredani mnozi u naokolo stanovi, gdje stopanice smok spremaju u mjehove. Oko njih su torovi gradovi, a polje su prekrilile biele ovce ko šerezi sinjih labudovah; čobanice mlade na parove uz kudelju runo končajući zaglušuju brda popievkami, vrćuć na noćište svoja krda. Njim ti se odazivlju diple vologonjah i mladih momakah iz vršaja, a njihovim bjelorunim drugaricam iz popaska odblehuju dražestni janjci. I ratari izhajmiše jarme, i trudni vršioci vazdanji kolokret k stožini primotaše; i zvonari dojaviše na muzitbu marvu, a ja dojezdih s daleka upaženu čadoru. Sjetio sam se, čiji je taj platneni stanak; al' stanika kod njega nebi. Dočim meni za vidjelo pred čadorom oganj uzpiriše, u tom i mrak crni po poljani ležè; al' od njekuda iz ravni glasovita zatrubi trublja, — činiti se: viestnik Božjega suda u polje Jozafatovo na odgovor zove; jer koliko svirka u niemoj pustinji riče, toliko glasnije joj šuplje hridi odjekuju. „Misnik,“ rekoše, na Gospino pozdravljenje opominje. . . Ni vi visoki po kršćanskih zemljah zidi nijeste iz svojih bojnih zvonah večeras u oči Male Gospojine jasnije zazvučali, nu su ove po jeliku i po Vranu Božje zaromonile kule, pripomogav tankoj svirci oglasiti čast i štovje osvićućemu porodjenju Gospoje; nit' ste mogli više stvorenjah u jednom trenutku na čudan opaz prenuti; jer ne samo što je na glas ovi u poljani svako slovesno stvorenje nica zemlji gologlavo palo Gospoji nebeskoj pobožne pozdrave brojiti, nego su i plahe srne i divokozi po pećinah uzprednuv' s nogah stravni zvuk trublje propratili. . . Pa bi-li vjerovao čovječe! da se u ovoj bezgriešnoj pustinji, gdje te ništa od svjetovne sjajnosti sablazniti neima, nego ti samo s nebeskoga šara svjetionici svietle, možeš uznieti žarkom ćutju bogoljubnosti isto, kano kad te pred veličanstveno urešenim oltarom sladkopjevne cievi angjeoskimi napjevi opajaju. Prispjè i naš divni večernji trubioc sa šarenom morskom školjkom u ruci. To bješe fratar, pastir ovih planinskih pastirah, koj jih je sliedio kano što su oni ovce, pognavši jih na planinske pašnike o Vidovu danu, ter jih nebeskom pitjom pita, kao što oni krda svoja hrane travom zelenom; poji jih svetačnimi svjetovanji, i kriepi otajstvenimi kriepostmi, kano oni svoja stada hladnom vodom i solju; pazeći jih svedjer od grieha i napasti, kakono i vrstni čobani bjelorunke od vuka i metilja. Niti mrzka osamljenost, niti nesgoda stana ubožnoga, niti česti udarci škropca, bure i mraza nagnati će ga, da jih ostavi prije, neg' oni stoku svoju pojave o Miholju dnevu na humadna selišća. Tada, kad oni naprtjeni smočnim dobitkom s ugojenimi janjci veseli povrve na zavičaje, sliediti će jih i on radostan, uzdajući se:

Digitized by Google

da će iste tako naprtjene duhovniem blagom duša mu pratiti u staništa vječnosti.

(Dalje će sliediti.)

Fra Marian Šunjić

Reda S. O. Frane po Božjoj i S. Stola apoštolskoga milosti Biskup Panadenski, i Namjestnik apoštolski u Bosni.

(Konac.)

II. Pak evo nesretna udesa: sadašnji vladar Francuzke Napoleon III. koj je čovjek izvanrednimi darovi uma poput Napoleona I. od Boga ukrašen, i s njimi se sve do skoro na obranu i korist takodjer crkve kao vjeran sin služio, koj je sv. o. papu pristojno poštovao, i o svojih prijateljskih za crkvu namjerah uvjeravao, pa po tom i ljubav svih po svietu katolikah bio steko; sad namjesto branit, na način prvih kraljah francuzkih, baštinu sv. Petra, utvrdjenu zakonitim posjedovanjem od 1200 godinah, priklapa se ovi car kralju Sardinije, i piše sv. o. papi savjetujuć ga: da se odrekne te svetinje, svoje države na korist spomenutoga kralja. I ovo je druga poglavita stvar, koju nam sa svojom čvrstom odlukom sv. o. papa daje na znanje.

Zato sv. o. papa ranjen u srdce, što ga poče mraz biti, odkle imao se je nadati, da će ga sunce obasjati, premda stisnut sa svih stranah, očito i otvoreno sa slobodnimi i hrabrimi prsi apoštolskimi javlja svemu osobito katoličkomu svietu svoju stalnu odluku s nepobitnimi razlozi, kako je i caru odpisao, da je pripravan svaka najnemilija, pak i smrt pretrpit, prije neg bi privoljio, da se načme baština sv. Petra, po čem bi malo po malo njegovi nastupnici izgubivši državnu neodvisnost spali pod svjetovnu oblast drugih vladarah, ter tak bi opet sjajno lice zaručnice Isusove sv. crkve izgubiv slobodu potavnilo, pak bi se ponovila stara okrutna doba, kad su pape u tavnice i na stratišta vodjeni bili, što nisu mogli ni hotjeli stalna načela sv. vjere i evangjelja prilagoditi i prijaviti po vjetrovitoj volji vladarah, pod kojimi su stenjali.

Svatko vidi, da se ovdje neradi o kakovoj osobnoj vremenitoj koristi za kip oli rodbinu papinu, i da je baština sv. Petra svojstvo ne samo sv. stolice, već i svih po svietu narodah katoličkih, dakle i nas u Bosni. Ta i ja, kao i svi drugi biskupi prijašnji u Bosni, Hercegovini, Albaniji, i po svih nekatoličkih zemljah primo sam, i primam obilatu podporu novčanu od ove sv. baštine, koju nam milostna desnica sv. otca razdjeljuje, da možemo priuba pram dostojanstvu našega stanja živiti brez ikakva otežčanja ubogih narodah. Vi ste mi isti svi svjedoci: da vas badava brez najmanje za moje trude i uzdržanje vaše plaće i naknade služim; što nebi moglo biti, da mi sv. o. papa nešalje pomoći, od koje po nješto i vašim ubogim podjeljujem.

Bogati i sretni stanovnici ove papine države, koja je od prilike kolika naša sva Bosna, imali su vazda najpravedniju i najmilostiviju upravu, i kao otčinsko vladanje; premda stranputice uma, i razuzdanje tjelesnih požudah, što je protivno nauku Isusovu, nije im bilo u tolikoj mjeri dozvoljeno, kao u drugih svjetovnijih državah. I tude stoji pravi tajni uzrok njihova nezadovoljstva. Papa neda stranputno razumu i razpustno srdcu.

Dohodci ove crkvene države okreću se svi na najplemenitije, najpoštenije i najsvetije svrhe, kanoti: na pristojno uzdržanje visokoga dostojanstva papina; na nebrojene činovnike za obću korist po svem svietu sv. vjere i svega katoličanstva; na sjajne obrede sv. službe Božje; na neizbrojene zaklade za bolestnike, sjerote, uboge itd. osobito pak na odhranjenje i razašiljanje u najdalje kraje svieta, kako takodjer na svedjerno uzdržanje navjestiteljah sv. evangjelja, dakle posredno za sreću i spasenje svega plemena ljudskoga. Baština dakle sv. Petra jest obća baština svih, osobito jur katoličkih narodah; koju nijedan papa nit može, nit smie od Boga ikakvu vladaru svjetovnjemu odpustiti. I koj god vladar pruži svetogrdnu ruku na ovu baštinu, on bode u srdce svaku pravu katoličku dušu, i navlači na se mržnju i proklinjanje od 160 milionah vjernih sinovah sv. crkve; da i nespominjem razborne sljedbenike i drugih vjeroizpoviedanjah.

III. Zato dakle sv. o. papa, koj neima, čim bi se tolikom nasilju opiro, drugo, nego prosit obranu s neba od kralja kraljah po molitvah svojih, i svojih vjernih sinovah, svim nam preporučuje, što sam vam i prije na ime njegovo objavio, a i sad iznova preporučujem: da pritrostručite molitve, postove, lemozine, i druga dobra djela na spasonosne odluke sv. o. pape, i sv. crkve izbavljenje iz ovih pogibeljih, moleći po najmogućnijem utočišću neoskvrnjeno začete B. D. Marije, koja je najmilostivija svih nas majka, najpouzdanije ufanje naše, štit i nepokretni stup crkve svete; proseći takodjer krepku zaštitu sv. Petra, poglavara apoštolah, na kom kao na neoborivoj stieni (o koju će se sve striele i nasrtanja paklena uviek razbijati), sv. crkva od Isusa sagradjena sigurno počiva: utičimo se do najposli sv. Pavlu ap. i svim ss. dvoranom nebeskim, da i na njihove mile molbe prignut g. Bog ušutka ove burne vjetrove, i raztjera crne oblake, koji prieto i groze se sv. crkvi njegovoj, da s nebeskom svojom milosti prosvietli sve neprijatelje iste sv. crkve, i sv. stolice apoštolske, ter jih sa svojom svemogućom kriepostju izvede sa pogubnih stranputicah na pravi put istine, pravde i spasenja.

Ja vam svim suviše preporučujem: da ponizno s pouzdanjem molite sv. Mihovila poglavara korah angjeoskih, koj je priteko na pomoć Arkangjelu Gabrielu, za privit i prignut srdce cara perzianskoga Cira na želje sinovah izraelskih, za pustit ih na svoj zavičaj, i činit sagradit na novo Gospodinu crkvu u Jeruzolimu, pridobivši svu protivnu silu tajnih poticanjah zlobnoga Bel-

Digitized by Google

zebuba i njegovih poklisarah; molimo, reko, da isti sv. Mihovil pripomogne odvratiti pamet i srdce cara francuzkoga od spletakah i mrežah, u koje ga sve to više zapetljava, i na svoju stranu od prijašnjega dobroga pravca priteže obći neprijatelj crkve, a i njegove prave slave i dinastije. Ovom je caru Bog za njeko vrieme toliki upliv (moralni), i toliku silu (materialnu) ostavio na porabu i razpoloženje t. j. na prostu volju: da može u ovi mah kud nagne pritegnut, i svoju majku crkvu sa sv. o. papom ili zaštititi i utješiti, ili ožalostiti i još gore ucviliti. Duh katolički njegovim barjakom zaštitjen može se oporaviti, i bujno razvijati na spasenje i sreću svih narodah. Suprotivno on može sad pod svoju zastavu sbiti strašnu silu svih onih, kojim je naša sv. vjera, raj, pako i pretnje Božje ludorija, a krepko ustrojstvo sv. crkve i njezinih nepromjenljivih naukah stalnost svedjerni trn u oku i srdcu. Takih pak ljudih danas svuda ima više neg se misli. A jur se vidi: da novine i ljudi, koji nasrću na vjeru, papinstvo i prava crkvena, jesu na žalost kod njega pribraniji; dočim istih stvarih braniteljem usta se začiplju, i pera lome. Već se čine koraci k razkolničtvu s ustrojstvom narodne galikanske crkve, koje su načela po volji i želji Ludovika XIV. skrojena, jur od svih biskupah i katolikah odbačena. Već se u „Moniteuru“ naredjuje: da crkva ima stajati pod zakoni zemaljskimi. Dakle red bi bilo izbrisat sve iz evangjelja i iz članakah vjere te crkvenih zakonah, štogod bi se svidjelo nepoćudno ovim krojiteljem svjetovnih zakonah; dakle koliko državah, toliko evangjeljah. Već se usudjuje Thouvenel, koj je desna careva ruka, podučavati papu: da crkvena država, dakle i druga dobra i prava vremenita crkve, nespadaju na vjerozakon. Kad bi to istina bila, onda dosta bi bila i duša za sačinit čovjeka. Tà duhovna strana vjerozakona i crkve jest samo duša njezina, a crkva ima bit vidjena stvar na zemlji za bit koristna ljudem; vjerozakon dakle osim te duše mora imati i svoje tielo. Mora imati crkovnjak jednaka prava kao i drugi ljudi na zakonite časti i posjedovanja stvarih vremenitih, za moći se s njimi prosto na svoje svrhe služiti kao duša tielom u čovjeku.

Ovi stranputni početci i kriva načela mogu dovesti Napoleona s Francuzkom na ono, od šta on može biti sad i nemisli, niti nesluti. Kad jednomu čovjeku mnoge velike stvari i krupna zauzetja sretno pojdu za rukom, on naravno već misli: da njegovu umu ništa nedohitno, a njegovoj željeznoj volji ništa neima nedobitno. Ponosno slavoljubje potiče sve na nova neobična poduzetja. Lukavi savjeti, makar najpogibljiviji bili, dobri su i pravi: a svaki odpor, koj nit može nit smie izostati od strane crkve, postaje uvredom, a ova nesmie takodjer ostati neosvećena; a osveta velikih ljudih potiče na krivdu, progonstvo i na druge skrajnosti. Ovim stepenom i stazom išlo se je u Inglezkoj u vrieme Henrika VIII. i Elizabete, koji su odciepili onoliki narod od sv. crkve rimske.

Za molitvu dakle, i za najvruću molitvu prionimo: da Bog po svojih sv. angjelih odvrati ovoga cara od zlih savjetnikah, koje ako bude sliedit još dalje, premučno će se moći povratiti; jer da bi i najbistrija pravda i istina oči mu obasjala, preuzeta od strastih volja neće dati sklonit se na ponizno priznanje svojih pogrešakah. Ufajmo se u kriepost molitvah sv. crkve; u bistri i visoki um, a i sinovsko prijašnje srdce istoga cara prama sv. otcu i crkvi, da će ovi strah izčeznuti, i veselije sunce opet sv. crkvu obasjati. Molitve pak nek budu sljedeće na gori spomenute odluke:

1. U sve svetkovine i nedjelje svi po jednu krunicu Gospinu bilo kod mise, bilo u obćih molitvah medju obiteljmi.

2. Svatko nek svaki dan pregovara po tri „Otčenaša“ i tri „Zdravo Mario“ na uspomenu neoskvrnjenoga začetja Gospina.

3. U manastirih na večernjoj u nedjelje i svetkovine, exposito prius Ssmo in Ciborio, pjevanje običajnih letanijah Gospinih s molitvom za papu nek se na tu svrhu odredi.

Dok vam ovo, mila u Gospodinu bratjo i sinci, po dužnosti objavljujem, i stalnost u sv. vjeri s dobrimi djeli što ikad mogu više preporučujem, svim vam obilni blagosov na ime G. N. Isusa svesrdno podjeljujem.

Pisano u Gučjoj-Gori na 10. Ožujka 1860.

Fr. Marian Šunjić, biskup.

Književnost.

Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia . . ab Aug. Theiner, Tabulariorum vatican. praefecto etc. Romae 1860. Tom. II. (ab. a. 1352—1526). XXVI. p. 815. fol. Ciena 50 fran.

Priobćio Dr. *Fr. R.*

Jedva je godina minula, što u ovom listu (1859. br. 14. i 15.) progovorih o prvoj knjizi ovoga djela, vrlo važna za poviest zemlje Ugarske u obširnijem smislu. Evo sada već leži preda mnom druga knjiga, koja zahvaljuje svoj postanak darežljivosti ugarskoga episkopata i neutrudivoj radinosti poznatoga predstojnika tajnoga papinskoga arkiva. I o njoj budi njekoliko riečij ljubimcem narodne poviesti.

Ova knjiga u 886 listinah obsiže sgode skoro dvajuh viekov t. j. od god. 1352—1526; pače posljednji list dopire do Travnja god. 1527. Koli zanimiva je baš ova doba za ugarskoga povjestnika! Na početku iste kruna ugarska sjaše na glavi Ljudevita I. pridjevom velikoga, koj svojim umom i krepkom voljom znadijaše steći joj štovanje u cieloj Evropi; a na izmaku iste kruna sv. Stjepana padè sa slabe glave Ljudevita II pred noge Solimana II, koj bijaše naumio s njom gospodariti, kao da ju je digô iznad groba svoga svetca u Meki. Gdje listine

Digitized by Google

počimlju u ovoj knjizi, počimlje tako rekuć poviest Ugarske civilizirane; pošto Arpadovci uz sve svoje trude nisu joj znali, nisu mogli izbrisati s čela finski, čudski typ. Ugarska za njih bijaše viteška država; ali to viteštvo bijaše pomiešano s uralskom surovostju, borećom se sa zapadno-kršćanskom ugladjenostju. Pomislimo samo na Ugarsku još za predzadnjega Arpadovca Ladislava IV. S toga nitko nemože dosta ocieniti zasluge za Ugarsku dvajuh prvih Anžuvinác Karroberta i Ljudevita I. Koli visoka i spasonosna za prosvjetu Ugarske nije bila jedina misao i nakana utemeljiti „studium generale ad utilitatem regni Hungariae et aliarum partium vicinarum?“ Ovo novo i prvo u Ugarskoj sveučilište (u Pečuhu) papa Vrban V. pečatnicom od 2. Rujna 1366. potvrdi, običnimi povlasticami nadari, i pod svoju zaštitu primi. — Ali ostavimo takova razmatranja, te predjimo na naše stvari.

U toj knjizi ima mnogo listin za poviest hrvatsku, bosansku i srbsku, od kojih su mnoge sada prvi put tiskane. Njeke od ovih listin razjasnit će znatno gdjekoje sgode, odkriti će mnoge razloge i zamete kojekakovih podhvatov, popuniti na mnogih mjestih dojakošnja iztraživanja Tko se iole bavio poviestju, umjeti će ocieniti vriednost listine, koja mu razmrsi zamršeno pitanje, ili ga kratkim putem dovede do svjetla, do koga se on velikim trudom i mučnim okolišanjem jedva dovukao. Evo jedan primjer! Kad se god. 1856. povede rieč u nas: je-li Dimitar I, biskup zagrebački, jošte kao takov bio kardinal?“ štovani urednik „Kat. lista“ prof. Nikola Horvat, udarivši sasma kritičkim putem, iz suvremenih listin dokazà, da Dimitra dopadè grimiz-klobuk kao oštrogonskoga nadbiskupa, a ne kao biskupa zagrebačkoga, kao što mnogi mišljahu, zavedeni nestalnimi riečmi njekih pisác. Ovom istom prigodom trebalo je istomu razpravniku oprovrći mnienje Krčelića, Farlata i Schmita, kao da bi bio isti Dimitar biskup varadinski a ne zagrebački, dokazav putem listin, da on nije nikada sjedio na varadinskoj biskupskoj stolici, već da bijaše iz erdéljske izravno prenešen na zagrebačku. Sve ono, k čemu bijaše od potrebe proći dio diplomatara, vidi se i potvrdjuje se u dotičnih izvornih listinah iz tajnoga vatik. arkiva. U njem je naime pismo Vrbana V. od g. 1370, 15. Kal. Aug. (p. 99), zatiem Grgura XI. od 1371, 4. Kal. Oct. (p. 111), te drugo od god. 1372, 3. Kal. Nov. (pag. 129) na Dimitra kao erdeljskoga biskupa. Učeni Pray, na koga se pozivlje takodjer g. Horvat, spominje bullu Grgura XI. od 1376, X. kal. Febr. kojom bi bio Dimitar iz erdeljske biskupije prenešen na zagrebačku. U naših regestih je pismo Grgura XI. od 15. Veljače (pag. 159), kojim se nalaže pečuhskomu i vesprimskomu biskupu, da primu od Dimitra „juramentum fidelitatis.“ U tom pismu papa veli: „Cum nuper venerabilem fratrem nostrum Demetrium, Zagrabiensem, olim Transilvanensem episcopum a vinculo, quo eidem Transilvanensi ecclesiæ, cui tunc præerat, tenebatur . . . absolventes, ipsum ad ecclesiam Zagrabiensem, tunc pastore carentem, auctoritate in Episcopum. . .“ Zatim (ibid.) isti Grgur listinom od g. 1376, 31. Svibnja na Dimitra upravljenom dopuštja mu „ut consideratione etiam carissimi in Christo filii nostri Ludovici regis Hungariæ illustris pro te nobis super hoc humiliter supplicantis . . . hujusmodi ipsius regis ac tuis in hac parte supplicationibus inclinati . . . usque ad festum pentecostes proxime venturum in dicta Ecclesia, seu civitate vel diœcesi Zagrabiensi personaliter residere minime tenearis . . .“ Evo iz ovih dviuh listinah bjelodano se vidi, da Dimitar bijaše prenešen iz erdeljske biskupije na zagrebačku nješto prije („nuper“) od 15. Veljače 1376, a na njegovu i Ljudevitovu molbu oprošten ab officio residentiae do Duhova g. 1377. — Jednako lasnim putem dolazimo do pitanja glede na Dimitrovo stožerničtvo. Med regesti naime Vrbana VI. čita se (ibid. pag. 161) pismo njegovo na Dimitra oštrogonskoga nadbiskupa od g. 1381, 11. Siečnja, u kom papa mu piše: „Dudum siquidem ecclesia Strigoniensis ex eo pastoris solacio destituta, quod nos te, licet absentem, a vinculo, quo eidem ecclesie, cui tunc preeras, tenebaris, de apost. potestatis plenitudine absolventes, ut nobiscum onera universalis ecclesie partireris, ad Cardinalatus honorem duximus assumendum . . . ac volentes tam dicte ecclesie de gubernatore secundum cor nostrum ydoneo . . . ecclesiam predictam tibi usque ad nostrum beneplacitum auctoritate apost. duximus commendandam. Attendentes itaque, quod tu, qui de mandato nostro post hujusmodi assumptionem tuam ad Cardinalatus honorem in illis partibus continue permansisti, prout permanes, non solum predicte Strigoniensi Ecclesie, sed toti regno Ungariæ . . poteris esse multipliciter fructuosus, charissimi in Christo filii nostri Ludovici regis Ungariæ illustris nobis super hoc humiliter supplicantis precibus inclinati, predictam Strigoniensem Ecclesiam cum omnibns juribus et pertinenciis suis per te, quoad vixeris, tenendam, regendam, et etiam gubernandam, tibi tam in spiritualibus, quam etiam in temporalibus auctoritate apostolica commendamus. . .“ Iz ovoga opet jedinoga pisma vidi se: da papa Vrban VI. našega Dimitra kao nadbiskupa oštrogonskoga („cui tunc præeras“), oćrešivši ga od veza prama oštrogonskoj nadbiskupiji, imenovà ga kardinalom. Nù u isto doba dadè mu i na dalje upravljati oštrogonsku nadbiskupiju; ali samo dotle, dok bude se papi uzhtjelo. Napokon na molbu kralja Ljudevita i radi crkvene koristi potvrdi ga oštrogonskim nadbiskupom za sav život.

Oprostit će mi štioc, što se dotaknuh ovoga pitanja jurve riešenoga; pošto svaki može se osvjedočiti iz navedenih, kolika je korist listinam u tamnih i zamršenih pitanjih; tè će toga radi umjeti cieniti i sbirke i sabiraoce listin.

Ovom prilikom budi im slobodno pozornost obratiti još na njeka pitanja zamršena u našoj crkvenoj poviesti, koja će Theinerova regesta razmrsiti.

Digitized by Google

Farlati (Illyr. sacr. IV, 134) i po njem M. Sladović (Povĕsti bisk. senjske str. 102) misle, da poslie smrti Jakova Blaževića, koju oni na god. 1513. stavljaju, biskupija senjska bijaše izpražnjena sve do god. 1520. Biskup Čolić u svom imeniku biskupov senjskih (kod Schwandtnera: Script. rer. hung. III.) u to vrieme navadja za biskupa senjskoga glasovitoga kardinala Tomu Bakača, prvostolnika ugarskoga. Prem nisam nikada posumnjao o vjerodostojnosti Čolićeva imenika u obće, jer je sastavljen vrlo marljivo i savjestno; ali ovomu podatku nisam znao za temelj, pošto ga Čolić nenavadja. U papinskih regestih je pismo (pag. 613—614) Lava X. od god. 1513, 13. Rujna, u kom se čita: „Hodie siquidem ex certis causis tunc expressis ecclesiam Otthocensem ecclesie Segniensi, quam dilectus filius noster Thomas tit. S. Martini in montibus presbyter Cardinalis et Archiepiscopus Strigoniensis ex concessione et dispensatione apost. in commendam obtinet, quamdiu illam in hujusmodi commendam obtineret dumtaxat, Ven. fratris nostri Vincentii Episcopi Otthocensis ad id expresso accedente consensu de fratrum nostrorum consilio apost. auctoritate unimus, anexuimus et incorporavimus. . . Nos igitur . . . unionem et litteras predictas . . dicti Vincentii Episcopi etiam ad hoc expresso accedente consensu . . perpetuo extendimus et ampliamus, ita quod cedente vel decedente Vincentio Episcopo . . . etiam Ecclesia ipsa Otthocensi alias quovismodo vacante . . . liceat eidem Thome Cardinali et Commendatario et pro tempore existenti Episcopo Segniensi per se vel alium seu alios ecclesie Otthocensis ac illius civitatis et dioecesis in spiritualibus, et . . . temporalibus corporalem possessionem . . . libere apprehendere et perpetuo retinere, illiusque fructus, redditus . . . percipere et habere, ac in suorum et ipsarum Segniensis et Otthocensis ecclesiarum usus et utilitatem convertere, proviso quod propter easdem unionem, adnexionem et incorporationem dicta Ecclesia Otthocensis in spiritualibus non ledatur. . .“ Iz ove pečatnice dakle se bjelodano vidi, da izza smrti Jakova Blaževića, koj je imao umrieti iste god. 1513. bivši u Rimu na V. lat. saboru, Lav X dadè biskupiju senjsku Tomi Bakaču „in commendam“ *); s toga da je on bio „Commendatarius et pro tempore episcopus segniensis.“ Odavle biskupija senjska smije punim pravom ovoga slavnoga državnika i našinca, korien slavne hrvatske obitelji, uvrstiti med svoje vladike, i ustupiti mu mjesto u imeniku svojih vrhovnih pastirov. Toma Bakač imenovà za svoga namjestnika u upravljanju duhovnom biskupije senjske biskupa glasovitoga modruškoga ili krbavskoga Šimuna Benju-Kožičića. O tom slavnom muža i narodnom piscu pridržujem si svojom prigodom obširnije progovoriti.

Je-li isti Toma uživao povlasticu navedenom poveljom podieljenu mu glede na malenu biskupiju otočku, toga neznam; jer se niti nezna, je-li biskup Vinko Andrić odrekao se biskupiji otočkoj, kada-li umriè? Poslie njegove smrti, prem kralj Vladislav već g. 1502 bijaše na to privolio, da se biskupija otočka opet sdruži sa senjskom, nalazimo Petra Andrića posliednjim biskupom otočkim. — Med regesti čitamo još jednu listinu (pag. 391—393) tičuću se Blaža, prvoga biskupa otočkoga, koga papa Pio II. dne 15. Stud. 1463. imenovà iztražiteljem u parbi med Martinom Frankopanom i kaptolom zagrebačkim. Parbu ovu navadja Krčelić (Hist. Eccl. zagr. p. 180) i Farlati (Illyr. sacr. V, 487); ali nenavadjaju rečene listine.

Kao što bijaše raznovrstan i širok djelokrug našega Tome Bakača, navlastito za Vladislava II, tako obilata su vrela, iz kojih povjestnik može pregledati njegov neumorni život. Med Theinerovimi spomenici je do 30 listin, koje se tiču ovoga glasovitoga našinca (cf. pag. 557—562- 565—567, 571—573, 576, 586—589, 590, 593—615).

(Konac će sliediti.)

*) Po crkvenih zakonih beneficium et officium nesmiedu se razdružiti; jer korist ima biti sdružena s trhom i obratno. Nù iz osobitih razlogov „ex concessione et dispensatione apost.“ podieli se kadšto podarbina sine officio u strogom smislu. To je commenda. U takovu slučaju Commendatarius ima beneficium; ali officium pusti ovršavati kroz svoga namjestnika.

Mimogredni pogled na književnost magjarsku.

Ciela bi knjiga narasla, kad bi hotio pregled i razsud književstva magjarskoga samo od posliednjih deset godinah napisati. Kao što je u nas spomenuto vrieme najjalovije, tako je usuprot u susjedah naših najplodnije. U tom bi ih mogli za izgled si uzeti. A k tomu doprinelo je ponajviše družtvo sv. Stjepana, premda ne u onom razmjerju, kao što družtvo sv. Cirila i Metoda u Moravskoj, ili sv. Ivana Nep. u Pragu, izmed kojih prvo je samo prošaste godine 10,000, a drugo dvostruko toliko knjigah — inače istom namjerom i jezikom — medju puk podielilo. Svako od ovih družtvah (kao što i sv. Mohora) put nam je pokazalo k izdavanju dobrih pučkih knjigah; — nu pravoga duha za ustrojenje slična družtva još svejednako u nas neima! Boležljivi njeki duh žalibože zavladao je, ili se jedva sprema da se oporavi, čim se ozbiljnom cestom k prosvjeti vodećom uzteže udariti. Šta je dobra u oporavit se želećem duhu, u duhu na novo probudjene narodnosti, to se može, a i ima djelovanjem družtva sv. Cirila i Metoda izvesti, naime narodna nabožna prosvjeta. Manje je prikladno i dostatno za tu svrhu predstavljanje gdjekojega narodnoga kazališnoga komada; a neka bi k svrsi kako tako vodilo — opet bi strmoglavilo svu književnu djelatnost robsko te bezobzirno povadjanje za njekimi pretjeranimi zabludjenici na Dunaju. Nemože inače biti, već da godi

Digitized by Google

srdcu domoljuba, kad opazuje, da izčezava zlosretna mržnja izmedju dvajuh narodah, koji su kroz osam stotinah godinah bratinski dielili sreću i nesreću. — Reći bi, da su oba pripoznala težko stanje svoje, u koje su dospjeli uslied zavade, — reći bi, da su oba priznala mane svoje. Srodna težkoća traži srodna sredstva. Nu nam prije svega treba, da nalik njim s krepkim oduševljenjem ustrojimo družtvo, koje će promicati narodnu prosvjetu u katoličkom duhu. Nestašica opreznosti uviek je nahudila!

Al na stvar. Dva samo pisca hoću da navedem, i to samo glede njekih njihovih dielah, a to su djela, koja nije družtvo sv. Stjepana izdalo, već sami spisatelji. Prvi je preč. g. Hoványi. U njegovom djelu: *„Olasz út 1850.“* (Put u Italiu g. 1850) i *„Néhány hét a szent földön. Bécs 1858“* (Njekoliko nedjeljah u svetoj zemlji) nalazi katolik sve, što je ovdje i ondje zanimivo, nesravnivom točnostju, kratkoćom, dosjetljivostju i duhom — u istoj inače ogromno prostranoj književnosti — izraženo. Nu njegovi *„Levelek a fennsöbb Katholicismusról Bécs 1855“* (Listi o višjem katolicizmu) u 4 svezih upravo su klasično djelo za svaku književnost na polju obrane katolicizma proti kakvimgod imenom nazvanomu krivovjerstvu i filozofiji. Riedko se tko u naše doba najde, koj bi veću uslugu sv. vjeri mogao prinieti, kao što je rečenim djelom učinio izvrstni spisatelj. Ljubav kršćanska, te mržnja nevjere diše skroz i skroz. Za višje vrsti ljudih neima poučnije knjige; s toga bi želiti bilo, da se prevede.

Gledajmo drugoga pisca. Jednakim trudom kao i učenostju, a plamtećim domoljubjem spisano je djelo: *„Magyar ország Primása. Közjogi és történeti vázolat. Irta Török Janos, a magyar akademia tagja. Tizenöt Primás arczképével és számos archeologiai és heraldikai ábrával.* Pest 1859, u velikoj 4tini (Prvostolnik Ugarske. Obćepravan i povjestan nacrt. Spisao Ivan Török, član akademije magjarske. S obrazi od 15 prvostolnikah i mnogimi arkeolog. i heraldič. slikami u Pešti 1859). Važno, veoma važno djelo i za nas; nu zamjerna je i razlika duha medju prvašnjim i ovim spisateljem. Dočim prvi diše ljubavju kršćanskom: ov se strogo ad litteram drži prava, koje višeput u svom domoljubju tako tumači, da mora uvriediti inorodne sugradjane. Kroz 20 godinah nije taj čovjek ništa naučio i ništa zaboravio. Povjestnica bližnje prošlosti za njega je bez utiska ostala. Samo što nepita: Gdje je to patuljac-kraljestvo? — Prevedeno ovo djelo na naš jezik razpalilo bi vatru, za koju bi sreća bila, da se nije nikad zametnula! Želit bi bilo, da tako dragocjeno djelo ima manje pogrešakah tiska, osobito glede godinah, i da je strožjom iskrenostju pisano. Ja ću samo dva mjesta navesti. Na strani 11. piše spisatelj sa svom naivnostju ovako: „Nije moći kriviti magjarski narod onim griehom, kao da je prigodom osvojenja nove domovine kakvu života vriednu narodnost ili u istinu obstojeća državna prava prevrnuo; jer kad su ovu zemlju posjeli naši predji, na svem prostoru, koj se stere med Moravom i Savom, Savom i Iliriom, nalazili su pustu sarmatsku smjesu, koja je više priličila ljudskoj čordi, nego-li družtvenosti, te koja je za seljenja narodah amo tamo pometena i pomiešana svaku prolazeću novu čordu za gospodara svoga kao rob priznala.“ A na strani 13.: „Jedino došastje jakoga magjarskoga naroda, i njegovo medju slovjenske puke zagvozdjenje, te magjarske države ustrojenje jesu prepriečila: da već onda more slovjenskoga puka nije poplavilo svu Europu, te prepriečila, da inače neuklonivo sarmatsko gospodovanje nad svietom skrajnu iskru civilizacije kroz stoljetja nije ugasilo.“ A za Bele IV. niti riečcom nespominje Hrvatsku, mnogo manje Grobnik; već da Batukan, čuvši smrt Oktaja vrhovnoga kana, vrati se kroz Erdelj i Moldavu u svoj zavičaj.

Sav historički pregled u tom je duhu pisan. Ako tako piše član znanstvene akademije, i to povjestnički član — suvišno bi bilo tumačiti ćuti onih ljudih, koji u malo koju, ili samo u takovu historiu poviruju. S toga opetujem: da je vazda potrebito, da budemo na oprezu.

St. M.

Dopis.

† **Iz Senja.** Posliednji put javih u ovom našem glasniku, da su naša dva domorodca, Dr. Frane Rački i Stjepan Mlinarić, kanonici kod sbornoga kaptola sv. Jerolima u Rimu, postali: prvi začastnim komornikom — a drugi tajnim kapelanom nj. svetosti, i zajedno naznačio, kako s ovim odlikovanjem naš narodni zavod pomakuut je od sv. otca pape na on ugled, kojega mu polag današnjih okolnostih treba, da uspješno može djelovati i promicati posredno i neposredno duhovni napredak narodne naše prosvjete i sve to većega usredovničtva okolo nepokretnoga stožera vjerozakonskoga jedinstva. A da je ovomu odlikovanju ova višja pomisao, budi neposredno od velikoga i uzvišenoga duha Pia IX. budi posredno od kogagod sukromnoga zatočnika blagih i velikih pojmovah, za temelj postavljena bila, to nam već zasvjedočuje, svrnemo-li pogled na istu posebnu vlastitost predhvaljenih naslovah. Ne jednomu od štovanih čitateljah ovoga lista poznato će biti, da s ovakovimi počastnimi naslovi obdareni ne samo idu medju počastne prelate s pravom nositi talar ljubičaste boje, nego što je znamenitije, i u papinsku obitelj (famiglia pontificia) spadaju. S toga imadu pravo pribivati na opredieljenih mjestih kod svih svečanostih, koje čini sv. otac, pa u naznačenom redu ići u procesiju sa sv. otcem; i još druga ovim slična, koja polag obreda rimskoga bivaju crkvenim zakonom ustanovljena.

Ovo budi kao dodatak prošastoj prijavi, za da i oni od štovanih čitateljah „Kat. lista,“ koji s crkvenim obrednikom i obće i s ovakovimi počastnimi naslovi nisu imali prilike pobliže upoznat se, znadu, kako potanko u crkvi katoličkoj isti izvanjski obredi, koji baš u bitnost vjere nezasiecaju, opredieljeni su, i iz ovoga neka nauče

Digitized by Google

poznavati onaj blagi duh, koj zaručnicu Krstovu ne samo vazda kiti i sprovadja u njezinoj čistoći, nego koj joj sve to veću snagu podaje, da pod okriljem duha božanstvenoga čiste i neoskvrnjene čuva one dragocjenosti, koje joj nebeski zaručnik predade na zalog vječnjega mira i spasenja ljudih.

Viestnik.

Iz Zagreba. Nj. c. k. veličanstvo dostojalo je najvišjom svojom odlukom od 29. Travnja preuzvišenoga gospodina biskupa djakovskoga Josipa Jurja Strossmayera imenovati carevinskim savjetnikom od strane Hrvatske i Slavonije.

— Iz sigurnoga vrela doznajemo i ovlašćeni smo izjaviti: da je preuzoriti gospodin kardinal i nadbiskup zagrebački, kano prvostolnik hvrvatsko-slavonske crkvene države, s uzroka, što je nj. c. k. apošt. veličanstvo preuzvišenoga gospodina biskupa djakovačkoga, Josipa Jurja Strossmayera, carevinskim savjetnikom imenovalo, a po prvašnjoj previšjoj naredbi simadu se isti savjetnici navićanje mjeseca Svibnja u Beč sazvati, a nezna se jošte ni kada će početi, ni kada će se svršiti ta viećanja, — na 3. Lipnja t. g. sazvanu hrvatsko-slavonsku provincialnu synodu odlučio odgoditi na neizvjestno vrieme.

— Uzoriti gospodin kardinal i nadbiskup naš poklonio je 100 for. i znatnu množinu rubenine i odielah ovdašnjemu družtvu sv. Vinka za uboge. Dozvolom nj. uzoritosti mole i kupe za isto družtvo na korist ubogih milosrdne sestre po kućah dobrovoljne prineske, bilo i u iztrošenoj prtenini ili ponošenih haljinah.

Iz Rima. Sveti otac razposla ovih danah dvie prepoviedi: jednu kano vladar na sve evropejske sile, što mu je hajdučki zarobljena trećina države, a drugu kano glava crkve, što mu je svetogrdno orobljena crkva, te crkvene tate izobćio. Mislilo se je, da će se sardinski kralj izobćiti po imenu; nu sveti otac protegnuo je izobćenje dalje, nego bi čovjek bio mislio. Voli on slieditи velikoga si predšastnika Pia VII., koj neimenova Napoleona i. i ortakah mu. A zašto bi imenovao? Kano onda, tako i sada zna dotičnike sav sviet, a i oni sami znahu i znadu i sad, kamo smiera i dokle dosiže izobćenica, i to tako dobro, da su jur dali svietu njeku vrst prijamnice. Pošto se naime u Turinu već unapried do sita napsovaše i narugaše „staromu vatikanskomu oružju," dojde vlada na to: da joj proti izobćenju treba razposlati okružnicu. Iz toga priesnoga pisma vidi se sbilja, da su se u Turinu bojali: neće-li „grom s Vatikana" udariti u barutanu i drugo gorivo, što ga ima u obilju. Okružnica ta ima zanimivih stvarih, koje evo u jezgri priobćujemo. 1. Ima valjanih uzrokah, veli se u njoj, za vjerovati, da rimski dvor, pošto se sdruži Romanja, namjerava izobćiti kralja i ministerij. Premda takova šta neima moći, da oklaštri krunina prava (na Romanju!), to bi ipak moglo dići u zemlji prevrat. 2. Premda vlada nebrani, da se o izobćenju razborito razgovara, to ona ipak neće trpiti, da se pod njegovom izlikom smuti javni poredak, razdraži puk i podtiče mržnja na neodgovornu osobu kraljevu. 3. Najmanje bi se moglo dopustiti, da se pečatnica objavi s propoviednice, pribije na crkvena vrata ili priobći u pastirskih poslanicah. 4. Proti onim, koji bi radili protivno, preporuča vlada vlastim izkušenj uztuk: zatvor, uzaptu i parnicu. Ovo je indi štit od vatikanske striele. Luda prkosa! Ako je to, kako mu se vi rugate, „zahrdjalo oružje iz ropotarnice srednjega vieka, kojim maše slab starac," česa se bojite? Ako-li je pako to osuda sudca, što ga Bog stavi na svietu riečmi: „Što god svežeš (razvežeš ili izobćiš) na svietu, budi svezano na nebu," za što ju svaki katolik mora da drži: to vi kukavni divljani (cyclopes, titanes) neodbiste nebeskih strielah. Treba uzeti na um, da se je tu izobćenje primilo upravo onako, kano što ga u svako vrieme primiše izobćenici: s bjesnoćom, ruglom, psovkom, mržnjom i kletvom, ali i sa strahom. Svatko izobćen hrustio se je dosele, kao da mu nije ništa stalo do toga; ali u istinu svatko se težko zabrinuo. Je-li pako prvi učinak ovoga izobćenja upravo onakov, kakov bijaše vazda, to će biti onakove i posljedice, ma se izobćenici stavili na glavu. Ali sviet čekajući, da će se izobćiti sardinski kralj, malo što nezaboravi na savjetnika svih palikućah i crkvenih tatah, cara Ljudevita Napoleona. Sveti otac po pravici nezaboravi ni na njega, kano početnika svega zla. Zmija ćuteći se ošinutu i glavu si pritisnutu ciknu: „Ni bula, ni breve, ni razpis, ni pastirski list, ni naputak od rimskoga dvora, pa bilo to baš na posebnika, nesmie se bez vladine dozvole primiti, tiskati, obznaniti ili ovršiti." Tu se je javila sviest. Pa doista! nebi ni pravo bilo, da bude Viktor Emanuel sam izobćen bio, a njegovim ortakom u otimačini da bi se progledalo kroz prste. Što je onaj više kriv, koj prižeže krov, nego onaj, koj ga naputi i podmiti?

Iz Turina. Jedan od najbjesnijih crkvinih neprijateljah bijaše u Turinu Bianchi Giovini, koj je osobito u svom listu „L' Unione" sve moguće radio, da svietu izčupa iz srdca vjeru, obruži ju i omrazi, i komu nebijaše tako sramotna oružja, da njim nenapadne katoličku crkvu. Njega neboga udari kâp, i malo što nezaglavi. Ali u oči smrti činilo mu se čudnovato pri duši: što ima ne samo smrt, van vječnost i sud. I sbilja, Bianchi Giovini uprosi u crkve oproštenje, zovnu svećenika prije toliko huljena, da prime otajstva. Al' eto! on se oporavio, pa ćemo vidjeti: da-li mu je obraćenje pravo i tvrdo.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Preminuo je Nikola Kerekoviċ, župnik oriovački. — Antun Zelić, kapelan u Feričancih, ide za župnoga upravljatelja u Jasenovac.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 19. U ČETVRTAK 10. SVIBNJA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Katolici u Hercegovini.

Putne bilježke god. 1859. od Lj—ra.

(Dalje.)

Svanulo je. Istoga onoga sinoćnjega sunašca još jasniji traci trnuše jurve visine, novomu danu nova blagodat Tvorčevu noseći. Sve se mije, češlja i za misni sabor sprema; a ja putujem. Od pole ravna polja mrklo mi je bilo gazeći preko prave saharske pustare; jer je oštra bura, koja i tad bješe razmahala krila, do živca rudinu smahnula, te zemaljski živalj tako oprlila, da već ništa nicati neće. Sjetih se istom, koja je sila ona gorostasna brda odavle tja do mora opekla i olizala, da golućom daju toli neprijazan izgled. Zapadni lakat ove pustinje prehvaća prostranije polje Duvno, naseljeno množtvom puka katoličkoga, na četiri goleme župe razdieljenoga: Seonica, Grabovica, Mokronoga, Roškopolje. Ove posljednje skrajno selo Vinica graniči s austrianskom medjom; njemu ciglom i prvom u cieloj Hercegovini pade u dio uživati jedan dokaz skoro izvojevane turske tolerancije, što mu se od preklani sazidana crkvica (za koje udobnost jedan komadić zemlje Derviš-beg Teskeredžić Travnjanin, jedini lojalni muslomanin u Bosni, dragovoljno ustupi) malahnim zvoncem kiti i ponosi. Svikolici skupa i najveličanstveniji obredi, poosob kršćanskoga bogoštovja, i ciela gradjanska sloboda i jednakost podložničtva, kada (?) se u turskom carstvu udjelotvori, neće vladajuće vjere štovaoce dirnuti i zlobom zakorjela srca stužiti toliko, koliko sami i najmanji molitvoviestnik kršćanski. A pak on i jest znak slobodnoga očitovanja evangjeoskoga — stieg slavodobitne nebeske istine i svjetlosti, pred kojom valja da se ništre tmine adske, i raztoče angjeli mračnih učiteljah. O! vi liepi toliki hrami, krasni žrtvenici, bezkrvnimi svetilišti osvećeni, koji po pustih zamacih niemi tako moćno, toli divno svoje pobožnike k sebi gibati umiete, jeda-li ćete jednoč jasnim, smjelim glasnikom ovim oglasiti vječnom veličanstvu hvalu u visine, a mir i krotkost na zemlji ljudem? . . . Ove mi župe ostaše desno, a još jedna u Rakitnu lievo. Ja sam jih promašio, jer mi žudno oko unapried uteče na njeki pravo sprama mnome uznešeni hum: upoznao sam Radovan planinu, s kojega pirnu lahki vjetrić, te mi prijaše kano djetetu mlieko i med. Nije ni daleko ta hrastova gora; ali ja sam se tiskao tako, da mi susretnici govorahu, a možda se i posmjehivahu: Tà polahko, možeš gdje hoćeš. Tada istom i još jednoč u nevinstvu mome osjećao sam težki uzdah zatočenoga pievca: „Est aliquid patriis prope finibus esse“ — i mogao sam se više putah jednakom žudnjom pridružiti jadovanju njegovu; ma različni smo toliko: što je vapaj njegov s njim legao u hladni grob, a moj evo nakon toliko ružnih i liepih lietah rodjeni vjetrić snima i u zaboravnost nosi. Duh mi je vedar, a lagahan sam toli, da bi preletio od stadskih i čobanskih glasovah romoneću goru, da me mile doline, kud sam blage jaganjce njekoč pasao, nabrajajući uz diple blažene dneve moje, i gusti liesi, kroz koje me zamamljivahu nestašni kozlići, nepriečijahu... Gradio sam ljestvicu od tisuću stopnikah, niz koje brojeći svoje uspomene drage silazio sam u raj djetinstva svoga . . . obzirao sam se u stravne riečinske litice, izpitujući: ima-li još vilah, koje sam tada po maglovitih jutrih na sviralske piske čudnimi pjesni odzivati se čujavao, mnijući, da bi sad tumačiti znao te čarne glase, koji mi tajni ostaše; ali njih nije jurve, — prošle su kao što su protekli i moji mladi dnevi. . . Misari od mise vrćući se sretali su me, promašila me je i rodjena sestra i nejaviv se bratu svomu, — čopori

Digitized by Google

rodbine čudili su se basajućemu putniku, koj poimence pita za dole i klance, poznaje stiene i dubove, a rodjenih svojih poznati neumie. Tako je; stiene su i danas iste, brda ostala su brda, ali mi smo se promienili. — Na Radovanu nova mi radost sinu, jer ugledah već dugu ravnicu, i naokolo seoca razsijana u nizu. Na samom podnožju huma leglo je selo Rastovača; po njem bludjah dugo brojeć čarobne slamne kućarke, te nabrojih jednu ubogu uz hrast prislonjenu stanicu, koja mi zanesè oči i dušu s njimi. . . Koliko je sunce tekom skorilo, da s tih nizkih krovovah danju luču snimi, toliko sam i većma ja hrlio, da pod njimi najdem noćni počinak. . . Cigli je jedan dom gradiva biela; tamo stigoh k vriednomu župniku, staromu prijatelju Fr. Iliji G. na ljubav.

Gle! tamo u smjernu seocu pod zelenim dubom tihan oganj piri uz ubožnu kuću starca Rade M. a k njoj se seljani, staro i nejako sastiguje, ter Radina nenadnoga gosta cjelovnimi darivaju dari; a vele je liepo vidjeti, kako koliko godier ognjani plami obraze pohodjanah, — koje si iz istovjetne naličnosti svekolike istoj porodici dosuditi mogao — žarkimi traci ožaravaše, toliko jim prišlaca dragostno gledanje čednu ružu ljubavi na jagodice svijaše; — pa jim i tišina neba godi, da s rodjenim gostom prijaznije sjele, i mila sborenja nakladaju. Nu da je noć i za godinu duga, jedva bi se to sjelo narazgovaralo; al pola je je minulo jurve, razstaju se, sladka osjećanja u samoću noseć nadoknadjat. Putnik pako usudiv se preći častne pragove one. s kojih je prvim desnim korakom njegda u bieli sviet izkoračio, hita se nica do blagoslovljenoga ognjišta, s kojega je prve kuse krušca zemaljskoga kušnuo, krijući dvie tople suze u očiuh, da nebi blaženih dušah, što ga s veseljem gledahu, povriedile, plakaše sladko, i moljaše se Bogu, što ga u tom kutu bitjem obdari, tako krotko, kakono bi se majka nad uzkrišenim čedom molila. Stanica je sasvim ubožna, ma je svetinje i nevinih uspomenah za njega puna. Po tom priniko je k slamnoj posteljici; ali mjesto da bi se s niemim snom grlio, on se s poštovanimi sjenami onieh, koji ga na put Božji u povitku zavjetovaše, i koje po mraku toga krova nad njime bludjahu, buduć i njih prišastje njegovo ganulo, razgovara . . . napokon i s timi pokojnimi, u njegovoj tek mašti živućimi slikami, nieme razgovore dospjevši, čednimi uspomenami zlatne dobe svoje kano u titrahnoj zibci uljuljan usne u istom trudnom krevetiću, gdje su mu otac davno, a skoro majka usnuli snom vjekovitim.

Zorom opet gromila ubrana i odjevena puka vrvi k istomu sinoćnjemu sborištu, te pokle se uz hrast oltar razastrè, niče svećenik izpod tavnoga krovića, pa razklopiv svete knjige žrtvuje Otcu Višnjemu misne molitve za izpokojenje prešavših roditeljskih dušah, a živim rodjakom daje kušati božanstvenoga kruha svetotajne milosti, djeleći jim mjesto darovah blagoslov i ljubav. . — Misniku je srce puno, gledeći pred sobom klečeće jato uzmnožanih stricah i rodjakah, bratju i sestre svoje, a njihove oči od milinja lica suzami kropljahu. jerbo puci ovi štuju za golemo milovanje Božje, ako jim se koj od koljena na njegovu službu zavjetuje, budući jih bližnici i zemljaci za diku prstom kažu ovamo, a onamo ufaju se svojega bogougodnika sva kriepostna djela i molenja udioničtvovati. — A pak ti izobiteljni sine, pristojni redovniče ti! reci mi, neizpokojava-li ti se smirena sviest tvoja sada, koja te valjda kadšto u odstranjenom samobitstvovanju željom svojbitnosti moraše, dieleći istom toli uznieto radovanje srodnih dušah, koje te pred sobom tekar kanoti vlastite pobožnosti zavjetni pilj gledaju! Neodamjenjuju-li ti svi oni dani gorci, što ti težko ostavljenje svjetovnosti i mučno samoga sebe odrečenje daje, već držeći sreću ne za samu sućnost vlastitu živiti, da-li za korist, utjehu i ponos tolikih svojih! . . Ljestvica si, uz koju vrle duše njihove smiono na nebo penju se . . . Otčev plug i ostan ostavio si, ali težiš teg blagoslovljeni, u kom radja kruh vječne sitosti, pića blaženstva obitelji puno obilatijoj, nego bi sama tvoja bila. — Ako se smilujete, izpratite putnika nedaleko od te kuće, u kojoj on jošter jednoč poručà pogače i sate, što mu pčele s rosna vrieska iz prodolja, kud on od želje ni očima doprieti nemože, dohraniše, — vidider te ga tamo, gdjeno u hladu stoljetna dublja poredani leže grobovi, kano od sjeverna leda padši labudovi, visokimi križi, vjere sidrî urešeni; kako ga njetko od žalostnih u žalostnu uvede ogradu, i pokazav mu prstom samo (valjda reći nemogaše) do najvećega križa uzidanu kosturnicu, koju jošter od suzah neosušena pusta nosila krijahu, ostavì sama. Ah! njegovi su u tom vječnom osjenu hladnjući predšlaci . . . . ma kako bi, da se s njimi pita i miluje? . . . Zahman željom življom od ognja blage sjene sukobiti iskaše. . . zahman otca, majku, koje i smrtju pod istom pločom sdružene gleda, kišom iz očiuh budi, koreć udes nemio. što im nedade za života ljubav svoga čeda izkušati. — Mogila sinja odgovora neima, jer se u njoj samo mir i pokoj grli s prhlim prahom. . . Čim-li roditeljski štovaoc zadušbena opiela s gorcimi vapaji sricaše. i bližnje su hvoje tugovale: samo za jade viek neznajući slavuljak nehajnim glasom težko mu ridanje začinjaše, ter voljaše da mu je taj danak sudjeni, kako bi mu ljestor koja nevina ruka oči

Digitized by Google

zatvoriti došla, da pridružen srodnim ostankom i njegovo mirno tude boravljenje divni susjed zabavlja, a kitno granje goji mu sjenu tjelesnosti i jutrenom rosom poji do uzkrišenja. . . Dieu donne la paix aux morts, la passion aux vivans. . . Kini se i za uviek s Bogom reci gluhoj mogili, o sjerotno srce! . . otišao je. — A ti vrli putniče! mimoišav po vremenu groblje „Martića križ“ zvano, učeći u krstnu stienu bilježeno: Hladnim kostima Roditeljah svojih Grge Martića i Jeline od Kukuljevića ovi biljeg sinovskog štovanja postavi Fr. Gr. misnik g. s. 1859. (Piis manibus parentum suorum Gregorii M. et Helenae de Ku. hoc perennis amoris monimento parentavit filius Fr. Gr. Sacerdos A. S. MDCCCLIX.) reci: Pokojnim pokoj! —

Ravna od 5 satih duga poljana zove se Posušje, župa sa 500 samih katoličkih obiteljih napučena. Za polu časa od doma župnikova, i od onih ljuto oplakanih kosturnicah krenuv evo sam na medji, gdje se dva carstva rukuju, — gdje iztočno mrtvilo susreta zapadnu živahnost... A sbilja ljudi! daleko ti je babilonska tama zrake svjetlila sukobila, tere još i danas nakon silnih naporah uma i mača prostrane zemlje buji, i nebrojne puke groznim mrakom sapinje. . Ako glednem u prama se, vidim liepe kuće, ravne drume, napredujuće njive, biele hrame sa zvonikah podnevnu slavu glasujuće: milo mi je, pjeva mi se. Ako-li se nazad vrnem, eto tavni kućarci, oglodane njive, a misari posuški uvješćenom dnevnom dobju pod lúk neba sabrani mukliem obredom svetinju blagdana svetkujući: hoće mi se plakati... Sbilja vi veliki dusi! dobrotvori pukah, silni borci slobode i hrabri štitioci evangjeoskoga napredovanja, koji valjalštinom vašom ćak činezke prolomiste zide, ter izza njih sjajnost križa u oči krutih mandarinah činite svietliti, i za valovitim Gangesom iste strašnoga Lame i sanah-skritih okorne tajnike na svetinje kršćanske smetate mrzko gledati, — jeda-li već nije doba, da tilja iskrica čovjekoljubive skrbi vaše grane i u ove tik uz vašu sreću plačuće doline, gdje se jošter u nepokornoj sili vajnoga fanatizma hrusti pakost, i srećom nedužnih pukah umeće? . . Eto nisu davno vriedni dalmatinski bojnici razpudili kabile gluposti iz krajištah svojih, pak nu svrni se u dokrajno selo Mehmedoviće, ter prispodobi mirno stanje Š. Kukuljevića — ujca moga — uz svakostruki blagoslov vremenitoga užitka sa sudbinom amo za brdom ostavšega renegatske njive težitelja — brata mi nebogoga — koj hljebac života sa žučju smače, da se osvjedočiš: koli se taštom obmamom pitaju oni, koji o oporavljenju zlostavljenoga kršćanstva u ovih područjih sanjaju . . . Nebih sgriešio, kad bi onu osudu bezufanosti s paklenih vratah, koju tamo okrunjeni pjesnik vjekovati vidjè, na štit agarjanskoga gospodstva prenio: „Lasciate ogni speranza voi, chi entrate!“

A pak ti ubava zemljo, otačbino moja! prem u tebi libanonskih kedarah nije, nit zaalpinskih razkošnih ladanjah, niti nilskih bujnih prodolicah, ništa krasno i ubrano, — veće golo siromaštvo i neznanstvo, tuga i nevolja bezkrajna; — ništa manje ima nješto u gori-li, u vodi-li, u zraku-li tvom toli čarobno i sveto, što u jeziku našem tako dražestno, kako ćutim, izreći neumiem, a ono jest, po čem marva ista svoje lono onako jako miluje i k njemu se uzvraća, — ono, zašto čovjek nemari i sam sebe, što za cieli sviet neda, pregorjeti — onaj dohvat mi nadvisujući čar, koga istiniti domoljub, slavni O'Connell izrazit mi pomaže: „Carior mihi es patria! in ruinis, in tenebris, in plaga, quam si totus mundus luceret a combusta saga“ — ter tako me s tobom milo spaja, da, gdjegod sam, mora bluditi za tobom duh moj, dokle goder sa životom tiela druguje, kivni tvoj udes zlobeći, a osvješćenju ti se od Boga nadajući. S Bogom! —

(Dalje će slieditu.)

Književnost.

Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia . . ab Aug. Theiner, Tabulariorum vatican. praefecto etc. Romae 1860. Tom. II. (ab. a. 1352—1526). XXVI. p. 815. fol. Ciena 50 fran.

Priobćio Dr. *Fr. R.*

(Konac.)

Zaslužni Krčelić veli (Hist. Eccl. pag. 176) punim pravom: „summi laboris est a Sigismundi morte ad Mathiae tempora Ecclesiarum Hungariæ Pontifices erruere ob rerum, quæ agebantur, faciem.“ To je živa istina, koju sám Krčelić ćutijaše. Jur o Abelu malo što znadijaše (ibid. p. 171); a tu oskudicu popunit će povjestnik listom pape Eugena IV. od god. 1438, 30. Stud. na kralja Alberta u vatik. regestih (p. 218, 219). Sám Krčelić nije nikakova spomenika vidio o tom Abelu; već se pozivlje na dvie listine vidjene po Vitezoviću i o. Bedekoviću, izmed kojih na jednoj (vugrovačkoj) je podpisan kao „administrator Ecclesiæ Zagrabiensis,“ a na drugoj (remetskoj) kao biskup zagrebački. Nù iz pomenutoga lista Eugenova vidi se, da je još kralj Sigismund papu molio, da naimenuje Abela biskupom zagrebačkim; da je ovu molbu ponovio i kralj Alberto odmah poslie krunjenja. Nù pošto se sv. stolica oglušavala „eo quod dictus Abel minor annis existeret,“ isti kralj molbami nemirovaše poslavši u tu svrhu k papi svoga poslanika. Na

Digitized by Google

što papa naloži „Ludovico Episcopo Tervisino, Padue tunc agenti, ut prefatum Abel in eo loco studentem ad se vocatum examinaret diligenter.“ Iza ovoga izpita tek imenovà ga Eugen „in administratorem dicte Ecclesie usque ad ætatem legitimam, et deinde usque ad sedis apostolice beneplacitum.“ Nù jedva Abel dodjè u Zagreb, Alberto napisà papi „querulas litteras, per quas instanter precaris, ut dictum Abel ab ea administratione velimus absolvere: causas in medium profers, clamorem videlicet cleri et populi Zagrabiensis, malum regimen ipsius Ecclesiæ in preteritum ac ejus Abel inhabilitatem, de quibus non eras antea informatus. Addis insuper, ut ecclesie illi de dilecto filio Benedicto præposito ecclesie Alberegalis, etiam notario nostro providere velimus.“ Papa nehtjedè se prenagliti (to je ona velika kriepost rimskoga dvora, kojoj se čudi današnja diplomacija); već izruči iztragu svomu poslaniku Ivanu, biskupu senjskomu.

Isti Krčelić vrlo zamršeno piše o naimenovanju biskupa Benedikta (pag. 173), i o biskupovanju Dimitra II. (p. 179). Farlati nješto obširnije govori (V, 473 et seq.) o razmirici med Benediktom i Dimitrom, tè ugarskom vladom i sv. stolicom. Ali ni jedan ni drugi povjestnik nespominju razmirice nastavše med Baltazarom (Krčelić p. 176. Farlati p. 486.) i Tomom „de Debreneche;“ pošto ovoga naimenovà Nikola V. a onoga urinuše celjski i zagorski grofovi, „ad quem (Ulricum Comitem Cilie) de antiqua consuetudine ac ex privilegiis regiis presentatio persone idonee in episcopum Zagrabiensem, dum ipsa ecclesia vacaret, pertinere asserebatur.“ Pače ovaj Toma, naimenovan za biskupa zagrebačkoga od sv. stolice, našim povjestnikom nije poznat ni po imenu. Ovu razmiricu razjasnjuju listine u naših regestih (cf. pag. 258—261, 286, 287, 292—294, 301—303, 306 etc.), iz kojih se takodje vidi, da se Krčelić prevari pišuć, da Nikola V. g. 1454. Baltazara potvrdì. O toj razmirici, ako Bog da, u svoje vrieme više; jer bismo prekoračili granice književnoga izvjestja napomenuv ju ovdje obširnije.

Malo više navedoh Ivana biskupa senjskoga i apost. poklisara. Bijaše iz obitelji de Dominis (Gospodnetić) iz Raba. O njem Ugheli i Farlati (IV, 127) vele, da bijaše prenešen god. 1436. na jakinsku stolicu. Isto prevedè M. Sladović (op. cit. p. 99). Ali tomu nije takò. U regestih Eugena IV. navadja se (p. 217) još god. 1438 kao biskup senjski; u mene pako je izvorna listina na kvieru od god. 1440, 20. Srpnja, u kojoj se navadja „Johannes de Dominis, dei et apost. sedis gratia episcopus Segniensis.“

U ovo njekoliko redák nije možno strpati sve one koristi, koje će crpiti naša poviest iz Theinerovih spomenikah. Izmed svih biskupij najjače je u njih zastupana biskupija zagrebačka, zatiem bosanska i sriemska. I ovdje budi mi dozvoljeno opaziti nješto samo mimogrede. Farlati (Illyr. sacr. IV, 64) pišući o Petru II. biskupu bosanskom nezna, što se s njim dogodilo iza god. 1373, tè iza njega navadja Dominika, o kom nalazi prvu viest tek god. 1379. Sve ovo predjè u dotične schematisme. Nù regesta doskočiše i toj nestašici. Med njimi je naime list Grgura XI. od god. 1376, 21. Siečnja na biskupe zagrebačkoga i varadinskoga, kojim nalaže primiti zakletvu vjernosti od Petra „olim Bosnensi episcopo, quem nuper a vinculo, quo Bosnensi Ecclesiae, cui tunc praeerat, tenebatur . . . absolventes, ipsum ad ecclesiam Jaurinensem tunc vacantem . . duxerimus transferendum . : .“ (pag. 158). Drugim pismom od 13. Veljače 1376 isti papa nalaže nadbiskupu oštrogonskomu i biskupu čanadskomu primiti zakletvu vjernosti od rečenoga Dominika, o kom se veli: „cum nuper ven. fratrem nostrum Dominicum episcopum Bosnensem olim Jadrensem Archiepiscopum a vinculo, quo Jadrensi Ecclesie, cui tunc preerat, tenebatur, . . . absolventes, ipsum ad ecclesiam Bosnensem tunc vacantem auctoritate apost. duximus transferendum.“ Iz ovih dvajuh sada objelodanjenih pisám saznadosmo: da Petar bijaše početkom godine 1376 premješten iz bosanske na gjursku, tè u isto vrieme Dominik iz zadarske nadbitkupije na bosansku stolicu. Farlati pišući o Dominiku, zadarskom nadbiskupu, (V, 97) neznadijaše, da je to onaj isti crkvenjak, o kom pisaše u bosanskoj biskupiji. Ovomu premještenju daše povod valjda razmirice zametnute med Dominikom i Zadrani.

Jedan izmed najslavnijih našinac u XVI vieku, koji sve svoje sile potamljeloj kruni sv. Stjepana posveti, bijaše jamačno Stjepan Brodarić (Brodericus), pečuhski predstavnik, biskup sriemski, kanciler i vjerni poklisar kralja Ljudevita II. Iz vatikanskih listin, koje se tiču ovoga muža, dao bi se podpuniji i sjajniji životopis sastaviti (cf. pag. 631—633, 638, 640, 645, 651, 653—55, 663, 664, 674, 675), nego-li se čita u Illyr. sacr. VII, 562—564.

Ovih htjedoh se dotaknuti o crkvenoj poviesti našoj, na koliko će joj sinut svjetla iz vatikanskih listin u pomenutoj sbirci.

Ali i naša državna poviest umiet će se s njimi koristiti. U ovoj sbirci razmataju se sgode pred očima povjestnika od jedne godine do druge, od mjeseca do mjeseca. Velike osnove proti Turčinu, koje snovaše i oživotvaraše rimska stolica, i s kojimi se bavljaše sva Evropa u XIV—XVI vieku, narisane su u ovih regestih vjernom i živom mastju. U tom junačkom skoku naš narod bijaše prvi; pà se ga zato i listine sjetjaju. Nù da bi jih hteo navesti, bilo bi mi navesti pol knjige. Naši junaci, koji imadu za čovječanstvo bar tolike zasluge, kolike franački, englezki, normanski, njemački u križarskih vojnah, dostojnom slavom se spominju. Ovdje ti je slavni ban hrvatski biskup Petar Berislavić (pag. 559—563, 578), slavni Frankopani knezovi Bernardin, Krištofor, Franjo Blagajski, Gjuro koločki nadbiskup, Ferdinand, Stjepan poznat diplomat i poklisar Matije Korvina (pag. 648 649. 652. 654. 623. 650. 350. 357 382—392. 415); ovdje

Digitized by Google

Ivan Karlović (p. 650), Petar Kružić, kapetan senjski i knez kliški (p. 641—651, 656) itd. Bosanska državna poviest znatno će se obogatiti resultati iz ovih listin. Tuj ima mnogo listin tičućih se ne samo države bosanske reda sv. Franje, koja bijaše svagdje umiešana u poslove svoje nesretne otačbine, nego i banov i kraljev bosankih, i ostalih velikašev. Najprije nesretne razmirice patarenske (pag. 177, 237, 255, 264, 358, 359, 363), a zatiem turske navale stavljahu Bosnu u neprestani odnošaj s Vatikanom. U tih listinah pored Stjepana Dušana (p. 8, 11—15) i Stjepana Uroša (p. 13—14), srbskih carev, spominju se Stjepan Tomaš (p. 233, 236, 237, 255, 264—266, 271, 272, 291, 292, 296—299, 327, 358, 363, 369) i Stjepan Tomašević (265, 272, 297, 298, 359, 369, 371, 373, 374) kraljevi bosanski.

Toliko o II. knjizi Theinerovih ugarskih spomenikov. Ono njekoliko izpravkov nenavedoh iz druge svrhe, nego da i najsjetniji našinac opazi, od kolike su nam koristi i krvave potrebe sbirke listin i ove ruke spomenikov, kojimi smo u stanju izpraviti pogreške naših, inače slavnih predšastnikov, koje i mi sami malo prije držasmo za svetu istinu; zatiem da uči svaki štovati ljude, koji rade oko sabiranja takovih spomenikov i muževe dobrotvorce, koji rabotnike podupiru. Koli zahvalan dakle ima biti naš narod za vječna vremena preuzvišenomu gosp. biskupu bosanskomu ili djakovačkomu i sriemskomu, svomu neumrlomu dobrotvorcu, koj — kako je poznato — u novije doba svojom darežljivom desnicom (uviek mu cvala!) znatnom svotom podupriè poznatoga vještaka o. Theinera, da u posebnu foliantu objelodani listine tičuće se Jugoslovjenstva iz tajnoga arkiva vatikanskoga! Visokoga Mecenata svako domorodno srdce znat će tim toplije ljubiti i tim svjestnije cieniti, čim mu je više poznata važnost i dragocjenost ovakove sbirke. Tajni arkiv vatikanski je ono prostrano more, iz koga će izplivati samo onaj, koj je u njem danom i noćju. To je učenomu svietu u obće poznato. Što o. Theiner, stanujući u arkivu, sa svojimi prepisači u pol godine može uraditi, toga pojedini lje neučini u dvie godine. Pojedini književnik ima opredieljene sate, ima opredieljen djelokrug. Ovaj traži za ovu dobu, onaj za onu itd. Ove nestašice oćutiše ini narodi dobro, i dobro ih platiše. Njemački književnici, prije i poslije Pertza, mnogo crpljahu iz tajnoga arkiva; ali koliko jim ondje još ostaje? Oni najbolje znadu. Palacky i Dudik radili su u njem na troškove zemlje češke i moravske — tè nedodjoše ni do konca XIV. vieka u svojih iztraživanjih. Ugarski episkopat nebi bio tako brzo vidio „Monumenta Hungariæ“ u dvih debelih knjigah, da je poslô pet književnikov u Rim. S toga slava preuzvišenomu gosp. biskupu! — U ostalom osnova čitavoga djela već je izradjena. Uzet će se u obzir cjelokupno Jugoslovjenstvo izim Slovenac, koji i onako za se marljivo rade. Listine tiskane jurve u ugarskih spomenicih, da knjižurina odviše nenaraste, dodat će se samo poput regestov. Zato ni oni neće bit suvišni, tè jih našincem, osobito imućnijim i knjižnicam, svesrdno preporučamo. Mogu se dobiti u g. Ivana Kukuljevića u Zagrebu; svaka knjiga po 50 franak u kovanom novcu. U našoj sbirci listine počem od XVI vieka, pisane cirilicom, tiskat će se cirilicom; tè se baš nadamo najviše listinam od one i kašnje dobe. Starije će se naskoro izvesti na svjetlo. Počet će se s regesti Honoria III; jer preostavši od starijih jesu s veće strane objelodanjeni. Tako listovi Grgura Vel. Ivana VIII. Grgura VII. i Inocenca III. Regesta posljednjega jesu najsavršenija, što ih odtiskà Migne: Patrologiæ cursus completus. Opp. Inocentii III. Paris 1855. Ovo izdanje preporučam našim povjestnikom, koji ga možebit nepoznaju.

Pošto jednom ova sbirka listin i spomenici, što se u Zagrebu tiskaju, budu dovršeni, ili bar njih znatniji dio u javnost prodre: tada će moći koj od naših povjestnikov latit se težkoga, ali i slavnoga posla, da iz ovih komadov našemu narodu sastavi vjerno zrcalo, u kom bi vidio svoju crkvenu i državnu, književnu i družtvenu prošlost. U to ime pomoz Bog!

Okružnica biskupa przemiskoga o služenju kršćanah kod židovah.

Visokočastni biskup przemiski Fr. Šav. Wierzchlejski izdao je dne 20. Siečnja t. g. okružnicu na sve župe biskupije przemiske lat. obreda, kojom napućuje duhov. pastire, kako im valja postupati, da se najnovije vladine naredbe glede židovah nagode s prepisi katoličke crkve. Bečki, a za njimi i drugi mnogi listovi staviše tu okružnicu u krivo svjetlo s razlogah, koje će svatko lasno pogoditi, svrnuv pametju na vlastnike, urednike i pomagače većine bečkih političkih novinah. Najbolji odgovor na spočitke tih listovah daje sama okružnica, koju priobćujemo polag lavovskih novinah: „Przegląd powszechny“ od 21. Travnja.

Okružnica ta glasi ovako:

Visoko c. k. namjestničtvo proglasilo je dne 2. Prosinca 1859. br. 50562 naredbu visokoga c. k. ministarstva unutarnjih poslovah od 20. Stud. 1859. br. 11896 za izvedenje previšnje odluke dne 13. Stud. 1859. izdane, kojom se ukida zabrana, što je kratila židovom držat kršćansku služinčad, dojkinje, djetiće (kalfe) i naučnike.

Priobćujuć častnomu biskupijskomu duhovničtvu prerečenu vladinu naredbu, držimo da će biti shodno zajedno vas naputiti, kako vam u tom pogledu postupati valja, da s jedne strane odgovorite svomu zvanju kano duhovni pastiri i sačuvate ugled crkvenim zakonom, a s druge strane da neuzmanjkate kršćanskoj ljubavi bližnjega i dužnomu glede vladinih naredbah počitanju.

Jedini u povjesti narodah pojav predstavljaju nam židovi, koji razpršeni po cielom svietu i svuda prezirani, potucajuć se kano prognanici bez otačbine, bez svetinje, bez svećenikah i žrtve, uzprkos tlačenju i krutim progo-

Digitized by Google

nom pretrajahu osamnaest vjekovah; a premda raztrešeni medju svimi narodi, ipak s njimi nepomiešani, odciepljeni svuda sačinjavaju narod najtjesnije medju sobom spojen: čim izpunjujuć na sebi proročanstva prorokah i Gospoda Isukrsta, polag kojih su od Boga odbačeni za to, što odbaciše Spasitelja, zasvjedočavaju sveudilj božanstvenu istinitost sv. vjere naše. A to tužno njihovo stanje trajat će do konca svieta, kada će se i oni obratit ka Gospodu Isukrstu. Gospodin Bog uzdržaje ih kano korien na ures cvietu, koj poničè iz židovskoga naroda, „oni su — kako piše sv. Bernardo — vidivi i živi vrhunci, predstavljajući muku Gospodnju, i zato su raztrešeni po svih krajevih, i dočim pravedno za toli velik grieh podnose kazan, svjedoci su našega odkupljenja.“ (Epist. 363.)

Ali zasvjedočujuć preko volje sv. vjeru našu, neprestano joj se protive. Premda ih očito tišti kazna Božje pravičnosti, oni ipak oholi poreklom svojim drže se jošte jednako za narod odabrani od Boga, jedino Bogu mili, a preziru sve ostale narode kao nečiste; i sveudilj izgledajuć došašće Mesije, koj bi ih izbavio izpod jarma tudjih narodah, a sve narode podvrgao njihovu gospodstvu, žive u neprestanoj mržnji proti Gospodu Isukrstu i njegovim sljedbenikom, rabeći razne načine da im škode. Naposeb naša pokrajina, u koju su židovi, po svih inih pokrajinah ugnjetavani, tjerani i proganjani, u velikom broju došli, i gdje gostoljubivo primiti, i veće nego igdje drugdje stekavši sloboštine, na broju su sve to više rasli, naša naposeb pokrajina više je od drugih kroz židove pretrpila.

Sama vi častna braćo! zajedno s nami s bolnim srdcem neprestano morate gledati, kako židovi, sjedeći po krčmah omamljuju naš neprosvietljeni puk, kako mu kvare ćudorednost, navodeć ga na pijanstvo i lienost, kako mu upropašćuju imovinu, djelo, zaslužbu i steče-vinu. Ovo zlo u novije vrieme jošte je gore postalo, a prieti jošte gorimi posljedicami, osobito pošto židovi, koristeći se gori imenovanom vladinom naredbom, neće propustiti, da si kršćane u užje svoje drugovanje pritegnu, i tim pogubni svoj upliv na nje razšire.

No što naredba državna židovom dopušta, to crkvene ustanove zabranjuju kršćanom. Poznato vam je, častna braćo! da sv. crkva, premda s jedne strane po nauku Isusovu sve ljude, dakle i neprijatelje sv. vjere naše, ljubiti nalaže, to ipak s druge strane, da od Isusovih vjernikah svaka pogibelj glede vjere i ćudorednosti, što bi im iz obćenja s nevjernici nastati mogla, udalji, bliže drugovanje s nevjernici, a navlastito sa židovi, svagda je kršćanom branila i zabranjuje. Poimence zabranjuje židovom svako vrhovničtvo nad kršćani („cum sit nimis absurdum, ut blasphemus Christi in Christianos vim potestatis exerceat.“ Decret. Lib. V. tit. 6. cap. 16.); kršćanom opet pod najvećom kaznom, pače pod pretnjom izobćenja zabranjuje zajedno sa židovi kano u jednoistoj obitelji stanovati („excommunicentur, qui cum eis (Judæis) præsumpserint habitare“ l. c. cap. 5. „quoniam Judæorum mores et Nostri in nullo concordant, et ipsi de facili ob continuam conversationem et assiduam familiaritatem ad suam superstitionem et perfidiam simplicium inclinarent“ l. c. cap. 8.); zabranjuje, da kršćani neuzimaju stalne službe u židovah, a dojkinje kršćanske da nedoje židovsku djecu („Inhibemus districte, ne (Judæi) nutrices vel servientes habeant Christianos, ne filii liberæ filiis famulentur ancillæ, sed tanquam servi a Domino reprobati, in cujus mortem nequiter conjurarunt, se saltem per effectum operis recognoscant servos illorum, quos Christi mors liberos, et illos servos effecit“ l. c. cap. 13.). Nije ipak kršćanom zabranjena dnevna zaslužba u židovah, kanoti: srpom, kosom, sjekirom, mlatom itd. Ove kanonične ustanove često su ponavljane i zaoštrivane na pokrajinskih saborih kraljevine poljske, kao i na biskupijskih synodah: i premda nije manjkalo protivnih zlorabah, to su ipak biskupi skrbljivo bdili nad obdržavanjem crkvenih propisah, a krivce na odgovornost pozivali.

Iduć tragom crkvenoga zakonodavstva i gradjanski zakon u carevini austrijskoj pod pedepsom zabranjivaše židovom držat kršćansku družinu ili naučnike. Taj državni zakon ukinut je gori navedenom vladinom naredbom. S drugoga gledišta izhodi zakonodavstvo državno, s drugoga zakonodavstvo crkveno. Država, imajuć podanikah razne vjere, stara se da uzme u obzir spoljašnje odnošaje svih njih, a Isukrstova crkva u svojih ustanovljenjih ima prije svega spas dušah naših na oku. Državna naredba, ukidajuć kazne proti židovom radi držanja kršćanskih slugah ili naučnikah, niti je htjela niti je mogla riešit svieste kršćanah od obdržavanja postojećih u tom pogledu crkvenih propisah: a crkva, nepodupirana više odredbom države, mora sa svoje strane tim marljivije bditi nad sačuvanjem svojih zapovjedih. Svaki kršćanin, koj bi u stalnu službu stupio u židova, ili sa židovi kanoti u jednoj porodici stanovao; i svaka kršćanka, koja bi svojima prsima židovsko diete hranila — počinja težki grieh; a tko bi opomenut od crkve i nadalje u tom griehu ostao, podpao bi pod kaznu kanoničkimi zakoni odlučenu. Jošte bi kamo teže sagriešili roditelji ili skrbnici, koji se nebi sgrozili svoju djecu dati k židovu u nauk ili službu. Takovi roditelji ili skrbnici skvarili bi dušu svoje djece a potratili bi i svoju vlastitu dušu. Jer što bi se moglo očekivati od dječaka ili djevojke, odgojenih u židovskoj kući? Tko će ih naučiti sv. vjeru, i uciepit im u srca ljubav Gospoda Isukrsta? Tko će ih voditi stazom zapovjedih Božjih, omilit im dobro a odvratit ih oda zla? A premda su židovi u takovom slučaju i naredbom vlade obvezani takovu djecu pošiljati u crkvu na obuku: to je ipak težko na to vazda dovoljno paziti; a i što bi joj prudila obuka u crkvi, ako neima dobra primjera i ponuke na kriepost i pobožnost u kući: pače ako slušaju psovke, a opazuju preziranje i mržnju Isukrsta i sv. vjere njegove?

(Konac će slieditи.)

Digitized by Google

Dopis.

M. **Iz Osieka**, 1. Svibnja. U našega je naroda ta velika mahna, da on često vrlo važne stvari, koje kadkada duboko u njegov život zasiecaju, nebrižno preskoči, niti ih razsudjuje: nezna se zamisliti, pa u tom neima razlike medju ukim i neukim, medju prostim i odličnim. Odklem ta nebriga, da-li je već u našoj naravi, ili je plod drugih uzrokah, neznam; ali me duša boli, kad se smislim, koliko nam štete nanosi. Možebit se je to kadgod i podnosilo: danas nebi smio nijedan nas u vjetar živiti; svaki ima svete težke dužnosti i mora ih svesrdno i savjestno izpuniti, drugčije, braćo, nije čovjek. Jeste-li pogledali naš puk, te opazili, kako s njegova lica radost i zadovoljstvo sve to više sahnu; on je vjekove sproveo, bez nauke i bez ičije ljubavi, pa ako je imao koricu hljeba, bijaše zadovoljan i pjesmu si pjevaše. Sada je njegova pjesma umukla. Izpod težka tereta dižući oborenu glavu vapije na nas stenjućim glasom: Mi za vas izoravamo kruh; dobro, to ćemo i odsele činiti; ma dajte da i mi kušamo plodove vaših stečevinah. Velite, da nas ljubite, pa gdje je zalog vaše ljubavi? Može-li tko ovaj vapaj slušati i opet se smijati, sretan i nebrižan biti? Mi snujemo malenkaste osnove, onda se još malenkastije o njih pravdamo, najposlje ostane na starom. — Malo govoriti, mnogo raditi, — tako se dopire na kraj.

Srećom, koliko smo u obće nevriedni, ima ipak njekoliko ljudih, u kojih je i glava i srce na mjestu, te znaju naše potrebe, pak po mogućnosti gledju bez svake buke da ih namiruju. Tako je ovo danah u Osieku izišla izpod štampe knjižica, malena doduše ali prepunjena krasnimi i zdravimi misli, odjevena neobičnom krasotom i milinom našega jezika. Većega blaga nemožeš položiti u ruke naše mladeži, niti ponuditi plemenitiju zabavu našemu puku, da si njom napaja srce i bistri razum, što je ovaj životopis sv. Alojzije od Gonzage. A školska mladež, koja u ovom svetcu svoga zaštitnika slavi, neima shodnije knjige, da joj bude bez prestanka koristan i ugodan drug i prijatelj. — Zato preporučujemo ovu knjižicu svoj gospodi župnikom, učiteljem i svakomu domoljubu bez razlike. U Hrvatskoj čini mi se taj je liepi običaj, da g. župnici dan sv. Alojzije s mladeži školskom na osobit način proslavljuju. Tom prigodom bila bi ova knjižica najudesniji dar djeci.

Spisao ju je naš velevriedni J. Jurković, a o svom trošku dao štampati veliki mecen jugoslavenske knjige, preuzvišeni g. biskup djakovački Sada se tek može dokučiti, kako da ta knjižica stoji samo 10 novčićah. Velikodušni g. biskup naredio je, da se razprodaje u cienu što manju, a skupljeni novci predadu na proslavljenje uspomene Kačićeve, premda je on u to ime još prije 200 for. poklonio. Već i zato se nadamo, da će se „Žitje sv. Alojzije“ na jagmu razgrabiti; jer nije moguće bolje se zahvaliti preuzvišenomu g. biskupu. Ovdje bih uzgred napomenuo, da s mnogimi odavle pristajemo na predlog ilirske Matice glede knjige, koja bi se imala izdati na uspomenu Kačićevu.

Komu se svidi, neka se obrati na J. Miškatovića, kapelana u tvrdjavi u Osieku; on će potrebne knjige razposlati.

Viestnik.

Iz Zagreba. U prošli ponedjeljak poslie mise ovršeno je u prvostolnoj crkvi ustoljenje prečastne gospode onomadne po nj. c. k. apošt. veličanstvu pomaknutih i novoimenovanih kanonikah prvostolne crkve zagrebačke. Izmedju posliednjih ustolit su se dala prečastna gg. Josip Marić (po zastupniku), Andria Jandrić, Pavao Gugler i Franjo Gašparić. K ovomu svečanomu činu sakupilo se znatno množtvo gledaocah, a svim su na licu blistala radostna čuvstva, kojimi im je s te vesele sgode obilovala duša.

— Doznajemo iz prijateljskoga dopisa, da je punozaslužnoga otca Karla Vascotta, provinciala države sv. križa, upravo kad se je spravljao na hrvatsko-slavonsku pokrajinsku crkvenu skupštinu u Zagreb, pritisnula stara pljućna bolest, te je nakon desetodnevna bolovanja, providjen svimi svetotajstvi umirućih, na Kostanjevici kod Gorice usnuo u Gospodu 30. Travnja u 60. godini. Bijaše pokojnik Talijanac iz Istre a otoka Izole, čovjek blag, prijazan i znanstven, koj je učenomu svietu darovao tri učena djela, po imenu: povjesti i pravo crkveno u latinskom i poviest vlaške Kostanjevice u talijanskom jeziku. Idućke spominjemo, da će svaki sudac izpričati njegove crkvene povjesti (ne uzimajući obzira na nebrojene tiskarske griehe) zato, što negovore ništa skoro o Hrvatih i Kranjcih, kad pomisli, da je on ono djelo sastavio jošte onda, kad se mi jošće ni probudili nebijasmo, i kad pomisli, da se u njegovoj državi najmanje knjigah o naših stvarih govorecih nalazi. On je puno godinah naučao serafinsku mladež na Kostanjevici u crkvenih povjestih i pravicah, bijaše savjetnik u ženitbenih stvarih u goričkoj nadbiskupiji, začastni član brnsko-ljubljanskoga povjestnoga družtva i po drugi krat državnik slavne hrvatsko-kranjske države sv. križa. Na koliko znamo, on je jedini, koj se slavnomu Glaviniću — toj glavi pomenute države, — može približiti i s njim njekim načinom uzporediti. Imala je ravno ista država vazda slavnih muževah, kano Antuna Teletenovića, Riečanina, biskupa, Rafaela Levakovića, Jastrebarščanina, nadbiskupa, Piperkovića, Živkovića (Ximcomth u Waddinga) i Pavla Jančića, Karlovčanina, biskupe itd. ali koji bi po samu redovničku državu i književnost bili zaslužniji od Glavinića i Klara Vascotta, što znamo, neima nijednoga. Bog mu dao vječni pokoj!

— U **Brestovcu**, podružnici župe daruvarske, prestupio je dne 18. Travnja t. g. u krilo katoličke crkve mladić

Digitized by Google

protestantske vjere, u 24. godini života, rodom Čeh a imenom Josip Kolovsky, položiv na smrtnoj postelji u nazočnosti svoga 60 godinah stara otca i sestarah te više sakupljenoga svieta pobožno izpoviest kat. vjere. Primiv za tim skrušeno svetotajstvo umirućih preminù dne 20. i. m. Piše nam se odanle, da i pokojnikov stari otac s cielom porodicom kane prestupiti u kat. crkvu.

Iz Rima. Sardinski kralj upravio je i treće pismo na papu, kojemu je ovo glavna točka: „Težkoće, što se sad porodiše, vrte se oko njeke vrsti zemljištna posjeda, štono ga sgode svojom silom učiniše potrebitim. Ovakovoj potrebi mora da se pokloni svaka vladalačka sila, a i sv. stolica prizná ju jur u stara i novija vremena. Gdje se sluče takove pretvorbe, pravda i državni razbor zahtievaju jednako: da se trudi, kako bi se stara prava naravnala s novom uredbom. S toga, uzdajuć se u ljubav i razboritost Vaše Svetosti, molim Vas: olakšajte taj posao mojoj vladi, koja će sve sile napeti, da postigne naumljenu svrhu. Ako-li bi ipak Vaša svetost o ovom predlogu blagoizvolila stupiti u dogovore, tad će se i moja vlada, i tako vazda spremna da štuje vrhovnost apoštolske stolice, trsiti, da što pripomože na sigurnost, nezavisnost i omalu troškovah sv. stolice.“ — Na ovo pismo odgovorio je papa Viktoru Emanuelu:

Veličanstvo! Sgode, što su se sbile u njekih pokrajinah crkvene države, nalažu Vašemu Veličanstvu, kako mi sami pišete, dužnost: da mi date račun, kako se Vi ogledom na nje vladate. Ja bih se mogao zabaviti, te Vam oprovrći više tvrdjenjah, što jih je u Vašem pismu, te Vam n. p. reći: da je tudja obsada u pokrajinah od dužega vremena bila stegnuta na samu Bolonju, a ona nikad nebijaše dio Romanje; mogao bih Vam reći, da je obćenito odvjetovanje, na kojem kano temelju gradite, prisiljeno a ne svojevoljno. Neće mi se da upitam Vaše Veličanstvo, što mislite o obćenitom odvjetovanju, a neću opet ni da Vam kažem, što ja o tom mislim. Mogao bih Vam reći, kako su papinske čete, da u uzbunjenih pokrajinah nepovrate zakonitu vladu, zapriečene bile preponami, za koje Vi dobro znate. Ovo i drugih stvarih mogao bih Vam kazati; ali, što me veže, da uz Vaše namjere nepristanem, jest, što vidim, da u onih pokrajinah nećudorednost raste, a napada se na vjeru i njezine viestnike. Već sbog samoga toga, da se sve i nisam baštinu crkvenu sačuvati obvezao svečanom zakletvom, koja mi prieči upustiti se u dogovore na njezinu štetu, — morao bih zabaciti svaku osnovu, da si neokaljam sviesti potvrdom, koja bi dotle dotjerala, da bi onaj nered postao zakonitim, a ja se upleo unj i ništa manje nego odobrio sramotan i nepravedan grabež. U ostalom, ja ne samo da nepristajem na osnove i predloge Vašega Veličanstva, nego usuprot ogradjujem se proti svakoj otimačini, štetnoj po crkvu, i puštam na dušu Vašega Veličanstva i svakoga drugoga ortaka u toj otimačini, nesretne posljedice, što bi iz toga mogle poteći. Siguran sam, da će Vaše Veličanstvo, ako miriim, od predsudah prostim te o istinitih sgodah bolje uputjenim srdcem i pameću proštije na me pisano pismo, dosta uzroka naći, da se pokaje.

Molim Gospoda, da vam udieli onu milost, koje Vam u sadašnjem Vašem težkom položaju najviše treba.

U Vatikanu 2. Travnja 1860.

Pio papa IX.

Iz Bolonje. Većina stanovnikah rado bi se izjavila za papinsku vladu, da se neboji prevratničkoga bodeža. Desetak takovih utvorah može grad ili okolicu od više tisućah dušah strahovati i gospodariti jim po volji. Drugo čini piemontezka vojska. Tako se upravo godi i u Modeni. Nitko se neusudjuje javiti od straha, da ga tko neubije iz potaje, nitko nikomu nevjeruje, pa je to nepouzdanje jur porazkidalo družtvo. Samo je lupežom i tatom hora za posao, i nebi čovjek vjerovao, koliko se osmjeliše. Na početku prošloga mjeseca upade po bielom danu oružana četa u kuću barona della Noce, pa pobravši 1500 dolarah osim drugih dragocjenostih, koje joj se dopadoše, ode dalje.

Iz Firence. Dvolično držanje nadbiskupa fiorentinskoga Lamberti-a naprama vladajućoj stranci strahovito izrešeta jur talijansko novinarstvo i pretjera do krupne laži. Nadbiskup traži sad od „La Nazione,“ koja se najžešće bješe o tom uzroptala, da mu objavi očitovanje, u kom se veli, da je od svega onoga, što ovaj časopis o njem napisa, samo to istina, da je pohodio piemontezkoga namjestnika, principa Carignana. Kako bilo da bilo, ta „istina“ i istiniti dogodjaj, da je Lamberti sbilja na 18. Ožujka u svojoj crkvi odpjevao Te Deum u zahvalu Bogu na dobru uspjehu obćenitoga glasovanja, pokazuje, da su mu lošija načela i sud o pravu, nego zadnjemu svećeniku bolonjezkomu, gdje se nenajde ni jedan, da pjeva Te Deum, već moraše umoliti sardinskoga bojnoga svećenika. Da se izobćenje kasa sardinskih pridružnikah, po tom i principa Carignana, Lamberti nije mogao više na 18. Ožujka dvojiti. Slava talijanskim biskupom, što od tolikih njih tako dvoličan stvor, takova potmajica nedobi ni da bi jednoga sliednika.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Dosadanji župni upravljatelj u Oriovcu, g. Ivan Nep. Haramina, opet je kao takov potvrdjen; g. Marin Hemen, kapelan pakrački, postao je župnim upravljateljem u Raiću. — Premješteni su duh. pomoćnici: g. Dragutin Dauer, iz Sladojevacah u Lukač, a g. Franjo Miletić iz Pleternice u Sladojevce.

Urednik Nikola Horvat. Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 20. U ČETVRTAK 17. SVIBNJA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Katolici u Hercegovini.

Putne bilježke god. 1859. od Lj—ra.

(Dalje.)

Kakogod od utoka Drine u Savu prugom graničnom austrijanskih državah do Bieloga-brega bosanskoga katoličanstva župe se zadrže, tako odanle nastrmo do utoka Neretve u iste države hercegovačko pravovjerno pučanstvo dovršuje taj polukrug. Kakogod iztočne crkve nasljednici u Bosni drže se iztočnih krajevah i srbskoga susjedstva, a u Hercegovini crnogorskih brdah, tako katolici k zapadnoj strani uzduž austrijanskih medjah pretežniji su. Ovomu su uzrok uticaji prijašnjih vladanjah, a možda i sućutnost vjeroštovja. — Sada hoću da pobrojim katoličke župe u Hercegovini. Nek su na prvom mjestu one ozgor s livanjske krajine, koja bosanski pašaluk razstavlja od ovoga, kakono jih jurve imenovah malo više, bez ikakovih potanjih osmatranjah, jerbo me kroz njih put nenanesè; znatne su svakako svojim obilnim pučanstvom. Četiri su: 1. Seonica, 2. Grabobivca, 3. Mokronoge, 4. Roškopolje. Na svaku u obće rekav more se udariti okolo 400 obiteljih. Župnička obitališta stara su, osim onoga, štose započima graditi u varošici Županjcu, koje će biti s izglednom bogomoljnicom, ako ne obličnom crkvom, — a crkvu novu u Vinici spomenuh. Do njih je takodjer na iztok i

5. Rakitjanska župa s jedno 200 kućah.

6. U Posušju smo bili, — sad nas evo u dotičnom njegovu njegda filialu, a sada je osebna župa u redu

7. Gorica, liepo, pitomo mjesto, u domaku austrijanske varošice Imotski, pod kojim je silno polje medju Turskom i Imotjani napolak podieljeno, rodno ali podvodno. Ima se znati, da u Hercegovini ima ravnicah, kao što od ove rekosmo, koje kišne poplavi i povremeni potoci proljetnimi bujicami naliju, ter neimajuć odticanja kao jezera leže, dočim težaci nemoguć ih sijati, s ono malo kamenite zemlje u brdih često glad trpiti moraju. Od strane austrijanske puno se je truda i troška učinilo, dok su pod Proložcem prolaz vodi otvorili; ali jim plaća sirak i kukuruz. U njekih od same prirode imaju zjala, ponori, u koje vode uviru; ali i ovo je od štete, jerbo tako nestaje potokah, koji bi trebalo da po površju teku. Ovo je svojstvo osobitoga položaja predjela. Ami Bue i drugi zemljoslovci kažu, da su izpod ove zemlje prostrane praznine, šupljine ostale; a ja bih rekao, da to svojstvo podzemskih betinah nije samo ovuda, nego bi se usudio reći, kao što Pertusier iz japneno-kamenitih golih brdah izvodi, da su potopski valovi otca Noja nad ovimi dubokimi dolovi najdulje vozali, pak neimavši se kud stinute vode iz ovih dubokih kotlovah odčepiti, izpregrizaše površnu tvrdinu i odoše strmoglav, odkud su se i u nebesku paru digle bile.

U Gorici je sv. Stjepan prvi mučenik od starinah odvjetničtvovao, od njegova hrama ruka tlačiteljah ostavila je uzgor sam oltarski svod, koj do skora i puku u dneve svetčane za žrtvenik i marvi za plandište na polju služaše; — u njem na ploči čitaše se redak izlizana pisma: STEPHANVS BATORI, EP. — koj je valjda crkvu osvetio ili sagradio, jamačno za onoga vremena, kadno se možna vlast Ugarske do izza Bosne pružala. Ali sada na tom oboriŝtu sazidana je od samoga kamena plemenita crkva nastojanjem braće misnikah, župljanah i inih dobročiniocah, medju koje pojedine broji se darežljivost cara austrijanskoga Franje Josipa. Biela gromila mužki složenih stienah jamčiti će potomstvu kroz vjekove gorežljivost pobožnoga i svoj zadnji zalogaj ovamo žr-

Digitized by Google

tvovavšega puka goričkoga i posuškoga, a harnu zadužbinu darovaocah, i revnjivost bivšega župnika Fr. P. B.

8. Ružići. Stara župa, zadrži preko 400 kućah, daleko je tri sata iz Gorice, ima skoro popravljen dom župnikov s ukućnim oltarom; — i ovuda su sela samih katolikah.

9. Veljaci. Iz ružićkih kršah za četiri časa nikneš u široko polje ljubuško, kojega silovito napredni usjevi kukuruza, sirka i pirinča, i razvedene jažvami vode daju ti vid Egipta. Poseljansko pučanstvo zgoljni su katolici, stari župski kućarak bijaše u Sipovači, a sada u predimenovanom selu naspram austrijanskoga klisa Vrgorca odskora uredno sazidano je prebivalište s pristojno udešenim oltarom. Budući župa ova razsuta i pukom obilata, iznoseći na 800 obiteljih, težka za službu jednoga duhovnoga brižnika, zato dieli se od nje jedan kraj i postaje nova kapelanija

10. Humac. Na uzdignutijoj od poljske površine ravnici, u oči ponositoga grada Ljubuškoga, u kojem i danas duboka tavnica, mučilište kršćanah, Herceguša kobno ime i izza propasti svoga sagraditelja za žalostni spomen se uzdržà. Na svodu njekoga staroga rimskoga hrama sazidà kršćanstvo žrtvenik Bogu onomu, koj hiljade onih jadnih božićah jednim glasom istine uništi, — ter da vidiš uzanj i krasne kuće misničke, i načudiš se jednostavnoj sgodnosti vješta razmješćenja i uresnomu slogu tvrda gradiva ovoga dvorca, koj nadvisuje i um neuka osnovatelja i umjetnost domaćih gradilacah. S balkona vireć uzidane ploče rimske: TEMPLVM LIBERI PATRIS VETVSTATE CORRVPT. NOVVM ADJECI CVRAV. SEVERVS & POMPEJANVS COSS. etc. svjedoče ono, što rekoh, i kažu, da su rimske čete ovuda uz rodnu lozovinu veseloga ćaću slavile; jer iz obližnjih broćanskih brdah Bakovo sadje toli bakovito pitje daje. da i onoga kušaoca, koj se i po trezvenoj upravi „in cratere meo Thetis est conjuncta Lyaeo — est dea juncta deo. sed dea major eo“ posluži, pjevati nuka. Liepa sgrada mrzkim susjedom u oči pada, pa skoro sbog dviuh njekih robinjah, koje iz bračnoga lanca žudeći kršćanske slobode prieko uskočiše, zahalakali su se bili na ovu kuću misnikovu, koj im ništa kriv nebi, zar da ni kamen na osnovu neostave; ali višnja ruka, koja nad pravednimi bdije. i slabeća od njeke dobi ćut silničtva, uzvrati jih bez groznosti nazad. Uz ovaj i njeke prilične druge dogodjaje, koje mi moj dobri njegda učitelj, župnik veljački Fr. A. Kr., i djetinstva mi drug Fr. J. C., humskoga kraja upravljatelj, pripovjedaše, nasladjivat se je mogao oni, koj zna, kako je prije bilo.

11. Broćno. U njekoliko satih daljine od Ljubuškoga iztočno-poldnevnim pravcem predjel i kršan i ravan napučava do blizu 1000 kućah katoličkih. Župa i brojem stanovnikah i plodnostju zemlje najznamenitija u biskupiji hercegovačkoj. Župnikov stan je u selu Gradnićih. K starim čvrsto opravljenim sgradam pridružio je sadanji župnik, puno zaslužni u tom izgledu domorodac Fr. T. A. novu crkvi dolikujuću obilatu bogomoljnicu.

12. Gabela. U sredini velikih poljah, s lieva turskih a s desna austrijanskih, na obali Neretve, svrh tronožna humca na pogled staroj gorostasnoj varoši Neretvi (Narona) ležahu njegda tri ljepostna i čvrsta gradića, uzporedno od Mletčićah sagradjena kao tri družtvena perivoja, a resijahu jih tri sjajne crkve sv. Marka, sv. Stjepana i sv. Ane kano tri zlatne jabuke, — to je bila Gabela. Ma sada kakogod silni morski lav leži u prahu, tako i ovi bojni zidi survani valjaju se u turskom smetištu, a sveti svodovi u prpi čekaju uzkrišenje. Al nu! Božjim danjem skorim će jedna od crkvah uzkrsnuti. Jurve gradivo nabavlja pobožni njeki zavjetnik iz sela, da osveti nanovo zide sv. Stjepana; a vrstni župnik Fr. Š. M. dogotovio je ugledni stan za potrebоću duhovnika. Ter tako ta nova župa, sada od 280 kućah sastojeća, od broćanske odcieplјena, na ovom klasičkom, i na sgodi od rada i prometa mjestu, ako se sreća naroda poboljša, može umnožati broj puka, budući da s jadranskoga mora brodovi brode riekom tja do pod gradske bedeme.

Vraćajući se kroz broćansku župu niže sela Zvirovićah sretao sam u dva tri navrata dječuljakah pod torbicami u selo vrvećih. Primietio sam, da jih njekakva naglost tjera, ter pitajućem odgovoriše mi: da idu k meštru. A što vam je taj meštar? — Što nam u knjige kazuje. — A odkud vam je došao taj kazivaoc? — Iz daleka od njekud, s preko svieta, jer zna sedam madjarskih jezikah. . . . Pri svem mom kaljavu i neugodnu putu poiskà me želja. da se svratim vidjet toga čudotvornoga meštra. Haran starac s bielimi brci, (koji me namah osvjedočiše, da ima znati makar jedan madjarski jezik) u crljenu turskom dolmanju i bagančoških papučah siedjaše kao Diogen pod murvom (dudom), a djeca ga kao pilići kvočku okružavahu. Stoička krinka ličavaše starca prstom slovca djeci kazujućega, ma čuvši, gdje mu viknuh: „Jó napot Tanitó ur!“ spadè mu s obraza, a pajtáško ga radovanje prosinù. „Adott az Isten még egyszer magyar szót halladnom!“ . . . To bješe stari jedan katana N. Kiss, kojega davnih danah sudbina u ove pustinje hitì, gdje on svoje malahno umjetstvo slovstva upotrebi na golemu korist čovječanstva, pak ga danas barem

Digitized by Google

hiljada očiuh progledavših blagosivlje, a on uz njih jedino svagdanji krušac nahodeć sretan je i zadovoljan. Njegovi učenici, kao Platonovci, nerazstaju se od njega, doklegod jim u torbah hrane teče, a dan i noć predavanja prosljedujući, a kad jih izda torba, povraćaju se kućam hljeba donieti, ter tako tečaj nauka dokončavaju štivenjem, pisanjem i računicom; a potom, neimadući sredstvah zadobivenu svetu iskricu slovstva dalje razžariti, povratjeni u krug sudbine svoje ostaju čudeći se knjižnom čudovištu kao Cebetes blenuć u bajnu zagonetku na Saturnovu predvorju narisanu. — Ivan je bio glas vapijućega u pustinji, ali sin istine nebeske snesè svjetlost na zemlju, pak zemaljskim kalom sliepim je oči otvarao, da svjetlost ugledaju. . . . Nepečali se učitelju vriedni! što si se riešio u guste tmine iskru svjetlosti hitati. Ti si vapio po pustinji, — ali valjda će doći vrieme, da će se tisuće blagodarnih duhovah odazvati prošavšemu glasu tvomu. . . Ti si hitio dobro sjemešce u mrzó teg jesenski; ali možda će doći proljetno sunašce, ter ogrijati zrnce usijano i izvesti klicu k plodu i zrelosti. Onda uživat će poštovana sjena prvoga učitelja u Hercegovini zasluženu harnost, a danas se zadovolji s komadom suha kruha. . .

13. Samostan Široki-brieg. Eno gdjeno plaha Ličtica hvata vale uzporite Ugrovače, te poniže u okruglu polju neodtično gradi more nalik genezaretskomu jezeru, s desnu stranu prilegla je prostrana obala Širokim-briegom odavna zvana. Na samom pomolu briega toga nebijaše ništa osim staro groblje trnjem obraslo. Prije petnaest lietah jednu večer oko Gospojinih danah padè tudje jedno dvanaest od njekuda sudbinom nagnanih ljudih na noćište. Čudni su to prenoćnici bili.... Pod strehom vedra neba i zelena duba, oko tihe vatre poredani sjedjahu ciele noći pri tajnu vieću i razgovoru. Ozbiljna i mrgodna čela odavahu ljude na velike stvari odlučne, koje čaša rujna vinca na dobre nade snažaše, a plami bratinske ljubavi skladom opajahu, pak jedan drugomu uzdanu besjedu zavjerivši u ime Onoga, koj reče, gdjegod se dva tri u slozi sgode, da je posred njih, na divno se Bogu milo djelo riešiše, prvu i najzadnju što trudom mladosti stekoše jaspricu na tu veličanstvenu zadaću posvetivši. . . I nu! namah osvitkom toga zavjetnoga jutarca sviet se svikuje, ledina se pori, i osnovi kući Božjoj bilježe se. . . Do malo iz toga vječnjega ognjišta njihova niče i ponosito se izvì bieli lier, neuvehli svjedok prisne ljubavi i junačkoga sklada. . . Ustà sgrada, koju će vjekovi ovoga puka slavnijom uspomenom pratiti, nego-li su Egiptjani gizdavih piramidah taštinu hranili; jer svrha njezina sveta je, a trud je toliki, da će naraštaj dugo, dugo klanjat mu se, jedan drugomu šapćući: Gle! šta može šaka bratje skladne! Samostan je bratje franciškanske, zdanje jedro s obilatim četverougalnim obsegom i krasnom crkvicom Uznešenju bl. D. Marie posvećenom. Unutarnjoj pristojnoj uresnosti nemanjka ništa, a s dvora ga kite gojni gaji mladicah od svakovrstnih plodnih i nerodnih stabalah; — zasadjeno zelje i cvieće jamči pomnju i prilježnost redovnikah, a sve je, što smjerna štovaoca pustinjačkoga života, i slavioca valjalštine redovnikah srednjega vieka zadovoljstvom uznieti može. Zidi su puni svakoga dobra kao ptičje gnjezdo u blagu ljetu, — u njih se podgajaju ptići duhovni, što će prhnuti u krajeve otačbine svoje na poslugu dragomu rodu svomu... Kad jih vidjah pobožne u večer uz oltar pojati, a jutrom kroz dubravu s knjigom šetati, bijah sanjajući rajske sne u nebu, a bdioc sreće na zemlji. Kako jim je ljubav liepa bila, i kako je Bog dobar, onako jim dobro sve za rukom podjè. Samostan je s podpunom uredbom redovničkom po propisu upravah svoga reda, ima gimnazijalne škole i noviciat, a osim toga služi i oblastnu župu, staroj župi čerigajskoj pripadajuća sela. Položajem nahodi se na središtu svih župah radi lakšega občenja župljanah sa starešinstvom.

14. Gradac. Župa najbližja k samostanu; za jedan sat odaljena je kuća župnikova, i od nje se je njekoliko selah prilučilo k samostanskoj upravi. Scienim ipak da ima za 300 obiteljih služiti.

15. Mostar. O podnevju sa Širokoga-briega podjoh, a s večernjim tihim šumom, kad zadnji traci sunašca jur kanjahu Božje čedo — sviet — zibkom pokoja nihati, nikoh na pomol glavnoga grada ove pokrajine. S dvie strane survale su se iz visa stenjave planine, naslonjajući bokove na dva krila ravne prostorije, koju na sriedi uzko ždrielo sužava. Na tom ždrielu prekorači njekoč korito Neretve silni car Adrian, te za njim ostà čudestvo rimskoga graditeljstva, s hrida na hrid prebačeni kao tanahna izpod neba duga most, koj s obje strane goropadne kule straže. Uzduž rieke vijugaju se zidane liepih vrtovah ograde, šipovi (mogranji) i smokvami okitjene, a uz njih kamena dvorišta (avlije), mlinski jazovi i napojni točci uz visoke kule i čardake možnih agah i begah. I to je Mostar. S desnoga položaja posried podbriežnih vinogradah pada u oči samotan svjetao i ubran dvorac, uklonjen od krike, buke, turskim varošem prirodnoga buništa i neprijaznoga susjedstva, godi koli čistoćom toli tišinom samotnosti duševnomu izpokojavanju prebivaoca. To je palačica presvietloga gosp. biskupa Fr. Rafe Barišića, vještom udešenostju spratah dovoljan stan i njemu i njegovoj

Digitized by Google

sviti, skupa s uglednom kapelom za misne svetčanosti puka. Stolica dakle crkvene vlasti jest od onda, kako se pučansto hercegovačko od bosanske biskupije oddieli, i sv. skupština rimske propagande prije 12 godinah posebni biskupat ustanovi. Kad se spomenem na ona vremena, a nije davno bilo, kadno misnici kriomice s trepetom kroz trnje i okolišne ulice verući se jedva za velike potreboće dužnosti svoje obavljati prohadjahu kraj silovitoga ovoga grada, a danas evo poglavica onih silnikom toli nemilenih svećenikah u njem podpuno slobodan i od istih goniteljah odlikovan stanuje, moram računati na veliku osjeku vražbe njihove, i valja priznati, da sultanski hatihumajun svagdje manje više kršćanskoj vjerozakonskoj slobodi prija.

Osim spomenutih, koje pod vlast rečenoga biskupa spadaju, imaju još tri župe katoličke s onu stranu Neretve, staroga biskupata trebinjskoga ostavština, upravljane od svjetovnih duhovnikah, koje vlada dubrovački biskup.

(Konac će sliediti.)

Pietao.

> Zaista ti kažem: noćas, dok dva puta pietao nezapjeva, tri puta ćeš me zatajiti. Mark. 14, 30.

„Tko stavi u unutarnjost čovjeku znanje? ili tko dade pietlu poznanje?“ Ta čudnovata pitanja čitamo u Jobovoj knjizi (38, 36). Odgovor jim nije toliko težak: tko stvori čovjeka, stvori i pietla; pa kao što usposobi jednoga, da zrije vrhućutno svjetlo, tako dade drugomu da sluti, gdje će zarudjeti rumena zora i zapoznat se Božji danak. No kako stoje oba ta pitanja u skupu? Čovječje znanje i pietlova predosjetnost, što ima jedno s drugim? Pa ni to nije zagonetka. Znanje, što ga usadi Stvorac u unutarnjost čovjeku, jest poznanje dužnosti i prava, nazvano savjest (duševnost). Slika duše, kad je na oprezu, jest pietao; a duševni glas jednak je kukurieku, pjenju pietlovu. U pô noći pjeva pietao; u sred noći strasti i grieha javlja ti se glas duševni. U razsvitak zore na iztoku opet pjeva pietao, tako i savjest budi podriemanu dušu. Danju kad se sprema na buru i nevrieme pjeva pietao, tako i savjest opominje u opasnih časovih. Jedno i drugo na vlas se izpunilo grozne one noći, kad je Isus, ružen i mučan, stajao pred Kaifom, i kad su se obistinile rieči, kojimi je svega najrevnijega učenika opomenuo: „Zaista ti kažem: noćas, dok dva puta pietao nezapjeva, tri puta ćeš me zatajiti.“ — Blažen, tko čuje glas, pa ga na vrieme razumije! Pietao pjeva o pô noći, pietao pjeva kad bjelasne rujna zora, kad izvrne nepogoda — pa zar će se sav taj krik badava razliegati?

Moj duh griešni nizko pade,
Prionu k zemlji sviem sobome;
Oživi me, Bože, sade,
Jer si oživjet obećô me. — —
Daj mi razum, da ljeposti
Od zakona doprem tvoga,
Ter ga čuvam s' svom vjernosti
Moga srdca stravljenoga! (Ps. 118.).

Dva stražara ima svaki dvorac i svaka kućarica na selu: pietla i psa. Pas je na lancu; prost je i krilat pietao. Pas reži i laje samo onda, kad zanjuši neprijatelja ili tata; pietao naviešta promjenu vremena i jutrnje svitanje. Tako bdiju dva stražara i u nutarnjoj kući duše. Jedan, jednak psu, privezan za zemlju, jest sebičnost i koristoljubje, koje uviek vreba, te se umah razgnjevi i pojavi, ako samo s daleka nanjuši zemaljski gubitak; — drugi, nebeski glasnik, prost i krilat, razgnjevi se gnjevom nadzemaljskim, te podigne samo onda glas, kad opazi vjekoviti kvar, u ponoći, u onoj noći, koju misli apoštol, gdje veli: „Koji spavaju, u noći spavaju, i koji se opijaju, u noći se opijaju;“ u noći svojevoljna neznanja i grieha. Tu on lepetje krilima, diže glavu i prozivlje zvonke istine po mračnom srdcu. „Savjest,“ veli sv. Zlatoust, kad ustane svojim nepobitnim sudom proti čovjeku, kliče glasno i tuži ga.“ — A ta tužba prvi put se zametnu, kad se je za prvih ljudih sred poldana digla ponorna tama, da napastuje sina svjetlosti, kad joj je pošlo za rukom, da ga zavitlja pod svoja krila; tu se podne pretvori u ponoć, tada zavapi prvi put strašan pietlov klik na zemlji. Glas Nevidivoga zaori po raju: „Adame, gdje si?“ Jesi-li još u carstvu svjetla ili u zasjenku smrti? Adam pako krijući se u zasjenak medju drvetje, drhtjuć kao šiba na vodi odgovori: „Čuo sam ti glas u raju, pa budući gol prestrašio sam se i sakrio.“ Srditi glas zamnje rajem, i već mu tu nebje obstanka; noć mu uljeze u dušu, i on traži zasjenak.

Drugo slavlje iskaše tama na zemlji, kad podnjeti paklenu zavist u Kajnovu srdcu proti nevinu Abelu, a glas ga je Gospodnji iz nutra opominjao: „Zašto si se razljutio, i što si lice nizdol objesio? Zar ti nije strast pod tvojom oblastju, i ti joj imaš gospodovati?“ Ali Kajn nepazi na opomenu. Eno ga, već odvabi brata na polje, već mu zamahne kijačom nad glavom, već proteče zemljom nedužna krv; i sada ga tekar spopade užasan strah, te udari u bieg, ne pred čovjekom, već pred mrtvim tielom, sam pred sobom. A tada se već nečuje glas Gospodnji kao prvi put: „Kajne, gdje si i kako si?“ nego: „Gdje je tvoj brat Abel?“ Kajn pako ugreznuv teže i gliblje od Adama, ništa se neizpričava, već prkosi i laže kao da nečuje pietlova klika: „Što ja znam, što sam ja čuvar svoga brata?“ Nu klik počinjena djela jak je i neda se ugušiti. „Kajne, što si učinio? glas krivi tvoga brata vapi k meni sa zemlje.“ I od tada nezamukne već taj

Digitized by Google

užasan glas, progoni ga i neda mu nigdje počinka. Najposlje sagradi on grad, prvi grad na zemlji. Pa zašto je upravo Kajn sagradio prvi grad? Jer se u njegovih zidinah i zatvorih nadao žudjenu miru. A šta mu pomože sva ta gradjevina? Sred toga grada kao i sred njegova srdca još je odzvanjao užasan pietlov klik, — borio se s njim neprijatelj i tužitelj. — Mnogo bijaše odposlje ljudih, koji su na čelu nosili Kajnov znak, a u srdcu tužitelja; a još jih je više, kojim se čitajuć ili slušajuć život Kajnov, Saulov, Romulov, Iskariotov prsi veseljem nadimlju; jer ovako znadu govoriti: Hvala Bogu, nikoga nisam ubio, nikoga prevario, dakle sam s dušom na čistu. Ali je takvo umovanje i dokazivanje, što taj daklo za sobom povodi, obično lažljivo, i u takovih je srdcih ponajviše pred ponoć ili po ponoći, gdje se još neoglasi pietlov kukuriek, ili se pak skoro izgubio. Zar je dosta, ako čovjek neubija i nekrade, da bude s dušom na čistu? Moramo-li samo zlu izbjegavati, a ništa dobra činiti? Je-li slobodno živjeti godine i godine, da se Bog nemoli niti savjest neizpituje? Je-li slobodno nevjernu biti crkvi, zametavati njezin ugled, njezine zakone i nauk, te tako zatajivati Isukrsta?

Tekar poče svitati, a pred Kajfinimi vrati sjedi otac i učitelj kršćanstva. Zakrio je lice objema rukama, kroz prste mu vrela suza pišti te namače tvrdac kamen pod njim. Što je učinio? Zar je koga ubio? ili si je okaljao dušu nečistom strastju? Ne nipošto. Pa što toli gorko oplakuje? — Zatajio je Isusa, tri puta ga je redom zatajio. O pônoći zapjeva pietao prvi put, a on ga nije čuo. Po drugi put zapjeva pietao, stradajući Bogčovjek pogleda na dvor i vidi ga, (počelo je upravo svitati), a on se trzne, vidi i čuje; u svitanje izajde Petar van, iz noći grieha na čist zrak pokore. — Kad se dan zapoznaje, pietao pjeva: „Ustani, koj spavaš, uzkrsni od mrtvih i obasjati će te Isukrst“ (Ef. 5.).

(Konac će sliediti.)

Okružnica biskupa przemiskoga o služenju kršćanah kod židovah.

(Konac.)

Da se pako težina više navedenih griehah tim javnije pokaže, a od njih ljudi tim živahnije odstraše, razgriešenje od tih griehah pridržujemo našoj biskupskoj vlasti, tako da nijedan duhovnik — izuzamši krajnu silu, kakova je u času smrti — neće imati i neima vlasti od njih odriešiti, izvan da ima posebno dopuštenje absolvendi a casibus reservatis.

Gledeć ipak na prošla odnošenja, ako bi tko prije proglašenja ove naše naredbe bio sklopio ugovor službovni prema gradjanskom pravu obvezujući, da se takov neizloži nepovoljnim posljedicam radi obdržavanja ugovora, ograničujemo ovaj pridržaj na slučaje, koji bi se po oglašenju ove naredbe pojaviti mogli; a glede utanačenih jurve ugovorah na slučaj, ako bi tko po izminuću utanačena ugovora jošte dalje u tom griehu ostao. Zato pridržujemo našoj biskupskoj vlasti sljedeće slučaje:

I. Tkogod poslie proglašenja ove naredbe bude zajedno sa židovi kano u jednoj porodici stanovao, ili stalnu službu za najmljenu na vrieme urečenu plaću primao kano sluga, djetić itd. a ženske glave, koje za dojilje ili dadilje (pjestinje) k židovskoj djeci služit pojdu, ili na koj ini način stalnu službu u židovah opravljale budu.

II. Roditelji i skrbnici, ili kakovu mu drago vlast nad djecom imajući, koji djecu na nauk ili u službu k židovom davali budu.

III. Ako-li je prije, nego se objavi ova naredba, pravomoćan ugovor bio sklopljen, tada će kazan pridržaja na se povući, tko god bi po izminuću ugovora — najdulje po izmaku jedne godine — nadalje jošte ostao u službi židovskoj ili svoju djecu u toj službi puštao.

IV. Sve osobe, mužkoga ili ženskoga spola, koje bi sa židovom ili židovkom tjelesno sagriešit usudile se. Izvan toga naredjujemo, da se zajedno sa židovi živući ili u židovah stalnu službu ovršujući niti za kumove kod krsta, niti za svjedoke kod vjenčanja, niti u crkvene bratovštine pripustit neimadu; onim pako, koji bi nakon dobljene od duhovnoga pastira opomene u rečenom odnošenju sa židovi ostali, a koji se prije smrti nebi s Bogom pomirili, te danu sablazan pred dvoma najmanje svjedocima nebi opozvali, ima se poslje smrti uzkratiti crkveni pogreb. Bit će istina slobodno tjelesa sahraniti im na groblju, al bez svakoga obreda i svete vodice. Pa i oni, koji se prije smrti s Bogom pomire i danu sablazan opozovu, imadu se samo sa svetom vodicom sahraniti, a sva ostala pogrebna svetačnost imade se izostaviti.

Gori stavljeno ustanovljenje naše ima se uz primjeren govor s propovjedaonice oglasiti kroz tri zasebične nedjelje, a to oglašivanje valja svake godine u prvu nedjelju došašća ponoviti; pri čem nalažemo svemu se uklanjati, štogod bi se ljubavi kršćanskoj protivilo, a vjerni puk na mržnju ili progonstvo židovah potaknuti moglo. Prije svega stalo je do toga, da se kršćanski puk obrani od pogibelji, što mu vjeri i ćudoredju s bližega sa židovi drugovanja prieti, a sablazan odtale pohodeća da se ukloni. I ako kod toga zlih navikah i mana od strane židovah nije moći mimoići, ipak proti njim dražit ljudstvo niti netreba niti nevalja. Kršćani dužni su židovom se uklanjati, ali nemrzit ih. Mržnja ima se stegnuti samo na njihove zablude, nepodobštine i praznovjerje, a ne na njihove osobe. Kršćanin dužan je branit se od činah njihove mržnje proti kršćanom, al neodvraćat im mržnju, pače dobro im želit i moliti da se obrate na sv. katoličku vjeru.

Ali ne samo s propovjedaonice obćenitimi opomenami, već jošte više u izpovjedaonici i — gdje se potreba ukaže — sukromnim pojedinih licah poučanjem i nagovaranjem dužan je u tom pogledu duhovni pastir djelovati.

Digitized by Google

Pojedince, koji u tom grichu ili u pogibelji toga grieha ostaju, ima k sebi pozvati i jasno im predočiti opasnost, što s približega občenja sa židovi njihovoj vjeri i ćudoredju prieti; predstavit im, kako jako upropašćuje kršćanina, dragocjenom krvi Gospoda Spasitelja odkupljenoga, služit židovom, kojih predci predali su Gospoda Isukrsta na smrt, i koji zaziru i hule sv. ime Njegovo, a istom mržnjom nadahnuti gledaju kršćanom škoditi gdje mogu; zato koli veliku sablazan daju i sv. svoju vjeru izlažu nevjernikom na ruglo, čim se počinja veliki grieh i kakove su toga grieha posljedice.

A kad bi i poslie zabrane i opomenah djeca i nadalje zajedno sa židovi stanovala, ili se u službu ili nauk k židovom dala, tada će duhovni pastir glede takove djece svoju pastirsku revnivost podvostručiti, da ju u sv. vjeri i ćudorednosti utvrdi i proti prietećoj pogibelji obezbiedi; a sa svom snagom pazit će na to, da takova djeca na kršćanski nauk u crkvu marljivo dolaze a vjerozakonske svoje dužnosti savjestno izvršuju; svako pako zanemarenje neka prijavi dotičnomu kotarskomu uredu, pošto su uredi dobili strogi nalog, da podpuno izvršavanje vjerozakonskih dužnostih i crkvenih propisah kod takove djece od svoje strane točno nadgledaju.

U Przemyślu dne 20. Siečnja 1860.

Franjo Šaver, biskup.

Dopis.

Iz Djakova 10. Svibnja 1860. Laćajućû se pera, da vam opet koju viest od naših krajevah saobćim, stanu mi se zaporkivati jedna o drugu dvie sebi zgolja suprotivne misli: jedna mi nakanu poticala, druga ju odricala. — Da vam uzpišem, nukalo me nješto, neznam ni sám pravo što, jer vam i onako — padne mi na pamet — glasi od Djakova u riedke petke.' Nu da se nakane okanim, popretkivala mi ta okolnost, što će mnogi šaljivdjija — pomislim u sebi — viknutû meni pisati o starini iz staroga Djakova posredno s našim Budrovčaninom povikati: tko o čem, baba o trgancih! *) Dugo borećû se samu sa sobom razkosmaju mi se u njeke njekavice kolebajuće oprječine, pa rekao tko što mu drago, ja ću vam danas opet objaviti — ne novine, već dvie vriedne, crkvi i rodu dične, te u svakoj struci odlične starine: prečastnu gg. Gašpara Radića i Dra. bogo- i mudroslovja Jerka Andrića. — Čim je pukao glas o njihovoj odredbi i potvrdbi za čast kanoničku, već ih Djakovčani od dana do dana sve to željnije sve to nestrpljivije izčekivahu. Evo ovo danah prispješe nam ta dva željkovana dostojanstvenika, što će odsad obnašati breme na oko udobnih, al u istinu težkih, ozbiljnih, nesgodnih i nepogodnih dužnostih kaptolskih. Mi bi mogli o njih silu božju; jer već imena: Radić, Andrić, da i neromone naškomu uhu tako jasno, ljubko i miloglasno — to su stari znanci, pa bi jim umišljenu tu manjkavost imena — kad bi i sbilja puko ime smjelo imat kakav upliv na vrlinu — nadomjestila podpuno svomu zvanju dorasla krepčina. Smatraš ih občenito: i jedan i drugi i umom i srcem i moćan i silan; a razcjepkuješ im posebice pojedine prednosti: jedan je gorostas umom, a drugi — štono rieč — duša od duše srcem; obadva — al hvala je, ma kako iskrena i zaslužena, ipak dosadna, osobito ako nije baš velike nužde; i mi smiernošću užapnuti ustručavamo se dalje — premda bismo mogli po duši i savjesti mnogo i mnogo, na dugo i široko o njih i njihovih zaslugah. Al i netreba jim toliko hvale; hvale se oni dosta već i time, što čitava biskupija blagosivlje providnost na takovu izboru, čestitajuć ponajprije onomu duhu oštrovidu, koj jim zasluge uvažiti znade, čestitajuć zatim i novo-imenovanim, što su zavriedjenom odlikom usrećeni, a čestitajuć napokon i sama sebi, što je odlikovanjem takvih muževah i sama odlikovana.

Prekjučer primi novo-odabrani ravnatelj sjemeništa, preč. g. Dr. Jerko Andrić nadziranje povjerene si mladeži, te nas tom prilikom posjeti preuzvišeni više nam otac nego li pastir, pak nabrojiv sve zasluge dosadanjega upravljatelja, preč. g. Adama Sukića, — kako je punih deset godinah povjerenu si mladež kao duševni roditelj uprav roditeljskom njegom njegovao, kako ga je za to vrieme rukovodila kršćanska savjest, savjestna strogost i stroga urednost, — izruči zatim mladež u ruke novomu, opiše i ovoga kao čovjeka uprav na svom mjestu; zatim opomene duhovnu mladež sa prirodjenim si blagorječjem na poslušnost, predstavi joj živahno zvanje: šta i kako činit joj treba, da od nje uzbudu danas sutra vjerni crkvi članovi, oddana vladajućoj glavi uda a zahvalni rodu sinovi. Na razstanku udari s njom u prijazni razgovor, razlažuć joj, kako mnogo od nje zavisi buduća sreća ili nesreća našega tvarno gola i neboga, al duševno snažna i bogata naroda; kojimi posredali može mu sreću promicati; kako joj valja neutrudivo upijati samo čisti duh kat. vjere; kako svagdje prednjačiti i sborom i tvorom — al u ludo se napinjem, jer da posudim i u Rafaela kist živa izražaja, još vam nebi točno nacrtat mogao one rječite striele perunice, što jih radja samo duh nadahnut svetom dušom žive vjere, ožaren bujnim plamom iskrena rodoljubja. Utisak na slušajuće velik je bio, tim veći, što su rieči strogo nabožne odgovarale uprav današnjemu uzrujanu i uspornu vremenu, gdjeno se od svih stranah dižu crni oblaci zlokobnjaci, udarajuć usiono munje i gromove na crkvenu glavu, na crkvu i sve, što je crkveno, vjerozakonsko, sveto i nabožno: sami dusi slobodnjaci, obdjelani — ne po Krešimirovu, već baš po ruši — i kršimirovu kalupu, koji

*) U Budrovcih, selu njekoliko puškometah od Djakova, krste uštipke trganci. — To napomenuh, da nebi koje tanahno uho povriedila ta možebit priprosta i neotesana rieč; tako se čuje u narodu, a što se čuje u narodu, to je narodno; a što je narodno, moglo bi doduše biti gdje drugdje — nu ovdje mnijem nije neotesano.

Digitized by Google

su rad sav sviet u svoje mice uhvatiti, a čitav zemljokrug krivimi nauk-uzperci uzpairiti! Proti svemu tomu neima lieka moćnijega nad čvrstom vjerom; zato da se duh. mladež izobražava, al u izboru obrazovanja otrova čuva, obnovi konačno preuzvišeni pastir.

Nemožemo ovu sgodu propustiti, da se nezahvalimo i dosadanjemu upravljatelju na trudu mu i muci, na strpljivosti i brižljivosti, na urednosti i strogosti. Podpunoma smo osvjedočeni, da je i dužnu mu strogost porodila samo otčinska brižljivost, a iskreno izpoviedamo, da bismo vrlo žalili taj gubitak, da nestekosmo u osobi preč. Dra. Andrića nov dobitak. *V. K.*

Viestnik.

Iz Zagreba. Prošle nedjelje izvolio je uzoriti gospodin kardinal i nadbiskup u svojoj domaćoj kapelici blagosloviti križe i prstene novonaimenovane prečastne gospode opata Jurja Križanića i predstavnikah Franje Kalabara i Janka Pavlešića. Zatim je predao uzoriti gospodin vlastoručno novom crkvenom časti odlikovanoj prečastnoj gospodi blagoslovljene znake, koji im vriedne grudi dugo resili!

— Uzoriti gospodin kardinal i nadbiskup izvolio je prečastnoga gospodina predstavnika i kanonika Janka Pavlešića, svoga dosadanjega kanonika pobočnika, na njegovu vlastitu molbu ove službe milostivo riešiti. Kod izstupljenja iz istoga djelokruga upravila je nj. uzoritost na prečastnoga gospodina sljedeće vlastoručno pismo:

Reverendissime Domine Præposite et Canonice!

Manifestato mihi per Reverendissimam Dominationem Vestram, quoad sui ab officio Canonici a latere relevationem, desiderio invitus quidem, accedo tamen, adjunctorum impulsu eoque potissimum determinatus: quod Franciscum Gašparić in Canonicum Zagrabiensem recenter benigne resolutum, ad porro obeundum Secretarii mei Notariique consistorialis munus in præsenti rerum situ cogar retinere, parte ab una; parte vero ab altera prorsus insolitum sit, ut in aula episcopali duo occupentur Canonici Ecclesiæ Cathedralis, quorum unus Canonici a latere, alter sub sola Secretarii nomenclatione, officio fungantur. Cætera recessus Reverendissimæ Dominationis Vestræ ab aula mea, ut innui, gravis mihi accidit, eoque dolorosior, quo ampliora Reverendissima Dominatio Vestra per tempus suæ in aula mea commorationis, præbuit sinceræ erga me adhæsionis, præclaræ in tractandis negotiis habilitatis, indefessæque solertiæ documenta. Quo quidem nomine maximas quas possum Eidem ago gratias. Et quemadmodum nihil dubito, Reverendissimam Dominationem Vestram pro re nata et in posterum me opera, consiliisque suis, pari ac adusque fidelitate et promptitudine adjuturam: ita lubens profiteor, mihi quamvis occasionem gratam futuram, qua reciprocum meum erga Eandem affectum possim contestari; qui piis ad aras precibus porro commendatus, sincera cum propensione persisto. Zagrabiæ 10. Maji 1860.

Reverendissimæ Dominationis Vestræ

devinctissimus in Christo

Georgius Cardinalis, m. p.

— Tečajem minuloga tjedna dadoše se u prvostolnoj crkvi po zastupnicih ustoliti prečast. gosp. Martin Pavčec, kao pojac prvostolnoga kaptola, i prečast. gosp. Milutin Radinović, novonaimenovani kanonik istoga kaptola.

— Uzoriti gospodin kardinal i nadbiskup zagrebački izvolio je prečastnoga gosp. Franju Gašparića, novoimenovanoga kanonika prvostolne crkve zagrebačke, za svoga kanonika pobočnika, s pridržanjem dosadanje službe bilježnika duh. stola i tajnika nj. uzoritosti, — g. Franju Barišca, dosadanjega opravnika duh. stola, protokollistom duh. stola, — a g. Josipa Berutu, pisara duh. stola, podbilježnikom duh. stola i svojim obrednikom naimenovati.

— Najnovijimi naimenovanji izpražnjene župe svoga patronata dostojao je uzoriti gospodin kardinal i nadbiskup podieliti: župu sv. Petra u Zagrebu g. Pavlu Joži, dosadanjemu župniku remetskomu; župu vugrovačku g. Mati Musliji, dosadanjemu upravljatelju iste župe; župu remetsku g. Mati Pavlecu, duh. pomoćniku na Bregih.

— Dne 21. t. m. obdržavat će uzoriti gospodin kardinal i nadbiskup u prvostolnoj crkvi svetačne zadušnice za pokojnoga nezaboravnoga nam bana Josipa Jellačića, kojim će pribivati sve vlasti. — Sutradan dne 22. u 11 satih ovršavat će se žalobna služba nad grobom pokojnikovim u Novih Dvorih.

Iz Rima, 17. Travnja. „Giornale di Roma“ piše u jučeranjem broju: General Lamoricière, glavni zapovjednik papinske vojske, dobi novca, da nabavi za vojsku, česa mu sad silno treba. Uslied toga umoli on sv. otca, da napravi odbor, koj bi ovakove darove primao. Njeg. svetost uvaživ milostivo zapovjednikovu želju, naimenova u tu svrhu stožernike Wisemana, Villecourta i Reisacha, i ministra financijah msgr. Ferrari-a. Treba znati, da darovi do sada prispjevši sv. otcu iznose do 360,000 rimskih škudah (po $2^1/_2$ for.) i predane su u državnu blagajnu, koja sa silnih troškovah jur znatno opustí. Veselo je svakako, što toliki miliuni crkvenih sinovah, što igda mogu nastoje njezinoj glavi omaliti skrb, te joj prava što novcem što osobnom uslugom obraniti i uzčuvati. Sv. otac tronut je gledajuć gorljivu ljubav svoje djece, i nada se s pomoćju Boga i svojih vjernikah prava si uzčuvati čitava; nada se, da ova gorljivost neće ohladnjeti, te da će mu s Božjim blagoslovom sve izpasti po želji. U noćnoj razsvjetbi grada na 12. odlikova se sveučilištna sgrada, gdje na velikih ulaznih vratih bijaše ve-

Digitized by Google

lik prozrak s napisom: „Pio IX. Parenti optimo quem rediens hic dies memorat sospitem auditores Lycæi magni romani plaudunt adclamant Te Pontifice Te rege rem christianam Deus novis auctet Triumphis.“

— Stožernik Antonelli preda u spomenici od 24. Ožujka tudjim diplomatičkim zastupnikom obranu pravah svete stolice, da ju dostave svojim dvorovom. Jedan parižki list donosi ju u ovom izvadku: „Prevratna stranka, koja se od posljednjega rata osmjeli više no ikada prije, ugleda svoje kovarije plod, o kom radi već dugo vremena: diže naime u državah srednje Italije prevrat, te zakonitim vladarom ugrabljenim plienom poveća Piemont. Posried ovih žalostnih dogadjajah tvrdo se nadaše sveti otac, da će se barem vjera i pravda bolje šteditи, te zapriečiti zlo da se neširi dalje; medjuto nepazi se tude ni na najsvetija prava, i jur je zaplienjen dio Petrove baštine. Proglasom izdanim 1. Ožujka pozivlju se puci Emilije, da dadu odvjet za Piemont; što više, uporavilo se sve nasilje, šta ga je, počinilo se sto i sto lupežtinah, da odvjetovanje izpadne Piemontu na uhar. Prijam, što ga na 18. Ožujka ovrši kralj Viktor Emanuel, para srdce sv. otcu Piu IX, kad vidi, da vremenitu crkvinu baštinu orobi katolički vladar, potomak predjah glasovitih s pobožnosti. Povodom svete mu dužnosti: da čuva i brani prava državne svoje vrhovnosti, naloži sv. otac podpisanomu državnomu tajniku: da razpiše uztuk proti vriedjanju pravah sv. stolice, koja nj. svetost po što po to misli sačuvati neoštećena, te sve, što se u ovih pokrajinah dogodilo, i još izvesti namjerava, kao ništetno proglašuje, i neće da prizna. Kretnja katolikah, koja se u njih od prvoga napadaja na crkvena dobra opaža, tješi sv. otca, da će odbiti vladare, te neće priznati toli neznabožne i nasilne prevare. Državni tajnik, dočim Vašu milost moli, da o ovom uztuku obaviestite svoju vladu, mora još i to reći: kako se sv. otac nada, da mu neće uzmanjkati pomoć od vaše vlade, nebi-li se robljenju, proti kojemu je svako narodno pravo, učinio kraj.“

Iz Talijanske. Grof Salaro della Margarita izda u sviet proti pridružbi spis vriedan da se čita; jer glasoviti ovaj državnik i pisac sa svim veleumom svojim brani vjeru i državu. Buduć da vriedni grof nemože da govori kao zastupnik u komori, to kano državljanin govori putem tiska, pa je i sbilja njegova vazda plemenita i katolička rieč našla glasna odziva po svoj Italiji, makar demagogičko novinarstvo o novom spisu mukom muči. I tu mu zlo urodi grobna tišina kano i prije jednom. U spisu medju ostalim veli se:

„Kolika bi sramota bila za zemlju dosele vazda podložnu svetoj stolici, kad se u njoj nebi našla ni duša, da se očito zauzme za misao većine puka. Ja eto preuzeh tu dužnost na se na utjehu svim vjernim svetoj stolici, koja sa svojim sjajem obasieva Italiju, i njoj je prava slava i ponos. Preuzeh tu dužnost na se te kažem: da privrženici protivne misli u vjetar nastoje nju opravdati, kao da je nagon domoljublja. I ja ljubim domovinu, i ja ljubim Italiju; a tomu budi mi dokaz to, što nesakrivam načelah, koja bi ju jedina mogla usrećiti. Siguran budući da stupam putem istine i pravde, imam zašto zaviknuti, kano što bih zaviknuo sjedeć u parlamentu kano zastupnik te uzkratio svoj odvjet: „Etsi omnes, ego non.“

Iz Pariza. Ministar nastave Rouland razpisao je okružnicu na biskupe po svem carstvu, te tvrdi u njoj: 1. Da papa nije namjeravao izobćenje protegnuti na cara. 2. Da će se sadašnji zamršaji sad jur skoro razmrsiti. 3. Da je car sin i najvjerniji sluga papin. Rado bi se prevarilo, ali se nevara nitko.

— Ljudevita Veuillota pozvaše prije njekoliko danah na sud, gdje mu posve prijateljski prijaviše: da mu se prepovieda pisati ma u kojem francezkom časopisu, a da će svaki časopis, u koj bi se što od njega primilo, biti zabranjen. Otide-li pako u inozemstvo te ondje nastavi „Univers“ ili se inače lati pera, to da bi mu se zabranilo vratiti se u Francezku.

— „Siècle“ izjavi onomadne, da bi rad znao prošli život novoga papinskoga ministra rata; a danas mu već odgovara Henry Riancey u „Unionu.“ Grof Merode, veli on, jest sin glasovitoga grofa Meroda, velikoga privrženika Belgijanske i crkve. Stupiv u belgijansku vojsku dotjera za osam godinah vjerne službe do satnika u gardi. Kad naša vojska podje u Afriku, zapade ga služba u zapovjedničkoj sviti, pod maršalom Bugeaudom bijaše dva puta u vatri, i tako se dobro držaše, da je u dnevnoj zapoviedi dva puta bio spomenut, a po nalogu vrhovnoga zapovjednika dobio red počastne legije. General Cavaignac vidje vještinu vrloga ovoga častnika, kadno s njim bijaše obkoljen u Tlemcenu; i od tada potiče njegovo poznanstvo s junakom od Orana i Constantine. G. 1848. baci grof Merode mač, te stupi u duhovnički stališ; a god. 1849. za žalovitih onih sgodah u Rimu učaše on bogoslovje On nepobježe iz grada ni za obsade, ni za prevrata, pače je tada još pooštrio pazku na ranjenike i uznike. Neka se „Siècle“ upita oko častnikah i vojnikah obsadne vojske, pa će čuti, koliko ovoga biskupa blagoslivlju u vječnom gradu siromasi, kolikih si zaslugah steče oko ubožkih i gospodarstvenih zavodah, koje dan na dan diže i pomaže.

Iz Strasburga. Po nedavna držanu sastanku slobodnoga zidarstva u Vormaciji, sakupilo se ovo još u većem broju, jer od njekoliko danah ima ovdje braće zastupajuće sve narode evropejske. Ako nas nevaraju toliki znakovi, to će se u brzo pokazati svietu posljedice zaključakah, te će se imati čemu čuditi.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 21. U ČETVRTAK 24. SVIBNJA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrębu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Katolici u Hercegovini.

Putne bilježke god. 1859. od Lj—ra.

(Konac.)

Završujući jur ova uzgredna putnička osmatranja, molim, neka mi se dopusti njekoliko riečih u hvalu puka i njegovih rukovoditeljah od istine dostaviti. Glava crkve i puka jest pr. g. biskup Barišić. Od njegovih nastojanjah oko napredka svoga stada, i dobrih namjerah dosta je primjetba inostranoga pisca g. Hilferdinga, koj nepristrano zapisà: „da će se Barišić ovjekovječiti u historiji latinske crkve u zapadnoj Turskoj.“ I doisto, ako je u težkih zadatcih i dobro hotenje dosta, punim pravom u dio pada Barišiću namienjena dika; jer on, premda u neugodnu položaju, premda bez sredstvah i znatnijih stalnih dohodakah, ipak trsi se svakom prigodom i dosta čini za osvješćenje i slovesnim i djelotvornim napućivanjem bjednoga svoga pučanstva. Osim drugih s njegova naseljenja blagodatnih uplivah, pomnožalo se je za stotinu katoličkih obiteljih u Mostaru, na koju svrhu ustanovio je zakladu za podpomaganje siromakah u prometu i trgovini, i uveo redovnu školu za iste stanovnike. A povrh svega slava mu, kao i svim biskupom u Turskoj, budući im visoki čin kod gradjanskoga suda i političkih vlastih priznan, a uticaj za raju svoga vjeroštovja uvažen, te se oni brinu za oblakšanje sudbine ugnjetenih podložnikah. Barišića i u ovom pogledu važna je i opazljiva zasluga u Hercegovini.

Područni brižnici naroda jesu župnici, svi redovnici po upravah sv. Franceška, koji blizu po smrti svoga početnika, kako nam povjestnica kazuje, u države pokojnoga kraljestva bosanskoga kao apoštolski izaslanici udjoše, ter na slavu občinstva katoličanskoga obdržaše u pravovjerju sve, što su mogli od iztočnoga razkolja uzčuvati, i poslie od navale mohamedanstva obraniti. Kazat ću štogod obilatije o prvih ovih napredcih misionarskih, kad uzbudem, ako mi prigoda posluži, koju govoriti o stanju crkve bosanske, budući je bila jedna sudbina i uprave puka i redovničke države. Sadašnja pak redovnička občina od onda, kad je biskupat oddieljen, stoji osebna s nezavisnom upravom, i mora se starati za popunjavanje misionarah urodjenikah; za koju svrhu podgaja u samostanu mladiće kako u upravah reda, tako i u početnih naucih, te ih na veće nauke izašilja u Italiju na skrb Propagande i ljubav tamošnje braće istoga zvanja, koji jih vriedno podupiru. Vidili smo ogromno zdanje samostana im, gdjekoje i crkve podignute, mnoge župske kuće pogradjene ili opravljene, ubrane oltare i bogomoljnice itd. u čem odaju jednodušnost, sklad i pomnju, a s tiem valja da i male stvari rastu, pak zato moramo izpovjediti, da su za malo vrieme goleme korake učinili.

Pučanstvo iznosi na 38—40,000 dušah. Medjuto ako po kazivanjih bez izvjestnoga popisa nisam točno ubaviešćen, koliko o broju obiteljih pri župskih razrezih naznačenih, toliko o ukupnosti dušah, neka mi se u grieh neupiše; al ipak jamčim, da smo blizu istinitosti. Narod je od najboljega ogranka, dobre loze slovinske; premda na najnižem stupnju prostote i neznanstva, ipak dobrodušan, ponizan, iskren i bistro ubaviešćen u osnovnih načelih vjere, koju s takim pobožnim uvjerenjem štuje, da je gotov sva dobra svjetovnja i isti život za nju žrtvovati. Što g. Hilferding o bosanskih katolicih reče: da obrede vjeroštovne točnije ovršuju, nego-li u istoj Austriji braća im, to se u još krepčijem smislu o dobroti hercegovačkoga puka može reći. A jedan francezki putnik (Ch. Pertusier) primieti: „Le culte encore à l' état primitif, depouillé de tous ces stimulans, auxquels la foi chancelante a forcé de recourir,

Digitized by Google

est le meilleur témoignage en faveur de la piété des fideles qui savent s'en contenter.“

A da bi hotio obiteljski život i svagdanje domaće odnošaje crtati, dugo bi bilo, zašao bi u dubinu prostote kao oni pjesnik, tumačeći medecasseske čudnovate pjesni, a za to štiocem vremena nije; nu na prostu rekavši: Ovdje se jošter nalaze traci življenja prvobitnih pukah. Još otac u području vlastitoga sinovljega njegovanja ženitbu sina bisernimi suzami svetkovati dožive, uživajući svedjer dužno štovanje pokorne čeljadi svoje. Ovdje jošter bratac s bratom i neva s djeverom bez ozlosrdjenja svoj čedni viek provode. Vidit ćeš sbor otacah i djece, jetrvah i zaovah pri večeri oko iste toli smjerno poredanih na sieda šukundjeda pomnećih, da prvi ližicu iz hrpe — nebuduć jim razlučene — jami, i skorup iz zdjele zahiti, a jutrom rano svaki svoju od istoga kuće glavara zapovied izgledajućih, da njeki s ratilom na njivu, sa sjekirom njeki u drva, a njeki s diplami za kozlići gredu u posluhu. — A šta bi od gostoljubja rekao? Umornu putniku vazda su vrata otvorena, istom ako je Bog dao hljebca i sira i za bolju jošter ljubav oštedio si starac koj kutao rujna vinca. Inostranac jedan zabilježi o Slovinih: „Dove l' ospitalità si prattica con generosità, e dove la nazione si reputa assai felice del piacere di moltiplicare il bene col inconceptibile dolcezza di averlo operato.“ Pak tako je po svih selih slovinskih, premda od skora nješto muka i progonstvo, a nješto ubožtvo i štedljivost ovu dičnu kriepost našu umanjiše. Nu vidjet ćeš putniče ovuda i te ostatke vrline naške.

Za nadoknaditi ove oskudne bilježke svrhu utištenja otačbinskoga čara, koje izkusih, učini mi se pristojno, da jedan ulomak plemenitih posvjedočenjah domoljubja francezkoga slavnoga pisca našim štiocem dostavim.

Nagnuće k otačbini.

(Od Chateaubriand-a).

Najljepše i najćudorednije od nagnućah, kojimi se čovjek ponosi, jest ljubav otačbine, domoljubje. Da nebude ovi zakon uzdržan po čudu vazda bitstvujućem, koje mi, kao i mnogo drugih, i neprimjećujemo, svi bi ljudi nagrnuli u umjereni pojas zemlje, ostavivši puste druge kraje zemaljskoga šara. Može se misliti, kakve bi biedo sliedile iz ovakoga nagomilanja ljudstva na jednoj točki zemlje. Za odvratiti ovakove nesreće Božja je promisao, tako rekuć, priliepila noge svakoga čovjeka za svoju rodjenu zemlju njekim nepredobivim privlakom: zato niti izlandski ledovi, niti prleća žala afrikanska neostaše bez naseocah.

Vriedno je primietiti, da što je nemiliji zavičaj koje zemlje, i njezino podnebje opornije, te što se više u njoj progonstva trpi, to više za nas u njoj ima čara. Čudnovata je stvar, što čovjek za nesreću prianja, ter kad izgubi samu slamnu kolibicu, za njom tuguje kano za otčinskim domom! Ovoga pojavljenja razlog jest, što razsap odviše plodne zemlje obogaćujući nas uništuje jednostavnost onih pricodnih svezah, koje izlaze iz naših potrebočah; kad čovjek prestane ljubiti roditelje, nebuduć mu već nuždni, prestaje doisto ljubiti i otačbinu svoju. Sve nam potvrdjuje istinitost ove primjetbe. Divjak više cieni svoju kolibu, nò boljar palaču, a planinac nalazi više dražesti u svojih vrletih, nego-li poljski naseoc u svom ravnom tegu. Upitajte-der kojega goljahna pastira, da-li bi sreću mienjao s najvećim vlastelinom zemlje? Udaljen od svoga miloga plemena, on mu svedjer pazi uspomenu dragu; svedjer išće svoja stada, svoje magle, i nezaželjava mu se kušat inoga krušca okrom ovsenice, niti drugoga pitja izvan kozje jamuže, i proz dole pjevati davorije, koje su mu stari pjevali. On ugine, ako se nevrne u rodjen zavičaj, kano što i planinsko bilje potrebuje, da mu je u kamenu žilje, nenapredujući, ako ga oluja nemlavi i bura neniše, jer ga zemlja, zaklon i sunce ravnicah čine umrieti. O! s kojom radostju on se vraća u svoju pobušenu kućaricu! s kakvim-li štovanjem pohodi svete ostatke ubožtva svoga pjevajući:

Oj! drago blago i zaloge mile!
Koje nigda niste na se obratile
Nit' zavisti klete, niti lažih hudi', —
Ja vas opet primam kô mi duša žudi. itd.

Tko je sretniji od Eskima u svojoj strašnoj otačbini? Šta je njemu mirisavo cvietje našega podnebja spram bielomu labradorskomu sniegu? — šta-li uresni dvorci naši spram njegovoj dimljivoj jami? On ti se u pramaljetnje doba sa svojom vjerenicom na santi leda naveze na široko more, ter pučinom sinjom grede k priestolju Boga od olujah. Visoka brda i sniegom okićeno drvlje ljuljaju vrške svoje vrhu bujnih valovah, — primorski vuci po dolinah jate skomlicajuće svatove, grdne balene pučinom mu trage sliede, — a smioni divljak na krovu pomične klisure svoje pritiskuje k srcu ženicu, što mu Bog darovà, ter s njome nalazi nepoznate dražesti u toj smjesi pohote i pogibelji. A pak barbar ovi ima puno liepa razloga predpostaviti svoj zavičaj i svoje stanje našemu; jer koliko mu drago narav njegova nam se potištena činila, ipak valja priznati, bilo u njem, bilo u onih umjetnostih, koje provodi, nješto, što jošter odkriva dostojanstvo čovjeka. Europljanin po sve dne gubi se na brodu, izvrstnom umotvoru

Digitized by Google

obrtnosti, po istih obalah, kud i Eskimo ploveći na koži morskoga teleta izsmjehava svekolike pogibelji. Sad prisluškiva užasnu huku pučine, koja mu se po stotinu lakatah nad tjeme izvija, a sad kruži nebesa na valnih vrščih: pa se igra u svom miehu posried poplavah, kano diete lilajući se o račvastu ogranku u gluhoj gorskoj dubljini. Postavljajući Bog ovoga čovjeka u predjel olujah dadè mu biljeg gospodovanja: „Ajde,“ — viknuvši ga iz svrtka vihra reče — „ajde, ja te hitam gola golcata na zemlju; medjuto kolikogod si biedan, neće moći nepriznati tvojih sudbinah, — ti ćeš razodrieti morske nemani samom laganom trstikom, i staviti ćeš bure pod noge svoje.“ Tako priljepljujući nas za otačbinu promisao svedjer pravda pute svoje, pak i mi imamo tisuću uzrokah, da ljubimo otačbinu. Arapin nezaboravlja nigda na bunar svojega velbluda (camelus) i svoje gazele, a osobito paripa, svoga vječitoga trkača; Crnci uviek se spominju svojih kućerakah, sage, banana i zebrinih i slonovih stazah.

Priča se, da njekoč jedno englezko mornarče bijaše se tako priljubilo za brod, u kom se narodi, da se nemogaše ni za tilji čas odkinuti od njega. Kad bi ga htjeli kazniti, prietijahu mu, da će ga na suho izbaciti, a ono bi namah bjegalo s cvrkom i jaukom skrit se u dnu ladje. Što je to indi, što je mornarčetu toliku nježnost dalo spram drvetu od vjetarah mlavljenom? U istinu ovo nebijaše tek čisto pomjestno i prirodno odnošenje. Bijaše-li to ćudoredna shodnost izmedju sudbe čovjeka i sudbe broda? ili možda nahodjaše dražest u tom, da sabire svoja radovanja i trude tako rekav u svojoj kolievci? Naravnim načinom srcu je drago stezati se; ono se manje pokazuje van, manje ponudja svoju površnost uvredam: i to je, što ljudi odviše ćutljivi, kano su u obće nesretni, u usamljenih zamacih miluju stanovati. Ono, što čuvstvo zadobije u moći, gubi u pružanju. Kadno se rimsko skupnovladarstvo okončavaše na aventinskom brdu, njegova djeca s veseljem zanj mrijahu; ista su ga prestala ljubiti, kad su njegovi medjaši dosizali Ape i Taurus. Imadjaše indi bez sumnje englezko mornarče razlog, što je toli pristrastno otčinsku korabalju milovalo. Nepoznani putnik na pučini života vidjaše, gdje se dižu mora izmedju njega i naših boleznih: blago njemu, što neugleda no tek iz daljine žalostne rivine svieta.

Kod narodah ugladjenih (civilisés) ljubav otačbine učini čudesa. U Božjih odlukah uviek ima sljedstvo; on na prirodi osnovà naklonitost k rodjenom zavičaju, pa i životinja u njekom stupnju dieli s čovjekom ovi nagon, ma čovjek ga dalje pruža, te preobličava u kriepost ono, što bješe samo osjećanje ukupnoga odnošenja; i tako naravni i ćudoredni zakoni ukupnosti drže se istim čudnovatim lancem. Mi scienimo, da nije moguće imati nijedne prave krieposti, niti prirodne vrline bez ljubavi otačbine. U ratu tvori ova strast čudesa, u književnosti pako ona je proizvela Omira i Virgila, — pa gle! sliepi pjesnik koliko najpače uznosi jonske običaje, budući ondje na sviet izišao, a mantovanski labud nehrani se drugimi, nego sladkimi spomeni svoga rodjenoga mjesta. Rodjen u kolibi, a izagnan iz baštinstva svojih starih, ove dvie okolnosti čine osobiti uticaj u duh njegov, pak mu daše onu mast tugovanja, od koga on čini najpoglavitiju milinu, jer zaziva bez prestanka ove dogodjaje, i vidja se mioni Argos uviek spominjati: „Et dulces moriens reminiscitur Argos,“ gdje provedè mladost svoju.

Vjerozakon kršćanski ljubavi otačbine dao je pravu mjeru. Ovo ćućenje kod starih poradjalo je krivicah, jerbo su njime pretjeravali. Kršćanstvo od njega učini ljubav poglavitu, ali ne ipak isključivu; prije svega nalaže nam, da budemo pravedni, i zahtieva, da milujemo obitelj Adamovu, budući ista naša, premda naši sugradjani imaju prvo pravo na našu naklonost. Ovo ćudoredje bijaše nepoznato prije poslanja kršćanskoga zakonodavca, pa nepravda je, što veljahu, da je on hotio uništiti strasti; jer Bog nekvari svojih dielah. Evangjelje nije smrt srca, već uprava njegova. Ono je našim ćućenjem to, što je ukus u umjetnostih, ograničavajuć ih u onom, u čem bi mogla izstupiti, što je lažljivo, potišteno, prosto, a pripuščajuć im, što je dobro, istinito, pametno. Vjerozakon kršćanski, tko ga razumie kako valja, nije drugo, no prvobitna priroda oprana od iztočnoga kala. — To je, što, kad smo daleko od svoga zavičaja, ćutimo nagon, koj nas k njemu vuče. U pomanjkanju bitnosti čovjek traži pitati se sanjami; srce je izkusno u prievarah, — ter tkogodj je u krilu žene odhranjen, pio je čašu obmanah. Za čas se ubožna koliba nazove otčinskim domom, — i za kratko vrieme koj šumarak, koj brežuljak prima gdjekoje od onih milih otačbinskih nazivah. Andromak daje ime Simois-a jednomu potočiću. Pa koja je to odnosna — moguća — istina u tom malahnom potoku, što slikuje veliku rieku otačbinske zemlje! Dalje malo od obalah, koje nam pamte rodjenje, priroda je smanjena, i nečini nam se drugačije, već kano sjena one, koju izgubismo.

Druga obmana otačbinskoga nagnuća jest davati cienu kojemu predmetu, koj drugač u sebi malo važi, ali s toga, što on dolazi iz našega zavičaja, i što smo ga donieli s nami zajedno u izagnanje. I tu se vidi, kako se duša pruža čak

Digitized by Google

do bezživotnih tvarih, koje nam bijahu dionici sudbine: jedan dio nam života ostaje privezan za logu, gdje nam počiva sreća, a osobito za onu, gdje naša nesreća bdije.

Za naslikovati ovu nevolju iliti nemoć duše, koja se izvan otačbine izkušava, puk rekne: ovi čovjek tuguje za kućom, teži za zavičajem; a doisto i jest tuga i bolja, koja se nelieči van povratkom unj. Ma za malo godinah odsutstva što ćemo zateći u rodjenom mjestu? Koliko živi onih ljudih, koje u punom životu ostavismo? Eno tamo su hladne kosturnice, gdje su sjali gizdavi dvorovi, — a onamo se vesele palače krese, gdje je gluho groblje bilo; otčeve podvornice predale se korovlju i dračam ili tudjemu su podlegle plugu, a dub poštovani, u čijem se hladu odgojismo, posječen je.

Bijaše u Louisiani jedna crnica i jedna divljanka, obje robinje dvajuh susjednih naseocah. Obadvie imahu po jedno djetešce, crnka kćercu dvogodkinju, a indijanka sinčića iste dobe, i taj joj umre. Ove dvie majke za tri noći uzasebice sastajahu se na njekom mjestu u pustinji, jedna noseći svoje čedo mrtvo, a druga živo: ona svojega Manitua, a ova svoju Fetišu: one se nestrašahu ročiti na isto vjeroštovje, budući obadvie jadne i nevoljne. Indijanka pustinjskoj samoći počest činjaše: „Ovo je drvo moga zavičaja, veleći prijateljici, sjedi da plačemo.“ — Za tim po običaju divljačkih posmrtnicah vješahu čeda na grane makinje (Sassafras), ter lilajući jih pjevahu narodne svoje napjeve. . . — Ali ove materinske igre, koje često nevinost uspavaše, nemogahu smrti prenuti! Tako se tješijahu ove dvie hude žene, buduć jedna izgubila čedo i slobodu, a druga slobodu i otačbinu.

Velc, da njeki Francez, u vrieme prevrata primoran bjegati, kupi za ono malo novacah, što mu bijaše preostalo, jedan brodić na Renu, ter se tu smjesti skupa sa ženom i dvoje dječice svoje. Neimajući blaga, nigdje za njega gostoljubja nebì. Kad bi ga pognali s jedne obale, bježao bi bez ikakve tužbe na drugi kraj, a kad bi ga tjerali s obje strane, bacio bi sidro na sried rieke. Za prihraniti obitelj, lovljaše ribu, — ma ljudi mu jednako branijahu pomoć promisli. Noćju, kad izlazaše cimine suhih travah brat za vatru, žena mu povratak sa smrtnom stiskom očikaše. Tako bude primorana podivljati medju četiri prosvietljena naroda ova obitelj, nenašav ni cigloga uglića na zemaljskom šaru, gdje bi nogom stala; sve njezino radovanje bijaše bluditi u bližinah Francezke, i kadšto zasrknuti zraka, prehodećeg preko njihova dragoga zavičaja. — Ako-li nas tko upita, kakve su to sile, koje nas toli jako za zavičaj vežu, težko mu možemo odgovorit. To je možda posmjeh otca, majke ili sestre; valjda ti je uspomena staroga učitelja, koj nas uzdižè, ili mladih drugovah djetinstva našega, ili njegovanje odgojiteljice itd.; — ali najposlie to su njeke okolnosti najjednostavnije, proste i hude: pas naime, što na selišću laje, slavuljak, što nam u voćnjak svake godine doliće, gnjezdo lastino na prozoru, jasno zvonce s crkvice visokim drvljem okružene, zeleni tis u groblju, i sinje gotičke kosturnice: pak to ti je sve. — Nu ova malahna sredstva toliko većma pokazuju bitje promisli, koliko ona nebi mogla biti izvor otačbinske ljubavi i onih velikih kriepostih, koje ista ljubav tvori, da nije njeka vrhovna volja tako naredila. —

Pietao.

(Konac.)

Radin njeki čovjek imao je, kako se pripovieda, izvrstna pietla. Po svoj kućici odzvanjao bi mu, vele, krepak glas, kad bi se svake noći upravo o drugoj uri javljao, i tako služio čovjeku za uru, a čovjek bi se umah ustajao i posla latjao. Njegovoj ženi dosadi već to rano ustajanje, poče prigovarati pietlu i moliti muža, jer će si nahuditi zdravlju; pa kad sve ništa nepomože, ode ona i zakrene pietlu glavom. Sada bijaše dakako mir od pietla; nu čovjek, neznajuć koje je upravo doba, a zabrinut, da mu posao nezaostane, ustajao bi još ranije, i evo lienoj ženi noći još nepokojnije. — Tko je taj radiša? Jest neumrli, na ovom svietu neumoren, poslen i radin duh. Žena mu, što s njim kuću kući, jest zemaljska, liena, nasladna pùtenost. Muž i žena dvoje su u jednom tielu, duh i tielo jest dvoje u jednoj osobi. Pietao budi čovjeka na rad: savjest opominje duh na njegov posao, na izvršivanje dužnostih prama Bogu i bližnjemu, a zadriemlje-li u po noći, u tami grieha, budi ga i kliče mu: „Ustani, koj spavaš i uzkrsni od mrtvih! — Pomiri se sa mnom, svojim protivnikom, dok si još na zemaljskom putu, inače morati ću te jednoč sudu predati!“ (Mat. 5.). Tu bi se morao duh prenuti i odlučiti na posao, na silni posao o spasenju. Ali se tomu protivi pùtena narav, ona neće da ju tko uznemiruje i buni, kršćanski se truditi i odricati mrzi ju do smrti; zato napinje sve sile, da umukne taj vikač, da uguši glas savjesti. Pilo, brbljanje, smieh, razne zabave, čitanje pokvarenih knjigah, kojekakve sbirke i pažnje, pušenje od rana jutra do tvrde noći, promet, te sto i sto drugih sredstvah nadmiče; pa je svemu slab učinak — sav taj dim i magla nezaduši pietla. Ako se tim za vrieme i ušutka, čovječji duh neće biti s toga mirniji, već sve bolje neutješan, tjeskoban i poslen tako, da ni pùtenosti nebude prava mira, jer će ju on uznemirivati. Pietlu se

Digitized by Google

u onoj priči zakrenulo vratom, ali se to neda sa savjesti, čija je narav i život znamenka vječnosti. „Pomiri se s protivnikom svojim," viče Gospod; jer savjesti nije moći ubiti, već se samo pomiriti s njom, i to samo onim načinom, koga je sám Gospod opredielio i postavio u svojoj crkvi.

U Antverpi, pripovieda jedan učenjak, slušao je njeki plemić propovied, koja mu se veoma utješna vidjela. Propovjednik je naime učio, da nije nitko dužan izpoviedati onih griehah, koji bi mu tako izpali iz pameti, da jih se nebi nikada mogao sjetiti. To ga je zato tješilo, jer je nješto sagriešio, česa nitko živ nije znao, pak makar ga i mučila savjest; on se neodvaži da taj grieh pred kim na svietu prizna, budući mu se ni sám pakao tako strašan nevidjaše kao ta priznaja. Odkako je dakle čuo onaj nauk, nastojaše iz petnih silah, da svoj grieh za uviek zaboravi, ili što je sve jedno, da pietlu zakrene vratom. Baci se dakle u jaz lasti i slasti, da zaruši staro zlo kamenjem novih griehah; ali sve badava — pietao se još bolje glasao. Odpravi se na daleke pute, projde sve znamenite gradove, razgleda i načudi se riedkostim i znamenitostim; ali mu unutarnjost osta jedna te jedna — pietao mu bijaše vjeran sluga i suputnik. Videći to, smjesti se opet u Antverpi i dade se na duboke nauke, koji osvajaju svu pamet. Nu i to badava; ako je i polazio i slušao razne učitelje, još jedan učitelj, nesretni pietao, učio ga neprestano temeljne nauke. — Drugi put čuje u crkvi, da se griesi oprašťaju pokorom, pokajanjem i dobrimi djeli. Prione i za tim. Ciele noći sprovede moleć, izposti mnogi i strogi post, zauze se za siromake i podieli mnogu zadušbinu. Ali sve to neumiri mu duha — pietao mu nakričuje: „Jedno čini a drugo nezapusti!" Što dakle da počme? česa da se primi? zna već. Oprostiti će se na vieke s tim mrzkim životom, završiti će tu zlopatu; već je spregledao najbolje pištolje, već se vozi u svoj dvorac na selu — tu će biti svemu kraj. Pred koli putuje pješke starina, a dostignuv ga plemić upozna ga redovnikom, prosta i prijateljna lica, što mu se veoma dopade, te ga prisili tako rekuć da si uzanj sjede; jer će, tako si misli, priličnije i brže napred. Buduć stari redovnik podosta rječit, govorilo se o ovom i onom, dok dojde i na vjeru. Tu on razloži nepobitna svojstva, istine i prednosti apoštolske crkve, pohvali milosti u sv. otajstvih, osobito preveliki dobročin u otajstvu pokore. „Što bi počeo griešnik," reče, „tko bi ga izbavio propasti, da neima izpovjedi, posljednjega i jedinoga lieka za spasenje?" — Plemić skoči na te rieči, kao da mu je povriedio skulavu ranu, te se razgnjevi do biesa. „Što govorite?" uzklikne, „zar me poznate? Odkuda me poznate?" Duhovnik se trzne kao iza sna, moleć plemića da mu oprosti. „Nikad vas," veli, nisam doslje vidio; ako sam se pak štogod prenaglio, to je po staroj navadi, gdje svaki rado o svojem govori. U ostalom, ako imate koju duševnu tegobu, te vam treba moga savjeta, evo me pripravna." — „Ako se pak ja," zagrmi smeten plemić, „pod nikoj način neću izpoviedati?" Duhovnik okrene gladjim putem: „Ima," reče, „i tomu lieka." — „Kad je samo tako," misli si plemić, „da se netreba izpoviedati, to ću te sve drugo slušati." Dojdu dakle u dvorac, a redovnik morade ondje ostati. Razgovarahu se veselo vas večer do kasno doba noći, a plemić nehtjede pustiti gosta na počinak, dok mu neodkrije onaj „drugi liek." Na to mu duhovnik svjetuje, neka za danas neide spavat još jednu uru, neka se uzda u Boga, izpita točno svoju savjest, ne da se izpovieda, već da se za svako zlo pred Bogom pokaje; a što dalje treba, o tom će se sutra porazgovoriti. Tekar se je zapoznao Božji danak, a plemić već kuca na gostovih vratih: „Što ste mi naložili, izvršio sam, što treba još?" upita ga nestrpljivo. „Ništa drugo za sada," odgovori duhovnik, „nego da se malo po vrtu prošetamo." Pojdu dakle, a starina ga upita: „Je-li vam sada lakše?" „Nije." — „Možda se niste izpitavajuć na što sjetili? Jeste-li mislili i na ovo, i na ono?" I tako projde redovnik sasvim mirno i uljudno cielu povorku čovječjih manah do najtamnije, pak dirnuv upravo njeku, uzdrma se plemić, te sakriv lice progovori: „To je upravo ono nesretno, česa ja neću niti nemogu izpovjediti." Starcu redovniku zasja suza iz vedra oka, te prosbori: „Ne tako moj gospodine, tješite se radje, već ste izpovjedili, o tom više ni govora; samo dodajte, što još znate, pa ćemo izpovied kako valja završiti." Tako se i sbude; a plemić objesi isti dan pištolje na svoje mjesto, niti mu već na um pade zapinjati kokot na pištolji, jer sada zašuti pietao, čiji ga je glas tako dugo strašio — pomirio se s njim i sprijateljio za uviek; nestalo je ponoćne tame, svanuo mu je opet dan milosti.

Sretan je taj čovjek i u jazu svoje biede, jer mu savjest nezamuknu i ona ga jedina oslobodi nesreće. Ima ljudih, koji bi žalili toga čovjeka, da čuju njegove sgode i nesgode, budući tako sretni ili bolje rekuć nesretni, da jim taj pietao ništa nezapovieda; oni čine mirnom dušom, što jih volja i što okolnosti dopuštaju — savjest jim ništa nespočitava. Obično vele po staroj navadi: Što se dogodi, nemože se odgoditi, ili bolje, što pojde niz vodu, nevrnu se uz vodu; nitko nije vidio, nitko nadošao, niti će tko za tim plakati niti pjevati. Ali se takovi ljuto varaju — plakati će sjegurno njetko za tim. Pietao se još dere i viče, ali mu često glas oslabi i promukne, a često ga posve nestane; jer u kući preveć viču i halabuče strasti i raztrešenosti. No na jedanput u tamnoj noći u osamljeloj uri, pak i sred podneva zemaljske oholosti ustati će pietao s težkom tužbom — a evo ti već onda bure i nevremena, koje će takove zavitljati u vrtlog vječne i bezdane propasti.

pr. Z. N.

Digitized by Google

Moja o jeziku duhovnikah.

Euntes docete omnes gentes. . . .
Matt. 28, 19.

Svaki zna i priznaje, što je i kakav je čovjek, koj budi s nemarnosti budi s puke mržnje svoj materinski jezik neznade. Neću da sada govorim o onih, koji se za mladosti svoje u sviet proturaju, pa tako uz tudjinu priviknu, na domovinu zaborave, materinskoga jezika nečuju, te se ga i nespominju; već hoću da prosborim o onih, koji pol života učenjem probave, da narodu pomognu; koji u domovini ostaju; kojim je domaći jezik potrebniji no ikojemu drugomu čovjeku. To su nam misnici. Oni su pravi liečnici, dobri savjetnici i mudri ravnatelji svoga naroda — svoga stada, ako ga znadu bolna utješiti, nesrećna pomilovati, a tumarajućega na pravu stazu dovesti, da tako dospije k zadnjoj svrsi. Nu k takovu djelu, k takovu poslu hoće se narodno srdce, hoće se sposobnost; a ta sposobnost nije ništa drugo, nego da se misnik dobro ponaša i s narodom dobro r a z u m i e. Molim vas, zašto je vojnik, ako neima oružja? zašto težak bez orudja? zašto švilac bez igle, zašto čižmar bez šila? Riečju: zašto svi zanatlije bez onoga, što im je najpotrebnije? A što je misnik u „vinogradu Gospodnjem," u odgajanju svoga stada, što drugo no najamnik Božji? Pitam ja sada, hoće-li on ikada svoju dužnost ovršiti, ako neima k tomu orudja, ako se sa svojim narodom dobro nerazumie, ako pravo svoga narodnoga jezika nezna? Jok neće, a nije mu ni moguće! Narod mjesto da ga u crkvi pozorno sluša, zaspati će, u oči mu se smijati i rugati, kao ne davno njekomu misniku, koj se uzpeo da prodiče, pa svoj govor tako započè: „Promišlite moji dragi krstjani, da bi clovik sve dubca kadi su kê stavil jedan na drugoga, kakov bi to bil d u b c u n! da bi clovik sve lokve kadi su kê stavil jedan na drugoga, kakov bi to bil l o k v u n!! . . ." Nu slušajte, kako osobitim načinom taj svoj govor završi: „Kada me budu Gošpodin Bog pitali: Neznanoviću [1])! kadi su ti ovce kê šam ti predal? a Neznanović će se škrit — (pak zbilja Neznanović čepnù i sakri se na prodikalnici, te opet brže se podignuv nastavi:) — Kada me budu Gošpodin Bog po drugi put pitali itd. — (opet se sakri i opet pomoli glavu) — Kada me budu Gošpodin Bog po treti put pitali: Neznanoviću! kadi su ti ovce kê šam ti predal? a ja ću mu reć: Gošpodine! oni su meni kožè [2]) predali, a ja njim kožè i vraćam!" Iz ovakova zaključka i iz onakova uvoda, lasno je svakomu prosuditi, kakva bijaše i sredina! A s česa takav jezik i takve propoviedi? Najviše s toga, što se svoj jezik jako slabo ili jako malo znade.

Doznao sam po drugih, a mnogo krat i sám se osvjedočio, da misnici primorci slabo prodiču t. j. neznadu se izraziti i narodu stvar liepo protumačiti. Često krat vidio sam i slušao misnika, inače učena i vriedna čovjeka, komu se nije narod ni mrvice radovao, niti iole za njega mario; a to zato, što mu je sv. evangjelje nješto talijanski, nješto njemački, a nješto Bog znade kako raztumačivao, a nimalo mu srdca dirnuo ni omečio. Zapitaj ti takovu glavu, zašto nezna bolje govoriti, kako narod govori? — odgovorit će ti sasvim hladnokrvno ili osorno: „E! tko zna bolje, široko mu polje; nebijaše mi nikada prilike, da se ga naučim; izučio sam škole ponajviše uz Talijanca . . . uz Niemca. . ." Dobro. Da što si radio u bogoslovju? „Ondje bavio sam se ponajviše grčkim, ebrejskim, arabskim, sirskim, francuzkim i englezkim jezikom." Bavio se svakakovim jezikom, samo na svoj — hrvatski — bio zaboravio. Pa to je, žali Bože! i dan današnji u njekojih bogoslovacah: rodom su domorodci a duhom tudjinci; taru si glavu francušćinom, engleščinom i t. d. kamo neće najbrže nikad svojom nogom stupiti, niti tiem svomu narodu koristiti; a za svojšćinu, gdje će vas život provesti, ni malo nemare. Jedini im je izgovor, da neimadu potrebnih knjigah k tomu, ni učitelja; tiem scienim, da bi dobro bilo, kad bi se u sjemeništih uz druge predmete i narodni jezik predavao, osobito u Gorici, gdje imadu pravo 4 biskupije, da budu misnici (osobito dan današnji) narodu na radost i veselje, a ne na odurnost i porugu!

J. G. Krasanin.

[1]) Neznanović mjesto pravoga imena prodikačeva.
[2]) Kožè mjesto kòže.

Dopisi.

= **Iz Križevacah** dne 18. Svibnja. Bogu samomu pristoji klanjati se, ali ovo klanjanje Bogu neizključuje štovanje Svetacah. Kada štujemo Svetce, štujemo u njih Boga, koj se kroz njih, kao svoje kod roda ljudskoga zastupnike, slavi i uzveličava, budući im dopušteno od Boga, da budu u svakojakih tegobah i nevoljah zaštitnici i pomoćnici onih, koji se stave pod njihovo okrilje. „Zazovi," tako vapi suprotivštinami obterećeni Job, „ako ima tko bi te uslišao, pa se uteci kome god od Svetacah." (Job 2, 1.) Indi je vriedno i pravedno, pače i koristno, da mi Svetce, kao prijatelje i ugodnike Božje, ne samo srdcem štujemo, častеći njihove sv. moći i ostatke, već da na njihovo ime strojimo družtva i bratovštine, gradimo crkve, dižemo pilje (statue), gotovimo oltare i na nje stavljamo njihove slike i prilike, radujući se kanoti njihova bratja njihovu blaženstvu, koje oni polučiše svojim neporočnim, mukotrpnim i borbe punim životom, i kojih sreća takodjer i nas čeka, ako budemo sliedili stope njihove. Tko želi s njimi drugovati i veseliti se u nebu, valja da trpi i strada, kako i oni njekoč stradahu živući na zemlji. Nu da možemo za njimi, potrebno je, da nam se onamo stere put, kud oni odoše, da u miru i radosti uživaju plodove svojih mukah i trudovah Bogu na slavu, a na spas svojim dušam ovdje podnešenih. Taj put su medju ostalim crkve, u crkvah žrtvenici, na žrtvenicih slike Svetacah. Kada ili

Digitized by Google

ja, ili tko drugi, unišav u crkvu stupim pred sliku predstavljajuću ovoga ili onoga Svetca, pa kad stanem razmišljati o svetom i čudotvornom životu njegovom, o kojem ili čitah, oli čuh pripoviedati, tada pomislim u sebi: I meni valja tako živjeti, da budem blažen, kao evo i ovaj, koga ovdje vidim predstavljena. Dakle dobro je, ako ima više crkvah i piljah u kojem mjestu. Čim ima više crkvah, i čim one broje više oltarah sa slikami Svetacah, tim više imademo podticalah na sveti život. Križevac je malen grad, pa ipak, osim prostrane župne crkve, njekoč Pavlinom pripadajuće, ima u njem jošte šest koje većih koje manjih kapelah, neračunajuć u to stolnu crkvu biskupa križevačkoga, zatim zapuštenu prastaru crkvu sv. Križa, od koje grad Križevac zadobi svoje ime. Jedna izmedju ovih kapelah, budući sva ruševna, bi jošte g. 1858. razorena do temelja, i u mjesto nje na istom prostoru, ali na prikladnijem mjestu podignuta druga nova od prvašnje drvene i mnogo veća i mnogo ljepša, nu njezino blagoslivljanje moralo se je odgoditi sve do sada, budući da je manjkala slika, koja se je imala pribaviti dobrovoljnimi prinesci. Slika ova u vriednosti 95 for. a. v. stignù napokon iz Beča od ondješnjega slikara Kautznera, i dan za blagoslivljanje te nove kapelice bi ustanovljen na 16. o. m., to je na dan sv. Ivana Nep., na kojega ime troškom gradske pjeneznice i sagradjena jest rečena crkvica. Žudjeni dan prispie; i čim odbije 9 na dobnjaku, zvona zazvone, a školska mladež sa svojimi učitelji, zatim gradsko poglavarstvo i ostale oblasti, u pratnji dàkako svećenikah i drugoga bogoljubnoga puka, uz prednošenje propela i dvajuh crkvenih pahah u dugoj povorci krenu iz župne crkve prama kapelici. Povorka pred kapelicom stane, a svećeničtvo uz gruvanje mužarah započe svoj sveti posao. I pošto bi prečastni gospodin počastni kanonik i župnik mjestni Dragutin David po propisanom crkvenom obredu ovršio bio blagoslov novopodignute kapele, uz podvorbu svojih kapelanah i uz skladno i milozvučno pjevanje školske mladeži odpjeva misu, nepropustiv tom prigodom osloviti jedrim govorom svoje duhovno oko sebe sakupljeno stado o jeziku, na kom je polag riečih Salamonovih život i smrt, kako naime tko taj maleni ud upotrebljava ili na dobro, oli na zlo. Svečanost ova dovrši se prijateljskim objedom, priredjenim u župničkom stanu, kod koga podvoreni su bili svi oni, koji su najvećma k tomu doprineli, da se je mogla sagraditi i preliepom slikom oskrbiti crkvica sv. Ivana Nep., koja svojim prijaznim oblikom resi trg sl. i kr. grada Križevca.

Iz Livna u Bosni. (Iz prijateljskoga pisma.) Premili brate! Tvoj u svakom obziru preugodni mi list od 28. Studenoga prošle godine primih licem na Stjepan-dan, i on mi ponovi u srdcu sve prošle dragosti drugovanja našega u Beču, te pobudi, da se na svetom žrtveniku spomenem svih darežljivih dobročinacah ubožne crkve bosanske. U meni i u ovom narodu podpiri žar radosti i uzhita slučaj, što smo na Božić i sljedeće blagdane prvi put u novoj našoj crkvi i novoj odori svetoj po Tebi pribavljenoj i iz Beča poslanoj svetačno obavljali službu Božju. Oh! da budeš mogao biti na ovoj službi Božjoj i svojima očima gledati, srdce bi ti bujalo od milinja: crkva ogromna još ništa neobieljena, svodovi i divni visoki stupovi od tesana kamena kano da je prosta špiljica betlehemska; oltar od prostih jelovih dasakah uzdignut prema ogromnom svom svodu, ukrašen velikom slikom u pozlaćenu okviru, a razsvietljen množinom sviećnjakah, — sve to gledajuć morala bi Ti se odtisnuti suza i mio uzdah. Slika načinjena vještom rukom njekoga umjetnika u Mletcih, a troškom štokojih pobožnih Mletčićah, dieli se na dva sloga: slog gornji povrh biela oblaka predstavlja preblaženu Bogorodicu, grleću dva nejaka čeda, Isusa i Ivana Krstitelja, a nje nadzire zamišljeni starac Josip; slog pako dolnji izpod oblaka predstavlja: sv. Petra Apoštola, glavnoga štititelja ove krajine i crkve u odori papinskoj, Antuna Paduanina i Mihovila nadangjela, gnječećega vitežkom nogom i mačem paklenu zmiju. Tri malena zvona u najvišjem svodu namješštena i ovdje prvi put čuvena zanesoše svojim jekom bjedni ovi narod do svete njeke radosti i uzhita.

Vidiš-li, mili moj brajane! kako su Tvoji i Tvojih takmacah darovi, što do sada ovamo stigoše, dragi Bogu, svećenstvu i cielomu narodu! Vidiš-li, koliko obilno sam Bog njih dariva, da mogu i preko sinjega mora tegliti srdca mladih Mletčićah, te svojimi umotvori ukrasiše naš ubožni hram! Imam Ti javiti još jednu crkvenu novost, koja će od milinja uzdrmati blagu Tvoju dušu. Mladi Mletčići (Heneti, Slavjeni), pravi potomci prastarih Trakah, potaknuti jednom krvlju i vjerom sakupiše dar od 60 austr. dukatah, ter šalju ovoj crkvi svetoshranište od pozlaćena drva i pokaznicu (ostensorium) draguljami izkićenu. Dobro nam dakle stoji stara poslovica: „Neka svoga makar i preko sinjega mora!“ Javi ovu našu zahvalu, uzhit, crkvenu novinu komu, kuda i kako ti se mili i bolje svidi.

Viestnik.

Iz Zagreba. Nj. c. k. apošt. veličanstvo dostojalo je najvišjom odlukom od 11. Svibnja t. g. školskomu savjetniku i gimnazijalnomu nadzorniku u Zagrebu, doktoru Antunu Jarcu, predstavničtvo Sancti Pauli de Nyir Pályi u velikovaradinskoj biskupiji najmilostivije podieliti, a ovdašnjega školskoga savjetnika i nadzornika pučkih školah Franju Sladovića najmilostivije naimenovati počastnim kanonikom zagrebačkoga kaptola.

— Zadušnicam, što ih je u ponedjeljak u prvostolnoj crkvi za prije godinu danah umrvšega slavnoga bana Josipa Jelačića služio glavom uzoriti gospodin kardinal i nadbiskup, pribivala je tek sa svoga iztočnoga puta vra-

Digitized by Google

tivša se svjetla udova banica, sve ovdašnje vlasti i množina ostaloga odličnoga svieta. Radi žalobne ove svečanosti i tužne joj za svakoga našinca uspomene već su se u nedjelju poslie podne s mnogih kućah vijali crni barjaci, koji su se sutradan znatno pomnožali, a i preko utorka na kućah ostali. U ponedjeljak za vrieme službe Božje bijahu svi ovdašnji dućani zatvoreni.

Utorak bijaše odlučen za zadušnice u Novih Dvorih nad banovim grobom. Tamo su sa svih gradovah i stranah Hrvatske, a najviše iz Zagreba, povrvili nebrojeni pokojnikovi štovatelji, da mu se za dušu, kojom je cielom ljubio svoje, pomole na grobu. Bilo je tu kakovih preko dvanaest stotinah ljudih svakoga reda i spola, a mnogo se vidjelo sjajnih magjarskih, a jošte više narodnih odorah. Mjestni župnik g. Pavao Belas uz podvorbu dvajuh susjednih župnikah ovršio je u kapelici crkvenu službu, kojoj je svekoliko množtvo pred kapelicom sakupljeno u turobnoj pobožnosti pribivalo. Poslie zadušnicah odazvala se ljubav prema pokojniku u glasnih uzklicih, kojimi bje pozdravljena udova banica.

Za pokojnoga bana držane su u ponedjeljak zadušnice i u ovdašnjoj crkvi sv. Katarine, kojim je pribivala gimnazijalna školska mladež, a u isti dan držano je opielo za pokojnika u ovdašnjih crkvah iztočnoga sjedinjenoga i nesjedinjenoga obreda.

I tako sprovedoše Hrvati prvu posmrtnu godišnjicu svoga narodnoga ljubimca, domorodnoga i rodoljubnoga bana Jelačića.

— Da se doskoči s nepogodnih sadanjih okolnostih nastaloj nestašici papinske državne pjeneznice, privolio je sv. otac ručnim pismom, dne 18. Travnja na svoga ministra financijah izdanim, da se kod katoličkih narodah razpiše državni zajam od deset miliunah rimskih škudah iliti 50 miliunah frankah, noseći 5% godišnje dobiti. Na ovaj zajam moći je podpisati samo do 15. Lipnja t. g. Dobit t. j. kamate teći će već od 1. Travnja t. g. Najmanja svota, što se može podpisati, je 100 frankah ili 40 for. u srebru ili zlatu. Obveznice glasit će na 100, 500 i 1000 frankah, čemu se podpisana svota primjerit imade. Novci se imadu položiti u zlatu ili srebru, al će se i kamate u istom kovanom novcu plaćati. Roci za izplatu podpisanih svotah jesu četiri: prvi kod podpisa s izplatom 30% podpisane svote; drugi dne 1. Kolovoza s izplatom 20%; treći dne 1. Studenoga s izplatom 20%; četvrti dne 1. Veljače 1861. s položenjem ostalih 30%. Vjerovnici mogu i prije ovih rokovah novce položiti, u kom slučaju nadoknadit će im se pripadajuće kamate. Tko za mjesec danah poslje ustanovljenih rokovah neizplati, izgubit će pravo na obveznicu, a položeni novci pripasti će papinskoj državnoj pjeneznici. Kamate plaćat će se dva puta na godinu, i dostavljati dotičnikom putem ordinariata.

Stavljajući to na znanje prečastni duh. stol zagrebački svomu duhovničtvu okružnicom od 16. Svibnja t. g. pozivlje ga zajedno, da i od svoje strane novčanoj nevolji sv. stolice podpisom na ovaj zajam doskoči, i svoje imućnije vierne na to nagovoriti nastoji. U to ime priložen je istoj okružnici za svaku župu po jedan iztisak papinoga ručnoga pisma, zajamni pravilnik i više podpisnih tabakah. Duhovnici imadu podpisane novce putem poštanskim dostavljati duh. stolu, a u Zagrebu povlašćen je jošte i g. Leutzendorf, da na ime istoga zajma prima podpise i novce.

Doknadno k uvjetom ovoga zajma povlašćeni smo izjaviti: da je na pitanje: jeda-li bi se novci za taj zajam i u bankah i s kakovim pridom (agiom) položiti mogli? stigao upravo odgovor od dotičnoga mjesta iz Beča: da to može biti, no tako, da se upisana svota odmah položi, računajuć frank po 54 novčića, dakle za 100 franakah izplativ najednoč 54 stotinjaka au. vr. u bankah.

— Za prazno mjesto katekete na ovdješnjoj realci razpisuje preč. duh. stol zagrebački natječaj. Plaće imat će 630 for. a. v. a stanovine 105 for. Tko se bude želio natjecati, ima se prijaviti duhovnomu stolu do zadnjega Lipnja s potrebitimi dokaznicami. Pismeni izpit iz dogmatike, morala i kateketike držati će se 1. Kolovoza; a ustmeni iz pedagogije i metodike s govorom, koj svatko jur prije ima izraditi 2. Kolovoza. Kano neobhodno potrebito zahtieva se od natjecatelja, da znade savršeno hrvatski i njemački jezik.

— Velečastni gospodin Pavao Bratelj, prisjednik duh. stola i mnogogodišnji nastojnik ovdašnjega sjemeništa biskupije križevačke, oprostio se je prije njekoliko danah s našim gradom, prešav u novi krug svoga zvanja za župnika u Pisanicu, kamo ga odpratiše najbolje uspomene i želje mnogih njegovih znanacah i prijateljah.

— U čudu se nadjosmo čitajući u 12. ovogodišnjem broju „Sonntags-Blatta“ bečkoga severinskoga družtva, da je u trećoj ljetošnjoj obćenitoj sjednici rečenoga družtva slučajno u Beču se desivši tajnik uzoritoga gospodina kardinala Haulika, g. Steinhauser (sic!), držao govor o katakombah. — Na ime biskupije zagrebačke redjen je istina izvan nje živući svećenik Steinhauer, no taj gospodin nije nikad bio tajnikom uzoritoga gospodina kardinala i nadbiskupa našega, zašto ga onaj naslov nipošto neide.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

G. Franjo Podel, župnik u Velikom Grdjevcu, postao je župnikom u Kapeli. — G. Josip Maršić, dosadanji župni upravljatelj u Hlebinah, premješten je za takova u Veliki Grdjevac. — G. Gjuro Muljević, duh. pomoćnik, premješten je iz Orahovice u Feričance.

Urednik Nikola Horvat. Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 22. U ČETVRTAK 31. SVIBNJA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

WIEN 2/6 1E.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Kako se razprostrlo kršćanstvo i kakovu blagodat donielo svietu.

Sboreć u obće o kršćanstvu kako se je razprostrlo, i što mu imade zahvaliti vas sioni sviet, spomenuti ćemo koju napose i o nas.

U Rimu, glavnom gradu poganstva i tada poznatih stranah svieta, spajahu se svikolici narodi kao niti iz jednoga istoga klupka proiztekle, pa s toga nije ni čudo, te su Apoštoli Petar i Pavao takodjer onamo pohitili, da bace sjeme rieči Gospodnje, koje je i do mala najbujnije procvalo. Jerusolim, prestolje evrejsko, nakon malo godinah, kad se s Pavlom razstao, razori i s crnom zemljom sravni rimska vojska, kao što je to prije rekao Isus sve do najmanje okolnosti. Evrejske države nesta, da i sami oni Evrejci, koji su u Isusa vjerovali, bješe prisiljeni, da se razmaknu i razprše po svietu. Tim načinom prokrči providnost Božja razprostiranju kršćanstva na zemlji put u najzabitnije krajeve. Svjetlo evangjelja poče poput izlazećega sunca pršiti mrke tmine, tjerati guste magluštine poganstva, i bacati umiljate i blagodatne svoje trake na sve narode, dok im, popev se na obzorje, neukaže uzvišeno svoje lice.

Cieli poganski sviet opro se je početkom kršćanstvu, upravo kao njekoč Izrael; tri vieka čamilo je pod najokrutnijom šibikom rimskih carevah. Tisuću i tisuću putah briznù kršćanska krvca izpod krvničkoga mača — tisućine bijahu izvržene divljoj zvjeradi — mnoge snajde smrt u praskajućem plamenu — a mnoge u još grozovitijih mukah. Sa svim tim radostnim licem i živom vjerom stupahu izpovjednici propetoga Isusa na susret crnoj smrti, sljedeći stope Apostolah, koji su istinu evangjelja vlastitom krvlju zasvjedočili. Napokon svlada istina, i kršćanstvo osta usred najžešćih prognostvah slavodobitnim. —

U staro doba bijaše hram jerusolimski jedini, gdje se štovao i slavio pravi Bog, a kad je njega postignulo slovo Božje, da kamen na kamenu neosta, sinuše po svih stranah svieta nebrojeni hramovi poput jasnih zviezdah na tvrdini nebeskoj, kamo će se vierni puci skupljati, klanjati Bogu trojednomu, i slušati nebesku nauku. U tu svrhu služe dan danas svekolike kršćanske crkve, a zvonici pokraj njih, dižući se nebu pod oblake, čine nam se kao prst pram nebesam izpravljen, koj u ime sv. Pavla žiteljem vapi: „ea, quæ sursum sunt, quærite . . . . . quæ sursum sunt, sapite.“ Kolos. 3. —

Evangjelje se prevadjalo u sve jezike, i u svih jezicih navieštalo. Nijedna knjiga pod Bogom nebi toliko putah otisnuta, koliko putah sv. pismo.

Krst, prije najveće ruglo i pogrda, još gorje od naših vješalah, postade častnim znakom. Krst, koj je početkom jedino u srdcu stanovao, te najviše ako je gdjegod na uzburkanih grudih sakrit ležao, pozivlje sada javno sa zvonikah osamljena putnika, i pozdravlja vraćajućega se zabludjela sina. Knezovi ga nose od suha zlata povrh grimiza, a kralji kite njim krune, nagradjuju zaslužne, rese junačka prsa.

Sve se je po malo razprostrlo kršćanstvo po čitavoj zemaljskoj kruglji. Neima strane svieta, u kojoj nebi našao nebrojenih kršćanah. Evropa, njekoč pristanište samih poganah, napučena je malo ne sve samimi kršćani. Po raznih kraljevinah ogromne Azije razasuti su kršćani. Po Americi čitavi predjeli izpoviedaju vjerozakon kršćanski. Dà — i pod žarkim podnebjem afrikanskim razlieže se ime Spasiteljevo; pače i na sjeveru najzabitnijem, odjevenu vječnim ledom i sniegom, uspjela je nježna biljka nauke Isusove. Uz sto nepogodah, skopčanih s pogibelju vlastitoga života,

Digitized by Google

nastoje plemeniti muževi još dan danas, kako će i onim narodom, koji sveudilj u tami i neznanstvu čame, naviestiti svjetlo evangjeosko. —

Što bijaše drugo Njemačka prije uvedena kršćanstva, van kao ostale pokrajine evropske puka divljač? Što bijahu ino stari Niemci, van narod neuk i surov? Neizmjerne šume zastirale su tamošnje poljane; nigdje nisi vidio smierne crkvice, nigdje nisi čuo čarobni glas zvona. Surovo, neotesano i odivljalo, kao neobradjena zemlja, bijaše i srdce tamošnjih žiteljah. Pojam o Bogu imadjahu manjkav i taman. Danke života boravili bi u lovu, grabeži i boju. Što još? na žrtvenicih prolievali bi krvcu čovječansku, misleć, da će bogovom milo djelo uraditi, ako im prikažu biće razumno. Na to je poslao Bog muževe svete i pobožne iz dalekih stranah, koji su u priprostoj odjeći obilazili neprijatne krajeve, i uzprkos progonstvu naviještali evangjelje, da razsvietle u ovom narodu otupjeli um, i oplemene surovu ćut, što im je tada njegda i za rukom pošlo.

A kakovi bijahu poganski Slavjani? Vjerovahu doduše u jednoga nevidljivoga Boga, stvoritelja neba i zemlje; no uzanj štovahu više manjih bogovah, posrednikah medju ljudmi i najvišim Bogom. Osim toga vjerovahu još u duhove dobre i zle, i u vile. Dušu smatrahu neumrlom, tvrdo vjerujući, da će čovjek nakon smrti dobiti primjerenu plaću za dobra i zla djela. Žrtvovahu goveda, ovce, zvjerad i zemaljske plodove, i to u sumračje u čelo se bijući i pjesme pjevajući. Život im bijaše polje, trgovina, pčelarstvo, pastirstvo i lov, pa s toga se nerado laćahu oružja, da druge razbijaju i pliene; ali su tim srdačnije i hrabrije branili svoj zavičaj, ako je na nje neprijatelj udario. — Pored svih tih liepih vlastitostih imadjahu i ružnih manah. **Prva** je vječna nesloga; — **druga**, što su vazda radje imali tudje, nego svoje vlastito; — **treća**, što nije bilo kod njih za utemeljenje obćega blagostanja dosta marljivosti, a često baš nikakove. — Ta nas bieda gnjete i dan danas, pa ako sviet po ničem drugom neznade, te smo, što smo, a to žalibože po tih trih manah. Prije nego-li pokrstimo Slavjane, bacimo malo oko u okoli. —

Kršćanstvo obnovi lice zemlje, ono izasu blagoslov svoj u izobilju vrhu svih narodah. Po njem se upoznaše ljudi s najvažnijimi dužnostmi, po njem upoznahu svoju sljepotu i pokvarenost, odmetačinu od pravoga Boga, i put, kojim se jedino mogu k njemu vratiti. Kršćanstvo ustrojilo je učilište za cieli sviet. Svaka obćina dobila je svoga učitelja, u svakoj crkvi imade mjesto, s kojega se glasa istina. Što je njekoč učio Isus i Apoštoli, to se i tudier očito naviešta, da svi ljudi do najprostijega sluge i najodmetnije služavke mogu udioničtvovati. Nejako djetešce, podučeno dovoljno u nauci Krstovoj, imade sada jasniji pojam o Bogu, pravoj krieposti i svrsi čovjeka, nego-li prije prvi poganski mudrac.

Vjera Isusova oplemenila je čovječanstvo, i učinila kriepostnimi u pravom smislu sve, koji po njoj urediše život. Ona je utamanila groznu poganstvu izopačenost i okrutnost, ona je preobrazila srdce ljudsko, na što se ćudorednost i sama pokazala kano na plemenitu drvetu tečan plod. Kršćanstvo uzgojilo je sijaset muževah, koje ćemo zamjeravati, dok je svieta i vieka, koje isti protivnici štuju i spominju kano plemenite, vrle i velike. Blaga i plemenita duša, štono ju u mnogih nalazimo, proizliče iz kršćanstva. O tom nam jamči izkustvo. Gdje se bo ljudi prošlih vjekovah počeše prepirati i raditi o nauku Spasovu, mjesto da uzanj prionu, spadoše opet u divljače zjalo, iz kojega su se malo prije pomolili, te počiniše pod izlikom blage vjere Isusove nečuvenih okrutnostih. Ta i sada, gdje je srdce ohladjelo prama kršćanstvu i prionulo uz bezvjerje, tudier se namah i ćudorednost izopačila. Pravde, ljubavi bližnjega, vjernosti i vjere, umjerenosti, stege i poštenja nestade, a u mjesto njih ustà nepravda, mržnja, laž i varka, razsipnost, razuzdanost, preljub, samoubojstvo, i sto inih opačinah.

Nauk Isusov donio nam je nješto uzvišenijega, nješto nebeskoga u naš svakdanji krug, i posvetio je sve okolnosti života. Po toj vjeri stekoše si krune kraljevske pravo slavje. Ona im je podložila kao zastupnikom Božjim srdce svakoga podanika; ona štiti nevinu, obučava neuku dječicu. Tek što je čedo ugledalo bieli sviet, čeka ga na krstu milost Božja. Pa ako mu smrt ugrabi roditelje, ostaju kumovi, koji će ga poučiti u dobru i kriepostno odgojiti. Vjera, što nam ju donio Spas, podupire uboge, njeguje bolestne, tješi umiruće; jer naukom svojom uzbudjuje svetu ljubav i milosrdje napram biednu bratu, a bolestnu šalje tješitelja, da okriepi hranom nebeskom onemoglu ovčicu, i ako je jur sat kucnuo, da ju izprati put rajskih dvoranah. Evropske blagotvorne zakladnice, kao što su ubožnice, bolnice, različita učilišta, komu imadu svoj početak zahvaliti, ako-li ne kršćanstvu? — Pošto je vjera na razlike načine polakšala udes stradajućih i umirućih, još se brini i nakon smrti, kako će pokojnika častno pokopati, i otrti gorke suze razcviljenu rodu, tješeć ga tim, što će se opet jednoč sastati u rajskoj domovini. Vjera, dà — samo ona vjera, koju je donio Isukrst, pruža nam utjehu u svakoj biedi i nevolji.

Digitized by Google

Ali osim blagoslova, koj se tiče vječnosti, dopale su čovječanstvu nebrojene ine blagodati vremene.

Viestnici evangjeoski ukrotiše nebeskom naukom biesnu ljudsku narav, a svojom radinosti ublažiše podnebje, i obdjelaše zapuščene zemlje. Narodi, koji nisu mnogo hajali za poljodielstvo, obljubiše ga od to doba. Neumorna i poslena misionarska desnica razredila je mnoge tmaste šume, i otvorila put sunčanim trakom, izkrčila mnogu gušćaru, te priugotovila za usjev. Plemenite vrsti žita, svakovrstne voćke, inostrana rastež i bilje, o kojem se u mnogih stranah ni sanjalo nije, poljepša i ukrasi pokrajine, i poboljša vremeno blagostanje stanovnikah. Mnogi i mnogi, koj je prije životario po planinah i pećinah, latio se pluga, i stao se hraniti vlastitimi žuljevi. — Tim načinom pokorilo si je evangjelje divlje narode, a iz pustarah stvorilo raj.

(Konac će sliediti.)

Na slunjskih brdih.

IV.

Čestiti njeki bezimenjak namjeri se u predgovoru, što ga napisà sv. Jerolim k trećoj knjizi tumačenja poslanice sv. Pavla na Efežane, na izreku evo ovu: „Quod autem per Tychicum epistola mittitur, valde ejusdem Epistolae congruit sacramentis. . Tychicus enim „silens“ interpretatur.“ I iz toga sretnoga obreta nastoji izvesti, da je sv. Jerolim bio u istinu Slavjanin. Što je i kako je, nemogu ni biele ni crne, jer davor braco književnika na selu život jest drvo okresano i ovršeno bez dostatnih knjigah pomoćnicah. Hvala Bogu, da je Slavjanin zavriedio biti listonošom svetih muževah. No nije ništa nova, da su Slavjani tudje trubilo, da pušu u tudji rog za tudju slavu, da svojimi rukami svjetlaju tudja imena, a na svoja bacaju se mrakom. —

Sgodopisci ubilježiše prvi trag imenah kršćanskih po prilici ovako. Katekumeni, prošli već u treći razred, te se nadajući, da će dojduće velike subote biti okršćeni, jur oko bezimene nedjelje četvrtoga tjedna u korizmi predadoše imena svoja biskupu pismeno. Pogansko ime svaki put nezamieniše imenom kojega svetca; n. p. Tertullian, Origenes, Ambroz, Tychik i mnogi drugi pridržaše svoja prijašnja imena. Nu već sv. Dyoniz Aleksandrinski i sv. Krizostom opominju kršćane, da si na kršćenju poganskih imenah nenameću i nepridržavaju, ma im baš sbog starine i roditeljah bila mila, van da si ime kojega svetca primetnu, da se tako katekumeni porevne za kriepošću svetca, kojega nose ime. — U prvo doba našega kršćanskoga bitja dao je krstniku ime biskup sam, ili njegov namjestnik. N. p. biskup Attik supruzi cara Teodozija mladjega dade ime Eudoxia; a u Milanu bijaše od pamtivieka običaj, da je biskup svake Velike subote troje djece okrstio, davši prvomu ime Petar, drugomu Pavao, a trećemu Ivan. Poslje pravo, da ime krstniku izabrati mogu, dobiše roditelji i kumovi. Još se u starini nalazi trag i tomu, da krstnici primiše ime svetkovine, koja se u crkvi svetkovaše na dan njihova kršćenja: Epiphanius n. p. od Epiphania=bogojavljenje; Paschasis od pascha, uzkrs. A tri sestre bješe nazvane po trih bogoslovnih kriepostih: vjera, ufanje i ljubav. I ista čudnovata priključenja kod kršćenja dadoše povod imenu; kazuje se, da njeki Nemesij imenom, vojnički častnik, svojoj od djetinstva sliepoj kćeri a uz kršćenje progledavšoj dade ime Lucilla t. j. Vida. —

Sada kršćenik izabira imena, kako su mu dana i dopušćena od crkve i ubilježena u kolodaru, i već za drugo skorom ne, van da se razlikuju djetca u kući i družtvu obiteljskom; za sviet mu dosta prezime. Krstna naša imena na toliko su naša, koliko su kršćanska; to je dàkako mnogo, i za više si nitko ni netare glave; njihovo nutarnje znamenovanje mnogim je izgubljeno, kao i ono imenah naših slavjanskih za dobe predkršćanske. Nutarnja vriednost predkršćanskih slavjanskih imenah udara u uši naše tek kao glas, kojemu već niti jeka neodgovara, sbog daljine, kad bijahu u porabi. Samostalnošću, vladom, nutarnjom sustavnom uredbom prestaše imena naša. Ljudi običajno životinju ili predjel kakav svoga kraja prozovu po ćudi ili po obličju spoljašnjem, i to za čudo sgodno. Poznam čovjeka, kojemu narekoše prišvarak „puran.“ Tko bi došao i prineo tučju glavu ka glavi onoga čovjeka, divio bi se sličnosti i fisiologičkom oštroumju tih neukih Lavaterah.

Kazat ću indi ovako: naših slavjanskih imenah dočetci: mir, slav, boj, gost, hval, mil reći će nagnuće nutarnje. Predkršćanska imena prostih naših ljudih poviest neubilježi; a vojvodah, kraljevah, junakah znana su, i izražuju vojvode ili kralje, kakav je koj bio, je-li ljubio mir, ili je slavan bio na dobru djelu, ili na bojnom polju junak, ili je svoj grad otvarao gostoljubivo domaćemu ili čovjeku došljaku.

Povjestnica naša leži u pismoshranah. Tko bi htio nebrojena naša stara imena prebrojiti, morao bi se dàkako potruditi do poveljah i listinah nebrojenih, koje nam slavu sahraniše i imena pokriše prašinom, da se uklone stidu i rumenilu, kojim se zastidiše, što su potomci nebrižni za njih i za se. —

Reci pa uteci, s Bogom.

Digitized by Google

Slikarije i ljekarije.

(*J. G.* Krasanin.)

Grieh.

Čudan stvor je grieh nemili,
  Za Adama već zavlada!
  Mlada, stara, svedj još sada
Pod svoj težki jaram sili.

Sad je mladić, sad postara;
  Čas djevojka, a čas baba;
  Služi jaka, služi slaba;
Svim ugadja a sve vara.

Zastopice svakog sliedi,
  Mami, vabi, gladi, štuje;
  Sve ti slasti obećuje
Dok ti srdce nepobjedi;

A kad jednom u njeg' sjede,
  Jaoh nemir, žalost, tuga!
  Crne duše rob je — sluga.
Hoćeš veće od te biede?!

„Što će svjetske tašte nade? . . .
  A da znate dragi ljudi:
  Tko pogibelj traži — ljubi,
Brzo žrtvom mu ostade!“

Nevinost.

Djevojčica nježna,
  Rumenkasta lica;
Odjeća joj snježna —
  Golubica ptica —

Vitka, krasna stasa;
  Oka bistra, mala;
Zlatno-ruda vlasa,
  Kô da j' 'z raja pala!

Sried djetinskog kola
  Djetinski se vlada . .
Sried nedužnog spola
  Nevin-pjesme sklada.

Uz kolo se smuče
  Napast, lija stara;
  Za njom grieh se vuče,
  Ljepost tu da shara.

„Čuvajte ju djeco!
  Grieh-li vam ju shvati —
Strašna ah nesrećo!
  Nikad je nevrati!“

Dopisi.

Iz Osieka 16. Svibnja. Davno-li se već snažni glasovi čč. oo. Isusovacah Ayale i Basilea slegoše, kad prije 4 godine u osiečkoj tvrdjavi u crkvi oo. franciškanah prvo svoje poslanje u našem jeziku obavljahu, — pak evo i ovoga ljeta po naročitoj želji našega obćeljubljenoga i velebrižnoga otca, preuzvišenoga g. biskupa Josipa Jurja Strossmayera, gornja varoš postade sretnom otce poslanike istoga reda u krilu svome kroz dvie nedjelje danah imati, i blagodati sv. poslanja njihova uživati. Častni otci Antun Ayala i Antun Gjuriceo prispješe nam 27. Travnja, a to toga radi, da bi početkom mjeseca Svibnja ujedno sa sv. poslanjem započeli i svibanjsku pobožnost marijansku, u ovoj našoj domovini još porabom nepoznatu. Dakle u predvečerje prvoga Svibnja poslie krunice držà prvi svoj govor o. Ayala, razlažući u njem početak, uzroke i svrhu pobožnosti svibanjske b. D. Mariji posvećene, koju kao majku Božju, majku našu i pomoćnicu našu prekoristno, pravedno i dostojno je štovati. Poslie toga pjevahu se litanije lauretanske s njim pridruženim blagoslovom. Sutradan 1. Svibnja u 9 satih jutrom uvede čč. oo. naš gornjovaroški župnik i osiečkoga kotara podarcidjakon, visokoučeni i velečastni gospodin Dr. Jakob Hegedušević kratkim ali krepkim govorom, preporuči ih puku svome, i predade jim križem svu oblast pastirsku glede stada svoga. Iza toga držà o. Ayala svoj prvi govor od sv. poslanja, predstavljajući u istom preveliku korist njegovu, al i veliku nesreću onoga čovjeka kršćanina, koj necieni i koj zanemaruje ovo sv. poslanje, oprovrže takodjer mnienja i protislovja njekojih glede došastja svoga i drúga mu. Poslie podne u 5 satih poslie izmoljene otcem Ayalom krunice govoraše o. Gjuriceo, i to od izpovjedi; dokazà porabu njenu od prvih vremenah crkve, pokazà njezinu hasnu, što ju kršćaninu donosi, i oprovrže sva ona, koja kako njekoji katolici, tako i inovjerci i odpadnici proti izpovjedi navadjaju. Iza propovjedi ove govorio je otac Ayala kod oltara b. D. M. mali govor u način razmišljanja, odnoseći se na pobožnost svibanjsku marijansku, za kojim sliedjahu litanije s blagoslovom. I tako svaki dan ovim redom kroz dvie nedjelje danah t. j. do 13. t. m. besjedjahu čč. oo. i obavljahu poslanje svoje. O. Ayale zadatak bijaše svojimi govori slušatelje više na duboko razmišljanje pobuditi; o. Gjuriceo pako bješe sebi odabrao djeo poučiteljni. Tako je onaj počeo od stvorenja svieta u obće, a čovjeka na pose; — zašto su stvorovi razni od Boga stvoreni i kako se imamo njimi služiti? — kad griešimo, tko je, koga vriedjamo, tko je onaj, koj vriedja, i zašto Boga vriedjamo? — kakov je neprijatelj griešnik svoj i drugih, pak i družtva čovječanskoga? Dalje što je pakao, tko je u paklu i kako se ondje živi? — što nas uči smrt? — Od sudnjega dana, i na posliedku od izgubljenoga sina. Odtud prešao je na neizmjerno milosrdje Božje glede griešnika Bogu se povratit hotećega. — Nasuprot ovaj t. j. o. Gjuriceo počam od izpovjedi govorio je o istoj neprekidno četiri popoldneva, izcrpiv tu stvar duševnu do dna, za tim prešao je na početak grieha, na misli, želje. djela griešna, napose glede 6. zapovjedi; govorio proti psovki i proti griehom jezika; kako moramo odluke naše utvrditi; — od prigodah griešnih, i od grieha nečistoće, a na posliedku od odhranjenja djece. — Ja bi predugačak bio u potanjem opisivanju

Digitized by Google

ovih govorah, nit je to svrha ovoga lista; u kratko budi rečeno samo to: da su u obće svi dobri, napóse pako njekoji baš srdcem i dušom pokrećući bili, odlikujuć se svojim ne samo dogmatičkim nego i umnim i praktičkim potankim razlaganjem. Pa kao što je otac Ayala svojim jakim glasom a neporušivimi dokazi srdci slušateljah potresao, tako je otac Gjuriceo svojim tihačko-umiljnim glasom većom stranom osvojavao srdca; no i ovi umiljni glas znao je u svoje vrieme jakim i oštrim postati, praćen zažarenim licem i sjevajućimi očima kao vjernimi znaci ćućenja svega onoga, što mu govorahu usta. A obojica znali su žicu naroda našega pogoditi tim, što su u govore svoje većom stranom pripoviesti iz svetih i svagdanjega života upletali; da to mnogo kod naroda našega važi, svaki će znati, koj iole naš narod pozna. A kad još svemu ovomu doda čovjek onu prostotu govora i predavanja, onda neznam; što bi jim za ubaviest i duševnu korist naroda našega još manjkati moglo. Ima ljudih rešetarah, kojim se po gdjekoje rieči, po njeke pogrieške slovničke i način naglašivanja nedopadahu. Dakako rešetat je lahko; ali je-li lahko svaki dan pódrugi sat prodikovati, ostalo pako vrieme ubavješćivanjem mladeži i izpoviedanjem provesti? Lahko je nam, kojim je naš jezik materinski, druge, kojim to nije, rešetati; ali pitajte otca Ayalu, je-li mu bijaše lahko, kad je ovaj naš jezik, zatajivši svoju raskošji divnu domovinu Siciliju i jezik svoj materinji, učiti počeo za ljubav Boga i obraćenje griešnikah. Lahko je nam ovdje u obiljem bogatoj Slavoniji njega rešetati; ali pitajmo ga: je-li mu lahko bilo za ljubav toga jezika u gladnoj i ugnjetenoj Hercegovini više godinah provoditi? Budimo pravedni, pak više cienimo njihovo veliko požrtvovanje, nego ove u obće uzamši malenkosti. Dosta da ih je narod naš kraj svega toga dobro razumjeo; a to bijaše svrha, uslied koje sliedio je plod mnogih izpovjedih. Ovim rešetarom mogli bi čč. oo. Isusovci s onim sv. otcem, čini mi se Jerolimom, odgovoriti: „Parum refert ut simus boni Grammatici, simus tantummodo boni Catholici.“ A glede inih svojih rugačah, mogu se tješiti sa sv. apoštolom Pavlom, komu su se tokodjer njeki smijali, kad je u Areopagu prodikovao ugledav oltar nepoznatom Bogu posvećen: „Quidam irridebant, quidam crediderunt.“ Pak što sv. Augustin u tom obziru o apoštolu reče: „Si formidaret irridentes, non perveniret ad credentes;“ to oni o sebi reći mogu. K tomu znati valja, da izmedju tih rugačah imade i takovih, kojim ni njihovi svećenici, koji sigurno jezik znaju, po volji uviek neprodikuju, pak jim nebi ni Ivan Zlatousti po volji prodikovao, pak ih možebit i nepreobratio — dakle rešetaju samo da rešetaju, i da pred drugimi njeki ugled pokažu itd. —

ČČ. oo. Isusovci tako neumorno djelujući 12. t. m. svoje poslanje svršiše. Po podne poslie večernje bijaše provod sa slikom b. D. Marije, koju 4 mladića nošahu. Pojdosmo provodom do kamenitoga križa na kraju glavne ulice u tvrdjavu vodeće, koj križ sada u misionski obraćen i blagoslovljen bješe. Krasni vedri dan, silni sviet, slika Gospe srebrom i zlatom bogato urešena od zrakah sunčanih se blistajuća, sve to dosad ovdje neobično, skladnim pjevanjem praćeno silni utisak u svakoga činjaše. Po blagoslovu križa opet se vratismo u župnu crkvu, gdje otac Gjuriceo drža krasan govor o kriepostih b. D. Marije kao djevice, kao majke i udovice s još krasnijom ćudorednom uporavom. Sutradan 13. t. m. kao u nedjelju klečanja i posvećenja župne crkve poslie sv. mise u 8 satih, pod kojom se mladež i odrasli silnim brojem pričestiše, da je upravo do 10 satih pričešćanje trajalo, držà govor otac Gjuriceo o presvetom oltarskom svetotajstvu shodno danu tomu, predočiv veličanstvo i svetinju ovoga svetotajstva i ponukav sve na češće primanje istoga. Zatim sliedjaše velika sv. misa. Po podne poslie večernje držà oprostni i posliednji govor sv. poslanja otac Ayala. U njem probudi iznova sve pokornike na stalno držanje odlukah i obećanjah svojih Bogu danih s obzirom na velike blagodati, koje sv. poslanjem ovim primiše, zahvali se g. župniku i pomoćnikom njegovim na trudu njihovom u vrieme ovoga poslanja, izruči opet g. župniku stado njegovoj pastirskoj brizi, oprosti se sa svimi željom oželjanom novoga ljepšega sastanka i vidjenja tamo gore u nebesih. I poslie kako s misionskim križem svim kolikim bješe podielio papinski blagoslov, g. župnik preuzè rieč, te na temelju riečih onih: „Euntes ibant et flebant mittentes semina sua, venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos“ proslavi njihov neumorni trud i požrtvovanje, zahvali se na svemu u svoje i svih pomoćnikah ime, poželiv jim plaću rajsku, te na posliedku dade jim cjelov mira i ljubavi. Kako govor o. Ayale tako g. župnikov bijahu toli ganljivi, da su riedke oči bile, što zasuzile nebi; znak dakle, da su ovi čč. otci kako od g. župnika i pomoćnikah njegovih, tako i od katolikah prisutnih štovani i srdačno ljubljeni. Nasljedujući „Te Deum“ učini kraj u srdce dirajućemu ovomu prizoru i sv. poslanju. Još 14. i 15. držao je o. Ayala popodne pobožnost marijansku običnim načinom, te 16. t. mjeseca predjoše čč. oo. u doljnu varoš osiečku ovu pobožnost kao i sv. poslanje nastavljati. Iskrena zahvalnost na njem preuzvišenomu g. biskupu, pak i čč. oo. Ayali i Gjuriceu. Blagoslovna uspomena njihova ostat će u srdcih svih pravih pokornikah. *Ilija.*

Iz Djakova. O ovoj godini sam neznam što bih mogao reći drugo, nego kako ju već i mnogi okrstiše zlom, tužnom i kukavnom. Pak nut upravo u sadanje vrieme ima svašta zla: eto uznemirivanjah i premnogo na sve strane; eto glada gotovo posvuda; a i kojekakvih bolestih nalazi se. I iz ovih uzrokah mimoići nemogu, da glede njih njekoja nenapomenem.

U ovoj godini zavladao je njeki izvanredni i opaki duh — a što još više — u istih sinovih sv. crkve proti vidivoj na zemlji glavi katoličke crkve i namjestniku

Digitized by Google

Isusovu, da bi mu još i ostatak baštine sv. Petra preoteli i prigrabili, ter pod svoju vlast strpali; a to mu oduzamši da bi ga zavisna od svjetovnih vladarah učinili, i sa svih stranah stiesnili, da tako po njihovoj tužnoj i čemernoj podpori, kao rob — onaj koj mora da je nezavisan i da ima svjetovne kod sebe vlasti — život svoj u biedah, tugah i žalostih sprovodi. Ali ovakovi ljudi pogrdjuju neprevarljive one rieči od božanskoga naučitelja izrečene crkvi svojoj: „Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi“ Math. 28. s kojimi što hoće Isus da reče drugo, nego da crkvi naučiteljici zapovjedih svojih obećaje prisutnost i pomoć svoju tja do svrhe vjekovah. Dakle takim duhom nadahnuti ljudi uzalud nastoje postignuti cilj svoj, nebi-li kako strovalili i upropastili vidivu crkvinu glavu, i pod svoju vlast ju podvrgli. Ali je još više žaliti, da su tobože i prosvietljeni narodi i poglavari kršćanski dotle došli, te već navališe i na nasljednika sv. Petra, nebi-li jim baštinu Petrovu kano od straha ustupio, gdje se on nemože vojskom biti, kao drugi vladari. No badava, crkvu katoličansku upropastiti nemožete, jerbo je Isus do vieka s njom; pa i ono, što biti nemože, prije će sve moći biti, a rieči njegove ostat će nepromjenljive. Neznate-li, da je Isus crkvu svoju na pretvrdom temelju, na nepokretnoj litici osnovao i sazidao? o koju pećinu od početka vjere i crkve mnogi i mnogi protivnici i nasrtatelji na crkvu katoličku porazbijaše si glave; a crkva katolička kao slavodobitnica vazda je stajala, stoji i stati će do skončanja svieta.

I glada, kako rekoh, po mnogo stranah ima; al s ovoga Božjega biča nije svuda jednaka patnja; jerbo je jošte blago onim stradajućim, za koje se ima tko skrbiti, kojim ima tko podpomoći, i smilovat se podpore jim pružajući. Ali kako je u onih mjestih tužno, — kao što je u susjednoj Bosni, — kako je onim stradajućim tiesno pri duši, gdje se od vlade nitko ništa nebrini vrh u njih, nit ima bogatašah domaćih, koji bi jim se mogli i hotjeli na kojugod ruku smilovati. Tamo nije drugo, nego sve puka siromaš, koja uz tolike godine jaram i krvoločtvo biesnih muslomanah još jednako podnosi i trpi, dajući agam i begom još kal iza nokatah, a samo gola duša što joj ostaje. Pa kad je bieda na nevolju nadošla, kud će veća muka i patnja od gladi? Takva je zaisto patnja, da su zimus iz drvene kore začimali kruh praviti, nebi-li čim god gladan se čovjek zasitio, i prestao mrieti, čega i mnogi opet izbjeći nemogoše; jer ovaj nenaravni kruh porodi bolestih, s kojih mnogi se smrti podložiše. Al sada u pramaljetje postaju muslomani biesniji, odbijaju se u pustaije u goru, ter kukavnoj raji još veća muka svaki dan postaje. Toga radi nebi-li koju god od ovih nevoljah izbjegli, bježe ljudi od onuda kao muhe bez glave na sve strane, ponajviše preko Save, nebi-li gdje god glavu naslonili, i koricom se kruha zasitili. Pak ovamo zapitani: odkle su? ili što drugo, kako poludjeli plahnu se, kad čuju rieč „Turska“ oli „Turčin.“ Pa zbilja nije im se ni čuditi; jer se onomu ni nemože dokazati, kakova je patnja, bieda i nevolja s Turci boraviti, koliko više bit jim podložnik, koj nije nigda bavio se ili bio pod njimi. Što mi više preostaje kazati, kad je svakomu poznato, koliko je uz 400 godinah suzah proliveno, jadah pretrpljeno, koliko jih je glavom platilo još uza stara barbarska krvoločtva; pak i dan danas još svega toga može se najti u Bosni!

Najposlie što se bolestih tiče, ovu godinu kao kobnu izvan drugih izkusi i ovdašnja redovnička mladež bosanska, izgubiv iz svoga kola dva mladića uslied bolestih smrtju ugrabljena. A to nije malen udarac. Množtvo puka bosanskoga po planinah i guštarah raztrkanoga kano maleno diete vapije, da bi mu tko kruha razlomio, i zadosti potrebitih misnikah darovao. Na tu svrhu jedva što se je prije njekoliko godinah zavelo sjemenište mladeži bosanske ovdje, to još odmah u početku nesmiljena smrt britkom kosom svojom dva je mladića porazila. Nakon toga projdoše već 4 godine; jedva što smo tu bol zaboravili, al evo nam opet nemila smrt iztrže iz kite naše dva struka, dva mladića, Fr. Iliju Glavočevića, i Fr. Jaku Čurića, koji nadajući se, da će u svojoj domovini ozdraviti, bijahu poslani u svoj prirodni zavičaj u Bosnu, i tamo na žalost države i svih svojih preseliše se u vječnost.

Lahka jim zemljica, a blag spomen! *D. M.*

U Beču na 25. Svibnja. Kardinal Viale Prelà je na 15. o. m. preminuo u Bolonji. Takov se žalostan glas brzojavom pred malo danah raznio. Kako biva, kad tko čuje kakvu za sebe nemilu viest, odmah se zabrine i u dnu duše sluti, da će biti istina; ali jer mu je nemilo, želi da nebude tako, pa si stvara nadu, da morda ipak nije. No se zlo obično potvrdi. Tako bijaše i ovdje. Kardinal je sbilja umro, i vjerenicu si crkvu u crno zavio.

Težko si ga sada onoj jadnoj osirotiloj crkvi! Bura bjesni, a na ladji krmilara neima. Napali na stado gospodnje vuci razdiraoci, a pastira mu neima! Djetca ištu hljeba, a neima ga, tko bi im ga lomio! Tko nezna, što se danas po Italiji rádi, naročito kuda je sardinska vlada iztegnula svoje grabežljive ruke? Otimlju se crkvi dobra; brani joj se uzbijati nepravde govorom ili činom; svećenici i biskupi stavljaju se pod stražu i u tamnice. Nego to još nije sve: već se promiče i protestantizam, i nevjera se širi, i ukida se skoro svaki moralni zakon, i raznjetjuje se bies proti poslanikom Isusovim, osobito proti njegovomu namjestniku na zemlji, sv. otcu papi. Pa u tako vrieme nesgode nestade bolonjskoj crkvi onoga mudroga i hrabroga zatočnika!

Plače za njim ona ostavljena crkva, i ima zašto; no tuže za njim i drugi katolici, jer smo mi svi uda jednoga tiela, nit može jedno udo ciepati ljuta bol, ili mu prietiti kakova propast, da toga druga uda i neosjete. Najpače pako tuguju za njim katolici u austrijanskoj carevini, o kojih si je stekao ueumrlih zaslugah, i u kojih

Digitized by Google

ima podpuno štovanje. Poznaju ga sve crkvene pokrajine u ovoj carevini, i naša nova hrvatsko-slavonska napose, nit je treba, da ja tekar hvalim njegova odlična svojstva, ili izvadjam na svjetlo slavna njegova djela.

Za pokojnika odslužio je danas ovdje u 10 satih svetčane zadušnice bečki nadbiskup, kard. Rauscher. Dosta se je puka bilo skupilo. Tu bijahu od prejasne vladajuće kuće braća nj. veličanstva nadvojvode Ferdinand Maksimilian i Dragutin Ljudevit, i gospoje nadvojvodinje Sofia i Charlotta. Vidjeti je bilo maršala Windischgrätza i ministra Thuna. Takodjer bijaše prisutan preuz. g. biskup djakovački J. J. Strossmayer s pobočnikom si kanonikom i opatom Sukićem. Služba bijaše sjajna i trajaše gotovo dva sata. Na mrtvačkom odru, obilato razsvietljenom, vidjeli su se svi znaci svećeničkoga, nadbiskupskoga i kardinalskoga dostojanstva.

Bog mu dao vriednoj duši spasenje vječno!

Viestnik.

Iz Zagreba. Na prvi dan Duhovah služio je uzoriti gospodin kardinal u prvostolnoj crkvi svečanu misu, za kojom je dielio svetotajstvo potvrdjenja, a poslie podne opet služio glavom večernicu. Na drugi dan Duhovah dielio je poslie mise svetotajstvo potvrdjenja presvietli gospodin posvećeni biskup Ivan Kralj.

— Od prijateljske ruke stiže nam glas, da, pokle je Karlo Vascotti, punozaslužni državnik države sv. križa umro, sazva velečastni otac Bartol Večerina, čuvar, državine starješine u Ljubljanu, gdje su 12. Svibnja po zazvanom sv. Duhu pozdravili za državnika namjestnika rečenoga veleč. Bartola Večerinu, čovjeka za taj posao vrstna i u bogoslovskih znanostih vješta, koj jur 23 godine poučava serafinsku mladež na Kostanjevici u biblijskih znanostih, židovskih starinah i jeziku. Čuvarom stvoriše veleč. ot. Kalista Omejca, ljubljanskoga samostana glavara; a zaslužnoga otca st rješinu Rajmunda Marenčića odvezaše od državnoga tajničtva, koje preuze poznati propovjednik veleč. otac Mansvet Šmajdek. Novoodabrani državnik jest u ovoj državi kao takovoj prvi državnik Hrvat iza učenoga Gašpara Paskona Senjanina (1735—9). Riedka sreća i tim više spomena vriedna, što danas ta država niti 30 rodjenih Hrvatah nabroji, akoprem posjeduje 6 samostanah u našem narodu! Bilo je ravno u istoj do stanovitoga časa vazda našinacah vriednih i sposobnih; ali kako se je jur naš Baltazar Krčelić u njekom prijateljskom pismu na stanovitoga te države gojenca upitnim načinom pritužio, da je od strane našinacah postalo njekako preveliko zatajivanje samoga sebe s jedne, a s druge strane hladnokrvno žmirenje; jer da država, koja je nedavno prije cvala, te tako osobljem obilovala, da su na skupštini pod ot. Friderikom Lučićem državnikom (1725) morali ustanoviti (br. 9.), da se u godini nesmije više novakah primiti u red nego jedino 4 kao klerici i njekolici lajci, bez kojih se nemože biti, — sada hiriti poče. Nego nastali pusti časovi, o kojih bismo s cielim si narodom mogli reći, da nam je u miru čemer bio najčemerniji. Pak od tud naše biede i nevolje, od tud nestašica naših ljudih u svih višjih stališih obje skupnovlade! A tudja mati neprivija ranah, jer ih nezna, ni znati neće. Od tud one predsude, od tud one graje, od tud „barbari," koji tobož nisu nego za rat, da ginu. Ali častna starina uči nas drugač. I za to, koji nas „barbarî" pokrstiše, sami se medju takove uvrstiše. — Pokle novoizabranoga državnika ljubljansko biskupsko namjestničtvo po običaju odobri, bjehu mu predani državini znakovi i skupština se završi zahvalnicom pjesmom i dotičnimi molitvami. Kao idućke glede državinih „znakovah" dalo bi se opaziti, da sada veći od njih, po kojem su i manji izradjeni, u jajastom obliku nosi ovaj napis: „Sig. majus Provinc. Carnioliæ fratrum Minorum strict. Observant. S. Francisci " U nutri toga jest križ, kojemu je upletena trnova krunica s napisom u lúk: „o Crux ave spes unica," a pod križem kleči sv. Franjo sklopljenih rukuh s podpisom „Bosniæ Vicaria." Kano da bi pomenuta država kano takova neposredno iz Bosne izašla! Koliko je u tom povjestne istine koliko-li nije, odgadjamo. Budi dosta znati, da u starini nebijaše tako, kako nam biskup Gonzaga, koj je prije osam godinah kao vrhovni glavar cielim redom vladao, i kroz osam godinah svoje serafinske povjesti marljivo izradio, i za ovim učeni Greiderer poviedaju. I da je isti naslov s g. 1688. na svjetlo izrinuo, kad je najme država ponovljenju ruku pružila, ter naslov dosta nerazborno promieniti morala nastojanjem inače vrlo učenoga Antuna Lazaria Ljubljančana, kojim se, kako Valvazor povieda, rodno mjesto ponositi može, ali u tom slučaju žali Bože nerazborito jednostraničnoga; jer je svojom neprovidnostju dvadesetogodišnje bune, nemire, smutnje i tužbe u državi prouzročio. Ovo nisu tajne stvari, jer su znane banskomu, carskomu i papinskomu stolu, i jer ih je Fajdiga, Kranjac, dobro u svojem državinom „protocollo" upisao. I zato neka me nitko, željan samih lepih i pohvalnih stvarih u neugodnoj prošlosti čitati, neobiedi. Učeni serafinski povjestnik Vaddingo veli, da „ea veritatis historicæ lex est, ut tam bona quam mala, tam laudes quam opprobria referantur, dummodo ad narrationem conducant; silere multa licet, aliter narrare, quam evenerit, non licet." Nerazložna hlepnja za naslovom porodila je u katoličkoj crkvi veliku štetu, veliko dugotrajno razkolje; i nedosliedna promjena istoga uči nas isto. Ta to je i u „bosansko-hrvatskoj" namjestnici (1339—1514) bivalo, kako nam Waddingo i drugi ne samo na jednom mjestu poviedaju. Samo netreba častne starine na sadanje očnice gledati, suditi, ter iste po svojoj glavi izvijati. Isto tako da se je „bosansko-hrvatska" namjestnica zvala, ovako i zvati morala, poviedaju nutrnji i vanjski dokazi, svjedoče suvremeni

Digitized by Google

pisci, tvrdi biskup Gonzaga tih stvarih prvi pisac, kojega nitko nemože poniziti, da sam sebe neponizi, jamči Waddingo, odlučuje „decretum divisionis Vicariæ," u kojem medju ostalimi se čita, da hrvatska strana po diobi „vazda zadrži (*retineat*) znakove i naslov „Bosnæ Chrovatiæ," jer da se, ako bi se po sreći Bosna Turkom otela, bosanska strana mahce bez svakoga otezanja s Hrvatskom svojom posestrimom spojiti ima, i na dalje, da sva mjesta osim jednoga (srb. Beograda, jer ne Jajca) ima „in Chrovatia." A da je po diobi Hrvatskoj državi pripalo prvenstvo, niti isti prkoseći Lastrić neporiče. Zadržati pak naslov, znakove, prvenstvo sa svimi pravicami, što to znači? A što većinom (jer ne svagdje) u starih listinah dolazi namjestnica pod jednostranim nazivom, smeta istina Bog, ali nerješava iz uzrokah gori navedenih i drugih nemanje važnih, koji se ovdje navesti nemogu. Da se istina pravo spozna, čuti je treba dva zvona.

Iz Freiburga. Onomadne izašla pastirska poslanica prečast. nadbiskupa na svećenstvo opisuje kovarstvo proti ugovoru od zametka njegova, dokazuje upravo po apoštolski, da ovaj ugovor, kano i svaki drugi, imadu obje stranke sveto držati, i da se bez znanja druge ugovorne stranke nesmie ukinuti, da po tom ugovor obstoji kano pravo, te svakoga svećenika i katolika, dok ga papa nepromieni, veže kano crkveni zakon. Nadbiskup tješi poslanicom svećenstvo, da bude mirno, složno te čeka od poglavarstva dalje naredbe. Nadamo se, da će se potvrditi nada starca izpovjednika, te crkva dobiti konkordatom ujamčena joj prava, da se u državi nesmuti sloga, red i ljubav.

Iz Rima. Prevratnici kane generala Lamoricièra ubiti iz potaje. Dne 22. Travnja predao je gosp. Gramont papinskoj vladi službeno viest, da se u Parizu radi generalu o glavi. Put Lamoricièrov kroz Umbriju i pokrajine bijaše samo slavje; puk se oporavlja od straha, a i do vojske drži se sad posve drugčije.

Iz Fiorence 22. Travnja. Danas stavi sardinski kralj (izobćeni) temelj pročelju stolne crkve. Nisu tomu još tri godine, što papa stavi temelj pročelju crkve St. Croce, koje se sada dalje gradi.

Iz Pariza. Množina katolikah parižkih dogovori se, da predadu orleanskomu biskupu dokaz počitanja, što se on boraše za crkvu i pravdu. I sbilja odbor preda 18. pr. m. glasovitomu biskupu krst s napisom: „Bonum certamen certavi," a govornik reče sljedeće slovo: „Monsiegneur! Stvar, tičuća se svete stolice, tiče se i svih katolikah; jer kako je neodvisna vrhovna crkvina glava, onako su joj neodvisni i svi članovi. To je čvrsti temelj, što ga povjestnica, kojom ravna providnost, stavi svjetovnoj papinoj vladi. Dokle sveta stolica ima slobodnu vremenitu vladu, dotle je i vjernikom po svem svietu sigurna sloboda duhovna.

Neodvisnost tu branili ste Vi svojim blagorječjem, a utvrdili ju svojim primjerom. Neustrašivom odanošću prema središtu katoličke jedinosti pokazaste, da se vjerno držite predanoga nauka francezke crkve, koga obraniti proti izopačenju bijaše Vaš posao. Sudeći Vi prošlost onakovom slobodom, kakovom ju narisa povjestnica, dadoste sadanjosti nauk i uzor.

U onoj borbi bijaste Vi svaki čas i proti svakomu protivniku spreman. Sišav s biskupske stolice, koja dan danas neima daleke odjeke, izidoste za protivnici na bučno borište novinarstva; a kad Vas oni pozvaše pred sud svih Francezah, staviste se bez straha i onamo, te naučiste sviet, kako crkva na svakom boristu neustrašivo i uzpješno umie boj biti za istinu, a to i onda, kad ju zla vremena liše naklonosti od strane zahvalnih pukovah, samo ako se pravedno s njom postupa, te se neima bojati za svoju čast i nevinost.

Primite na uspomenu svojih zaslugah smieran dokaz zahvalnosti od onih, koji su tako sretni, da čast svoje sviesti drže pod okriljem crkve i njezine vrhovne glave."

Biskupa dirnu veoma ovaj dokaz privrženosti od ljudih raznih smjerovah i mislih, i odgovori ljubkom čednošću: „Ja nisam zaslužio toliku odliku; ja sam za crkvu učinio veoma malo, a pretrpio ništa."

— Ovdje preminu čovjek glasovit po svem svietu, koj učini za crkvu sam Bog zna koliko, a to O. Desgenettes, župnik u „Našoj gospi od pobjede," začetnik matice bratovštine neokaljanoga srdca Marijina. Na prošnju župljanah umoli ministar bogoštovja cara, da se taj velezaslužni muž sahrani u svojoj crkvi, a car je dozvolio. Vierni dakle sluga blažene Djevice počivat će u crkvi, koju on tako proslavi, blizo Bogorodičina žrtvenika, oko koga se prostire toliki puk obraćen i obodren od svoga pobožnoga župnika.

(Misije.) Dočim se evo u Talijanskoj, stenjućoj pod prevratom, oskvrnjuju svetinje, robe crkve, psuje Bog, dočim se hvasta, ubija, strahuje, a s klasičkoga zemljišta katolicizma progone redovnici, ruže biskupi i svećenici, papi se ogorčava srdce, i podžižu one žestoke strasti, koje bi mogle od Pia IX. papinstvu roditi Ljudevita XVI. rado svratjamo oči s toga gadnoga izmeta uma i srdca na povoljniji vidik, kako divljaci dragomastju zalievaju papi rane, koje duši jedinoga toga otca viernikah zadaše prosvietljeni puci.

U dalekih nečuvenih i skoro nenapučenih krajevih svieta ima za muževe, koji su prevratnikom rugota, pribježište, domovina, žrtvenik, prijateljah i braće; sinovi svetoga Ignacija, kojim prevratnička sila u njekoliko tjedanah ugrabi 14 kućah, mogu opet krenuti onim putem, koj jim trudno prokrčiše Ksaverij, Claver, Almeida i toliki drugi vjeroviestnici. Dosta je i časovit pogled na misije u tudjem svietu, pa se vidi liep napredak vjere.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 23. U ČETVRTAK 7. LIPNJA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Kako se razprostrlo kršćanstvo i kakovu blagodat donielo svietu.

(Konac.)

Spomenuh o poganskih Slavjanih, da su imali liepih vlastitostih, kakovih bi u drugom narodu u zalud tražio. Ali moradoh ujedno spomenuti i tri mrzke mahne, izmedju kojih je prva najgadnija; ona bo preprieči, te se nisu popeli nad ine narode, slabije brojem i značajem. U Slavjanah je vladao patriarkalno-demokratični javni život. Iz njega su potekle za domaći život Slavjanah mnoge slasti i ugodnosti. Ali kakov bijaše taj život za javno zvanje, štono im ga priredila poviest? Da kratko odgovorimo: ubitačan. Slavjan nije ljubio, niti je htjeo priznati, da nad svimi jedna glava vlada, nego je radje razciepkan neznajuć gojio neslogu, s koje mu potamni pred tudjinom blistajući alemkamen, štono se je zametnuo u zabitnom domaćem životu. Sviet se divi samo vanjskomu gorostasu, nebrineć se, da-li je proniknuo nutarnji živalj domaćega života prije, nego-li stane koj narod rešetati. Pa upravo odtale dolazi, što inostranci svojim sudom toliko sagriešiše proti narodu slavjanskomu.

Tudjini je Grk i Rimljanin klasik, a sve ostalo barbar. Kojim pravom, neka sudi, koj nije pristran. Liepo nam ovdje dolaze rieči našega učenjaka g. Račkoga: „U Slovjenov nebješe dàkako ni klasične književnosti, dubokog mudroslovja, krasnieh umjetnostih, ni visoke politike: al im je bio vjerozakon, na koliko poganstvo dopušća, čist i prvobitnomu bliži od grčko-rimskoga; obiteljski život nakrašen kriepostmi, ne umjetna već naravska prosvjeta, bistra misao i pošteno srdce. . . .“ Pa što ćemo više? — — Poviest jamči, nije izmišljotina ljudske sebičnosti. Ta gle! bio sam nakan štogod prosboriti o pokršćenju naših pradjedovah, pa kamo sam zabasao. Da čujemo.

Oko polovice VII. stoljeća ostavi hrvatsko i srbsko pleme svoju zatatransku pradomovinu, te se uputi prama jugu. Hrvati oteše Avarom Dalmaciju oko 634—638. i naseliše Panoniju Saviju tako, da su Hrvati dvie države imali, dalmatinsku Hrvatsku i posavsku Hrvatsku.*) — A Srblji naseliše najprije solunsko namjestničtvo; nu kad ni se ovo nedopade, oteše Avarom s dozvoljenjem Heraklijevim oko god. 638. pokrajinu, koja je na iztoku s Bugari, na sjeveru s posavskimi, a na zapadu s dalmatinskimi Hrvati medjašila.

Heraklij izprosi po poklisaru iz Rima svećenike, te odrediv izmedju njih nadbiskupa, biskupa, misnike i žakne, pokrsti Hrvate za kneza Porge oko 640. (Polovicom VII. stoljeća primiše i Srblji vjeru Isukrstovu). Papa Ivan IV., Dalmatinac rodom iz Soluna, sklopi ugovor s Hrvati, primi državu imenom sv. Petra pod svoju zaštitu, i naloži jim, da na tudje zemlje neudaraju, obećav im pomoć, ako tkogod na nje udari. Ugovor bi na pismo stavljen i prisegom potvrdjen. Tomu ugovoru valja pripisati, što su Hrvati odmah u svom došašću prionuli uz poljodjelstvo i morsku trgovinu. Kad

*) Njeki prenapeti sudci stadoše suditi pred učenim svietom, da je današnji provincijal prava Hrvatska i tamošnji kajkavski jezik jedini i to pravi hrvatski. Od kada? Valjda od njeko desetak godinah. — Današnja gradjanska Hrvatska bijaše u staro doba poznata pod imenom gornje Slavonije (Slavonia superior) ili slovenske zemlje; s toga se je narod i jezik, koj je tudjer vladao, zvao slovenskim. Dà — još danas je po gradjanskoj Hrvatskoj pretežnija strana Slovenacah svojim kajkavskim narječjem — pače onaj dio za Klanjcem, štono ga Zagorci zovu Ratkajsko, posve je slovenski ne samo jezikom nego običaji i nošnjom. — Bilo je u provincijalu uviek Hrvatah, ali kakovih? Naseljenikah većinom plemićah s krajevah prekosavskih, prekokupskih i prekounskih, gdje se je u staro doba pisalo i govorilo čistom hrvatštinom. Od ovih hrvatskih naseljenikah dobio je provincijal ime Hrvatske. Po računu tih sudacah sklepao bi Hrvatah jedva osam sto tisućah, a kamo onda s preostalim milionom? — Nije nas volja komu svoje nametati, ali lje ni da nam tkogod naše grabi. Podajte Bogu Božje, a caru carevo. —

Digitized by Google

je Slavjanin Vasilje I. (867—896) zasjeo prestolje carigradsko, stresli su Hrvati sa sebe jaram okrutnih i obiestnih Franakah, a tim i vrhovstvo latinsko, te se podvrgli bizantinskomu. Ali do mala probudi se u Hrvatah ljubav napram staroj majci, latinskoj crkvi, te pristupiše k njoj za Pape Ivana VIII., koj kralju Branimiru piše na 7. Lipnja 879. „. . . Tuæ nobilitati dignas valde gratias his nostris apostolatus litteris agimus, paternoque amore, utpote carissimum filium ad gremium sanctæ sedis apostolicæ matris tuæ, de cujus videlicet purissimo fonte patres tui melliflua sanctæ prædicationis potavere fluenta, redeuntem suscipimus.“ *) Isto tako pisao je svećenstvu i narodu hrvatskomu. —

Pokršćene Slavjane privrgnuo si je Rim još većma, kad im je dozvolio u službi Božjoj porabu narodnoga jezika. No tko je tomu dao povod? komu-li valja zahvaliti, ako ne slavjanskim apoštolom sv. Cirilu i Metodu? Ovu svetu braću poslala je promisao Božja medju Slavjane, da izkrče poganstvo, utvrde kršćanstvo, narodnim slovom prosbore iz srdca k srdcu, otajstva odkriju, veličja Božja ovieče, te im prostru stazu k onomu zvanju, koje im zabilježi u knjizi narodah desnica Višnjega. — Rekav to nismo naumili smaljiti zasluge vrlih muževah, koji prije poslovahu oko obraćenja Slavjanah. Ali se istina tajiti neda, te je u njih najveća zapreka bila, što nisu umjeli slavjanskoga jezika. U braće slavjanskih apoštolah bijaše posve inače. oni su bo jezik slavjanski ponieli od kuće. Pa ako pomislimo, da je njihovo rodno mjesto Solun polovicom IX. stol. bio malo ne izključivo slavjanski grad (ovako Fallmereyer), to nebi baš sagriešio, koj bi ih nazvao rodjenimi Slavjani.

Istina Bog i poganskih Slavjanah svećenici i mudraci imadjahu njeku vrst pisma, kojim su glavni sadržaj narodnih pravah na drvenih daskah pisali; ali pravi temelj slavjanskoj knjizi položila je vjera Isusova po sv. braći Cirilu i Metodu. O tom neima dvojbe. Ovi nas muževi obogatiše slavjanskim misalom, obrednikom i molitvenjakom nacrtanimi slavjanskimi pismeni. Oni povisiše narodni jezik uz sto i sto nepogodah na onu čast, kojom se riedki dičiti i ponositi mogu; jer su ga uvrstili s odobrenjem rimske majke u broj liturgičkih jezikah, te ga tako pretvorili u svetinju.

Znali su dobro sv. muževi, kako će najbolje uciepiti narodu u srdce živo slovo Spasovo, i uvriežiti čvrstu koreniku, a znao je to isto i namjestnik Isukrstov Ivan VIII. (872—882). S toga papa nehajuć za tužbe zavidnih susjedah, kojimi su Metoda po drugi put pred Rimom ocrnili, kano da pod plaštom barbarskoga jezika krivu vjeru uči — sveti otac, velju, piše Svatopluku kralju moravskomu iz vlastitoga osvjedočenja: „Hunc Methodium venerabilem archiepiscopum vestrum interrogavimus coram positis fratribus nostris episcopis, si orthodoxæ fidei symbolum ita crederet, et inter sacra missarum solemnia caneret, sicuti sanctam romanam Ecclesiam tenere et in sanctis sex venerabilibus synodis a sanctis Patribus, secundum evangelicam Christi Dei nostri auctoritatem, promulgatum atque traditum constat. Ille autem professus est, se juxta evangelicam et apostolicam doctrinam, sicuti sancta romana Ecclesia docet et a Patribus traditum est, tenere et psallere.“ Na to je Metoda kao nadbiskupa potvrdio, prava njegova odobrio, i naložio svećenstvu, da mu bude u svem podložno, te kao što sv. otac piše: „ut nihil omnino præter ejus (Methodii) conscientiam agant.“ Zatim nastavlja: „Litteras denique Sclavonicas a Constantino (s. Cyrillo) . . . philosopho repertas, quibus Deo laudes debite resonant, jure laudamus; et in eadem lingua Christi Domini nostri præconia et opera ut enarrentur jubemus. Nec sane fidei vel doctrinæ . . . . obstat, sive missas in eadem sclavonica lingua canere, sive sacrum Evangelium vel lectiones divinas novi et veteris testamenti bene translatas et interpretatas legere, aut alia horum officia omnia psallere.“ . . . . A to s toga, jer koj je stvorio tri glavna jezika, evrejski, grčki i latinski, taj je stvorio i sve ostale u slavu i diku svoju. Zapovjedio je ipak, da se po običaju njekih crkvah u veću slavu evangjelje narodu čita najprije latinski, zatim slavjanski. [1]) — Tako bijaše na sjeveru, no da čujemo koju toju i o jugu.

Za pape Aleksandra II. oprostio se je slavjanski jezik sa svetištem dalmatinskih crkvah, i potražio utočišće po Slavoniji (ovako su tada zvali Hrvatsku), gdje si je nakon sto i osamdeset godišnjega običaja stekao zakonito pravo, te mu nije drugo trebalo, nego da ga svečano priznade crkvena glava.

Taj muž bijaše Inocencij IV. (1243—1254) „uzor kanonistah i otac pravah,“ koj je priznao i odobrio slavjanski obrednik na 17. Ožujka 1248. [2]) — Povod mu je dao k tomu no-

*) Mansi XVII. Epist. 184. —

[1]) Ibid. ad Sfentoplucrum Ep. 248. p. 181 s. —

[2]) Evo lista Inocencijeva: „Porrecta nobis petitio tua continebat, quod in Slavonia est littera specialis, quam illius terræ Clerici se habere a B. Hieronymo asserentes, eam observant in divinis officiis celebrandis. Unde ut illis efficiaris conformis, et terræ consuetudinem, in qua existis episcopus, imiteris, celebrandi divina officia secundum prædictam litteram, a nobis licentiam suppliciter postulasti. Nos igitur attendentes, quod sermo rei, et non res sermoni est subjecta, licentiam tibi in illis dumtaxat partibus, ubi de consuetudine observantur præmissa, dummodo ex ipsius varietate litteræ sententia non lædatur, auctoritate præsentium concedimus postulatam.

Lugduni XIV. Cal. Aprilis 1248.“

(Raynaldus in Anal. cul. ad a. 1248)

Digitized by Google

voimenovani senjski biskup, po obredu latinac. Povišen na novu biskupiju našao je ondje u običaju slavjanski jezik, zato je zamolio dozvolu u rimske stolice, da i on slobodno misu na slavjansku čati. Što je zamolio, to mu papa dozvolio u listu, što ga navedosmo, držeć se načela: glavna je stvar liturgija, a jezik, u kojem liturgiju valja obavljati, to je štogod postrana, štogod pobožna; niti stvar postoji radi slova, već slovo je poradi stvari . . . . ili kao što sam sv. otac mudro i kratko veli: „Sermo rei, et non res est sermoni subjecta.“

Kako je išlo dalje pa sve do danas, to čitatelj vrlo dobro znade; netreba mi dakle ni spominjati, kakovih je fazah slavjanska liturgija preživila, a još manje, kako se danas narodni jezik kao crkveni nalazi u hrvatskih popah glagoljašah biskupije zadarske, po spljetskoj, poimence Poljici, zatim po biskupiji šibeničkoj, senjskoj i veljskoj, te da je u djakovačkoj običaj jedinu epistolu i evangjelje odpjevati narodu u slavjanskom jeziku diebus dominicis et festis de præcepto — to sve, velju, čitatelj vrlo dobro znade. No znao bi i Jovo, što za sada neznade, da-li se je gdjegod odaljio od veleuč. g. Račkoga, samo da se je mogao dočepati njegova II. svezka. Što nebi, bit će. Učena njegova i na poviesti osnovana razprava je najbolje mjerilo za nas; s toga se nisam voljan od njega baš ni za dlaku odmaknuti. —

Eto znamo, da imademo vjeri Isusovoj osim sveobćih blagodatih, štono ih je izlila vrhu čovječanstva, još na nječem i više zahvaliti. No kako? Treba da zahvalimo najprije nasljedniku Petrovu. Vrieme skušnje je jur ovdje. Napastnik obilazi stado poput ričućega lava, tražeć kako da koju ovčicu proždre. Bieda nas je uz to saletila sa svih stranah, da nas svaki može punim pravom sa sv. Petrom zavapiti: „aurum et argentum non habeo.“ Ali što imademo, to ćemo dati namjestniku Isukrstovu. Dati ćemo živu vjeru, koja po ljubavi djeluje, poput naših djedovah vazda vierni Petru i uprti o klisuru, koju neće oboriti ni sam pakao. — A svetoj braći? Nikad ljepše sgode nego sada. Što shodnijega van da družtvo za izdavanje pučkih knjigah ozovemo „Cirilom i Metodom?“ *) Što još? Da nam do skora sine viest, te ćemo slovo Božje po svih crkvah jednim i to književno-hrvatskim jezikom slušati. Je-li moguće? dokazali su nam vještaci. Oba načina smieraju onamo, da naobraze puk, i želju sv. braće izpune; oni su bo upravo s toga, da naobraze i prosvietle vječnom lučju narod slavjanski, žrtvovali mu cieli svoj život. Povrh toga nebi morali birati kapelana za Slavoniju, koj sbori na slavonsku, za Podravinu, koj umije na podravsku, za Posavinu, koj znade na posavsku, a za Zagorje, koj zavlači i izvinja na zagorsku. I seljak kùpi ljepše rieči, kada se uputi pred glavara, da ga na što skloni; i mi rabimo svu govorničku spravu i ures, te napinjemo sve žice, kada bismo radi njekolicinu o koristi kakova poduzeća uvjeriti. A dragocieni biser i miomirisne ljubice nauke Spasove zar da u prnjavo odielo zavijamo, u criepovlje smiešćamo? Zar da bude svećenik u izboru ruha gorji od seljana? Zar će bojovnik Gospodnji mač svoj, koj i srčiku cieplje, hrdjavimi koricami oviti?! — — Rekoh. Kojim će se načinom veličati ime slavjanskih apoštolah prigodom tisućgodišnjice njihove — Bog nam dao doživjeti. —

Svršiv najsvetiju dužnost, koja se nas tiče, ogledajmo se još malo po kršćanskom svietu. Vjera Isusova pobudila je znanosti, a ove umjetnice zahvalnice opet doprinesoše, te se nauka Isusova bliže primakla srdcu ljudskomu. Njoj hvala na divnih umjetninah, koje nam je proizvelo slikarstvo i graditeljstvo. Sveti njeki čar oblije čovjeka, kada zakorači prag starih hramovah (n. p. našu prvostolnu crkvu), koje su posagradili bogoljubni predji. Prvi umjetnici na svietu smjestili su djela Krstova u slike, pune nebeskoga veličanstva, dražesti i miline, kakovih bieli sviet prije nije vidio, te im se potomstvo još danas nakon toliko godinah nemože čudom načuditi, i okom ih se nagledati. Pjesničtvo i glasba napele su zajedničke žice, da uzveličaju vjeru Isusovu, jer su s njom usisale novi duh. Nova vrst umnih napjevah razliježe se izmedju zidinah crkvenih uz pratnju ljubkih i milozvučnih glasovah — crkveni piev. — Napokon čuvstva, štono ih osiećamo na čarobni glas zvona, bilo rano u zoricu, bilo kasno u sumrak, kad nam nosi sad radostnu sad žalostnu viest; čuvstva, štono se u nas bude, slušajuć u sto glasovah udarajuće orgulje, kako razblažuju nevinu dušicu ljubkom flautom, a drmaju srdce okorjela griešnika gromovitim pedalom, te uzdižu pram nebesam sabrano stado — — — nisu-li to čuvstva, koja posve dolikuju kršćanstvu?

Ovim načinom obnovila je vjera kršćanska lice zemlje, izasula blagodati vrhu narodah, stvorila novi sviet, i dopriniela te se čovječji rod naobrazio. Čudnovato doista, ako na um uzmemo, da se pitomi ljudi donle nalaze, dokle sižu granice kršćanstva, a izvan njih, da je narod divlji, neuk i neobražen.

Evo nam u njekoliko primjerah dovoljan dokaz o stanju narodah, kojim jošte nije sinula luč prave vjere. U Hindostanu obožavaju najgadnije životinje, te im sebe same daju za hranu, jer je takova smrt — vele — put u nebo. Udovu spale živu s pokojnikom sve pod moraš, a takovih se

*) Dakako kad bude osnovano.

Digitized by Google

žrtvah sluči često u jednoj godini do 700. — U Kini je roditeljem na volju djecu ili zadržati, ili ubiti. Nezakonitu ili skončaju, ili na smetište bace, a od zakonite dave mužku samo u skrajnoj biedi, dočim od kćerih neobičaju više uzčuvati van dvie. Pokaže-li otac, kad se narodila treća, ma najmanje nezadovoljstvo, to ju mati namah zadavi. — U kraljevini siamskoj mogu muževi zakonitim pravom svoje žene izprebijati, prodati, pa ako ih je volja i ubiti. — Na otoku Timoru zakapaju robove žive s umrlim kraljem. Što još? na ostrovlju mandanskom žderu tamošnji žitelji ne samo svoje sužnje, nego kad ih glad napane i ostarjele roditelje, ženu i djecu! (Krautheimer I. p. 70). — Uzporedi čovječe ovih njekoliko strahotah vjerozakonskih s onom srećom, koju ti pruža tvoja sv. vjera, pa mi reci, nije-li tvoja vjera najveća blagodat pod Bogom?

„Ako pomislimo, kojim je načinom Isukrst, rodjen u najvećoj sirotinji a propet na pogrdnu križu, izveo svoje uzvišeno zvanje, kako je bez bogatstva, zemaljske moći i visosti toliko dobra počinio i razširio po svem sionom svietu: zar nam nije taj jedini dokaz dovoljan, koj će nas osvjedočiti, da je kršćanstvo božanstvena izvora? Nije-li onomu mozag uzavrio, koj bi se usudio toliko blaženstvo prezirati, ili ga pače pohuliti.“ Ovako Drücke. —

„Koj nepriznaje crkvu majkom, nepriznaje Boga otcem; jer je Bog utemeljio crkvu,“ sbori sv. Cyprian. „Koj nesasluša, neka ti bude kao poganin i očitnik.“ . . . „Koj vas (apoštole i njihove namjestnike biskupe) prezire, taj prezire mene,“ veli sam Spas. — Koj dakle crkvu od sebe odbija, odbija i samoga Isukrsta; a da je tako, jamči nam cielo jato današnjih protestantah. — S toga rode! hvali Bogu na blagodati prave vjere Isusove, pa se čuvaj lažljivih i krivih prorokah.

J. Martinović K

Životo opisne crtice

otcu *Marijanu Jaiću*, kapistrancu.

Još prije nego je granuo onaj nezaboravni danak, kadno uzkrsnu naša književnost i s njom narodan život, udešen prema onom inih narodah, novi viek poče vjekovati, proniknu širom prostrane otačbine naše po gdjekoji mirisavi cvietak, kopneći svom vlažnom sladosti od gorkosti korova — duševnoga mrtvila čameću samosviest narodnu. Tà komu nisu dopala rukuh nebrojena djela Mikloušića, Muliha, Gašparotija, Habdelića, Bjelostienca itd. a još ima ovakovih u životu. Pa što u Hrvatskoj djelovahu ovi, imadoše i u posestrimi Slavoniji slični domoljubni dusi pred očima, kano: Relković, Kanižlić, Krmpotić, Čevapović, Katančić itd. medju kojimi i otac Jaić častno mjesto zauzima. — Pa što je po imenu čitateljem glasoviti pokojnik više manje poznat, laskam si, da ću pogodit žilicu našim domoljubom, izgledujućim i onako upoznat se pobliže s tim vrlim mužem.

Otac Marijan Jaić, reda sv. Franje države kapistranske, rodi se na 4. Srpnja 1795. u slavonskom Brodu od siromašnih roditeljah. Već za rana se pojavi u njem vruća želja posvetit se stališu redovničkomu, zašto i bude, nakon svršenih početnih učionah u rodnom mjestu, uz preporuku izsluženoga na glasu provincijala države kapistranske, o. Marijana Lanoševića [1]), uzet u brodski samostan po običaju kano djak za podvorbu. Tudjer ga isti otac Lanošević za četiri i pol godine nauči ponajglavnijim predmetom gimnazijalnim. Oboružav se ovako sa svim onim, što se iziskuje, da tko bude uvršćen u pomenuti red, izradi njegov odgojitelj te ga tadašnji slavni provincijal Aleksandro Tomiković [2]) zaredovniči, nadjenuv mu u mjesto krstnoga imena Stjepan, redovničko Marijan. Otac Lanošević da svoj trud i požrtvovanje oko obučanja mladoga sada već Marijana ovjenča, proprati ga čak u Beč, gdjeno iz njegovih rukuh preuzme prvi habit i započne tako zvani novicijat. Svršiv ovaj, dade se na filozofiju i bogoslovje; prvo izuči valjda u Iloku, a potonje u Baji i Aradu. Budući zaredjen, pošalju ga predstavnici za učitelja na početnu učionu u Vukovar, koju službu uz sveobće priznanje obnašaše za dvie godine danah. Ele neumrle uspomene otac Grga Čevapović [3]), tadašnji provincijal umije, već kano njekadanji Jaićev učitelj bogoslovja, procieniti riedke i nadobudne sposobnosti njegove, te ga načini učiteljem bogoslovja uz tečaje bogoslovne istoga reda. Za ovo zvanje prione za desetak godinah, kadno bude imenovan gvardijanom samostana vukovarskoga i zajedno upraviteljem župe istomu prinadležeće. Stekav si tečajem revnoga redovnikovanja, uz svoju učenost te ugled, znatnih zaslugah za svoj red, bude god. 1833. u kaptolu redovničkom u Földvaru jednodušno izabran za provincijala države kapistranske.

---

[1]) Marijan Lanošević izda Slovnicu ilirsko-njemačku i njemačko-ilirsku; Epistole sa Evangjelji.

[2]) Aleksandro Tomiković takodjer naš spisatelj izdade: Život Petra velikoga cara ruskoga i Propoviedi svetačne.

[3]) Otac Grga Čevapović napisa na latinskom jeziku povjestnicu reda sv. Franje kapistranske države, u kom se nadje više toga, što jasni našu toli političnu i crkvenu koli književnu povjestnicu.

Digitized by Google

Kolikoga se taj vriedni muž na daleko i široko, kuda o njem glas dopiraše, sa svojih vrlinah u obće štovanja i pouzdanja uživao, dokazuje, što bi iza triuh godinah provincijalovanja stavljen za ravnatelja gimnazije osiečke, u kojem činu djelovaše do god. 1845. Al jošte bi živa uspomena njegovoga otčinskoga revnovanja kano glave države. te se još iste godine u redovničkom kaptolu, sjedećem tad u Budimu, svih članovah sdruže srdačni odvjeti, neka otac Marijan Jaić po drugi put uprti težko breme provincijala. Nakon prevaljenih triuh godinah ove časti bude ravnateljem bogoslovne mladeži redovničke svoga reda u Vukovaru, gdje ga davori njegdje god. 1856. punokrvna udari kap prema jeziku. Ovo još sudjelova te mu god. 1858. na 4. Kolovoza i smrtna kap udari u Budimu, kamo ga zovnuše redovni poslovi. zaviv u crno svu braću redovničku a najpače majku domovinu, koju je vrlo ljubio i cienio. To mu svjedoči plod njegovih nastojanjah oko promaka duševnoga blagostanja miloga si naroda — njegova djela. Evo jih:

1. „Vinac bogoljubnih pisamah.“ Tiskano u Budimu 1827. god. i to prvom; budući ova knjižica doživi deset izdanjah, svako od 5—6000 iztisakah, razpačano bi je dakle bilo do 50,000.

2. „Ručna knjižica.“ Sastav pastoralnoga bogoslovlja, predjelan polag njemačkoga od Löhra. U Budimu 1837.

3. „Tome od Kempisa četiri knjige o naslidovanju Isukrsta.“ Prevod iz latinskoga. U Budimu 1835.

4. „Izvorna povjestnica Gospe Radnanske.“ Sadržaje čudotvorne čine, što se njenim zavjetom dogodiše. s molitvami i pjesmami. U Budimu 1856.

5. „Napjevi bogoljubnih crkvenih pjesamah“ za organiste. U Budimu 1850. Vriedno je spomenuti, da je isto ovo djelo posvećeno neumrle uspomene banu Josipu Jelačiću. Kod izradjivanja išao je Jaiću na ruku Josip Drlik, nadučitelj-organista u Budimu.

6. God. 1825. izdao je djelo pokojnoga otca Tobije Pastrića: „Indijanski mudroznanac,“ prevedeno iz njemačkoga.

7. „Sammlung von frommen Kirchenliedern.“ U Pešti 1856.

8. „Ausfürliche Geschichte des Gnadenbildes der seligsten Jungfrau zu Radna.“ Ovo je prevod naškoga izvornika. U Budimu 1857.

Nacrtav kratku ovu crticu, nit s daleka naprema vrlini i zaslugam ovoga muža, nemogu da se javno neodzovem tajnom čuvstvu, što mi grudi steže: da otcu Marijanu Jaiću vjekuje slavna uspomena toli u srcih harnoga naroda, koli u članovih vrstnoga reda sv. Franje kapistranskoga, koj si je već bezsmrtnih zaslugah stekao za sv. vjeru i domovinu ugarsko-slavonsku. uzgojiv mnogo revnovateljah oko naših narodnih interesah u obće!

Još mi valja spomenuti, kako bijaše Jaić stasa onizka i debeljast, blage duše i pobožna srdca, živahan i vesele ćudi, no sve to bi pratila čedna ozbiljnost. *Sl. P—k.*

Slikarije i ljekarije.

(*J. G.* Krasanin)

Mladost.

Hitra vila ti je Mladost,
Sestre sobom ima dvi:
Uz nju viekom bdije Radost,
Žalost kod nje tanko spi.

Povrh strme stiene stoji,
A sve dalje mišlju grè;
Tašte nade u srdcu goji,
Makne-li se . . . pasti će.

Sve naoko ponor zija,
Dì joj, da će smrt tu steć,
Al je ona smijonija,
Hoć da zakoraći već.

Radost napried vilu sili,
Al se Žalost budi već;
Oko srdca tuga cvili:
Sad ćeš ludo u grob leć!

„Vilo mila nezagazi!
Radost milit — izdat zna;
Veseli se, al i pazi,
Da s' nezbudi Žalost zla!“

Starost.

Tko se ono uz grob u luk grbi?
Tamna oka, škrba bielo-glava,
Srdca hladna; pa još za sviet skrbi?
Starost to je, Starost sablast prava!

Rado gleda stvari te živuće;
Grob si motri, blieda sva u strahu;
Hoće uzmaknut, nije joj moguće . . .
Smrt joj prieti kosom u zamahu!

Dočim se tak biedna na štap boči,
Mišlju leti u prošasto doba;
Nezna, da se kod nje smrt ukoči;
Zabi, da je na obronku groba.

Pustit joj se neda sviet šareni,
Jer joj srdce slabi djavo kleti;
Nezna biedna, da pravedno mreni,
Da je prelaz u dom Boga sveti.

„Tà što kasniš? Starosti nedremaj!
Zar ti srdce nije svieta sito?
Selit se je . . . k vječnosti se spremaj,
Gdje te čeka zlo il dobro mito!“

Digitized by Google

Vrieme.

Kola ti se vrtlog silni,
Neuztavlja brza puta;
Nikad bezdan taj obilni
Neizriga, što proguta.

Jaoh! kak se brzo stiču
Stvari svieta tak široka . . . .
Redomice s' njim pretiču
Tam u predjel vječnog roka!

Izpod sunca ptičjad siva,
Biesna zvjerad, što j' u gori;
Sve pod nebom što prebiva,
U taj vrtlog — sve se ori:

Mladost, starost, slavu, silu,
Cara i bogca u se lovi;
Jednom proždre smrt nemilu,
I šareni svemir ovi!

„Prijo! što će biser, blago?
Časom svega tog nestaje.
Cieni zlato Višnjem drago:
Bog i duša viek ostaje!“

Dopisi.

U Osieku 28. Svibnja. Čč. oo. Isusovci Ayala i Gjuriceo svršivši sv. poslanje u gornjoj varoši, kao što Vam javih, dojdoše u doljnu varoš, te ga na Spasovo započeše, nastaviv ujedno i pobožnost marijansku. Neimam, što bi predjašnjemu momu dopisu i glede ovoga poslanja dodao, nego da je i ovo istom revnostju i onim gorljivim požrtvovanjem započeto i dovršeno, koja revnost i požrtvovanje čč. oo. ove i po drugih mjestih oduševljavala, te jim zahvalnost i obće priznanje stekla, a u srdcih pravovjernih vječnu blagoslovnu uspomenu utemeljila. Govori njihovi i ovdje disahu duhom i žarom evangjeoskim, budeći srdca na pokoru i spas dušah, a podpaljujući u njih ljubav Boga i iskrnjega. Predmeti govorah otca Ayale: o ljubavi prama Bogu, prama sebi i prama iskrnjemu, — otca pako Gjuricea: o potrebi spasenja, o paklu, o smrti, koja sve uništuje, o smrti pravednika i griešnika, očiti su toga dokaz. Obuka malenih urodi liepim plodom i preko 70 glavah dječice primi prvu sv. pričest; poslie sva dobiše slike svetih i kolajnice za dugotrajnu toga svetoga čina uspomenu. Izpovjedi odraslih takodjer mnogobrojne biše, a još bi obilnije bile, da istom ukazavše se ugodno vrieme sviet poljskim poslom neprepriečí kako glede izpoviedanja, tako i glede slušanja rieči Božje, dočim su čč. oo. u tom mnogo sretniji bili u gornjoj varoši, budući kiša skoro svaki dan za vrieme tamošnjega poslanja padaše, te sviet mnogo marljivije crkvu pohadjati mogaše, nemogavši u polju raditi. Ali zato u dane svetčane crkva uviek dubkom bijaše puna. Na prvi dan Duhovah kao dan posljednji sv. poslanja prije velike mise držaše govor o. Gjuriceo o slavi i štovanju presv. srdcah Isusa i Marije, preporučujući puku ovu pobožnost. Po podne krenu sprovod mnogobrojnoga puka sa slikom bl. dj. Marije k misionskomu križu krasno nakićenom, gdje otac Ayala krasni govor rečè o sv. križu, naime: da se nigda nesramimo sv. križa, toga drveta spasenja našega, da nam uviek križ bude naša dika, i oružje naše proti svim napastim griešnim, da nam bude utjeha i radost naša na čas smrti i u dan suda. Zatim blagoslovi križ i sprovod opet se vrati u crkvu, gdje oprostno slovo reče velikim oduševljenjem, ponoviv najprije obećanja, koja Bogu na krštenju dadosmo, što puk istim oduševljenjem primi i na pitanje mu odgovori. Zatim oprosti se toli ganljivo, da se je mnogo oko u suzah staklilo; zahvali se prečastnomu g. začastnomu kanoniku i župniku Josipu Jankoviću i ostaloj braći svećenikom na bratinskom sudjelovanju, te mu predade opet natrag križ i s njime brigu glede stada svoga. Na to mu se preč. g. župnik kratkim i srdačnim govorom zahvali, te sebe i puk svoj njihovim molitvam preporuči, želeć jim sretan put i zaštitu Isusa i Marije, kojih slavu toli uzmnožiše. Po odpjevanom „Tebe Boga hvalimo“ dovrši se ova izvanredna svetčanost, koja će u srdcih doljno-varošanah, osobito pravih pokornikah doživotnom uspomenom trajati. Napomenuti ovdje još moram, da je i preuzvišeni gospodin biskup i otac naš, Josip Juraj Strossmayer, pri polazku svom u Beč svojom prisutnostju u nedjelju poslie Spasova sv. poslanje ovo usrećio, bivši pod prodikom, koju je otac Ayala o psovanju držao, a zatim isti preuzvišeni g. biskup njekoliko u srdce dirajućih riečih o istom bogomrzkom griehu na mnogobrojni puk upravio obće poznatom rječitosti svojom. Jošter ću napomenuti, da su i mnogi obojega spola grčko nesjedinjenoga vjeroizpoviedanja sljedbenici često govorom čč. oo. prisutstvovali, pak i svoju dopadnost glede istih izrazili. Neostaje mi sada ništa drugo, nego da se preuzvišenomu g. biskupu radi toga velikoga dara ovdje u ime pravovjernih zahvalim, čč. pako otcem na razstanku reknem: Pobožni uzdasi onih, koje obratiste i Bogu dobiste, pratit će Vas po svih putevih vaših, a Isus dragi naš Spasitelj i njegova prečista Majka, kojih slavu uzmnožaste, neka Vam goruću revnost vašu na drugom svietu naplate! — Ujedno pako čestitam kršćanom bjelovarskim, kamo čč. oo. sad polaze, da Bog da i kod njih sv. poslanje kao kod nas, ili još bolje plodom spasonosnim urodilo! *Ilija.*

Viestnik.

Iz Zagreba. Zasluge, što si ih je pokojni kardinal i nadbiskup bolonjezki Viale Prelà kao punogodišnji zastupnik sv. stolice u Beču za katoličku crkvu stekao, njegova mnoga preimućtva duha i srdca te vrle krieposti, poimence pako prijazna blagohotnost, kojom je god. 1855. došav u Zagreb povišenje biskupije zagre-

Digitized by Google

bačke na čast prvostolnu sam glavom ovršio, ponukaše uzoritoga gospodina kardinala i nadbiskupa našega, te je ne samo odlučio u sgodan dan u prvostolnoj crkvi s prvostolnim kaptolom držati za pokojnika svetačne zadušnice, već je okružnicom pozvao svekoliko svoje duhovničtvo, da svaki misnik za istoga u sgodno vrieme odčita crnu misu.

— Dne 4. t. m. bijaše prva godišnjica bitke kod Magente, gdje se je ovdje u posadi ležeća regementa princa heskoga osobito odlikovala, no i mnogo postradala. Za poginule u istoj bitci junačkom smrti svoje vojnike dala je pomenuta regementa u ponedjeljak u 10 satih u prvostolnoj crkvi obdržavati svečane zadušnice, pod kojimi je pjevan glasoviti Cherubiniev requiem. Zadušnice ovršio je duhovnik iste regimente, koja je u sried crkve podignut dala liep vojničkimi znaci urešen odar. Zadušnicam pribivao je preuzvišeni gosp. ban grof Coronini, više generalah s mnogobrojnimi vojničkimi častnici, momčad dotične regemente nebivša u službi, i množtvo ostaloga svieta.

Iz Badenske. Freiburžki crkveni list piše: Badensko svećenstvo ne samo da dobro prima i štuje okružnicu svoga nadbiskupa od 21. pr. m. nego će i odgovoriti na nju. Kako čujemo, već je od kaptolah iz Waibstadta, Wiesenthala, Neuenburga i Offenburga stiglo nadbiskupu poklonicah podpisanih od svega svećenstva onih okružjah. U njih se veli, da svećenstvo složno medju sobom a pokorno svomu vrhovnomu glavaru pristaje uz njega, te držeći se čvrsto ugovora, da se drži prava te izpunjava dužnosti: dočim se ugovor netiče nekatolikah, odpadnici neimaju crkvi ništa zapoviedati, a crkvene stvari (kako stoji u ugovoru) nemogu se rješavati većinom glasovah. Svećenici svi do jednoga i 85000 katolikah odobrilo je od velikoga vojvode sklopljeni konkordat, a svoje misli neće promieniti ni kašnje.

Iz Rima. Neprojde ni dan, da iz Francezke ili Austrije neprispije častnikah i vojnikah. Od njih spominjemo samo dva Palffija, Odescalchi-a i De Ponta. I od rimskoga plemstva ide množina u vojnike, a mnogi povedši se za knezom Chigi-em stupa u vojsku kao prostak. Čudnovita, težko prokušana ali vjerna Irska šalje 1000 oružanih momakah o svom trošku; a to sve samih plećašah jedrih mišicah, bivših jur u vatri, te s kojimi neima šale. Nijedna još zemlja na svietu nepokaza toliko srdca i žrtve za sv. otca; a nijedna se s njom ni u tom nemože uzporediti. Evo seljak odvaži se preko toliko miljah, da svoj darak metne u škrabicu, a s druge strane već po crkvah neima prostora za silni puk, što se sgrne na molitve za svetoga otca; sve tare suze, kad treba odvjetovati, da se pošalje papi pismo, i sad se evo isti život daje za stvar, o kojoj znadu, da jim neće donieti zemaljskoga dobitka. Kršćani zvahu ovu zemlju otokom Svetih, a to se obistinjuje već 1000 godinah. Za Irskom ide odmah Francezka, oduševljena za sve uzvišeno, gdje i umjetna obmama, i mudrija, i isto nasilje samo još bolje budi i podžiže katoličku ćut. Uzme-li čovjek prekrasnu tek izašlu knjigu, sbirku poklonicah i drugih pisamah francezkih biskupah, kakva je to sila govora, ili bolje osvjedočenja! Čitaš-li pastirske poslanice biskupah orleanskoga, poitierskoga, lyonskoga, arraskoga, auchskoga, perpignanskoga i t. d misliš, da slušaš svoga otca. Dočim u izopačenom svietu dan na dan materializam i putena naslada slabi ćudoredni život, katoličkoj crkvi tuče još krepko u prsijuh srdce. U istoj knjizi stoje poklonice iz Belgijanske i Švajcarske. To je drugi svezak; prvi, u kom imaju biti poklonice i pastirske poslanice iz Talijanske, neizide još. Treći svezak sadržavati će poklonice iz Njemačke, Austrije i Nizozemske; četvrti iz Španjolske, Portugalije i južne Amerike; peti iz Englezke i sjeverne Amerike; šesti iz sjeverne i južne Europe, a sedmi iz ostalih krajevah svieta. Sve te sbirke izlaze pod naslovom: „Svjetovna vlada rimskih papah i obrana njene cjelokupnosti po katoličkom svietu.“ Sva pisma tiskaju se u izvornih jezicih: u englezkom, njemačkom, nizozemskom, slavjanskom i španjolskom, samo jim je pridan talijanski prevod. Svikoliki katolički biskupi izjaviše se, gdje god mogoše izreći svoju misao; a izjava jim se u svem slaže; jer katolik nije dvoličan. Otimačina Romanje jest posve nepravedna i bezbožna, ali mislimo, da se je neće dugo uživati otimači, a presjesti će jim i to malo.

— Lamoricière obišao je pokrajinu Ankonu, Umbriju i Perugiju; našao dobra i zla, gotova i što se istom ima dogotoviti. Što on radi, to ide sve u redu i brzo. U glavnom grada i u pokrajinah sve je mirno; nemirnjaci, neimajući nigdje mjesta, da izvedu osnove, kale si srdce bezimenimi listovi, prieteći smrtju. Prolazeć gospodja Lamoricièrova Lyonom dogovore se s njom druge gospodje, da će jedna od njih, dok god tako bude stalo, svaki dan primiti otajstva; a na njezin trošak gori uviek u crkvi pred Bogorodičinim kipom uljenica. U nedjelju dne 6. Svibnja proglašen je častni sluga Božji Sarkander, Moravac iz Olmuca, blaženim; bližnje nedjelje proglasiti će se blaženim svećenik de Rossi iz Genove, koj u Rimu življaše kano uzor svake krieposti; a treću nedjelju Francez Labbrede Arras, koj življaše kano drugi Lazar ponizno i trpljivo kano prosjak u Rimu, a sada ga Bog slavi mnogimi čudesi. Iztraga i razprava, da se blaženom proglasi kraljica napuljska, ide sve bliže kraju. Tako veliča crkva neprestano svoje vriedne članove, nepazeć na rod, stalež i narodnost, ma ludovao sviet još i više. Ona po svojem djelovanju naliči nebu, koje za čas zastru oblaci, ali brzo i minu. Što se tiče dragovoljnih darovah, koje da prinose u Romanji za sardinsku vladu, pripovjediti ću vam dogodjaj, pa onda sudite. Njeki suknar u Bolonji proda sardinskoj vladi sukne za 100,000 franakah. Tražeć on, da mu se namiri račun, potrepta ga mi-

Digitized by Google

nistar financijah po ramenu posve prijateljski, veleći mu, kako da se ima zauzimati za narodne stvari, te tih 100,000 franakah metnuti na žrtvenik domovine, kad i tako već grad Bolonja ima žrtvovati milijun. Nesretnik se brani svom snagom te izgovara prietećom nuždom; al istom, kad dokaza, da će propasti, izmaknu njekako žrtvovav domovini samo 25,000 fr.

— „Giornale di Roma„ tvrdi, da je svećenstvo primilo piemontezkoga kralja posve drugčije, nego to javiše turinski časopisi. „Bjegunci velikim brojem, i njekoliko učenikah“ piše taj časopis „obezčastiše svetinju dignuvši viku u crkvi, nebi-li mogli raztrubiti, da je svećenstvo napravilo demonstraciju.“ Isti glasnik piše, da je kralj, hotjevši ostati u Bolonji jedno sedam danah, ostao samo dva dana. „Zemlja u Romanji vidje mu se tako žarka, da je gledao što brže pobjeći iz nje.“

Iz Bolonje. Kako javlja „Armonia,“ bijaše stolna crkva u Bolonji na zapovied nadbiskupovu zatvorena, dokle god boravljaše ondje kralj Viktor Emanuel. Biskup u Forli-u skinu četiri svećenika, što podpisaše poklonicu na kralja. Medjuto prevratna stranka dotjera u strahovanju jur dotle, da u gostionah, pače ni istoj slikani nesmie visiti papina slika, dočim liepe i zle slike Mazzinijevu i Garibaldijevu vidiš svuda. Garibaldi-a slikaju kano kakvo strašilo u prastaroj bojnoj odori, na glavi mu se svietli kaciga, kakvu nošahu stari Rimljani, a na živu bielcu konju zaletio se, da preskoči u Rim. U desnici mu je talijanska zastava od tri boje s napisom: „Republika Italija;“ a pod slikom piše mu se: „Garibaldi, pobjeditelj tudjih okrutnikah i glavni vodja jedne i nerazdjeljive republike Italije.“ Oblasti „slobodno izabranoga“ kralja Viktora Emanuela onesvietiše se tako, da neznadu, kako bi odvrnuli tu očitu po kraljestvo sramotu, koje barem po imenu valjalo bi da obstoji u Bolonji.

Iz Talijanske. Piemontezka vlada počela je već progoniti duhovničtvo, koje joj po ćudi neće da radi. Biskupi iz Faence i Imole i vikar bolonjezki sudbeno se progone, a nadbiskupa pizanskoga, kardinala Corsia, što nije htio da se pokori vladinim nalogom, odvedoše silovito u Turin.

— U Toskani primiše Viktora Emanuela kao kakva slavna junaka generala, koj se pokaže pa ga nestane. Bijaše tu nebrojenih pohodah i poklonah odbitih, što jih kralj nemože da trpi. On nezna govoriti, nezna na sve odgovoriti, kako drugi vladari moraju da znadu. Svakom prilikom reče, da čovjek mora na sve biti spreman, pa bilo i glavu u torbi nositi itd. Što se tiče izobćenja, vidjeti mu je, da mu se je kosnulo srdca. Govoreć s kim od svećenstva, uviek mu se preporuča u molitve. U Sieni nedojde pred njega biskup, a tako ni u Pizi; pače nebijaše tu svećenika, da vodi kralja u stolnu crkvu, da mu poda blagoslovljene vode, ili ga izprati u Campo-Santo. U Lucci bijaše biskup odišao na ladanje, a kralj ga pozva, te se razgovaraše s njim cielu uru. Msgr. Constanza je čovjek od oka, te mu neostà ništa dužan. Usuprot fiorentinski biskup primi na dolazku kralja, odpjeva Te Deum, i blagoslovi temeljnik za novo pročelje St. Maria de fiori, što ga stavi kralj. Od tada nepokaza se niti na dvor niti kamo drugamo. General Lamoricière dojde u Perugiju, baš kad imaše kralj iz Siene doći u Arezzo, koje kano rt zasieca u papinsku državu. U 7 urah javi brzojav, da će kralj otići u 9 urah. I sbilja ode; ali mjesto da ide u Arezzo, vrati se u Fiorencu. Istina, kiša je bila. Govori se, da će sbor od 35,000 doći u Toskanu; a to je za onako malenu zemlju previše. Konjaničtvo šalju u La Cattolicu. Bolonja se neprestano utvrdjuje; u Fiorenci sazivlje se razpuštena vojska. Medjuto vele, da je Napoleon zabranio kupiti vojsku. Tako dakle ide sad: car zabranjuje, car dopušta kralju. Čuje se i to, da će Francezka tražiti i otok Sardiniju.

Iz Piemonta. Koliko se svita kraljeva trudi, da se drži svuda, kamo on dodje, Te Deum, vidi se iz pripoviesti o Te Deumu, što ju donosi „Armonia.“ Targioni, biskup u Volterri, znan sbog zlovolje na nove uredbe, opre se službenomu zahtjevu, da se drži Te Deum. Za malo danah podà se on svim za čudo oblasti, te odpjeva za kralja zahvalnicu. U brzo izide na vidjelo, koliko je u tom istine. Volterski biskup spada pod nadbiskupa pizanskoga Corsi-a, pa kad oblasti jednako navaljivahu, neimajući vremena domišljati se, pristane na to, da brzojavom upita svoga nadbiskupa. U zao čas povjerova, — a kako i nebi — u pravicu i poštenje vladino, pa ostavi njoj taj posao na brzojavu. Vlada, mjesto da brzojavi u Pizu, pošalje biskupu, kano da tobože prispie iz Pize, viestnicu s odgovorom: „Ja pjevam.“ Biskup misleći, da mu je taj odgovor stigao od starešine, pa kad taj pjeva, da je i njemu prosto, odpjeva sbilja Te Deum. „Armonia“ jamči za tu sramotnu šalu oblasti svojim poštenjem.

Iz Pariza. Prvi ukidni sud u Francezkoj ukinuo je odsudu carskoga suda u Parizu o službi proti biskupu Dupanloup-u, te proglasio: da se ima kazniti, tko uvriedi kojega pokojnika; a što više, nesmie se ništa dokazivati proti pokojniku, da se obrani kazni, ma bilo baš i istina. Da se tu radi o mrtvoj osobi, koja za života u državi neimaše velike moći, neka bi bilo; ali bonapartizmu nije stalo do toga: odsuda njegova ukidnoga suda začepi povjestničkoj kritici usta. Povjestnica ima od sada prestati biti sudom svega svieta, pa se pretvoriti u bonapartističke šarolije. Jao si ga povjestniku, koj bi se odsele usudio iznieti na vidjelo ljage bonapartističkih junakah; jer bi ga stigla Bonapartovka Nemesis pretvoriv se u koga od roda pokojnikova, da ga tuži sbog klevete.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

G. Pavao Friš, dosadanji upravljatelj župe kapelačke, premješten je kao takov u Novu Gradišku; g. Mio Mikić, kapelan lipovljanski, naimenovan je tamo za upravljatelja.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 24. U ČETVRTAK 14. LIPNJA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se svendilj kroz cielu godinu.

Judina kesa

od *Z. Niemčića.*

I.

U blagu je oholost, taština, pùti blud,
Objist, kar, zavidnost, strah, sumnja, mislit trud.
Onih, ki ga ljube, slipoća je mnoga,
Hine, kradu, rube, sámi ginu s toga.

Marulić.

U gradu Kariotu, što je spadao na držanje Judina pokolenja (Josue 15, 25. Jer. 48, 11. Amos 2, 2.), rodio se od otca Šimuna skrban za kesu, lakom za novcem, crni Juda Iškariot, koga zato i uzvisi kesa tja na drvo s užem oko vrata. Nazvan je po rodnom mjestu Iškariot, da se luči od Jude apoštola, Jude galilejca i drugih; iš bo znači u žudijskom jeziku čovjek, muž, a što Kariot, rekosmo sada. — Spasitelj svieta birajuć učenike odabra i njega za svoga nasljednika, te ga učini čuvarom i upravljateljem ono malo novacah, što mu udieliše za svagdanju potrebu pobožni učenici i svete udovice; sám bo neimaše nikakove svojine kao ni apoštoli. Imajuć Juda posla tim upravljanjem prolazna dobra, ugnjezdi mu se do mala lakomost u srdcu, s koje tako otvrdnù, da i gledeć nevidjè čudočinah Gospodnjih, i slušajuć nečù i neshvati svetih naukah.

U Betaniji, osam danah pred mukom, sjedeć Isus za stolom dojde Marija sa sklenicom mnogocjena mira, i razbivši sklenicu, ljevaše mu na glavu. — Juda cieni miro na 300 dinarah (naših 460—470 for. stare vrednote), u brz plamen zabukti nad tim razsipom, hineć brigu o siromasih, koje bi to moglo zapasti. Isus ga malo pobere na račun za tu nezadovoljnost i osorne rieči, a on jadan razljuti se još većma, nemogav pregorjeti onolika gubitka. Razglasiše pak izpod ruke svećenici i starješine žudijski, da će dobro nadariti onoga, koj jim naznači: gdje i kako bi mogli uhvatiti Isusa; jer su se bojali puka, i osim toga neznadjahu sgodna mjesta ni vremena. Eto dakle Judi prilike, da si onaj gubitak barma ponješto nadomjesti. — Poleti umah k vieću i Kajfi, i upita: što će mu platiti, pa će jim ga izdati; a oni mu obrekoše trideset srebrnjakah t. j. deseti dio onoga, što se davalo za robove *). Večeraše s Isusom još posljednju večeru; ali neustraja na njoj do kraja; ostavi goste za stolom i ode svojim posłom, — ode se priredjivat, da izvede svoju nakanu, da pojde i on, kamo je znao da će učitelj po večeri. Posljednja večera bijaše trovrstna: najprije su jeli janjca vazmenoga, zatim običnu večeru, i onda su tekar uzimali presv. pričest; s toga i drže mnogi tumačitelji, da je Juda prije pričesti od svoga družtva prošao, pak i prva dva evangjelista pripoviedaju najprije, što se sbilo s Judom, a onda kako je Isus naredio presv. pričest. Ali kod sv. Luke govori Isus o Judi iza kako je apoštole pričestio, te iz toga izvode drugi, da je i taj nesretnik primio svetotajstvo. **)

Gluho je doba noći; na jednom otvore se jerusolimska vrata, sa fenjeri i sviećami izlazi četa i farizejski sluge, te mahnu preko potoka Cedrona, a

Zlieh krvnikah provodić je
Iškariot krvni Juda,
Koji ljudsko nosi obličje,
A u srdcu je napas huda. (Kristiada.)

Juda, jedan od dvanajstorice, idjaše pred njimi; pred Judom pak idjaše lakomost, vodeći ga za ruku, nevjernost steruć mu put, a

*) M. Segur: Jesus Christus. Vertrauliche Erörterung über die Person, das Leben und das Geheimniss des Erlösers.

**) Wetzer u. Welte: Kirchen-Lexikon kod rieči: Judas mit dem Beinamen Iskarioth.

Digitized by Google

svieća mu bijaše djavolska srditost, koja ga je obsjela. Da je zlotvor samo sliedio one vojnike, bio bi veliki prestupak, a kamo iti pred njimi, kazati jim put, voditi je! Neima rieči, kojom čovjek da nazove taj zločin. Što je kašnje od onih vojnikah, kojino su uhvatili Isusa, nezna se; nu za Judu znamo, da je užem završio gadni život. — Pravda Božja tu znači, koliko je zlo druge na zlo zavoditi, i da takove riedko minjava njegova kazan; jer ako je Bog spor, i dostižan je. Ima ljudih, koje je, videć gdje drugi grieše, kao sram svoje nevinosti, pak i oni grieše; a to je slabost. Ima i takovih, koji da nebudu sami nepošteni, podtiču druge na opačinu, pjevaju pjesme, zavode zlim primjerom, ako su drugi bojazljivi, nagovaraju jih riečmi (Prir. 1, 11.): „Ajde s nami — i pokušaj sreću; kesa nam je svim jedna.“ Takovi dvostruko grieše: gube svoju dušu, a tudju navode nad bezdno propasti, a to učini i Juda. — Iduć putem zlotvor opomene množ vojnikah: „koga god poljubim, onaj je, držite ga i vodite pazljivo.“ (Mark. 14, 44.) Kao da će reći: premudar vam je, vidih ne jednom, gdje je iste misli pogodio, dakle s takovim pazljivo; ali badava svi žudijski savjeti, sva rimska mudrost, i svećenička skupa sa starješinskom razboritost. Zaboravili su valjda na ono:

Rug će tvorit na te sprave
Bog, pred kiem se nebo trese,
I na prietnje njih neprave
Višnji gospod smijat će se,
Pazeć, kud se, a bez krila,
Ljudska oholos zaletila. (Psal. 2.)

Badava snuje izdajnik svoje osnutke na zemlji. Uhvatiti će istina je Isusa, ne s toga, što ga može, već jer on sám hoće; ali će njega uhvatiti sotona i po svojoj mu volji zapoviedati. — Što je Juda jednom učinio u vrtu, to biva svaki dan u svietu. Ovaj život put je na smrt, pa se zato i zovu svi ljudi putnici. Dok smo živi, uviek je uz nas izdajni Juda; a taj je naš dragi, u kom živjemo, u koga se uzdamo, nevjerni sviet. Stani dakle svaki putniče na tom putu, gledaj i motri pazljivo, koli lahko hvata sviet, pazi da i tebe neujede guja. U svakom staležu ima ljudih čudnovate ćudi; mnogo ih je, svi su na spas zvani, a riedki izabrani. *) Drži se onoga: Dok čovjek s čovjekom vreću brašna neizjede, nemože ga poznati. Ima sviet svoje strielce, koji ti spasu zasiedaju, ima cielu četu griehah i pogrešakah, ima množinu vragovah, više nego Juda vojnikah, a u njih je mnogo zamkah, negvah i lisičinah, da te love i sapinju.

*) Gledaj lanjski „Katol. list“ br. 36 i 37.

Već se prikučuje u ovčijoj koži grabežljivi vuk, s janjećom vunom ručeći lav, pod krinkom učenika učitelj svetogrdja, pod slikom čovječjom upućen djavao, zlotvor Juda. „Pristupiv k Isusu reče: Zdravo učitelju, i poljubi ga.“ (Mark. 14.) Kolika sreća za Judu, evo primiče se k Isusu, najvećemu dobru, koj je došao, da spasi, što je izgubljeno, koj traži zabludjelu ovcu. Primiče se, istina, k Spasitelju, ali ga on nespasi; primiče se k liečniku, ali ga on neizlieči; pa zašto? zato, jer nepozna kukavac vremena, u kom je pohodjen. Što koristi, ili da bolje rečemo, koliko hudi bližiti se Isukrstu tielom, ako je duh daleko od njega! Tko bijaše ikada bliži Isusu od Jude; gledao ga, slušao, govorio s njim, grlio i cjelivao; pa ipak tako blizu tielom, kako odaljen bijaše duhom! Mi kršćani koli smo blizu Isukrstu! Mi u crkvi, a on u njoj na žrtveniku: vidi nas, čuje nas, razumie naše misli. Da smo mu tako blizu vjerom, ufanjem, ljubavju i drugimi kriepostmi, kao tielom, sto blaženih časah! Ako si neprijatelj Isukrstu, ni nebo od zemlje, ni iztok od zapada nije tako daleko, kako ti od njega. — Razmotrimo malo i poljubac Isusov. U sv. pismu samo za Judu stoji, da ga je Isus poljubio, i za nikoga više; a on je njegov neprijatelj, komu bi bolje bilo, da se rodio nije, jer se objesio i za vieke propao. No nije se čuditi, — evo razloga: Juda ga sliedjaše kao i drugi apoštoli (ako i ne sbog njega), brinjaše se duže o gospodarstvu, zasluži dakle i plaću, zasluži cjelov; a drugi dan objesiv se pučè po sriedi i izasu se sva utroba njegova (Diel. Ap. 1. 18.). Mnogo je ljudih, koji su kao Juda neprijatelji križu Isukrstovu, kojim je trbuh Bog, koje pobraja sv. Pavao (I. Kor. 6, 9 i d.) nazivljuć je: bludnici, idolopoklonci, preljubnici, mehkoputnici, tati, lakomci, pijanice, svadljivci, lupeži itd. Tim daje Bog cjelov, t. j. kratkotrajnu tjelesnu ugodnost, malen na ovom svietu dar, što uzteže prijateljem. Herodu dade kraljevski priestol, da na njem sjedi, a Petru svomu prijatelju križno drvo, na koje ga propeše. Bogatcu u svili i skrletu dade izabranih jestvinah, a Lazaru gnojne rane; Neronu žezlo da svietom upravlja, a Pavlu mač da pod njim pogine. Ali nezavidimo jim; neima nesreće nad srećom zlobnikah, — zlo samo zlim škodi, a dobro samo dobrim koristi, za što svjedoče onaj bogatac i Lazar (Luk. 16.). Na bogatca sasipalo se sve dobro, na sirotu Lazara sve zlo; pak niti je ovoga zlo poništilo, niti onomu dobro pomoglo; već upravo obratno: siromaku zlopata pomože na kriepost, poništenje na strpljivost, glad na post, smrt na život, zemlja na nebo; a bogatca skrlet rine na oholost, izobilje u nečovječnost, sjajnost

Digitized by Google

u sljepotu, uzvišenost u bezdanu propast. Koliko zla od zemaljskoga dobra, koliko dobra od zemaljskoga zla! Pravo veli poslovica: koga Bog miluje, onoga i kara.

Poljubiv Juda Isusa, a on znajuć, s kakvim je poslom došao, reče mu sasvim umiljato: „Prijatelju, po što si došao?“ (Mat. 26.). Čudne stvari! Znati izdajicu, znati njegovu namjeru, i još ga tako primiti! Da mi koga držimo prijateljem, u tom s druge ruke saznamo, da nam o životu radi, drugčije bi ga, što ne? dočekali, videć ga, gdje nam se došao ulagivat. — Pak upravo tudie pokaza Isus, da je Spasitelj, da hoće sve ljude spasiti, da je

Dobar pastir, jer što kaže inom,
I sám svojim potvrdjuje činom.

Nezabrani on Judi do sebe, nepreplaši ga, neodrinu piestju, niti mu neuzkrati cjelova; već razkriliv obje ruke poljubi ga i pogleda blagim okom, videć ga i onak u gorkoj žuči, te progovori sladkim glasom: „Prijatelju, po što si došao?“ Evo sviem, kojino rado slušaju svjetovni savjet: „mrzi na neprijatelja svoga,“ koji samo ob osveti rade. evo jim živa primjera, žive sgode, da razgledju i razmotre: je-li jim mržnja kao Judina, je-li ljubav kao Isukrstova? Nikad sunce neogrije niti zemlja neponese takova zlikovca, nevjernika, krvopije, svetogrditelja, kakav bijaše Juda. Kao što on neimaše nikakova uzroka, da izvede namišljenu opačinu, tako mu se mogaše punim pravom Isus osvetiti. — Izajdu dakle u vrtu Getsemanu na bojište, s ove strane odkupitelj, s one izdajnik, s ove učitelj s one učenik, Isus i Juda, Bog i čovjek. Onaj podniećen ljubavju da čuva, ovaj oružan biesom da ubija; onaj radeć o spasu i vječnom životu, ovaj o smrti i pogubi. I pristupiv k njemu, reče: Zdravo učitelju, i poljubi ga; a što će na to Isus? Zar neplanù nad njim ovako: Zli slugo, sinu pogibli (Iv. 17, 11.), porode aspidin, okrečeni grobe? Ne! već: Prijatelju, po što si došao? — Ovamo te osvetljivče i krvopijo, koj si na pogubu bližnjemu brži od jelena, komu je jezik oštriji od mača! Ali veliš: Uvriedio me je do groba, nemogu mu oprostiti. Tko? čovjek čovjeku; zar si ti nedužniji od Isukrsta? zar je tvoja uvreda veća od Isukrstove, te ju moraš osvetiti? zar je tvoj neprijatelj gori od Jude, od koga, što su žene porodile ljudi?, nebijaše gorega? Kršćanin si, pa nimalo nalik Isukrstu. Slušaš samo svjetovni zakon: Oko za oko, zub za zub, — zakon, koj je od otca djavla; a ni uhom nemakneš na zakon Krstov: Ljubite svoje neprijatelje, dobro činite onim, koji na vas mrze. Zamećuć Isukrsta i slušajuć djavla čemu se nadaš? zar daru od onoga, koga zamećeš, ili naplati za počinjene opačine? Omašćen i okaljan neprijateljevom krvlju kako budeš stojao pred onim sudcem, pred kojim i pravednici drhću, koj svoga zakletoga neprijatelja prozove prijateljem i poljubiv izdajicu oprosti mu toliku nepravdu? To samo znaj: ludost je nad sve ludosti osvetljivati nepravdu, da čovjek sramoti izbjegne. Sama sebe, budi uvjeren, prestaješ ljubiti, čim zamrziš na neprijatelja. Da ti odnesu tati sve, što imaš, da te orobe lupeži i upale sva zdanja, da ustanu svi krvopije proti tebi, pa da te stanu mučiti, kako se samo pomisliti može, — sve ti to toliko neškodi, koliko si sam škodiš, kad neprijatelju ob osveti radiš. Nisi se kadar osvetiti niti mrziti na neprijatelja, da ti se nepodkradu u glavu ove strahovite misli: Mahnita je Božja mudrost, zlo nam želi njegova dobrota, biesni milosrdje, ništa nezna providnost, laže istina, bludi znanje, kad govori: Ljubite svoje neprijatelje, dobro činite onim, koji na vas mrze. Tà što je Isus učio, i činom je pokazao, dočekav Judu onako liepo: Prijatelju, po što si došao? — Videć farizej, kako pripovieda evangjelista Luka (7, 39·), gdje Mandaljena cjeliva Isusu noge, pomisli u sebi: Da je on prorok, znao bi, tko i kakva ga se žena dotiče: jer je griešnica. Da se komu po tom primjeru nezavrti u glavu, te nereče: Da je on prorok, znao bi, tko i kakav ga čovjek cjeliva: jer je izdajica! U istinu on je prorok, komu netreba, da tko svjedoči za čovjeka; jer sám zna, što je u čovjeku (Iv. 2. 25.), sám proreče svoju smrt; a na posljednjoj večeri, kad ga po tiho zapita njegov ljubimac na prsih: tko će ga od njih izdati, odgovori: Onaj, komu dam umočen zalogaj. I umočiv zalogaj dade ga Judi Iškariotu, veleći mu: Što činiš, čini brže; česa apoštoli nisu razumjeli misleći, buduć da u Jude bijaše kesa, da mu Isus reče, neka kupi, što treba za praznik, ili da dá što siromakom (Iv. 13.). Ako je dakle Spasitelj toli grdnu uvredu oprostio, zar mi nemožemo male, ili bolje rekuć, prispodobiv ju s njegovom, nikakove zaboraviti? Ali i tu je sviet mudra zvierka, i tu si on zna pomoći, ili pravije odmoći. Kada ga čovjek pozornije razmotri, dieli se u tom obično na dvoje. Jedni vele: „Ja sam uljudan sa svojim uvrediteljem, govorim i obćim s njim mirno; ali srdca nemogu promieniti, ono će ga uviek mrziti.“ Drugi opet: „Ja ljubim svoga neprijatelja, oprostio sam mu netrieznost i nepravdu; ali već se nepačam s njim u nikakov posao, niti ću s njim obćiti.“ Jednim i drugim dalo bi se mnogo, na dugo i široko odgovoriti, čemu ovaj put nedospievaju ovi redci. Neka se

Digitized by Google

samo [illegible]ijete onoga: Kakvom mjerom mjerite, onakvom [illegible]te i vam odmjeriti.

(Dalje će sliediti.)

Crkveno izobćenje s posljedicami svojimi.

Po Dru. Josipu Fessleru priobćio *N. V Sriemac.*

Dogadjaji najnovijega vremena svrnuli su pozornost vasionoga prosvietljenoga svieta na krasnu Italiju, bilo u mučnom strahu jedne, bilo u veseloj nadi druge stranke. Temelj ovomu živomu udioničtvovanju nije tražiti jedino u njekih zajedničkih i očitih interesih cjelokupne obitelji pukovah evropejskih, no mnogo više jošte u samih korenih vjerozakonskih smatranjah i ćućenjah svih kršćanskih narodah, po najveće katoličkih. Ama u njedrih Italije grad je Rim poput srca, ili poput glave ovoj državi; u Rimu stoluje nasljednik svetoga Petra, vidivi vrhovnik katoličkoj crkvi, stiena, vrh koje je Sin Božji svoju crkvu za uviek utemeljio. Kad more u dubljinah svojih na okolo stiene laje i sopoće i uzburkane valove na nju baca, strese se posve naravno svako srce katoličko u crkvi sagradjenoj na pećini, te bojeć se zla motri mučnom brigom na te poput gorah izbačene valove i zjevajuće ponore, dočim neprijatelji stieni i na njoj počivajućoj crkvi (nadajući se dobru) razkošno oči svoje pasu na tom strašnom pozorištu, i nad tim kliču i žudno svaki čas očekuju, da se stiena sa sgradom svojom — crkvom — u valove ponori i nestane je — na uviek.

Katolici ipak u ovako zlostavljenoj crkvi ćute doduše težku brigu, buduć za ovakovih burah, kakovih je crkva tečajem 18 stoljećah već toli mnogo — pa još i strašnijih — doživila, vazda po gdjekoji pogine, no ujedno upiru oči svoje u onoga, koj je onu stienu usadio i crkvu na njoj podigao i tim sjajnije obećanje skopčao rekav Petru: „Ti si pećina, i na njoj ću sagraditi crkvu svoju, i ni jedna moć paklena neće ju svladati.“ Rieč ova gospodnja uviek je do sada ostala istinom; žive sveudilj u nasljedniku sv. Petra, nit će se u drugoj polovini 19. stoljeća u manje sjajno obistiniti nego-li u prvoj. To je nada svakoga katolika, to je ufanje, koje za toliko stoljećah, i u mnogih takovih sgodah, gdje biaše za sdvojiti, napokon nikad se nije iznevjerilo, nit će se iznevjeriti, dok je svieta i vieka.

Nu katolik čeka jošte nješta ina. Na istom mjestu, gdje je Sin Božji, kao utemeljitelj crkve, Petru gore navedene rieči proslovio, pružio mu je takodjer oružje u ruke, čim bi se tečajem stoljećah proti prietećim nepogodam svaki put u sgodan čas braniti imao. „Evo ti ključi“ tako glase nadalje rieči na onom mjestu božanstvenim Spasiteljem izrečene, „evo ti ključi kraljestva nebeskoga; štogod svezao budeš na svietu, budi svezano takodjer na nebu“ i t. d. To je duhovno oružje, što je gospod Bog sv. Petru i nasljednikom mu u ruke dao za obrambu crkve. Nevjera se ovomu oružju uviek rugala, pa ipak je ono svoju moć dokazalo od apoštolskih vremenah tja do danas proti najmoćnijim zlikovcem, kojim se krug zemaljski štrepeć klanjao. Opet viši ovo oružje grozeć se nad okrunjenom jednom glavom, pa sva Evropa napeto očekuje, jeda-li će prieteći udarac pasti, i što će tada biti? Ovo oružje jest ona crkvena kazna, koju grčki anathemom, latinski excommunicatiom, a po našu izobćenjem — prokletstvom — nazivljemo.

Da predmetu ovomu jasno i točno odgovorimo, potrebno je prije o sljedećih prosboriti:

Što je izobćenje iliti prokletstvo? Tko može izobćen biti i kada? Kakove su mu posljedice?

Na pitanje: što je izobćenje, odgovara rieč sama po sebi. Izobćiti koga reći će izključiti ga iz družtva, obćine, pa jer je ovdje na pose govor o crkvi, izključiti ga iz obćine crkvene.

Katolička crkva smatrala se od pràvieka, od postanka svoga kao njeko družtvo, naime kao sklopljeno družtvo. Da je crkvi pravo na isto, tko će temeljito posumnjati? Ako je ona sklopljeno družtvo (societas), ona ima kao takovo svoja družtvena dobra, koja samo družtveni članovi (socii) uživati mogu, ili inače recimo, ona ima dobra i prava, koja na sve zajednički oli ukupno spadaju; zatim ona opredjeljuje uvjete, pod kojimi prima u kolo ovoga družtva, pa isto tako i uvjete, pod kojimi je dozvoljeno svakomu članu u njem ostati i družtveno blago učestvovati. Jer je pak ova družba za sve ljude odredjena, to se svaki u nju pozivlje. Komu se ipak neće uz uvjete primateljne pristati, taj se primiti nemože; koj pak uvjete, pod kojimi mu je moći u družtvu ostati, nedrži, može se opet izanj izključiti. Prima se vriedni u ovo družtvo po kršćenju, izključuje nevriedni po izobćenju. Ako ovo rekosmo po biljezih svakoga sklopljenoga družtva, i u različitih družtvih svakdan rabimo, a svako družtvo kako je, kao što i obćina lsukrstova, više napreduje negol' nazaduje, to je ta pravica u crkvi i svetija i svjestnija (prima se nebrojeno, izključuje pako vele riedko) kao i crkva jedina. Pogledjimo na ovo malo pobliže.

Crkvena družtvena dobra po najveće su ovdje i u glavnom redu dobra duhovna, blago Božjih milostih, koje je Isus u crkvi svojoj shranio i njoj povjerio, da razdieljivu, molitve su i služba Božja, svetotajstva i razni sveti čini, po kojih se čovjeku Božje milosti posredstvuju za oproštenje griehah i posvećenje. Okrom toga dieli crkva svojim udom različna prava, stranom od Isusa zadobljena, stranom po primljenoj od njega punovlasti oživljena.

Uvjeti, pod kojimi se ulazi, i način, kojim se prima u ovo družtvo, nisu samovoljom čovječjom opredieljeni, nego samim božanstvenim početnikom ustanovljeni, nepromjenjivi za uviek. Prima se po kršćenju,

Digitized by Google

u kom se čovjeku griesi oprašćaju, posvećenje i posinjenje po Božjoj milosti poklanja. Uvjete ovakova primljenja razložio je već prije više od 17 stoljećah najveći kršćanski mudrac svoga vremena, Justin, kad okrunjenomu poganu mudracu Marku Aurelu i skupa svemu kolikomu svietu odprto govori: „Svi, koji se kršćanskomu nauku klanjaju, te ono, što se u nas uči, u istinu vjeruju i po tom živjeti obećaju, ka kršćenju pripušćeni bivaju.“ To i dan danas vriedi onako, kao za prvih kršćanskih vremenah.

Bitni uvjeti za ulaz jesu dakako posve naravno takodjer uvjeti za ostanak u družtvu; s toga u našem pitanju: da onaj, koj je u crkvu stupio, pravom vjerom nemakne, te da obećanje svoje, da će po vjeri živjeti, sveto drži. Nu i ovdje se crkva služi znatnom krotkošću, milošću i strpljivošću prema poznatim si čovječjim slabošam. Dok čovjek jedino s neznanja u vjeri basa i jedino s čovječje slabosti proti kršćanskoj ćudorednoj zapoviedi sagrieši, služi se crkva poput blage, puno strpljive majke krotčijimi sredstvi poučavanja, opomene i upute, te stopram, pokle su sva blažija sredstva zahman rabljena i izcrpljena, tada radi poput strožijega otca, koj okorjela si sina u velikoj nutarnjoj žalosti, nu posve osvjedočen o potrebi toli odlučna kazniteljna sredstva, iz kuće protjera, ne s toga, što bi ga možda propasti izvrći kanio, nego da se on možda u nuždi, potrebući i biedi u se vrati i pokajan u otčevu kuću pohiti, gdje je otac svaki čas veselo spreman poboljšanoga obodvoručke opet zagrliti i primiti. Sve je ovo crkva od svoga utemeljitelja baštinila i od pravieka djelala; niti će razuman čovjek na isto nabasati, što nebi pojam sklopljena družtva podpunoma opravdao, i zadaća crkve Isusove, da sva svoja uda k svetosti u istini i pravdi privadja, zahtievala.

Nu nije u crkvi samo pravo na ovo, nego i dužnost, naime dužnost ljubavi. Tà kamo je čovječje družtvo pristalo, ako po gdjekoji zlotvori javnomu redu vele opasni nekažnjeni ostanu, možda, što je zlotvor toli moguć i silan, da se neusudjuje opomenuti ga oli kazniti? Kršćanska je ljubav spojena s auktoritetom Isukrstovim, koj ga kara, da se on tim ganjen u se povrati, te da neukoren, po opaku tumarajuć i bludeć, pravdu gadno neozledi, svoju vlastitu dušu nepogubi i tisuće sobom u ponor propasti nepovede.

Blagost ova crkvina tumači nam i to, što se crkveno izobćenje razlikuje malo i veliko. Prvo (malo izobćenje) samo u njekoj struci izključuje iz obćine, ili u njekoj strani uzkraćuje milostinje, koje crkva darovati običaje, i uzteže zajamčena prava; zadnje (veliko izobćenje) podpunoma izključuje iz obćine crkvene s posvemim gubitkom svih milostih, koje crkva svojim članovom dieli, i svih pravah, s kojimi ih kiti. Blagost ova riešava nam pitanje, s česa samo u posve izvanrednih i preredkih slučajevih, tkogodj mu drago, po imence izobćen biva, te po najviše je u obće izrečeno: krivci su crkveno izobćeni.

Veliko izobćenje biva ili bez ikakove svečanosti [1]), ili na vele svečani način [2]), da se tako i tjelovno oko putenoga čovjeka o znamenovanju onoga, što biva, u slici i prilici osvjedoči; nu način, kojim se crkveno izobćenje izjavlja, nemienja baš u ničem bitnost stvari. Ovo vanjsko slikovanje, što je smieralo točno o stvari ubaviestiti, potrebno je bilo u ono vrieme, kad je malašnu stepenu prosvjete sama prosta i jednostručna pouka o znamenovanju izobćenja jošte nedostatna bila.

Na ovih načelih i smatranjih opočiva sve, što se o izobćenju reći može.

Veliko izobćenje (excommunicatio major), što svestrano izključuje iz obćine katoličke crkve, njenih dobarah i pravah, sastoji:

1. u tom, da izobćenik zajedničtvo molitve u crkvi gubi, to jest ne samo, da mu zajedničkoj ili običnoj molitvi nebijaše veće dozvoljeno prisutstvovati, nego po najveće, da obće i očite molitve crkvene za sve pravoviernike izključenu već više u pomoć nepritiču. Tim gubi on veliko blago, što je dakako samo okužive vjere vidljivo, nu u poviesti svjetskoj po osnovi providnosti često krat dovoljno vele dokazano. Medjutim prem izobćeni očitih i običnih molitvah crkvenih nipošto dionikom nije, to ipak nijednomu kršćanu katoliku zabranjeno nije posebno zanj moliti se, da ga Bog prosvietli, te k pokajanju i poboljšanju dopelja, kao što se i izobćenik moliti može, jer baš od molitve sve poboljšanje izhodi, pa izobćenje jedino smiera, da se kažnjeni popravi. [3])

2. Izobćenik gubi na dalje pravo dioničiti u službi Božjoj u katoličkoj crkvi, dakle u jednom od najdražih običnih dobarah. On indi nemože svetoj misi nazočiti, te ako se nepravedno i silomice k njoj urine, mora svećenik, ako jošte nije u svetilištu toliko postupio, da bi nemožno bilo, bez oklevanja od žrtvenika odstupiti. Iznima se ovdje naviešćanje rieči Božje (prodika), kojoj sám izobćenik prisutstvovati može, i to s toga, da se on moćju Božje rieči ganut u se vrati, obrati i poboljša, te tako izobćenje svoju svrhu postigne.

3. Izobćenik izključen je oda svih svetotajstvah crkvenih, dok se neskruši i kriepost nezagrli,

[1]) Najjednostavniju formu nalazimo u crkveno-zakonskoj knjizi (X. c. 59. de sent. excomm.) u malo riečih izraženu: „illum excommunico.“ Obična forma sliedi nacrtanu nam po sv. Pavlu Ap. (I. Kor. 5, 3—5).

[2]) Iz ove okolnosti jasno je, što takodjer o trostručnom izobćenju, excommunicatio triplex govor biva, što nas opominje okrom maloga i velikoga izobćenja još na starodrevnu kaznu velikoga izobćenja, što je s osobitimi svečanostmi spojeno, i s toga kao osobiti stepen razlikovano, pak anathemom prozvano bilo, premda se anathem u ovom posebnom smislu od velikoga izobćenja jedino po njekih osobitih formalitetih razlikuje, n. p. po rabljenju dvanaest gorućih sviećah, koje na koncu bačene bivahu.

[3]) Jeda-li je smjeti u ime obraćenja izobćenih moliti se, kao što to biva na Veliki petak za židove i pogane, nije ovdje mjesto istraživati.

Digitized by Google

onda pak svetotajstvom pokore opet počimlje; jer ovo su zanj vrata, kroz koja u zatvoreno si inače svetotajno crkveno ulazi, kao što je za pogane i židove kršćenje. Kao što od svih svetotajstvah, tako je takodjer od porabe svih posvetbinah (sacramentaliah) izpudjen, to će reći od duhovne koristi onih svetih činah crkvenih, koji su, negledeć što jim nije sám Isus početnikom, kao što to znamo o svetotajstvih, ipak opredieljeni za to, da vriednomu po molitvi crkvenoj kakovu milost od Gospoda neposredno ili posredno pribave i steku, n. p. razna blagoslivanja i svećenja.

4. Dosliedno gubi izobćenik, koj u prokletstvu nepokajan život svoj dokonča, takodjer pravo na crkveni pokop. Ovdje se crkva čvrsto drži koli naravnoga toli pravednoga načela: koj za života nipošto nehotjaše mojim biti, onoga nemogu ni nakon smrti za svoga smatrati, niti s njim kao s takovim postupati, s česa ga niti crkvenim pokopom usrećiti. Odtuda pako nesliedi, da se izobćenomu pokop u obće uzkrati, nego da se nesahrani u opredieljenoj i baš za tu svrhu posvećenoj zemlji, no od nje dosta udaljeno na pristojnom mjestu, i da ga običajnimi za umrle kršćane katolike molitvami i obredi nepočaste. *)

Malo izobćenje (excommunicatio minor) označuje se jedino tim, što jadnik ovako kažnjen ni jednoga svetotajstva primiti nemože. To se razumije, da kaštiga ova samo dotle traje, dok se nepopravi, u kom slučaju griešnik svoj zločin, s koga je u malo izobćenje pao, pred svećenikom prizna, ov pako s prva ga oslobodi od izobćenja; onda stopram moći mu je k svim svetotajstvom pristupiti.

(Dalje će sliediti.)

*) Svatko će lasno uvidjeti, ako svećenik izobćen bude, da on sva ona odlična prava, koja mu duhovni stališ s posebnimi dužnostmi pruža, gubi; jer pako stvar ova u naše pitanje nezasieca, to nek je ovo dovoljno.

Tielovo (brašančevo) u Beču.

Liepo je katoličko bogoštovje, divno, jezgrovito, otajstveno sve, ali središte ipak i vrhunac mu je sám Bog Isukrst pod nezamjernim zakriljem od kruha i vina. I za to se tu spaja s najdubljim otajstvom najviša izvanjska sjajnost, s divnom prostotom čudnovato veleljepje. Kad se god ukaže Bog naš puku svomu, zapovieda crkva i goni pobožna ćut, da se razvije njeka svetčanost, kakovo veličanstvo: jer Boga jedinoga ide sva slava; i njemu treba da služi sve, što je ljudem najkrasnije i najuzmožnije, čiju slavu pripoviedaju nebesa i rukuh mu djelo naviešta nebeski svod. A i čovjek, budući iz duše i tiela, treba ne samo da dušom pojme, već i očima da vidi i čuje ušima, da je tu Bog, komu treba sva tvar da dvori.

No Tielovo je onaj dan, kad se vidi najjasnije, kako katolici slave nazočnost svoga Boga Spasitelja. Od najsiromašnijega katoličkoga sela do najbogatijega ili najprvoga katoličkoga grada kolika je tu raznoličnost, a opet svuda veličanstvo, milina i krasota! Barjaci se viju slavodobitno, a pod njimi vjerni puk pobjednu poje; miris pobožnih molitvah pomiešan s blagom duhom od tamjana diže se nebu u visine; zvona umiljato zvone; puk pada na koljena, a Bog blagoslivlje stvorove svoje. Što ćeš više divote, što-li miline i veličanstva? — a to ćeš naći na takov dan u svakom katoličkom mjestu, i u najprostijem selu. I vience spletoše katolici vojvodi svomu, i granje mu steru uz put kano mironosnomu kralju i svieće nose razsvjetitelju duševnih tminah: no tko će opisati svu tu raznoliku slavu?

Beč je najveći, prvi i priestolni grad naše carevine; kako se ondje obslužuje tolika svetčanost? Evo njekakova narisa.

U svem gradu je na Tielovo samo jedna procesija — iz prvostolne crkve; u predgradjih bo biva na nedjelju infra octavam. Ta je procesija osobito znamenita samo onda, kad s njom idu car i carica; inače bo je na sljedeću nedjelju u mnogih predgradjih mnogo i umiljatija i sjajnija. Ove godine biahu na njoj i njihova veličanstva.

Beč grad je liepo potaracan; procesija ipak nestupa po gladku kamenu, već po podu od sbijenih dasakah. Takove se sbijene daske pomeću ranim jutrom i preko noći. U večer, po noći i jutrom prave se na staništih žrtvenici, kolibe za carsku obitelj i dižu se po trgovih i ulicah tribune za gledaoce. Granja pako i kitja tu nevidiš; već ti ulice ogradi živa ograda od vojnikah i za njimi sila gledajućega puka. Tko hoće da što vidi, mora se rano požuriti, da si uhvati sgodno mjesto; jer na brzo se utoci od ulicah što tribunami što vojnici, konjici i pješaci, i za njimi pukom tako zatvore, da je kao živ neprobojan zid. I prozori od kućah i svaka svigdje luknja, što samo gleda na ulicu, kuda će procesija, sve je prepuno gledaocah, koji si takovo mjesto obično moraju kupiti u gospodara za skup novac. Jošte je po trgovih namješćeno vojničtvo u većih hrpah, što pješakah, što konjanikah.

Najprije drže svoj obhod cehovi; to je procesija prije procesije. Idu oni pod svojimi zastavami pojuć tjelovske pjesme odkrivenih glavah, samo što je gdjekoj barjaktar pokriven. Svi su u crnih frakovih i na prsiuh im kitica od svežega cvieća. Svećenika nije nijednoga s njimi, kamo-li presv. sakramenat. Taj se njihov obhod mora svršiti do 7 satih.

U 7 satih počima svetčana misa u prvostolnoj crkvi; oko četvrta na devet jest početak procesiji. Prvi idu djaci njekakova zavoda pod školnom braćom (fratres scholares); četiri dječaka s preda s barjaci, u sredini vojnička svirba: svirba svira, a uz nju djetca poju. Za njimi idu odmah zastupnici raznih religioznih redovah; za redovi gradske župe. Svaki župnik ima kakovu takovu assistenciju, ministrante, barjaktare i sakristane ili crkvene otce i ništa više. Liepo je pogledati takav red

Digitized by Google

ulicom: viju se krasni barjaci skoro jedan do drugoga, a pod njimi ljudi u bielo ili kakvu drugu veselu boju obučeni; svi bo sakristani i crkveni otci ogrnuti su dugom kabanicom ponajviše crvene boje sa zlatnimi rubovi. Pred svećeničtvom župe sv. Stjepana (jer je prvostolna crkva zajedno i župa) ide gradsko vieće sa svojim načeonikom, svi u crne frakove obučeni i noseć voščanice. Na to počmu ili dvorski pjevači, svakojaki carevi dvoranici i redovi sve do ministrah u raznih krasnih, civilnih i vojničkih odielih, koje prati po boku tako zvana dvorska straža. Za ovimi stupa prvostolni kaptol izmjenice s vitezovi zlatnoga runa; za tim biskupi, pa onda nadvojvode, napokon rektor sveučilišta s dekani. Svim tim je jur po boku trabantska garda a zastupnikom sveučilišta još i žezlonoše. — Sada dolazi Presv. Otajstvo pod nebnicom; nosi ga kard. nadbiskup uz sjajnu podvorbu, prate ga po boku trabanti a baklje nosa plemčad. Za Svetotajstvom odmah ide car odjeven na generalsku i po boku mu maršali Windischgrätz i Hess osim drugih, u ruci mu goruća svieća. Za njim carica obučena u bielo, na glavi joj sjajna kruna i u ruci izkićena svieća; s traga joj nose skut dva malena plemića. Za njom idjahu nadvojvodinje Hildegarda i Maria jedna za drugom, i gospodje od palače, sve odjevene nalik carici s dugoskutimi haljinami, koje nose poslužnici; sa strane im garde-gendarmeria. Napokon sjajna garda arcierska na konjih, jedan odjel pješakah i dragunah.

Svakojaki ceremoniari i furiri gledaju da bude red i da procesija nigdje nezapne. Na staništih je svigdje sagradjena za cesarsku obitelj koliba i pod njom klecala i naslonjači, od žute svile za cara i caricu, za ostalu visoku obitelj od crvena baršuna; izvan kolibe su još klecala za gospodje od palače, a drugi svi, bili biskupi ili ministri, kleknu gdje tko stoji, na dasku ili na kamen.

Pošto se procesija vrati u prvostolnu crkvu i svrše obredi, izpali na Grabenu jedna četa tri puta puške; inače nije ni pod misom ni pod procesijom nikakove pucnjave. Iza svega defilira vojska pred nj. veličanstvom carem.

Ove godine biaše ovdje na procesiji i preuz. g. biskup djakovački, J. J. Strossmayer. Vrieme biaše za takovu svetčanost kano stvoreno, ni prevedro ni mutno. Sviet bečki rado gleda takovu svetčanost, te bi mu jako nepovoljno bilo, kad joj nebi pribivala nj. veličanstva: jest bo sjajno i nosi mnogim mnogo novacah. Što se pobožnosti tiče, neznam, što bih upravo rekao, kad je ljudska znaličnost tolika i toliko oči gladne vidjeti što krasna i sjajna. Ako se dakle dogodi, da tko sve sgleda i smotri, samo ne, što bi najviše trebalo, Presv. Sakramenat, ako-li i nepoklekne u nazočnosti Božjoj, samo da bi mogao sve bolje i točnije vidjeti: je li ćeš takova čovjeka za to odmah osuditi zločestim katolikom? Bog da se smiluje ljudskoj slaboći! Tako smo ograničeni, da nemožemo sve na jednoč smisliti i spaziti, i da se ono dublje hvata srdca, što jače upada u oči.

Kazivahu mi za njekoga, koj imaše nositi nebnicu ovako na tjelovskoj procesiji, da bi se prije uviek izpoviedao i pričešćivao, jer veli, da se inače nebi nipošto usudio stupati toli blizu Presv. Otajstva Kamo-li sreće, da takovo čuvstvo osvoji srdca svih, koji su na takovoj procesiji, ili ju sa strane gledaju; tada bi se jamačno vidjelo mnogo više pobožnosti. — *p.*

Viestnik.

Iz Zagreba. Na Brašančevo t. j. Tielovo držao je službu Božju u prvostolnoj crkvi glavom uzoriti gosp. kardinal i nadbiskup, te zatim po gradu u svečanom provodu nosio Svetotajstvo. Jednomu i drugomu bogoštovnomu činu pribivao je preuzvišeni gosp. ban grof Coronini s javnim činovničtvom.

— U 18 br. ovoga lista u dopisu iz Osieka naviešćeno Žitje sv. Alojzije Gonzage, napisano za duševan razgovor mladeži jugoslavenske, a izdano visokom milostju preuzvišenoga gospodina biskupa djakovačkoga J. J. Strossmayera u Osieku, stiglo je na prodaju u Zagreb, te se može dobiti u ovdašnjem nadbiskupskom sjemeništu kod klerika Bl. Modrošića, knjižica za 10 novčićah. — Pročitav knjižicu, nije nam druga, van po duši potvrditi sve ono, što je njoj na pohvalu naš dopisnik iz Osieka rekao. U 14 glavah opisuje se život svetčev od narodjenja do smrti načinom mladeži, kojoj je knjižica namienjena, toli dolikujućim, da si u toj struci ništa boljega željeti nemožeš. Životopis prepleten je svuda mudrimi poukami i opomenami, kojim Bog dao, da se duboko usade u srdca čitajuće mladeži. Životopisu dodana je molitva sv. Alojziji Gonzagi u poduljoj pjesmi; a u dodatku dvie iz njemačkoga preradjene dušobudne pripovjedčice: krunica i dobro srdce. Sve je to napisano jezikom ne samo pravilnim, već tako gladkim, tekućim i izvrstnim, da se čovjeku srdce u grudih nasladjuje, kušajuć toliko milinje svoga i onako si miloga jezika: te i s toga obzira i našoj mladeži, i svakomu, koj hoće da piše za mladež, ova knjižica neka služi za izgled. Evo nam pred vrati imendan sv. Alojzije, zaštitnika osobito školske mladeži. Tko si prijatelj mladeži, pa si ju rad tom prigodom obveseliti kojim darkom, nemožeš bolje učiniti, van pokloniv joj ovaj kupovninom maleni a sadržajem i koristju sbilja nad biser i zlato dragocjeni, pa k tomu naški dar.

Preuzvišenomu gospodinu biskupu djakovačkomu, veledušnomu zaštitniku i prijatelju svih vrlih domoljubnih težnjah i podhvatah, kojega je milostju i podporom i ovo djelce izašlo, te se u tako nizku cienu prodavati može, i gosp. profesoru J. Jurkoviću, koj je izvrstne sile svoga darovitoga uma i u ovoj knjižici posvetio nabožno-čudorednomu napredku, a to će reći jedinomu čvrstomu temelju svakoga pravoga napredka naše domorodne

Digitized by Google

mladeži, bila od svakoga našinca iz dna duše: Slava i hvala!

Iz Rima. Bolonjezom se nedopada, što Viktor Emanuel samo dva dana probavi s njimi, pače i to više na papinskom dvorcu San Michele al Bosco, nego u gradu. Tko se ponosi, pače nad život cieni narodnu slavu, njemu se to vidi preziranje; a kako i nebi, kad nebrojenim povjestničkim spomenikom neposveti ni toliko vremena, koliko Englez, koj putujući naglo i opisujuć sve na brzu ruku, za Bolonju već u napried odredjuje tjedan danah. Po drugih manjih gradovih srde se mnogi, što jih minuše liepe svečanosti, a mnogi, što jim tim izmače sigurni dobitak. Ni u Fiorenci neprivrže si svojim ponašanjem puka. U palači Pitti strugao bi ostrugami i čizmami po damastnih sofah, kano da je u kakovoj stražarni.

Iz Verone. Raznio se glas, da do 200 svećenikah iz Piemonta i pridruženih zemaljah namjerava pobjeći u Veronu ili Mantovu, te ondje čekati papine zapovjedi. Medju njimi ima biskupah i kanonikah, a čuje se i to, da će po tom izdati proglas na piemontezko svećenstvo: neka se u ničem nedruži s izobćenom vladom, već neka slovom i tvorom radi za crkvu.

Iz Talijanske. „Unita italiana“ tuži se na fiorentinskoga nadbiskupa i na svećenike, a osobito na nadbiskupa, što jim je zabranio, da neidu na svečanosti držane na slavu ustava. Ta to je onaj nadbiskup, veli isti časopis, koj tako liepo primi kralja. Budući ustav temeljem naše slobode, to svećenstvo ponašanjem svojim očituje rat ustavu, slobodi, prosvjeti. Ni u Livornu nebijaše svećenikah na svečanosti; misu odsluži bojni duhovnik uz dvorbu dvajuh topčijah.

— Česa se bojasmo, obistinjuje se žalibože: buknuo u srednjoj Italiji očit rat proti crkvi. Provikara bolonjskoga msgr. Ratta odvedoše na tvrdju Alesandriu, biskupe faenčinskoga i ferrarskoga zatvoriše, a piančentinskoga i parmanskoga prognaše. Javismo već, da se je tako već dogodilo plemenitomu i srdčanomu stožerniku Corsiu, nadbiskupu pizanskomu, a i nadbiskup fiorentinski Lamberti, koj se sad u svem kaže stalna i odvažna, mogao bi dobiti priliku, da se opere od one sramote.

— Oduševljenost za pridružbu izparila se je jur, a najviše ju uduši kraljev pohod. Svuda se čuju tužbe, da se poštenjak kralj nevladaše čedno i liepo, a osobito gospodje prevariše se u njem; jer na plesovih nebi govorio s nikojom, osim sa princezom Caninom. Malo kašnje moraše policija svaki dan trgati priljepke s napisom: „Dolje s Ricasolíom!“ „Dolje s kraljem!“ Codini (privrženici velikoga vojvode) bjehu jur dotjerali dotle, da su za Ferdinanda IV. činili demonstracijah, a svećenstvo uzkratjivaše za novu vladu Te Deum. Vojska morade s mjesta krenuti na jug pod smiešnom izlikom: da bi Lamoricière mogao provaliti u Romanju; ali tomu je uzrok sasvim protivan bio, i to, što se pokaza u puku privrženost velikomu vojvodi. Tako si pokvari kralj i u Arezzu. Ondje naime biše za doček potrošili 12,000 škudah, a kad poslie duga čekanja dodje glas, da ga neće ni biti, uznemire se veoma gradjani, i počmu si prišaptivati: da taj poštenjak kralj nezna pošteno. U Pizi navrati se kralj odmah u stolnu crkvu; ali kad tamo, crkva prazna, neima ni svieće, ni presvetoga otajstva, ni svećenika. Postavši na sredini crkve vikne: „Dobro, kad neće biskup da mi dâ blagoslov, dati će mi ga Bog!“ te izide iz crkve srdit.

Iz Pariza. Ovdje će izlaziti novi katolički časopis pod imenom: „Drapeau catholique.“ (Katolička zastava). Stožernik Wiseman znajući, što su sad novine drži, da mu posve dolikuje časti, biti suradnikom istoga časopisa, ako preboli opasnu bolest.

Iz Irske. Viest, da se je četa od tisuću Iracah izkrcala na talijansko zemljište, da bude papi na službu, raznose irski katolički časopisi s ponosom i veseljem. „Šteta,“ tako piše jedan od tih časopisah, „što jih neima barem 15,000. Tad bi oni stali na kraj sardinskomu bezvladju i pohlepi za slavom, a i mnogo učinili za svekoliko katoličanstvo. Odakle ovi momci, i hoće-li jih se više povesti za njimi, neznamo. Da će vlada držeća s Cavourom i Garibaldiom dati dozvolu kupiti vojsku, nemožemo vjerovati; premda je i sama već u sili kupila za se vojsku u Americi. Za čas dakle veselimo se samo tomu, što će 1500 Iracah do mala stupiti pod jednoga od najhrabrijih vodjah u Europi.“ Drugčije dàkako pišu protestantski časopisi, te se pitaju: zar vlada nije znala za to novačenje? da-li su se novci, što se kupe po crkvah, na to obratjali? hoće-li vlada iztraživati protuzakonite kupioce? Ali vladi će težko pasti na um pitati, kamo oni prinesci, što se u Irskoj kupe za papu, kad i sama kupi novce za Garibaldia — dàkako, ako nebude morala.

Iz Štokholma. Sad će najprije na saboru doći red na prelaz s jedne vjere na drugu, i dočim se tajni sabor četirih staležah posve izjalovi, sva je prilika, da će u tom poslu medju staleži biti živa okršaja. Odbor za zakon predloži njeke promjene u kraljevu predlogu, a te bi promjene smierale onamo: da zakon bude razgovetniji i sigurniji, nego je u kraljevu predlogu. Po ovom predlogu smiera odbor ukinuti svaku kazan za „odpadnuće od čiste evangjeoske vjere;“ ali misli pridržati novčanu globu za one, koji mame na drugu vjeru.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 25. U ČETVRTAK 21. LIPNJA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Judina kesa.

Od *Z. Niemčića.*

(Dalje.)

II.

Sasma je težka ma krivina
I žestoka po mú glavu,
Bez razloga i načina
Vajmeh izdah vam krv pravu! — — —
Kud ću, što ću, vajmeh tužan
Od života nerazborna?
Kad bit neću crn i ružan
S kleta izdajstva i prikorna?

(Kristiada.)

Ostavimo sada ono, što se sbilo iza Judina cjelova, što je na mjestu počinio Isus, pa kako ga je uza sve to uhvatila ona četa i dovela natrag u Jerusolim, gdje ga je vieće osudilo na smrt, te pristajmo za izdajicom. „Tada vidjev Juda izdajnik njegov, da ga osudiše, razkaja se i povrati trideset srebrnjakah“ pripovieda sv. Mat. (27, 3.) Kolika je sila u riečici tada. Tada vidjev Juda, kao da veli: dok je griešio, nevidje; kad sagrieši, poče vidjeti. Bijaše Juda tat i to ovijan, bijaše izdajica, svetotržac, bjesomučnik, dà (kako ga sám Isukrst prozva) djavao. Bijaše prijatelju nevjeran, učitelju nezahvalan, — nemilosrdan i bezbožan ništa nevidje. Ostavi Isukrsta, pobježe od njega, pogodi se zanj sa žudijami, proda ga za 30 srebrnjakah, izda ga cjelovom i preda neprijateljem, i još nepozna opačine; već kad čuje, da je u vieću obtužen i osudjen, žacnu ga nješto oko srdca, — oskliznuv se u glib najvećega zla, tada mu tekar puče medju očima. Tada ustane djavao, biesna savjest i sám Juda proti sebi: koli je težko skrivio, kakva sreća da nije nikada ni pomislio na prokleto izdajstvo. Oda svuda stisli su ga cieli valovi gorkih i čemernih mislih, a iz nutra svedj mu je nješto vikalo: „Što si učinio? krv tvoga brata viče na nebo za osvetom; zatvorena su ti vrata milosrdja, u što se uzdaš? Kamo ćeš pobjeći, neimajuć utočišta? Sagriešio si i to jako sagriešio, nitko ti nemože oprostiti; umri dakle što prije, jer nije gorčije smrti od tvoga života.“ — Svakomu griešniku valja se ovdje dobro u pamet uzeti. Dok mu se umiljava sviet, dok mu godi pùt, dok ga djavao podbada na grieh, putenost vabi, slavohlepje nuka: sada dok mu cvatu godine, prija zdravlje, lica se rumene, vlasi rude, pogled svuda strielno i razbludno plovi, a mladjana krvca po svih žilah kola, — lahko je kao zastorom pokriti gnjusobu griehah, nije jim vidjeti veličine, ništa mu nepada pred oči, što bi je uplašilo, uši ništa nečuju, što bi je vriedjalo, pùti ništa nedosadjuje — sve je ugodno, povoljno i veselo. Ali sagriešiv jednom zazebe ga na dnu srdca, kao da mu je striela krozanj proletila; do sto strašilah vrze mu se po pameti, ognjevite srde letju mu pred očima kan da će ga sada progutati; neima mira danju ni noćju, uviek ga nješto peče i grize, a to je onaj crv, za koga se mnogo govori i piše, s koga griešnik odišuć duhom paklenim niječe svaku istinu svete vjere, jer bi radje da je neima. —

Saznav Juda, da je Isukrsta i noćju Kajfa i zorom vieće na smrt osudilo, te da je već predan Pilatu kao svjetovnoj vlasti, *) morao bi se bio

*) Judeja, kao rimska pokrajina, neimadjaše za se sudbene oblasti o čijem životu ili smrti, već joj je sudio u Cezareji stanujući rimski namjestnik, za onda Poncij Pilat. Taj dojde upravo radi vazmena blagdana u Jerusolim; veliki dakle svećenici i vieće pošalju Isusa k njemu u sudnicu (Grehs: Das Leiden Jesu.). Za Pilata veli povjestnica, da je bio sirov i okrutan, te je prolio mnogo nedužne krvi; zato se sabraše svi otmeniji žudije i pritužiše ga prokonzulu Viteliju, a ovaj caru Tiberiju, gdje je valjda izgubio pravdu; morade bo u progonstvo u Galiju, gdje se najposlje sám ubio. A što se Isusu, kako opažamo u evangjeljih, tako priklon kazao, najglavniji je razlog, što je mrzio na farizeje, poznajući je zakletimi neprijatelji Rimljanom, a znajući opet, kako Isus svakom sgodom farizeje šiba.

Digitized by Google

uteći i povratiti k onomu, od koga se nesrećom oddielio; ali ga djavao, koj mu je uljezao u srdce da ga pogubi, odnese k nesretnim žudijam; Juda razkajav se povrati trideset srebrnjakah glavarom svećeničkim i starješinam govoreći: Sagrieših, izdavši krv pravu (Mat. 27, 3.). Kajao se Petar, plačuć gorko, što je malo prije tri puta za redom zatajio učitelja; kajao se Juda za svoj zločin, videći mu toli grozne posljedice: pa kako je prošao onaj, a kako ovaj? Ali ima dvoje pokajanje: jedno je plod ljubavi i vodi k Bogu, drugo polieže iz lažljiva srama, te nije ino do sdvojenja. *) Tumačitelji sv. pisma najglavnijim uzrokom nevaljala Judina pokajanja drže, što bijaše lišeno ljubavi Božje i nade proštenja; jer veli sv. Lav: „Nihil praeter suum facinus cogitabat, habens timorem, non quo fides vera justificatur, sed quo conscientia iniqua torquetur.“ Ovo zadnje, sdvojenje naime, bijaše u Jude; a osim toga, kako malo prije spomenusmo. udari stranputicom. Kad ga je stalo previše mučiti i grizti u duši, ode k onim, koji nemogu pomoći, k svećeničkim glavarom, govoreći: Sagreiših. Tako govori. tko se kaje i izpovieda. I Juda pravo čini, što se izpovjedi; ali bi se morao izpovjediti onomu, koj ima vlast svezati i odriešiti, a ne onim, koji mogu samo svezati na smrt, a nemogu odriešiti na život. Ako je mislio, da mu je zatvoreno nebo, oni mu ga lje neotvoriše, jer im za to nitko nedade ključevah od nebeskoga kraljestva. Usuprot čuo je toliko putah božanskoga učitelja, gdje tješi nesretnike riečmi: „Opraštaju ti se griesi“ (Mat. 9, 2.), vidio ne jedan put, gdje prima griešnike, zašto su već i farizeji vikali na njega; osvjedočio se glavom, kako lieči bolestnike; znao je iz njegova nauka. da je samo on put, istina i život. ali ga napade ili sram, ili strah, ili žalost, te nepojde k njemu, a opet pritisnuv ga tjeskoba neusudi se zadržati srebrnjakah, za koje je prodao onoga, koj je draži

Neg broj svaki nebrojeni
Preliepoga srebra i zlata (Psal. 118.),

već jih povrati govoreći: Sagrieših. To su dva razloga, sdvojenje i stranputica, s kojih bolan Juda izbjegavajuć Božje milosrdje upade u ruke njegovoj pravednosti. Sagrieši jako, a nepokaja se pravo ni istinito. Svaki griešnik neka se pazi, da u tom nenasliedi Jude, da mu neizmakne ono Kajnovo: Veća je moja opačina, nego da mogu biti dostojan proštenja (Gen. 4, 13.); jer će tako izpovjedajuć svoj grieh navaliti na se još i drugi, neima bo grieha, koga nemože milosrdje Božje prostiti, ako se griešnik pokaje, pokori i uzprosi proštenje. *) A to može učiniti svaki tren oka, — mila majka sv. crkva čeka ga razkriljenih rukuh; samo mu se valja dvojega čuvati: da se ili odveć nepouzda u Božje milosrdje, ili opet nimalo. Odveć se pouzdao Petar, te je pao; nimalo se nije uzdao Juda, pa je poginuo. Niti s Kajnom niti s Judom, već s pokornim Davidom: Tebi samomu skrivih i sagrieših. Tebi samomu, koga ide svaka čast i slava, koj si sam Bog, jer osim tebe neima drugoga, komu sam dužan sve dobro, što doslje primih i što ću ga još primiti. Iza tolikih milostih i dobročinah tebi samomu skrivih, koga sam morao slušati kao gospodina, služiti kao kralja, ljubiti kao otca, štovati kao Boga. No uza sve to, ako i jesam težki griešnik, nuka me ipak i bodri tvoja blagost, te smijem reći:

U te ufam, Gospodine,
I neću se u viek smesti (Psal. 30.)

Šta je Juda tražio, to je dobio, izpovjedio je svoju opačinu sakupljenomu vieću, a kakvi su u njem ljudi onako i govore: „Što je nam do toga,“ odvratiše mu, što si ti naime sagriešio i izdao krv pravu. Što to nam vičeš i lelečeš? Zato se ti staraj, tvoja je skrb, što si učinio i da-li si dobro učinio — nas nije briga; tornjaj se dakle odtale i nedosadjuj nam već.“ Evangjeliste nepripoviedaju, što je jošte pred timi zlikovci govorio Juda; ali se da sjegurno misliti, kad su ga onako nemilostno odbili, da jim je negdje, oboriv suze od jada, pobrajao one dobročine i svoje za njih požrtvovanje, kako da su sgodnije uhvatili Isusa. Prodao ga je za nikakav skoro novac, za njihovu volju izgubio njegovu milost, te je mogao ovako od prilike zaključiti: Tà čujte me, nečuli vas doma! Meni imate zahvaliti, što vam je u šakah, a ja evo težko po tom sagrieših te ću poginuti. Za sve to molim vas samo, pomozite mi u ovom sgonu i stisci. Pa je dobio: Što je nam do toga? Slušaj ovdje svaki, koj se mnogo oslanjaš na ljude, znanje i bogatstvo svoje. Ako neshvatjaš dostatno, što je sve to na svietu, čitaj slavnoga Gjorgjića barma četvrto pjevanje „Uzdahah Man-

Nije on mnogo mario za žudijske razpre o vjeri zato, što su bile o vjeri, već što se po tom i politika uznemirivala; religiozne bo stranke postajale su i političke. Da Pilatu ništa nebijaše do Isukrsta, vidimo u nečovječnom bičevanju; niti do pravde, budući ga poslao k Herodu, za koga je znao, da ga upravo nekiti lovorika pravdoljubja; a niti je učinio farizejem što na volju, što je pokazao oholim, lakoničkim: Quod scripsi, scripsi. Cieli njegov posao s Isukrstom bijaše pristranost proti farizejem; ali zagroziv se oni, da će ga tužiti caru, osudi Isusa njekako oko sredine svoga vladanja (vladaše bo u Judeji od 780—790 U. C. ili 27—37 po Is.) na smrt, i završi cielu stvar licumjernim pranjem rukuh. — (Wetzer u. Welte: Kirchen-Lexikon kod riečî: Pilatus.). — Kako je radio, onako je prošao.

*) M. Segur: Jesus Christus.

*) Čitaj: Škarićevo sv. pismo, gdje tumači one Kajnove riečî.

Digitized by Google

daljene," iz koga ti evo, što samo o znanju veli, do koga se obično još najviše drži:

Slavno je steći znanje umrlo:
Nu to znanje koliko je?
Jer još da se svud prostrlo,
Nebi znalo, neg sviet što je,
A sviet što je najposlije?
Stvar, ka svakčas jes, i nije.

Dojti će vrieme, i to na skoro, jer je vrieme kratko (I. Kor. 7, 29.), gdje ćeš vikati na zadnjem izdahu: Oh sviete, o druzi, o gospodo, za čiju sam volju izstrošio život, pogubio dušu, pomozite sada! A svi će odgovoriti: Što je nam do toga? Za to se ti staraj. Sviet, ljudi, tielo, to su gospoda, za koju se mnogi muče, bdiju, pote, prolievaju krv, gube život i dušu. To su zlatni junci, koje časte, to kumiri, kojim se klanjaju, od kojih na zadnjoj uri, kad bude u stisci cielo tielo, kad stane svako udo probijati leden znoj, oči kad počmu stakleniti i rieči nestane — od kojih se tada neće drugo čuti do onoga žudijskoga: Što je nam do toga? Nije-li se dakle vriedno za dobe razkrstiti s takovimi nesmiljenici? No ajdemo još malo za Judom.

(Konac će sliediti.)

Crkveno izobćenje s posljedicami svojimi.

Po Dru. Josipu Fessleru priobćio *N. V. Sriemac.*

(Dalje.)

Ovo je u malu sadržaj onoga, što je velikomu i malomu izobćenju bitno.

Iz kojih je jasno, da je veliko izobćenje najtežja kazna, koju je crkva vrstna komu nametnuti, budući ga kao posve nevriedno udo iz svoga krila izpudjuje, te po riečih Isusovih „poput pogana i očita griešnika" smatra i s njim kao takovim postupa, te mu, kao okorjelu i tvrdokornu preziratelju božanstvenoga zavoda od milostih, ove dotle uzkraćuje, dok jih skrušen i pokoran opet nepoželi i nezaprosi.

Crkva može ovom kaznom naravno samo svoje članove žigosati, dakle nemože ni židove, ni pogane, ni ine, koji nisu njeni. Izključiti iz kakova družtva možemo jedino one, koji jednoć na ono družtvo spadahu. Prvašnji su jur izvan nje, i k ovim izključenik odpravljen biva, jer se s njimi u mislih i nakanah pobratio.

Najtežju kazan baca crkva samo s najtežjih zločinstvah, nu i ovdje još s velikom obzirnošću i vele riedko; te obično mnogo proleti godinah, dok se rimski papa k ovomu skrajnomu sredstvu odluči. Biskupom nek je naravno njegov izgled pred očima, te i oni nek toli razborito i obzirno *) postupaju.

*) Sobrie magnaque circumspectione — nek se po nalogu obćega sabora trident. izobćenjem kaštiguje.

Ovu najtežju crkvenu kaznu nije rabiti pri istih najvećih opačinah, dok griešnik svoju odurno nepopravljivu misao i ćut očito dokazao nebude. S toga je potrebito opetovano ga opomenuti *), te samo ako opomenu preziruć u svom drzovitom poduzeću postojan ostane, može se rabiti skrajno sredstvo, to jest veliko izobćenje nanj baciti. To ipak u novije vrieme poimence, niti s onimi osobitimi svečanostmi lahko nebiva, kao što je to bivalo, nego se to čini poput načina rabljena pri silovitoj posadi crkvene države po Napoleonu I. g. 1809, naime proglasi se papinska pečatnica na onih peterih mjestih, gdje se svaki službeni list obično pribije, i to na glavnom ulazu u Petrov hram, u lateransku basiliku i na kancellariju apoštolsku i t. d.

Ako se tkogod očito i poimence velikim izobćenjem kazniti ima, to se zahtieva redovno službeno postupanje, ili to bilo, da obtuženik na poziv dojde, ili bilo, da se in contumaciam postupati mora. Samo ako je zločin, s koga tko izobćen biva, očit i znan toliko, da se tajiti nemože, moći je i bez običnoga službenoga postupanja izjaviti, da je zločinac po zakonu pod ovom kaznom; nu i u ovom slučaju običaje crkva jošte s opomenom prednjačiti.

Je-li tko pod velikim izobćenjem, to odmah oživa neobhodne posljedice ove crkvene kazni kako zanj, tako i za ine. Kako mu se stvar objavi, nije mu dozvoljeno prisutstvovati svetoj službi, niti svetotajstva primati. Odtuda sliedi naravno, da mu ni jedan svećenik službovati nesmije, nit mu ikoje svetotajstvo dieliti može, dokle god od izobćenja oslobodjen nije. Svećenik, koj bi se drznuo ovo ili ono, pada u težke crkvene kazne.

Druga važna, po positivnom zakonu s velikim izobćenjem spojena posljedica bila je polag staroga iz svetoga pisma izvedenoga prava i ta, da ni jedan kršćanin katolik s izobćenim obćiti nesmjede; tko bi pak ovo pokušao, bio je slične kazne dionikom, dakle tim sám izobćen.

Temelj ovomu — u smislu najdrevnije crkve — bio je evo taj, da nebi u poganskih očiuh ovakovi zli, izagnani kršćani s ostalimi dobrimi kršćani smatrani bili, da nebi tim rugota i ljaga prvašnjih i na ove pala, s česa bi lahko kršćanska crkva mogla ruglom biti, te bi se tim bolje misleći pogani sramili u nju se uteći. K tomu dolazi i to, da se izobćeni, komu se toli očito i jasno uklanjaju ini, uzdrman i jače ganut tim prije na pokoru i poboljšanje odluči; napokon, da se dobri kršćani obćeć s tako bezzakonitimi i nećudorednimi ljudmi takodjer neokuže.

U srednjem vieku bivalo je radi uzko spojene crkve s državom — što svaki povjestničar znade, — da je zadnja starokršćansku zabranu glede obćenja s izobćenim svojimi gradjanskimi posljedicami još znatnije uoštrila.

*) Licebit judici hoc spirituali gladio in delinquentes uti, si tamen delicti qualitas, praecedente bina saltem monitione, id postulet. Concil. Trid. Sess. 25. c. 3. de reform.

Digitized by Google

Kad se uzko ovo odnošenje za potonjih vremenah sve više i više razklimalo, dà tamo amo posve ga nestalo, ograničila je crkva, pošto je sviet postupio, sve više i više ove vanjske, druževnoga života tičuće se posljedice crkvenoga izobćenja.

Dan danas je dakle ova zabrana glede obćenja s izobćenim po crkvenih zakonih vele ublažena, tako da samo onaj, koj bez zakonita razloga s poimence izobćenim obći, u izobćenje pada, pa samo u malo crkv. izobćenje (ne kao njekoć u veliko).

Nu puno je zakonitih razlogah, koji zabranu glede obćenja s izobćenim izpričavaju. Tako dozvoljeno i s izobćenim obćiti supruzi i djeci, služinčadi i podanikom; nu i nužda i neznanstvo kao i spas duševni izobćenoga, dà u njekih vele važnih slučajevih i vreme nita korist i dobit onoga, koj s izobćenim obilazi, izpričavaju to, nit u malo izobćenje upada. Ovo je već papa Grgur VII. u velikoj sinodi rimskoj godine 1078. ukrótio.

Poslie toga ublažio je papa Grgur IX. ljeta 1230. odlučiv, da obćeći s izključenim bez zakonita razloga, tim samo jošte maloga izobćenja krivci postaju. Nu ovdje je pamtiti njekoliko vele važnih iznimakah, koje se iz same naravi ove stvari izvadjaju. Ako se naime tkogod savjetom ili sudjelovanjem svojim sukrivcem glavnoga zločina učini, da se ov tim načinom izvede, to takovi s obćenja svoga s izobćenim — jer tim udioničtvuje njegov zločin, — po pravici u istu kaznu velikoga izobćenja pada; tako isto i duhovnik, koj poimence izobćenu hotimice službu Božju obavlja ili svetotajstvo dieli. Ovdje treba napomenuti, da obćeći s onim, koj je samo pod malim izobćenjem, nikakove crkvene kazne nedioniči.

Napokon je to u petnaestom stoljeću jošte znatno ublaženo. Jer su se naime radi ovoga obćenja s izobćenim još uviek po gdjekoje težkoće i s toga po gdjekoje tužbe radjale, saslušao je papa Martin V. želju njemačkoga naroda, te je u posebnoj naredbi *) od godine 1418. na kostničkom saboru, što je kašnije obće poprimljeno, dozvolio, da je u buduće obćenje s izobćenim samo onda s kaznom maloga obćenja skopčano, ako je on očito i po imenu izobćen. Puno je naime slučajevah, u kojih zakon crkveni njekim zločinom kaštigom izobćenja prieti, tako da tko takove počini, istim činom (ipso facto) u izobćenje pada **); tako isto biva, da crkveni sudac, papa ili biskup samo u obće (nespomenuv imena) sve one, koji se stanovitim kakovim zločinom okaljaju, s toga izključenjem iz crkve kazni, dok se nepoprave, te svoju poboljšanu misao s primjernom zadovoljštinom nedokažu. U ovih slučajevih izobćenje praćeno od svojih četverostručnih gore opisanih posljedicah sám izključenik doduše nosi, ali se posljedica ona i na ine katolike neproteže, koja s izagnanim obćiti brani. Pa jer se dan danas veoma riedko ime izobćenikovo kaže, to i posljedica, s koje je s izobćenim obćiti zabranjeno, tako isto riedko nastupi.

Stvar indi ova ovako se pojmiti ima. Pri proglašenom po papi izobćenju prije svega pita se, je-li ov izobćenoga ili izobćene po imenu kazao?

Ako jih nije po imenu kazao, to može svaki kršćanin katolik s njimi obćiti, drugovati, nebudući za to i on izobćen; nu nesmije jim nitko u zlu, sbog koga jih je crkva iz svoje obćine iztjerala, nit pomagati, niti služiti, jer po pravoj pravici na griešno djelo nit je tko moj gospodar, nit ja čiji sluga *).

Ako bi tko poimence izobćen bio, to ipak s njim mogu svi oni, kojim to gore pomenuti razlozi dopuščaju,

*) To je glasovita ova povelja: Ad evitanda.

**) Učiona naziva to posebnim izrazom: excommunicatio latae sententiae (iliti juris). Ovdje ima svaki po sviesti svojoj ili po izpovjedniku svom suditi, jeda-li je njegov čin takov, da on njim izobćenja po zakonu samo obće izrečenoga krivcem postaje. Nu može se stvar ova i vanjskomu crkvenomu sudu predložiti, te crkovni sudac po učinjenom izpitu odluči, jeda-li izključenje takovi čin prati. Pa ako je jur ovakova declaratio judicis izrečena, onda stopram u život stupe takodjer sve vanjske posljedice izobćenja. — Inače je, kada zakon samo u stanovitih slučajih s izobćenjem zaprieti, ili kad ga sudac po svojoj razsudi izreći može, to se zove excommunicatio ferendae sententiae (iliti hominis.) O praktičnoj razlici obje ove vrsti i sloverazpravljaju kanonički pravdoznanci.

*) Ovdje sliedjahu u prvom izdanju ovoga spisa rieči: „Zatim zabranjeno je katoličkomu svećeniku takovim svetu službu obavljati ili kakovo svetotajstvo podieljivati. Pa što bi ovo i prudilo onim, koji u težkom griehu poradi svoga neprestanoga zločina i svoga nepokornoga čuvstva tvrdokorni ostaju? Oni bi ovako drzovitim rabljenjem činah naredjenih po Bogu za vriedno primajuće, što se poput svetogrdja smatrati mora, pred Bogom samo dvostručno krivi i kažnjivi bili.“ Budući da ove rieči stvar, o kojoj je rieč, premalo točno, jasno i opredieljeno izražuju, to bi se lahko zlo pojmiti mogle, kao što se sbilja i sgodi. S toga s obzirom na mnogostrano poslie proglašena izobćenja uzbudjeno pitanje, kako se sada svećenik u svojoj službi prema onim, kojim je obće izobćenje namienjeno, ponašati ima: glede razdieljivanja svetotajstvah, službe Božje i crkvenoga pokopa, dodajem sljedeće, o čem pak odprto velim, da samo svoje mnienje o ovoj zakučastoj stvari izražujem. Izobćenje glasi posve u obće proti svim onim, koji su o nahrupljenju i grabljenju njekih pokrajinah crkvene države zapoviedi izdavali, viećali i to pomagali, koji su ovu posadu izveli iliti podupirali; te s toga pogadja mnogo osobah, od kojih njekoje, dà prilično mnoge dosta sjegurno znamo. Nu po formi rabljenoj od pape nije jih moći smatrati poput poimence izobćenih. — Kako će se pako ravnati, kako će suditi glede ovoga izobćenja svaki pojedini? Prvo i prvo kuca ono moćno na sviest svakoga posrednoga ili neposrednoga ortaka pomenutih činah, te mu šapće: Ti si iz crkve Božje kao nevriedan protjeran, te si za uviek milosti Božje i ufanja k spasenju lišen, ako u ovom stanju uztraješ. Gdje samo jošte iskra od sviesti i vjere u kršćaninu tinja, tu neće ov neprestano svjetujući glas zahman biti, ako možda odmah i neuspje. — Sad o vanjskom ravnanju. Ovdje luči, što spada na sviest, od onoga, što je vanjskoga prava polag obćih u ovoj struci poprimljenih načelah. O onom, što se sviesti tiče, dakle u svetotajstvu pokore sudi svećenik pred Bogom i po svojoj sviesti, jeda-li se na onoga, koj se izpovieda, po naravi ove stvari obće izobćenje proteže. Ako si jestno dosudi, to ga list papin glaseći o izobćenju (Excommun. Breve) opominje, da je odreišenje papa sam sebi zadržao, te dosljedno on toga (okrom na čas smrti) podieliti nemože, ako nije od pape baš naročito za ovaj slučaj opunovlašćen. Ovdje je još i to napomenuti, da svećenik radi strogoga pečata svete izpoviedi od onoga, što je u izpoviedi doznao, osim ako bi to pokornik (t. j.

Digitized by Google

obćiti, nepadnuv u nikakovu crkvenu kaznu; nu dobro bi jim se valjalo čuvati, da zločina njegova, radi kojega je izobćen, na nikakov način nedioniče, pa isto tako nebi smio svećenik zanj službu Božju obavljati ili pak svetotajstvo mu dieliti.

Njeki su tvrdili, ako bi koj kralj izobćen bio, da je ovo izobćenje ništetno, ako to kralj, ili pak kraljevska vlada svojim „Exequatur“ nepotvrdi i neprimi, to jest, ako to sám kralj ili popečitelji mu nedopuste. Al kako se pametni ljudi toliko sniziti mogu, da išto toli smiešna i benasta tvrde? Najprvo bi zločinca upitat trebalo, jeda-li on dopušća, da bude kažnjen. Sin Božji Petru, a u njem svim njegovim nasljednikom u vrhovnoj vlasti i moći tja do skončanja svieta reče: „Štogod ti svezao budeš na zemlji, bit će svezano i na nebu;“ kralj pako sardinski nalazi poslje osamnaest stoljećah, da je rieč Gospodnja manjkava i nepodpuna, te da treba u njegovom kraljestvu: s kraljevim dopušćenjem.

Pitalo se, jeda-li su podložnici izobćenomu kralju jošte poslušnost dužni. Na ovo se pitanje u obće odgovorit ima, da su dužni s iznimkom od dviuh točakah. Obje primljene točke, kao što se lahko tumače iz gore pomenutih načelah, glase: ako kralj zahtieva, da i oni njegovu zločinu, komu izobćenje pripisat ima, sudjeluju, i tim takodjer u ovu kaznu upadnu, i drugo, ako on od katoličkoga svećenika svetotajstvo *) ma koje zahtieva, ili službu Božju za se išće. Nu i u ovih dvajuh slučajevih zabacuje crkva, kao što obično svagda prevrat — revoluciju, — te priznaje samo za shodno passivno opiranje, kao što to činiše Apoštoli gospodnji i mučenici davno prošavših viekovah pa i mnogo docnije toli često kršćani proti očito nepravednim zahtievanjem svojih glavarah, sjećajuć se rieči svete: „Boga moramo većma slušati, nego ljude“ *), pa „nestrašite se onih, koji tielo ubiti mogu, al duše nemogu.“

Tako isto zapitano je, jeda-li se ovakovu kralju jošte danak plaćati ima, budući bi se s njim za zločeste svrhe poslužiti mogao. Ja mislim, da što da mora, jer kralj može zlorabiti danak, u podanikah pako izvjestna je vaviek dužnost svomu kralju porez i danak plaćati, služio se on njim na zlo ili neslužio. Niti se ovim plaćanjem upravo i neposredno dioniči zločin, s kojega je veliko izobćenje izrečeno, pa i ako bi se sbilja nješto odanj za polučiti zločin upotrebilo. Kršćanin katolik namiruje kano dobar podanik pošteno svoje daće, oslanjajuć se na sviest onih, koji državom vladaju ili bar nje nadgledaju, da će ih na dobro rabiti. Crkveni zakoni u ničem neglase, što se nebi s ovim odgovorom na pomenuto pitanje podpunoma slagalo.

Druga pitanja, koja bi se predložiti mogla, lahko ćeš riešiti, ako nacrtana načela dosliedno rabio budeš.

Čuje se takodjer popitkivati, jeda-li je ova kazna vremenu shodna i hoće-li što hasniti, budući ljudi danas u prosvietljenoj dobi slabo ili ništa za izobćenje nemare. Mi bi rado vidjeli, ako sbilja na to dodje, — kao što je došlo, jeda-li je to takovoj vladi baš sve jedno, kao što se to misli, da sviet danas vjeruje. Ako je tomu tako, da danas sviet više ništa nehaje za izobćenje crkveno, to takova vlada može ovo izobćenje bez ikakove brige proglasiti dati. Pa misli-li itko, da će ona to učiniti? A ako toga neučini, zašto se tomu opire? Dàkako, jer jošte ima svieta, pa ne malo, koj tu stvar toli hladno neprima. A tko je taj sviet? E — veli se — to su bene katolici. To ti ga. Katolikom, koji katoličke sviesti još posve neizgubiše, izobćenje crkveno jošte nješto vriedi. Nu nitko i nezahtieva, da židovi ili protestanti katoličko izobćenje uvažavaju; ovi će dàkako reći: to nije ništa, toga se nebojmo. Njihov je odgovor za čas gotov: ja do toga više ništa nedržim, dakle nikomu neće bit do toga stalo. Nu da su katolici tolike bene, da bi se od židovah i protestantah poučavati dali, da-li izobćenje crkveno išto vriedi, i njihovu rieč uvažavali, dakle od židah i protestantah slobodno se ravnati dali, što bi u crkvi katoličkoj, kojoj je sam Bog početnik, vriedilo, što-li ne, to je velika opakost, žalobni znak vremena, to je prava rugota, koju na katoličku crkvu bacaju. Pa pitam nadalje, može-li to sbilja sve jedno biti, ako tko milostnih sredstvah, koja je sam Bog u katoličku crkvu shranio, prima ili neprima? Ama kako će bez molitve blagoslov Božji u pomoć prići pojedinim, kako obitelji, pa kako državi? Kako će si čovjek bez Božjih milostih blaženstvo vječno steći, kad je Isukrst ova milostna sredstva baš za naš spas ustanovio? Al dàkako, gdje se niti u neumrlu dušu, niti u vjekovito spasenje, niti u božanstvena milostna sredstva, niti u moć molitve, niti napokon u podieljenu

---

onaj, koj se izpovjedio) očito dopustio, nikakove porabe činiti nesmije, čim bi doznano iz izpoviedi izdati ili pokornika osramotiti mogao, s toga se svećenik nemože polag onoga, što je o ovakovom slučaju jedino u izpoviedi doznao, prema možda izobćenu ravnati. — Što se pako tiče struke vanjskoga prava, to spada na biskupa, koj u svojoj biskupiji po najprije oblast sudbenu u vanjskom ovršava, po okolnostih izjaviti, koji su pojedini ovakovim obćim inobćenjem sgodjeni; nu i ovdje se po sebi razumije, da biskup u tom poslu uvažavati ima izjasnjenja i upute papine, koj je jedini pravi tumač (authenticus interpres) lista svoga i skupa vrhovni crkovni sudac: ovo tumačenje i naredba biskupova nek svakoga svećenika u biskupiji rukovodi, bilo to pri obavljanju službe Božje ili isključenju njekojih od iste, bilo pri dopustu ili zabrani crkvenoga pokopa. — Bjelodano je, da u ovakovih stvarih obzirnim i opreznim biti valja. Primjer papin, koj po nauku Isusovom i apoštolskom s tolikom umjerenošću i ljubeznom ozbiljnošću postupaše, nek je svakomu za ravnanje pred očima, neka svakomu ogledalo i zviezda predhodnica bude.

*) Razumije se, ako on svetotajstvo pokore zaprosi, da ga nitko neće bezuvjetno odpraviti, nego ovdje se najprvo pita, jeda-li je pravo skrušen, ili pak ne? U prvom slučaju mora se prije svega udariti putem po crkvenom redu, da se odriešenje zadobije, u drugom pak slučaju mora se dàkako odpraviti.

*) Zapovied Božja glasi: „ne ukradi;“ pa ako proti tomu zapovied čovječja glasi: „Pomozi mi plieniti i krasti po državah,“ to zna kršćanin, komu će se pokoriti.

Digitized by Google

sv. Petru i njegovim nasljednikom moć vezati i razvezivati nevjeruje, tu je bora mi lahko u moć i značenje crkv. izobćenja nevjerovati. Tko u suprot kao pravi kršćanin katolik u ove stvari jošte vjeruje, može samo onda važnost crkv. izključenja zanijekati, ako o ovih istinah ništa nemozga, ili ako mu manjka duševna snaga i prosvjeta, da iz njih potrebite zaključke izvadja.

Al ako tko dalje reče: ama kralj je već poradi svojih prvašnjih crkveno-grabežljivih činah u izobćenje pao? Dobro, ako je sbilja tako, to ga je ipak moći s nova zločina na novo tako kazniti, i to rekši mu, da je on sada ne samo po onom starijem razlogu, nego i po ovom novom iz crkvenoga družtva izključen; odkud važna praktična posljedica, da nemože prije, nego obojim zločinima zadovolji, ili bar zadovoljštinu osjegura, u družtvo katoličke crkve primljen biti.

Na novo koga primiti — što biva po podieljenom odriešenju od izobćenja — može navadno onaj, koj je izobćenje izrekao; dakle papa, ako je on izrekao, tako isto i biskup, ako je on sám izrekao. Al može povlašćenik za odriešenje drugoga biskupa ili svećenika za to opunomoćiti, koj to onda u ime njegovo čini. Dà, ako je sila, to jest u oči blize smrti, gdje već više papu ili biskupa zapitati nije moći, smije svaki svećenik ovakovo odriešenje pravo skrušenomu izobćeniku podieliti, da se duša njegova spasi, na što baš izobćenje smiera.

(Konac će sliediti.)

Dopisi.

Iz Prozorja, na 9. Lipnja. Dne 13. Svibnja t. g. istom je svečano blagoslovljeno povećano groblje ove župe po mnogozaslužnom kotarskom podjašpristu, velečast. g. Nikoli Havličku, premda odlučeno bijaše po prečastnom duh. stolu, da se taj svečani obred obavi još minule godine. Ali radi hrdjava puta nije bilo moguće to obaviti; budući da put onaj, koj vodi od župne crkve do groblja, takov je, da, ako ljeti opadne samo i malo kiša, jedva možeš do groblja obuven doći, a u jesensko, mokro zimsko (kakovo ovogodišnje bijaše) i proljetno doba ni nepomisli, da bi čižme iz blata izneo, jerbo te u to vrieme dobra dva posavačka vranca jedva iz blata izvuku. Nu dosta o tom, povratimo se k samoj svečanosti.

U deset satih krenusmo iz župne crkve svečanim obhodom s propelom uz pjevanje litanijah svih Svetih po školskoj mladeži do novoga groblja, koje bijaše tada polag obrednika blagoslovljeno, i tako priredjeno za počinak zemaljskih ostanakah čovječanskih; po dokončanom pako ovom sv. činu povratismo se istim redom u župnu crkvu, u kojoj mjestni duh. pomoćnik odsluži pjevanu sv. misu. Svečanosti ovoj blagoizvolio je prisustvovati presvietli g. grof Stjepan Drašković, pokrovitelj ove župe, koj nijedne crkvene svečanosti nepropusti, te svojim nabožnim življenjem svakom prigodom javno pokazuje, da je vriedan sin sv. matere crkve, i kao takov mnogomu našemu prostomu plemiću ili vlastelinu na uzor služi. Izmedju odličnijih prisustvovahu toj svečanosti i sljedeća gospoda: Franjo Štiglic, c. k. satnik u miru, Ivan Mikšić povjerenik cestah i Antun Engelsfeld, vlastelin, koja trojica takodjer svojim marljivim pohadjanjem službe Božje mnogim na izgled biti mogu. Od strane občinskoga ureda prisutan je bio samo glavar občine, Stjepan Makovica. Šta se pako puka tiče, toga je došla tolika množina obojega spola, da ju kroz tečaj od triuh godinah, što ovdje službujem, još nikada u prostu nedjelju u tolikom broju vidio nisam, budući tu bijaše puka iz svih selah, a to će mnogo reći, jer znaj čitatelju! da su u ovoj župi područna sela udaljena od župne crkve i na milje, a k tomu još i hrdjavi putevi. Ovo množtvo puka kod te svečanosti može svakomu za dokaz biti, da naš nepokvareni puk još i sada u ovo pokvareno doba rado sluša glas svojih duhovnih pastirah. — S ovim mojim dopisom nisam naumio nikomu se ulagivati, ni koga vriedjati, već sam samo naumio iznieti djelo na vidjelo, te tako svratiti pozornost onih, kojim je vlast i moć u rukuh, da nastoje o tom, neka gospoda častnici, koji med prostim pukom žive, istomu prednjače ne samo častju i odorom, već i dobrim izgledom, ako žele, da puk nezamieni vjeru za nevjeru. U to ime Bog pomozi! *J. H*

Iz Moravske, 11. Lipnja 1860. Štovanim štiocem Vašega crkvenoga časopisa biti će valjda drago, uzčitav koju istinitu viest o crkvenom životu u Moravskoj, buduć da viestih od ovuda u njem nečitam, a mi katolički Slavjani trebalo bi ipak da više marimo za preporučivanu liepu „uzajamnost.“ Vaš me list upravo veseli, te mogu reći: mi Moravci i Česi u obće dielimo žalost i radost svoje južne braće baš bratinski. Nije ni čudo; jer kršćani smo, a opet smo u rodu po krvi i jeziku, te kršćansku ljubav još bolje podpiruje ljubav rodna. Nije krv voda. Viesti iz Turske mi ovdje jedva čekamo, te od srdca žalimo u Bosni stradajuće kršćane.

Hvala Bogu u Moravskoj od njekoliko godinah javlja se crkveni život. Skorašnja tisućoljetnica (1863) naših moravskih apoštolah neće nas zateći nepripravne. „Dědictví sv. Cyrilla a Methoda“ u Brnu ima jur preko 9000 članovah, i daje puku svake godine dobrih, um i srdce plemenećih knjigah. Srdce nas boli, što mnogi Slovaci neće da popuste od svoga slovačkoga narečja, te ga podlože občenitomu književnomu — českomu jeziku, već tako dobri i pobožni puk slovački odvraćaju od spasonosne sloge. Naš pobožni puk grne u dugih povorkah na ono posvećeno mjesto, gdje njekada dva brata Grka: Cyrill i Method pokrstiše silnoga kralja Svatopluka, i predjom nam poganom počeše navieštati evangjelje. Na Velehradu, gdje sv. Cyrill njekad sagradi i posveti prvu kršćansku crkvu u Moravskoj, plačemo sad mi Moravci na grobu sv. Methoda nezahvalu prama svojim dobročincem.

Digitized by Google

Štovanje sv. pape i mučenika Klementa, koga moći naši narodni apoštoli donesoše sa sobom iz Krzoneza u Moravsku, te njemu na čast podignuše crkvicah, a kašnje ga odavle prenesoše u Rim, ponovilo se je u moravskom puku. Za tisućoljetnicu našašća sv. tiela Klementova, koju ćemo slaviti eto već dojduće godine, dižu se sad nove crkvice: tako n. p. u Brnu uz zavod za „neobskrbljenu mladež," a to sve od milostivih prinesakah, na čem prva hvala budi neutrudivomu svećeniku i književniku, g. Ignacu Wurmu. Radi se sad svojski i o tom, da se zavede katolička „Matica," kojoj bi bila zadaća njegovati književstvo s crkvenoga gledišta, da nam se nebude trebalo braniti od bezbožnih i protukršćanskih spisah, kako se sad već moraju katolici po Njemačkoj. Pjesnik na glasu, prof. Sušil, daje u sviet 3. izdatak svojih prekrasnih „Hymny církvení," kojemu prida takodjer obširan životopis sv. Klementa. Sušil prevadja i „novi zakon," a tako će izići i novi Kancional (pjesmovnik), da u crkvenih pjesmah u Českoj, Moravskoj i Slovenskoj bude sklad. Napjevi nalikovati će staromu slavenskomu koralu; a naši skladaoci g. Křižovský i moja dva brata: Josip i Ivan Chmelíček skladaju jih drage volje u glasbu. Dr. Bilý razjašnjuje u svojoj crkvenoj povjestnici istinito mnogo toga, što tudji pisci zlorado izkriviše; a Walouchov „Životopis sv. Ivana Kapistrana" jest izvrstno, za nas Slavjane prevažno djelo. U njem ima navodah i izvorah u obilju.

Po većih i manjih gradovih opet dižu se djetićke družbe i obrtne učione, a njih sad u ovo vrieme treba; jer prije svega radi se o tom, da se uvede pravo po katoličku obiteljski život. U Prerovu (Prerau) diže se po naredbi visokoč. olomučkoga nadbiskupa slavenski ženski samostan, gdje se moli českim materinskim jezikom. Tim su unj otvorena vrata i Moravkam neznajućim njemački, dočim prije u samostan primahu samo djevojke posve vješte njemačkomu jeziku. Njemština bijaše tu conditio, sine qua non! — Nadamo se, da će nam milosrdnice u Prerovu našoj slavskoj okolici do skora biti to, što biti imadu. Milosrdnice se s prvine odgojivahu na francezku, kašnje uvidješe, da jim valja znati i njemački, a napokon domisliše se hvala Bogu jedva jedvice, da je od nužde i slavenskomu djetetu imati odgojiteljicu Slavjanku, a Slavjanu na čas smrti angjela, da ga tješi njegovim jezikom.

Dovršujem ovaj prvi dopis zavjeravajuć se, da ću, bude-li štiocem Vašega cienjenoga lista drago *), izviestiti još što o našem Velehradu — moravskom Jeruzalemu — i zanositih proštenjih, kamo ove godine grne puk sa svih krajevah Moravske. Valjda će jugoslavjanskoj braći biti milo čuti što više i o blaženom našem zemljaku Sarkandru.

Miroslav Chmelíček,
duhovni pomoćnik u Želeticih u Moravskoj.

*) Sigurno! i zato Vas liepo molimo, da Vaše dopise nastavit izvolite *Ured.*

Viestnik.

Iz Zagreba. Na zajam papinske države podpisala su, i podpisane novce podpuno položila dosada u zagrebačkoj nadbiskupiji sljedeća gospoda:

Nj. uzoritost g. kardinal Gjuro Haulik	20,000	fran.
Preč. Stjepan Pogledić, predst. i župnik .	100	„
„ Franjo Gašparić, kanonik	100	„
Veleč. Karlo Dojković, profesor	100	„
Gospoja Jelena Dojković	100	„
Gospodin Stjepan Sinković	100	„
Preč. Luka Petrović, opat i kanonik . . .	100	„
Veleč. Karlo Jaugcer, župnik u Petrovini .	200	„
„ Franjo Huszár, podarcidjak. i župnik u Cirkvenom	100	„
„ Stjepan Foky, podarc. žup. u Prelogu	100	„
„ Franjo Barišec, zapisatelj nadb. stola	100	„
„ Luka Rumpler, podj. ť žup. u Dubravi	100	„
„ Pavao Travenšćak, župnik u Leskovcu	100	„
„ Karlo Haukovec, župnik u Bukovcu .	200	„
„ Jakob Cerovski, „ na Bistri . .	100	„
„ Stjepan Vuković, „ u Ivancu . .	100	„
„ Svećenstvo moslavačkoga kotara ukupno *)	200	„
Preč. g. Petar Šattvar, opat i kanon. štioc	300	„
Ukupno	22,200	fran.

Priobćujući ovaj posljedak dosadanjega podpisivanja na papinski zajam u nadbiskupiji zagrebačkoj, želimo, da se i ostali, kojim je moguće, pozivu sv. otca, a preporuci i sjajnomu primjeru svoga vrhovnoga pastira neogluše, već podpisi svojimi na rečeni zajam i privrženost svoju prema sv. stolici, i sinovsku ljubav prema sv. otcu činom zasvjedoče. Tomu ima jošte prilike, budući je po razpisu rimskoga financijalnoga ministarstva od 25. Svibnja t. g. radi odvlake, što se je kod oglašivanja i razprostiranja papinskoga ručnoga pisma i pravilnika ovoga zajma dogodilo, podpisivanje na isti zajam produljeno do 15. Srpnja t. g.

— U ovdašnji samostan milosrdnih sestarah došla je nedavna slezka grofica Neuhaus s nakanom, da u njem vrieme kušnje probavi, te u isti red stupi.

Iz Praga. Dvanaesta glavna skupština katoličkih družbah u Austriji i Njemačkoj držati će se u Pragu od 24—27. Rujna. Od ministerstva je jur izprošena dozvola, a već se na sastaništu sprema sve, što za nju treba.

Iz Freiburga. Iz dobra izvora zna se, da je privremeni poslovodja ministarstva za vanjske poslove, ministar pravosudja Stabel papinskomu poslaniku u Mo-

*) Obveznicu poklonilo je svećenstvo preč. kaptolu sv. Jerolima u Rimu. Svećenstvo istoga kotara sabralo je g. 1856. medju sobom 50 for. sr. i poslalo ih za odkup jednoga crnca. *Ured.*

Digitized by Google

nakovu, knezu Chigi-u, poslao službeno izvješće o sudbini konkordata. Pripovieda se, da je ovaj to izvješće poslao u Rim, i od onuda dobiv odgovor priobćio ga badenskomu poslaniku u Monakovu, baronu Berkheimu. Berkheim upita se kod svoje vlade, smie-li poslati taj odgovor, ili ne. Poslavši ga on po želji u Karlsruhe, odgovori nanj ministar Stabel odlučno, a vele, da je sklopljenje ugovora ozvao nezakonitim činom. Misli se dakle, da je prekinuta razprava s knezom Chigiom, te će se razpravljati izravno s Rimom. Da se neupuštamo dalje u ugovor, Bog i duša, zlo je po vladara, kad mu ministar proglašuje nezakonitim državni ugovor, koj potvrdi sam vladar po svom prijašnjem ministru.

Iz Holštajna. Katolici trpeći mnogo prizvaše se na lanjski državni sabor. Grof Hahn preda njihovu molbu i stade ju braniti; ali budući u čitavu saboru sam on katolik, nedobi nijednoga pristaše. Odakle tolika nesnosljivost? U njekih i to većim dielom s neznanja, a u drugih s pohlepe za dobitkom. Holštajncu nije ni zamjeriti, što mrzi na katolika, kad ga jedva drži za kršćanina. Kriva je tomu obuka; jer što se tiče katolikah, ona se može nazvati upravo tupilom. Da je tomu tako, evo sljedećega primjera. Versman, propovjednik u Itzehoe, branitelj luteranizma, a kao takov naravno na saboru katolički neprijatelj, izdaje časopis, te u njem piše svakakvih ludorijah proti katolicizmu; pa ipak taj gospodin gradi se učenim. Njekoj katoličkoj učiteljici dojde slučajno u ruke list, pa razsrdiv se na onu, kako ona reče, opakost, a mi velimo radje na neznanje — kupi katolički katekizam, te ga pošlje gospodinu propovjedniku s molbom: neka drugi put, ako bi mu se još kada pohtjelo pisati o katolicih, prouči prije katekizam. Ta holštajnska nesnosljivost može se protumačiti i tim, što luteransko duhovničtvo ima pretežnu moć. Oni imadu bogate dohodke, mnogo djece a prazne crkve; pa mogu davati djecu u nauk, a ona jim postaju većinom častnici. U svom Holštajnu neima većega častnika, da nebi bio propovjednički sin, ili sin njegova zeta ili mu netjak; a težko bi našao većega častnika, da bi sina imao propovjednika.

Na posljedku treba znati, da tomu progonu nisu krivi Danci. Oni guše u Holštajnu njemštinu, a Holštajnci katolike; ali nijedno nije plemenito.

Iz Turina. Povodom dogodjaja, što fiorentinski nadbiskup po „kaznovitoj slaboći“ u crkvi dočeka i pozdravi kralja Viktora Emanuela, razposla papa na talijanske biskupe pismo s naputkom, kako se imaju vladati za ovoga zla vremena. Svećenstvo, veli se u tom pismu, neka pokaže svietu, da se za pravednu i svetu stvar neplaši, ako do toga dojde, ni mukah, i da mu je u prkos prietnjam i nasilju pravilom crkveni propis i svoja sviest. U državah, kojimi vlada piemontezki kralj, trpi crkva nasilje, kakova ni u najgora vremena nepamti sviet. Sveti otac neimajući za sada druge pomoći, da proti njemu obrani crkvu, svjetuje biskupe, ako nemisle izdržati nasilja, da ostave biskupije te dojdu u Rim čekat do bolje sgode, jer da će crkva tim manje štetovati, nego da njezino svećenstvo narinutoj vladi, ako i primorano, poda njeku vrst zakonitosti. Koliko je pismo važno, vidi se, što su počeli u Toskani i Romanji zatvarati višje crkvene dostojanstvenike.

— Stoženik Corsi zatvoren je još i sad ovdje u misionskoj kući; jer on neće nikako da si odabere mjesto, kamo bi ga prognali. Vlada s toga dati će ga silom izpratiti preko medje. Glavni vikar u Bolonji mons. Ratta prognan je jur. Ministar Farini vojuje jednako proti svećenstvu; ovih danah zatvoriše u Genovi dva propovjednika, naime o. Bettia i o. Ponti-a. Jedne subote rupi do dvadeset momakah od policije u gojilište D. Bosca, ravnatelja zavoda za neobskrbljenu mladež, potraže mu svu kuću, i na zadnje zapišu, da nenajdoše ništa osobita. Takove se kućne iztrage osobito rado drže u Fiorenci, Bergamu, Kaneu, Karinjanu i drugih mjestih u stanovih svećeničkih i samostanih. Gdje je koj svećenik u državnoj službi, skida se s časti. Uslied kraljevske naredbe od 24. Svibnja skidoše u Bolonji s časti učitelje na sveučilištu i kanonike Golfini-a, Tedeschi-a i Chelini-a, a i po starih pokrajinah to isto čini vlada. Nemareć za pridružbu Toskane s Piemontom i već proglašeni ustav, bani se Ricasoli kano da je glavom gospodar u zemlji; tako n. p. kako donese „Monitore Toscano,“ svrže o svojoj glavi učitelje na sveučilištu u Sieni — kanonike.

— 27. Svibnja. Jučer zatvoriše iznenada odlične svećenike, gospodu Portasi-a, Sapelli-a i Gianoglia, protraživ jim prije stanove. Zatvaraju se pako svećenici, što su se u Piemontu dogovorili, da nepjevaju više, kako bijaše prije navada: Domine salvum fac regem.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Gosp. Lavoslav Gorenec, bivši vojni duhovnik kod regemente nadvoj. Leopolda, postao je kateketom u višjem vojničkom odhranilištu u Kamenici kod Petrovaradina. — Preminuo je g. Josip Eiler, župnik u Bebrini. Tamo je odredjen za župnoga upravljatelja g. Josip Smiljanić, bivši župni upravljatelj u Kobašu.

Poziv na predplatu.

Gospodu (p. n.), kojoj će koncem tekućega mjeseca Lipnja dospjeti predplata na „Zagrebački katolički list,“ molimo učtivo, da nanj za drugo polugodište čim skorije predplatiti izvole. Polugodišnja predplatnina iznosi za one, koji si sami po list pošiljaju, **2 for. 50 nov.** a za one, kojim se dostavlja poštom, **3 for. 15 nov.** vr. au.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 26. U ČETVRTAK 28. LIPNJA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Judina kesa.

Od *Z. Niemčića.*

II.

(Konac.)

Vidjesmo već, koliki su jadi obstupili Judu prije nego je došao u starješinah tražit pomoć; — a dobiv od njih tako osoran odgovor, pomuti mu se na novo mozag. Kamo je svrnuo okom ili mišlju, sve mu se činilo, da će sada nanj udariti — neumolnim nebom, uznesav nanj čemeran pogled, da sievaju munje i tutnje gromovi, zemlja da zieva, te će ga sada proždrieti, u savjesti da mu grebe krvavimi nokti na stotine srdah. Mrmljajuć ono Jobovo (3, 3.): „Nebilo dana, u koj sam rodjen, niti noći, u kojoj se reklo: začet je čovjek," već je prihvatio ličinu ili uže. No prije nego propade, razmotrimo još malo, kako je i zašto toli grdno pao. Svakomu griehu prvo je djavolska podniet; za njom, kad ju nastanimo, sliedi naslada; ovu, ako se je brzo neokanimo, izmieni privoljenje; onda čin; iz više putih ponovljena čina polieže običaj, koj projde u narav; najposlje iz svega toga izrodi se okorjela i na svaku opačinu sklona volja, koje nemogu odvrnuti ni pakao ni prietnje, ni ikakove kazne. Pamet obuzme i zasjeni gusta tama, a srdce otvrdi kao živac kamen, — tu su badava svi propovjedniči, sve nabožne knjige, što takvomu rivaš u ruke, badava ga zaklinješ mukom i smrtju Isukrstovom, badava nagovaraš na svetotajstva. To će sve izsmjehivati, pak nastoj još časak oko njega, odkrhnuti će ti i neugodna štogod. — Juda je samo jednom prodao Isukrsta, pa je za uvieke poginuo; a griešnik koliko putih ga težko uvriedi, toliko ga putih proda; pa ne samo da bi se pobojao, nego se ruga. Ali će dojti vrieme, gdje će se i bolje smesti od Jude, o kom evangjelista u kratko zabilježi: „Bacivši srebrnjake u crkvi izidje, i otide te se objesi," bilo na smokvu, kako dokazuje Beda, ili na bazag, kako hoće drugi, svejedno je — zao plod je donielo ono drvo. Sv. Petar u svom prvom govoru, gdje je po uzašašću Gospodnjem na Judino mjesto stavio drugoga apoštola (Čin. Ap. 1, 18.), veli o Judi: „Objesivši se puče po sriedi, i izasù se sva utroba njegova;" nu tim nereče, da je kojom drugom smrtju poginuo, već samo popunjuje prvo izvješće; pukla je naime ličina, a trupina pade i razpara se o stienje *). Jaoh Judo, nečuo ti sviet imena! bio si izabran apoštolom, uzet medju učenike, postavljen gospodarom primiv sve milosti kao i drugi apoštoli, pak uza sve to

Crknuo si na visini;
Jer te zemlja nehtiè na se:
I tva duša speta u tmini
Silno utrobom prohrva se,
Jer ustima nesmiè, koje
Svoim cjelovom Bog tegó je. (Uzd. Man.)

No neima-li i danas dosta ljudih Judine kese? — Ima, žalosti moja, ima; njegovih trideset srebrnjakah gospoduje i sada svietom, pak što trideset neuzmogne, to može tri sta; što neučini tri sta, to učine tri tisuće; a gdje i to nije dosta, tu priskoči trideset tisućah. Za takovih trideset srebrnjakah prodaje nevriedna, kamena mati nevinu kćercu **); pa koga je prodala do same nevinosti Isukrsta? Za tri sto srebrnjakah prodavaju za dobitkom pohlepni knjigari i piskari vjeru i poredak; koga drugoga prodavaju do Gospoda mira, Isukrsta? Za tri tisuće srebrnjakah koliko jih neproda svoje duše? — Koliko ima i dan današnji svake dobe, spola i staleža Judinih ustah i jezika,

*) Wetzer u. Welte: Kirchen-Lexicon kod rieči: Judas.
**) Veith: Die Leidenswerkzeuge Christi.

Digitized by Google

gdje jedan drugoga opada i podkapa za koj srebrnjak, za koje mjestance u službi? U istih odhraništih dopuštaju često dotični odgojitelji, da jim se djeca na sámu i po tiho pritužuju i ogovaraju. Koliko tim zla prouzroče, svatko sám lakše uvidi, nego da to ovdje potanje opisujem. „Zloba je u čovjeku," veli jedan učenjak, „ostala od Adama," te će takova djeca, samo da se bolje priljube svojim odgojiteljem, do koj čas i laži govoriti o svom drugu, a priučiv se tomu, ostati će jim i do vrstne dobe i do skučene starosti; jer što dikla navikla, to nevjesta neodviče, i vuk samo dlaku mienja a ćudi nikada, govore naše mudre poslovice. Svaki dakle odgojitelj, bilo to kod malene djece, bilo kod vrstnijih mladićah, želeć predusresti to veliko zlo, nikad nebi smio na sámu osluškivati kojekakve trice i pritužbe; — što tko ima, neka otvoreno kaže. K tomu zna biti i takovih odgojiteljah, koji doušav kakvu pogrešku o kom gojencu, nerješuju umah stvari, već nabiraju i otežu na mjesece, a kadkada i na godine; za koje vrieme onakovi ulagivaoci doglašuju svaku malenkost s dovoljnimi nadostavci. Kada pak izajde djelo na vidjelo (jer se zaklela zemlja raju, da se sva otajna znaju), zamrze se mlada još srdca ljutje, nego da su se gdje nožî klali, i ta mržnja ostaje više putah do tamnoga groba. Tko je tomu kriv? — Najposlje i sámi odgojitelji mrze se kadkad i zlobe na očigled svoje gojenčadi, radeć javno jedan proti drugomu. Pak zar će takovi, učeći podhibnost, huljenje i mržnju, dići na noge iskrene i vriedne članove čovječjega družtva? zar nije kod njih zla ćud najveće zlo na svietu? —

Ali Juda je i samokrvnik. Groza i užas! najstrašnijoj smrti pao je nesretnik u pandže. Nije-li skrajna ludost pomisliti, da je moći jednim griehom drugi uništiti? Ako je komad biela platna na jednom mjestu zamrljan, zar će se tim očistiti, ako ga novimi mrljami zamažemo? Ludi čovjek učiniv sam sebi krv satariše najljepši Božji dar na zemlji: čovječji život; no ako i ubija tielo, ostaje mu duša, ta varnica i prilika Božja, kojano je neumrla. Gdje je tko, koj si može reći: „Ja sam skroz osvjedočen, kad nestane moga životinskoga tiela, da će nestati i ove sviestne moći, koja me upravo čini čovjekom." Ako i veli tako, laže; toga bo nevjeruje. Jer što veli razum? Zar neuvidja razum svojim očima, da su sve stvari na svietu, živuće i bezživotne, od premudroga Stvorca za to stvorene, da postignu svoju svrhu; samo čovjek, to završno udo ove zemlje, da bude na najužem stupnju u svom duševnom naobraženju? Da je čovjek puka životinja, postigao bi svrhu kao i druge životinje — — a Stvorac. urediv sve tako liepo, da svaka stvar do jedina čovjeka može doprieti do svoje svrhe, bi-li bio mudar? Da je on čovjeka na nješto opredielio, a nedao mu svojstvah, kako će to opredieljenje po njegovoj zapovjedi usavršiti, zar nebi bio nepametan i nesavršen? a toga nesmiemo o njem reći, jer je on najmudriji i najsavršeniji. Dakle budući su čovjeku preuzke sve granice u ovom životu, da dostatno usavrši to duševno opredieljenje, mora i dalje trajati, t. j. naša duša, ta sviestna moć, mora biti neumrla, da postigne zadatu si svrhu, da bude naime sve savršenijom i po tom sve sličnijom Bogu.

No neka stoji razum svojimi razlozi i dokazi za neumrlost duše, te popitajmo, što veli um, ćut naime ćudoredna? „Čini dobro, bježi zlo; gori je sudac i to pravedan, koj nagradja svaki dobar čin, a kazni svaki zao." Za tu nepovredivu i vječnu, kao što je vječan sám Bog, istinu stoji naša savjest. A sudara-li se uviek naš život, ovdje toli tiesno ogradjen, s izrekami razuma i sudom savjesti? Je-li uviek nesretan onaj čovjek, koj izvrgne iz pameti Boga? Trpi-li uviek pečal, tko tlači kriepost? Sievaju-li naviek munje i udaraju-li gromovi nad glavami zlikovacah? — Ili opet, je-li za vaskolik život blažen, koj sve svoje, pače što mu je najmilije na svietu, žrtvuje krieposti i na dobro bližnjemu? Zar se razdvaja i neupaljuje buktajući plamen, kad skoči nesretna mati u vatru, da spasi život svomu jedinčetu? — Tiesno okovani ovaj život o drugom nas poučava! Prečesto vidimo, gdje dobri pate, nabožni plaču, najbolji ljudi gdje se s krajnom nevoljom bore, dočim zločinci u izobilju i razbludi plove. Pak je-li onda istina, što um govori: „Na nebu je pravedan sudac, koj dobro nagradja, a zlo kazni?" Jest, istina je! to je upravo najjasniji dokaz za neumrlost duše, jer je ona za kriepost i svetost, pa s toga ovdje i trpi više putah, dok se opačina nadvladav ju nad njom šepiri i veseli.

Ali ostavimo i ove i ovim slične dokaze za neumrlost naše duševne i sviestne moći. Neveli-li nam još nješto, da naša duša i po tjelesnoj smrti živi? Pogledajmo malo dublje u vlastito srdce: nestoji-li u njem plamenitimi slovi upisana želja: „Ti si čovječe za to od svoga Stvoritelja stvoren na sviet, da budeš sretan!" Pak zar su svi ljudi, kojim je u srdcu upisana ta želja, u istinu sretni? Zar je sretan onaj, koj u jadu i nevolji kuka kroz cieli život? Je-li onaj sretan, koj razklamitane duše i sakata tiela, odkako ga je majka rodila, boravi kukavne danke? Ili je nebeski otac, kao najveće dobro, samo sretnim dobar otac, a ne i nesretnim? Tà on bi bio nesmiljen samosilnik, a ne dobar otac, da je samo usadio i uvriežio

Digitized by Google

u čovječja srdca toliku želju za srećom, a nepustio joj niknuti i procvasti. Mora dakle naša duša da je neumrla. — Što indi smiera takav čovjek, koj je nakan vlastitom rukom ubiti svoje bitstvo? Tà on nije stvoren samo za ovaj sviet; on je po svom duhu neumrl, a što je neumrlo, neda se usmrtiti; — samokrvnik dakle nemože uništiti svoga bitstva, budući mu duša oddieliv se od tiela živi na vieke. Možda misli takav nesretnik, da će učiniv sam sebi krv izbjeći sramoti? Sramota će ostati iza njega, kao što ostaje i iza Jude kroz 19 viekovah; s užasom bo spominje sadašnji naraštaj to odurno djelo, i s užasom ga pripovieda potomstvu. Ili misli takav jadnik, jednak Judi, izbjeći pravednu kazan? Zar uzeti komu život nije ovdje najveća kazan, koju sviet može dati? Pak zar će ga minuti kazan, što ga čeka onkraj svieta; što će se sakriti pred sveznajućim i posvudnim Bogom? Neće, neće! Pogubiti dakle poput Jude sam sebe užas je nada sve užase, strahota nada sve strahote, opačina mrzka cieloj naravi, grieh najveći već i s toga, što se nemože okajati; a grieh neokajan neoprošten. — Nereče bo badava sám božanski Spasitelj: „Sin čovječji ide, kao što je pisano za njega; ali jao onomu čovjeku, koj ga bude izdao; bolje bi mu bilo, da se nije rodio onaj čovjek.“ Valja dakle da se dobro uzmu u pamet svi oni, koji se previše kine za kesu, za ništetno blago ovoga svieta; jer će jih na jedared ta njihova ljubimica rinuti u sdvojnost, a ova u vječnu propast.

Crkveno izobcenje s posljedicami svojimi.

Po Dru. Josipu Fessleru priobćio *N. V. Sriemac.*

(Konac.)

Zaključujem — veli veleučeni muž — razpravu ovu s njekimi primjeri iz staroga, srednjega i novijega vieka; o Teodoziju Velikom, k. Henriku IV. i Napoleonu I.

Medju prvimi kršćanskimi cesari staro-rimskoga carstva zauzima Teodozij I. vele znamenito mjesto. S velikimi svojstvi skopčao je on mánu žestoke, naprasno srdite ćudi. Tako je jednoć (g. 390) radi prouzrokovane mu uvrede u Solunu gradu za prva gnjevna uzkipa mnogo ljudih bez razlike dužnih i nedužnih pogubio. Za malo evo ga u Milanu, gdje je baš onda glasoviti Ambrozij biskupovao, pa htjede tamo kao obično svetoj službi prisustvovati. Kad je crkvi prispjeo, stupi pred njega pri crkvenih vratih biskup Ambrozij, te mu zabrani važnim govorom *) — napomenuv očito primljenu po Bogu moć riešavati — ulaz u crkvu s ubojstva, čim se okalja. Pun žalosti obrnu se kralj, te osta osam mjesecih pokoru čineć izvan občine crkvene. Nakon toga slavit će se velika božićna svetkovina, a car još uviek tužan i jadan sjedjaše u svom dvoru, te se tužjaše pred svojim vjernim slugom Rufinom: „Svaki prosjak može danas crkvu polaziti, za mene je crkva kao i nebo zaključana; jer dobro ja poznajem rieč Božju: Što svezali budete na zemlji, to će biti svezano i na nebu.“ Rufino postiže, da mu je bilo moći k biskupu poći, i odriešenje zanj zaprositi. Odgovori mu cesar. Nećeš uspjeti, ja svakako uvidjam, da je kazna, pod kojom čamim, pravedna, a Ambrozij nije onaj čovjek, koj bi s obzira na cesarsko veličanstvo Božji zakon povriedio.“ Po silnom Rufinovom moljakanju dopusti mu cesar da pokuša, te počekav na uspjeh ovoga poslanja, podje u sladkoj nadi put crkve. Ambrozij mišljaše, da cesar kani silomice u crkvu uljezti te spreman krajna za ljubav Božje zapovjedi pretrpljeti, ako bi se cesar silom poslužio, primi ga u njekoj pobližjoj crkvenoj sgradi strogim slovom. Al cesar skrušen i ponizan odgovori: „Jedino te prosim, da me odrieši, i da mi ti, gledeć na milosrdje našega občega Gospoda na nebu, vrata crkvena opet otvoriš.“ Biskup ga upita: „Kako si se ti za tvoj veliki zločin pokajao? Kakvi si liek za rane tvoje rabio?“ Cesar odvrati: „Tvoje je meni liečna sredstva propisati, a ja jih dragovoljno primam, kao što mi dužnost nalaže.“ Biskup dakle Ambrozij naloži mu shodnu pokoru u ime zadovoljštine, odrieši ga, te ga opet primi u crkveno družtvo. Veliki Augustin, za onda učitelj u Milanu, živo opisuje, koli je vas kršćanski puk tugujuć dioničio djela od pokore velikoga cesara. To se sgodi za prvih vremenah, pokle su rimski cesari kršćani postali bili. Vrli je to primjer na jednom od najvećih vodjah i vladalacah, koga poviest pridjevkom Velikoga časti. Pripovjedjeni ovaj slučaj nije ga manjim učinio, dà što više veliki njegov značaj dobi njegovoj i došastim vjekovom u sjajnijem svjetlu pokazao. Kasnije, povukav se opet u svoj carigradski dvor, viknuo bi svojim iztočnim biskupom reći: „Ja znam samo jednoga biskupa, koj sbilja to ime zaslužuje; a taj je Ambrozij.“

Koliko se razlikuje drugi primjer u Henriku IV. (g. 1076.), koj je crkvenimi službami, biskupijami i opatijami sramotno tržio, pa ih ili po samovolji nevriednim dielio ili po svojih zaštićenicih za skupe novce prodavao (simonia) onim, koji najviše davahu, te postupanja ova nepristojno si poprimljenim uvodom u čast (investitura) s prstenom i štapom rek bi najvišjim auktoritetom opečatio. Lahko ćeš si misliti, kakovi ljudi tim načinom dospješe do biskupijah i opatijah, i kakovo se bezbožno gospodarstvo tim u crkvi izleglo. Tomu se na put stati moralo. Tadašnji papa Grgur VII. svjetovaše mlada i lahkoumna kralja opet i opet koli ljubeznivo, toli otčinski ozbiljno, te primi svaki krat najkrasnija obećanja. Nu to sve ostade bez popravka, staro gospodarstvo trajaše još,

*) Ovaj remek, živ ov govor dospjeo je do nas po njekom suvremeniku u Teodoret. Hist. Eccl. V, 18.

Digitized by Google

da bivaše sve pomamnije. Tada ga pozva papa k velikoj sinodi u Rim, da bi se opravdao. Sad mu posta mučnije, te on odluči papi preuzetnošću odoljeti. Brzo sabra on jednu stranku njemačkih biskupah (jer svi nedojdoše) u Vormaciju, nazva ih sinodom, te zahtievaše, da papu sbace. Razlogu ovoga zahtievanja lahko ćeš u trag ući, — da ga naime sbačeni papa već izobćiti nemože. Sabrani biskupi (bijaše ih do dvadeset) učiniše po volji kraljevoj, te kralj posla po svom poklisaru papi Grguru odluku o sbačenju, koja ovako počimlje: „Henrik po Božjoj milosti kralj Hildebrandu lukavomu monaku," i u kom kralj papi javlja, da je on (papa) odsudom kraljevom, i svih s njim sabranih biskupah izobćen *) i sbačen. Rimljane je kralj u posebnom listu potaknuo na neprijateljstvo proti papi. Posluhnimo njeka iz pisamah kralja Henrika. Papi pisaše: „Ja ti zabranjujem svaku i pojedinu papinsku vlast zapovjedajuć ti, da se papinske stolice odrekneš." Rimljanom pako crtaše: „Protjerajte ga (papu), ako svojevoljno nepodje." To se do dvadeset biskupah po kralju predvodjenih drznulo. Tim se papa vidio prisiljenim takodjer od svoje strane od Boga primljenu vrhovnu vlast odriešavanja u crkvi rabiti proti kralju, koj mu se toliko opiraše. Glasonoša kraljev nadošao u Rim, baš kad se velika sinoda sabrala, pred kojom se kralj Henrik izpričati imao. Ovdje bijaše više od 100 biskupah sakupljeno. U mjesto opravdanja naloži papi, da svoje izobćenje i svrgnuće proglasi. Mogaše-li ovdje papa i mnogobrojna sinoda jošte sumnjati, da-li ovakovi katolik zaslužuje, da bude izobćen? I eto tako bi papom i cielom skupštinom jednoglasno vrhu Henrika IV. svečano izobćenje izrečeno, ali bez svrgnuća. Što na to sliedjaše, imaše svoj temelj u tadašnjih državnih zakonih, polag kojih izobćenje težkimi gradjanskimi posljedicami praćeno bijaše. Kralj Henrik bijaše kao izobćenik na skoro od privržencikah svojih zapušćen, naime od kako je Vilelmo, biskup utrehtski, javni preziratelj izobćenja, što ga je papa izrekao, **) malo poslje grozno i u skrajnom sdvojenju život skončao bio, da se je Njemačka od jednoga kraja do drugoga s toga silno uzdrmala ***). Kralj ovako zapušćen razmišljavaše, da po državnih zakonih kraljestva svoga krunu nenadoknadivo gubi, ako nebi prije konca jednoga godišta, računajuć od dana, kad je izobćen, od izobćenja odriešen bio. S toga pohrli kralj u Italiju, da si ovo odriešenje izprosi. Našavši u tvrdjavi Kanossi papu, zaprosi ga, da izobćenje s njega snimi, što je i postigao, pokle se je — kao što je to po običaju tadašnjega vremena svaki izobćenik činio — djelom od pokore svojevoljno podložio i primjernu zadovoljštinu obećao. *) Malo poslje zaboravi se svoga obećanja, te s toga bude opet izobćen, čim se u Njemačku puno biede i grozna smutnja uvukla. On skonča život biedan, tužan i zapušćen.

Preostaje još zadnji primjer, što na naše stoljeće spada, te je osobito s načina, kojim je crkveno izobćenje izrečeno, i s posljedicah njegovih u naše vrieme puno važno. Pokle se veliki pobjeditelj naše dobe, koj je po najviše sgriešio, što se tečajem svojih pobjedah umjeriti neznaše, — i za crkvenom državom polakomio, odluči se papa Pio VII, poslje marljiva razbora, za obranbu svojih pravah, sva ona svedstva rabiti, koja mu je providnost podielila. Veoma je zanimivo saslušati njeka pobližja o postupanjih, što na skrajno vrieme prije izobćenja pobjediteljeva spadaju, kao što je to stožernik Pacca, tadašnji državni tajnik papin, priobćio. „Premda sam ja" — veli on — „posve sjeguran bio, da je pad papinske vlade neukloniv i carem čvrsto odlučen bio, to sam si ipak još uviek laskao, da to baš toli posve blizu napredstoji, jer sam znao, da prietnja s bullom Francuzom veliku brigu i strah zadade, a možda imadjahu naputakah, da neoglase odluke (o osvojenju crkovne države), ako nebi o stvari ovoj sjegurni bili, što se lahko suditi može po smeći, koja ih spopala pri izvješću, da je bulla proglašena i na navadnih mjestih pribijena. Nastojahu takodjer — samo da papu od svake odluke, da se posluži duhovnim oružjem, odvrate — tajni poslovodje francuzki u Rimu i privrženici jim sve one u strah vrći, koji su njemu (papi) najbližji, buduć pretjerano opisivahu razjarenost i biesnost, kojom bi u ovom slučaju razdraženi car Napoleon buknuti mogao."

Vele je znamenito s ovoga obzira, što isti kardinal Pacca o njekom dogodjaju izobćenju u navečerje pripovieda. „Na 9. Lipnja o večeri dodje njeki vrli stožernik u moju sobu, te me zapita, što je odlučeno činiti, ako bi se sutra promjena u vladi slučila, kao što se to danas obće u Rimu pogovara. Ja mu odgovorih, da bi za ovaj slučaj sve pripravno bilo, da se bulla o izključenju proglasi, ako mi sv. otac nebi kakovu protivnu zapovied izdao. Moj drug nastavi: „Al je-li se takodjer o posljedicah ovakova odvažnoga koračaja razmišljalo? Nebi-li

*) Anathemate et omnium Episcoporum nostrorum et nostro damnatus, veli kraljevski list.

**) „Takovo izobćenje," drznuo se očito s prodikaonice reći, „jest smiešna stvar" i t. d. Voigt, Grgur VII. Beč 1819. str. 432—33.

***) Priča veli, da su mnoge strahote vidjene na svodu nebeskom, koje se na utrehtskoj crkvi i okolici osvetiše. — Malo zatim umro je Burkhard, biskup misnenski, strmoglaviv se s konja; biskup Eppo udavio se u njekom potoku; Gocilo, zakleti neprijatelj papin, a desna ruka kraljeva, iz potaje ranjen skončao je istu noć; naskoro i biskup Henrik špirski. Svi iz Henrikova logora. Dodao prevodilac iz Voigta str. 432—33.

*) Ovdje bi sgodno bilo spomenuti se na rieči jednoga od najuglednijih njemačkih povjestničarah — Henrika Lea, koj o onom vele raztrubljenom mnienju, da je prizor kanoski sramotna ljaga za njemački narod, svoj sud ovim izražava: „Način ovaj razmatranja možda je oda svih, koje nam je poviest pokazati vrstna, najneotesanije barbarstvo," pa onda ovo obično mnienje o onih slučajih iz „predsudah" izvadja, „koje su čuvstvom narodnim i protestantizmom urodile," pa napokon dodaje: „U istinu čovjek mora sam glup i duševno podčinjen biti, ako naravno odnošenje narodnosti toli visoko diže i cieni, da ga ono slobodno prieči te nemože s uzklikom složiti se uz onu pobjedu, koju je u Kanossi vrli muž nad nevriednim mlitavcem održao i slavio."

Digitized by Google

bilo probitačno odgoditi ga, te mnienje inih takodjer umnih muževah saslušati?“ Ja ga upitah za razloge njegove nove sumnje i primjetih: „Zar Vaša uzoritost odlučeni korak necieni za pravičan ili potrebit? Ovo bi možda oboji razlozi bili, koje bi papi predložiti mogao, da bi ga ganuo, da proglas bulle odgodi.“ Na to mi on iskreno odpovjedi: „da bi predšastnici Pia VII. radi stokrat neznatnijih uzrokah svoja izobćenja izrekli bili, te da ništa nije moći proti bulli kazati, nu prije moralo bi se razmisliti, jeda-li prudi proglasiti ju?“ i ovdje doda odprto, da mu je od njeke dobro ubaviešćene osobe povjereno, da bi car Napoleon, začuv za viest o odvažnom koraku proti njemu, mogao od svoje žestočine na toliko zanešen biti, te istoga života svetoga otca štedio nebi. Na što ja hladnokrvno odgovorih: „Onda će se povećati broj mučenikah u redu papah. A s nami stožernici, koje za suznaoce i dionike čina papina smatraju, što će s nami početi?“ Na ovo on: „Kažu mi, ti će biti povješani.“ Na što ja rekoh: „To nije kanonički razlog, kojim bi se poslužiti mogao, a odvratim papu od njegove jur odlučene namjere. Bit će, što se Bogu svidi.“

Istu večer bijaše kardinal državni tajnik Pacca kod pape i reče mu, da se čini po glasovih, koji mu oda svih stranah dohode, da proglas carske odluke glede sjedinjenja papinskih državah s francuzkim carstvom posve blizu predstoji, s česa je on došao, da primi njegove zapovjedi, jeda-li se — ako bi to bilo — bulla na navadnih mjestih izložiti ima. Papa, tako kaže sam stožernik Pacca, odgovori, da mu valja ovaj korak jošte odgoditi, dok nebudemo carski dekret čitali; za razlog navede bora mi veoma pametan uzrok, da nam je posla s ljudmi, koji upravo protivno onomu razglašuju, što su izvesti nakanili; mi nebismo znali, što naime odluka sadržaje, i kakova su u njoj ograničenja i uvjeti, te bi dakle mogli u protuslovje pasti, što bi nam se potonjih vremenah prigovoriti moglo.

Francuzi se živo ufahu, da bi se papa pri zauzeću crkvene države *samo protivio*, s česa si oni nebi bili mnogo glave trli, buduć se daleko glasalo, da su ga njeki stožernici od ozbiljnijih koračajah odgovorili.

Na 10. Lipnja 1809. prije poldneva u deset urah bijaše uz tutnjavu topovah papinski grb s angjeoske palače uklonjen, te zastava trobojna usadjena, dočim je uz glas od trublje po čitavom Rimu carska odluka o zauzeću crkovne države proglašivana. Isti dan od šeste do sedme večernje bijaše, uz prkos svoj pazljivosti francuzkih četah, bulla o izobćenju na one četiri Rimu glavne crkve kako i na inih navadnih mjestih pribijena i tim očito oglašena. Bila je (kao što je to pri papinskih bullah obično) latinski spisana *); nu naći ju je takodjer na francuzki i talijanski jezik prevedenu. Za ubaviestiti puk bijaše buduće noći i dan zatim jošte na raznih mjestih izvadak iz ove bulle oglašen, tako da glas o tom poput brze munje grad i skoro vas sviet proleti. Čudnim načinom francuzkomu glavarstvu u Rimu uz prkos svim skrbljivim nastojanjem nepodje za rukom pronaći one, koji su bullu o izobćenju očito izložili bili.

U toj pečatnici najprvo se povjestno razlažu svi razlozi ovoga pravila crkvenoga vrhovnika; kaže se, kako je papa sva si moguća sredstva zalud kušao. Otčinska ćut i nakana kaznećega vrhovnoga pastira zrcali se toli liepo u riečih: „Boli nas ne toliko Naša sobstvena sadanja sudbina, koliko došasta naših progoniteljah *). Kamo sreće, kad bi mogli pa ma i gubitkom Našega života vjekovito prokletstvo od Naših progoniteljah odvratiti i njihov spas oporaviti, buduć smo jih mi vaviek ljubili i jošte neprestajemo od srdca jih ljubiti.“ Ali dulja strpljivost bila bi sada izdaja stvari Božje, izdaja svete dužnosti, visoke časti. Zato odlučuje papa „uslied vlasti svemožnoga Boga, svetih Apoštolah Petra i Pavla i svoje (koju je za to od Boga primio), da su ne samo svi oni, koji su nepravednu posadu grada Rima i crkvene države (potanje opisanim načinom) dočeli, no i oni, koji su, da se to ovrši, zapovjedali, štitili ili svjetovali, pod *veliko izobćenje* podpali; da je odriešenje od toga (iznimi čas smrti) papi zadržano, i da su tako dugo nesposobni dobročinstva odriešenja primiti, dok dočete pokušaje očito neopozovu i neuništе, ili pak inače primjerno nezadovolje.“ Uz ovo dokazuje papa pred Bogom i svietom, da njegova namjera pri izrečenoj crkvenoj kazni smiera, „da se oni, koji su sada proti Nam, obrate i s nami sjedine, i da se pokuša, da-li će možda Bog njihov um i ćut na bolje obrnuti, za da priznadu istinu;“ u ime toga šalje on danom i noćju svoje molitve put neba za obraćenje i spas svojih protivnikah. Zajedno nalaže papa najprije svojim podložnikom, zatim svim kršćanskim pukom uslied svete poslušnosti, da se nitko povodom ili pod izlikom ove bulle neodvaži izobćenikom, njihovoj imovini, pravom i preimućtvom ikakov kvar, povredu, štetu i gubitak uzročiti, buduć da na nje samo onu vrst kaštige vrći kani, koju izreći pravo i vlast od Boga primi **). Car Napoleon u cieloj bulli nebješe imenovan, pa niti zapovjedajući gjeneral francuzke čete, koja je Rim i crkvenu državu papi otela, niti itko ini.

Istom što se u Rimu o bulli doznalo, to svi očiti činovnici i službenici, kako u višjih, tako u nižjih ure-

* Ovamo spadaju sljedeće riečí pape Pia VII, kojimi on na predstojeće izobćenje nagadja: „Vrlo dobro vidimo, kako nas Francuzi kane siliti, da latinski govorimo; dobro, mi ćemo to učiniti.“

*) Tko se ovdje nesjeća riečih, koje je nedavna papa Pio IX., vriedni nasljednik papi Piu VII, kralju sardinskomu pisao: „Neplače mi se vrhu mene, no vrhu stanja duše Vašega veličanstva, što je radi činah po savjetu svojih obližjih podčinjenih pod kazneće zakone crkvene jur podpalo, te će još dublje propasti s onih činah, koje vi smierate. Ja opominjem Vaše veličanstvo, da tomu nije dugo, kad budete neumoljivu sudcu o dosad počinjenih smutnjah i za zla, koja ste Vi Vašim držanjem našoj ubogoj Italiji prouzročili, razloge dati morali.“

**) Ovo samim papom izrečeno ograničenje pečatnice dokazuje bolje od svakoga drugoga zaključka, kako pape naše vrieme poznaju, i svoje od Boga primljeno pravo lučiti znadu od onoga, što za razno doba okolnosti doprinesoše i duh narodah zahtievaše.

Digitized by Google

dih, sljedeći dan svoja službena obavljanja i službe obustaviše, ili se obratiše k papi, da ga zapitaju, bi-li u svojih službah ostati mogli ili ne, dočim izjaviše, da su čvrsto odlučili radje sve svoja žrtvovati, nego-li pod crvene kazne pasti, budući da novoj vladi službovahu.

Sad se naravno odmah praktično važno pitanje izvrglo, da-li je obćenje s onimi, koji su po ovoj papinskoj bulli proglašeni kano podpali pod izobćenje, dozvoljeno ili ne? Za riešiti ovo pitanje bijaše bez oklevanja posebna komisija ustrojena, koja je na temelju gore već pomenute ustanove pape Martina V. izjavila, da se pod poimence izobćenim onaj razumjeti ima, o kom u pečatnici naročito pod svojim imenom ili inim slično značećim osobitim izrazom, koj osobu dovoljno točno označuje, spomen biva. Budući su pako u pomenutoj bulli izobćenici samo u o b ć e označeni, nit se itko poosob, niti po imenu, niti inim izrazom, što bi na posebna čovjeka dovoljno točno pokazalo, napominje, to je povjerenstvo toga mnienja, da obćenje s izobćenim u ovoj bulli zabranjeno nije. Pa budući da se pri tumačenju kakova zakona naime na to paziti mora, što se njim smiera, što polag pomenutih nije ino, nego da se proizticuće iz ove zabrane smutnje i opasnosti za duševni spas uklone, to je dosliedno, da bi kraj ovakovoga prokletstva, što je proti tolicim — poosob nenabrojenim — izrečeno, pojedinim mučno, dà nemoguće bilo ovomu se obćenju kloniti, jer bi o svakom, s kojim mu je posla, posumnjati mogao, da-li i on možda nije izobćen, pa s toga da-li mu se ima uklanjati ili ne *)?

Ostala o ovoj struci spadaju na poviest. Ovo papino postupanje nije smelo francuzkoga cara, da svoje osnove neizvede. Papa po njegovoj zapovjedi uhićen u Francuzku bi odvučen. Za malo godinah potavni svjetlo moćnoga carstva. Papa se uz uzklik svojih pukovah u Rim vrati, te zadobi opet pradrevno gospodstvo nad crkvenom državom. Caru s prva izobćenomu, zatim prognanomu bijaše na svom osamljenom ostrovu u dalekom oceanu lazno i povoda, da o vriednosti i moći crkv. izobćenja razmišlja do svoje smrti.

I z o b ć e n i c a **)

rabljena po crkvenom nalogu za izobćenje očito i poimence izgovoreno.

(Iz Pontif. Rom. P. III. Tit. XVII).

Budući se N. N. neplaši sudjelovanjem vražjim kršćansko obećanje, što je pri svom kršćenju zavjetovao, svojim odpadom zapostaviti i crkvu Božju opustošiti, dobra crkvena plieniti i sirote Isusove silomice tlačiti, s toga brižljivi, da nebi tko po našoj pastirskoj nebrizi propao, za koga nam je pred vrhovnim pastirom Isukrstom na strašnom sudnjem danu strogo odgovarati, kao što sam Gospod strašno prieti riečmi „ako neoglasiš bezbožniku njegovo bezboštvo, od tebe ću tražiti život njegov (ti ćeš biti odgovoran),“ opomenusmo ga prvi, drugi, treći i četvrti put, da ga uvjerimo o njegovoj tvrdokornosti u zloći, obodravajuć ga ujedno na poboljšanje, zadovoljštinu i pokoru, napokon otčinski ga upućavasmo; on pako jaoh! opomene naše prezirajuć, uzkraćuje — ohološću uznešen — crkvi Božjoj, koju je ozledio, svaku zadovoljštinu. Ali propisi gospodnji i apoštolski podučavaju nas, što nam je u ovakovu slučaju s ovakovimi zločini početi. Rieč gospodnja glasi: „Ako te ruka tvoja ili noga tvoja smućuje, odsieci ju i baci tja od sebe.“ A Apoštol veli: „Odstranite zločesta od sebe.“ Pa opet: „Ako je onaj, koj se bratom (kao član crkve Isusove) nazivlje, bludnik, ili lakomac, ili rob krivim bogovom, ili psovač, ili pijanac, ili tat, s takovim se neposadite za stol.“ Ivan pak mezimac Isusov zabranjuje i pozdraviti takova čovjeka, govoreć: „Neprimite ga u kuću, nit mu zdravo narecite, jer tko ga pozdravlja (kao prijatelj), dioniči zla djela njegova.“ Izpunjujući dakle zapovjedi gospodnje i apoštolske, valja nam trulo i neizlječivo udo, koga se liek već neprima, mačem prokletstvenim od tiela Isusova *) odciepiti, da se toli pošastnom bolešću ostala uda tjelesna — kao što otrovom — neokuže. Jer je dakle Naše opomene i česta svjetovanja prezirao, budući po Isusovom nalogu tri puta pozvan, da se popravi i pokaje, poziva primio nije, budući krivnje svoje nit uvažio, nekmo-li izpovjedio nije, niti se je po poklisarih izpričao, niti oprošćenje zaprosio, nego nukan djavlom opačini svojoj vjeran ostaje, kakono to Apoštol veli: „Po tvrdokornosti svojoj i nepokajanom srdcu teče si gnjev Božji za dan sudnji,“ s toga po odsudi (odluci) svamogućega Boga, Otca i Sina i Duha svetoga, apoštolskoga vrhovnika sv. Petra i svih Svetih, kako takodjer i uslied podieljene Nam od Boga moći vezati i razvezivati ovdje na svietu, lučimo njega sa svimi mu ortaci i sa svimi, koji mu čin podpomagaše i usporiše, od stola neprocienjenoga tiela i krvi Isusove, i obćine svih pravovjernih, izključujemo ga iz obćine sv. matere crkve na nebu i na zemlji. Mi ga izobćujemo i proklinjemo, odsudjujući ga s djavlom i s njegovimi angjeli i sa svimi odmetnici u oganj vječnoga prokletstva, dok se zamkam vražjim neotme te nepopravi i nepokaje, i crkvi Božjoj, koju je povriedio, nezadovolji, predajemo ga sotoni na propast pùti, da se spasi duša na dan sudnji **).

---

*) Ovu ustanovu naći ćeš u Documenti relativi alle Contestazioni insorte fra la S. Sede et il Governo Franceze. Tom. IV. pag. 184—187. gdje se nalaze i ine ustanove o onom, kako se valja držati duhovnikom pri raznom službenom obavljanju u ovom slučaju.

*) Po proglašenom dne 29. Ožuj. o. g izobćenju, slovljaše bučno novinarstvo na sva usta o toj struci, naime o izobćenju poimence izrečenom pisalo se strašno, grozno i smiešno; doista težko je dokučiti, kako bi katolik vjerovati mogao, da su se pape ikad s ouakovom formulom poslužili. Eto o tom obrazac propisan.

Opaz. prevod.

*) Crkva se t i e l o m I s u s o v i m nazivlje po sv. Pavlu Apošt.

**) Strašan ovaj zadnji izraz: „predati sotoni . . . . sudnji dan“ naći ćeš rieč po rieč u Posl. I. na Korint. 5, 5.

Digitized by Google

Dopis.

U Beču na Ivanje. Njeg. veličanstvo car riešio je g. podmaršala Coroninia prev. vlastoručnim pismom od 19. o. m. banske časti i oblasti, te ovu milostivo preneo na bivšega vojvodu srbskoga, g. podmaršala Josipa Šokčevića. S toga je uzroka u novoimenovanoga g. bana bila na 21. o. m. oko pet satih sjajna hrvatska deputacija, predvodjena preuz. g. J. J. Strossmayerom, biskupom djakovačkim, a prevriednim sinom i zastupnikom našega naroda kod državnoga vieća. Govor mu bijaše krepak, vatren, svemožan i sasvim dostojan onoga glasa, što si ga je s narodnoga govorničtva stekao g. biskup. Više putah ga prekinù vatreni „živio.“ Svietli ban je odgovorio naški, kao što se pristoji našemu banu, ozbiljno i odlučno. Najviše se dopade i bi živo pozdravljeno, što obeća stupati stazom slavnih hrvatskih banah, najpače ljubimca narodnoga, slavnoga i neumrloga bana Josipa Jellačića. Nego evo Vam istih govorah. Preuzvišeni gosp. biskup pozdravi svietloga bana ovako:

Svietli bane!

Veliku radost i veselje probudi u nama a probudit će sigurno i u cielom narodu naimenovaje Tvoje za Bana trojedne kraljevine; jerbo i mi i vas narod smatra naimenovanje to kano najljepši zalog carske milosti prama sebi, kano poručanstvo bolje budućnosti, koja nam predstoji. Ti si, Bane, naše gore list, mio dakle i drag narodu našemu kano svoj svome, i evo Ti narod po nami srdce i ljubav svoju poklanja, i s punim povjerenjem srdcu i ljubavi Tvojoj sreću svoju izporučuje; i kao što narod Tebe jur poznaje, tako i Ti poznaješ narod naš; poznaješ blagu i krotku ćud njegovu; poznaješ čestit i pošten značaj njegov; poznaješ vjernost i odanost njegovu toli putah krvju svojom potvrdjenu prama premilostivomu Caru i Vladaru svome; poznaješ pripravnost njegovu na požrtvovanje za Cara i domovinu; poznaješ sjajne i odlične zasluge njegove za obće dobro; poznaješ i nužde i potrebóće njegove; nadamo se mi, a sigurno nas nada prevariti neće, da ćeš Ti znati i umjeti u uzvišenom novom zvanju svojem spojiti odanost i vjernost prama premilostivomu Caru s ljubavju i vjernostju prama narodu svom; da ćeš narod svoj na staroj stazi krieposti i vjernosti održati; da ćeš ga proti svakomu zlu krepko braniti; da ćeš interese njegove snažno svagdje zastupati; da ćeš ga carske milosti i ljubavi vriednim i dostojnim učiniti; riečju, da ćeš mu po izgledu starih banovah i otac i majka biti. S ponosom gleda na Tebe domovina, kano na najodličnijega sina svoga, koj si je znao i umio kriepostju i valjanostju svojom, vjernostju i odličnim poslovanjem svojim put do osobite carske milosti, do najodličnijega dostojanstva prokrčiti; s ponosom gleda, velim, na Te, ali i s punim pouzdanjem, da će ovo novo zvanje Tvoje koli Tebi izvorom nove slave i novih zaslugah, toli narodu svemu izvorom obilnog blagoslova, svakovrstnog blagostanja i napredka postati. Dočim dakle pred svjetlim licem Tvojim danas ćut preduboke zahvalnosti prama premilostivomu Caru izražujemo, da nam je Tebe za bana poklonio, ujedno Ti iskreno čestitamo, i želimo, da Te Bog na važnom putu Tvom stostruko blagoslovi, blagoslovi i Cara i Tebe bana, a u Caru i u Tebi Banu blagoslovi vas krasni narod naš. Što se nas tiče, nedvoj, da će Ti svaki od nas rado sile na razpolaganje pokloniti, gdje se radilo bude o dobru Cara i naroda našega, jerbo nas jedna sveza svete ljubavi i vjernosti prama Caru i domovini veže i na primjerno djelovanje potiče.

Živio premilostivi Car naš!

Živio Ban naš!

Na ovo odzdravi svietli Ban ovako:

Gospodo!

Hvala Vam liepa na čestitanju vrhu odličnoga dostojanstva, koje mi po milosti carskoj u dio pade.

Uvjereni budite, da se ja s ponosom nazivljem sinom domovine naše, koja si je vazda znala čestitim, vjernim i odvažnim ponašanjem svojim dično ime u dogodovštini i slavnu uspomenu kod vladarah svojih steći.

Uvjerit Vas mogu, gospodo! da premilostivi Car i Vladar naš podpuno priznaje i uvažava zasluge naroda našega, i da će ih znati primjerno nagraditi.

Vjernost prama premilostivomu Caru mome, ljubav i privrženost prama narodu mome, bit će mi zviezda predhodnica na stazi novoga zvanja moga, a najsretniji bit ću, ako mi za rukom podje, uzvišenim namjeram premilostivoga Cara moga i pravednim željam naroda našega zadovoljit.

Ozbiljna su vremena, gospodo! ali nadam se, da će narod naš znati, kao što vazda, tako i sada, staru slavu imena svoga novom slavom umnožiti.

Kao ban kraljevinah naših želim ja po mogućnosti onim putem stupati, kojim su slavni predšastnici moji stupali, kojim je osobiti ljubimac naroda našega, neumrle uspomene ban Jellačić stupao.

Evo Vam, Gospodo! namjere moje; molim Vas, da me Vi, koji medju najodličnije sinove domovine naše spadate, u poslovanju mojem poduprete mudrim svjetom Vašim i krepkim djelovanjem Vašim, da tako sjedinjenimi silami za Cara i domovinu poslujemo.

Živio naš premilostivi Car i Vladar!

Živio junački narod naš!

Čujem iz pouzdana vrela, da je visoka vlada opredielila davati ilirskomu kaptolu sv. Jerolima u Rimu godišnjih tisuću škudah; neznam pod kakovimi uvjeti. Nješto čujem, kano da bi naši biskupi uviek predlagali za svako mjesto po trojicu, a od te trojice da bi jednoga car izabirao; nego, kako rekoh, neznam pravo. Tim bi se svakako stanje onoga kaptola obezbiedilo; a neima valjda dvojbe, da će mu se sačuvati i njegov ilirski značaj.

Za one, koji su bili u ovdješnjem višjem obrazovalištu kod sv. Augustina, bit će radostno čuti, da je bivši ravnatelj g. Bartol Vidmer prošle nedjelje, to jest

Digitized by Google

na 17. o. m. posvećen ovdje za kneza-biskupa ljubljanskoga. Posvetitelji bijahu uzoriti kard. Rauscher, biskupi Zenner i Rudigier. G. novo posvetjeni biskup razstavit će se valjda danas na večer sa zavodom, u kojem je 27 godinah uzpješno poslovao. Njega prate na novo pozorište njegova djelovanja vruće želje i molitve svih onih, koji bijahu s njim u užjem doticaju, i u kojih si znadijaše steći podpuno štovanje i privrženost. Bog mu i bolje blagoslovio njegovo buduće poslovanje!

Viestnik.

Iz Zagreba. U zadnjoj sjednici ovdašnjega duh. stola zaključeno je u načelu, da se uvede pod imenom slavenskih apoštolah sv. Cirila i Metoda bratovština, kojoj će biti dvoja svrha: jedna, da se članovi Bogu mole za sjedinjenje razciepljene u vjeri jednorodne braće, — druga, da se nastojanjem i troškom bratovštine izdavaju dobre knjige za puk. Potanje o toj bratovštini viećat će se u dojdućoj pokrajinskoj sinodi, gdje će se i ustanove te bratovštine osnovati, i svi jugoslavenski biskupi pozvati, da ju po svojih biskupijah nastoje razprostranit.

U istoj sjednici odobrena je osnova, da se u kući ilirskoga kaptola sv. Jerolima u Rimu otvori zavod za duh. mladež iz naših stranah poput kollegiah drugih narodah u Rimu. U taj zavod pošiljat će se iz naših domaćih biskupijah darovitiji mladići ili mladi svećenici, da tamo na vrelu crpe sveto znanje i ljubav crkve, te povrativ se kući diele medju svoje jedno i drugo. Nadbiskupija zagrebačka uzdržavat će u tom zavodu na trošak ovdašnjega sjemeništa dva pitomca, koji će jošte ove jeseni onamo poći, a uzoriti gospodin kardinal i nadbiskup poslat će o svom trošku na godinu danah u taj zavod jednoga mladoga svećenika. I naša visoka vlada, mudro uvaživ korist takova zavoda, pružat će mu novčanu podporu, te je ona tisuća škudah, što ih je, kako nam u današnjem listu piše vriedni naš g. dopisnik iz Beča, visoka naša vlada odlučila davati svake godine našemu kaptolu sv. Jerolima u Rimu, po svoj prilici namienjena tomu zavodu. Čujemo, da će i ostali naši visokočastni hrvatsko-slavonski biskupi već ove jeseni poslat pitomce u isti zavod.

— Danas u 9 satih odslužio je uzoriti gospodin kardinal i nadbiskup u prvostolnoj crkvi onomadne jurve oglašene svečane zadušnice za pokojnoga kardinala i bolonjezkoga nadbiskupa Viale-Prelà. Narodio se je Mio Viale-Prelà dne 29. Rujna 1799. u Bastii na otoku Korsici. Dne 9. Kolovoza 1838. dodje za internuncija u Monakov; u Veljači 1841. bude imenovan za nuncija, a za tim u Rimu posvećen za kartagenskoga nadbiskupa. Dne 25. Lipnja 1845. ostavi Monakov, budući premješćen u Beč za nuncija. U konsistoriju od 19. Ožujka 1852. bude za kardinala in petto naznačen, a u konsistoriju od 15. Ožujka 1853. kao takov pod naslovom sv. Andrije i Grgura proglašen, napokon u konsistoriju dne 23. Rujna 1855. za bolonjezkoga nadbiskupa imenovan, a kao takov dne 15. Svibnja t. g. u Bolonji nakon dugotrajne i težke bolesti, koju je s kršćanskom odanostju podnosio, preselio se u vječni život. Spomenusmo već onomadne, da si je pokojnik posebnih zaslugah stekao za nas, došav god. 1855. glavom u Zagreb, da uvede u život nadbiskupiju zagrebačku i ustrojenu novu crkvenu hrvatsko-slavonsku pokrajinu. Svim, koji imadoše priliku približit se pokojnomu kardinalu i upoznat u njem mnoge vrline, duboko znanje i smjernu pobožnost, ostat će on u blagoj i dugovječnoj uspomeni.

— Na papinski zajam nadalje podpisaše i položiše novce:

Veleč. g. Mato Babić, podj. i žup. kapelački	100	fran.
Za dvie kapele župe cerničke	200	„
g. Josip Angelo	200	„
Ukupno	500	„
U posljednjem broju izkazano . . .	22,200	„
Ukupno	22,700	fran.

— Javlja nam se iz Gaja, župe nadbiskupije zagrebačke, da je tamo, pošto je jurve prije njekoliko mjesecih u krilo katol. crkve prestupio stariji brat Josip Jindra, evangelik, sada se za njim poveo i mladji mu brat Vjenceslav, položiv dne 10. t. m. u župnoj crkvi pobožno i veselo katoličku vjeroizpovied.

— Piše se iz Osieka, da je „Žitje sv. Alojzije“ u 2000 komadah štampano već razpačano do posljednjega otiska. Budući ima mnogo ljudih, osobito u omladini našoj, koji bi si to vrlo djelce nabaviti radi, s toga želimo i čvrsto se nadamo, da će naskoro drugo izdanje te dušobudne knjižice izaći na svjetlo.

Sa Svete Gore. Kaludjeri sa Svete Gore obratiše se u Atenu, da ondje kupe tiskarnu sa svom spravom, te za nju nabave valjanih slagarah. Misle izdavati tiskom povorku dosele netiskanih rukopisah. Uz to misle izdavati i crkvene novine.

Poziv na predplatu.

Gospodu (p. n.), kojoj će koncem tekućega mjeseca Lipnja dospjeti predplata na „Zagrebački katolički list,“ molimo učtivo, da nanj za drugo polugodište čim skorije predplatiti izvole. Polugodišnja predplatnina iznosi za one, koji si sami po list pošiljaju, **2 for. 50 nov.** a za one, kojim se dostavlja poštom, **3 for. 15 nov.** vr. au.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 27. U ČETVRTAK 5. SRPNJA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Ogled po svietu.

Čini se, da će se sviet preobraziti; jer sve na to smiera. Došav Bog na ovaj sviet, da ga preobrazi, bijaše mu malone sav za onda poznati sviet pod Rimom spojen u jednu državu, da budu lakše mogle prodirati viesti o spasu. Nu kako će danas prodrti preobraza, kad znamo, da je sviet razciepan na množinu državah i državicah? Lahko je za to; danas nebore spojen je sviet tiskom, brzojavi i željeznici, pače Europa kano da će se stopiti u jednu obitelj, — tako se već gone u jedan tor narodi, tako se već otrše narodni značaji. Pariz je goso, a drugi mu gradovi vjerne sluge. Svidi-li se parižkomu krojaču uprtiti svietu kakovo ruglo, on će ga nositi; uzdrma-li loša sreća parižkom trgovanom (bursom), uzdrmaše se sve dublje kese po Europi; a glasoviti Parižanin našega vieka kamo makne okom, onamo će i sav sviet okom, ako ne upravo skokom. Tiskanice opet: knjige i novine lete s jednoga kraja svieta na drugi, pa gdje uztreba i poplave puk. Po žici prelete viesti kano zrake svjetla u trenutak kamo hoćeš, po kopnu i pod morem. Metneš-li se na parna kola, prevališ u čas svieta, koliko ga za apoštolah nebi bio prevalio ni na najhitrijih volih u godinu. Nikada dakle bolje sgode, da se preobrazi sviet, nego danas. Nu neće biti velik skok, ako „preobraziti“ zamienim sa „prevratiti;“ jer prevrati-li se što ljudski, onomu će sigurno biti drugi obraz. Naše doba dozrelo je čini se za prevrat; a Europa mu je i presgodna za sražište, budući, kako vidjesmo, spletena u jedno klupko. Govoriti mi je dakle o prevratu.

Odakle prevrat? Jedni misle, da se je izlegao od stare poganke, koju omladina sisa po učionah; a ta da su klasici rimski i grčki, koji da okužiše politiku, filozofiju, književtvo, ćudoredje i umjetnički ukus. Iz njih, vele, upija omladina nerazboritu grčku i rimsku oholost, neograničenu sebičnost, krivi pojam slobode; upija gadnu strast i putenu požudu za zemaljskimi slastmi; riečju: upija prevratni duh. Drugi opet tvrde, da se je izlegao iz Lutherove obnove, Rousseau-ovih sanjarijah i Voltaire-ovih porugah. Jedno s drugim; a k tomu ima još morebit i trista drugih jazah. Prevrat sam po sebi, i rieč i pojam, nedužan je, kano što je nedužan ognjomet. Kad se počela smute, prepone popuste, mora da bukne. Treba istina da zlo dojde na sviet; ali jao si ga onomu čovjeku, po kom dojde; jao si ga okrutniku, koj gnjete puk, te mu tlači svetinje; jao si ga smutljivcem, koji smutjuju sviet, kužeć ga krivimi pojmovi, zlimi spisi; jao si ga svim zlikovcem i varalicam, koji oskvrnjujuć svetinju zakona gule sviet, pod izlikom pravde čine trista krivdah; jao si svakomu narušitelju obćenite sreće i mira, poredka i sigurnosti; jer bi mu bolje bilo, da se rodio nije čovjek onaj. Prevrat je za sviet veliko zlo i napast; ima jih pako raznih vrstih: proti crkvi, proti državi ili proti objema — u obće proti oblasti; ima jih krvavih, žestokih i slabijih i t. d. Sudeć po novijih sgodah a i po samu izvoru i težnji, sadanji je proti crkvi i državi; a bojati se je bora mi, da će biti i krvav — kako nam kaže prevratni barometar, junak Garibaldi. Prednje se čete pokazaše jur, opališe i puške, a njekoliko krunah pade s glavah. Što je prevrat, zna sam onaj, koj ga prežive.

Bijaše u stara vremena prekrasna okolica: bregovi i dolovi mienjahu se skladno, oda svuda krasan vidik, i nebi ga očima prekrilio, a zemlja rodna svačim, što čovjeku zaželi srdce. U toj okolici bješe se digao gizdav dvor, a na njem se kule i zvonici popeli nebu pod oblake. Al' buduć da se na ovom svietu sve dožive, zlobno vrieme

Digitized by Google

neoprosti ni njemu. Izvrnula nepogoda, pa od gizdava dvora što nesravnila sa zemljom, to sakato ostavila uzgoru. Ondje se nagnula strašna zidina, ovdje izpružio samac krnjast stup; onamo se izvalio po pòli prekinut svod, ovamo se izrežio mračan prolom. Kamo kreneš okom, svuda vidiš pustoš i razvalinu, a nigdje ni žive duše. Njeki čovjek prolazeć onuda stane te sjetan motri. U glavi mu se zamrsi sto mislih, srdce mu steže tuga; ali svrnuv okom na stranu, smotri ljutice, gdje se provlače prolomi i pukotinami. Groza ga spopade, i nedozva se još od prvoga straha, eto onamo iz grma skoči lisac; on lukavac probudio te se skočio tigar; a onamo se opet nakostrešila ljudožderka hijena. Mili Bože, na svemu ti hvala! odahne čovjek vrativ se u se: gdje sam njekada slušao vjerna čuvara psa, sad ruči tigar; gdje sam slušao skladan i mio poj pitomih ptičicah, sad mi prodire uši ćuk; gdje sam njekada na urešenih prozorih vidjao brižnu gospodaricu ili joj ljepotu kćercu, sad mi se grozi pogledati rugobu hijenu ili strahotu tigra. Okolica liepa, kako ju od prije pamtim; samo nečujem vesele pjesme, nečujem dragoga slavulja, već vrane i gavrane. Liepi redovi drveća stoje istina; ali se onuda neigraju nevina dječica, van plaze ljutice zmije, kažuće iz grma krvavi jezik i vatrene oči. Krasni dome, na što si mi spao! Ne! iztjerati ću divljad, razoriti do dna razvaline, pa uzdići sgradu ljepšu, nego njekada bijaše. — Na putnikov jauk prepade se zvjerad, te udari u neskladnu graju: tu se ruči, žviždа, ropće, da mu se sve koža ježi.

Eto žive prilike prevratu. On ruši, a nesagradi ništa, on proguta sve, a nezasiti se, dok neprolije krv do kapi. Za prevrata oštre se mačevi, pera i jezici, vriju strasti, snuju se osnove, sklapljju družbe, rešetaju misli, značaji i smierovi; tko šta ima, sakriva, plašljiv a i svatko miran, ako može, bježi s glavom bez obzira. Ali ima osnovah, koje se nedadu izvesti, van na ruševini. Tad je naravski mir; pa će to valjda biti Napoleonov mir, o kom svakom prilikom govori. Da prevrat ide na kraj, siguran je znak, ako se demagogi podkradoše u vladalačke dvorove, ako vodje prevrata postaše prvi državnici. To je napokon svrha svakoga prevrata. Malo prije ustrojavahu se narodne družbe, a sad vladalačka vieća; malo prije prezirahu se boljarske odlike, a sad se čezne za naslovi i častmi; malo prije prolazeć mimo vladareva dvora bacao bi se preziran pogled na taj tobože okrutnički brlog, a sad su tobožnjih domorodacah i pučanah u istom dvoru pune prednje sobe, te su jim prsa obasuta redovi valje i sa tudjih dvorovah. Malo prije gradjahu se Špartanci, hvalisahu se plemenitimi čuvstvi, od kojih da jim se nadimlju grudi, zaklinjahu se, da imaju sto glavah, kako bi sve poskidati dali s ramena za domovinu, — a sad beruć silnu plaću neimaju kada misliti na domovinu. Čitamo-li u povjestnici ma koji prevrat, svakomu bijaše takov konac. Božjaci obogatiše, a klateži popeše se na prve časti. Bijahu prevrati dosta razdaleko, te bi se potonji sviet bio mogao opametiti; nu badava. Naravna je posljedica: ljudi i ćudi jim uviek su jednaki, samo što jim se mienjaju imena. Jao si ga svietu, ako se prevratu na čelo stavi okrunjena glava; tomu nam budi za dokaz samo Henrik VIII. u Englezkoj.

Medjuto pogledajmo malo prevratu u oči. Prve i medene rieči jesu mu: sloboda, sloga, jednakost i pravica. — Što je sloboda? Sloboda je neovisnost; tko je više neovisan, taj je više slobodan. Ali pod Bogom neima stvora posvema neovisna; jer to može biti sam Bog. Propratimo-li čovjeka od koljevke do groba, neima ga na svietu neovisna budi od česa. On u porodu slabo što ćuti; a napose znamo, da mu ni um ni tielo nije razvito. Za onda su mu suze jedini način, kojimi za nevolju izražuje ćut. Rastuć opet salete ga potrebe, i sloboda mu je pusto ime: može se hraniti sam, ali ne sam pribavit si hranu. Više godinah indi zavisi od roditeljah. Rodiv se na ovaj sviet tudj je i neuk: na drugom je dakle starijem, da ga obuči i udomaći na svietu. Da se pako u tom nepokori onomu drugomu, što bi bilo danas sutra od njega, nego nečovjek? Pusti-li se na slobodu? nestežu-li mu se strasti? nepridržava-li se k nauku? odrasti će strastan divljak, biesna zvier, kojoj će ono malo ljudskoga uma dobro doći, da pronajde način, kako da si strastim prokrči put. Kad se ugoji, ponaraste, nauči svemu — kad bude zrio čovjek, bi-li ga onda valjalo pustiti na slobodu? Držimo-li čvrsto na pameti, da je sloboda neovisnost, — čovjek nit je kad bio, niti će biti sasvim slobodan. Ta uzmimo najslobodnije ljude, kako puk misli, n. p. careve i kraljeve, pa ni oni nisu ni mogu biti sasvim slobodni. Osim što i nje veže zakon: koliko putah moraju ustati, sjesti, primiti pero ili mač, kad jim se i nebi hotjelo? Koliko putah se i dan danas moraju pretvoriti, izgovoriti i nasmijati, kad jim se i nebi računo? Uzmemo-li bogatca, koj nije u službi, te o kom sviet misli, da ga neima zašto zaboljeti glava; ali eto i on ima ženu, djece i roda, pa mu treba paziti na skok prida, na mjenice, dužnike i t. d. A da nikakove druge brige neima, veže ga državni zakon kano i druge državljane, vežu ga običaji. Pa i isti novinari, koji za prevrata prvi pišu o slobodi, baš u onaj tren, kad pišu o slobodi, dadu se u

Digitized by Google

robstvo — prikuju se za pisaći stol. Vodje prevrata rade od zore do noći, te su ovisni, neslobodni. Po tom sudeć neima podpune slobode na svietu. Božji nas nauk uči, da čovjek ima slobodnu volju, a to i sami vidimo na sebi; pa Bog ipak slobodnoj inače volji dade zakon, koga da se drži. Čovjeku je posve na volju, hoće-li ga obdržavati ili ne; on ga može prekršiti, kao što tomu imamo nebrojenih dokazah. Zakon mu dakle neuzimlje, a ni nemože uzeti slobodne volje. Kako Božji zakon, tako i ljudski — državni. Neima a niti je bilo kada zakona, da ga nebi bio tko taj prekršio, ili, što je sve jedno, pokazao zakonu svoju slobodnu volju. Ali na drugoj strani čeka ili plaća ili kazan. Gdje je zakon, tu mora da bude za dobre nagrada, za zle kazan; i to je, što slobodnu volju drži u stezi. Pokoriti se u svem Božjim zakonom, to je kršćanska sloboda i vodi k spasu. Nu, kako rekoh, sloboda se ravna po neovisnosti, te slobodom možemo nazvati i onaj stalež, kad se koj narod, puk ili čovjek otrese većega jarma ili bremena, pa si uprti laganiji. Tad prevratnici imadu pravo govoreć o slobodi; jer im rieč „sloboda“ ima kakovu takovu pravu misao. Misle-li pako podpunu neovisnost, tad su i rieč i misao tašte; jer neima pod Bogom stvora, ni živa ni mrtva, da bi bio neovisan. Medjuto prevratnici obično krivo pojme rieč „sloboda.“ „Tko učini grieh“, reče Spasitelj „taj će biti griehu rob;“ a prevratnici po svojoj slobodi većinom upadnu u to robstvo. Često zavede sloboda prevratnike onamo, kamo mienom prošloga vieka zavede slobodne muževe u Francezkoj. Pogubiše kralja i kraljicu, poubijaše množinu svećenstva i plemstva, poubijaše se sami medju se na tisuće, pa robujući gadnim strastim osveti i oholosti robovahu zadnjemu robu — vragu. Podlo robstvo jest prehvaljena prevratnička sloboda.

Sad sa **slogom** na ogled. Prekrasna rieč, i dao ju Bog svim vladarom, narodom i ljudem. Nu da bude sloga, treba jedinosti, treba jedne glave. Jedinost je slozi temelj; gdje neima nje, neima sloge; gdje neima sloge, neima reda; a gdje neima reda, tu je gotova propast. Kriepost je sloga; jer se slobodna volja slaže s jednim vječnim zakonom Božjim. Znanost u obće jest sloga; jer ima jednu osnovu, a i napose, jer svaka znanost treba da ima jednu istinu, na kojoj se osniva. Vasioni svemir, da nestane u njem sloge, sklada i reda, razpao bi se bez traga; a sloge opet nebi bilo u njem, kad mu nebi bilo jedne glave, jednoga Boga, koj ga svojim zakonom ravna. — Što manjka moru, kad biesni, van sloga, za koju sliedeć svoj jedan zakon bori se s vjetrom; što biesni vjetar, te krši i ruši, na što se namjeri, nego što držeć se svoga jednoga zakona traži slogu; što manjka čovjeku naoblačena čela, mrka pogleda, blieda lica, van što mu je radi prekršaja zakona sviest smutila slogu. Jedinost je temelj slozi; ali odkuda bi prevratu jedinost? Ako i ima po imenu jednu glavu, svatko radi po svojoj glavici, a to, što dalje, to gore. Da je prevratu sloge: srdca ugrijana, mašta hitra, mišice napregnute počinila bi čudesa: ali što, kad se malo kada Vila sloga zaljubi u bučna prevratna Davora. Prevratnici govore o slozi: ali čim je prevrat gori, kužniji, tim više nestaje medju njimi ljubavi; jer medju opakimi nemože za dugo da obstoji ljubav; a nestane-li ljubavi, ode s njom po vjetru i sloga.

(Konac će sliediti.)

Sjevero-njemačko obrazovanje po učionah i južni Slavjani.

Vuk Menzel veli u svom „Literaturblatt-u“ prigodom, kad njeki Saksonac izjavi svoju želju, da bi Slavjanom, Magjarom i Rumunjem panaceom ovoga vieka (obukom po sjevero-njemačkom kalupu, promicanjem narodnoga blagostanja kroz umno poslovanje, dizanje obrta i t. d.) rado pripomogao, sgodno sljedeće:

„Priznajemo, nas bi uviek spopala njeka čudna groza, morav opet te opet čuti, da nenjemački, poglavito još poludivlji narodi nemogu biti prije sretni, dokle god im njemački učitelji neizgnjetu i neostružu svu vjeru, svu romantiku, svu ćut i svu narav, dokle god se od svakoga divljega stabla u planini neizteše brvno za tvorničku sgradu, te svaki čili slobodni sin planine nebude kao blied tvornički poslenik zatvoren u onoj gajbi od brvanah. Posve je krivo tvrdjenje, da je Rumunj ili Sicilianac nesretniji, nego prelac bumbaka u Saksonskoj, Slezkoj i staroj Englezkoj. Podpuno je to neznanje i čovječje svrhe i prava, ako se narodi, naravne još ćudi te u prirodjenoj si prostoti posve sretni, u ime napredka odsudjuju na nevolju naših po obrtu osiromašilih, a štampom i obukom ponekrštenih potucalah (proletaracah). Englezi sa svojim prelom bumbačine prama naravnim narodom jesu kano gnjezda gusenicah, koje proljeti sve grane na drveću, lišće i cvieće prepredu, te izza sebe namjesto zdrava, sladka i sočna ploda ostavljaju osute, žuhke i zabrljane ogrizine.

Valjalo bi prije onim naravnim narodom ostaviti dobru njihovu narav, i nju samo oplemeniti, pače bolja počela, koja još u njihovoj naravi nalazimo zadržana, samim sebi natrag prisvo-

Digitized by Google

jiti. Oni imadu još nješto od prvobitnoga ustroja predpovjestničkoga razvitka, koj kano mudra naredba Božja, neposredno nastavljana mudrimi zakoni naravi, još nije pokvarena subjektivnom samovoljom, samosilnom theorijom i previjanim umovanjem po učionah nasilnih vladarah i opornih vjerozakonskih družbah. Oni se uživaju još stare glavnice od blagoslova naravi, koga jim nemanjka, jer su umjereni. Oni više netrebaju, te su s toga bogati u svom siromaštvu. Naša dakle civilizacija spade na to: da se ima mnogo naučiti od ovih naravnih narodah, pače jim u mnogom obziru zaviditi, a neka se za volju Božju okani, prezirati jih i pomagati, hoteći jih usrećiti po tom, što bi po nje bila najveća nesreća.

Možan kakov silnik može za koje vrieme razati mnoge narode, te jih stirći kano na jedan češalj, ali ipak naravno rastlinje prodre kašnje opet nad razinu. Tako nemogaše perzijsko i rimsko carstvo a kašnje kalifat prepriečiti, da nazad nepreotmu mah raznovrstne pasmine (race). Rimljanin nemogaše od pokrajinca napraviti pravoga Rimljanina, pače se oni opirahu glavnomu gradu, i tako propade Rim. Tako neće ni sadanja englezko-germanska prosvjeta sa Adama Smitha systemom napredna posla, kako je okrutno, prevratno, dà ubitačno počela u naravnih narodih gospodariti, promieniti narodom Bogom u početku uredjene jim naravi. Pak ako je Bog već namienio ovim narodom buduću sreću u prosvjeti, to će trebati državnikah, koji bi radili po sasvim drugom načelu.“

Dopisi.

Iz Bjelovara dne 22. Lipnja. Vrhovni naš pastir uzoriti g. kardinal i nadbiskup znajući dobro, da je nabožnost temeljem vremenite i vjekovite sreće ne samo pojedina čovjeka, već i čitavih narodah, kao velebrižljiv otac skrbeći se vazda za dobro sebi povjerenih dušah, i ovoga ljeta pozvà u svoju nadbiskupiju častne otce Isusovce, da promiču slavu Božju i rade za spas dušah kršćanskih, te baci otčinsko svoje oko na pravovjerne kotara bjelovarskoga, i poslà nam po svoj skoro domovini dobro poznate vjeroviestnike čč. oo. Antuna Ayalu i Antuna Gjuricea, da ovdje drže sv. poslanje.

Dne 9. Lipnja prispješe častni otci iz Osieka u Bjelovar, i odmah drugi dan započeše sv. poslanje. Na glas, da će otci Isusovci u nedjelju započeti navješćat rieč Božju, već rano u jutro sakupi se na trgu pred župnom crkvom množina svieta iz bliza i daleka, da vidi došavše vjeroviestnike i sluša im propovjedi. U 10 satih prije podne domaći župnik veleč. g. Jakob Petek uz prisutnost veleč. g. kotara bjelovarskoga podjašprišta Franje Huszára uvede častne otce u svečanom provodu u crkvu, gdje ih kratkim i krepkim govorom predstavi i preporuči svomu puku, a križem predade im svu duhovnu vlast u svoje župljane, i u sve kotara bjelovarskoga pravovjerne, koji ovomu sv. poslanju pribivali budu. Zatim otac Ayala popè se na dan prije u tu svrhu priredjenu propovjedaonicu, te jakim i jasnim svojim glasom razloživ svrhu poslanja svoga predstavi u silnom broju sakupljenomu puku korist njegovu, i oprovrže kriva mnienja glede poslanja svoga i druga mu; za govorom sliedila je svečana služba Božja. Poslie podne u 4 sata po izmoljenoj otcem Ayalom krunici, govoraše otac Gjuriceo o izpovjedi: on dokazà iz sv. pisma i sv. otacah njezinu porabu već u prva vremena kršćanstva; potom pokazà, kako je potrebita i hasnovita, i oprovrže njekoje prigovore neprijeteljah sv. izpovjedi. Za ovim sliedio je blagoslov. I tako počam od 10. t. m. u jutro u $9^1/_2$ a poslie podne u 7 satih neutrudivom revnosti i poznatom svojom vještinom naviešćahu rieč Božju i obavljahu poslanje svoje častni otci do 19. Lipnja. Predmeti o kojih tečajem svoga ovdje bavljenja govorahu, bili su sljedeći: Što je grieh iztočni, i koje su mu posljedice? zašto Bog stvori angjele, i zašto ohole od sebe odbaci? kako plemenita i od kolike je vriednosti duša čovječja? o smrti, o paklu i kako grozovite muke tamo čekaju nespokorene griešnike. Što je očistilište, i kako možemo dušam u njem se nahodećim pomoći? Kako uda crkve, štono se obćinstvo Svetih zovu, medju sobom obće, i uzajamno si pomažu? O milosrdju Božjem napram griešniku umiešav amo liepu pričicu o izgubljenom sinu? O obćenitoj izpoviedi, da-li je potrebita i koristna? O dobroj odluci. Što su bližnje griešne prigode i kako se ih treba čuvati? O posvetilištu sv. mise; o pohadjanju službe Božje po nedjeljah i ostalih svetkovinah; o ljubavi napram Bogu i iskrnjem; o dužnostih roditeljah napram svojoj djeci.

Da pako i puk iz obližnjih župah dionik bude sv. poslanja, veleč. g. podjašprišt okružja bjelovarskoga u sporazumljenju s dotičnimi župnici već u proljetnoj pastoralnoj skupštini naredi, da puk iz obližnjih župah na ustanovljene dane u svečanom provodu dojde k sv. poslanju u Bjelovar. S toga dne 11. dojde veleč. g. upravljatelj župe roviške Mato Cimerman sa svojim pukom. 13. vel. g. župnik trojšćanski Antun Fecer dovede svoje župljane. 14. dojde puk ciglenski vodjen svojim župnikom vel. g. Grgurom Kolajem. 15. duh. pomoćnik Josip Banješ dovede puk račanski. Ovaj isti dan iznenada nam dojde u velikom broju nabožne pjesme skladno pjevajući puk cirkvenski, vodjen vriednim svojim župnikom vel. g. Franjem Huszárom; to nas tim više nenadano zateče, što je župa cirkvenska odaljena od Bjelovara do 4 ure hoda, pa ipak dobri ovaj i pobožni puk nepazeći na daljinu i težkoće puta ovamo se potrudi, da dionik postane sv. poslanja. Na taj dan obdržavalo se je klečanje; poslie sv. mise u 10 satih, pod kojom se škol-

Digitized by Google

ska mladež i množina inoga svieta pričesti, govoraše otac Ayala o presvetom srdcu Isusovom, pokazav, kako nam je potrebito, da ovo presv. srdce ljubimo, molimo mu se, njemu se utičemo u svih svojih tugah, kako je ono vazda sklono nam pomoći, i pribaviti mir i pokoj dušam našim. Zatim prosbori, od kolike bi koristi bila za stanovnike ovoga grada bratovština srdca Isusova, te razloži način, kako da se ovdje u život uvede i ustroji. 16. dojde puk nevinački vodjen duhov. pomoćnikom računskim; jer župnik nevinački nije mogao radi bolesti doći. Poslie podne u 7 satih otac Ayala reče govor o prečistom srdcu Marijinom, na ime koli je milostiva svemu kršćanstvu, stane govoriti i o bratovštini srdca Marijina, te jer već odprije ova bratovština ovdje obstoji, samo ju obnovi, i ponuka članove na revno izpunjavanje svojih dužnostih.

Na dan 17. u nedjelju doživiše Bjelovarci riedku, da kažem ovdje jošte nevidjenu svečanost, kojoj pribivaše puk kapelački sa svojim župnikom Franjem Podlom. U 10 satih otac Ayala reče govor o bogopsovkah i kletvah; u njem dokazà, kolika je uvreda kod Boga bogopsovanje i kletva, te dokazi iz povjestnice crpljenimi predoči u silnom broju sakupljenomu puku grozovite kazne, kojimi Božja promisao već na ovom svietu kazni bogopsovce i ine blaznike. Po dovršenoj propoviedi bila je velika misa; poslie nje provod sa slikom Bogorodice. Procesija krenù od crkve po liepom velikom trgu; sila svieta se sakupi, da pokaže svoje štovanje majci Božjoj. I doista liep je to prizor bio za bogoljubnu dušu: uz milo svirajuću vojničku bandu i skladno pjevanje školske mladeži bje nošena slika bl. Djevice od 4 mladića, a puk u najljepšem redu pred i za slikom dj. M. pratio je velikom pobožnostju svoje utočište i svoju zaštitnicu. I tom prigodom se jasno pokazà, koli je veličanstvena crkva katolička u obredih svojih, i koli silno po njih djeluje i nuka srdca pravovjernih na bogoljubnost; dà vidjelo se je iz držanja i lica toj svečanosti prisutstvujućega puka, da u njem jošte neizumre čuvstvo prave pobožnosti, da imade u njem tvrde i postojane vjere, koju jošte neokuži grdobna današnjega vremena poput poplave se šireća pošast nevjera. I svećenstvo u dosta velikom broju pribivalo je toj liepoj svečanosti, šta više, tečajem cieloga sv. poslanja slušalo je propoviedi, i pomagalo častne otce u izpoviedanju vjernih. Sve do ovoga dana svako poslie podne u 3 ure neumorni u zvanju svom otac Gjuriceo obučavaše školsku mladež s dobrim uspjehom u vjerozakonu. Dne 19. zaključiše čč. oo. sveto poslanje. Prije podne u 9 satih držane su zadušnice za duše u očistilišću, zatim sliedio je govor tom danu primjeran, za govorom „Libera.“ Poslie podne u 6 satih otac Ayala blagoslovi pred crkvom misionski križ, i držà oprostni govor, u kojem pobudi griešnike na stalno obdržavanje odlukah i obećanjah svojih Bogu učinjenih, zahvali se g. župniku i svemu prisutnomu svećenstvu na trudu njihovom u vrieme sv. poslanja, i podieliv s misionskim križem svimkolikim papinski blagoslov predade župniku križem natrag duhovnu vlast glede stada njegova; a g. župnik reče njekoliko riečih na svoje župljane o ovoj izvanrednoj pobožnosti, i napomenuv veliko požrtvovanje i trud častnih otacah na uhar puka svoga uloženi, zahvali im na duhovnoj hrani u svoje i svoga puka ime, proseći Boga, da im on obilno naplati veliki njihov trud plaćom nebeskom. „Te Deum“ učini kraj sv. poslanju. Točnost u ovršivanju svojih dužnostih, požrtvovanje za dobro roda čovječjega, revnost u promicanju slave Božje, jesu one liepe krieposti častnih otacah, koje im nemože odreći ni najveći njihov neprijatelj. Što se tiče polaženja propoviedih od strane gradjanstva i seoskoga puka po djelatnicih, uvaživ okolnosti stanovnikah bjelovarskih, i uzev u obzir vrieme, u koje se sila poljskih poslovah nagomilà, može se reći, da je bilo dostabrojno.

= **Od Radoboja** u Lipnju. Ruka pravde Božje sastizava nas često u naših zagorskih prodolicah. S lanske neizmjerne žege porodi nam se crna glad, malo da ne u svakoj kući. Kako tko smore i uradi koj novčić težkimi žuljevi, već hiti u bližnju Krapinu, da si siroma donese na ledjih četvrt vagana (mirova) hrane za gladnu ženu i djecu. Težko zaisto i pretežko sviet ovuda živi. Svećenici razdielili bi sve, samo da i sami imadu. A i odkuda? I njih se suša kruto kosnù. Lukna t. j. bira nijedan župnik nije skupio. Što će mu sirotinja dati, kad sama neima? Pa opet sve nasrće golo, boso, ogladnjelo k svojim duševnim pastirom, da im kako pomognu. Sreća onomu, koj si je šta od prijašnjih godinah prištedio, da može ljetos dieliti. — Ljetos hvala Bogu sve nam na polju i u vinogradih najljepše stajaše, kad al eto opet nas posjeti dèsnica Božja, u znak da u trpljenju i nesgodah slavimo svetu moć njenu, te da vidiv blagoslov na njivah, neprestanemo moliti se, da ono, što nam za svakdanji život treba, nikad neuzkrati. Kako nam hrvatske novine javiše, onda provale se crne oblačine nad našimi gorami; voda ponese sve, što joj na najprečjem putu stajaše: drvlje, kamenje, voćke, mline. Strni povalja, kukuruz odnese, a livade zamulji. Od župne crkve zid na 15 hvatih provali, u istu crkvu nagrne, da je na pol drugu i na dvie stope duboka bila. Isto prednožje velikoga žrtvenika bijaše pod vodom. Nu jedva to prestasmo, kad za 7—8 danah u nedjelju III. po Duhovih skoro s jednakom žestočinom voda udari opet na sve strane, pa dogotovi štetu i odnese nam opet svu crnicu s naših strminah. — Šta si hoćemo? Nek se puni Božja volja! Morda pak uz sve to ljetos ćemo bolje proći od lani. Čekajmo u ime Božje. Naš puk za to neočajava, te ima sasvim tim živu vjeru u promisao Božju. On rado hodi k službam Božjim, dà u najvećem uboštvu, skrajnoj nuždi, doprinosi žrtvice za slavu Božju, za sv. otca papu i za ine potrebštine crkve, samo kad mu svećenik od srca k srcu umije besjediti. Živom ričju dobi on i koj novčić za sv. otca, premda neprijatelj

Digitized by Google

vjere siju medju njim dosta naopak nauk, da tobož sv. otču kao svećeniku netreba vojske, da on imade više novacah no mi. Ja sam se glavom osvjedočio, da naš puk, premda sám siromašan, opet dade malen darak, kad mu samo svećenik živahno, razgovetno stvar sv. otca razloži, i to ne samo jedan put, no kad se sgoda pridesi. Prvi mjesec bijaše slabo, drugi jurve bolje, neznam kako će treći izpasti. Samo da ih uviek mjesimice obodrim i pohvalim, neka prinašaju darak za stvar sv. otca, stvar svega katoličanstva i sv. vjere naše.

Rado, kažem, Zagorac daje na svoje crkve. Tako evo i Radobojčani uz svu hudu ljetošnju godinu doprinesoše za nove orgulje u svojoj župnoj crkvi. Sad one liepo u slavu Božju poje s pukom pjesmice bogoljubne, znak nabožnoga čuvstva i požrtvovanja za sveto i nebesko toli župljanah, koli im duhovnoga pastira. Čin ovaj bogomili naviešta liep napis na orguljah s preda kašnjemu potomstvu: „Pomnjom župnika Radobojskoga Eduarda Finka i pomoćju svojih župljanah 1860.“ Tako braćo nastojte pomno oko svojih vjernikah, pak će vam u hramovih sve po ruci ići. Oni će vam biti dostojno pristanište Boga višnjega. S milim Bogom sve se može. Da bi naši starci bili oklevali, mi nebi ništa po njih našli bili; al kakve svetinje nam neostaviše! —

Na god presv. Trojstva odpjeva uz podvorbu velebrojnoga svećeničtva službu Božju častni naš zagorski starina J. Bradica, a u orgulje prvi put udaraše znameniti naš domaći umjetnik otac Pintarić, koj se je slučajno u poslu pregleda samostanah s provincialom iz Ugarske u našem okružju bavio, a na to po domaćem g. župniku, poznatom njegovatelju gudbe, pozvan bio. Sve je upravo, počam od vrloga starine, zatim vještoga našega orguljaškoga svirača, do posljednjega sirote župljana slagalo se i sudaralo u gorućih molitvah i pjesmicah prama otcu nebeskomu, da bi nas se vazda uslišati i posluhnuti dostojao.

Kod imena Pintarić imam još na nješto naše katoličko svećenstvo spomenuti. Taj čovjek nije svednevni umjetnik na orguljah. On si je jurve od 30 godinah u istoj struci gudbe znamenitost njeku stekao. Ta koj je orguljaš u našoj Hrvatskoj, da neima koj napjev ili pjesmu njegovu? A on se je u pravom smislu rieči toj struci sasvim posvetio. On u tom revnuje i upravo živc. On je za trogodišnjega boravljenja u Ugarskoj neprekinuto radio na pjesmovniku (kancionalu) jugoslavenskom. on je u gudbu stavio do 500 pjesamah, a i sastavio mnoge mise. To je sve čisto prepisao i poslao preuzvišenomu g. biskupu u Djakovo. Sad željno izčekiva opredieljenje svoje knjige, koja je na veliko narasla. — Ja kažem, da se možemo samo radovati tomu domaćemu proizvodu, te iz svega srca željeti, da bi čim prije djelo ovo, za naš ubogi i inače neobrazovani narod, i za njegove školnike toli važno, bieli sviet ugledalo. Naš visoki mecenat jamačno će stvar otu uvažiti, a naše će biti, da djelo domaće, naše gore list, svimi silami podupremo, da nam nepropadne, što je naše, jer i onako malo proizvodnih duhovah imademo. Raduju se Čehoslaveni, što njeki moravski svećenici rade na istom radu, na sveobćem kancionalu. A i mi ako nepočnemo pomagati pojedince, nećemo biti vriedni ni više njih poduprti. Ugarske naše župe jurve su se sve predbrojile na isto djelo.

† **Iz Primorja hrvatskoga**, 26. Lipnja 1860. — Prošasta tri dana bila su za naše strane od prevelike znamenitosti i ne manje duhovne radosti; jer u njih poslat od nj. preuzvišenosti, našega miloga nadpastira barona Mirka Ožegovića, njegov suffragan Dr. Vjenceslav Soić ovršio je tri sveta i u duhovni život puka vrlo zasjecajuća čina, stojim za reći: u kršovitoj ovoj podvelebitskoj uzduž od Senja do Baga ležećoj ubogoj strani naše modruško-senjske biskupije podielio je sv. sakramenat berme, ustolio je dva župnika, bažkoga, velečastnoga g. Mihovila Barilli-a, i jablanačkoga veleč. g. Petra Vrbanića, — i napokon u sv. Jurju novo sagradjenu i liepo urešenu, trudom i nastojanjem veleč. g. podjašprišta i mjestnoga župnika Ambroza Kriškovića, župnu crkvu posvetio. — Ove tri uzastopce sljedujuće se svečanosti tko nezna kako su uzvišene, kako su svete, kako i najsjetniji njihov izražaj i obred sjeća pravovjernika, da su to čini od one vrsti, koji, prem na zemnom krugu bivaju, ipak i nješto ino označuju toliko u svom znamenju i počelu, koliko u svom cilju, u svom teženju, u svom nabožnom pokretu; a djeluju začinom sv. spjevah, i ostalih po obredniku crkvenom propisanih posebnih, na cjelokupnost svečanosti spadajućih ganutivih česticah.

Nije mi nakana ovdje, jer ni prostor našega glasnika nedopušta, potanje razmatrati svete ove čine budi s dogmatičkoga, budi s liturgičkoga gledišta; samo ću to reći: da je radostni svakako vidik za svakoga pravoga domorodca, komu inače s nabožnoga ogleda srdce stoji na mjestu, kad ima priliku gledati oli slušati, kao što mi često imamo u našem milom „Kat. listu“ sad iz posestrime Bosne i Hercegovine, sad iz Slavonije, sad iz Primorja i od drugud ovih i ovim sličnih nabožnih svečanostih; a veća još radost uzhaja mu u kršćanskih grudih, čim upazi, kako dobri naš puk ma sve uz talase pjenećih se na sve strane evropskoga obzorja u tom redu i smislu nabožnih prevratnih težnjah, ne samo radostno iz podaljih takodjer krajevah uza sve svoje siromaštvo hrli i sakuplja se, nego istom kako živom vjerom, vrućimi uzdasi i molitvami prisutstvuje svetim ovim činom.

Ovdje i nehotice, neću da rečem svakomu nazočniku, nego bar svakomu od braće svećenikah podkrade se misao: da je na nami starati se što igda više; jer ozbiljnost vremena nutka, ne samo da se po kojekakvih u ovčijoj koži obilazećih vucih i poklisarih pakla neuvuku u njegove kruge zavladavša, današnja vjeroprazna načela, nego, ako bi što takova gdje jur po nesreći i bilo, mu-

Digitized by Google

dro i razborito, osobito kod mladjega naraštaja, tamaniti i triebiti: — neka se duh njegov blagi i srdce dobro sve u debeloj košulji čisti i upravlja nježnim mliekom zadoja Krstova; a ma neka se i čvršćom hranom jača i bodri, za suzbiti striele dohodećega u tmini, da ugrabi i odvrati ovce od one paše, kojom ih upravlja veliki i nevidivi pastir s nebeskoga svoga prestola po vidivih svojih namjestnicih, složno poredanih na okrug oko svojih vodjah pod upravom središtnoga sunca i glave vidive sv. otca pape. —

Presvietloga gosp. suffragana pratio je na ovom putu od strane otočke regimente osim ostalih vojničkih častnikah gosp. c. k. major Božo Bah, i veleč. g. podjašprišt Ambroz Krišković. Danas po podne po dovršenom sv. svojem poslanju sretno vratio se je skupa sa svojimi pratioci. Završujem sa željom, neka Bog dragi potvrdi, što je velika i znamenita djelovao u nas, i neka upravi za sve to veće medju nami razširenje svoga kraljestva nam vjekovnji mir, a zemaljski blagoslov i napredak.

Viestnik.

Iz Zagreba. Bit će poznato našim čitateljem iz naših rimskih dopisah, da se od g. 1857. u basilici sv. Klementa u Rimu kopati dalo, nebi-li se kojom srećom našlo osim drugih na tielo sv. Cirila, apoštola slavenskoga, koje je po svjedočanstvu mnogih starih listinah ukopano u istoj crkvi. Da se to izkapanje, s mnogimi troškovi skopčano, nastaviti može, moli Fr. Josip Mullooly, prior konventa sv. Klementa, za podporu sliedećim pismom, iz koga će se štioci o toj stvari potanje obaviestiti.

Illustrissime Domine! Sacris vetustisque monumentis vitam, et mores, necnon liturgiam et artes primorum Christicolarum referentibus quantopere nostra delectetur ætas, nemo sane ignorat. Quamplura enim ejusmodi ædificia vel barbarorum incursionibus, vel temporum injuria et vitio, vel etiam ex mutata liturgica disciplina subsiderunt, ita ut fundamenta superædificatarum Ecclesiarum hodie quasi substernant: sed modo antiquitatis amore, bonis auspiciis, reviviscente, eorum vestigia a situ et squallore vindicata oculis posterorum iterum, nec sine voluptate, objiciuntur. Cujus rei indicio esse possunt nonnulla, quæ hortante, atque adjuvante SS. D. N. Pio PP. IX, in urbe Roma Ecclesiarum omnium matre ac magistra patefacta insignia monumenta sunt, Ipogaea, Martyria et Cœmeteria, necnon quamplurima ex iis effossa Cimelia, magno tum ecclesiasticæ historiæ, tum artium et sacræ disciplinæ emolumento; unde factum est, ut, Eo duce, alii ad idem opus moliendum mirifice incitarentur.

Neminem profecto latet in honorem S. Clementis Martyris, qui tertius a B. Petro sedit Pontifex, Basilicam vetustissimam in urbe esse pluribus nominibus celeberrimam. In ea præter ossa S. Pontificis, et S. Ignatii Ep. Antiocheni, corpus S. Cyrilli Slavorum Apostoli, qui IX floruit sæculo, conditum fuisse Card. Baronius, aliique optimæ notæ historici, necnon codices quidam Vaticanæ Bibliothecæ asserunt. Ast, quemadmodum aliæ inclytæ urbis Basilicæ, ita primitivum S. Clementis templum, qualis qualis causa fuerit, sub ruderibus, aggestaque humo consepultum remansit, cum hodiernum innovatum fuit. Illustre hoc templum FF. Prædicatoribus Hibernis custodiendum tradidit Innocentius X. P. M.; sed hucusque nullus nec suspicatus quidem fuerat Ecclesiam hanc super antiquam stare, et quasi sustentari. P. Joseph Mullooly familiæ præfectus an. 1857 solum experiri cogitavit, ratus non improbabiliter vetustioris Basilicæ aliquid adhuc superesse. Spem non fefellit eventus; siquidem aperta humo binæ columnæ, vetustissimæ imagines uda pariete depictæ et epigraphes sese prodiderunt, quæ per mille et amplius annos sub congestis ruderibus, et maceriebus delitescebant, oculis simul, atque historiæ absconditæ. Ab incœptis tamen abstinendum fuit, cum Cœnobium illud ad impensas non modicas sustinendas impar omnino sit; sed ideo res delata est ad Cœtum *Sacræ Archæologiæ*, qui pro ejusmodi investigationibus a SS. D. N. Pio IX. sapientissime fuit institutus. Hujus imperio mense Junio 1858, ruderibus amotis, erutisque dextra templi *Narthex*, uti vocant, patefacta est, ac præter inventas, quinque columnæ e vario marmore per ordinem repertæ sunt, insuper et aliæ picturæ, ac fragmina vermiculati operis pavimenti, quod ad M. Constantini ætatem probe conjiciunt eruditi. At dum Sacer Cœtus, et FF. Prædicatores plura se reperturos, præsertim S. Cyrilli, ac B. Servuli, de quo S. Gregorius M., corpora non incerta conjectura sibi pollicebantur, (læva siquidem navis apparere incipiebat) opera propter ingentes sumptus necessarios intermitti, ac suspendi oportuit.

Nihilominus idem Cœtus S. Rom. Archæologiæ defossiones feliciter incoeptas prosequi cupiens, fidelium pietatem, et antiquitatum cultores esse exorandos censuit, ut perficiantur; ideoque Emus. Card. Vicarius Urbis ejusdem Archæologici Cœtus Præses omnimodam P. Priori Cœnobii S. Clementis quascumque elargitiones ad opus perficiundum colligendi facultatem fecit. Quamobrem idem Prior præsentibus literis vehementer rogat pietatem, ac generosam indolem Tuam, Illustrissime Domine, eaque spe gaudet Te operi non defuturum, quod ad Dei gloriam, Sanctorum honorem, necnon ad ecclesiasticæ historiæ elucidationem, bonarum artium, et scientiarum incrementum profecto cedet.

Romæ e Coenobio S. Clementis die 28. mensis Maji MDCCCLX.

Humillimus, et obsequentissimus
Fr. Joseph Mullooly ord. Praed.
Prior Conv. S. Clementis.

— U dvorskoj i državnoj tiskarni u Beču izišao je posebice iz časopisa „Mittheilungen der k. k. Central-

Digitized by Google

Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale“ otisnut vješt opis zagrebačke prvostolne crkve pod naslovom: Der Dom zu Agram, beschrieben von Karl Weiss. Opisu dodano je 27 drvorezah i oveći nacrt spoljašnje južne strane i uzdužni unutarji prorez naše prvostolne crkve. Knjižica prodaje se u novinarnici ovdašnjih njemačkih novinah za 50 novčićah.

Iz Beča. „Schwäb. Merkur“ žesti se na fanatičnost austrijskoga svećentsva, što tobože namjerava dići proti židovom progon. Piše: „Iz Češke, Moravske a osobito iz Galicije pripoviedaju nam čitavu povorku odporah, po čem možemo suditi, da je puk strahovito razdražen, te da će biti nesreće, ako vlada tomu nemiru nestane na put. Odkako nadbiskup przemyski izda svoju pastirsku poslanicu, stižu nam jednako glasovi, da pogibio sve to više prieti židovskomu pučanstvu. S prvine bijaše samo rieč, da se kršćanom zabrani služiti židovom, što zakon naročito dopušta; tad počeše ovdje ondje lupati židovom prozore i satirati pokućninu itd., ili bi opet, kano n. p. u Samboru u Galiciji, odtjerali židovom s gradskoga pašnika marvu. Sad jur koračiše dalje — ubijaju židove. U Galiciji u njekom mjestu blizo Sambora sgazi sudac židovsku djevojčicu do smrti misleći, da je ona neboga udarila u igri katoličko diete. (To je grdna laž). Medju pukom u Galiciji raznosi se glas od njeko doba, da je vlada dopustila ubijati židove; a o tom govore seljaci na sastanku sasvim prosto.“

Tomu pridaje „Merkur“ lelek, neka se vlada pobrine, da takovim žalostnim prestupkom stane na kraj. To će vlada sigurno i učiniti, ako se stvari, kako mu jih iz Beča piše židov, obistine, što će težko biti. Ako gdjekoj seljak u Galiciji i sčepa žida, nisu tomu krivi fanatički svećenici, van sami tamošnji pučki krvopije i gulikože židovi. Berg, saksonski šumarski nadviećnik, protestant, dakle ne katolički svećenik, piše o tom u svojoj najnovijoj knjizi: „Aus dem Osten der öster. Monarchie“ ovako: Galičanom su propast poglavito židovi. Oni tjeraju posao svim razredom pučanstva, a bez razlike skoro drže u zakup sve krčme i rakijane. Najprije gleda žid seljaka zakopati u dug, a podje-li mu to za rukom, neizkopa se više za svoga života. Seljak jest i biti će židu rob; ali ne samo seljak, van i mnogi vlastelin. Žid obiknù već tako guliti kršćanina, da mu nikad neće pasti na um poželiti onoj zemlji preustroja, sve da mu tad dopadne rukuh svakolika zemlja. On umie izsisati tudju imovinu, obratiti ju u novac i strpati ga u džep, te pobjeći s njim drugamo, ma tad iza njega sve propalo.“

Kod takova položaja kršćanah napram židovom kako može „Schwäb. Merkur“ govoriti o premahih crkve, o tlačenju židovah? —

Iz Milana. Piše se iz Trena u Lombardiji: Naš štovani župnik i dekan pušten je 8. Svibnja iz zatvora. I sudcem u Bergamu dosadi po $2^1/_2$ mjesečnom zatvoru mučiti dobroga župnika, obtužena radi uvrede veličanstva, nemogav na njem naći ni sjene toga grieha, pa vele tobože, da se po zakonu uvedenom 1. Svibnja nemože obsuditi. Bilo što mu drago, čovjek si nemože da predstavi veselje puka u Trenu i u okolici, kad doču, da mu je izpušten župnik. Još onu istu večer dojdoše u Bergamo, da ga namah dovedu; nu morahu čekati do sutra. To vrieme prebaviše spremajuć, da što ljepši bude doček. Kola se još ni nepomoliše, ali udariše u Trenu zvona, mužari, puške i pištolje. Sve se oglasi, što seljakom bijaše pri ruci. Jednu milju od trgovišta bijaše se na cesti tako slegao puk, da su se konji samo korakom mogli micati dalje. Svatko htijaše prvi svomu župniku uhvatiti ruku, a klici: „Živio naš župnik!“ „Živila nevinost!“ nebijaše kraja. Kad k župnomu stanu, nemože se na vrata, toliki se sviet skupio i objesio se po plotovih i drveću na vrtlu. Svećenstvo onoga okružja, doletiv pred svoga predstojnika, uvede ga u crkvu, gdje se odpjeva: Tebe Boga hvalimo, i dade Svetotajstvom blagoslov. Poslie zahvalnice neće ni duša da ide iz crkve; jer sve želi, da bi se župnik popeo na propovjedaonicu te prosborio koju rieč. Nu dobričina od tronutja nemože ni rieči, te se mjesto njega pope drugi svećenik i reče prekrasan govor o utjehi, koju Bog priredi trpećim i tugujućim radi vjere. Puk plakaše tako, da je govornik morao prestajati, dok se izplače. Napokon izidoše iz crkve ljudi, nu okružiše župnika, nedajući se od njega, dok mu god nepoljubiše ruke. Tako dobromu župniku preplatiše župljani dugi zatvor i žalost ljubavju u jedan dan.

Za sv. otca papu sabrano je dosad u nadbiskupiji zagrebačkoj u dobrovoljnih prinesih:

Uzoriti g. kardinal i nadbiskup Juraj Haulik 3000 for. Članovi prečast. prvostolnoga kaptola 1500 for. Sbor praebendarah prvost. crkve 50 for. Svećenici i duh. mladež u nadbisk. sjemeništu 170 f. 75 k. G. Franjo Barišec 5 f. 25 k. U crkvi sv. Katarine u Zagrebu 22 f. 68 k. Iz kotara bednjanskoga 8 f. Iz kot. tuheljskoga 36 f. 21 k.; od školske mladeži 11 f. Iz kot. pokupskoga 18 f. 10 k. Iz gorskoga kot. u Medjumurju 51 f. 94 k. Iz k. karlovačkoga 170 f. 80 k. Iz k. okićkoga 31 f. 45 k. Iz k. vjerovitičkoga 32 f. 55 k. Iz k. požežkoga 1 dukat, 11 f. u sr. 116 f. 13 k. u bankah. Iz k. kapelačkoga 57 f. Iz kotara poljskoga u Medjumurju 35 f. Iz k. jastrebarskoga 66 f. Iz k. petrinskoga 21 f. 45 k. Iz k. gareščičkoga 11 f. Iz k. bjelovarskoga 61 f. 14 k. U prvostolnoj crkvi u Zagrebu 5 for. u sr. i 25 for. u bank. Iz k. gradiškoga 1 dolar i 49 f. 91 k. Iz k. pakračkoga 13 f. 97 k. Iz k. moslavačkoga 53 f. 27 k. Iz k. odranskoga 22 f. 57 k. Iz k. sisačkoga 56 f. Grof Julio Janković 100 f. Iz k. ivaničkoga 31 f. $9^1/_2$ k. Iz k. dolnjovarašdinskoga 5 f. u sr. 36 f. $71^1/_2$ k. u ban. Jedan svećenik nadb. zagr. 3 dolara. G. Pavao Travenšćak 5 f. Preč. g. Juraj Gerdas 5 f. Iz k. lipničkoga 36 f. Iz k. koprivničkoga 55 f. Iz k. vugrovačkoga 47 f. 17 k. Iz k. zelinskoga 17 f. 60 kr.

Ukupno 1 dukat, 4 dolara, 21 for. u sr. 6030 for. 75 kr. u bankah.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 28. U ČETVRTAK 12. SRPNJA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Ogled po svietu.

(Konac.)

Jednakost! Da bude jednakost — ravnina, treba da se poruše bregovi, a zaruše dolovi. Tko je gori, s njim dolje; tko ima, otmi mu! tko je udarao i strahovao, udri ga i stisni mu piest!

Kolo od sreće u okoli
Vrteći se neprestaje:
Tko bi gori, eto 'e doli,
A tko doli, gori ustaje.

Sad vrh sablje kruna visi,
Sad vrh krune sablja pada,
Sad na carstvo rob se uzvisi,
A tko car bi, rob je sada.

Gund. Osm. I. pj.

Hajde de, neka bude, kad nam se ovdje na svietu tako sudi; ali kamo jednakost prevratu? Kad dovrši svoju zadaću, izide mu veća nejednakost, nego prije. Koji neimahu, imadu; koji udarahu, trpe više, nego drugi prije od njihove ruke; koji bijahu gore, sad su nižji, nego bijahu drugi pod njimi, jer se nevoljni gornjaci moraju sakrivati, te često nedišu ni čista zraka, ni nevide Božjega dana, što je i svakomu robu dano. Presieda jim dakle prevratna jednakost.

Pravica! „Tko te pre?“ — „„Kadija.““ — „A tko te sudi?“ — „„Taj isti kadija.““ — „Nepitam te više, znam što će ti biti.“ Tako govore Bošnjaci, kad koga Turci zovnu na sud; a tako bismo rekli, da sude kadije i za prevrata. Težko onomu, na koga tko od vodjah prevrata uzme zub. Tu se dieli pravda onako, kano što ju udieli vuk janjetu. „E vidim, da si pametno, i da se umieš izgovarati“ reče vuk; „ali se danas nećeš izgovoriti.“ Tu se mora igrati, kako drugi sviraju: ulagivati, donositi i preko volje na žrtvenik domovine i domorodacah žrtve, razvijati barjake itd. Lav, magarac i lisica pojdu skupa u lov, ugovorivši, što ulove, medju se da će razdieliti. A kad dovoljno lova nalove, lav rekne magarcu, dobitak pametno da razdieli. Ovaj razloži sve na tri jednaka diela, dozvoljavajući drugima da izberu, što je komu draže, a njemu da će biti pravo, što preostane. „To-li se zove pametno dieliti? Počekaj malo, da te naučim pameti!“ odgovori mu srdito lav, pak tresne š njim o zemlju, i razpara mu trbuh. „Dieli ti sad!“ rekne lisici. Ova natovari sve u jednu hrpu, a za se ostavi samo jednoga zeca, pa kaže lavu: što je čije. „Aj, aj! premudra lisico! tko te nauči tako pametno dieliti?“ „Magarečja budalaština, gospodaru!“ odgovori lisica. Tko misli iznieti živu glavu, valja mu se za prevrata naučiti mudrosti od lisice; jer magarac, kako ovdje u ovoj basni prilikuje pravicu, u zao čas po se dieli pravicu. Tko je jači, taj kvači; tko ima množinu pristašah, tomu bieži s očijuh, ili mu dieli kano lisica lavu.

Sada da prosborim s razprostiralih prevrata. Neima dvojbe, prvo razprostiralo prevrata jest tisak, te s toga ima ljudih, koji sve zlo svaljuju nanj. U svačem ima uz zlo i dobra, a tako i u tisku. Tisak je svietu, a napose vjeri nanio dosta zla, ali i dobra; jer ako se i razprostrani po njem laž i nevjera, to se opet po njem uz druge znanosti i bogoslovlje tako razprostrlo, kako se bez njega nebi nikada bilo. Istina je, tisak pomaže raznašati izmišljotine, prigovore i krive nauke proti vjeri; ali se opet njim pruži sgoda, da se pokaže i potvrdi gola istina vjere, pokaže njezina čvrstoća, te u oružju izvješbaju katolički borci. Da neima tiska, nebi svatko toliko premogao, da si nabavi sveto pismo; nebismo imali pri rukuh neprocjenivа blaga, koje baštinismo od sv. otacah, crkvenih učiteljah i pisacah; učenjaci nebi imali silnih sbirkah, izza kojih brane vjeru; nebi bilo

Digitized by Google

ovakova bogoslovlja, mudroslovlja, prirodoslovlja i povjestnice, u kojih se sad jasno zrcali Isusov nauk. Doduše, nemože se proračunati, koliko zla počiniše zle knjige; ali se još manje može proračunati, koliko nam dobra donesoše dobre knjige. Što su djela crkvenih prevratnikah prema djelim angjeoskoga učitelja Tome Akvinatskoga, Melkiora Canusa, Bellarmina, Natala Aleksandra, Bossueta i množine drugih veleumah, koji si braneći istinu stekoše i na svietu neumrlu slavu i na nebu krunu. Pa da nije tiska, tko bi se stavio da prepiše djela samo jednoga ovih pisacah? koliko bi jih moglo nabaviti prepis sbog golema truda i troška? Voltaire se bješe stavio na to: da obruži i izsmije kršćanstvo, kao da pači znanosti i napredku; Chatheaubriand se pako stavi, da dokaže protivno, pa sbilja i dokaza: da se ta vjera slaže sa svim, što je uzvišena, liepa i plemenita. Pa komu se bolje razprostraniše djela? Chateaubriandu; premda inače zle knjige imadu dobru prodju.

Protivnici katoličke crkve vesele se, da joj je tobože tisak odzvonio; nu varaju se nebore. To govore takovi ljudi, koji malo sviet proučiše, a još manje proučiše knjigah i, što je kuga našega vremena, neznajući sami ništa, misle da ni sav drugi sviet ništa nezna. S takovimi će čovjek u vjetar govoriti; jer ga nerazumiju. Reci jim o Bossuetu, njega znadu po imenu, reci o Bellarminu, jedva to ime čuju prvi put, a reci im o Tomi Akvinatskom, pa još k tomu, tko bijaše, znati će brusiti jezike. Rečeš-li jim koju o pismih sv. otacah, to će namah povrći te tobože zastarjele ostanke. Misleći, da je katoličkomu nauku odzvonilo, čude se, kako još može biti ljudih, te ga pridržavaju, ili se barem po njihovu pretvaraju, da ga pridržavaju.

Nu ja mislim tvrdo, da je upravo tisak ono divno Bogom dano orudje, kojim će napokon pobjediti naša crkva. Bijaše Božja volja, da se tiskom razmrse pitanja zamršena od rovarah. a Bog će dati, pa će množina dobrih knjigah svladati zle, istina svladati laž. Neka nam dakle tiska, i Bog nam ga samo usavršio.

Drugo osobito razprostiralo prevrata jesu b r z o j a v i i ž e l j e z n i c i. Što je rečeno o tisku, budi rečeno i o njih: jedno i drugo donosi svietu mnogo dobra; a što nose i zla, neima pod nebom uredbe, koje sviet nebi obratio na zlo. Ta na zlo izkrivljuje sviet istinu, dà i iste svetinje, pa nikomu razboritu nepade na um, da jih pokudi.

Ali izrod tiska najružnji jesu z l e n o v i n e; jer one čine sad u svietu trista zalah. Od njih nesmie čovjek dan danas na vidjelo ni s istinom; jer bi skočile nanj kano psi iz busije. Neka izda koj katolički biskup čestitu naredbu, neka se samo čuje gdje katolik na obranu vjere, raznieti će ga na jezike. Uzpišu-li što katoličke novine na obranu katolikah od javna nasrta, pa pred svietom kažu istinu, dogodi se, da urednik mora na sud radi uvrede poštenja; a budući laž i krupna povita u tanahne koprene — dvolične izraze, da se dá nategnuti i na istinu i na laž, većinom izgubi pravdu i pred katoličkim sudom. Odmetne-li se koj katolički svećenik od svoje crkve, to raztrube one po svietu, kuju ga u zvjezde, kako slovi znanjem, izriču mu život, da bi mislio: svetac je; a to on navadna oholica, nepokoran poglavarstvu, ili inače rob koje strasti. A tako opet ni državnik nesmie izići pred sviet s novom osnovom ili mišlju, ako neima na ruku više dobro podmićenih novinah. Kad znaš, čije su koje novine, uzmi proštiv članak sve protivno onomu, što pišu, pa ćeš pravo znati, kamo njihov štićenik smiera. Treba pamtiti, da govorim o zlih novinah. Dobrim čast, a budi Bogu dragomu hvala, ima i takovih, prem žalibog premalo. Da nam je zaviriti u srdce zlim novinarom, ala bi se nagledali gnjusobe; a većinom su to ili židovi nevjerujući ni u Boga ni u Mojsiju, ili pokršteni pogani nevjerujući ni u Boga ni u Krsta. A zašto imadu toliku prodju? Novine jim se raznose po krčmah, kamo se sabiru gostovi, o kojih nebismo mogli reći, da su škrupulisti u vjeri. Osim toga ljudska narav sklonija je na zlo nego na dobro, pa ako joj se još pomogne, pristane na zlo posve; a i milije je čuti, osobito ako nemiruje sviest, štogod proti postu i t. d. nego zanj; milije čuti o slobodi, nego o stezi crkvenoj. Zavedoše nam evo zle novine sav sviet, i dobar, što nezna, i zao, što hoće da se zavodi. Kako da se doskoči zlu? Upitaše jednom njekoga Hercegovca: kad će nestati zlih ljudih? „Kad svi dobri proti njim ustanu!“ odgovori prost al mudar čovjek. Kad će nestati zlih novinah? Kada svi dobri proti njim ustanu: kad jih pošten sviet ostavi. Tko je pošten kršćanin, neka nedrži lažitorbah. Kršćaninu je grieh družiti se bez potrebe s pokvarenim čovjekom; kamo dakle veći grieh, ako čita zle novine. Tko lahko vjeruje zlim novinam, taj je ili bena ili pokvarenjak.

Sad je red, da kažem, zašto dirnuh u ovu stvar. Sviet se evo boji zla, pievci navieštaju nepogodu — crkveni i politički časopisi opominju si štioce: kako se oblači nebo crkveno i političko. Pa i sbilja: evo se od oluje već skočili kano gore valovi proti brodu spasa, te bi mislio: sad će ga raznieti na komade. Sve čeka napeto, tko će pobjediti: da-li Krst ili protukrst? Otvorimo za čas Ivanovu knjigu otajnicu: „Vojska na milijune vrvi preko brdah i dolinah, baca se i

Digitized by Google

preko mora: oda svuda zaokružuje, satire, progoni; a silnoj vojsci vodja antikrst.“ Da vojsci nije ovaj vodja, rekli bismo, da sveti starina proriče ono, česa bijaše od postanka, naime: krvave ratove; ali ovako objavljuje on svojim sinčićem kršćanom silni rat proti krstu. Ogledamo-li se po svietu, te razvidimo sgode i osnove: milijuni kužnih pojmovah i osnovah zaokupiše sve do srdca nevina djeteta. Nije mi na kraj pameti tvrditi: da se je jur digao antikrst; jer što bi ga nosilo na sviet u prosvietljenom 19. vieku? Nu moram smierno reći u sred toga vieka, da će doći, a rekao bih, da su mu sadanje sgode prednje čete. Antikrst neima biti ni krivi nauk ni ustanak proti vjeri, ni čitava povorka krivovjeracah, ni kuga, ni glad, ni vojska, ni budi kakva druga pošast, van će biti sbilja osoba, — čovjek. „Najprije ima se pokazati nevjera i čovjek grieha, sin opačine, koj će se oprieti i dići nada sve, što se Bog zove i po božanski štuje, i sjesti će u hram Božji, te se graditi Bogom.“ 2. na Tes. 2, 3. 4. Jer će on biti glava svih neprijateljah Krstovih i sve prvašnje vodje stopiti u sebi, poče njegova zadaća namah, čim Isus dojde na sviet; samo će pred konac svieta, kad sam vodja dojde, biti najstrahovitijega okršaja i krvi. S toga mogaše sv. Pavao pisati: „Tajna opačine poče jur raditi;“ a sv. Ivan: „Zadnji je čas, i kako čuste, doći će antikrst, pače već ustaše mnogi protukrsti, — po čem sudimo, da je zadnji čas 1. Iv. 2, 18. Česa će naime pred sudnji dan biti na veliko, pokaza se za sv. Ivana na malo; a što dalje to gore. Videć taj napredak učeni Bossuet reče: „Drhćem, kad pomislim na budućnost.“

Sramota je katoliku bojati se, da mu morebit neće propasti crkva, znajući, tko mu obeća crkvi obstanak do vieka. Šaljuć Bog Spasitelj apoštole u sviet, vidje sve prevrate i progone, što će jih kad biti na svietu; u jedan tren oka preletiše mu pred očima viekovi sa svojimi sgodami i nesgodami; ukaza mu se i čas, kad će se u Guttenbergovoj glavi roditi misao o tisku; ukaza mu se nemio prizor, kako će mu protukrsti proizvodi tiska vabiti, kvariti i razganjati stada, ali ipak reče: Idite po svem svietu, širite mi crkvu; a ja ću skrbiti, da obstane do vieka. Neima tu dakle straha. Ali čemu ipak strah? Spasitelj sam reče: Čuvajte se! Bojte se! — Ljubimac mu učenik neprestano opominje sinčiće, da se čuvaju krivih prorokah; a u otajnici (20, 3. 7. 9.) govori naročito o obmami i napasti. Toga dakle treba da se i mi bojimo. Obmama i sljepilo protukrstovo više bi nam hudilo, nego da svi izgubimo glavu. Bossuet pišući o posljednjih sgodah (2. na Tes. 2) veli: „Sve što o tom sigurna znam, jest, da će žestinu zadnjega progona, kako bila strašna, nadići sljepilo.“ Sljepila jest i biti će još više i u naše vrieme, pa nam se valja njega i bojati i čuvati.

S. B. V.

Prosvjeta.

Tko promisli velike žrtve, koje vladarom i narodom izmami svemožni uzklik „prosvjeta;“ tko prosudi sramotu, krivnju i griehe, kojimi prosvjeta po svietu pršuća nadoknadjuje stostruku štetu u svetih pravih, dužnostih, baštinah i počelih prave i svestrane sreće, taj mora napokon da pita sam sebe: što je to „prosvjeta?“

Evo o tom misli čovjeka, koj sigurno najbolje zna, što na svietu znači i mora da znači prosvjeta. Jakov Margotti, urednik „Armonie“ piše u svom djelu: „Rim i London:“ Neima rieči, koja bi se tako često a tako opet nespretno, da joj se pravo nezna ni što znači, rabila, kao što ova. Razumieva-li se pod prosvjetom: imati veliku silu na moru, graditi parobrode noseće kano Great Eastern 17,500 bačavah trha, imati nebrojene tvornice i razašiljati svoje tvorine na sve krajeve svieta, držati silne naseobine, strahovati slabije i tražbami i zasjedami; razumieva-li se sve to pod prosvjetom, tad mislim ja: da ni tvornice ni trgovane (burse), ni brodovi ni budi kakva tvarna sila neznače to, što se zove prosvjeta. Velim dalje, da narod neuk, divlji i surov, dakle skroz neprosvietljen, može biti silan, tjerati trgovinu i gospodovati na daleko; a obratno narod sam za se, zadovoljan, obražen i miran, koga nevuče ni pohlepa za gospodstvom ni nemuči nepokoj oholosti, već se drži istine, poštenja i pravice, taj je pravo prosvietljen.

Kako ja sudim: prosvjeta je vršak, što ga čovjek svojim životom postigne u blaženstvu. Čovjek nije da žive sam za se, već se rodi za družtvo. Za to nam jamče mnoga njegova svojstva, koja se drugčije nebi mogla usavršiti, te koja mu samcu nebi koristila. Čovjeka od naravi vuče nješto za družtvom, da se usavrši, razvije si svojstva, uviešba jih i primiri; a to sve treba da postigne tako: da se ni pojedinac za volju družtva, ni družtvo za volju pojedinca nežrtvuje. Držeć se ovoga prevažnoga uvjeta država je tim prosvjetljenija, čim bolje ono, što joj državljan stupiv u njezino družtvo sa sobom donosi, prosvjetljuje, oplemenjuje. Nu čovjek stupajuć u družtvo donosi sa sobom dušu, plemenitiju svoju stranu, i tielo; dakle razum, ćud i

Digitized by Google

osjetila. Družtvo treba da usavrši sve ljude, a u tom mora početi od plemenitije strane: naime razum znanjem, ćud redom ili stegom, tielo udobnošću života. Po tom indi liepo, dobro i ugodno čine tri počela one prosvjete, koja, buduć da ju čovjek dobiva u državnom družtvu, ima biti uzko spojena s državom.

Nije dakle pravo zvati prosvietljenim onaj narod, koj ima samo jedan red ljudih obučen, ćudoredan i dobro stojeći; nego mora da mu takov bude puk, i to ne uslied koje sretne sgode ili što su dobra vremena, nego upravo uslied načelah plemenećih družtvo. Da se iznajde, je-li koj puk prosvietljen, treba na um uzeti broj pučanstva, prosuditi mu duhovni, ćudoredni i materialni život; u tu svrhu opet treba znati odgovor na ova pitanja: Je-li ovaj puk prosvietljen? Kojim putem nastoji družtvo prosvietliti razum? Je-li ovaj puk ćudoredan? Je-li mu ćudorednost potiče s načelah obrazujućih družtvo, u kojem žive; ili obratno, da-li se na ovaj puk može potužiti radi nereda. Što mu je krivo? ili morebit, što se čvrsto drži načelah, za kojimi se država povadja, ili što odstupljuje od njih? Napokon kako živi taj puk obzirom na materialno blagostanje? Živi-li od umjerena posla, koj svakomu prudi; ili se trudi od rana jutra do kasne noći, da svojimi žuljevi pita gospodu?“ Tko zna iz povjestnice početak i napredak prosvjete u kojem narodu, zna i to, da je crkva obrazovanosti i prosvjeti križem otvorila vrata, da je ona mati i promicateljica prosvjete; moći će prosuditi napredak prosvjete po onom: kako je narod više ili manje vjeran crkvi.

Dopisi.

Iz Klanjca 4. Srpnja. Budući je zadaća ovoga lista, da sve ono razobći, što se zamjerna u našoj crkvi dogodi, nemogu propustiti čitateljem priobćiti veliku svečanost, koju mi na Klanjcu kroz ovo 10 danah imasmo. Dodjoše naime ovamo dne 22. Lipnja po naredbi uzoritoga gospodina kardinala i nadbiskupa našega izaslani članovi družbe Isusove, naime otac Antun M. Ayala i otac Antun M. Gjuriceo kao poslanici, po dovršenom sv. poslanju u Bjelovaru, te započeše u nedjelju 24. Lipnja ovdje svoje poslanje, dovršivši ga jučer 3. Srpnja.

Po naredbi gospodina podjašprišta Tome Gajdeka dolažahu tih danah provodi kad po jedan, kad po dva na dan iz bližnjih župah i to: selske, poljanske, desiničke, tuheljske, veliko-erpenjske, jezerske, krajsko-veške, goričke, rozgvanske i kraljevačke, a onim pridružiše se Štajerci, i ini župljani iz dalješnih zagorskih župah. Akoprem je ljudstvo poljskom radnjom dovoljno posla imalo, ipak neizbrojeno množtvo svaki dan bi dolazilo tako, da crkva klanječka, u čitavom gornjem Zagorju izmedju najvećih, svaki dan puna puncata je bila, a njekoje dane, kanoti na Petrovo i jučer, množina ljudih u crkvu stupiti nije mogla.

Revnost i trud, kojim su pomenuti častni otci poslanici poslovali, opisati nije moći; a mimoići nije smjeti nastojanje ni ostale gospode svećenikah, velečast. gospodina podjašprišta, koj sve ovo vrieme osta na Klanjcu, gori navedenih župah župnikah i pomoćnikah, kao i domaćih otacah franciškanah, koji svi od rana jutra, jedva uzamši si malo vremena, da si okriepe tielo objedom, vas dan u tvrdu noć do 9—10 satih bavili su se u crkvi, stranom propoviedanjem i obučanjem mladeži u kršćanskom nauku, stranom izpoviedanjem i pričešćanjem, neglededć na veliku sparinu i tolikoga ljudstva neugodno izparivanje.

Ovdje vriedno je navesti liepi običaj ovoga puka, kako naime više putah kroz godinu, kad je kakovo prošćenje, njekoji pobožnici vas dan ostanu na tašte tako, da se istom na večer izpoviedaju i pričešćaju, što i kroz ovo 10 danah svaki dan je bivalo.

Kako je puk zagorski obljubio častne otce poslanike, a i svoje vlastite duhovne pastire iskrenije prigrlio, videći, da tolikim naporom ništa drugo neištu, nego slavu Božju i spasenje neumrlih dušah, vidi se iz toga, što jučer po dovršenoj svečanoj procesiji sa slikom čudotvorne Majke Božje, kakove još nikada na Klanjcu nebijaše, kad se je častni otac Ayala s pukom oprostio, plaču, jadikovanju i glasnomu jecanju nije bilo kraja nit konca; a vidi se i iz toga, što ju prije, nego su se častni otci i ini duhovnici razišli, odbor župljanah klanjačkih pod rukovodstvom podpisanoga i iz 10 odličnijih Klanjčanah sastojeći uputio se u samostan, gdje se je ponajprije zahvalno napomenuv sv. otca papu i uzoritoga g. stožernika radi izaslanja častnih otacah, tako njim kao i inim duhovnikom na njihovom trudu srdačno zahvalio.

Plod ovoga svetoga poslanja bio je zaisto velik: pobožne duše u dobru još većma su utvrdjene, a griešnici pokorom na pravi put dovedeni; od većine pokornikah obćenite su izpoviedi učinjene, i buduć da u 10 danah svi se izpovjediti nemogahu (pričešćeno je tih danah 2500 dušah) oglašeno bi, da će i u napried svaki dan izpovjednici pokornike na izpovied dolazeće drage volje primati.

Hvala dakle iskrena najprije Bogu, zatim uzoritomu g. stožerniku na izkazanoj nam milosti, hvala častnim otcem poslanikom i drugim duhovnikom na njihovom za nas požrtvovanju. *St. Iveković.*

? **Sa Slunjskih brdah.** E, katolički liste, tako mi sivih vapnenih slunjskih klisurah, i ravnih zelenih cvjetnih poljanah, i u kotao savitih dolinah, predugo si me kinio! Od 31. Siečnja pa do 31. Lipnja imade na

Digitized by Google

mjeru i na broj uprav punih pet mjesecih, a za tako dugo vrieme ti si se oglušio i oniemio i ušutkao od Slunjskih brdah! Baš me niti tvoje bliedo nujno lice, niti crno-pjegava tvoja odjeća nebi krenula, niti zvuk miloga mi domorodnoga jezika nebi me maknuo, niti svrha svete stvari, koju si uzeo čestito zastupati, braniti i širiti, nebi omekšala! — Sreća što rekoh: „oprosti nam duge, kao što mi oprašćamo“ pa tako i time ti moje biele ruke eto na pomirenje, i moga perca na posluženje, i moga crnila na bojadisanje tvoje namjere. —

S moga oprošćenja neće te minuti kaštiga. Koliko se liepih mislih nezanieti i neoživi u glavi; koje misli bi, da si jih po pisanom svietu, kako je prostran, prostro, mnogo drugih obudile i uzplodile bile; a tako ih nesta, kao sunca o pol noći! Koliko dogodjajah, koji bi svi po sebi ostavili posljedice svršenoga djela, nepropade u bezdno zaboravnosti; a da si jih ubilježio bio, liepi bi bili danas, sutra, posutra njegdje njekomu nauk, kad bi uzeo čitati nakon 100 godinah katolički list ljetošnje godine. Slušaj der. Prodje Veljača sa svojimi balovi i maškarami, osta gdje komu cvatući suhan sa svojim lahkim tihanim kašljucanjem. Prodje Ožujak sa svojom sv. korizmom i s korbom i sa svojom mnogo obećajućom prašinom. Prodje Svibanj sa svojim mirisavim cvietom i sa svojimi bubači. Prodje Lipanj i još koje šta — a o svemu tomu moj milenko, ti neubilježi odavle ništa. Pustoš-kaštiga. A upravo reći, tvoj je grieh, što neubilježi duhovno-pastirski sastanak karlovačkoga kotara na Cerovcu — i što zašuti neumrlu zaslugu ondašnjega g. župnika oko kamenitoga onoga mjesta. Briga duhovna i rad ručni obrati ono suho mjesto u pitki smok i ugodan perivoj. Kamenita rebra cerovačkoga plaza zasù rodovitom zemljom i usadi vinovu lozicu i šljivu, i orah, i krušku, i jabuku i svaku inu voćku — sebi i gostom na slast, na okriepu i ubavu — a njim još i na čudo. Što kamena barutom razkrha i smrvi, to nameće kamen na kamen i ogradi i zagradi ulaz i prelaz blagu poškodnomu, da neošteti grizljivim zubom voćku mladu i nadobudan trs. Da Cerovac nije tolik samotan, bio bi raj — nu ondašnjem g. župniku nije samotan. Travu, sočivo, voćku, trs, sve je njegov pogled i žar njegova oka iz zemlje izmamio; sve su njegovi prsti ovili, svezali, izravnali. Ali su mu takodjer oti njegovi drveni prijatelji zahvalni; svako mu proljeće obećaju a u jesen prinesu dar sladke sočne zahvalnosti, a veselica s trsa dobru mu volju podkuri svojom toplinom i digne u vis do visine, gdje driema misao, koja uzigrana poleti sa zadovoljnošću u zahvalnosti k Bogu stvoritelju. U dolu i kotlušinah u zelen-žutu se glavicu zavija ločika, česanj, hrvatska vanilja, mirisavi vonj prostire, kozjak pruža zelen-trublju u zrak, ukrot se kroči u glavice, krastavci uzdišu za kvasinom (coctom) i prskom od češnjaka, i dinje čeznu za sladokusnim gutom. Crkva nova biela iznutra; povećana plaća župnikova, i kapelan s pristojbinom zakladjen. Voda naravskom težinom teče niz brdo; župnik, da zadovolji vodenoj potrebi, izkopa kladenac, te sad ima pitke vode on, i pučani došli k službi Božjoj u ljetnom žaru; stan župnikov obnovljen, popravljen i spretnije nagodjen hvali svoga uživatelja i kazuje i poviedat će domaćemu i došljaku, što čovjek postojane volje, umiljata ponašanja, radenih rukuh učiniti, izvesti, pripraviti, nagoditi, uzgojiti i napokon kano bezsmrtni vjekoviti spomen nakon sebe ostaviti može. Tako bi vidjeno na licu mjesta dne 21. Svibnja t. g. — 27. Svibnja ljetos istom na Duhove od 5—6 sata po podne pobi dvie satnije Karlovcu pobližnje našega ubogoga puka tuča. Bila to strahota Božja; bilo viditi na oči, koliko je strašan Bog u gnjevu svojem. Urlikanje vihra, lupa gràda, pljuska kiše, sievanje munjah, štropot grmljavice, škripanje granah, praskanje stromah, prskanje lišća — sve to u jedan čas i još k tomu tama bez bodrećega sunca. A za tim okresane voćke, svaljeni usjevi, uvinjena raž, razčepana pšenica, oputili vinogradi — smrvljeno naše ufanje. Tim nas posjeti Bog i uzdrma iza sna, i uputi, da jošte živi, i nedao upravljanje svieta nijednomu šepirnomu velikanu ovoga svieta; da snosi velikom božanskom strpljivosti naprezanje ljudih proti sebi i svojim naredbam. Tko tvori tuču? Babe i popovi. A zvonar je krivac, koj u dobro i sgodno doba nezazvoni na oblake. Kod puka je nepobitna vjera da zvonovi oblake raztjeravaju, a u oblacih jest tuča, dakle s oblaci krene drugamo i tuča, kad zvonar zvonom zazvoni sgodno. Nauk — nauk! Trošile se i troše se besjede u nauku od početka i sad, odkad crkva naredi zvonjenje, da se puk opomene na molitvu, nebi-li Bog prikratio bič kaštige. Vendar je sujevjerje sve do danas ostalo i ostat će na prkos naučanju, dok se god bude na oblak zvonilo; jer se zvonjenjem praznovjerje hrani. Crkva je već više ustanovah i običajah dokinula, koje se s vremenom ili izopačiše, ili u praznovjerje prebaciše. Da se zvonjenje na oblake po cieloj biskupiji zabrani, jednim bi se mahom prazna vjera posjekla. Koliko se takovom nesretnom prilikom na duhovničtvo ruglo baca, koliko njih ranjenih iz oblaka padne, svaki će se duhovnik tužan sjetiti, koj je ikada takovu nesretnu sgodu med pukom doživio. —

Eto vidiš mili moj liste, koliko si kod mene za pet mjesecih kvaran; jer tako mi pera i desnice ruke, svaka točka ovdje natuknuta, dala bi se razpisati u sastavak dug na „produženje“ i na „dalje će sliediti.“ A nebrojenih vrućih i gorućih uzdisajah, što se izrinuše iz stiskanih od žalosti prsiuh čitateljah, niti mnogocienih mokrih, krupnih suznih kapljicah, što ih čitatelji izplakaše, jer nečitahu sladkih dopisah sa Slunjkih brdah kroz pet mjesecih, neću te sjećati mili moj liste, u tren vídjenja i sastanka sa mnom i s gg. čitatelji; nu prišapnut ću ti: toliko smrtno negrieši više, jer je opasno u grieh se vraćati.

Na Rieci, početkom Srpnja. Uredniče i prijane izredniče! Od kada ti nepisah! Krivo je tomu i ovo i

Digitized by Google

ono i podobna ovovanja i onovanja. A i nije šale pisat ti; prazan list nevriedi poštovine u ova preskupa vremena, gdje ti valja deset puta oglednuti novac prije no ga izdaš — i to onaj što ga ne imaš; pisat ti trice — za taj posao nit sam ja niti ti za čitanje, a stvar najmanje za tiskanje. Nu kad mi se pridesi prigoda, žao bi mi bilo ne oveselit te i ostále koji mare za pravo crkovno pjevanje.

Ovdašnji organist „vele crkve“ i učitelj glasovira g. Ed. Žličar presaneti nas upravo nedavno dvjema svojima skladbama t. j. dvie vokalne mise. Ti znaš, što je pravo crkovno pjevanje; za to pomislih umah na te, da slušaš i da uho paseš; nu ti u Zagrebskih crkvah i ne čuješ ine glasbe (ako li se red njegdanji redi) nego prave crkovne, ali mi ovdje! to kazalište to crkva; osobito u Augustinskoj crkvi, a i indje. Svakomu svoje — ali i istini svoje; te se neće predstojnici Augustinske crkve srditi, ako im se slava po svietu dozna, e su oni tako zapoviedjeli. Da se to zlo dalje netrpi, Senjski je sl. ordinarijat pomenutoga g. Žličara imenovao za censora glasbe i pjevanja u crkvah Riečkih s nalogom, da se ne da u crkvu što za crkvu nije.

Na koliko ja znam ovdješnje okolnosti, to će se težko postići — ne uz prkos čvrstoj volji g. cenzora i njegovoj vještini, nego za to, jer ovdješnja njeka gg. svećenici obično kasno uzrade, što im ordinarijat zapovieda (danas sutra služit mogu primjeri koliko je koga volja), a i za to što je ukus crkovne glasbe ovdje takov kakov može biti samo u razprokšenoga naroda. Tko je tomu kriv nije mi ovdje napominjati obširno, nù u kratko da rečem, to jest Talijanština.

G. Žličar skladbom svojom, t. j. misom pisanom u B dur pokaza ovdje na Rieci može bit prvi, koja je krasota u pravoj crkvenoj glasbi — jer ota prostota, uznositost i milina odlikuje se kao pravi duh pobožnosti nad pobožakanjem glasbe obične crkovne, koja je ne znaš ili zamršenija il ništetnija il miljkovija — sve, samo nije što bi imala biti. Nù ova skladba ovdješnjemu duhu učini se prestrogo učena, te g. Ž. po želji njekolicini — samo da pokaže gdje i on umije onako skladati kao i kakov il ikoj il ičij maestro tobože, složi misu u C dur, ali opet slogom strogo crkvenim — i taj dàkako razblaži domaće dúhe, ako i nije u napjevu nijednom niti previjanja, niti skakanja, niti cjerenja, niti uzdahčivkanja, niti miljikanja, niti ašikovanja koje pristaje u kazalište, ali kako prista u crkvu?

I onu vještinu, koja napjev prilagodi rieči pjevanja pogodi g. Žličar podpuno, tè za to ne znaš koj se diel mise odlikuje za kojim, koj li te više dirne, koj li duhom diže, toliko je milinja puna.

Vinko Dubovčanin.

Iz Beča 30. Lipnja 1860. Kako su svih narodah carstva austrijanskoga, da nereknem cieloga svieta, tako sa osobito oči i našega naroda sada na glavni ovaj i prestolni grad Beč obratjene. Ako ikoji drugi, tako doisto naš narod pogledje s njekim čvrstim pouzdanjem u srećniju budućnost svoju; pravedno bo se nada, da vjernost njegova prama caru i gospodaru svomu nemože i nesmie za njega drugim, nego povoljnim plodom uroditi. Znamenje njekoje k toj povoljnijoj sudbi svojoj čini se da može pozdraviti u promjeni osobnoj kod banskoga dostojanstva. Bože daj, da u istinu uzroka bude imao narod naš nad promjenom ovom radovat se i veseliti! Koliko znamo i čujemo ovdje, novomu našemu banu dobre volje i nastojanja manjkati neće, samo neka nemanjka ni narodu i njegovim kolovodjam zrela promatranja i uvažavanja sadašnjih okolnostih. Ban je naš, samo budimo, kako i on u odgovoru svom na govor onaj, kojim ga je preuzvišeni gospodin biskup djakovački na čelu sjajnoga odbora ovdašnjih narodnikah pozdravio i u svom proglasu na narod želi i zahtieva, samo, velim budimo i mi njegovi, pak se možemo nadati, da će Bog dati, te će dobro biti, štono naša obljubljena narodna izreka veli. Al buduć da o tih stvarih govor voditi više se pristoji političnim, nego-li crkvenim viestnikom, napomenuh ovo, samo na toliko, na koliko je sreća i zadovoljnost na polju crkvenom sa srećom i zadovoljnošću na polju političnom u svakoj državi i kod svakoga naroda tako uzko skopčana, da jedna s drugom stoji ili pada, raste ili gine. Odkud sliedi, da poglavito oni, koji po zvanju svom crkvenomu životu kojega naroda na čelu stoje i sami svagda nastoje ostati, i svojim uplivom druge trude se na stazi umjerenosti, trieznosti i razboritosti uzdržati. Toliko o tom.

Daj sad da njekoliko riečih napišem izključivo o crkvenoj jednoj stvari. Gospodin kanonik Skarić još se ovdje nalazi i neumorno posluje oko izdavanja prevedenoga po sebi u naš jezik svetoga Pisma. Ovo danah potuži se, kako se njekoji tim izgovaraju: što bi prevod njegov od ordinariatah zagrebačkoga i djakovačkoga još god. 1856, glede jezika kano neodgovarajući svrsi svojoj proglašen bio, i tako od daljnjega primanja dotičnih, kako ih on naziva snopićah, odustaju. Uvažavajuć tu njegovu tužbu preuzvišeni gospodin biskup djakovački, nalazeći se ovdje kao izvanredni državni savjetnik, polag svoje obće poznate oduševljenosti za razvitak narodnoga nam jezika, i za promicanje narodne knjige, izjavi istomu gospodinu kanoniku iskreno svoje sažaljenje, a imenito nada tim, ako bi možda itko bio uslied onoga odustao od daljne predplate na njegov prevod, što je o prevodu pri prvom njegovu pojavljenju kazano. Velika je razlika izmedju jezika i pravopisa, kojim rečeni prevod sada izlazi, i jezika i pravopisa onoga, u kom je gospodin prevoditelj sveto Pismo izdati namjeravao. Uslied čega ovim se po želji i nalogu preuzvišenoga ovoga našega jugoslavjanskoga mecenata svakomu i pojedinomu našincu na znanje daje, da je on, t. j. preuzvišeni gospodin biskup djakovački, s jezikom, kojim višespomenuti prevod sada izlazi, zadovoljan, i da on isti ovaj Skari-

Digitized by Google

ćev prevod svetoga Pisma, kako glede jezika, tako osobito glede pridodanoga tumačenja potežjih i pomučnijih za razumljenje izrazah i predmetah, narodnikom svojim najtoplije preporučuje, za sasvim shodno i pravedno držeći: da, kakogod se je gospodin Skarić, rek bi, obćoj želji naroda glede jezika prilagodio, isto tako i narod sada njegov trud, njegovu dobru volju, njegovo nastojanje i požrtvovanje tim gleda uvažiti i naknaditi, ako djelo ovo njegovo, knjigu ovu, koja nije knjiga njegova, nego je knjiga Božja, al koju on samo narodu svomu u narodnom odielu pruža, voljnije prigrli i primi. Žalostno bi bilo pojavljenje u narodu našem, kad bi sbog neznatnih njekih malenkostih u pogledu izvanjske olupine toliko bisera, toliko dragoga kamenja, štono ga sveto Pismo, ova rieč Božja u sebi zadržaje, od sebe odbijali i zabacivali. Koliko se novca, pri svoj njegovoj oskudici, na kojekakve druge, bud izprazne stvari inoga reda, bud i na same knjige, al pune dosta putah za dušu i tielo otrova, daje i troši. Mogu-li se dakle mnoge druge stvari namicati, koje niti pojedincem, niti narodu ukupno ništa nepomažu, pače koje su jednom i drugom na veliku štetu i pogubu, zašto nebi bilo novca i za knjigu onu, pa makar ona i u lošijoj odjeći izišla, iz koje si svatko crpit može nauka i utjehe, koliko mu samo srdce želi i zahtieva, budući je ona knjiga djelo onoga, kojino reče sám o sebi: ja sam put, istina i život; budući je ova knjiga onaj poglaviti kažiput, kojim i po kom se nalazi onaj, koji sám o sebi reče, „koji mene našao bude, najti će si život vječni.“ Želi dakle preuzvišeni gospodin biskup djakovački, da bi se radije svaki našinac u pogledu na Škarićev prevod svetoga Pisma na ove njegove ovdje stavljene misli i rieči obazirao, a ne možda samo pomanjkanje pravoga rodoljubja svoga, mlakost svoju naprama svetoj rieči Božjoj opravdavao pozivajuć se na ono, što se je u tom pogledu u svoje vrieme reći moralo. Što bo je onda rečeno, nije rečeno za to, da se sveto pismo neizdaje i nekupuje, nego je rečeno, da se jezik obćim potrebam primjerno izpravi i popravi; što budući da je učinjeno, što sliedi drugo, nego da „cessante causa, cesset effectus,“ što ovdje hoće da kaže, da, budući se na mnienje preuzvišenoga biskupa pogdjekoji možda pozvao, i za to od daljne predplate na Škarićev prevod sv. Pisma odustao, što je to mnienje na rečeni prevod nepovoljno glasilo, sada, gdje je mnienje preuzvišenoga g. biskupa djakovačkoga, a lahko i prečastnoga ordinariata nadbiskupsko-zagrebačkoga glede istoga predmeta drugačije i povoljnje, nitko pod tom izlikom iz kola domoljubnih predbrojnikah na ovu Božju knjigu neka neizstupljuje, nego neka se broj takovih domoljubah, koliko je samo moguće, u svakom kutu našega jugoslavenskoga naroda čim više umnožuje.

Toliko o tom šalje se za „Katolički list,“ umoljavajuć ujedno uredničtva i drugih naših domaćih listovah, da bi ovo izjavljenje, koje se na ime preuzvišenoga gospodina biskupa djakovačkoga Josipa Jurja Strossmayera, a na korist Skarićevoga prevoda sv. Pisma ovim čini, i svojim putem obnarodovati blagoizvolila! —

M. T . . . . . ć.

Viestnik.

Iz Zagreba. Od njekoliko danah raznosi se po našem gradu od ustah do ustah glas, da je stigao papinski breve, kojim se tobož u obće i bezobzirce dopušta prodavati i zaduživati crkvena dobra; s česa ljudi prema raznim svojim ćudim izvode svakojake sumlje i slutnje. Scienimo zato, da smo držani kazati svojim štovanim čitateljem, što je i kako je s tim glasom.

Stigao je nedavna na ovdašnji i sve druge ordinariate putem bečke nunciature papinski breve od 3. Ožujka t. g. u poslu prodaje, zaduživanja i iznajmljivanja crkvenih dobarah. Naime 30. članak konkordata ustanovljuje, da se crkvena dobra niti prodati niti zadužiti nesmiju bez privolje sv. stolice i nj. carskoga veličanstva. Da se ova privolja sv. stolice lakše dostane, daje ista pomenutim breveom bečkomu apošt. nunciju ili mu namjestniku, zatim svim austrijanskim nadbiskupom, biskupom i praelatom bez biskupijah, izuzamši crkvene glavare talijanskih pokrajinah i biskupa vratislavskoga glede one strane njegove biskupije, štono leži u carevini austrijskoj, na deset godinah sljedeće povlasti: 1. Nadbiskupi da mogu prodati crkvena dobra do svote 8,000 for. au. vr. a biskupi i ostali praelati do svote 6000 for. bila to dobra nepokretna ili javne zadužnice, no pod tim uvjetom, da se za takove novce ili druga nepokretnina kupi, ili dohodak nabavi; a ako to nebi moglo biti, da se novci na sjegurno mjesto ulože na dobit. 2. Da mogu crkvena dobra zadužiti nadbiskupi do svote od 15,000, a biskupi do 12,000 for., naznačivši razlog i ustanovivši rok za izplatu uzamljenih novacah. Ako se za potrebite popravke i poboljšice kojega crkvenoga dobra nebi mogli novci dobiti u zajam, a moglo bi se potrebi samo prodajom kojega crkvenoga dobra doskočiti, u tom slučaju prosto je takovo dobro prodati, no ako štogod preostane od prodajne mu ciene, ima se kako je gori rečeno, uložiti na sjegurno mjesto. Isto tako smiju se zadužiti crkvena dobra neznatne vriednosti do 1000 for. No pod dobrî u ovoj i prvoj točki naznačenimi neimaju se razumjeti dobra, štono sačinjavaju oskrbu (mensam) nadbiskupah i biskupah; jerbo glede njih imadu se suffragani na svoje prvostolnike, a ovi, biskup vratislavski i praelati bez biskupijah molbeno obratiti na apošt. nuncija, koj se kao i prvostolnici u to ime ovladjuju, da mogu udieliti dozvolu, ako u Gospodu za shodno pronadju. 3. Da se mogu crkvena dobra dati u zakup do petnaest godinah, obdržavajuć u ostalom kanoničke propise. Da se pako doskoči zlorabam i u austrijskoj carevini postojećemu običaju, dopušta se posjednikom crkvenih dobarah, da mogu i u napred primati zakupninu,

Digitized by Google

no tako, da ova za gradsku nepokretninu nenadhodi polugodišnju, a za seosku cjelogodišnju zakupninu. 4. Za slučaje silne potrebe ili koristi za nabožnu kakovu svrhu, u kojih se koje crkveno dobro bez odvlake ima prodati ili zadužiti, daje se dozvola neglededć na svotu novacah poduzeti prodaju ili uzajmiti novacah; no svaki takov pojedini slučaj ima se točno apošt. nunciju ili sv. stolici prijaviti. U tih slučajih, ako se radi o dobrih na oskrbu nadbiskupah i biskupah spadajućih, imadu suffragani svoje prvostolnike, a ovi apošt. nuncija za dopuštenje zamoliti, k čemu se ovim udjeljuje povlast. To isto valja i za slučaje, u kojih neima silne nužde, al se radi o prodaji ili zaduženju, štono nadilaze gori naznačene svote. U svih pako takovih dozvolah imade se paziti na kanoničke propise, poimence na naredbu Pavla II. od 11. Svibnja 1465. „Cum in omnibus.“ S toga u svih takovih slučajih ima biti očita i dokazana potreba ili korist pobožne svrhe; radi česa valja se za svaki slučaj s dotičnici i muževi čestita značaja te izkušana razsudka prije posavjetovati.

To je sadržaj toga breve-a, pa ako nam dopusti prostor, priobćit ćemo ga u izvorniku.

Budući 30. članak konkordata kod prodaje i zaduživanja crkvenih dobarah zahtieva i dozvolu carsku, naredilo je nj. veličanstvo previšnjom svojom odlukom: da kod prodaje crkvenih dobarah iznad 100 for. au. vr. isto tako kod znatnijega zaduživanja crkvenih dobarah ili dohodakah treba molbenicu s potrebitimi prilozi za carsku dozvolu podnieti dotičnomu biskupu, koj će ju sa svojim mnienjem priobćiti političkoj zemaljskoj vlasti (namjestničtvu, a za krajinu general-kommandi). Potvrdnicu, da je posebnim o prodaji i zaduženju crkvenih dobarah postojećim propisom zadovoljeno, neima politička zemaljska vlast (za krajinu zemaljsko vojničko glavno zapovjedničtvo) udieliti, dok se nedokaže, da prodaju ili zaduženje takovo u crkvenom pogledu ništa neprieči. Svaka prodaja ili zaduženje crkvene imovine učinjeno proti propisom ove naredbe, ima se za ništetno smatrati.

— Na papinski zajam nadalje podpisaše i položiše novce:

Gosp. Stjepan Sinković opet	100	fran.
Velč. g. Pavao Draganec, podj. i žup. rasinjski	100	„
Preč. g. Gjuro Muzler, kanonik zagrebački	100	„
„ „ Milutin Radinović, kanonik zagreb.	100	„
Pres. g. Ivan Kralj, biskup	100	„
Preč. g. Mato Beloberg, kanonik zag. . .	100	„
„ g. Martin Pavčec, kanonik pojac zag.	100	„
Velč. g. Franjo Podel, župnik kapelački .	100	„
Crkva Pokupska	100	„
Ukupno	900	fran.
U 26. broju izkazano	22,700	„
Ukupno	23,600	fran.

— U posljednjem broju oglašeno djelce „Der Dom zu Agram, beschrieben von Karl Weiss,“ leži na prodaju i u pisarnici duh. stola, komad po 50 novč.

Iz Rima. „Giornale di Roma“ objavi poklonicu fiorentinskih gospojah svetomu otcu. Takovih poklonicah stiže i iz drugih krajevah Toškane, iz Modene, iz Romanje, poimence iz Bolonje, Cesene i Riminia, a sve skupa prati priklop obilatih darovah, da se sv. stolica u sadanjih potrebah pomogne. Petrov novčić do sada sabran iznosi polag službenoga lista 800,000 škudah (4,280,000 fr.)

Iz Turina. Prognani turinski nadbiskup Fransoni piše silom odvedenomu pizanskomu nadbiskupu i stožerniku Corsi-u, kako donese turinski časopis „Armonia,“ ovako: Uzoriti gospodine! Gorko žalim sramotu, koju sad Vaša častna osoba trpi; ali hvalim Bogu, što je pripustio, da Vaša uzoritost dojde u moju biskupiju, te ju ohrabrite svojom apoštolskom krepkoćom, kojom ćete postati Bogu draga žrtva, a ljudi će Vam se diviti.

U duhu bacam se ničice, da Vašoj uzoritosti poljubim divne stope; pa kako znam, da Vas u Turinu nečeka van progon, molim Vas ipak, a naročito Vas evo povlašćujem, držite se kao da sam ja tudier.

Tim sam morebit doskočio želji mnogoga pobožnoga otca, ako bi koj umolio Vašu uzoritost od ovo njekoliko danah, da mu nad sina sazovete sv. Duha, koj sam može jim zakrčiti srdca od napastih ovoga vremena, kad evo licemjerci i lukavci digoše biesan rat proti crkvi.

Dao Bog ovoj mojoj izjavi čuvstvah moć, da Vam srdcu osladi gorčinu. Primite od mene izjavu velika štovanja, kojim Vas cienim i od koga se ponosim, da mogu Vašoj uzoritosti biti prepokoran sluga

U Lyonu na dan sv. Grgura VII. 1860. Ljudevit, nadbiskup turinski.

Iz Londona. Englezke novine viču na irske svećenike, zašto se u prkos kraljevskoj nedavna izdanoj prepoviedi kupi za papu vojska. Željeti je, vele te ministarske novine, da bi se njeki sećenici kaznili; jer bi se samo tada pribavila zakonu dužna čast.

Dopisnica uredničtva.

G. *L. S.* na *R.* Ugledat ćete u sljedećem listu početak Vaše razprave. — G. *J. P.* u *M.* Novci su nam predani; to Vam bilo mjesto namire. — G. *P. S.* u *H.* Molimo Vas za ponudjeni opis; i ako ga s poznatih Vam razlogah odmah nepriobćimo, čuvat ćemo ga do sgode. — G. *Fr. M. O.* u *F.* Novce za bukvare primili smo, no predplatnina za t. g. na Vaše ime nije stigla.

Današnjemu listu priložena je predbrojna pozivnica na „Leptir“ za g. 1861.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 29. U ČETVRTAK 19. SRPNJA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Pjevanje i glasba u Crkvi.

Od *Ljud. S. Bažanina.*

Domus mea domus orationis vocabitur. — S. Math. 21, 13.

Crkva!! — U zelenu i bujnu perivoju ptičica pokojno se prihvati hvojke, te zaslavi svomu Stvorcu milozvučne pjesmice; žuberi, veseli se sladkomu miru, u prirodjenoj slobodi voljno prebire kljuncem. — Gdje se čovjek, gospodar zemaljskoga bitja, uspješnije i sigurnije priestolju Božjemu primaći, te tude slavu, hvalu ol različnu molbu prinieti može, no u Božjem hramu, u crkvi? Tà osebno neživemo za se kao ljudi ali kršćani; nego mi smo ukupno nabožno družtvo, i ta Božja obćina, koje uda mi pojedince jesmo, imade sveobće dužnosti pram Bogu; s toga nevalja, kadno tko rekne: al i u kući se mogu Bogu moliti. Javno bogočastje kršćanske obćine upravo sastoji u prisutju sv. mise, koja nas nesosudna žrtva u pritomnosti Boga u njegovom sv. hramu vidno skúplja, i amo mi hrlimo u dne, koje Bog Isus, koje Apoštoli ol ovih nasljednici odrediše. Tko se dakle u ovako uzvišenih časovih od kršćanske obitelji oddruži, taj se odriče slavnomu imenu kršćanina, okani se nasljedstva Isusova.

Crkva! O sveta misli, vjekoviti druže ovoga imena! Kad čuješ „crkva,“ čovječe, koji ćutiš svoje dostojanstvo, je-li ne? ti puteno svoje oko svrneš od izuma rimskoga zidanja; ti nećeš zriti jedno- oli mnogokúsni stúp, bio na prodùbice, bio na zavit; nećeš zjati na romanske trklje, ol šiljate svodove gotičke, nego tvoja će misao, kad u crkvu unidješ, najprvo biti sveta. — Nut gledaj Tibetanca u putali, Turčina u džamiji, Tatara u medšedi: krasni primjeri, a crni ukori nadrikršćaninu. —

Čovjek, najmre kršćanin, koji osjeti ovo ime nalik sv. Kalliopa, Ljudevita Poissijskoga itd. kadno udje u crkvu, ostavivši na dvoru svjetske misli, svjetsku ćud, ničice padne pred svojim Bogom. On je griešnik, a pred njim svetost! On je stvor, a pred njim Stvorac! — Votjek trepti pred ograkom jele, Fetiš risu ol drvu se klanja, Torngarsuku uzdiše Eskimo! — A tko nebi uzdrhtao, tko ničice nebi pao, kadno stupi u hram Boga, Stvorca, Otca, Sudca svoga?! — Ja govorim ovdje o pravom kršćaninu; a kako se i do koje medje označeni pridavnik proteže, lasno svak uvidja. Gore na čelu odkrio sam svoju namjeru; tim dokazah, čemu kanim slabahne svoje sile, čemu čitavu razpravu posvetiti. Predmet je pun svetosti, važnih posljedicah, vriedan pregorjeti rába i znoja.

Kad bi uvod produljio, al s kruške sišao na bat, tad bi zlomozgu ol tvrdoglavu, možda i nehotice, otmio jasnu nakanu; zato hajd sa mnom u crkvu. Crkva — kuća Božja; to je dosta. Nu na vidik sa stvarju. — Eno u njoj pravovjerni, tvrdu ploču pritisla koljena, desnice se i šuice ljube, tude njekomu poniknuše glave, skupno u vis oči obnesoše, srce prèda a grudi se dižu, razne molbe k Stvoritelju stižu! — Tko bi se živ usudio smutiti te — dopustite rjeti — vidive angjele?! Je-li koja majka takvu ljuticu porodila?! O zasrami se pred čovječanstvom a trepti pred Bogom lahkoumniče, koji bi se odvažio uzkolebati taj sveti prizor! Bolje bi ti bilo nerodjenu. Kad bi ovaj blaženi trenutak dalje nastavio, uvriedio bi čitaoce, jer svak podobro ćuti i znade, što je crkva, a što u njoj ovaka slika. — Nepovoljno i turobno je svakomu, proumivši razne načine — grdne te drugove naše dobe, uciepane nijednostranosti, trule mlakoće — kojimi se ipak navedeni angjeoski prizor múti, ruši. Nisam naumio

Digitized by Google

sve te načine navesti, jer me za sad odluka pritegla k riešenju plemenitoga i velevažnoga predmeta; gdje zub boli, tu jezik utječe. Pjevanje i glasba udjoše u crkvu za uzdignuti, a ne za oprljati crkvu. Ja sám nemogu samiriti moje čitaoce u ovako obširnom i tegotnom poslu; što mogu, to u slogu — Bog će dati, te će se svladati. Tko bi kanio izcrpiti taj posao, trebalo bi mu knjižurinah i mnogogodišnjega izkustva; navesti ću jedincato izkustvo i što mudre glave u ovoj struci izustiše, i što je potrebito za dokazati: kako spasonosno, uznosito i slavno rade svi viši i niži crkovnjaci, koji dostojno pjevanje i glasbu u crkvi uzdrže i njéguju, ol koji neprikladno sasma guše. Sliediti ću najvećma: Umjetni slovar crkveni Wetzer-a i Welte-a, krasan spis Venc. Moslon-a o gregorianskom pjevanju i još po koje umjetnike.

Prvi pokus ovoga pitanja mora umah razlikovat pojam „glasbe,“ kano sklad glásah= pjevanje, i kao sklad zúkah= zveket. Ovako označenu glasbu susretamo u bogoštovju malo ne svih vjerozakonah starine. Po sebi umje ona uzbuditi ćućenja, dà i sveta. Kao sveta umjetnost bi ona kod žudijah cjelovit dio bogoštovja. Što je Mojsija u bogoštovju naredio, to bijaše stavno. Glasbeno indi bogoštovje kroz čitav stari zavjet u kolikoćnom odnošaju bijaše jedno. David nit Salamun nemogahu novariti; što uvedoše, to se samo protezalo na umnožak osoblja. Stari Grci shvatiše pojam „glasbe“ drugčije. Plato mnije „glasbu“ kano zametak reda i razmjerja, uslied čega bì sve stvoreno. Djaci Pythagore zaključiše: Zveket je pojam gibanja; mora se indi po obstojećih zakonih uz vjekovito gibanje nebeskih tjelesah njeka vrst glasbenoga skladnoglasja poroditi, te Jamblik donosi, kako je Pythagora sám to skadnoglasje ne samo čuo i razumio, nego i znao podučavati, kako bi se taj sklad dao glasom il kakvim nastrojem ponoviti. Pošto pako svako gibanje nasliedi zveket, tad se razluči gibanje u glasbu za oko — ples i pričinj, u glasbu za uho — zveket. Aristides Quintilianus ograniči pojam glasbe rekši: to je znanost spieva, i što se nanj proteže. Jer Žudije i valjda svi iztočni puci starine neimahu stavno mjerilo višine ol nižine zukah, zato zvuci tih biše Grkom šuškanje (ψοφος). — Kako Grci razdieliše zvukove u doričke, phrygičke, lydičke, te zatim u joničke ol jastičke, amo ta poduga razprava nespada. Mi ćemo taj glasbeni dio — površno, kad napomenusmo pojam glasbe — dovršiti zaključkom: Kršćansko bogoštovje priznaje pjevanje. Pošto sveobći značaj kršćanstva objimlje svaki duševni promet ljudski, te ga njeguje i plemeni; pa izviše jer je pjevanje naravni izust uzhićena ćućenja, naravni način sveta ćućenja stranom uzbuditi, stranom izreći; jer umije svakomu izmedju jednakih blagočuvstvah obćen izraz pružiti; što više, jer sám Isus na zadnjoj večeri obrednu porabu pjevanja začinkom posveti, jer Apoštoli udariše u hvalne pjesme, i svjetovahu prve ustrojene obćine to isto raditi. Nije dakle ljudska samovolja uvrstila pjesme u kršćansko bogoštovje, nego sám Bog htjede, nek se u svakom važnom poslu pjesme prihvatimo, kad nam srdce ljubi. A budući najvažniji nam posao vjerozakon, a jezik nam više putah trom, kad uzhtijemo viša ćućenja bogomiloga vjerom uzplamćenoga nutarnjega uzhita iznieti, ta pako mogućnost, bi reko izključivo, pošto u obseg glasbe spada, lasno tad uvidjamo. kako i zašto kršćanstvo ogrli sav spjev kao i ostale umjeće, za posvetit i uzdignut ga na bitni dio svoga bogočastja. Povjest indi pjevne ol glasbene kršćanske umjeće počimlje povjestju kršćanstva.

Kršćanstvo je ovjenčalo, uzdiglo, posvetilo glasbu. Ona je čedo, proizvod vjerozakona, s njim neprekidno spojena; i kad bi se oddružila od svoje majke, kršćanske vjere, postala bi tudjokrajka.

(Dalje će sliediti.)

Dva slovjenska spomenika glagolicom pisana u Dobrinju l. 1100 i 1230.

Ja sam rekao u prvom broju ovoga lista, da su Krčani, Slovjeni, sve po slovjensku pisali od 11ga do 19ga vieka, ali nisam dokazao, pak mi morebit nisu povjerovali svi čitatelji, ili, ako jesu, nisu sve. Povjerovali su i vjeruju, pače mnogi jur znaju, da su tako pisali Krčani — od 14ga do našega vieka, jer vide i čitaju svakakovih spomenikov, svakakovih knjíg, svakakovih pisám: i oporúk, i obveznic, i namír, i zapisov; vide svakakovih listov, pogodnih, prodavnih, kupovnih. — Ali mnogi mi nevjeruju, da su tako pisali i 13ga i 12ga i 11ga vieka, jer nevide dokazov. A ja hoću dokazati, da se nisam zarekao, nego da je prava istina.

Ljeta 1852. pokazà mi Dobrinjski plovan, g. Anton Kirinčić, njekakov štampan list. Ja ga uzeh, ter vidjeh, da je talijanski, da je bio pisan l. 1100 u Dobrinju, i da su u njem stvari Dobrinjske: pod njim najdoh drugi, opet talijanski pisan u istom mjestu l. 1230.; a nenajdoh, tko je štampao, niti kada, niti gdje, niti tko je bio pisao. Razgledav sve od vrha do dna, upitah sam sebe i drugih: što su jur onda talijanski pisali??! u Dobrinju??! Ja nepovjerovah — i pravo imadoh. Ljeto bo zatim najdoh u Dobrinjskoga kapitula

Digitized by Google

knjigah ova oba lista naški pisana glagolicom, i pod njima četire podpise, koji očito kažu, što im se je dogadjalo. Prvi podpis kaže, tko je matice spisao; drugi, tko je polatinio; tretji, tko je prepisao; a četvrti, tko je opet glagolicom poslovinio. Opet, rekoh, jer prvi pisac je bio glagolski spisao, što najveć vriedi, što čuti želimo, što nam množi radost, ponos i diku. Ja je šaljem medju sviet, da se okoristi, koga je volja.

I.

„Va ime hvo, amen, let od hrva rojstva 1100, na prvi enara pred Dobrinem poli crikve s. Vida, i posvećena crikva rečena po gospodinu biskupu . . . . . ku sazida od svoih vlastitih dobar, i va svoih zemlah slavni Dragoslav. I pušćeni za juš patronatuš nemu i svoim ostalim va viki po rečenom gnu gnu biskupu od Kerka: i tako od sada rečeni slavni Dragoslav je dal pod rečenu crikvu vse svoe zemle toliko oratne koliko pasišća: zemle pod Hobdeni do kraj sela, do zdenca i do Ogrenoga, i do Zvirana, i do Pripovidi, i do Hranča i do Zemal Kapitulskih od Dobrina, i do zemal slobodnih, do prvdi marina, i do zemal ke se zovu Sitjak, i do zemal Tomansi, i do Uskrušav, i do zemal ke se zovu Dolčići, i do zemal, ke se zovu Cerove od bure martina, i do zemal ke se zovu Stenivi, i do Preselinske, i do puta ki gre u Verbnik, kako stoi plot, i zdola zemlu slobodnu suprot na sridi od dola od grbina do Hobdenoga, kadi se sveršuje kunfin.

I ošće vse svoe kuće, ke ima, tolikajse da budu pod rečenu crikvu, a drugo blago toliko stabilo koliko mobilo, vse oću, ako ja za života moga učinim rečeni ištrument, ma da ima imit vičnim zakonom tolikajse overšit va viki na dan s. Vida da se ima činit služit po kapitulu od Dobrina, i da nim ima bit dana vičera, kapitulu limozina, ali prikaz vsako leto, a na dan da čine račun, i dobro guvernat crikvu. Od intradi da se ima davat crikvi s. Stipana vsako leto va viki polovicu od vse intradi, i druga polovica da bude ovoj mojoj crikvi, da bude guvernana, i na kerščenje od crikve misa na kanat.

Jošće oću, da po mojoj smerti rečena crikva z blagom gre moim sinom, Stipanu i Vidu i Mavru i nihovim ostalim va viki, i hćeri Projeti. I ako nebi oni imeli poslidnih nasledujućih redí, da gre rečena crikva kapitolu i crikvi s. Stipana od Dobrina, ka je sada i ka bude na prida.

Na to svedoci gn plovan . . . . . i sudac Stanić rečeni Domiče Kontije, i Širona Rutareški. Paval Klatial, Solkae Karmeli i veće drugih svedak, Ja Kirin sin Radonin pisac od komuna Dobrina na to, i ovo pisah pravo i verno, molen od Dragoslava i biskupa.

Ja Beneto Grabija nodar puplik sam prenesal od ednoga ištrumenta tako meni štana po gnu popu Jurju Mavroviću od Dobrina od ednoga ištrumenta pisana na harti bumbažinoj.

Ja pop Petar Bogović od Dubačnice [1]) prekopijah s jedne knigi od harti bumbažine pravo i verno kako se zgora uderži, i vernim načinom se podpisah.

Ja Petar Petriš s oblastju Bnetašku nodar puplik prekopijah z latinskoga na hrvaški jazik z jedne škartaface latinske pravo i verno, i za bole verovanje se podpisah na 3 enara 1724.“

II.

„Va ime Bože amen, 1230 na 30 decembra. Budući (v)Dobrini pred kućom Jurja Pariježića, i ovdi istinitim načinom Juraj je sazidal crikvu s. Jurja na Verhu sazidanu i dotal svoim vlastitim blagom, i va svoih mestih, i je posvećena po gnu biskupu Vejskomu, i je dal crikvu Jurju i negovim poslidnim po nem va viki. I je dal negovi zemle i pasišća i vse selo crikvi. I to počine: od bure voda živa od Rakovika, kako stoi plot i križ, i do verha kuće od Hrbule po plotu, od Dolca Brašćevi, i po plotu na Osišća, na jugo Rupna pod Ogradicu Rupna, i po plotu Grdan, kadi se zove Cerov, i do na Mekotišće, i do Jelča, i do Hrusti od bure Krasa, i do Ogradi i zemal s. Amkroža od Dobrina, i do Ročla, i do Japnenice, po plotu do zemal koe se zovu Ograda, i po putu ki gre na Solini, i do zemal i križ i plot Kolovoza Uskrušvenoga, i do Brestnoga, i do Dravčín, i do Potočini pod vodu živu na Poničaj, i po potoku ki gre na Rakovik. Jošće je dal ovac dvisto i koz devedeset', krav četerdeset, i vse negove kuće poli crikve. I još oću, da po mojoj smerti, da rečena crikva bude z blagom od moih siní, Mavra, Kerševana i Ivanola, i moim netjakom, Perici i Keršinu i prevdi Marka, ako bude pop. A po nihovi smerti nihovim poslidnim na viki po računi vlašćem; i ako s vrimenom nebudu imeli poslidnih svoih, ali nihovi poslidni. da crikva gre svoim blagom va viki pod kapitul od Dobrina, i pod crikvu s. Stipana, ali da bude oni ki bude deržal moju crikvu, da ima davat kapitulu limozinu večer na Jurjevu i kako je užanca, i svetomu križu [2]). I računi da se imaju činit na dan s. Jurja vse vazda vernim načinom, i dilit

[1]) Selo dvie ure daleko od Dobrinja.

[2]) U Dobrinju je bila bratovšćina sv. križa.

Digitized by Google

limožinu po zemli vsako leto od reda do. . . . Na to svedoci: Ivan plovan Stanci, Mikula Kortejan, i Toma Rotnik, Paval i Kuzma i Karbela i drugih već svedák, dobrih ljudí.

I ja Mikula sin Petra Balištrara pisac od komuna Dobrina pravo i verno pisah budući prošen od Jurja i od više imenovanih.

Ja Beneto Grabija nodr puplik skopijah zgora pisani ištrument s hrvaškoga na slovo latinsko tako meri štana po gnu popu Jurju Mavroviću od ednoga ištrumenta staroga na harti bumbažini.

Ja pop Petar Bogović od Dubačnice prekopijah z jedne knjigi od harti bumbažine pravo i verno kako se zgora uderži, i vernim načinom se podpisah.

Ja Petar Petriš s oblastju Bnetašku nodar puplik prekopijah z latinskoga na hrvaški jazik, z jedne škartaface latinske pravo i verno i za bole verovanje se podpisah na 3 enara 1724.“

Svatko vidi, da se je drugomu spomeniku dogadjalo što i prvomu, da tri pisci jesu isti, i da jezik je Petra Petriša, Dobrinjskoga pisara ljeta 1724. Nu najprvo hoću reći sve što znam o prvih piscih. „Kirin (Quirinus), sin Radonjin, pisac“ obćine Dobrinjske, je spisao prvi spomenik „l. 1100. na prvi dan jenara“ — na mlado ljeto. Najbrže po ovoj obitelji je ime njekakovim mjestom: Radonjičin, na Radonjičini, koja su pol ure dalje od Dobrinja, prama iztoku, prama „Polju.“

A „Mikula sin Petra Balištrara, pisac“ obćine Dobrinjske, je spisao drugi spomenik, l. 1230. na 30. decembra;“ o njem neznam pravo ništa.

A po slovjensku glagolskimi slovi je spisao i prvi i drugi, i Kirin i Mikula, što nam „Beneto Grabija“ svjedoči. On bo je „prenesal,“ on „skopijà . . . . s hrvaškoga na slovo latinsko.“ A kada? Ne pod Frankopani, krčkimi knezi, jer oni su naški razumjeli i govorili i pisali, nego pod Benečani, pod tudjimi ljudi. Oni osvojišo otok Krk 22 febrara l. 1480., pak brzo načinjaj i predjelivaj sve po svoju, pitaj harte, čitaj pisma, da doznaju, kakov je i koliko vriedi i čije je što. Krčani su jim davali, pače su morali davati svoja pisma, a oni, nevješti slovjenskomu pismu ni jeziku, sve polatinjivali, ili potalijanjivali. I ova dva spomenika njihova zapovied polatini valje prvih liet, morebit od 1480—1490. Tà krčki štatut po latinsku ovih liet pisan *) ima obitelj „Grabbia,“ medju vlasteli grada Krka, ima „Bartola Grabbiu,“ koj hotijaše otočić „Prvić,“ pak „Beneto“ po svoj prilici biaše mu brat, a „nodar“ u Krku, možda prvi „s oblastju benetašku.“ A „pop Juraj Mavrović,“ koj mu moraše „štati,“ a najbrže i na latinsku govoriti, biaše „z Dobrinja,“ morda Dobrinjski pisac. Ja imam list pisan glagolicom l. 1514, pod kojim je podpisan: „Ja pop Ivan Mavrović, sin bifšega Jurja z Dobrina očiti carstva *) oblastium nodar,“ i drugi l. 1559, pod kojim je: „Ja pop Ivan Mavrović, sin Mihovila Mavrovića z Dobrina cesarstva oblastju nodar.“ I sada živu Mavrovići u Dobrinju. Tako polatini „Beneto Grabija“ obie glagolske matice, najbrže istoga dana, pak se na prevodu podpisà. A njegov prevod prepisà „pop Petar Bogović, Dubašljanin,“ pak se na prepisu podpisà. Martin Bogović, Petrov otac, je bio stotnik pod zadnjim Frankopanom, knezom Ivanom (koj je umro leta 1482), ter mnogo blaga dobio, što mu je junak vjerno služio. A sin Petar je živio neznam do koliko 15 vieka. On je Benečanom preveo na talijanski jezik mnogo glagolskih pisám. Ja imam njekakovo, koje je bio naški pisao Mikula Feriter, pisac Omišaljski, ljeta 1465, a on potalijanio rekav: „Io Prè Piero Bogovichio (sic! drugi gospodari, druga voljica!) tradussi il soprascritto dall' Illirico in volgare giusto e fedelmente come in quella ecc.“ Vidit je, da Benetu Grabiji biaše vrstnjak, ili malo mladji.

A „Petar Petriš,“ Dobrinjski „nodar,“ pohrvati njegov prepis, „prekopija z latinskoga na hrvaški jazik l. 1724.“ Ja imam glagolskih listov, koje on spisà l. 1713, 1714, 1719 i 1726. Sada valja vidjeti, kako je pohrvatio. Kaže, da je „pravo i verno,“ ali nije, što više vidjesmo: vàs jezik mu na latinsku zateže. A pak i imena njekim mjestom nisu prava. Imena prava jesu: Hobdeni, zdenac Ogreni, Zviranj, Hranjbč, zemlje Kapitulske, Svitjač, Dolčići, Cerovi, Stenivi, Prešeljinska, Oskorušveni, Slobodni, ili drugi „Slobodnjak:“ ovako bo zovu Dobrinjci. A neznam, gdje su „Tomansi,“ ni „Pripovidi,“ ni što je „prvdi marina,“ ako nije: Marina, ni što je „martina,“ ako nije: „sv. Martina.“

A u II. spomeniku prava imena jesu: Rakovik, Osišća, Rupni, Ogradica, Grdnje-ánj, Cerovice, Mekotišće, Jelča, Hrusty, Kras, Ograda, Japnenica, Soliny, Kolovoz, Oskurušveni, Dravčine, Poničaj; a namjesto: „Brestni“ govore: Brestovi, na Brestovom, i Hrbuljica nam. „Hrbulja.“ A neznam gdje je „Ročal“ ili „Ročlo.“ Ipak vele malo krivih imén, a prevedeno iz latinskoga! a pak i glagolicom neda se sve zapisati.

*) Ja ga pred pet liet prepisah i poslah g. Kukuljeviću.

*) Valja da biaše njekakov pust naslov, kada bnetački vladari nebiahu cari.

Digitized by Google

I u ovom drugom spomeniku je skratjena rieč: „prevdi.“ Prilika je da je častan naslov. Jošće imam poviediti, da je toga čudo što je bio darovao „Dragoslav:“ nebiš ga u uru obhodio. I „Jurja Parižežića“ dar nije manji.

A crkva „sveti Vid“ je samo četvrt ure daleko od Dobrinja. Na Vidovu je bivala procesija od Dobrinja do nje, i misa sve do biskupovanja Pellegrinova (1788); a sada je zapušćena. I „crkva sv. Jurja na Vrhu“ nije dalje, ali i ona propala.

Ja Dobrinjac ovako prosudih dobrinjske spomenike, i dokazah, da su Krčani jur 11ga vieka glagolski pisali. Žao mi je, što su matice propale, što nisu u moje ili u koga našega književnika ruke došle, ako su ciele. A gdje su druga pisma glagolska? Zar nije ništa već napisao Kirin?! zar je on prvi dobrinjski pisac? A gdje su listi za njim pisani? gdje su spomenici Mikule Balištrara? Da je imadjahu njeki skorni pisci, nebi bili onako krivo sudili i pisali. Nu starost jih je mnogo skončala, a najveć bnetačko vlašenje: prevodi već vriedjahu nego matice. Ja imam nekoliko prevodov, a matic neimam. Imam što je napisao l. 1381. Vid Tavol, dobrinjski pisac, a „Ego Joes Collocius ex Illyrico in italico sermone (sic!) Pro Joe Ghersetich legente traduxi et infrascr.; i prevod pisám pisanih l. 1434, 1464, 1465, 1468, 1471, 1474. . .

I Beneta Grabije prevod valja da je zginuo. On je najbrže bivao u krčkoga „Preveditora,“ a Bogovićev prepis u Dobrinju. A talijanski prevod, o kom nekoliko besied rekoh, nemože biti star: Bnečani zadnjih godín sve su talijanski davali štampati — hvala jim i čast! Jedan iztisak mora imati g. Kukuljević. Dorekoh.

Iv. Črnčić.

Dopisi.

Na Rieci. 19. broj „Dalibora,“ českih novina za glasbu, donosi ovaj dopis iz Rieke:

(Ed. Žličar censor crkvene glasbe. — Biskupsko pismo o crkvenoj glasbi).

Njekoliko krat jur spomenu Dalibor snage i zasluge mnogih českih zemljaka, što su po svietu, kako oni uzdižu i ljepšaju ukus občinski u umjetničkih strukah, a osobito glasbenih. Zadaje nam radost, što i ovi put možemo oznanit viest, koja svjetla obraz ne samo onim, od kojih poteče, nego i onomu, koga se tiče te mu na čast služi, kojom se riedko tko ponositi može. Čitatelji (Dalibora) sjećaju se do ista gdje predlani jur njekoliko krat u Daliboru prosborismo, kako je ovdje s glasbom i kakov darmar, — i u velikih novinah inih zemalja i jezika priznan — po talijanskih crkvah vlada (a Rieka, jer je duboko u Italiji, ne može inače nego kao talijanski tobože grad nasljedovat): sprznjovati sv. službu svjetskimi napjevi, ili glasbom, koja se od svjetske ne luči nego il malo il ništa. Spemenusmo i djelatnost posebnu organiste g. Ed. Žličara, kako se on opirao svom snagom svojom proti ovom sve to većem neukusu igranjem klasičkih crkvenih skladaba, koliko je stajalo o njem. Smielo se može reći, da mu se mora zahvaliti svatko, kojemu je do prave pobožnosti i do toga, da se dostojno vrši služba božja, jer svojimi napori proprti on put ljepšemu i boljemu stanju glasbe. Nù najkrasnje prizna snage g. Žličaru spis napomenuti. Visoko dostojni biskupski ordinarijat senjski, pod kojim je Rieka, izda najme ovu naimenovnicu:

Bl. Gosp.! Samo se sobom razumieva, da se crkovna glasba, ima-li postignuti svoju svrhu, lučiti mora od svake ine glasbe; jer ona nemože biti niti tanac niti marš, niti koncertom, niti operom, ni zabavna igra, jer joj je namjena posve ina, a zadaća ova: da se ne razbavi nego sabere duh i uzbudi pobožnost misli, nu ne zabava. Rhytmus i napjev dokazuje to i razjasnjuje. To se slabo obdržava žali Bog! po naših crkvah, jer je u današnjoj crkvenoj glasbi toliko zabave, koliko u simfoniji; a kao što se vidi današnja je crkovna glasba bez melodije, koja ima biti izraz pobožne važnosti, i kojom bi se molitva izobraživala. Da se postigne ova sveta namjera te pobožnost probudja, uvaživ ordinarijat Vaše glasbene znanosti ustanovi V. Bl. za cenzora crkovne glasbe i crkovnoga pjevanja na Rieci, tim nalogom, da se pobrinite, kako bi se izbjegavalo sve, što Vam se čini, da je pjevanja ili glasbe svjetske u svih crkvah riečkih. Dano u Senju 19. Svibnja 1860. Mirko bar. Ožegović Barlabaševački, biskup.

Tko da se iz srdca ne proveseli, pročitav ovu ustanovu! Tko da se ne divi mudrosti g. biskupa, koj se tako stojno zna opirati onomu glasbenomu neduhu u crkvi! Daj Bog te se mnogo našlo nasljednika Mirkovih! Pisac ovih redaka, komu ne izgine nikad uspomena i mirolјuban obraz srebrovlasca starca, ugrabi ovu priliku te sklada ovimi skrovnimi pismeni duboko štovanje nj. preuzvišenosti i oglaša njegovu slavu po Českoj domovini. U srdcu mi ostane upisan kao uzor pravoga pastira dušnoga i viteškoga starohrvata, čiju je gostoljubivost i dobrodušje svatko izkusio, tko mu se je ikad približio. Neka mu valovi Adrije, koji mu se eno odbijaju pod nogama, zahuče „iskreni pozdrav iz srodne Čehije!“

Tko da se iz srdca ne proveseli, pročitav onu ustanovu, kojom se časti naš zemljak, Čeh! Mislim da će u tom g. Ž. nješto odmjene naći za svoje trude, te da se posili u daljem radu i da ne zabude na gimnazijalno pjevanje (a moj znanče! da ti znaš, koliko se tu spletkarilo, dok ga najposlje iztisnuše iz gimnazije, — ali i tu pravda nadvlada. Op. prev.)

Uvažujuć ovo, vadimo odatle utješni nauk: 1. Tješi nas naime, što zavojšti Slovjenija proti talijanskomu ne-

Digitized by Google

duhu; u Slovjena je dakle tanja ćut ob ono, što dolikuje i glasbi, nego-li u ikoga inoga naroda.

2. Tješi nas, što tvrda volja i poštena snaga ipak dobi svoju cienu. — Barem tim neka se tješi g. Ž. za one spriečke i spačke, kojih i najpošteniji nemože minuti. Vicisti tandem! Domovina gleda na te, svoga sinka, radostno i oholo! Naj se i na tebi ovrši rieč našega proroka pjesnika:

Pevné vůli, tužbě ušlechtilé
Nerozdilné srdce žádosti
Nebe rádo dává dojit cíle.

A i mi tebi, čestita dušo dopisateljeva! odavlje iz ovih kamenurina primorskih vičemo iste rieči, žaleći te, gdje nisi s nami — a mogao si biti, da i tebe ne ospletkariše — pa ine pomjestiše, koji nit su nam, nit mladeži, štono bijaše ti. Nu: tandem vi — *nko.*

Iz Moravske. Mi Moravci osim što smo s vami, mila braćo na jugu! jedne svete vjere, i jednoga smo slavjanskoga plemena. Što smo različita narečja, nesmeta ništa. Jedna nas porodila majka, i to budi dosta. Koj od Vas vidje liepe okolice po miloj našoj Moravskoj, okusi joj dražesti te razvidi, što je vriedna vidjeti, neda mu se van sa mnom reći: da je naša Moravska krasan predjel na tom Božjem svietu. O! a kamo još da mi se je ogledati po starom moravskom kraljestvu u onom divnom cvietu i slavi, kako bijaše u srednjem vieku. Ala! da nam je skupa gledati i promatrati divne hramove, opatije, čvrste kule i dvorove. Ali tužnih nas, kako kod Vas na jugu, tako nam je i kod kuće većina prastarih sgradah opustila, te se svakim danom razpadaju, da mnogim jur neima ni traga. Medjuto, budi Bogu hvala, u Moravskoj ima još množina toga, zanimiva svakomu Slavjanu, a to osim krasnih crkvah iz starine i množina drugih spomenikah, važnih za povjestnika. Proštenjišta naša, sv. Velehrad, Křtiny (Kýritein), Sloup, Vranov itd. dika su naše zemlje, a pokazuju opet, koliko nam do vjere držahu predji. Sad je sve drugčije. Velehrad (veli grad) imao bi svakomu Čehu i Moravcu biti prvo mjesto. Tu bijaše njekada glavni grad velikoga moravskoga kraljestva; u njem stolovaše i glasoviti Svatopluk, i u njem ga pokrstiše naši apoštoli Cyrill i Method. Sad još kaže se crkvica na onom istom mjestu, gdje njekada sv. Cyrill podiže prvu kršćansku crkvu. Čehom i Moravcem dakle jest Velehrad koljevka kršćanstva.

Sada nebudi dosadno u kratko preletiti duhom život naših apoštolah.

Konstantin (kašnje Cyrill) i brat mu Method rodiše se u Solunu (Tessalonici) početkom IX. vieka. Otcu jim bijaše ime Leo, a materi Maria. Method, budući vješt slavjanskomu jeziku, postade carskim namjestnikom u Macedoniji; a kašnje ode na Svetu Goru (Olymp) u kaludjere. Konstantin dojde jur u 14. godini u Bizanc, gdje ga, budući odličnih darovah po umu i srdcu, dadu za druga mladomu grčkomu caru Mihalju. Prvi dakle učitelji učahu i Konstantina, te se mogaše nadati velikim častim. Nu preziruć on sve časti, nemogaše odoljeti srdcu te ode u samostan k svomu bratu. Tu mu neprojde ni pó godine, kad ga pozva patrijarka iz samoće, da preuzme u Carigradu učiteljstvo iz mudroslovlja. Bijaše to glasovit mudroslov: svakoga bi svladao na javnoj prepirci. Ali čezneći za samoćom, iztrže se s vremenom, te se vrati na Svetu Goru; odakle ga opet maknuše, da ide Kozarom propoviedat vjeru. Kozari bijahu poludivlji narod med crnim i hvalinskim (kaspičkim) morem. Konstantin, učen i revan kaludjer, obrati jih sbilja po milosti Božjoj na pravu Isusovu vjeru, i tu najde g. 861. tielo sv. Klementa pape, koj umrvši mučeničkom smrtju (kako je znano, bijaše bačen u more) izbaci ga voda na njeki otok na crnom moru, te tudier ležaše dugo. Skoro za tim zovnuše oba brata, da idu propoviedat kršćansku vjeru zapadnim Slavjanom. Neda se povjestnici tajiti, da u zapadnih Slavjanah bijaše jur prije kršćanske vjere (oko g. 798); samo je Niemci, neznajući slavjanski, nemogahu medju njimi razširiti i učvrstiti. Da u Panoniji Slavjani neimahu još svojih biskupah, vidi se odatle, što ju na čase pohadjahu nadbiskupi iz Solnograda. Tako bijaše i u Moravskoj. Karlo Veliki bijaše moravskomu knezu gospodar, uslied česa namah s prvine bi uvedeno latinsko bogoslužje, a pokršteni Moravci predaui pastirskoj skrbi pasovskih biskupah. Stvari dakle crkvene bijahu težko zamršene; svećenici neznadijahu pučkoga jezika, a Moravci si nastojahu pribaviti milu slobodu — po što po to. Braća Cyrill i Method privedoše istom posve Moravce u krilo katoličke crkve, a to se sgodi ovako.

Mojmir počme si nabirati snage, te bude franačkim vladarom strah. Ljudevit, pridjevkom Njemački, dižo god. 846. silnu vojsku, provali u Moravsku, skine Mojmira, i na mjesto njega metne mu sinovca Rastislava. Nu do skora vidje Ljudevit, da se je prevario; jer Rastislav sklopiv savez s Bizantinci god. 862. opre se njemačkoj sili, iztriebi si zemlju od tudjina, te se s njim razkrsti posve. Prva mu tad bijaše briga, puku si pribaviti učiteljah Slavjanah; a čem dočů za glasovitoga mudraca Konstantina. Pošlje indi k bizantinskom caru prosca, da ubogomu svomu narodu izprosi od njega učitelja Konstantina. Za dokaz, kako slaba bijaše poduka njemačkih propovjednikah, budi nam prastara pjesma „Zaboj a Slavoj“ iz kraljodvorskoga rukopisa: „I přiide cuzi úsilno v dědinu, i cuzími slový zapovída, — i kací bozí v cuzej vlasti, takým se klaněti zdě, i jim obècati obět“ (t. j. Tudjin upade nasilno u djedovinu, i zapovieda tudjim jezikom; i kakvi su bozi u tudjoj zemlji, takovim da se klanja i ovdje, te se prinosi žrtva). Liepi-li pojam imahu o kršćanstvu!

Čuvši moravskoga poslanika, zovnu bizantinski car sv. Cyrilla, i reče mu: „Uzmi si brata Methoda, pa idite u Moravsku; jer oba znate slavjanski.“ Namah 861. složi sv. Cyrill po grčkoj abecedi slavjansku, te počme prevod

Digitized by Google

sv. pisma. Ponesav sa sobom dragocjene ostatke sv. Klementa zaputiše se oba brata god. 862. u Moravsku, kamo u prvoj pòli godine 863. sretno i stigoše. Narod jih primi veselo; a osobito jim idjaše na ruku Rastislav. Prvo jim bijaše propovjedájuć evangjelje brinuti se, da si odgoje urodjenikah za misnike. Sv. misu dàkako služahu u svom grčkom jeziku; te istom kad sv. Methoda naimenova sv. stolica moravskim nadbiskupom, dobi dozvolu, da smie uvesti slavjansko bogoslužje. Tako poslovahu sv. braća s uspiehom $4^1/_2$ godine. Njemački svećenici ocrniše jih, te se moradoše staviti u Rim. Dočuv papa Hadrijan II., da novi moravski vjerovjestnici sa sobom nose u grad tielo sv. pape i mučenika Klementa, izide jim u susret sa svimkolikim rimskim duhovničtvom, i primi jih baš po otčinski.

Cyrill i Method budu biskupi, a učenici jim zaredjeni u svećenike. Sv. Cyrill oboli, umre u Rimu, i bude zakopan u crkvi sv. Klementa; a sv. Method vrati se nazad te nastavi apoštolski posao kano vrhovni pastir. Nadbiskupi solnogradski i pasovski radili su i kašnje proti njemu, dok jim nestade na kraj papa Ivan VIII. Poraba slavjanskoga bogoslužja bi odobrena. Po smrti Rastislava i Kocela (877) dojde sv. Method u Velehrad, gdje stolovaše Svatopluk. Tude u tom slavnom njekada gradu, koj god. 907. razoriše Magjari, razvi on svoje poslovanje; tu pokrsti on českoga vojvodu Bořivoja, koj sa svojom ženom sv. Ludmilom i unukom si sv. Vaclavom razširi u Českoj kršćansku vjeru. Sv. Method umro je u Velehradu g. 885. i zakopan u crkvi sv. Marije. Ondje počivaju sad sv. ostatci neumrloga nam nadbiskupa, te čekaju uzkrsni dan; ondje nam leži otac, te — ah djeco! poletimo mu na grob!

Vidi se iz rečenoga, da je nam Moravcem i Čehom Velehrad, što svim kršćanom Jeruzalem. S obzirom na to sagradi knez Vladislav god. 1190. Cistercitom na Velehradu opatiju, kamo se nastaniše kaludjeri iz Plasa u Českoj. Velehradski Cisterciti odlikovahu se uviek pobožnostju i učenostju. Divni taj samostan pretrpi u 6 viekovah vrlo mnogo; medju ostalim nahrupiše unj god. 1421. biesne gomile Taboracah, i sažgaše u crkvi opata Tecelina i svu mu družbu. Pa kako je sad u tom za Slavjana katolika glasovitom Velehradu? Ja plačem i jadikujem s prorokom Jeremiom: „Kako sjedi sáma varoš, prije toli napučena; obudovi gospoja narodah; poglavica pokrajinah padè pod harač. Plačem plače ob noć i suze joj teku niz lica; nitko od njenih milih je netješi; svi njeni prijatelji prezreše ju, postali joj neprijatelji. Putevi sionski tuguju, jerbo nitko nedolazi na svetkovanje; sva su joj vrata oborena; svećenici njeni jauču; djevice njene bez nakita, a ona sama gorko ucviljena.“ (Jer. Lament. 1, 1. 2. 4.) Velehrad je sad kod Hradišta u dolini neznatno selo, a u njem crkva s dvoma zvonicima, sagradjena u lik križa, posvećena bl. Djevici u nebo uzetoj, duga jakih 100 korakah i najduža u Moravskoj.

I ovdje bjesnijaše potjera proti redovom nemilo. Posljednji opat velehradski Filip Zuvý umro je na 13. Travnja 1800 u Viškovu (Wischau), a samostan obratjen u c. k. pastuharnicu, i kašnje u kasarnu. U crkvi ima 16 žrtvenikah, imaše njekad dvoje orgulje i dobnjak na zvoniku, koj je prodan na ime vjerozakonske zaklade „što tobože bijaše pokvaren, a opet nepotrebit, te poglavarstvo nehtijaše plaćati navijača!“

God. 1863. slaviti će se na Velehradu tisućoljetnica došašća sv. Cyrilla i Methoda u Moravsku. Ondješnji revni župnik g. Karlo Molitor, budući slaba dohodka, nemože da prinese što za popravak crkve; nadati se je dakle, da će mu pomoći naši visokočastni biskupi. U Moravskoj i Českoj sabiru se već prinesci; pače iz Ugarske i Erdelja stiže za tu crkvu različitih darovah; a to uslied prošnje g. župnika, razglašene po novinah. Bog mu blagoslovio trud! Veliko djelo treba i velikih žrtvah; a što jedan sam nemože, to će moći sloga. Približava se vrieme, da mi katolički Slavjani djelom pokažemo vjernost sv. crkvi i njezinoj glavi. Sv. Cyrill i Method da osobito oddruženoj našoj braći izprose od Boga ljubav i povratak u crkvu! a Velehrad da nam g. 1863. u prvašnoj krasoti i nakitu kano zaručnica dočeka svoga zaručnika.

Miroslav Chmelíček,

Viestnik.

Iz Zagreba. U kapitulu dne 4. t. m. u Varaždinu obdržavanom izabran je za provinciala franciškanske države sv. Ladislava velečastni otac Anselmo Bolényi, bivši gvardian i upravitelj župe u Čakovcu.

— Prečastni prvostolni kaptol zagrebački podielio je svomu patronatu pripadajuću župu sv. Ivana u zagrebačkom predgradju Novoj Vesi velečastnomu gosp. Antunu Vraniću, župniku granešinskomu.

Iz Slezke. Papinski breve od 30. Travnja na vratislavskoga kneza-biskupa razjasnjuje skinuće kanonika Baltzera s učiteljske stolice na katoličkom bogoslovnom fakultetu u Vratislavi. Skinut je naime Baltzer zato, što on Güntherov nauk: da tielo ima samo za se neovisno od razumne duše i različito načelo života, nemareć, što ga je zabacila sv. stolica, brani sastavkom predanim knezu-biskupu, i na njegovu želju preko kneza-biskupa papi poslanim, a protivnu misao zove krivovjernom. O tom veli breve ovo:

„Nemožemo, van da ovo posve zabacimo, znajući, da je nauk, priznavajući u čovjeku samo jedno načelo života, naime dušu, od koje je tielu kretnja, život i čut, u crkvi Božjoj posvema obćenit, te da ga većina prvih i najvještijih učiteljah smatra kao sraštena crkvenoj dogmi i on da je njoj jedino odobreno i pravo tumačenje, te se bez bludnje u vjeri neda nijekati. Pišuć Ti ovo častni

Digitized by Google

brate od svoje volje i znanja, želimo vruće a i nadamo se tvrdo, da ljubezni sin Iv. K. Baltzer i drugi, držeći se kojim god načinom tih od Nas zabačenih Güntherovih mislih, ipak neće biti ovoj crkvi, koju Isus svim drugim stavi materom i učiteljicom, nepokorni i tvrdoglavi, kako nam liepim načinom obećaše i sam Baltzer i drugi. Tebe pako dragi brate opominjemo, da po primjeru apoštolovu sabrav svu pamet u stegu pod pokornost Isusu, da ovu pokornost svojim ugledom zahtievaš ponajprije od onih, koji druge uče, a tvrdoglavost onih, koji morebit nebi poslušali, od Boga si danom oblašću kazniš.“

Iz Badenske. Poklonice zemaljskoga svećenstva upravljene na nadbiskupa govore odlučno proti badenskim osnovam crkvi namienjenoga zakona. Jer pako svećenstvo ima ne samo veliku moć na premašnu većinu državljanah, te se s njimi sraslo, već mu zna i ćud, to se ta živa izjavljena prepovied 800 neodvisnih i uglednih državljanah ima uvažiti tim više, što se novi zakoni bez njihove volje nemogu ni da izvedu. Uztučni ukazi poganskih carevah proti kršćanstvu neuzpješe, španjolska državna inkvizicija promaši cilj, pa tako neće ni novi kazneni zakoni Badencem, budi katolikom budi protestantom, moći narinuti državno-crkveni ustav. Biti će tu boja, kako se je bojati: 1. za svetinju ugovorah i zakonite slobode; 2. za pravo crkve ujamčeno joj narodnim i državnim pravom; 3. za slobodu sviesti i vjere proti zaključkom većine po politici i vjeri mješovitih sborovah u crkvenih stvarih, i proti laktu sviesti od državnih zakonah; 4. za jednakost, da bude svim jedan zakon, te država neizdaje iznimakah proti svećenstvu i crkvenim oblastim.

Crkva se bori za svoja prava, svećenstvo za poštenje u službi, za slobodu i zakonitost na propovjedaonici i crkvenoj stezi, a katolici i vjerni kršćani za svoju vjeru. U toj borbi oslanja se crkva na svečani ugovor i svoje pravcato pravo. Svi muževi po Njemačkoj, kojim je sveta zakonita i vjerozakonska sloboda, te uvidjaju, da jedino u tom stoji veličina i moć Njemačke, pristati će uz crkvu. A uz takvu obćenitu misao nemogu da uspiju toli neliberalni zakonski predlozi.

Iz Milana. Cavour razposlà na svoje pouzdanike okružnicu, te uskočivanje iz piemontezke vojske veli da je „popovska sduha;“ jer se vojnikom sbog izobćenice radja crv u glavi. Kralj Viktor Emanuel da nije po imenu izobćen, pa se puk i vojska ima u tom uputiti. Treba da se uguši „vjerozakonsko pretjerivanje.“ Svećenički odpor pači sjedinjenju Italije, a vojsku bi mogao dovesti na to, da se iznepokori, ili prejde na austrijansku stranu. — Vidjeti je, da huljena izobćenica ipak tišti te dotičniku zadaje brige.

Iz Fiorence. U S. Giovani di Baldarno superiore uhvatiše kapucina i obsudiše na 15 danah zatvora, što je u propovjedi branio svjetovnu vlast papinu.

Iz Francezke. Francezkoj je, kako se veli, interes svagdje, gdje treba „braniti pravednu stvar i prosvjetu;“ griesi pako, koje mnoge vlade počiniše proti svojim katoličkim podložnikom, rodno su polje, te Francezkoj neće uzmanjkati pravednih i prosvjetnih stvarih, koje je njoj dužnost braniti. Tako n. p. irsko pitanje. Nesreća, koja od protestantske Englezke prieti ubogim Ircem, vladaru je Francezke dobro došla izlika za posredovanje. I Ruska ima takovu grdnu ranu. Postupanje njezino prama katolikom u Poljskoj, Francezkoj je liepa sgoda, da prislušne „jauk Poljakah,“ te brani u Poljskoj „pravednu i prosvjetnu stvar;“ za to je jur sve osnovano i spremljeno, te će poljsko pitanje izići na političko pozorište tako sigurno, kao što izide talijansko. Griesi europejskih vladarah proti svojim katoličkim podanikom jesu stupaljke ljestavah, kojimi se Napoleon namjerava uzpjeti do gospodstva nad svietom. Da pako njemu nije stalo do ugnjetavanih katolikah, nego do sama sebe, očito je; nu istina je živa: da gospodovanje Napoleonovo neima bolje podloge, nego su mu pogreške svih drugih europejskih vladarah, koje on osobito umie opipati, te premamiti na svoju ruku.

Iz Pariza. „Journal des Debats“ kudi druge novine, koje od vlade zahtievahu, da zabrani kupiti podpise za papinski zajam. Slobodarstvo da traži slobodu za se, a drugim ju uzkratjuje. „Kad“ veli isti list „katolici namjeravaju papi darovati ili posuditi svoga novca, to spada samo na nje; a buduć da se od nijedne vlade netraži jamčevina, nemože nitko reći, da se nanj radi pape udara porez. To je posudba, u koju se nitko neima miešati.“

* Dne 1. t. m. svečano je u svoju stolicu uveden novi knez-biskup ljubljanski, visokočastni Bartol Vidmar. Braća Kranjci liepo su svoga novoga vrhovnoga pastira i zemljaka dočekali, te ga pozdravili slavospjevi u latinskom, slovenskom i njemačkom jeziku. Visokočastni biskup i knez upravio je na svoje vierne važno slovo slovenšćinom pisano.

* Biskup piačentinski osudjen je na 14 mjesecih zatvora i 1300 lirah globe, njegov glavni vikar na godinu danah zatvora i 1000 lirah globe, a kanonici, izim jednoga, na zatvor od šest mjesecih i svaki od njih na 500 lirah globe. Takova osuda izrečena je i proti bolonjezkomu glavnomu vikaru Ratti. Usuprot je nadbiskup pisanski kardinal Corsi proglašen za nedužna, pušten na slobodu i ostavljeno mu na volju, da se povrati u Pisu.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 30. U ČETVRTAK 26. SRPNJA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Pjevanje i glasba u crkvi.

Od *Ljud. S. Bažanina.*

(Dalje.)

Sám Isus počastio je glasbu. Sv. Matej svjedoči, kako Isus, prvo neg ode na goru maslinsku, pjesan sa svojimi učenici zapjeva. „Et hymno dicto, exierunt in montem oliveti“ [1]). „Et hymno dicto, exierunt in montem olivarum“ [2]). — Karlo Veliki htjede znati, kakva bì ta začinka, te naloži iztragu svomu Alkuinu; nù taj ga nije samirio. Al Dewora bilježi str. 10. svoga molitvenika. „Kad Židije blagovahu vazmenoga janjca, tad pjevahu 113. i 114., a poslje blagovanja 116. i 118. ps. Ovu začinku, ol ova četiri psalma pjevahu i Apoštoli“ [3]). — Sv. Pavao mnogo putah opominje svoje učenike, nek pjesmom Boga časte. On sám i Silas slavljahu Boga u tamnici oko polnoći. U prvoj poslanici na Korintjane piše: „Quid ergo est? Orabo spiritu, orabo et mente; psallam spiritu, psallam et mente“ [4]). Dalje „Verbum Christi habitet in vobis abundanter, in omni sapientia docentes, et commonentes vosmetipsos, psalmis, hymnis, et canticis spiritualibus in gratia cantantes in cordibus vestris Deo“ [5]). „Loquentes vobismetipsis in psalmis, et hymnis, et canticis spiritualibus, cantantes et psallentes in cordibus vestris Domino“ [6]).

Prvi kršćani u svojih bogoljubnih sastancih nemoljahu samo, nego i pjevahu; to svjedoči sv. Jakov u poslanici na židiokršćane, koji življahu izvan Palestine, i biše assirskim i babilonskim sužanjstvom razpršeni po inih državah: „Tristatur aliquis vestrum? oret; aequo animo est? psallat.“ [1]) Philo, koji nam navodi običaje Therapeutah, prve kršćanske sljedbe, očito kaže, kako ovi Boga pjesmom častijahu. Čita se u knjizi de vita contemplativa: „Hymnos canunt in Dei laudem, vel recens a se factos, vel pridem ab aliquo priscorum vatum, qui carmina et cantica multa ipsis reliquerunt trimetri generis; prosodias item et hymnos varios, qui ad libamina, ad aram, in stationibus quoque et choris concinuntur diversis, quae in choro fiunt, conversionem vicibus eleganter commensurati. Post illum alii quoque singillatim canunt, ordinem suum ac decorem optime servantes, caeteris interim magna cum quiete attendentibus, praeterquam ubi ad extremas hymni partes accinenda sunt, quae vocant Ephymia.“ Pienjem dakle slavljahu oni Boga, koje sami složiše, ol složene nadjoše. Vazda izabirahu vrstna i izkusna za nadpjevača, pjevahu ukupno u dva lika, muži pà žene izmjenice, ol pojedince. Zadnji dio zaorila bi sva občina, što nazivahu Ephymia. — Isto tvrdi Philo o Essenih, koji pievci pridružiše kretanje i rukomah: „Deinde cantant hymnos in laudem Dei compositos variis metrorum carminumque generibus, nunc uno ore, nunc alternis, non sine decoris et religiosis gestibus et accentibus, modo prorsum retrorsumque, gradum moventes, utrumque res postulat.“ U istinu smatrahu kršćane kano pogibeljne podanike žezla rimskoga; zašto državna zadaća bila je progonit je, izkoreniti; ali uzprkos takvoj pogibelji nemože se u njih ugasnuti ljubav za uzajamno bogočastje, molitve i pjevanje. Srednji viek i najnovija nam doba ukazà, kako najbjesnije nasilje protivnikah, lica od svih bez razlike premržena, dobrovoljne mučenike u dobroj stvari umnoži, baš tako pomama i bies poganstva promače razplod kršćanstva. Jedino rad osobne si-

[1]) Math. 26, 30.
[2]) Marc. 14, 26.
[3]) Wenc. Maslon pag. 22.
[4]) I. Cor. 14, 15.
[5]) Colos. 3, 16.
[6]) Ephes. 5, 19.

[1]) Jac. 5, 13. —

Digitized by Google

gurnosti baciše se kršćani u vrieme svojih sastanakah u noć. Mladji Plinio, uzavrevši proti progonstvu kršćanah, uprosi Trajana naputak proti istim. Tà u njekom pismu, koje g. 111. napisà, jasno besjedi: Svi, koji silom pogani iznovice postaše i Krsta opsovaše, odkriše jedinito, kako se kršćani u noći sakupe, te Krsta ko Boga veličaju, i u pjesnih slave. [1])

Vidimo indi, da su prvi predstavnici i učitelji kršćanske crkve uz ostale naredbe, koje sveudilj crkvu prijatniju činjahu i promicahu. vazda pozorni bili na nabožno pjevanje. Najstariji crkveni starješina bì Clemens Romanus. koji naniza Apostolicas Constitutiones, gdje bijaše jurve naredba za crkvene pjevače, uslied koje predpojac imadjaše psalme i ostale duhovne pjesme početi, a pravovjerni tad napjev nastavljahu.

Kako je sv. Ignacijo pjevanje uznio, pripovieda krasno Maibonius: „Quam saepe Patrum antiquissimus, Ignatius, hujus sententiae verbis ad omnem christianam virtutem hortatur, atque animorum concordiam a suavissima nervorum concordia et harmonia concordat?“ Sv. Ignacio služi se glasbenimi izrekami, da tako ljepotu kršćanskih kriepostih predoči. Tako čitam u poslanici na Ephese sljedeće: „Venerabile vestrum presbyterium, Deo digne constitutum, non minus quam citharae chordae, episcopo suo concordat, atque ex pluribus vocibus ac votis compositum unum cum illo voluntatis concentum edit.“ Kipne te opomene nekažu samo, kako tom Svetcu glasba i njeni učinci znani biše, nego kako on htjede, da se družba kršćanska tim služi. A valjda je on takovu namjeru imao, jer se baš njemu pripisuje zamjenivo pienje, koje je vladalo u crkvi antiokijskoj. [2]).

I Justin mučenik u 2. stoljeću dokažuje u svojoj obranici na cara Antonina Pia običaj pjevanja u kršćanskih sborovih: „Gratos nos illi exhibentes, rationales pompas et hymnos celebramus, atque decantamus.“ Na drugom mjestu istoga spisa navadja: „Precibus finitis unusquisque laudem et gloriam rerum universarum Patri per nomen Filii et Spiritus sancti offert.“ I ovo bijahu hvalne pjesme. Jedini Ignacio ove dobe piše o toj nauci kršćanah, jer ostali otci crkveni istodobni, kao Theophilus, Athenagoras, Tatianus i Irenaeus najvećma poslovahu oko obrane kršćanstva proti poganskom napadanju. [3])

U 3. stol. najdavniji pisac zapadne crkve Tertullianus važan i vjerodostojan jest svjedok o pjevanju u skupštinah kršćanskih. Opisuje Agape i pjevanje, koje tada običavaše; u knjigah de spectaculis, de corona militis, de jejunio naići može čitalac na razna mjesta, koja tvrde običaj pjevanja u kršćanskih sastancih, ol koja nanj opominju i bodre. Sasma drevni obranopisci navode pjevanje pjesamah i psalmah.

Klemens Aleksandrinski, svjedok glasbenih nastrojah u službi Božjoj, i kod Agapah u svojoj opomeni na pogane, [1]) odbacivši sviralu Pana i flautu kano poganske nastroje, preporuča kano bibličke nastroje tubam, citharam i psalterium. [2]) Gorljivo se pako opire kromatičkomu skladu kod pjevanja; taj sklad biva, kad se dižu ol snizuju uzastopce sljedeći se poluglasovi. Klemens navede basne o Amphionu, Arionu. Orpheu, o Sirenah itd. tad prelazi na svete tajnosti prave crkve, i opisà nam kršćanski krilos: „Hic est mons Deo dilectus, qui non tragoediis, quemadmodum Cithaeron argumentum dedit, sed est dicatus veritatis actibus, mons sobrius castis umbrosis silvis. In eo autem bacchantur, non fulmine ictae Semelis sorores Maenades, quae in incesta visceratione carnium initiantur, sed Dei filiae, pulchrae agnae, quae veneranda Verbi Orgia concelebrant, chorum moderatum congregantes: chorus sunt justi, canticum est Hymnus Regis omnium: psallunt puellae, gloria afficiunt angeli, Prophetae loquuntur, editur sonus musicus.“ [3]) Malo zatim čitaš: „Si velis tu quoque initiare, et chorum duces cum angelis circa eum, qui est ingenitus, et ab interitu alienus, et qui solus est vere Deus, una nobiscum canite Deo vero.“

Origenes u svojem spisu proti Celsu navadja, da su pjesme grčkih kršćanah u grčkom, Rimljanah u latinskom, a ostalih pukovah u svojem materinskom jeziku izvedene bile. [4])

Sv. Ciprian u knjizi: de oratione dominica, nije zaboravio crkveno pjevanje; jasno bo veli: „Et quando in unum cum fratribus convenimus, et sacrificia divina cum Dei Sacerdote celebramus, verecundiae et disciplinae memores esse debemus, non possim ventilare preces nostras inconditis vocibus.“ —

Na čelu promicateljah crkvenoga pjevanja u iztočnoj crkvi opažamo razlogom sv. Bazilija. Što je sv. Ambroz u ovom obziru zapadnoj, to je naš svetac iztočnoj crkvi. On je u svojih spisih crkveno pjevanje ondanje svedjer upeljano očigledno i polno opisao. Kršćani u Neocaesarei, neznavši se valjda utvoriti, odvrgnuše i pohuliše

[1]) Plinius epist. libr. X. ep. 97.
[2]) Socrates histor. Lib. 6. cap. 8.
[3]) Wenc. Maslon pag. 26.

[1]) Paedagogus libr. 2. cap. 4.
[2]) Ein cinchorige, dem Hackebrett ähnliches Saiteninstrument. Joh. B. Živsa. Musik Worterbuch pag. 118.
[3]) Clemens Alexandrini admonitio ad gentes.
[4]) Gerbert, de cantu et musica sacra T. 1. pag. 29. — Busbys allgemeine Geschichte der Musik, Bd. 1. pag. 243.

Digitized by Google

pjevanje, a sv. Bazilio upravi na nje 96. poslanicu, te u njoj ovako: „Ad id vero quod pariter psalmodias accusamur: quare potissimum simpliciores perterrefaciunt, qui vos traducunt: hoc habeo quod dicam: quod videlicet, qui jam obtinuerunt ritus. omnibus ecclesiis Dei concordes sunt et consoni. De nocte siquidem populus consurgens, antelucano tempore domum precationis petit: inibique labore et tribulatione de lacrymis indeficientibus facta ad Deum confessione, tandem ad orationem surgentem ad psalmodiam instituuntur Et nunc quidem in duas partes divisi, alternis succinentes psallunt: atque ex eo simul eloquiorum Dei exercitationem et meditationem corroborant, et cordibus suis attentiorem, rejectis vanis cogitationibus, mentis soliditatem suppeditant. Deinde uni ex his hoc numeris dato, ut quod canendum est, prior ordiatur, reliqui succinunt: atque ita in psalmodiae varietate, precibusque subinde interjectis, noctem superant. Illucescente jam die, pariter omnes velut ore uno, accorde uno, confessionis psalmum Domino offerunt: ac suis quisque verbis resipiscentiam profitentur. Horum gratia si nos fugitis; fugietis simul et Aegyptios, fugietis Lybiam utramque, Thebaeos, Palaestinos, Arabes, Phoenias, Lyros et qui ad Euphratem habitant, et omnes (ut semel dicam) apud quos vigiliae ac preces, communesque psalmodiae in pretio sunt.“ Evo dokaza, kako je učeni Bazilio tamo uredio psalmodiju t. j. način zapjevanja od strane misnika, kako je težio za jedinstvom u smislu crkvenoga obreda: „qui jam obtinuerunt ritus, omnibus ecclesiis Dei concordes sunt et consoni.“ Jedna izmedju knjigah navadja način, kako bi se poganske knjige imale čitati, te ujedno donosi kvar i nazadak svjetovne glasbe, a bolju kršćanom nalaže. „Sed musica altera, quae et melior existit et ad meliora perducit, consideranda nobis est, qua usus David, sacrorum carminum auctor, furorem regis, atque insaniam, ut ajunt, sedavit.“ U prvoj svojoj evangjeonici napisao je krasnu pohvalnicu na glasbu, te tude govori o koristi psalmovanja svakomu pojedince, a konačno kliče: „O sapiens magistri inventum, qui artem, qua simul caneremus et utilia disceremus, excogitavit!“

Patriarka glasbe, koji ju s višega gledišta razmatrao, koji ju na zlatnu polugu postavio, i na središte čovječjega znanja i blagočuvstva nalik grčkomu mudroslovju uzvisio, jest bezdvojbeno sv. Ambroz. O njem obširnije dolje.

Sv. Augustin pohrlio proti Manikejem i na glasbeno polje; pošto ti sljedbenici zabaciše pjevanje, a on jim veli, da biesne proti spasonosnoj ljekariji. Njemu tako crkvena pjesan omili, da bi ju bio, mogavši, po svem svietu namjestio. „Quas tibi voces dabam in psalmis illis, et quomodo in te inflammabar ex iis, et accendebar eos recitare, si possem, toto terrarum orbe adversus typhum generis humani! Et tamen toto orbe cantantur, et non est, qui se abscondat a calore tuo.“ [1]) Jošte veli on, kralj David ljubljaše veoma svetu glasbu, i nek si ju prisvajamo, više no ikoji nagovarao. „Amavit enim vir ille sanctus David musicam, et in ea studia nos magis ipse, quam ullus alius auctor accendit.“ [2]) — Sám Isus i Apoštoli, tvrdi on, zapovjediše pjevanje u svojoj crkvi. „Cujus Domini et Apostolorum habemus documenta et exempla et praecepta.“ [3]) U 55. poslanici čita se pjevanje kršćanah u Africi, gdje jim prigovara, da su pedavi i kasni u pjevanju; a od Donatistah veli: pjevaju kao pijani. [4]) —

Njekoliko godinah običavahu se, veli u njekom djelu Phocio, osobitim napjevom u Carigradu psalmi pjevati, a tomu nitko uzrok nebì, nego Chrysostom. Nù ovo djelo Phocia izginulo; a jedino, što bi se navesti moglo iz knjigah Zlatoustovih, jest sljedeće mjesto: „Ante diem, cum gallus vocem dederit, omnes statim cum reverentia somnum deponentes exsurgunt excitante eos Praelato, et consistunt sanctum constituentes chorum, et statim manus extendentes sacros hymnos decantant. Stant hymnos cantantes propheticos, multa cum vocis consonantia, cum apte compositis concentibus. Neque cithara, neque fistulae, neque ullum aliud musicum instrumentum talem emittit vocem, qualem audire licet in profunda quiete, in solitudine constantibus illis.“ [5])

Sv. Jerolim, koji se više putah nasladjivao i tješio pjevanjem, kako sám svjedoči, zabilježi, da je lični spjev David s toga upeljao, neka bi se lagano žrtve u hvalne pjesme pram Bogu obratile. „Et super choros Asaph et Idithum, et Eman, et filii Core constituti sunt, ut paulatim a sacrificiis victimarum ad laudes Domini transiret religio.“

Jošte bi se mogli mnogi crkveni učitelji, kao n. p. Eusebio, Grgur Nazian, Grgur Nys. Grgur Čudotvorac i. o. navesti, koji donose koješta k riešenju naše razprave, nù stvar bi se na suvišak protegnula. Navadjam iz rečene dobe jošte Hippolyta radi osobite izreke; taj bo preporuča kršćanom suvremenikom, neka se crkvenoga pjevanja drže, neka ga njeguju, jer kad se pjevanje odstrani, eto tad Antikrsta. — Tko rečena proumi, neće se sigurno čuditi nad sveobćim promicanjem pjevanja, neće se čuditi, da se ne samo danju

[1]) Confessionis Libr. 9. c. 4.
[2]) Epist. 131. ad Memorium.
[3]) Epistola 119.
[4]) Ad inquisitiones Januarii Libr. 2. pag. 96.
[5]) Homil. 59. ad populum Antioch.

Digitized by Google

nego i noćju pjevalo, i da nebijahu dostatni časovi dnevni, pošto prionuše i po noći pjesmom Boga slaviti. —

Dobrano kasna doba njeki izvanjski red jur uvela u crkvenom pjevanju. Za mjerilo nam služe „Apostolicae Constitutiones," kojih prednjih šest knjigah iz 3., a 7. i 8. knjiga tek. 4. stol. u crkveno književtvo ulaze, ipak nam donose predaju od čitavoga stoljeća i što više. Druga knjiga prepisuje, da kad se njeka čest sv. pisma pročita, ima jedan psalme predpjeti, a puk sav u zadnje redke upasti glasom. U knjizi 8. utisnut je nalog, kad djakon molitvu izpjeva, djeca imadu početi „Kyrie eleison" a puk neka nastavi. Što puk upadne u posljednje redke, ol u rječicu „Amen," nazivlje sv. Jerolim: „ad similitudinem coelestis tonitrui, Amen reboat." Evo razloga, da su odpjevi jurve u 3. stoljeću obični bili. U iztočnoj i zapadnoj crkvi pjevao ukupno puk pjesme i psalme. Tà piše Sokrates u svojoj crkvenoj povjesti, na koji se način spasio sv. Athanazio, kadno ga htjedoše u Aleksandriji uhvatiti: puk je sav pjevao, a u to vrieme svetac se spasio, jer isti vojaci neusudiše se svečano pjevanje u crkvi pretrgnuti. [1]) — Da je sav puk pričestao u pjevanju zapadne crkve, donosi sv. Fortunato o sv. Germanu: „Pontificis monitis, clerus, plebs psallit et infans." A tko traži više dokazah, nek zaviri u knjigu Gerbert-a. [2]) Ženski spol bje samo izjamno izključen od pjevanja. Venc. Maslon traži uzrok te iznimke u 1. poslanici sv. Pavla na Kor. 14, 34: „Mulieres in Ecclesiis taceant, non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut et lex dicit." Maslon veli, str. 32., mnogi se ozriše na ovo mjesto, te rekoše: žene nesmiju pjevati u crkvi; akoprem navedene rieči protežu se na javno podučavanje u crkvi. Uz Maslona lasno pristane, tko nižji redak 35. pročita. „Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Turpe est enim mulieri loqui in Ecclesia." Indi sv. Pavao nebijaše naumio ovdje o pjevanju naredbu kakovu postaviti, kojom bi tako ženski glas iz crkve posve izključio. I glasoviti Dr. J. H. Kistemacker govori „Belehrung, wenn sie die Weiber über etwas haben wollen, insonderheit was den Glauben angeht, mögen sie zu Hause ihre Männer fragen." [3]) „Häuslicher Unterricht geziemet dem Weibe, dessen Ehrenkrone häusliche Eingezogenheit und Zucht ist." [4])

Kad se kršćansko bogoštovje razvilo, poćutiše umah potrebu da se namjeste stavni, poučeni i uvježbani pjevači. U 2. stol. jurve napisà sv. Ignacio: „Saluto sanctum Presbyterum, ... saluto lectores, cantores." Apostol. Constitutiones [1]) uvrstiše Cantores (ψαλται, ὑποβολεῖς) medju Ordines minores, nù zabraniše jim krstiti. Štioc i pojac to se razlikuje, premda bje više putah jedna osoba. Štiocem i pojcem brani sabor laodicejski (376) orarium (rjezu, okoramenicu); na to zapovjeda, da u crkvi nitko nepredpjeva, nego uoblašteni pojci (canonici cantores). Kad je Karlo Veliki bogoštovje kršćansko iz katakombah na vidik iznio, kadno se obćine umnožale, a crkva se slobodnije kretati počela, nastalo vrieme revnije pobrinuti se okolo uredbe pjevanja; poimence učione ustrojiti, pojališta uzdignuti, da se mladež vježba, puk plemeni, te sam napred korači u pjevanju, jer „Bog se nesmie oštrim, neotesanim, nego ugladjenim glasom slaviti." — Za ovu plemenitu svrhu postići pobrinuše se crkovnjaci namah, te se prihvatiše mladeži. Tà sv. Theodosio jošte ko dječak bijaše jurve pojac u crkvi. Kako Onuphrio Panvinio zabilježi, to je papa Sylvester (314—335) prvo pojalište u Rimu otvorio. Budući neimaše jošte troškovah potrebitih u tu plemenitu svrhu, a oni se pomognu te ustanove vrieme, u koje bi odredjen za sve pjevače sveobći nauk; sav je grad tada doprineo, što je potrebno bilo. U toj učioni bude imenovan čeonik Primicerius ili Prior, i taj veoma ugledan nadstojnik podučavao je mladež u pjevanju, čitanju sv. pisma i ćudorednosti. Knjižničar Anastazio pripovieda, da je papa Hilario podigao Ministrales (žakne), koji uz ostala imadoše i pjevati [2]). Kadno je svjetovna glasba promašila svoje granice, o čem krasno bilježi Horac in epistola ad Pisones, nastade crkvi nužda vrnuti se na prijašnji ustroj, za uklonit se tako i sjeni poganstva. A prvi pristupi tomu cilju sv. Ambroz. Za temelj svoga nauka postavi on starogrčki sastav, odbacivši pako sav raniji glasbeni izrod. On upelja u bogoštovje zapadne crkve skladnoglasje. Okolnosti ga prinukaše prigrliti grčki glasbeni sastav, s toga on priočio tri glavne točke: pjetnomjerje (metrum) broj (rythmus) i sklad (melodia). Kako se svaka glavna točka posebice u glasbi razvija, kako sv. Ambroz četiri grčka načina: dorički, phrygički, äolički i mysolidički D—d, E—e, F—f, G—g poprimio, to smatram kano suvišno našoj razpravi. Nù iz svega može se zaključiti, da glasba ambrozijanska u jezgri bijaše oboljela, akoprem ju sliedjaše ljepota pridavna. Stranom njeno pjetnomjerje i brojevi sjete čovjeka vidno na grčku glasbu jošte tad živuće poganske glumnice, stra-

[1]) Socrates histor. ecclesiast. Lib. II. cap. 8. — Sozomenus histor. ecclesiast. Lib. III. cap. 5.
[2]) De cantu et musica sacra, Tom. I. lib. 1. cap. 3. n. 11.
[3]) Dr. J. H. Kistemacker, h. Schriften des N. T. VI. Bd. pag. 214.
[4]) Die Insel von F. L. Stolberg.

[1]) Apostol. Constitutiones lib. III. c. 11.
[2]) Onuphrius de interpr. vocum eccl.

Digitized by Google

nom obodrila ona taštinu, i ponos upeljanih pojacah po većih crkvah.

(Dalje će slieditі.)

Papinski breve glede prodaje i zadužbe crkvenih dobarah.

Pius P. P. IX.

Ad futuram Rei memoriam. De majori Ecclesiae utilitate pro Apostolici muneris officio solliciti Praedecessores Nostri Romani Pontifices ita supremam in Ecclesiam ipsam potestatem sibi divinitus delatam exercuerunt, ut extraordinarias facultates Sacris Antistitibus pro re, ac tempore impertirentur, quoties id in Domino expedire judicarent. Jamvero in Conventione nuper inita super Ecclesiasticis negotiis cum Carissimo in Christo Filio Nostro Austriae Imperatore, attentis certis causis et nonnullis adjectis conditionibus, statutum est in Articulo XXX., ut bona scilicet Ecclesiastica vendi, vel notabili gravari onere non possint, nisi tum Sancta Sedes, tum Majestas Sua Caesarea, aut ii, quibus demandatum fuerit, Consensum tribuerint. Quapropter ut nonnullis in casibus Sanctae hujus Sedis facilius intercedat auctoritas, per Apostolicum Nuntium apud Imperialem Aulam Vindobonensem pro tempore existentem, vel ejus vices exercentem ad præfinitum temporis spatium necessarias ad hoc Sacris Antistitibus facultates concedendas existimavimus. Nos igitur, rebus mature perpensis Apostolicæ Sedis Nuntio, qui apud Aulam Imperialem Vindobonensem pro tempore existat, vel ei, qui Nuntii ipsius vices pro tempore gerat, nec non Archiepiscopis, Episcopis, et Præsulibus Nullius, ut vocant, Diœcesis, qui in universa, quam late patet, Austriaci Imperatoris Ditione continentur, iis tamen exceptis, qui in Provinciis Italicis existunt, nec non Episcopo Wratislaviensi pro parte Diœcesis, quæ in Imperio Austriaco continetur, potestatem facimus ad decennium dumtaxat a datis hisce Litteris computandum concedendi facultates sequentibus articulis comprehensas. I. Archiepiscopis nimirum alienandi bona ecclesiastica usque ad summam Florenorum octo millium monetæ Austriacæ, Episcopis vero, ac Prælatis Nullius Diœcesis usque ad summam Florenorum sex millium ejusdem monetæ, sive stabilia ea bona sint, sive in publicis nominibus consistant, adjecta tamen conditione, ut pretium ex alienatione perceptum in aliorum bonorum stabilium, seu Censuum acquisitionem convertatur, iisque deficientibus pretium ipsum alia ratione fructuose, ac secure collocetur; exclusa qualibet negotiatione ex Sacrorum Canonum Sanctione Ecclesiasticis viris interdicta. II. Archiepiscopis impertiendi facultatem imponendi bonis ecclesiasticis onera, quæ non excedant summam Florenorum quindecim millium. Episcopis vero, et Prælatis Nullius Diœcesis eamdem impertiendi facultatem, dummodo onera non excedant summam Florenorum duodecim millium, rationem tamen, ac terminum præfiniendo, quo æs alienum a causa pia contractum dissolvatur. Quod si necessariæ instaurationes, ac melioramenta in aliquo ecclesiastico fundo occurrant, neque æs alienum contrahi queat, et non nisi per alicujus boni ecclesiastici venditionem necessitati provideri possit, hoc in casu concedendi facultatem venditionem perficiendi, cum conditione, ut si ex pretio percepto par aliqua supersit, eadem fructuose collocetur rationibus superius expositis. Porro quum ex Jure Canonico in Capite Terrulas facultas detur fundos exigui valoris alienandi, cui quidem juris regulæ nihil per has Litteras volumus innovatum, licet in eodem capite onerum exiguorum impositio minime comprehendatur, ex peculiaribus tamen rationibus animum Nostrum moventibus, et ex singulari concessione in exemplum minime adducenda, facultatem impertimur imponendi ecclesiasticis bonis onera, quæ tamen summam Florenorum mille non exsuperent. Hujusmodi vero tam in præsenti, quam in superiori articulo descriptas facultates minime complecti volumus bona ad mensas Archiepiscoporum, Episcoporum, atque Antistitum Nullius Dioecesis pertinentia. Quapropter quum de bonis iisdem agendum erit in casibus superius descriptis Suffraganei Episcopi propriis respective Archiepiscopis, Archiepiscopi autem, et Episcopus Wratislaviensis Nobis, et Sanctæ Sedi immediate subjectus, nec non Prælati Nullius Diœcesis preces deferent ad Nuntium Apostolicum, cui idcirco, quemadmodum Archiepiscopis, potestatem facimus petitam impertiendi facultatem, si in Domino expedire existimaverint. III. Firmis manentibus ordinariis facultatibus Episcoporum, et causarum piarum pro ineundis locationibus, et conductionibus ad Triennium, concedendi facultatem locationes ipsas, et conductiones ineundi ad quindecim annos, servatis in reliquis Canonicis præscriptionibus. Ad vitandos autem abusus nonnullos, et obsecundandum aliqua ratione consuetudini, quæ in Austriaco Imperio invaluit, ut bonorum Ecclesiasticorum possessores a respectivis Conductoribus reditus, seu præstationes in antecessum accipiant, facultatem impertiendi reditus ipsos, seu præstationes percipiendi in antecessum, ita tamen, ut illæ quoad fundos urbanos non excedant summam, quæ in semestri spatio a Conductore debeatur; quod vero spectat ad bona rustica, dummodo summam non prætergrediantur, quæ per Anni spatium a Conductore sit persolvenda, IV. In casibus urgentis necessitatis, atque utilitatis piæ causæ, in quibus ad alienationem vel oneris impositionem sine mora deveniendum sit, facultatem largiendi absque præfinita pecuniæ summa alienationem perficiendi, vel æs alienum contrahendi, ea tamen adjecta conditione, ut in posterum ea de re sive ad Nuntium Apostolicum, sive directe ad Sanctam Sedem singillatim, accurateque referatur. In casibus vero modo expressis, quum agatur de bonis ad Mensas spectantibus Archiepiscoporum, Episcoporum, atque Antistitum Nullius Diœcesis suffraganei Episcopi preces deferent suis respective Archiepiscopis, Archiepiscopi autem, Episcopus

Digitized by Google

Wratislaviensis Apostolicæ Sedi immediate subjectus, et Prælati Nullius Dioecesis postulata deferent ad Nuntium Apostolicum; quem in finem tum eidem Nuntio, tum Archiepiscopis potestatem facimus petitam facultatem concedendi, si in Domino judicaverint expedire. Hoc ipsum pariter fieri volumus in casibus, in quibus non urgeat necessitas et quando agatur de alienationibus, sive oneribus præscriptas superius summas excedentibus. Verumtamen in omnibus, et singulis casibus integram esse volumus facultatem postulationes ad Sanctam Sedem directe deferendi. Volumus præterea, ut in hujusmodi concessionibus ab Apostolico Nuntio sive per se immediate exercendis sive Sacris Antistitibus canonicæ præscriptiones accuratæ serventur, et præsertim Constitutio fel. mem. Pauli II. Prædecessoris Nostri, quæ incipit *Cum in omnibus* edita die XI. Maji Anno 1465. ac proinde in omnibus, et singulis facultatibus, ut supra statutum est, deferendis volumus, ac mandamus, ut pateat, ac probata sit piæ causæ necessitas, vel utilitas; quem in finem in singulis casibus tum personæ, ad quas intersit, tum honesti nominis, et probati judicii viri antea consulantur. Jubemus denique ut in omnibus, et singulis actis venditionis, sive alienationis, atque etiam locationis ad quindecim annos mentio expresse fiat facultatis ab Apostolica Sede concessæ. Hæc volumus, et concedimus, non obstantibus fel. rec. Paulli., et aliorum Pontificum Prædecessorum Nostrorum de rebus Ecclesiæ non alienandis, aliisque Constitutionibus, speciali licet mentione dignis, in contrarium facientibus quibuscunque. Datum Romæ apud S. Petrum sub Annulo Piscatoris die III. Aprilis MDCCCLX. Pontificatus Nostri Anno Decimo Quarto.

Pro Dn. Cardinali *Macchi*

Loco ✠ Sigilli.

Jo. B. Brancaleoni Castellani Substitutus.

Dopis.

Iz Moravske. Neizrecivo obradovà nas Moravce Vaša viest, da će o. Theiner naumljenim izdavanjem svojih važnih spomenikah vrlo obogatiti jugoslavjansku povjestnicu, te u obće iz tame iznieti na vidjelo zasluge južnih Slavjanah za cielu Europu. Mi štujemo neumornost o. Theinera, a hvalimo i prevrlo požrtvovanje preuzvišenoga gosp. djakovačkoga biskupa Strossmayera, kojemu plemenito srdce i mi Moravci umiemo cieniti. Dra Dudika, benediktinca u Rajgradu, žudjene povjestnice moravske, izide upravo prvi dio. Sadržava poviesti od postanka Moravske do god. 906. Nadasmo se čitati narodnu povjestnicu u narodnom jeziku, te što sigurna saznati o svom „svetom Velehradu;“ ali se težko prevarismo u pravednoj inače nadi. Povjestnica je napisana njemački, a mi Moravci moramo nakon 1000 godinah da tužno uzdahnemo: „Tako-li ti Velehrade naš nisi ono sv. Cyrillom i Methodom posvećeno mjesto, za koje te krivo (?) punih 1000 godinah (!) držasmo!“ Naš moravski povjestničar jest naime te misli: da je naš Velehrad pogrešno zamjenjen Velehradom (Mosburg) u Panoniji; misli Palackoga i Safařika čine mu se „nerazložne“ i „neosnovane.“ Žao nam je od srdca našega povjestničara, što nedokazà svoje tvrdnje, ili joj barem nepribavi kakove prilike od istine, te što se posve ništa neobzire na živo pripoviedanje naroda, da je Velehrad kod Hradišta taj pravi. Crno na bielu nedokazuje ništa; katolička crkva, razborita naša mati, drži se uz sv. pismo i častnoga predanja. Sv. pismo nemože se razlučiti od predanja. Mi Moravci morali bismo po želji našega povjestničara istom tražiti slavni Velehrad, pa pismeno (?) dokazati, je-li pravi? G. 1863. slaviti ćemo tisućogodišnjicu, kako naši sv. apoštoli Cyrill i Method dojdoše u Moravsku; po tom dakle imali bismo za tri godine dokazati: da si sv. braća na Velehradu blizo sadanjega Hradišta obraše pristanište, te odanle počeše svoj apoštolski posao. Premda neznamo, zašto se upravo nam Slavjanom, a napose Moravcem nameće ta sgoda, da potražimo pravi Velehrad, to će ipak sigurno svatko, kako premože, tomu pomoći. Kad bi sve piščeva misao: da Velehrad nebijaše prva biskupska stolica u Moravskoj, i imala kakovu priliku istine, to proti nabožnom štovanju prama Velehradu, koje moravski puk neprestano gojaše i goji, nebi učinilo ni najmanje štete. Stari sgodopisac Jerolim Megiserus u svojih Annales Carinthiæ str. 568 pripovieda o. sv. Methodu, da je njeko vrieme bio: „nadbiskup vojvode Svatoboga (Svatopluka) u Moravskoj, da je bio dopro i u Bavarsku, Štajersku, Koruško (Khärndt) i Kranjsku (Crayn) k Vendom i tudier ga Adelvin, biskup solnogradski, i vendsk biskup Reichhold, proganjali, što je medju Vendi bio uveo bogoslužje u slavjanskom jeziku.“ — Da su se sv. braća zadržavala većinom kod Svatopluka na Velehradu, neda se tajiti; a da je sadanje selo Velehrad kod Hradišta bilo glavni grad Moravske i siedo Svatoplukovo, dokazuju nam toliki ostanci od onih vremenah. Još dan danas vidjeti je četverast do 40 hvatih dug a toliko širok prostor, obkoljen visokimi nasipi, i njega zove puk Hradek (gradić) te pripovieda, da je tu njekada bio dvor glasovitoga Svatopluka. Tako zvani kraljevski stolac i zlatovac (Goldbründl) a osobito podzemni temeljni zidovi i podrumi, protežući se tja do Hradišta (jedan sat daljine) svjedoče nam, kako silan bijaše obseg glavnoga grada u kraljestvu velike Moravske. Crkvica, nazvana kapela sv. Cyrilla, a na groblju izvan sela pripovieda se, da dopire iz vremenah samih vjeroviestnikah. U Moravskoj ima više takovih prastarih crkvicah sv. Cyrilla. Velehrad razoriše god. 907. Magjari. Ako Velehrad u stara vremena bijaše tako neznatno mjesto, kao danas, te neima povjestničke važnosti, tad neznamo pravo, čemu vojvoda Vladislav god. 1190. diže kašnje tako glasovitu opatiju Velehrad.

Jedva čekamo, da se ta stvar skorom rieši, i molim Vas mila braćo na jugu, da nam u tom pomognete

Digitized by Google

koliko možete. Ta u kom tom arkivu uz crkve i samostane valja da će se naći koje slovce i o sv. apoštolih, i da-li jim bijaše stolica Velehrad. Slogom rastu male stvari! — Što znadu Bugari o sv. Cyrillu i Methodu?

Velehradska prošćeenja ove su godine jaka. Nedavna bjehu došla dva jaka provoda: jedan iz Brna, a drugi iz prerovskoga okružja. Kako čujem, naloži olomučki knez nadbiskup svomu graditelju, da se posve preslika velehradska crkva. Darovi za tu osiromašilu crkvu stižu neprestano. Za valehradske prošćenare sastavljene su dvie nove pjesme i na nje složeni liepi napjevi. Jedna se pjeva, kad provod stigne gradu na vidik, a druga na razstanku. Eto Vam šaljem njekoliko komadah za znaoce i milovnike moravskoga narečja i slavjanske melodije. Ovdje su te pjesme vrlo obljubljene, te jih je čuti svuda, pače i na polju kliče se veselo: Ejhle svaty Velehrad už září, nejvzácnější perla otčiny!

Miroslav Chmelíček.

Viestnik.

Iz Zagreba. Od strane prečastnoga duh. stola stavlja se do znanja, da će se prijamni izpit u zagrebačko sjemenište duh. mladeži obdržavati dne 11. Kolovoza u sgradi sjemeništnoj u predpodnevnih urah. Mladići, koji, osjećajući u sebi zvanje k svećenskom staležu, žele u pomenuto sjemenište primljeni biti, imadu u to ime svoje, s prilozi, naime krstnim listom, i svjedočbami o svršenih posljednje godine naucih i uciepljenih kozjačah snabdjevene molbenice već prije ravnateljstvu sjemeništa zagrebačkoga izručiti, te na rečeni dan doći na izpit.

Isti prečastni duh. ordinariat razpisuje natječaj za izpražnjena mjesta u sirotištih zagrebačkom i požežkom. Natjecatelji imadu svoje s gore imenovanimi prilozi providjene molbenice predati preč. duh. stolu u Zagrebu do 20. Kolovoza, te se ravnanja radi oznanjuje, da će se u sirotište zagrebačko pitomci za 5. i 6. gimnazijalni razred primiti; samo ako se za napomenute razrede nebi najavilo dosta vrstnih mladićah, uzet će se obzir na molitelje nižjih razredah.

— Čitamo u bečkih novinah, da je tamošnje družtvo sv. Vincenca na imendan svoga zaštitnika t. j. na 20. t. m. držalo polag svojih ustanovah poslie podne glavnu skupštinu, a u jutro u 8 satih da je istomu družtvu u sveučilištnoj crkvi misu služio preuzvišeni gospodin biskup djakovački J. J. Strossmayer.

— U Spljetu u Dalmaciji tiska se i skoro će na svjetlo izaći izvrstno pjesničko djelo u latinskom jeziku pod naslovom: „Dioclias carmen, polymetron," kojižna zaostavština pokojnoga makarskoga prepošta Josipa Čobarnića. Izdavatelji tvrde, da će ovo djelo obezbiediti slavnomu pokojniku mjesto medju najuzvišenijimi štovatelji latinske knjige, te će mu isti podignuti spomenik na groblju u Makarskoj. Izaći će djelo u dvie knjige u osmini, a predbrojna ciena je svakoj 1 for. au. vr. Predbrojit je moći kod knjigarah u Zadru, Spljetu, Dubrovniku i Kotoru, a i kod uredničtva ovoga lista.

Iz Badenske. Upravo je izišao protest freiburžkoga nadbiskupa; ima mu pet i pol tiskanih tabakah, a podpisaše ga izvan nadbiskupa, kaptolski starješina Hirscher, generalni vikar Dr. Buchegger, i kanonici Orbin, Schmidt, Schell i Silberer. Ovaj spis navodi u kratko dogodjaje, što su se sbili poslie utanačenja konkordata sa sv. stolicom, pokazuje pravo stanovište, s koga ovo pitanje presudjivati valja, izpituje tri puta za naravnanje crkvenih odnošajah — konkordate, ustavne zakone, naredbe — od kojih je vlada posljednjim i najgorim udarila. Pošto se proti tomu izjavlja ograda, očituje zajedno nadbiskup, da će, dokle mu od papinske stolice nestigne drugi naputak, čvrsto se u svemu držati medju papom i velevojvodom sklopljenoga ugovora.

Iz Rima 1. Srpnja. Ovdje je liepi mir i red; mi opažamo u svojoj mirnoj luci komadah od brodolomja, te sudimo, da na moru njegdje strašno biesni. Prije njekoliko danah prispje ovamo iz Sicilije 66 Isusovacah u svjetskoj odjeći, svi rodjeni Sicilijanci, i kapucin msgr. Cantimori, biskup parmanski, koj takodjer morade pobjeći kriomice. Papinsku vladu sigurno netište novci; ali dok god je u nas komadić kruha, rado ga podielimo sa slugami crkve, kad u nas potraže pomoć i pribježište. Nu, ako i življesmo do sada u miru, zar nas nemože ništa stići? Neznamo ravno; ali smo spremni na sve. Bilo se pročulo, kano da će na Ivanje biti nemira; a to na povratku iz Laterana sretahu papu veseli pozdravi. Drugi put začusmo opet, da će na Petrovo, najveći blagdan u Rimu biti svašta, a to opet minu liepo u redu. Večernjicu na 28. i veliku misu na sam blagdan odsluži sam papa svečano. Viest o obnovah i ustavu u Napulju i dogovoru s Piemontom nije nas zatekla; nu svi misle, da se ubogi i zapušteni vladar tim dopustom nije osigurao, te da je Sicilija izgubljena. Morebit bi prije bilo što koristilo, ali je sad kano zahvalnica na kruni. Što će pako biti od nas? Sve to više nestaje nam nade, da ćemo se ljudskim načinom spasiti, i morao bi upravo biti nevjerac, tko nebi htio da vjeruje, što nas sve čeka. Jest, mi ćemo propasti; čislo vladalačko od 179 papah od Lava III. računajuć, opet će se prekinuti, nu ne razsuti, jer se toga nebojimo. Da Bog prikrati skušnju. Medjuto obrana, bio kakov izgled ili nebio, dužnost nam je, pa ćemo se naoružati i spremiti, kako znamo i možemo. Ufamo se u ove momke, da će napadnuti učiniti dužnost. Neboli nas toliko srdce s pravoga oružja, koliko sbog nepravednih i neprestanih napadajah i uvredah od novinah, koje kao da će odapeti na nas sve striele laži i strasti. Mnogi konservativni i pravo misleći listovi

Digitized by Google

brane nas i oprovrgavaju laži; ali što i to prudi, kad lažljivi članci niču kao gljive.

Iz Turina. Što Vam danas javljam, nije, kako danas mnogo toga, veselo; jer je o progonu svećenstva. Ovih danah zatvoriše u pokrajinah biskupa u Komakiju i dva župnika. Koludrice „svetoga srdca," koje iz Milana za dobe izmaknuše, moraše da pobjegnu i iz Parme. U Forli-u svrgoše s časti svećenika, što uzkrati dobrovoljcu odriešenje. U posljeeice toga postupka može se uračunati i ovaj žalostni dogodjaj: Rektora družbe sv. Franje najdu u postelji svega izranjena, tako, da su dvojli, hoće-li preboljeti. Kako bi puk štovao svećenstvo, kad vidi, što mu rade poglavari? Zaiskav nedavna zatvoren svećenik krunicu, reče mu tamničar, da mu valja u vlade tražiti dozvolu. U Kerasku bijaše kod otacah Sonnaschi iztraga stana, te jim odnesoše sva pisma. „Nikad neće" veli list „Patriota" „svećenici prestati rovati proti obstojećem novom ustavu; a tomu imamo svaki dan novih dokazah." Na to mu vrlo sgodno odgovara „Campanile:" „Dokle god „Patriota" i drugi časopisi njegove bagre budu govorili o dokazih, a neusudili se s njimi na vidjelo, slobodno nam je od zakona reći jim, da su javni klevetnici." Za svršetak budi obrana, što ju „Cattolico" 16. Lipnja objavi na čelu: „Sad je mjesec, da je uzoriti g. stožernik i nadbiskup pizanski u Turinu kako sužanj. Što je skrivio? Neimate mu ništa predbaciti: nepovriedi u ničem zakona, sviest mu je čista. Pa opet držite ga u sužanjstvu, te, kano da to još nije dosta, razvikaste u svojih novinah po svem svietu, da je prost, te može ići, kamo ga volja — da živi bez brige. Laž je! To je još k nevolji poruga, i mi kudimo javno taj sramotni postupak. Stožernik je ili kriv ili nekriv. Ako je kriv, obsudite ga kad si već to pravo prisvajate; ako-li je nekriv, nenaperivajte nanj strielah, već ga pustite, da ide s milim Bogom. To tražimo od Vas mi, a s nami sva zemlja u ime one slobode, koju razglašujete." — Upravo evo dočuh sljedeće dogodjaje: Na 12. bijaše u Piačenci iztraga u biskupskom stanu, kod vikara i tajnika, i odnesoše jim pisma. U isti par povedoše iztragu i kod dva župnika u onom gradu; iste nje pretražiše, nu nenajdoše ništa. Pet kanonikah, bivši na Tielovo u pogibelji, odoše u Francezku. Tomu svemu može se uzrok čitati u „Gazz. del Popolo;" koja piše: „Svećenikom treba nauka; a naučiti će jih ili vlada, ili opet puk. Odvlaka mogla bi prouzročiti težkih zamršajah."

Iz Sirije. O užasnih dogadjajih u Siriji stiže u Beč na ondje boraveće grčko-katoličke sirske misnike iz Bajruta pismo od 24. Lipnja, kojega evo u prevodu:

Razcviljena srdca obznanjujem Vam evo, što Druzi učiniše na Libanu. Kazrim-Jusif i Saidbeg-Dšim-bladt, znani poglavice Druzah, slože se te udare s momčadi, s rodjaci i mnogimi drugimi Druzi na samostan presv. Spasitelja, ubiju 17 kaludjerah, što nemogaše izmaći, orobe samostan, preruju podove, nebi-li našli gdje sakrivena blaga, a nenašav ništa prodru u crkvu, prevrnu veliki žrtvenik, te kopajuć i ondje, namjere se na raku, gdje bijaše sakriveno crkveno ruho od ciene oko 25000 kesah (po 500 turskih piastrah nosi 1,312,500 fr. a. v.), poberu sve i tad upale samostan. Tako baratahu oni u dva samostana sv. Mihalja, samostanih sv. Thekle, blažene Djevice i u koludričkom Marijina zastupa, koji su ili podružnice onoga velikoga samostana presv. Spasitelja, ili, kano onaj koludricah, imadu svoju posebnu glavu, a svi pripadaju grčko-katoličkoj-melkitskoj crkvi na iztoku.

Njeke koludrice biše oskvrnute i na to ubijene. Tako se sgodi i maronitskomu samostanu Antuninah u Maš-Muše-u; i ondje poubiše kaludjerah, neznam koliko. Odanle okrenuše razbojnici na grad Džišin i okolicu, poubiše maleno i veliko te porobiše i popališe sela. Kršćani, koji srećom utekoše s glavom, okrenu prama Saidi; ali na putu upadnu u druge čete Druzah, te jih pogine opet oko 1600 što Melkitah grko-katolikah, što Maronitah — staracah, ženah, djece a i svećenikah.

Tako se bješe pomamili Druzi i oko El-tuffah-a, i Il-harnub-a, da sad u sve tri ove okolice neima ni da bi jedan kršćanin, a zatamanjeno jim sve, voće i žitak. Tako se sbude i Hašbajji i Baššajji.

Po tom sdruže se s Druzi i Beduini, Metaulli i turski izrod Damašćani, i njih, kako se pripovieda do 20,000 navali na otvoreni grad Cahle. U strahovitom okršaju pade preko tisuću kršćanah. Neprijatelj predobi, kršćani moraše predati grad, i tad bijaše krvi i vatre. Izgorio je tu sav grad, a u njem kolegij oo. Isusovacah, samostan grčko-katoličko-melkitski, a i grčki Bazilianah. Neprijatelj je prodro u grad kod samostana Bazilianacah, gdje u crkvi bijaše množina ženah i djevojakah, moleći i plačući, kad eto nahrupiše na vrata Druzi. Nepomože tu ni prošnja ni plač — jednu za drugom izvukoše van te joj odsjekoše glavu. Nezna se upravo, koliko bijaše tih nesretnicah, nu računa jih se do 200. Kršćanske krvi proli se toliko, da si mogao u njoj plivati. U predgradu Moalla bijahu baš katolička djeca u učioni; neprijatelj ju obkoli, zapali, i djeca izgore do jednoga. Moglo je biti njih 300 na broju. Ono mužkaracah i ženah, što sretno izmače iz Cahle-a, okrenuše prama Beskendi; a nješto jih je došlo i amo u Bajrut. Danas dojde i Vaš preč. g. biskup sam samcat, a tako i grčko-nesjedinjeni biskup. Bojati se je, da će Druzi provaliti i u Kesruan (domovinu Maronitah) te i ondje mesariti kršćane. Po gradovih su kršćani u veliku strahu, jer se Mahomedanci svuda dižu proti kršćanom. Nesretni kršćani s Libana dolaze amo u Bajrut, Damask i Saidu raztrkani; ima jih do 20,000, živare kukavno te prosjače okolo, dočim je ovdje već od prije u puku glad i potreba. Bog mu se smilovao!

Da su se radi toga krvoločtva velike evropske sile obratile na portu, da je ova za prepriečit dalje krvoproliće u Siriju odaslala vojsku, velevlasti bojnih ladjah, a Francezka da se sprema onamo s većom vojskom, — znadu naši čitatelji iz najnovijih političkih viestih. Želimo samo, da ta pomoć i posredovanje kršćanskih vladah ubogim progonjenim kršćanom nedodje prekasno, pa ako to nebude, da im urodi boljim rodom, nego što ga vidimo kod kršćanske braće preko Une i Save.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 31. U ČETVRTAK 2. KOLOVOZA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Pjevanje i glasba u crkvi.

Od *Ljud. S. Bažanina.*

(Dalje.)

Navedene okolnosti, uzroci dostatni prinukaše sv. Grgura, da pjevanje ambrozijansko promieni. Kršćansku liturgiju razvi sv. Grgur do ciljka, i to nam svjedoči poviest liturgičkoga pjevanja. Dvoumiti se nemože, da bijahu sbirke liturgičkoga pjevanja pred Grgurom, i te upotrebiše pjevači; ali te sbirke bijahu samo jednostrane, lišene značaja inokupnosti. Tà isti spjev ambrozijanski razumjeti mogoše samo oni, kojim grčka glasba bi poznata. Grgur Veliki znao i ćutio je posvema, čemu se posvetio; on je poznavao taj golemi posao, pa ipak zaufa te započe i srećno dotura na vrhunac taj kamen Sisypha. Nebì tu nužde nova izuma; bijaše bo cvieća i ploda, bijaše dobra, izvrstna i plemenita u izobilju; sv. Grgur povadi iz tobolca, što bì najbolje, sakupi u jedinost, otesa, ugladi, ukrasi, stvori oblik, i pokaza, što se sbilja izpeljati, uraditi može; tà tko nepozna, ol nije čuo, što nigdje slušati nemože? A tko utemelji, tko uzdiže to čudno pojalište, taj divni lik? — Kako je važnim držao sv. Grgur crkveno pjevanje, to nam svjedoči riedka briga, kojom je on isto, akoprem i papa, priljubio i udragovao [1]). Godine mu pritisle ramena, sieda kosa posula glavu, starac — pjeva, mladež podučava! Tako nam svjedoči Ivan Djakon 9. stol. — Najviših obiteljih sinovi polažahu učionu Grgurovu. On bi vazda tražio sirotinju, izvrstne odabirao, te jim davao stan i jelo u pjevalištu, i tako pjevalište posta sirotištem (Orphanotrophium), a odtud dobì kršćanski sviet kroz mnogo stoljetjah pjevače i učitelje crkvenoga pienja. Ovaj ustroj obljubi ne samo krasna Italija, nego druga mjesta i druge države, a ova pjevališta postaše začetak od glasbenih konservatoriah. Knjižničar Anastazio govori o Sergii II., da je on ostarjelo pjevalište, njegda Orphanotrophium nazvano, ponovio i prikladnije ustrojio. Uslied naredbe sv. Grgura pjevači, dokle mogahu kao takovi obavljati službu, izim poddjakonata nedobivahu višjih redovah, nek bi lasnije i slobodnije prionuli uz pietje. Kakav pako kasnije imahu ugled upravitelji pjevanja (Primicerii), dokaziva nam običaj, da kod izbora novoga pape i oni glasovahu. Tà Sergio I. 687, Sergio II. 844, Grgur II. 715, Stjepan III. 768, i Pavao I. 757 bješe odgojeni u Grgurovom pjevalištu. Grgur Veliki u crkvenom pjevanju popravio i promienio je ne samo glasbu, nego i litugičku porabu njenu. Što se glasbe tiče, u njoj mniem najveća je u tom razlika, što su glasovi u jednakom odnošaju bez pjetnomjerja i broja. Stari nam tumače pjetnomjerje: „est prolatio mensurata secundum signorum ac figurarum inaequalitatem, cum incremento et decremento prolationis“ [1]); a broj: „est numerus musicus certo temporum spatio constans“ [2]). Ovo tumačenje odgovara točno današnjemu našega pjevanja; al u ličnom pjevanju (cantus choralis) netreba ga, jer se tu čovjek niti na mjeru, niti na broj neveže. Ako pako taj broj naznači odnošaj pojedinih skladnih sastavakah jedne periode, tad postaje bitna potreba ličnoga pjevanja.

Ovo je uzrok, koji uzvišuje lično pjevanje, i prati ga prvobitnomu cilju, da sva obćina postane dionicom pjevanja. Dobro indi i umjetno se zaputio sv. Grgur, davši ovaj pravac svomu pienju, zašto je duboko proumio i shvatio, da će taku vrst pjevanja, neukočiv se uz pjetnomjerje, svako osoblje glasbi vješto ol nevješto znati izvesti. A koliko

[1]) „Tout pape qu' il était,“ Maimbourg, hist. du Pontificat de St. Greg.

[1]) Rudim. Musicae fig. Listenii, Francofordiae ad Oderam.
[2]) Walter's Musikal. Lexikon. Leipzig 1732.

Digitized by Google

već godinah obstoji način pjevanja gregorianskoga? A baš ta starina svjedoči, da u njem ima sve, što treba za sveobće pučko pjevanje. [1])

Ambrozijansko pjevanje brojilo je samo četiri, a gregoriansko poskočilo na osam zukovah, i te je crkva od vremena Grgurova potvrdila. Kakvi ti zukovi bijahu, najbolje nam tumači Adam iz Fulde u 15. stol.:

Omnibus est primus, sed et alter tristibus aptus.
Tertius iratus, quartus dicitur fieri blandus.
Quintum da lætis, sextum pietate probatis.
Septimus est juvenum, sed postremus est sapientum. [2])

Točno i vidno označi te zukove stožernik Bona [3]), s kojim se slaže Guido iz Arezza, a oba s Adamom iz Fulde. Ja ću ipak, za da se uvidi izvrstnost i važnost toga pjevanja, uz Bonu osmericu tih zukovah na vidik iznieti.

Primus tonus. Taj budi i tješi. Tko u odpjevnik sv. Grgura zaviri, naići će na uzveličen spjev: „Gaudeamus omnes in Domino.“ A kako je prost, nù divan odpjev odredjen za Božić: „Hodie Christus natus est?“

Secundus gravis. Ovomu zvuku dolikuju najvećma vruće molbe Bogu za izbavljenje težke brige ol nemoći. U ovom načinu počimlju pjesme vazda s uzklikom . . . „O Rex gloriae. . .“

Tertius animosus, promptus. Klemens Aleksandr. nazivlje ga vehementem et acutum. N. p. u Introitus in missa pro vitanda mortalitate: „Recordare Domine testamenti tui;“ odpjev de S. Paulo: „O gloriosum lumen“ i t. d.

Quartus compunctivus, blandus, attractivus. N. p. Introitus: „Nos autem gloriari oportet.“

Quintus . . delectabilis, laetus, jubilans. Amo pripadaju pobjedoslavje i svako slavovanje. N. p. Introitus de Virginibus: „Loquebar de testimoniis;“ odpjev in Festo Corp. Chr. „O sacrum convivium.“

Sextus . . . devotus, suavis. Taj donosi stavnost i veselje. Stožernik Bona o njem piše: „Hic tonus ex devotione et laetitia, vel ex affectu commiserationis erga proximum procedit. Verba igitur hos effectus inducentia vel explicantia ei proprie competunt.“

Septimus . . sublimis, majestate plenus. Bona ga opisuje: „Incitat ad gaudium, sed statim revocat ad moestitiam.“ Zato se nalazi n. p. Dom. 3. Quadrag: „Oculi mei semper ad Dominum;“ odpjev in Comm. un. Martyris: „Hic est vere Martyr.“ Najposlje

Octavus . . universalis, narrativus Bona ga uzvisi, rekavši: „Super omnes tonos insita quadam dulcedine et venustate nitescit. Suavis, canorus, atque moratus dicitur, et soliditatem futurae gloriae repraesentat. Viris discretis convenit, et qui subtili ingenio profunda speculantur etc.“ — Dosadio bi svakomu, kadno bi naveo sve, ol barem veći dio krasnih pjesamah, koje su sastavljene u navedenih zvukovih. Evo što Herder piše: „Man gehe das Ritual der griechischen und römischen Kirche durch, sie sind Gebäude, ich möchte sagen, Labyrinthe des musikalisch-poetischen Geistes.“ Uz Herdera pristaše mnogi drugi.

Tko bi želio glavne obilježke ovih osam načinah pobliže poznati, nek pročita: Wenc. Maslon str. 51 i slj. A u čem je razlika medju ambrozijanskim i gregorianskim pjevanjem, pošto bi me ovakav opis predaleko odmamio, preporučam djelo: Rudolph de Tongern, Eustachius a St. Ubaldo, Franchinus Gafor musica practica, i ostala; tude se može upoznati metrička i melodička razlika.

Živahno i zdravo ostade gregoriansko pjevanje u odpjevih katoličke crkve, i sad se čuju glasovi, koji su se orili po crkvah za života slavnoga Grgura. Grgurov način, prikladno njegovoj naravi zvao se: cantus planus, cantus firmus, a s njim počimlje poviest našega lika ol chorala. [1]) Lovor si stekoše jošte drugi mnogi rad uredbe crkvenoga pjevanja, kano n. p. Služitelj ol Djakon Ephräm, Chrysostom u Carigradu, Bazilio u Neocäsarei, Athanazio u Aleksandriji i t. d. Svi se ovi revno brinuše oko pjevanja, te nastojahu svaki svjetovni napjev, svaku i malenu sjenu oli nakit svjetovnoga duha umah brižnim nastojanjem iz crkve iztriebiti.

Što se pako tiče liturgičke porabe normalnoga pjevanja od Grgura u latinsku crkvu upeljanoga, imamo bilježiti, da su mu pojedine česti prije Grgura od crkve ozakonjene bile; Grguru slava pripada u dio, što on obstojeće življe, uslied sveobćega crkvenoga ustroja, u jedno cielo i stojno utvori. Spredničar po njem utisnut bijaše privezan veružicom za žrtvenik sv. Petra u Rimu, gdje se čuvao, da bude za svu budućnost kano pravilo. U njem se nalaze za sve crkvene svetke

[1]) Die kath. Kirche hatte nach ihrem System von allen die dringendste Veranlassung zur Beibehaltung der grossen Urgesänge, welche die Ambrosianischen u. Gregorianischen genannt werden, jener wahrhaft himmlischen, erhabenen Gesänge und Intonationen, welche in den schönen Urzeiten der Kirche vom Genie geschaffen, und von der Kunst gepflegt, das Gemüth tiefer ergreifen, als viele unserer auf den Effekt berechneten neueren Compositionen. Ueber die Reinheit der Tonkunst. Heidelberg 1826.

[2]) Gerb. Script. eccl. de musica sacra Tom. III. pr. 329.

[3]) De cantu Ecclesiastico divinae psalmodiae cap. 17. §. 4.

[1]) Što je „choral“ na hit, al dovoljno navadja Joh. Bap. Živsa str. 40 i 41.: „Choral, Cantus firmus, Corale, auch Canto fermo, Plain-chant, die Melodie nach welcher die geistlichen Lieder beim öffentlichen Gottesdienste von der ganzen Gemeinde gesungen werden. Viele Jahrhunderte hindurch, bis zur Erfindung der Harmonie, ward der Choral einstimmig gesungen, doch schon jetzt häufig von Chorsängern vierstimmig wie auch mit Orgel und Posaunen begleitet.“

Digitized by Google

predpjesme s dotičnimi psalmi, pjesmami i odpjevi; te tako liturgičko to pietje zapadne crkve u sebi jurve imaše klicu, iz koje izniknu današnji zvučni sastav, dà sva naša glasba. Izvanredno nastojanje, trudni rád sv. Grgura nišanio je, kako bi ponovio jedinstvo u liturgiji, koje vlada u vjeri. S ovoga gledišta smatrati se mora uvod i razširenje gregorianskoga pjevanja u zapadnoj crkvi. Svetačnim i krasnim pjevanjem uzvišeno bogočastje doprinelo je bez dvojbe k razširenju spasonosne vjere. Sv. Grgur vlastite svoje učenike, koje on sám brižno podučavaše, razasla kano Božje poslanike, te ovi gdje stigoše, umah utvrdiše pienje grgurovsko, ili ako inu koju pjesmu susretoše, upodobiše ju gregorijanskomu načinu.

Sv. Grgur odpremì 40 poslanikah na čelu im sv. Augustina u Englezku, a u tom sboru bješe mnogi pjevači, koji su gregorijansko pjevanje u Kentu uveli. Vitalio i Agatho, nasljednici slavnoga Grgura, odrediše Archicantor-a Ivana, nek razvidi gregorijansko pjevanje u Englezkoj; Ivan ode, i upelja vješte pjevače. Poviest nam kaže, kako Ivanov suputnik i drug, pjevač Theodor, postade biskupom u Canterburiju. Gregorijansko crkveno pjevanje cvjetalo je najvećma u Northumberlandu pod biskupom Wilfrid-om, a u Kentu pod biskupom Accom, koji bì sam vješt (peritissimus cantor) pjevač, koji bi u svojoj crkvi sám predpjevao, i koji udari put Rima, da si tamo na vrelu rimsko pjevanje (notam romanam) prisvoji. — Nu zloporaba bdije, ona izkesi na ljubicu zube, ona nagrdi, što je i rodu milo; taj se udes, ta utvora i na gregorijansko pjevanje u Englezkoj svalila; ta kob prinuždi biskupa Benedikta iz York-a pet putah Rim posjetiti, da si tako pribavi jedincato pravu rimsku liturgiju, rimsko pjevanje, te izprosi od pape Agatha rimske pjevače, i tako izčupa smet i kvrge, a gregorijansko pjevanje sinù u svojoj prvobitnoj ljepoti. Benedikt je štitio i njegovao svoga branjenika, uzdigao samostan u Weremouthu (678), i tu bijaše pjevalište za svu sjevernu Englezku. Za sve crkve i samostane englezke bješe ozakonjeno gregorijansko pjevanje u prvobitnoj svojoj slici saborom u Cloveshovenu (747), ali opet zasjednu ga gusjenica i u 10. stolj. tako ga okomi, da u sljedećem stoljetju Wilhelmo dobitnik iz Caen-a u Normandiji pozove redovnika Turstin-a, imenovà ga čeonikom samostana glastonburijskoga, i taj silomice ponovì gregorijansko pjevanje, pošto se druga braća protivila, nù ne zlobice, čegrtavo ol uporno, nego jer mišljahu taj popravak kao novotarenje, koje bi štetovalo gregorijansko pjevanje, i možda ga uništilo.

Pomoćju redovnikah sv. Remigija dospi gregorijanski lik u Francezku. U njekojih mjestih rimske Gallie bijaše jur ambrozijansko pjevanje upeljano. Karlo Veliki pripozna prednost gregorijanskoga pietja, i naumi ga upeljati i utvrditi. U svojem putovanju naide Karlo u raznih stolnih crkvah na toliku razliku u pjevanju, da ga to zlovoljna učini, a čvrstu nakanu uzbudi doskočiti toj nevolji. Bez odmora i uštrba posla g. 774. dva svećenika u Rim, tamo nek izuče pravo rimsko pjevanje, uvježbani nek se vrnu, te tad Galle poduče. „Carolus rex offensus dissonantia ecclesiastici cantus inter Romanos et Gallos, et judicans, justius esse de puro fonte, quam de turbato rivo bibere, duos clericos Romam misit, ut authenticum cantum a Romanis discerent, et Gallos docerent“ [1]). Šestnaest godinah kasnije, jer se bješe opet rovari i novotari umiešali, odredi Karlo Pavla Warnefried-a (Winfried) u Rim g. 790. „Carolus rex .... perpendens enim, iterum Gallos a Romanis in cantando discrepare, Metenses vero sola naturæ levitate paululum quid dissonare, per Cantores, rursum sibi ab Adriano Papa a Roma discretos, dissonantiam cantus correxit“ [2]). Karlo podiže na svom dvoru pjevalište, a polag izvjestja svoga životopisca redovnika iz Angoulema napuni ga rimskimi pjevači [3]); ovim povjeri on i izruči pjevališta podignuta u Metzu i Soissonsu; „ce qui déplut forts au francais“ bilježi njeki francuzki ljetopisac. Karlo pribavi si od pape Hadriana vjerodostojni prepis gregorianskoga spredničara, od kojega bjehu sastavljeni prepisi za sva pjevališta; stroge razasla zapovjedi, da će kazniti zatvorom, tko bi se usudio ino kakvo no gregorijansko pjevanje uvesti. Iz Nimwegena prispje nalog g. 806., polag kojega carski povjerenici amo tamo putovahu, da razvide, te caru savjestno jave o stanju crkvenoga pjevanja. U svakom gradu najprvo bi se uputio u crkvu, tu zaželio pjevanje, i pojcem pridružio se sám car, njegvi sinovi i knezovi od pratnje. Karlo osobice polazio bi dvorsko pjevalište, slušao i upitkivao učenike, hvalio i njegovao marljive, a nagovarao slabe. Zasluge, koje si steče Karlo Veliki rad crkvenoga pjevanja, sigurno su nebrojene i sjajne; ali Karlo u crkvenom poslu nikad samovoljno nije radio, nego uviek u sporazumljenju s biskupi [4]). Izim pjevalištah navedenih [5]) sliedjaše jošte Lyon, Toul, Cambray, Dijon i Pariz. U Lyonu utemeljio je pjevalište nadbiskup Leidradus. — Svi sabori ove dobe ustanoviše zakon, da ciglo gregorijansko pjevanje u svih pjevalištih ima se podučavati. Sabor Akvis-

[1]) Sigeberti Chron. ad ann. 774.
[2]) Ibidem ad ann. 790.
[3]) Vita Caroli Magni per monachum Egolismens. in Du Chesne SS. Hist. Fran. Tom II. pag. 75.
[4]) Bolland. 28. Jan. nr. 26.
[5]) Galvanei Manipulus Florum, sive Chronic. Mediolanense in Muratorii SS. Italiae Tom. XI.

Digitized by Google

granski god. 803. dao tri naloga, koja se protežu na crkveno pjevanje i pjevališta: „Psalmodiae Romanae Commendatio pro omnibus Episcopis et Presbyteris in omni imperio Caroli“ i „scholae Cantorum constituendae in omnibus Monasteriis.“ Tad Capitulare Dominicum od god. 805. u Thionville br. 11. nalaže: „Ut cantus discatur, et secundum ordinem et morem Romanae ecclesiae fiat, et ut cantores de Metis revertantur.“ Sve ove i ostale slične naredbe, a i primjer, da je Karlo sám pjevao, i sám u svom dvorskom pjevalištu podučavao, da su njegovi sinovi, dvorani i knezovi pjevali, te pjevanje svud i svagda podupirali, to je dakle učinilo, te se gregorijansko i nikakvo drugo pjevanje u samostane, učione i crkve uvelo, i obćenito razširilo. — Poslje smrti Karla Velikoga uvukle se opet promjene u gregorijansko pjevanje. To nam jamči knjiga: De ordine Antiphonarii, Amalarius. — Ovaj Amalario morade uslied naročita naloga Ljudevita Pobožnoga u Rim, neka potraži svjet i pomoć. Amalario popravi, što se je dalo, al osta posao prezamršen. Tumač Hugo iz Reutlingah svraća krivdu, što se pjevanje izvrglo, na Benediktine, koji htjedoše sve na pamet pjevati, a tako se izgube mnoge kajde (note) i napjevi izrode. [1]) Kad upadnu Normanni pod Karlom Ćelavim, zaosta pjevanje; al pošto se podiglo sveučilište u Parizu, dobi glasba sasma nov oblik; znanstveno se nasta ona razvijati. U obće ne samo u Francuzkoj, nego i u Njemačkoj zavlada silna razlika u pjevanju. Iz te smjese, iz toga meteža, koji se valjao kroz puna četiri stoljetja, iz nebrojenoga dogovaranja, dopisivanja, rešetarenja porodi se liturgički način pjevanja, koji je danom današnjim jošte u životu katoličke crkve, a nazivlje se: Accentus i Concentus. Wenc. Maslon str. 88 upaža: „Der Concentus fasste alle diejenigen Melodien in sich ein, welche der Gesammtchor sang; der Accentus enthielt dagegen den, nach den grammatikalischen Distinctionen eingerichteten Lese-Vortrag, welcher mit der Zeit eine geregelte melodische Form erhielt, indem sich daraus die charakteristischen Gesangweisen der Präfationen, Intonationen u. s. w. bildeten.“

Izpravitelj glasbe postade Benediktinac [2]) Guido iz Arezza — Guido Aretinus. Taj izpravak, tvrdi Wenc. Maslon str. 79. glavi 3. sastoji u: „Solmisation — akoprem njekoji dvoume, je-li to Guidov izumak — Erfindung der musikalischen Hand, und die Eintheilung der Tonleiter in Hexachorde.“ [1]) — U Njemačkoj i Francuzkoj bijaše donjekle uveden taj način. Kako se razumi onaj trostruki izpravak, to kaže obširni opis u knjigah Adama iz Breme, Dacherii Chron. J. A. Fabricii Bibl. itd. Ta razprava zasieca duboko u glasbu, kano francuzki Faux bourdon (falso bordone), odkle se porodio: Contrapunto estemporaneo, koji prouzroči žestoki zarok pape Ivana 22. „nonnulli novellae scholae discipuli“ etc. Ova u višji glasbeni izum spadajuća napomenuh jedino za dokaz, kako se je nastojalo oko glasbe i pjevanja.

(Dalje će sliediti.)

[1]) Flores music. omnis cant. Gregor. in Prooemio.

[2]) Gerbert ima u svojoj sbirci pismo, koje svjedoči, da je Guido bio Benediktinac; „Epist. Guidonis Michaeli monacho. De ignoto cantu directa. Beatissimo atque dulcissimo Fratri Michaeli Guido per anfractus multos dejectus et auctus . . . nostri ordinis . . etc.“

[1]) Forkel Gesch. d. Musik Bd. II. p. 279. — Busby Gesch. der Musik Bd. I. pag. 273.

Allocutio

Sanctissimi Domini nostri **Pii** divina providentia **Papae IX.** habita in Consistorio secreto die 13. Julii 1860.

Venerabiles Fratres! Omnibus notum planeque perspectum est, Venerabiles Fratres, acerbissimum bellum contra catholicam Ecclesiam calamitosis hisce temporibus a tenebrarum filiis excitatum. Siquidem ipsi diabolica prorsus malitia animati „dicentes malum bonum, et bonum malum, ac ponentes tenebras lucem et lucem tenebras“ *) pravis quibusque molitionibus eamdem Ecclesiam, ejusque salutarem doctrinam, si fieri unquam posset, funditus evertere, omnesque christianae fidei virtutisque, et ipsius naturalis legis, justitiæ, honestatis, probitatisque sensus exstinguere, et radicitus exstirpare conantur. Nemo autem ignorat, quam infelix et omnino luctuosus nunc sit in Italia sanctissimæ nostrae religionis status nefaria eorumdem hominum conspiratione et opera, qui ambulantes secundum desideria sua in impietatibus et alienati a via Dei religionem ipsam, sacraque omnia oppugnare ac prosternere contendunt. Itaque incredibili animi Nostri dolore deplorare cogimur nova et semper gravissima vulnera, quæ ab injustis legitimæ potestatis in Italia usurpatoribus Apostolicæ Nostræ auctoritati, catholicæ Ecclesiæ, ejusque sacris ministris, rebus ac juribus quotidie illata sunt et inferuntur. In variis enim Italiæ regionibus Subalpinæ ditioni injuste subjectis publicæ institutæ sunt scholæ, in quibus cum maximo animarum detrimento erronea quævis, falsa ac depravata doctrina catholicæ Ecclesiæ omnino adversa palam publiceque traditur, et ipsa oppugnatur Ecclesia. Omnes autem norunt innumera fere opuscula, ephemerides et scripta tum in Italia, tum alibi ex satanæ officinis ad exitum et perniciem emissa, ac turpissimis, abominandisque imaginibus edita, quibus implacabiles isti religionis hostes, ac peritissimi scelerum et fraudum artifices sacrosancta ipsius religionis mysteria, præcepta, ac veneranda Ecclesiæ instituta, ejusque leges ac censuras contemnere, irridere, omniumque animos corrumpere, et a cultu catholico avellere, ac dissolutam vi-

*) Is. 5. 20.

Digitized by Google

vendi licentiam, et abnormem usquequaque impietatem fovere, inducere, ac sacros Ministros, et Christi hic in terris Vicarium omnibus injuriis, calumniis, conviciisque proscindere, et legitimæ cujusque potestatis imperium labefactare, ac tum Ecclesiæ, tum civilis societatis excidium procurare adnituntur.

Atque hi lucis et veritatis osores minime dubitant violentas, sacrilegasque eorum manus sacris Ecclesiæ Ministris et patrimonio injicere. Postquam enim Subalpinum Gubernium Parmensis et Placentini Ducatus dominium usurpavit, die decimanona proximi mensis Aprilis Monachos Ordinis S. Benedicti in Parmensi S. Joannis Evangelistæ Cœnobio commorantes inique expulit, omniaque illorum bona sibi vindicavit. Decreto autem die decima præteriti mensis Maji edito Clericorum Placentiæ Seminarium claudendum præscripsit, ut Placentinum ulcisceretur Episcopum, qui merito se abstinuit a sacris peragendis cæremoniis, quæ a civili præcipiebantur potestate. Ac deinde idem vigilantissimus Episcopus fuit comprehensus, atque a sua Diœcesi abreptus, et Augustam Taurinorum deductus, ac tum carcere, tum pecunia damnatus; quas pœnas etiam subiere ipsius Episcopi Vicarius Generalis, et nonnuli Placentini Canonici. Atque eadem de causa tum in usurpatis Nostris Aemiliæ provinciis, tum in aliis locis injustæ Subalpinæ dominationi potissimum subditis plures egregii Venerabiles Fratres Episcopi, et ecclesiastici Viri, ac Religiosarum Familiarum Alumni per summam injuriam vehementer vexati, ac durissimæ inquisitioni obnoxii, quorum non pauci etiam deprehensi, et vel in exilium exacti, vel in vincula conjecti. Hinc Pro-Vicarius Bononiensis de sui Cardinalis Archiepiscopi eo ipso tempore, quo animam agebat, latere divulsus, et in carcerem missus, ac deinde tum pecunia, tum carcere mulctatus. Ubi vero clarissimus ille Archiepiscopus ex hac vita migravit, Archiepiscopatus Bononiensis bona ejusdem Gubernii administrationi statim subjecta fuerunt. Hinc ab ipso Gubernio Venerabilis Frater pientissimus Faventiæ Episcopus primum militari custodia in suis ædibus septus, propterea quod gravi conflictatus morbo in carcerem contrudi minime potuerit, ac postea carcere et pecunia damnatus. Hinc spectatissimi vestri Collegæ Dilecti Filii Nostri S. R. E. Cardinales Archiepiscopus Pisanus militari manu comprehensus, a suo grege avulsus, et Augustam Taurinorum traductus, et Forocorneliensis Antistes suis in ædibus militari custodia detentus, ac Ferrariensium Archiepiscopus variis modis exagitatus.

Nota vero sunt gravissima damna, quæ in Sicilia perditorum hominum opera, legitimi Principis regno perturbato, religio, ejusque ministri nuper perpessi sunt. Etenim inter alia duo Religiosi Ordines de re christiana optime meriti fuere sublati, eorumque Alumni exulare coacti. Ac vel maxime dolendum, Venerabiles Fratres, quod ibi nonnuli ex Clero reperti fuerint, qui nescientes Dominum, neque officium Sacerdotum ad populum, minime erubuerunt cum summo bonorum omnium scandalo et fremitu suam operam Ecclesiæ et omnis justitiæ inimicis præstare, illisque favere. In usurpatis autem Nostris provinciis plures Diœceses cum maximo fidelium discrimine sunt suis orbatæ pastoribus, cum hi, ob adjectas ab illegitima potestate conditiones, illas attingere minime possint. Atque id inter alia manifestissime ostendit, quo potissimum ii homines spectent, qui nequissimis et sacrilegis ausibus civilem Romani Pontificis, et hujus Apostolicæ Sedis principatum usurpare ac diruere exoptant, ut scilicet civili ejusdem Pontificis et Sedis potestate et majestate depressa et eversa, catholicam Ecclesiam facilius oppugnare queant. Omittimus vero tot alia id genus ausa recensere, quibus Ecclesiam, sacrosque Ministros isti homines tantopere affligunt, divexant, dum perfida sane nequitia omnium libertatem dolosis fraudulentisque modis ubique praedicare et extollere non cessant.

Quæ quidem omnia gravia facinora cum summa bonorum omnium indignatione ac luctu peracta quantam Ecclesiæ, quantam Nobis, et Apostolicæ Nostræ auctoritati, et huic Sanctæ Sedi, Vestroque Ordini, et Episcopali dignitati, universoque Clero injuriam, violentiam, et contumeliam afferant, optime intelligitis, Venerabiles Fratres.

In tanta vero acerbitate non levi afficimur gaudio, cum videamus, qua insigni sane fide, patientia et constantia commemorati tum Dilecti Filii Nostri S. R. E. Cardinales, tum Venerabiles Fratres Sacrorum Antistites summa cum eorum nominis laude omnes ærumnas, calamitatesque sine ulla justa causa sibi illatas tolerare, et Ecclesiæ justitiæque causam strenue defendere glorientur, et cum simul noscamus, qua firmitate, paucis exceptis, Italiæ Clerus omni commendatione dignus, suæ vocationis et officii memor illustribus suorum Antistitum vestigiis insistat, omnesque perferat molestias, vexationes, suoque munere egregie fungatur.

Dum autem intimo mœrore conficimur, Apostolici Nostri muneris probe memores nunquam desistemus divino auxilio suffulti Ecclesiæ causam Nobis ab ipso Christo Domino divinitus commissam omni studio, totisque viribus impavide propugnare. Quamobrem in hoc amplissimo Vestro consessu, et coram universo catholico orbe Nostram attollentes vocem tam tristia, et nunquam satis deploranda facta omnino reprobamus, damnamus, ac majore, qua possumus, animi Nostri contentione ecclesiasticam immunitatem violatam, Cardinalitiam et Episcopalem Dignitatem despectam, ecclesiasticum ordinem afflictum, et omnia Ecclesiæ, atque hujus Apostolicæ Sedis jura proculcata etiam atque etiam reclamamus, et reclamare nunquam desinemus.

Verum in hac tanta temporum rerumque conversione, in hac tanta Ecclesiæ oppugnatione, omniumque divinorum, humanorumque jurium conculcatione, et Sacerdotii contemptu non concidamus animo, Venerabiles Fratres. Cælum enim et terra transibunt, verba autem promissionesque Domini non præteribunt, ac, veluti apprime nostis, florentissima imperia, regna, nationes, urbes

Digitized by Google

et regiones dissipari, deleri et corruere possunt, sed Ecclesia a Christo Domino fundata, et omnipotenti Ejus virtute continenter sustentata et illustrata nullo unquam modo convelli et labefactari potest, et persecutionibus non vincitur, non imminuitur, sed augetur, novisque semper ac splendidioribus exornatur triumphis. „Hoc enim Ecclesiæ proprium est, ut tunc vincat cum læditur, tunc intelligatur cum arguitur, tunc obtineat cum deseritur“ *).

Ne intermittamus autem in omni fide, spe, et humilitate cordis dies noctesque ardentiori usque studio misericordiarum Deum orare et obsecrare, ut per merita Unigeniti Filii Sui Domini Nostri Jesu Christi velit omnium prævaricantium propitius misereri, eosque cœlesti sua gratia perfundere, illustrare, atque ad se convertere, reducere, utque, omnibus profligatis erroribus, omnibusque amotis iniquitatibus, divina sua religio, ejusque salutaris doctrina, quæ ad temporalem quoque regnorum populorumque felicitatem et tranquillitatem tantopere conducit, quotidie magis ubique terrarum vigeat, floreat ac dominetur.

Atque hic sermonem Nostrum ad omnes Venerabiles Fratres totius catholici orbis Sacrorum Antistites intimo cordis affectu convertentes, ipsis, et fidelibus eorum curæ traditis iterum vel maxime gratulamur de eximia eorum erga Nos, et hanc Petri Cathedram fide, amore et observantia, ac simul gratissimi animi Nostri sensus iisdem Venerabilibus Fratribus et fidelibus palam publiceque profitemur ob mira sane studia, quibus Nostras angustias modis omnibus sublevare non desinunt. Nihil vero dubitamus, quin iidem Venerabiles Fratres pro egregia, qua maxime præstant, religione, pietate ac sacerdotali zelo pergant majore usque alacritate et opera una cum fidelibus sibi commissis Ecclesiæ et hujus Apostolicæ Sedis causam constanter defendere, ac ferventissimis suis, suorumque fidelium precibus adire cum fiducia una Nobiscum ad Thronum gratiæ, ac potentissimum Immaculatæ Sanctissimæque Dei Genitricis Virginis Mariæ patrocinium implorare, ut, tam magna tamque turbulenta tempestate depulsa, et Catholica Ecclesia optatissimam assequatur pacem, ac sua ubique libertate fruatur, et omnes a veritatis ac justitiæ via aberrantes redeant ad cor, et convertantur ad Deum, ac declinantes a malo, et facientes bonum incedant per semitas Domini.

*) S. Hilar. de Trinit. lib. 7. c. 4.

Grozovita bieda u Irskoj.

Lord Palmerston reče u sjednici na 2. Lipnja u englezkom parlamentu ogledom na dogodjaje u Napulju: „To je krivnja i sudbina takovih vladah, kakve su sad u Napulju i Rimu, koje natjerav si podanike okrutnošću u skrajnu biedu i na ustanak, moljakaju prijateljne si sile za pomoć, da iztriebe kolovodje te utamane prevrat. Vlade te neznadu, da su do istine same one početnice i širiteljice prevrata, te da bi, kad bi već tko i pristao uz njihove želje te jim izveo namjere, najpametnije bilo protjerati nje same, ma one baš i promienile svoje osnove, smierove i upravu, što će težko kada biti.“ Liepa je sgoda, da s ovim sudom lorda Palikuće o stanju Rima i Napulja sravnimo stanje uboge Irske; jer će nam puknuti pred očima, te ćemo vidjeti bezkrajnu krivicu i nesramnu himbenost englezke politike. Šiba se klevetami papa i napuljski kralj, oplakiva se srdce parajućimi jadikovicami sudbina malenoga Mortare; a gdje se s propašću bori čitav narod, što ga ohola Englezka gladom i biedom zatire, neima srdca, da ga požali.

Opis ovaj vadimo iz „Revue d' économie chrétienne,“ i da se već prije ogradimo proti prigovorom, nepišemo ni slovca, da ga neizvadismo iz englezkih spisah.

Bieda u Irskoj, veli g. Gustav Beaumont, sasvim je svoje vrsti, kakve je malo naći. Prvi biljeg irskoj biedi jest glad, i to užasno zlo udomaći se i dotjera jur dotle, da su mu za različit stupanj skovane i primjerene rieči. Tako ima u njih smrti od „prieka“ glada, i smrti od „lagana“ glada. Prva vrst hara, kad glad bude obćenit, a druga je u Irskoj obična, te svake godine spravi „lagani glad“ t. j. nestašica dostatne hrane, njezinomu englezkomu veličanstvu dobrano velik broj podanikah pod zemlju.

Ali morebit da je Irska neplodna zemlja, te čovjeku, ma kako se znojio, neplati truda? Ili je morda zemlja premalena za onoliko puka? Nipošto. Zemlja je plodna, ima je 20 milijunah englezkih jutarah, te bi po sudu englezkoga gospodara Alisona mogla hraniti 25 milijunah glavah. Pa ipak g. 1860. na cielom otoku neima više od šest milijunah ljudih, a sad, dokle mi ovo pišemo, desetina Irce glad ili jih progoni u Ameriku. Na prvi mah čini se to morda štiocu zagonetka; nu razriešiti će mu ju drugi Englez, Sir Robert Kane: Od 15,107,487 jutarah oranice samo je 868,500 ustupljeno puku po selih za hranu, i to pod tim uvjetom, da se zadovolji krumpirom. Drugo, što prirodi, plaćaju i pošiljaju zakupnici „plemenitim“ lordom, jer su oni jedini pravi vlastnici. Marva, žitak, maslo, jaja sve se šalje u Englezku, a ljudem, koji rade i skrbe, neostaje ništa. Zakupnici plate gotovim novcem lorde, a oni tad u Englezkoj trate ogromni svoj dohodak. Kako je skoro proračunano, proda se na englezkih trgovih hrane za 395 milijunah, pače taj račun slab je prema točnom.

Englezkoj nebijaše dosta u Irskoj svu zemlju dati izključivo plemstvu u ruke, te, da već unapried preprieči zaslužbu, zabraniti kano i u Indiji obrt, nego je još nečovječnijim zakonom zabranila ribariju na otoku, obdarenu jezeri, ribnjaci i riekami, da bi svu Englezku samu za se mogla obskrbiti sladkom ribom. Ali more? Ima-li na svietu narod bez naravnoga prava, da u moru, koje mu pere obale, lovi ribu? Dà, ima takov narod u prosvietljenoj Europi, a to su stanovnici uboge i zapuštene Irske. I more postà jur monopolom, od kojega dobitak

Digitized by Google

razdiele si medju se Englezi i lordovi, a Irci moraju svoje haringe i druge osoljene ribe da kupuju iz Škotske i Englezke. Po tom se može kako tako pomisliti, kolika je bieda u Irskoj, a može se lahko i dokučiti, kako je to, da u Irskoj god. 1835. mogaše stradati u skrajnoj nuždi 2.385,000 dušah. Bieda zna biti na čase takova, da se mnogi primorci hrane morskim ševarom (rogozom), koj drugčije rabi na njivah za gnoj (Blue Book 1835). O nošnji irskih seljakah nećemo ni da govorimo; zadnji naš težak, ako ga uzporediš s Ircem, gospodin je. U jednom protestantskom časopisu čitat je ovo, što je vrstno iznieti na vidjelo sve stanje pučanstva: „300 kućah u grofiji Denegal neima ni postelje ni pokrivača, već ljudi spavaju na dronjcih, koje danom sgrnu u kut, a večerom opet razprostru. U 500 kućah naći je samo po jednu postelju, te otac, mati i djeca, mužko i žensko leži jedno s drugim.“ G. Beaumont veli: „Što se stana tiče, pomisli si četiri stiene od osušena blata (na naboj), koje jača kiša može raztvoriti, pod krovom slamnatim ili od busenja, a jedna soba za sve. Tu neima pokućnine, nješto prostrte slame, a oko slabe vatre sgure se polugola djeca.“ Pa još g. Beaumont neopisa stana kakova božjaka, nego opisa stan irskoga zakupnika. S toga i reče Englez Cochrane, pošto proputova Rusku i Sibiriju: da bi po Irce osvanuo sretan dan, kad bi se zamienili s osudjenici u Sibiriji. Njeke su godine za Irce osobito žalostne. God. 1827. pomrlo je od glada ljudih na stotine, a tako 1728. Godine 1741. nebijaše dosta grobljah za mrtvace; 1817. stradaše od groznice nastavše s nevolje i glada ništa manje od 1,500,000 glavah; 1825. do 1828. bijaše bezbrojnih bolestih, 1835. stradaše od glada njih 3,000,000. I tim mislio bi tkogod da je izrisana sva irska bieda i žalost. Nije; lordova svemoguća vlast osim što se proteže na zemlju i vode, ima on još pravo protjerati zakupnika padšega u nemilost, što u vrieme nepreda novce, te mu srušiti kolibu. Tako od godine 1841. do 1851. sruženo je do 270000 kolibah; a tako se godijaše kukavcem i od god. 1851. do 1859. Nesretnikom nepreostaje drugo, van se utisnuti u radionice po većih gradovih ili u prepune nezdrave tvornice. Napokon do 2500000 Iracah pogibe od gladne godine 1847. što od biede po ulicah, po radionicah, na polju, ili što se od glada izseliše; a pučanstvo, kojega još godine 1841. bijaše svega sknpa 8,205000, spalo je na 6,000000.

To je žalostan prizor, koj se vidja u Europi, u 19. vieku, 15 satih daleko od francezke obale: zakonito se zatire cieli narod, pa za to Europa haje i nehaje. Eno papa dade pokršteno židovče odgojivati sa svom njegom na katoličku, brani si od drugih pravu svoju zemlju; napuljski kralj, kad mu tudjini uzbuniše zemlju, šalje na obranu države vojsku — pa eto naduše se vikati sbog tobožnje zlorabe i okrutnosti. Englezka obično zadirne, pa gdje joj je pod nosom nečovječnost u Indiji i Irskoj, gdje joj je kod kuće skrajna golotinja, prevratna cincarska politika njezina neima toliko srama, da barem zamukne.

„Pet milijunah Englezah,“ reče biskup iz Vinchestra u parlamentu, „neima vjere ni po imenu, te žive bez Boga.“ Ono šest milijunah Iracah mori po malo glad, 400000 osobah žive u Londonu od bluda. Djeca tvorničarah nedorastu ni 50 od 100 do vrstne dobe, već poumru od velika rada ili kužnoga zraka u tvornicah. Pa uza svu tu biedu ima trgovacah od divna bogatstva, a boljarskih kućah, posjedujućih po čitavu kneževinu; nečuvena razkoš pokraj nečuvene biede i divljači, koja se svakomu neda predočiti; guljenje ljudih prenapeto: to je danas Englezka, taj veliki narod, kumir prevratnikah. Istinabog Irci u biedi i gladu, englezki tvorničari, skučeni od velika posla, makar su bez Boga i vjere, imadu barma tu utjehu: da su slobodni ljudi slobodne države. —

Viestnik.

Iz Zagreba. Uzoriti gospodin kardinal i nadbiskup izvolio je volečastnoga gosp. Ivana Nep. Thallera, župnika požežkoga, naimenovati prisjednikom duh. stola.

— Piše nam se, da su na Konščini u dolnjem Zagorju stare jošte za porabu podobre orgulje sa 6 ručnih i 1 nožnim registrom, i to 4 registra od cinka a ostali od drveta radi umještenja novih orguljah posve jeftino na prodaju. Za kapelu bi vrlo priličile. Pobližja mogu se saznati ondje kod g. župnika Josipa Hoziana i učitelja Antuna Lepića, a u Zagrebu kod orguljara Antuna Schimenza.

Iz Berlina. Vrli „Märkische Kirchenblatt“ donosi ovo: Nadzorničtvo kraljevskoga kazališta u priestolnom gradu „intelligencije“ odobrilo je za kazalište tako nazvanu operu „Weibertreue“ ili „die Weiber von Weinsberg,“ u kojoj se predstavlja i kaludjer posve pijan, te se po pozorištu izvraća, dok nepadne te ga iznesu van. U zadnjem prizoru pokaže se on obučen u žensko odielo, te si ortaka iznese na vrata. Dakle na račun „pristojnosti i dobra ukusa“ izvrgava se katolički svećenik jednim na sram a drugim za smieh. Da se što takova dogodi u Beču ili tja u Rimu komu protestantskomu propovjedniku ili židovskomu rabinu nebi-li bilo tu parnicah ili barem „ćudoredne smutnje“ „svih prosvietljenikah?“ Sigurno. Ali katolički redovnik — ha to je što drugo! a kad takvu djelu dozori plod, tad se drugdje lama rukama.

Iz Nasovlje. Vojvodinske oblasti tvrde, da biskupija limburžka neima pravo posjedovati imetka, kao što si ga biskup prisvaja; a to s toga uzroka, što nijedan nasovski zakon nepodjeljuje biskupijam prava osobe, jer biskupija da nije osoba, van samo upravni kotar, te ime-

Digitized by Google

tak njezin pripada državi. Prigovori i dvojbe namah s toga rodivše se budu professoru Schulte-u u Pragu povodom, da izda spis pod naslovom: „Die Erwerbs- und Besitzfähigkeit der deutschen katholischen Bisthümer und Bischöfe überhaupt, und des Bisthums und Bischofs von Limburg insbesondere.“ Dr. Schulte, zakonar prve vrsti, dokazuje jezgrovito i jasno iz crkvenoga i njemačkoga posebnoga i državnoga prava, da svakoj katoličkoj biskupiji po njezinoj naravi, po ustrojnom savezu njezinom s crkvom pravo osobe neobhodno pripada, a i pripadaše već od Konštantina; pa da uslied toga i uslied posebnih naredbah o podignuću biskupije limburžke, u tom, da-li joj pripada pravo osobe i pravo da se zastupa, neima dvojbe, a protivna nasovska naredba da je skroz neosnovana, te pravnim putem posve nedokučiva. Nedokučivo je sbilja, kako u Nasoviji i mogoše dojti na to, da uzkrate crkvi do sada neporočno pravo.

Iz Turina. Svećenstvo zatvaraju neprestano. Prošle noći zatvoriše opet župnike iz Lonciana i Gattea. Naš život upravo je veličajan, pa da nam tamo s onu stranu brdah nezavide na plodovih krvavih bojevah! „Zar smo u Turskoj?“ pita „Cattolico.“ „Na prve glave napada se u Genovi po ulicah štapovi i kamenjem. Vlada morebit o tom ni nezna ništa“ veli isti list; „zar smo mi Turci da moramo ulicom prolaziti s bodežem i kuburom, ako hoćemo, da projdemo zdrave kože.“

— Naš grad, piše „Armonia,“ od deset godinah bez pastira napučen je sad biskupi i stožernici, koji dopraćeni državnom oblašću sad ovdje čame u zatvoru. Msgr. Antun Ranza od 2. Travnja 1849. biskup piačentinski, mogaše biskupiju revno i s vidivim uzpjehom ravnati sve do tobožnje talijanske slobode. Biše digli proti njemu bunu, te morade otići iz Piačence, gdje mu izopačeni puk na javnom trgu sažga biskupski grb. Njekoliko danah življaše u svom dvorcu u Travazanu, kad na 9. Lipnja dojde povjerenik javne sigurnosti, te mu zapovjedi, da se namah nosi u Turin. Kočija okružena konjanici čekaše na njega, a biskup ogradiv se prije sjedne na kola kano državni krivac i prispje 10. o podne ovamo. Upitav ga stražari, kamo hoće da ga odvedu, odgovori, da je u njihovoj vlasti, te će poći onamo, kamo oni reknu. Odvedu ga dakle k ministru pravosudja, koj navedši nješto iz sv. Pavla počme namah da će mu propoviedati; nu ovaj bi to isto bio mogao i njemu učiniti navodeć mu ustavne zakone. Za tim upita pečatnik biskupa, kamo želi, da dojde; na što mu ovaj odgovori, da se želi vratiti u svoju biskupiju. Ministar mu to zabrani i ponudi mu stan ovdje kod školske braće, gdje i sad još stanuje. S dozvolom pečatnikovom dojde u pohode drugomu uzniku, stožerniku Corsi-u, i taj pohod i sastanak ovih visokih uznikah bijaše veoma srdačan i zanosit. Štiocu bi se morebit pohtjelo saznati, što-li je sakrivio biskup piačentinski, da se to od njega radi; nu ni mi, ni pečatnik nemože mu na to dovoljno odgovoriti. Ta valjda se nemože upisati njemu u grieh onaj nered, koj se na Brašančevo dogodi ovdje; jer biskup nebijaše ni nazočan. Nije-li dakle sgoda, da svećenici za novu vrst slobode pjevaju Te Deum?

Iz Fiorence, piše „Gazzeta di Lyon,“ da u selu Iolo kod Prata odpade 200 glavah na protestantizam; a da pokažu, kako su oduševljeni za novu vjeru, razbiše na Brašančevo na župnoj crkvi prozore. U Pratu govoraše u kavani njeki radikalac žestoko proti papi i gradskom župniku, držeći u ruci dvie kubure. „Iz jedne ću ustrieliti papu, a iz druge ću ubiti župnika“ viknu on te udari kuburom o stol — kubura se odape, a on pade mrtav.

Iz Francezke. Zanimiva je pastirska poslanica tourskoga nadbiskupa, kojom po nalogu ministra pravosudja nalaže svomu svećenstvu, da za pridruženje Savojske i Nizze služi Te Deum. Nadbiskup uvjerava, da ovo razširenje Francezke neima ni sjene naličnosti s orobljenjem pape po pridružbi Romanje; „jer da je sbilja kakov savez medju ova dva istinita dogodjaja, i da bi mi imali za to kakov dokaz, to nebi bilo sile na svietu, koja bi nas sklonula, da zapovjedimo hvaliti na dogodjaju osnovanu na bezbožnoj nepravdi.“ „Siècle“ biesni radi toga.

Iz Pariza. Ministar unutarnjih posalah posla amienskomu biskupu sljedeće pismo:

„Monseigneur! Vi ste više putah zahtievali od mene, nebi-li opozvao zabranu, da se biskupske naredbe nesmiedu tiskati u dnevnicih. Tu želju izraziše mi i mnogi drugi biskupi. Vlada mišljaše, da se biskupske poslanice, tičuće se samo vjere a namienjene samo duhovničtvu i puku dotične biskupije, dovoljno objavljaju, ako izidu tiskane u službenom obliku, te se proglase s propovjedaonice i pribiju na crkvenih vratih. Ako se obazremo, kako prepirka bivaše svakim danom žešća, a onda neimaše odtale nikakove koristi, pače da nebude vlada zabranila biskupske govore raznašati u graju novinarstva, bili bi se radi njih nesmotreno i neumjereno zavadili pisci, branili jih već ili kudili; a odatle opet nastala bi po crkvu samo šteta. Novinam budi odsele prosto razglašivati biskupske poslanice, ali i sloboda presudjivati; ja ću povjerenu si povlasticu trebati, da zapriečim zlorabu ove slobode. Ali znati ćete i sami, da će moje djelovanje tim uspješnije biti, čim više ove po duši samo na crkvene stvari omedjašene te iskrenim duhom mira, umjerenosti i pokornosti prama državnim zakonom dišeće poslanice svojom visokom mudrošću budu umjele u stezi držati strast i izgrede svakdanje prepirke. Primite i t. d. Billault.“

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 32. U ČETVRTAK 9. KOLOVOZA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Pjevanje i glasba u crkvi.

Od *Ljud. S. Bažanina.*

(Dalje.)

U Italiji uzdržao se u cielom obsegu gregorijanski Cantus planus, dok se nova doba otvori s tako zvanimi „Compositores," kojim je glava Vilim Dufay iz Chimaya, a za njim sliede: Eloy, Vincent Faugues, Egidio Binchois i Brasart. Nedavna umrvši Maestro della capella papale, Monsignore Baini, navadja točno razvitak toga novoga pojava na glasbenom polju. Kao svagda, tako i sada zloupotrebi se umjetnost, te sirota oboli. Mnogi se biskupi pojave, te žurno se pobrinu za liek. Novotarenje tako daleko dotjera, da su njekoji biskupi utisnuli naloge baš proti skladnopjetju. Evo dokle dotjera strast obnovljenja, kad se čovjek stavi na to, da nadvisi: kajde se mazale crno, kad bi govor o žaobi, tmici, tuzi; crveno, kad se svjetlost, sunce ol grimiz napominjao; modro, gdje se o nebu; zeleno, gdje se o sjenokoši, dubravi, stablu govorkalo i t. d.! Sazdatelji nemilice pašovali, te slagali kajde, a za rieči bijahu puke nebrige: tu se slagalo i miešalo do zla boga; što više: obredni slog puštali bi na miru, ili mu podmetnuli nakaznom lasnoću dopadni, okretniji napjev kojekakve nizozemske, njemačke, francuzke ol španjolske narodne pjesme, jer tadašnji sazdatelji većinom toga roda bješe; dà njeki bezobraznjak usudio se jošte uz crkveni i narodnih pjesamah slog umiešati, i to je bivalo u motettih [1]), u istoj sv. misi! — Uznositelj nizozemske učione u 15. stol. bi Ivan Ockeghem [2]), Okekem i Ockenghem, obično pako Ockenheim nazvat. Sastavci njegovi označuju njegovu dobu; al su izvrstni. Najteže česti, čitave su mise „ad omnem tonum." Odlični mu bio djak Josquin de Pres (Jossien, des Près, Jodocus pratensis, Giosquino del prato). O Josquinu govori Zarlino, učenik glasovitoga Willaerta: „Il qual teneva a i suoi tempi nella musica il primo luogo." — Izmedju njemačkih sazdateljah crkvene glasbe odlikovahu se: Ivan Godendach, Adam iz Fulde, Stjepan Mahu. Vriedan je uspomene i Enrik Isaac, [1]) koj silnim skokom premahnu duh svoje dobe. Njegove su pjesme krasne, čistoga i neprisiljnoga skladnoglasja, malone sve četveroglasne.

Što poslje glasbenici izumiše, uzvišeno i umjetno bijaše; nù sastavci nebijahu podnipošto vrstni uzburkati ol ganuti srce, opojiti ga nebeskom slastju, u nadzemaljske perivoje ga usaditi: to je priečio duh vremena. I tako bivaše sve do neumrloga Perluigi Giovanna iz Palestrine (Praeneste), rodjenoga god. 1524.

Pierluigi Giovanni — inače samo Palestrino ili Prænestino imenovan — vrnu neutrudivim svojim nastojanjem, podtaknut i podbočen bivši od crkovnjakah, crkvi, što na nju spadaše; on je oprostio crkveno pjevanje svakoga nakita i uzhita svjetovna; pobožnici, poslje toliko godišnjega tumaranja, varljive nestavnosti, sada tek čuše mjesto izvanredne, duboke umjeće, zvukove pune krasna, ugodna i mila ćućenja. Sad nastà radnja na polju svete glasbe.

Još u 13. stol. uzdiže crkva svoj glas proti zloporabi umotvorah, proti lahkoumnim i griešnim

[1]) Motetto ein mehrstimmiger figurirter fugenartiger Gesang ohne Instrumentalbegleitung, über einen religiösen Denkspruch oder Worte aus der Bibel. — J. B. Živsa pag. 103.

[2]) Soll in der Grafschaft Henneberg geboren und in der Kirche St. Martin zu Thours Thesaurarius gewesen sein. Encyclop. Wörterb v. H. A. Pierrer Bd. 15. pag. 210, i Kirchen-Lexikon Wetzer und Welte Bd. 7. pag. 403.

[1]) Johann Ott in Nürnberg 1544. Sammlung von „hundert und fünffzehen guter newer Liedlein, mit vier, fünf sechs Stimmen, vor nie im Truck ausgangen, Deutch, Französisch, Welsch und Latcinisch, lustig zu singen vnd auf die Instrument dienstlich, von den berhümbtesten dieser Kunst.

Digitized by Google

miešanjem crkvenoga sa svjetovnim. Sabor trevirski g. 1227., Wilhelmo Durandus u vrieme sabora vienneskoga, papa Ivan XXII. u Avignonu g. 1322, i sabor basilejski vapljahu i pisahu proti svrzikapam i vjetrenjakom, al jim bi samo privremeni uspjeh? Saboru tridentinskomu zapade zadaća u dio, da crkveno pjevanje otme promjenljivomu udesu. U sjednici 22. [1]) i 23. [2]) mjeseca Rujna dne 14. godine 1562. bijaše popravak zaključen. Nada svim stiže nalog mladež podučavati u pjevanju gregorijanskom, a otriebiti sve nakite svjetske od crkvene umjetnosti. Car Ferdinando I., ljubitelj glasbe, umoli sabor putem svojih poslanikah, da se nebi sasma izkorjenio obrazni, umjetni spjev [3]), pošto kad se shodno upotrebi, kriepost imade uzbuditi i njegovati nabožnost. Na to primjeti sabor, da se u obće o tom samo radi, kako bi se opaka zloraba odstranila, a ostali popravci i poboljšanja povjeriti će se biskupom i saborom pokrajinskim. Ova naredba sabora tridentinskoga odvlačila se sve do godine 1565, i tada se uživotvori god. 1565. Naime 2. Kolovoza sazvà Pio IV. odbor od šest stožernikah, te ovim naloži, nek se skupe, pobrine i urede crkveno pjevanje. Ovi sve su misli u jednu smislili, pa su Karlu Borromejskomu, i mladomu. al vještomu stožerniku Vitellozu Vitellozi-u sve povjerili, sve izručili. Odabrana dva vještaka nezaufaše u svoje sile, nego pozvaše u pomoć jošte osam članovah od spjevališta papinskoga, da tako lasnije koraknu u toli važnom dà tamamo svetom poslu. Ti razumnici uglaviše: 1. da se unapried nesmie nikakva misa ol motett nejednakom besjedom, 2. nikakva odsvétnim slogom, 3. nikakvo pjevanje sa razmnivo složenom besjedom pjevati. Nastà dalje divan, kako bi se razumljiv učinio slog, ostavivši skladnoglasnu glasbu. Na predlog sv. Karla povjeri odbor taj ozbiljni upras vještomu Palestrini uz nalog, da sastavak bude: pun skladnoglasja, obilat umjetnimi zapletci, lišen svakoga zabačenoga jurve basanja, veličanstven i nabožan. a rieči mu, s koga čela mu drago, razumljive. Uznosito i neizgledno rieši tu zadaću slavni Palestrina, osobito misom trećom „Missa papae Marcelli," koju je pomenuti odbor nadario. Pio V. ponudi zato našemu umjetniku, nek bi popravio lično pjevanje, nada sve predpjevnik. Taj posao bude uz papinskoga pomoćnika Guidettia poslje njekoliko godinah točno i dovršen.

Revnim požrtvovanjem uzeše biskupi odluku sabora trid. od god. 1565. o skladnom pjevanju sasma u život upeljati, s toga nastaše dioecesanski sabori; i to god. 1566. bi otvoren sabor u Toledu, 1570. u Augsburgu i Mehlinu, god. 1575. u Milanu i Cambrayu, 1594. u Avignonu, i svuda bijaše ustanovljeno, što i kako se ima u crkvi pjevati, za dostići svrhu pjevanja, — uzdignuće duha i slavu Boga. Žalibože ova sveta nakana izvela se nije; ostà, osven njekoličine sazdateljah, púka želja. Uz sadašnju — većinom izopačenu, jer necrkvenu — porabu cievnika (orguljah), uvukoše se i ostali štropotni nastroji u hram Božji. a naprašena i opaučena u zabitku ostaše neumrla djela neumrloga Palestrine! Jedino papinsko pjevalište i danas jih njeguje, i neće jih sigurno uzbiti.

Crkveno je pjevanje poslje Palestrine i Rolanda de Lattre. zvanoga Orlando di Lasso, bivšega god. 1541. upravitelja glasbe u Rimu kod Laterana, u istinu i koracnulo; ali taj napredak bje samo tvaran, i pravo kaže Jacqueré [1]): „Dass sich von nun an in die göttlich-reine Tonkunst der Kirche viel Menschliches einschleicht, dass von nun an der Sinnenreiz, als ein wohlgepflegtes Moment in das Heiligthum des Herrn mit unwiederstehlicher Gewalt sich eindrängt." Dalje, pošto se razvila spjevoigra, odtad se ono, što se svjetina usudjuje nazivati „crkvenom glasbom," od dramatičke glasbe spjevoigre u tom samo razlikuje, što se gdjegdje, amo tamo umieša i uplete prestavak ili premetak (fuga) [2]). — Sada nastaje uvedenje nastrojah, osobito sa strunami.

Početkom bijaše nevina nakana, da se nastrojî samo pjevanje podpomogne; kratko vrieme postojalo, i nastroj se uzporedi s pjevanjem, te uzhtje svoju samostalnost. Što snio, to htio; a što htio, to izbio! Nevolja grede redom. U zao čas uveo u katoličku crkvu Ljudevit Viadana skladni romon. Knezovi talijanski obljubiše taj oblik, koj posta njihov ljubimac; jedini Rim, kano prvostolna crkva čitavoga kršćanstva, odbaci tu novost. A koji su uzroci upeljali dramatičku glasbu, koja se od crkvene, kako Herder mnije, kao uho od oka razlikuje, [3]) u crkvu? — Glavni je taj, što su crkovnjaci crkveno pjevanje objeručice svjetovnjakom izručili; i od ove kobne dobe vidjamo isto osoblje u večer na glumnici, a jutrom u crkvi u slici sazdateljah, pjevačah, glas-

[1]) Decretum de observandis et vitandis in celebratione Missae.
[2]) Cap. 8. sess. 23. de Refor.
[3]) Canto figurato. künstlicher Gesang pag. 35. et 67. obsirnije J. B. Živsa musik. Wörterbuch.

[1]) Wetzer und Welte Bd. 7. pag. 413.
[2]) J. B. Živsa iztumačivši na str. 70. i 71. različitih trideset premetakah, dodaje na str. 72. što je ta „Fuga:" Abgeleitet von fugare oder fugere jagen od. fliehen; oder von fügen, fugen, das Thema in jeder Stimme fest eingefugt. Ein mehrstimmiges Tonstück, in welchem ein melodischer Satz sich abwechselnd von andern Stimmen so wiederholen lässt, dass sich die Themas auf verschiedene Art nachahmen, und nach modulatorischen Regeln in guten harmonischen Zusammenhang gebracht sind, dass erst am Schlusse der Ruhepunkt eintritt.
[3]) Herder's Nachlese zur schönen Literatur und Kunst 4. Bd. pag. 96.

Digitized by Google

benikah, upraviteljah itd. Kako preuzeše mah, evo mala primjera. Kad se necrkveni umjetnici kao po dašćurinah glumnice u crkvi slobodno kretati začeše, upeljaše, što htješe. Emilio de Cavalieri, taj rimski sazdatelj, upeljao g. 1600. pet nastrojah u crkvu, Gabrieli u „in ecclesiis benedicite Domino alleluja“ šest, a u „surrexit Christus“ osam; a da druge nenavadjam, udar ol orkestra Monteverdea god. 1613. trideset i dva nastroja. Ruštani ili glumnički taj oblik uvukoše u Njemačku Enrik Schütz i Mihajlo Prätorius, koji su se mnogo godinah desili u Italiji, da uzdignu protestantsko pjevanje u bogoštovju svojega zavičaja.

A cievnik? Što on? Kako on uz svoju braću, uz svoje párce? — I cievnik se osviestio! — Vidivši svoje drugove, ostale nastroje, kako napreduju, kako se šire, i on se prenù, te se pripravi skoku. Čemu bi ja zaostao? ele nisam otučak; porumeni, da sažari se, i cievnik — napried! — A zašto bi došantivao sám cievnik? Tà mu dadoše pojci i glasbenici, kad zapjevaše ol zaigraše u crkvi, najugledniji primjer, o kom govori ma kori Hammerschmied ovako [1]): „Die Vocalisten und Instrumentisten mit ihrem Quinteliren oder vermeintes Coloriren kommen mir vor, wie zwei sich bekriegende Fliegenschwärme, die die Arbeit des Organisten unannehmlich machten, und schändeten.“ God. 1671. tuži se „über die unzeitigen Instrumentalmusikanten, die vom Chore gewiesen werden müssten, weil sie mit ihren Jägerhörnern (Zinken) keine einzige Note schonten, und sie durch ihr gemeinsames unförmliches Coloriren (Verzieren) aufs Aergste dehnten und verdreheten, des Autors Intention wider alle musikalische Regeln verwirkten, den besten Nachdruck des Gesanges verderbten und verstümmelten.“ — Evo dakle kako sám udes pišti osvetu napram novom izumu. Kakva razlika, kakav pokoj i veličanstvo jest u Rimu! Ovdje, kao što rekosmo, ostade na sreću način „alla Palestrina.“ Kakvo sjeme, takav cviet! Krasna ti ploda! Gregorio Allegri, i njegov „Miserere,“ Simonelli i „Victimae pascali!“ Iznesi — tko može — ovim primjerne umotvore! Puni su duha, umjeće i čiste nabožnosti. — Sad nastà kretanje oko ličnoga pjevanja; ovo se učvrsti i povisi; ukriepiše ga glasovi. Najvećma oko ovoga oblika znojio se Orazio Benevoli, a do savršenstva dotjera ga Alessandro Scarlatti rodjen g. 1650, čigov „Tu es Petrus etc.“ dan današnji pjeva se na Vazam, kad sv. otac ulazi u crkvu. To je prestavak, kažu, pun veličanstva, — Kroz čitavu povorku godinah vladao je taj duh Scarlattiov, i mi ga opažamo u najvještijih novije hore umotvorih.

Beethoven — da druge nenapominjemo — rodjen g. 1770., vriedan učenik svoga glasovitoga učitelja Mihajla Haydna, podigao se na orlovu krilu, te nadvisio sve svoje drugove. Nù motrite ovu oličenu riedkost u crkvi. Je-li ta znamenita prikaza u glasbi shvatila duh i misao kršćanstva? Dede primite u ruke gorostasni sastavak „Missa solennis,“ što ga posveti svomu dobročinitelju nadvojvodi Rudolfu, stožerniku i nadbiskupu olomučkomu, i po tom sudite. Tko bi slovio hvale toga muža vječne uspomene, koji jurve u jedanaestoj godini glasovir zdravo udaraše, a tri poslje silni sazdatelj bio! Meni ga nije tu slaviti kao glasbenika, oslavili ga jurve drugi obrazi; neg ja ga samo smatram u crkvi, pa moram pristati uz one, koji vele, da se Beethoven nije uzpeo do duha crkvene pjesme. Navedeni sastavak „Missa solennis“ opun je veličanstva; ali n. p. „Gloria“ nedonosi uzlet, nit misao kršćansku; nije bo tude pjesan mira i slave od čistoga nebeskoga bitja pojena, nego tu osjeti svak pjesmu pobjede i slavja nad hametom potučenim protivnikom. Cieli sastavak je takav, u istinu silan i slavan, nit mu se što utakmiti dade; ali u toliko je crkvena glasba, u koliko se, akoprem riedko, u crkvi samo pjeva. — Ublaženje i mir, to je zametak kršćanstva, i gdje to uzmanjka, tu je kršćanski umotvor nemogućtvo. — Mendelsohn-Bartholdy-u za rukom pošlo sustupice pojti za našim umjetnikom, al i ovaj nedjeluje mnogo na kršćansko ćućenje. — Naše vrieme donosi sazdateljah sijaset; u toj vrvi ima doisto umjetnikah, al zalutaše amo i nadrimeštri, kruhoborci, zališne nadriknjige; mnogi zamrknu, al neosvanu.

Evo nas opet u onoj dobi, u onom kolu, koje crkvi dodija. Crkva, i vazda crkva, kako uvidismo po nebrojene pute, ustala i uzbila oskvrnitelje. Biskupi se dogovarahu, otvarahu sabore, te čupahu otrovno bilje. Je-li pako naša doba pojmila, je-li se uzpela do duha prave crkvene glasbe? Javnost te izkustvo tvrdi, da podnipošto nije. Tako jest! — Tko istinu ljubi, u ovako svetoj stvari mora ne izza zuba, nego stentorskim glasom na sva usta vikati: Tako jest! — a da je tako, svjedoči prečestito nastojanje opaznih i brižnih biskupah, da tomu zlu zbiljan, ma i djelstven sutùk sváre. Da neima vjetra, pauci bi nebo zamrežili.

Mjenjiva ti bješe crkvena glasba i pjevanje u Italiji! Kad prodjemo sve sgode i miene, u kojih nevina glasba najvećma po Italiji tumaraše, rekao bi: Lasnije bi more popločao, nego stavnost u njoj upeljao. Govorkalo se, pisalo se, radilo se;

[1]) Hammerschmied's musikalische Gespräche über die Ewangelia 1655.

Digitized by Google

ali njekoji sazdatelji, ol bolje kruhoborci i nadrimeštri, nečuše, kano da jim je arkadičko uho! — Svačiju slušaj, a svoju svidjaj, pomisliše crkovnjaci, te svojski prionuše oko popravka, i prieènoga lieka. Dakle u istoj Italiji — u domovini glasbe i pjevanja — počeše danas razlikovati crkveno pjevanje od svjetovnoga, i tu nepomičnu brklju usaditi. Evo njekoliko primjerah.

Da se je crkvena glasba sasma izrodila i granice nabožnosti promašila, netreba mi u Italiju; nude „Dalibora“ u šake, pa čitaj čislo 10.... [1]) „Doista čuditi se treba, kad se vidi, kako se duh iz spjevoigre uvukao u crkvenu glasbu, da je ona zauzela sasvim njezino mjesto. U Milanu n. p. igra se glasba uznešenoga sklada crkovnoga samo kod službe Božje u stolnoj crkvi, kadkad kod sv. Karla i kod sv. Ambroza, nù samo o većih i znatnijih svetkovinah; osim toga čuju se svigdje i čitavu godinu pri Božjoj službi Verdi-ove, Donizzeti-ove i t. d. kadšto i posebne mečtve orguljaša iz spjevoigre. Iz izkustva mogu vam pisati, da sam jednom u najznatnijoj crkvi milanskoj kod službe Božje veliki dio iz spjevoigre Trovatora slušao, koja mi se jošte od minuloga večera iz glumnice po ušijuh razliegala. Tu se vidi, da duh osobito našinca, neprivikla ovakovoj glasbi, nemože biti uznešen, niti mu misao pobožna pomožena. Na vanjšćini me to dirnu još većma, jer u mnogoj crkvi bud slab cievnik, ili nevještina orguljaša kvari jošte i napjeve iste iz spjevoigre. Takova je dakle crkovna glasba u Italiji! Mnogim izkustvom osvjedočih se, da se Italija u crkvenoj glasbi nemože mjeriti s Českom.“ — God. 1859. zahvaljuje njetko na ovom dopisu, te želi, da bi se taj gadni običaj zapriečio. [2]) A je-li se radi o tom zlu? Kane-li zabražditi? Misle-li popraviti? Jest, baš u Italiji nastoje, kako bi puku svjetovnu glasbu iz hrama Božjega odagnali. „Kao njekakvo čudo moram vam javiti“ dostavlja njetko iz Milana, [3]) „da se ovdje vazda množe glasovi proti crkvenoj glasbi u Italiji. Vele, da je u Rimu medju svećeničtvom velika i moćna stranka, koja silno napinje, da se ukloni tako zvana crkvena glasba. Tko zna crkvenu glasbu po Italiji, lasno će dokučiti dokaze i potrebu za ovu namjeru.“ — Nadalje: „Pisah vam onomad, [4]) da se glasovi množe u samom Rimu, kako bi se odstranila crkvena glasba. Novinarstvo glasbeno latilo se je takodjer toga pitanja, te se vojuje kao obično pro i contra. U tom se ipak svi suglasuju, da je osim riedkih iznimakah crkvena glasba po svoj Italiji pokvarena, te da bi izprava u tom obziru veoma željna i potrebna bila.“ — Dakle i živahnu Talijanu, koj tako rekuć u pelenih i povojku pjeva, prosjeknu kao jarko kroz goricu sunce, te naumio i on na svrsi jedva na jedvini jade sve na crkvenom pragu ostaviti, što je čuo ol pjevao u glumnici, što pjevuka ol zviždukа danom po sokacih; uvidio indi, da treba razlikovati crkvenu od svjetovne glasbe.

Nu izvan talijanskih granicah jošte većma pojavi se i uzavri rád, da se sasma izpravi pokvarena crkvena glasba, te od nje sve nebožno okoruša. Što sam o ovom poslu zarinuo u tobolac, iznieti ću samo koješta.

Godine 1858. sbor za promicanje žive i neukaljane crkvene glasbe dobi od samoga cara u Beču kod bivše ces. oružane dostatne prostore bezplatno, neka družtvo tude svrsi svojoj shodno, revno posluje. — U Augsburgu zapovjedio je biskup, nek se složi te izdade molitvenik uz napjeve strogo crkvene. Tiskarnica Antuna Böhma toga se posla umah latila, te svestrano želju crkvenoga pastira samirila, izdavši mnoge pjesme, odpjeve, predpjesne, sv. mise i. o. tvrdo, sve u crkvenom duhu. [1]) Krenn, umni upravitelj lika kod župne crkve u „Mariahilf“ u Beču, nastoji svom snagom pjevati i svirati u crkvi samo ono, što je crkveno. Isto tako napreduju o. Ligourijani kod „Marijastiegen“ i župna crkva „h. Schutzengel,“ koji njeguju jedino staru crkvenu glasbu [2]). — Josip Förster, pristav kod učione orguljašah u Pragu, izdao je crkvene pjesme pod naslovom „Der katholische Organist;“ a tamošnja nadbiskupija odasla hitno preporučnu okružnicu na svu gospodu župnike i učitelje, nek prigrle to djelo kršćanskoga ukusa i crkvenoga oblika. — Presv. biskup pasovski Enrik pozvà g. Gjuru Mettenleitnera, ličnoga upravitelja u Regensburgu, najizobraženijega znanca klasičke crkvene glasbe, nek razvidi, jesu-li pjevači biskupskoga sjemeništa dostatni, da potanko izvedu jedincato lik gregorijanski i klasičke sastavke crkvene. Mettenleitner poslje njekoliko danah pronadje sve dobro i krepko; i što biskup naumio, to u svojoj biskupiji upeljao [3]). — Suvišne scienim ostale pojedine dokazne primjere, kako crkovnjaci, dà i svjetovnjaci milovahu i miluju crkveno pjevanje i glasbu. Nemogu ipak njekoje izgledne primjere, njeke uspješne i prudne naredbe mimoići, neiznesav jih na vidjelo.

(Dalje će sliediti.)

[1]) Dalibor, hudební tydenník s měsíční notovou přílohou. V Praze 1858: Příloha k číslu 10. str. 43.
[2]) Dalibor 1859. číslo 1. str. 7.
[3]) Isti 1858. číslo 7. str. 30.
[4]) Isti Příloha k číslu 10. 1858. str. 43.

[1]) Verzeichniss der neuesten Musikalien aus dem Verlage v. Anton Böhm in Augsburg.
[2]) Oestr. Volksfreund Nr. 23, 1858. Kirchenmusik.
[3]) Wiener Kirchenzeitung Nr. 23. J. 1858. S. 359.

Digitized by Google

Niemci. mjesto u slavonskoj krajini.

Evo i mene iz moga njemačkoga kuta, ne da Vam kakovu novost javim, jer ovdje je davno i trag novinam izbrisao se; niti da Vam kakovu radostnu viest priobćim, osim kada bi Vam jadikovanjem nad porušenim Jerusolimom dosadjivao, a takovih starinah nisam prijatelj, k tomu su gorke. Starine narodne više mi leže na srcu, te s toga i latih se pera, da Vam s poslanom prilogom koju rieč prosborim o naših Niemcih. Vješt povjestnik našao bi možebiti, da su oni jednoč u našoj domovini mnogo važili; a ja ću o njih samo toliko govoriti, koliko u crkvenu poviest naše domovine zasiecaju, osobito od kako su Turci iz Slavonije izagnani.

Da-li su Niemci već pod Rimljani obstojali, nezna se; i ako su obstojali, sigurno ih je postigla ona nesreća, koja je snašla cielu našu domovinu napadanjem divljih narodah: Vandalah, Gotah, Longobardah, Hunah, Avarah, Frankah i Madjarah, razdorom iztočne i zapadne crkve i krivovjerstvom Ariovim. Iz krasne i razkošne naše domovine posta pustoš skoro bez sela i varoši, sveta vjera izčezla je malo ne posve boreć se s neznabožci i krivovjerci, da i traga biskupijam slavonskim sve do 13. stoljeća nestade. [1]) Tek g. 1229. na zapovied pape Grgura IX. ponovio je nadbiskup kaločki Ugrin biskupiju sriemsku sa stolicom u manastiru „Cuchet“ (Cheur, Chuet, Keu sada Čerević) [2]), a kasnije, kada su Kumanci razorili manastir, bila je stolica premješćena k sv. Ireneju u Mitrovicu, zatim u Banoštor, Ilok [3]) a najzad u Petrovaradin. Pri ponavljanju sriemske biskupije napominju se i Niemci (Nemeth), spadajući biskupiji kaločkoj [4]); nu Koller, [5]) predstavnik pečuvski, spominje već 1009. Niemce (Nimici) kao svojinu pečuhske biskupije, pod kojom su ostali sve do 1781., kada su 30. Srpnja službeno djakovačkoj biskupiji utjelovljeni. U drugom svezku svoje povjestnice strani 401. spominje isti spisatelj, da su Niemci (Nompcii) spadali god. 1333. vukovarskomu archidjakonatu (Archidiaconatus de Volko), i da je pastir duhovni u njih zvao se Blaž, koj je 30 banales položio u papinsku desetinu.

Od oto doba nestao im je posve trag u povjestnici, navlaš crkvenoj. Kada i tko ih je od Turakah osvojio, nezna se; po svoj prilici djed ili kakov drugi rodjak Ali-spahije Huseina Salterdžije, koj je još 1687. posljednji u Niemcih prebivao. On je bio bogat i mogućan, spahiluk mu je čak pod Vukovar protezao se, a svoj ukriepljeni stan imao je na mjestu sadašnje župne crkve, gdje se obkopi još dobro znaju. Čuvši, kako su mu jednovjerci 1683—87. kod Beča, Budima, Šikloša i drugdje po Ugarskoj i Hrvatskoj potučeni, pa sudeći po malaksanju turskih silah, a razuzdanosti i neposlušnosti janičarah, da se ni Slavonija neće moći dulje opirati carskoj vojsci, (kao što ju je u istinu gjeneral Dunnevald 1687—88. neznatnim gubitkom i očistio), predao je on upravljanje svojih velikih dobarah, zajedno sa sadanjom župnom vodenicom na Oroliku, svomu velikomu prijatelju i svećeniku rimo-katoličkomu i tadašnjemu dušobrižniku njemačke obćine Adamu Matkoviću, i svomu nećaku Salterdziji, s tom pogodbom, ako bi se on još vratio na svoja dobra, da mu ista odstupe se, ako-li carevci nadvladaju, da jim na pole ostaje. — Premda su kršćani u Slavoniji jako progonjeni bili, niti jim se dopuščalo javno ovršavanje njihove vjere: stari Niemčani bili su kraj svega toga revni i neustrašivi obslužitelji svoga zakona; čak su od svojih sultanah molili dopuščenje javnoga bogoslužja, što im je i dozvoljeno, kako to ferman sultana Muhameda od god. 1657. svjedoči. Matica toga fermana jest u bečkom c. k., a prepis u župnom arkivu. Isti Husein bio je kršćanom prignut, a osobito njihovomu duhovniku A. Matkoviću. On mu je načinio priličan stan na mjestu današnjih Šibalićah i obitališta c. k. nadporučnika. Tragovi toga stana vidjali su se sve do 1813. Rado je takodjer njegovim privoljenjem sazidana i crkva sv. Stjepana, kralja ugarskoga, u današnjem groblju. Ista je bila onda župna crkva i dosta krasna. I Kalvariju dopusti on podignuti na tako zvanoj „kraljevoj zemlji“ preko i tik Bosuta, gdje je sada župni vinograd.

Pripovieda o istom Huseinu naš neumrli spisatelj „Satira,“ kapetan Mato Relković, koj je 1756. kao barjaktar u Niemcih prebivao, da je vrlo dobro poznavao njekoliko 80godišnjih ženah, iz čijih ustah slušao je, da su za vrieme gospodstva Huseinova u Niemcih svake večeri njih 12 kršćanskih djevojakah morale doći u njegov dvor kadune mu razgovarati. Oko pol noći dobivale su dobru večeru i razilazile se kući bez najmanjega straha, da im se putem ili gdje god kakova neugodnost ili zlo nepridesi, jer pod živu glavu bilo je zabranjeno mužkarcem noćom hodati, mnogo manje kakovo nasilje činiti. Kolika razlika medju onda i sada! —

Niemci bili su za vrieme Turakah vrlo znatno i veliko mjesto. Osim prilično čvrstoga ukriepljenja sa stanom Huseinovim, bile su, uz druge sgrade, dvie velike džamije: jedna u dvoru sadanjih Ćurićah i Mišetićah, a druga na sadanjem

[1]) Pray Disert. de s. Ladislao §. VII. pag. 65.
[2]) Litterae Pontif. Greg. IX. ad Ugrinum datae apud Pray.
[3]) Isti i Broderić, Olah Lib. I. pag. 41.
[4]) Pray Hierarch. Eccl. Pars II. pag. 25.
[5]) Koller; Hist. Epp. Quinque Eccl. Tom. I.

Digitized by Google

vrlo krasnom trgu pred župnom crkvom i kumpanijskimi sgradami. Ta džamija bila je vrlo velika, i sudeći po podzemnih zidinah i hodnicih, priredjena za obranu. Uz nju bilo je po navadi tursko kupalište. Tragovi otoga kupališta, ogromne olovne i željezne cievi u zid utvrdjene još su u zemlji i vode pravcem u Bosut. Na mjestu iste džamije i kupališta dao je prijašnji c. k. kapetan g. Lužinski kopati, i naišao je na zidani prostor, odkuda se hodnici na razne strane križaju; jedan pod sadanju crkvu a u tadašnju tvrdinju, jedan k drugoj džamiji, k Bosutu i sadanjoj šumi „Obtečaj“ južno od Niemacah, gdje se i danas poznaju tragovi njekakvoga ukriepljenja. Isti g. kapetan hodao je po hodnicih, koji su sasvim crni i čadjavi, i nalazio je zahrdjanih noževah, dvie starovjerske kubure, njekoliko staklenicah itd. Subotići, kopajući prije njekoliko godinah zdenac u svom dvoru, naišli su na željezna vrata, što su jedan hodnik zatvarala, i gdje je sigurno bio izhod k spomenutom šumskom ukrepljenju. A prošle godine našli su na sriedi bosutske ulice pred br. 111. njeki ogromni zidani prolom; šta je i kamo vodi? nisu protraživali. Sadanji pako c. k. kapetan i vrli domorodac g. Sava Davidovac, kopajući jedan kanal, našao je i dao mi njeku okaminu. Što je prije bila, moja nevještina nemore saznati. Prema iztoko-jugu na pol ure od Niemacah uz Bosut na njivi „Čigoća“ bila je takodjer njeka tvrdjica, koje mjesto danas zove narod „Gradac.“ Isto tako kod Abševacah medju utokom Spačve u Bosut poznaje se njekakvi „Gradac,“ gdje je, kako puk pripovieda, bila strašna bitka i poraz Turakah.

Povelja, kojom Husein Adamu Matkoviću poklanja njegov dvor (t. j. onaj, što mu je on na mjestu sadanjih Šibalićah načinio), silne zemlje oko Niemacah i vodenicu na Oroliku, u svom turskom izvoru nahodi se još u župnom arkivu: a povelja, kojom poklanja ostala svoja dobra S. Salterdžiji, nalazila se još do 1807. kod njekih Oršolićah ili tako zvanih Salitrančićah, potomakah S. Salterdžije. Kada su Turci iz Slavonije posve iztriebljeni i nije se više bojalo izgubiti ju, posla kralj. ugarska komora svoga povjerenika Gjuru Ladislava Nagya, da ju na novo ustroji. Ovaj potvrdi povelje Matkovića i Salterdžije. Potomci posljednjega koje izgubiše, koje odstupiše svoja imanja na spahiluke, navlaš vukovarski; k tomu kada su 1750. ustrojenjem granice Orolik, Gjeletovci i Niemci njoj utjelovljeni, premjestiše se oni u Kukojevce, dobro plemenite obitelji Jankovića Čalmskoga u Sriemu. Nasljednik župe prvi Nataly ili još sam Matković prodade vodenicu na Oroliku sada „na Savku i Drumara“ zvanu.

(Konac će sliediti.)

Englezko licemjerstvo.

Dokle ljudi mogu dotjerati u politici, eno nam dokaza u odgovoru lorda Palmerstona na primjetbu Šeridanovu u sjednici dolnje kuće na 12. Srpnja, te budi svakomu poštenu Europljanu na opomenu. U povjestnici neima primjera, da bi član koje vlade proti državam, s kojimi ista živi u miru i prijateljstvu, bio tako javno govorio, kano što se u toj sjednici bješe uzžestio lord Palmerston proti vladi pape i kralja obijuh Sicilijah. Ta bezprimjerna sramota stoji na svrsi njegova govora, gdje veli: „To je krivnja i sudbina takovih vladah, kakve su sad u Napulju i Rimu, koje natjerav si podanike okrutnošću u skrajnu biedu i na ustanak, moljakaju prijateljne si sile za pomoć, da iztriebe kolovodje te utamane prevrat. Vlade te neznadu, da su do istine same one početnice i širiteljice prevrata, te da bi, kad bi tko i pristao uz njihove želje, te jim izveo namjere, najpametnije bilo protjerati nje same, ma one baš i promienile svoje osnove, smierove i upravu, što će težko kada biti.“ Dotle lord Palmerston.

Da pako ni u Englezkoj nije raj, evo na dokaz njekoliko tricah, sto se je pod čovječnom, pravednom i nevinom vladom englezkom dogodilo i dogadja još kad i kad.

1. Englezka radi od katoličke Irske ovo tri sta godinah, kako ni Turska nije radila od svojih podložnikah, te se ništa netreba tužiti na Tursku. Da su huljene vlade tako radile u kojoj pokrajini, ili s kojom vrstju podložnikah, tomu u nijednoj neima povjestnica dokazah. Tako bi njekad radili samo Špartanci od svojih Helotah.

2. Englezki biskup u Tuamu dade nedavna za vlade onoga plemenitoga lorda, koj tolikom tugom iznosi na vidjelo žaobe trpećih narodah, 250 irskih zakupnikah sa ženom i djecom prognati, što nisu dali djecu u englezku učionu — a vlada to propusti! Zar se je u Rimu ili Napulju takova šta kada dogodilo?

3. Lord Derby, miran inače čovjek, zaprieti se, da će sve irske zakupnike prognati, što mu ubojicu njegova nadzornika neznaše kazati. Da-li je sbilja prietnju kašnje ovršio, o tom nejaviše novine, valjda iz svojih razlogah. Zar je takov postupak pravedan ili čovječan?

4. Za indijskoga rata izide u parlamentu na vidjelo, da je u Indiji sabiran danak svakomu prosvietljenomu narodu nečuvenim načinom, kakov može izumiti sam tanahno previjani englezki narod, naime torturom. Po Palmerstonovu imahu i Seapojci pravo, što ustaše, da stresu nesnosni jaram lakomih pijavicah. Ali što učini Englezka za toga ustanka? Morebit preporuči, da puk u Indiji glasuje? Bože sačuvaj! Svom snagom navali ona na ustaše, tamaneći jih nemilice, a vodje jim poubija privezav jih pred topove. Kako se slaže to s govorom plemenitoga lorda. Zar je tako ili još gore okrutna papinska oli napuljska vlada?

Digitized by Google

5. Svuda po prosvietljenih državah zatrgla se je više manje tjelesna kazan, samo u Englezkoj reći bi da će batinanje vjekovati. Pisac Henrik Mayhew spominje upravo tu kazan govoreć o kaznenom redu, a osobito se rabi kod mornarah.

Dolnjoj sabornici podnešeno je godine 1857. potanko izvješće, koliko jih je god. 1853, 1854, 1855 i 1856 na floti kažnjeno; pa se vidi, da ne samo nekane zatrgnuti bijenje, nego da još uviek biva nemilije. Evo pregleda:

Broj kažnjenih:	Broj udaracah:	Najveći br.	Najmanji br.
1853. 808	24,959	48	2
1854. 1214	35,479	50	1
1855. 1333	42,154	48	2
1856. —	44,493	50	1

Najviše udaracah odmjeri se god. 1856. na ladji „Royal Albert:“ 21 mornar dobi 900. Manje, ali ipak dosta bijaše njih u vojsci. Od 135 regimentah onepošteni se batinami 35. Broj izšibanih vojnikah iznosi 64, a šikacah 2571. Zar nije dozrelo to kazneno postupanje da se popravi? Ali za žaobu i vapaj nesretnikah, kojim se toli nemilo koža kroji, neima u Englezkoj uha! Nemareć za ove istinite dogodjaje, udari lord Palmerston u sjednici dolnje kuće na 10. Kolovoza 1855. na papinsku vladu, prigovarajuć joj, da u Rimu osudjene na smrt gube rubilom (guillotinom).

Prvi ljekarski list u Englezkoj („Medical Times“) piše, da je u godini danah što u pustih svojih gorah, što na kužnom noćištu pomrlo od glada 21,770 Iracah, a još veli, da je to premalo prema točnu računu! Zar se je što takova dogodilo u Rimu ili Napulju? To budi rečeno o postupku Englezke i što ona sve prepušta.

Što se tiče družtvenoga i ćudorednoga stanja, slabo što bolje stoji. Da se vidi, evo istinitih primjerah:

1. Henrik Mayhew opisuje u svom jednom djelu: „U prkos množini učionah, duhovnikah po tamnicah, u prkos previjanoj uredbi poredka i nebrojnoj vojsci redarah, golemu dizanju crkvah i crkvicah raste broj prestupnikah u nas kano gljive na trulini.“

2. U okružju Dorsetu u južnoj Englezkoj naraste broj prestupakah ovako:

Godina	Broj prestupakah.
1846	796
1847	821
1848	950
1849	1300

U ovom okružju bijaše za onda 115,000 glavah, te na svaku 60 glavu dojde 1 prestupnik.

3. Od 1834—1853. uzrastoše u Englezkoj i Walesu prestupci oko 20. 5 postotka; a u Londonu bijaše g. 1856. ništa manje od 73.260 glavah radi kriminalne tužbe zatvoreno t. j. na svaku 30 glavu ide u Londonu jedna policiji kroz ruke. Od tih uznikah bijaše 45,941 mužkarac, a 22,299 ženskinjah! K tomu još 143,000 klateţah, policijinih znanacah.

4. Englezki jezik, koj baš na riečih neobiluje, ima 58 riečih za razne vrsti tatah, što je dokazom, da takovih obrtnikah ondje nemanjka. Potucalah ima deseterih vrstih; prosjakah, koji se računaju u prestupnike, ima opet deseterih, a svaka vrst ima svoje ime. Sad traži, ima-li toga još gdje!

5. Dr. Ryan pripoviedа: „Preko 80.000 ženskinjah služi si kruh bludom, a godine 1846. pozatvorano jih je više od 4000.“ Pitamo dakle, ima-li gdje na širokom svietu takove biede? U Londonu ima 5000 krčmah, tako zvanih palačah za rakiju, i tu kradljiva ženskadija namah će okrasti nesmotrenca.

Isti Dr. Ryan veli, da je u Londonu do 400,000 glavah posredno ili neposredno podano ovoj opačini, a to da ga stoji dva milijuna franakah troška. Zar dakle nebi valjalo, govoreć s lordom Palmerstonom, takovu vladu, gdje se toliko zlo radi, ukinuti? A što, kad vlada još odobrava zakon, po kojem se oblast nesmie pačati u takove neuredne kuće, ako nesmeta obćeniti poredak; kad one, koji prijave kakov zločin, primorava platiti 500 funtih sterlingah jamčevine za sudbene troškove, a onda još 1250 za dokaz zločina? Nije-li tu zločin ogradjen proti tužbi? Zar je tu i pošten čovjek siguran, ako kani zapriečiti sramotu? Pitamo, zar je u Rimu ili Napulju zakon, koj bi nalagao komu, tužećemu kakov prestupak, da položi jamčevine 6000 forintih u ime sudbenih troškovah, a opet 15,000 da se dokaže istina i sastavi sva iztraga? Mislimo, da država, imajuća kod kuće si toliku biedu, nebi smiela od srama spočitavati drugomu okrutnost i nesposobnost. Nu ona priča o brvnu i trunu, i pripoviedka o čovjeku, koj noseći bisage preko ramena zametnu veću torbu sa svojimi manami za ledja, a manju s tudjimi preda se, da jih se nagleda i naruži, obistinjuje se eto i tudier.

Neka promisle u Englezkoj, ako već dočetak Palmerstonova govora i jest za što, da bi se najprije mogao uporaviti na Englezku; treba se nagledati u Irsku, jonske otoke i u Indiju. Dogodi-li se pako u ovih zemljah, kako se dogodi u Siciliji, i to po Palmerstonovu pravu, tad će njegova mudrost zaokrenuti govorom. Tad njegovoj pravdi nebi bilo zadovoljeno smaknuvši po jednoga, van bi tu trebalo, kako bi i u Indiji, žrtvah na hrpe. Biti grad iz topovah ili ga sravniti sa zemljom nebi bilo tad okrutno; treba samo uzeti na um ono haranje uzduž obalah botničkoga zaljeva za posljednjega ruskoga rata. Tad neće nitko vikati na strogost, pače bi se s propovjedaonice, kano za indijskoga rata, odobravalo, nek se samo zataru prevratnici; pa da bude kakova takova prilika pobožnosti, navodili bi se iz svetoga pisma množina, a osobito onaj redak iz sv. Pavla: „Robovi, budite pokorni svojim gospodarom, i dobrim i zlim.“ Medjutim drži kraljica propoviedi o ćudoredju: da se je pako takovimi naredbami njezinoga veličanstva samo za dlaku popravilo ćudoredje — o tom nečusmo još ni slova.

Digitized by Google

Viestnik.

Iz Zagreba. Prečastni prvostolni kaptol zagrebački izabrao je kano pokrovitelj za župnika u Granešini veleč. g. Franju Francula, praebendara prvostolne crkve.

— Povodom poziva na papinski zajam pokloniše za potrebe sv. stolice: prečastni gosp. Josip Sačić, naimenovani kanonik prvostolne crkve zagrebačke, podjašprišt i župnik stupnički, 100 for.; veleč. gg. Antun Kršnjavi, župnik kod sv. Martina, Gjuro Švagel, župnik kod sv. Nedjelje i Josip Kurill, župnik kod sv. Marije pod Okićem, svaki po 50 for. — ukupno 250 for. au. vr.

Iz Beča. Na 25. Srpnja sakupiše se u crkvici nemoćnih svećenikah prije 25 godinah iz bečkoga sjemeništa zaredjeni svećenici iste biskupije, da proslave srebrni pir svoga misničtva. Preč. g. knez-nadbiskup olomučki, grof Fürstenberg, njekoč jim u ovom sjemeništu drug, dojde samo za to iz Olomuca, da jim proslavi svetkovinu, odsluži jim sv. misu, poslie koje izvede sve prisutne na Kahlenberg, te jih počasti na svoj trošak veselim objedom. Kad prispje vrieme razstanka, mučno jim bijaše, znajući, da se mnogi od njih vide zadnji put; ali si obrekoše, ako komu Bog da doživjeti zlatni pir, da će se u misi spomenuti drugih.

Iz Badenske. Na 23. Srpnja, upravo o podne držalo je katoličko svećenstvo u Appenweiru u crkvi skupštinu, i tu se viećalo i o crkvenih stvarih. U nedjelju na 8. Srpnja bijaše u Blumenfeldu oglašeno veće izobćenje dekana Waldkirchera. Izobćenik je u vlade molio zaštitu, a ona će ga sbilja i štititi, koliko ga s te strane štititi može.

Iz Ahena. Na 9. Srpnja po podne dojde gradski čeonik s drugom gradskom gospodom u sbornu crkvu, da bude kod otvaranja moćišta i razpečaćenja sv. moćih, kako je stari običaj i pravo gradskoga starešinstva. Došav u crkvu odvede jih kaptol u riznicu, i tu na njihove oči otvori zakleti zlatar sanduk, odbivši na njem viseći lokot. Na to izvade iz sanduka moći, odnesu jih u svetište, te potraživ sve, da-li su još prave? je-li nepovriedjen kaptolski pečat na svakoj? razmotaju svilene zavoje, izvade svetinje, te jih stanu pokazivati svoj duhovnoj i svjetskoj gospodi i gradjanom, na što po svem gradu zazvoniše zvona. Da i grad dostojno proslavi očidan svetkovine, krenu u 7 satih s večera svečana povorka, sastavljena od više družtvah i družbah, od sv. Nikole kroz glavne ulice barjaci, veinci i granjem narešene u stolnu crkvu, i ondje se odpjeva Magnificat. Povorka duga, da je nisimo gao prekriliti očima, idjaše liepo mirno kroz silnu množinu ljudstva.

Iz Turina. „Armonia“ donosi sbirku odsudah na globu i zatvor, koje sardinski sudovi dosudišo biskupom i drugim svećenikom: Glavni vikar iz Bolonje osudjen je na 26. Srpnja na 3 godine zatvora i 2000 lirah globe; biskup iz Faence na 4. Srpnja na 3 godine zatvora i 4000 l.; biskup iz Piačence na 7. Srpnja na 1½ godine zatvora i 500 l.; o. Reginald Barbiani iz propovjedničkoga reda, učitelj bogoslovja u Forli-u, na 1 godinu zatvora i 2000 l. — Protestantski list „Volksblatt für Stadt und Land“ piše o tom: Pravomu evangeliku mora da se rodi u srdcu zavist, videći, kako se eto opet u Italiji biskupi, kanonici i svećenici na hrpe sele u piemontezke tamnice (pa za ništa drugo, van što se krate na lupežkoj otimačini zemaljah hvaliti Bogu!). Kad ćemo mi u svojoj zaštitom državnom razmaženoj crkvi doživjeti takovu okrepu — na konsistorialnih viećnicih, superintendentih i pastorih? Ali nećemo da kušamo Boga, neka nam srdca za onda, kad dojde do potrebe.

Iz Sirije. „Times“ pišu o krvariji u Damasku: Grozoviti taj dogodjaj neda više domišljati se ni najopreznijemu politiku. S mjesta treba raditi, da sviet mine opačina, koja bi mu u ovoj dobi bila na sramotu. Nitko nezna, što se još za jedan tjedan može dogoditi. Prva pisma iz Bajruta mogu nam donieti glas, da je i Aleppo prošao kano i Damask, a u Jeruzalemu da su kršćani svakoga naroda i crkve pa i ono Englezah s njimi, raznešeni na mačeve. . . Turska valjda je u ovaj par u velikoj stisci. Mislimo, da je g. Musurus prijavio svojoj vladi, što narod govori po Englezkoj, a valjda je i turski poslanik u Parizu učinio silnih predstavah. Vojska će se što brže odpremiti u Bajrut, a Fuad-paša uprieti se svom snagom, da dokine nered. Ali gdje je u Carigradu čovjek, da umie zaustaviti poplavu azijatske bjesnoće? Vodje ovih mahnitacah malo se plaše Fuada i njegove pristašice, pače bi si na njih izkalili srdce kano i na kršćanih. Pita se indi, da-li će u ovom slučaju Fuad, ili ma koj od Turakah, imati toliko srdca i pameti? Strah nas je, da neće. Kako se častnici turski drže prama vojnikom, reći bi, da nad njimi imaju slabu oblast. Za jedan slučaj znamo, kadno je vojnički zapovjednik pristao uz razbojnike; a za više drugih slučajah znamo, da su kršćane mrcvarili vojsci pod nosom, a ona nenapravi ni makac; pa častnici mišljahu, da vojske ni nebi mogli natjerati da progonjene brani. Pa kad se tako drži po jedan razdiel vojske, zar se nebi mogla tako ponašati i sva vojska. Vidi-li se pako, da Turska nije vrstna umiriti Siriju, tad je vrieme promozgati, nije-li se Turčin dosta naharao, i da-li se kršćanski narodi neimaju pobrinuti za ovu nesretnu zemlju?

Iz New-Yorka. U velikoj „skupštini sympathije,“ koju koncem Svibnja držahu župljani „presv. Spasitelja,“ govorahu se po izboru častnikah i vrstne besjede o biedi sv. otca, i bude zaključeno, kad nemogu zanj vojevati, da se barma dublje posegne u džep. Napoleon, poštenjak Cavour i ortak mu Palmerston bijahu nemilo rešetani, a urednik Pertel misli na svršetku, da su u Americi papini neprijatelji kobasičari židovi, židovi bez Mojsije i kršćani bez Krsta. Zaključiše jednoglasno poslati papi poklonicu,

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 33. U ČETVRTAK 16. KOLOVOZA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Pjevanje i glasba u crkvi.

Od *Ljud. S. Bažanina.*

(Dalje.)

Presvietli biskup ljutomjerički Augustin Bartol izdao je za proslavljenje crkvene glasbe sliedeću sviestnu i umnu naredbu; vriedna je, da se telali, i da telal viče od jutra do mraka.

„U Ljutomjericah, mojoj biskupskoj stolici, sastavio sam odbor, da se odstrane za uvieke od crkvenoga lika svi sastavci, kojim bi možda uzvišeni i dostojni crkveni oblik sasvim oli stranom manjkao. Odbor taj vještakah, koji će djelovati za čitavu biskupiju, razkušavati će sve u pojedinih crkvah upeljane pjevne i glasbene sastavke. Zato imadu svi duhovni predstojnici u brzo amo poslati popis svih misah, stúpnikah, prinosah, litanijah, večernicah i t. d. koje upravnik lika obično voljan upotrebi, vazda uz ime dotičnoga sazdatelja; izviše od svake pojedine crkve zahtieva se izvjestje o pjesnih i glasbenih silah u kolikoćnom i kakvoćnom odnosu. Istodobno želi se razgledati kazalo svih pjesamah u obće kano i ličnih od svake crkve: nadà sve onakih pjesamah, koje se nenalaze u pjesmovniku (Cantionale) od duhovne oblasti preporučenu, ol kojih je slog ili napjev promienjen, pjesmu s promienjenim slogom ol napjevom nalaže se dostaviti.

Pak za uzvišenje pjesme i glasbe crkvene 1. preporuča se duhovnim poglavarom: *a)* da se u svakoj učioni mladež marljivo podučava u školnom i crkvenom pjevanju, čemu izim učevnih jošte koji sat u sedmici nek se upotrebi; *b)* djaci, kojim je glasbeni sluh, nek se uče i pjevanje i glasbu crkvenu, te nek je djelstveno izvede; *c)* za brže stići do stavnoga i čistoga ličnoga pjevanja, svaka župa nek si pribavi djelo: Theoretisch-praktische Anleitung zur Herstellung eines würdigen Kirchengesanges von Stefan Lück. Trier 1858. (Ciena 32 kr. sr.) te po tom nek se učitelji vježbaju u ličnom pjevanju, a posebno i mladež uče. 2. Vruće se preporuča biskupskim okružnim namjestnikom, nek se složno uz osobite pouzdanike pobrine, da se u vrieme učiteljskih sborovah u raznih ličnih pjesnih i glasbenih sastavcih vježbanja uvedu, i u svakom okružju bar po jedno družtvo crkvenih pojacah ustroji.“ [1])

Gle krasne odluke! Tko zna bolje, široko mu polje. Kad sam umni ovaj nalog pročitao, utvorilo mi se, kano da već slušam u crkvi angjeoski lik. I doisto, na ovaj način, koji i sjenu svjetovnoga oblika od crkve odvraća, ustrojeno i upeljano je crkveno pjevanje, koraca te uzdiže se do uzvišenoga svoga dostojanstva. A koji bi se ujunačio u svetoj stvari prigovoriti što proti ovako plemenitoj nakani? Možda kakva biela vrana, kakav prisnovratni vrtiprah? Al nezna tovar, što je petrusin. —

Iznio sam ovdje samo njekoliko primjerah, koji, nadam se, podosta tvrde, kako se crkva pobrinula vazda, da izkorjeni namah zloporabu i u pjevanju i glasbi. „Allgemeinerica“ svjedoči bjelodano, kako njemački biskupi rade oko poboljšanja crkvenoga pjevanja; minulih bo danah uz kobno, nestalno, jer uzburkano naše vrieme, jadikala je starica, nek bi se ostavili pjesmovnika, te da priteku domovinu spasiti; valjda se sjedoglavka repatice uplašila. Vriedni Mir. Chmelíček piše iz Moravske, [2]) kako se radi o novom pjesmovniku, samo da bude u crkvenih pjesmah u Českoj, Moravskoj i Slovenskoj sklad. [3]) Da i

[1]) Dalibor čislo 7. 1859. str. 55.

[2]) Kat. list. br. 25. g. 1860. str. 198. i 199.

[3]) Nuderte i vi ostali našinci sa sjevernoga kraja udarite stazom našega miloga brata Miroslava, te posjetite vašu južnu braću, koja vas u duhu grle, na divanu spominju, a za vami tihano uzdišu. Sloga od Boga! Ta tudjinac i onako dosta piše o našoj neslozi, ol

Digitized by Google

ostali mnogi biskupi o tom posluju, mogao bi nacrtati sijaset izrekah svjetovnjakah, s kojimi povedoh rieč o crkvenom pjevanju i glasbi, te koji me upravo razveseliše gorljivo i žestoko skresavši se proti naporu njekojih sitnih cickavacah, koje bi za mekinje kupio. A i sám opet nemogu znati, gdje vrag kašu vari.

Uzrok, što sam se ja ovdje poveo za Wetzerom, Maslonom i ostalimi, bijaše umna naredba moje t. j. senjsko-mudruške biskupije, izdana u Svibnju o. g. — Tko koga begeniše, s onim i jeglenišè. Radostno sam čitao u javnih crkovnih i svjetovnih listovih, kako se revno posluje, da se sasma izrodjeno pjevanje i glumnička glasba iz Božjega hrama, iz kuće nabožnosti i vruće molitve za uvjeke izagna. Podtaknu me pako, živo i tvrdo naumljena usprema moje biskupije, da se i u nas crkveno pjevanje i glasba, gdje se to svjetskom gunjinom, vrbcom, resom i titrejkom, na sramotu kršćanskoj umjeći, kršćanskomu duhu, čiloj nabožnosti, okitilo, ostruže i poboljša, jer zla usprema, šteta gotova; to me podtaknu na vidik iznieti, te u kratko nanizati, što visokoumne glave o toj struci ustanoviše. Jošte bijaše zlomozgarah, ili da reknem tvrdih glavurinah, koji dùt ni tkòvat neznaše, koji slušaju al neušaju, te si zaintačiše po svoju pašovati s crkvenim pjevanjem! Ubogarčići dodjoše u tom poslu na tanke vode; ako sad neuvide, da crkva s crkvenim pjevanjem upravlja, nikad više progledati neće; tim nezráknù nit pritkim, blagozárnim najnovijim zakonom t. j. konkordatom, koji u nebrojenih stranah na očigled postavlja našu istinu; ali jogunica reve na stranu kao Markovo ralo; ili, orasi nisu za žabe.

A je-li bilo u nas snieta? E dà nebi. Tà i kod nas imade nadrimeštarah, a znamo, da neima raka bez mokrih gaćah. Kao York ol Blücher recimo iskreno i prostodušno, što je hrdjavo i trulo; stvar je važna, pitanje sveto; tà govorimo o crkvi, tko bi šutio, taj bi griešio; tko zamjeri, nek odmjeri. Težke brige! „Si hominibus placerem, servus Dei non essem.“ „Istina omrazu poradja,“ to stoji, nù i zaključak: „al se nigda neutaja.“ Nuder da vidimo, što rekoše ini prijatelji crkvenoga pjevanja i glasbe, kakvoga snieta nadjoše kod nas, kakve tarotine, kakve šuge. — Uzmi pa čitaj, — dok ja reknem što moram, — krasni i ugodni časopis t. j. Dalibora u šake *): „Nemislite, da samo u Italiji cievnikorudnici igraju mjesto Blahovih premjestakah (fugah) i uvodnih igrah, što su za Božji hram; ne, to i što gorega biva i ovdje. Udjete-li nedjeljom u 9 satih u crkvu sv. Jerolima, dočujete bučni cievnik, koji vas presaneti svojim krivim skladom. Tu zapjeva narod: „Svet, Svet, Svet,“ a iza glasovah zazvuči vam tako zvani „Concertus ecclesiasticus,“ u kojem ima „duett, tercet i sextet“ iz opere: Maria di Rohan, Traviata, Trovatore, Poliuto, Luisa Müller i t. d. i neprestanu, dok svećenik nerekne „Ite missa est.“ To sve biva, dok je svetotajstvo izloženo!!! Narod opet zapjeva: „Svet, Svet, Svet,“ a za tim zagrmi turska banda, gdje se samo sobom razumje, da su zvonci i bubnji. Narod izlazi iz crkve opojen slastju i radostju, i nasićen smjesom divotvornih glasovah romantičkih, gdje ga prati „marcia trionfale“ kao iz kazališta kući. U Franciškanah (ovdje dopisnik razumi crkvu B. D. M. na Trsatu) to je sasvim drugčije, koji naopak same valcere, polke, ceperlice itd. udaraju, a tu se neće ništa više, nego njekoliko plesačah, pak ti je ples spreman. To isto vriedi i o Kapucinih. A tako je i svagdje. Po vanšćini primorskoj riedko se nadje cievnikorudnik vješt kajdam. Iz ovoga svega možete suditi, kako mi je pri srcu, kad se sjetim na svoju, premda ne svagdje bezprikornu glasbu česku, i kad ju sravnim s ovdješnjom nadriglasbom.“ — Zapanji se, dà utrne čovjek, kad čita što takovo; a snebivanjem i gnjevom presramotno orumeni, kad svojim uhom zasluša takvu grdobu u katoličkoj crkvi! To će reći oskvrnuti crkvu! A jesu-li to trice i kučine? — Dakle spjevoigre sačinjaju ličnu crkvenu glasbu! spjevoigre?! — Kakav je sadržaj tim spjevoigram? Uzmi po volji vrst spjevoigre, i svaku moraš vrnuti od crkve. Opera seria imade viteza, i taj posluje prema raznim strastim; opera buffa, tude se prikazuju ludorije i pogrieške, ili se pletke snuju; opera semiseria, ta sliedi dramatičko vozslovje, a imade vesele i stavne česti. Tko bi mogao naći ovdje podstavu za prestav kakav u kući Božjoj? — Umjetna i krasna je glasba u obće spjevoigre, nit mi je misao razpredati razsudu o njoj; ja jedino kao crkovnjak — i kao svaki razborit svjetovnjak — sliedim crkvu, i tvrdim, da medju crkvenom i svjetovnom glasbom mora razlika biti, jer to crkva hoće. Sve, što se pjeva i gudi po glumnici, sve, što se pjevuca i zviždуca po sokacih, je-li se to pristoji za crkvu? A tko se nedomisli, kad zagudi ol zafićuka bud' koju mu drago čast spjevoigre, na isti sadržaj, na slog pjesme? A reknimo malko, je-li bi se mogli mirnom sviestju dosjetiti, i dosjetivši se, je-li bi mogli uz nabožno

---

bolje, što uzajmice na javi malaksasmo; to mu za pravac služi, a po tom nam kroji. Bog dao te se prevario! — Javite ono žljè, što vam kadkad moguće, — Zrno do zrna pogača, — od mala malo, kad uzmognete pružite više. — Slabo želudcu, kad grkljan oboli. Sjetite se prinosnice Menenia Agrippe. Rúd kriepi čovjeka, a oslavi narod. Pisac.

*) Dalibor čislo 1. g. 1859. str. 7. Z Rjeky. Kostelní hudba.

Digitized by Google

ćućenje mozgati mnoge i mnoge diele, česti, izreke i vopoje svih spjevoigrah?! Malen će primjer tu rugotu odkriti.

U spjevoigri „Maria di Rohan“ svrnite okom na zločastnoga grofa di Chalais i strastnu njegovu ćud; onda „Chè t' amerò, bell' angelo, — Oltre la tomba ancora,..“ „Corriamo alla vittoria, — Che a noi prepara il Fato.“.. „Lottar col Fato è vano!. Ei mi tragge, io lo seguo. —“ Trovatore: „Ma rimanea la maledetta Figlia,“ „Invano un Dio rivale, — Opponi all' amor mio; Non può nemmeno un Dio, — Donna, rapirti a me!.. — Giovanna d' Arco: „Vittoria, vittoria.. plaudiamo a Satana,“ „Via la strega! via la strega!“ „Donna infame, donna impura.“ — Macbeth: „L' ira mia, la mia vendetta, — Per la Scozia si diffonda.“. — Luisa Strozzi: „Vendetta! vendetta! il core mi grida. — La bramo, la giuro, tremenda sarà!“ Lucrezia Borgia: „Mendace, spergiura, — Traditrice, venefica, impura...“ „Vieni: la mia vendetta — È meditata e pronta:“ „Non curiamo l' incerto domani, — Se quest' oggi ne è dato goder.“ Lucia di Lammermoor: „Se divisi fummo in terra, — Ne congiunga il Nume in ciel;“ izvadi Edgard ovo rekavši kortik, te si ga urine u srce i nestà ga, al kako? — Rigoletto: „Pur mai non sentesi, — Felice appieno, — Chi su quel seno — non liba amor!“ — Beatrice di Tenda: „E Iddio ritrarlo — Dal tuo labbro non puo!“ — Ernani: „Allegri! beviamo. — Nel vino cerchiamo — Almeno un piacer!“ „Non avvi mortale — Che il piombo o il pugnale — Non possa ferir.“ — Marino Faliero: „Esci, o brando, e sui codardi — Strage, orror, rovina affretta, — Memoranda la vendetta — Da quel sangue nascerà:“ — i t. d. Tko bi izbrojio siaset „T' amo, duelli, vendette, spada, pugnal, sangue i. o.“ Glasba mora sliediti slog; bar tako slažu izvrstni i pravi sazdatelji, a vrieme „tempo“ i ono mienja „piano, moderato, allegro, forte, fortissimo“ i t. d. Sad pitam ja, kad cievnik udari, kao da časti Cybelu, ol kad zagrmi štogod iz spjevoigre, što čovjeka osjeti na slog pun gnjieva, osvete, krvi i t. d. na slične, gore navedene primjere, kakva tu pobožnost, molitva, bogočastje, blagodarenje, prošnja, poniznost, pokora, ostala ćućenja i duševna svojstva, s kojimi čovjek uljezti mora u hram Božji, kako ćeš da se to u čovjeku uzbudi, ol stavno neprekidno da ostane?! To je u kratko dà oskvrnutje crkve.

Negazi-li se tim očita besjeda sabora tridentinskoga, koji navadja i zapovieda: „Ab ecclesiis vero musicas eas, ubi sive organo, sive cantu lascivum [1]) aut impurum aliquid miscetur... arceant [2]).“ Što se pako proteže na izložbu Svetotajstva u pomenutoj crkvi sv. Jerolima (inače običajno kod Augustinah, jer ovaj red imao je tude svoj samostan), nadam se posvema, da to biva dopustom biskupskim; bez biskupske bo dozvole nit redovi i bratovšćine, nit župnici i opatski namjestnici nesmiedu Svetotajstvo svetačno izložiti [3]); a ta izložba i onako se dopušta samo na velike svetke, i kad je causa publica i gravis [4]). Jošte nalaže S. R. C. 17. Mart. 1698. tu izložbu samo „in missa solenni“ [5]) — „Attendendum enim est, ne ob nimiam exponendi frequentiam cultus ei debitus et honor minuatur, quod ex frequentissima expositione evenit, dum sine sufficienti clericorum numero, cantu, thurificatione, luminaribus sufficientibus etc. exponitur“ [6]) — a „missa solennis“ jest ona, u kojoj dolazi pjevanje, i gdje se ulože viši svetačniji obredi uz znatan broj služevnikah [7]). In missa privata svetotajstvo soleniter t. j. u prozračnjaku (ostensorium) nikada se iznieti nesmie [8]). Ad tollendos abusus mora se napomenuti, što reče S. R. C. die 9. Febr. 1762: „In benedicendo (t. j. in ipso actu) populum cum SS. Sacramento celebrans nihil dicere, cantores et musici nihil quoque canere interim debent, ad praescriptum ritualis romani et caerem. episcoporum, non obstante quacumque contraria consuetudine.“ [9]). Sapienti pauca. Reci, pa uteci!...

Niti Seraphicus, kad je ustrojio, niti Honorio, koji je red potvrdio, nemišljahu, kako će se sitna Virgilova syrinx (Virgilii Eclog. 2.) tako brzo utòviti, te u samostanskih mirnih predjelih udomiti, te uzbučiti. Bubanj, zvonci i plitice „in natura turska banda“ to je sigurno spačka u crkvi. Da to sabor trid. Sess. 22. i Benedikt XIV. Constit. 1749, koji proti „lascivum et impurum,“ proti „indecorum et inhonestum“ u pjesmi i glasbi crkvenoj ustaše, previdjeti mogoše, kako bi oni tada, i što bi bili napisali!! Nadamo se čvrsto — u družtvu s njekim g. milosrdnikom i doktorom iz Gorice, koji, medju nebrojenimi ne-

[1]) Conc. Antisid. c. 9. et Cabilon. sub Vitaliano, c. 19. Pœnas pecuniarias adjecit S. Pius V. in Bulla „Cum primum“ 1566.

[2]) Sess. 22. Decr. de observ. et evitandis in Celebr. Missæ.

[3]) Congr. Episc. 10. Dec. 1602, 17. Aug. 1630. Congr. Conc. 16. Mart. 1643. 30. Maji 1699, 4. Febr. 1702. Congr. Episc. 20. Aug. 1601, 2. Aug. 1652. 13. Apr. 1726. S. R. C. 10 Dec. 1703. etc.

[4]) Congr. Episc. 1. Sept. 1598. — Carolus Borr. in Syn. dioec. XI; Syn Mechlin. 1570; Cleru gallic. 1625 et 1635 etc.

[5]) Prosper Lambertinus Inst. eccl. 30. n. 17. Opp. Tom. X. ed. 1767; Conc. Mediol. 4. Acta P. II. c. 3. J. Bapt. Thiers, de expos. Vener. Disserta io.

[6]) Ex Agenda Joan. Hegonis Archiep. De process. generalia monita; et ex Josephi Episc. Epist. past. ad Cler. dioec. 1831.

[7]) Kirchen-Lexikon Wetzer B. 7. S. 102; i Verwaltung d. hochh. Eucharistie v. Ferd. Probst. Tüb. 1853. pag. 4 „cum cantu et ministris sacris.“

[8]) Ferd. Probst pag. 450.

[9]) Hazé pag. 28. n. 10. et Ferd. Probst. pag. 462 not. 1.

Digitized by Google

davna bivši na Trsatu, kako čuh, gospodinu orguljašu zazirao i zamjerivši po koju rekao rad nepristojne, kakvu čù, crkvene glasbe — da će ne samo bubanj, zvonci i plitice, taj monstrum u crkvi, za uvieke izčeznuti, nego i da se neće više krasni cievnik za „valcere, polke, ceperlice itd.“ zloupotrebiti. Pravda netreba mnogoga ševrdanja, a stvar je sveta..

Mnogočas. otci Kapucini oćutivši, kako jim cievnikorudnik zabasao, koji kano uz glasovir na glumnici zače po svjetski sve više u dan zadrombuljati, davna jurve pomisliše: taj nije togović, te bez tenana uprtiše mu bisage; što kuc, to muc. Odabraše tad Jermana Koričića, učitelja ovdašnjeg na župnoj učioni; na slavu mu bilo, jer taj nastoji u crkvi udarati, što je pristojno, i što crkva zakonito traži i zapovieda.

(Dalje će sliediti.)

Niemci, mjesto u slavonskoj krajini.

(Konac.)

Kada i kojom su prigodom spomenuta turska zdanja porušena tako, da jim se samo u zemlji trag nalazi, do sada nemogoh naći; a i kada je sadašnja župna crkva sv. Kate na prijašnjoj tvrdjici podignuta, zapisnik župe nesadržaje. Rado da je za župnikovanja Luke Natalya, Dubrovčanina, biskupa beogradskoga, koj je kao Vicarius foraneus in partibus Slavoniae i župnik njemački 20 god. i 14 danah upravljao svojim stadom. Nakon njegove smrti osta biskupska kapa, palica i njegovo drugo crkveno ruho sve do g. 1800, koje je godine župnik Gjuro Srtić, Udbinjanin, iz štapa, da nezapane onih rukuh, koje su radi velikih ratnih troškovah proti Napoleonu i iste crkve izpraznjivale, dao načiniti mirovnik, kadionicu, čanak za tamjan s potrebitom žličicom, i tri sudića za shranu sv. ulja; nu g. 1810. jedvimice je i oto posudje spašeno, kako se to vidi iz službenoga dopisa od 20. Travnja iste godine. Luku Natalya sahranio je Gabro Bakić de Lak, rodjak pokojnoga i zaslužnoga našega biskupa Petra III. u sredini crkve sv. Stjepana. — Prije njegovoga došašća na ovu župu, a po smrti Adama Matkovića (umro od prilike 1699, ukopan u crkvi sv. Stjepana) privremeno je upravljao ovom župom njemački sin Ivan Dodić, kojega su Turci na skeli preko Bosuta ubili, a to se mjesto do danas zove „Popova skela, Popovac.“

Treći župnik bio je nećak pokojnoga biskupa Andria Nataly, Vicarius foraneus za Slavoniju. Spomenutu vodenicu na Oroliku, vulgo Savku „Drumara“ kupio je nanovo, te ju je ostavio nakon sebe pola crkvi a pola budućim župnikom u namjenu jedne pjevane mise za svoju dušu. Nu Gabro Bakić Lački, predstavnik pečuvske stolne crkve, zapovjedi, da se vodenica sestri pokojnikovoj Kati, kojoj brat radi razuzdanosti nije hotio ništa ostaviti, povrati na uzdržanje života do smrti, i poslje tek da se predade župnikom i crkvi. Kasnije biskup Gjuro Klimo prigodom pregledavanja svoje biskupije potvrdi i preinači otu ostavštinu u toliko, što je obvezao župnike na godišnje pjevane tri mise za dušu pokojnikovu. Od oto doba osta istina ota vodenice imanje župe i crkve, ali su velike spletke i nered uvukli se sve do danas. Matice obiuh oporukah čuvaju se u župnom arkivu; nu kada su g. 1781. župe Niemci, Cerna, Županja, Drenovci, Rajevo-selo i mnoge druge odcieplјene od pečuvske biskupije i utjelovlјene djakovačkoj pod pokojnim biskupom Matom Krticom, onda su i ote matice u Pečuh odnešene. — Taj revni duhovnik, koj je prisvojenjem ote vodenice i mnogimi drugimi dobročinstvi zaslužan za crkvu i župu, umro je g. 1730. a pokopao ga je s lieva uz oltar u crkvi sv. Stjepana biskup skadarski i glavni predstavnik pečuvske crkve, Adam Fonjo.

Izmedju ostalih 19 župnikah (osim rečena tri) vriedni su spomene: Martin Paluić, Zagrebčanin. Nakon 13godišnjega revnoga pastirovanja ubili su ga razbojnici na veliku žalost župljanah g. 1750. a ukopan je u crkvi sv. Stjepana.

Franjo Franjković, Riečanin, došao je g. 1766. iz Drenovacah na ovu župu. On je u kratko opisao poviest njezinu, kojoj sada neima ni traga, već samo izvadci u „Series parochorum etc.“ odkuda sam i ja datke za ovaj dopis crpio. Bio je vrlo pobožan i svi su ga rado imali. God. 1779. 14. Ožujka, svršivši svetu službu s govorom išao je k dvama bolestnicima u najdalje podružnice Abševce i Podgradje. Došav u Podgradje, jedvimice što je s kolah sišao, poteče mu krv na usta i nos, i tuj je na rukama jedne žene, moleći krunicu bl. D. Marije, učinivši savršeno pokajanje i pozdravivši svoje duhovne pomoćnike, duh svoj Bogu izručio. Pokopan je u crkvi sv. Stjepana uz oltar sa strane evandjelja.

Ivan Žagrović, Ličanin, bio je došao iz Račinovacah na ovu župu 8. Siečnja g. 1780. Čovjek izobražen i veoma revan. Župnu crkvu dosta je poljepšao, kupio joj svojim troškom sadanje veliko glasno zvono i nakon sebe ostavio joj 900 fr. sr. Bio je velik ljubitelj vrtlarstva, na što je vrlo mnogo trošio, i vrlo se trudio pribaviti za župu stan, mjesto, gdje su sada kumpanijske sgrade. Tko znade položaj sadanje župne crkve, a uz nju ležeće c. k. sgrade na najljepšem mjestu na brežuljku uz Bosut, a pred njimi vrlo krasan trg

Digitized by Google

s aleom, taj može samo suditi, kolika bi tuj hasna i ugodnost bila; no nasljednici njegovi nisu o tom brinili se, te je njegovom smrću i to nastojanje pokopano. Umro je 7. Srpnja 1794. a ukopan je u crkvi sv. Stjepana.

Gjuro Sertić, Udbinjanin. Sveršivši s pohvalom nauke bogoslovne u Pazmaneju, postao je taki obrednikom pokojnoga biskupa Mate Krtice, za tim župnikom u Kukojevcih, Vinkovcih a god. 1795. u Niemcih i podarcidjakon. God. 1799. posta kanonik i arcidjakon stolne djakovačke crkve, Abbas infulatus sv. Andrije kod Višegrada i sudbeni prisjednik sl. županijah požežke, vjerovitičke i sriemske. On je svojim troškom i trudom napravio sva tri oltara u župnoj crkvi: sv. Kate Mučenice i Djevice, bl. Djevice Marije i sv. Apostolah Petra i Pavla, uru na tornju, prijašnje u opisu Luke Natalya napomenuto, i poklonio je još 570 fr. Kao Ablegatus regni otišao je 1808. u Požun i tamo je umro.

Jerolim Pavlović, Bošnjak iz Tuzle, misnik iz reda sv. Franje. Bivši uhoda austrijanski u vrieme ratovanja s Turci 1787. pobjegao je jedvimice iz njihovih šakah, te je za oto na molbe i zagovor glavnoga vojnoga zapovjedničtva petrovaradinskoga jedvimice dobio privremeno upravljanje njemačke župe, odkuda je poslje 7 god. nagradom od 200 fr. natrag odpravljen. Poslje godinu danah (1808) umro je licem na Badnjak, a ukopan je u grobnici manastira fojničkoga.

Taki poslje njegovoga odlazka župa ova jako je pomanjena. Podružnica Komletinci dobi vlastitoga župnika, Abševce utjelovljeno je lipovačkoj, a Orolik beračkoj župi. Osim toga na višnju c. k. zapovied oduzeto je župi do 15 jutarah zemlje, premda ih još dosta posjeduje.

Petar Rakitić, Sikerevčanin. Postavši 1807. župnikom, nastojao je oduzete njive povratiti; ali zabune francezkoga rata i druge spletke osujetiše njegov trud i trud pokojnoga biskupa Antuna Mandića. Njegovim nastojanjem, a dosta i troškom, pokriven je god. 1807. toranj crkveni limom, a g. 1811. načinjen je sv. grob i opravljen žrtvenik sv. Kate ostavštinom pobožnoga c. k. poručnika Benakovića, Vrpoljca. Stanujući ov g. 1810. u Niemcih ostavio je u istu svrhu 200 for. u bankah. Takodjer sadanja Kalvarija pred crkvom podignuta je iste godine. 1813. uzidan je sadanji župni stan, dočim je prijašnji od crkve vrlo udaljen bio. — Vele, da je umro uslied plućne zapale, a pokopan je u crkvi sv. Stjepana.

To su iz mojih uzrokah spomene vriedni župnici, a ostali više manje zaslužni su. Iz svega vidi se, da je župa njemačka imala revnih pastirah, koji su se dostojni učinili svojega sv. zvanja. Pa sliedeći primjer svojih revnih dušobrižnikah, bili su i župljani dobri, pače i vatreni kršćani. Tà oni su svojom odanošću prama vjeri i nebojaznošću izposlovali, kako smo vidjeli, dopušćenje od sultana Muhameda, da slobodno ovršavaju službu Božju; oni su imali svoju crkvicu i svoga duhovnika, što drugi nisu; pa što je više željeti od prosta ugnjetena čovjeka? To bi manjkalo i manjka kod današnje nadriobraženosti. Oni su svomu župniku bili dušom i tielom odani, smatrali ga kao svoga otca, rado ga slušali u crkvi, kamo su jatomice grnuli, jerbo crkva jim bijaše prava kuća Božja. Nije se čulo medju njimi psovke i zločinstva, obitelji nisu bile skvrnute, starost je bila štovana, svomu poglavaru bili su prikloni i poslušni. Nisu se oni bojali svoju djecu Huseinu slati na divan, da mu kadune razgovaraju, jer su mu bili odani i mogli mu povjeriti se; ali i on im je bio dobar, štovao im je obiteljsku čast i štedio ih po mogućnosti. A što danas nije tako, već sve naopako, nije tomu kriv puk. —

Crkva sv. Kate ukusno je sazidana, oltari umjetnički izradjeni, sve je u njoj liepo. Dok je ona imala uz dobra vremena i dobrih njegovateljah, bila je medju najljepšimi u biskupiji, a sada je dosta i dosta zanemarena. Stoji doduše nad ulazom u nju „Renovata anno 1847.“ t. j. samo s polja zid izpravljen i okrečen je bio, a što se drugoga tiče i iz nutra, zna se za sigurno, da je poslje 50 godinah jedvimice ove godine glavni žrtvenik sv. Kate nastojanjem sadašnjega gosp. župnika vrlo liepo popravljen.

Njekadašnja župna i dosta liepa crkvica sv. Stjepana u sadanjem groblju, ta jedina kršćanska starina u Niemcih, koja je bolje ocjenjivanje zaslužila, obita je i skoro da se ruši. — Bilo je i ima još u Niemcih pobožnih kršćanah, koji su za opravljenje ote crkvice njeku svotu već pokojnomu župniku položili i pripravni su vazda pripomoći; pa kako to, da ništa nebiva? — Tko šuti, pametno govori, veli poslovica; a nisam uprav željan, da me gudalom po prstih tuku, jer sam i onako slabučak, pa bi mi i oto naškodilo.

To je u kratko poviest njemačke župe, kojom nenamjeravam ništa ino, nego obodriti svoju jednorodnu braću i svećenike, da isto učine s drugimi. Kamo sreće, da se svaki trsi proučiti starinu povjerene si crkve i stada, te poznajući jim prvobitni značaj i mahne, na njihovo duševno blagostanje djelovati. Samo u dobrom spoznanju prošlosti leži pravo poznanje sadašnjosti i poluga k boljoj budućnosti. Za iskrena svećenika i rodoljuba morala bi to biti sviestna stvar. Da svaki opiše znamenitosti i poviest svoje župe, koliko blago i napredak bio bi to za crkvenu poviest naše do-

Digitized by Google

movine! Čuo sam, da se naši neutrudivi Zagrebčani i za to brine. Ako je tako, Bog jim platio! a dala jim njegova sveta milost stalnost i uztrajnost, spojenu s najiskrenijom ljubavju roda i vjere. Ako-li nije, braćo doba je! Svi složno, tko što: zrno do zrna pogača, kamen do kamena palača.

Ferdo Filipović.

Dopisi.

Iz kotara moslavačkoga dne 3. Kolovoza 1860. Već je i vrieme jedared: ovako običaju ljudi kazati, kad se što sbilo, na što su oni dugo čekali. Ovako bi mogao i katolički naš list kazati, da je već i vrieme jedared, kad bi kakvi dopis iz kotara moslavačkoga dobio; budući, kako od drugih, tako i od ovdješnjih katolikah mogao bi se za cielo nadati pa ma i kakvomu dopisu. Dakle: već je i vrieme jedared, da se od ovud nješto u katoličkom listu objavi; — nu i tomu je već jedared vrieme, da se ono sbilo, što se u njem sada objavljuje, — a to je: položenje temeljnoga kamena za iznova podići se imajuću župnu crkvu u Vrtlinskoj, — i položenje temeljnoga kamena za novu sgradu pučke učione u Osekovu. Nu i bilo to u zamjeru, što se s ovim jednim i drugim tako dugo odvlačilo, — neka ipak bude prijatno, što se liepom i bogoljubnom svečanostju obodvoje obavilo. Dne 24. Srpnja t. g. okolo 10 satih prije podne sakupi se množina pobožnih domaćih i susjednih župljanah kod stare župne crkve u Vrtlinskoj, te kad svećenstvo, ovo u broju apoštolskom, službeno odjeveno iz župničkoga stana s dotičnim vojenim, podobro zastupanim poglavarstvom u crkvu stupi, nagnu i sviet, što ga je moglo stati u nutar. Tada mjestni župnik g. Mio Blažur reče sv. misu, i svi se Višnjemu pomole, da svoj sveti blagoslov vrhu djela, koje se imade začeti, izlijati udostoji; po dovršenoj ovoj molitvi uputiše se svi pohodno do mjesta, gdje će se nova crkva graditi. Milo je bilo gledati, kakvom pobožnostju išlo se k željnomu mjestu, — nu još milije bilo je slušati, kakvom pouzdanostju zazivaše se Kraljica nebeska, za da ona kod Boga dobar uspjeh početomu djelu izprosi. Došavši na opredieljeno mjesto staviše se svi u red, a velečastni kotara moslavačkoga podarcidjakon, g. Ivan Miković, koj je to službovanje obaviti imao, preuze najprije rieč o svrsi toga čina i pobožnosti, pa kad je na kratko to razložio, svekolike opomenu, neka svoje molitve slože s molitvami crkve, i Božju pomoć kod gradjenja ove Gospodnje kuće neka zamole, da nebudu bezuspješno radili gradeć kuću, ako ju Gospod gradio nebude; već da njegovom pomoćju sagrade stan njemu povoljan, stan takvi, gdje će se u vječna vremena služba Božja Višnjemu na slavu, svetim njegovim na čast, svim pako nam na korist duše i tiela obavljati. Zatim počelo se propisanimi molitvami i obredi blagoslivanje temeljnoga kamena, koj uz tutnjavu topovah u temelj bi položen; a puk blagoslivajuć visoku vladu, koja je k tomu najviše milostivo doprinela, priašnjim redom vrati se u župnu crkvu, te zahvali Bogu na izkazanoj ovoj velikoj milosti.

Malo postojalo vrieme, al eto ti opet druge slične svečanosti. Jučer t. j. 2. Kolovoza imao se temeljni kamen položiti novoj školskoj sgradi u Osekovu. Svi u kotaru moslavačkom odličniji ljudi sakupiše se na rečeno mjesto, školska i ina župna mladež bi dobrano zastupana, nu odraslih župljanah, žalibog bijaše malo. Istim redom, kao i u Vrtlinskoj, išlo se u crkvu, mjestni župnik g. Fabian Pikia odsluži sv. misu, iz crkve pjevajuć nabožne pjesme išlo se na mjesto, gdje će se školska sgrada praviti, pa i tu prenapomenuti vel. gosp. podarcidjakon Ivan Miković, kao kotarski učionah nadziratelj, preuze govoriti o silnoj potrebi i velikoj koristi učionah, te blagoslovi temeljni kamen, kojega poglaviti gospodin c. k. kot. predstojnik Josip Tomašić uz pucnjavu mužarah u temelj položi. Svi se tada povratiše opet u crkvu, i Višnjemu se na podieljenih darovih sniženo zahvališe. — I tako se dve liepe i bogoljubne svečanosti u kotaru moslavačkom svršiše; pa moglo bi se dogoditi, da za kratko vrieme opet ovakvi dopis dobijete, budući se na Voloderu crkva i škola, a u Jelenskoj škola podići imade; nu ipak me je strah, da će se možebit morati dopis o toj stvari, kao i ovaj, početi riečmi: Već je i vrieme jedared.

Iz Turske. Čitatelji ovoga lista rado čitaju viesti iz Turske; ali kad ovaj dopis uzčitaju, nesumnjam, da im se neće srdce uzdrmati i koža naježuriti, videći toliko okrutničtvo tursko i stradanje svoje jednovjerne braće. Čitali ste u 15. broju ove godine, kako se nadaju Muhamedanci polag svojega proročanstva dospjet do Rima i Zlatnoga Praga. Evo nješto im se poče izpunjavati, (naopako po njih, ako Bog dá!) naime da će katolička vjera propasti sa svim, dočim počeše pogani Druzi udarati najpre na Libanu i u Bajrutu na kršćane, gdje su neizkazana zla počinili i na hiljade kršćanah izsjekli; zatim poslie u Damasku isti Druzi zajedno s carskom vojskom udare na varoš, upale ju, te je tri dana i tri noći gorila, 6000 kućah izgorilo, a| žiteljem od raznih vjeroizpoviedanjah ubijenim ni broja se nezna. Konzulati europejski svi osim englezkoga i pruskoga u pepeo su okrenuti, a samostan franciškanski s 8 redovnikah, četiri biskupa, dva katolička i dva grčka, 200 svećenikah palo je žrtvom biesnih Druzah i Muhamedanacah za ovoga mrcvarenja u Siriji. Tud je plač i jauk bio veći, nego kad je okrutni Irud dao sjeći malu dječicu, da bi medju njom i novorodjenoga Isusa zaklati mogao. Još ni to nebi dosta nezasitnim krvopijam; evo podjoše nadalje u Jafu i tamo mrcvare nesretne kršćane. Druzi, to je narod neznabožki i stanuje na planini Libanu, a pod planinom Maroniti katolici, koji su čuli, da

Digitized by Google

se na nje spremaju neznabožci, pak se stanu i oni na odpor pripravljati, ali im turska vlast smete, govoreći, da se ništa neboje: „mi vam jamčimo.“ Pa nesamo što ih je tako prevario onomjestni gubernator u Bajrutu, nego ih još i razoruža i otme svu spravu bojnu, koju su bili pripravili, kao i svako oružje, i tako zaglavi biedni narod goloruk. Sva je prilika, da će se ovo mrcvarenje po svoj Palestini razprostraniti, jer još nije prispjela vojska europejska, koja ima posredovati. — Sretni ste vi, braćo katolici! po drugih državah. Bar vas nitko nesmeta u molitvi, i prosto vam je do sitosti se namoliti Bogu, kad vas kakva napast snajde. A mi smo biedni i nesretni podanici sultanovi, budući lišeni svake obrane i utjehe ljudske. Jedino nam je ufanje Bog i naš mili vjerozakon, pak nam ga uzprkos vladah kršćanskih, budući se ove od njeko vrieme počeše za nas zauzimati, nedaju obdržavati, već nas sbog istoga zazlobiše gorje nego igda prije. Što se brže nadamo spasenju, to veće očajavamo i drhćemo u strahu dan i noć sprovadjajuć, da nas nesretni udes nepostigne amo u europskoj Turskoj, kao i onu našu braću u Siriji i Palestini. To će pako biti osobito čudo, ako što nepočmu i ovamo razjareni Turci, budući kažu: da što god je njim zla i težkoće od vlade, to su sve djauri prouzročili, dakle nje treba najpre iztriebiti, pa onda sultana i sve veće činovnike, te zavesti na novo janjičarstvo. Eto braćo kršćani! što se za nas u Turskoj kuje! Znam, u što se svi ufate kao i sàm, u providnost Božju. Doisto se niste prevarili. Ah! mi bi tek onda sretni bili, kad bi ono, što riečju izpoviedamo, naime našu svetu vjeru, i djelom pokazati mogli, pa smo spremni, ako dojde do potrebe, za nju i krv svoju proliti. Zato se neplašite braćo, ostat će slavodobitna crkva katolička i naša vjera; znate, da je krv mučenikah sjeme kršćanstva. U svemu se podložimo volji Božjoj, pak slobodno i spokojno počivajmo. A ja, koj vam ovo pišem, baš sam u najvećoj opasnosti, jer su mnogo put već pokušavali nas sjeći, pak im neizpade do sad za rukom; a ako najposlie gadno dielo to izvedu, spomenite se barem moje duše u molitvah.

Viestnik.

Iz Zagreba. Presvietli gospodin posvećeni biskup likopoljski i veliki prepošt kaptola zagrebačkoga, Ivan Kralj, zaputio se je u nedjelju u kotar bjelovarski, da tamo dieli svetotajstvo potvrdjenja. Iz kotara bjelovarskoga krenut će presvietli gospodin biskup u istom svetom poslu u okružje požežko.

— Iz tiskanoga u hrvatskom jeziku izvjestja o klobštarskih učionah kod milosrdnih sestarah za godinu $18^{59}/_{60}$. doznajemo, da je iste godine dva tečaja djevojačke preparandije polazila 21 učenica; a u četiri razreda djevojačke glavne učione bilo 213, u nutarnjoj učioni 51, a u opetovnicah 143 — ukupno 407 učenicah.

Iz Badenske. Mjesece i mjesece trube jur časopisi crkvenih protivnikah po svoj zemlji krupnu laž, da su tobože poklonice badenskoga svećenstva, podnešene nadbiskupu freiburžkomu, skrojene na mjeru, načinjenu u nadbiskupovu dvoru, a evo dne 23. Srpnja u 12 satih sabraše se tri stotine povjerenikah od badenskoga duhovničtva u crkvu sela Appenweier, te pred žrtvenikom izrekoše obranu proti onoj laži, a ujedno i opomenu, neka se više nekuju crkvino učiteljstvo grdeći zakoni. Obrana je izišla jur u Herderovoj tiskarni pod naslovom: „Erklärung der katholischen Geistlichkeit in Baden.“ Ima na osam stranah u četvrtini razsudu šest zakonskih predlogah, dokazuje, da vieće državno neima prava odlučivati u crkvenih stvarih, i veli još, da je svaki svećenik pripravan ovršivati misničkom zakletvom preuzete dužnosti, pa bilo i pretrpljeti sve kazni „iznimnih zakonah.“ Odbor je još istu večer donio izjavu svećenstva, a s njim i svega katoličkoga puka velikomu vojvodi, koj pridesiv se baš u željezničkoj postaji kod Appenweiera mogaše i sam biti vidok, kako rado iz dalekih krajevah dohrli svećenik, da sa svojim bratom s drugoga kraja brani žrtvenik. Skupština vladaše se liepo i ozbiljno, kako i dolikuje toj stvari, a poslie tri sata raznesoše ju željeznička kola kući. „St. Volksblastt“ javlja o toj skupštini ovo: Danas u podne poče ovdje u crkvi zazivom sv. Duha prije jur oglašena skupština badenskoga katoličkoga svećenstva, a na nju dojdu preko tri stotine duhovnikah, i od zemaljskoga vladara jedan povjerenik iz Offenburga. Nečuje se, da su skupštine (protestantske) u Durlachu i Bruchsalu bile nadzirane od policije. Skupština se držaše liepo i ozbiljno kako treba; govorah nebijaše, samo se je proštilo s propovjedaonice tiskano pismo, i skupština upitala: da-li pristaje nanj? na što se podpisivahu po redu. Izjava podpisana je dva puta — jedna za vojvodu, a druga za nadbiskupa. Sve minu tako, kano da svi bijahu jedno tielo i jedna duša. Nevidje se tudier ni traga tobožnjoj neslozi medju mladjimi i starijimi svećenici, kako iznese „Schwäbischer Merkur;“ jer svi imahu na pameti, da se radi o prvom dobru katoličke crkve u Badenskoj. Za podpisivanja biše pročitana pisma na državni ministerij i na obje komore, i nje podpisaše prisutni nadbiskupski dekani u ime svojih kaptolah. Poslie skupštine jedni odoše s povozom, a drugi se malo okriepiše objedom. Budući naša zemlja oduga, a uz to se svaki nemože otrći od posla, nedojdoše mnogi svećenici na ovaj dan (ponedjeljak), to se sad raznosi pismo okolo, te će ga valjda svi podpisati. Odbor od četiri dekana ode poslie skupštine u Karlsruhe, da preda izjavu podpisanu nj. visosti velikomu vojvodi, koj je danas u jutro baš u putnoj postaji srio skupštinare. Budući da je bio u gradjanskoj odjeći, malo ga je tko prepoznao, i već onda, kad je sio na kola, da krene u Karlsruhe, proču se, da je on tudier.

Izjava razjasnjuje predložene zakonske osnove, a osobito o onoj, kojom se osjeca kazan zlorabe u duhovnoj

Digitized by Google

službi, besjedi u kratko ali valjano: „Uvršćenjem iznimnoga zakona u §. 686. kaznenoga zakonika uvršten je nadbiskup i njegovo svećenstvo u red tamničarah, žandarah, redarah i drugih, koji imadu krivce zatvarati, stražiti ili pratiti. Ima-li tu dužna obzira, i pazi-li se na političku čednost, o tom neka sude drugi pravi ljudi. Malo samo treba oštra uma i vida, pa će svatko vidjeti unapried nesretne smutnje, koje bi prouzročio takov kazneni zakon. Istina, i druge države izdaše takovih zakonah proti tobožnjoj zlorabi duhovne službe; nu nijedan nije tako strog, a svaki jasniji i sigurniji od ovoga. Svi takovi zakoni izdani su u državah, gdje je jur konkordatom priznana sloboda crkvi i povlastice njezinim častnikom, i u kojih nije dao stari običaj i duh posvema katoličkoga puka, da prodre ta kuga; ili su izdani u vrieme, kad bijaše zatrgnuta državljanska sloboda. Mnogi opet izidoše od samovoljne ili prevratne gospode, ili iz vjerozakonske mržnje, pa se valjda vlada velikoga vojvode neće na to opozivati.“

Sav sud u izjavi izrečen o zakonskih osnovah jest ovaj: „Mi nemožemo na nikakov način u predloženih osnovah da smatramo čvrst temelj za uredbu crkvenih stvarih; mi vidimo, da će po ovih mrtvih odlukah, kad dodje to toga, da se uvedu, širom biti otvorena vrata ma i velikim smetnjam; vidimo, da se ukidaju pravice nikle iz prijašnjih razpravah, odobrene crkvom i državom, te od mnogo godinah utvrdjene netaknutim običajem; vidimo, da će za točke, sbog kojih je prije bilo svadje, opet biti govora i borbe. Zato velimo sa žalošću: da se jezgra ugovora nije, kako bi moralo biti, ovršila, i da obećanje zemaljskoga gospodara nije izpunjeno.“

Završaj izjave glasi: „Mi smo odnošaj katoličkoga svećenstva u velikoj vojvodini Badenskoj prema crkvenim poslom opisali po duši, izjavili mu misao i volju, te bez straha očito zauzeli se za svetinju ugovorah, za pravice narodnim i državnim pravom ujamčene katoličkoj crkvi u Badenskoj, te za jednakost u zakonu; ogradismo se još proti zaključkom po vjeri mješovitih sborovah u crkvenih stvarih, i proti iznimkam u zakonu, bile kakve god vrsti.“

„Kao vjerni podanici velikoga vojvode i dobri državljani obdržavati ćemo sdušno sve zakone i sve naredbe, koje vlada u svojoj struci zakonitim putem izda. Ali crkva, osim što iz nutra ima svetinju vjere, ima osobito i vanjsko pravno područje, nepovredivo kano i državino, i po tom svoj slobodan i neodvisan djelokrug, kako joj zahtieva glavna svrha, a dan joj je od višnje ruke, potvrdjen Božjim zakonom i povjestničkim razvitkom. U tom krugu slobodne uprave, u okrugu crkvenoga prava jesmo mi duhovnici po svem širokom svietu pod svojimi crkvenimi glavari, pod biskupi, pod papom i crkvenimi zakoni. U velikoj vojvodini Badenskoj čame duhovnici medju obje oblasti; jer dojde-li do prepirke, pa se uzpokoriš jednoj, kazniti će te druga. To je dakako vrlo težko; ali u crkvenih stvarih neima smetnje, što da se radi; jer u tom ima se vršiti jedino volja crkvina. Mi svi položismo misničku zakletvu, pa nikakova tegoba, nikakova prietnja ni šteta nesmie nasnagnati, da prekršimo zakletvu, i mi ćemo, ako od potrebe bude, kazan iznimnoga zakona pretrpljeti, ali u svih crkvenih stvarih prečastnomu nadbiskupu kao svomu glavaru izkazivati zakonitu pokornost.“

„Skoro u svih državah naše velike otačbine dane su ili po ustanovah ili po ugovorih katoličkoj crkvi lagodne pravice, osnovane na njezinu ustroju; za takove se borimo i mi u velikoj vojvodini Badenskoj, borimo se dakle za obranu pravah svekolike svete katoličke crkve. Ako se mi ponosimo, što kano svećenici ovršujemo ove dužnosti, to mi jamčimo, da smo i kano državljani ove države i kano sinovi velike otačbine za red i pravo, za pravu slobodu i poštenje njemačkih državah.“

„Pomirenje države sa crkvom pozdravismo veselo i sa zahvalom; a sad, tek što projde njekoliko mjesecih, moramo da u Boga prosimo milost, neka Badensku sačuva novih razdorah i opasnih spletakah. Stigne-li nas pako nesreća, to se neće svaliti krivnja na one, koji zahtievaju nazad svoje pravice, koji svetinju svečana ugovora priznaju i štuju, te su vjerni zakletvi, kojom se zakleše kano misnici i skrbnici dušah. Krivnja budi na onih, koji u ugovoru od 28. Lipnja težkom mukom napravljeni mir smutiše, te nemareć za pravo ni pravicu prevrnuše plemenite namjere vladareve.“

Iz Rima. Passaljino djelo jur je u knjigarah na prodaju, a stoji 50 bajokah (1 f. 15 kr.). Kako je znano, glasoviti taj učenjak nije više u družbi Isusovoj. Knjiga oprovrgava sumo spis: „Papa i kongres,“ kako sam pisac veli, na neobičan način. Knjiga je preobilata na školskih dokaznicah, drugčije vrlo dobra. Novoga neima u njoj ništa. Osobite predloge, na kojih snuje, jesu, da vremenita papina vlast, ako i nije neobhodno potrebita crkvenoj glavi, a to da je dielom t. j. u sadanjem razmjeru europske zadruge. Crkvena država da ravno nije užitno dobro, pravo pojmeć rieč; ali ipak „neima dvojbe, van ako bi sa smutnjom i velikom krivicom, da po pravu upada u veće izobćenje (Gl. II., sjed. XXII. trid. sab.) on ili oni, koji bi ili sve ili ga samo dio posvojio.“

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Premješteni su duh. pomoćnici: g. Rok Vučevac iz Daruvara u Klošter, g. Josip Turković iz Jastrebarske u Petrovinu, g. Zvrhek Mato iz Dolnje Stubice u Kutinu, g. Josip Fučec iz Gradca na Brege, g. Ivan Stepić iz Petrinje u Trnoviticu, g. Janko Mikulić iz Gorah u Petrinju, g. Petar Bajsić iz Zajezde u Dolnju Stubicu. — Namješteni su za duh. pomoćnike novomisnici: g. Mio Bešvir u Dubravu, g. Ignac Čanjuga u Gradec, g. Stjepan Margetić u Jastrebarsku, g. Skender Mlinarić u Orehovec kod Križevca, g. Adolf Petak u Sv. Mariju u Medjumurju, g. Janko Temšić u Suboticu, g. Stjepan Vuković u Sisak.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 34. U ČETVRTAK 23. KOLOVOZA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Pjevanje i glasba u crkvi.

Od *Ljud. S. Bažanina*

(Dalje.)

Jošte jedan primjer; za obraniti istinu ništa nije suvišno.

„Na Rieci bje, gdje nedavno, neznam ni sám kom prigodom, bismo pozvani na podobnu sv. misu. Jur njekoliko danah prije raznio se glas po gradu, da će se pjevati nova misu od tamošnjega meštra J. Zaitza. Lahko se sjetite, kako nam se duša napela, dà u crkvi komešala naša misao medju pobožnostju i očekivanjem. Zazvone, svećenstvo poizadje, i do mala izza velika šuma počne glasba na pjevalištu. Prvi nas skladovi zanesu, ali tješi se tiem, da će izza kratkoga početka biti ljepši svršetak. Nù čim dalje, tim gore! Često morasmo se obzirati na sv. obrede pred našima očima služene, nebi-li se sjetili, da smo u Božjem hramu: glasba udarala na kazalište! Po kojoj sceni — tako bo moramo prozvati pojedine česti ove glasbe — htjedoše noge poskočiti, dà snadje nas napast onoj slavnoj pjevačici bacit vienac na pozorište. I da nebi čega manjkalo kod ote naružene Božje službe, slušasmo s pjevališta glasni „brava!“ što je ona od zanešenikah slavnomu meštru ravnih dobila, čim se je dàkako pobožnost veoma umnožavala! Uzdahnuh i pomislih na svoje uboge, prostosrdačne i prostodušne Slovjence. Vaj! tko se toga dana više molio: pretjerani Talijan, ili srdačni Slovjen? Sva sreća, što nas potrzavaše predigra izvanredna orguljaša g. Lžičaŕa iz naše bludnje, te je bila tako potješljiva oaza u toj pustinji pišćalnih i vodenih glasovah. Možemo s ponosom reći, da gdje je što liepe glasbe, to je od Čeha [1]).“ Ovu misu, o kojoj dopisnik govori, rešetao je i ovdašnji list „Eco di Fiume;“ u malo reče o njenom umnom glasbenom slogu, al da podnipošto nije za crkvu.

Tko sva ova proumi, upamtiti će bezdvojbeno silnu korist visokocienjene naredbe senjskoga ordinariata, koja prieku zloporabu glasbe i pjevanja u crkvi, a groznu tu spačku krši te umara. Javni listovi iz raznih stranah donose vesele glasove, te uzhitno slave preuzvišenoga pastira barona Mirka Ožegoviča, kažu na plodni objam, a veličinu, vriednost i blage posljedice važne i spomenive te odluke. Njetko objelodani jurve u 28. i 29. ljetošnjem broju ovoga lista svu krasnu uspremu, a meni nepreostaje ovdje, nego udariti u slogu sa svimi dopisnici njemačkih i naših listovah, koji prosboriše u tom obziru, da je slavni ordinariat u istinu, imenovavši g. Edu Lžičaŕa za razsudnika ol censora glasbe i pjevanja svih crkvah na Rieci, upravo nuždni priliek pružio, inače izrodjeno u nas pjevanje crkovno i glasba promašila bi bila i najzadnju crkvenu kajdu. Srećni taj izbor mogao bi ja potvrditi izbrojivši te razsudivši plemenite i riedke sposobnosti glasbene umjeće, najmre crkvene, pomenutoga g. Lžičaŕa, nadodavši njegve sastavke izvorne, pune duha crkvenoga, koji riedkim načinom pritežu čovjeka, molećega kršćanina na pobožnost, nabožnost i poniznost u hramu Božjem, objavivši razsudu glasovitoga upravitelja crkvenoga lika Vjekoslava Hniličke u Oust' nad Orlici o novih misah, koje g. Lžičaŕ tamámo po duhu latinskoga sloga, a strogo po upravi crkvene glasbe dično sastavio; nù zalih bi mi bio posao, pošto različne novine sve oglasiše i do ciljka opisaše.

Ovakove će trudove Bog vazda blagosloviti; uzalud će biti svi napori protivnikah takova nabožnoga nastojanja. A tko bi se opro tomu poslu, tomu prevažnomu rádu? Neznanstvo, nestašica na-

[1]) Dalibor čislo 19. str. 151. Z Podrávíny g. 1859.

Digitized by Google

božne umjeće, posmúrnost i nesciena pram cvjetajućem umotvoru; to su ti izročiti, naduti dvornici nazadovanja i trule stojnice. Ljudi će napredka take grdobne prečbe prezirati, a takve patuljke požaliti; oni će veselo koraknuti, i u drago i u milo pohrliti za onimi, koji sve trude pregoriše, kako bi „sancta sancte“ opravljali. Stjepan Lück, kanonik i upravitelj crkvenoga pjevališta u Treviru, vriedni urednik lika g. Krenn, neumrli Mettenleiter i nebrojena ostala lica, uz neutrudnu našu česku braću, koji, rodjeni glasbe umjetnici, nikad u crkvu neunose, što crkveno nije, to su ljudi prevelike ciene! Dospješe mi do ruke — nek bude rečeno za primjer — predigre (praeludia) pomenutoga g. Hniličke; taj oglašen cievnikorudnik a uzveličen sazdatelj, čije dvie pogudnice u Pragu silnim pleskanjem i pohvalom bjehu odobrene, pozivlje se tvrdo na pjesmovnik crkveni; što u njem nije, to Hnilička po cievniku netraži. Ovo su pazitelji i branitelji crkvene glasbe, taki su dà pravi sinovi crkve. Tko se u crkvi, tvrdim, odsvetne pjesme ol glasbe iznieti usudi, taj nezna, što je crkva; „denn Andacht“ kako Herder kaže „ist die höchste Summe der Kirchenmusik, heilige, himmlische Harmonie, Ergebung und Freude.“ [1])

Svi se slažu — i to po razlogu — da crkvena glasba bude „musica vocalis,“ to jest takova, kojoj za romoniti temelj vazda uzbude lični sklad. Tà što je crkvena glasba, ako ne uživotvorena glasba kao nabožno bogoštovje, podpomagala ona bogoštovje u pjesmi, ol služila ona za uzveličenje bogoštovnih obredah. Čista, sveta, crkvena nek bude glasba, nek izlazi od srca kano znak ljubavi i pobožnosti, odsvetna, svjetska zametjuć, a izvanjska preziruć. Prostota, stavnost, dostojnost i kriepost, to su oznaci prave crkovne glasbe. Lik indi nek ostane temelj svete glasbe; jer občina nek pjeva, a kadno su dvojica ol trojica skupa, tad sačinjavaju s cielim kršćanstvom na zemlji jednu občinu. Napjevi dakle, dvopjevi, tropjevi, četveropjevi itd. nisu poglaviti dio crkvene glasbe, mà i u crkvi se izvodili. Jedino putem lika — u prostranom smislu — stići se može do gibanja, do ćućenja onoga, što ova vrst glasbe zahtieva. Duboka poniznost, il da reknem, uništenje samoga sebe pred Bogom, poticanje k utjehi, nadi i radosti, uzhit vjere, ufanja, uzdanje i blagoslov, evo krasna i krepka ploda lične crkvene glasbe. Može-li dakle crkvena glasba dramatička biti? Okanite se ovake grdobe, jer bi ta glasba sasma svoju svetu svrhu promašila. Najmre: „Et nunc ad vos mandatum hoc, o sacerdotes. Si nolueritis audire, et si nolueritis ponere super cor, ut detis gloriam nomini meo, ait Dominus exercituum, mittam in vos egestatem, et maledicam benedictionibus vestris, et maledicam illis, quoniam non posuistis super cor.“ [1]) Sveti glas iz neba stiže; taj je Božji, a ne ljudski; jao i naopako, kadno se ukaže, za da se pokaže u glumničkoj odori. Napjev, duett, terzett itd., koji osamljen titra, svaka slovka, kojom umjetnik prosbori, za da se oslavi, šteti utisak cjelokupnosti, i postane nesnosiva svakomu čistu i tamnu ćućenju. Dramatička dakle i crkvena glasba bitno se razlikuju. Nekaže se ipak tim, nek jedna drugu bježi, mrzi; jer one jesu i ostaju, akoprem nejednake, sestre. Herder kaže, a s njim se slaže ne malen broj, da se je iz crkvene morala poroditi dramatička glasba, kano kod Grkah iz lika i dithyrambah prsnù sjenžalovna. Naravnim načinom podigla se dramatička glasba izvan svetosti tamo, gdje u hramu Božjem nikad prispjeti nemogaše. Ona je morala predstavljeni čin slieditì, upravljati ga, izrazit ga, morala je igrati se, smijati se, pojedine značaje oličiti, a to sve nespada medju crkvene zidove, to sve daleko ima biti od crkvene glasbe; ova bi se bila okužila, pruživši ruku za griešnom jabukom. Al zato joj ostade tim sigurnije stablo života: čisto, sveobće ganutje. Glumnička indi glasba, kadno bi htjela više na srce, nego na oko i uho čovječje djelovati, morala bi posegnuti za listjem i cviećem rečenoga stabla.

Jošte preostaje napomenuti silnu pogrešku njekojih pojacah, koju bi morale ovlaštene osobe ostraniti, t. j. da mnogi pjevaju, a nerazume što. Kako nakazan i ukoran je takav pojav, svatko znade. Izprazna grgotanja, potres i skakucanje glasa, to nevještaka presaneti, al znaoca svrne od pobožnosti. „Pojac nek pjeva“ veli sv. Jerolim „da se rieči, koje se pjevaju, više dopadnu, nego-li glas pjevača [2]).“ A bi-li tko vjerovao, da imade organistah, koji se uztumare po cievniku kano kučka po mlječari; koji „Gloria“ ol „Credo“ u njekoliko riečih izbruse; koji „Te Deum“ i bez „Te ergo quaesumus“ popreću; kojim je crkva grka, i da nebi trbuha bilo, nebi jih dva jarma u nju uvukla; koji se uz cievnik i bunovni posjednu. Ovakovih kljucalah, babovićah i bagrovićah sijaset u zao čas imade; ovim: živ mi Todor, da se čini govor; al bi se moglo, dapače i moralo takovim reći: ako neće nećo, a ono će hoćo; pa s njimi u vrkeš, a ne u crkvu. —

Pjevanje i cievnik, to su dva brata — molim samo ne po sadanjem primjeru; što dosele

[1]) Herder über Bild, Dichtung und Fabel 7. B. pag. 84.

[1]) Mal. II, 1. 2.
[2]) In Epist. ad Ephes. cap. 5.

Digitized by Google

napomenusmo, većinom proteže se na pjevanje; sad koju i o cievniku, kano pomagaču pjevanja.

Wetzer navodi [1]) njeka organa hydraulica, što je po Tertullianu izumio Archimedes, a po Suetonu bi ljubimac cara Nerona. Zrak bijaše u cievi tjeran uz vodenu silu. Organa pneumatica, gdje mieh poslovaše, bijahu u crkvu upeljana. O toj vrsti cievnika govori sv. Augustin i Cassiodor; nù muče o porabi toga nastroja u crkvi. U Njemačkoj i Francuzkoj nebje cievnik poznat, dok ga bizantinski car Konstantin Kopronym nedarovà g. 757. Pipinu. Mnogo veći bijaše cievnik, koga car Konstantin Mihael posla Karlu Velikomu, i koji prispje u Akvisgran. U istu horu i Italija upozna se s cievnikom [2]). Jurve g. 1242. govori sabor o cievniku, kano nastroju sasma crkvenu [3]). Svjetovni al lahkoumni umjetnici počeše u brzo svoje izume na cievniku izlagati, te po njem basati tako, da je sabor trid. jurve navedenu odluku u 22. sjednici izdao, a Benedikt XIV. g. 1749. biskupom brižno naložio, neka gone svaku nespretnu i nedostojnu glasba. I zaisto neima ti nastroja, oko kojega bi bili krpioci i bljutavci kano čivuti u avri uzavreli, kako uz siromaški cievnik. Ali kad se svrsi shodno cievnik upotrebi, tad mu pristoji vienac, koj mu splete Wessenberg [4])

Cievnik sám nesvira, to i neznanović znade; ele da bi oživio, koliko bi u zmišljalah i nadrimeštarah krvavih glavah bilo! koliko bi modrićah „principali“ (praestantes) razdielili! — U istinu mnogi orguljaši vriede prikor radi iznenadnih i nespravnih sastavakah, radi neznatnih ol ništarnih sposobnostih. Krasno je te nevaljance ošinuo njeki mjesečni spis g. 1858 [5]); s toga bi morao svjetovati, neka svi oni, koji u glasbeno-duševnom izobraženju podosta otesani nisu, kojim je mečtva jošte hrdjava i hroma, nek se uz marljivo nastojanje uzpnu do potrebitih te ruke svojstvah, te dok to nestignu, neka se samosvojno neizlažu, nego nek prionu uz umotvore Bacha, Händela, Feskobalda itd.

Cievniku zadaća jest: uzvisiti pjevanje i podjačati glasove. Novija crkvena glasba trpi mnoga sopila i strunjače (strunene nastroje). Najkrepčije, što umjeća izumiti može, jest temeljna nabožna glasba. Ova se imade ukazati u plemenitoj prostoti; sve natjecaone vrsti, divlji prelazi, natjecaoni nastrojni solo, previjanja, izvijanja, kojimi bi htjeo koji „Virtuoso“ svoju vještinu pokazati, to sve nespada u crkvu. Oznaci crkvene glasbe nek budu vazda: stavnost, svečanost, pobožnost; jer koji su predmeti nabožnoga pjesničtva, ako ne vjera i kriepost, neumrlost duše, radost i zahvalnost radi milostih Božjih, trpljivost u boli i tuzi, pokora i žalost radi naših pogrešakah. — Ovi te ini predmeti glasbom oživu, a napjev i sklad glasovah predstave jih. Nù svi zvukovi bez pomoćne rieči ostaju tmasti učinci u duši, zato u području crkvene glasbe prednjači vazda pučko ili občinsko pjevanje s dotičnim slogom i napjevom. Veli katolički prijatelj [1]), što je potrebno uglaviti: „Uzvišeno, krasno i ganljivo postaje pučko pjevanje, kadno se shodno upravlja. Al naopako, baš ovaj način bogočastja i uzajamnoga dobra izgleda zanemario se i oružio tako, da nezidje, nego ruši. U mnogih se župah ol obćeno nepjeva, izim — možda — blagoslovne pjesme; a u njekojih predpjevači na svoju ruku iznesu pjesme i napjeve vjeri protivne, a umjetnomu uhu grdobne. Za uzbuditi u puku priklonost i brigu za pjevanje, doprinieti će mnogo pjevno vježbanje mladeži po učionah; najmre kadno se dječinski glasovi u crkvi i ostalih prilikah upotrebe. Gospoda učitelji, podučivši predpjevače i mladež školsku, prisvoje si silnih zaslugah u pučkom pjevanju; a nije dvojbe, da će oni tu žrtvu uz pomoć svojih župnikah za slavu Božju i blagi izgled iskrnjega, hitno i dobrovoljno doprinieti.“ Učitelji dà što, i ja ponavljam, oni mogu najvećma podići, njegovati, te učvrstiti pjevanje crkovno, navlastito izvan gradskih zidinah; al u poke neima ni cvoke; tko nebi znao, tko nebi dosegao, da mu tude treba čvrstu pomoć svoga dotičnoga župnika? Tko bi se uglavio samcat oko pjevanja crkvenoga znojiti, tomu sam prinuždeu pokvariti do jezgre hatar, rekavši mu: čegrtavče, nevještače, ti nerazumješ, što će reći crkvena glasba!

Ovdje mi je na sgodu, s toga na odmet neće biti navesti njeke redke, koji se nalaze na jednom ostarjelom cievniku; dakle drevni i redci:

Nesmješ za se udarati,
Nego za sav puk sabrati.
Tvojom igrom srce gani
Nevaljano sve ostrani. —

Sve, što pjesme slog ti kaže,
S tizim cievnik nek se slaže;
Zato pjesmu čitaj, mozgaj,
Što donosi, točno poznaj. —

Da te nebi pojci smeli,
Igru pjesmom ti zameli:
Kako poje, ti udari,
To ti igru nepokvari. —

[1]) 7. Bd. pag. 824.
[2]) Ughelli Italia S. Tom. V. fol. 604 610.
[3]) Ad vallem Guidonis Harduin, Concilien. Bd. 7. col. 349.
[4]) Binterim IV. 1 S. 155.
[5]) Monatschrift für Theater und Musik, Januarheft 1858.

[1]) Kath. Wahrheitsfreund 1855. Nr. 30.

Digitized by Google

Ele ovakav bi se napis htio i na novih cievnicih, da ga orguljaši ugledaju prvlje nego započmu crkvenu pjesan sprovadjati. A što može pri službi Božjoj uzvisiti pjevanje, ako ne igra po duhu redakah ubilježenih? Što može pako zabuniti, dà nesnosno učiniti pjevanje, ako ne brenkanje i posadanjene, iz spjevoigrah i svjetskih napjevah izvedene predigre? Svagdje nemože umotvorno igranje, najmre po selih, pjevanje podpomagati; usuprot za prostu nabožnu, stavnu i čistu igru, koja pjevanje uzdiže, a pobožnost promiče, nije samo zadosta vještina i umjeća igrača. Točna pazka na glavna glasbena pravila, najvećma ličnoga pjevanja — od kojega daleko nek bude svak bujni nakit, skladna zatezanja, mrzki zapleti, dosadna obletanja, i sirova divlja lupa — obzir na: Nesmieš za se udarati.. kano i misao: Ovdje je služba Božja, a ne ljudski posao, koji plazi i teži za slavom i pohvalom: ovo su tri načina, kojimi se može stići dobra, ugodna, koristna i spasonosna igra.

(Konac će sliediti.)

Svetkovine u Londonu.

„Svetkovine u Londonu!“ Ove su dvie riečce same po sebi nedužne; ali ipak nikad veće opreke, nego što je medju njimi. Kako bi London svetkovao? kako bi dva i po milijuna ljudih mirovalo? tko bi zapovjedio buci, kojom se izlieva promet sa svega svieta, da stane, kano Jozui sunce? Neima pod nebom sile, koja bi bilo dobrom ili zlom utišala strast i pohlepu tolike svjetine; pa da sve i zabrani onako bjesniti za dobitkom, trebalo bi čovjeku u onom ljudskom mravinjaku skrbiti za život; a glavi, u kojoj se roje takove misli, neima počinka. Da se svi puritanski propovjednici, što jih ima na svietu, stave na glavu, nestvoriše toga čuda, da London proslavi i najveći blagdan kano drugi sviet.

Po sto i sto brodovah vrvi presjecajuć valove. Sunce izlazi i zalazi, legne uredno kao i drugdje noć, usne i narav; ali mornar nemiruje. Svaki čas mu je drag, svaki trenutak misli, da će se zagrliti sa srećom; a stotine i stotine očiuh paze, neće-li dojedriti brod s blagom iz Australije, Indije ili Kalifornije. Brodu opet neima blagdana, dok se neusidri u luci; a kad se usidri, valja mu se iztovariti, te dok to sve nemine, nepita ni kakov je dan.

Pa ipak ovaj gorostas na crkvenu svetkovinu kano da izumre. Kakva je razlika medju Herkulanom kakov bijaše dan prije, nego ga zatrpa lava, i kakav je sad, negriešimo. ako reknemo, da je tolika razlika medju Londonom u svetak i Londonom u djelatnik. U djelatnik sve vrvi i buči; a u svetak kano da je očaran, te mu se puste ulice gube u gustu maglu. To je Londoncu svetak; a imenuje ga tako zato: što u tvornicah i radionicah nevrište, nečegrtaju i necvile parni strojevi, što počivaju i dvoručni strojevi po svih pisarnah, gdje mudruju i snuju; što tvornički stališi i redovi neskaču na zapovied svoga gôse; što je pozatvorano ono 400,000 trgovinah — a toliko ima kućah u Londonu — pa se pri zatvorenih vratih ljudi igraju skrivača. Medjuto nevalja drugomu dirati u vjeru; ta navada je druga narav, pa kako djedovi, tako jim i vjerni unuci — bilo u mudrosti ili bludnji. Englezu je trgovina druga vjera.

Po velikih gradovih nedrži se ništa do svetačne odjeće, niti je stalo do toga, da se tko pokaže te povuče za sobom oči: gradjani ili bježe iz grada, ili se drže kuće, pa tako ni neima značajnoga javnoga života. Ali nigdje to tako nepada u oči kano u Londonu. Niti se tu čuje vesela družba, niti pjesma, šala i smieh, niti svirka, pače snuždena je tu ista inače svuda vesela i bodra prostota. Kućerine digle se nebu pod oblake, namrgodile se dolje na pločnik, a sve što čuješ, jest ti nagao korak gradjanina, ili zveket dostavnika. Riečju: sve bježi s ulice kano u kakvu očaranu gradu.

Sad da zavirimo u mrke londonske dvorove. Tu je istom za Londonca prava sreća i slast: sve, što je odličnijega, sakupi se kod kuće, da otac, mati i djeca barem jednom na tjedan poćute: što je svoj, što je rod. Sám Bog neka zna, kakova se liepa sna nasanja Londonac u svetak, te tudjin nebi vjerovao, kolika je sreća zanj ovaj počinak usried obitelji, koj mu sudbina ili skrb za život tako škrto odmjeri. Nije krv voda, te je i radinomu Londoncu milo biti sa svojim rodom. Englez je posve drugi doma, a posve drugi vani. Izvana se kaže u poslu i trgovini ugladjen, mio i oprezan; ali čim dirneš u njega, eto ga na te iz svoje lukave busije. Za svetinju obitelji opet tako je zauzet, da svakomu čovjeku može biti uzorom. Čovjeku se omrazi tjerati uviek jedno je jedno, a promisliv, kako je uz to Englez veoma ćutljiva i nagla srdca, shvatiti ćemo, zašto on slabo drži do istoga života.

Na svu sreću, zapovied svetkovati nedjelju, neproteže se na parobrode na rieci, na željeznike i kola, da nezapinje promet s kopnom, pa se svetkom sva svjetina slegne oko željezničkoga kolodvora, a na rieci vrvi sve od čamacah. Tu su dvie skrajnosti: grad pust a prostorije oko njega dubkom pune. Tek što se svrši služba Božja,

Digitized by Google

eto se pootvaraju nebrojene pivane i rakijane, da dadu posla onim, koji neimaju nikakove vjere; a tu se svakomu i domaćemu čovjeku mora da sgrozi i stuži srdce. Navali 200,000 izgubljena ljudstva obojega spola, i graji neima kraja; a po noći opet sva ta čeljad klati se po svetcih ulicami.

U kršćanskom gradu neda se pomisliti svetak, da se neide u crkvu. Englezka se hvali, da ondje puk ide rado u crkvu. Doduše ima crkvah množina i sve su prepune; ali u nje sve može stati jedva jedna trećina. Dvie trećine, dakle 2 milijuna uredno neidu u crkvu. Domisliv se jadu dàkako duhovnici državne crkve groze se drugoj Sodomi sa jao i pomagaj! U družtvu govori se o vjeri ovo i ono: jednomu je bogoštovje neukusno i prazno, drugomu je mračna i tiesna crkva, a treći usuprot jedva se nasluša govornika.

(Konac će sliediti.)

Dopisi.

U Ivanić-gradu 14. Kolovoza 1860. Bit će bez dvojbe Vam i štovanomu čitateljstvu Kat. lista ugodno, što hoću da Vam od ovuda objavim u njekoliko redakah obavljenu radostnu svečanost, kakovih je istinabog opisom mnogo već ustupao prostora cienjeni ovaj glasnik, ali koje su odovuda tim zanimivije, što su kod nas amo redje i važnije. Bijaše takova doček presvietloga gosp. biskupa likopoljskoga Ivana Kralja i dnevi boravljenja i naše radosti u Cirkveni, župi kotara bjelovarskoga, kamo se presvietli gospodin uputio dielit svetotajstvo potvrde. Skupilo se onamo svećenikah, nješto iz kotara ivanićkoga, a ini iz domaćega — svih do 14 osobah; a ja najmladji motrilac medju njimi svega, što je i presv. gosp. onako činilo zadovoljnim, i nam što je učinilo one dane nezaboravne, naumih preteći sve Vaše dopisnike, koji će Vas možda izvješćivat o službenom putu obće štovanoga dostojanstvenika, a ako se to neuzbude, neka se barem sazna radost, koju je s nazočnosti njegove i njegova tamo djelovanja očutio tada g. podjašprišt i domaći župnik, sakupljeno svećenstvo, nadošla otmenija lica i župljani cirkvenski i susjednih župah.

U nedjelju 12. t. m. oko 3. ure po podne sakupljao se je puk oko crkve i župnoga stana i na mjestu dočeka dobrano udaljena od crkve. Oko 4. izidosmo i mi onamo. Bijaše tuj načinjena iz granja prilična kapelica s povisokim tornjićem i liepim ulazom, a nutrašnji nakit bijaše vrlo krasan. Oko 5. ure zatutnje mužari u Sv. Ivanu, susjednoj župi, na briegu, a u našem puku nastà komešanje; svatko htjede u svoj red — za tili čas eto drug do druga, red do reda od zelene kapele do crkvenih vratah; bijaše to ljudih svetačno obučenih povorka, kakovoj sličnu vidjevah u vrieme cehovah i boljega nabožnoga duha samo u Zagrebu. Mišljahu na mjestu njeki, da se je za to onoliko svieta sgrnulo onamo, što je bila nedjelja; ali su župljani i domaći i susjedni dokazali i u ponedjeljak i utorak, da takovi neimaju pravo. Sad s jedne strane javlja nam pucnjava mužarah sretan dolaz visokoga dostojanstvenika, a s druge rek bi prizivlje ga k nam sklad cirkvenskih zvonovah, te mi u sredini mjerimo očima daljinu u prašini, u kojoj se je vijugalo njekoliko sakrivenih kočijah. Reci još „na!“ i nas presvietli g. biskup pozdravio sa: Hvaljen Isus i Marija! — klekosmo, primismo blagoslov i ustadosmo se, — i dok su se oblačili presv. g. biskup, te domaći gosp. podjašpišt Franjo Huszár, koj mu se je izvezao na susret u sv. Ivan, i još njeki s njim nadošli svećenici: takova bijaše tišina, da je čovjek čovjeku čuo tući srdce u njedrima. Ova svetačna tišina bijaše za me tudjinu u onom okružju upravo bonum omen. Vidimo ga pod nebnicom, kako je običaj, pjevajući „Benedictus,“ dvie djevojčice u bielini s bielimi vienci na glavi, bacaju pred njim cviećе iz košaricah, zvonovi nam rek bi kao orgulje podlažu, mužari još uviek izjavljuju radost, a putem drvored od brezah, misliš: u Jerusolim će novi kralj, pa što više selom — a baš je i ulica nuz put uredna — prozori cviećem i crvenimi rubci nakićeni, veselom dobrodošlicom pozdravljaju svoga gosta. U crkvi odpjevasmo „Veni sancte“ s molitvami; za tim je presv. gosp. biskup pregledao crkvene stvari i crkvu, koja glede svoje čistoće, prekrasne nove slikarije i reda može se sa svakom ogledati, i već onda očevidno zadovoljan išao je pod nebnicom u župni stan. Tu mu se za čas pokloniše svećenici i častnici, a on je govoreći o svojoj radosti i zadovoljstvu govorio i sa svakim pojedinim a sa svakim milo i ljubezno.

Sutradan preseneti nas blato i kiša, a toliko je to dàkako već po sebi neprilično svečanijega obavljanja radi, toliko se bojasmo, da neće biti ni svieta mnogo; kiša poslje prestà, a svieta se sakupi puna puncata crkva. U osam uvedosmo opet pod nebnicom presv. gosp. biskupa u crkvu, gdje je uz podvorbu svećenstva rekao sv. misu, pod kojom je sav puk — pretežniji glasovi biše ženski — pjevao pred podizanjem pjesan: „Iz dubinah vapim k tebi,“ a poslje podizanja: „Svet“ i „Marijo o mili glas“ tako ugodno, tako skladno, da je u čovjeku igralo srdce od milinja. Poslije mise propoviedao je krasnim govorom gosp. podjašprišt o svetotajstvu potvrde, štono ga taj dan poslje 18 godinah u toj župi primilo 835 dušah, a na drugi dan iz bližnjih dvijuh župah imalo primiti na 1200 potvrdjenikah. Kao što je cieli govor shodan i važan bio, tako mi se je osobito udešena vidjela evangjeoskoga angjela, koj je stavljao vodu u gibanje, da se izlieči, tko prvi nagne na nju, prispodoba dolazku biskupovu s milostmi Duha svetoga, da nadari cirkvenski puk. Poslje potvrdjenja bude u svetilištu izpit iz kršćanskoga nauka. Da je bio što god običajna, to bi o njem dosta bilo, ali tko god je na tom izpitu pomnjivo slušao, veoma se mogao nasladjivati, čuvši ne nje-

Digitized by Google

kih samo nego svih izpitavanih slobodne i vješte odgovore, koji toliko bijahu sladji, koliko su se činili, da tako reknem, kano da s nevinošću zreo već razum govoreće osobe odavaju. Njeki su samo strogo odgovarali kršćanski nauk, a ini pravo veleć razpravljahu u kratko dogmatički i historički i baš kako treba mnoga pitanja, da se je bilo čemu diviti. Rado priznajem, da je to mnogo stalo truda veleč. dotičnoga duhovnika; rád bo traži silah tjelesnih i duševnih, naporah pa i novačah — ali i neglededeć na plaću vjekovitu imade on već liepu plaću u svojih župljanih, koje si je sbilja prema srdcu i ukusu kano otac djecu odgojio. Presvietli g. biskup nadario je mnoge knjižicami, čisli, slikami, a nemogav se od zadovoljstva i dopadnosti uzpregnuti, jedno dvjema izvadi i povećih srebrnih novacah.

Neću, da budem kraći, spominjati, kako je i sutrašnji dan sliedio u duhovnom poslu, kako se je za tim po podne presv. g. biskup u povoljnom zdravju i podpunom zadovoljstvu razstavio s Cirkvenom, odišav s pratnjom svojom u Gjurgjic, nego ću — jer se iskreno radujem, videći toliko sućustvo i radost u prisutnu svećenstvu i pučanstvu — uzkliknuti pram nebu u svoje i njihovo ime: Objači i potvrdi Bože! što si djelovao u nas ovih danah u Cirkveni!

U Ivanić-gradu 15. Kol. 1860. Prema sadašnjim okolnostim veoma je shodno puk što više i što žešće nukati i vući k molitvi, u Bogu bo je jedino spas. . . Čini mi se, da je g. župnik kloštar-ivanički te misli, jer je kao prijašnje godine, tako i ljetos priredio danas na dan znamenitog proštenja u svojoj crkvi abacijalnu misu, koju je uz podvorbu mnogih svećenikah i ljetos na veću slavu Božju i bl. D. M. u nebo uznešene a na korist k njoj se utičućega puka hrvatskoga odslužio preč. gosp. kanonik štioc Petar Šatvar. Da pobožnost k bl. D. M. u našem puku još malaksala nije, osvjedočilo nas je veliko množtvo pokornikah, što su već u oči blagdana i na isti vas dan onamo grnuli. Svake je hvale dostojan čin, što se je preč. g. štioc dao u svojih starih godinah sklonuti na put, da bude ovih i iz dalekih stranah došavših ovamo pravovjernih duhovna korist i radost jošte veća. Svečanost je pomnožala prisutnost prečastne gospode kanonikah zagrebačkih Nikole Vučinovca i Andrije Jandrića. Da Bog dao i na godinu.

Viestnik.

Iz Zagreba. U subotu kano rodjen-dan nj. c. k. veličanstva služio je u prvostolnoj crkvi uzoriti gospodin kardinal i nadbiskup svečanu misu, kojoj je pribivao svjetli ban i ostalo svake struke činovničtvo, te mnogo pobožnoga puka. Poslie ambrozijanske zahvalnice pjevana je carevka. — Isto tako ovršila je nj. uzoritost licem službu Božju prije i poslie podne na Stjepanje, kojom prigodom nagrnulo je u prvostolnu crkvu sa svih stranah silno množtvo svieta.

— 17. Kolovoza 1860. Obje ovdašnje političke novine saobćile su sliedeći sastavak: Netom prije desetak danah izadje na učinjeni predlog, što ga je ovdješnje c. k. namjestničtvo kod visokoga ministarstva bogoštovja poduprlo, s uvaženjem znamenitih razlogah u istom predlogu navedenih, od previšnjega mjesta dozvola, da se ovdješnji plemićki konvikt ujedno s crkvom sv. Katarine preda upravi ježuvitskoga reda, tako ipak, da se toli dotični zakladni imutak, kao i naukovni sustav i narodni jezik sačuva čitav i nepovriedjen.

Ovaj dogodjaj čini se, da je na njeku stran zagrebačkoga občinstva nepovoljno djelovao, te se o toj naredbi govorka gdješto zabrinuto i bojazno, kao da bi to moglo nahuditi razvitku slavenske narodnosti, ili u obće odgojivanju naše omladine.

Ništanemanje uvierit će se svaki nepristranac, kako je ništetan ovaj strah, čim se uputi o povodu i svrsi ove naredbe. Obćenito je naime znano, da su dva svećenika ovoga reda, rodom iz Sicilije, u Hrvatskoj i Slavoniji ovo zadnjih njekoliko lietah držali pučke misije u narodnom jeziku, dočim su to isto u Zagrebu, Karlovcu i Varaždinu činili drugi njemački. Sve su ove misije tako uspješno i blagotvorno djelovale na nabožni duh i čudorednost stanovničtva, da se malo ne jednodušno javila želja, da bi se ovakovi ljudi gdje i u našoj domovini smiestili. Za to se pruži kod predaje ovdješnjega konvikta i crkve sv. Katarine najsgodnija prilika. Koristi, što su s tim skopčane, tako su očevidne, da o njih nemože nitko dvojiti, komu je samo mila vjera i dom.

Naročito će se ovim a) što se može bolje doskočiti odgojivanju konviktorskih pitomacah; budući da sami neprijatelji ježuvitskoga reda priznavaju osobitu njegovu prikladnost, te svagda i svagdje zasvjedočenu sposobnost za odgojivanje mladeži. b) Osjegurat će se ovim u crkvi sv. Katarine ne samo postojano i čestito navieštanje Božjega slova, nego i ovršivanje službe Božje, što se sbog nestašice dovoljne plaće za dotičnoga svećenika i ostalo osobito dosele nije dalo postići, a i u buduće bi se težko dalo. c) Zajamčena je ovim našoj domovini i ta neprocienjena blagodat, da će se moći u njoj i nadalje godišnje pučke misije držati, i to naročito hrvatsko-slavonske; budući da se red obvezao, da će više naških mladićah, koji bi se htjeli ovomu zvanju posvetiti, zanj uzgajati, kao što dvojicu već sada u novicijatu bezplatno uzdržaje i s vrlim zvanju uspiehom uzgaja.

Ovim načinom osjeguran nam je i za budućnost misionski zavod, od koga se moći krasnomu plodu nadati. Jer ako su već ovi talijanski poslanici, koji su težkim trudom naučili naški, tako blagonosno kod nas djelovali, čemu se istom možemo nadati, ako budu misije držali ljudi, koji su, niknuv na našem zemljištu, narod-

Digitized by Google

nomu jeziku sasvim vješti, te mučnomu ovomu zvanju podpuno dorasli?

Valja još spomenuti, da će sve ove doista velike blagodati zapasti našoj domovini, niti da zemaljska, niti ikoja druga javna zaklada nebude imala k tomu ikakovu žrtvu doprinieti, budući da će se s ono 60,000 fr. u sr., štono ih je naš uzoriti nadpastir stožernik J. Haulik iz svoga u ovu svrhu posvetio, moći dovoljno sve potrebe podmiriti.

Iz svega ovoga biva jasno, da je tašta i neosnovana bojazan onih, koji hoće da u ovom koraku smotre kakovu opasnost budi za našu narodnost, budi za kakovu drugu dobru stvar.

Toga se moći tim manje bojati, što je s jedne strane glavna namjera cielomu ovomu podhvatu upravo domorodna — osnovanje hrvatsko-slavonskih misionarah za sva potonja vremena od naših domaćih sinovah, a s druge se strane za obranu narodnoga jezika sama visoka vlada — kako je već gori rečeno — svojom odlukom dovoljno pobrinula, a i ježuvitski red će se postarati, da odmah sada obskrbi plemićki konvikt ljudmi, slavjanskomu jeziku vještimi. Osim toga se u obće zna, da se Isusovci, imajući ono glavno načelo pred očima: „ut congregemur in unitate fidei ex omni natione et lingua“ umiju vrlo dobro ponašati napram narodnomu čuvstvu, te da im nebiaše nikad svrha nit navada protiva njemu vojevati.

Po tom se dade samo mnogo dobra pravedno i pouzdano očekivati od ovoga zavoda za naš rod, a osobito za knjigu našu, koja će s vremenom steći u njem novih njegovateljah. Za veće jamstvo ove nade moći bi ovdje spomenuti više starodavnih naših književnih plodinah, na koje se žalibože rado zaboravlja, no iz kojih ipak vadi današnji jugoslavenski književnik glavnu gradju novomu djelu svomu. Pa ovu gradju stvoriše ponajviše ruke — redovničke i napose ježuvitske. Dalo bi se takodjer napomenuti, da su i oni neumrli dubrovački dusi, s kojih sieva slavenskomu jugu tolika slava, bili upravo, ako i ne svi u ježuvitskoj školi njegovani, a ono većim dielom pod njihovim uplivom uzgojeni i izobraženi. To je uzrok, što neznaš, bi li se u njihovih djelih divio više pjesničkoj krasoti i uzletu, ili onomu nježnomu nabožnomu duhu, koj im se malo ne u svih djelih zrcali, te koj jest i bit će vazda najslastnija i najplemenitija začinba pjesničkim tvorinam. Dobro su naime pojmili ovi ljudi, da je vrelo prave i savršene ljepote u suncu Božanstva, i zato su ponajviše i neposredno iz ovoga vrela crpili divno svjetlo i nakit svojim zamjernim djelom, ne kao što se obično danas crpi iz kojekakvih mutnih izvorah. Je-li se možda tko boji, da nam se nebi ovim zavodom narodna književnost navrnula na prijašnji pravac, te joj se nebi vratila prvobitna njezina bujnost, čistoća i jedrost?

— U Beču kod Mekitaristah dotiskuje se drugo izdanje molitvenika presvjetloga i prečastnoga gosp. porečkoga biskupa, Dra. Jurja Dobrile: „Otče budi volja tvoja.“ Od prvoga izdanja, god. 1854. u Trstu tiskana, brzo se je razpačalo ono 2000 iztisakah po Istri, Liburniji, hrvatskom Primorju i po Dalmaciji, te se već od davna drugo izdanje željno očekivalo — najbolja pohvala, što može ikada zapasti koju knjigu. I doista nemože da bude ova molitvena knjiga shodnija prema svojoj svrsi i namjeni ni glede sadržaja, ni glede jezika posve razumljiva svakomu, koj iole čitati znade.

Za dojduću godinu izaći će po nalogu istoga presv. i prečast. gosp. biskupa naški Koledar za one našim narodom obitavane primorske strane, koje bijahu dosad vrlo slabo zastupane u našem književnom razvitku; nu kad se jednom i tamo počme: Bog će dati, te će bolje biti.

Iz Badenske. Časopisi protivni crkvi kao da će se pomamiti, što ni dobrom ni zlom nemogu da zavade svećenstvo. „Landeszeitung“ ravno tvrdi naprječac, da se ordinariat i kaptol nemogu sporazumjeti; ali da je to izmišljotina, vidi se odatle, što je kaptol pristao uz spomenicu nadbiskupovu. Znamo, a sudimo i po novinah, da se je protivna stranka stavila na glavu, nebi-li što svećenstva premamila na svoju stranku. Da dobije uskokah, napravila bi od njih zagvozdu, da razkoli nečuvenu slogu svećenstva. Divide et impera, ako ikada, a to da joj je sada. Što joj manje koriste lukave zanjke i laskavice, da svećenstvo zavadi ili medju se, ili s nadbiskupom, to više bjesni dan na dan, kako se vidi u svakom broju „Landeszeitunga.“ U isti čas, kad se katoličko svećenstvo sabra u Appenweieru, t. j. posluži se pravom, kako se jur više putah poslužiše Durlašani proti katoličkoj crkvi, husti „Landeszeitung,“ dàkako muklo ali dosta razgovetno, policiju na skupštinu, koja „oskvrnjuje crkvu, čineć od nje ročište crkveno-političkih strastih!“ Nije-li to nesramno? Može-li da bude pravedna stvar, koja se brani takovim oružjem? Da svećenici neimaju prava, kojega se njihovi protivnici jur naužiše! Ovim da bude sloboda i prosto govoriti, a svećenici da zanieme! Što više! Po želji i predlogu „Landeszeitunga“ imale bi država i občina svećenstvo uzvisiti „medju nebo i zemlju.“ Vrlo liepa želja lista, koj bi od srdca rado, da su jur odavna svi katolici u Badenskoj deutsch-katolici.

— Napomenuta jurve spomenica freiburžkoga nadbiskupa o šestih zakonskih osnovah nabraja dogodjaje sve od potvrde ugovora, razjasnjuje povjestničko i Božje pravo kao gledište, s koga da bude razsuda pitanja, te ogledava tri puta, kojim se mogu urediti crkvene stvari: konkordat, ustav, koji crkvi priznavaju slobodu i vlastitu upravu, ili da sama država opet kroji zakon; i tim putem udari Badenska vriedjajuć prava crkvina. Protivljenje proti 6 zakonskim osnovam dokazuje se s crkvenoga nagleda kao nuždno, te se pravna ograda proti njim izražuje; jer se njimi pravedno stečena i na narodopravnih

Digitized by Google

ugovorih oslonjena prava crkve vriedjaju; jer po starih zakonih njemačkoga carstva, po izpravi saveznoj i naravi iste stvari nije ni pravedno ni pravo, a ni dozvoliti se nemože, da u sboru ljudih različite vjere zaključci većinom glasovah učinjeni imadu zakonit i u crkvin ustroj te nauk vjeroizpovjedih toli duboko zasiecajući upliv; jer se napokon takovim postupkom s crkvenimi stvarmi i zakonom ukida medju crkvom i državom ona razlika, na kojoj se oslanja kršćanska prosvjeta i sloboda, te se tim crkva riva s novoga položaja naprama državi, koj joj treba, da izpuni svoju zadaću. Nadbiskup javlja dalje, da će se čvrsto držati sklopljenoga konkordata, dokle god mu iz Rima od sv. otca nestigne drugi naputak. Siedi taj crkveni starešina razlaže ovu odluku u 3. razdjelu spomenice sliedećim zaključkom. „Žalimo od srdca, da se po konkordatu s papinskom stolicom sretno dovršena uredba crkvenih potrebah u ovoj zemlji opet iznaša na pretres, i da nas naša dužnost i silna nužda nagone javno se očitovati proti onom putu, kojim u tom udari ministerij velike vojvodine. Smatrali stvar odkuda god, dužnost nam je, da se kao vrhovni skrbnik ove biskupije a katolički nadbiskup očito dignemo na obranu prava proti svemu onomu, što se u onih šestih, od ministerija u sjednici druge badenske komore na 22. Svibnja o. g. predloženih osnovah zakonskih, proti svemu, što se je u razpravah, zaključcih o istih osnovah na štetu pravah katoličke crkve, papinske stolice i biskupske oblasti u nadbiskupiji freiburžkoj govorilo, zaključilo, te uslied toga poduzelo se ili se bude. Dočim ovu obranu prava proti rečenim osnovam izričemo, javljamo zajedno, da ćemo, dokle god od svete stolice nedobijemo, drugih naputakah, tvrdo se držati konkordata sklopljenoga medju nj. svetosti papom i nj. kralj. visosti velikim vojvodom na 28. Lipnja pr. god. i po tom konkordatu za nadbiskupiju freiburžku stečenih pravah. Rečeni konkordat poslan nam je od sv. otca na obdržavanje s papinskom bullom Aeterni pastoris od 22. Rujna pr. godine, koja je i u vladnom listu velike vojvodine od 16. Prosinca pr. g. po naredbi od 5. Prosinca pr. g. objavljena. Sv. otac opominje u bulli nadbiskupa i sve druge katolike, duhovne i svjetovne, živuće u velikoj vojvodini Badenskoj, ozbiljno, da svatko na svom mjestu točno drži sve naredbe konkordata. Po tom, neima dvojbe, posta nam konkordat crkvenim zakonom. Naredi-li se pako po nagodi obijuh visokih kontrahentah, od kojih nijedan sam ob sebi nemože ukinuti konkordata, što drugo, te mi o tom dobijemo od sv. stolice naputakah, to ćemo im se ovako drage volje i po dužnosti podložiti.“

Na koncu ove spomenice pridaje kaptol stolne crkve freiburžke, da i on tako misli o onih osnovah.

Iz Sardinije. „Armonia“ piše: Što je novo kraljestvo Italija? U Parizu neznadu to još pravo, te čovjek nezna, gdje mu je glava ili rep. Ta mi neimamo ni pravoga zakonika: ovaj što je, ovdje valja, ondje opet nevalja; ovdje valja sardinski gradjanski zakonik, ondje kazneni; a drugdje opet ni jedan ni drugi. Sami zakonari naši u isti čas, kad izdaju zakon, vele, da je bezuman. Riečju: mi neimamo ni imena, ni medjah, ni zakona, pa da iz te čorbe bude posve čorbina čorba, evo nam samostalne Toskane. Parlamenat je u Turinu, a Ricasoli, diktator u Fiorenci, veći je gospodin od parlamenta. Živimo-li morda na ustavnu? Sad za biskupe, svećenike i redovnike neima slobode ni za osobu, ni za sviest, ni za nepovredivost stana. Iztrage kućah tjeraju se neprestano, premda nenajdoše nigdje ništa, što je dokazom, da su u vjetar. Gradjani se snebivaju od straha; jer sve hoće da pozatvoraju; a proti toj samovolji nečuje se u parlamentu ni da bi glas. Vlada radi proti zakonu, a slobodari hvale sve; jer tu trpe sami svećenici. Tu se vuče u zatvor, da se i nepita prije, a osudjuje bez suda. Za crkvu nemože da bude veće muke od ove. Tamnice, koje ministar Farini pootvora najgorim krivcem, pune su jur obtuženikah i sumnjivacah: svećenikah, koje drže za protivnike novomu kraljestvu Italije. Stožernici, nadbiskupi, župnici i drugi svećenici muče se i progone dan na dan. Sjemeništa puštena su na volju ministru Mamianu; biskupije puste sve to više; medju svećenstvo sije se nesloga, te bi rado po što po to napravili u crkvi razkolinu; protestantskoj propagandi dana je sloboda, a uža, u koja je crkva davna već zaplntena, stežu se sve to jače.

Iz Turina. O progonu svećenstva naslušasmo se jur do sita; ali što, kad svaki dan ima drugih novinah? Tri svećenika kupe na sajmu u Terra di Arcodotto, biskupiji Montelino, sv. pismo u prevodu Diodatiovom, i njekoliko koračajah od prodavaonice razparaju list po list, pa čujte! eno jih u zatvoru radi neuredna i smutljiva čina. Paular, biskup montelinski, napisa jim poslanicu, obilatu na utjehi, te jih bodri na čvrstoću, vjernost i neokaljan život; od pravoga srdca preporuča jim, da se paze svieta (immaculatum se custodire ab hoc saeculo. Ep. cap. 1.). — Na 10. zatvoriše bez pitanja župnika iz Médé, trgovišta na 6000 žiteljah jaka, Dok su u Ferrari Karmelitanci radi sumnje, nezavode-li kraljeve vojnike, da izmaknu u papinu vojsku, čamili u zatvoru, upadne jim u stan gomila ljudih u kojoj bijaše i židovah, te porobi i raznese sve, pače jim po vrtlu još počupa drvlje i trsje. Oslobodiv se nekrivi redovnici tamnice, svjetuju jim, da idu iz grada, gdje jim toliko priete. I sbilja nebi druge van otići, a oni lopovi gizdaju se prosto po gradu. Stožernik Baluffi, biskup u Imoli, još je pod iztragom. Nakaniše ga i zatvoriti, pa bi i bili, da se samo neboje puka. Na prvo pitanje u iztrazi odgovori on: „Čita se o Isusu Krstu, da kad ga dovedoše na sud pred Pilata: ipse autem tacebat. To ću i ja vam ogovoriti na svako pitanje.“ Tako i bude. Pisari moraše na svako pitanje primjetiti: ipse autem tacebat. Poslie suda ukori stožernik sudce, i dalje neznamo ništa. Iz Cente (u Romanji) piše se „Armonii,“ da je ondje razoreno do 20 kapucinskih stanicah, i njekoliko crkvah priredjeno vojnikom za stan, pa bi još svećenstvo u ova Bogu draga vremena imalo pjevati Te Deum! Treba znati, da u Centu ima praznih kasarnah.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 35. U ČETVRTAK 30. KOLOVOZA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja postom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Pjevanje i glasba u crkvi.

Od *Ljud S. Bažanina.*

(Konac.)

Napomenusmo, kako danas crkva trpi sopila i strunjače; al netrpi niti ovdje zloporabu, netrpi neuput. Crkva je i ovaj dopust omedjašila; nù ona pruži prst, a bezobraznost prihvati se ruke. Nužda je dakle i ovomu nasilju bječve izpuknuti.

Bilo je vrieme [1]), kadno se govorkalo, da su Mozart i Haydn u crkvenoj glasbi umotvornici bili, koji služe na uzor. Nekanimo ovdje slavu ovih izvrstnikah u glasbi umaljiti, niti jim zasluženi lovor popukati, ali stiže i njih pijavica, te uz povorku ostalih porene u trk. Naići se može i tu na silnu umjeću, nù odnosno na crkveni slog tricah i kučinah dosta. Izumi ovih riedkih vještakah u gradovih, gdje bi načina za izvesti jih, bijahu glasbeno krasni te uznositi, akoprem ne nabožni; nasljednikah, al i majmunčinah bijaše u zaliho; nada sve po selih krasan se taj umotvor baš uopančio, te crkvena glasba izrodila. Mnogi sude crkovnu glasbu po gradskom mjerilu, neobazriv se, kako se po selih umjeća zlostavlja po sto putah, prvo neg se u gradskih crkvah samo jedanput pristojna glasba izvede. U dobro, kad bi tu stali, ali kažu se jao predteče naopakih zalah. Bezdvojbeno na vanjšćini nenahodiš toliko umjetnikah, koliko bi se htjeo za pristojnu nastrojnu glasbu samiriti, a u prostih misah kadkad ti čudna guslanja i sviranja, a pjevanju ti bace tamo po jedan, po dva glasa, ol ga smatraju kano stvar stranu, tudju. Sve ti prihvatilo za nastroje, osobito odkad se je lim podigao do ciene u vojničkoj glasbi i plesu. Za glavnu stvar, za pjevanje i cievnik nitko ni cmoke; taj je tako u zabitju, da bi na selu lasnije na 50 sviralašah nego samo na 5 i to srednje ruke orguljašah ol pjevačah nabasao. A kud-li ćemo, kamo-li tim pravcem? Tà jurve u mnogih seoskih crkvah ugleda se taj opasan pojav na cievniku te inih nastrojih; sad skrovno, sad bezobrazno, postojano koraca u slici kano: opera, polka, valcer, marcia itd. Kad bi, u zao čas, ovako bivalo — nadamo se tvrdo, da je pješ poljanu prošo — tad u desetak godinah trubljaši naduli bi crkvu, a iztisnuli bi sirotčad pjevače; što je bilo, to se spominjalo! — Što se većma u crkvu lim uvadjao bude, tim većma će glasbeno ćućenje u puku, dapače u istih glasbenicih otupiti, odivljati; tad ode bez traga svaka pristojnost. Orguljaši i učitelji, najmre po selih, nek proume dobro malene ove opazke, ako kane sviestno za crkvu i umjeću poslovati; jerbo u mnogih krajevih s glasbom isti se pravi njezin duh izkápa te umara. Kad se bude njegovao i unapredio nauk pjevanja, tad će lasno svaki orguljaš medju djecom svoje učione naći način. da za crkvu i umjeću uzradi i pjevače podigne, bez kojih neima crkvene glasbe. — Zagrebsko učiteljište u ovom će poslu za zdravo silno pomoći. Tamošnji će pitomci uglaviti razliku medju crkvenom i svjetovnom glasbom; oni će napojeni duhom prave crkvene glasbe, kad u seoske ol ine crkve stignu, namah igranjem, te budućim nastojanjem — kakovim? scienim suvišno je napomenuti, jer će oni sve to u Zagrebu uz revne svoje učitelje čuti, te prisvojiti si — na vidik iznieti, što proučiše; oni neće po običaju vrtipraha, ol kakvoga gizdelina, kad novi klobuk na glavu posadi, te s njim amo tamo na javi se ofrkuje, samo da ljudi zapaze novi klobuk, — na polke, valcere, marše itd. nasrnuti, samo da prisutni njegvu vještinu uzčuju; oni će i na podprstnik i podnožnik pozorni biti, da i timi nebi oskvrnuli crkvenu glasbu, nebi, što je sveto, pobožnost priečili; oni

[1]) Wiener Kirchenzeitung 1858. Nr. 18.

Digitized by Google

će znati ne samo, nego će i ćutiti: kad sjede uz cievnik, da su u crkvi! —

Vjeronauk u obće promiče ćudoredno poboljšanje ljudih; isto tako i crkveni obredi podpomažu tu svrhu. Molitva postaje Bogu prijatna, kadno kani izraziti čvrstu našu želju, da nas Bog nebeskim blagoslovom usreći, za moći stalno i neutrudno na stazi poboljšanja napredovati. Pjevanje pravoviernih učvrsti takova ćućenja, koja djeluju na volju čovječju, te ga uzbude, da čistim srdcem Bogu se približuje. Propovied uputi čovjeka o potrebi, da ćudoredna svoja držanstva točno i voljno samiri; kaže mu način, kojim spasenje svoje uskoriti, te stići može. Sveta glasba pako u čovjeku oživi ćućenja, uvolji ga i uhori tako, da on spremno prigrli nabožne istine, te jih uznjeguje. Ovako sve u slozi djeluje ukupno, i svako za se po svoju, te sve teži na glavni cilj vjeronauka, na svršeni ćudoredni popravak čovjeka; i tako biva glasba najkrepčiji način promicanja nabožnih ćućenjah. Srdce naše tim većma se svetim slogom uzdigne k pobožnosti, kad se slog pjeva. „Ipsis sanctis dictis," dodaje sv. Augustin, „religiosius et ardentius sentio moveri animos nostros in flammam pietatis, cum ita cantantur, et omnes affectus spiritus nostri pro suavi diversitate habere proprios modos in voce atque cantu, quorum nescio qua occulta familiaritate excitentur." [1]) Crkva se je uvieke, kao što dokazasmo, u prošlo i naše doba, brižno crkvenom glasbom zabavljala, istu sljubila, dragovala i branila, nebi-li se tako pomoćju uha nejaka narav k pobožnosti uzdigla; jer glasba jači pobožnost, a slavu tja do uzhićenja prati. Isti pomenuti Svetac bilježi: „Consuetudinem canendi probat ecclesia, ut per oblectamenta aurium infirmus animus ad effectum pietatis assurgat." Budući nam najsvetije nastojanje naše vjere, ljubav i strah Božji, harnost za primljena dobročinstva, molitva i hotnja našega srdca za Božju pomoć u težnji k poboljšanju i čistoći naših ćućenjah: u brzo sve što u područje pobožnoga bogočastja spada, — budući sve to takovo bitje našega duha, koje se običnom besjedom objelodaniti nemože, nego bi reć izključivo u dohvat glasbe salazi, tada nije za čudo, da najmudriji učitelji vjeronauka svake hore, svu pomnju postaviše, okriliše, te promaknuše glasbu na bitni dio javnoga bogočastja: „Musica ecclesiastica est pars integralis cultus ecclesiastici." [2])

Vidjeli smo u kratkoj razpravi, kako je crkva u svako vrieme oko pjevanja i svoje glasbe nastojala, na koji se način vazda dobroželjno i revno crkvenjaci podigli, kada bi odsvetna ruka pomiešala glasbu; uglavismo svrhu pjevanja, potrebu i granice glasbe; obveselismo se, kadno uzčitasmo, kako u naš dan izrodjenu, osakaćenu glasbu primiše biskupi u svoj naručaj, u svoju zaštitu, te smrtne joj rane zaviše; progleda bolna, osviesti se, kriepi se, dà Bog će dati, te će ozdraviti.

Gdje je uredba jedra, tu se cielo i u pojedinih čestih ukaže, akoprem u drugoj slici, na drugi način. A u našoj spasonosnoj crkvi svi obredi, sve što se nanj proteže, smiera na spasonosnu, na svetu svrhu. „Musica ecclesiastica est pars integralis cultus ecclesiastici;" zato tko bi ju zanemario, tko bi pustio, da promaši svoje medjaše, taj nebi samo iznio na vidjelo svoju glupost i obsjenu, nego takav bi vedaš bio glavom „mercenarius;" takav najemnik, taj orepak ima se odsjeći, te u vatru baciti. Da se ova istina osobitim načinom na svećenstvo proteže, to je bjelovito, dà blagozarno. „Et populum meum docebunt, quid sit inter sanctum et pollutum, et inter mundum et immundum, ostendent eis." [1]) Tko neće, nek trepti: „Et nunc ad vos mandatum hoc o sacerdotes. Si nolueritis audire, et si nolueritis ponere super cor, ut detis gloriam nomini meo, ait Dominum exercituum, mittam in vos egestatem, et maledicam benedictionibus vestris, et maledicam illis, quoniam non posuistis super cor. Ecce ego projiciam vobis brachium, dispergam super vultum vestrum stercus solemnitatum vestrarum, et assumet vos secum... Vos autem recessistis de via, et scandalizastis plurimos in lege;... Propter quod et ego dedi vos contemtibiles, et humiles omnibus populis, sicut non servastis vias meas, et accepistis faciem in lege." [2]) A što je svećenik katoličke crkve? — Učitelj neukih, vodić bludećih, pomoć slabahnih, otac sirotah i osamljenih, utješitelj plačućih; sve svim, orguljašem dakle krmilaš. „Qui pro multis occupatur, ut alii proficiant, profectus illorum ejus fructus est, et gloria eorum gloria ejus erit." [3]) Tko razumje pravila glasbe, lasan mu je posao; nù nije baš od potrebe Beethoven, Clementi, Mozart, Haydn biti; blagi um, svjetlo oko, tanko uho, čvrsta hotnja, te — red gotov. A da nebude koliko grihah, toliko načinah, koliko crkvah, toliko napjevah, ta bi se nepogod lasno prepriečila, kadno bi se u sjemeništih žakni podučavali strogo u gregorijanskom pjevanju. Naučivši se dvojica, trojica, eto ti sjemena, eto kvasa za svu budućnost; liepe prilike, riedke uredbe, ožeđjene jednote!

[1]) S. Aug. Confess. lib. X. cap. 33.
[2]) Brunnemann de jure eccles. Lib. 1. cap. 6. membr. 8. Nr. 1.

[1]) Ezech. 44, 23.
[2]) Mal. 2, 1. 2. 3 8. 9.
[3]) Prosp. de Vita contempl. Cap. 16.

Digitized by Google

Eno misnik na žrtveniku nije već čovjek, stoji uz oltar u ime crkve, u odori crkvenoj, u ime, na zapovjed, kao namjestnik Isusov — sve čovječje nestalo, u zabit ušlo. Eno misnik uz oltar, krotak i ponižen pred veličanstvom Nedospjetnoga, očiuh k Bogu uzdignutih za vidjeti tajnosti vjekovitoga carstva, ruke k nebu stegnute prinose cienu i žrtvu svieta, njegov jezik prolaze svete rieči, ciepa se zastor pred Presvetim, ruši se pretin, razjaze se vrata vjekovitosti; svetotajne rieči posvećenja obilaze tužnu zemlju do zemaljskoga raja, obilaze žrtvenik, dok stignu u nebesko pridvorje. Misnik uz oltar, Mojzes na svetom brdu, otisnuta mu koprena s očiuh, šire se tiesni prostor i vrieme, čitav stvor biva hram Božji, oltar stoji u središtu svieta, a svod mu je vjekovita vjekovitost. Eno misnik uz oltar, srednik med Bogom i čovjekom, med nebom i zemljom, svetci i griešnici, svemogućtvom i nemoćom, med blaženstvom i nevoljom. Vrh njega neizmjerno veličanstvo Stvorca, šerezi angjelah i blaženih, koji se svi savršiše, svi spasiše kriepostju ove žrtve. Pod njim trpnici i pokornici, koji žude k svomu Spasitelju, koji u muci izčekuju, te čeznu za kapljicom neprocienjene krvi, tu želju samirujuće; a otrag njega, — tu su otvorena vrata svieta, tude u svetoj pobožnosti na koljenih silna četa pravoviernih, koja je pritekla k oltaru kano vrelu milošćah. Od iztoka i zapada, od sjevera i juga hrle i vrve amo, mjeste se oko oltara, svi puci i narodi, miliuni sitnih, nevoljnih i griešnih ljudskih srdacah. Sve, što traži i žudi na zemlji, što se bori i natječe, što je bojazno, uplašeno, što griehom oskvrnuto i nesrećno, što tuguje i boluje — sve, sve teži i bježi oko oltara. I svi ti miljuni, osjetivši svoju biedu i krivnju, kano iz jednoga srca jednim glasom svi vape: „Gospodine pomiluj!“ Sve, sve ničice pada pred oltarom, te angjeoskom radostju pjeva: „Slava u visini Bogu!“ – Slava Bogu, koji je sašo iz visine u nizinu, te postade žrtvom naših krivinah; sve jednim glasom u svih jezicih priznaje „Vjerujem“ — i vjeruje u pomirivu, izlječivu i spasonosnu kriepost žrtve. — Evo crkve! Tko ovakav prizor ugleda, osjeti, dohiti, te ga ma šaptom, ma dahom uzbuni, taj je za zdravo: nakaza, sablast, neman, dà djavao. — „Domus mea domus orationis vocabitur.“

Svetkovine u Londonu.

(Konac.)

Mrtvilo to, kakvo je nedjeljom u Londonu, zamjeravahu mnogi inostranci. Sviet ondje žive ob svojoj domisli; svoja domisao pravilo mu je ćudoredja, te s toga i nedrži ništa do vjere; a budući javni državni zakon i život skroz i skroz proniknut puritanizmom, možemo pravom reći, da je sve to trag onih prevratah, koji i digoše Englezku do takova cvieta. Ta i pametni ljudi ondje drže ovu svojeglavost za pravi ustroj državni, za pravu slobodu. Dàkako treba pučki duh pridržavati na uzdi i gladiti liepim načinom; i jur se družtvo prevrlih muževah prihvati toga posla. Dva su samo puta u tom: Ili puku vratiti njekoliko blagdanah, koje jim ugrabi nemila obnova tako, da su jim sad jedine svetkovine Božić i Veliki Petak; ili nedjelju izbaviti puritanskoga duha, te ju pretvoriti, da se ćudoredje štogod pridigne u crkvenu i nabožnu, a i u ćudoredno-zabavnu. Žalibože prva misao, kad svrnemo pamet na onolike tvornice i trgovinu, gubi se sama po sebi. Prije njekoliko godinah odlučiše narediti, da prestane posao u subotu po podne; ali tomu zaprieti veliki nemir. Gdje je čovjek na svietu, da zabrani trgovcu loviti lov? a onolikim težakom da prekine zaslužbu? Radi toga udariše onim drugim putem.

Medjuto, katolik može reći tomu družtvu: Meditati sunt inania! Kakvim će plodom uroditi zabavni ma i ćudoredni sastanci, igrališta i pozorišta, osobito ako se po vremenu sudaraju sa službom Božjom? Ima takovih ćudorednih zabavah i po drugih većih gradovih, n. p. u Berlinu, pa su crkve prazne. Zorom, kad treba ići u crkvu, udara svirka; a po objedu opet ima do volje zabave: hoćeš u jahalište, skakalište i t. d.? Taj smier protivi se posve ćudorednomu napredku, uči čovjeka: kako mu ni netreba vjere, budući se može naobraziti i iz vana. Indi jako liepo pristaju i njim rieči: Izvadite strah Boga iz srdca, bilo kakvom god mudrolijom — narasti će Vam tigri i pasoglavi medju ljudmi kano od zmajevskoga sjemena iz prošlih vremenah. Da Bog dâ, okrenulo se na bolje.

Tako sudi o Londonu Niemac Werner. Španjolac veleumni Jakov Balmes, pretresajuć sve struke englezkoga života, sudi, dokle će dotjerati ondje silni materializam. Medju ostalim dokazav, da je napredku katoličke vjere najveća prepona silna materialna moć englezkoga svećenstva, a državi da upravo prieti propast sbog bezprimjerna boljarstva, veli dalje: „Zlo je postiglo svoj vršak, te neima pomoći; a prežalostno je, što se je zakorjenilo u državno ustrojstvo. Glavna dva uzroka ovoj nevolji jesu: prvo silne obrtne tvorine, a drugo silno gomilanje blaga. Jedan i drugi uzrok prirastao je državnomu i družtvenomu ustrojstvu Englezke, pa neka svatko sudi, može-li se svršiti i ovaj viek, da u onoj zemlji nebukne velik

Digitized by Google

prevrat. Doduše englezki su boljari mudri i oprezni, a imaju se čim i braniti; ali dokle ovako stoji, nepomože jim sva mudrost ništa. Težaci su svaki dan nemirniji, pa nedrže oni sastanakah samo radi razgovora, nego se tu kuju molbenice i tražbe s nebrojnimi podpisi. Buknuše već i bune, uzbiše se silom istinabog; ali je to sad već škakljivo. Bilo što, boljarstvo neće pobjeći, da se neopre neprijatelju, jer ima i čim, a to bi bio opet grozovit boj, i težko bi zamrsio račune. Boljarstvo englezko jest sbilja pravi gorostas, koj, kad bi bio ranjen, uzdrmao bi se tako, da bi sobom potresao i sav sviet. Tko indi čovječanstvu želi dobro, neka želi, da se taj čvor mirnim putem razrieši. Treba se obazreti na krvave dogodjaje 17. vieka, pa kako su oni grozni, u 19. vieku moglo bi se sbiti još groznijih."

Tako se godi divnomu gorostasu Londonu, pa će se i na njem potvrditi ona istina, da se svjetskoj slavi i blagu razpadne temelj sam od sebe, kad se popne na vršak. Ali trgovačkih gradovah ima množina, — ako i ne Londonah, a to barem Londonićah. Pa kako je u njih? Trgovina, zaslužba, skrb za život nedadu svetkovati, nedadu ići u crkvu, nedadu ni moliti! — Obustavi pako za volju svetka samo jedan dan obrt, trgovinu i zaslužbu, pa proračunaj, kolika bi to šteta bila po ljudstvo. Toga Bog netraži itd. — Jest, duh vremena, to je danas kumir, komu se sviet klanja, i on je jur tako premahnuo, da neima na svietu sile, koja bi ga mogla obhrvati; pače proti njemu oslabi i ista s neba poslana vjera. I nju hoće da podlože duhu vremena, te što god nezaudara njim, od toga se sviet ili zazire ili mu slabu daje prodju. Sadašnji duh vremena može se po pravici nazvati materializmom. Duh i tvar pojmovi su si posve oprečni; duh valja da gospoduje, a tvar da mu robuje. Pa kako se dan danas krivo zamieniše izrazi ovih pojmovah, tako se sbilja preokrenuo i razmjer: duh robuje tvari. Govori se o prosvjeti, hvali se s nje naš viek nada sve, a svi prošli više manje kude kano mračni; i nehotice indi nametje mi se misao: što je to prosvjeta? da-li nauk, znanje, oli zanat? Ja mislim, kako komu, a većini upravo zanat. Savršenstvo je svrha svakoga čovjeka; a k tomu vodi jedan put: podvrći tielo razumu, razum Bogu. Prosvjeta indi imala bi biti ili samo savršenstvo, ili poluga toga savršenstva. Da se komu može reći „prosvietljen," da je upio „prosvjetu," treba da je ili podvrgao već tielo razumu a razum Bogu, ili da se barem to trsi. Gdje toga nije, ono je pomrčini nadjeveno ime prosvjeta, kano i tvari nazivak duh.

Bilo kako mu drago, sadanji duh vremena, ili pravim svojim imenom materializam zadade jur i Londoncem brige, pa se već i oni postarali; ali ne da se uzprotive tomu svomu kumiru, nego samo da izmaknu nemilomu njegovu zagrljaju. Nu onimi stranputicami neodolješe oni jadu; ostaviv vrela vode žive kopaju si vodostaje, pa će i zaglaviti u njih. „Povjestnica" veli Balmes, „svakdanje izkustvo, pače ako malo svrnemo umom na naravne dogodjaje, sve nas uči, da je na svietu sva slava, sreća i moć sama obmama i taština; a najbolji prijatelj čovjeku da je vjera. Vjera ga prima iz koljevke, uči pravo življeti, po tom sretno umrieti, te vodi kano rukom kroz valove ovoga života„ da neudari o greben. Ona mu živo riše taštinu i kratkoću zemaljštine i svega, što na se vabi srdce; ona mu kaže stvari onakove, kakove su; pokazuje: što je pravo a što krivo; česa se ima držati, čemu ugibati."

Naš narod neusudi se još ni pogledati u gorostasa Engleza i druge mu takmace, kamo-li bi se s njimi uzporedio. Ali premda još u prvom našem gradu nečuh vriske ni da bi jednoga parnoga stroja, i nas je dobrano već opojio duh vremena. Tko nevjeruje, neka se ogleda po gradovih i selih, kako se svetkuje. Bolje ćemo se razumjeti, ako kad doživimo parna kola *ili* brod; kad nam boljari budu redji, strani ali omašniji, i to po svoj prilici nijedne naše van druge vjere; a robotnikah na gomile, samih našinacah.... Nisam nikakov prorok, pa Bog dao, da ni u tom nebudem.

Dopisi.

Iz kotara bjelovarskoga. Ima tomu već 18 godinah, što se ovdje vjernim nije dielilo svetotajstvo potvrde, pa s toga je bjelodano, da je dieljenje ovoga svetotajstva ovdje bilo veoma potrebito, i da ga je pravovjerni puk željno očekivao. Što se je vruće željelo i rado izčekivalo, to se ljetos i izpunilo. Dne 12. o. m. presvietli gospodin posvećeni biskup likopoljski Ivan Kralj zaputi se u ovaj kotar, da dieli vjernim taj sv. sakramenat, te stiže istoga dana oko 5 satih poslie podne u Cirkvenu. Kako je visoki dostojanstvenik tu dočekan i primljen bio, i kako se liepa ova svečanost u župi cirkvenskoj ovršila, to je jur ovaj list svomu čitateljstvu javio. Meni preostaje, da u kratko objavim, u kojih župah ovoga kotara presvietli gosp. biskup, svršiv u Cirkveni sv. posao, podieljivaše svetotajstvo potvrde. Dne 14. po podne visoki crkovnjak ostavi Cirkvenu i ode praćen podjašprištom kotara bjelovarskoga i inim svećenstvom u Gjurgjic, i ovdje u ovršivanju sv. posla ostane dva dana, najme 15. i 16; kroz ova dva dana dolazio je puk u Gjurgjic iz bližnjih župah Carova dara i sv.

Digitized by Google

Petra. Dne 16. poslie podne visoki putnik ostavi Gjurgjic i ode u župu kapelačku, gdje sprovede 17. i 18. kamo dojde puk iz župe topolovačke. Dne 18. po podne odputi se u župu trojšćansku, i tu u duhovnom poslu ostane dva dana 19. i 20. U Trojstvo dojdu vjerni iz susjednih župah šandrovačke i ciglenske. Ovdje i to napomenut valja, da je u svih gori rečenih župah bila izpitivana mladež iz kršćanskoga nauka, te dobro podučena od g. biskupa što brojanicami što molitvenimi knjižicami i slikami obdarena. Svigdje u spomenutih župah bio je presvietli g. biskup kako od svećenstva i puka, tako i od mjestnoga vojničkoga poglavarstva svečano dočekan i srdačno primljen. Dne 20. poslie podne ostavi Trojstvo i odputova u župu bjelovarsku.

U Bjelovaru sve se je veselilo tomu došašću. Već oko 4. ure po podne gradjanski načeonik sa svimi gradskimi činovnici i odlično gradjanstvo izvezoše se visokomu putniku ćak do sela Ivanovčanah na susret, gdje ga kao na medji župe bjelovarske dočekaše i pokloniv mu se dopratiše na karucah u varoš oko 5 satih do liepe za tu svečanost iz granja načinjene iz nutra krasno urešene sjenice. Ovdje ga domaći župnik, veleč. g. Jakob Petek, sa svojimi u silnom broju sakupljenimi župljani, cehovi i školskom mladeži svečano dočeka i u rečenu sjenicu, da se obuče, uvede. Malo je postojalo vrieme i već presvietli g. biskup obukav se stupi pod nebnicu, te počme provod. Zvona zazvone, svećenstvo zapjeva „Benedictus," a provod je išao širokom ulicom na veliki trg k župnoj crkvi. Mili čitatelju! da ti je bilo vidjeti, kako gradjanstvo i puk gosp. biskupa u najljepšem redu prati, željno ga gleda, kako mu iz lica i oka radost sieva, što mu se prilika pružila, da može u svom krugu vidjeti apoštolskoga namjestnika, i ti bi bio poćutio radost u duši svojoj s toga, što naš narod jošte nije hladan postao napram svojim crkvenim poglavarom, već jih štuje i ljubi. Pred crkvom župnom dočeka presvietloga g. biskupa varaždinske brigade zapoviednik, presvietli gosp. Henriquez, sa svimi od dvie pukovnije križevačke i gjurgjevačke, štabskimi častnici. Poslie zazvanja Duha sv. i po svršenih kod takove prigode običnih obredih izpratismo presvietloga g. biskupa u župni stan, gdje mu se g. brigadni general sa svim višjim jedne i druge pukovnije vojničkim častničtvom kao i svećenstvo poklone. Na večer istoga dana sviraše vojnička banda pred župnim stanom u slavu visokoga gosta do kasno doba noći više narodnih komadah. Sutradan 21. u 8 satih u jutro presvietli gosp. biskup služio je tihu misu, a poslie toga dielio svetotajstvo potvrde; i ovo je trajalo do 12. ure. Svih krizmanikah u ovoj župi bilo je 1248. Nakon toga pregledavao je gosp. biskup crkvene stvari, po čem bude opet svečano pod nebnicom odpraćen u župni stan. Pod objedom sviraše opet vojnička banda hrvatske napjeve. Poslie podne odputovà visoki dostojanstvenik u župu nevinačku, gdje ostade 22., od onud krenù u Raču, gdje se 23. i 24. u sv. poslu zadržà; ovamo dojde puk iz Vel. Grdjevca. U cielom kotaru bjelovarskom potvrdjeno je u svetoj vjeri do 11240 dušah. Na dan 24. po podne oko 3 sata odputovà presvietli gospodin biskup iz Rače put Slavonije u kotar požežki, da i tamo nastavi svoj sv. posao.

Iz Moravske. Na 6. Srpnja bio sam na Velehradu. Zaokružiti malo putem po prekrasnih okolicah Moravske, godi vrlo srdcu. Ta čovjek nije sam duh, pa mu treba i odmora, kako vidimo i na bogatcu, koj svoje liepe stotinjače trati u kupeljih, a i na pobožnu siromaku, kojega srdce vuče za glasovitim po čudesih ili drugih sgodah mjestom, da si okriepi i utješi bolnu dušu. S toga nagleda vide mi se prošćenja vrlo naravna i shodna. Od željezničke postaje Hodonina (Göding) prebacismo se u čas preko Bisenza u Hradište (Hradisch). Tudier mi se s desna otvori okružni grad Hradište sa svojimi liepimi zvonici, a s lieva u daljini na visoku i vrletnu brdu kula Buchlov. Oči su mi čeznule za svetim Velehradom, ali mi ga još sakrivahu kršni bregovi. Okrenem indi prama Buchlovu, sunce grije, da se malo neraztopih od znoja, pa nikad ljepše prilike, da promatram o starih vitezovih, koji su stanujući na vrhovih njegdje kriepčiji bili, nego što jim je razmažena unučad. Izgled s ove visine zanosi čovjeka, te bi se ovdje istom baš od srdca dala izmoliti pjesan „Benedicite omnia opera Domini Domino." Odavle se prostire oku svuda naokolo golema daljina, koja dopire na iztoku do Tatrah, s juga do austrijskih i štajerskih planinah, a sa zapada do na kraj Moravske, gdje se vide češke medjašne gore. U nizkoj dolini prama iztoku postane gledaocu oku na Velehradu, a dalje izza njega cakli se i vijuga po plodnih poljanah Morava. Tada ti dojde oko i na okružni grad Hradište, a dalje med sjeverom i iztokom na romantički Hostýn (Hostein, glasovito proštenjište), riečju: na sve krajeve vidjeti je bezbrojnih miestah, a njih i preko medjah Moravske. Slavsko ime „Buchlov" sastoji od rieči „Buh" (Bog) i „lov," a to valjda i po lovskoj božici *„Morženi"* ili *„Devani"* (Diana), kojoj bijaše posvećena ona okolica, i po bajci iz srednjega vieka o sudu Božjem. Pa i sbilja, čuvar grada pripovjedi mi pripoviedku o čudovištu, što se i sad još vidja u gradskom dvoru. Ima naime lipa, kako vele, stara tri sta godinah. Pod tom lipom držao bi se njekada sud, i na kamenitu, još i sad dobro čvrstu stolu bila bi osudjenikom krvnička gostba, za koje bi jim krvnik podao vrč, da se nategnu Božje kapljice, prije nego pogube glavu. Pripoviedka o toj lipi vodi nas do godine 1581., kad gradu bijaše gospodar Henrik Zastřízl, goropadan lovac, strah one okolice. Jednoga dana pojde on sa svojim momkom Vukom u goru, te obilazeć zateku u gori lovca velehradskoga opata. Vitez Henrik skoči nanj biesno, ali ga i ovaj liepo dočeka, a kašnje nepojde ni lovačkomu sudu za rukom uvrebati ga. U tom gorskom boju branijaše Vuk svoga

Digitized by Google

gospodara tako kukavno, da je na njem naumio izkaliti srdce: pade ubog u sumnju, da je bio s velehradskim lovcem u dogovoru, te bude zatvoren u tamnicu, i na krvnom sudu u Buchlovu obsudjen na smrt. Stigav na ledinu, da mu odsieku glavu, zakle se još jedan put, da je nekriv, te izprosi od sudca još zadnju milost: da dokaže nedužnost sudom Božjim. Izpukne mladu lipicu, te ju zasadi naopako moleći se Bogu: da on dopusti, neka tako raste. Život dakle bude Vuku produžen, i on nazad odveden u tamnicu; a kad se kušnja Boga na lipi potvrdi, i pomilovan. Okrutnoga viteza najdu skoro kašnje mrtva, gdje ga je njegovim pravim mačem probô oružanik mu. Meni je na toj ledini nješto stezalo srdce, a za pohodnika je sgodno mjesto, da se ujedno i odmori i razgleda. S nje vodi ulazak u pravi grad, koj se dieli na jedno trokatno i na tri dvokatna krila. Ulazak je pod velikom kulom i nad njim se štije napis: „Fortissima turris nomen. 1546.“ Grozan spomenik onih silničkih vremenah jest strašna tamnica pod kulom, u koju se silazi po strmih stubah. Po sobah u prvom i drugom katu vise slike bivših gradskih gospodarah. Godine 1763. spade grad Buchlov na grofove Berthold, od kojih umrvši god. 1809. grof Leopod bijaše kao učenjak, dobričina, domoljub i pravi otac ubogih na veliku glasu. U prvom katu stoji liepa vitežka dvorana i jestiona. Da se je tu mnoga kapljica izpila, to svjedoči množina rogovah za pilo, vrčevah od kova, drva i kamena. Tu ima, vriedna da se vidi, starinskoga odiela i pukućnine, oružnica s napravom i oružjem: buzdovanah, koplja, husitskih mlatah i t. d.; zatim gradska pismara sa starimi pismi, a napokon knjižnica umnoga i uljudnoga Leopolda grofa Bertholda. U drugom su katu sbirke: zemljopisne, mineralogičke, zoologičke i botaničke, a medju njimi različitih vrstih otačbinske zemlje, kamenja, okaminah i moravska cvjetana. Pogled iz sobe u trećem katu zanosit je, ali je najljepši sa shoda velike kule 1656 nogah nad morem.

Razvidiv točno važan za povjestnicu Moravske grad Buchlov, u kojem njekoč stanovahu glasoviti Žerotini, Zastřizli, Petrwaldský a zadnji grofovi Bertholdi, i kojim tjelesa u crkvici sv. Barbare čekaju na sudnji dan, okrenuh prama Velehradu, kamo mi i bijaše preželjna svrha puta. Razmniva narisa mi raznih slikah iz prošlosti. Tu-li u ovoj svakom krasotom prirode, što je Bog dade, obilujućoj okolici obraše si stan kraljevi Velike Moravske; tu-li medju ovimi umiljnimi vinskimi brdašci bijaše koljevka kršćanstva u Moravskoj; tu-li u ovoj zemlji počiva prah našega prvoga biskupa sv. Methoda! Ah, sveti otče! pokaži mi, gdje si, da padnem na koljena, te krvavimi suzami oplačem nezahvalnost tvoga puka. Bajka kaže, da je u poganska vremena kraj palače zemaljskoga gospodara stao krasan hram slavskomu kumiru Svetovidu, bogu groždja i čuvaru žita. Njemu na čast slavljaše se svake godine uz veliku navalu puka narodna svetkovina dožetvine. Ali njemu kano i svim slavskim kumirom, n. p. u Brnu, gdje je sada stolna crkva sv. Petra, Ladi (Veneri), na Špilberku (Spielberg) Perunu, bogu bliskavice i grmljavice, na Hostýnu (Hostein) Radgostu, bogu gostoljubivosti i t. d. srušiše se žrtvenici god. 863, kadno dva brata Grka sv. Cyrill i Method dojdoše na Velehrad, te pokrstiše moravske Slavjane. Tu posvetiše oni i prvi hram pravomu Bogu, i u njem okrstiše českoga vojvodu Bořivoja, muža sv. Ljudmile. Ovaj naime, kako kaže životopis ove svetice, dojde na Velehrad dvoru u pohode; ali ni njega ni njegove vitezove nepustiše za kraljevski stol dotle, dokle svetim krstom nedobije prava s kraljevskom obiteljom k stolu gospodnjem, te se ondje nahraniti na nebeskoj gostbi. Ova dva apoštola, kako si uvedši slavenštinu u crkvu i učionu stekoše veliku moć na narod, tako se omraziše franačkomu svećenstvu, te jih ono obtuži, kako sam jur spomenuo, a oni se u Rimu operu. Spomenuo sam i to, da je sv. Cyrill umro u Rimu te zakopan u crkvi sv. Klementa. Dao Bog, da mu se najdu svete nam kosti, i mi jih možemo štovati. Latinsko pismo gospodina dominikanskoga priora kod sv. Klementa, priobćeno u Vašem listu o prekapanju stare crkve, obveselilo nas je vrlo, ali i porodilo veliku znaličnost.

Po smrti kralja Rastislava, komu je neprijatelj mu Ljudevit Njemački dao izvaditi oči, stupi na moravski priestol nećak mu Svatopluk. On bijaše s prvine nadbiskupu Methodu vrlo naklonit; ali mu nabajaše puna uha apoštolovi neprijatelji, kojih si još više nametnu na vrat, sileć, da se u razmaženom velehradskom dvoru post obdržava strogo po grčku. Kralj je dugo vario zlovolju, dok mu jednom nebuknu i gnjevom. Pošav u lov zapovjedi nadbiskupu, da ga čeka s misom. Nadbiskup čeka, puk se sabrao, prispije i podne, a kralja neima. Počme dakle služiti sv. misu. Pod konac dojezdi kralj s lovačkom četom pred crkvu, te biesan od gnjeva uvede uz zveku trubaljah sredinom broda sve do žrtvenika četu, te protjera misnika. Na to izreče Method nad kraljem prokletstvo, koje se po skoroj smrti Methodovoj grozno i izpuni. Svatopluk preminu god. 894. poslie nesretna boja, a pod sinovi mu se u početku 10. vieka razpade veliko-moravsko kraljestvo. Moravska spade pod zaštitu gospodarah Češke, silne čete Magjarah oharaše rodne zemlje oko Morave, a Velehrad se od god. 907. nedižе nikad više do stare svoje veličine i slave.

Selo Velehrad na prilično liepu je mjestu, u dolini zaokruženoj sa tri kraja brdašci. Tu ima svakakva dara Božjega: gore, vina, voća, žita, a okolicu samu po sebi kitnu i krasnu izrisa pučka mašta, kao da su sami vilinski perivoji. O zlatovcu (Goldbründl) pripovieda puk, da bi tu najslavniji moravski kralj budući u lovu pio, a na kamenitoj ploči kraljevskoga stolca (Königsstein) držao lovski obrok. Pa što da Vam još mila braćo vesela kažem o velehradskoj crkvi? Crkvu je doista vriedno vidjeti, premda je Bogu plakati, na što spade. Najveća je u Moravskoj, a sa strane ima u svodnicah

Digitized by Google

poput kapelicah množinu žrtvenikah. Više svetišta ima kubu s četiri okna, a okolo u debelu zidu shod, odakle se s visine može gledati dolje u crkvu. Ukusno izdjelana stala, gdje njekada učeni Cisterciti pjevahu Bogu hvalu, pusta su sad; jer su čuvari Siona god. 1784. prognani iz svojega posvećenoga stana. Pod crkvom je raka, i u njoj počivaju njekadanji samostanari; ali se nemože u nutar, jer širom protiče voda. Po hodnicih vidi se još tragovah od ukusnih slikah na ljepu, ali jih je jedva razpoznati od mrljah, pa su zatrpane sienom, ciglom i daskom. Putevi sionski tuguju, jerbo nitko nedolazi na svetkovanje, sva su joj vrata oborena! Od samostana nastade uredovnica, a s opatovine grad s dva krila. U njem stanuju sad mjestni duhovnici. Župnik g. Karlo Molitor čovjek je vriedan, poduzetan i dorastao za svoju stvar. Reče mi, da će jedno družtvo preuzeti na se čitav popravak za skoru tisućoljetnicu. Darovi se sabiru još. Od 10. Ožujka o. g. do 26. Srpnja stiže u novcu 686 for. 65 kr. a. v. a k tomu 129 komadah svakakve crkvene oprave u cieni do 477 for. 50 nov. To je dakako liepa svota, ali prema potrebi premalena. Dakle Bog blagoslovio posao gospodina župnika, a smilovala mu se srdca, da bude više darovnikah, a osobito medju katoličkimi Slavjani. I na malenu darku reći će se od srdca: „Zaplať Pán Bůh!“ Nadam se, da će god. 1863. i od Vas viernih južanah koj taj pohoditi naš Velehrad.

Oprostiv se sa Velehradom nastavim sve pješice put u stari grad (staré město) Hradište. Na drugoj obali Morave stoji novi grad Hradište s četiri zvonika. Kako se pripovieda, staré město bijaše njekadanjemu priestolnomu gradu Moravske Velehradu prigradkom. Prekrasan položaj, rodnost zemlje, obilata ribom Morava, tragovi prokopah prije njekoliko godinah našasti, zidovi itd. utvrdjuju me u misli: da je tude morao biti velik prostran grad. Imena Velehrad i Hradište svjedoče nam to već sama po sebi. Naš učeni moravski mjestopisac g. Volný, podprior benediktinskoga samostana u Rajhradu (Raigern), protraživaše velikim trudom i opreznošću ova mjesta, pa je iste misli s glasovitim Palackim: da je tu bio staroslavjanski grad i tvrdjava. Iz saobćenoga možete uvidjeti, da mi za pravotu svoga Velehrada imamo više positivnih dokazah, nego što jih naš preučeni povjestničar Beda Dudík za svoju negativnu misao ima negativnih. Vidimo skroz i skroz, kamo smiera vruća želja i njegova, a morebit i više njih: srušiti, izbiti iz glave sbog starine, vjere i narodnosti sveti nam Velehrad. Povjestničar taj baci Velehrad k Blatnomu jezeru (Balatonu), da ga utopi. Haud fiet! Tko drugomu jamu kopa, sam se u nju smota; a to se obistini i na Dudiku. Što je povjestnicu Moravske napisao njemački, ogorča nam Slavjanom srdce; on bo benediktinac staroga samostana Rajhrada drznu se dirnuti u pretanahnu žicu našega naroda — naše vjerozakonske samosviesti tako nemilo i nesramno, a za korist tudjincem. Na str. 382. svoje povjestnice zamjenjuje on znani novac „Scotus“ sa „Schottländer“ (!) a str. 388. „misli on“ da su stari Slavjani ljeto i zimu smatrali kao dvie razlučene dobe, te po tom što je nam jedna godina, njim da bijahu dvie. To misli g. doktor! Čudan način mišljenja, i ta misao, koja srećom nije nikomu od nas pravilom, dovodi nas iskrene Slavjane na domisao: da on, Hanak iz Kojetina, sin hrabroga i jedroga koljena hanačkoga u slavskoj Moravskoj, drži, da su se Slavjani preživjeli te su jur nesposobni za kakvu samosviest. Sapienti pauca.

Je-li će tko od južnih Slavjanah doći na veličajnu katoličku skupštinu u Pragu? Pred podne držati će se govori njemački, a po podne slavjanski. Amo braćo, komu dade vrieme i posao, da si na grobu misničkoga zavjetnika sv. Ivana Nepomuka slovom i tvorom ugrijemo srdca za svetu stvar!

Miroslav Chmelíček.

Viestnik.

Iz Zagreba. Prečastni kaptol zagrebački podielio je izpražnjeno mjesto prebendara prvostolne crkve g. Mii Košćecu, bivšemu duh. pomoćniku u Nartu; a g. Juliana Vrevca, zakl. pisara duh. stola, izabrao za obrednika prvostolne crkve.

Iz Pešte. Na zadnji sajam donese njeki Talijan sadrenih kipah, pa se tu gizdala sv. Bogorodica u magjarskom mentenu i parti, a sv. Josip u dolami, na glavi mu kalpak, za njim perjanica, na čižmah ostruge, te samo što nije poskočio čárdáš. Pripoviedaju novine, da je pametnu Talijančetu dobro išla trgovina. Da mu nepresjela šala!

Iz Badenske. Odbor za poznate zakonske osnove odobrio je osnovu, kojom bi se crkvi i crkvenim družbam imalo opredieliti pravno stanje; jer je tim zajamčena i državi vrhovnost i crkvi pod tom vrhovnošću samostalnost te, što se dade, veća sloboda u svom djelovanju. Odluku, kako bi se podigla sjemeništa za djecu, nemože odbor složno da ju odobri. Svjetovna gospoda (katolici i protestanti) dogovarahu se ovako i onako, da-li dječačka sjemeništa prude ili hude; nu utješiše se napokon tim, što će jih vlada imati pravo nadzirati. Što se tiče zavjetnih redovah, proti njim bijaše manjina. Druge su promjene neznatne; jer se odbor složno drži vladinih glavnih načelah. Tako su neznatne i promjene u zakonskoj osnovi za „užitak pravah u odgoju obzirom na vjeru i djecu.“ Šestoj i zadnjoj osnovi o „kazni za zlorabu duhovne službe“ predloži odbor sljedeći dodatak:

§. 686. a. (Poraba duhovne službe). Častnici crkveni, koji bi u svojoj javnoj službi ili prilikom izdanja, razširenja ili javnoga čitanja službenih pisamah državnu

Digitized by Google

vladu, zakone, naredbe i državnu uredbu, ili manje javne oblasti i njezine naredbe napali te kudili, kazniti će se zatvorom ne manje od četiri tjedna. §. 686. b. Častnike crkvene, koji bi se usudili posvojiti si vlast, spadajuću po državnih zakonih na svjetovnu oblast, neće minuti zatvor od osam tjedanah ili radionica do dvie godine. §. 686. c. §§. 618. i 671. imadu se uporaviti na crkvene častnike, koji se radi stvarih u toj točki naznačenih zaprieti crkvenom kaznom, ili ju proglase, izreknu ili ovrše. (Ove dvie točke badenskoga kaznenoga zakonika, i to prvi sadržaje pretnju ili silovanje poglavarstva, da se ovrši ili propusti službeni čin, drugi pako (671) radi o javnoj smutnji i svadji. Kazan je u prvom slučaju 3 mjeseca zatvora u okružnoj uzi, do 3 godine u radionici, a za drugi slučaj, osim kazne za obične proste svadje, lišenje službe ili skinuće. §. 686. d. Spomenuta za §. 686. a—c. kazna valja i za tudjine, koji bi u njih naznačene prestupke počinili u zemlji; a tako opet i crkvini častnici, koji bi poslie odpoviedanja službe ili skinuća skrivili proti §. 686. a—c. §. 686. e. Na mjesto odpoviedanja službe ili skinuća stupa za slučaj §. 686. d. u §. 169. namienjena. kazna §. 686. f. Druge, kano §. u 686 a. i d. imenovane osobe, koje bi u §. 686. a—e. spomenute čine pomagale, kazniti će se kao pomagači. §. 686. g. Za slučaje a—f. može se koji dio zatvora odkupiti globom od 50 do 500 for.

Eto ona ista stranka, koju veseli, kad se može narugati oružju iz ropotarnice od srednjega vieka, iznese i diže na prvašnju čast policajno kopje. Za crkvu je ono i sad dobro. Sloboda svim, samo ne crkvi.

Iz Nizozemske. Ministarstvo za reformirano bogoštovje izradilo je osnovu o mirovini, koja će valjati i za duhovničtvo svih vjeroizpovjedih. Jezgra te osnove jest ova: Svaki duhovnik, bio katolik ili tko drugi, brati će prevaliv u službi 40 godinah 750 for. mirovine iz državne hazne. Osim toga utemeljiti će se crkvena mirovna zaklada, u koju će svaki duhovnik, beruć na godinu više od 750 for. plaće, davati nješto prineska, nemareć, da-li bere plaću od države, občine ili duhovne zaklade. Prinosak će se proračunati polag viška, koj prevaljuje 750 for. godišnje plaće. Iz te zaklade dobivati će duhovnik poslie 40 godinah službovanja mirovine, osim ono 750 for. iz državne hazne, još dvie trećine svote, od koje će prinoske polagati u zakladu, tako da će duhovnik, koj je imao 750 for. plaće, vući i dalje toliko, a drugi, koj je imao 2250 for. plaće, imati će 1750 for. mirovine.

Iz Talijanske. Stožernika Baluffia, biskupa u Imoli, gdje je vrlo omilio puku, zovnu radi svetkovine ustava i Te Deuma u Turin, a kad on nehtje da ide, pošalju ponj 40 žandarah. Narodna straža i puk opru se te nedadu biskupa voditi. General Cialdini pošalje dvie čete u Imolu; nu gradjani se zatvore u grad, a vojnici biše dobili zapovied, da neudaraju oružjem. Poslie dogovora najdu način, pošalju u grad dva povjerenika, da na mjestu vode iztragu. Dojdu i počmu pitati stožernika, ali nedobiju drugoga odgovora do: Jesus autem tacebat. Nemogav ništa s njim opraviti, pitaju brzojavom u Turin, što jim je činiti; ali dobiju odgovor, da stožernika puste s mirom.

Iz Sicilije. Kadno buknu prva buna u Palermu, puče svuda glas, da su redovnici samostana La Gancia prvi dali znak na boj, te od svoga samostana napravili najžešće borište ustašam, trinaest pako da jih je poginulo, a drugo pohvatano. O. Serafin, glavar samostana u Sainte-Paix, posla na urednika lista „L' Ordre et la Liberté" u Caenu očitovanje, za koje on dobar stoji. U njem veli on, da nije nijedan redovnik ubijen ili s oružjem u ruci uhvatjen, već da je sav taj dogodjaj ovakov: Samostan Gancia stoji blizo luke, i redovnici su već od više godinah pridvorak, komu je ulaz iz vana, dali u najam. Amo dakle nanesu urotnici kriomice oružja, prodru na dan ustanka u nutar, navale iz nenada na redovnike, pozatvaraju jim vrata, te se nemogoše tomu obraniti. Sad provali vojska, pohvata sve, a medju njimi i 48 redovnikah bez ikakva oružja, jer bijahu samo žrtva urotničkoga nasilja. Sedamnaest njih, a medju ovimi svi poglavari, bude pušteno namah s početka iztrage; a u onaj tren, kad O. Serafin dobi ovu viest, nadahu se, da će se posve svršiti iztraga, te izpustit se i drugi, jer u ničem neskriviše.

Iz Pariza. Papinska stolica krati se još jednako abbéa Mareta, galikanca, učitelja na svečilištu u Parizu, potvrditi za biskupa vanneskoga. Car kani, kad je tomu tako, ostaviti onu biskupiju praznu.

Iz Jeruzalema. Preč. gospodin patriarka Valerga sagradi u vrlo napučenu selu Beitdjalli, dva sata od Jeruzalema, dječačko sjemenište, da podgoji domaćih sinovah za duhovnike, jer se je samo od njih nadati, da bi razprostrli i učvrstili u Palestini katoličku vjeru. Kako su sad posve druge misli razkolnici u istom selu, pokle se imaju priliku upoznati s katoličkom vjerom u njezinu svećenstvu i bogoslužju, vidi se odatle, što jih je za tri godine prešlo na nju dvie sta, a to i onaj biesni šeik sa svojimi ortaci, koji na svaki način gledaše zapriečiti gradjenje sjemeništa, te na misionare s prvine i pucaše iz puške. I Beduini, kojim je patriarka omilio, što jih brani kod vlade, umoliše ga jur, da jim dade katoličkih svećenikah; a patriarka sbilja namjerava kod njih sagraditi duhovnički stan, da bude središtem misijah medju Beduini. To bi bili prvi obraćenici od Muhamedanacah.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 36. U ČETVRTAK 6. RUJNA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se posilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Responsum ad tria contra revelationem ac fidem asserta. *)

E tribus adversus revelationis fidem assertis capitalis aevi nostri prospicit error, rationalismus, qui humanae naturae alium essendi ordinem, aliam rationi cognitionem, aliam charitatis ac operationis normam, alias ad Deum relationes morales adjudicare non vult, praeter eas, quae a ratione cognoscuntur, naturae hominis essentialiter insunt, ab eaque promanant. Rationalismus, in arce subjective lucis inclusus, naturalem seu rationalem ordinem tanquam unice possibilem, vel saltem unice realem admittit; ac consequenter revelationem, in sua sufficientia confisus, qua inutilem negligit; dogmata, quae non capit, absurda declarat fideque non digna; atque demum consertis argute sophismatum nodis ab impietatis vel levissima suspicione se mundans, hanc centuplam in fidem callide distortam devolvit. — Hac ejus indole perspecta, modus cum illo certandi ultro se offert. „Non debet ad hoc esse intentio, ut adversarius rationibus convincatur; sed ut ejus rationes, quas contra veritatem habet, solvantur, quum veritati fidei ratio naturalis contraria esse non possit.“ (S. Thom. C. G. I. c. g.)

Dicit incredulus, ut revelationis ac fidei necessitatem evertat

I. Deum satis providisse hominibus lumine rationis, qua tum Dei existentiam, tum immortalitatem animae, tum legem moralem cognoscamus.

Rationalismus plures hic quaestiones, ut fallat incautos, more suo confundit, nempe:

a) An possit ratio dictas similesque veritates ex se perfecte cognoscere?

b) An earum quantumvis completa cognitio sufficiat ad obtinendum excelsum finem, quem ipsa ratio tanquam supremam sui perfectionem suspicatur et desiderat?

c) Et sin minus, an ratio illas quoque veritates ac media ex se derivare possit, quae ad dictum finem necessaria sunt? —

Cum adversarius omnem revelationis auctoritatem contemnat, ut vitium, quod principii petitionem appellant, devitemus: ex sola ratione defensionis argumenta desumamus oportet, donec ipse revelationis testimonia sine dementiae nota respuere non valeat.

Ad a). Ratio non est ipsa veritas, quia hanc solum quaerit; non est principium veritatis, quia haec neque cum illa nascitur, neque crescit ac deficit; sed est „quaedam participatio divini luminis“ (S. Th. 1. q. 12. a. 11.) concessa ad veritatis cognitionem. Adeoque „rationis lumen — — est nobis a Deo inditum quasi quaedam similitudo increata veritatis in nobis resultantis.“ (S. Th. Ver. q. 2. a. 1.) Quale jam lumen esset ratio, si nulla veritas ab ea resultaret, ne prima quidem, quam tamen participat, Deus? Sicut vero lux, in qua corpora nobis conspicua fiunt, non ipse sol est; sed quaedam similitudo ejus et participatio; adeoque defixis in terram oculis non solem immediate et directe, sed tantum fulgorem ejus reflexum ac indirectum ostendit: ita ratio substantialem veritatem non immediate videt, sed indirecte; non Deum in Deo, sed in seipsa et creaturis; non solem veritatis, sed reflexos ipsius radios; non Deum per essentiam, sed quamdam ejus imaginem e speculo creaturarum refulgentem intuetur. Ergo vi suae naturae rationalis Dei cognitio tota est abstracta. Nam primo non oritur sine substrato creaturarum; quod si nos deserit, omnis cognitio Dei impossibilis fit. „Cognoscimus

*) Ovu bogoslovnu razpravu, koja bje čast. duhovničtvu nadbiskupije zagrebačke za pastoralne konferencije predložena, priobćujemo po nalogu prečast. duh. stola. *Ured.*

Digitized by Google

nos Deum in vita ista, in quantum invisibilia Dei per creaturas cognoscimus. — — Et haec cognitio dicitur visio in speculo.“ (S. Th. in Cor. 13. l. 14.) Secundo non pertingit ad ipsam visionem primae Veritatis, sed in abstracta Veritatis imagine, velit nolit, consistere debet. „Naturalis nostra cognitio a sensu principium sumit. Unde tantum se nostra naturalis cognitio extendere potest, in quantum manuduci potest per sensibilia. Ex sensibilibus autem non potest usque ad hoc intellectus noster pertingere, quod divinam essentiam videat; quia creaturae sensibiles sunt effectus Dei, virtutem causae non adaequantes. Unde ex sensibilium cognitione non potest tota Dei virtus cognosci, et per consequens nec ejus essentia videri.“ Num ideo nullo modo cognosci potest? Revera potest abstracte. „Quia (sensibilia) sunt effectus a causa dependentes, ex eis in hoc perduci possumus, ut cognoscamus de Deo, an est, et ut cognoscamus de ipso ea, quae necesse est ei convenire secundum quod est prima omnium causa, excedens omnia sua causata.“ (S. Th. 1. q. 12. a. 12.) Simili modo non immediate in prototypo suo et originario fonte, Deo, spectari, sed mediantibus solum ideis abstractis demonstrari possunt omnes illae veritates, quibus creaturae substratum, „rationis vero lumen, quo principia sunt nobis nota“ (Ver. q. 2. a. 1.), necessariam ex his consecutionem impertiunt. Sicut enim Dei existentia ex creaturis, praesertim anima nostra, ita animae immortalitas ex ipsius simplici ac incorruptibili natura nec non ex attributis divinis, lex vero moralis ex testimonio conscientiae, ex ipsa voluntatis natura, ex divina sanctitate et justitia, et similiter alia necessaria non minus, quam evidenti conclusione probari possunt. — Hanc abstractum rationalis cognitionis indolem adnotasse maxime juvat, quia validum exinde nobis pro revelationis necessitate argumentum efflorescet.

Vindicantes vero rationi circa veritates naturalis ordinis inabdicabilia jura bene notamus, hanc cognoscendi possibilitatem nec esse omnimodam, nec cum reali cognitione posse confundi. Quare tantum abest, ut rationis lumen omnes veritates naturales revera delegat, ut ipsa possibilitas adhuc ventilanda sit, atque duabus ejus speciebus admissis, tertia, a qua realis veritatum cognitio non minus dependet, penitus excludatur. Nam rationi possibilitatem naturales veri ates cognoscendi vindicantes solum asserimus, hoc absolute possibile esse, i. e. non repugnare, prout e. g. repugnat eam limitatam fieri posse omnisciam; porro hoc physice possibile esse, i. e. vires ejus non superare, ut eas excedit e. g. ex se nosse mysteria fidei; minime vero, hoc et moraliter possibile esse, i. e. rationem tot impedimentis obnoxiam, ut sunt „complexionis indispositio, cura rei familiaris et pigritia,“ sollicitudines mundanae, passiones indomitae, exemplorum contagiosa lues, errorum ac scelerum enervantia mentem veneno etc., ad perfectam veritatis notitiam eluctari. Quin potius tota generis humani historia testatur, cum nemo mortalium a recensitis obstaculis penitus expedire se valeat: „veritatem de Deo per rationem investigatam, a paucis, et per longum tempus, et cum admistione multorum errorum homini provenire“ (Thom. S. 1. q. 1. a. 1.) ita, ut nec ullus exstiterit unquam, nec exstiturus sit, qui revera per se ad completam veritatum naturalium notitiam pervenerit, vel pervenire possit. Hoc itaque restricto sensu adversario largimur, Deum providisse hominibus lumine rationis. — Utrum hoc solo, quantumvis completa statuatur ejus cognitio, satis provisum sit ad obtinendum eum finem excelsum, quem ipsa ratio tanquam supremam sui perfectionem suspicatur ac desiderat, nunc inquirendum est.

Ad b.) Ratio tendit in Deum qua primam Veritatem, sollicitat voluntatem, ut tendat in eum tanquam summum Bonum, atque morali unione cum illo quietem ac animi pacem obtineat. Quia vero neutra in Deum tenderet, nisi ab eo tanquam fine traheretur: cognitio et amor Dei ac inde nascens felicitas sunt finis praesenti hominis statui praefixus. Attamen rationis cognitio est Dei aliarumque veritatum visio tantum in speculo, non vero per essentiam, amor vero, qui cognitionem sequitur, unio cum Deo tantum moralis, pax demum atque felicitas, ex hac unione hausta, non fruitio omne desiderium exsatians. Hinc ratio, non satiata, altiorem intelligit superesse cognitionis gradum, visionem a facie, perfectiorem voluntatis unionem, realem, majorem felicitatem, immediatam summi Boni fruitionem. Sublimem hunc finem cognoscit ac desiderat naturaliter ratio, nec potest sine illo perfecte quietari: ex imperfecto fine, in quo ratio nunc sistit, clamat ad excelsiorem. „In naturali cognitione de Deo non quiescit naturale desiderium, sed incitatur magis ad divinam substantiam videndam.“ (Th. C. G. l. 1. c. 50.) „Si igitur intellectus rationalis creaturae pertingere non possit ad primam causam rerum, remanebit inane desiderium naturae.“ (1. q. 12. a. 1.) Ergo intellectus considerans sublimem, ad quem destinatum se sentit, finem, cum „naturaliter desideret divinae substantiae visionem,“ intelligit, „se pervenire posse ad divinae substantiae visionem“ (S. Th. C. G. l. 1. c. 57.), quia desiderium naturae non potest inditum esse frustra. Si vero ad suas vires, quae nonnisi mediatam Dei

Digitized by Google

visionem, e speculo creaturarum emanantem, assequi possunt, attendit: infallibile profert judicium: „Nulla creata substantia potest sua naturali virtute pervenire ad videndum Deum per essentiam.“ (Ib. c. 25.)

Ergo ratio immediate primam Veritatem ejusque simulacra, ideas, videre, voluntas immediate summo Bono conjungi, cor illo perpetuo frui satiarique potest, quia desiderium naturae hoc supponit; et non potest, quia necessariae vires desunt. Perplexum utrimque nodum solus Deus solvere valet. Num auctor naturae huic non indissolubilem contradictionem implicuit, quin eam sapientia, omnipotentia, bonitateque sua enodare velit? Minime quidem. Deus illam solvere vult; et quia in hac vita, quin ordo naturalis penitus evertatur, solvi nequit, eam post hanc vitam enodabit: dabit se nobis, ut natura desiderat, Veritas ad videndum, Bonum ad possidendum, Pulchritudo ad fruendum. Quia vero hominem, natura repugnante, in duo entia plane distincta, imo etiam nullo vinculo inter se connexa, partiri non possumus, ordinemque divinae sapientiae unitate debita destituere: vita praesens a futura dissocianda minime est, sed potius cum ipsa amico foedere colliganda. Talis igitur esse debet inter utramque conjunctio, ut una ad alteram ducat, sitque ejus veluti via et inchoata possessio. (Cfr. Liber. philos.) Cum vero conjunctio cum fine tam excellenti naturalis non detur, nec vitae praesentis ad alteram proportio sit: dum adhuc in vitae praesentis palaestra sumus, reali conjunctione cum ultimo fine colligemur oportet ita, ut nunc jam patriae vitam gradu quodam incompleto inchoemus; ut cognitio nostra fiat quaedam visionis praelibatio, amor realis quaedam unio, felicitas quaedam anticipata Dei possesio. Haec autem ad promerendum in hac vita Deum necessaria naturalis ordinis ad superiorem elevatio, haec viae cum termino connexio fieri nequit per hominis vires — est physice impossibilis.

Cognoscit itaque ratio suam quantumvis completam cognitionem minime sufficere ad eum perfectum finem obtinendum, quem ipsa suspicatur vereque cognoscit ac desiderat; lumine suo demonstrat, se, praeter suum, altiori adhuc lumine indigere; ardenter desiderat immediatam Dei revelationem; quaerit fidem, „quae praelibatio quaedam est illius cognitionis, quae nos in futuro beatos facit“ (S. Th. Opusc.), „quae cum visione patriae convenit in genere, quod est cognitio.“ (1. q. 67. 5. corp.)

Ad c) Quaeritur itaque tantum, utrum ratio fidem, quae ad dictum finem necessaria est, ex se derivare valeat?

Ratio potest revelationis necessitatem probare, seu valet ostendere visionis ac fruitionis divinae essentiae quamdam praelibationem sibi jam nunc necessariam esse, ut ejus perfectionis capacem se reddat, quae sit post mortem corporis clarissima Dei visione inchoanda, amore perficienda, et gaudio complenda sempiterno. Sed sicut visio haec quoad naturam, modum et assecutionem, ita quoque sub triplici hocce respectu ejus praelibatio tota est supernaturalis, adeoque solum supernaturali virtute obtineri, ac ut oportet cognosci et efficaciter desiderari potest.“ Quamvis enim homini aliqualiter insit naturale desiderium videndi Deum, atque ita beatitudo, consistens in clara visione Dei, possit quadam ratione dici finis naturalis hominis, nimirum quoad aliqualem appetitum seu desiderium; quoad assecutionem tamen et simpliciter loquendo est finis supernaturalis.“ (Sylv. Com. in Sum. 9. 95). Idem de fide valet. Qualis jam a lumine rationis ad lumen fidei transitus patet? Quomodo naturalis intellectus ad supernaturale lumen, voluntas culpis maculata ad statum justitiae, totus homo ad sublimem et excelsum finem realis unionis cum Deo pertingit? — Hic ratio sistit, philosophiae sermo abit in obsequiosum auditum, extremi terrae ac coelorum poli se tangunt, spiritus hominis coram Spiritu Dei obrigescit. Sua naturali evolutione ratio tam parum transit ad fidem, quam finitum additione fit infinitum. Finitum inter ac infinitum abyssus jacet infinita. Similiter rationem inter ac fidem stat infinitas Dei. Solus Deus hanc abyssum explere potest. „Ea, quae sunt fidei, excedunt rationem humanam; unde non cadunt in cognitionem hominis, nisi Deo revelante.“ (S. Th. 1. q. 111. a. 1.) Ut homo ad Deum remuneratorem accedere possit, necessaria est omnium fides, quae Deus credenda proponit; necessaria omnium obedientia, quae Deus praecipit; necessaria omnium expiatio, quae contra Deum homo deliquit; necessaria virtutum merita, quae coelesti, supernaturali ac aeterno digna sint praemio; necessaria omnium executio, quae ceu media ad salutem Deus disponit. Undenam autem horum omnium aut sufficiens sine divina revelatione cognitio, aut sufficientes ad eorum omnium observantiam sine gratia divina vires in homine, tam ad divina et coelestia coeco, quam infirmo? Directe a Deo, non a ratione profluens lumen „communicetur nobis oportet in abundantia quadam, et quasi in quadam solis praesentia, quo acies nostra reverberatur, quia supra nos est et super sensum hominis, . . et hoc est lumen fidei.“ (S. Th. Opusc.) In hoc lumine veritates naturales, quas omnes detegere rationi moraliter impossibile est, tota integritate sua clarescunt; supernaturalis finis liquido patefit, atque mysteria rationi semper impervia ineffabili, totam naturam

Digitized by Google

ad dictum finem regenerante fulgore corruscant.“ Perfectio ergo rationalis creaturae non solum consistit in eo, quod ei competit secundum suam naturam, sed in eo etiam, quod ei attribuitur ex quadam participationae divinae bonitatis.“ (S. Th. 2. 2. q. 2. a. 3.) — Propterea rationis, quae ne ordinis quidem naturalis integram veritatem ex se realiter haurit, sublimem, quem naturaliter anhelat, finem ex se, nisi revelatio interveniat, nunquam assequitur, de hujus vero realitate invincibilibus undique documentis convincitur, maxime rationalis, immo necessarius omnino gressus ultimus est, ut humiliter se fidei submittat.

(Konac će sliediti.)

Dva bakroreza od Petra Mančuna, rezara u Rimu.

Priobćio Dr. *Fr. R.*

I.

Stara slika sv. Petra i Pavla s grčko-slovjenskim nadpisom.

Narod hrvatski, koj njekada tolike umjetnike, vrstne u svakoj struci umjetnosti porodì, mogo bi sada sve svoje umjetnike pobrojiti na prste! Ovoj nestašici uzrok nebim potražio u Bog zna kakovu izrodjenju ili odmetničtvu njegova duha. Ovaj mogao bi i sada svojom snagom stvoriti si umjetnike, koji bi se uztakmili s inorodnimi; — ali prenuv se tek iz dugotrajnoga mrtvila snuje, kako bi namirio životne potrebe svoga naroda, kamo-li i da pomisli na posliednji razvitak idealnoga svieta — na umjetnost.

Med riedke naške umjetnike sada živuće ide Dubrovčanin Petar Mančun, jedan od poboljih rimskih rezarov, a od druguda domoljubnomu štiocu dovoljno poznat. Izpod njegova rezala netom izadjoše dvie slike nas se pobližje tičuće, o kojih s toga naumih nješto prosboriti.

Kao što je poznato iz Kukuljevićeva putopisa po Italiji, a često bijaše i po meni napomenuto, u crkvi vatikanskoj u Rimu čuva se med sv. moćmi stara slika sv. Petra i Pavla sa slovjenskim nadpisom.

Ova slika dieli se u dva razreda; u gornjem je naslikan sv. Petar i Pavao, a nad njimi Spasitelj desnom rukom blagoslivljajući. Sv. Petar predstavlja nam se kao što na svih starijih slikah počem od katakombah do sredovječnih slikarskih učionic. On najme nedrži u lievoj ruci ključe, već svitak (volumen). Ovaj symbol, kao što i prvi jednako izrazuje vrhovnu vlast sv. Petra; jedino što, bismo rekli, nije strogo kršćanski; pošto carevi, vrhovne glave, vojvode itd. na starih grčkih i rimskih umotvorih njim se označuju — dočim ključevi se protežu na vlast naročito Isukrstom izraženu u sv. pismu. Isto tako kod sv. Pavla maču, obično na kašnjih umotvorih dodatu mu, neima traga; on drži u lievoj ruci knjigu, kano naučitelj narodov. Inače oba Apoštola predstavljaju se kano učeća i zapovjedajuća pod osobitom zaštitom i okriljem Spasitelja, koj jednoga od njih, na desnu stojeća, kano na mjestu odličnijem, učini glavom svoje crkve, a drugoga odabrà za naučitelja narodom.

Na dolnjem razredu, izpod sv. Apoštolov naslikane su četiri osobe, od kojih dvie su oddieljene od drugih njekakvim lûkom. Ovaj može se smatrati ili kao arkitektonički dodatak umjetnika, ili kao izražaj misli, kojom htjedè pozorište naznačiti, na kom se nalaze obe osobe. Uzme-li se posliednje, to bismo imali pustinjačku špilju, pešćeru, u sried dolnjega razreda umjetnikom izraženu. Ovo mnienje podupira po nješto isti izvanjski oblik obijuh osob. U osobi izpod lûka blagoslivljajućoj htjelo se opaziti rimskoga papu; nù u cielom typu njezinom neima niti najmanjega slieda, iz koga bi se moglo izvesti ovo vrhovno dostojanstvo u crkvi: a nitko nije opunovlastjen proti symbolici tumačiti umotvore. Naprotiv kučma na glavi, koja se bez nasilja nemože tumačiti ni mitrom, ni tiarom, ni krunom, i odjeća prstom nam kažu, da je to kaludjer, i to kaludjer svetjenik, višjega čina, svojim perihilom višju svetjeničku oblast naznačujući. Uzme-li se, da se tuj sbilja pešćera naznačuje, to bismo u toj osobi mogli štovati kakova igumana ove svete obitelji; prem se niti u inom slučaju znamen negubi. Pred blagoslivljajućim črnorizcem kleči muž primajući i moleći sv. blagoslov. Glava mu je gola, a široka odjeća i mnogo redovničkoj prilična. Ova osoba mogla bi biti mirska (svjetovna), ali i svetjenička. Neima izražena razgovetna typa i karaktera, iz koga bi se moglo šta stanovita zaključiti.

Izvan pomenutoga lûka stoje dva muža s jedne i s druge strane sklopljenih rukuh u vis nadignutih i očiuh uprietih prama sv. Apoštolom, kojim na taj način mole se. Onaj što je na desno, sudeć po pokrivalu glave, bio bi svjetovnjak, a onaj na lievo črnorizac. Kučma ovoga s onom, što je na glavi blagoslivljajućega dostojanstvenika, svakako je jednaka; a obiuh različita po kroju od muža na desnoj strani.

Iz svega toga vidi se, da se ja niti s daleka neslažem s onimi, koji u dolnjoj strani slike vide u sriedi klečećega Konstantina filozofa, primajućega blagoslov od pape, valjda Hadrijana II, a po stranah brata mu Metoda, s kojim učenikom ili dva učenika naših slovjenskih Apoštolov. Scienim da se tumačnik slike ima strogo držati

Digitized by Google

typa i symbolike; a ni jedno ni drugo neodobrava ovo mnienje. Na koliko su mi poznate slike sv. Cyrilla ili Konstantina, on se svagdje liči ili kano biskup sa biskupskim štapom, kano na staroj slici u crkvi sv. Klementa u Rimu, ili kano črnorizac; ali u prvom i drugom slučaju vazda i svagdje daje mu se, bilo u ruke, bilo pred nogama na tlu, knjiga, kano pravi symbol obretnika slovjenskoga pisma, prevodioca sv. knjig i osnovatelja slovjenske književnosti. Pà uprav ovoga symbola neima muž klečeći ne pred papom, već pred črnoržkim dostojanstvenikom.

Slučajno preda mnom leži knjiga s lithografiranimi slikami slavne u slovjenskoj književnosti i umjetnosti sveto-troičke lavre u Rusiji. Odmah na prvoj slici naslikani su „svjatye i prepodobnye otcy“ počivajući u toj Sergievoj lavri; pa na njoj točno se razlikuju vladike od redovnikov. Tako sv. Serapion, archiepiskop novgorodski ima vladičku krunu na glavi, a sv. Joasaf i prepod. Mihej kaludjersku kučmu s dugom, rukama nadignutom kaludjerskom rizom i perihilom tako, da oba posliednja izvanjskim typom veoma naliče našemu dostojanstveniku u sried dolnjega razreda. Ovdje dakle o pàpi nemože biti spomena, kao što ni o Konstantinu filozofu.

Jedan učen Rus, koj je onomadne vidio ovu sliku, scienijaše, da pred igumanom kleči njeki ruski knez. Nù opazih mu, da neima ništa na onoj osobi, što bi nam nametalo ovo mnienje; pošto je bez svakoga kneževskoga symbola.

Na ovoj slici svakako su glavne osobe sv. Petar i sv. Pavao, kojim je ista slika namienjena. Dolnji razred mogao bi predstavljati pešćeru ili drugojaku sv. obitelj redovničku, za koju bijaše načinjena, ili kojoj bijaše poklonjena; pà možebit jedna od onih dvijuh osob, na desno i pod lûkom, predstavlja budi darovatelja, budi umjetnika; kao što bijaše na starih slikah, u Italiji još u XVI. vieku, n. p. na Rafaelovoj madonni di Fruligno, navada ovake osobe ličiti.

Tko iole poznade razne učione slikarske, tomu će na prvi pogled naše slike u oči pasti, da ide med umotvore učione byzantinske ili grčke, po kojoj i u kojoj rabotahu i slovjenski umjetnici iztočne crkve. Starija byzantinska slikarija nam je najviše poznata iz miniatur, kojih imade mnogo knjižnica vatikanska. One najvećma nalikuju starim rimskim pozdnije, skvarene dobe. U X. vieku počè byzantinska slikarija raditi više u izvornom, krstjanskom typu, tè se u XI. i XII. vieku najviše popè i otresè od svoje ukočenosti starije. Od ove dobe imamo sbilja njekoliko krasnih byzantinskih slik. Amo n. p. ide slika pokopa sv. Ephrema Syra u vatikanskom krstjanskom muzeu, koju vještaci stavljaju u XI. viek. Byzantinske slike jesu u obće težke, tamne boje, s veće strane tlo im je pozlatjeno a podobe zlatom nakitjene. U tom se odziva iztočna zanešenost za sjajnosti i bogatstvom. Grčki slikari naselivši se za rana u Italiji nisu se podigli nad svoje učitelje; ali byzantinska slikarija ondje u rukuh domaćih sinov odjenù malo po malo domaći živahni, naravniji typ, iz koga razvi se talijanska slikarska učiona, kojoj u XIII. vieku metnù se na čelo Cimabue (okolo g. 1240).

Na našoj slici glavne osobe sv. Petra i Pavla izradjene su vrlo liepo; osobito obrazi su jim puni izvišenoga umjetničkoga izraza. Po njih sudeći naša slika išla bi bezdvojbeno med bolje plodove byzantinske učione. Nesavršenije su slike dolnjega razreda; na njih opazuje se starija ukočenost byzantinske slikarije.

Jur ova umjetnička raznoličnost na jednom tè istom umotvoru probudjuje u nas sumnju, nijeli ova slika u njeko doba izpravljena drugom rukom.

Scienilo se je na početku, da je naša slika učinjena na drvenoj dasci. Nù kada prošle godine čestim ogledavanjem iste slike opozornjen kaptol sv. Petra vatik. dadè ju očistiti, staklo oprati i okvir na novo pozlatiti, opazilo se, da je ista slika na tankom platnu, a ne na dasci. Pošav s vještim professorom slikarije u rimskom zavodu sv. Mihovila, iz koga potekoše toliki slavni umjetnici naše dobe (Mercuri, Calamatta itd.). g. Giangiacomom na ogled, opazismo, da ta slika bijaše sbilja drugom rukom izpravljena. Izvorno bijaše naslikana na pozlatjenu dnu, štono umjetnici vele à tempera. Ova vrst slikarije činila se ne samo na stieni nego i na drvu, platnu i suknu sadrom namazanu; a rabljaše obično mineralne boje, pomiešane sa žumancem (žutanjkom) jaja ili s teklinom (gumom). Ova slikarija je starija od one, u kojoj rabilo se ulje. Kada se počeše boje miešati s uljem, i tko to obretè, još do sada nije posvema riešeno. Obično se drži, da Ivan van Eyck u prvoj polovici XV. vieka obretè način miešanja ulja s bojami, koj na skoro doprie u Italiju. Ini opet sciene, da je slikarija s uljem starija. Već Theophil, redovnik u St. Gallenu u X. i XI. vieku učaše, kako se ima prirediti crvena boja uljena. Cennini pišuć u XIV. vieku o umjetnosti (MSC bibl. Vatic.), navlaš slikariji, opisà technièku stranku miešanja boje s uljem; pà već Messinac Antonellus god. 1445 učinì sliku s uljem. S toga bit će vjerovatnije, da od vremena Ivana van Eycka slikarija s uljem postadè navadnijom i obćenitijom, dočim pred tim bijaše vrlo riedka.

Naša slika, kako sudi rečeni vještak, izpravljena je s bojami od ulja; odavle na toliko po-

Digitized by Google

tamni i pocrni. Ovaj popravak, sudeć po više rečenih historičkih datih, težko bi bio stariji od prve polovice XV. vieka, a može biti dàkako i kašnji.

Prva ruka na našoj slici starija je naravski od druge t. j. od popravka. Ali težko joj je dobu opredieliti. Njezinoj odviše dalekoj drevnosti opira se tvar (materia), na kojoj leži, t. j. platno. Na ovom počelo se kašnje slikati; stare byzantinske slike, isto takodje i talijanske, jesu na drvu. Još pomenuti Cennini okolo god. 1360. točno opisuje i navlaš podučava slikare, kako se ima na dasku platno priliepiti, namazati ladrom ili kretom, tè na njem slikati. Ali iza njega takodje navadno se na dasci slikalo, kao što su još Raffaelove slike na dasci; pà iza njega platno preotè mah. Imade doduše način sliku s drva na platno prenieti, ali ništa nas neopunovlastjuje uzeti, da i naša slika bijaše prenešena s drva na platno.

Iz svega toga vidi se, da prem naša slika svakako je starija od XV. vieka, nemože biti iz IX. ili X. vieka, kao što bi se bilo rado htjelo podmetajuć ju budi sv. Methodu, tobož vještu slikaru, budi komu od učenikov naših slovjenskih Apoštolov, kojim bila bi namienjena. U crkvi Vatikanskoj drže ju za veoma staru; sciene, da polazi od Konstantina cara, koj dadè naslikati na njoj Apoštole, kakovi mu se ukazaše u snu. Ali ni jedan umjetnik neće na to mnienje pristati; uza to nije ovo historičko predavanje rimske crkve, već, bismo rekli, netemeljito i neosnovano predavanje vatikanske sakristije. Jedino to je stalno, da ova slika, kao što se čita od traga, polovinom XVII. vieka bijaše obskrbljena novim kvierom po sl. kapitolu vatik. sv. Petra; s toga da već u ono doba bijaše vlastitost ondješnje crkve.

U bogatoj sbirci kardinala Tostia je takodje byzantinska slika na pozlatjenu dnu sa sv. Petrom i Pavlom po strani, a na sriedi s Isukrstom sjedećim. Na njoj je takodje grb pape Klementa V. (1305—14); odkle se vidi, da bijaše njegova. Typ i slog, kojimi su naslikana oba Apoštola na obiuh slikah, tako si naliče, da je gledalac napastovan pomisliti, da našoj vatikanskoj i Tostievoj slici bijaše jedan tè isti grčki umjetnik.

Ljubitelja slovjenske starodavnosti zanima osobito slovjenski nadpis. S jedne najme i s druge strane glave Spasiteljeve čita se obična kratica IC. XC. Nad glavom pako sv. Petra čita se сты петръ, a nad glavom sv. Pavla сты павелъ. Ovaj posliednji oblik, u kom iza в mjesto samoglasnika е dolazi poluglasac ь, na koliko mi je poznato, jest neobičan na starih nadpisih. Isto tako poluglasac ъ iza р ima neobičnu podobu; pošto mu se dolnje inače lievo kolašce izvržè u ravnu crtu na desno okrenutu. Ali tu podobu mogaše dobiti izpravkom slike.

Ovaj nadpis svjedoči nam, da ta slika ili polazi od kista slovjenskoga umjetnika, ili bijaše učinjena naredbom koga slovjenskoga dobrotvora i pobožnika. Za domovinu bismo joj najradje opredielili Rusiju ili maćedonsku sv. Goru, gdje u mnogobrojnih slovjenskih redovnikov i umjetnost nadjè svojih štovateljev. Rusija ima u svojih crkvah i monastirih toliko starih slovjenskih slik iz byzantinske učione, da joj najvolimo i ovu, koja i onako nosi jednak s njimi typ, pridieliti. Put, kojim bila bi ova slika jur u staro doba iz Rusije, jamačno kievske, u Rim došla, naznačuje nam poviest; tà XV. i XVI. viek daje nam tolike primjere uzajemnoga odnošenja izmed Rima i Rusije!

Važnost ovoga umotvora za slovjensku umjetnost probudì u mnogih ljubiteljih iste želju, da bi se što prije objelodanila. Ona nadje odziv u slovj. umjetniku Dubrovčaninu Petru Mančunu, koj ju dragovoljno urezà. Snimak odgovara podpunoma matici.

II.

Slika Sikst a V.

Isti umjetnik, da po nješto i našemu narodu posvetì svoje sile, urezà takodje sliku našega velikoga domorodca i suplemenika pape Siksta V, po matici, koja je u našoj narodnoj crkvi sv. Jerolima u Rimu načinjena na liepu od glasovitoga slikara Gagliarda. Na ovoj slici vidit će našinac glavne momente utemeljenja narodnoga kaptola. Papa Siksto drži u ruci pročelje crkve sv. Jerolima, koju on s temelja sazidà. Izpod njega predstavlja se kapitul sv. Jerolima, kako se klanja svomu utemeljitelju. A sve to krase narodni nadpisi.

Ova slika je posvetjena preuzvišenomu g. biskupu bosanskomu i sriemskomu Josipu Jurju Strossmayeru. Ovaj umjetnički poklon nijednoga neide više do njega, koj je ne samo glavni dobrotvorac, pokrovitelj i zaštitnik narodne umjetnosti i knjige; nego radi njegove dobrotvorne darežljivosti naprama našem narodnom zavodu punim pravom ima se smatrati pored pape Siksta V. drugim utemeljiteljem kaptola sv. Jerolima.

S toga nadam se, da će svaki našinac poželiti, da si sobu nakiti objema narodnima umotvorinama; čim bi podupro narodnu u nas na ugaru sada ležeću umjetnost. Obe slike mogu se dobiti kod Uredničtva „Kat. lista“ i g. Konstantina Stojšića u Zagrebu, u biskupskih pisarnah u Senju i Djakovu, tè u prof. Pacela na Rieci. Slici sv. Petra i Pavla ciena je 1 for. 40 nov. a slici Siksta V. 1 for. 20 nov.

Digitized by Google

Dopis.

Iz Požege, Evo biti će već desetak godinah, odkako iz Požege nikakova dopisa slavno čitateljstvo ovoga cienjenoga lista nevidje; pa možda ga nebi ni sad vidjelo, da nije presvietli i obćeljubljeni g. Ivan Kralj pohodio ovaj naš starodavni grad, da ovdje trim župam: požežkoj, brestovačkoj i skenderovačkoj podieli svetotajstvo potvrde.

U subotu 25. Kolovoza po podne oko četiri sata sakupi se već silna množina svieta pred kapelicom sv. Roka, koja s kapelami sv. Ivana Nepomuka, sv. Ilije svoj popravak, a kapelica sv. Elizabete svoje podignuće neumornom nastojanju i nagradjenoj već skrbi ovdješnjega velečastnoga gospodina župnika Ivana Thallera zahvaliti imade. Oko ½6 satih zagrmi mužar s liepe naše kalvarije, navješćajuć približavanje miloga putnika. Kao električnom silom dirnuta prenù se svjetina te si stade sgodnije mjesto tražiti, da uzmogne bolje vidjeti lice onoga, kog je već prije ljubila, nego što ga vidjè. Zvonovi pako, kojih je podobar broj u požežkih zvonicih, prionuše jekovito pozdravljati visokoga putnika, te se rek bi natjecat stadoše u tutnjavi s mužari, što su neprestano grmjeli s kalvarije. Pred krasnim kipom sv. Josipa izvan gr da dočeka visokoga putnika slavni magistrat grada Požege s naškim govorom, komu na to presvietli gospodin istim načinom odvrati. — Sliedio je zatim ulaz u grad pod neprestanim gruvanjem mužarah. Pred napomenutom kapelicom stupi presvietli gospodin iz kočije praćen od velečastnoga gospodina podjašpriša i župnika kutjevačkoga Ernesta Filetića i od svoga obrednika velečastnoga g. Franje Mihelića. Tu ga dočekà s pacifikalom veleč. domaći župnik, okružen od mnogoga svećenstva, koje je duboko štovanje i goruća ljubav prama presvietlom gospodinu u Požegu dovukla. Po tom stupi presvietli gospodin u kapelicu te se obuče, a na to podje u prohodu put župne crkve, uz neprestanu tutnjavu zvonovah i pjevanje pjesme „Benedictus.“ U prohodu bješe nazočni svi cehovi sa svojimi barjaci, sve oblasti civilne i ono nješto vojničkih. Putem, kojim je presvietli gospodin išao, sipale su u bielo obučene djevojčice raznoliko cviće tja do župne crkve, u koju čim visoki gost stupi, bude dočekan od ovdješnjega pjevačkoga družtva, koje velike korake u svojoj struci već učini, s pjesmom „Ecce sacerdos magnus.“ Po tom krenù visoki gost u župni stan, gdje mu se sve oblasti grada Požege predstaviše skupa sa svećenstvom. — U večer dojde pred župni stan mjestna banda i naše pjevačko družtvo, komu je presvietli g. začastni član. Množina svieta obkolila je svirače i pjevače, koji su se izmjenice natjecali Od pjesamah najbolje je izveden „Put brodarski“ od veleumnog al žalibože rano preminuloga Lisinskoga. I domaća banda igrala je vrlo liepo mnoge narodne komade. Presvietli gost, koj se je dva puta na prozoru pokazao, bio je gromovitim „Živio“ pozdravljen. — Sutra u ½8 satih služio je presvietli biskup sv. misu, pod kojom je ondješnje pjevačko družtvo pjevalo. Po misi rekao je krasno slovo g. domaći župnik, poslie koga sliedila je u sjenici pred crkvom potvrda u vjeri. Do 14 stotinah potvrdio je presvietli gospodin u vjeri, a za tim išlo se je u crkvu, gdje potvrdjenici obći blagoslov zadobiše. Sliedilo je po tom katekiziranje, i tu se pohvalno mora napomenuti požežki kapelan g. Ivan Petrović, koj je na obću dopadnost katekizirao. Katekizirali su još gospoda Karlo Šliser i o. Gervazio Radić, zastupnik bolestnoga župnika skenderovačkoga. Po katekizaciji podielio je presvietli g. biskup darove med pobolju djecu. Po tom je izvolila njihova presvietlost pregledati crkveno ruho goleme naše crkve, oko koje popravka, ne samo vanjskog no i nutarnjeg naš skrbni domaći župnik iz svih silah nastoji. Pregledao je i naše oltare i svjetiljke, od kojih se najbolje ona u sriedi crkve odlikuje, koju je sám naš domaći g. župnik dobavio. Na veliku svoju dopadnost našao je presvietli gospodin sve u redu i krenù napokon pod tutnjavom zvonovah u župni stan. Pod objedom, na koj je dobri naš domaćina starim slavonskim gostoljubjem, kojimi se osobito odlikuje, do preko petdeset gostih pozvao, nazdravi domaćin presvietlomu gostu srdačnim naškim govorom, na što istom srdačnošću presvietli gost odzdravi. — Oko ½5 satih na veliku žalost zanj plamtećih srdcah oprosti se presvietli gospodin, ter ode u pratnji više gospode, pod neprestanim klicanjem ljubećega puka i pod gruvanjem mužarah i tutnjavom zvonovah put Velike, da tamo sveti svoj posao nastavi. X. † Y.

Viestnik.

Iz Zagreba. Presvietli gospodin posvećeni likopoljski biskup Ivan Kralj vratio se je sa svoga svetoga posla iz kotara požežkoga na 31. Kolovoza zdrav i veseo.

— Preč. duh. stol preporuča na prošnju o. Augustina Scherera, benediktinca njegov molitvenik pod naslovom: *Gebete und Litaneien zum öffentlichen kirchlichen Gebrauche.* Innsbruck 1860. Gospodi župnikom i drugim duhovnikom, koji morda u crkvi rabe njemački jezik, nudi se vriedna za nove promjene i potrebe spisana knjiga; a ciena će biti nevezane 35 novč. a liepo vezane 60 novč.

Iz Italije. „Napoleonu Savoja i Nizza, a Pio IX. bez legacijah.“ Pod ovim naslovom donosi „Cattolico“ od 14. Lipnja, časopis uredjivan od katolikah svjetovnjakah, a braneći u zapadnoj Italiji zakon i pravicu baš junački, na čelu članak, koj zaslužuje, da se čita po svietu. Tu se pita: Je-li Napoleon dobiv pridružbom Nizze i Savoje velik dobitak na zemlji i ljudih, dobio

Digitized by Google

što i moralno? Da štiocem olakša pravi odgovor, daje jim sljedeće na pretres: 1. Napoleon obeća svečano, da od zadnjega rata netraži stvarna dobitka: a njekoliko mjesecih kašnje potraži od Piemonta Savoju i Nizzu. Može-li po ovoj opreci medju slovom i tvorom biti u njega više vjere, veće moći, većega ugleda i većega štovanja? 2. Na pridružbi legacijah osniva se ustup Nizze i Savoje Napoleonu. To je živa istina. Kako se slaže s tim Napoleonova zavjera štovanja i podanosti prama Piu, zavjera i izraz štovanja javljen pismi svoje ruke i proglasi? To-li pokazuje značaj, kad taj isti Napoleon zahtieva Nizzu i Savoju uslied sretna i slavna rata, po kojem se je Piemont zemljom znatno obogatio?" (Moniteur 1. Lipanj). Razširenje Piemonta da izpriča Napoleonovu prevaru? Po tom da mu zasine u kruni koj draguljak više? 3. U miru villafranačkom obeća Napoleon preporodjenu, slobodnu, tudjinah riešenu, iz verigah izbavljenu Italiju, — savez, koj da će složiti svu talijansku braću, pa u mjesto svega toga evo nam puna Italija bratinske krvi, žrtvah, nesloge, oblakah prietećih pogubom; evo papa, pravi talijanski vladar, prvi častnik od svieta na nišanu prostačini, ruglu i sumnji, a narodom na čelu Russell, Cavour i t. d. To je Italiji slika, a majstorija Napoleonova. 4. Zašto je sva Europa u strahu? Obećanje „Živjeti ću s vladari i svojimi saveznici u miru" to je u svoj Europi pusta rieč. Dobitak Nizze i Savoje prema strašnim žrtvam, suzam, uzdahom i gubitku tolikih francezkih i talijanskih obiteljih, grozan je to razmier. Sad si mogu štioci pravo odgovoriti. Red je na Pia IX. On je pridružbom legacijah izgubio trećinu zemlje, a to za to, što se je držao časti, značaja, dužnosti, pravice i prava, što nije sklopio saveza s prevratom; što reče: „Nedupušta mi sviest, da podanike koljem kao marvu za kakvu misao;" jer se on voli dati i orobiti, nego da radi proti sviesti i časti. Pio bez legacijah pokaza krepčinu, moć i stalnost protiveć se zahtjevom onih, koji imadu na volju 600,000 vojske; Pio pokaza krepčinu sried nesreće, kano svaki velik duh; Pio povuče za sobom oči svega svieta, i sa svih krajevah čuje se rieč: „Ti braniš pravednu i istinitu stvar; prevaren si i izdan, ali ti se svietom širi slava." Zato i dolaze u se Rimljani; odtale potiču žalobnice i poklonice, odatle svetkovine i razsvjetbe, strah od slobodarah iz Toškane, odatle ponude prvih muževah iz Francezke, Belgije, Austrije, Irske; odatle obilan prinosak u Petrov novčić; sbog toga se čuju glasovi biskupah sa svega svieta, i glasovi prvih novinarah. Jest, katolički vladari spavaju; ali bdije promisao, pa će doći vrieme, kad će se probuditi i vladari. To je sigurno. Evo tomu članku jezgre.

Iz Genove. Urednik časopisa „Il cattolico" obsudjen je na sedam mjeseci zatvora i 300 lirah globe uz parbene troškove po drugi put u jednom mjesecu.

Iz Francezke. Stožernik Bonald osnova u Lionu maticu „bratovštine sv. Petra u verigah" za duhovnu i tvarnu pomoć sv. stolice, a sad ju eto zabrani vlada; jer se tobože protivi državnim zakonom i jer vlada nemože da trpi u državi „potajnu moć." Orleanski biskup Dupanloup u svom novom djelu „o papinskoj vrhovnosti" reče: „Neznam, što je gore, da-li ono, što se radi u Turskoj oli što se radi u Siciliji; da-li je ružnja krvarija u Bajrutu i Damasku ili boj braće kod Palerma i Milazza, potaja i nemar Turske ili Piemonta."

Iz Damaska. Fuad-paša obkolio je s vojskom Libanon, i zagrozio se, da će sve sasjeći i popaliti, ako se Druzi za dva dana nepredadu. Nješto jih je jur i pohvatano, a do tisuću devskih tovarah oteto jim kršćanskoga pliena. Povod mrcvariji u Damasku dade po nesmotrenosti glavar policije, davši na 9. Srpnja zatvoriti i okovati njekoliko mladih Turakah, što su kano i mnogi drugi po ulici pravili križeve, da jih svjetina prolazeć pogazi. U gvoždju morahu ti kukavci mesti ulice; a kad jih zapaziše turski trgovci, planuše od jada i dignuše proti kršćanom bunu. Oružane čete nahrupiše u kršćanski prigradak, podmetnuše vojnikom na oči vatru na više stranah, te staše klati i ražati. 10,000 kršćanah uteče u tvrdjavu, množina jih zaglavi, a medju njimi izginuše svi Franjevci, poimence Tirolac o. Engelbert Kolland, više katoličkih i grčkih svećenikah.

Polag „Le Monde" poginu do sada u Siriji do 18,000 kršćanah, 1000 pade jih u boju, 75,000 pobježe bez kuće i kućišta što k moru što u goru, te prosjači, 10,000 ima sirotah, a 6000 udovicah. Sbirka za ove nesretnike raste po Francezkoj, te je već 200,000 franposlano u Siriju; a nadati se je, da će se sabirati darovi i po drugih katoličkih zemljah.

Za nastajuću školsku god. $18^{60}/_{61}$. u zagrebačko nadbiskupsko sirotište nije nitko primit, — buduć je broj pitomacah već prelazom onih 13 pitomacah, koji iz požežkoga sirotišta, svršivši ondje četvrti gimnazijalni razred, prelaze u zagrebačko sirotište, popunjen bio.

U požežko pako sirotište od 94 mladića, koji u tu svrhu podnesoše svoje molbenice, primljeni su: za IV. gimnazijalni razred: Josip Sieber iz Djakova, Ernesto Kramberger iz Slatine, Maksimilian Lončarević iz Batrinah; za III. razred: Stjepan Turzan iz Maria-Gorice, Marko Trnačić iz Stare Kapele, Stjepan Kučas iz Bistre, Aleksander Kogaušek iz Zagreba, Karlo Murat iz Lipovljanah; za II. razred: Janko Ščerbak iz Brežanah, Luka Matasović iz Kopanice, Petar Ciprian iz Lužanah, Andria Opica iz Rasinje, Stjepan Korajac iz Kaptola, Franjo Zorac iz Orahovice, Martin Magjerić iz Topolovca, Josip Žraut iz Jaroslava.

Molbenice onih, koji nisu primljeni, mogu se dobiti u pisarni preč. metrop. stola.

☞ Današnjemu broju priložen je: Poziv na predplatu političkih novinah „Pozor."

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 37. U ČETVRTAK 13. RUJNA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Responsum ad tria contra revelationem ac fidem asserta.

(Konac.)

Dicit II. Nec impium esse non credere dogmata, quae sanae rationi contradicunt, v. c. infantem, qui ne peccare potuerit quidem, esse peccati reum.

At inter rationi contradicere, atque ab ea comprehendi datur, ut Logica docet, medium, nempe non comprehendi, seu esse ordinis superioris. Sicut intellectus non contradicit sensibus, sed ordinis tantum superioris, eis inaccessi est; ita dogmata non contra, sed duntaxat supra rationem sunt. Et revera, quia „ipsum lumen naturale animae inditum est illustratio Dei“ (S. Th. 1. 2. q. 9. a. 1.), fides vero „quodammodo scientia et visio Dei“ (Ver. 14. a. 4.): lux non cum luce, Deus fons utriusque non secum, contraria nobis ostendendo. pugnare potest. „Ea enim, quae naturaliter sunt indita, verissima esse constat in tantum, ut nec ea falsa esse sit possibile cogitare; nec id quod fide tenetur, cum tam evidenter divinitus confirmatum sit, fas est credere esse falsum. Quia igitur solum falsum vero contrarium est, impossibile est illis principiis, quae ratio naturaliter cognoscit, praedictam veritatem fidei contrariam esse.“ (C. 9. L. 1. c. 7.) Hinc revera impium est non credere dogmata, quae sanae rationi neque contradicunt, neque contradicere possunt. — Si vero incredulus in fide contradictiones invenisse sibi blanditur: aut a legibus cogitandi deviavit, adeoque non fidem rationi, sed tantum erroribus ejus adversari sciat; aut fidem incomprehensibili mysterio exspoliavit, adeoque non fidem rationi, sed tantum rationis infirmae productum, rationis sanae principiis oppositum habet. Hoc vitio dictum: „infantem, qui ne peccare potuerit quidem, esse peccati reum,“ laborat. Absterso callide ab originali labe mysterio, rationi non amplius originalis peccati mysterium, sed solum rationis infirmae productum, nempe culpa ex actu libero in infante nondum libero, repugnat. Sed „quod in infantibus non est justitia, quam debent habere, non hoc fecit illorum voluntas personalis sicut Adam, sed egestas naturalis, quam ipsa natura accepit ab Adam. . . Spoliavit persona naturam bono justitiae in Adam, et natura egens facta omnes personas, quas ipsa de se procreat. eadem egestate peccatrices et injustas facit.“ (S. Anselm. de pecc. orig. c. 23.) Hic mysterium non excisum, sed accurate propositum est. — Repugnat infantes, qui nec cognitionem legis, nec usum libertatis habent, justitiam voluntate personali perdidisse; non vero, naturam Adami egentem factam omnes personas, quas de se procreat, eidem egestati subjecisse. Soboles nimirum Adami, postquam hic culpa sua justitiam et sanctitatem, sibi posterisque debitam, perdiderat, adeoque in hos transfundere non amplius poterat, necessario in hac privatione i. e. tanquam peccatrix ac injusta procreatur. — Repugnat peccatum originale dicere in infante actum physice liberum, et qui sit voluntate propria commissus; non vero, vocare actum moraliter liberum, qui physice a voluntate alienus, et moraliter tantum proprius sit. Infantes enim, tametsi physice et in se non exstiterint, moraliter tamen et relate ad praeceptum divinum erant in Adamo tanquam physico non solum capite generis humani, sed maxime tanquam in capite morali et omnes posteros repraesentante quoad violationem vel observationem praecepti de non comedendo fructu. — Repugnat peccatum in Adamo actuale etiam in infantibus ponere actuale, non vero in hisce de-

Digitized by Google

fendere habituale. Duplex videlicet est notio peccati; significat 1. actionem vel omissionem liberam contra legem Dei; 2. habitum illum, cujus actio illa ratio solum ac initium est. Hoc secundo sensu peccatum est permanentia in aversione a Deo, in gratiae sanctificantis privatione, uti reprobi in ea permanebunt in saecula, licet actus, ejus causa, jam dudum evanuerit. Jam Adami peccatum non primo sensu, ut denotat actum, sed secundo, ut denotat habitum, infantibus inest. Adamus qua caput generis humani morale posuit actum peccati, atque sic naturam bono justitiae spoliavit et a Deo avertit; haec spoliatio ac a Deo aversio tanquam macula et labes habitualiter, nisi baptismo deleatur, perseverat in posteris, facit eos abominabiles Deo, quae sane veram habitualis peccati rationem constituunt, sicut peccata nostra actualia, nisi poenitentia tollantur, habitualiter in nobis perseverant. — Repugnat infantem contrahere peccati habitum sine ullo peccati actu; non vero, contrahere habitum ex actu alieno. Nam libera voluntatis electio requiritur solum ad peccati actum ponendum, non vero ad ejus reatum et habitum contrahendum, nisi quatenus hic illam qua rationem sui ac initium supponit. Hinc sive intendat e. g. latro malevole viatorem expolians latrocinii reatum incurrere, sive non, tamen incurrit. Propterea reatus ac habitus peccati incurri potest ab infantibus, quin libere velint, dummodo actus liber, qua ratio ejus ac initium, praecesserit, qui si non physice, saltem moraliter ipsorum sit. Hic revera praecessit, et licet physice fuerit alienus, nempe Adami; tamen moraliter ipsorum est, utpote ab ipsis in capite suo moraii commissus. — Hinc liquet, infantem, licet personaliter, libere et actualiter peccare ne possit quidem, tamen peccati originalis reum esse.

Dicit III. Immo impium esse contendere, quod Deus revelationis fidem ab omnibus requirat, et tot hominum millia in praetensae revelationis ignorantia persistere sinat.

Necessitas fidei, superius stabilita, ad assertum hoc refutandum minime aboleri, sed tantum clare determinari debet. Dupliciter quippe necessarium aliquid dicitur, aut tanquam medium ad finem, aut solum vi alicujus praecepti. Prima fidei necessitas obtinet quoad ea, quae ad salutem consequendam tam essentialiter exiguntur, ut sine iis nullo modo haberi possit, adeoque nec ignorantia, nec impossibilitas excuset. Secunda, quae ex praecepto consurgit, necessitas fidei desinit urgere, ubi invincibilis ignorantia vel impossibilitas excuset. Quare neglecta hac distinctione vix non impium esset asserere, „quod Deus revelationis fidem ab omnibus requirat," etiam quoad ea, quorum explicita fides absolute necessaria non est, „cum Deus impossibilia non jubeat" (S. Aug.). Ecclesia hoc nunquam docuerit, Theologi vero atque Catholici sat in scientia fidei versati communiter oppositum teneant. Eos solum fidei praeceptum obligat, qui revelationis notitiam accepere, vel saltem acquirere sibi possunt. Inculpabilis ignorantia non est peccatum contra fidem. „Si infidelitas accipiatur secundum negationem puram, sicut in illis, qui nihil audierunt de fide, non habet rationem peccati." (S. Th. a. 2. q. 10. a. 1.)

Nihilosecius dantur fidei veritates, quarum fides explicita omnibus usum rationis habentibus tam necessaria est, ut, licet illarum invincibilis ignorantia non sit peccatum contra fidem (cfr. l. c.), tamen eos medio ad salutem, quod nullo alio suppleri potest, destituat. Homo quippe rationalis et liber „ordinatur ad Deum, sicut ad quemdam finem, qui comprehensionem rationis excedit. . Finem autem oportet esse praecognitum hominibus, quia suas intentiones et actiones debent ordinare in finem." (S. Th. 1. q. 1. a. 1.) Quomodo hoc fieri potest sine fide explicita? — Homo, candore justitiae privatus cum sit, ad finem supernaturalem induendo justitiam se convertat necesse est. Sed quomodo fieri id potest sine fide (Rom. 3. 28.), „hoc initio humanae salutis. fundamento et radice omnis justificationis ?" (C. Trid. sess. 6. c. 8.) — Homo, ut supernaturale praemium mereatur, opera supernaturalis pretii patrare debet. At ingenita sibi ratione et voluntate naturalia duntaxat opera producit, quibus nonnisi temporale praemium promeretur. Quo pacto merita naturae limites excedere valebunt, nisi supernaturalis fidei gratia subintret? „Justus ex fide vivit" (Rom. 1. 17.).

Est itaque necessitas explicitae fidei eorum, quae tanquam medium absolutum deserviunt, absoluta. Hanc, et quae concernit objecta, designat Apostolus dicens: „sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, et inquirentibus se remunerator sit." (Hebr. 11, 5. 6.) Sicut ergo impossibile est sine fide in Deum ut existentem et ut remuneratorem Deo placere, seu ejus amicum et filium fieri; ita impossibile est sine ea accedere ad Deum. seu ejus haeredem in aeterna felicitate, quam solis filiis confert, effici. Qualis enim sublata fide in supernaturalem remuneratorem remanet supernaturalis spes praemiorum, timor poenarum atque amor amicitiae erga Deum, sine quo nulla justitiae fit extra Sacramentum infusio? Necessitatem hanc ex Apostoli mente absolutam esse, verbum

Digitized by Google

„impossibile“ per particulam „enim“ cum toto versu connexum atque nulla restrictione prolatum indigitat. Sermonem esse de fide explicita inde patet, quia fides implicita Dei existentis dari nequit, atque copula „et“ eandem fidem ad Deum quoque ut remuneratorem extendit. Haec duo igitur, et quidem ex sententia plurium Theologorum sola, explicite necessitate medii ab omnibus credenda sunt. — Quaeritur itaque tantum, an Deus quoad fidem generatim, in specie vero quoad necessitate medii credenda revera tot hominum millia in revelationis praetensae ignorantia persistere sinat?

Cum „Deus velit omnes homines salvos fieri et ad agnitionem veritatis pervenire“ (1. Cor. 5, 14.), ejus vero voluntas sapientia et misericordia dirigatur: patulum est, eum omnibus ad salutem necessaria media, inter quae fides ex revelatione haurienda primum est, revera disponere. Et profecto, ab origine mundi revelationem illuxisse historia testatur. Quippe manifestum est ejus auroram in patriarchis totum genus humanum illustrasse, donec ad turrim Babel in singulas nationes, ne viribus unitis in interitum rueret, divelleretur; postea vero Splendorem Patris, Jesum Christum, „fecisse utraque (Gentiles ac Judaeos) unum, medium parietem solvisse, et pacem evangelizasse iis, qui fuerunt longe, et iis, qui prope.“ (Eph. 2, 14—17.) Non ergo populis revelatio, sed populi revelationi defuerunt. Sua culpa, non Dei, ab immediato luminis fonte, in electa gente conservato, separati sunt; sua culpa, non Dei, radios ex primaeva revelationis aurora in traditione patrum superstites in V. T. exstinxerunt undique; sua culpa, non Dei, ad sonum Evangelii in omnem terram exeuntem adhuc in N. T. multi aures occludunt. Quos si jam Deus, directo revelationis suae dulcore non flexos, amaras superstitionum faeces degustare permittit, ut nausea tandem flexi coeli dona desiderent: nonne „concludit omnia in incredulitate, ut omnium misereatur?“ (Rom. 11, 32.) Et si non fecit taliter omni nationi, sicut fecit gentibus, quas singulari miseratione sibi devinxit; quaenam potest aliquod jus erga Deum praetendere, de ejus laesione conqueri, aut Deum acceptionis personarum insimulare? Deus nullo debito hominibus obligatur, immo potius jure justissimo gaudet omnium peccata puniendi. „Acceptio personarum locum habet in his, quae ex debito dantur. — Salutaria autem beneficia Deus humano generi confert ex sua gratia; unde non est personarum acceptor, si quibusdam prae aliis conferat. Unde August. dicit in L. de praed. SS. Omnes, quos Deus docet, misericordia docet; quos autem non docet, judicio non docet. Hoc enim venit ex damnatione humani generis pro peccato primi parentis.“ (S. Thom. 1. 2. q. 98. a. 4.) — Quamvis autem omnes tanquam peccatores a salutari fidei dono possit excludere: superexaltat tamen misericordia judicium ita, ut ex sua parte omnibus etiam infidelibus, sive de revelatione nihil audierint, sive malevole eam respuerint, sufficientem gratiam suo tempore largiatur, cujus ope ad salutem, ac consequenter etiam ad fidem saltem eorum, quae necessitate medii credenda sunt, pervenire queant. Merito damnavit Clemens XI. propositonem: Nullae dantur gratiae nisi per fidem, atque: Extra Ecclesiam nulla conceditur gratia. Cum autem gratiae in ordinem ad salutem conferantur, secure perducent ad salutarem fidem eos, qui rite illas impenderint. „Hoc ad divinam providentiam pertinet, ut cuilibet provideat de necessariis ad salutem, dummodo ex parte ejus non impediatur. Si enim aliquis taliter nutritus (in silvis vel inter bruta animalia) ductum naturalis rationis sequeretur in appetitu boni et fuga mali, certissime est tenendum, quod ei Deus vel per internam inspirationem revelaret ea, quae sunt ad credendum necessaria, vel aliquem fidei praedicatorem ad eum dirigeret, sicut misit Petrum ad Cornelium.“ (S. Th. ver. q. 14. a. 11. ad 1.) Quapropter illi omnes, qui revelationis realem cognitionem non assequuntur, non ex defectu Dei, sed ex propria culpa destinato sibi fidei lumine carent. — Quare tantum abest, ut Deus tot hominum millia in revelationis ignorantia persistere sinat; ut pro sua parte neminem, licet omnes justissime possit, a fidei gratia excludat. „O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei! . . Quis prior dedit illi, et retribuetur ei? Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia: ipsi gloria in saecula!“ (Rom. 11, 36.)

Slobodni zidari.

Slobodna zidarija preotela je mah u protestantskoj Njemačkoj. Ona dade protestantom, česa prije neimahu i što je prava družtvena potreba, a to je hierarhičan ustroj. Beda Veber, umni pisac „Kartonah,“ narisà priliku ovim krticam, koje u ljudskom družtvu nezapremaju nikakva javna mjesta, ali ipak umiedu prve i mastne časti pritegnuti k sebi. „Svuda i nigdje“ veli on, „bave se framasoni (francezki: franc-maçon); sad su kano crvi u duplju državnih sgradah, sad kao ušenci (Blattläuse) po mirisnom cvieću u salonih, a sad kao moljci u krznu tajnih savjetnikah. Nemože

Digitized by Google

se jih čovjek riešiti, kano ni zraka oko sebe, pa gdje jih najmanje trebaš, ondje ti najljepše nude bratinsku pomoć. Neima staleža na svietu, da bi njim izmaknuo. Protestantski duhovnici na množinu ćuće pod plaštem ovoga reda; komu se hoće službe, odlike, blaga ili državljanskoga prava, komu se hoće bogate žene, biti će mu svega, samo ako je slobodni zidar, pa zamoli braću te uz to umie vješto kretati zidarskom žlicom."

„Tko nije slobodni zidar, taj će proći praznih šakah, ili će kano puž ćućati u kutu, da će ga sve i proći želja za nektarom i ambrosiom. Težaci i zanatlije, ako su slobodni zidari, dobiti će lakše posla i zaslužbe, trgovci bolju prodju i veće povlastice, kćeri prije dar iz koje zaklade, ako jim je otac u ovom pobratinstvu."

Tako stoji u Njemačkoj framason. U Pruskoj jim je uredno velikim meštrom koj kraljević, a navadno sam nasljednik, pa mu je u loži priprava za kraljevanje. Sadanji vladajući kraljević obnašaše tu čast više godinah, a sad ju je predao sinu, koj će ju u svoje vrieme predati svomu priestolnomu nasljedniku. Tako je i u velikoj vojvodini Badenskoj; jer eno vidjesmo joj nedavna vladara u pohodih berlinskoj ložи. U Švedskoj obavlja sam kralj službu velikoga meštra, a te se bludnje drže i drugi protestantski vladari više manje. Vidi se, da je framasonstvo u protestantskih državah postalo gonilom, kretalom vlade, koje je baš čvrsto; jer državno-vjerozakonska načela reda imadu u sebi, neznam sam, kakovu, kako-li se s njimi slaže, tajnu, koja oblast utvrdjuje i posvećuje. To je vrst Božjega prava, njeka kriva posveta, koju po slobodnu umu dobivaju oni, kojim je od njega dano vladati narode. Bez svake odvlake smjeli bi ovi vladari u službenih pismih svomu dugomu naslovu pridati još i čast velikoga meštra; jer bi jim posve nadomjestila naslov: „prevjerni" i „prekršćanski," kojimi njekadanji vladari resijahu svoje ukaze i naredbe. Neće biti po tom za čudo čuti, da je u Pruskoj slobodno zidarstvo svetije, nego sama protestantska crkva, da se njegove tajne više ciene, nego dogme evangjeoske unije. Prosto je napadati ovu zadnju i prezirati ju, ali nitko da nedirne u slobodno zidarstvo; jer dirnuti unj reklo bi njekim načinom uvriediti istoga kralja. „Slobodno-zidarski glavari" veli bogoslov Hengstenberg „tvrde, da je njihov red nasadjen na istu nogu, kao i narodna crkva; što više, oni hoće da si podjarme crkvu te joj zabrane suditi njihovu redu." To nas navodi samo po sebi, da razvidimo, kako se drži evangjeoska crkva prema loži. Dokle evangjeoska crkva bijaše vjerna pravomu Lutherovu nauku, izobćivala bi red, samo ako i sam kralj, glava crkve nebijaše u njem. Tad bi si konsistorija znala ugušiti vatru, te stegnuti slobodu evangjeoske rieči. Nu pokle utrnu vatra za pravim naukom, pokle se uvuče rationalisam u konsistorije i niže duhovnike, od tada su crkva i loža prave posestrime, pače se crkva izpuši u slobodno-zidarskom kotlu illuminatisma. Weisshaupt, začetnik ove revne slobodnozidarske razdružbe, pisa svomu drugu Knigge-u: „Vodje protestantskih bogoslovah stupaju u naše družtvo. Oni sbilja misle, da je naš nauk vjere pravi duh, pravi temelj kršćanstva. Tko bi kada bio i pomislio, da ću ja postati glavom vjerozakona? Kad se sjetim, kako mi učimo i tumačimo kršćanstvo, nemogu van se nasmijati."

Jer se je protestantismu u njedrih proti ludom rationalismu osamnaestoga vieka zalegao vjerozakonski odpor, činjaše se, da će opet po njem doći do svadje medju crkvom i ložom. Ali treba znati, da taj odpor nebijaše prav, radi vjere, nego pobožnjački; a pietizam je po svojih načelih nečuvene snosljivosti. Slobodni zidari popustiše istina; ali pobožnjaci uvidješe brzo, da je red po svom ustrojstvu izvrstno bojno orudje, te vrlo razprostiralo. Zavuku se dakle i sami pobožnjaci u lože, pa takovih pobožnjačkih ložah ima i sad u Pruskoj. Ove i sve, ma se igrale s kakvim god vjerozakonom, u Pruskoj jedino su protestantske. Židove nepuštaju u nje, a katolike samo pod tim uvjetom: ako zaniječu papi u Rimu vrhovnost u nauku, i odobre protestantska načela. Za obavljanja tajnah leži na stolu biblija otvorena, a novaci polažu zakletvu položiv na sv. pismo ruku. Makar se grade kršćani, većina je tih redovnikah podana deismu ili indifferentismu; pa kako je bila staromu kralju omražena, sad se uvlači u milost vladajućemu principu. Čini se, da je ta većina opojena od pietisma, i da oblast, koja je sad na kormilu, radi, da to ona dobro plati. Vladar izjavi se o tom posve otvoreno, te ošinu živo onu licemjernu stranku, koja oslanjajuć se na svoju tobožnju revnost za kuću Božju smieraše ne samo katolike mučiti, nego i u krilu protestantske unije progoniti sve one, koji se onako pobožno, kano oni, neužiše prava slobodnoga iztraživanja. Framasonstvo nije nipošto družtvo, koje bi se slagalo u jednom nauku; jer je u loži svatko to, što je koga napravilo odhranjenje ili duševni pokret. Što razstavlja protestante medju se, razstavlja jih i u loži. Razpada se pako slobodno zidarstvo u Pruskoj na dvie razkoline: na veliku ložu i slobodno zidarski savez. Velika loža presadjena je onamo iz Englezke, te je boljarska, pobožnjačka i starovjerska. Ona si je zadržala više stepenah u zaredbi svojih članovah i oholi se, da su joj začetnici stari Božjaci (Templari). Zidarski savez

Digitized by Google

pako nosi više gradjanskoga biljega; ima u zaredbi tri stepena, nikao je iz škotskoga zidarstva, a sam se hvali, da su mu začetnici zidari zidarskoga ceha iz srednjega vieka. Reći bi, da i strasburžka loža spada na ovu družbu, jer se i ona oslanja na Abbè Grandidiera, te vuče lozu od pobožnih zidarah iz srednjega vieka. Odatle će biti i ime „Erwinia," pod kojim prije njekoliko godinah izide ložin časopis.

Da se vrate na sviet oni plemeniti i pobožni kršćani zidari, da si vide poslove i patuljke zapaze, što jim vrve oko noguh, imali bi se čemu čuditi, sastavši se s nemirnjaci bez vjere, što se nazivlju njihovom djecom. Ala bi težkim batom razmrvili grb, noseći križ, što ga oskvrnuše izrodi.

Nauk vjere zidarskoga saveza jest narodnost, dočim velika loža čuva njeki tajni nauk, te ga svojim članovom samo stepen po stepen odkriva. Ta tajna, ako se može vjerovati Hengstenbergu, jest ova lakrdija: „Pokle prevaliste dugu povorku stepenah, pokle se zavje ristestrašnimi zakletvami i čuste grozne prietnje izdajicam i povrediteljem tajne, govori Vam se staviv Vam na prsa nakomice mač, jedno mjestance iz malenoga katekizma Lutherova, koje uče seljaci u školskih klupah." Škotske lože nisu tako smiešne; njim je dosta imati političku tajnu. Ta je tajna pretežnost i prvenstvo Pruske u Njemačkoj. Ona se nepača u druge poslove u novinah, diplomaciji i književtvu, van da se pripravlja, nebi-li Hohencollernskoj kući ili ma kojoj protestantskoj vladi pribavila carsku krunu. Što se tiče vjere, članovi velike lože sami su kosmopoliti. Njim je sav nauk na prosto i kratko ovaj: Budi protestant, židov, budhista, lamzista, fetišev klanjalac ma i isti katolik poput Saint-Cyrana i Rongea, samo ne i to nipošto rimo-katolik.

Čuditi se je, a i jest nedokučiva nedosljednost, da u pruskih ložah nebijaše još nikada židova. Samo u Saksonskoj, u Hamburgu, Bremi mogu u ložu stupiti ljudi nekršćeni. Loža se drži snosljivosti, koju propovieda, isto onako, kako protestantizam. Ona se poprime mislih, težnjah i uredbe one zemlje, kamo se uvuče, i pristranči se svemu, samo ako neprija njezinu nepomirivu neprijatelju, katoličkoj crkvi.

Gradjanski zakon u Pruskoj zabranjuje židovom državne časti, i loža si netare glave, što negrli židovah kano braću. U Švedskoj kaže se kao prava progoniteljica katolikah; svi švedski odbornici, novinari, duhovnici, sudci i vojvode, koji se neumorno trude, da uzdrže u svom zakoniku one, reći bi Neronove, naredbe, jesu članovi lože, a na čelu svoga hrama pišu: Sloboda, jednakost, bratinstvo. Zna se, kako oni razumiju ovu svoju poslovicu, a zna se i to, kako jim se slažu djela s pjesmicom, koju pjevaju primajuć braću:

„Resio poštenu čovjeku prsa zlatni križ ili biljeg plemenah Izraelovih, bila mu na glavi zelena čalma ili mitra, bio pod pastirskom palicom pape u Rimu, ili onoga u Hamburgu ili Stambulu — sve jedno je."

Ali, ako pruski zidari svojoj snosljivosti stavljaju medje, i ako je krst glavni uvjet pristupa, to se oni trude i ugnuti te zatrći sve, što luči okrštenike. Nauk, bogoštovje, rodjene mržnje, razne težnje i predsude, sve se to smrvi, zamiesi i napravi vračarska čorba, te se pod imenom „evangjeoska unija" kao jezgra kršćanstva nudi. „Zidarstvo" veli njeki član stare lože „sagradi ogromnu sgradu unije na ovom općenitom temelju: Mi svi vjerujemo u jednoga Boga. Tako dakle nemože se govoriti o vjeri s protestantom, bio s kojega god kraja njemačkoga saveza, da čovjek nečuje od njega ono skrovno načelo unije: Mi svi vjerujemo u jednoga Boga. Ova lozinka slobodnih zidarah prešla je iz lože u evangeličku crkvu, kojoj je sbilja i jedino vjerovanje: Mi svi vjerujemo u jednoga Boga.

Evangelička unija, t. j. savez u rationalismu Kalvinovacah i Lutherovacah jest najvrlije djelo škotske braće; pa gdje vidimo, da se toliki protestantski bogoslovi trude utvrditi uniju, to su od lože, kojoj su branitelji, posudili temeljnik za svoju sgradu. Ponoseć se sa srećom, što složiše Kalvinovce i Lutherane, pokušaše još crtalom i razalom sravnati i katolike s protestanti. Kreč ili da bolje rečem blato, kojim smierahu spojiti ova dva do korena različita družtva, bijahu polutani kršćani, što se razplodiše po Njemačkoj, te ili živu u mješovitoj ženitbi, ili su barem iz nje rodjeni.

Za taj posao odabraše meštra onoga skitalicu duhovnika, koj prigodom pristupa u ložu reče u Hamburgu govor „o trih ružah." Silni uspjeh Ivana Ronge-a, buka i plesak, kojim ga primiše na pozorištu, pak zaštita, u koju ga prigrli pruski ministar Eichhorn, sve je to posao ložin, koja neograničenom ljubavju prima sve odmetnike rimske crkve.

Katoličkoj crkvi odpade po njih njekoliko skulah, na što joj samo odlahnu, a smjesa deutsch-katolička sastojaše od samih nemirnih, jezičljivih i korenitih protestantah, te su ministarstvu policije zadavali težke brige. Loža, ministerij i evangjeoska crkva bješe se naučile mnogo, što nebi bile smjele zaboraviti, da je naime moći složiti sve sekte više manje, jer su sve iz jednoga izvora; ali da je medju crkvom i sektami, Božjom oblašću i nepokornošću ljudskoga uma očita opreka, nesloga,

Digitized by Google

Ali loža ima osim rongeanisma i više makinah, kojimi vojuje proti crkvi; velika je njoj pomoć od neumornoga bibličkoga družtva, i družtva Gustav-Adolfova. Braća i prijatelji ljube ta družtva od srdca; naći je, da je slobodni zidar zajedno i član bibličkoga družtva. Biblija je njim ulaznica u katoličke zemlje, a dolari družtva Gustav-Adolfova grade evangeličkoj crkvi mostove. Nečuvena ova sloga ćudih izide na vidjelo u Berlinu, i to od glavne skupštine evangeličkoga saveza. Slobodni zidari, Gustav-Adolfovci, tržci biblijah, razprodavači spisićah, zanešeni pobožnjaci, pomnožani prijatelji Pruske, hvalitelji svega, što je englezko, sva ta braća napiše si zdravice, izljubiše se, obećaše si uzajamnu pomoć i obodriše se na uztrajnost. „Mi smo za boj razredjena vojska“ viknu njeka glava evangeličke crkve, objesiv se za vrat kralju pruskomu, komu je to bio zadnji javni čin, što je sazvao evangelički savez.

(Konac će sliediti.)

Pismo Nj. svetosti Pape Pia IX. na maronitskoga patriarku i biskupe.

Venerabilibus Fratribus Paulo Petro Patriarchae Antiocheno Maronitarum, et aliis septem in ejus Patriarchatu Episcopis.

Venerabiles Fratres, Salutem et Apostolicam Benedictionem.

Ex vestris mœrore plenis litteris die vicesima sexta vertentis mensis ad Nos perlatis, non sine gravi animi Nostri cura, molestiaque, atrocissimas fidelium clades accepimus per istas regiones a teterrimis christiani nominis hostibus editas, quarum quidem tristissimum nuntium publicæ etiam litteræ postremis hisce diebus attulerunt. Enimvero ad ceteras, quibus conficimur, acerbitates, quidam veluti accessit doloris cumulus, dum animo reputaremus, cœnobia, templa incendio deleta, pagos integros ferro, flammisque vastatos, sacras quasque res nefarie direptas, innumeram cujusque ætatis, conditionis, sexus multitudinem partim atrociter cæsam, partim fuga, et latebris ab imminenti nece se proripere quæritantem; dum menti obversaretur Nostræ assiduum vitæ periculum, cui propositi vos estis, ceterique sacri Antistites ob nativam infidelium istorum feritatem, quæ hoc maxime tempore ex toties per ephemerides evulgata Mahumedani imperii divisione procul dubio recruduit, unde tam subitus ad christianæ gentis internecionem furor exarsit. At vero illud est miserrimum, pleneque dolendum, quod ætate hac nostra plus deferatur studii, et vero etiam auxilii turbulentissimis seditionum auctoribus, quam christianis populis sub Turcarum, aliorumque barbarorum jugo gementibus, pro quibus a durissima servitute vindicandis gravissima bella per superiores ætates Europa suscepit. Atque adeo, in publico cujusdam nationis consilio laudes, plaususque a nonnullis tributi illi homini sunt, qui rem sacram, et publicam contra jus, fasque subvertere ubique contendit.

Scilicet ita cogitari, atque agi perverse solet, dum rejicitur, ac reprobatur Catholica religio, quæ una dux est, et magistra veritatis, quæ mederi una potest ægræ societatis vulneribus, eamque fatiscentem, ac prope collabentem fulcire, ac sustinere. Optandum sane est, ut ii, quibus maxime pertinet, noscant aliquando, nullum ab Ecclesia Dei conflari periculum humanæ societati, verum ab hostibus Ecclesiæ ipsius, qui si favore, si auctoritate, opibusque juventur, contra fautores ipsos suos convertere arma solent ad sacram, civilemque potestatem funditus subruendam.

Jam vero de Christianorum per istas regiones conditione, meliora profecto, Venerabiles Fratres, Deo bene juvante confidimus; quippe quod generosa Galliarum natio, ejusque Gubernium munitissimam instruit classem istas ad oras mittendam; quemadmodum aliæ pariter nationes armatas naves miserunt ad tuendos suæ gentis homines, eosque a belluarum quasi faucibus extorquendos. Quod sane præclarum studium pro paterna, qua urgemur, sollicitudine, cohortatione Nostra curavimus excitandum: neque dubitamus, quin ad communis vestræ salutis defensionem, ac securitatem inflammetur. Ceterum persuasum habeatis in partem nos venire doloris vestri ob funestissimos, qui vos nuper perculerunt, casus, ac dum aliquam pecuniæ summam pro angustis, in quibus versamur, rebus ad vos mittere properamus, ut aliquod nimirum per Nos afferatur tantis infortuniis levamen, obsecramus, atque obtestamur misericordiarum Patrem, ut ab excelso solio gloriæ Suæ respicere istam velit dominici gregis partem, tantaque afflictam calamitate bonus, propitius reficiat ac recreet. Faxit immortalis Deus, cujus in manu corda regum sunt, ut excitentur potentissimi christiani principes ad reprimendos infidelium conatus, ne in perniciem, excidiumque christiani nominis debachentur, atque insolescant. Utinam aliquando intelligant iidem principes, quam grave immineat, ac prope extremum societati universæ discrimen, nisi opes, viresque conjungant suas ad cohibendam hic pariter in Europa perditorum audaciam, impetumque frangendum, qui novo quodam incensi furore id moliuntur, id agunt, ut omnem religionis sensum in animis extinguant, divina quæque, et humana jura pessumdent, et sublato quolibet justi, atque injusti discrimine, societatem hominum quoddam quasi septum efficiant furentium belluarum. Verum in hac tanta civilium rerum conversione, in hoc tanto novorum turbinum metu ea Nos sustentat cogitatio, quod ubicumque terrarum positi fideles fervidas, assiduasque attollunt preces ad Thronum gratiæ, quibus exoratus clementissimus Deus optatam, cum Ei placuerit, faciet tranquillitatem; sic ut de felici, faustoque communium votorum exitu gratulemur, ac Supremo Moderatori rerum omnium, sospitatori,

Digitized by Google

et vindici Ecclesiæ suæ debitas pro tanto beneficio gratias persolvamus. Hac Nos spe recreati, vobis, gregique vestro, Venerabiles Fratres, Apostolicam benedictionem tamquam omen meliorum rerum, et sempiternæ pignus beatitatis peramanter impertimur.

Datum Romæ apud S. Petrum die 29. Julii anno MDCCCLX Pontificatus Nostri XV.

Pius PP. IX.

Dopisi.

Na Klancu 26. Kolovoza. Koj je štogod čuo spominjati o čarobno-romantičnom Zagorju, taj si je sigurno zaželio, da obide te razvidi i ovu stranu Hrvatske. Inostranac, što samo znade liepa o svojem zavičaju, to sve ovije još ljepšimi riečmi, pa otisne u bieli sviet, neka tudjina bulji oči čitajuć pretjerane opise. Neosudjujem svih, nu da jih i takovih imade, tko će nijekati? Ali ako toliko vriedi i neznatno mjestance, zašto da ne i hrvatska Švajcarska, krasno Zagorje, zaokruženo vrletnimi planinami, prekrižano potočići, kršem i zelendoli, nakićeno hramovi i bielimi dvorovi razasutimi poput labudovah. Željeti bi bilo, da tko izriše onu prirodnu krasotu, neka bi si narodjan i u sried grada pasao oko i na stieni i na prozoru, a makar i na podu; jer kamo ćeš ljepših slikah, zastorah i sagovah, pa k tomu još sve narodno! Ali nije meni ovdje risati ni briegovah, ni prodolicah ni dvoracah, van mi je pripovjediti dvie svečanosti, koje vriede, da jih naš crkveni glasnik razglasi po svietu.

Imade tomu dvie godine, što su u crkvi čč. oo. franciškanah, zajedno i župnoj, dali slikati svetište na ljepu, i graditi veliki žrtvenik. Posao se svrši i danas upravo veliki žrtvenik po veleč. gospodinu Tomi Gajdeku podjašpristu posveti. Krasnu sliku B. D. Marije, kako joj angjeo nosi pozdrav, pokloni tamošnji ljekar Ferdo Kler, troškove pako ostale preko 1200 stot. doprinesoše Klančani. — K tomu veselju evo na isti dan i drugoga. Oko 10. satih razljegnu se po gudurah klanačkih zvuk zvonovah, nasta rika mužarah, a svjetina se sgrnu na trg, znajuća da će se skorim pokazati ljubimče Gospodnje. Tako i bude. Netom stupi iz obližnje sgrade novomisnik Franjo Iveković, da pristupi k novoposvećenu oltaru, te prikaže prvu sv. žrtvu. Ob desnu ga prati uputnik vlč. g. Gajdek, spreda idu podvornici vierni prijatelji, a za njimi sliedi vesela lica krepak starac otac još krepčija starica majka s braćom i ostalom rodbinom. — Pod sv. misom razloži o. vikar sabranomu puku čast misničtva po trostrukoj vlasti, štono ju po Isusu primi, te da jih s toga ide vriedno štovanje, govorio sviet što mu drago; napokon zasječe u srdce više liepih riečih i novomisniku, neka posluje u vinogradu Gospodnjem u slavu Krsta, a korist stada. Tako dà, jer je upravo to želja i nada nas svih, koji ga znamo, a u to neka biser, štono ga za četiri godine nakupi po dvoranah peštanskoga sveučilišta, razaspe medju mili svoj narod, te što bude radio, da radi sve za vjeru i domovinu.

Po sv. misi i novomisničkom blagoslovu počastiše presretni roditelji znanom gostoljubivosti hrvatskom množinu gostovah, medju kojimi zasja osobita jedna glava, a ta bi: častni starina dvorski savjetnik presv. gospodin Bužan, koj nas ne samo kao vriedan i ugledan, nego i narodan muž još većma obradova. — „To bi dan, što ga načini Gospodin;“ radovasmo se dakle nanj, sjećamo se ga, a sjećali se ga i s novomisnikom još petdeset godinah — dà Bog da. *Iv. K.*

Iz Moravske Evo nam pred pragom i veličajnih svečanostih na slavu blaženomu Ivanu Sarkandru, bivšemu župniku u Holešovu i mučeniku. Na 22. o. m. biti će svečan prenos blaženika iz župne crkve sv. Mihovila (u Olomucu) u stolnu crkvu, i tad će trajati svečanost puna tri dana. Kako čujem sa zaufane strane, doći će na Sarkandrovu svetkovinu u Olomuc sljedeći crkveni dostojanstvenici: apoštolski nuncij iz Beča, preč. biskupi iz Brna, Budějovicah, st. Pöltena i Gradca (gdje je blaženik izučio bogoslovje, te god. 1607. zaredjen u misnika). Propovjedi držati će sami preč. gg. biskupi: tri u moravskom, a tri u njemačkom jeziku. Veseli se „milà Moravičko;“ jer eto kod Višnjega imaš jednoga zavjetnika više.

Kvar, što će se upravo onih danah držati u Pragu (22—28. Rujna) velika katolička skupština. Želim od srdca, da tko i od Vas mila južna braćo svojima očima vidi život katoličke crkve, koj će se eto ovih danah sjajno pokazati u Pragu i Olomucu.

Na blagdan Marijina uznešenja na nebo bijaše na Velehradu crkveni god, te dojde jak provod, a bilo je preko 5000 dušah. Liep je to i zanosit pogled vidjeti, gdje se miče množina prošćenarah sa svećenstvom, zastave viju, i gdje ti uz dvie svirke prodire srdce „Ejhle svatý Velehrad již září!“ Na našega njemačkoga povjestničara Moravske, g. Bedu Dudika navaljuju sa svih stranah, a pravo mu budi; jer je i zaslužio. Kukavni rušitelj Velehrada ima se okasati; nu i to nješto valja: u zadnjem svojem spisiću, gdje se već sad za uviek odriče takova posla, završuje ovako: „Dies mein erstes und letztes Wort!“ Manje na obranu nije mogao potrošiti riečih.

Na 20. Kolovoza dojde iz župe i ciele okolice benediktinskoga samostana Rajgrada dug provod na Velehrad i sam opat preč. g. Günther Kaliwoda odsluži sv. misu uz sjajnu podvorbu svojih samostanarah.

U Hodoninu na Moravi dne 4. Rujna 1860.

Miroslav Chmelíček.

Viestnik.

Iz Zagreba. Na preč. duh. stol stiže poziv na dvanaestu glavnu skupštinu katoličkih njemačkih družtvah,

Digitized by Google

koja će se otvoriti na 22. Rujna o. g. Lane zaključiše na skupštini u Freiburgu, da će ju kao ove godine držati u Pragu; jer je on preslavan glavni grad Njemačkoj od tolikih viekovah posestrime Češke i jer će ondje skupština pokazati, kako treba da kršćanstvo pobrati sve narode, i kako katolička crkva umie svoje vierne sinove, ma bili i različitih jezikah, po jednoći vjere i ljubavi složiti po svem svietu. Da Bog blagoslovi ovu skupštinu, te ju privede k željenoj svrsi. Uz poziv je i osnova za skupštinu, i očitovanje. Tako se očituje, zašto se ova skupština ljetos nedrži u isto vrieme kano prije, a to: što se je koncem Kolovoza imala držati u Pragu pokrajinska crkvena synoda, te se bijaše bojati, da bi zaprečila mnogomu duhovniku doći; što su prije mnogi, koji bi morda željeli doći, po toplicah; što je koncem Rujna u Pragu vrieme navadno vrlo liepo, i napokon, što je na 28. Rujna godovina českoga zavjetnika sv. Venceslava. Na glavnih sastancih, jer se je nadati, da će doći više Čehah i Moravacah, govoriti će se i češki, dočim će se u odborih i manjih sastancih rabiti samo njemački jezik. Crkvene svečanosti obavljati će se u jednoj župnoj crkvi; jer je Karolinum, gdje će se skupština držati, podaleko od stolne crkve. Za gostove se skrbi, te će biti stanovah i u svratištih i u posebnih kućah, a napitati će moći svatko za dobar stan na željezničkoj postaji. Bude-li se tko želio prije najaviti, neka piše franco na odbornika g. Dr. med. Josipa Tieftrunk-a, Prag, 832 —II. Ponude za govor i predlozi imadu se poslati „An den Ausschuss des Katolikenvereines zu Prag," najmanje osam danah prije, nego se otvori skupština.

Kako čujemo, od nas se spremaju onamo dvojica.

Iz Rima 25. Kolovoza. Sv. otcu udarila bi prošloga tjedna svaki dan krv u glavu, te ga napala nemoć. Liečnici vele, da je to od velika posla i brige; nu počinkom i kupanjem oporavi se jur hvala Bogu.

Iz Pariza. Odavle izide poziv na sve židove po svietu, da sklope savez, komu će polag priloženoga pravilnika biti svrha: 1. Svuda za emancipaciju i ćudoredni napredak židovah raditi. 2. Pomagati sve, koji u svojoj struci žive kano pravi židovi. 3. Svaki oglas u tu svrhu širiti i preporučati. Tako se sklopi već u Pešti družtvo židovskih obrtnikah. Ali pitamo mi, zar nije tim s nova dokazano, da je židovski narod u Europi tudj i svoje vrsti član u europejskoj obitelji narodah, da njegove osebničke težnje moraju da hude skupnomu dobru tim više, čim si više trpaju oni novca, te ustrojenimi a razgranjenimi družbami, pa to još s dopuštenjem vladah dobivaju očevidnu prevagu.

Iz Damaska piše njeki Francez ovo: „Tik uz mošeju Zekiah nanese nesreća u biegu jednu kršćansku obitelj na gomilu mahnitacah, te joj ovi u onaj tren presjeku put, trgnu mačeve, i navale na otca sjedobrada starca. „Evo me," reče on „kršćanin sam, pa me smaknite, samo pustite žene i djecu." „Evo ti sjedoglavče" viknu jedan od divljakah „za pozdrav," a ruka odpade mu na zemlju. Jedna od ženah ciknu i onesviesti se; al' tad istom nahrupe oni na ubogu čeljad. Dvojica obrežu starcu ušesa, nos, usnice i podbradak; kožu na čelu razrežu mu u križ te ju sgule niz oči. Sliep, pomaman od težke muke srtaše nesretnik po ulicah jaukajuć i lupajuć na vratih; ali mu nitko neufa otvoriti. Što sam živ, nisam vidio takova kipa. Al' eno, obe mlade nevjeste, koje se čvrsto držahu jedna druge, razstaviše, i jednoj bace dojenče na pločnik pred židovom Sid Effarick, te sam ga ondje slušao sav Božji dan cviliti. Mati domisliv se, da ju sinko vidi u naručaju poganu, otrese se takovom snagom, da ga je dva puta bacila na zemlju; a tada da uteče sramoti, trgne razbojniku izza pasa nož, te si ga objema rukama rine u prsa. Grozna je divljačka osveta, — oskvrnuta žena pade trzajuć se na mrtvu si oskvrnutu sestru. I nju biše jur po polovini prepilili na bratu još živu, komu izagnaše dušu nožem.

Puškomet od palače vidi se trgovina kršćana, rodom Nizozemca. Upadnu dakle u nju vojnici te stanu robiti; ali planuše kano živa vatra vidiv, da neima svega novca, robe i drugoga blaga. Pograbe indi gospoju Verner, svežu ju za lievu nogu užem, objese niz prozor na glavu, pa joj počmu s dola prahom pucati u lice, a s gora bacati na nju goreće krpe. Za sat grozovite muke planu na biednici oprava te umre strašnom smrću. Turski glavar začu vrisku, te posla crnca da vidi, što je. Divljaka ganu muka, te poleti da zove u pomoć; ali za trud dobi siromah sto batinah po tabanih. Gospodina Vernera pako svežu tvrdo k peći, nalože u nju vatru, te pitaju, kamo je sakrio blago? Da si spasi ženu, kaza jim kuću; ali oni misleći da je blago u njega kod kuće, ostave ga onako, dok neizdahnu. Sluga, rodjen Francez gledaše sve to iz nugla, kamo se biše stisnuo: ali se je po dva puta onesviestio. Sad je pometene pameti, vlasi su mu posiedjele, a glava mu se trese. Njeki židov naputi vojnike na podrum, kamo se bješe posakrilo do trideset kršćanah. Razjareni, što nemogoše otvoriti vrata, zapale ulja, napere sud vriela spirita, te opare nesretnike do jednoga. Osobito imahu zub na Franceze. Jedan mahnitac zabilježi svoje žrtve na čelu crvenim krstom. Ja sam vidio silu mrtvacah, ali mi se koža ježi, kad pomislim na onu grozotu.

Iz Amerike. U saveznih državah preminu revni Dr. Mc. Menomy, koj od duže vremena žestoko napadaše na katoličku vjeru. Noć prije naime zametnu mu se u sobi, gdje je spavao, vatra, i tad se opeče, te s opeklinah umrie.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 38. U ČETVRTAK 20. RUJNA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu

Isukrst kao Spasitelj čovječanstva.

Od *Josipa Zorića.*

Evo nas jadnih, gdje se opet nad nami nebo zamaglilo; istom nas minu jedna nevolja, pa evo, već nam se je bojati da nas druga neošine. Grieh i laž zaklele se proti istini, te zaogrnuv se privídnim ruhom tobožnje civilizacije, uzev na se krinku čovjekoljubivosti, spremaju se na ljut boj proti istini i krieposti; a budući imade u laži sladkih riečih, to jih je ona i više bezazlenih zavela.

Mnogi gledaju mutnim okom u budućnost, a drugi joj se raduju; ja ni jedno ni drugo. Moje je oko uprto na onu pećinu, koja u sried ovih uzbunjenih valovah, u sried vjekovite borbe, uzdrža se već evo malone 19. stoljetjah slavodobitno. Na toj je stieni sielo istine i krieposti, tu ona prebiva, tu je ona zaštićena; pa ako ju i sliepi sviet protjera iz svoga kruga, to ipak ona nije zato propala, njezin bo izvor jest božanstven, temelj neoboriv — a sve ino, šepirilo se i dizalo koliko mu drago, nije no dim na vjetru, snieg na suncu; jer sve okrom nje propada i izčezava, i ona, koja je već gledala poraz nebrojenih svojih protivnikah, pjevati će opielo i nad ovimi najnovijimi.

Tamo izza jadranskoga mora leži zemlja Bogom blagoslovljena — čarobna Italija, koju pjesnici ozvaše drugim rajem zemaljskim; ali zloća ljudska prolila je uprav na tom zemljištu rieke krvi čovječanske: jedni boreć se, da si ju osvoje, a drugi braneć si milu slobodu. Istom je minula godina, što su se plodne poljane njene napile krvi nebrojenih junakah, a sad evo opet, pošto se na njenom obzoru skupiše tmaste maglušine, sievaju iz čovječanskih rukuh na braću naperene munje i gromovi. Na tom se zemljištu sprema rat proti onom, što bi imalo biti svakomu kršćaninu sveto i nepovredljivo — proti crkvi, namjestnici Božjoj i njenoj vrhovnoj glavi. O sveti otče! nepara-li ti ćutljivo srce crna nezahvalnost tvoje djece, koju si vazda otčinskom ljubavlju i brižljivosti njegovao? Ili što si jim više učiniti mogao — pa jim učinio nisi? Razvezao si ruke svojim neprijateljem; a oni te iz zahvalnosti obkoliše i malone zarobiše u tvojih dvorovih. Tražili su slobodu, ti si jim dao sve, što im se je samo dati moglo; a oni ti iz zahvalnosti vikahu po svuda na sva usta „Hossana!“ Nu za kratko; jer im se taj uzklik promjeni u drugi; kano i židovom tražećim Isusa na smrt, koj je zamnio na širje i dalje, te koj se i danas ponavlja: „Tolle, tolle, crucifige eum!“ Što traži taj neharni narod od tebe? Povlastice i reforme! Avaj ljudi, ala ste daleko doprli u pretvaranju! Tražite jedno, a nebi-li pohlepnije grabili za drugim i trećim, kad bi ono prvo zadobili, i tako sve dalje, dok bi ugrabili svu vlast i moć? Znate-li, što bi vas zadovoljiti moglo, — što bi vam namjestnik Isusov po volji učiniti mogao? Vi se neusudjujete javno na sva usta govoriti, ali vaš ponajglavniji zatočnik barem je iskren, te što misli, to i kaže pred svetom svakomu u oči. „Padre santo, se volete la felicità dei popoli, distaccateli dalla croce [1]).“ Nije-li taj čovjek iz vaših ustah i iz vašega srdca govorio? nije-li njegova zadaća vaša zadaća? nespremate-li si i vi za isti rat, za koj i on: najme za rat proti vladam, papi, vjeri i crkvi? „Non più re, non più Papi; il popolo è Dio; a lui viene la corona e l' incenso. O voi cedete, o io v' intimo la guerra [2]).“ Vi ste uzdigli glavu, misleć, da vas stalna pobjeda čeka, nasladjivajuć se već u napried lovor-vjenci, što će vam resiti čelo; pa kako i nebi, kad vas pomažu i one sile, kad

[1]) Mazzini, u svom listu na svetoga otca prije deset godinah.
[2]Mazzinijev Maxim.

Digitized by Google

vam pružaju prilikah i sredstvah za izvršiti svoju namjeru. Prevratnici se napinju i natežu striele proti svjetovnoj vladi papinoj; jer drže, da je sramota, da svećenik vlada tobože izobraženim narodom; drže, da su vlast duhovna i svjetovna posve si protivne, da su nespojive; budući da što bi papa morao učiniti kano vladalac, to mu zabranjuje evangjelje učiniti kao svećeniku i namjestniku Isusovu. Avaj si ga onda ljudem, jao si državam i vladam, kad jedan put zavlada načelo, da se uprave posve isoliraju i rastave od nauka evangjeoskoga; težko si ga čovječanstvu, kada vlade prestane vezati zakon Božji!

Mnogi se vesele toj novoj borbi, misleći, da će se tim ipak jednoć skršiti i razbiti o mutnih valovih Petrova ladjica. Ala neosnovane nade! takovi jamačno neproučiše, što je crkva, kakav joj sustav i temelj, na kom je sagradjena. Ajde da im mi to, ma u kratko nacrtamo.

Članak će ovaj govoriti o crkvi, po kojoj Spasitelj nastavlja naše spasenje; te pošto smo lani razmatrali naše spasenje kao objektivno dovršeno na križu; razmatrajmo sada isto ovo spasenje po Isukrstu započeto, kako se subjektivno dovršuje po crkvi. U ime Božje.

I.

Bez sumnje veliko bijaše ono čudo, kad je Bog od ništa sviet stvorio, i tako ga divno ustrojio. Sveudiljno je čudo, što ga tako mudro uzdržaje po stalnih i nepromjenivih zakonih. Ali što su sva ta čudesa prema onom čudu, kad se je sam Stvoritelj naravi podvrgao njezinim zakonom, kada se je snizio s visinah nebeskih, te postao čovjekom. A čudo, što nadmašuje veličinom svojom sva čudesa, je ono, kad se sam Bog dade po rukuh svojih stvorovah na križ udariti, i tamo izdahnuti!

Što je dalo tomu povod, vidjeli smo lane: ljubav naime bezkrajna prama čovjeku. Čovjeka je trebalo spasiti; a spasiti ga je mogao sám Bog, — i on je to dragovoljno učinio, on je zadovoljio za naše griehe, doprineo Bogu zadovoljštinu neizmjerne vriednosti, te tako nas pomirio s njim, otvorio nam zatvorena vrata nebeska, ostavio dovoljno milostih, koje nas posvećuju, koje nas vode k spasenju. — Al sve nam to nebijaše jošte dosta. Isus je učinio veliki korak k našoj sreći, al još je valjalo jednom koračiti; jer bez ovoga drugoga koraka nebi nam bio koristio ni prvi, a sva dragocjena krv Božja bila bi za nas u taman prolivena. —

Sva muka Isusova, i njegov nauk bijaše za nas oporuka jošte zapečaćena. U toj oporuci bijasmo mi svi naznačeni baštinici njegovih dobarah; ali u toj oporuci bijahu nam stavljeni i njeki uvjeti, pod kojimi si jedino možemo prisvojiti njegov imutak. Tuj je dakle trebalo, da nam tkogod razpečati oporuku, da nam stavi pred oči uvjete, koje imamo izvršiti, te nas poduči, kako nam valja gospodariti s dobivenim blagom, da nam nebude možebiti bez koristi, ili jošte na veću pogubu.

Isus je pune tri godine učio, što nam treba znati za spasenje. Učio je, da nam valja propeti pùt i pohotnosti, da se imamo promjeniti i nov život življeti, — učio, da ništa nečista neće uljezti u kraljestvo nebesko. Učio je nadalje, da smo si svi braća, te da se s toga uzajamno ljubimo, a od ljubavi ove da neizključimo ni svojih neprijateljah; da molimo i dobro činimo onim, koji nas progone, jer blaženi, koji progonstvo trpe radi pravde. Križ bijaše najpogrdnija smrtna kazan, a početnik toga nauka bio je nanj prikovan uz dva razbojnika, pa obećà da se neće mnogo bolje sgadjati ni njegovim sljedbenikom, budući nije veći učenik od svoga učitelja.

Križ i nauk križa morao je u prvi mah svačiju pamet i srce smutiti; tà on odsudjuje sve, što je doslje sviet obožavao, proklinje pùtenu pohotu, za kojom je bio pošao vas sviet, nalaže ljubiti neprijatelje, što se je držalo za najveću slaboću ljudsku!

Pa taj nauk imao si je prokrčiti put k izobraženim i neukim, imao zauzeti srdca najvećih mudracah i najnižega, prostoga i nenaobraženoga pučanstva. Križ, ovo ruglo starih narodah, imao je doprieti do carskih priestolah, do palačah prvih dostojanstvenikah i velmožah, kao što i do najnižih kolibicah nevoljničkih. A je-li to moguće? i kako? Zar će sam po sebi? O kako se sve mienja, kako sve propada pod srpom vremena, koliko se već najsjajnijih theorijah i naukah starih mudracah izvinulo i izgubilo u vrtlogu vremena, akoprem su prijali srdcu, a nisu se ipak ni umu protivili. A taj nauk križa, komu se je boriti sa srdcem, sa okorjelimi kroz vjekove običaji i predsudami, da nepodleže sličnoj sudbini?!

Doista za stvaranje svieta trebalo je svemožna bića, za spasenje trebalo je sina Božjega; a isto je tako i konačnomu našemu posvećenju trebalo desnice Božje. Sva tri ova čina uzko sú medju sobom spojena: jedan je nastavak drugoga, te kao što se je za njihov početak trebalo nadzemaljske i svemoguće sile, isto tako treba i za njihov svršetak. Da bude nauk sám sebi ostavljen, bez svakoga inoga uredjenja, to bi se s vremenom promjenio, dok bi ga napokon i nestalo; a to tim većma, jer križ i njegova nauka nebijaše samo za one, koji življahu za vremena Isukrstova, već za sve narode, za sva jošte ne-

Digitized by Google

rodjena pokolenja. A neluče-li se vjekovi medju sobom? neluče-li se narodi jedan od drugoga? neima-li svaki viek nješta posebna, što zovemo duhom vremena? neima-li svaki narod svojih strastih, običajah i predsudah? A po ovih se okolnostih mienjaju nauci, načela, vjerovanje, jednom rieči — sve. S toga obzira mogaše-li se nauk križa, vjera Isusova uzdržati kroz vjekove i vjekove — sáma po sebi bez svake ine providnosti?

Vasiona priroda nas uči, da jest Bog, a zdrav nam razum kaže, da je samo jedan Bog. S toga jedan te isti nas je Bog stvorio i spasio, jedan te isti Bog nas i posvećuje.

Nu kao što imademo u našoj vidivoj prirodi u našem svagdanjem životu otajstvah, koje umom nedokučujemo, dà i sebe samih neshvaćamo, jer smo si tajna nedokučiva; isto tako imade i u Bogu, prema kojem naš um i naše biće izčezava, takodjer otajstvo, i to presvetoga Trojstva. Um ga naš neće dokučiti nikada, a kad bi ga i dokučio, tad bi Bog prestao biti Bogom, ili bi mi postali bogovi. Um je naš ograničen, te shvaća samo ono, što je ograničeno — Bog je neizmjeran i neograničen, s toga i nemože da ga dokuči; um ga motri i gleda iz daljine, razmatra ga u njegovih djelih, al su mu sile preslabe, da ga dohvati. Nu budući nas upravo Bog stvorio za se, za vječno blaženstvo, a u njem je jedinom pravi raj, s toga nam se i objavio tako, da smo ga mogli na toliko spoznati, na koliko nam to treba za naše spasenje. A objavio nam se je najbolje u stvaranju svieta. Ili gdje bi ga bili mogli bolje spoznati, no ovdje, gdje nas svaki dan, svaka stvar, svaki stvor sjeća svoga svemogućega tvorca, koj ga je iz ništa proizveo? — Bog nam se je nadalje objavio u djelu spasenja; a i gdje nam je mogao bolje pred oči staviti našu cienu i naše stanje, za tim svoju pravdu, svetost, mudrost, svemogućnost i bezkrajnu ljubav? kao što smo vidjeli u lanjskih korizmenih mislih.

Bog nam se je jošte objavio i u našem posvećenju u svetoj crkvi; a kako nam se je tuj očitovao, zadatak je ovoga članka. U stvaranju očitovala se je prva božanska osoba, naime Otac; u spasenju očitovala se je druga božanska osoba, naime Sin; a u crkvi, u našem posvećenju, objavila se je treća božanska osoba sveti Duh.

Vjera je kriepost, koja nam je uviek pred očima zastrta njekom koprenom, pred kojom je nevidimo, dok ju nepotražimo. Kad bi nam ono, što vjerujemo, bilo skroz jasno i bjelodano, kad bi ono i očima gledali, to onda vjera nebi bila kriepost, nebi imala za nas nikakovih zaslugah. S toga preko groba, kada zagledamo licem u lice ono, u što sada vjerujemo — prestat će naša vjera, pa će se pretvoriti u uživanje; tamo ćemo tek uživati plod svoje vjere.

Najjasnije objavio se je Bog u stvaranju; s toga i imade porazmjerno najmanje bezbožacah. U spasenju treba ga već pomnije motriti, da nam neizbjegne izpred vida; s toga imade opet više krivobožacah. Nu najpomljivije treba da ga tražimo u svetoj crkvi, ne kano da bi tuj na dokazih oskudjevalo, već što nam tu zabludjeli um običaje najviše težkoćah stavljati. Crkva katolička imade dovoljno i dosta jasnih znakovah, po kojih bi ju i bez velika napora izmedju stotinu drugih spoznati mogli. Nu onaj, koj ju traži ili sudi neprijateljskim i strastnim srdcem, koj goji proti njoj svakojake predsude, taj će težko u njoj uočiti prst Božji, tomu će biti ona djelo rukuh ljudskih, štono ga je sazdala zanešenost, prevara i politika, te koje kako je postalo, tako će i propasti. Nu onaj, koj se pameću nebori, kojemu je um i srdce na svom mjestu, opazit će u toj crkvi desnicu Božju, koja ju ravna i štiti pred silnom burom navalah zemaljskih i paklenih, taj će uvidjeti, da djelo, što je prkosilo svoj sili toli materialnoj koli moralnoj mudracah i vladah, nisu sazdale ruke ljudske. Crkva ova u sried vjekovitih borbah obstoji već 19 stoljetjah uviek onakova, kakova je izašla iz rukuh svoga početnika. Njezina već starodavnost vriedi, da ju neprijatelji njeni ma i površno prije prouče, nego o njoj koješta buncati stanu.

Po ovoj je crkvi Bog nastavio svoje započeto djelo, po njoj nas posvećuje; što je indi crkva?

(Dalje će slieditи.)

Slobodni zidari.

(Konac.)

Što misli slobodno zidarstvo sa svojimi tobožnjimi tajnami, kriomčarenjem, bodeži, zakletvami, zaredbami, kad je to živa prilika Katilinine urote? Čemu ona strašila od mrtvačkih odarah, lubanjah i drugih groznih kušnjah? Zašto ruje u mraku, kad ga u pó biela dana štiti država? Kakva je to važna tajna, koja se svim obećaje, da ćemu se odkriti, a to je nitko nezna, ili je morda samo njekim povjerena. Komu se zaklinju, da će ga sliepo slušati? Da država i malo sumnja nanj, zar se pravo nebi imala bojati ove mračne sile, čiji bi bodeži napokon morali da shvate nješto ili njekoga? Ako je lakrdija, nije šaljiva; ako je dobro, neka se obuče u drugu kožu; ako je luč, zašto da se zastire u tminu? Ako je sbilja savez, tad je silan; ali je ono više grožnja. Slo-

Digitized by Google

bodno zidarstvo brane i pomažu osobito one vlade, koje pokazuju najmanje vjere u upliv katoličke svetovlade. Kraljevski ukazi, oštra pazka i iztraga i najmanjega biskupskoga čina, skrovno vrebanje a očito nasilje, ništice a za nje velike naredbe, sve je to vladi malo, da stegne crkvi moć a radnju njezinim slugam. To sve, vele nam, zahtieva bitje države, da se osigura oblast. Pitamo: zašto-li je to neosnovano nezaufanje na jednoj strani, a na drugoj nebrižljivost posve zaufana? Protražujete-li vi loži račune? Pazite-li joj oštro na težnje? Znate-li joj tajne, jer sama veli, da jih ima? Neupada-li u oči to, što sve vlade, koje loža drži u škripcu, najopornije stežu crkvi slobodu, i da su austrijskomu, badenskomu, virtemberžkomu i bavarskomu konkordatu najljući neprijatelji slobodno-zidarske lože, njihovi povjerenici, ministri i činovnici s bielom pregačom? Kako bi mogla državna uprava, podvržena otajstvenoj, skroz neprijateljnoj stranci, n. p. pruska biti katolikom pravedna?

Nu okanimo se i toga. Loža vriedja neprestano zakon jednakosti, koj je kano glavni zakon primljen u sadašnje ustave; ona uvede opet povlastice, a to za korist svoje braće i prijateljah. Loža u više njemačkih državah dieli jur časti, i ona je kriva, što su pravi katolici, ako ne posve, a to skoro izključeni od javnih službah. To je bratinska dužnost možnih ali opakih zidarah, da jedan drugoga što kraćim putem pridigne na čast. A da je tomu u svem tako, evo što veli general Marwitz: „Vidi se, da je potajno družtvo ovakove vrsti opasno. Ta i „prosti zidari“ i „zanešenjaci“ pomažu gdje mogu, da jim se družbenici popnu na časti, a vriedne i zaslužne glave imajuće pravo, da se preteku. Čovjek mora da dvoji gledajuć, kolika se množina hrdjavacah pope takovim načinom na časti, i kako ovi nižjim, ako su jim braća u loži, gledaju kroz prste.“

To se nedogadja samo slučajno, već je to dužnost reda; jer se svakomu, kad se prima u ložu, preporuča: Vi morate svoga brata namjestiti, ako budete mogli, ili barem gledati, da dobije kakvo mjesto. Ta se preporuka radja iz ove misli: čim više budemo imali častih, čim više jih budemo imali dieliti, tim ćemo biti mogućniji, te ćemo čvršće crkvu i državu držati u škripcu.

Pak i sbilja, ministarstva i prve časti u Saksonskoj i Portugalskoj srasla su se sa slobodnim zidarstvom, i na nje moći je jedino kroz ložu. Tu je dakle izvan onoga vjerozakonskoga ustrojstva potajna sila, uprava izvan zakona, povlaštena kasta, strašilo, za koje liberalizam prigovara crkvi, da ga je ona izrodila u katoličkih zemljah; to je naime u državi država. Manje hudi ovo zlo, kad mu je na čelu vladar kao veliki meštar, i kad su svi častnici primljeni u red. Tad je red samo vjerozakon, te mu svetci beru obilatu plaću od svoje mastne službe. Tu dalje neboli glava, van trošiti novac pod slobodno-zidarskom krinkom, a za buduću plaću može se svoj čovjek tješiti; jer će se i drugim putem doći na one sljeparije, koje toliko kudi deisam i protestantisam u papinstvu. U tom barem neima krivice. Što pako u tom važe više nego pravica, jest sviest „slugah evangeličke crkve;“ kako je ona?

Kralj je vrhovni biskup državne crkve, i on ravna sudbinu svojih slugah. On je veliki meštar lože, ili barem prosti zidar. Kano sdušan zidar, najprije će podieliti prve časti u crkvi onim svojim duhovnikom, koji su mu braća u loži, a tako i radi. S toga svaki duhovnik, koj za čim teži (a kano otac mora za nječim težiti) obsudjen je na to, ako se kani pomaknuti, da bude zidar, te izpovieda ložin nauk. U Pruskoj i Saksonskoj dužan je svatko, ako neće da bude do smrti u nižjoj službi, nositi znakove reda. Prva imanja i časti imadu pastori zidari. Što ćemo dakle u takovu stanju od sviesti pastorove? što će mu biti od slobode. Bude-li pravovjeran, nepreostaje mu van ili pokrenuti vjerom, ili ostati u službi, koja malo vriedi. Bude-li pobožnjak, morati će se i proti sviesti pretvarati. Budući tako pastor natjeran u tiesnac, da nezna, bi-li se više skrbio za obitelj i život, ili slušao razum, nije drugo van rob devetnaestoga vieka, i njemu je slobodna tražnja zakrčen imetak.

U njekom djelcu o pravom stanju ložah u Njemačkoj veli njeki zaslužan zidar iz Saksonske: „Meni bijaše uviek proti volji vidjeti u loži protestanstkoga pastora. Oni su svakako izdajice, bilo vjere ili lože. Neznam, kako se pastor, držeći se državom odobrena vjerovanja može graditi slobodnim zidarom. On treba da bude licemjerac, i to za volju svoje osobne koristi. Težko mi se smuči zapaziv jednom pastora u svilnih čarapah i cipelah sa srebrnimi sponami, a k tomu narešena znakovi reda. On držaše velikom žestinom govor dišeći po čovječnosti a posve rationalističan. Onaj večer prije čuo sam ga u crkvi propoviedati posve pravovjerni nauk.“

Ali nisu evangelički duhovnici sami, koji se koriste slobodno-zidarskim bratinstvom, da se pridignu. Nesretni pisci, pjesnici, kojih nitko nerazumje, ljudi hlepeći za slavom, utiču se u red, da se razglase po svietu, te steku neumrlost. Odatle i jest onaj umjetno izvedeni glas, dvolična slava i veličina, koju trubi bratinska trublja po svietu, a to, kad stvar motriš iz bližine, nemožeš

Digitized by Google

se načuditi praznoj slami. Neću reći, da je u tom zapoviedjenu hvalisanju sve proračunano; baš protivno: slobodan zidar čini što praznovjerac: vjeruje. Ta to mu je liepi dobitak, što je zabacio nauk svoga biskupa ili župnika, da sliepo prime misli, načela i poslovice kakova filistra, bankiera ili obrtnika, koj se zove veliki meštar.

Ako je vjerovati velikomu meštru saksonske lože, braća, osim što pomažu dizati si braću duhovnu i svjetovnu na časti, pomažu jim još — po čem su upravo smiešni — kovati članke i spise. Rekav taj naš svjedok kroz plač, da se loža razpada, iznaša joj na vidik traljavost: „Svatko bi rado na čelo, bilo iz oholosti ili sbog žepa: ranaru i mirodijašu hotjelo bi se sjesti na stolac velikoga meštra, jer bi jim on bio štit; vinar rado bi bio blagajnik, da bude ložin oskrbnik; glumari i svirači idu u red, da na igru dobiju gledaocah, a koj ide za trgovinom, on je sigurno u redu, jer zna dobro vabiti. Kad sam pošao na put, da još koj put razvidim lože, gdje su njekada sjedili muževi visoka znanja i velikih zaslugah, raztužio sam se našav na njihovu mjestu ravno poštene ali proste ljude — meštre, činovnike, liečnike, pastore, a osobito sajmare, glumare, pisare, školnike, krčmare i tvornike. . . . . Nestalo je posvuda framasonske marljivosti, a lože su zanemarene. Trudilo se je jur članove potaknuti na marljivost umjetnim načinom: gostbom, svirkom, i sestrinskimi ložami.“ . . . Kad bi stanje bilo svuda jednako, napisali bismo s ovimi svjedoci čitavu poviest ovoga reda s tri rieči: „Slobodno zidarstvo ima davnu prošlost, sadašnjost joj je slaba, a budućnost vrlo nesigurna.“ Ali nam novi dogodjaji kažu, da čim se katoličtvo u čem preporodi, od toga daha ožive ova tjelesina. Znani su dogodjaji u Portugalskoj, u Piemontu i Belgiji, te znamo, da je najžešći odpor proti badenskom i virtemberžkom konkordatu izišao iz lože; napokon vidimo, kako se u saveznih državah slobodno zidarstvo, koje nehajaše za katolicizam, dok bijaše slab, sad prenulo i naperilo rogove, pokle se katoličtvo diže do sile.

Vidjeti ćemo s vremenom, da-li je taj napor reda snaga okriepljena, ili su to smrtni krčevi. Nas je ovo glasovito pobratinstvo mnogo naučilo, dočim nam jasno kaže, kako i prosvjeti treba ugleda, i kako crkvene uredbe silno treba za družtvo; kako čovjeku treba vjere, otajstvah i obredah. Zabaciv protestantstvo i slobodarstvo članke vjere, ugled, otajstva, predanje, bogoslužje i poglavarstvo crkve Božje, vidje se obsudjena, da mu veliki meštar bude papa, a učitelji ložini upravljatelji. Dobi crkvenu vladu, u kojoj se često ni nepoznadu poglavari, tajne vjere smiešne i ružne, a predanje po povjesti nemoguće; napokon su na sramotu svoju oni, — koji hoće da im prosvjeta i napredak budu monopolom, zavili svoje tajne u noć, pače ovu učinili symbolom svoga djelovanja.

Dopisi.

U Beču 9. Rujna. Svatko zna, barem od štovanih čitateljah ovoga lista, da preuzv. g. biskup djakovački J. J. Strossmayer jur preko tri mjeseca boravi medju bečkimi zidinami radeć o sreći svoga naroda. Svatko to zna i valjda Bogu se moli, da bi mu Gospod onako blagoslovio posao, kako on brižljivo i neumorno radi: tada bo bi morda i nam već jednoč zora pukla. No ja nisam nakan sboriti o tom, — što će ufano proslaviti budućnost: što on radi kano državni savjetnik i odvažan zastupnik naše domovine i slovinstva; već što je on ovdje učinio kano veliki svećenik.

Rekao bih, da je veliko veselje g. biskupu i kano njekakov odmor od mučna političkoga poslovanja, kad mu se ugleda sgoda ovršiti koju javnu svećeničku službu. I nije baš za to ovdje velike brige: jer svećenici, bili svjetovni ili redovnici, rado prose glasovite biskupe, da im svojom nazočnostju i sudjelovanjem okrune koju znamenitu svečanost; ter tako nadju se sada ovi sada oni s takovom molbom u rečenoga prevriednoga g. biskupa.

Ima ovdje samostan oo. Mechitaristah, u nas bolje poznat pod imenom „jermenskoga manastira,“ gdje se jur mnoge slovinske knjige natiskaše. Svake godine, ako morda zlo vrieme neosujeti, imaju ti častni otci na svetak narodjenja bl. djeve Marije poslie podne izza pet satih javnu procesiju sa presvetim otajstvom. Tako bo na taj dan slave oni osnovanje svoje kongregacije na Moreji od Mechitara. Uviek bi takovom prilikom molili koga od najznamenitijih crkvenih dostojanstvenikah, da im vodi procesiju: n. p. kard. Viale-Prelà, dok još biaše ovdje u životu; ove godine umolili su g. biskupa Strossmayera.

Vrieme nebijaše baš prijazno; kiša je poslie podne i po tri puta padala i ulice biahu dàkako mokre: sasvim tim je došao g. biskup i izašla procesija na ulice, koje biaše svjetina gusto ogradila. To je osobito na toj procesiji, što pred klerikalnom povorkom, koja pobliže prati presv. otajstvo, djevojčice na svetčanom odru nose štatuettu bl. djeve neoskvrnuto začete. Šest djevojčicah nosi odar, a druge drže trakove od cvieća, što se spuštaju s vrha nebnice, pod kojom je štatuetta. Kazali su mi, da Mechitariste imaju za to posebnu dozvolu, nositi pred presv. otajstvom takovu štatuettu. I to biaše znamenito ove godine, što je osim djevojčicah i dječake dopala ta čast, zavit se u ruho nedužnosti. Malen dječačić vas u bielo obučen, a preko prsiuh mu i ramenah vienac od zelena listja: reći ćeš „immacula-

Digitized by Google

tus levita.“ Haljina mu bijaše onakova kroja, kakovu u gradovih obično nose mali dječaci: nabrana oko vrata i pojasa, sa skutom; k tomu biele hlače, i u ruci goruća voštenica. Klerikalna povorka biaše duga i sjajna: napried sa krstom mechitaristički klerici po iztočnom obredu odjeveni u duge i široke haljine različnih bojah, ponajviše plavetne; za njimi svećenici, bradati i bez bradah, u pluvialih; napokon asistencija i pod dragocienom nebnicom veliki svećenik noseć Boga spasitelja pod krušnom podobom. Po boku idjaše carska garde-gensdarmeria; a sve je zaključio jedan odiel vojnikah pješakah.

Drugi dan, to jest, na ime Marinje, odpjevao je jošte isti g. biskup oko 10 satih uz sjajnu podvorbu pontifikalnu misu: Bogu na slavu, a Mechitaristom na radost i ovdješnjemu pobožnomu puku na duhovnu pokrepu i uznet.

Iz Kutjeve. Nemoj se čuditi štovani čitatelju, kad začuješ koj šapat i iz ovoga našega kuta liepe Slavonije. E, ali znaš, nečini jedna lasta proljeća, niti kakva takva sgodica dopisa u vrli taj naš list. Ma sada se nješto takova dogodi, što bi zašutiti bila griehota, a to je put presvietloga g. biskupa Ivana Kralja iz Velike u Kutjevu, i tudier ovršivanje svetoga njegova apoštolskoga posla i napokon njegov odlazak. Nisam ti nakan vriedni čitatelju i od Velike pisati, da mi dopis preveć nenaskoči, već onako kako ti gore napomenuh. Oko 4 sata dakle 27. Kolovoza po podne krenu visoki putnik praćen velečastnom gg. podjašpríštom i župnikom Kutjevačkim, Ernestom Filetićem, župnikom požežkim Ivanom Thallerom. i g. Petrom Maljevcem, predstojnikom kutjevačkim put Kutjeve. Tutnjava zvonovah i gruvanje mužarah naviesti odlazak obljubljenoga biskupa iz Velike, a takvom opet klikom dočekaju ga uz put u Kaptolu i Vetovu, gdje ga mjestna gg. župnici pozdraviše govorom. Došav presvietli gospodin na vidik Kutjeve, grunuše mužari i zatutnjiše zvona te digoše listom svu Kutjevu na noge, da se poreda za doček svietloga gosta. Kod nove kapelice odsjede visoki putnik. Pred kapelicom ga dočeka s pacifikalom petrovoselski župnik i izsluženi podjašpríšt veleč. g. Miroslav Ulses. Od kapelice s pjesmom „Benedictus“ krenù provod put župne crkve. Tu izpjeva školska mladež na svih prisutnih udivljenje čistim izgovorom pjesmu „Veni sancte.“ Po tih obredih uputi se presvietli gospodin u župni stan, gdje mu se mjestne oblasti predstaviše. Sutra u $^1/_2$8 satih u jutro rekao je presvietli gospodin biskup sv. misu, a za njom govorio je veleč. domaći župnik liepo slovo o svetotajstvu potvrde. Molili su se za ovim čini vjere, ufanja i ljubavi. Po tom zače presvietli gospodin pred crkvom dieliti svetotajstvo sv. potvrde i potvrdi do preko 800 dušah u svetoj vjeri. Poslie toga sliedilo je katekiziranje. Pred katekizacijom izpjeva kutjevačka školska mladež vrlo umiljnimi glasovi sliedeću od veleč. g. Ive Valetića izvedenu pjesmicu:

Crkva majka iz daljine
K svojoj djeci otca šalje,
Koj s duhovne svim vrline
Blizu znan je, znan je dalje.

Apoštolska glavo sveta,
Oj Isuse spasitelju,
Od tvog hvala ti djeteta,
Što izpuni našu želju.

U gospodnjoj gle radosti
Dolaziš nam gospodine!
Da pohodiš pun blagosti
Božje kćeri, Božje sine.

Da pokriepiš duše naše,
Da utvrdiš nas u vjeri,
Ter da u zlu, što nas paše,
Hrabrost nam se ne'znevjeri.

Dobro došo! oj hvala Ti!
Slava Bogu rad tog blaga!
Nek te božji angjel prati
I svud čuva gospa draga!

Po izpjevanoj pjesmi priče katekizacija i to dodjoše na red prva kutjevačka djeca. Da ti je sad štovani čitatelju poslušati bilo, kako ti dječica znadu istine vjere, kako jih umiju braniti i razjasniti, od čuda bi se presanetio. Poslie dojde red na sesvetačku, a zatim na vetovačku djecu, koja su u obće dobro i valjano upućena u kršćanskom nauku i raznih istinah sv. vjere. Po katekizaciji nagradio je presv. gospodin knjižicami i sličicami marljiviju djecu a zatim spomenù se naših mrtvih. Poslie učinjene spomene izvolio je presv. g. biskup pregledati krasno crkveno ruho, kojim bi se ista naša stolna crkva dičiti mogla i koje je veleč. domaći župnik svojim troškom dao u samostanu varaždinskih milosrdnicah napraviti. Pregledao je zatim presv. gospodin i liepe žrtvenike te se posve zadovoljan u župni stan pod tutnjavom zvonovah vratio. — Pod objedom nazdravi veleč. domaćin presv. gostu, kojega odzravak bude gromovitimi živio — klici dočekan. Nazdravljalo se je i uzoritomu gospodinu stožerniku našemu, obljubljenomu našemu mecenatu i uzoru svoje domovine Josipu Jurju Strossmayeru, našemu narodu itd. — Zdravice su bile po čuvstvih mnogobrojnih gostih pjevanjem i klicanjem praćene. Oko 4. sata po podne odputi se presv. g. biskup isto onako praćen gruvanjem mužarah i tutnjavom zvonovah put Buka, da tamo sveto svoje djelo nastavi.

Neda mi se na ino, nego da pohvalno ovdje napomenem onu divotu od pjevanja, koja se u Kutjevi čuje. Svakom prilikom, kojom su god dječica pjevala, moralo se je srdce u čovjeku od milinja raztapati. Pohvalio ga je i sam presv. gospodin biskup. *J. M.*

Iz Bizovca, dne 2. Rujna. Veličanstven je život sv. crkve naše! uzvišena i božanstvena je naša vjera;

Digitized by Google

ali božanstveni značaj resi i život crkve naše, život rekoh, koj se u obredih i svečanostih očituje. Hodi mili čitatelju! da te dopratim u jedan hram Božji. Nakitjena ti je ta crkva kako riedko bijaše: šareno, miomirisno cvieće, vijugajuće se vrpce, blistajući se sviećnjaci, množina puka u svečanoj odjeći kažu, da će ondje biti nješto izvanredna. U Bizovcu slavi ondješnji župnik, Nestor kotara valpovačkoga, uspomenu svoga pedesetogodišnjega misničtva ili zlatnu misu. O kakva je sreća doživjeti tu slavu! gdje nemila smrt izopačenoj naravi ljudskoj toli silno vlada, nehajeć: bio pupoljak, cviet ili suhagrančica, što kosom svojom kosi.

Kakva je radost vidjeti sieda goluba, koj poslje pol vieka iz burnih talasah k žrtveniku nosi granu maslinovu svietu na oznaku mira. Kakvo je veselje rodjakom imati izkusna vodju, svećenikom razborita savjetnika, siromakom milostiva otca, ovcam pravoga pastira, koj je spojivši vjeru s narodnošću krepkim slovom i činom za blagostanje crkve i domovine pol vieka neumorno poslovao! Ah radosti! I evo Bog nam je to veselje udielio u velečastnom g. Antunu Jozipoviću, koj je u Valpovštini poslje 82 god. prvi milost, da 50 godinah Bogu služi, zadobio; njemu ide slava i dika! Uz dvorbu braće svećenikah pod rukovodstvom svoga bratića, preč. g. Mirka Jozipovića, opata, kanonika i župnika Doljno-Miholjačkoga zapjeva krepki starina čvrstim glasom i osobitom pobožnošću „Veni sancte Spiritus“ i svrši svu pjevanu misu. Veleč. g. L. Užarević, župnik Petrijevački uzevši si priliku liepim slovom propovieda proti predsudam o lagodnu tobože životu svećenikah, predoči tegobe i žrtve misnikah za povjereno si stado. Pobožno pučanstvo sakupi se u veliku broju, veseleć se svomu ljubljenomu župniku, koj je tom župom kroz 43 god. tolikom ljubavju i otčinskom brižljivošću obće ljubljen i štovan upravljao. Nije manjkalo ni odličnih licah; pobožnost bo obitelji presvietloga g. grofa Normanna ponukala sve njezine članove, da nemareć za znoj i žestinu dojde slaviti Boga a razveseliti siedoga župnika. Poslje sv. mise počasti g. jubilar braću objedom, na koj dojde presvietli g. baron Gustav Hilleprand a Prandau, taj pravi otac i dobročinitelj svojih podanikah. On, premda nije pokrovitelj župe bizovačke, ipak je neizbrojna dobročinstva izkazao kako župi tako i vriednomu župniku. Slava mu od nas, a od Boga plaća. Pod objedom nije manjkalo ni srdčanih zdravicah po narodnom običaju. Mladje svećenstvo je ljubav i štovanje svoje prama jubilaru u tiskanoj pjesmi veoma liepo izrazilo.

Evo naše radosti i veselja u kojem od svega srdca kličemo: Dao Bog mnogo takovih sinovah na radost i utjehu majci crkvi i domovini. Bog s vami!

J. Liebbald.

Viestnik.

Iz Zagreba. Državno vieće u Beču sakupi se opet na 10. Rujna, da vieća za dobro carevine. Sviet čekaše na veliku skupštinu preželjno: njetko da vidi, kako će se razmrsiti čvrsti čvorovi; njetko da se načita žestokih razpravah i govorah, kako koj viećnik vojuje za svoj narod; a većina da čuje, hoće-li osvanuti bolja doba. Ali eto odanle čudnih glasovah, kojim se ipak nije čuditi; jer je takovim katolička crkva vikla. Državni viećnik Maager, iz Erdelja, prihvati govor, te stane jadikovati, kako je kukavno stanje protestantah po svoj carevini a napose u Erdelju; reče, da je stari od viekovah obstojeći mir i sloga medju ljudmi različitih vjerah u njegovoj krunovini poslje konkordata smutjen, te da katolički duhovnici napadaju na protestante i židove; tuže se dalje, zašto država nepodupire protestante kano i katolike, te predlaže, neka bi se državno vieće pobrinulo; da sve različite kršćanske sljedbe dobiju jednake pravice, i ta jednakost da se uvrsti u osnovne državne zakone. Državni viećnik, grčko-nesj. biskup Šaguna iz Sibinja potuži se, zašto da ministerij bogoštovja i nastave nepodupire crkve i učione grčke i predlaže, da se u ovom ministeriju naredi odiel od ljudih ove vjere, kako već jest za protestante. Baron Petrino iz Bukovine pomaže predlog Maagerov i tuži se na vladu sbog grčke crkve; a tako i viećnik Močonji, vlastelin iz tamiškoga Banata.

Kad se ova gospoda izgovoriše, diže se preuzv. g. biskup J. J. Strossmayer, te stane svom žestinom uzbijati ljute napadaje na katoličku crkvu. Žalim od srdca, poče prevrli naš govornik, što je razprava okrenula ovakovim pravcem, te što se stvari, koje treba nježno i oprezno dodirati, drmaju takovom žestinom, da bi mnogim milijunom moglo do živa doći, te nastati svadja i nemir. Tudier ima svakojakih napadajah na katoličku crkvu; a opet žalim što ona u meni ima slaba branioca; jer se tu dira u stvari osebice, a ja opet mnogo toga neznam, kako se gdje radi. Sad dokazuje glasoviti govornik; da su zaklade, iz kojih se u Ugarskoj i Hrvatskoj troši na obuku, katoličke; jer jih utemeljiše katolički nadbiskupi, biskupi i drugi crkveni dostojanstvenici; da su namienjene pravoj kršćanskoj obuci, pa dokazav, što je prava kršćanska naobraza, završuje, da se zaklade na tu svrhu imadu i rabiti. Zaklade pod imenom „Schul- und Studienfond“ katoličke su; sveučilišta u Pešti i Beču, i sve gimnazije po Ugarskoj katoličke su, pa ipak država upravlja i zakladami i obukom, a zavodi su otvoreni svakomu bez obzira na vjeru. Pak ako se, kako državni viećnik Maager hoće, obučni zavodi ustroje po razmieru i stanovnikah i njihove vjere, tad će dosljedno katolička crkva u ovoj carevini moći reći: Dajte moju osobinu natrag! Moram reći, vlada bijaše pravedna, te je ovim zakladam sačuvala pravi značaj, a i dalje će čuvati, kako god se već promjenio politički život. Za tim pobija hrabri govornik klevete glede mješovite ženitbe, prevabe (proselytismus) i tužbe, što je katoličkomu duhovničtvu poslje dokinute kmetije ostavljena desetina, a protestantski da kvaruju za trećinu, ako ne za polo-

Digitized by Google

vinu, i više toga. Preuzv. g. biskup dokazuje, kako je i katolikom s tom desetinom, a navlastito, ako bi već na to išlo, da bi i on imao pripoviedati jadikovicah iz svoje biskupije. Protestanti vele, da to jedino može umiriti državu, ako sve vjere dobiju jednake pravice. Sedam milijunah nekatolikah prema 30 milijunah katolikah! Ali, neka vjeruje, tko hoće. Prošlost nas uči, da su baš protestanti, čim bi više dobili dozvolah, to više tražili i nemirovali; a kad bi napokon sve dobili, onda bi se istom i pomamili. Kako oni sude katolikom u svojih državah? Da Bog prosvietli pamet državnomu vieću; a u dobar je čas u njem naš slavni zemljak, katolički biskup.

Iz Italije. Dočim će se ljudi u Umbriji, reći bi, pomamiti za Garibaldom, u Romanji i vojvodinah vraću se po malo u se, te se vrlo preobraću. Želja za jednim kraljestvom Italijom i radost pretvori se jur čemerom, te nastaje vrieme zubne škripe i jauka. U Bolonji i okolici, gdje pod Cialdinom planduje 30,000 Piemontezah, u Ferrari, Faenci, Forli-u i drugih mjestih bijaše jur po ulicah buke i okršaja; a za toga razvijaše puk papinske zastave i vikaše: Viva Pio nono, viva i Tedeschi! česa bijaše vidjeti i po zidovih.

Iz Sicilije. Oslobodi Bog svaki puk pomame i jednoga samo čovjeka, koj je na glasu; jer zavrti-li mu se mozag u glavi, pokvari, što više putah ni viekovi nepoprave. Tako benetaju ovuda dva duhovnika. Junačina fratar Gavazzi šepirio se do sad po Mesini, i na panju od prevaljenoga kraljevoga kipa držao govore za jedinost Italije, slogu, uzajamnu ljubav, slobodu; a to po više putah na dan i na dušak. Oko njega sgrnula bi se i do 20,000 dušah. To je pravi apoštol, ali ne vjerozakonskoga protestantisma, kako se obveseliše na maglovitom sjeveru, van — prevrata. U Napulju opet držao je on u stolnoj crkvi Te Deum za Viktora Emanuela i Garibalda. Odmetnik taj i bludnik, koga se drži njekakva ženskinja, govorio je nedavna u njekakvu crvenu haljincu, pa je valjda u tom služio i Te Deum, da Božje milosrdje prinuka, neka što prije izlije vrč svoje srdjbe. Puk vrvi za njim s krampovi i toljagami. Drugi opet, Pavao Sardo ustrojava po dozvoli diktatorovoj četu od samih duhovnikah. Zove se po začetniku „četa Sardo;“ a svrha joj je: razposlati duhovnike na sve strane, da bune puk, a opet uz to da skrbe za bolestne i ranjene. Ta nečuvena četa oboružana je mačem i puškom, nosi okrugao šešir s perjanicom, haljinac sa zelenim rubom i crne duge hlače. Na odori jim je krst. „Četa“ piše jedan Sardovac „ići će, kamo Bog zapovjedi.“ Rim i Mljetci prvi su na nišanu svetoj četi Sardovoj.

Iz Pariza. O strašnoj kradji, koja se dogodi u stolnoj crkvi Notre-Dame, doznajemo ovo: Tati, kako je policija ušla u trag, Englezi, upotrebiše gradjevinu, gdje se uz riznicu nješto gradi, te unidoše bez muke u crkvu. Ondje nadju alata, što ga graditelji ostaviše kroz noć, te se probiju u crkveni podrum, gdje bijaše u spravi blago: kaleži, moćišta, sviećnjaci, nakit itd. tudjinom na pokaz. Blaga na tovare, pa tati grabi, i odnesu sbilja sve, što se može maknuti. U biegu bude jim jedan svežanj težak, što su i sami već prije slutili da će biti, kako sobom donesoše mrežu. Strpaju dakle veći dio zlata i srebrnine u mrežu, spuste na užetu u rieku, a da jim se neizmakne, te ga u svoje vrieme lakše najdu, svežu uže tankom dretvom i privežu za kariku, za koju se vežu ladje. Ali na njihovu nesreću opazi oštro oko redara dretvu, vuku malo po malo, i eto nad vodu tatskoga pliena. Po tom ipak kvara je još do 200,000 fr. samo na zlatu i srebru, a kamo su još umotvorine, koje više vriede, a onim lopovom biti će valjda od manje ciene.

Iz Bajruta Na 4. Kolovoza prispje iz Damaska množina biegunacah, do dvie ili tri tisuće, većinom ženah i djece, a to pješice; jer su turske vlasti pribavile malo tovarne marve. Bijaše to užasan prizor, sve je plakalo i bjesnilo od jada. Omršavila od gladi, neumivena, prašna, od mjesec danah u istoj odjeći dobježala je ta bogčad iz Damaska na sunčanom žaru, da je čovjeku vrio mozag. Bijaše tu udovicah i sirotah, kojim su muž, otac i braća na njihove oči poklani, a ljepše djevojke prodane u roblje, da gode strastim gadnoga Araba. Malo da jim neizkapaše oči od velike vrućine, a pet ženah umrlo je na putu. Djeca gladna cviljahu, a uz to ju izranjenu i ogubavilu od smrada i nevolje umarahu muhe; starci bi se srušili onemogli pred vrata, te nebi ni ćutili svjetine, što se sleže oko njih; a nebijahu prilika čovjeku, van svežnju zamazanih dronjakah. Ni vode nemogahu prinieti k ustima, tako biše onemogli. Tako ležahu prevaliv težki i daleki put, dok jih jednoga po jednoga neodnesoše na čamce.

Promjene u biskupiji modruško-senjskoj ili krbavskoj.

Sljedeća p. n. gospoda postala su župnici, naročito u provincialu: na Fužini, Ferdo Pleše; u Lokvah: Josip Mrzljak, a Grižanih: Petar Matejčić, u Triblju: Nikola Kostrenčić, u Zagorju kod Sv. Helene: Miho Kombol, u Zagonu Matia Vičić. U vojničkoj pako granici: u cara Franje Josipa I. ličkom regimentu br. 1. u Bilaju, Nikola Protulipac; u Brušanah, Vicko Martinčić; u Bužimu, Matia Barac; u Novom, Vilelmo Pokorny; u Osiku Antun Ciganić; u Smiljanah, Tomo Jeličić; u Trnovcu, Eduard Biankini; u Gračacu, Ivan Pilepić; u Podlapaču, Josip Kattaro, u Ričicah, Pilip Krišković; u Udbini, Ivan Šveger; u Oštariah, Bonaventura Krtica; u Širokoj-kuli, Josip Ščitar; u Boričevcu Ivan Ivić. — U otočkoj regimenti br. 2. na Vratniku, Tomo Sladović; u Krasnom, Franjo Kostnik; u Lukovu, Josip Studenac; u Aleksinici Jure Antonić; u gornjem Pazaristu: Fabian Sokolić; u sv. Križu u senjskoj dolini: Ivan Ivšić; u Prizni: Vicko Šegulja; u Dabru Anton Luković; u Kaludjerovcu, Aleksander Car; u Korenici Franjo Mance; u Buniću, Henrik Deršić. — U ogulinskoj regimenti br. 3.: u Krmpotah, Jure Stipančić; na Krivom-putu Ivan Žanić; u Stajnici, Ivan Domian; u Ledenicah, Ivan Balas; u Otoku Lovro Vrhovac; u Plaškom Ivan Pobor; u Tržiću Ivan Zeunik; u Tounju Karlo Vlašić; u Munjavi, Mirko Borić; u Cerovniku: Miho Soić; na Generalskom-stolu: Karlo Božić; u Zagorju, Josip Pipinić; u Modruši: Franjo Sebalja. — U sluinjskoj regimenti br. 3. u Ladjevcu: Anton Žic; u Perjasnici: Ignat Perak. — Postao je upraviteljem g. Nikola Fulvi, dojakošnji duh. pomoćnik na Brodu, u Kuželju. — Umrli su: Anton Klarić, župnik u Kuželju, i Šime Šegulja, izsluženi župe upravitelj u Lukovu.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 39. U ČETVRTAK 27. RUJNA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu

Isukrst kao Spasitelj čovječanstva.

Od *Josipa Zorića*.

(Dalje.)

II.

Crkva je vidiva občina svih pravovjernih, koji vjeruju isti nauk, služe se istimi sredstvi spasenja, te koje upravlja jedna vidiva glava.

Dakle crkva je vidiva občina, i tako učimo i vjerujemo mi katolici; jer su nas tako naučili naši pradjedovi, a njih opet njihovi otci; jer se je tako učilo u početku kršćanstva. Nu sviet je upao u veliku bludnju, te vjeruje, česa nebijaše 16 stoljećah, a imade i danas na milijune takovih nesretnikah, koji u toj bludnji čame, kojim je toli omiljela, da bi se radje za nju žrtvovali, no ju ostavili. A kako to? U 16. vieku rodi se tamo njegdje u Njemačkoj čovjek, komu je ime zabilježila povjestnica krvavimi pismeni — Martin Luther. Taj je čovjek govorio na sva usta: „Daleko ste-li zagrezli katolici vjerujuć, da je Isus utemeljio crkvu vidivu. Vrieme je, da se otresete te bludnje; slušajte mene, jer vas neću zavesti, jer je mene poslao Bog, da vas učim istinu, da vas izvučem iz težkih bludnjah, u koje upadoste. Moje rieči, rieči su sina Božjega, moja usta, usta su sina Božjega. Momu evangjelju, koje sam ja propoviedao, ja — Martin Luther, moraju se svi pokoriti — pape, biskupi, svećenici, monasi, kralji, knezovi, djavao, smrt, grieh i sve, što nije Isukrst. Mene nemože nitko obustaviti; ja nikomu neustupam . . . „cedo nulli.“ „Neima angjela na nebu, a još manje čovjeka na zemlji, koj bi se usudio razglabati moj nauk, i koj god unj neuzvjeruje, neće se spasiti, i koj god što drugo vjeruje, doći će u pakao. [1])“ Čuste-li čudo doslje nečuveno, što se je porodilo tamo njegdje u dubokoumnoj Njemačkoj. Mi smo mislili, da je s Isusom nestalo prorokah; a evo Bog nas je ipak jošte jednim pomilovao. Mi smo mislili, da je crkva naša nepogrešiva, pa nuto kako nas je ljuto prevarila. Ali uprimo oči jošte jednom u lice našoj staroj i miloj majci — crkvi, prije nego ju konačno osudimo; možebiti nas ipak nije prevarila, možebit nas je istinu učila. Našemu se proroku mogao mozag u glavi zavrtjeti, te je mislio sbilja, da je drugi Mesija, kao što i onu ludjaku, koj je bio za se osvjedočen, da je car, te komu nemogoše nikako iz glave izbiti toga osvjedočenja.

Da vidimo. Crkva ima biti vidiva.

Kad razmatramo naše spasenje, nesmiemo nikada s vida izgubiti čovjeka; moramo ga uviek imati pred očima, kakav je bio u početku, a kakav po griehu; jer ga je i Bog tako smatrao, te je drugčije s njim postupao u njegovom prvobitnom stanju, a drugčije po griehu. Mi smo bića slobodna; takova nas je Bog stvorio, a slobode ove nismo ni griehom izgubili. Volja nam je uviek ostala slobodna; posljedica grieha bijaše ta samo, da nam je volja od sada postala sklonija na grieh nego na dobro. Bog nas je odlučio spasiti, i spasio nas je; nu ipak i spasiv nas nije nam oteo slobode; već budući slobodni, moramo uviek i sami u spasu sudjelovati i raditi o onom, što bi rado postigli. Bog nam je po svojih zaslugah pribavio mogućnost, da dostignemo ono, zašto nas je stvorio; a buduć nam je volja uviek slaba bila, to ju je podupro raznimi vrhunaravnimi polugami, da uzmogne težiti k svom cilju — spasenju. Vrhunaravne ove poluge, koje pomažu našu volju, jesu milosti Božje, jest njegova dobrota, ljubav, svetost, u obće njegova savršenstva. Mnogo je do toga stalo, da mi to sve spoznamo, da se osvjedočimo o tih milostih i savršenstvih Božjih. S toga nam i Bog očitova sve to na vidiv i shvatljiv

[1]) Rieči su Lutherove, izvadjene iz njegovih spisah.

Digitized by Google

način, da smo ga mogli opaziti i bez velika truda, kao što smo vidjeli u njegovom upućenju i otajstvu križa.

Isus se je pokazao ljudem kao čovjek, budući uzeo na se čovječje tielo; živio s nami i naučao nas kano čovjek trpio i umro kao čovjek; a to zato, da ga bolje osjećamo i jasnije vidimo. A budući da se je Isus na vidiv način sam pokazao, to je on i vidivu crkvu ustrojio. Taj način odgovarao je jedino svrsi spasenja, jer je bio prilagodjen potrebam čovjeka, i neobhodno potrebit za uzgojivanje i poučanje njegovo. Budući se indi Bog na običan vidivi način ljudem pokazao, nje naučao, to je tim ujedno i za sve vjekove opredielio način, kako će se njegovo djelo nastavljati. Propoviedanje njegovoga nauka treba vidivoga čovječanskoga sudjelovanja, te je moralo biti povjereno ljudem, koji će buduće naraštaje odgojivati i poučati. Čovjek je morao govoriti čovjeku, i ljudi medju sobom obćiti, te tako sjeme Božje razplodjivati. A budući sva velika i zamjerna poduzeća u družtvenom životu najbolje uspjevaju, to je Isus i za postignuće svoje svrhe ustrojio družtvo, da nas u njem i po njem posvećuje i pospješuje naše spasenje, te kao što je u svom upućenju spojio svoju božansku narav s čovječanskom, isto je tako i tuj u tom velikom družtvu svoje božanstvo spojio s čovječanstvom. I crkva nam u istinu predstavlja sveudiljno upućenje Božje, gdje s nami o našem spasenju radi na obični čovječanski način, koj je prema našoj naravi upravo kano i u otajstvu križa. S toga i sveto pismo zove sve pravovjerne tielom Isusovim. S toga crkva nije samo sastav čovječanski, već i božanski ujedno, kao što je i Isus bio; te kao što su u Isusu obje ove narave nerazdružene, isto su tako i u njegovoj crkvi, i sbog toga, kao što nemogaše Isus pogriešiti kao čovjek, jer je bio ujedno i Bog, isto tako nemože ni crkva, budući u njoj i po njoj djeluje Duh Božji, treća božanska osoba, pravi Bog.

Po ovoj indi vidivoj crkvi dovršuje se u nas i subjektivno ono, što je Isus već prije 19 stoljećah objektivno na križu dovršio; po ovoj istom crkvi postajemo u istinu baštinici kraljestva nebeskoga, budući nas ona unj uvadja. Ona nam izruča ono blago, što nam ga Isus ostavi u svojoj oporuci, koju je napisao krvlju svojom na križu; ona nam ju čita, ona nas uči, kako nam valja izpunjivati uvjete, pod kojimi nam se obećaje spasenje. — Ona nas uči, kako nam valja brižljivo gospodariti ovim blagom. U njoj je svaki siguran, da neće zabluditi, budući uzko spojen s crkvom, u kojoj je Bog, koj ju ravna i upravlja, koj ju štiti i brani.

Što bi imala biti po Lutherovom mnienju crkva nevidiva, neznam, i kako bi onda odgovorila našim potrebam, nepojimljem. Živ nauk treba i naučiteljah, a naučitelji slušaocah; dakle treba družtva; a da taj nauk uzmogne biti uviek čist i nedotaknut, da nas uzmogne u istinu posvetiti, treba da je s njim Bog, te ga čuva od skvarenja! Da pako Bog to čini, uči nas i uvjerava i to, što je on za istinu umro. Istina pako jest samo jedna; a jedna istina može biti samo u jednoj jedinoj vidivoj glavi. — Zatim rieči Isusove, kojimi šalje učenike u svoj vinograd, zar neiziskuju vidivu crkvu? Svaki nauk, ako hoće čovjek da bude trajan, treba da imade ugled; a nepodaje-li crkva Isusova njegovoj vjeri ugled? „Ego evangelio non crederem, nisi me auctoritas ecclesiae commoveret“ reče sv. Augustin. Po crkvi nam se predaje nauk Isusov; s toga treba da je u njoj, tko uči i tko sluša. Tim se ta jedna i jedina velika obćina razpada u dva odsjeka — najme na učeću i slušajuću crkvu.

III.

Crkva učeća je sbor ljudih, koj uči, što imademo vjerovati, koj nam razlaže, što imademo činiti, koj nam dieli darove milostih Božjih, što nam ih steče Isus na križu. Sastoji se pako taj sbor od vrhovne glave, naime pape, u kom je svakolika moć uosobljena, apoštolah ili biskupah, upravljateljah pojedinih crkvenih pokrajinah, zatim inih svećenikah, koji su pomoćnici biskupah u naviještanju rieči Božje i u upravljanju gospodnjega stada.

Vrhovna vlast i moć je u papi, koj po svojih biskupih upravlja cielim svietom, komu pripada pravo u suglasju s crkvom zabaciti koj nauk ili ga potvrditi; kojemu je jedino slobodno u ime ciele crkve govoriti, i što on govori, svakoga bez razlike obvezuje. Bez njega ili proti njegovoj volji neima ništa, što bi moglo obvezati svukoliku crkvu.

Neima ništa pod suncem, što bi se osnivalo na jasnijoj historičnoj istini no upravo crkva. Ona nam je vazda pred očima, te ju možemo razmatrati svaki dan; njezina uprava je takova, kakova bijaše u početku; njezin ugled, njezina vlast nije se tečajem viekovah ni za vlas promienila. — Ona je u bitnosti vazda jedna te ista, s tom jedinom razlikom, da čim je starija, tim joj je čvršće i dublje korenje. U početku bijaše stegnuta na njekoliko ljudih, a danas jih obuzima preko 200 milijunah. — Kažite mi što slična u povjestnici, što tako dugo obstoji, prkositi svim mogućim navalam toli moralnim koli materialnim, na čem bi se razbili svi protivnički nasrti? Kažite mi što takova, što bi u jednoj te istoj slici bez

Digitized by Google

najmanje promjene, usried ovog vrtloga vjekovitih promjenah uztrajalo već toliko stoljećah?

Dakle i sam taj historični, nedvojbeni čin neka nas ponuka, da razmatramo pobliže sustav crkvin.

Jedan francezki učenjak prispodablja početak i proizvod crkve stvaranju čovjeka, te veli: U knjizi Poroda čitamo, da je Bog načinio čovjeka od zemlje, nadahnuo mu zatim dah života, te mu tim dao sliku i priliku svoju. U stvaranju crkve vidi se takodjer nješto slična, razmatrajmo samo njezinu tvar (materiju), s koje sastoji, njezino izvanjsko lice i život.

Da vidimo početak i prvi temelj crkve.

U evangjelju sv. Mateja [1]) čitamo: „Išav pako Isus uz more galilejsko, opazi dva brata: Šimuna, koj se zove Petar, i Andriju, brata njegova, spuštajuće mreže u more (bijahu bo ribari), i Isus im reče: Sliedite me, ja ću vas načiniti ribare ljudih, i oni namah ostaviv mreže sliedjahu ga.“ Evo gradiva, od koga se imaše sagraditi crkva; evo prvoga početka one sjajne i veličanstvene sgrade, koja je imala zauzeti cieli sviet, koja je imala podignuti priestolje svoje u sried kapitola na razvalinah priestolja rimskoga, te odanle gospodovati nad cielim svietom; evo početka onoga družtva, koje je imalo naviestiti boj cielomu naobraženomu i nenaobraženomu svietu, mudracem grčkim i rimskim; evo, to su vam oni, koji su imali oboriti i uništiti cieli dojakošnji način živovanja: vjeru, bogoštovje, predsude i običaje, što su jih vjekovi posvetili; evo, to su oni, koji su imali uciepiti u družtva, u obitelji kriepost, koju su tek po imenu poznavali; to su oni, koji su imali (ako smiem tako reći) od djavla učiniti angjela! Evo, ovo su oni, koji su imali izvesti ono, za što se napinjahu stari mudraci, nu u taman, da mnogo i mnogo više, nego bi ovi i pomisliti mogli.

Ala luda podhvata! pa Isus im jošte veli, da će to sve postići, da će pokrenuti cielim svietom, da će se njegov nauk naviještati po svuda, i da će doći vrieme, gdje će svi vjerovati u njega, gdje će biti jedan pastir i jedno stado. — Morebit je Isus odabrav si apoštole uzeo jih k sebi u školu, te jih učio i izobraživao: kako jim valja obćiti s mudraci, kako s kraljevi i dostojanstvenici? morebit ih je učio razne filosofičke sustave, da se uzmognu upuštati u razna dublja razglabanja svoga nauka? morebit jih je učio, kako će ugladjenije govoriti kaldejski, latinski i grčki? kako će se kretati po dvorih i palačah kraljevskih itd.?

Ali čujte, kako jih obuča i nauča Isus [2]):“ Iduć pako učite i propoviedajte, da se je približilo kraljestvo Božje: bolestne liečite, mrtve uzkrisujte, gubave čistite, a djavle izgonite; badava ste dobili, badava dajte. Nemojte posjedovati zlata ni srebra, ni novacah u svojih pojasih; netreba vam torbe na putu ni dviuh haljinah ni cipelah ni štapa; jer si je poslenik zaslužio, da mu dadu hranu.“ Dalje opet veli: „Evo ja vas šaljem kao ovce medju vuke, budite dakle pametni kao zmije, i prostodušni kao golubi. Čuvajte se pako ljudih; jer će vas predati sudom, u svojih će vas sinagogah bičevati, vodit vas takodjer pred kralje i kraljevske namjestnike radi mene, da budete svjedoci njim i poganom. Kad vas pako predadu, nebrinite se, što ćete i kako govoriti, jer će vam se to već udieliti u onaj čas. Nećete bo govoriti vi, već će iz vas govoriti duh vašega otca. Svi će vas mrziti radi imena moga, nu tko uztraje do svrhe, taj će se spasiti. Kad vas budu progonili u jednom gradu, bježite u drugi. I u istinu vam velim, da nećete jošte ni gotovi biti s gradovi izraelskimi, dokle će doći sin čovječji. Nije veći učenik od učitelja, a ni sluga od gospodara svoga.“

(Dalje će sliediti.)

[1]) Mat. 4, 18.
[2]) Mat. 10, 7—15.

Prauzrok skvarenosti u mladeži našoj.

Naše doba je doista vrlo kritično. Silna smjesa nevjere, predsudah, vjerozakonske mržnje i prevraćenih načelah navaljuje kao kakav tmast oblak proti istini nauka Božjega, da ju posve u magluštinu i tminu zavije, pa da si onda u mraku neznanstva, laži i opačine bezbožni ljudi utišaju neuredne želje pokvarena srdca, — da zadovolje sliepoj strasti. — Kada čovjek stane sve onako ozbiljno promišljati, kada počne svjestno izpitavati prauzrok goleme ote biede i izopačenosti, kojano tjera čovječanstvo do ponora neopisive nesreće i skrajne propasti, mora najposlje doći do na kraj revnoga iztraživanja, to jest — do odgojenja djece.

Diete je ona nježna klica, iz koje ima vremenom čvrsto i plodonosno stablo ponarasti. Da uspie, treba mu njegovanja; da se ukriepi, treba mu obučavanja; a da dobrim plodom urodi, treba mu nebeske rose — krieposti. Dom, učiona i crkva — sjedinivši svojesnažne sile mogu to proizvesti. Sreća i dobro djece zavisi najprije od roditeljah. Učitelji učvršćuju i naobrazivaju povjerenu si mladež na putu spasenja i znanja, koj su bogoljubni roditelji predbježno već ponješto utrli, a brižna mati crkva sav nauk usavršuje i posvećuje neizcrpivim blagom milosti svoje, bez koje nemožemo upravo ništa započeti, još manje nastaviti, nekmo-li dovršiti.

Digitized by Google

No ajdmo još malo dalje natrag. Dan danas opazit ćemo žalibože, da je veća čest kršćanstva ukopala se u nesretni materializam, koj i u najsvetijih stvarih gleda samo na vremenit dobitak, te čini, da ljudi, zaboraviv na svoje opredieljenje, živo i sliepo uz prelaznu zemaljštinu prianjaju! Što ću mnogo izvadjati? Ta on je uzrok, što se ženitba u naše doba nesmatra toliko kao sakramenat od Spasitelja naredjen, po kom se pruža zaručnikom milost, da stalni u vjeri medjusobnu pomoć ljubežljivo i vjerno uglavljuju, te plod svoje ljubavi — djecu u pravoj sv. vjeri i strahu Božjem odgoje, vlastitim pako primjerom utvrde i oplemene. Ne — nego na porugu kršćanstva, na nesreću čovječanstva smatra se kano puko sredstvo, kojim sebičnjaci žele namiriti svoje živinske požude, ili upotrebiti većinom na to, da mnogo godinah gojene krive i griešne osnove uživotvoriti, ili svoje na ništa spalo stanje oporaviti, ili pohlepnoj pohotnosti i lakomosti zadovoljiti mogu. — Ele sljepote sebične dobe! Ele okorjelih i hladnih srdacah za sve, što je sveto, istinito, pravo i dobro. Kakva voćka, takvo voće; kakvo drvo, takav plod! Zar će laž poroditi istinu? Zar na vrbi grožđje raste? — Eto dakle mutna vrela, iz koga prva skvarenost izvire, skvarenost, koju baštine sinovi, unuci i potomci.

Trula postadè zlorabom ljudskom poluga kršćanskoga ćudoredja; odvinù se od glavne zadaće uredba savršenijega i plemenitijega života — sv. sakramenat ženitbe. — Zato je nestalo obilnih milostih i blagoslova s neba, koj nabožne supruge prati. Odtuda otac, glava obitelji, muči se i kini, prebijaj kojekuda, tjeraj ovaj ili onaj zanat, znoj se i napreži, da svakdanji kruh priskrbi; mati pako brini se i trudi, kuhaj, krpaj, šivaj, peri i Bog zna sve što radi, da kuću i djecu providi, pa najposlje sve skupa jalovo! Zašto? Što bi valjalo da bude najprečje — Bog i vjera — to je na otragu ili bez traga! — S toga je bjelodano, što roditelji prionuli uz zemaljštinu malo haju, da iskricu vjere i ćudoredja podpire u nevinom srdašcu djece svoje, dočim sami neimaju vjere, jer — što reče njeki Svetacah — tko sam negori, nemože druge užeći. Takvi se mole Mammonu, dvore razkošju kao usrećujućemu kumiru, nesklapaju lje nježnih ručicah svojim malim jutrom, danju i večerom; nepoznavaju zakona Božjega niti dužnostih svoga stališa, i zato neimaju sreće, neimaju blagoslova nit u kući, nit u gospodarstvu, nit u sebi — nigdje. Tko što djela, predanj pada, vele naši. Odtuda mlačnost duševna glede izpunjenja vjerozakonskih dužnostih; — odtuda neprestani kar i svadje u kući; odtuda zaliho proizlazi, da drug drugu zataji vjernost, uzkrati posluh, zaniječe ljubav! Odtuda raztrošnja i izlišan nakit suprugah, odtuda jednom rieči — povlači se neprekidna povorka duševna nemira, družbene prevare, medjusobne nesloge, osobne mržnje i nezadovoljna življenja. Da pako to ćudoredno odnošenje pojedinih obiteljih tvorivim utiskom djeluje na značajnost i moralno stanje čitave pokrajine ili države, netrebam ni natuknuti.

Ajde promotrimo sada diete u takovom položaju. — Djetinja ćud i srdce nalik su vosku, iz koga će čovjek u kratko vrieme različite podobe ponapraviti, hoću reći: da se u duši djetinjoj živahno sve utišće, što joj izvana pada u osjetila. Ako čuje u učioni spasonosnu rieč blagotvornih naukah, eno kod kuće ju ušutka protivni primjer roditeljah. Zato narod liepo kaže: Što čine djeca? — Što vide od otca; a što oči vide, to ruke tvore. — U učioni čuje diete blage ponuke na bogoljubnost, čednost, čistoću i posluh; a došav kući — eno žestoka neprijatelja, koj pohara istom stvoren raj u duši djetinjoj, eno — nehajstva za vjeru i Boga, eno nečednih riečih, govorah i dielah, eno neposluha, prokšije, tvrdokornosti, svadje medju djecom, koja sve to od roditeljah nauče. Mjesto da brane roditelji djecu od svake griešne prilike i napasti, sami još jadnici — povod davaju, da se diete pokvari. Mjesto da primjerno kazne pregreške svojih malenih tucakah, sve jim propuštaju, pače kadšto zlo djelo hvale! Tako je dosta kratkovidih materah, koje, kad im diete već zarana koju ružnu rieč znade kazati ili se prokšivo otresnuti, veselo reknu: ala — pametno govori! bit će nješto iz njega! — Dà, dà — bit će sramota svojim roditeljem i trh ljudskomu družtvu. Mjesto da djeci svega nedopuštaju, nego njihova kadšto bezsmišljena zahtievanja odbiju, spremni su dati jim sve, i ono — što je najprečje sredstvo konačnoga skvarenja. Tako n. p. prije više mjesecih dogodi se slučaj, koj će ponješto izjasniti, što hoću da kažem. Majka davala svom draganu često po koj grošić, kad bi zahtievao. Eto ti njega na skoro opet, dojde k majci i reče joj: Daj mi, majko, jednu forintu, — trebam, kupit ću si nješta. Mati se izpričava, da nemože toliko dati, da neima itd. A moj nevaljalac izprieči se rekav s grožnjom: Ako mi nedaš, kazat ću otcu, tko k tebi dolazi! — Eto djeteta pokvarena, koje samo providnost Božja popraviti može. — Sada neka dodje tko, pa neka obuzda takova mladića, neka ga najljepše svjetuje, neka izabrano govori, kad kod kuće zločest primjer sva dobra načela i nakane pobaci, i što udje dobra nauka kroz jedno uho unutar, to izlazi kroz drugo van; do srdca ništa nedodje, kamo-li da se ugrija! U istinu, veli sv. Ivan Zlatoust, neima uzvišenije umjetnosti od umjetnosti

Digitized by Google

odgojivanja. Slikari i vajari tvore bezživotne slike; ali pametan odgojitelj tvori živu sliku, kojoj se raduje oko Božje i srdce ljudsko. Pa sada neka škola popravi počinjene falinge! Neka uništi mržnju i laž; neka iztriebi u prvom pojavu zakorenjenu opornost, licumjerstvo i neposluh! — Doista brez Boga ništa, on samo more prirediti i ojačiti slabačak duh nevine djece, da kukavno nezabrazdi u skvarenost; jer „nit je onaj što, koj sije, nit onaj, koj zalieva, nego koj napredak i uzrast daje — Bog.“ I. Kor. 3, 7.

To sam htio samo u kratko kazati o jednom i to glavnom vrelu skvarenosti mladjega naraštaja u naše doba. Bilo bi zato željeti, da duhovni pastiri, osobito pako po gradovih, revno nastoje oko toga, kako bi zaručnike, neglededeć na čast ili dostojanstvo ili visok rod njihov, upoznali s bračnimi dužnostmi. Tako bi se svetinja ženitbe na prvobitni stepen podigla i zajedno prauzroku skvarenosti djetinje korjenje podsjeklo. Tko hoće samljeti, vele naši stvari, mora zasuti; dakle ajde, samo početi valja, ako se i digne vika i graja iz kojega kuta, ništa zato, netreba se plašiti, jer je velika zasluga odstraniti jedno zlo, da se preprieči sto drugih.

N. Karlovčanin.

Dopis.

† **U Senju** dne 12. Rujna. — Pôdrugi mjesec ljetošnih školskih praznikah eto sad obara se na izmak, pa će misliti tkogod po običaju razbjegavših se učenikah iz sjedištah znanostih i naukah, tudje ti sad sve tihano i muklo u tom pogledu. I sa strane nebi se prevario; ali u obće govoreć, i glede na one, koji već pobrinuv se za svoje znanstveno izobraženje po koju godinicu budi na kojem našem učilištu orosiše mladjano lišce potom truda i napora učevnoga. Nu prevario bi se glede na naše malo, ali u mnogom obziru osobito od novije dobe znamenito i važno mjestance, kojega ako i jest glas orio se to s junačtva to s inih svojnostih hrabrih svojih stanovnikah u ljetopisih prošlih viekovah, — to mu sahranjena stoji slava i ponos s učevnoga gledišta do najnovije dobe, za stupiti smionim korakom budućnosti na susret, noseć na stiegu neizbrisljivimi slovî neumrlo ime onoga muža, dobrotvorca svoga i premiloga otca, koj se toliko trudio i brinio za iznaći pravi temelj ovoj slavi i sreći njegovoj. — Netrebam ni spominjati imena, jer će blagi štioc pogoditi i sam, da je svakom našincu blagoslovljeno to ime preuzvišenoga našega nadpastira Mirka barona Ožegovića Barlabaševačkoga.

Da me bolje razumiete, nisam nakan ovdje pripoviedati vam njegove neumrle zasluge i djela u ovo 27 godinah biskupovanja na blagostanje i sreću ovoga grada i biskupije izvedena; nego samo glede na ono, što rekoh iznimkom na ovoljetošnje praznike. Tu ti blagi štioče! nije sve tihano i muklo, nego od zore pa sve do mraka gledaš ovdje milu majku sa svojim čedom, punim nade i ufanja, — ondje ljubeznivoga ćaćka, vodećega svoga ljubimca. Reko bi, da je već nastupilo valja školsko godište, — ali nije tako. Već iz pogleda utrudjenih došlacah lasno ti je razabrati, da svaki pun zaufanja ide njekamo, gdje će mu ljubimče uznjegovati, uzgojiti i uzdignuti na radost a domovini na korist. Sada znam i opet nagadjaš, koje-li je ovo puno nade mjesto? — To su ti bieli dvori Mirkovi — utočište sirotah, — tamo ti putuju, ima već dobrano danah, ovi naši putnici, želeći al nemogući uvesti svoje zlato materino u hram znanostih i odgoja; — a to zato, jer, kako je poznato čitateljem ovoga lista, na daleko prostro se glas o utemeljenom odgojilištu pod imenom „Biskupsko-Ožegovićev konvikt.“ To odgojilište je u prošasto godište pod upravljateljstvom veleč. gosp. Janka Radočaja vrlim trudom i nastojanjem na toliko uznapredovalo, da je već i mjesta prem u stanu prostranom od tri kata ponestajalo, te je već na koncu školske godine visoki utemeljitelj ove jedine nade za budući naraštaj svećeničtva u naših biskupijah u pomoć prikupio bližnju kuću s vrtlom, koja se je kroz ove praznike u pristojni red postavila tako, da od 23 gojenca, koji prošle godine u konviktu bijahu, ove godine broj im je poskočio na okolo 40. A koliko ih još imade, koji, neću reći brezplatno, nego ni za plaću nisu mogli mjesta dostati! — Za nutrnji red i ustrojenje sam visoki utemeljitelj toliko se je brinio, da je u svojoj dobi od 86 godinah i to pješke u vrieme gradjenja do tamo znao se prošetati, pa razgledav sve predhvaljenomu gosp. upravljatelju nalagao i preporučao točno ovršenje svojih blagih namjerah za ovo svoje ljubimče, ili kako se udostoji izraziti: ovu zenicu oka svoga. Ovako plemenito nastojanje nije moglo ostati bez odziva sdvornoga toliko u gradu, koliko iz vana po biskupijah. Za ovjekovječiti ime i djela njegova prošastih danah u sjednici navlaš za to odredjenoj, u kojoj se je zakladno pismo uz svestrano radostno uzhićenje čitalo, odlučilo se je od strane gradjanstva, da se visokomu zakladatelju zahvalnica sastavi, zatim da se ulica, u kojoj se konvikt nahodi, imade nazivati u buduće „Ulica Ožegovićeva,“ i da se na troškove občinske nabavi mramorno poprsje njegovoga blagoga lica, i na poklon postavi u konvikt medju gojence, koje će im s jedne strane svedj opominjati u srdcu uzvišenu njegovu osobu, a s druge podticati jih na zahvalnost i na molitvu za zdravje i dugi život svoga premiloga dobročinitelja. — S dvora pak pohvalni spomen radi dostojnoga uvaženja zaslužuje veleč. gosp. Pave Mateša, župnik u Lešću provincialnom, koj je za vječna vremena položio glavnicu od 2300 fr. od koje uzdržavat će se od njegovoga roda ili iz župe lešćanske po jedan mladić dobra nauka i ponašanja,

Digitized by Google

Dao Bog, te se više još našlo u našoj ubogoj domovini ovako vrlih podupirateljah otčinske brižljivosti miloga nadpastira svoga, kojim će biti radost s toga tim veća, čim dostojnije imena i slava njihova spominjat će se u zavodu i njegovih ljetopisih, nuz pristojnu harnost štićenikah, a primjerno priznanje i uvaženje roda svoga i mile otačbine. To, što se podpore tiče u obsegu zakladnom; — a u manjem podpomaganju, da bi nj. preuzvišenost uzhtjela, kao što drugdje običavaju, okružno pozvati svoje pravovjernike, našlo bi se valja i odazvalo više takovih, koji bi svoje žrtve rado postavili na ovaj oltar, uzdignut blagom njegovom i darežljivom desnicom; — što on do sada radi ubogoga stanja i slabe dotacije svećenstva nehti podnipošto učiniti. — Bog dao, te se obistinilo ono, štono jednom, ako se nevaram lani, bje u „Katol. listu“ natuknuto u obziru dotacije svećenstva u krajini, — te onda blago si ga tebi domovino mila kod svega tvoga ubožtva, kršovitih tvojih stranah primorskih, buduć takove muževe u sredini svojoj njeguješ, koji ti rado odvraćaju sinovskim srdcem i iskrenom oddanosti ono, što si im s majčinim mliekom i kršćanskim uzgojem pozajmila. — Ali prem od strane nj. preuzvišenosti nikakov u tom obziru poziv nije izašao, najde se ipak mnogi, koj pri svom pohodu na korist gojenacah posve siromašnih, za školske osobito potrebe uruči gosp. upravljatelju po koju forintu *), koji darovi bilježe se u odredjenom u tu svrhu zapisniku. Tako do sada izmedju ostalih čitaju se imena presvietloga gosp. suffragana, Dra. Vjenceslava Soića, veleč. gosp. Jandre Rubeše, Ivana Kleškovića, Mije Kombola itd. Procvala im desnica svakom dobrom srećom, i mnogo u sljedstvu za njom nadošlo nasljednikah; — a blagoga zakladatelja Bog dragi neka nam još mnogo godinah uzdrži zdrava i krepka, i blagoslovi njogova poduzetja i svete namjere.

Viestnik.

Iz Zagreba. Buduć se g. Antun Brodnik, dosadanji učitelj vjerouke i propovjednik višje gimnazije zagrebačke, svoje službe dne 2. Rujna t. g. svojevoljno odrekao, razpisuje prečastni duh. stol zagrebački za izpražnjeno mjesto učitelja vjere i propovjednika na višjoj gimnaziji zagrebačkoj pismeni i ustmeni natječaj na 2. i 3. Siečnja 1861. Natjecaoci imadu svoje molbenice najdulje dan prije natječaja podnieti preč. nadbiskupskomu stolu, priloživ im svjedočbe o svom ćudorednom ponašanju od nadležnoga podjašprišta, zatim dotičnoga i kojega susjednoga župnika, a molitelji služeći u učiteljskoj struci od svoga dotičnoga ravnateljstva. U molbenicah ima se sve navesti, iz česa se mogu razabrati domovina, doba, godine službovanja i prileżnost; zatim se ima u njoj napomenuti, je-li molitelj već glavni natječaj za župe, ili posebni za koju učiteljsku stolicu podnio. Kod pismenoga izpita dat će se pitanja iz dogmatike, moralke, pastoralke i kateketike. Kod ustmenoga imat će svaki natjecalac na izust prosloviti govor, što će ga kod kuće izraditi; izbor predmeta ostavlja se svakomu na volju. Razumieva se po sebi, da taj govor ima biti napisan hrvatskim književnim jezikom, kojim će se i vjerouka predavati i propovjedi držati.

— Veleč. g. Stjepan Novotny, dosadanji kateketa glavnih učionah zagrebačkih, naimenovan je za učitelja preparandije u Zagrebu.

— Ovdje je u noći od 23. na 24. t. m. nakon dugotrajne bolesti preminuo Stjepan Jurin, bogoslov 1. godine.

Iz Rima. U jednoj skoroj naredbi sbora za svete obrede, koja je i papin odgovor na prošnju austrijanskoga cara, veli se:

„U crkvenih ljetopisih sjaje se jur, a i sjati će se u kitnu viencu slave kroz sva buduća vremena slavno ime austrijanskoga cara Franje Josipa I.; a to zato, što njemu namah, čim primi vladu, uvrgav se u svoje svete predje Stjepana ugarskoga i Henrika Pobožnoga, bijaše prva misao i briga, da prava katoličke crkve proglasi u svojoj državi nepovrediva, te razlučiv Božje od carskoga, spremno i rado vrati svemogućemu Bogu, u čije ime vladaju kraljevi i zakonari snuju pravedne zakone, što bijaše njegovo. Odlično to počitanje prama Bogu i njegovoj crkvi, koje na glas hvali sav katolički sviet, što ga ima, zaslužuje ne samo, da se apoštolska stolica diči s tako slavnim carem, vrlo pobožnim i predragim si sinom, već se rado posluži svakom sgodom, da njemu gdje može u Gospodinu ugodi.

Dalji sadržaj razjasnjuje sljedećimi riečmi, što dade povoda ovoj naredbi:

„Buduć da isti svietli car gori od želje, da bi javne molitve, koje se za vladara od prastarih vremenah po cieloj austrijanskoj carevini mole i u svečanih misah preko godine, i na Veliki petak u napried posvećenoj misi, i na Veliku subotu u uzkrisnoj misi, i litanijah svih svetih, apoštolska stolica potvrdila, da one tim zadobe što se može bolju stalnost, kako i stanovit te nepromjenljiv način: to očitova on kroz svoga poslanika u Rimu nj. svetosti papi Piu IX. o toj stvari svoju smiernu želju. Buduć da je još istom prigodom liepo molio, da se ime visokoga cara od sada uvrsti u misni pravilnik (Canon), čim će se samo nastaviti običaj, koj obstoji od postanka austrijanske carevine, a to namjesto prvašnjih povlasticah od Klementa XIII. podieljenih carici Mariji Tereziji i njezinim nasljednikom apoštolskim pismom pod

*) Posve siromašni a dobri ovi učenici za robu i ostale potrebe školske imadu, kao što je s malo iznimakah u svih zavodih običaj, od roditeljah, oli inih skrbnikah biti providjeni. Gdje ovi nedosižu, ondje, ako neima dobrih dušah, koje im priskoče u pomoć, vrlo je tegotno, prem i ovdje nj. preuzvišenosti darežljivost mnogomu doskoči!

Digitized by Google

ribarskim pečatom od 5. i 6. Svibnja 1761; to je papa poslje zrele razsude dostojao tomu prejasnomu caru dati zalog svoje osobite i upravo otčinske naklonosti, apoštolskom dobrotom izpuniti mu želje, dočim naznačene molitve i za nje propisani oblik i način odobri i potvrdi, da proti tomu nebude nikakova prigovora, a niti mu pačio rečeni Breve Klementa XIII., kojemu on sad ovom dozvolom očito uzimlje valjanost."

— „Giornale di Roma" napominje opet poklonice, koje svetomu otcu stigoše iz saveznih državah, iz Kanade, Australije, iztočne Indije, Englezke i Austrije.

Iz Italije. Pod naslovom: „Garibaldova čovječnost prama nadbiskupu u Mesini" donosi „Ami de la Religion" ovo: Poslie predaje Messine odoše njeki svećenici Garibaldu na poklon. Nadbiskup i većina svećenstva neučiniše toga. Garibaldi pozove nadbiskupa, da dojde pred njega, te ga prizna za gospodara; nu hrabri nadbiskup nehtjede da dojde. Tad izide zapovied, da se zatvori, i stan mu se protraži; ali nenajdoše ništa. Garibaldi nemareć za to zapovjedi, da se preda posebnu odboru, misleć tim nagnati svećenstvo u strah. Odbor, kako se bojaše Garibalda, neimajuć dokaza neusudi se ipak izreći smrtnu odsudu, što željaše Garibaldi; već kaže tu težkoću diktatoru. On zapovjedi, jer se nadbiskup nemože odsuditi na smrt, da se namah nosi s otoka. Msgr. Papardo nehtjede ni to, već reče, da će svoje stado ostaviti samo onda, kad ga silom prorenu. Tako i bude: bace ga na ladju te odvezu u papinsku državu. Sad je u Rimu u samostanu Theatinacah, gdje je prije tri godine stanovao kao general ovoga reda.

Iz Turina. Mazzini pokazuje se iz busije sve to slobodnije, pače u svom zadnjem pismu na ministerij veli očito, da je sad njegovo zapoviedati u Italiji. Crnac je svoju dužnost učinio, pa sad neka odlazi! tako napija Mazzini Cavouru. Jezgra toga pisma jest od prilike ova: „Hvala Vam na trudu! Do sada sam Vam pripuščao, da mažete i potjeravate prevratna kola; ali sad treba drugih šakah, morda i glavosjeka: a za to ste Vi kukavice. Dolje s kormila; sad ćemo mi ravnati!" On preuze očito kormilo prevrata razgranjenoga po Italiji od njegovih judih, te je jur nastala druga doba talijanskoga prevrata. Mazzini preraste Cavoura i njegove ortake, pače je i samu Napoleonu preko glave; pa kako ovomu već duže vremena neide pravo, Cavour posluša jur zapoviedi Mazzinove. Opozva naime hitro prepovied odpreme dobrovoljacah, te se sad opet ukrcivaju. Da mu se pako tako lahko neizmakne napuljski plien, zapovieda vojsci, mjesto da ju šalje u nove tabore, kretati što u rimske pokrajine, a što na vrat na nos ukrcivati se, da prebrodi u Napulj, te preteče Mazzina i Garibalda.

Iz Pariza. Jedna kći Abd-el-Kaderova došla je ovamo, da bude milosrdnica. Ponašanje „sivih sestarah" za krimskoga rata, kad je ona baš boravila u Carigradu, dade joj se na čudo tako, da je odlučila upoznati se bolje s kršćanstvom. Emir ju neprieči ni najmanje u nakani.

Iz Švedske. Na državnom saboru mjeseca Svibnja odobriše sva tri staleža kraljev predlog, kojim se ukida kazna progona iz zemlje i uzapta imutka za one, koji bi iz zemaljske lutheranske prešli na koju drugu vjeru. Medjuto, neka nemisli nitko, da su tim ukinute sve one mrzke naredbe proti katoličkoj crkvi u ovoj kraljevini; jer obstoje jednako, i tomu na dokaz evo njekoliko naredbah novoga švedskoga zakona za vjeru.

§. 1. Tko bude na kakov god način učio ili širio nauk protivan zemaljskoj crkvi, pada pod globu od 50 do 300 riksdalah (30—300 for.), ili će u zatvor od 2 mjeseca do jedne godine. §. 2. Tko pokuša prietnjom ili obećanjem vremenite sreće i blaga Švedjanina premamiti s čistoga evangjeoskoga nauka, ili djecu spadajuću na zemaljsku crkvu učiti drugi nauk, nego je Lutherov, stići će ga ova kazna dvostruko. §. 3. Bude-li taj, koj upadne pod ovu kaznu, tudjin, to će mu se, kad pretrpi kaznu, uzeti pravo stanovati u zemlji. §. 4. Bude-li tko Švedjanina, malodobna ili drugčije živućega u čijoj vlasti, silio ili mamio na obrede ili molitvu druge vjere, upada pod globu 25—200 riksdalah, ili ako nebi imao odkuda platiti, do 20 danah zatvora o kruhu i vodi — ma bila i mati u mješovitoj ženitbi. §. 5. Da se taj prestupak kako nepritaji, podieliti će se globa po polovini na siromake i tužitelja. §. 9. Ženitba imade se uviek oglasiti u lutheranskoj crkvi, i to ne samo mješovite ženitbe, već ako je i oboje zaručnikah druge vjere. U ovom slučaju ipak može se obaviti ženitba i po obredu njihove crkve. Mješovite ženitbe mogu sklopiti samo duhovnici državne crkve. §. 10. Djeca iz mješovite ženitbe, ako otac spada na državnu crkvu, imaju se bez uvjeta odgojivati na lutheransku. Ako otac nije državne vjere, tad se prije nego će se sklopiti ženitba, ima staviti na pismo, u kakvoj će se vjeri odgojivati djeca. Djeca odgojivana o državnom trošku imadu se odgojivati na lutheransku, bili roditelji kakve jim volja vjere. §. 14. Odpadne-li tko od čistoga evangjeoskoga nauka, pa se nebude dao poukom i opomenom svoga duhovnika obratiti, tad ga ima sbor stolne crkve ili njegov povjerenik opomenuti. Ostane-li i tad u bludnji, te nakani sbilja iz švedske crkve preći na drugu vjeru, tad se ima staviti pred župnika svoje župe, te prijaviti svoju namjeru, da se zapiše u crkvene knjige. Ali prije nego navrši osamnaestu godinu dobe i stupi u drugu državnim zakonom odobrenu družbu, neima se smatrati kano da je izstupio iz državne crkve. Prime-li se odmetnik u drugu vjerozakonsku družbu i neizpuniv ovih uvjetah, to će se primalac osuditi na 50—300 riksdalah globe. §. 15. Ljudem druge vjere, i onim, koji se prijaviše za prelaz iz državne crkve, nebudi dozvoljeno govoriti i odvjetovati, gdje se dogovara i radi o crkvi

Digitized by Google

javnoj obuci, osim gdje osnovni zakon ovlašćuje za to državne viećnike. Dogodi-li se, da onaj, koj se prijavi za prelaz iz švedske crkve, ima javnu čast, tad se ima s nje skinuti, osim ako mu je služba takova, da bi ju bio mogao dobiti i bez razlike u vjeri, ili ako ga opet kralj ili občina djeleća onu službu potvrdi.

Drugih nam naredbah netreba spominjati, jer i ove dokazuju previše, da Švedjani umiedu dieliti slobodu vjere upravo onako, kako u južnih krajevih znadu druge slobode krojiti. Završaj budi primjetba predsjednika u odboru zakonarskom, grofa Erika Square-a: „Nemogu se," reče on, „inovjerci više stegnuti, osim da se osude na smrt od glada."

Iz Bajruta. Pisma donose tužnih glasovah. Franjevac o. Engelbert, rodom Tirolac, pogibe sa svojom družbom u Damasku. On pobjegne na treću opomenu francuzkoga konzula iz samostana u drugu družbinsku kuću; ali ga ondje nanjuše Turci i uhvate. Zavjere mu se, da će mu prostiti život, ako prejde na Mohamedovu vjeru, te križ viseći mu na krunici pogazi; nu on jim odgovori: „Ja sam kršćanin, pače svećenik i propovjednik vjere Isusa Krsta; radite od mene, što vam volja — ja se neplašim smrti." Još nedoreče, shvatiše ga dva mača, jedan u desno a drugi u lievo rame, odrubiše mu malo po malo glavu, a tad mu još mrtvo tielo razsjekoše na četiri diela. Tako i glavar o. Emanuel bješe utekao u njeku kuću blizo samostana. Uhvate i njega Turci te upitaju, što voli: ili se poturčiti ili glavu izgubiti? a on jim odgovori: „Nebojim se vas, nego Boga; radite od mene, što vam je volja; kršćanin sam i kao kršćanin hoću da umrem." Na to ga razsjekoše na sto komadah. O. Karmela shvati u biegu zrno i pade na mjestu mrtav. Kašnje mu odrezaše još i glavu. Druga petorica redovnikah poginu u samostanu. Prvu trojicu izjedoše na polak psi na ulici, a drugi izgoriše u samostanu.

U Bajrutu brinu se, a već je i više toga naredjeno, kako će se ponamjestiti kršćanski bjegunci. Ima jih do 20,000, kojim je sve blago ono prnjah, što nose na sebi. Kršćanske kuće gorile su u Damasku dvanaest danah i noćih. Razkapajuć ruševine palače grčkoga metropolite namjeri se gomila Arabah i Kurdah na skrovni prolaz do jedne riznice, gdje bijaše sila crkvenoga liepo izdjelana posudja, kaležah itd. spravljenoga ovdje od starine. Divljaci, da se lakše podiele, razlupaše krasne umotvorine na komade.

Iz Sirije. Francezka vojna jaka 6000 stiže jur sva. Fuad-pašu čekahu u Bajrutu, da se dogovori s povjerenici velikih silah. Govorilo se je, da će u savezu s francezkim vojnim sborom, kad u Damasku svrše, udariti na Druze; a sve je mislilo, da se oni neće ni opirati, već namah predati krivce. Do 27. Kolovoza bilo je u Damasku obješeno 112, ustrieljeno 127 ljudih; preko 300 glavah obsudjeno je na galije za vrieme, a 250 do smrti. Strah spopade sve, kad uhvatiše i tri ugledna šeika. Kod njih jednoga, Misiah Halebi-a, najdoše krunu grčkoga patriarke. Svega skupa pohvatano je do sada 1020 ljudih, a vele, da će jih biti i do 4000. I od židovah trgovacah u Damasku pohvatane su tri četvrtine; jer se i oni osramotiše i u otimačini i u klanju. Turske kuće izpražnjene su, da u nje nastane kršćane. Kršćanski kvar procieni Fuad-paša na 250 milijunah piastrah. Poginulo jih je po izvješću mjestne oblasti 3500—4000, a po računu konzulah i 7500—8000. Fuad zapovjedi gradu Damasku napraviti 2000 kućah za kršćane, i ako za dva dana neprivoli, zaprieti, da će napustiti unj Franceze.

Turkom u Siriji naloženo je daće 25 milijunah piastrah, a židovom 4 milijuna, da se kršćanom ponješto nadomjesti šteta.

Pričice.

I. Gospodja Villacerf, mlada, liepa i umiljna, po nevještini ranara bi tako osakaćena, da se je u cvietu života morala spremati na smrt. Nu uza sve to netugovaše ona, nenaricaše i neproklinjaše: pače nastojaše još utješiti nesretnoga i preplašenoga ranara.

„Dajte si mir" — reče mu — „ja Vas nedržim za ubojicu svoga, već za sretno orudje Božje providnosti, koja mi tim ranije otvara vječno blaženstvo. Sviet bi ipak mogao o Vas drugčije misliti, te sam se s toga Vas spomenula i u oporuci, da i onda možete življeti bez brige, kad i nebi više bili ranar."

II. Slavni vodja Montmorency bi u službi svoga gospodara smrtno ranjen, pa videći njega gdje plače, reče slabim glasom: „Kralju! ja se držim sretnim, što umirem u službi Vašega veličanstva."

Njeki svećenik hoće da mu u smrtni čas progovori njekoliko riečih na utjehu. „Ah, moj štovani otče," reče umirući junak, „bila bi za me sramota življeti 80 godinah, a nenaučiti ni četvrt ure umrieti." Umrie 10. Studenoga 1567.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

G. Augustin Berke, župnik u Grubišnom-polju, premješten je kao takov u Veliki Grdjevac; a g. Antun Zelić, upravljatelj župe jasenovačke, postao je tamo župnikom. — G. Ivan Stepić, duh. pomoćnik, premješten je iz Trnovitice u Daruvar; a g. Janko Temšić, novomisnik, ide za duh. pomoćnika (mjesto pogriešno napomenute Subotice) u Gjurgjevac. — Preminuli su g. Josip Čačković, župnik u Orehovici kod sv. Petra, i g. Ivan Bračko, prebendar kod sv. Vida u Varaždinu.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 40. U ČETVRTAK 4. LISTOPADA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Isukrst kao Spasitelj čovječanstva.

Od *Josipa Zorića.*

III.

(Dalje.)

Evo svekolike nauke i obuke, što ju dade Isus svojim učenikom. Odabrao je nje slabe i neuke, pa njegova je volja i zapovied, da takovi i ostanu. Svako poduzeće treba materialne pomoći; nu te upravo neobeća jim Spasitelj, već reče: „Nemojte posjedovati zlata ni srebra ni novacah;“ zanijeka im svaku pomoć i sučuvstvo u ljudih, jer im reče: „Predati će vas sudovom, i u svojih sinagogah će vas bičevati.“ Dakle u mjesto pomoći ljudske proriče im progonstva i muke. A kako da suzbijaju bludnje zastarjelih i ovjekovječenih već predsudah? kako da se ogradjuju proti prigovorom i nasrtanju filosofah? Evo što im veli meštar: Nemojte se zato brinuti, nemojte si razbijati glave, što ćete govoriti pred sudovi, kada vas budu izpitivali. Pa evo, s tom naukom i obukom da se zarate sa svietom, te ga predobiju! Doista čudnovato, te ako bi Isus svoju osnovu bio saobćio Sokratu ili Platonu, to bi mu ovi bez sumnje bili rekli: Ti ili si Bog ili pako ludjak, oprosti Bože i samu pomisao ovu — jedno od ovoga dvojega. Kao Bog mogao si od ništa stvoriti sviet, moći ćeš kroz slabe i neuke svoje apoštole svladati sviet i pakao; nu ako nisi Bog, to si jamačno ludjak, jer ludjaku samu može se što takova zavrtjeti u glavi, što je proti osnovi zdravoga uma, što je proti osvjedočenju svih ljudih. — Ali Isus bijaše si dosljedan; on kakove si je ljude odabrao, takovi željaše da i ostanu, te kao što sva njegova poduzeća bijahu protivna ljudskim osnovam, isto tako bijaše i ovo.

Isus proreče svojim učenikom mukah i nevoljah, a što im proreče, to jih ni neminu. Istom što ga nestade ispred njihova vida, istom što ovi nastupiše svoje zvanje propovjedajuć razpetoga Isusa, već jih vodjahu od sudca k sudcu, već ih proganjahu i bičevahu, kao što nam se tuži sveti Pavao u svom listu na Korintjane. „U svem trpimo nevoljah; progone nas i zabacuju, te drže za ludjake.“ Dogodi im se dakle u istinu, što im svatko već u napried mogaše proricati. Taj nauk morao je već u početku naići na golem odpor; morao si je steći silu protivnikah. Kad su ih već tako u početku pozdravili, te ih ružili i izsmjehavali držeć ih za ludjake, kad su ih ubijali svi od najneznatnijih do najmoćnijih, kad se njimi vladari služahu za svoje zabave i divja razveseljenja, kao Nero, a kašnje skoro svi njegovi nasljednici, to nebijaše sumnje, da se taj nauk morao već u svojoj kolievci udušiti, da ga mora prije nestati, nego se bude mogao i razviti! Ne —

Povjestnica nas protivno uči. Da vidimo.

Isti onaj Pavao, koj se je malo prije tužio na muke i progonstva, piše na Korintjane već kao obraćene, piše na vas puk cieloga grada. Težko da bijaše i koj grad tako duboko zagreznuo u ćudoredju, kao što upravo Korint, pa upravo ovi, kojim se je najviše opirala nauka Isusova, koja ih nemilo šibaše, ovi se, rekoh, prvi skučiše pod njezin jaram. Ali nebijahu to samo Korintjani, već i Solunjani, Efežani, Rimljani, Židovi, Galatjani, koje sve imenuje i zove Pavao djecom svojom, koji se odrekoše ukorenjenoga razkošnoga života, te se pokoriše novomu zakonu. Pavao veli u svom listu na Rimljane, da se evangjelje naviešta po cielom svietu, i da divno uspieva. Još bijahu apoštoli u životu, a crkva je već sve širom razastrla krila svoja, te njima zaklonila milijune. Ali evangjelje nebijaše samo stegnuto u krug naobraženoga svieta; ono je prodrlo preko morah i pustarah, do zapuštenih divljih narodah, te se i kod njih ugnjezdilo i pod svoju ih horugvu sabralo.

Digitized by Google

Dà, čudnovata dogodjaja! komu neima slična u povjestnici čovječanstva. Valjda su taj nauk vlade izpolitičnih obzirah zaklanjale i pospješivale! Nu česa se je ikad više plašila vlada rimska, no upravo ovoga novoga pojava, jer je u njem smatrala svoju smrt i propast? Rim imadjaše svoje bogove, svoje obrede, svoj vjerozakon, svoje duhovničtvo, i to se sve oslanjaše na ugledu carevah, koji bijahu ujedno i vrhovni svećenici; oslanjaše se na vlasti gradjanskoj i na puku; jednom riečju: bogoštovje pogansko bijaše tako uzko spojeno s carstvom, da se ovo bez onoga nikako nije više moglo uzdržati u svojoj dojakošnjoj slici. A evo ti u tih okolnostih na pozorištu kršćanah sa svojim novim vjerozakonom, koj se s temelja protivljaše poganskomu, koj mu je pogibelju prietio. — Kršćani kao takovi morahu se opirati krivoboštvu, kumirske hramove bježati, njihovomu vjerozakonu protusloviti, i prezirati sve, što su pogani cienili i obožavali. Da-li je dakle to sve bilo vladi na ponuku, da unapredi kršćanstvo? da podupira njegove vjeroviestnike? Ili nije-li bio naravan uzrok, što su ih vlade mrzile i progonile? Filosofom bijaše križ pogrda, a kršćani hrpa ludjakah, jer vjerovahu u razpeta Boga. Svećenstvo pogansko nevidje u njih no svoje suparnike; ono se bojaše za svoju kožu, jer padne-li poganstvo, znaše, da će i ono s njim. Države ih smatrahu za pogibeljne rovare, što su samoj vladi tobož pogibelju prietili, a puk držaše ih bezbožce i zločince.

Pa i sbilja, kako nas povjestnica uči, nebijaše nijednoga cara, počam od Tiberija pa do Konštantina, koj bi bio uzeo kršćanstvo pod svoju zaštitu, koj bi ga bio zaklanjao, dà svaki je izmedju njih proganjao i mučio kršćane; pa ako to nije, to je ipak mirnim okom gledao, gdje to čini pomamna svjetina. Bez sumje najblažji carevi rimski bijahu: Marko Aurelij, Antonin i Tito, pa su ipak i za njih protekle u raznih pokrajinah rieke nevine kršćanske krvi. A što da rečemo o Neronu, Maksiminu, Galeriju i Diokleciјanu, koji svojim okrutnim postupanjem malo što nedokazaše, da ih je pakao izrigao, a ne mati rodila.

Pa uz sve to na podrtinah staroga Rima eno gdje se sjaje novi; na kumirskih hramovih gdje se diže častni krst! — Protumačite nam taj historičan učin. Uzmete-li, da je crkva, koja je to sve proizvela, djelo ljudsko, to ste tim zanijekali svoj um; onda neima ni reda, ni zakonah u naravi; onda se je čovjek izgubio u zalazištu bludnjah, gdje mu je sdvojiti ili poluditi. Uzmete-li pako, da je ta crkva djelo Božje, to ste si tim spasili um i razriešili taj inače nerazrešivi čvor; tada nam prestaje svaka sumnja, i stvar postaje jasna. — Bog je radio po čovjeku, jer je radio za čovjeka, za njegov spas; s toga i htjede, da i on ovdje dioniči. A proizveo je po čovjeku ono, što je on sam te samo kao Bog proizvesti mogao. A da nam to bolje padne u oči, da jasnije uvidimo njegovu svemoguću desnicu, koja ravna i upravlja crkvom, radio je sve, što je radio, proti osnovam ljudskim. On je upotrebio za gorostasan ovaj podhvat gotovo sve ono, što bi i najslabiji um zabacio bio.

Filosofi u razprostranjivanju svojih načelah služahu se bistrimi umovi; a isto tako i državnici kod svakoga novoga i većega podhvata, komu je trebalo podpore. Mohamed u razgranjivanju svoje nauke, koja bijaše prema želji i naravi pùtenih iztočnjakah skovana, prokrči si put oružjem, te što mu se nehtjeđe pokoriti, to bi on klao i ražao. Bez tih sredstvah bio bi jamačno zapeo, a nauk mu se već u kolievci zadušio. Svi ini kolovodje latiše se toga sredstva; a gdje bi jih ovo iznevjerilo, za malo oni i sami propadoše. Što pospješi bludnju Arijevu, no sila krivovjernih i zloćudnih carevah, koji se zakleše proti katoličkoj crkvi, te njihove branitelje mučijahu i proganjahu. Nu čim ovi odustaše, odzvoni i njegovoj sljedbi mrtvačko zvono. Tà Atanazij, koga su do pet putah radi istine prognali, bio je arianizmu kod poroda, nu takodjer i sprovoda. To valja i o svih inih sljedbah, tako starih kao i novih.

Isus i sam sgrozi se na pogled tih sredstvah; pa ipak reče svojim učenikom: „Tko vas udari po jednom licu, vi mu pružite i drugo.“ „Tko vam nakani uzeti kabanicu, dajte mu i haljinu.“ „Molite se za one, koji vas budu proganjali.“ Evo, to bijaše pravilo Isusovo u razprostranjivanju njegove vjere, a Isusovci vjerni svomu meštru izpuniše ga na vlas, i prvi njegov sljedbenik, koj je pod kamenjem razjarene svjetine pao i izdahnuo, pomoli se Bogu: „Bože! neupiši im to u grieh;“ a tako izdahnuše i milijuni mučenikah.

Pa kako da se bude Isus poslužio zlatom i srebrom, kad je on to sam prije zabacio i prezreo? Kako da se bude tuj poslužio silom, kad joj se odreče na smrti, gdje mu bijaše na volju 12 četah angjelah, da ga osvete? Kako da se bude poslužio mudraci i veleumi, kad ih snizuje, kad u njegovih očiuh neimadu nikakove vriednosti? Nije učenik veći od učitelja svoga, pa kad je on došao u slici sluge, zar da se njegov učenik šepiri, oholi te hvasta svojim znanjem i umom?

Pa da si je i odabrao u tu svrhu mudracah, nebi-li jih oholost, koja je Adamovićem toli prirodjena, zavela bila, te bi taj nauk sebi prisvojili, pa ga stali po svom umu razglabati i pri-

Digitized by Google

lagodjivati raznim okolnostim i zahtjevom vremena. Ali odabrav si slabe i neuke ribare, nebijaše mu se bojati toga. Oni su bili i ostali su slabi, nu bili su si vazda i sviestni svoje slaboće i neukosti, te sav uspjeh svojih trudovah pripisivali onomu, koj je u njih djelovao, te u tom smislu i sveti Pavao veli: „Po milosti Božjoj jesam, što sam, i čim sam po sebi slabiji, tim ipak osiećam, da sam sve to jači; jer sve mogu po onom, koj me pomaže.“

Isus si izabra ljude u djelu spasenja zato, jer je radio za ljude, za njihov spas; a da ljudi sbilja spoznaju taj zavod za njegov, trebalo je za to čuda. A nije-li to sveudiljno čudo, što smo sada naveli? nepada-li to svakomu u oči? Nije-li to vrstno ili obasjati nevjernika, komu je dosadila nevjera, ili ga konačno zasliepiti? I sbilja, za čovjeka, koj imade zdrav um, te si je dosljedan, preostaje samo ovo dvoje: katolik ili bezbožac! To posvjedočiše i najveći umovi, koji se sa svoje bludnje povratiše u katoličku crkvu, kao: Newman, Hurter, Veit i ini nebrojeni, kao što i oni, koji se sa bludnje strmoglaviše u bezboštvo, kao: Gibbon, Rousseau itd.

A da se je Isus poslužio mudraci, nebi-li mi više težkoćah stavljali? mi, koji vazda bježimo ono, što je izvanredno; nebi-li nam se sbilja to djelo činilo proizvod ljudskih rukuh? te akoprem i tu tomu učinu nebi bilo slična, naš bi um ipak vazda gledao u njem naći što obična.

(Dalje će sliediti.)

Ogled po svietu.

Ogledati se po svietu nije danas šala; jer bi čovjeka lasno popala vrtoglavica. Ja sam čovjek čudne mašte, te joj nije zamjeriti, što mi je za današnji sviet stvorila ove dvie prilike: vrtlog na silnoj rieci, koj sve u se grabi, a na površini sabire gustu pjenu, da nevidiš, kako voda u ponor propada; ili mravinjak, u kojem mravci vrve dan i noć, a od svega jim truda i napora napokon ostane hrpa pljeve. Zagleda-li se čovjek prostim okom u jedno ili drugo, očarati će mu se oči; a tako rekao bih, bilo bi mu, kad bi se stavio, te nebrižno motrio današnji sviet. Istina i laž, kako jim se začetnici i one same medju se netrpe, te su razlučene kano nebo od zemlje, kano Bog od najnesretnijega njegova stvora, na svietu jih danas nemožeš uviek da razpoznaš. Ta raztrubi-li se po svietu, da je crno bielo a zlo dobro, bio čovjek i prezdrava razuma, nevjeruje ni sam sebi, te stane dvoumiti, nije-li sbilja onako? Medjuto, meni se čini, a vele i pametni ljudi, da je dobro ogledati se po svietu, neka čovjek zna, ob čem je. Evo mene dakle opet na ogledu. Niti pršem po zraku s vjetrogonjami, niti rujem pod zemljom s krticami, niti hvatam u mraku s mračnjaci, niti se kresim s kresnicami, nego evo slušam pametne ljude od značaja, slavne, što netražahu slave, pa zavirujem u njihove zurbine. Kresnuo me tko i gudalom, nedam se — istina se reći mora.

Na prvi pogled vidi se, gdje opaki duh vremena ili kriva prosvjeta, kako-li bih nazvao taj pojav, krši staro dublje, sovuljuge se uzhukale, a kobci, vrane i gavrani svojim milim glasom opjevaju tu groznu ljepotu. Dà, duhnula kriva prosvjeta, narodi se od nje uzpjenili, a vranam se otvorila hora za posao. Vjera, imenito katolička izkvarila tobože sviet, pa se izmišljahu obnove na svaku ruku, nebi-li se oporavio. Sad je došao red, da negovorim ništa o kommunizmu i socializmu, na narodnost, da ona nedužna pokuša sreću.

Ja ni bune ni nemira,
Niti ću krivice;
A i moje nek' nedira
Nitko u pravice! T. B.

Bogu Božje, caru carevo, narodu narodno; riečju: svakomu svoje. Sada ćemo od reda.

Sav ovaj sviet stvoren je za čovjeka. Što je čovjek? Čovjek je malen sviet, prilika Božja i po duši, što je razumna, slobodna i neumrla, i po tielu svojim načinom, što će po daru Božjem poslie uzkrsnuća biti neumrlo. Sva mu je zadaća na ovom svietu usavršiti ovu Božju priliku, pa drugo ništa, nego na drugom svietu za taj trud primiti plaću. Razum ljudski teži za istinom, da prouči ovaj sviet, kako mu se u njem objavi Bog, a tada da upozna i sama Boga po bitju; volja neima druge brige, van vjerno ovršivati Božje zapovjedi; oboje, i razum i volja obječena razlogom imadu prionuti za Boga, a tielo jih u svem slušati. Duša i tielo bitne su sastavine čovjeka, te on po duši ide u red svojih vršnjakah, duhovah, i teži za neizmjernim; tielo pako spada u prirodu, te ga vežu zakoni prirode. Ni duša sama ob sebi nije čovjek, ni tielo samo ob sebi nije čovjek, van oboje skupa. Zato grieši svatko, tko radi o čovjeku, budi mu za dobro ili zlo, a na pameti drži samo jednu sastavinu. Ali duša je tielu gospodarica; jer ju to ide i po naravi, a i sam stvorac zapovjedi tako. Sada da vidimo, kako su u savezu, kada duša ravna tielom. Svi mudraci priznaše, da je medju dušom i mozgom u glavi sveza. To je osovina, oko koje se vrti sva dušina radnja, a živa je istina. Ta pomete-li se čovjeku mozag, pomrse se i duši računi. Eno ima

Digitized by Google

sanjah mučnih, te skrbnu i trudnu čovjeku pokvare počinak; a to sve samo s toga, što mu ili s prenatovarena želudca smutjena krv uznemiruje mozag, ili ako to nije, ono ga je čovjek sigurno danom izmučio velikom brigom. Onomu, koj nevjeruje u sanje, ili im vjeruje i previše, evo čovjeka u pol biela dana mirna, tiha i nujna, pa neka izpije koju čašu vina: jedan će se razgovarati, smijati i bučiti, a drugi će se plakati kano godina. A zašto to? Ugrijalo mu vince krv, a krv mozag, pa se promjenom mozga promienila i duši radnja.

Sveza duše s tielom jest čvor, oko koga se upirahu prve mudre glave, da ga razriešе. S jedne strane gledahu na sebi i na drugih očevidnu istinu, da duša djeluje i na tielo i naopako; s druge strane nebijaše dvojbe, da je medju objema golema razluka; ali nemogoše ni to samo shvatiti, kako je medju njima sveza moguća, budući si duh i tvar oprečne. Prostaku bi se dalo na smieh, čuvši, o čem tudier učene glave rade; ali nezna svatko, kolika je to muka razriešiti taj čvor, a kolika opet korist, kad bi se razriešio. Plato već reče, da je čovjek od organah dvoreni duh. Medju timi organi neima dvojbe prvi je mozag; ali da nam se nepomrse misli i rieči, treba dobro pamtiti, što je to organ, a osim toga, u kakvu se smislu ta rieč ovdje rabi. Organ jest orudje, kojim se obavlja koj čin; tako je vidu organ oko, sluhu uho, govoru jezik i t. d. Pisaru je orudjem pero, kiparu dleto i t. d. Nu govoreć o duši, rieč organ uzimlje se samo zato, što za ovaj pojam neima druge rieči. Duši netreba mozga, da rodi misao, kao pisaru pera, da napiše. Gdje je misao, tu treba da je jedno jedincato bitje, koje misli. Riečju: vidjeti je a i može se reći, da duša radi po mozgu, a to tako: čim duša počme raditi, da se i u mozgu rodi shodan učinak, a čim što dirne mozag budi na kakov način, da se i u duši rodi primjeren učinak. Kako to biva, nije dosele protumačio nitko pod nebom; ali je dokazano, što za ovaj put treba, da duša djeluje na tielo i naopako. Da-li je pako mozag samo jedan organ, ili ima više podredjenih, kako misle njeki učenjaci oslanjajuć se na razluku umnih darovah u ljudih, to je tajna naravi. Ali i drugčije zavisi duša od tiela; a ovo opet od prirode: zraka, hrane, vode i ljudske dobe. Ogledamo-li se po svietu, u svakom kraju ima drugčijih ljudih glede tjelesne gradje, a uslied toga i glede duševnih silah; pače i u istom kraju polag razne hrane i zabave. Da se na ništa drugo neobziremo, nepozna-li se često već čovjeku već na licu i držanju, da-li ima soli u glavi? Obraz je zrcalo čovjeka, u kojem mu često možeš vidjeti dušu. Ala je ljubko i umiljno lice, gdje je duša poštena i nevina; a po mrku i naoblačenu čelu poznati je namah čovjeka osorita i srdita. Opaziš-li lukav pogled i posmieh, pa mu rieči bile baš medene, kani ga se. Svadljivicu, zlikovca, bludnika i druge lošije bagre ljude poznati je namah na licu.

Ali što se bolje usavršuje duh, to se više oprašta ovih tjelesnih verigah. Posve pako oprostiti nemože se, dokle je na ovom svietu. Čovjek ravno nije stvoren, da bude rob prirode, nego da joj bude gospodar; ali kako se čovjek iznevjeri Bogu, tako se i njemu iznevjeri priroda. On je glava i vršak ovoga svieta, pa budući on proklet, prokleta je po njem i sva priroda, te s njim čeka odkup. To je za sada čovjek, i biti će do sudnjega dana. U tom je sloga, jednakost i bratinstvo, ma bio stari kršćanin, novi prekršćanin, židov ili poganin.

Nu Bog stvorac brani stvoru, da žive po svojoj volji, te mu zapovieda, da žive po njegovoj; i tu svoju svetu volju objavi on svietu sam, a kašnje po svom jedincu sinu. Bog je dao čovjeku v j e r u, i po njoj treba da žive, a za tu vjeru ustrojio družtvo, crkvu nepogrešivu, da ju čistu i neoskvrnutu čuva. Jedan Bog, jedna istina, jedna vjera Bogom objavljena, jedna crkva, pa čovjek sam za se već nemože da bude nemaran za vjeru. Što je vjera? da-li je potrebita čovjeku za spas? da-li si može izumiti vjeru sam čovjek, ili mu ju mora objaviti sam Bog? koja je ta prava vjera? — neću da spada amo; jer bi za to trebalo knjige, i ogromne, kakvih hvala Bogu jur ima, a ne samo članak za časopis. Samo velju u kratko: da je Bog čovjeku za duševne potrebe naredio duhovno družtvo — c r k v u. Čovjek je stvoren za družtvo; jer sam Bog reče: Nije dobro, da čovjek bude sam. On mu sam dade drugaricu, te tako naredi ženitbu, koja je temelj obitelji, države, a po duševnom nagledu i crkve; jer je ženitba prilika zarukah Isusovih s crkom i ploditeljica crkvenih udah. Da čovjeku nije ovoga trojega družtva, nebi mu se razvio ni um, nego bi odivljao te najviše ako bi se mogao takmiti s najučenijim majmunom. Duševne su sile čovjeku prirodjene, dar od naravi, ma da se trudi za svega života, nebi si pribavio o njem ni pojma. D r ž a v a i c r k v a jesu provodiči naši, i zato nam je vriedno o njih progovoriti.

(Dalje će sliediti.)

Govor uzoritoga stožernika i nadbiskupa bečkoga proti nasrtom na konkordat.

Carska visosti! Visoka skupština! Prije više danah čusmo u ovoj visokoj skupštini više nasrtah na katoličku crkvu i njezin položaj u Austriji.

Digitized by Google

U tom dirnuto je u čitav niz pitanjah, koja su prevažna i škakljiva, a to i s toga, što se njih drže previke koristi, i što bi ona lahko razdražila strasti.

Kako vjetar čisti zrak, tako više putah treba upravo rata, da pribavi miru čvrst držak; a to opet valja ne samo o boju s oružjem i vatrom, nego i o boju raznih neskladnih načelah i mislih. Ali ako se htjedne, da pretres spomenutih pitanjah privede do sporazumljenja, to treba da se ona pretresaju ne samo mirno nego i osnovano. Tu treba početi tim, da se izpravi množina ponimanjah, koja mudrolija našega vremena pomuti; tu se treba ogledati na Božje pravo i povjestnicu, a nemože se ugnuti ni bogoslovnim razpravam. Mora se dakle upustiti u mnogo toga, što na skupštinu zabavljenu državnim proračunom posve ništa nespada. Pojedine primjetbe moraju po svojoj naravi izstupiti iz saveza, u kojem nahode svoje opravdanje; i bile takove primjetbe po sebi i posve pravedne, mogu zavrnuti s pravoga puta, te se krivo i razumjeti i tumačiti.

Radi toga pomislih tada, da nebi bilo shodno prihvatiti rieč te produžiti prepirku, a to tim manje, što se oni predlozi nisu slagali ni s razredbom onoga dana, ni sa zadaćom državnoga vieća, a niti jih je visoka skupština odobrila. A osim toga radi se tu o mislih, o kojih već skoro dvie godine pišu stanoviti listovi, i kojim dosta putah bijaše i potrebita izpravka i uztuka.

Gospodi dakle državnim viećnikom nije trebalo u tom nikakova tumača. Nu pokle „Wiener Zeitung“ onaj dogodjaj raznese u sviet, kušaju mnogi da ga što ružnije ocrne. S toga, a i radi težke zabune, koju taj glas proizvede i u daleku svietu, vidim, da ipak moram reći nekoje primjetbe, koje, dokle bude moći, gledati ću da budu obćenite.

Ja imam posla sa stvarju a ne s kakvom osobom. Gdje država ima posla sa sbiljnom vjerom — Rongeanci nam kažu, da se pod imenom vjere može kriti i tajenje vjere, — tu joj se mora nametnuti osvjedočenje, da ima pravac za volju i težnju, što ga čovjeku naznači Bog i Stvorac.

Kršćani augsburžkoga i helvetičkoga zakona brane se sa sv. pismom samo za to, što priznaju, da je ono rieč Božja, i to priznanje jest jedini temelj njihove vjere. Uči-li koja vjerozakonska stranka nauk protivan uvjetom prava i ćudoredja, državna oblast ima pravo i dužnost nepriznati ga. Adamiti i prekrstioci (anabaptistae), kakvi su bojčije u postanku bili i Rongeanci, nemogu se nadati od nijednoga družtva, koje si želi obstanka, da će jih odobriti. Prizna-li pako država ma koju crkvu ili sljedbu, tad joj mora dopustiti, da prosto ovršava svoju vjeru, i nabožne poslove da po svom zakonu može rediti i opravljati.

Austrijanska vlada prihvati se ovoga načela kamo prije i iskrenije, nego protestantske vlade. Prava ugarskih protestantah uredjena su jur od 17. vieka posebnimi ugovori. U Erdelju osiguraše zakoni prava kršćanom augsburžkoga i helvetičkoga zakona, a tako i Socinianom i Unitarcem, kojim Leopold I. doista obreče obstanak. U zemljah carevine, koje njekada pripadahu njemačkomu carstvu, a sad spadaju na njemački savez, podieljena su kršćanom augburžkoga i helvetičkoga zakona već prije 80 godinah sva državljanska i politička prava, a dobiše i slobodu obavljati svoje bogoslužje te živjeti po propisu svojega zakona. Za ono vrieme stradahu još katolici u mnogih zemljah njemačkoga carstva, kojim vladahu protestantski vladari u svakojakih i težkih stezah. Za onda obstojahu još u Englezkoj, koju hvale da je zemlja uzorita sa slobodoumlja, zakoni, po kojih se od 16. do 17. vieka upirahu, da zataru katolike po što po to, okrutnimi mukami, kakve komu padoše na um; pače ni dan danas nedotjeraše još katolici u Englezkoj dotle, dokle doprieše nekatolički kršćani u Austriji jur prije 80 godinah. Tako n. p. katolik nemože da bude podkraljem u katoličkoj Irskoj; a gladni katolički zakupnici imadu anglikanskim biskupom i župnikom davati desetinu i plaćati za uzdržanje njihovih stanovah i crkvah. Ovi pako stanovi i crkve vrlo često posve su prazne; jer anglikanski biskupi, koji su u Irskoj pastiri bez ovacah, trate svoje silne dohodke većinom u Dublinu ili u Londonu, a sva anglikanska župa jest župnikova služinčad i ono pol desetka drugih. Tako je u katoličkoj Irskoj godine od spasa 1860, makar se toliko hvastalo i napinjalo za ljudsku slobodu, sreću i prevrat, po čem svem nadaju se, da će vrlo pocieniti sicilijanski sumpor.

Biskupi pako, koji u Englezkoj duševno upravljaju dva milijuna englezkih katolikah, nisu jednom od države ni priznani; sva snosljivost, što je ondje imadu, stoji samo u tom, što se za nje neće da zna, i što na njih nevrše zakone od vremena kraljice Elizabete i Tita Oatesa. U Švedskoj, Norvežkoj i Danskoj radi se od katolikah još gore.

Obazremo-li se na Njemačku, ima i dan današnji još u njemačkom savezu državah, gdje bi po katolike bila velika sreća, kad bi imali onakova prava, kakva nekatolički kršćani imahu u Austriji još prije godine 1848. Budi mi prosto spomenuti samo Holstein i Meklenburg i razpravu savezne skupštine u poslu gospodina Kettenburga.

Nekatolički kršćani imadu dakle zašto hvaliti austrijanskoj vladi već i za sama ona načela, po kojih se prije godine 1848. imalo postupati. Ako neće da živoj istini začepe ušesa i oči, moraju priznati, da je Austrija protestantskim vladarom dala primjer, za kojim se oni svi ni danas jošte nisu poveli.

Godine 1849. bi naredjeno, da svaka zakonom priznana crkva i vjerozakonska družba ima pravo skupno i javno ovršivati službu Božju, te si svoje poslove sama urediti i opravljati. Carsko kabinetsko pismo od 31. Prosinca 1851. uzdrža ove naredbe sve, a visokomu patentu od 1. Rujna 1859. svrha je ta: da se ona načela uvedu i u Ugarsku, Hrvatsku, Slavoniju, Srbsku vojvodinu

Digitized by Google

i tamiški Banat s podpunom valjanošću. Sva protestantska Njemačka obveseli se i pohvali ove naredbe bez iznimke, a ni isto družtvo Gustav-Adolfovo neprigovori da bi u čem. Isti oni ljudi, kojim je po njihovoj stranci zadaća u svem prigovarati, što se god naredi u Austriji, priznaše tad, da je vlada protestantom dozvolila sve, što od nje samo bijaše željeti, pače i više. Oni, koji se ugarskim protestantom znaše narinuti za govornike, bijahu druge misli, ali težko radi vjere i sviesti. Nebi bilo ni pravo ni moguće, da se bude crkvi, u čijem krilu razvijaju se sve austrijanske zemlje, i kojoj pripada kamo prevažnija većina austrijanskih državljanah, uzkratilo rediti i opravljati svoje poslove. Nj. veličanstvo car mišljaše indi posve pravo: da mu je dužnost ne samo kao katoliku, nego i kao vladaru onaj razdiel zakonah i upravnih propisah, koji se tiču katoličke crkve, točno dati razviditi.

Treba znati, kakovo je bilo zakonarstvo u onoj dobi, koju još uviek mnogi ljudi smatraju kao zlatnu dobu prosvjete. Dà propisano bijaše: koliko sviećah ima goriti u katoličkoj crkvi, te nije bilo slobodno po djelatnicih ni pjevati mise bez dozvole visoke državne vlade. Istina, nebrojeni propisi, redeći sve struke crkvenoga života, nisu baš svuda strogo prodrli, pače ni u samom središtu carstva na oči najvišjih oblastih; jer naredbe austrijanske po starijem kalupu bijahu često kano bombe, koje preko bližnjih prelete, a dalje nagone na strah i trepet. Nu načelo, da država u takovih stvarih ima zapoviedati, obstojaše uviek. Ono gledanje kroz prste cienilo bi se kao golemo prijanje, i kakvo kad nastade vrieme, i kakve glave bijaše zemaljski upravljatelj, iznesli bi se na vidik poput hrdjava mača oni zakoni.

Ovo stanje niti dolikovaše dostojanstvu zakona, a vriedjaše prava katoličke crkve, smutjivaše uvjete ćudorednoga života, pa na svaku ruku bijaše potrebita promjena.

Katolička crkva ima ustav star, koliko je stara i sama. Ona priznaje nasljednika svetoga Petra, rimskoga papu, za svoju obćenitu glavu, a nasljednici apoštolah, biskupi, ravnaju po jedan dio katoličkoga svieta u svem, izuzam samo, što treba za jedinstvo katoličke crkve. Razmjer ovaj ravnao bi se po vremenu; ali bitne sastavine katoličke crkve uviek su od osamnaest viekah i više iste.

Katolici, koji žive alpam sa sjevera, priznavaju tamo za gorami (ultra montes) stanujuću glavu; komu se dakle svidi, da jih zove „Ultramontane“ (zagorce), neka jih zove; ali neka zove i katolike u Aziji, Africi, Americi i Australiji „Ultramarine“ (zamorce); jer kako su katolici, priznavaju za morem stanujuću glavu.

Tako je i u svakoj drugoj struci. 50—60 nadjevakah, koje i svaki dječak u učioni može zapamtiti, ako se polag potrebe razbacaju i preslože, često su sva tajna radikalne i liberalne mudrosti, kakva se zna šepiriti u klubbih, na sastancih, u kavanah, po spisih i novinah. To budi rečeno mimogredce. Jer je dakle papa glava katoličke crkve, to sklopi njeg. veličanstvo car, čuvši prije želje i izjave biskupah svoje carevine i izdav predbježne naredbe, — sa sv. stolicom nagodu o položaju katoličke crkve u Austriji.

Godine 1121. sklopi car Henrik V. s papom Kalikstom II. ugovor o namjestbi (investituri) biskupah; a nazvaše ga *Concordatus* od *concordia*, i od onoga vremena zove se ugovor o uzajamnih pravih duhovne i svjetovne oblasti konkordat.

Od 15. vieka sklapahu se ovakovi konkordati vrlo često, a u 19. sklopljena je njih čitava povorka, pa nikomu nepade na um izkriviti rieč konkordat ili posumnjati na nju. Istom od onda, od kako protuzakoniti dogodjaji u Bruselju u Svibnju 1857. stanovitu stranku podjariše, postade ova nedužna rieč lozinkom nasrta na Austriju i katoličku crkvu. Tu se je ona zaokretala i po spisih i u govorih navadnom vještinom, a poslie čestitke na 1. Siečnja 1859. poskoči jim nada videći, gdje se namiče oluja, te misleći, da će zabuna Austrijina za nju biti od probitka. Od onih vikačah ili pomagačah u vici malo je koj čitao konkordat; jer s konkordatom je upravo kano i s klevetom na jezuite, kojoj se smijahu prije po vieka pravi i pametni protestanti. Tad bješe njetko rekao: „Ima dovoljna razloga misliti, da je već Kain, koj ubi svoga brata, bio jezuita.“

Tako se opet sve, šta je ljudem nesgodna, odbija na konkordat, pa bilo ono pravo, potrebito i petdeset i više godinah po zakonu, ili u običaju.

Proti konkordatu su ljudi, koji priznavajuć monarkiju samo po imenu i to do bolje sgode nameću se za najžešće branitelje oblasti cara austrijanskoga. Konkordat pako ne samo da nije stegnuo pravah, koja austrijanski vladar naprama katoličkoj crkvi imaše, nego jih je još sa svakoga obzira i u političkom smjeru priznao. Nj. veličanstvo imenuje malo ne sve nadbiskupe i biskupe, nj. veličanstvo zaštitnik je većine kanoničkih miestah, premnogih župah, a i onih, koje se uzdržavaju iz vjerozakonske zaklade; a u obće: biskupi stavljaju na župe samo takove svećenike, proti kojim nj. veličanstvo ništa neima. Dalje, nj. veličanstvo imenuje na katoličkih sveučilištih učitelje bogoslovja, a tako i na biskupskih obučnih zavodih i obrazovalištih uče samo takovi ljudi, kojim od carske vlade s političkoga nagleda neima prigovora. Vjerozakonska i školska zaklada, zna se ravno da su, budući sastavljene posve od crkvenih dobarah, prava svojina katoličke crkve; ali je austrijanskoj vladi podieljeno pravo, da njimi upravlja. Dàkako treba da je nadziru katolički biskupi; ali tako narediti bijaše ne samo silna nužda, a i pravedna tražba, nego je i za dobro države, koja uz valjanu upravu ovih zakladah ima manje troška. Osim toga biskupi još za sada nenadziru uprave ove zaklade; jer je njezina uredba po ugovoru medju njeg. veličanstvom i apoštolskom stolicom odgodjena, te još i sad čekamo na nju.

(Konac će sliediti.)

Digitized by Google

Dopis.

U Beču 30. Rujna. Čudnovati-li su puti Božje providnosti! Slavit ih možeš, no nipošto razumjeti. Viju vjetri, diže se bura odasvud, propast otvara nemile ralje svoje: a slabašnoj ladji na toj uzavreloj pučini ljuta smrt iztrže vješta i hrabra krmilara! Hoćeš-li Bože, da zato makneš svako ljudsko pouzdanje, da se stradaoci na tom burnom moru više pouzdaju u te; da se u očitoj pogibelji tim očitije uznese tvoja silna i spasonosna ruka? Marijana Šunjića, biskupa i apoštolskoga vikara za Bosnu svidje se Gospodinu ukloniti s pozorišta njegova apoštolskoga djelovanja i ovoga svieta.

Bjeo list crnih okrajakah raznese se ovuda na 29. Rujna, u kom Josip Juraj Srossmayer, biskup djakovački i sriemski, podaje tužnu viest o smrti svoga iskreno ljubljenoga prijatelja i brata u Gospodinu, Marijana Šunjića.

Pokojnik je izza kratke bolesti umro 28. Rujna o. g. na večer u 6 satih u ovdješnjem samostanu otacah franciškanah, poživiv 63 godine.

Danas u 5 satih na večer bijaše tielo blagoslovljeno. Blagoslovio ga ordinator i vrli prijatelj pokojnikov, preuzv. g. biskup djakovački po onom obredu, kojim se u naših krajinah služimo, na svetačni način; ne, kako je po njemačkih krajinah, gdje se samo njeke molitvice izmole. Svieta se mnogo sgrnulo: odličnih osobah i prostijih, svećenikah i svjetovnjakah. S našega juga tkogod ovdje biva, ter nebijaše zapriečen, jest valjda došao; jer sam vidio mnogo naših ljudih. Od odličnijih bijaše tu: državni viećnik g. vitez Vranicani, g. baron M. Ožegović, g. Žigrović itd., i konzul bosanski, koj, kako čujem, namjeravaše zajedno s pokojnikom, da bude ostao u životu, poći u Bosnu: sad će moći s mrtvim!

Sutra u 11 satih držat će u rečenoj crkvi isti g. biskup djakovački svetčane zadušnice, a tielo jur balsamovano odpremit će se u Bosnu, da se sahrani u domorodnoj zemljici. Lahka mu bila domaća zemljica!

U ovom listu odjekuje katolički život onih naših jugoslavenskih pokrajinah; na skoro će dakle i zajeknuti od tolika gubitka tužni plač nesretne Bosne. Ona će nam sama bolje kazati, što je imala, pak što je izgubila; ja samo još, što jur rekoh, s tugom ponavljam: Čudnovati-li su puti Božje providnosti!

Viestnik.

Iz Zagreba. Danas slavi naša carevina imendan svoga viteškoga i prejasnoga vladara. S te sretne sgode sakupile su se u našoj prvostolnoj crkvi sve javne vlasti i množtvo ostaloga svieta svake vrsti, da pribivaju svetačnoj službi Božjoj. Za sretno vladanje nj. veličanstva služio je svetačnu sv. misu i na koncu joj zapojio ambrozijansku zahvalnicu glavom uzoriti gospodin kardinal i nadbiskup, okružen mnogobrojnom duhovničkom podvorbom.

— Piše nam se iz Beča, da je preuzvišeni gospodin biskup djakovački, pošto je razpuštenо državno vieće, u kom je on kano zastupnik naših kraljevinah njihove pravedne želje, a ne njihove samo, već i interese ostalih narodah veleumno i krepko branio, te si u zahvalnih grudih naroda najkrasniji spomenik počitanja i ljubavi podigao, — krenuo u utorak dne 2. t. m. iz Beča put Djakova.

— Iz Talijanske, a poimence iz papinskih zemaljah stižu glasovi jedan crniji od drugoga. Pošto su Piemontezi, provaliv na razbojničku bez navještenja rata, kako je običaj u naobraženih narodah, u jošte neotete papinske pokrajine, tek sakupljenu i slabo uvježbanu papinsku vojsku razbili, protukao se je njen hrabri vodja Lamoricière težkom mukom u Jakin. Nemogavši ovdje poslie krepka odpora odoljeti neprijateljskoj sili, koja je s kopna i mora na grad udarala, predade se Piemontezom dne 29. Rujna s posadom kano sužanj. Timi nesretnimi porazi lišen je sv. otac gotovo sve svoje vojske, izuzamši onu malicu, što je smještena bliže napuljske granice. Lasno si je misliti, kolika bol s toga ciepa preblago srdce sv. otca, koj je sada sasvim francezki sužanj. Šta će učiniti u tom nevoljnom položaju papa? O tom su glasovi razdvojeni: jedni kažu, da će, došlo što mu drago, ostati u Rimu; drugi tvrde, da bi se, ako ga Francezi priečili nebudu, rado udaljio iz Rima. Francezka vlada govori i čini na oko, kano da je naumila papu u Rimu braniti proti Garibaldu i Piemontezom; u to ime poslala je ovih danah novu diviziju vojske u Rim. U tom smislu pisan je i najnoviji članak poluslužbenoga lista „Constitutionella“ o toj stvari. Al tko da se pouzda i vjeruje tim riečim, budući znamo, da sadanja francezka vlada i njeni glasnici drugačije misle, a drugačije govore, ovako pišu, a inako tvore. Evo toga članka u prevodu:

Zabrinuto čeka katolički sviet, što će kamo-li će se okrenuti sveti otac radi skorašnjih dogodjajah. Neima više dvojbe, papa ima ponukah, da ode iz Rima. Da-li će ponuke svladati, vidjeti ćemo do skora. Mi sami znamo, da noviji dogodjaji u crkvenoj državi nisu šala, pa se nečudimo, zašto-li su sbog njih u Vatikanu u strahu. Ali, zar je ma i surov nasrt u papinske države dovoljan uzrok, da papa bježi iz svoga priestolnoga grada, koj je zajedno i glavni grad svega katoličkoga svieta. Dok je papinstvu Rim, neće izgubiti priestola. Zar nije Rim stolica prave svjetovne i duhovne oblasti crkvine? Zar nije on slavna baština sv. Petra? Doduše, oko njega ležeće pokrajine drag su nadopunjak ove dionice, kojoj neće biti kraja kano ni pravu, komu je ona ljudski spomenik; ali ove pokrajine mogu se stegnuti i razširiti polag okolnostih, da se ni netakne u jezgru baštini i vrhovnosti nasljednika svetoga Petra.

Na svietu živi 200 milijunah katolikah, koji mogu reći: „Sveti otac je u Rimu, te može blagosloviti sviet

Digitized by Google

s Kvirinala; dakle je sam svoj gospodar.“ Netreba zaboraviti, vrhovnost papina, kako danas stvari stoje, bolje je sigurna, što mu ju brani poštenje Francezke. U Rimu ima posadna vojska, koje su i vodja i vojnici spremni pomrieti za svetoga otca, ako mu uztreba braniti slobodu i vrhovnost. Najjači katolički narod na svietu stoji pred Vatikanom na straži, te političku nezavisnost prve crkvene glave, koju brane njihovi mačevi, čini nepobitnom, kako je nepobitan i on sam. Zašto da papa bježi iz Rima? Morebit zato, što Francezka oružjem neuzbi navalu Piemontezah? Francezka ukori jur taj piemontezki čin, opozva iz Turina svoga poslanika, te se razpača s činom, koj ona smatra kao povredu narodnoga prava. Zar je mogla više učiniti? Zar da prebaci u Italiju 100,000 vojske, da obrani svu papinsku državu, kako hoće legitimistički listovi. Tad bismo se mi prama Italiji stavili u položaj takov, radi kakva po pravici prigovaramo Austriji. Po takovu posredovanju postali bismo mi u Italiji gospodari. Tad bi nam se oprla talijanska samosviest, a Europa nasumljala na nas. Tad bismo si mi pokvarili politiku i zavrgli jedinu zadaću, koja nam dolikuje, koja nam jamči za zaufanje, čast i zahvalu od naroda, što ga oslobodismo: zadaću zaštitnika i prvoga sudca.

Ništa nebi bilo nepametnije, nego tražiti od Francezke, da Piemontu naviesti rat. Francezka pomnoža obsadu u Rimu; ona će odbiti prevrat, ako se drzne približiti Rimu; a to ju pravo ide kao katoličku silu. Da se Francezka dalje upusti, skrenula bi od svoje zadaće, te pala Europi u sumnju, a omrazila se Italiji. A zašto opet da se zahtieva od Francezke, česa se morade ostaviti Austrija. Posreduje-li u Italiji Austrija? Neposreduje, dosta joj je diplomatički prigovor, a u ukoru, što ga Austrija na Piemont izriče, preteče ju Francezka.

Nadamo se dakle, da papa neće poslušati svjeta, što mu ga, kako se neda sakriti, daju iz zavisti na francezku moć. Posluhne-li papa svjete, to bi po našem sudu bila velika nesreća za crkvu. Nu, kako bi nam taj korak promienio položaj, nebi nam promienio dužnosti, te bi Francezka u svako vrieme gledala crkvi izkazati čast i pokornost. Ona bi vazda bila pripravna, da pomogne popraviti pogreške, kojim nije posve ništa ni kriva.

Iz Beča. Kako se u Austriji dižu pučke učione, može se suditi po broju bukvarah (početnicah), što izidoše iz osrednjega skladišta školskih knjigah god. 1859. Prodano je bukvarah njemačkih 337,318 komadah; čeških 180,306; magjarskih 93,865; talijanskih 56,775; poljskih 34,417; hrvatskih 21,898, slovenskih 27,291; srbskih 13,045; rusinskih 14,639; rumunjskih 11,780. Tudier se mora spomenuti, da se u prenapravi obučnih knjigah u hrvatskom, slovenskom, srbskom, rusinskom i rumunjskom književtvu nije bilo česa držati; već se moralo sve s nova stvoriti. Glavno skladište za knjige pučkih učionah jest u Beču i Pragu, te dočim je u Beču god. 1847. prodano 487,895, god. 1854. prodano je 1,547,040. knjigah. Njemačkih ubožkih knjigah, koje se šalju po učionah, da se bezplatno razdiele, odpremljeno je god. 1859. iz Beča 978,450, iz Praga 241,547 komadah. Čeških iz Beča 170,258, iz Praga 366,589; magjarskih iz Beča 182,335; talijanskih 124,850; poljskih 99,300; hrvatskih 77,452; slovenskih 63,513; srbskih 52,408; rusinskih 30,722 komada. Ova prava istina budi dovoljan dokaz, da je onaj prigovor, kao da je tobože u Austriji neznanje, te se zanemaruje puk, zlobna kleveta.

Iz Praga. Amerikanski Mormonci razapleše mreže i po Českoj. Čini se, da osobito nišane na činovnike; barem pismo iz New-Yorka, što ga imam, ide na činovnika. Neima ga ništa više, nego 26 svionih listovah, a radi, kako kaže naslov, o „Razglabanju papinstva ili rimokatoličke crkve uz poziv na odpadnuće; jer je ona — uslied staroga proročanstva, koje će se sad izpuniti — odredjena za vječno prokletstvo.“ Kvar, što ima i drugo starije proročanstvo: I vrata paklena neće te nadjačati!

— XII. glavna skupština katoličkih družtvah izabra dne 23. Rujna za predsjednika njemačkih sjednicah grofa O' Donnela, a za predsjednika českih sjednicah Dra. Briela. Prvu sjednicu njemačku dne 24. posjetio je i kardinal knez Schwarzenberg, i držao u njoj govor. U sjednici dne 25. pročitano je pismo bečkoga nuncija De Luca, u kom žali, što radi nepovoljnih okolnostih vremena nemože glavom doći na skupštinu, te prosi skupštinare, da mole Boga za sv. stolicu. U potanje opisivanje te skupštine nemožemo se ovaj put upustiti. Samo jošte imamo reći, da je na nju došlo 366 upisanih članovah.

Iz Njemačke. Nedavna predade njeka nepoznata gospoja u Kolonji djetićkomu praotcu Kolpingu briljantni nakit za Petrov novčić, i zanj mu davaše na ruku mjestni draguljar 1050 pruskih dolarah. Kupi ga draguljar iz Amsterdama za 1250 dolarah, i još k tomu u Petrov novčić dade 35 dolarah.

Iz Sirije. U Bajrutu bacaju na ulice i u crkve knjižicu sa slikom: gdje je Ture izprčilo zadnjicu, da ponesnaži križ; a pod tom je nakazom pisano: „Vjernici Mohamedovi občini kršćanskih pasah.“ U njoj medju ostalim piše se i ovo: „Kažite svojim psom Francezom, da vas neće spasiti, jer imamo mačeve, koji presiecaju vrat, koplja, koja probadaju prsa, prah i olovo, koje prebija kosti. Misliti ćemo i na nje i na vas.“

(Promjene u nad. zag.) G. Pavao Jalšić, dosadanji kapelan u Moravču, postao je župnikom u Orehovici kod sv. Petra; a g. Franjo Košćec, bivši kapelan u Belovaru, naimenovan je za vojnoga duhovnika kod puka nadvojvode Leopolda. — Preminuo je g. Franjo Lukšić, župnik kod sv. Šimuna u Markuševcu.

Urednik Nikola Horvat. Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 41. U ČETVRTAK 11. LISTOPADA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Isukrst kao Spasitelj čovječanstva.

Od *Josipa Zorića.*

(Dalje.)

IV.

Doista kao što ogromno bijaše djelo, koje Isus zače svojim upućenjem, naime spasenje čovječanstva, koje je gledalo istu krv živoga Boga, što poticaše iz njegovih na križ razapetih udah: isto tako imalo je biti ogromno i ono djelo, po kom odluči nastaviti svoje započeto djelo, te nas pojedine privesti k svom cilju; a to je crkva. — Vidjeli smo gradivo, od kojega je Isus sazdao tu sgradu; nu to gradivo valjalo je vješto urediti i složiti, da uzmogne prkositi navalam viekovah. Da vidimo, kako ga je uredio, te kakav mu je dao oblik.

Isus izabra slabe i neuke, da po njih pokrene svietom, da ga po njihovih ustiuh probudi s duševnoga mrtvila, u kojem čamljaše. Al Isusa sliedjaše neizmjerna povorka takovih; da-li je dakle sve one, koji ga sliedjahu, u tu svrhu opredielio? Slušajmo sv. pismo. U evangjelju Markovom čitamo: „Isus uzašav na brdo pozva k sebi one, koje je sam htio, i dojdoše k njemu. I odabere si ih dvanaest, da budu s njim, i da ih pošalje propoviedat [1]).“ Dakle oda svih odabra si samo dvanaest, i tim dade vlast propoviedati i čuda tvoriti. Ove imaše vazda uza se, te ih podučavaše u svom nauku. Istina, sv. Luka govori i o 72 učenika, koje Isus odabra; ali ovi bijahu uviek razlučeni od one prve dvanaestorice, te kada je o njih govor, za razliku primeće sveto pismo vazda: „jedan od dvanaestorice;“ a poslie odpadnuća Jude: „jedan od jedenaestorice,“ i jedino ovoj jedenaestorici povjeri Isus prigodom svoga uzašašća u nebo vlast propoviedati njegov nauk, naučati i krstiti. Jer čitamo: „Jedanaest pako učenikah otidje u Galileju na goru, kamo im reče Isus, i vidiv ga poklone mu se. A Isus pristupiv k njim reče jim: Meni je dana sva vlast na nebu i na zemlji. Iduć dakle naučajte sve narode. [1])“ A u Činih apoštolskih čitamo, da prvi podhvat ove jedanaestorice poslje uzašašća Isusova u nebo bijaše izbor novoga učenika, koj je imao zauzeti u apoštolstvu mjesto Judino. Dakle dvanaest učenikah, što si ih odabra, bijaše posve razlučeno od svih inih; na ovih imala se je osnovati ta velebitna sgrada.

U svakoj upravi prvi i najpotrebitiji uvjet jest jedinstvo; bez jedinstva neuspieva ništa. Tako nas uči i svakdanje izkustvo. Jedinstvo nije smjelo manjkati ni u crkvi. S toga Isus izabrav si apoštole izabra si u isti par izmedju njih jednoga, u kom su imali biti svi uosobljeni, izabra im glavu, koja ih je imala upravljati i rukovoditi, a ta bijaše Petar.

Izmedju svih apoštolah Isus je najveću pozornost obratio na Šimuna sina Jonina, te odabrav si ga za učenika reče mu: „Šimune! ti ćeš se od sele zvati Petar [2])“ (pećina). A zašto mu je Spasitelj promienio ime? Za ništa drugo, već što je s njim nješto osobita namjeravao, i što ga je mislio nad sve ine odlikovati. Nadjeo mu je ime, koje je imalo odgovarati njegovu budućemu zvanju. U starom zakonu Bog se ukazuje Abramu, te sklapa s njim savez, pa mu veli: „Ja sam gospodin, i utanačujem savez s tobom, a ti budi otac mnogih narodah, te s toga prestani se od sada zvati Abram, već neka ti bude ime Abraham; jer sam te odlučio da budeš otac mnogih pukovah [3]).“ Isto je tako promienio Bog i Jakobu ime,

[1]) Mark. 3.

[1]) Mat. 28.
[2]) Ivan 3.
[3]) Knjig. porod. 17.

Digitized by Google

te ga nazvao Izraelom, što znači jak, budući se u borbi s Višnjim pokazao jakim, i budući će on vazda biti jak i kraljevati. S istoga razloga promieni Isus i Šimunu ime, nazvav ga stienom, pećinom, na kojoj će se do mala dizati velebitna sgrada; na kojoj će se otupiti sve striele svieta i pakla; sgrada, koja će u sried uništujućih živaljah naravi — prkositi vjekovom.

Isus je naumio sazdati sgradu, a za temeljni joj kamen odabrao Šimuna, koga i nazva pećinom.

Svaki graditelj, koj želi da mu bude čvrsta sgrada, brini se ponajprije za čvrst temelj. Isus je bio takav graditelj, on je gradio sgradu, naime crkvu, što je imala preživljeti sve vjekove i narode; a toj sgradi pobrini se za valjan temelj, te ga je kušao, imade-li u njem onih svojstvah, koja su za to potrebita. Prvo potrebito svojstvo bijaše tvrda i nepokretna vjera u onoga, koj ga odabire. Da-li pako bijaše ove u našoj pećini? „U ono vrieme dodje Isus u strane Cezareje Filipove, i upita si učenike: Što vele ljudi, tko da je sin čovječji? A oni rekoše: Njeki vele, da je Ivan krstitelj, drugi Ilija, a njeki Jeremija ili koj od prorokah. Reče im Isus: A vi što mislite, tko sam ja? Šimun Petar odgovori: Ti si Krst, sin Boga živoga. Isus reče: Blago tebi Šimune sine Jonin — — — a i ja tebi kažem, ti si Petar, i na ovoj pećini sagraditi ću crkvu svoju — — — i tebi ću dati ključeve kraljestva nebeskoga.“

Evo žive vjere Petrove o Isusovo božanstvo. Dvanaest učenikah upita Isus, da kažu, što je on? pa jedini Petar proniknut vjerom i ljubavlju Božjom odgovara: Isuse! ti si sin Boga živoga. Doista i svi bi bili tako odgovorili. Mislite? Al se ipak varate. Svi su doduše ljubili Isusa, jer su ga sliedili; nu vjera ova nebijaše u njih krepka i živa, i ona bi možebit podlegla bila u svakoj većoj napasti.

A i Petar nevjerovaše po sebi, već po onom, koj ga po svojoj vječnoj promisli u tu svrhu i odabra. On mu uli u srdce živu vjeru, pa zato i veli Isus: „Blago tebi Šimune, jer ti to neobjavi krv ni pùt, već otac moj, koj je na nebesih.“ Dakle Bog si pripravi za svoju sgradu valjan temelj, koj bijaše prema njezinoj svrsi, te kad se je o tom svojstvu osvjedočio (t. j. druge osvjedočio), reče Petru: Na tebi ću sagraditi svoju crkvu — i tebi ću predati ključeve kraljestva nebeskoga.

Prvi i najpoglavitiji uvjet — živa vjera — bijaše u temelju, a to je i najviše zabrinulo našega Spasitelja, te se i za taj dar pomoli svomu otcu. U onaj grozni trenutak, kad je imao započeti muku, moljaše se Bogu, da ojača Petra u vjeri, da nikada njom nepokrene, već da u njoj bude glava i temelj kriepi i jači braću svoju. „Eto Šimune! kako te djavao muči i napastuje, te rešeta, kao što se rešeta pšenica; ali neboj se, ja sam molio za te, da ti nesmalaksa vjera, pa i ti jednom obraćen ojačaj si braću.“ Zašto Isus nemoli za drugoga van za Petra, da nepokrene vjerom? Morebiti bijaše u njem najmlačnija? Ne, prije vidjesmo baš protivno. Zašto baš njemu kaže, da ojača braću svoju? Valjda zato, što ga scienijaše za najjačega? Ne — ta i on zataji po tri puta svoga meštra; već zato, što ga odabra za temelj, za glavu svih apoštolah. Jedino onda, kad je glava zdrava i krepka, čila su i ostala uda; a uz bolnu glavu mlitava su i ostala uda.

Evo Isus promieni Šimunu ime, te mu nadjenu novo, prema njegovu zvanju. Isus mu obećaje s njegove žive vjere prvenstvo nad svimi, obećaje mu, da će na njem sagraditi crkvu, da će mu predati ključeve kraljestva nebeskoga. Napokon on se već i moli za njega, da ostane uviek čvrst i stalan u vjeri, da nikada njom nepokrene, da će tako moći kriepiti i braću svoju.

A sad, pošto je već objektivno dovršio naše spasenje, te uzkrsnuo od mrtvih, pošto mu se već posvema dieliti od svojih učenikah, u svečanom trenutku blagujuć s istimi učenici obrati se k Petru, pa ga upita: „Šimune Ivanov, ljubiš-li me više od ovih?“ „„Dàkako gospodine! ti znaš da da te ljubim.““ I reče mu: „Pasi janjce moje.“ I reče opet: „Šimune Ivanov, ljubiš-li me više od ovih?“ I reče: „„Dàkako gospodine! ti znaš, da te ljubim.““ I reče mu: „Pasi janjce moje.“ I reče mu po treći put: „Šimune Ivanov, ljubiš-li me?“ Petru se dade na žao, što ga i po treći put pita: Ljubiš-li me? te mu reče: „„Gospodine, ta ti sve znadeš, ti znaš i to, da te ja ljubim.““ Na što mu Isus reče: „Pasi ovce moje. [1])“ Evo ovdje izpunjeno u Petru ono, što mu je Isus prije obećao. Evo gdje mu je konačno povjerio cielo stado, da ga pase i upravlja. Evo gotove sgrade, samo joj jošte treba posvećenja.

Radi žive vjere Petrove obećaje mu Isus prvenstvo; a ovo mu sad i poklanja, pošto bi ujedno i uvidio bio, da ga od svih najviše ljubi. Netraži od njega običnu ljubav, kojom ga ljubljahu i ini učenici; već traži od njega veću i uzvišeniju ljubav: Ljubiš-li me više od ovih? pa istom, kad mu po treći put tronutim srdcem odgovori: Gospodine! ti sve znaš, i to, da te ja ljubim. Na to mu istom reče: Pasi, ravnaj i upravljaj janjce i ovce moje — crkvu moju. —

Bez jedinstva nemože ništa da uspije; bez jedinstva sve se razpada. A Isus, budući svoju

[1]) Iv. 21.

Digitized by Google

sgradu namienio vjekovom, gledaše, da si crkvu što više ujedini i sdruži, da budu svi jedno te isto tielo i jedna duša. A čim mogaše to postići bolje, nego spojiv vidivi ovaj sviet s nevidivim — s ljubavlju, koja je iz božanskog srdca proiztekla. Isus uzev pùt našu na se, sjedini u njekom smislu čovjeka s Bogom. Nu u crkvi svojoj korači još dalje; tu je upravo hotio, da mi svi budemo jedno samo tielo u njem, da budemo svi djeca nebeskoga otca, i medju sobom braća, a on medju nami kao prvorodjenac svoga otca. S toga hotijaše, da i glava te crkve bude što užje s njim spojena, te ju pita: Petre! ljubiš-li me više od ovih? Pa kad vidje, da ga ljubi, kad vidje, da u njem i s njim žive, da mu je skroz vjeran, reče mu: Evo ti stada moga, upravljaj ga i ravnaj.

Po ljubavi Petar je jedno s Isusom, a Isus s otcem. Po ljubavi i vjeri „sva uda s glavom sačinjavaju jedno tielo — jesu jedno.“ Evo divna jedinstva! Uda su s glavom jedno, t. j. vjerni sa svojim vrhovnim pastirom; a njihov vrhovni pastir jedno je sa svojim početnikom i utemeljiteljem Isusom; a ovaj opet s Bogom. Dakle po ljubavi i vjeri svi pravovjerni jedna su samo obitelj nebeskoga otca. Zato i Isus moli svoga otca: „Sveti otče! sačuvaj mi one, koje si mi dao, u imenu tvojem, da budu jedno, kao što smo i mi jedno; nu nemolim samo za nje (apoštole), već za sve, koji povjeruju u me po njihovih ustih, da budu tako svi jedno, i kao što si ti otče u meni, i ja u tebi, da tako budu i oni jedno u nas.“ Do toga jedinstva stalo je Isusu; jer se je samo na njem mogla uzdržati crkva.

Bez jedinstva neima istine; s toga se i svi sustavi stare filosofije razpaše, nijedan nebijaše si ni sam dosljedan, a kamo da bi se još bio sjedinio s drugimi. Nu za jedinstvo treba i ugleda i vlasti; jer bez toga će se i samo jedinstvo razpasti, te onaj, koj sjedinjuje sve u sebi, treba da imade vlast nad svimi, treba da imade ugled, komu se moraju svi pokoravati. A i taj dao je Isus svomu namjestniku, rekav mu: „I tebi predajem ključeve kraljestva nebeskoga, i sve, što ti zavežeš na zemlji, biti će zavezano i na nebu, i sve, što ti odriešiš na zemlji, biti će odriešeno i na nebu.“ — „Pasi janjce moje, pasi ovce moje.“

Zašto se nemogaše nijedna sljedba uzdržati za dugo? Zato, jer nijedna nije imala pravoga jedinstva; i jer je svakoj manjkao tomu potrebit ugled. Svaki katolik može biti sjeguran, da neće zalutati, budući uvjeren, da ga crkva spaja sa svojom glavom, a ova opet sa svojim početnikom; budući osvjedočen, da mu se nauk daje iz samoga vrela, tako rekuć iz samih ustih Božjih. Kršćanin katolik može sjegurno um svoj sniziti pred crkvinim ugledom, te joj ga pokoriti, budući u njoj sielo istine. S ovom je spojen božanski ugled, a oboje se osniva na prvoj i vječnoj istini, koja nevara — na rieči Božjoj. —

Što je spasilo čovječanstvo, i izvelo ga iz zalazišta bezkrajnih bludnjah upravo u ono doba, kad se je ovo primicalo konačnoj već propasti? — Crkva. — Da nije bilo crkve, u srednjem vieku bili bi podivljali i pojedini ljudi i čovječanstvo; a tako ga štitjaše crkva. U sried barbarstva i zveke oružja bdijaše ona nad čovječanstvom, te mu kao jasno svjetleća zviezda predhodnica kazivala stazu, kojom mu je udariti. Ona ga je i tuj izbavila barbarstva, te načinila čovjekom, kakav je imao biti po naravi i opredjelenju svojem. — A čim je to postigla? Svojim jedinstvom i ugledom!

Evo vidjesmo oblik crkvin; a sad da na kratko razmotrimo jošte i njezin život.

(Dalje će slieditи.)

Ogled po svietu.

(Dalje.)

Ima ljudih, koji misle, da se crkva neima pačati u državu, a osobito, da se država neima posve ništa pačati u vjeru, kakva bila da bila, a tako ni koj član državne uprave. Tim će, vele, pokazati država, da je napravila silan napredak u prosvjeti; a kad se dadne na nju od istine uporaviti ona poslovica: Zakon je bezbožan, tad je dospjela na vršak. Nepačam se u to, koliko ovaj nauk prudi ili hudi miru, sreći i čvrstoći države, već udaram drugim pravcem, kojim se navadno neće da udara. Sva smutnja medju crkvom i državom proizvire čini mi se iz dva izvora: prvi je pretvorena nevjera, koja pod izlikom, da će vjeru izrinuti iz državne uprave i uredbe, kani više da ju izrine i ljudem iz srdca; drugi je izvor krivo tumačenje glavnih načelah i jedne i druge. Živa je istina, da ima razluka medju družtvom vjere i družtvom države; a kako da i nebude? kad jim je razlučita i svrha. Država ima čovjeka dovesti na kraj ovoga života, a crkva ga osim toga ima izpratiti i u vječni; prva se bavi umrlim životom, a druga vječnim. U državi vodi k cilju čovjek čovjeka, a u crkvi vodi ga sam Bog. Pamteć dobro ovu razluku i nje se vjerno držeć neće se nikad medju njima dogoditi sukob. Što je krivo tomu, što se kad i kad nemilo strknu? Krivo je, što su ljudi pojmove posve izopačili, te što razluku medju njima prave veću i krivu, samo da zamraze državu s crkvom. Bože

Digitized by Google

sačuvaj, ja nemislim, da se država ima miešati u duhovne crkvine poslove, ili da se prekorači pod kakvom izlikom sveta ograda braneća i vjeri obstanak i sviesti slobodu i pokoj, i državi poredak i mir; jer pamti jur sviet, kakvim plodom radja takov prestupak. Drugo je neprekoračiti zabranjene tudje medje, drugo na svojoj njivi valjano raditi. Država bi pako prekoračila medje, da sve i neprogoni crkvu, da sve i nedira u slobodu sviesti, kad uz to nebi pomagala i branila crkvine službenike, kad nebi branila, da se neprostre kriv i bezbožan nauk, knjige, ili u obće nevjera i nemarnost za vjeru, kad nebi marila za podgoj omladine, ili bi pustila, da joj se truje krv i mozag.

Reći, oslanjajuć se na razluku medju ova dva družtva, da država neima braniti vjere i ćudoredja, značilo bi zaboraviti svetu dužnost, pomrsiti mozag i zamiesiti kvasinu, od koje bi se prije ili kasnije pokvarila te ocrvljivila država. Medjuto biti će razgovetnije, ako ogledamo na kratko snosljivost. Mir ovaj t. j. snosljivost nije nipošto, kako se misli, plod filosofije ili prosvjete; ta znamo, da je bar filosofija najnemilija na svietu, ili bolje rekuć: ona snosi sve, samo ne katoličku vjeru. Poslie tolike svadje i nemira za vjeru, poslie silnih ratovah rodivših se s protestantizmom, poslie žestokoga okršaja filosofije prošloga vieka s vjerom, pokle se slegoše i umiriše narodi, nije čudo, što sviet trudan počiva za časak, i što je čovjek naučio, kako valja snositi drugoga. Mržnje radi vjere bilo je i biti će; nu spoljašnja snosljivost u naše vrieme vlada gotovo svuda, te je upravo biljeg našega vieka. Bezbožnjak i nemarnjak za svaku vjeru obdržavaju snosljivost, i ona je objema mržnja svake vjere; a pametan i pravi kršćanin vidi, da je to plod prošlih sgodah, i da je ta snosljivost žalostna potreba ovoga vremena. Pojmi-li se riečju snosljivost (tolerancija) kršćanska ljubav, ljubav svakoga čovjeka bez razluke, i neprijatelja i nevjerca i krivovjerca, tad je ona kršćaninu dužnost, naložena mu od samoga Spasitelja. Po toj ljubavi ima se ravnati snosljivost: što jest, jest; a što nije, nije. Snosljivost nije nemarnost za vjeru. Osoba može biti u isti čas i pobožna i snosljiva; držati se vjerno svoje vjere, braniti ju, i opet živjeti u miru s čovjekom druge vjere, dokle mu ovaj nedira u vjeru, ili mu nehudi ni duši ni tielu. Kako osoba tako i država može u sebi snositi ljude različite vjere, dati jim mir i braniti, da jih drugi neprogone; ali opet nesmie biti nemarna za vjeru, nesmie prepustiti, da se zavodi i kvari puk u pogledu vjere. Vlada može vjeru svojih podanikah braniti i nedati, da ju drugi ruže, plaćati službenike jedne vjere, a uz to neprogoniti službenike druge vjere, te nedirati u sviest. Neznam, gdje je, kada i kojoj vladi trebalo takove snosljivosti, da ništa nemari za svoju vjeru, ili da pusti novotarom baniti se u državi po volji i zavoditi puk. Ne! vladar, ako je pravi kršćanin, umie braneći istinu biti u svako vrieme pametan, krotak i blag, pa će znati, dokle dosiže kršćanska ljubav, kada-li bi se pretvorila u ljudsku slaboću. Nije istina, da se država po svojoj svrsi neima brinuti, došli joj državljani u nebo ili nedošli. Dà, država se ima brinuti za vremenitu sreću; ali ako nemarna i sama za vjeru svojim primjerom i zakonom nauči nemariti i državljane, pusta joj tad i vremenita sreća, kad povjerena si čovjeka, dovedši ga do groba, rine u vječnu propast. Nemo ante mortem beatus! Povjestnica nam kaže, da je sve ono, što sviet drži za slavu i sreću, puka obsjena i taština, i da malo ljudih poznade pravu sreću, ili ako i poznade, nemari za nju. Blago, rude, tvornice, časti i lagodan život, što-li je više ta sreća, samo su putna palica kroz ovaj sviet. Ali, ali, — pamti čovječe! da ti je i jednoga i drugoga i još kojega, ala bi mi se ti otimao. Nebi, da pravo rečem, treba svega toga; ali netreba sredstva zamieniti sa svrhom. Neima dvojbe, državino je skrbiti za vremenitu sreću državljanah, za tielo; crkvino pako skrbiti za vjekovitu sreću, za dušu. Ali zar se crkva nebrine i za tielo? zar se neskrbi ona za čitava čovjeka? Tko nezna silnih dobročinah, što jih ljudstvu i po tielu učini crkva? Zna crkva dobro, da je čovjek stvoren za vječnost; ali zna i to, da prije nje u vremenu ima izpuniti uvjetah, prije glavne svrhe postići uvjetnu; a toga se i drži. Morala bi pako to znati i svaka država, te se truditi, da joj državljani postignu svrhu uvjetnu; a to opet nemože, ako nebude marila i za dušu, ako nebude pomagala crkvu. Kako svakomu kršćaninu treba da bude vjera prva, tako treba da bude i državi; kako svaki kršćanin ima neustrašivo izpoviedati vjeru, i kad bi došlo do sile, sve svoje, pače isti život žrtvovati, tako treba da radi i država, ma propala u onaj čas. Svakomu kršćaninu valja činiti pravo i ovršivati volju Božju, a nebrinuti se, što će ga snaći sutra, kako-li će se doživjeti; a tako i država. Nisi Dominus custodierit civitatem, in vanum laboraverunt, qui aedificant eam. Ps. 126. Jest, bilo je ljudih već za sv. Augustina, koji mišljahu, da je vjera upropastila silno rimsko carstvo; ali jim je ovaj veleum dokazao, ako imahu ušesah i uma, da čuju i razumiedu: da je rimsko carstvo propalo samo po sebi, a Isusova crkva da ništa neruši do kumirah i zloće, već da svuda gradi i uzdržava. (Libr. de Civ. Dei). Sad jur spade i vjera i sviet na to, da se rugaju vladaru, koj u svojih naredbah sbori o Bogu, i koj se vjerno

Digitized by Google

drži vjere; pače ako na koncu država nagne u propast, veli se, da mu je vjera kriva. Jao si ga i vladaru i svakomu čovjeku, ako ga smetu ovakove poruge, te okrene za drugim svietom. Nedao Bog, već mu poslovica budi: Hi in curribus, et hi in equis; nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus. Ps. 19.

Ogledajuć se po svietu nude mi se oku dvie stvari, koje se osobito nas Hrvatah kasaju, i o kojih se već godinu danah govori, al' malo piše, a to su protestanti i židovi, koji prošle godine u naših kraljevinah dobiše osobitih povlasticah. Ja se evo samo ogledam po svietu, te pazim, što jest, i kako jest, i što svatko na svietu može da zna, ako samo hoće; pa se zato u tom ni nepačam svagdje, tko je čemu kriv; jer ni za to netreba umovati. Da ogledamo dakle protestantizam, pak neka svatko sam sudi. — Kako svuda, tako i po Austriji razleže se protestantizam kano kuga, premda su mu vladari i biskupi vitežki zakrčivali put. Težko će u tom Bogu odgovarati velikaši; jer su mu oni širom otvarali vrata, te gdje bi Bogu vjerne ruke i digle nasip, ondje bi ga oni razvalili. Otišao bi naime velikaš u Lutherovo kolo, da mu se nasluša divna nauka. očaran medenimi riečmi prestupio na njegov nauk, poveo odande sa sobom bogoslova pod imenom učitelja, te ga namjestio na župi svoje zaštite, ili mu pribavio kakvu drugu službu. Diže-li se koj svećenik proti njegovu nauku, znade mu gospodar zamazati usta, pa bilo i silom. ma i svrći ga s časti. Župnik bi morao dati na pismo, da svojega zaštitnika priznaje za sudca ne samo u svjetovnih, nego i u duhovnih stvarih. Umre-li koj župnik, čapi mu zaštitnik svu ostavštinu, župne zapisnike i druga pisma, da sljedeći župnik nesazna, što ga ide, što-li mu je raditi, te tako pade njemu u šake kano rob. Bijaše-li narinuti protestantski duhovnik izučen, te sbilja zauzet za svoj nauk, zavukao bi se u učionu, te ondje navrnuo na svoj kalup djecu; bijaše-li opet tupak, ili s drugih nepoštenih razlogah prešao na krivu vjeru, a ne iz osvjedočenja, taj bi opet gledao premamiti katoličkih duhovnikah slabije gradje, a njih bi se opet za onda vrlo mnogo našlo; jer nije šala živjeti po svojoj volji, a k tomu se još oženiti. Osobito se hvataše ta bolest redovah, kako ju zao redovnik i zače, te isti bosonozi i kartuzianci imadu mnogo odmetnikah. Istina je, vlada bi izdavala silu ukazah i zabranah; ali više putah samo na izliku, a to opet, da se nezamjeri velikašem, jer jih za onda trebaše proti Turčinu. Prije Turakah bjehu se još zakorenili protestanti u Austriji i gornjoj Štajerskoj. U zao čas navale još Turci, te od g. 1529—1532. bude novotarom liepa sgoda, da se još bolje ugnjezde. Crkvah bude tada porušeno na stotine, a više župah nebi moglo hraniti ni jednoga duhovnika, te tako u puste ovčarne nasrnu vuci. Tako bude i mnogim samostanom.

(Dalje će sliediti.)

Govor uzoritoga stožernika i nadbiskupa bečkoga proti nasrtom na konkordat.

(Konac.)

Da visokoj skupštini neuzmem vremena više nego me ide, zašutiti mi je više toga; nu svatko mirne ćudi, bio kojega god vjerozakona, neka sudi: neima-li nj. veličanstvo po konkordatu u poslove katoličke crkve upliva, koj posve osigurava državi prava i pravi probitak; a on je kamo veći, nego što ga državni vladar po patentu od 1. Rujna pr. g. ima u poslove kršćanah augsburžkoga i helvetskoga zakona. Što ja znam, nekatolikom kršćanom u Austriji dana je svuda sloboda u upravi njihovih crkvenih stvarih; što više, vlada se mieša u njihovu upravu kamo manje, nego u upravu katoličke crkve. Tužbe ove idu većim dielom na slučaje, za koje još u podieljenoj slobodi uprave neima nipošto propise.

Ako u kom poslu tičućem se vjere dioniče dva čovjeka različitih zakonah, tad, ako uzmemo, da su oba od srdca vjerni svojoj vjeri, stati će osvjedočenje proti osvjedočenju, ma bilo jedno samo subjektivno právo. U slučaju, da taj njihov posao ima proći u javni život, za zakonotvorstvo je velika težkoća, koja se kakovom općenitom izrekom neda ukloniti. Tu će se najprije gledati, tiče-li se taj posao, o kojem se radi, obijuh vjerozanah jednako? Tu će se dalje morati paziti, da se nepovriede prava, koja tko neprekidno ima od zemana; a napokon posve je naravno, da se ondje, gdje nije moguće zadovoljiti svim strankam, zadovolji vjerozakonskim zahtjevom većine. Osim toga jednakost postupka nestoji u tom: da se svim državljanom u vjerozakonskih stvarih stavi jedno pravilo; nego u tom: da se sa svakim postupa po načelih njegova vjerozakona.

Na tom načelu osniva se austrijanski zakon o mješovitih ženitbah; pa ako on nekatolikom u čem pači, neka s katoličkom crkvom rade, da je prepreče. Kad se kršćani nekatolici brane svojim pravom, ako oni neće ni da čuju za zakon po nje dobar, ako svaku nje tičuću se naredbu zovu samovoljom i krivicom, to po pravici nemogu da zamjere katolikom u Austriji, što i oni brane svoja prava. Ili su morda katolikom u Austriji, gdje jih, kraj 7 milijunah nekatolikah i milijun židovah, živi 27 milijunah, propala prava? Da su mješovite ženitbe gledeć na vjerozakonsko osvjedočenje zle, nemože nitko tajiti; a opet nemože nitko reći, da se katolička crkva neobzire na to gledište. Tako se ima ta stvar, kad ju čovjek smatra uvaživ prave i srdce zanoseće vjerozakonske koristi, te obstojeće zakone. Nu vika za jedna-

Digitized by Google

kim pravom, koja se diže na ime napredka, zajekuje po sasvim drugom stroju; tu se traži od države, da si za poglavito pravilo uzme nemarnost za vjeru. Tim gubi na veliko i u skupu svatko, u kom još ima prave vjerozakonske ćuti, ako morda ovdje ili ondje štogod pojedinac i dobije. U ostalom, da jednakost postane i zakonom, tim još nipošto nebi bilo sigurnosti od sile i to okrutne sile. Tomu imamo živ primjer u erdeljskoj povjestnici. Neima dvojbe, po erdeljskih zakonih imaju sva četiri priznana vjerozakona jednaka prava, pače katolički je prvi; ali je katolička crkvena imovina osim ona dva samostana, što su obrnuta na gimnazije augsburžkoga zakona, ipak odpala u državni imutak. Katolički je biskup protjeran, te mu po gotovu zakonom zabranjeno stanovati u zemlji. Nedaše mu jednom ni to: da ondje drži namjestnike ili nadzornike, pače rekoše, da katoličko svećenstvo u Erdelju ima povlasticu u disciplinarnih stvarih stati pod vladarom, koj, kako je znano, bijaše protestant. Uz svu tobožnju jednakost bijahu katoličkoj crkvi u vjeri i crkvenoj upravi svezane ruke, te je poginula, kano i drvo, kad se nezalieva. Zakoni, uslied kojih prognaše katoličkoga biskupa, prognaše ježuvite a sve njihove prijatelje nazvaše izdajice, notae infidelitatis subjecti, ukinuti su istom u Svibnju g. 1744.

Spomenuv se onoga stanja, katolikom se sigurno neće pohtjeti jednakosti po erdeljskom zakoniku. Nu ja ipak ni s daleka neželim, da katolički car onako protestantom kroji jednakost, kakovom erdeljski vladar bješe nadario katolike; samo u ime sreće države i čovječanstva zaklinjem, neka austrijanskoga zakonika nitko nenavratja na nehajstvo za vjeru.

Tužbe, želje i tegobe nemogu se po nikakvu općenitu načelu i pod ničijom upravom ukloniti. Francezki zakon osniva se u skladu sa svojim izvorom na Loi athée. Neima bez Boga zakona. Pa ipak francezki protestanti tuže se na nepravdu, mržnju i progone, a tomu nije davno što „Allgemeine Zeitung“ postade opet glasalom njihovih tegobah.

Što se napokon tiče pokopa, kojim se već duže vrieme služe na agitaciju, to treba i malo samo znati zakone, da ga čovjek prosudi. Protestanti imadu pravo svoje vjerozakonske poslove sami rediti i opravljati; nu imadu i katolici u Austriji. S toga je protestantom prosto naredlti pokop na protestantskom groblju po svom propisu.

Katoličkim biskupom nepade nikada ni na um miešati se u to. Ali oni moraju nastojati, da i katolička crkva ima to pravo, te pokop na katoličkom groblju uredi po svojih zakonih. Nitko opet nemisli, da se mrtvi nekatolici zakapaju na prostom polju. Gdje protestanti neimaju svoga groblja, tamo je za nje u ogradi katoličkoga groblja priredjeno dostojno pokopalište, a više se po pravici neda ni tražiti. Dà, tu se neda pomisliti, da je čovjek, koj je živio i umro kao protestant, ikad želio, da se poslie smrti smatra kano da bijaše katolik.

U mojoj biskupiji gleda se, koliko god se može, na svačija čuvstva. Da se nepovriedi čovječja ćut, popušća se kod mene, dokle god dopuščaju katolički zakoni. U ostalom i u Londonu imadu groblja u općenitoj ogradi posebne razdjele za katolike. Prije njekoliko godinah čitalo se po svih novinah — jer što se dogodi u Londonu, to raznose sve novine — kako je stožernik Wiseman blagoslovio katolikom namienjeni razdio novoga groblja. Konkordat u tom nije naredio ništa nova, jer prije jur bijaše katolikom i protestantom prosto, da sami rede i opravljaju svoje vjerozakonske poslove. Medjuto, konkordat je državni ugovor, i po tom državni zakon, te je svaka rieč, što se ovdje u ovoj visokoj skupštini za njegovu valjanost progovori, suvišna.

Dopisi.

† **U Senju** dne 3. Listopada. — Kud će suza neg na oko, veli naš narod, kad ga snadje nevolja ili kada se sukobi s čim, što mu je milo i drago. I meni se isto tako godi, i ja ti mili moj glasniče neznam drugud, nego na te obratit se, kad mi se što dragotna sbije, kada mi uzplamti srdce s radosti; jer nadvorni pojavi domorodnoga napredka uzigravaju u njem svaku žilicu, pa nedaj si mira, nego ajde blage tvoje čitatelje s blagom viesti obraduj, koja se opetovano kod nas, čvršće rekao bi nego igda prije, nastani i oživotvori. — Poznato je toliko iz rimskih poslanicah jednoga od najrevnijih naših narodnikah, koliko iz inih njekojih pojavah u ovom listu od prošastih godinah, a obširnije još u cielom obsegu upoznati će se iz tretjega svezka „Cyrilla i Methoda“ od našega ljubimca Dra. Frane Račkoga, kako naša narodna liturgička svetinja u slovjenskom jeziku bje uzčuvana do danas u njekojih stranah, kako još sada u sdruženoj našoj senjsko-modruškoj biskupiji svete zidine ozvanjaju ovom drevnom svetinjom s njekojimi promjenami u obziru na naš jezik, i kako starodavne povelje ona uzčuvati znadijaše u prkos svim pogibeljim, koje im ma i odkle pretijahu. Uslied ovih pojavah s više stranah domorodnoga obćinstva pojavila se želja, da se ova drevna svetinja naša ne samo što igda moguće čuva, nego s novim naporom uznjeguje, i ako ne baš u obće sve narodne krugove zaokupi, a ono bar u učevnih zavodih naših više nego do sada pazi i njeguje. A i pravo je; jer iz daleka samo upoznat se s njom, znači ne samo iz čista vrela crpiti bistru vodu narodnoga duha, nego još povrh toga nasladjivati se milinom i jezgrom čiste nabožnosti, koja se u svakom izrazu zrcali, a u cjelovitih stavkah i krepkih izrekah upravo silomice u dušu ugnjetava, uzdižuć ju do nebeskih krugovah. — Ovo sve nenavadjam, kao da bi istom sada povod bilo podalo, da se uvede u našem sjemeništu stolica ove liturgičke slovesnosti; jer je to i od prije ovdje pokušano više putah od nj. preuzvišenosti našega miloga nadpastira Mirka ba-

Digitized by Google

rona Ožegovića barlabaševačkoga, a to još godine 1844. po sadašnjem presvietlom gosp. suffraganu Dru. Venceslavu Soiću. Ali ponješto slaba dotacija našega sjemeništa, ponješto druge okolnosti zadušiše mladjani pojav u njegovu začetku, dok napokon neraznese se glas, da i neizajde službeni poziv za crkveni naš pokrajinski sabor, o kojem bje nagadjano, nebi-li se naši visoki crkveni dostojanstvenici zauzeli ukupno i zajednički za ovu našu narodnu svetinju. Ovo sve kod inih brigah i posalah duhovnih veoma zabavljaše našega blagoga za svako narodno poduzetje skrbljivoga nadpastira, te ne samo, kako iz vjerodostojnoga izvora začuh, svojski se za njezin promak zauzimati stadè, nego još i o tom nastojati, kako bi se lasnije i uspješnije ova toliko putah uzkrisivana stolica slovjensko-liturgičkoga jezika našemu sjemeništu povratila i sbiljno učvrstila. Čemu do sada toliko na putu stajaše osim drugih zaprekah nestašica zaklade za ikakovu nagradu, to i sada nebi svladano; al preuzvišeni skrbnik na svaku ruku hotijaše ovu želju jedared izpuniti. Zato oslanjajuć se na blagostivost nj. veličanstva cara i kralja apoštolskoga, koj, kako nam njegova lanjska od Rujna mjeseca naredba zasvjedočava, svakoj narodnosti svoga prostranoga carstva hoće njezina naravska prava da osjegurana budu, da će i ovdje, ako i ne odmah, a to naknadno na ovo podučanje liturgičkoga našega jezika primjernu nagradu doznačiti dati. — Tako dakle odmah s početkom ove školske godine začeti će u našem sjemeništu uz ine propisane predmete i predavanje slovjensko-liturgičkoga našega jezika. Predavat će ga od nj. preuzvišenosti za to odredjeni učitelj kateketike, metodike i višje pedagogije u bogoslovnom sboru i nastojnik u ovdašnjem sjemeništu g. Ivan Fiamin, vrli ljubitelj narodne knjige, kojega vještina u predavanju i svestrano poznavanje koli novije naše književnosti, toli stare slovjenštine jamči za dobar napredak. Nemože nam se na ino, nego duhovnoj mladeži čestitati, što joj se tako liepa prilika pruža, da pod tako vrlim učiteljem upozna se pobliže s drevnom našom narodnom svetinjom. Gospodinu pako učitelju želimo k ovoj liepoj zadaći blagoslov od Boga; a visokomu utemeljitelju prinašamo svesrdnu zahvalnost za tako blagu skrb, kojom svakom prilikom podaje nam nove dokaze ljubavi za obće dobro, i za promicanje svega onoga, što je vrlo i naše.

† **U Senju** dne 4. Listopada. Danas, kao na imendan nj. c. kr. apoštolskoga veličanstva Frane Josipa I., služio je uz mnogobrojnu podvorbu prečastnoga ovdašnjega stolnoga kaptola i inoga mjestnoga svećenstva sv. misu i na koncu odpjevao „Tebe Boga hvalimo“ sam preuzvišeni gospodin biskup, baron Mirko Ožegović barlabaševački. — Krasni to bijaše prizor, gledajuć miloga Nestora u dobi i časti, kako u 86. godini u svom stolnom hramu, gdje svi gradjanski i vojnički častnici, sveko liko učiteljsko osoblje sa školskom mladeži sakupljeni službi Božjoj prisustvovahu, milim glasom i krepkom još snagom za svjetloga cara i njegovu svu prejasnu kuću alduje nekrvnu žrtvu, neka mu Svamogući učvrsti starodavno žezlo i pokriepi desnicu, da i neprijatelje svlada, i puke svoje blagim upravljanjem vodi stazom vremenite i vjekovite sreće. Bog ga uslišio.

Iz Kostajnice. Dne 4. Listopada bijaše u Kostajnici riedka svečanost, kakovoj u cieloj okolici pametara neima. Naime velečastni g. župnik i izsluženi podjašprišt Franjo Šindler, navršiv 50 godinah svoga misničtva, odsluži zlatnu misu, dvoren mnogobrojnim svećenstvom, a pod misom veleč. g. župnik dubički Ferdo Relković prosbori slovo sgodi primjerno. Svečanost ta kao što je po sebi izvanredna bila, tako ju i župljani ovdješnji sjajno i hvale vriedno proslaviše; svaki bo je bez razlike spola, dobe i vjerozakona želio, da koju kitu uplete u vienac, kojim bi se imao vriedni starina ovjenčati. Dne 3. u veče: načinit dade gradjanstvo jubilaru u slavu prozrak, koj bi namješćen u perivoju, rukom njegovom oko crkve zasadjenom. Muzika, istoga gradjanstva troškom nabavljena, i gruvanje mužarah navještivaše cieloj okolici riedku svečanost, koja bi pjevanjem narodnih pjesamah i plesanjem narodnoga kola u kasno doba noći dovršena.

Dne 4. istom što se sunce izza bosanskih tužnih planinah pomoli, mužari zagrmiše, zvonovi zatutnjiše, a sviet od svih stranah stade se kupiti u župnoj crkvi, u koju došavši odmah opaziti si mogao, da su ruke nježnoga spola tudje krasno poslovale. Koliko počitanje i ljubav velečastni jubilar steče kroz 23 godine kod ovdašnjih župljanah, podaje dovoljni dokaz i to, što su ga jednoglasno počastnim gradjanom imenovali, i liepo urešeni gradjanski list na isti dan svečanim načinom mu predali; u njem na svrhi stoje ove hrvatske rieči: „Ovo maleno nu srdačno odlikovanje neka primi Vaša Velečastnost u znak zahvalnosti, ljubavi i osobitoga počitanja.“ — Nad ovim činom od strane gradjanah svi se prisutni uzradovaše. A i ti vriedni štioče! ako poznaš, ili kad bi poznao vriednoga jubilara blagu ćud, iskreno srdce i ine krieposti, koje je častni otac Pavao Paulić pravedno opjevao, i ti bi rekao, da takovo odlikovanje doista dolikuje toli dobromu pastiru. Ovako kriepost kadšto već na ovom svietu nadje primjernu plaću. Bog dao štovanomu starcu milost, te se onim štapom, na koj se iduć u crkvu upirao, još mnogo godinah služio na slavu Božju, na radost svojih župljanah i svih iskrenih mu prijateljah.

Viestnik.

Iz Zagreba. Ministarstvo bogoštovja i obuke naimenovalo je g. Stjepana Rihtarića, duh. pomoćnika u Zlataru, katekétom na višjoj realci u Zagrebu.

— Prečastni nadbiskupski duh. stol razpisao je natječaj za službu katekete na glavnih učionah u Zagrebu, s

Digitized by Google

kojom je skopčano godišnje plate 630 for. v. au. Običan natječajni pismeni i ustmeni izpit držat će se na 19. i 20. Prosinca t. g.

Iz Rima. Dok nam stigne govor u izvornom jeziku, što ga je sv. otac u tajnom konsistoriju na 28. Rujna držao o težkom položaju, u kom se nahodi, evo mu u kratko sadržaja. Sv. otac ožigosao je Piemont, budući je svojom navalom pogazio svako pravo crkvene države, a tuži se na cara francezkoga, koj mu je opetovano svoju pomoć obećao, a nije je pružio. Zatim govorio je papa, kako se načelo neposredovanja zlo upravlja, te je samo Sardiniji prosto posredovat. Nadalje kazao je, da sve ono, što se tiče njega, tiče se i svih ostalih vladarah i državah, jer kako sada postupa Sardinija, to je kommunizmu, bezzakonju i nasilju otvoreno široko polje. Sv. otac nije ništa spomenuo, hoće-li ostati u Rimu, ili, ako dodje do nevolje, potražiti utočište drugdje.

Iz Italije. U sjedinici na 16. Kolovoza odrieši krivnje ravenski sud stožernika Baluffi-a, imolskoga biskupa, kojega već od 58 danah držahu u palači zatvorena, da nije smio ni bolestan izići za zdravlje na šetnju. Presuda prouzroči u svećenstvu i većini puka u Imoli neizrecivo veselje. „Armonia“ spočitava dužim oštrim člankom ravenskomu sudu krivicu, što je on u posve takovoj tužbi osudio biskupa iz Faence na tri godine zatvora i 4000 lirah globe.

Uslied vladine naredbe izgubiti će kapucini u velikoj milanskoj bolnici službu; a ta naredba kao i više njih prouzroči veliku nezadovoljnost, jer je znano, kolikom žrtvom vriedni otci skrbe za vremenito i vječno dobro povjerenih si bolestnikah.

Kako je vidjeti slobodarom u Piačenci nije dosta, što je biskup zatvoren; jer se njim hoće i njegove imovine. Ovih danah upadoše lupeži u dvor, te oteše gospodaru iz njegove pjeneznice 300 fran., makar je bila na vratih straža. Taj zločin jest još mrži, što biskup na velike troškove još sveudilj poljepšava pročelje dvora, da trgu pred stolnom crkvom bude ljepše lice. To mu je sada hvala.

Iz Napulja. Garibaldi je pobožan čovjek! Puk u Napulju biesni još uviek za njim. Na 8. Rujna dojde on na pučku svetkovinu Piedigrotta; a sve bijaše tudier priredjeno, kano da bi po prijašnjem običaju došao kralj. Garibaldi dojde sa svojom svitom, a primiše ga redovnici. Zapovjediv otvoriti vrata, nagrnu u nutar puk, te počme u jedan glas klicati: Eviva! Posle službe Božje bude mu uz kratak govor predana sv. Bogorodica, narešena trobojnimi vrpcami. Garibaldi reče njekoliko liepih riečih o vjeri i štovanju Bogorodice, a kad svrši, kliknu s nova puk, a bliži do njega grljahu ga i ljubljahu, da se je jedva odtrgnuo i vratio u palaču Angri.

— Jedna strana svećenstva počimlje se uztezati; Te Deum odpjeva odmetnik poprotestančeni o. Gavazzi. Taj gospodin, komu je do sada bio sav i najmiliji posao grditi katoličku crkvu — služi u Napulju sv. misu.

Iz Afrike. Pisma iz srednje Afrike donose opet žalostan glas. Na 16. Siečnja ode preč. misionar Morlang po smrti svoga druga Aloisa Viehwiedera u najstražnje stanište Gondokoro. Na 3. Veljače pridruže mu se dva misionara Josip Lanz i Antun Kaufman u sv. Križu i odjadre u Hartum. Na 26. Veljače ubiše jim crnci vrla učenika, a jedva uteče i tumač. Mjesec Travanj probaviše u Hartumu; na 30. preminu za kratkom bolešću vriedni Lanz. Na 9. Lipnja stigoše Morlang i Kaufman u novo stanište Šelal, a 13. za njimi sretno g. provikar i g. Kofler. Kaufman vraća se sad u Europu, a s njim i svjetovnjak Fuchs.

Koliki napredak ovdje napravi kršćanstvo, može se vidjeti iz sljedećega računa: God. 1857. bilo je u Africi već 19 biskupijah, apoštolskih vikariatah ili prefekturah, množina samostanah od različitih redovah, a i dobar broj misionarah. Po najnovijem računu živi u Africi na 543,560 četvornih miljah 200 milijunah dušah. Od njih je rimokatolikah 1,200,000, grko-katolikah 10,000, protestantah 185,009, a 3,000,000 drže se jermenske i koptičke vjere. Izlama drži se preko 56,000,000, a židovah ima morebit 700,000. Ostalo sve klanja se kumirom. Da Bog blagoslovi katoličke misije.

Književni oglas.

U Trstu tiskom aust. Lloyda izašla je na svjetlo nova knjiga pod naslovom:

Hrvati, Srbi i Dalmatini a S. Rimska Stolica.

Spisao *Viekoslav Giorgić*, svećenik pobožnieh učióna, član narodnoga sbora S. Jerolima u Rimu, i poklonio Preuzvišenomu Gospodinu *Josipu Juri Strossmayeru*, djakovačkomu biskupu itd.

Ovoj na krasnoj artiji u velikoj osmini čisto tiskanoj knjigi evo zanimiva i sadanjemu vremenu primjerena sadržaja na 105 str. u 13 poglavjah: 1. Krštjenje Hrváta i Srba. 2. Ustav i uredba kraljestva Hrvatskoga i Srbskoga. 3. Pobožnost i privrženost Hrváta i Srba prama crkvi katoličkoj. 4. Razkolničtvo. 5. Upliv crkve grčke na ćudorednost. 6. Patarenstvo. 7. Priaznost Pápa k našemu narodu. 8. Upliv S. Stolice na blagostanje pučko. 9. Upliv S. Stola na ćudorednost puka. 10. Upori S. Stolice za izbavit puk iz razkolničtva i krivovierstva. 11. Zaštitanje materinsko naroda. 12. Upliv suprot Turčinu. 13. Liturgja Slavenska.

Ciena je knjigi samo 40 novčićah, a može se dobiti kod uredničtva „Kat. lista“ i u knjigarnah Županovoj i Hartmánovoj.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 42. U ČETVRTAK 18. LISTOPADA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Isukrst kao Spasitelj čovječanstva.

Od *Josipa Zorića.*

(Dalje.)

V.

Isus je dakle sagradio crkvu, ali od ljudih; a čovjek ipak ostaje čovjek, slab, nemoćan i nestalan, te se ravna po raznih običajih i predsudah onih ljudih, medju kojimi živi. A da-li mogaše čovjek biti sjeguran, da će apoštoli u tom biti iznimke? Ah! ta prvi učenik Isusa iz straha zataji, a ini se razbjegoše. Tko bi indi bio mogao vjerovati, da će i ovi u grozovitijih jošte okolnostih inače postupati? da neće udareni na muke, iznevjerit se svomu zvanju? Vidio je to onaj, koj kuša srdca, te koj znade, što možemo; pa zato i govori apoštolom, da se u svojih trudovih i poduzećih oslanjaju jedino na njega; jer jim reče: Ja sam s vami sve dane do konca vjekovah. I na tebi ću Petre sagraditi crkvu svoju, — neboj se, sva joj sila paklena neće nahuditi.

Apoštoli povjerovav riečim svoga meštra, poduzeše svoj posao neplašeć se ništa silnih preponah, što jih čekahu za svakim korakom. Znali su, što ih čeka, znali su, da neizbjegoše mukam; ali znali su i to, da će svladati, da će prodrieti. Naučali su spokojno, ali ujedno višjim oduševljenjem, budući uvjereni, da neće zabluditi, ni pogriešiti, jer im je o boku vječna istina, koja jih čuva od zabludah.

„Meni je dana sva moć na nebu i na zemlji; kako posla mene otac, tako i ja šaljem vas: Idite dakle po cielom svietu, naučajte sve narode — — i ja sam s vami sve dane do konca svieta.“

Biti s kim znači biti mu u pomoći; s toga, kad Isus veli, da će biti sa svojimi apoštoli, veli jim, da će ih štititi i pomagati. Nu ako ih on bude pomagao, ako on bude s njimi, to neće jamačno zabluditi.

Apoštoli ostaviv sve sliedjahu Isusa; on im bijaše sve, on im bijaše štit i obrana. Ali evo i on hoće da ih ostavi; on se sprema, da izpije namienjeni si gorki kalež, — da prolije krv svoju. To ih morade smutiti i razžalostiti, a Isus vidiv im to na licu reče: „Ja sam put istina i život; nitko nemože doći k otcu, nego po meni — — — ja idem k onomu, koj me je poslao; ali vi se nebojte, ja vas odviše ljubim, no da bi vas mogao ostaviti sirote. Ja ću se opet povratiti k vam, moliti ću se otcu svomu, da vam pošalje drugoga utješitelja, da ostane s vami vazda, duha istine, koga sviet nemože da primi; nu vi ćete ga spoznati, jerbo će biti s vami, i u vas. Ja vam to rekoh bivši jošte kod vas; ali utješitelj, Duh sveti, koga će vam otac poslati u moje ime, naučiti će vas svaku istinu, te će vas sjećati na sve, što sam vam ja govorio.“ A napokon veli i kod sv. Ivana: „Jošte vam imam mnogo toga reći, ali za sada nemožete sve da shvatite, nu kada dojde utješitelj, on će vas naučiti svaku istinu.“ Ove se rieči same po sebi tumače. Ili kažite, kakav bi im drugi smisao mogla dati i najdrzovitija sofistika, nego im ga dade crkva? Apoštoli su slabi i nemoćni, te slaboći podvrženi kano i drugi ljudi; nu ipak Isus kroz nje hotijaše da izvede naumljeno djelo, naime spasenje. Da to sami po sebi izvedu, bijaše im skroz nemoguće; k tomu im je potrebna bila vrhunaravna pomoć od Boga, a ovu im obriče Isus veleći: Dati ću vam Duha svetoga, i taj će biti s vami i u vas, on će vas naučiti sve, što vam treba znati, on će vas čuvati, da neupadnete u bludnje.

A i sbilja apoštoli oslanjahu se jedino na tu vrhunaravnu pomoć, te su ju poslje uzašašća Spasiteljeva sabrani u jednoj kući u Jeruzalemu željno

Digitized by Google

izgledali. Deseti dan dojde obećani utješitelj, te se spusti vrhu njih u slici gorućih jezikah, pa im užeže srdca nebeskom vatrom, a um prosvietli božanskom istinom, te oni, koji su prije predali od straha pred židovi, oni, koji se širom razbjegoše, čuvši, da su im neprijatelji meštra uhvatili, oni isti stupiše sada javno pred nebrojenu svjetinu, te stanu bez bojazni propoviedati razpetoga Isusa. „Čujte muževi Izraelićani! mi vam propoviedamo Isusa Nazarenina, koga vi izmučena razapeste; onoga, koj je kod vas čudesa tvorio, te od mrtvih uzkrsnuo.“ Tako prosbori sad onaj, koj je prije od straha pred služkinjom zatajio svoga meštra. Nevidi-li se ovdje bjelodano kriepost Duha svetoga, prst Božji? „Meni je dana sva moć na nebu i na zemlji“ to je sve jedno, kano da reče: U mene je ista ona moć, koja je iz ništa proizvela ovaj svemir, a ja opet šaljem vas tako, kao što je poslao mene otac. — Vi dakle idite i naučajte sve narode! Čudnovato poslanje, kakova jošte nitko dobio nije! Vrhunaravna moć, kakove do Boga nitko imao nije! U njihovih je rukuh nebo, da ga zatvore ili otvore svietu! Odavle polježe ono oduševljenje, snaga i vatra, koju opažamo u apoštolih.

Crkva je doista nepogrešiva, i to je jedna od onih istinah, koju je Isus najjasnijimi riečmi učio, a crkva si je i toga sviestna, te nije nikada ni za vlas odstupila od Spasiteljeva nauka. Jedna samo rieč mogla joj je osjegurati Englezku; ali, jer bi se ta bila protivila njezinomu nauku, pusti ju izpod svojih krilah. Sve jošte danas obstojeće i propadše već sljedbe bila bi si uzčuvala, da im je izpunila koj zahtjev; nu ona ni toga nehtjede! Njoj stajaše vazda pred očima njezina uzvišena zadaća, koju joj Bog opredieli, te ju i nastojaše s njegovom pomoćju dično riešiti. Da se ovo obećanje nije imalo protezati na same apoštole, vidi se iz ciele osnove Isusove. Ono je imalo preći na njihove namjestnike, na cielu crkvu. A crkva, koja je uzčuvala na sebi sve biljege prave Isukrstove crkve, jest jedino katolička crkva; s toga je ona i jedina prava namjestnica Božja na zemlji.

Ako pozornije razmotrimo osnovu Isusovu glede našega spasenja, crkvu katoličku, to smo prisiljeni priznati, da je crkva katolička proizišla iz njegovih rukuh, da je njegovo djelo. Zanijećemo-li to, pa budemo-li si dosljedni, to ćemo morati sumnjati o Isusu, da-li je naš Spasitelj, — o njegovom Božanstvu, o Bogu; jednom riečju: o svem, te ćemo se izgubiti u zalazištu raznih hipotezah, iz kojih je jedan izlaz u konačno bezboštvo, a drugi u očajanje ili sdvojnost.

Isus obreče svoju pomoć crkvi za sve vjekove. „Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus.“ Apoštoli pako, budući umrli ljudi kao što smo i mi, nisu vazda živili; dakle je njihovo poslanje, a s ovimi i sve ine njihove povlastice, moralo proći na njihove nasljednike.

Ali, ako je tomu tako, od kuda polegoše nebrojene sljedbe, koje nahodimo u crkvenoj povjestnici? Težkoća nam ova ni malo nesmeta; jer ju proriče sama vječna istina: „Treba da dojdu bludnje i krivi nauci, „oportet haereses fieri, verum tamen væ homini illi“ itd. Jesu-li kada ovakove bludnje nahudile crkvi? Jesu doduše s jedne strane; ali ipak s druge strane osvjetlaše joj lice, te pokazaše svietu, da je ona ipak od stotine njih jedina prava crkva, budući uviek ista i nepromjenljiva, stalna i neoboriva — dočim sve ine crkve pronikoše u vremenu, kako jih izrodiše strasti i pospješiše okolnosti, te kano što se po ovih začeše, tako se pod njihovim uplivom mienjaju, razgranjuju, smanjivaju ili propadaju. Da neidemo u davnu prošlost, svratimo okom na protestantizam. Pravo reče neumrli Bossuet, da je povjestnica protestantizma povjestnica bludnjah i promjenah. Što je pospješivalo razne sljedbe, koje se širom razgraniše? Na to nam odgovara Friderik Veliki u svojih uspomenicah braniborskih: Reforme unapredjivala je u Njemačkoj korist raznih vladah. Anglikanizam se porodi i razplodi u Englezkoj s griešne ljubavi Henrikove, a to potvrdjuje i povjestnica. — Nu zašto da ipak toliki ostaju u bludnji, te se nevraćaju u krilo svoje stare majke, jedine čuvarice istine? I na to nam jedan učenjak odgovara: Da je k istini i krieposti tako gladak i razkošan put, kao što je k bludnji i laži, to nas nebiste ni pitali; ali kad je baš protivno, to si stvar sami protumačite.

Julijan bijaše zakleti neprijatelj kršćanstva, te je iz svih silah nastojao, da ga utamani: a kad bi ga drugi sjećali na one slavodobitne pobjede, što ih je već kršćanstvo održalo, tješio bi se ovako: Crkva bijaše jošte mlada, te je napela sve sile, da se održi; nu kad ostari, jur će iztrunuti. Ta neima joj ni tri sta godinah! — Nesretnik prevari se u nadi, što valjda i sam osjeti, kadno uzkliknu: „Predobio si Galilejče.“ Današnji nevjernici tješkaju se njezinom starošću. Bijaše vrieme, kad su proricali ustavši proroci ljeto, mjesec i dan njezina preminuća; ali projde i to vrieme, prorokah nestade, a crkva i danas obstoji. Zloglasni Cousin, da se neosramoti poput onih njemačkih prorokah, koji su čekali mjesec i dan njezine smrti, dopusti joj ipak još tri sta godinah života. Neznam, odakle ovim nadrimudracem nadahnuće, gdje i u čem opažaju te simptome približavajuće se smrti njezine? Misle: u sadanjoj će borbi ipak podleći, gdje se proti njoj zaklela sva sila paklena. Ja sam osvjedočen baš protivno,

Digitized by Google

te ako sve i jest crkva u velikoj kušnji, to ju ipak na posljedku slavodobitna lovorika čeka, lice njezino vazda mladjahno pomladiti će se, a snaga ojačati. I Petrova se ladjica uzljuljala na moru, a slabovjerni se prepali predstojećega poraza. Isus ih ukori: „Što se plašite vi slabovjerci?“ i on zaprieti moru, te nasta velika tišina, valovi se slegoše u svoja korita, more se utaloži.

(Konac će slieditі.)

Ogled po svietu.

(Dalje.)

Osobiti protivnik novotariji bijaše Ferdinand I., koj na skupštini u Augsburgu reče, da bi umro za katoličku vjeru. God. 1523. zabrani on u svojoj zemlji čitati Lutherove spise; god. 1532, kad se u Innsbruku sastaše odbori stališah iz svih zemaljah, da se dogovore za rat proti Turkom, te mu tom prilikom predaše pismenu prošnju: da im dopusti javno živjeti po Lutherovu zakonu, uzkrati on dozvolu; a tako i g. 1541, kad poslie nesretna boja s Turci, u kom izgubi i Budim, sazva veliku skupštinu u Prag, predaše mu osim plemićah još i gradovi: Beč, Korneuburg, Štajer, Linac, Emža, Gradac, Radgona, Šentvid i Ljubljana prošnju za dozvolu slobodne vjeroizpovjedi. Bogu je plakati, kako i višji crkveni častnici, poimence učitelji bogoslovja i opati, prionuše uz krivu vjeru. Opati pobrali bi družbeno blago, pa se pooženili. Zatim udare protestanti na bečko sveučilište, da ga poprotestante; i sbilja pojde jim za rukom izmamiti Ferdinandu dozvolu, da na njem može učiti i protestantski učitelj, te po tom postignu svrhu. Što više, ljutice zavuku se Ferdinandu u njedra, da nije ni osjetio, te kroz njega počmu crkvi smetati sve to više. Tako zabrani on u svojoj zemlji naredbe sabora solnogradskoga od god. 1549, vrli ovomu zlu uztuk, pače ga zavade s nadbiskupom.

Da po samostanih bude tobože red i bolje gospodarstvo, nagovore cara, da uvede samostansko vieće, koje bi ih nadziralo; a to za ništa drugo, van da redovnikom zaveže i zube i ruke. I sbilja nametnuše samostanom na vrat ljude, kojim bijaše služba paziti na njihove dohodke, te što bi preostalo, predavati u državnu haznu; a takva gospoda bijahu navadno Lutherovci, što bijaše na njihov mlin voda. Liepih tomu plodovah vidimo, gdje osnovaše Ferdinandu naredbu: koliko da se u samostanskih crkvah služi na dan misah? kada da se pjevaju molitve časovke? kako da se diele otajstva? i t. d. Naredbe budu potvrdjene, a gradskim čeonikom ili dotičnoj gospodi predana pazka, što je mudar izumak, da puku omrzne crkva, te pokrene vjerom. Sve naredbe, koje kašnje na obranu katoličke vjere i crkve izdade ovaj srčeni vladar. bijahu uslied toga tašte, pače se s vremenom osmjeliše novotari tako, da se na bečkom državnom saboru god. 1556. zagroziše, da mu neće vojevati proti Turčinu, ako im nedozvoli slobodnu vjeroizpovied. On im ju još i tad uzkrati, rekši, da nemože, samo im dozvoli pričest u obe prilike. Radi toga zavadi se opet s papom Pavlom IV. U zao čas poče i popuštati; jer ovakim ljudem pruži prst, a oni će za svu ruku. S vremenom kano da se pomamiše novotari, te magistrat bečki od samih njihovacah zabrani god. 1556. po djelatniku sv. misu.

Da se neupuštam u dug opis, Ferdinand na uztuk tomu velikomu zlu po svjetu svoga izpovjednika zovne još god. 1551. Isusovce, te još iste godine dojde njih 10 u Beč, te budu ili učitelji na sveučilištu, ili propovjednici po praznih crkvah, pače o. Kanizio, glasovit govornik, morao je na zapovied Ferdinandovu primiti upravu bečke biskupije. Isusovci primiše se svojski posla: dizali su gojilišta i naučali mladež, u vrieme posta išli po pustih župah propoviedat puku i dielit mu otajstva. God. 1554. zavedu oni u pustom karmelitskom samostanu svoje gojilište, s kojim kašnje g. 1560. sdruži car i drugo namienjeno plemićem; a budući da još unj austrijsko plemstvo nepusti svoje djece, primahu plemiće iz drugih krajevah carevine. Tako dignu još god. 1558. gojilište za bogčad, da podgoje vriednih duhovnikah; a prije još god. 1554. biše dignuli za se stan u Pragu, jer se i po Češkoj bješe kriomice zakorenilo zlo sjeme. Kad Ljudevit, kralj ugarski i češki, pade u ratu kod Mohača 1526. i njega nasliedi Ferdinand I., poče ovaj proti novom nauku izdavati zapovjedi i prepovjedi; ali sve badava — plemstvo prkosijaše caru kano i drugdje. Ferdinand se upre i u Češkoj svom snagom, nebi-li ugojio vriednih svećenikah; a da kako umiri razdražene stranke, posla god. 1562. na tridentinski sabor pražkoga biskupa Ivana Brusa, pečuvskoga Gjurgja Draškovića, i grofa Žigu Thuna, neka rade, da sabor dozvoli sv. pričest u obe prilike. Dogovoriv se s vojvodom bavarskim Albertom V. sazovu u Solnogradu državnu crkvenu skupštinu, i tu zaključe biskupi, da će prošnje ove dvojice vladarah podupirati, a te bijahu ove: da se post pusti svakomu na volju, za Božje službe da se uvedu molitve u narodnom jeziku, da se dozvoli sv. pričest u obe prilike i duhovnikom ženit se; jer ove zadnje točke držahu za jedini uztuk novomu nauku. Ženiti se duhovnikom zabrani sabor namah, a da se dozvoli u pričesti i kalež, prepusti na volju papi, a Pio IV. sbilja i dozvoli. Na

Digitized by Google

to umre Ferdinand I. na 25. Srpnja 1564, a carstvo mu se razdieli medju sinove Maksimiliana, Karla i Ferdinanda, te komad Hrvatske zapadne Karlu.

Kad se tako protestantizam zaleže u Austriji, gdje mu se Ferdinand toliko opiraše, nije čudo, što se u Ugarskoj za Ljudevita II. posve zakoreni, te se katolički duhovnici potužiše ostrogonskomu nadbiskupu, da se ni u samu Lutherovu okolu nisu mogli tako razploditi i pomamiti, kano u njekih krajevih Ugarske. Na nesreću zaglavi Ljudevit u boju kod Mohača, te se rode svadje radi izbora novoga kralja — Ferdinanda i Ivana Zapolje. Još i u tom snadje katoličku crkvu bieda, što je kod Mohača pala i množina biskupah, a stolice im sbog meteža ostale puste, dobra razgrabili velikaši, pa gdje bi se bile i mogle popuniti, osiromašen svećenik, kad bi ga predložili za biskupa, nebi imao od kuda platiti takse, i tako bi prošlo više godinah. Prve ugarske kuće odmetnuše se na protestantizam, a tako i množina crkovnjakah. Glasovit sijač novoga nauka bijaše Matija Dévay, pridjevkom Lutherus Hungaricus, i njega bješe zatvorili na oba kraja, i Ferdinand i Zapolja; ali ga do skora i pustiše oba. Pomiriv se ova dvojica tako, da Zapolji za života uz naslov kralja ostane Erdelj i gornji kraj Ugarske, okrenu za crkvu na bolje; ali eto po smrti Zapoljinoj udova mu Izabella potraži baštinu tek rodjenu sinu Ivanu Žigi, kašnje socinianu, i sbilja pomoćju Turakah, koji posjednuše Ugarsku, zadrža Erdelj. Za te svadje razplodi se još bolje krivi nauk s jedne i s druge strane, pače Sibinjani dotjeraše jur dotle, da su iz grada protjerali sve katoličke svećenike i redovnike.

Za ono vrieme bijaše upravo naš zemljak Utješenić (Martinuzzi) biskup u Velikom Varadinu, kašnje kardinal, Izabelli i Ivanu prvi savjetnik, te, gdje bi mogao, udarao na novotare, osobito na Ivana Hontera, rodjena u Brašovi (Kronstadtu), koj prevedši na narodni jezik Lutherove spise razsija širom krivi nauk. Utješenić nastojaše, da Hontera i drugove mu obsude i kazne; nu svlada protivna stranka, izradiv kod plemstva, da se puste na slobodu. Na to se drugi propovjednici osmjeliše još gore; a kašnje ista Izabella, da si sinu osigura kraljestvo jur posvema poprotestanćeno, podieli novotarom augsburžke vjeroizpovjedi ista prava kano i katolikom.

Tako naglo razplodi se po Ugarskoj protestantizam, da je za Rudolfa II. imala 900 občinah Lutherovacah, a Kalvinovacah još više. Svi častnici malo ne, 16 županah, sila velikašah odmetnu se od vjere, te si mislio, da će sva Ugarska biti njihova. Rudolf pako, budući vrli katolik, opre se tomu svom snagom, te otme Lutherovcem do 700 župah; pa kano što prije sva carevina spade na to, da katolik nije mogao dobiti državne časti, tako on zaokrenu u brzo, te zabrani to svakomu nekatoliku. Za njega se odlikovà osobito Isusovac Scherer, koj obrnu množinu velikašah i čitavih občinah. Ali eno Bog pripustio, pa svadja medju carem i nadvojvodom Matijom pokvari opet sve. Matija, držeći s prevratnikom Bočkajem i svom protestantskom strankom, izmami od cara u stisku natjerana tako zvani kraljevski list, te zamrsi sve sa svojom kapitulacijom, sklopljenom sa protestantskimi stališi, i oni dobiju prava kano i katolici. Tu bijaše krvi i progona. Rudolf umre od jada 1612. Za toga meteža brinjahu se katolici za valjale svećenike i radijahu oko odgoja omladine. U tom bukne i tridesetogodišnji rat. Ferdinand II. bijaše jur sklon popustiti protivnikom u svem; ali boj na Bielom Brdu na 8. Studenoga izpade na Ferdinandovu sreću i za dobro katoličke crkve; jer nisu tu pobiedjeni sami Česi, nego i svi, koji s njimi držahu: Niemci i Magjari. Shvati puška Božja ljutoga zmaja, baš kad zinu, da sve progutne. Novotari budu malo po malo prognani, ne jer bijahu nekatolici, nego jer podjarivahu prevrat i psovahu javno katoličku vjeru. Kašnje ukinu car protestantska gradska poglavarstva, izda proti novotarom strogih naredbah, medju kojimi bijaše osobita ova: da do Uzkrsa g. 1626. imadu svi biti opet katolici; a tko nebi hotio, njemu da je prosto izseliti se u druge krajeve. Jedinim plemićem, koji jur u toj vjeri preživiše 50 godinah, bude dozvoljena ona za vrieme, i to za samu njihovu osobu.

Za smutnje i nemira bijaše ugarskim katolikom zviezda predhodnica Nikola Pázmán, koj rodjen god. 1550. kano Kalvinovac, u 13 godini prešao je na katoličku vjeru, a g. 1567. stupio u družbu Isusovu. On uzbi svojim spisom odluke protestantskih staležah na saboru 1608, da se prorenu ježuviti; što više, začepi protivnikom usta, gdje je većina plemstva i sam palatin bio Kalvinovac. Vješt i bogoslovju i pravoslovju, a uz to govornik glasovit obrati on mnoge plemićke kuće, pa da jih utvrdi u vjeri, spisa magjarski „Kažiput,“ prevrlo djelo i presgodno za ona vremena. God. 1616. naimenova ga Matija priestolnikom ostrogonskim, pa što za ono vrieme nekatolikom bijaše mahniti Gavro Bethlen, to bijaše on katolikom. Postav Pázmán priestolnikom poče katolicizam sve to više uspievati u Ugarskoj: mnogi se tad plemići preobratiše, a oni opet dovedoše na pravi put svoje podanike. Mirnu dobu poslie g. 1626. upotrebi neumorni Pázmán, da ustroji učilištah i gojilištah za omladinu, da se od nje ugoji vriedno

Digitized by Google

svećenstvo: bio je zaveo jur prije plemićko hranilište u Trnavi, a tad još ugarsko sjemenište u Beču (Pazmaneum), k tomu još dva stana za ježuvite u Gjuri i Požunu o svom trošku, i u Trnavi ježuvitsko sveučilište. Za promak odlukah tridentinskoga sabora o popravku svećeničkoga života držao je dvie narodne i jednu biskupijsku skupštinu. Majláth u svom djelu o vjerozakonskih pometnjah piše: „Kad se Pázmán ukazà, bijaše katoličkoga svećenstva u Ugarskoj malo, a i to bijaše ubogo i plašljivo, a za njegove smrti (god. 1637) bijaše ugarska crkva bogata, ugledna, velika i hrabra. Kad se on diže, sva Ugarska nagibaše na protestantizam, a kad umrie, više na katoličku vjeru.“

(Dalje će sliediti.)

Put u Zlatni Prag na XII. obću skupštinu katoličkih družtvah.

Kad sam se spremao na ovaj put, sašio sam si dva tri tabaka papira, u namjeri, da pobilježim, što mi zanimiva udari u oči. No prispjev na mjesto, te upravo sjednuv za stol, da opišem put do Zlatnoga Praga i zaključke predtečnoga sastanka, dojde mi pod ruku poznati bečki časopis „Volksfreund“ i u njem nadjoh sve točnije i potanje razloženo o pomenutom sastanku, nego-li meni bijaše na pameti pisati, s opazkom, da će tako potanko i o budućih sastancih govoriti. To mi bijaše upravo po volji, jer sam i onako malo vremena imao, pa s toga prekinem s mjesta svoj putopis, i tako neima ništa drugoga u mom dnevniku, do jednoga razgovora o vjeri, što se je poveo medju njekim inostrancem, koj je uza me sjedio na putu od Beča, i jednim svećenikom biskupije gradačke. Ja sam samo kadikad upadao u rieč. Oba protivnika bila su bistre glave i vješta židovskomu jeziku i običajem. Rieč povede inostranac, tužeć se, da mu se sve više u glavi muti, čim dulje mozga o vjeri, pa zatim prejde na široko bogoslovno polje, tvrdeć, da angjeli nisu ino, nego-li dobre misli, a vragovi opake. Na to uzavrlem ja, pa ga stanem pobijati razlozi iz sv. pisma, kako je naime Bog slao angjele na sviet, kako su tolike ljude oslobodili iz pogibelji života i nevolje; a kako je moguće, da misao što takova uradi? Zaključim razpru s pitanjem: Ili možda vi gospodine nedržite ništa do svetoga pisma? Kako nebih, odgovori, kada neima pod nebom vjerodostojnije knjige nad sv. pismo; ali, kako rekoh, meni se sve više vrti po glavi, čim dulje o tom mislim. — Sada ustupim ja kao mladji polje svomu suputniku iz Gradca; a moj inostranac stade navadjati tekst za tekstom iz staroga zakona o angjelih, i to s reda izvornim jezikom i njemačkim, pridav svagdje poglavje i redak. To mi se na čudo dade, a sudeć iz prepiranja njih dvojice, da će se težko srećno dovršiti posao, htjedoh pohvaliti inostranca radi svestranoga znanja biblije, pa ga se okaniti. S dopuščenjem govoreć, gospodine! upitam ga, odkuda vam toliko znanje biblije? A on će na pola mucajuć: Ja sam Izraelićanin. Ovaj odgovor dade povod novu razgovoru. Moj suputnik nasmješi se malko, te nastavi odmah: Molim vas, kažite nam po duši, kako razumiete vi židovi ono proročanstvo o mesiji: Et tu Bethlehem Ephrata . . . . . (Mich. V, 2.) a on mu odvrati: Geistig. — Meni se prohtje takodjer slično pitanje staviti, zato nastavim: A kako praotca Jakoba: Non auferetur sceptrum de Juda . . . . . (I. Mojs. XLIX, 10.); a žid bježi za svoj bedem: Što više mislim, tim mi je gorje na srdcu. — To stoji, preuze vješti suputnik rieč, da je žezlo oduzeto, dakle je morao i onaj doći, koj je imao doći, i koga su narodi očekivali. — Toliko o putovanju za štovane čitatelje, koji su malo ili nimalo putovali, da se budu znali ravnati na putu; drugim bi lahko dosadio, jer i bez mene znadu, kako se događja putnikom, pa zato prelazim na samu skupštinu, da jim pripovjedim, česa dosele možda nisu još čuli.

Pomenuti bečki list govorio je potanko o pojedinih javnih sborih, a i naš je „Kat. list“ u kratko, no prilično dosta napomenuo, pa tko bi mislio, da će mene sreća zapasti, da jedan i drugi list popunim, akoprem ništa bilježio nisam? Hoću-li jim taj nedostatak u grieh upisati? Nipošto; jer nije zasiecalo u život bečkoga lista, a našemu nije stigao glas prije. Slušaj dakle slavski rode na jugu, koj si iste vjere, istoga porekla i jezika s onim na sjeveru, jer ti nosim ljubezni i bratinski pozdrav! Da ti je bilo gledati, kako su me kao zastupnika tvoga grlila braća i ljubila; da ti je bilo poćutiti, kakova su me čuvstva obuzela; da ti je bilo poslušati, kako krepko i vatreno jedni promiču s govornice slavu i stvar Božju, kako se drugim rumene lica: nedvojim, da nebi i sam poput mene sudio, da je providnost široko polje u svom kraljestvu slavjanskomu plemenu u naše doba odmjerila. — Mene je, neznam sam zašto upravo, njeka tuga snašla svaki put, kad sam se kući vraćao, i to tako silno, da su me njeki gosti, s kojimi sam zajedno prebivao, stali pitati: odkuda to, da sam se snuždio na jednoć, gdjeno sam inače dobre volje? Ja sam na to pričeo sam razlog tražiti, te izza duže vremena udjoh mu u trag. Ta tuga potekla je odtud, što me tolika gorljivost koli od strane svećenikah, toli od strane svjetovnjakah sjetila na mlačnost, koja je žalibože toliko putah vladala i u poštenih ljudih, te mnogu dobru odluku osujetila ili joj se pače ni pomoliti nije dala. Hoće-li mili Bože uviek tako biti? — Molimo Gospodina, da skrati ove dane!

Poslušaj me još malko strpljivo, što ću ti reći. — Na razstanku oprosti se s nami uzoriti gospodin stožernik i nadbiskup pražki, knez Schwarzenberg, te nam stade ovako po prilici besjediti: Jesi-li rad znati, da li je prav novac u džepu, a ti ga baci na kamen, pa slu-

Digitized by Google

šaj mu na zvek. Vitez udara mačem o kamen, pa sudi po zveku, da-li je valjan. Hoćemo-li znati, koliko vriedi ova skupština, reče dalje, a mi odprimo ušesa, pa joj slušajmo na zvek! — Sada stade uzoriti crkovnjak nabrajati glasove, koji su se orili po prostranoj dvorani na otoku sofijskom, pa nas pitati: kakav jim bijaše zvek? Na ova pitanja u obće čita se odgovor u bečkom listu, pa zato mi preostaje, da samo napomenem, kako su zvečali glasovi naše po rodu braće, koji se nas obližje tiču — častnoga starine Valerijana, biskupa budjejovičkoga, i kanonikah s Višegrada, Štulca i Vinařickoga. — Starčev glas trubio je kao trublja sa Siona, te je plamom otčinske ljubavi, neuzkolebive vjere i narodnoga uzhita talio srdca zapanjene množine. Duboka i iskrena poniznost ovoga muža širit će se na daleko izza ove skupštine. — G. kanonik Vinařicky sborio je o potrebi posebnoga družtva za izdavanje učenih bogoslovnih knjigah u českom jeziku. Sve je dàkako jednodušno pristalo uz ovaj predlog, te odmah po dovršenom govoru zaključiše, da se družtvo osnuje; samo stajahu oduševljeni, kao njekoć rodbina Ivana Krstitelja uz koljevku nejakoga čeda, pitajuć: kako će mu biti ime? Nemogahu se naime složiti, da ga prozovu imenom sv. Prokopa, kao što predloži govornik. Na to podiže se uzoriti stožernik Schwarzenberg, te priče krepko češki dokazivati, da mu valja nadjeti ime sv. Vojtjeha. Sada presieče govor starina Valerijan, te poput otca Zaharije ni pet ni šest, nego otvori usta i reče: Ime mu je Vojtjeh. Družtvo je dakle od onoga dana utemeljeno. Svaki član ima doprinieti 40 stotinjakah, ako ne drugčije i bolje po družtvo, a ono na osam rokah, za osam godinah. Članovi dobivat će od svake knjige po jedan otisak badava. Odbor mi je govorio, da uprosim štovano čitateljstvo, da se i od nas tkogod lati u to bogoslovno slavjansko kolo. Zato molim najuljudnije uredničtvo „Kat. lista," da bi dobrostivo odpremilo prijavu na g. kanonika Štulca, ako bi se koja katolička duša našla, koja bi u družtvo rad stupila. (Drage volje. Ured.)

Pitanje na koncu govora ima njeku tajnu silu. I to sam se osvjedočio na ovoj skupštini. Rieči uzoritoga stožernika i nadbiskupa pražkoga, što sam jih gore u kratko naveo, neće mi, čini mi se, nikada iz glave izaći. S toga preduzeo sam si kadikad pitanjem dokončat govor, pa da mi ovo načelo što dublje u pameti ostane, evo ga i sada uporavljam. Kako će ovakovi pojavi katoličke samosviesti po inostranih pokrajinah djelovati? Kako napose českí pravovjerni i gorljivi živalj na sukromni rod po širokom slavjanstvu? — Nebi-li vriedno bilo za praznikah na godinu otisnut se na deset danah u grad, gdje će se buduća skupština držati? Nebi-li se i u nas našlo gradiva, što bi moglo zanimat kršćansko uho i srdce otmenijih no bratinskih licah za njekoliko trenutakah? Razgledaj se samo svaki oko kuće, pa ćeš naći dosta plodna zemljišta, gdje bi se bujno razvijalo sjeme nabožne prosvjete i dale dizati kule pravoga, na temelju svete crkve osnovanoga duha, nebu pod oblake. Obća katolička skupština pruža gostom svojim dosta jedra sjemena i vještih snovačah, a osim toga grije jim srdce za ljutu zimu, a hladi za žestoku vrućinu. — Zar neima i kod nas toliko čista zraka, da bi govor g. Vinařickoga bar po naški zvečati mogao? Što nam treba za sklopiti nabožno književno družtvo do dobre volje i novčane podpore? Pa zar je smio ikada itko tajiti, da u nas neima dobre volje? — a što su nam predji položili na žrtvenik domovine, zar nesvjedoče djela? — *στ.*

Dopis.

Iz Knina u Dalmaciji na 24. Rujna. Jučer razveseli svečani obred poslie mnogo godinah srdce ovoga puka i probudi u njem uspomenu njegdašnje slave i veličanstva.

Knin bijaše jednom prejaki šanac kršćanstva, koj se toliko opiraše usilnim talasom otmanskoga mogućtva, koje poplavi carstva i kraljestva; pače jošte prvo slavan i pomilovan osobitim pokroviteljstvom kraljah i banah hrvatsko-bosanskih, njihovih županah, i istih kraljah ugarskih. Navlastito pak u duhovnom obziru Knin uzdizaše se toliko, da je upravo bio u tom najprvi grad u svih stranah primorskih krajinah, i to odkad Krešimir IV. god. 1050. uzdiže ga na sjedalište biskupsko *) i promače granice duhovne njegove države tja preko Like i Hrvatske do samih granicah zagrebačke biskupije, nadari biskupa velikimi dohodci, i učini ga jednim od najvećih vlastelinah svoga kraljestva, svojim kapelanom i čuvarom kraljevskih pečatah, i u isto doba svojim prvim tajnikom i savjetnikom; što sve prosliediše uzdržati i ostali kralji za sve vrieme njihova mogućtva. Ali od svega toga sad mu neostaje nego sama uspomena. Sama gradina (tvrdjava) sazidana na vrletnih hridinah visokoga briega s različitimi gradjami i prigradjami obavješćiva gledaoca povjestničara o različitih gospodarih svojih. Vidiš previsoke šance na najvišjoj vrleti kraljah hrvatsko-bosanskih; vidiš tanke kule banah i županah; vidiš izpravljenja kraljah ugarskih; vidiš žalostne okrpine i stražnice šiljaste rukodjelja turskoga; vidiš napokon liepi ulazak, okolice, crkvicu i gospodske palače izobraženih Mletčanah. Jošte ovo tobože opire se naporom rušećega vremena, i to s jedinoga uzroka, što carska vlada

*) Do 58 biskupah bijaše odabrano na stolicu kninsku, ali njih malo koji i za malo vrieme stanovaše u Kninu, već radi svoje vlasti u dvoru kraljevu prebivahu većim dielom, i sliedjahu kralje u svedjernih putovanjih; crkva pak na mjesto njih bila je vladana od njihovih namjestnikah i kaptola. Po osvojenju turskom kaptol bude prognat, a biskup pribježe u Ugarsku, gdje po smrti njegovoj tja i dosada na ime kninske stolice odabire se biskup, što je obično preposit priestolnika ostrigonskoga i pomoćnik mu. Godine pak 1678. kad Mletčani osvojiše Knin od Turakah, šibenički biskup preuze duhovno nad njim vladanje, i s privoljenjem apoštolske stolice osta za uviek sdružen s biskupijom šibeničkom.

Digitized by Google

u gradini drži vojnike za stražu bližnjih granicah, i tako bez prestanka popravlja i prigradjiva trošne zidine. — Ali žalost obuja čovjeka, kad svrne pogled doli k polju, i promisli, da one zidine bršljanom obrasle, što se vide kroz zelenu šumu, da su ono ostanci plemenitoga hrama biskupskoga *), njegove veličanstvene palače i dvorovah uzvišenoga kaptola, od koga ona okolica ime nosi. U ovih sgradah jednom su se tolike hvale Bogu uzdizale; ondje su toliki plemeniti muževi i staroste jednom visoke sbore držali; ondje se je s tolikim opazom pečat čuvao kninskoga kaptola, onaj pečat, bez koga i iste povelje najvećih vlastnikah zemaljskih neimahu valjanosti. Sve mjesto ovo sada — gnjusnom nogom stado pleše. (Gund.) Od sve ovolike duhovne slave i vlasti sad je kninska crkva spala na samo jednoga župnika, koj s njekoliko braće franciškanah prebiva u varoškom samostanu, pak za uvekšati tugu, niti crkva se nenahodi zadovoljna u svoj župi, budući stara parohialna jošte za Mletčanah propala i srušila se, a novija prostrana crkva franciškanska sv. Antuna već od 18 godinah razvaljena, da se bolja i podobnija sazida. Na molbe puka milostivi car bijaše naredio, da se gradi crkva, i načini se, ali za jad! jer poslje same prve godine raztroši se, i treće godine bi sasvim razvaljena! Kolike se suze odtad proliše, koliko-li se putah uzdahnu Bogu i cesaru! Pak evo napokon obradovao nas je Bog i uslišao glas molbeni puka svoga, razveselio nas je milostivi car, jer evo vidimo, da sa svom snagom opet se započe zidanje naše crkve. Ali nije dosta, da se oko tjelesno raduje, gledajući tu zamjernu sgradu, koja će biti utješenje pravovjernih, ponos i ures varoša, i napokon pohvala i biljeg nepomrsljivi pobožnosti i dobrote premilostivoga cesara i njegovoga namjestnika, upravitelja dalmatinskoga; ali još je Bog hotio nahraniti i duhovno oko duševnosti naše, i tako napomenuti nam slavnu uspomenu njegdašnjega veličanstva crkve kninske, i probuditi nam pouzdanje, da bi jošte jednom mogli doživiti povraćenu svjetlost pomračene stolice kninske.

Presvietli gosp. Petar Dujam, naš predobri biskup i otac, zaputi se iz Šibenika k nam u pohodjenje apoštolsko, i bio je prekjučer primljen na granicah naših od neizbrojnoga puka s najvećom radosti i veseljem. Došavši razredi sve stvari, i videći, da u malahnoj crkvici, što nam sada za župnu služi, nebi se mogli dobro ovršiti sv. obredi, odredi: da će svečanu službu Božju držati na započetom temelju velike crkve, i tom prigodom da će blagosloviti prvi kamen nuglasti za temelj iste. Obznanjeni toga, nemože se kazati, kolika radost prosinu na obrazu pravovjernih, s kolikom-li složnosti i marljivosti svak se lati posla i pomože, za što bolje i ljepše napraviti i uresiti ono mjesto. Sve vlasti gradjanske i vojničke iskreno se za to zauzeše. Vojnici u malo časah digoše čadorove, urešene kitjem i zastavami slavnoga dvora austrijanskoga; drugi stupove digoše granjem okićene i mnogimi zastavami urešene, tamo jedni dizahu zelene svodove na uzdignute stupove, a ovamo drugi vience resijahu, i zelene stupove kitjahu, a s kitnimi lukovî sve u jedno spajahu, te s različitimi uresi miomirisnoga cvieća tako čarobnu sliku onomu mjestu dadoše, da bi tko pomislio, da se u ovaj hip nahodi u kom kraju razkošnoga kakova perivoja. Crkovni upravitelji s nastojanjem carskoga graditelja uzdigoše zeleni čador na sliku kinezkih kućaricah, nakitjen takodjer zastavami različite boje, i izpod njega namjestiše žrtvenik što ljepše urešen, i za biskupa podigoše plemenito sjedalište. — Budući dakle došlo vrieme za službu Božju, skupiše se svi činovnici gradjanski i vojnički i puk preveliki. Presv. biskup sprovodno pratjen otvori u maloj crkvi sv. pohodjenje, pak sa svim pukom u najljepšem redu uz neprestanu pucnjavu i slavljenje dojde na mjesto za službu Božju naredjeno. Započe najprvo blagoslov nuglastoga kamena za novu crkvu sa svom svečanosti, pak zatim presv. biskup izreče u čistom našem hrvatskom jeziku svoju omiliu. Samo onaj, koj se je tu bavio, mogao se je uvjeriti, a muka je kazati i pisati, kolika su se srdca ganula, oči zarosile i duše uzdahnule preko toga plemenitoga govora i govornika, koj je govor svoj tako izrekao i vremenu ga uspodobio, da i isti sljedbenici iztočnoga zakona, koji se ondje u velikom broju nahodijahu, s najvećom pohvalom o njem sborahu.

Poslje blagoslova započe sv. misa, koju isti presvietli ovrši sa svim veličanstvom pontifikalskim. Plemenito bijaše vidjeti na otvorenoj prostranoj poljani pod svodom nebeskim toliku svečanost. Dan jesenske ugodnosti, puk neizbrojni, veličanstveno nakitjenje svega mjesta i varoša, neprestajna pucnjava i slavljenje zvonovah! Sve, što je najljepše i plemenitije u varoši, sve se je tude, sva sila na slavu Boga sbila! Na samom ulazku ovoga mjesta čitaše se razliki napisi *) i pjesme toj prigodi namienjene u našem jeziku; okolo veličanstvenoga pak čadora nad žrtvenikom, koj sa svim nakićenjem preko puka i cvjetnih uresah oholo se k nebu penjaše, i sa sobom oči i duh bogoljubnoga puka k Bogu uzdizaše, na stupovih takodjer njegovih drugi stihovi i

*) Slučajno dopade mi u ruke rukopis Ivana Vidovića, biskupa trogirskoga, u kom najdoh nadpis, koj on kaže da je svojim očima gledao, i rukom prepisao, kad je boravio u Kninu kao Mansionarius, a glasi ovako:

„Anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi 1203. Regnante Rege Emerico aedificata est Ecclesia ista a Venerabili Praeposito Dobrosavi Filii Prodancii Comitis Thiniensis Nepotis Prodaslavi Comitis ad honorem Domini et S. B. et Sctæ M. S. P. pro redemptione animæ suæ et suorum.“

*) Žao mi je, što kratkoća lista nedopušta mi priobćiti napise i pjesme, samo ću im napomenuti sadržaj. Hrvatske: 1. na poštenje Bogu, komu se sv. hram diže; 2. poziva se puk kninski na harnost i molitvu za cara, koj tom prigodom toliko ih razveseli; 3. na čast presvietloga biskupa, a 4. na pohvalu našega vladaoca barona Mamule, koga nastojanjem započe se zidanje naše crkve. Ostale latinske opominjaju sgode i nesgode prve crkve, a druge u pohvalu sv. Antuna Padovanskoga i Jerolima Dalmatinca, na kojih poštenje diže se nova crkva.

Digitized by Google

napisi u latinskom se jeziku vidjahu, sastavljeni od jednoga svećenika Dubrovčanina, koj svojim plemenitim umom hotio je ukrasiti našu svečanost.

Poslje službe Božje različita su se veselja držala po varoši, a navlastito u večer naša občina hotila je ukazati puku kninskomu prizor jošte ovdje nevidjen. Na mjestu, gdje je žrtvenik bio, čitahu se razlike izreke u talijanskom jeziku, spodobne prigodi; svi prozori naokolo varoški bili su u prozracih prosvietljeni, mjesto od započetih temeljah bilo je razsvietljeno od bengalskih plamenah i drugih mnogobrojnih vatrenih igarah, i to sve do pol noći bez prestanka, dočim je sve to vrieme varoška banda svirala ljepše komade najboljih muzičkih sačiniteljah.

Do vieka će nam biti u srdcu usadjena uspomena ovoga plemenitoga dana, i nikad nećemo zaboraviti ovi slučaj, koj ćemo si predstavljati svedjer kao početak bolje naše budućnosti.

Viestnik.

Iz Zagreba. U trećoj sjednici XII. skupštine katoličkih družtvah u Pragu prijavio je predsjednik latinsku poslanicu našega uzoritoga gospodina kardinala i nadbiskupa, u kojoj žaleći, što mu nije moguće glavom na skupštinu doći, javlja, da je na nju odaslao dva svoja duhovnika. Poslanica ova bi s velikim veseljem primljena.

— Dne 7. t. m. držane su u Djakovu svečane zadušnice za pokojnoga biskupa Marijana Šunjića, kod kojih je žalobnu službu netom iz Beča vrativši se preuzvišeni gospodin biskup Strossmayer glavom ovršio. Na isti dan stiglo je pokojnikovo tielo iz Beča u Djakovo, odkud je sutradan odpremljeno u Bosnu.

— Piše nam se iz Varaždina ovo: Prečastni g. zagrebački kanonik pojac Martin Pavčec opet si je u lovor-vienac, što ga je već odavna poradi ukrašenja hramovah Božjih stekao, uvrstio jedan poveći listak. Istom što je malo prije 200 for. slikaru za poljepšanje velikoga žrtvenika kod ovdješnjih duvnah uručio, eto opet sada darova 200 f. s namjenom, da se započeti posao tamošnjih popravakah dovrši. Desnica mu cvietom cvala, a dušica raj dopala!

Iz Njemačke. Badenska komora, kako svatko u napried mogaše znati, primi u sjednici na 23. i 24. Kolovoza poznate zakonske osnove o položaju i pravih katoličke crkve, i to po predlogu odbora. Ministar Stabel nepropusti javiti komori, da je na spomenicu za ukinuće konkordata sv. stolici poslanu stigao odgovor, te on da prepovieda samo jednoj stranci ukinuti ugovor, i zabranjuje nove zakonske osnove; jer prvo u ugovor, kad se sklapaše, nebi stavljen taj uvjet: ako ga stališi potvrde, a drugo: papinska stolica nemože dozvoliti svjetskoj vladi, da za crkvene poslove snuje zakone, vriedjajuće pravedno stečena crkvina prava. Ove zakonske osnove mora sv. stolica da u obće zabaci; jer stežu crkvi slobodu, a osobito osnove kaznenoga zakona, koje svećenstvu tlači potrebiti mu ugled, a veže i ruke. Premda se 5 do 6 članovah komore prijajućih crkvi žestoko opiraše ovim zakonskim osnovam, nepomože ipak sve ništa, jer većina bijaše za nje. Tako prodjoše i u prvoj komori, jer ih s malenimi promjenami odobri i ona; a kad njezine promjene odobri druga komora, završi veliki vojvoda tu divnu skupštinu. U konačnom govoru reče on, da će vlada one zakone mirnim ali čvrstim načinom uvesti. Sad nam je samo čekati, kako će se to svršiti. Badensko svećenstvo drži se svojski i složno svoga nadbiskupa, a ovaj opet nezna popuštati u crkvenih pravih. Najprije će biti svadje radi zapreme crkvenih dobarah. Vlada će hotjeti, da ima pravo kao zaštitnica, jer joj je po konkordatu pripala zaštita mnogih župah; ali pošto se izjavi rimski dvor, da se veliki vojvoda, ako sa svoje strane konkordat ukine, okani i dozvolah i povlasticah, koje su mu konkordatom podieljene, to nadbiskup neće nipošto hotjeti, da potvrdi župnika od vlade naimenovana. Kakov je sad ministerij, biti će tu opet svakakva nasilja.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

Postali su župnici: g. Stjepan Muzler, ravnatelj varaždinskoga gimnazija, u Novoj Gradiški; g. Antun Mlinarić, dosadanji župnik oberlipovački, u Bebrini; g. Augustin Berke, župnik grubišnopoljski, u Velikom Grdjevcu; g. Jakob Filić, župnik bučjanski, u Oriovcu; g. Antun Fetzer, župnik trojstvanski, u Gorah. — G. Josip Maršić, upravljatelj župe u V. Grdjevcu, premješten je za takova u Grubišnopolje. — G. Lavoslav Gorenec, duhovnik i kateketa c. k. vojničkoga odgojilišta u Kamenici, premješten je kao takov u Bruk na Litavi; a g. Gjuro Mladenović, dosadanji posadni kapelan, premješten je iz Kotora kao duhovnik i kateketa u c. k. vojničko odgojilište u Kamenicu. — Postali su vojni duhovnici: kod križevačke pukovnije g. Josip Banješ, bivši duhovni pomoćnik u Rači; a kod pukovnije gjurgjevačke g. Rok Vučevac, bivši duh. pomoćnik u Kloštru. — Premješteni su duh. pomoćnici: g. Jakob Tkalec iz Šipka u Moravče; g. Skender Mlinarić iz Orehovca u Raču. — Namješteni su novomisnici za duhov. pomoćnike: g. Franjo Iveković u Kloštar; g. Ivan Kuček u Belovar; g. Franjo Lampe u Nart.

G. Ivan Langer, prisjednik duh. stola i župnik u Gorah, odrekao se je svoje volje župe i stupio u stanje mira.

Izpražnjena je župa u Trojstvu.

Tko bi želio, da mu se u posljednjem listu oglašena nova knjiga: „Hrvati, Srbi i Dalmatini a S. Rimska Stolica“ dostavi poštom, neka pošalje u to ime uredničtvu 54 novčića.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 43. U ČETVRTAK 25. LISTOPADA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Isukrst kao Spasitelj čovječanstva.

Od *Josipa Zorića.*

V.

(Konac.)

Mnogi danas motre napetom pozornošću budućnost: njeki veseleć se, a njeki grozeć se nad propašću crkve, i ovi misle, da sviet nikad nije bio, kakav je danas, da nije crkvi ni ćudoredju nikada prietila tolika pogibelj kolika danas. Sadanja je bolest svakomu najosjetljivija. I nas srdce boli gledajuć, kako se zloća i laž bori, da obori kriepost i istinu; srdce će i nam da proplače, kad se sjetimo, da će tuj mnoga i mnoga nevina duša postradati, kad se sjetimo, da će pakao običajnom svojom lukavošću mnoge i mnoge bezazlene zavesti, i lišiti za uvieke lica Božjega. Ali spačke moraju doći, a spasen će biti samo onaj, koj uztraje do konca. S druge strane opet neplašimo se ništa za crkvu; ona bo sagradjena je na odviše čvrstoj hridini, no da bi joj pakao nahuditi mogao; a znamo, da si je već svaki slomio vrat, koj je na nju nasrnuo. Ta i Spasitelj veli: „Qui ceciderit super lapidem istum, confringetur“. U ostalom velika je bludnja, da crkva nije nikada imala pretrpiti tako žestoke borbe, kakova ju sada čeka. Ona je već doživjela svake vrsti protivnikah, pa joj ipak nenahudiše. Na utjehu slabovjernim da stavimo sad na svršetku pred oči svakomu kratak pregled patnjah crkve Isusove.

Tko je ma i površno zavirio u povjestnicu crkve Isusove, taj se je ujedno i osvjedočio, da je njezina povjestnica ujedno povjestnica neprekidnih patnjah, mukah i progonstvah. Ta predteča toga nauka, Ivan Krstitelj, zaglavi i postade žrtvom krvoželjne žene bludnice, što je živila u griešnom savezu s bratom svoga muža; njegova glava bijaše kruna zabave, što ju je priredio Irud u svojih dvorovih, na svoj rodjeni dan.

A kako se je godilo samomu početniku toga nauka, Bogu-čovjeku? njemu, koj je iz ljubavi prama nam uzeo na se spodobu sluge, njemu, koj nije ništa do dobra tvorio? Zar ga nisu s puke mržnje i zavisti medju dva razbojnika na križ razpeli? Kako su prošli njegovi prvi sljedbenici i apoštoli? Zar im nije krv tekla na svih stranah svieta? zar se nije sviet radovao njihovoj smrti? Kako je bilo njihovim prvim sljedbenikom? Ah, zar nas groza nehvata, kad se sjetimo okrutnosti njihovih progoniteljah, koji su klali i davili staro i mlado, žene i djecu, misleć tim zadaviti jošte u pelenice povito kršćanstvo. — Smućuje nas odpadnuće ovoga ili onoga, koj iznevjeriv se svojoj horugvi, na koju je prisegao, pristupljuje u tabor njezinih neprijateljah. — Žalimo one, koji iz straha pred svietom, iz ljudskoga obzira kriju svoju vjeru, ili je se možebiti i srame. A takovih je bilo vazda. I Juda, jedan od dvanaestorice ljubimacah Isusovih, izda ga lukavim cjelovom u sramotnu cienu. A Petar, jedan od najprivrženijih njegovih sljedbenikah, tri puta ga zataji od straha pred služkinjom.

Danas opažamo dosta odciepljenih sljedbah; opažamo, kako je zloća sdružena s lukavošću naperila sve svoje striele proti crkvi, da ju na njezinoj pećini uzdrma i obori, — opažamo, kako se mnogi Juda s izdajničkima ustma približava vjerenici Isusovoj, da ju svojim licumjernim cjelovom izda: „Ave rabbi!“ Nu što je to sve, no opetovanje onoga, što se je već prvih vjekovah sbijalo. — Zar nas na to nesjećaju zlokobna imena prvoga stoljeća: Simon Magus, Cerint, Menander, Ebion, Saturnin Basilides s istoimenimi sljedbami. A gdje su još drugoga stoljeća: Gnostici, Valentiniani, Ofite, Eukratiti, Marcionisti, Montanisti i drugi; u trećem sljedbe, što ih zametnuše Praksej, Sabelij, Pavao, Novatij i Manes. Dakle u isto

Digitized by Google

doba, kad je crkva stenjala i uzdisala pod najgroznijimi mukami, parala su joj s druge strane i trovala srdce krivimi svojimi nauci ista njezina djeca, odgojena na njezinu krilu, te joj tako radila o glavi.

U potonja vremena sinu sunce bolje budućnosti za crkvu, te se je počela bujnije razvijati, budući se utaložila bjesnoća njezinih neprijateljah, kad joj je Konstantin podielio dugo žudjeni mir. Ali ljuto bi se prevario, tko bi tako mislio. Crkva katolička jest crkva vojujuća, te joj drugo nepreostaje, nego vječna borba te borba. Istina, Konstantin ju pomilova, darovav joj željni mir; nu bijaše-li taj mir trajan? Nebijaše-li i nakon njega više carevah, kojim je bila crkva trn u oku, te ju gledahu, istom što je iz mukah podigla glavu, opet ugušiti? Ili ste valjda zaboravili samoga Konstantinova sina Konstancija i Julijana? Što bijaše za crkvu ubitačnije od razkolničtvah i bludnjah? A nenalazimo-li opet upravo u tom vieku zabilježena u povjestnici crkvenoj Donata, Meletija i Lucifera? Zar nije bila u blagoslovljenoj njekoć Africi i Egiptu crkva proti crkvi, i žrtvenik proti žrtveniku podignut, te su tako parali nerazdionu haljinu Isusovu? A k tomu nepomoli-li u isto vrieme glavu zlosretni Arij, koga su svom silom uzdržavali i podupirali carevi rimski? Nepade-li s toga mnogomu pravovjernomu glava? Nebijahu-li mnogi od najrevnijih čuvarah Siona u strane zemlje protjerani u progonstvo? Nije-li tada svjetska rimska vlada napinjala sve sile, da oružanom rukom okalja i oljaži prečistu vjerenicu Isusovu, katoličku crkvu? Pa koja bijaše svrha toga svega? Gdje je Arij? gdje Macedonij? gdje njihovi pomoćnici, a gdje sljedbenici? —

Još neminu ni prva nevolja, kad opet s nova zateče crkvu sveobća seoba barbarskih narodah. Koliko brigah i patnjah pretrpi crkva sbog ovih novih nadošljakah, koji sad prionuše uz crkvu, a za malo joj opet okrenuše ledja! Koliko je tu bilo sborovah crkvenih, odlukah papinskih, spisah učenih i svetih ljudih, koji su umom i perom branili crkvu proti navalam njezinih neprijateljah!

U to se pojavi u iztočnih stranah Mohamed sa svojom sljedbom. Koliko jadah i ranah zada opet on crkvi, osjeća najbolje ona sama, jer joj na hiljade, na da milijune nezahvalne ali ipak uviek mile joj djece iztrgnu iz materinskoga naručaja silovitom rukom. A nije bio daleko ni Focij, koj sbog svoga taštoga častohlepja razdieli crkvu iztočnu od zapadne, razdvoji i razciepa narode srodne si po krvi i jeziku, te i danas čame u svojoj bludnji. Kako je to djelovalo na srdce brižljive naše majke, svete crkve, možemo si misliti.

Eto nas već sada i u desetom vieku. Tuj nebijaše doduše sljedbah nikakovih, nu duboko neznanstvo, a s ovim skopčana pokvarenost i surovost, toli sa strane boljarstva, koliko sa strane puka. Što je sve prouzročio kobni feudalizam, osiećahu i u kašnja vremena svi narodi; jer iz njega se je porodila ona dugovječna borba medju boljari i njihovimi vazali, i opet medju boljarstvom i pukom. Kako je to sve djelovalo na crkvu, znati će svaki onaj, komu je poznat život Grgura sedmoga. Nije-li se tu bilo boriti crkvi sa svojom najmilijom djecom, koju je na svom krilu uzgojila i častmi osipala, te koja joj sada mjesto zahvalnosti stadoše nož rivati u ćutljivo srdce? Crkvi je pucalo srdce od prekomjerne tuge radi sljepila djece svoje; ali ona ipak prima oružje te se brani starom odvažnošću i krepčinom, nu materinskom ljubavlju i blagošću, koja ravno djecu svoju kara i kazni, ali spokorenu opet pritište na grudi. —

Što je bio 16. i 17. viek za crkvu? Nepripustio Bog, da se ikada više povrati. Ni pakleni dusi, da se ujedno slože, nebi što gorega bili mogući izvesti. Nije-li bujica, što se sali ovih vjekovah, poplavila skoro cieli sviet, te nebrojene udavila u svojih mutnih valovih? Nije-li se u ovo doba u Njemačkoj i Englezkoj, a napose u Irskoj opažalo sličnih prizorah, kakvih bijaše i prvih triuh vjekovah? dà još više, jer je sada kršćanin kršćanina, brat brata nemilice klao i davio, te mu paklenom bjesnoćom otimao, palio i tamanio i ono, što mu je bilo najnuždnije za uzdržavanje bjednoga života.

Sedamnaesti viek je izmienio osamnaesti, viek nevjere i ubojstva. U tom su se vieku napinjali umom i silom, da poraze i utamane crkvu; u tom vieku niknula je poznata njemačka filosofija, zadojena i uzgojena nevjerom. U tom se vieku sročiše braća u Belzebubu glasovito poznati: Voltaire, Diderot i D' Alembert, jedino u to ime, da se zarate proti svemu, što je Božje, što je sveto i pravedno; kojim nebijaše pod suncem ništa toli sveta i uzvišena, što nebi bili nogami pogazili. Ovi i njihovi učenici utrli su stazu onoj nesretnoj dobi, koja je krvavimi pismeni zabilježena u povjestnici Francezke, te kojoj nam slične nenavadja povjestnica. U to vrieme vidimo najgrozovitije trenutke crkve Božje, vidimo više no paklenu zloću samih kršćanah, sinovah njenih, gdje joj naime plešu i grde ono, što joj je najmilije i najsvetije; gdje ju ni negledaju ni neslušaju, gdje joj se rugaju i propašću priete, gdje joj nad namišljenim grobom opelo pjevaju. — Ali ona, budući nevjesta samoga Boga Otca, a zaručnica Duha svetoga, budući namjestnica Isusova, koj je pravi i živi Bog, te koj joj je obrekao, da je ni paklena

Digitized by Google

sila neće svladati — morala je pobjediti, pa je i pobjedila dično, te na njihovih grobovih, na pepelu svojih protivnikah, razvila sjajnije no ikad prije svoju zastavu.

Evo to vam je život crkve od početka do danas; al nije ipak ni deseti dio njenih patnjah orisan. Prispodobite ju s današnjim njezinim stanjem, pa budite uvjereni, da on, koj ju je doslje branio, neće je ni sada ostaviti. Koliko je papah već u mukah izdahnulo, a koliko ih prognano bilo? — Pa ipak oboriše se prestolja onih, koji na nje silovitom rukom nasrtahu; a stolica papinska stoji i danas.

Napoleon I. oteo je papi Petrovu baštinu, pa ga zarobljena sa sobom odveo; nu papa vrati se opet u Rim na svoju stolicu, dočim je onaj ostavljen od svih u svom zatočenju na otoku sv. Jeleni izdahnuo. Dobro bi bilo, da se toga sjete i današnji crkvini neprijatelji, i da si duboko uciepe u srdce i mozag rieči Spasiteljeve: „Qui ceciderit super lapidem istum, confringetur.“

Ogled po svietu.

(Dalje.)

Proprativ pametju protestantizam, i prošav njegovim krvavim tragom po drugih krajevih naše carevine, valja mi se vratiti u domovinu, da razvidim, kakva mu u nas bijaše sreća. Tužne nam onda Hrvatske! Još plakahu udovice za svojimi junaci, palimi u boju za vjeru i dom, još cviljahu vjerenice za vjercnici, još graktahu na poljanah gavrani oko palih Hrvatah, još sukljaše dim iz njihovih pogorjelih kućah, pa eno nove biede i zla. Tela prævisa minus feriunt. S Turčinom bi se tada ogledao Hrvat bilo u po noći, bilo u po bieloga dana; za njega bijaše vazda spreman. Ali mu se u isto doba ponudi prijatelj, koj se u Erdelju pobrati s njegovim zakletim neprijateljem; dojde mu gost, nudeć ga pod imenom prave Božje kapljice ubojitim otrovom, da si tobože okriepi umoreno tielo. Da vidimo, kako ga dočeka.

Zrinjski Gjuragj stariji, medjumurski gospodar, lutherovac jur i sam, protjera po svjetu Nikole Malekocija sa svoje zemlje sve katoličke svećenike, pa porušiv više crkvah ili jih obrativ na svjetske svrhe, zamieni one lutheranskimi propovjednici. Da šta bolje razširi krivu vjeru, a zatamani pravu, proganjaše i Pavline kod sv. Jelene čitavih petnaest godinah, otimljuć im gornicu i desetinu vina i žita, ružeć i mučeć braću, da mnogi moraše pobjeći iz stana. Ali vriedni borci gospodnji držahu se u toj borbi viteški, te ako bi neprijatelj kojega i izagnao, na jedna bi vrata izišao a na druga ušao. Samostan njihov bijaše pravo pribježište neokuženim dušam, da se nahrane Božjom pićom; a tako bi opet kriomice izlazili Božji sluge, da plašljive hrabre, nejake ojače, žalostne utješe. Tomu budi svjedok zagrebački biskup Benko Vinković, koj cieneć zasluge ovoga reda za vjeru iste redovnike zove: medjumurski apoštoli, sô zemlje, stožernici i štitovi vjere, a sam samostan, dokle u nebitju svećenstva upravljaše i arcidjakonatom bekšinskim, zove Castrum Dei et acies ordinata. Osobito se odlikova o. Šimun, koj u progonu dignutu proti samostanu u težkih i okrutnih mukah izdahnu, te ga svi pisci zovu mučenikom.

Znajući Gjuragj Zrinjski, da će lakše uspjeti, pače da nije moguće prodrti puku u srdce i zakorieniti novi nauk, ako nebude knjigah, načini u Nedeljišću tiskarnu. U toj izide u sviet: „Novi zakon“ i „Kršćanski nauk“, — kralju Maksimilianu posvećeno djelo odmetnika Miška Bučića, bivšega arcidjakona vaškoga i župnika na Belici. Kako u Ugarsku tako indi i u Hrvatsku uvukoše se lutherovci i kalvinovci, te ne samo što na saborih zahtievahu slobodu i prava, nego zametnuše u narodu silnih smutnjah.

Da se tomu zlu doskoči, zabrani cesar Rudolf II. da nitko nesmie na glavnih saborih govoriti o vjeri, ili u tom bilo pod kakvom izlikom što tražiti, a odluke za dobro katoličke crkve potvrdi on sve. Ali puste štete! pošto je Rudolf ugarsku krunu predao bratu Matiji 1606, sklone ovoga lutherovci, da jim dade slobodu u vjeri; a kako i nebi, kad jih bijaše množina velikašah, te mu se zagroziše, da ga neće okruniti, ako jim neda. Ovoj povlastici opre se Franjo Forgács gimeški, ostrogonski nadbiskup, sa svim svećenstvom, te nehotješe da podpišu; nu nebi pomoći. Matija očitovao bi kašnje i sam, da mu to nebijaše s voljom, rekši: da mu nijedna kruna nije tako težka, kako ugarska; jer druge da mu tište samo glavu, a ugarska i dušu, što je dao slobodu krivim sljedbam. Ali nebijaše ni to novotarom dosta, već počmu katolikom otimati crkve i njihova dobra, a na obćenitom saboru u Požunu g. 1607. zaiskaše potvrdu one dozvole; za tim da jim se dozvoli širiti se po Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji. Njihovoj nakani opru se živo hrvatski poslanici, a osobito podkralj ili ban Toma Bakač Erdödy. On, da ga nemirnjaci nenadviču, već im namah začepi usta, trgne mač te vikne; „Hoc ferro, si aliter fieri non poterit, pestem istam a nobis eliminabimus. Tres nobis sunt fluvii: Dravus, Savus et Colapis, e quibus unum istis novis hospitibus sorbendum dabimus.“ Kano da jih grom ošinu,

Digitized by Google

zamuknuše novotari, te se počeše bielo gledati. Za vriednim ovim banom povedoše se baš viteški ban Ivan knez Drašković, i Šimun Bratulić, zagrebački biskup, te na saboru u Požunu g. 1610. obraniše si zemlju od ovih ugnjelicah, rekši otvoreno: da će se voljeti razkrstiti s Ugarskom, nego da gledaju svojima očima, kako jim u zemlji hara dušna kuga i od nje propada država. Držeći se tako viteški stališi i redovi hrvatski dadu opet na saboru u Požunu g. 1687. prošnju: da u trojednoj kraljevini nitko nebude mogao posjedovati negibiva imutka, osim katolik; što sbilja, hvala njihovim hrabrim srdcem a krepkim mišicam, i dobiše.

Osloniv se na taj članak upre se slavni zagrebački biskup Martin Borković svom snagom, da si i biskupiju i kraljestvo iztriebi od novotarah. Namjeriv se na jaka i plemenom i blagom lutherovca Stjepana Jankovića, stane ga obraćati na sve ruke, i pokle nemože da mu gane okamenjeno srdce, na dozvolu stališah i redovah i po oblasti, koju mu kano priestolniku bješe podielio Leopold I. car i kralj, progna ga iz zemlje za uviek, a dobra dade sinu njegovu Stjepanu, katoliku. — Veselile vam se u raju duše slavni Hrvati, pa kad vas u krhkoj pùti nemogoše obmamiti putene slaštice, kojim vas nudjahu novotari, kad nepokrenuste vjerom u silnoj napasti, gdje vam umu i srdcu bijahu nastavljene tanahne zamke, dajte sad riešeni tjelesnih okovah pomolite se živomu i jakomu Bogu za svoju unučad; jer bedemi evo dignuti vašom rukom porazvališe se od zla vremena, a unučad vam slabija. —

Mila je desnica Višnjega; ali nemila okorelu nevjerniku. Čast i poklon Bogu velikomu, a bila kleta nevjera; jer nam zatre prvo koljeno, ponos svakoga Hrvata, slavno koljeno Šubićah Zrinjskih. Evo i danas granata stabla Bakačah i Draškovićah, dočim s nevjere Gjurgja Šubića — oprostio mi Bog, što diram u njegov posao, — nesta mu roda i poroda. Sin mu Gjuragj mladji umre u taboru Wallensteinovu od otrova, Nikolu razpara vepar, Petar urotu proti caru plati glavom; unuke Adama, Nikolina sina, ubi kod Slankamena top, a Ivan, sin Petrov, zaglavi u tamnici. Žaliti nam je Zrinjske; jer u njih žalimo za svojom dikom. A neprojde bolje ni Malekoci, glasovita hrvatska porodica; jer mu se zatrže porod već u četvrtom koljenu u skrajnu ubožtvu. (Bedeković Nat. sol. d. Hieronymi str. 265). Poslie smrti Gjurgja Šubića Zrinjskoga starijega, obrati mu na katoličku vjeru sina Gjurgja mladjega Pavlin o. Ivan Bakić, prior samostana sv. Jelene; a on na 13. Travnja 1623. u istoj crkvi odreče se krive vjere. Od onoga časa poče se on truditi, da i kmetove spasi: protjera lutheranske propovjednike, izprosi od zagrebačkoga biskupa katoličkih svećenikah, te nje i 12 Pavlinah ponamjesti na župe, popravi zapuštene crkve, a sagradi novih. Revni poslanici obradiše do mala gospodnji vinograd, a Bogu dragi zemaljski gospodar marljivo je prigledavao poslu: išao na misu, na prodiku i svaku javnu službu Božju; a kad mu o. Matija Šelegović gospodju Elizabetu rodjenu Zečy obrati, izli se na Medjumurje Božji blagoslov obilato; čitavo ono vrati se na svoju staru vjeru, da je za Bedekovića bilo samo još nješto ostatka u Legradu. (Bedeković Nat. sol. d. H. 266.)

(Dalje će slieditі.)

Allocutio

Sanctissimi Domini nostri **Pii** divina providentia **Papae IX.** habita in Consistorio secreto die 28. Septembris 1860.

Venerabiles Fratres. Novos, et ante hunc diem inauditos ausus a Subalpino Gubernio contra Nos, hanc Apostolicam Sedem, et Catholicam Ecclesiam admissos denuo cum incredibili animi Nostri dolore vel mœrore potius deplorare ac detestari cogimur, Venerabiles Fratres. Ipsum, uti nostis, Gubernium victoria abutens, quam bellicosæ magnæque nationis opibus adjutum ex funestissimo bello reportavit, suum per Italiam regnum contra omnia divina et humana jura extendens, populis ad rebellionem excitatis, legitimisque Principibus ex propria dominatione per summam injustitiam expulsis, aliquot Pontificiæ Nostræ in Aemilia ditionis provincias injustissimo ac prorsus sacrilego ausu invasit et usurpavit. Dum autem universus Catholicus Orbis justissimis gravissimisque Nostris respondens querelis contra hanc impiam usurpationem vehementer clamare non desinit, idem Gubernium alias hujus Sanctæ Sedis provincias in Piceno, Umbria, et Patrimonio sitas sibi vindicare constituit. At cum videret, earum provinciarum populos omni perfrui tranquillitate, eosque Nobis fideliter adhærere, nec posse pecuniis largiter profusis, aliisque improbis adhibitis dolis a legitimo Nostro, et hujus Sanctæ Sedis civili imperio alienari ac divelli, iccirco in ipsas provincias immisit tum perditorum hominum manum, qui turbas seditionemque ibi excitarent, tum ingentem suum exercitum, qui easdem provincias hostili impetu, armorumque vi subjiceret.

Optime nostis, Venerabiles Fratres, impudentes litteras a Subalpino Gubernio ad suum tuendum latrocinium Nostro Cardinali a publicis negotiis scriptas, quibus haud erubuit nuntiare, se suis copiis in mandatis dedisse, ut commemoratas Nostras provincias occuparent, nisi dimitterentur exteri homines adscripti parvo Nostro exercitui, qui ceteroquin ad Pontificiæ ditionis, ejusque populorum tranquillitatem servandam fuerat instructus. Nec ignoratis, a Subalpinis copiis easdem provincias ipso fere tempore fuisse occupatas, quo illæ litteræ accipiebantur.

Digitized by Google

Equidem nemo non potest non magnopere commoveri, et summa affici indignatione reputans mendaces criminationes, variasque calumnias et contumelias, quibus idem Gubernium haud pudet hujusmodi suam hostilem impiamque contra civilem Romanæ Ecclesiæ principatum aggressionem tegere, Nostrumque Gubernium impetere. Ecquis enim non summopere miretur audiens, Nostrum reprehendi Gubernium, propterea quod Nostro exercitui homines fuerint adscripti, cum omnes noscant nulli legitimo Gubernio denegari unquam posse jus cooptandi in suas copias exteros homines? Quod quidem jus potiori quadam ratione ad Nostrum et hujus Sanctæ Sedis Gubernium pertinet, cum Romanus Pontifex veluti communis omnium catholicorum pater, non possit non libentissime eos omnes catholicos excipere, qui religionis studio impulsi velint in Pontificiis copiis militare, et ad Ecclesiæ defensionem concurrere. Atque hic animadvertendum existimamus, hujusmodi catholicorum exterorum concursum fuisse præsertim excitatum illorum improbitate, qui civilem hujus Sanctæ Sedis principatum aggressi sunt. Nemo enim ignorat, qua indignatione, et quo luctu universus catholicus orbis fuerit commotus, ubi novit tam impiam, tamque injustam civili hujus Apostolicæ Sedis dominio agressionem fuisse illatam. Ex quo porro factum est, ut quamplurimi ex variis christiani orbis regionibus fideles sua sponte et summa alacritate ad Pontificiam Nostram ditionem convolaverint, suumque nomen Nostræ militiæ dederint, quo Nostra, hujus Sanctæ Sedis, et Ecclesiæ jura strenue defenderent. Singulari autem malignitate Subalpinum Gubernium Nostris militibus mercenarii notam per summam calumniam inurere minime veretur, cum non pauci ex indigenis exterisque Nostris militibus nobili genere nati, et illustrium familiarum nomine conspicui, ac religionis amore unice excitati, sine ullo emolumento in Nostris copiis militare voluerint. Neque latet Supalpinum Gubernium, qua fide et integritate Noster exercitus præstet, cum eidem Gubernio perspectum sit, irritas fuisse omnes dolosas artes adhibitas, ut Nostri milites corrumperentur. Nihil vero est cur immoremur in refellenda feritatis accusatione Nostris copiis improbe illata, cum nullum plane argumentum obtrectatores valeant adducere, quin potius hujusmodi criminatio in ipsos jure converti possit, quemadmodum vulgatæ Subalpini exercitus Ducum truculentæ proclamationes manifestissime ostendunt.

Hic autem animadvertere præstat, Nostro Gubernio minime suspicandum fuisse de hujusmodi hostili invasione, cum ipsi asseveratum esset, Subalpinas copias prope territorium Nostrum accessisse non quidem invadendi animo, immo vero ut inde perturbatorum turmas arcerent. Hinc summus Nostrarum copiarum Dux ne cogitare quidem poterat, sibi cum Subalpino exercitu esse pugnandum. Verum ubi, rebus præter omnem expectationem perperam immutatis, agnovit hostilem irruptionem ab illo exercitu factam, qui sane pugnantium numero armorumque vi maxime prævalebat, providum suscepit consilium se Anconam utpote arce munitam recipiendi, ne Nostri milites tam facili mortis periculo exponerentur. Cum autem ingruentibus hostium copiis in itinere interciperetur, manus conserere coactus est, ut sibi militibusque suis viam aperiret.

Ceterum dum meritas debitasque laudes tribuimus commemorato Nostrarum copiarum Duci, ac illarum ductoribus et militibus, qui inexpectata hostili irruptione lacessiti pro Dei, Ecclesiæ, hujus Apostolicæ Sedis, ac justitiæ causa fortiter, viribus licet longe imparibus, dimicarunt; vix lacrimas continere possumus noscentes quot strenui milites, ac lectissimi præsertim juvenes in hac injusta et crudeli invasione occubuerint, qui religioso sane nobilique animo ad civilem Romanæ Ecclesiæ principatum tuendum advolarunt. Nos insuper summopere commovet luctus, qui in illorum familias redundat. Utinam eisdem familiis fletum Nostris verbis abstergere possemus! Confidimus vero non levi ipsis solatio et consolationi futuram honorificentissimam mentionem, quam de extinctis suis liberis et propinquis merito facimus ob splendidum sane eximiæ eorum erga Nos, et hanc Sanctam Sedem fidei, pietatis et amoris exemplum, quod christiano orbi cum immortali eorum nominis laude exhibuerunt. Atque in eam profecto spem erigimur fore, ut il omnes, qui gloriosam pro Ecclesiæ causa mortem obierunt, illam sempiternam assequantur pacem et beatitatem, quam a Deo Optimo Maximo apprecati sumus, et apprecari nunquam omittemus. Quo loco debitis quoque laudibus prosequimur dilectos Filios Præsides provinciarum, præsertim Urbino-Pisaurensis, et Spoletanæ, qui in hac tristissima temporum vicissitudine suo munere sedulo constanterque perfuncti sunt.

Jam vero, Venerabiles Fratres, quis ferre unquam poterit insignem impudentiam et hypocrisim, qua nequissimi invasores in suis programmatibus asserere non dubitant, se Nostras aliasque Italiæ adire provincias, ut ibi moralis ordinis principia restituant? Atque id ab iis temere affirmatur, qui acerrimum Catholicæ Ecclesiæ, ejusque Ministris, ac rebus jamdiu bellum inferentes, et ecclesiasticas leges, censurasque plane despicientes ausi sunt spectatissimos tum S. R. E. Cardinales, tum Episcopos, tum probatissimos utriusque Cleri Viros in vincula conjicere, Religiosas Familias e propriis Cœnobiis expellere, Ecclesiæ bona diripere, et civilem hujus Sanctæ Sedis principatum vastare. Scilicet moralis ordinis principia ab iis restituentur, qui publicas cujusque falsæ doctrinæ scholas, et meretricias etiam domos constituunt, quique abominandis scriptis et scenicis spectaculis pudorem, pudicitiam, honestatem, virtutem offendere, eliminare, et sacrosancta divinæ nostræ religionis mysteria, sacramenta, præcepta, et instituta, sacrosque ministros, ritus, cæremonias irridere, contemnere, omnemque justitiæ rationem de medio tollere, ac tum religionis tum civilis societatis fundamenta labefactare et evertere conituntur!

Digitized by Google

In hac igitur tam injusta, tam hostili et horrenda civilis Nostri et hujus Sanctæ Sedis principatus aggressione et occupatione a Subalpino Rege, ejusque Gubernio contra omnes justitiæ leges et universale gentium jus peracta, Nostri officii probe memores in hoc amplissimo Vestro consessu, et coram universo Catholico Orbe Nostram vocem denuo vehementer attollimus, ac omnes nefarios sacrilegosque ejusdem Regis et Gubernii ausus reprobamus, penitusque damnamus, omnesque actus plane nullos et irritos declaramus, decernimus, ac civilis, quo Romana pollet Ecclesia, principatus integritatem, ejusque jura, quæ ad omnes catholicos pertinent, etiam atque etiam reclamamus, et reclamare nunquam desistemus.

Verum dissimulare non possumus, Venerabiles Fratres, summa Nos opprimi amaritudine, cum in tam scelesta et nunquam satis exsecranda aggressione alieni auxilii opem, variis exortis difficultatibus adhuc desideremus. Equidem notissimæ Vobis sunt iteratæ declarationes Nobis factæ ab uno ex potentissimis Europæ Principibus. Attamen dum illarum jamdiu expectamus effectum, non possumus non vehementer angi ac perturbari, cum inspiciamus nefandæ usurpationis auctores fautoresque audacter insolenterque in nefario suo proposito persistere ac progredi, tamquam certo confidentes neminem sibi reapse adversari.

Hæc autem perversitas eo devenit, ut hostilibus Subalpini exercitus copiis ad mœnia fere hujus almæ Nostræ urbis immissis, quæcumque fuerit implicata communicatio, publicæ privatæque rationes in discrimen adductæ, commeatus intercepti, et, quod gravissimum est, Summus totius Ecclesiæ Pontifex in molestam redactus difficultatem Ecclesiæ ipsius negotiis, prout res postulat, consulendi, propterea quod maxime coarctetur via cum variis orbis partibus communicandi. Quamobrem in tantis Nostris angustiis, tantoque rerum discrimine vel facile intelligitis, Venerabiles Fratres, Nos tristi necessitate eo jam ferme impelli, ut vel inviti cogitare debeamus de opportuno suscipiendo consilio ad Nostram dignitatem tuendam.

Interim abstinere non possumus, quin præter alia deploremus funestum ac perniciosum principium, quod vocant de *non Interventu* a quibusdam Guberniis haud ita pridem, ceteris tolerantibus, proclamatum, et adhibitum etiam cum de injusta alicujus Gubernii contra aliud aggressione agatur: ita ut quædam veluti impunitas ac licentia impetendi ac diripiendi aliena jura, proprietates, ac ditiones ipsas contra divinas humanasque leges sanciri videatur; quemadmodum luctuosa hac tempestate cernimus evenire. Et mirandum profecto, quod uni Subalpino Gubernio impune liceat ejusmodi principium despicere ac violare, cum videamus ipsum hostilibus suis copiis, universa Europa inspectante, in alienas ditiones irrumpere, legitimosque ex illis Principes exturbare: ex quo perniciosa consequitur absurditas, alienum nempe interventum dumtaxat admitti ad rebellionem suscitandam atque fovendam.

Hinc autem opportuna Nobis oritur occasio excitandi omnes Europæ Principes, ut pro spectata ipsorum consilii gravitate et sapientia serio perpendant, quæ quantaque mala in detestabili, quem lamentamur, eventu cumulentur. Agitur enim de immani violatione, quæ contra universale gentium jus nequiter est patrata, quæque nisi omnino coerceatur, nulla deinceps legitimi cujusque juris firmitas ac securitas poterit consistere. Agitur de rebellionis principio, cui Subalpinum Gubernium turpiter inservit, et ex quo pronum est intelligere, quantum cuicumque Gubernio discrimen in dies comparetur, et quanta in universam civilem societatem redundet pernicies, cum ita fatali *Communismo* aditus aperiatur. Agitur de violatis solemnibus Conventionibus, quæ uti aliorum in Europa Principatuum, ita etiam civilis Pontificiæ Ditionis integritatem sartam tectamque servari omnino postulant. Agitur de violenta direptione illius principatus, qui singulari divinæ providentiæ consilio Romano Pontifici datus est ad Apostolicum suum Ministerium in universam Ecclesiam plenissima libertate exercendum. Quæ profecto libertas summæ omnibus Principibus curæ esse debet, ut Pontifex ipse nullius civilis potestatis impulsui subjaceat, atque ita spirituali pariter catholicorum in eorumdem Principum dominiis degentium tranquillitati cautum sit.

Itaque omnibus Supremis Principibus persuasum esse debet, Nostram cum Ipsorum causa plane esse conjunctam, eosque suum Nobis auxilium afferentes Nostrorum æque ac suorum jurium incolumitati esse prospecturos. Maxima proinde cum fiducia ipsos hortamur et obsecramus, ut opem Nobis, pro sua quisque conditione et opportunitate, velint impendere. Non dubitamus autem, quin catholici præsertim Principes ac Populi omnem eorum curam et operam studiosissime conferant, ut pro communi eorum officio universi Dominici Gregis Patrem et Pastorem parricidialibus degeneris filii armis oppugnatum modis omnibus adjuvare, tueri, et defendere properent atque festinent.

Cum autem apprime sciatis, Venerabiles Fratres, omnem spem Nostram in Deo esse collocandam, qui adjutor et refugium est nostrum in tribulationibus nostris, quique vulnerat et medetur, percutit et sanat, mortificat, et vivificat, deducit ad inferos et reducit; iccirco in omni fide, et humilitate cordis nostri assiduas ferventissimasque ad Ipsum, adhibito in primis efficacissimo Immaculatæ Sanctissimæque Deiparæ Virginis Mariæ patrocinio, ac suffragio Beatorum Petri et Pauli, preces effundere non intermittamus, ut faciens potentiam in brachio suo inimicorum suorum superbiam elidat, et expugnet impugnantes nos, omnesque Ecclesiæ suæ sanctæ hostes humiliet et conterat; atque omnipotenti suæ gratiæ virtute efficiat, ut omnium prævaricantium corda resipiscant, deque optatissima illorum conversione sancta mater Ecclesia quam primum lætetur.

Digitized by Google

Dopisi.

J. J. **Iz Nove Gradiške.** Na 14. Listopada, to je dvadesetu po Duhovih nedjelju, bio sam vidok riedke svečanosti, budući pozvat od veleč. g. župnika u Mačkovcu, Janka Levačića, k blagoslivljanju novosagradjene njegove prostrane crkve. Tamo već iz toga uzroka radostno se sklonih, što imadoh sreću i kod blagoslova temeljnoga kamena nazočan biti, ter na mnogostrano zahtievanje sveti taj čin vašemu čitateljstvu priobćiti. A i ovom prigodom nije mi ino, nego pobožno dogotovljeno djelo prignutim srdcem objelodaniti. Dobroga stada sretan pastir sazvav oko 10 satih zvekom zvonovah i rikom mužarah nebrojeno množtvo domaćega i stranoga puka (bilo bi ga i više, da nebijaše pred taj dan kiše), krenu iz svoga dvora u prenapravljenu zaručnicu, sjajnu si vjerenicu, i licem nastavi po sl. duhovnom stolu si povjereni posao blagoslivljaanja, koje uz podvorbu Franje Tustanića, žup. orubičkoga, i p. o. Željka Jurige, samost. cernečkoga vikara, obavi, te zatim se odluči na prikazanje nekrvne žrtve svevišnjemu Tvorcu. Poslie izpjevana „Credo“ ukazà se na prodikaonici g. Pavao Frisch, upravitelj župe novogradiške, i upravi na slušatelje vješto slovo, kojim pokaza, što je crkva, koja se dobra i milosti u njoj nahode? za ovim pako dužnosti, koje svakoga napose župljana napram crkvi vežu. — Ovdje su prisustvovali u velikom broju slavne gradiške pukovnije častnici, medju ostalimi presv. g. Slavoljub Šalković, vrli pukovnik i pravi otac svoga puka, komu nedodija slušati, pače govoriti, što je istomu za duševno dobro i napredak koristno. Po dovršenoj službi i primitom sa presvetim otajstvom blagoslovu, izstupismo iz kuće Božje, i ovdje pred crkvenimi vrati gledasmo vedro lice, a slušasmo mudre svjete i nauke revnoga domoljuba i svoga naroda ljubimca, pomenutoga g. pukovnika, koj župljanom sela Mačkovca i Doline u duhu Božjem besjedjaše. Srdca su pucala, a lica su se suzami topila, tako je možno do dna čuvstvenoga dopirati umio. Medju drugimi reče i ovo: „Motrite mili domorodci! kako bi sretni bili oni, koji na obali onosavskoj klečeći, neimajući kao vi crkve, uzdižu ruke pod oblake i očekuju utjehu i prose klečeć blagoslov, da imadu kao vi cara i brižljivoga vladara, koj bi se za nje zauzeo. — Polazite zato crkvu ovu, koja je pomoćju najmilostivijega našega cesara i vladara Franje Josipa kao i dodanjem vašim ustala, molite se i zločestih dielah čuvajte; — u njoj ćete mene istoga češće vidjeti moći.“ Na to se je klicalo živio! Tada mjestni župnik objedom sve nazočne goste počasti, kod koga napijane su zdravice za najmilostivijega cesara našega Franju Josipa, za uzoritoga našega stožernika, za župnika mjestnoga i ostale goste.

U Beču 21. Listopada. Veli se, da se sviet danas bori i bije za ideje. Ima idejah jezgrovitih; no ima ih i taštih i pustih; ima ih višjega i nižjega reda: pitanje je dakle, za koju se tko bori? Pak onda, ako se i za dobru bori, je-li mu smjeti do svjetla cilja pravde ići po tamnih putevih krivice? Blago onomu, komu svoja sviest na to prav odgovor dade. Ali to je ipak, mislim, nedvojbeno: da je neodvisnost sv. otca pape kano glave svega kršćanstva i čuvara moralnoga reda medju ljudmi jedna od najvišjih idejah; da je te neodvisnosti ponajglavniji uvjet politička neodvisnost papina; da su pape tu neodvisnost jur davno stekli, i za to da je ne samo pravo već i dužnost kat. svieta tu mu neodvisnost uzčuvati.

Prvi katolici bore se zato danas za političku neodvisnost papinu; uzdržati žele ono, što je providnost jur milostivo dala. Što bi bilo veliko i plemenito steći, kako da nebude mlitavo i hrdjavo neuzčuvati! Koj nemože još inako, treba da se barem bori vrućimi molitvami u svemogućega Boga. No našlo se hvala Bogu i plemenitih muževah, koji su isti svoj život prinieli u to ime. Sa svih skoro stranah kat. Europe sabrao se bio povelik broj odvažnih muževah, pripravnih da i silu uzbiju oružjem u ruci. Neznam, koliko se tu junakah našlo iz naših jugoslavenskih pokrajinah, no to sam čuo, da je u Jakinu bilo do 200 vojnikah Dalmatinacah.

Dopalo se pako Višnjemu, koga su putevi nedokučivi, sbilja i prijeti veledušnu žrtvu mnogih tih katoličkih junakah: mnogi stekoše slavnu smrt bijuć se neustrašivo proti premožnoj sili, skopčanoj s nečuvenom himbenostju. Vas katolički sviet suze lije nad njihovim ovozemnim udesom, te se moli milostivomu Bogu, da im za takovu žrtvu podieli sličnu nagradu.

Za takove junake odslužio je na 20. o. m. svetačne zadušnice papin nuncius, preuz. Mons. de Lucca, u ovdješnjoj crkvi sv. Petra. Svetište se bijaše u crno zavilo; a u ladji uzneo visok mrtvački odar, načinjen od pušakah i sabaljah, štitovah i gubicah, kacigah i bubanjah, a obkoljen od šestorice železnjakah. Razsvjetljivaše ga sila voštenicah; a na vrhu mu preko dviuh mačevah na jastuku zelen lovor-vienac. Sviet se nemogaše u podosta malenu crkvu strpati. Bilo je tu do 5 nadvojvodah, svi skoro generali, i mnogo hrabrih častnikah od papine vojske, koji svojoj paloj braći tu ujedno i crnu i svjetlu svečanost ukrasiše. Nekrvnu je žrtvu, kako rekoh, nuncius svečano prineo, dočim su se na pobočnih žrtvenicih neprekidno služile štuće mise.

Papini su se junaci borili za veliku ideju; mnogi su baš i krv svoju junačku jur prolili: slava im dakle od ljudih, a od Boga nebeski lovor-vienac!

Viestnik.

Iz Zagreba. Vieće grada Zagreba izabralo je u svojoj posljednjoj sjednici za počastnoga gradjanina preuzvišenoga gosp. Josipa Jurja Strossmayera, biskupa djakovačkoga, uvaživši odlične zasluge, što ih je stekao

Digitized by Google

kao državni viećnik za domovinu, i ujedno odlučilo nj. preuzvišenosti izjaviti svoju harnost u posebnoj zahvalnici.

— Za potrebe sv. stolice sabrano je dosad u nadbiskupiji zagrebačkoj: 2273 for. 66½ nov. 30 franakah, 1 dukat i 32 for. 40 nov. u kovanom srebru. — U istu svrhu doprineo je preko uredničtva g. Juraj Baarić, c. k. kapetan u miru, 5 for. au. vr.

Iz Rima. Na 14. Rujna umro je prvi izpovjednik (poenitentiar) i sabinski biskup, stožernik Ferretti. Na njegovu želju zakopali su ga u kapucinskoj crkvi.

Iz Genove. Stožernik Sforza stigao je iz Napulja ovamo. Milanska „Perseveranca“ pripovieda, da je izagnan iz domovine; a po što bi i išao u Genovu u ovo vrieme, da nije tako?

Iz Berlina. „Kreuzzeitung“ iznaša opet u sviet one tri rieči, koje staroga Napoleona ubiše, i koje su i sad vriedne, da jih se čovjek spomene; a to su rieči: *coalitio*, *antibonapartismus i papa*. Pošto taj časopis dokaza, da će opet svemu kraj biti europejska koalicija, kad narodom omrzne bonapartismus, prelazi na treću rieč: Kadno na 6. Srpnja 1809. francezki general Radet s četom vojnikah provali zazidana vrata papinske palače u Rimu, razoruža švajcarsku gardu, i od pape sjedećega u svojoj pisarni na zapovied prvoga Napoleona potraži, da se odrekne svjetovne vlade, reče Pio VII.: *Neću!* Tad ga prisili, da kroz razlupan prozor snidje u zatvoren hintov, i odveze ga preko Fiorence i Grenobla u Savonu, a kašnje u Fontainebleau. Na francezkoj medji preuzme zarobljenika častnik od žandarmerije, a on ga opet na prvoj postaji preda drugomu častniku. Neimajuć drugih pisamah, uzme on navadnu prijavnu skrižku za odpremu zločinacah i sumnjivacah, a drug mu ju morade podpisati: „Odpremio. Jednoga papu u dobru zdravlju.“ A za pet godinah vrati se taj pogrdjeni zarobljenik kao vladar u Rim, a njegov tamničar postade mu i nehotice susjed na Elbi! I papa Pio IX. veli sad: *Neću!* Moguće je, da će i njega „u dobru zdravlju“ povlačiti žandari; ali će sigurno, ako ne sam on, a to njegov nasljednik biti opet vladar. „Papa,“ to je treća rieč. Danas slavi prevrat oholo tolike pobjede, i prevratnici goste se za punimi stolovi, dočim se njihovi pristaše nadaju pabirkati za njimi. Danas, sutra, a morda i više danah; jer Bog nije nagao: ali neostaje ni dužan.

Iz Berna u Švajcarskoj. Papinski poslanik u Švajcarskoj prijavi papin odgovor u poslu oddruženja kantona tešinskoga i njekojih župah u Graubündtenu od talijanskoga biskupijskoga saveza. Po njem sudeć papinska vlada sklona je upustiti se u dogovor. Savezno vieće dade to dotičnomu kantonu na znanje.

Iz Pariza. Kako piše „Ami de la Réligion“ dogovorilo se je pariško duhovničtvo, a njemu na čelu stožernik i nadbiskup, te odpremi na papu poklonicu. Isti list javlja, da je bilo odlučeno 24. Rujna u 12 urah u crkvi sv. Tome Akvina služiti zadušnice za paloga generala papina, markeza Pimodana, i sve s njim kod Castel Fidarda pale junake. Pokojnik življaše u župi sv. Tome.

Knjiżtvo.

Православне или коя црква правно учи, источна или западна? Роду српскомъ посветио Јоаннъ Чокрлянъ, бивши Богосл. далмат. професоръ, парохъ итд. 1858 год. написао, год. пакъ 1860. на светъ издао. У Бечу 1860. Str. XII, 353. Ciena 1 for.

Od negda bijaše navada, a sada je malo ne obćenita, u izobraženih ljudih opravdati znanstveno svoj prelaz u katoličku crkvu iz koje mu drago ine vjerozakonske obćine. Takav korak pored milosti Božje ima se navadno pripisati dugotrajnomu sobstvenomu mozganju; pa budmo pravedni — nije tako lasan, kako bismo u prvi mah mislili. Tude valja svladati okoriele od djetinstva predsude, pogaziti vlastitu korist, razriešiti najmilije saveze, riečju: treba imati jak duh, koj se umie popeti nad lažju, obsjenom i samoljubjem.

Naš jugoslavenski narod, nepominjajuć sliednikov izlama, razciepljen je žalibože po zakonu na dvoje. Taj razdvoj prieči ga ne samo u vjekovitoj (što je glavno), nego i u vremenitoj (što se nesmie s oka pustiti) sreći. Taj dualizam opazuje se u njegovoj prošlosti, a muti mu budućnost. O njem i njegovih posljedicah dao bi se napisati „lamentabile carmen“; i to drugčiji, nego-li ga M. Rogerius XIII. vieka napisà!

Ali led se razbio. Ima ljudih, koji misle, gdje je pravo, gdje-li krivo. Ima jih, koji su pripravni istinu sliediti. Ima jih, koji bi rado ranu vidati.

Pisac gore navedenoga djela, bivši sljedbenik iztočne, odciepljene crkve, imaše priliku već kano učitelj bogoslovja pobližje zaviriti u razlike dogmatične i organistične obijuh crkav. On uvidiv, da se iztočna crkva odciepi od jedinstva Krstove crkve, okrenuv joj ledja povrati se u crkvu sazidanu na temelju apoštolskom.

Ali s tim nebijaše zadovoljan. On svoje osvjedočenje naumi priobćiti svemu srbskomu rodu, koga grčka lukavština u svoj ponor zavedè. On doduše uvidja, da će njegova knjiga kod mnogih ostati glas vapijućega u pustinji; ali „unuci i praunuci oni Srbalja — tako se tješi — koi me sada osudili budu, blagosivljaće trud moj, koj za moralno i materialno blago vaše prilažem.“ Mi mu želimo, da ta knjiga, koja u prvoj časti (7—195) razpravlja historički odnošaj obijuh crkav, a u drugoj (195—331) dogmatične različnosti, kod sunarodnikov urodi dobrim plodom! Ф. P.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 44. U ČETVRTAK 1. STUDENOGA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Četiri nadpisa latinska na džamiji u Baru, s njekimi povjestnimi crtami.

Priobćio Dr. *Fr. R.*

Grad Bar u sadašnjoj Arbanaskoj leži u trokutu med jadranskim morem, riekom Bojanom (u starih Barbana) i skadarskim blatom (jezerom) na crnogorskoj i austrijskoj granici naprama napuljskomu Bari-u, odkle mu ime Antibarium, Antivari.

Najstariji grčki zemljopisac onieh stran Skylax Kariandran (okolo g. 360 prije Krsta) u taj prediel, med Budvom (*Βουδόα*) i dračom (*Επίδαμνον*) stavlja ilirske Enchelee (*Εγχελεῖ*) [1]), gdje jih još Pomponij Mela četiri stoljetja kašnje spominje. [2])

Krajina, u kojoj leži Bar, bijaše dio staroga predrimskoga, nezavisnoga Ilirika, med riekom Neretvom (Narona) i Dračem, koj izza trih krvavih ratov (od g. 229—167 prije Kr.) postadè rimskom pokrajinom, te gornja mu čest, t. j. do rieke Drima (Drilon), bijaše priklopljena docnije pobiedjenoj Dalmaciji. Od to doba Ilirik i Dalmacija imaju u Rimljanov isto političko znamenovanje.

Ova čest izza Konstantina Vel. bijaše posebna „provincia prævalitana“ s glavnim gradom Skadrom, njekadašnjom stolicom nesretnoga Gencia. Pa u nastavšem metežu borahu se za nju, kano i za Dalmaciju Rimljani, Gothi i Obri. Ali napokon izza raznih naval počem od VI. vieka postadè svojinom naroda slovjenskoga.

U X. vieku Antivari, Leš i Olgun (Dolcigno) s Dračem bijahu glavni gradovi (*τὰ καστέλλια*) byzantinske pokrajine (thema) dračke. Njoj na sjeveru ležala je županija dukljanska [3]), jedna od pet srbskih županij, pod vrhovnom glavom desničkoga velikoga župana.

Od ono doba Bar leži na medji našega i arbanaskoga naroda, tè se bore za gospodstvo nad onimi predjeli ova oba življa. Po svjedočanstvu hrvatskih ljetopiscev [1]) naš narod zvaše onaj predjel Crvenom Hrvatskom, a njegovo žiteljstvo Hrvatî, prem prije i poslie s veće strane spadaše na srbsku državu.

Ovu u drugoj polovini X. stoljetja snadjè veliki metež, koj se tek u XII. vieku utaložì. Poslie smrti Česlava, velikoga župana srbskoga, koj g. 934. srbsku državu byzantinskom pomoćju uzkrisì, [2]) opet se razriešì onaj slabi savez, koj srbske župane s velikim županom skapčaše. „Post hæc — ovako nam opisuje žalostno stanje svoje domovine pop Dukljanin [3]), kojim se smiemo pouzdanije služiti od dobe, gdje nas byzantinski ljetopisci u tami puštaju — remansit terra sine rege (glave) et bani (župani) cœperunt dominari terram suam, unusquisque super provincias et regiones.“

Iz ove političke smjese pomolì se koncem X. vieka gore imenovana župa dukljanska ili zetska, u kojoj susriedì se sav politički i javni život srbski one dobe. U njoj pojavì se nova porodica velikih županov srbskih, pokorivših si župane travunjskoga, zahumskoga i podgorskoga t. j. zemlju med Nevesinjem i Gačkim, gorom Komom i gradovi Kotorom, Budvom i Barom, u sadanjoj Hercegovini, južnoj Dalmaciji i sjevernoj Arbanaskoj.

Ova srbska Tetrarchia, kako pop Dukljanin zove rečene županije pod jednom vrhovnom glavom, malo kašnje zapletè se u rat grčko-bugarski, Po smrti najme groznoga grčkoga cara Ivana Tzimisca († g. 976, 10. Siečnja) ustadè narod

[1]) Geogr. vet. min. ed. Hudson. Oxoniæ 1698, vol. I, p. 9.
[2]) De situ Orbis lib. II, c. 3.
[3]) Const. Porphyr. de adm. imp. C. XXXV.

[1]) Sr. Viek i djelovanje sv. Cyrilla i Methoda str. 286.
[2]) Const. Porph. de adm. imp. c. XXXII.
[3]) Regn. Slavon. p. 291. ed. Lucii de a. 1666 Amstelodami.

Digitized by Google

bugarski, da strese grčki jaram od svoje domovine. Ovaj narodni ustanak pod čelovodjom Šišmanom i njegovimi četirimi sinovi: Davidom, Mojsijom, Aaronom i Samuelom, od sjevernoga pogorja balkanskoga u tinji čas razširi se do Macedonije, Arbanaske i Thessalije. Ratoborni ali okrutni Samuel na krvi svoga rodbinstva i na tjelesih svojih neprijateljev proglasiv se bugarskim carem prenesè si stolicu najprije u Prespu, zatim u starodavni Ochrid (901). Na taj način bilo naroda bugarskoga počè tući kod mora. Malo kašnje osvojì Drač s cielom pokrajinom, tè mu god. 996. stavì zapovjednikom Achota, ljubovnika svoje kćeri [1]). Ali Drač god. 1005. Grkom opet u ruke padè, pà isti Samuel nemogaše odoliti grčkoj sili, niti preživjeti crnoga glasa, da car Vasilij potukav mu vojsku uhvatì 15,000 Bugarov i osliepì nemilosrdno (1014) [2]). Bugarska bijaše po drugi put byzantinskom pokrajinom; car Vasilij unidjè (1018) svetčano u Ochrid; prejdè u Prespu i Devol; Eustatha naimenovà dračkim zapovjednikom.

Car Vasilij pobjedivši Bugare prevalì u Zetu. Ovdje tada vladaše Ivan Vladimir, sin Petrislava, a zet cara Samuela. Ali mu bijaše loša sreća; „ovdje bo — kako piše životopisac zetskoga velikoga župana — prevarì se silni grčki car Vasilij Porphyrogeneta; jer ga obkolì i jakost i vojska Vladimirova i njegovo pouzdanje u Boga, i tegoba gor i nepronicljivost podoblačnih vrhuncev (*χερανιῶν χορυφῶν*).“ Kako se iz svega vidi, vojska grčka imala uzmicati i pred tegobami, na koje naidjè u gorah i klancih brdovite Zete, i pred mišicami junačkih Zetanov, predjev današnjih Crnogorcev.

Veliki župan Ivan Vladimir sa svojim svakom Gabrielom, Samuelovim nasljednikom za kratko vrieme, postadè žrtvom (1016) ubojice Ivana Vladislava, Gabrielova sinovca. Po domaćem predavanju [3]) on bijaše samo orudje cara Vasilija, koj krvju Samuelova roda htjedè zapečatiti poraz bugarskoga naroda. Vladislav osvoji doduše Srbiju i posjedè bugarski priestol; ali malo kašnje zarativ se s Grci kod Drača poginù (1018); na što mu se zarobljena domovina zavì u crno. Narod srbski Vladimira štuje za mučenika.

Narod slovjenski, golubji taj narod, često u povjesti dokazà, da nije odlučen na robovanje. Piest jačega dugo podnaša; ali napokon sve svoje sabere i divnom snagom ugnječitelja s vrata si strese. Tako i srbski i bugarski narod XI. vieka svoju ljubav za slobodom u dugotrajnoj borbi s grčkom vladom svietu pokazà. Viteški Doljan (1025—41) u Bugarskoj, junački Stjepan Bojislav (1040) u Srbiji vodjahu svoj narod u borbu i pobjedu, koju mu napokon stekoše Petar (1073—75) i Konstantin Bodin i Vlkan, župan raški (1089—1105).

Nù umiriti, učvrstiti i ustrojiti Srbiju podjè za rukom tek Stjepanu Nemanji. Ovaj rodi se g. 1114. u Zeti na Ribnici, sada u Crnoj gori nad Podgoricom blizu stare Duklje, bivšim roditeljem u prognanstvu. Otac mu bijaše Tjehomil ili Tieša, sin Bele Uroša, velikoga župana raškoga. Postavši raškim velikim županom (1159) iztrgnù Grkom iz vlasti stare zemlje srbske. Imenito po svjedočanstvu njegova vlastitoga sina i nasljednika Stjepana Prvovjenčanoga (1195—1228) „priloži k zemlji otečestva svoego oblas Nyševskuju (Niš) do konca, Lypljan že i Moravu i glagoljemy Vrani, Prizrensku že oblast (*θεμα*=regio) i Pologa oba do konca. . . Dioklitiju že i Dalmaciju, otečestvo i roždenie svoje, istovuju djedinu svoju nasilenu bivšu ot roda grečeskago i sazidani gradi u nej ot ruk ih . . . imže imena sij sut: Dan grad, Sardonikii grad, Drivost, Rosaf grad rekomyj Skadar, grad Svač, grad Lacin, grad slavny Bar; Kotor že ostavì utvrdiv ji i vznes dvor v njem.“ [1])

Tim načinom pod Stjepanom Nemanjom grad Bar bijaše postojano odtrgnut iz ruk grčkih i oblasti dračke, tè pridružen srbskoj zemlji.

U Baru bijaše u ono doba stolica nadbiskupska. Prvi, rekli bismo, diplomatični spomen o njoj biva u pečatnici [2]) pape Aleksandra II. dne 18. Ožujka g. 1067. na Petra barskoga nadbiskupa, komu isti papa potvrdjuje metropolitsku vlast na biskupije Kotorsku, Palačku (Palachiensis?), Svačku, Skadarsku, Drivastsku, Pulatsku, Srbsku, Bosansku i Trebinjsku. Povod ovoj pečatnici dadè razpra od davna trajuća med barskimi i dubrovačkimi vladikami. Ovi najme prisvajahu si právo metropolitsko na biskupije u području srbskih pomorskih žup, imenito u Tribuniji, Zahumju i Duklji ili Zeti. A reć bi, da jim rimska stolica s početka neporicaše toga práva. Ako je naime istinita pečatnica [3]) pape Benedikta VIII. od 27. Rujna 1023, kojom se Vitalu nadbiskupu dubrovačkomu dozvoljuje doživotna poraba metropolitskoga plašta pod misom: to bi u ono doba i prije (veli se „more Antecessorum tuorum“) dubrovački nadbiskupi imali bili metropolitsko právo na Zahumje („regnum Lachomii“), Srbiju („et Sorbulii“), Tribuniju, grad Kotor, Bar i Olgun („Ulcinii“), i to právo rimskom stolicom jim priznato.

[1]) Cedren. ed. Bonn. p. 451.
[2]) Id. ib. p. 457. Zonar. et Bonn. XVII, 9.
[3]) Presb. Diocl. Op. cit. p. 295.

[1]) ЖИТИЕ И ЖИЗНЬ СВ. СУМЕОНА. Ed. P. Šafařik. Pragae 1851. p. 8.
[2]) Farlati VII, 18—19. Farlati ju zlo i pogriesno stavlja u g. 1062.
[3]) Id. VI. p. 42. 43.

Digitized by Google

Papa Aleksandro II. prijaše barskomu vladici; ali dubrovački nemirovaše; pà već god. 1102. papa Paskval II. posebnom pečatnicom podčini Dominiku, dubrovačkomu nadbiskupu, župe Zahumsku, Srbsku i Trebinjsku [1]; a pape Kalikst II., Inocentij II., Anastij IV. i Klemente III. u XII. vieku istu povlast potvrdiše posebnimi listinami [2].

Poslie Petra (1067) kroz čitavih sto godin nenalazimo u Baru vladike. Ili ga u političkih metežih, više narisanih, sbilja nebijaše; ili spadè pod dubrovačku metropoliju. Posljednje čini mi se vjerovatnije; jer u navedenih papinskih listinah navadja se i barska crkva.

Nù okô god. 1178. uzkrsnù opet metropolija barska priznavajuća primat Spljetski [3], i opirajuća se o njegovu ugledu i zaštiti. Ona je bezdvojbeno prisvajala si metropolitsko právo na katoličke crkve u Srbskoj, Stjepanom Nemanjom tada razširenoj državi. Ova sa svoje strane podupiraše težnje barskih vladik, želeća imati u svom području vrhovnu crkvenu vlast. S toga Vlkan, drugi sin Stjepana Nemanje, župan dukljanski, od pape Inocenca III. med ostalimi stvari moljaše i metropolitski plašt za nadbiskupa barskoga. Papa kroz svoje poslanike Ivana i Šimuna sbilja pošaljè „venerabili fratri Diocliensi Archiepiscopo pallium, plenitudinem scilicet pontificalis officii.“ Ali jedva poslanici uputiše se, papa dočuv, da „barska crkva broji se med podčinjenimi dubrovačkoj metropoliji“ posebnim pismom naložì jim, da nebi barskomu biskupu plašt dali, „nisi constiterit ejus prædecessores fuisse palliis decoratos, et dignitatem metropoliticam habuisse.“ Za razlog pako navadja: „quia non est nostræ intentionis statum ecclesiarum evertere.“ Poslanici pronašavši, da barskim biskupom ide metropolitska vlast, izručiše god. 1199. na saboru biskupu Ivanu metropolitski plašt. Na tom se papi zahvali i novi metropolita i župan Vlkan [4].

Od te dobe barski biskupi uživahu mirnije metropolitska prava na biskupije pobrojene u pečatnici pape Aleksandra II; prem s vremenom za ovu ili onu nastadè pravda. Na temelju iste pečatnice barski metropolite smatrahu se za prvostolnike ili primate srbske. U njoj bo čita se „crux etiam ante te, sicut ante prædecessores tuos per Dalmatiam (dolnjoj) atque Slavoniam ubique geratur.“

Sva ova práva barski metropolite izvadjahu iz nasljedstva. Oni bo držahu se za nasljednike metropolit dukljanskih, kojim izza god. 925. u poviesti neima stalnoga traga.

(Konac će sliediti.)

[1]) Kukuljević: Putovanje u Italiju. Arkiv. IV, 326.
[2]) Farlati VI, 60–62. 65. 82.
[3]) Cf. Lucii de regn. Dalm. et Croat. lib. II. c. 14. Sr. Viek i djelovanje itd. str. 283.
[4]) Dotične listine vidi u Regestih Innocent. III. ed. Migne. tom. I. lib. I. ep. 526—28. lib. II. ep. 176—78. pag. 480—82. 725—29.

Ogled po svietu.

(Dalje.)

Kako s jedne strane nemilice haraše protestantizam po mladjahnom, valjda u tudjinstvu kužnim dahom zadahnutom, Gjurgju Zrinjskom, tako s druge najde silna pristašu u baronu Ivanu Ungnadu. Ovaj kao bogat vlastelin hrvatski, štajerski, kranjski i koruški, zapovjednik krajine slovenske i hrvatske, veliki župan varašdinski, uz to budući u velikoj milosti caru Maksimilianu I., zada katoličkoj vjeri tri sta jadah. Što god na našem jugu bijaše novotarah, svim bijaše on zaklon i štit; a budući opet Lutherovu nauku naglim razprostiralom knjige i drugi spisi, pobrinu se Ungnad, da i njih i u njihovu jeziku pribavi južnim Slavjanom. Prvi mu ljubimac bijaše Primo Trubar, rodjen u njekom selu blizo Ljubljane. Po milosti tršćanskoga biskupa Petra Bonhoma dotjera on do kanonika u Ljubljani; nu bivši od mlada vjetrogonja, nije čudo, što i on prionu uz razuzdanu slobodu uma i volje, te primi novi nauk. Kao lutherovac dojde na glas, a i bio je bogat na Božjih darovih, te bi ga sve grnulo slušat; pa s vremenom zapremi bolničku crkvu, da ga ni sam biskup nemogaše maknuti s mjesta; tako ga branijahu gospoda. Protjeran ipak kašnje, bude propovjednik u Trstu, gdje mu god. 1546. umre dobročinac Bonhomo, a na njegovo mjesto dojde iz Ljubljane biskup Vrban Tekstor, te moga Trubara i odanle protjera. Pobjegne u Njemačku, a odande se u brzo po zagovoru i prošnji vlastele a na dozvolu carevu vrati u domovinu, samo mu bude zabranjeno propoviedati. Nu g. 1548. pobježe opet u Njemačku, i ondje ga namjeste za propovjednika. Propoviedajuć još u svojoj domovini nanudila bi mu se želja: da se Bog smiluje ubogomu puku, te se i njemu budu pisale knjige, kano drugim narodom, da bi se prevelo na slovenski jezik sv. pismo i tiskalo. Za jezik hrvatski, koj mu se tako srodan vidje njegovu rodnomu, bijahu jur dvojaka pismena, glagolska i cirilska, pa tako dojde na misao, zašto da se nebi moglo i slovenski pisati latinskimi i njemačkimi slovi? Prvo mu indi bijaše pokušati to, te god. 1550. sastavi katekizam i bukvar, jedan latinskim, drugi njemačkim pismom, i naštampa jih u Tubingi 1550—1555. Kašnje mu sbog tiskarskoga troška zape posao; ali eto, lati se prevoda biblije Petar Vergerio, njekad biskup u Kopru (Kapodistriji). Ne-

Digitized by Google

dorastav ipak sam tomu, uzpisà Trubaru, da-li bi se on mogao staviti na to: da prevede bibliju na slovenski i hrvatski jezik, a sam da bi ga pomagao tielom i dušom, jer mu je obećana pomoć od gospode. Trubar, kako sam piše, odgovori mu, da nemože; jer nezna grčki ni židovski; a slovenski jezik, osim što je granata razrečja, da je ubog na riečih; hrvatski pako da razumie za silu, ali da neumie ni govoriti ni pisati. Nego reče, da su mu dva svećenika iz doljne Kranjske i Štajerske, vješta latinskomu i njemačkomu jeziku, a dva Hrvata, znajuća dobro dalmatinski i bosanski govoriti, a pisati cirilski i hrvatski (glagolski), da bi se prihvatio djela. Poruče dakle u Slovensku svojim prijateljem; ali ovi jim nemogoše naći za to van dva prikladna: jednoga Hrvata iz Dalmacije, vješta latinskomu i talijanskomu jeziku, i jednoga Slovenca. Hrvat donese sa sobom jur gotov prevod hrvatski po Vulgati, što je Vergeria i Trubara vrlo obveselilo; ali jim Hrvat reče: da se on nije nakanio mutiti, već jim samo došao kazat: neka se nemuče sbog hrvatskoga prevoda; jer da on ima i prevod gotov, i tiskarnu, i poštene ljude, koji će platiti, pa se brzo vrati nazad. Trubar je radio, a Vergerio se skrbio za novce, tjerao dalje posao, te se god. 1560. dovrši tiskanje s poslanicom na Galatjane. Iste godine natiska Trubar popis štampanih slovenskih knjigah, i osnovu: što bi se sve dvojim pismom, glagolskim i cirilskim imalo tiskati. Probaviv kašnje njeko vrieme u Kranjskoj kao propovjednik, vrati se u Njemačku, i dovede sobom dva popa uskoka: Popovića Srbina, i Maleševca Bošnjaka. On, ta dva popa, dva glasnika, jedan dječak, koga naumi učiti tiskariju, četiri konja i jedno magare, noseće knjige i mlado Ture, krenuše iz Ljubljane, te dojdu preko Tirola za dvadeset danah u Urah. Ondje jih primi liepo baron Ungnad, koj se preseli iz domovine, nehoteći se na onu znanu zapovjed Ferdinanda II. okaniti novotarije; a odanle se vrate za dvadeset tjedanah. Od velike pomoći bijaše i Juraj Juričić, i on prevede poslanice Pavlove; a Leonardo Merčerić, Dalmatinac, koj je njeko vrieme učio na sveučilištu u Tubingi, prevede proroka Izaiju, te dobije 3 for. nagrade. Kranjske knjige tiskahu se latinskimi slovi, a Ungnad videći, da se za ono doba bez glagolice i cirilice po Hrvatskoj, Istriji i Dalmaciji neće ništa opraviti, dade god. 1560. na svoj trošak, a trudom Stjepana Konzula Istrijanina, koj se protjeran iz domovine potucaše po Njemačkoj, dogotoviti glagolska pismena u Regensburgu, a kašnje jih prenieti u Nürnberg. Sljedeće godine svrše se pomoćju Antuna Aleksandrovića, Dalmatina, i rečenoga Stjepana Konzula kod Ungnada u Urahu cirilska pismena. Tako silan posao trebao je i troška; ali se Ungnad žrtvovao, te što sam nepremože, to posla svoga čovjeka na sve protestantske dvorove, neka se smiluju. Najviše darovaše u to kralj Maksimilian, vojvoda virtemberžki Krsto i haski knez Filip. Tako izidu od god. 1560—1564. u Tubingi i Nürnbergu mnoge slovenske i hrvatske knjige. (Vidi Dobrowskoga Slavin od st. 191—211; Arkiv za jugoslav. povjest. knj. I. str. 142). — Knjigah množina i plaćeno sve do pare, a neima, tko da kupuje. Ali nesmete to Ungnada i prevodioce, samo da razprostru prskavice iz ugrijane Lutherove glave; pače se još pobrinuše i za Talijane, te naumiše i njim prevesti knjigah. Nu minu jih volja. Mjeseca Rujna 1564. ode Ungnad u Česku sestri u pohode, i tu umre, preporučiv u oporuci gospoji djelo i težake. Zatrgnu se tiskarna, zape djelo, a prevodioci se raztrčaše. Knjige, koje po Njemačkoj ležahu na gomile, poslaše u hrvatske krajeve, da se razdiele; nu sila njih bude uhvatjena i spaljena u Bečkom Novom Mjestu, a ostatak što u Gradcu, što u Kranjskoj. Pisci, koji se za ono kobno doba proslaviše oko naše narodne knjige, jesu: Primo Trubar, Stjepan Konzul i Antun Dalmatin, Petar Vergerio Istrijanin, Jure Juričić Dalmatin, Mate Popović Srbin, Ivan Maleševac Bošnjak, Leonardo Merčerić Dalmatin.

Rado bih saznao, kakove ovi ljudi bijahu ćudi, kakova-li života? Za sada bora mi neznam pravo; jer pri ruci imam samo Dobrowskoga „Slavina," a malo je ono, što on o njih piše. To znamo, da nijedan od njih neznadijaše ni da bi koj izvorni jezik sv. pisma, a Trubar došav u Ljubljanu dade čitati hrvatski prevod Antuna Dalmatina i Stjepana Istrijanina, pa se nije dopao, pače je Trubar imao volju zaustaviti posao, i bio bi, da nebude Ungnada. Kad se opet smislim, da su uz Lutherov nauk prianjali svećenici slabe gradje, ma bili drugčije i učeni, sudim, da ni ovi nisu bili životom uzor krieposti. U zao čas zapisa krčmarica Popoviću račun, te na jednom svratištu veli se: Dugi pop izpi u dva dana 20 okah vina; a na drugom mjestu: dugi pop za lahku noć 11 okah piva (Dobr. Slavin 204). Ima ljudih, koji drže, da ti ljudi bijahu sami veleumi, vitezi, dà zviezde na hrvatskom nebu; ali je njim, prem katolikom, Lutherova reforma kršćanske crkve velika misao, pristaše njegovi od našega naroda veliki muževi, griesi lutherovca Gjurgja Zrinjskoga namišljeni, a Adama Zrinjskoga, sina Nikolina, ubi kod Slankamena mito varašdinskih ježuvitah, da tobož dobiju od njegove matere 40,000 for. što jim obeća, ako umre bez odvjetka. Sudim, da takove ljude odviše zanosi vruća krv i srdce, koje im plamti za narod i njegovu sreću. I sama

Digitized by Google

mene veseli čuti, kako je koj našinac u ono davno doba koga pobio ili što napisao; ali valja mu paziti na jezgru i cienu djela, i na smier. I samu meni uztitra od veselja narodna ćut primiv u ruke našku knjigu od g. 1562. tiskanu u sried grada Tubinge, gdje bi se i sad našao tko taj, da nas drži za pasoglavce; ali razloživ svaki razlog na svoje mjesto, ogorča mi se veselje. Pa da i smetnem s pameti, da sam katolik, te se smatram jedino kano Hrvat, cienio bih onim ljudem trud; ali jim nipošto nebih dizao do zviezdah knjige samo zato, što su napisane u kakvom takvom narodnom jeziku. Što više, ja bih se kano čovjek Hrvat, koj već duže vremena zaviriva u knjige, i koj je već i čitao i čuo pripoviedati, i sam mislio, što nam treba, i kako bismo se ga dočepali, ljutio na one ljude; jer narodni naš jezik nametnuše na se kano ovčiju kožu, da se uvuku u naš narod, te mu krivim naukom zadahnu dušu, otrovom otruju srdce, t. j. sruše bedem, koj nas Hrvate i svu Europu branijaše od Turakah. Ova tobožnja ljubav za narod, narodni jezik i sreću praska osobito u njemačkom predgovoru Jure Dalmatina, valjda Juričića, slovenskomu prevodu sv. pisma. Virtemberg g. 1584. On opisav veliku sreću židovskoga naroda, što mu se Bog objavi u njegovu jeziku — narodnom, navraća na to 147. pjesan Davidovu; a pošto opisa židovski pad i nesreću radi nezahvale, kori Grke i Latine radi nezahvale, te jih osudjuje na propast s istoga uzroka kano i židove. Kakovih grozovitih spačkah, veli on, nebijaše u grčkoj i latinskoj crkvi? nu Bog posla nadahnuta Dra. Martina Luthera, da spasi puk, prevede bibliju i oslobodi narode, da nemoraju onako robski pisati latinski. Jest, jest, Jure, pokojna ti duša, ali nedao Bog u Lutherovu raju, blago onomu narodu, koj u svom jeziku ima valjan prevod sv. pisma i sve knjige, koje mu trebaju za duševnu hranu; ali tko bi u ono burno doba prije Luthera bio na to i dospio? Toga svega nisu imali ni mnogi drugi narodi, a kamo-li bi naš. Bog se objavi u novom zakonu svim narodom, i to svakomu narodnim jezikom; jer znamo, da su apoštoli namah prvi dan propoviedali u različitih jezicih, da i njihovi nasljednici tako propoviedaju i dan danas. Kamo god doprieše Božji viestnici, može svaki narod reći, da mu se je Bog objavio narodnim jezikom. Što pako narodi nisu imali toliko knjigah u svom jeziku, koliko jih imadu sada, i što je vladao latinski jezik, tomu valja uzrok tražiti u okolnostih onoga vremena.

(Dalje će slieditі.)

Odziv.

U 14. broju „Pozora“ čitasmo na čelu članak, u kojem se jedrimi i toplimi riečmi spominju izvrstna svojstva, kojimi se odlikuje, i mnogobrojne zasluge, što ih ne samo u drevnoj prošlosti steče jedan od glavnih naših staležah, kojega smo mi kotrizi, nego što ih on još danas stiče to za vjeru, to za dom.

Mi si smatramo za dužnost, na ovoj izjavi prijateljskih čuvstvah tim većma svoju zahvalnost izraziti, čim nam više okolnosti sadanjega vremena preporučaju medjusobnu slogu i ljubav za sve dobro, sveto, zakonito. Dao samo Bog, da osvjedočenje i na njem osnovana prijateljska odnošenja, štono se u ovoj pohvalnici pjesmi zrcale, ostanu stalna i neuzkolebiva, te naš g. prijatelj dopisnik, i odnosno tumač njegovih čuvstvah „Pozor“ ni u drugih sgodah u druge nezagude gusle.

Pošto smo ovim izpunili jednu stran svoje dužnosti, nemožemo propustiti, da nebismo i drugu.

Pod konac rečenoga članka naišli smo na rieči, koje nam se neugodno kosnuše srdca. One glase: *„Oro bezpristrano priznanje dužni smo bili našemu svećenstvu osobito danas, kadno se pojavljuju ljudi, koji i po novinah pišu, da našemu svećenstvu treba tudje pomoći, da zadovolji svojoj velikoj zadaći.“*

Nedvojbeno je, da je naš g. prijatelj ovo pišuć imao pred očima ljude i zavod, o kojih bijaše rieč u 190. i 208. broju ljetošnjih „Narodnih Novinah“ — Isusovce i plemićko zagrebačko odhranilište.

Nekažemo, da je ona opazka pridana u zlobnoj kakovoj nakani, dapače radostno vidimo u njoj hvale vriednu bojazan i skrb za našu čast. No budući da ovoj neprieti nikakova pogibelj, a osim toga se onom opazkom možda i nehotice vriedja istina i pravda, a i krivo biede sami naši ljudi, za kojih čast gorljivo revnuje naš g. prijatelj, to nam se neda na ino, nego da ovo očitovanje ne toliko suzbijemo, koliko izpravimo.

U ovoj pako izpravi služit ćemo se takodjer navodi iz istih onih članakah, koji su našega g. prijatelja zabrinuli.

U drugom onom članku „Narodnih Novinah“ naime br. 208. čitasmo od rieči do rieči: *„Služila je ordinariatu k ovomu koraku* (da se redovnici družbe Isusove ovamo pozovu) *i ta žalostna okolnost moćnom ponukom, što je sa slaba priraštaja nove omladine nestašica diecezanskoga duhovničtva tolika, da je sad do 150 kapelanskih miestah moralo nepopunjeno ostati, dapače više kotarah ima bez ijednoga duhovnoga pomoćnika. S toga će svatko uvidjeti, da ordinariat nemože mirnom savjesti i on malašan broj mladih svećenikah, koji mu još preostaju, duhovnomu pastirstvu uztegnuti, te ih odrediti na odgojivanje mladeži, što je i onako za svjetovnoga duhovnika samo drugotna svrha. Tko bi to hotio tajiti, taj nebi promotrio biskupskih dužnostih, nitt bi znao, što su vruće prošnje vriednih, u vino-*

Digitized by Google

gradu Gospodnjem iznemoglih starinah, koji tako često i prešno mole pomoć sebi i svojemu stadu, štono je željno hljeba, a neima tko da mu ga dade. Kakovim srdcem može biskup ovakove molbe odbijati, te pravovjerni svoj puk i njegove duhovne predstojnike samo boljom budućnosti tješiti?“ (Molimo učtivo, da se ova data pozorno pregledaju i vagnu. Tko bi u ostalom o njihovoj istinitosti dvojio, ugledaj u diecezanski šematizam.)

Već jedino iz ovoga izvolit će se naš g. prijatelj uvjeriti, da nam sbilja treba pomoći, i to krvavo, da zadovoljimo svojoj velikoj zadaći, — ne toliko nam, koliko našim vjernim, koje i on kao svoje suplemenike jamačno ljubi. Oni naime, premda još nisu svi ni knjige učili, nisu — s ponosom kažemo — još tako glupi, kako ih njeki neprestano biede; oni još za sada vrlo dobro znadu najvažnija pitanja iz visoke filosofije, što ih neumiju mnogi, koji su visoke škole proučili. Oni znadu prauzrok svih stvarih, što ih god igdje obsiže ogromni sviet; znadu, da je taj prauzrok biće osobno, čisti, neizmjerno savršeni duh, koji neima drugoga uzroka ni svrhe svoga bivstvovanja, no sama sebe, a od koga je sve drugo, što jest; oni poznadu vrlo dobro svoje odnošenje i na ovom utemeljene dužnosti prama ovom biću, kao neograničenom gospodaru njihova života i smrti; oni su nepobitno osvjedočeni, da je medju njimi i niemom živinom ogromna razluka; oni vrlo dobro poznadu svoju uzvišenu svrhu, koju nestežu u tiesne granice zemaljskoga života, niti ju smatraju u sićenju putenih požudah; poznavaju takodjer vrlo dobro zakon moralni, te ga neshvaćaju drugčije, nego kao objavljenu si preko uma i savjesti volju Božju; oni su uvjereni, da ovaj zakon mogu ravno kršiti — buduć im stvorac dao slobodnu volju, nehoteći, da mu gvozdenom šibikom prisiljeni kao robovi okrutniku služe, već kao slobodna djeca blagu otcu na zlatnoj uzdi sinovskoga posluha — no sasvim tim ni najmanje nedvoje, da nije svejedno, ovomu se zakonu pokoravati ili ne; — oni tvrdo vjeruju, da će jednom osvanuti plaćni danak, gdje će držatelji zakona primiti zasluženu nagradu, a kršitelji zasluženu kazan. Ali su isto tako tvrdo uvjereni, da čovjek, kakav je sada, nemože sam svojom snagom ovršiti niti onih svih dužnostih, koje se osnivaju na naravnih njegovih odnošenjih prama Bogu i bližnjemu, te koje mu nalaže sam um, a kamo-li onih višjega reda, što počivaju na vrhunaravnom njegovom položaju, na koji ga podiže kršćanstvo: — sve same takove istine, na kojih se osniva sve čovječje znanje, mudrost, prosvjeta, civilizacija! dašto ne kriva, no prava. Pa uprav zato, jer su te istine i dužnosti naši vjerni dosele vrlo dobro poznavali, a ujedno si bili sviestni, da njim jedinom svojom naravnom snagom nemogu podpuno zadovoljiti, a u njihovom ovršivanju su ipak smatrali svoje dostojanstvo i temelj svoje ne samo vremenite, no i vječne sreće: to su oni navikli brižno tražiti vrhunaravnu pomoć ondje, gdje ju dieli Bog svim, koji su skrušena i ponizna srdca — u svojoj crkvi i u otvorenih u njoj sedmerih vrutcih (svetotajstvih), iz kojih vrutakah grabe i slabim Adamovim potomkom bezplatno diele živu vodu nebeskih milostih crkvini sluge — svećenici.

Veseli naši vjerni, a i mi s njimi, dok nas je bilo toliko, da smo mogli u punoj mjeri zadovoljivati vrućim njihovim željam! No sad, kadno nas krivda vremena jako preriedila, te nam s toga moraju vjerni stradati na hljebu nebeskoga nauka, službi Božjoj, duhovnoj utjehi i okrepi, udarili oni u tugu, koju tugu nemožemo da nebismo i mi s njimi dielili, a osobito treba, da ju dieli vrhovni njihov i naš pastir, koga postavi Duh sveti, da ravna crkvu Božju.

Tko bi od nas i vas želio, da bi našemu rodu ma iz daleka samo zaprietila pogibelj, da bi se, oskudievajuć na prerečenom duhovnom živežu, vraćao u onu tamnu i sirovu dobu, u kojoj su malo ne pred 13 vjekovah boravili njegovi pradjedovi, prije naime, nego-li sinu nad njimi luč kršćanske istine, i zasja častni znak križa? — Mi pouzdano kažemo; nitko, nitko, a najmanje naš g. prijatelj i štovano uredničtvo našega narodnoga glasnika, kojeno nam je opetovano javilo, da si je za poglavitu zadaću stavilo: sve narodne potrebe i želje pomno braniti, podupirati. Od njih dapače tvrdo očekujemo, da će i ovu nuždu svojih suplemenikah dostojno uvažiti, svoje osvjedočenje u ovom obziru izpraviti, te sad i sami priznati, *da sbilja toli nam koli našemu rodu treba u prerečenom smislu nuždno pomoći.*

Nadamo se pako tomu tim sjegurnije, što se ovdje neradi o nikakovoj *tudjoj* pomoći, i to niti glede onoga, koji bi tu pomoć izhodio, niti glede onih, koji bi ju pružili, niti onih, kojim, a niti glede načina ni mjesta, kako i gdje bi ju pružili; budući to sve pravo pravcato naše.

Da i u tom pogledu dokinemo svaku i sliednju sumnju i bojazan našega g. prijatelja, — predpolažuć, da mu je znano, tko se je za tu pomoć postarao — navodimo opet rieči iz prvoga od rečenih dvajuh članakah „Narodnih Novinah,“ u kojem se razlažu goleme i mnogobrojne koristi, koje bi imale poteći u obće iz zavoda jezuvitskoga za naš rod, a imenito s obzirom na misije *). Kaže se ondje: „Ako su već talijanski poslanici, koji su težkim trudom naučili naški, tako blagonosno kod nas djelovali, čemu se istom možemo nadati, ako budu misije držali ljudi, koji su *niknuv na našem zemljištu na-*

*) Mimogred i u kratko ovdje opažamo, da bi najpoglavitije od tih koristih u tom sastojale, što bi zagrebačko plemićko odhranilište bilo obskrbljeno ljudmi, u odgojivanju mladeži upravo majstori; što bi navieštanje rieči Božje kao i redovito ovršivanje službe Božje u crkvi svete Katarine bilo i za kasnije doba osjegurano, isto tako pučke misije, za koje bi se naši sinovi obrazovali; što bi napokon naša knjiga kao i njekad stekla u ovom zavodu jaku polugu, — a sve to bez ijedne pare bud iz javne koje zaklade, bud iz kčije sukromne pjeneznice, osim uzoritoga našega nadpastira.

Digitized by Google

rodnomu jeziku sasvim vješti, te mučnomu ovomu zvanju podpuno dorasli?“

Zatim odmah izza toga: „Glavna namjera cielomu ovomu podhvatu jest upravo *domorodno osnovanje hrvatsko-slavonskih misionarah za sva potonja vremena od naših domaćih sinovah.*“

Jedino bi se možda moći pobojati, da bi u prvi mah, dok se još nebi naši domaći sinovi za to zvanje uzgojili i uzobrazili, koji čas zagrebačkomu konviktu predstojali, mladež ovdje odgojivali i nam u duhovnom pastirstvu pomoć pružali ljudi, koji nebi iz našega roda lozu vukli, no koje kao katolike bismo mogli mi kao katolici tim manje nazivati tudjini, što bi njih pretežniji broj, kako se je dalo vjerojatno očekivati, bio iz koje nam posestrime zemlje, svetinje pako naše narodnosti što bi svi, odkud god bili, već po svom načelu za cielo štovali, kakono kaže prvi spomenuti članak: „*U obće se zna, da se Isusovci, imajući ono glavno načelo pred očima: ut congregemur in unitate fidei ex omni natione et lingva — umiju vrlo dobro ponašati napram narodnomu čuvstvu, te da jim nebijaše nikad svrha nit navada, protiva njemu vojevati.*“

Uvjeravamo takodjer našega g. prijatelja, da se mi nebismo nikad našli pozivom ovih redovnikah u našem dobrom glasu ili časti uvriedjeni. To bi bilo jedino onda, kad bi nam se spočitavalo, da nismo svomu zvanju dorasli, da smo neuki, neuputni, te za ono, čemu smo se posvetili i pripravili, neprikladni, proti kojemu prigovoru, kad bi nam ga ma tko predbacio, te nam zato hotio dobaviti kakovih pomagačah, osobito tudjih, ogradili bismo se sami svom žestinom svoga glasa.

Da pako nepriznamo, da su Isusovci u odgojivanju mladeži, i navieštanju slova Božjega u obće vještiji od nas, pokazali bismo veliku slabost i pristranost. Ali priznavanjem ove njihove prednosti netrpi podnipošto naša čast, budući da tomu nije uzrok niti nedostatak naših svojstvah, niti pomanjkanje volje ili marljivosti; već što nam manjka za to vrieme, prilika, sredstva, a najpače, što nije niti naša svrha, da se kao svjetovni svećenici izključivo u ovih dvijuh strukah duhovnoga zvanja usavršujemo, jer bismo time morali zanemariti ostale svoje dužnosti toli prama sebi, koli prama vjernim svojim. Isusovci se pako posebice i izključivo ovimi strukami bave, te kroz više godinah, dà cieli svoj vick velikom pomnjom, trudom i mnogobrojnimi pomagali oko njih nastoje tako, da bismo jim mogli punim pravom zamjeriti, kad nebi bili u njih od nas vrstniji.

U obće bilo bi vrlo nerazborito, da nereknemo ludo, ma samo pomisliti, da bi ljudi navješćajući onaj evangjeoski nauk, po kom posta Europa pitoma, plemenita, prosvietljena, slobodna, civilisirana, — ljudi šireći i tvrdeći u srdcih ljudskih Bogom objavljenu vjeru, propoviedajući krasotu kršćanske krieposti, slobode i pravde, te krstom u ruci tražeći u imenu Božjem od svakoga i za svakoga strah, komu strah, čast komu čast, a ljubav svim i svakomu, — da bi, velim, ovi ljudi mogli nahuditi ičijemu poštenju, časti, dobru glasu, a najmanje našemu svećeničkomu. To je odviše jasno, nego da bi o tom mogao itko dvojiti, u kom ima još nješto zdrava uma i poštena srdca, a kamo-li naš g. prijatelj.

Ako ovdje svrnemo još na to, da su ljudi, o kojih je rieč, iz onoga reda, komu imade sam naš plemićki konvikt mnogo zahvaliti na svom obstanku, naša knjiga na svojoj bujnosti, jedrosti i zamjernoj čistoći, iz onoga reda, s kojim su naši stari skladno prijateljevali: to bismo morali prem nerado reći, da oni, koji bi se ovomu zavodu okorno opirali, nebi bili drugi, nego — možda i neznajuć — neprijatelji vjere, svoga roda, napredka, prosvjete, — ne drugi, no oni, koji su se iznevjerili slavnim tradicijam svojih praotacah, kojim prikorom nemislimo mi ni iz daleka našega g. prijatelja ožigosati.

Budi nam dozvoljeno u savezu s ovim još jednu prosboriti o Dalmaciji.

Srdce nam proplakuje, kad svrnemo okom na ovu našu posestrimu, njekoć slavnu i veliku politikom i narodnom knjigom, nu sad biednu, slabu, a što najtužnije, stenjajuću pod tudjim življem. Neizgovornom radosti pozdravljamo zato one slavne zatočnike, koji su se u najnovije vrieme to u posebnih spisih, to u javnih glasnicih, to u samom carskom divanu digli na njezinu obranu.

Ali što je krivo ovomu toli žalostnomu padu Dalmacije, imenito u narodno književnom obziru?

Njeki našinci, čestiti inače rodoljubi, rado prstom kažu na red, o kojem smo bili netom prije u rieči, te misleći, da bi i naš rod mogla postići ista kob, kao našu posestrimu, kad bi se u nas nastanili spomenuti redovnici, boje se ovoga zavoda.

Ništanemanje kad se stvar čistim i prostim okom razmotri, neima ni s ovoga gledišta ni najmanje pogibelji, — i ovaj prigovor neima temelja.

Istina je, da je u žalostno ovo stanje pala Dalmacija pod istim ovim redom; istina, da učilišta, gimnazije takodjer, koje su u sadanje vrieme njim u rukuh, kao i svi drugi učevni zavodi ondje, imaju malo ne skroz talijansko lice. Ali istina je i to, da se pod njihovim rukama uzgojila, ojačila, okrilila te izvila nebu pod oblake dubrovačka pjevačica vila; istina, da je pod njimi vladala zlatna doba, iz koje potiče biser jugoslavenske književnosti, koji se uz dragulje narodnih pjesamah čarobnim sjajom sjaje *). Ili su možda facta ova neistinita? Ako tko misli, da bi ih mogao tajiti, neka izadje na javu. — No toga se nebojimo, budući ova istina duboko usiečena u zidine naših učilištah, odkle ju je i omladina naša naučila, a i sada ju uči. Za nju govore debele listine, štono su nedavno

*) Dragocjeni proizvodi ove dobe izkapaju se još iz tamne prošlosti. Netom prije izkopa nam i pokloni jedan takav proizvod svakomu poznata blagotvornica ruka visokoga mecenata naše knjige. Mislim ovdje djelo: „Sveti Ivan biskup trogirski i kralj Koloman. Od Ivana Kanavelića“ — na kojem neprocienjenom daru, punom pravih i nezasitljivih slastih, neimamo riečih, da se visokomu darovatelju zahvalimo.

Digitized by Google

domorodnim trudom njekih častnih našinacah i ugledom visoke vlade ugledale svjetlo, te im naslov: „Ilirska čitanka za gornje gimnazije. Knjiga prva.“

No upast će mi tko u rieč: Dakle su se Isusovci izrodili, kad si dokazao, da je pod njimi bila njekad Dalmacija glasovita i slavjanska, a sad takodjer pod njimi, pa neznana i talijanska.

Nisu se izrodili; oni su i sad isti, kao što su im težnje i načela uviek jedna te ista. Oni bi i sad bili sluge ne samo vjere, no i slavjanštine, kad bi im to dopustili dalmatinski gradjani, kojih volju valja njim vršiti; po njihovih učilištih romonili bi i sad hrvatski zvuci, kad tomu nebi stavljao zapreke školski sustav, koji je takodjer prema želji dalmatinskih gradjanah skrojen. Hoću da reknem: što je bila Dalmacija njekad u narodno-književnom obziru glasovita, ide Isusovcem u zasluge (dašto ne jedino); a što je sad neznana, bila bi nepravda, njim u grieh upisati. Nedvojbena je istina, da Isusovci već po svojem zvanju, neglededć na duh dalmatinskih gradjanah i druge okolnosti, mogu mnogo manje u Dalmaciji uzbijati u svojih učilištih tudjinstvo, nego-li učitelji naših gimnazijah — svi skoro po izbor rodoljubi. Pa hoćemo-li i na ove vikati . .? Kad bi Dalmatinci postali Slavjani, bili bi umah i ondješnji Isusovci Slavjani; a ako su Hrvati sad već Hrvati, to bi jamačno bili i njihovi Isusovci, ako ne u prvi mah rodom, a ono sborom i tvorom Hrvati; njihovo bo zvanje jest, ugadjati tudjim, a ne svojim željam. *P.*

Viestnik.

Iz Zagreba. Čim veća pogibelj stadu prieti, tim oprezniji i na obranu spremniji treba da mu je pastir; a kad dušmanin hoće da na nas nasrne, čim je lukaviji ili goropadniji, tim se onim, koji stražu straže, strožije nalaže, da nanj budno paze, i svaku mu navalu odvažno uzbiju. Svatko živ znade, i komu je srdce na svom mjestu tužan gleda, kako nam pastvi duhovnoj — crkvi — s neprijazni vremena, ili bolje da rečemo, s opakosti ljudske grozi opasnost velika, kako ju sa svih stranah zaokupiše ljuti neprijatelji brojem i uplivom silni, te na nju, svoje i tudje obrane lišenu, napadaju to očitim nasiljem, to podlom himbenostju. Ništa nije naravnije, nego da oni, kojim Bog povjeri čuvanje zidinah sionskih, u tolikih nesgodah podvostručuju revnivost i pazku svoju, te sa svom silom nastoje, kako će zlu, gdje hoće da nahrupi, put zakrčiti, a gdje je jurve provalilo, kako će ga uzbit i izagnat.

Iz te velepastirske brižljivosti potekla je pastirska poslanica, što ju je uzoriti gospodin kardinal i nadbiskup zagrebački dne 7. Listopada t. g. na svoje duhovničtvo upravio, te se tiskom izdana istomu upravo sada razašilje. Uzamši u obzir mutno ono vrelo, iz koga izvire sve zlo, s koga stradamo, razpravlja nj. uzoritost u ovoj poslanici dubokoumno o duhu prevratnom, te mu upravo živimi crtami opisuje narav, opake posljedice i sile, kojimi se to izravno i navlaš, to posredno i kao nehotice uzdržaje. Zašto se je sklonio uzoriti stožernik o tom svomu duhovničtvu, a krozanj svemu svojemu stadu besjediti, to nam u poslanici sám on liepo razlaže veleći:

„Hæc de spiritus revolutionarii indole, funestis ejus sequelis, viribus item, quibus is jam directe et ex proposito, jam indirecte et quodammodo involuntarie sustentatur, quamvis nota vobis esse non ambigam, Venerabiles Fratres, Filiique dilectissimi, tamen in hoc anto religionis, patriæ, atque adeo totius Europæ periculo, pro incumbente sacrosancta episcopalis mei muneris obligatione, explicatius ob oculos sistenda existimabam propterea, ut uberius patesceret, omnes humano generi bene cupientes in unam se coadunare debere phalangem, nec abstinere tantum a qualicunque in succolamen perniciosi ejus spiritus cooperatione, sed et tota virium contentione ulteriori ejus propagationi semet opponere; idque tanto determinatius, quanto minus ulli subjectum esse potest dubio, si res eo, quo hucdum, pede processerit, ampliora adhuc humanæ societati impendere mala; quæ quidem eum plane attingere possunt gradum, ut integræ christianæ provinciæ in priscam gentilismi relabantur barbariem.“

Zatim uzoriti kardinal mudro sjetuje svoje duhovničtvo, kako treba da postupa prema duhu prevratnomu i kako će proti njemu najbolji uztuk u točnom i savjestnom izvršivanju svojih svećeničkih dužnostih naći; — na što se svaki duhovnik tim više ponukana ćutiti ima: „quanto certius docet cunctarum revolutionum temporis nostri historia, eas principaliter in eversionem sacrosanctæ religionis nostræ, ministrorumque ejus exitium, esse directas. Aut potestne vel una novissimarum harum revolutionum nominari, quæ non impios suos passus auspicata sit acerbis fidei catholicæ impetitionibus, vellicationibus, ecclesiarum exspoliationibus, Præsulum, aliorumque Ecclesiæ ministrorum e sedibus suis depulsionibus, in carceres detrusionibus, bonorum ecclesiasticorum iniquis rapinis, religiosarum domorum eversionibus, aliis innumeris religioni infestis actionibus, et sacrilegis ausibus? Hæc omnino catholico cuique, sed imprimis religionis ministro potentissimos subdere debent stimulos, adversus principia, e quibus tantæ profluunt impietates, cunctis, qui sibi suppetunt, modis debellandi.“

Stiešnjeni prostorom malenoga lista moramo se zadovoljiti, označivši na kratko svojim štovanim čitateljem izvan nadbiskupije zagrebačke sadržaj obširne i velevažne ove pastirske poslanice. Neda nam se ipak inako, van da jošte pridamo ulomak jedan, koj se poimence naše domovine i našega domaćega duhovničtva tiče, kojim je uzoriti gospodin stožernik, kako slutimo, mogućemu s koje strane prigovoru i sumnjičenju doskočiti hotio, te s toga neće biti suvišno priobćit ga, kako u matici glasi, i na ovom mjestu. Evo ga:

„In reliquo, hæc paternæ exhortationis meæ verba nequaquam inde quis existimet promanasse, quasi vos Fratres, Filiique dilectissimi, a recto tramite recessisse, vel magnopere metuendum esse putarem, ne in devia abeatis. Scio etenim Croatiam nullo non tempore, se sanis principiis, signanter intemerata erga legitimos suos Principes fidelitate distinxisse usque adeo, ut, hac in re, in comparatione quarumvis aliarum nationum, secundis non aquiescat partibus. Scio pariter ipseque, tot Episcopatus mei annorum decursu, magno cum solatio expertus sum, clerum patriæ nostræ in sincera erga principalem thronum devotione, adeo non cedere sliis statibus, ut præclaro etiam iis præluceat exemplo. Sed vero ad sollicitudinis meæ episcopalis partes pertinere arbitrabar, pro viribus elaborare, ut sensa hæc quo profundius insculperentur cordibus vestris; probe sciens, tam varias, tam subtiles, tamque veteratorias esse malevolorum artes, ad ingerenda aliter sentientibus perversa principia adhiberi solitas, ut omnino quandoque in errorem inducantur etiam justi, id vero est, optime animati. Et dici cum veritate potest, non raro se satanam transformare in angelum lucis, quo certius obrepere valeat minus cautis, minusque ad conserenda cum inimico arma præparatis.“

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 45. **U ČETVRTAK** **8. STUDENOGA 1860.** **TEČAJ XI.**

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Četiri nadpisa latinska na džamiji u Baru, s njekimi povjestnimi crtami.

Priobćio Dr. *Fr. R.*

(Konac.)

U obsegu metropolije barske vladahu već u ono doba oba obreda t. j. grčki i latinski; a prvi, mislimo i drugi, u dvih jezicih t. j. grčkom i slovjenskom. Isto tako bijaše monastirov grčkih, slovjenskih i latinskih. Pà crkve jednoga i drugoga obreda sa svimi trimi jezici bijahu podčinjene barskomu metropoliti. O monastirih naročito svjedoči poslanica pape Aleksandra II. od god. 1067, kojom vladici Petru napose nalaže: „monasteria quoque tam Latinorum, quam Graecorum sive Slavorum cures.“ A jeda-li bijaše koja biskupija iztočnoga obreda?

Stjepan Prvovienčani kralj srbski pripovieda [1]), da njegov otac, često spomenuti Stjepan Nemanja, „u hramu sušćim v zemli toj (Duklji) i latinskym ijereom, izvolenijem že bozijem spodobi se i latinskoje prijeti kršćenije; vzrazćšu že se otcu jego na stolnoje mjesto i paki spodobi se vtoroje kršćenije prijeti ot ruky svetitelja i arhijereja posrede srpskye zemlje u svetyju i u vseslavnyju i vrhovnyju apostolu Petra i Pavla.“ Ovdje indi razlikuje se dvojako krštenje, od kojih jedno zove se latinsko t. j. po rimskom obredu, a drugo nije imalo biti van grčko t. j. po iztočnom obredu. Svako bijaše podieljeno posebnim svetjenikom, i to: drugo arhierejem ili vladikom iztočne crkve. Ali u toj znamenitoj sgodi suzno oko narodnoga povjestnika opazuje onaj nesretni dualizam, koj mu u cieloj poviesti narod proganja u crkvi i državi.

[1]) Žitie sv. Simeona. Op. cit. p. 2. Isto svjedoči sv. Sava, tretji sin Nemanjin, u II. Žitju sv. Simeona. Edit. ead. p. 14: „прїємь єпископь свєтыхь аростоль црькве . . и мѵрωмь єго помаза, и дроѵго крщєнїє. . .“

Po latinskom dakle obredu bijaše Nemanja kršten u Duklji, a po grčkom u Raši. Posljednje sliedi ne samo s toga, što znamo, da Tjehomil bijaše veliki župan raški, a od svoje stolice u Duklju protjeran, dok se opet u Rašu nevratì — nô što srbski ljetopisi naročito navadjaju, da taj krst učinì se u gradu Raši od tamošnjega biskupa Leontija: „i prihodit v crkov sv. apoštola Petra i Pavla, iže jest Rassa (рассa), i tu priemljet sv. kršćenie rukoju vseovsešćennago episkopa raškago Leontia, v zrastom sij 30 (.л.) ljetu. [1]) Nemanja dakle bijaše u Raši kršten god. 1144.

Grad Raša, stolica istoimenih županov, ležaše na rieci Raši, ili Rašinji, tè je sadanji Novi Pazar. Župu i grad (*Ράσα*) spominja već Konstantin Porphyrogeneta. Župa raška bijaše najskrajniji dio na jugo iztoku stare Srbije, koja od nje u inostranac proslula „Rascia, Rassia,“ a Srblji „Rasciani, Rassiani, Rácz, Ráczok.“ Ona se takodje zove Srbija u užjem smislu.

U tom indi gradu stare Srbije bijaše već na početku XII. vieka biskupija, bez dvojbe grčkoga obreda. Njezin biskup Leontij, po svoj prilici rodom Grk, povedè se za strankom u grčkoj crkvi, koja sliedeći stope Mihajla Cerulara i Lava bugarskoga metropolite u Ochridu (1054) na svaki način htedè se odciepiti od rimske crkve. A kako žestok Cerularovac imao je biti naš Leonatij, vidi se odatle, što nehtjedè priznati valjanosti rimskoga krštenja podieljenoga Stjepanu Nemanji.

Prem se dakle Leontij bijaše odciepio od barske metropolije, mi ipak ni naj manje nedvojimo, da pod ovu spadaše de jure, ako i ne svagda de facto i raška biskupija. Med podčinjenimi najme biskupijami barskoj metropoliji i prvostolnoj crkvi stare Srbije toli u listini Aleksandra II, koli u inih onodobnih spomenicih svagdje

[1]) Сказанїє о срьбскихь госродахь. Ed. Šafařik. Op. cit. p. 58.

Digitized by Google

navadja se i Srbska biskupija i župa ili kraljestvo Srbsko u užjem smislu. Sve to ide samo o raškom vladičtvu.

A kada bijaše utemeljena raška biskupija sv. Apoštolov Petra i Pavla? Pop Dukljanin piše [1]), da župan Tribunjski Pavlimir, inače Bela ili Bello, koj preuzè vlast nad cielom Srbijom, udarì na raškoga župana, iz Tihomilova koljena, nehtjevšega istomu pokoriti se, potučè ga i rašku župu osvojì. Pavlimir u Raši sazidà na njekom brežuljku tvrdju Bello prozvatu, a kod crkve sv. Apoštola Petra „statuit episcopatum fieri, ordinavitque ibi episcopum et episcopatum usque in presaentem diem.“

Odavle se vidi, da po mnienju popa Dukljanina, koj življaše okò god. 1160, biskupiju sv. Petra u Raši, koja nije ina, nò više pomenuta, utemeljì veliki župan Pavlimir. A kada on vladaše? Pop Dukljanin veli, da bijaše sin Petrislava; ovaj pako brat velikoga župana Časlava, koj vladaše za Konštantina Porphyrogenete († 959). S toga bi sliedilo, da Pavlimir utemeljì rašku biskupiju negdje druge polovice X. vieka. Meni se neće na vlas držati se svake rieči nestalnoga ljetopisca, pa ni oberučice prigrliti njegovo zamršeno rodoslovje; ali po mom sudu doba utemeljenja biskupije raške kod Dukljanina neprotivi se ni naj manje onovremenoj poviesti srbskoj.

Biskupija raška bijaše po svoj prilici početkom rimskoga obreda; bar bi to sliedilo iz odnošaja njezina utemeljitelja naprama Rimu. Ali kašnje imahu ju posjesti vladike privrženici iztočnoj crkvi.

Iz svega toga se vidi, da metropolija barska bijaše znatna i prostorom i raznolična obredom i narodnim življem. Dok su u njoj ove raznovrstnosti u miru živile jedna pored druge, a ne jedna nad drugom, cvala je i ona — ali čiem se razvrgnù ovaj sklad, uvučè se u nju Ahriman i Ormužd

Barskoj metropoliji prvi udarac nanesè narodna srbska hierarchija, koju ustroji sv. Sava, prvi nadbiskup i metropolita srbski (god. 1222), utemeljiv u Srbiji, kojom tada vladaše mu brat Stjepan, dvanaest eparhij. Sada srbska crkva, dobro uredjena, postadè sljedovateljicom iztočne, grčke; pa s njom prodjè sve phase tuge i nevolje. Sv. Sava, i mnogi docnije, nisu se bili odvrgli do duše od katoličke crkve — ali napokon razkolje povučè u svoj vrtlog i srbsku hierarchiju. Evo ti opet u istoj državi crkveni dualizam med barskom latinskom i srbskom iztočnom hierarchiom!

Za kraljestva, kašnje carstva srbskoga Duklja ili Zeta bijaše jedna od onih pokrajin, na koje bijaše razdieljena nezavisna srbska država, i koje

[1]) Op. cit. p. 291.

bijahu izručene na upravljanje velikim županom, županom, knezom, kao što se raznovrstno ovi upravljatelji čitaju u srbskih spomenicih. Ovi knezovi imahu veliku vlast; pa navlaš pod slabijimi kralji ili cari ona bijaše u dotičnih župah malo ne neograničena. Imamo primjerov u srbskoj poviesti, da knezovi srbski na svoju ruku isti rat s inostranci vojevahu, právo inače vladarsko. [1]) Dukljansku župu, u kojoj Bar ležaše, ne upravljanje dobi Vlkan, drugorodjeni sin Stjepana Nemanje, koj ga imenovà „кнєза бєлїна [2]).“ On se u latinskih listinah zove „rex Dalmatiæ et Diochliæ;“ pa pomoćju madjarskom i papinom bijaše sbilja (1204) svoga brata Stjepana prestolja lišio, dok zavadjenu bratju sv. Sava nepomirì.

Zeta radi položaja uz more bijaše Srbiji od velike važnosti; s toga i u potonje doba često njom upravljahu muževi iz kraljevske ili carske obitelji. Nù već XIV. vieka nalazimo Zetu pod upravom knezov iz Balšićeve krvi, kod kojih duže ostadè. Što se Bara napose tiče, on dodjè za kratko vrieme izza smrti Jurja Balše (1422) [3]) u vlast mletačku; ali se opet porodici vratì. Ali poslie smrti Jurja II. Balše ubijenoga od Turak, Antun Diedo podčinì Bar Mletčanom (1440); dok napokon poslie mnogih napadanj, koja Turci poduzeše na trokut med skadarskim blatom, Moračom i morem (1474, 1477, 1479 itd.) i grad Bar neskučì svoj vrat pod jaram turski (1571), pod kojim i danas čamì.

U Baru bijaše stolna crkva posvetjena sv. Todoru M. a pošto bi bila izgorela, bijaše opet sazidana, tè posvetjena sv. Jurju M. U gradu i okolo grada bilo je još inih crkav, kano: u gradu sv. Marka, sv. Pavla, sv. Venerande i ostalih do blizu dvadeset na broju. Bijaše ovdje i samostan reda sv. Franje, kojno sa šestero inih sačinjavaše Custodiu arbanasku. Ovaj monastir sazidà u XIII. vieku Jelena, žena Stjepana Uroša, kralja srbskoga (1241—1272). Ova pobožna kraljica bijaše osobito odana katoličkoj crkvi i njezinim zavodom; tè nastojaše uzdržati u jedinstvu s crkvom svoje sinove Dragutina i Milutina. Krom pomenutoga monastira u Baru sazidà još ini u Kotoru istomu redu (1288), od koga s privoljenjem pape Nikole IV. od g. 1291, 15. Ožujka izprosi si za izpoviednika Fra. Nikolu de Vosica [4]). Ista kraljica sazidà takodje kod Bara samostan sv. Marije, od svoga položaja nazvan samostan Bogorodice ratačke (S. Mariæ de Rotacio) „ѥжє ѥсть оу рьть-

[1]) Sr. listinu cara Stjepana Uroša od god. 1362, 22. Kolovoza kod Miklošića: Monumenta Serbica. Vienna 1858. Br. CLI.
[2]) Žit. sv. Simeona od sv. Save. Ed. Šafařik. Br. IV., p. 4.
[3]) Ljetopis srbski kod Šafařika. ibid. p. 76. „въ лѣто ҂ѕцл. апрнла .кн. оумрѣ балша господннь зєтє.
[4]) Ap. Farlati VII, 52.

Digitized by Google

ѵькд;“ tè mu darovà „Duboicu, Zaburina i Bratoš i Topliš, Šaptine i Spilani i s medjami.“ Ove darove potvrdì posebnom poveljom [1]) datom u Kotoru dne 15. Ožujka 1305—1307 sin joj Stjepan Uroš II. Milutin (1275—1321). Med svjedoci navadjaju se: Marin „arhijepiskup barski, i jepiskup hlьmsky Ivan, i jepiskup zetsky Mihail, piskup kotorsky Dumunja.“ Ovaj samostan bijaše izručen redu sv. Benedikta; doista jedna od naj južnijih naselbin na iztoku ovoga velezaslužnoga reda za vjeru i znanost. Ova kraljica napokon med inimi darovi prikazà sv. Trojici u Sopotah vele dragocjeni zlatni križ [2]). U obće sve do danas ima više tragov pobožne darežljivosti kraljice Jelene i njezinih sinov u staroj Zeti. Ova bijaše joj omilila. U Baru živila je s mužem kraljem Urošem, koj ondje i preminù, a bijaše sahranjen u sveto-uspenskom monastiru na rieci Morači, sazidanom po Vlkanu, dukljanskom velikom županu, prenešen pako odanle u sopoćanski sv. trojički monastir [3]). — U Baru bijaše još jedan samostan benediktinski; a u listinah XIV. vieka (1328. 1330) spominje se još samostan sv. Spasa.

Ovim povjestnim crtam o Baru i o njegovoj metropoliji, koje štioc samo mimogred na razjasnjenje onostrane prošlosti blagim srdcem neka primi, dadoše povod četira nadpisa na njekadašnjoj metropolitskoj crkvi sv. Jurja, a sada na džamiji turskoj, priobćena mi dobrotom barskoga nadbiskupa Pootena, naškoga i bugarskoga pisca. Tri prva nadpisa jesu uzidana na pročelju rečene crkve, sada džamije; a četvrti na stieni zdanja uz istu džamiju, koje imalo njekada služiti za sakristiju. Sva četiri nadpisa jesu nadgrobna (epitaphia) na uspomenu nadbiskupov: Ivana, Petra, Jurja i Sergija, koji su ondje sahranjeni. Ovi nadpastiri upravljahu barskom metropolijom za nezavisne države srbske. Tretji od njih, Juraj, ima zasluge za istu crkvu, koj ju velikim troškom dadè popraviti.

Neupuštajuć se u tumačenje ovih nadgrobnic, do sada, na koliko mi je poznato, nigdje neobjelodanjenih, ljubiteljem domaćih starin priobćujem jih od rieči do rieči, kako sliedi:

I.

PRAESVLIS IN TVMVLO IACET PERSONA JOANNIS
ECCLESIAM MVLTIS ISTAM QVI REXIT IN ANNIS
NOBILIS ISTE POTENS SAPIENS FVIT ATQVE BENIGNVS
PAVPERIBVS LARGVS HOSPES HOMO CELIS DIGNVS
HVNC NIMIVM REGES HVIVS REGIONIS AMABANT
CVI REGNI IVRA COMMITTERE NON DVBITABANT
QVI FACIENTE DEO BENE DISPENSABAT VTRVMQVE
MVNDANOS ACTVS TRACTANDO SEQVENDO DEVMQVE.

II.

HOC TVMVLO PETRI RECVBANT OSSAQVE NERVI
DOCTORVM DOCTOR FVIT HIC ANTIVARI PASTOR
PRVDENTVM RITVS OLIM SVPERAVIT PERITVS
SPRETOR AVARORVM DATOR LARGVS EGENORVM
ECCLESIAM REXIT POPVLVM REMONITVM FVLSIT
NON BENE PERACTIS TER DECEM DICITVR ANNIS
MORS VICESIMA SEXTI MENSIS EXTITIT ILLI.

III.

ANTIBARI PASTOR RECTORQVE GEORGIVS ISTO
CLAVDITVR IN TVMVLO SERVIVIT QVI BENE CHRISTO
HOC TEMPLVM DICTVM PROPRIO DE NOMINE REXIT
CVM CLERO LAICIS IN CVNCTIS SE BENE GESSIT
FECIT IDEM TEMPLVM MAGNO STVDIO REPARARI
IN QVO DEXTRORSVM VOLVIT DEFVNCTVS HVMARI
IN REQVIE CVIVS ANIMAM TRIBVAT DEVS ESSE
ET FACIAT VITAE COELESTIS PLAVDERE MESSE.

IV.

HIC REQVIESCIT
SERGIVS ARCHIEPISCOPVS.

---

[1]) Orig. in imp. Arch. Vienn. ap. Miklošić: Monum. serb. p. 67—69.

[2]) Ibid. p. 70.

[3]) Vidi Srbski ljetopis iz početka XVI. vieka u Glasniku družtva srbske slovesnosti. Beograd 1853. sv. V. str. 53.

Ogled po svietu.

(Dalje.)

Sad je red, da prosudimo židove; jer su se i oni sad kao nikad prije pokazali na javu.

Židove, odabrani puk Božji, obsudi naš Spasitelj, da svjedoče za istinu kršćanstva, pa jih evo u tom poslu i dan danas na svietu, hoće-li ili neće. Prem su zakleti neprijatelji Krsta, crkva i kršćanski vladari milovahu jih uviek više nego pogane, pače zabranjivahu svojim dirati u njihovu vjeru, imutak i osobu. A da ni oni nezavode kršćanah i neprogone jih, prepoviedali bi s njimi družiti se ili živjeti skupa u kući, kratili židovom držati kršćane za robove ili sluge, obnašati javne časti, raditi po kršćanskih blagdanih i svetkovinah, a osim toga na Veliki petak nebi se smjeli svietu kazati, nego morahu pozatvorati vrata i prozore. Mješovita ženitba sa židovom ili židovkom bila bi posve ništetna, pače i onda, kad bi oboje bilo židovi, pa muž ili žena prešla na kršćansku vjeru, a druga stranka nebi hotjela sine contumelia creatoris s njom živjeti. Vlade pako ne samo da promicahu ove stare crkvene naredbe, nego jih još pooštrivahu, nebi-li kako doskočili židovskoj prevari i cincariji, pa tako sve dalje i dalje, da su na izmaku prošloga vieka židovi stenjali u težku procjepu. Ali pokle plemstvo sravniše s drugimi državljani, pošto je ono osiromašilo, natjera židov i nje, pače iste vlade u škripac. Židovi postaše strašilom te jim se sve klanjaju i državnici, a vjera moja, drmaju oni i priestole. Što po tom, što trudom filosofije i novinarstva, koje se je velikom stranom od prošloga vieka uprlo svom snagom, da prevrne kršćansku vjeru i crkvu, dotjeraše oni jur dotle, da se sad radi po svoj Eu-

Digitized by Google

ropi, nebi-li se židovom dala sva prava kano i kršćanom. U Francezkoj postigoše to oni sbilja za prevrata, a tako i u Njemačkoj spadšoj za onda pod Francezku. Riešiv se dio Njemačke francezkoga jarma bijaše u bečkoj skupštini god. 1815. govora o tom, te bi zaključeno: da židovom ostanu prava dana jim od pojedinih saveznih državah, a za dalje, kako bi se židovom popravilo, da će se pogovarati savezna skupština. Ali ona nerieši te stvari, već židovi kopaju još i sad, što se vidje 1848. kad bijahu prevratu prvi vodje. Židovi su sad političko-religiozna sekta, stojeća pod upravom rabinah, kano njekad pod samim Bogom. Oni drže skupa ne samo u nauku, nego i u životu, te kao što se licem luče od svega svieta, tako su svoji u obrtu, trgovini, običaju, ćudi i svemu; oni se još i sad drže za milovane Božje, te preziru -- nemislimo reći svaki od njih, nego u obće — svakoga, koj nije židov, pače misle, kad jim dojde Mesija, da će se „gojim“ zatrti do zadnjega. Oni su sebičnjaci u svemu. Razasuti po svem svietu sami vele, da su poseban narod, pa i sbilja bilo jih gdje i malo, oni su po svojoj ćudi, običaju i cincariji država u državi, ako još gdje neimaju ni kormila od vlade. Dok je tomu tako, židovi su državi težka rana, gladna pijavica sisajuća krv; kano otrov, koj ako se i nećuti, umoriti će trujuć krv i živce, nebude-li mu skoro prilieka. Tko bi židovom, kao što su sada, dao sve pravice kano i drugim državljanom, tomu bi se u državi zalegao rak, koj ako i nebude namah pregrizao, grizti će i mučiti, dok u njoj bude života. Komu je stalo za dobro države, taj bi morao židovom dati priliku, da se oplemene i duševno i ćudoredno i državno, pače jih i siliti na to; a da jim se dadu sva državljanska prava, nije dosta, da prejdu na tobožnju naravnu vjeru, nego da se svečano, prosto ali zaista i zaufano okane Thalmuda i svega, što se baš protivi državnoj kršćanskoj vladi i obćenitomu dobru. — Thalmudu porodi se prije njekoliko godinah suparnica, naime reformirano židovstvo, začeto od Mojsije Mendelsohna. Taj hoće da se drži čistoga Božjega nauka, te sbaci težki jaram obredah, mosaičkoga zakona o jestvinah, i stroga svetkovanja sabbatha. Ova pako Mendelsohnova vjera izvrgava se jur na deisam, pa u tom kolu ima već i kršćanah. Ali da spojim sve niti, velim: dok su židovi židovi, ne samo po rodu nego i po vjeri, dotle nemože za njih biti podpune emancipacije; a dokle kršćani sa svoje strane ostanu kršćani, nemože biti govora o emancipaciji ni onih židovah, koji se vrgoše na deisam; a to za to, što se protive objavljenoj vjeri. A kad Bog opozove svoju rieč, te kršćani budu židovski pridošlice (proselyti), tad neće biti jednaki, nego će jim židovi gospodariti. Medjuto, prosto budi i dalje zakonarom kušati te kušati; opametiti će jih vrieme, samo da nebude kasno. Ovo dovle nije iz moje glave, van je sud dvajuh Niemacah. (Moy, das christl. Eherecht st. 77. 204. 345; Klüber, Übersicht der dipl. Verh. d. Wiener Kongr. III. 375, pretiskan toliko putah po knjigah i novinah.)

Tko nije nemaran za sviet, svoj narod i njegovu sreću, tomu se je kosnulo jur srdca to, što po svietu rade židovi. A sbilja i jest čudo s njimi, ako promislimo mirnim srdcem i pameću. Evo poslie pada Jeruzalema i njihova oproštaja sa starom domovinom na izmaku je osamnaesta stotina godinah, a njih i dan danas ima na svietu, i to više nego jih bijaše za Vespasiana. Od onoga vremena natopi se zemlja ljudske krvi, premieša se ljudstvo, preobrazi sviet i po tri puta; — bijaše silnih carstvah, pa propadoše, bijaše silnih narodah, pa izumrše ili se raztočiše u druge narode. Što sve poslie nebijaše na svietu, pa neminù? a židovah eto i dan danas! Obstoje-li morebit po svojoj moći? Ta narodi od postanka svieta brane si obstanak silom — oružjem; a gdje, kada i s kim pobiše se židovi poslie pada? Bi-li sreća ili znanje? Neznam, da-li sreća oli nesreća, znanje nebi nipošto; jer se oni znanjem počeše boriti tek od njekoga vremena. Što je dakle? Kršćaninu je lahko protumačiti; jer eno mu rodjena židova imenom Mateja, pa neka pogleda pogl. 27. red. 25. njegova evangjelja, kakvu si odsudu izreče židovski puk sam: „Krv njegova neka bude na nas i na našoj djeci.“ Što jih dakle goni po svietu? — A to isto jih i drži na svietu, da budu svjedoci za Krsta i njegovu vjeru.

Ali židovi imajući blaga u većem obilju nego kršćani, nemare za tu odsudu, već misle, ili barem vele, da su kršćani njihova prokletinja, te da su oni krivi, što nemogu dobiti podpune slobode kano drugi slobodni narodi. Prosto jim bilo misliti, što hoće; za nje ipak neima prave slobode do one, što jim ju preporuči naš veliki svetac, a njihov suplemenik Petar, (Djela apošt. II. 36—40): „Znaj kućo Izraelova za sigurno, da je Bog onoga Isusa, koga vi razapeste, imenovao Pomazanikom i gospodinom!“ Kad se je to njim kosnulo srdca, upitaše: „Ljudi, braćo! što da radimo?“ A Petar jim odgovori: „Činite pokoru, i svaki od vas neka se dade pokrstiti u Ime Isusa Krsta na oproštenje griehah, i primiti će dar sv Duha; jer se na vas proteže obećanje i na vašu djecu, i na sve, koji su daleko, i koliko jih god gospodin naš Bog pozove.“ Mnogom besjedom svjedočaše on i opominjaše govoreć: „Dajte, da se oslobodite ovoga zla poroda!“ I tad u onaj

Digitized by Google

čas dobiše emancipaciju do tri tisuće židovah, što je posve „human.“ Ali židovi o tom neće ni da znadu, već hoće da uz svoj Thalmud dobiju sva prava kano i kršćani, i u to ime prizivlju se na čovječnost, civilizaciju i naravno pravo. Gdje još neimaju državljanskoga prava, ondje ruju, grade se i vatrenimi domoljubi, polažu u sgodi na žrtvenik domovine silne novčane svote; riečju: od kuda vjetar puhne, onamo i oni obrate kabanicu. Gdje pako jur stekoše sve pravice, ondje su oni gospoda: bane se, buče, uče vladu, a i groze se. U Francezkoj imadu židovi ravnopravnost od 27. Rujna 1791. pa jesu-li ondješnji židovi Francezi, ili barem kano drugi naseljenici? Promieni-li strašni onaj prevrat židovom ćud i običaje? Složiše-li se u čem samo s drugim svietom? Nipošto! Prevari nada filozofiju i čovjekoljubje: židovi su tudjini danas kano i prije. „Nas,“ piše jedan izraelitjanin u prkos Francezom, „ima u Parizu tek desetak, pa su nam u rukuh svi poslovi i sve glavnice. Na vašu sreću — ruga se — mrzimo se mi medju se: ali vas ipak skubemo. Molite Boga, da nam nikada neda sloge; jer bismo vas tad, mjesto što bi vas kao sad skubli, posve ogulili.“

Ima u različitih narodih ljudih različitih kršćanskih sljedbah; ali su oni jednaka lica, jezika i običaja. Ma židovi žive po svem svietu medju različitimi narodi, u različitu zraku, pa su svuda svoga osobitoga lica i običaja, a uz to su svi oni osobitih svojih težnjah. Osim toga svi do jednoga žive od mudrovanja. Ja nečuh još za narod na svietu, da bi u njem svaka i cigla ljudska glava mogla živjeti o mudroliji, kako žive svaka glava židovskoga naroda. A kakov jim je u tom izgovor? Slaboću tiela vele, da moraju nadomjestiti mudrim umom! Ta svaki narod i svaki čovjek mora da tjelesnu slaboću nadomjesti umom; ali uz to moraju ljudi raditi — ako ne svi, a to uviek većina. Naopako po narod, kad bi svaki čovjek hotio mudrovati, a nitko prihvatiti se pluga i motike. Ili su morebit drugi narodi tupi, a sami židovi mudrijaši? Kako sviet, koj svašta kuša, nedojde već i na to: da sav umni krug preda židovom, te tad bez brige samo tielom radi? Židovi bi snovali osnove za trgovinu, za obrt, za državnu upravu — riečju: obavljali sve umne poslove, a drugi izvršivali njihove osnove i slušali zapovjedi, pa eto svietu i blaga i mira, da ga uživa! Kad bi dotle došlo, neznam, kakvu bi ravnopravnost nam kršćanom skrojilo židovstvo.

Kod nas u Hrvatskoj reći bi da izraelitjanom prija zrak; jer što sam ja obišao naših krajevah, i što drugčije čujem, neima uz cestu gotovo sela, da u njem trgovac ili krčmar nije žid. Prosti puk drži se njega; a on opet najvoli kuma seljana. Osim onoga, što se tuže na nje, da su Hrvatom njeke godine izmamili i ono malo preostala srebra, neznam ja o njih ništa zla, nije dakle uzroka da vriedjam ljude prave i zdrave. Po gradovih opet rekao bi čovjek da jim neima prigovora. Ta treba-li sabirati darove za kakov narodni podhvat, najde se i njih te dadu — tko više tko manje. Sad u ovo vrieme vidi se na njih zrinjkah i surkah. — Samo mi se nevidi pravo, što gospoda židovi trže katoličke slike, krunice, molitvenike, dà ista sv. propela. Neka oni ostanu kod svačesa na svietu, ma samoga zlata i srebra, samo neka necincare našimi svetinjami.

Povjestnica je učiteljica života, pa neka i nas Hrvate nauči, kako imamo suditi o židovih, kako-li s njimi baratati. Kakvi su drugdje, takovi će valjda biti i kod nas; jer ja nepamtim iz naške povjestnice gosta, koj bi nam bio potjerao kola sreće — ah tužne! pa me je strah, da neće ni oni. Ako nam se budu po zemlji širili i zaokupili sve, što po izbor bude bolje, postat će nam za koje vrieme Hrvatska, što je po njih postala Galicija.

(Dalje će sliediti.)

Tugovanje

uz lies

BISKUPA FRA. MARIANA ŠUNJIĆA,

preminuvšeg u Beču dne 28. Rujna,

sahranjena u Gučjoj gori u Bosni dne 21. Listop. 1860.

Ergo (Marianum) perpetuus sopor
Urget? cui pudor, et justitiae soror
Incorrupta fides, nudaque veritas
Quando ullum invenient parem?!
Horatius Flacc.

Vrane ptice Dunaj preletile
Miholjeva u oči blagdana,
Prešle ptice i Dravu i Savu,
Pa uz Bosnu zagraktale hladnu.
Grakću vrane, al' nikom nekažu;
Svak jih gleda, al nitko nepita,
Kakve Bosni hude nose glase?
Svak se boji jadu naponase:
Stare majke sinovljevoj kobi,
A djevojke neudatoj dobi,
Stanovnici zavičaju svomu,
Rodoljubci rodu nebogomu,
Krštenici krštenu imenu,
A kućani kućevnu sljemenu. —
Vrane lete pa svakomu priete,
A lahko je prestraviti stravna,
I cvieljene razcviliti duše,
I robljeno selo porobiti,
Udovicu zaviti u crno. —
Malo vrieme izza vranah bilo,
Ljuto ciknu pregorkinja vila,
S' Devečanskih iz Vlašića stienah,
Kô šarena, kad ju pekne, guja.

Digitized by Google

Pobratime! . .
Vidje l' crne preletjeti vrane,
Zlokobnice vazda zaufane? —
Vidjeh sejo, nebilo jim glasa!
Kako sam jih sukobio vilo,
Mahom su me striele zadesile.
Odkle vrane od Boga jim bilo? —
Da su odkud pobratime dragi,
Da su odkud, nebi ni žalila;
Već od Beča grada cesarova,
Odkuda se nadah radovanju,
I veselu ljetu Miholjevu;
Ali meni crn Miholj-dan dodjè. —
Stani brate, da ti jade kažem:
Eno mrci svili se oblaci,
Potavnili gizdavi zidovi
U sried Beča grada nemiloga,
Do biele crkve monastira.
Monastir se u crno zavio,
A kitna mu porušena crkva;
Poniknuli kori i otari,
I svijetli križi i kaleži.
Crkva puna puka svakojaka,
Biela crkva do otara vela.
Do njeg' snîše porušena liesa,
Sa crniem odjevena ruhom,
Urešena križom i kaležom.
Odar žare sjajni svjetilnici,
A služe mu mnozi svećenici.
Sprovodnik im okrunjena glava,
Odar kropi hladjanom vodicom,
A suzami odorevo plieno,
Svetom lice mastju pomazano,
Žalostno mu služi opielo,
A skladni mu odpajuju druzi,
A prate ga mnozi pratioci.
Kô li s kule glasna zvona zveče,
To l' njihova tugom srdca ječe.
Svi ga toplim suzam polievaju,
Svi mu vječno pokojenje daju,
I svi kunu sudbinu nehajnu;
Pa bi mnozi za njeg glave dali,
Da se može u zamjenu poći . . .
Mili Bože! nemila sastanka,
U bieloj na sried Beča crkvi!
Tko je vilo, ako Boga znadeš,
Tko je tomu u liesu kivnu?
Tko je taku zaslužio daću
U tom bielu gradu odabranu?
Nije l' koja ovjenčana glava,
Od čestita dvora cesarova,
Ter mu take zadušbine daju? —
Nije brate dvora cesarova,
Ni zlatjena kruna principova;
Al' je glava slavom ovjenčana,
Iz našega zavičaja tavna.
A da ti ga po imenu kažem,
Nedaju mi moje rane ljute;
Pa da bi ga tebi povjedala,
U tebi bi srdce prepuknulo,
Da je tvrdje od ocelja suha. —
Kuku! meni sjerotinjo vilo,
Lele! meni jer mi povjêt nećeš.
Al' barem mi kaži dvorioce;
Tko su njemu smrtni dvorioci,
U tudjemu tomu zavičaju,
Kad nikoga tude nema svoga? —
Hoću ti jih kazat naimence,
Nek je tvojem štogod laglje jadu:
Eno njemu vjerni dvorioci
Pri nemilu pri liesu crnu,
Svećenici Božji ugodnici,
Vjerna bratja po zavjetu svomu,
Nerodjena kano i rodjena,
Jer mu dvore kano rodjenomu;
A pred njima glava krunisana,
Svjetlo lice u rodu svojemu,
Sjajna zviezda hramu Božijemu,
Hrabar vitez vjeri vjerovanoj,
I carevoj kruni pouzdanoj;
Svomu rodu golemo ufanje,
Djakovačkoj crkvi radovanje,
A i našoj zemlji ogrijanje.
Šta dočeka u vieku živu,
Da svom bratu smrtnu daje daću,
Koga ljubi kô i svoju dušu,
Jer su jednom obadva disali,
Kô da istu sasnuli su majku;
A za vjeru i za domovinu,
I za vrlih dušah pokojenje,
I nedaće naše okajanje,
Ništa bratja dielila nisu,
Van što jih je dielila Sava.
I tu sudba svijeta mlohava,
Kó kad Petra razdruži i Pavla
Na rimskomu mejdanu krvavu.
Koliko je tada jada bilo,
I krvava dažda nadaždilo,
Sad toliko suzah je prolio
Brat ostavši izza brata draga,
A prijatelj prijatelja vjerna. —
A tko su ti gledaoci vilo
Smrtna vaja i liesa crna? —
Okrom tudja puka nebrojena,
I njih ću ti pravo kazivati:
To su harna vlastela hrvatska,
Žigroviću i Ožegoviću,
Vranycany od Dobrina grada;
Još do njiuh Srbadija mlada,
Sjerotinja i oni nenadna;
Jere plaču i svoga junaka,
Istog kruta u godini danka.
Svi su crna liesa štovaoci,
I našie' jadah tješioci.
Što je nama i njima je težko,
Što nas mori, i njima su bóli:
Eto oni za nas suze liju,
Eto našu tugu biju ljutu. —
E tko su to odra pratioci,
Najcrnjijem ruhom odabrani,
I od inih uba žalovani? —
A to su ti dva Bošnjaka druga,
Cigle dvie sjerotice same.
S njima grede Gjorgjiću Gosparu,
Od vilena Dubrovnika grada,
Ono ti je u Saraju bielu
Cesarova namjestničtva glava;
Njemu sreća nagodila bila
Živu drugu putem drugovati,
Pa sada se za mrtviem puti.
Neputi se, što put zliem sluti,
Nit' da nisu dva Bošnjaka sama,

Digitized by Google

No što štetu na svom srdcu ćuti,
Grdnu štetu zavičaju biednu,
Gdje mu valja boraviti kobi
Bez vriedna do nevolje druga. —
Ajme! brate čuda nenadana:
Eno istom pade na pozorje
Jedna sieda osamljena glava;
Kad jur druziem suze osahnule,
I već svatko sit nevolje gorke,
Posred crna upanuo liesa,
Reć bi prije ništa znao nije,
Pa ga prieka udarila munja
Od čemera po pó srdca tužna.
Grli pusto nemilo odorje,
I nabraja izza svega glasa.
Vas puk na plač tu iznova budi,
I tko naški sborit neumie,
Iz njegova glasa razumie,
Pa i njemu odli težko biva. —
I to jedno sjerotče Bošnjače,
Drug miona u liesu druga,
Milovanje od djetinstva svoga,
I njeg sreća doni iznenada,
Nek je više bielu Beču jadah.
Eto sam ti povjedala druže
Sve, što si me upitao javno.
Ako li se još sjetiti nećeš,
Koji su ti omrknuli jadi,
Der pogledaj po vedru večerju,
Sunčaniem tragom iztočniem,
Štono žarka zviezda prihodjaše
Od desetak lietah vriednih,
A znao si, koga je grijala,
(Jer ti znadeš rodjenice sjajne).
Jel' ti ona na obzorju žarka?
Večer biše, po nebu vedromu
Lasno sjajne ukobiti zviezde,
I bajati i razabrajati.
Brojio sam, pomeo se nisam,
Ali bajne prihodnice nema,
Štono mi je posestrima kaže;
Pa i druge bez nje sunoćale,
I sione pokrutile trake,
Ter veoma gledati nemilno.
Što jim stojne drugarice nema. —
Ajme! sjetna jur za gorom zviezdo,
Gotov sam se sjetio udesu.
O! komu se skratilo grijanje. . . .
Ma i tu me još drži ufanje.
Al' kad jutru na uranku bilo,
Opet kliknu sinoćnica draga:
Zlo ti spanje a gore ufanje.
Eno bolan niz tiho Dunavo
Plahoviti saplaviše vali,
Plav nemio, kô je sinoć bio
Suzam plavljen u Beču bielu,
Do Osieka saplaviše grada;
A tu zlatna primi ga kočija,
Pa okrenù proz Djakovo ravno,
A sliedi ga od Djakova glava,
Do svojega biela žrtvenika,
I tu novo opielo daje.
Biel' hram ječi od pojanja glasna,
A svodovi sabiru uzdahe,
Crna zemlja suzne kupi kapi,
Od misnikah i harnih klerikah,
A najviše od glavara divna;
On nehaje potratjena blaga,
Nit on žali svoje brige vele,
Već on žali necienjeno blago,
Kojeno se više steći neće:
Prijatelja i milo i drago,
S' kiem mu se razstanuť valjade,
Pa se više nesastať nigdare. . . .
A nebi se lahko razstanuli,
Da ga konji prehitili nisu,
Brzi konji i kočije sive. . . . .
Stani vilo, negoni kočijah,
Da narečem dvie rieči male,
Čim me nisu muke obhrvale:
Hvala Tebi o vladiko slavni,
Golo blago Strossmayere Jure!
Bogu hvala, a i Tebi hvala,
Što nas žive žališ u sužanjstvu,
I bielim svojim hljebom hraniš,
Pa i mrtve toli plačeš kruto;
Al' neplačeš, što Te peku jadi,
Na smrt ljutu prijatelja Tvoga,
No su Tebi naše muke težke,
Gdje ostasmo nevoljni kukavci,
U dvoliku iznova sužanjstvu.
Tko će svetoj poslužiti crkvi?
Tko će pred Tvog izaći cesara,
A i Tvoje pogledati lice,
Puka biede potužiti tužna,
Jadno naše kriepit uzdarje,
I oskudno vidať sjerotinstvo
S milostinjom i sa milovanjem,
Što nam taki dobrotvori dare,
Da nam laglje biva sužnjevanje? —
Hvala Tebi do vieka Tvoga,
Bog Ti dao i sreću i zdravlje,
Pa dugim nas radovao dnevî;
A kad na Te taka reda dodje,
(Bog će dati, ja upamtit neću)
Onda ćemo cviliti dvojako.
Al' živ si nam, da nas tješiš Jure,
Pa dok vidiš ubožnike sinje,
Dobro Tvoje mriet' dať Ti neće.
I vam hvala gospodo hrvatska,
A i ini pritomni Slovini,
Što ste naše blago cienili,
I s nama se jadom mienili. —
Da Bog dade nigda nesčekali
U vašieh dvorih bielieh
Toli štetna i kruta udara.
Ni takove nedaće i daće.
Težko svagdje bez svojega svomu,
Težko domu bez zadruge bratske,
Ko je Bosni bez zemlje Hrvatske.

(Dalje će sliediti.)

Viestnik.

Iz Zagreba. Uzoriti gospodin kardinal i nadbiskup naimenovao je prečastnoga gosp. **Milutina Radinovića**, kanonika i doktora bogoslovja, za branitelja ženitbe i redovničkih zavjetah, pošto je istu čast prečastni g. kanonik **Franjo Milašinović** od svoje volje položio. Tom prilikom zahvalila se je nj. uzoritost prečast.

Digitized by Google

g. Milašinoviću za njegovo kroz 17 godinah revno i veleumno obnašano službovanje u pomenutoj časti vrlo priznateljnim pismom.

— Prečastni gosp. Josip Sačić, počastni kanonik zagrebački, podjašprišt i župnik stupnički, zahvalio se je na podieljenoj mu časti pravoga kanonika u zagrebačkom kaptolu.

— Prečastni duh. stol imenovao je velečastnoga gosp. Stjepana Muzlera, župnika novogradiškoga, podjašprištom okružja gradiškoga.

— Prečastni kaptol zagrebački izabrao je za svoga starješinu (dekana) prečastnoga gosp. opata i kanonika Janka Pavlešića, za protokolistu prečast. g. kanonika Andriju Jandrića; a izpražnjeno mjesto prebendara prvostolne crkve podielio g. Julianu Vrevcu, zakletomu pisaru duh. stola i obredniku prvostolne crkve.

— Upravljanje poslovah gimnazije varaždinske povjereno je veleučenomu gosp. Dru. Martinu Matunciu, svećeniku nadbiskupije zagrebačke.

Iz Rima. Na 17. Rujna dovede general de Noué svetomu otcu častničtvo došloga 62. puka. Tom prigodom reče papa ovaj govor: „Hvala Vam gospodine generale i na otih riečih, i na pohodu s hrabrimi častnici nedavna u Rim došloga regementa. Sav sviet čudi se hrabrosti i muževnom redu, kojimi se odlikuje francezka vojska, pa se nadam, ili bolje rekuć, uvjeren sam, da će i ovaj puk biti vriedan ovoga udivljenja. Veseli me, što u Vas vidim sinove onoga naroda, koj se diči pridjevkom „najstariji sin crkvin;“ a da pokažete, da ste vriedni ovoga imena, te obranite crkvena prava, došli ste u Rim, te ćete u tom raditi po volji svoga cara. Pamtite dragi sinci, da crkva netreba nikoga, bio on tko, da bi joj branio vrhovnost u duhovnoj službi; jer, dočim ju u tom vodi i prosvietljuje sam Bog, ne samo što netreba pomoći od nijedne zemaljske sile, ona još sama čuva narode i države. Ali kad je Bog po odluci svoje promisli hotio, da crkva za lakše ovršivanje svoje duhovne oblasti ima i vremenite oblasti, to je ova potonja oblast, za koju ste Vi dragi sinovi pozvani, da ju sačuvate nepovriedjenu. Velika i slavna zadaća! Mene sama ako i progone, to zato nisam ostavljen. Bog, koj prava narodah i vladarah drži u ruci, brani me, i od njega mi, kako sam siguran, neće nikada manjkati obrana. Vi ćete me braniti; jer ste po to i došli u središte, u glavni grad katoličkoga svieta. U to ime, mili sinovi, dižem k nebu ruke, da blagoslovim Vas i Vaše obitelji.“

Svatko vidi, da ovaj govor liepim načinom odkriva šutnje i sumnje sv. otca. A gdje još ona zabuna dvora i politikah, kad se je pročulo, kako je sveti otac primio generala Goyona, kadno 18. Rujna tri parobroda stigoše s francezkom vojskom. „Vi dolazite, da me branite. Meni toga prirastka netreba; ovdje ima dosta ljudih. Nu Vaš car ide bez prestanka za zlimi namjerami. On vara mene, vara cieli sviet, a prevariti će i njega i prijatelji i sreća!“

Iz Badenske. Nadbiskupski ordinariat izda na svećenstvo nadbiskupije na badenskoj strani 13. pr. mj. sliedeći proglas:

Službeno nam je prijavljeno: „Kako se iz službena izvješća jednoga duhovnoga okružja nagadja, da je skupština katoličkoga duhovničtva u Appenweieru, i ono kasnije kupljenje odvjetah, uslied koga pristupi više duhovnikah, bilo po naredbi višje oblasti.“

Mi izpoviedamo ovim, da joj Mi na nikakov način, kako nam svjedoče sva pisma o otvorenju i razpravljanju te skupštine, i o kasnijoj izjavi duhovničtva, nedasmo povoda, već da je znani dogodjaj potekao posve od slobodne volje duhovničtva.

Ova izjava katoličkoga duhovničtva podpisana je od 817 badenskih duhovnikah, a jednodušno, neovisno i čvrsto branjenje crkvenih pravah, i po tom ćudoredja i svake pravice, vriedno je pohvale. Ovom, do obćenite izjave dotjeranom slogom za popravak crkvine samostalnosti i medju sobom i sa svojim biskupom stavi si duhovničtvo dičan spomenik.

Iz Lizabona. Nedavna dojde ovamo više francezkih milosrdnicah, pa to dade povod, da se vikači izviču, a dotični časopisi uvrebaju liepih novinah. Na 2. Rujna dogovore se, da će na velikom obćenitom šetalištu biti sastanak; nu težke žalosti! mjesto da dojde 3—5000 ljudih, dojde jih jedva do 200, a što još gore, od ovih jedva desetak dade se nagovoriti, da podpišu predloženu prošnju: da se iz slobodne Portugalske namah protjeraju milosrdnice i t. d.

Iz Kočinčine. Rat, što ga Napoleon III. u savezu sa Španjolskom vodi proti Kočinčini, ondašnjim je kršćanom na veliku štetu; jer je to sve mlačno i slabo. Sav dobitak Francezom i Španjolcem jest njekoliko miestah, a to je anamitskomu caru podjarilo još više bjesnoću, te biesni na kršćane kao kakov Nero. Tudier se grabe katolička dobra, zatiru obitelji, trga muž od žene, a djeca od majke. Polag najnovijih viestih stradaše u tamnici 10 svećenikah, domaćih sinovah, i 400 kršćanah, te čekaše u Keču, glavnom gradu Tong-Kinga, smrtnu osudu. Biskup u Keču, msgr. Jeantet, koj je 25 godinah onuda poslovao, zaglavi od nevolje, a tako i msgr. Retord. Dakle u kratko vrieme umrše u Tong-Kingu 4 biskupa, dva Franceza a dva Španjolca. Boravljenje francezke i španjolske vojske u Kočinčini samo draži cara, a i premalena je, da brani kršćane. Progoni su na slavu i vjeri i mučenikom; ali je žalostno gledati, gdje se kršćanstvo u krasnu cvietu malo po malo utaplja u krvi.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 46. U ČETVRTAK 15. STUDENOGA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Naš narod u gornjoj krajini.

Novine razglasiše, kako je lupežtvo učinjeno u Skradu, i da to zlo učiniše momci krajišnički. Što je sramotno i pogrdno za naš narod i domovinu, to su isti domorodni listovi spremni na sva usta izkazat i raztrubiti; a što je u njem dobra, šuti se, i ako se kaže, kaže se tako, da se već slabije kazati nemože.

Nepačam u osobu ničiju; o uzroku pogoršanja nakan sam dvie tri reći.

Narod naš u gornjoj krajini zdrav je i čil Hrvat. Već samim nazivom „gornja krajina“ razabrat će častni čitatelj, da narod na svojih strmih planinah živi pod vojničkim zaptom; a način života mu je kao svega jugoslavenskoga naroda u zadruzi. Vojnička stega (zapt) sa svojom strogošću prieči zločine; a zadrugom obezbjedjen je svaki obiteljski član od nužde, prosjačenja i stradanja, van ako kakovom nesgodom nekriva kuća, ili pako neslogom ili lienošću dotjera dole do stradanja. Kako indi može biti, da se njih više može na hajdučkom sastanku sporazumjeti i u sviet se odpraviti na pljačkanje? —

Svako krajišničko mužko mora se u vojnike uvrstiti, kako dojde do 20. godine, ako je inače zdravo, i kod gospodarstva nepotrebno. Kod gospodarstva potreban jest onaj, na koga gospodarstvo spadne. Nutarnju sjegurnost paze, koji jur ili vojničku službu doslužiše, ili pako nastupiše 16. godinu. Momče dakle od 16 godinah mora osobno na „patrolu.“ U patrolani sastanu se ljudi svakojake ćudi i naravi, dobri i zli, laže, psovači, tati i kažnjenici. Da se vrieme prikrati, pripovieda se koješta; iznose se dosietke i pripoviedke crne, kao što je noćno doba, koje ih sluša. Al i momče čuje šta nova; čuje, bilježi, i pamti — srdce i duša mu se otruje. Naš je narod ovuda žive fantazije; pripoviest o kakovu golemu junaku na polju poštenja ili nepoštenja ugrijat će mu krv, i prignut želju do samoga čina.

Pastirstvo i vojničtvo učiona su bitanženja. Čobanče plandajuć kojekuda s ono nješto stoke, što mu kuća imade, navikne lienosti, bezposlici, spavanju i skitanju. K tomu primetni ljubav materinu, kojoj je kći nejačka, dok se neuda, a momak, dok se neoženi, sasvim na brigi, te stara majka radi, vuci i hrani, a mlado zievaj od duga časa, ili spavaj, ili mozgaj sinoćnji nauk, što ga je bolan čuo u patrolani. — Vojnik obavlja službu na kordunu, ili gdje drugdje. Služba traje gotovu osmicu. Osam danah neima nikakova orudja u ruci, njekoliko danah prije, no je pošao na stražu, i njekoliko danah kasnije, kad je sa službe došao, potratio je dizajuć i predavajuć robu; izza toga osam danah počiva. U tom mu dojde vrieme, da opet na službu ide. Tim privikne neradu, uz pušku osirovi; k tomu želja, da se dokuči novca, i s njim da si ugodi; vruća fantazija — gotov hajduk! U službu nikamo, nedao Bog! „Ničiji sluga, ničiji djavó!“ Slobodan „oj“ ori mu se po slobodnu zraku; ili svoj — ili u goru! — Tužno, nu svakako značajno. Nije svaki za ratarstvo zauzet, niti nije svaki voljan, da do smrti vojnik ostane. Upravo to je uzrok, da imade više stališah, što su ljudem od Boga dane različne sposobnosti. U gornjoj krajini imademo malo stališah; to tim manjka zaslužba i manjka različnost zabave. Nereci: drugdje imade mnogo stališah i zaslužbe, pak ima i dosta opakih ljudih. Drugdje su drugi uzroci, kakovih kod nas neima.

Veliko nehajstvo prama svemu, što se na Božju odnosi. U nedjelju i svetac čut je bubanj, ma ga nečuo cio tjedan. O svetcih i nedjeljah odpravlja se straža; o nedjeljah i svetcih puca se u kolut; vježba se na oružju populacija. To sve biva u mjestu, gdje stanuje zapovjednik kumpanije.

Digitized by Google

Imade satničkih miestah na daleko oddaljenih od crkve. Vojnik mora uraniti, da na zapovied dojde. Kad se namuštrao i napucao, utrudio se je: crkva mu nepadne na um. Tako odmamljen od svoje crkve u tudju neide; ako bi baš i mogao, prieči ga trud i obred službe Božje. Huljenje na kranjskoga i vlaškoga „Boga," na kranjske ili vlaške svetce neću niti spominjat, jer je navada opaka baš od onuda, od kuda bi morao dojti strah i kaštiga bogopsovcem.

Zametavanje duhovničtva svakom mogućom prilikom. To je znak vremena i plod čitanja knjigah novije tvorbe. Nješto takodjer nesnosljivost prama drugim stališem, što dakako dolazi s neznanja, da u družtvu ima biti više stališah, a svim jedna svrha: vječna i vremenita sreća žiteljah; — pa onda svojevoljno razprostiranje svoje vlasti na štetu svih drugih; oholost — odhranjenje u vojničkih zavodih opako; a od naših, koji se jučer nenadahu, da će ikada biti višjega reda častnici, bezputno nasljedovanje i oponašanje. U to se polaže njekakav „bon ton." Nenapomenuh to na korist svećenikah, ili da milost od nemilosti za se i za svoje drugove izprosim. Isus bo rečè: da će ljudi misliti, kad nas opsuju, da Bogu čine službu dopadnu. Uvjeren sam, da će sve tako s manjom većom-li promjenom biti, dok nebude jedan pastir i jedan tor. Htjedoh tuj sjetit, da iz toga vrela teče zlo, koje narod moralno tamani. Žao mi je, jer se k nam pušća, što je zlo drugdje, — a dobro, što drugdje imade, na svaki se način plaši, da k nam nosa nepomoli. Nije mi drago, što je tako; al tako jest, pa što ću mu ja? A i to je tako, da se s našega tabora jezične strielice odapinju na obranu proti zrnju od lumbaradah.

Stanovničtvo ovoga krasnoga predjela naše Hrvatske razkoljeno je na dvie strane tako, da ga jedna pola pripada zapadnomu a druga iztočnomu zakonu. Sljedbenici iztočnoga vjeroizpoviedanja, odkad se odciepiše od rimo-katoličke crkve, ostaše truplo bez glave. Neima ondje liepih zavodah, utemeljenih na čvrstu temelju kršćanske ljubavi; neima odhranilištah nikakovih, da bi iz njih izlazili mudri, oprezni vodje naroda. Popovi ubogi, mnogom djetcom obterećeni, nemogu smoći troška, da sinove i kćeri svoje šalju u daleke gradove u učionu, sad već i imućnim sbog skupoće dosadljivu. A upravo svaki pop gleda, da mu se barem jedan sin zapopi; a druga mu se mužka djetca popisuju kod kuće rodne, s koje mu proizlazi babo, da od kuće vojnikuju. Čini mi se, da s toga kod njih neima pravoga i tvrdoga osvjedočenja vjerozakonskoga, niti osvjedočenja o svetosti i važnosti svoga čina, i koristi nauka, te se radi toga upravo ondje uguši plamen vjere, gdje bi ga imali zanietit i podpiriti, da svojim jezikom na daleko lizne i ogrije sve na štovanje i ljubljenje Boga i bližnjega svoga. Bez oduševljenja neima požrtvovanja.

Maleni broj duhovnikah i maleni broj crkvah. Na 1500 dušah po prilici dojde jedan svećenik. Jedva bi pastirstva duhovnoga posao premagao, da su mu župljani na hrpi u selu. Crkve od kućah udaljene. Kršćanin, htijuć k crkvi, proplazi brdine, prebrodi potoke, preskače doline na dva na tri sata. Tako daleko nemože svatko; ima staracah i djetce, koja nemogu: slaba su; ima sirotinje bose i neodjevene: dojde studen, cića zima, neda nikuda. Dojde bolest, dojdu ženam djetca. Nemože majka na polu dana ostaviti svoje dojenče gladno i žedno; a nepristoji se, da ljeti nosi koljevku u crkvu, ako ju baš i nosi na njivu, — zimi ni nesmie sbog zdravlja. Djelatni dani projdu oko poljskoga rada, a u nedjelju i blagdan samo jedna služba Božja i nauk jednom. Koliko putah dakle na godinu dojde red u crkvu na jedno čeljade? Koliko se tu nauka nečuje — koliko zanemari! Neprijazni topografički položaj gornje krajine mnogo smeta i crkvi i učioni.

Razlučen narod crkvenim obredom za čudo je jedan običaji, prijateljstvom i ljubavju, koja čini, da se trag zločinstvu zatrpa, ili da se zločin ublaži, te ga manja zapadne kaštiga. „Što bi ga uzimao na dušu?" — tim krivac dobro projde. Žitelji jedne satnije velika su svojta. Vojnici sprijatelje se ili na bojnom polju, ili u službi, u sreći i nesreći, te med njimi obstoji rodbinstvo dušah kao n. p. med suučenici. Oboje kumstvo, krstno i pirno, drži se na mnogo. Svoj na svojega neće da kaže. Pa se takodjer obilazi i svjedoci primamljuju. Ortaci pod živu glavu neporeku. Auditori riedki su našinci; često putah neznadu jezika, niti nepojimlju izrazah, već se moraju koristiti tumačem. Svjedoci kažu: „Mi ga znamo, od njegda je šumast." A tumač poniemči: „Er ist von einstens waldig." Eto ti sudcu trista jadah. S nedostatka dokazah odpravi krivca. A ovaj put pod noge, iz grla svoj „oj," pa kući. Kakov? . . .

Duh kršćanski nije dosta ukriepljen; pojam o mojem i tvojem nije utvrdjen; spasonosna stega nije na očih, rukah i želji — što bi sve moglo biti, da se sporazume poglavarstva, i da zajedno na djelo ćudorednosti prionu, ili da barem jedno drugomu posao nekvari. A dobra ćud naroda sama im se nudi, jer je u istinu narod ovaj predobar, kad se dobro s njim postupa. Nadam se od Boga, da bi se starinska sjegurnost imutka, od koje nam sgodopisci toli krasno poviedaju, opet dala uvesti u ovaj naš narod.

Na slunjskih brdih u Listopadu.

Digitized by Google

Ogled po svietu.

(Dalje.)

Dvoje je opet osobito u ovo naše vrieme, što čovjeku na ogledu po svietu para srdce; a to jedno: što je sviet ostavio izvor vode žive, pa si izkopao vodostaje — mjesto da prione uz vjeru Bogom objavljenu, teži za tobožnjom prosvjetom — krivom, i nju si nametje za sudca i željah i radnjah; a drugo: što hoće da prevrne države, i za taj prevrat zlo rabi narodnost. Prosuditi nam je dakle još, što je prava prosvjeta, što prava narodnost. — Prosvjeta prava jest znanje, i ako se čovjek trudi, da se obuči i uputi o kakovoj stvari, veli mu se, da teži za prosvjetom. Ovo znanje može biti i površno, može biti i jezgrovito; a u jednom i drugom može opet biti različitih stepenah. Tko je o kojem predmetu dobro i pravo uputjen, obučen, taj je u toj stvari prosvietljen, dočim u drugoj može i nebiti. Tko je više shvatio, jezgrovito spoznao i proučio, u njem ima više svjetla; a tko je ne samo u svojem poslu, nego i drugom ljudskom znanju okretan i vješt, tomu se veli svestrano prosvietljen. Laž i bludnja protivne su prosvjeti; jer je prava prosvjeta istina. Svako znanje stvara se od dvie sastavine: mislećega uma i predmeta, koj se ima znati. Čovjek indi može vrlo mnogo misliti, umovati, a opet nebiti prosvietljen; jer vrteći mu se misli u zraku, ako neimaju, da se za što uhvate, razplinu se, te nesazna ništa. Veliko znanje nije uviek prosvjeta; jer da to bude, ima biti pravo istinito znanje. Gdje ti se na prvi mah čini znanje tanahno i jezgrovito, ili visoko, duboko, kako-li se već reče, može još biti daleko do prosvjete, te prvi i naduti učenjaci mogu biti mračnjaci.

Svrnemo-li govorom na prosvjetu u vjeri, valja većinom to isto: prosvjeti u vjeri opire se skrozi krivo, smušeno znanje vjere. Tko hoće da si steče prosvjetu u vjeri, treba mu tanahna i jezgrovita nauka; tko površno i smeteno ili naopako misli i umuje o vjeri, sve jedno je, rekao njemu prosvietljen, ili crnu bielo. Prosvietliti koga u vjeri, znači obukom riešiti ga neznanja, površna ili kriva znanja vjere; jezgrovitom i javnom obukom izbiti mu iz glave krive misli i predsude o vjeri, izbiti mu krivu vjeru ili nevjeru. Prava kršćanska prosvjeta u vjeri opet nemože da bude bez pravoga kršćanskoga života. Kako čovjek živi tako i misli. Ako budete obdržavali moj nauk, vidjeti ćete, da je istinit, reče Spasitelj; a i stari bijahu te misli, da samo dobar i kriepostan čovjek može biti mudrac. Kriepostan život jest nuždan uvjet kršćanske prosvjete. — Ali kako zabludi čovjek na krivo znanje? Dvie su sastavine u znanju, kako rekoh, pa nezna-li čovjek njih uporaviti, — premahne-li koja preko reda, ili se samo jedna smatra kano gotovo znanje, eto gotove pogrieške ili bludnje. Tko bi sam um držao za vrelo znanja, on bi ga napokon doveo na to, da zaniječe čitavu povjestnicu. Kamo ovakovim putem zabludiše ljudski umovi, ima primjerah: proti prirodoslovju, povjestnici, mudroslovju, a najviše njih proti Isusu, crkvi njegovoj i vjeri. Treba se obazrieti na povjestnicu, pa je dosta. Ali kano što je kršćanskoj prosvjeti potrebitim uvjetom kršćanski život, tako je i krivoj prosvjeti prvim temeljem nekršćanski život. Radi, što ti volja, a onda i mudruj po volji. Kršćanstvo bješe jur ugladilo sviet tako, da mu se je sva narav sa svojom gizdom i ljepotom bila podvrgla; ali eno narinuše se svietu opet poganske umotvorine, pa kano da sidje s uma: razum zasjede svoj stari priestol od poganskih vremenah, strasti i požude buknuše s nova, da se zasite u otvorenu svietu; nauke iz poganskoga književtva i naslade poganskoga života omiliše, prošla kršćanska vremena budu svietu mrakom, pače oholeći se um i sebičnost života hvale se kao prave krieposti. Pa što se dogodi? Odpade većina Europe životom od Isusa i njegove crkve, a kašnje i umom. Sv. pismo narediše za jedino vrelo istine, na kom si svatko može crpiti vjeru po svom umu i volji, a to vrelo razli se kašnje na dva traka: jednim se iz sv. pisma iztlapi mašti utvorah i prikazah; a drugim postade jedini pravac i vodja um. Lutherovi pristaše i jedni i drugi zarate se; a kako i nebi, kad jim je sam on pomrsio račune, učeć na jednu ruku, da se milost protivi razumu, a na drugu ruku staviv uz mrtvo slovo živ razum, pa to budi čovjeku vodja u vjeri! Bogoslovje okori jim prvim pravcem posvema, te bogoslovi ustanu svetim pismom udarati na znanost; a drugim pravcem opet znanost ponese se za umom, razvije jadra, pa se pusti zanositi svakomu vjetru, sve znajući, mogući, i zadirajući u kršćanstvo sve od kraja, dokle dojde na jezgru, na sama Spasitelja Krsta, pa i njega osudi um na bajku, te izobći od sebe. Ovakova dakle znanost nadimlje se i gradi prosvjetom, ovakova prosvjeta udaraše na kršćanstvo, pa kad joj sav napor ništa nepomože, uztegnu se malo nazad, poče prezirati kršćanstvo, kano neprijatelja, komu ništa nemože, i ostavi ga tobože prostačini, kojoj treba, da se drži u redu. Okaniv se dakle svake vjere, udari svojim putem dalje.

Što se tiče filosofije, i ona se s veće strane držaše posve tako: i ona se iztrgnu kršćanskomu vodji, izgubi se u stvoru, umu i naravi; pokazuje se sad snosna, sad umiljna, sad neprijateljica kr-

Digitized by Google

šćanstvu. Ako mu kada i pokaže prijazno lice, hoće da gospoduje; riečju, u nje bijaše najviše krive prosvjete, smatrala se ili s kršćanskoga nagleda, ili prema kojoj mu drago drugoj struci. Spinoza i Hegel dogotoviše iz umne oholosti početi babel; a kad sviet vidje, kamo ta oholost zavodi — na rug i prikor svemu svietu, pobrinu se duši za bolju hranu, lati se opet evangjelja, i njega stanu dobre glave braniti. Filosofija od srama, da neostane na cjedilu, nagne za drugim svietom, i od tada hoće mnoga da bude kršćanska. Ali nebuduci preporodjena u sv. Duhu, nego samo na izliku, neće joj ni ota krinka dugo koristiti, jer će nemareć za kršćanske istine opet morati da dojde na led. Vidimo dakle, kamo i sad smiera kriva prosvjeta: da zaniječe Isusa, sv. pismo i crkvu. Neima joj pako boljega uztuka, nego je prava prosvjeta. Sad treba učiti, umovati po kršćanskoj osnovi; treba proučiti i dobro razviditi, odakle se je izrodila i kako uzrasla kriva prosvjeta, da se čovjek znade čuvati onih, koji u mutnoj vodi ribu love — neprijateljah Krstovih. Kano što je krivoj prosvjeti rodica oholost, pravoj ima biti strah Božji. Nisi conversi fueritis, gladium suum vibrabit: arcum suum tetendit, et paravit illum. Ps. 7, 13.

(Konac će sliediti.)

Tugovanje

uz lies

BISKUPA FRA. MARIANA ŠUNJIĆA,

preminuvšeg u Beču dne 28. Rujna,

sahranjena u Gučjoj gori u Bosni dne 21. Listop. 1860.

(Dalje.)

Hajde vilo negubi kočijah;
Eno konji i kočije sive
Odjezdiše preko polja ravna.
Osta bielo Djakovo u cvielu,
I pratioc slavni u snebilu,
A kočija na Županju sidje,
I tu mutnu preplovila Savu . . .
Bolje k drumu moja rano ljuta,
Kudno ptice proletiše vrane,
Pa ćeš vidjet jade kazivane. —
Nuto druma pusta kalovita
Kraj Liešničkog luga zelenoga,
Niže Novog Šehra nemiloga.
Sjever puše, crne magle niše,
A oblaci maždje izobila
Grozna dažda i biela sniega;
Rieka valja drvlje i kamenje,
Gora svila preko druma grane,
A zelena ukrila se trava.
Gora plače u zelenu listju,
Ma neplače, što joj ljeto prodjè,
Već što proz nju težka kola škriplju;
A zelena što se trava krije,
Nekrije se, što ju hinje bije,
Već što zemlja pod kolima ječi;
Pa ni kola s tegobe neškriplju,
Već gdje voze, što vozila nisu;
Kola škriplju, a volovi riču,
Pa ni voli od glada neriču,
Već golemu nevolju nariču
Susretniku preko puta kalna. —
U lužini nigdje nikog nema,
No zakuka kukavica sinja,
Ona sama sa cerova panja;
Ona pjeva ljetu Miholjevu,
Crnu ljetu i udesu ljutu,
Kad joj nitko nemiluje glasa.
A šta pjeva kukavica sinja?
Jao! meni do Boga miloga,
Jao! vozu proz lužinu crni,
Ajme! kola i volovi bieli,
Što vozite? jer nekazujete?
Neka plače i rudina trava,
Sa mnom kuka i cerovo granje,
A nabraja i zemljica crna,
Nebi l' momu odlahnulo jadu. —
S panja prhnu kukavica sinja,
Pa dopadè do jelova liesa;
To nebila kukavica sinja,
No to bila sjerotica kivna.
Kako cvili i Bogu je žao:
Ajme! liesu mogilo krvava,
Aj! odore nemilo odorje,
Čije si mi zaodjelo lice?
Da si moje odjenula pusto,
Kamo sreća i od Boga daća,
Nitko nebi ni žalio na te,
Nit bi koga ucvielio liesu.
A tako si porazio listom,
Što imade naraštaja stojna
Od Dunaja do sinjega mora;
Razplakao i staro i mlado,
Zanajviše mene sjerotana,
Koji nemam više nigdje svoga,
A to mi je bilo milovanje,
I u sreći blago svjetovanje,
U nevolji tvrdo pouzdanje. . .
Nikud sada drvu ni kamenu,
Nikud k miloj, jer je nemam, majci,
Niti komu prijatelju viernu
Za razgovor i za utješenje,
Nit sudbini za dobro ufanje. . . .
Moj bieli omrkni mi dane,
Omrkni mi, pa svitat nemoj mi,
Jer me čiem obradovat nemaš.
Moje zlato vječnom miru dato,
Moje cvietje više cvasti neće.
Tko bi obrò po tom lugu listje,
I daždeve izbrojio kapi,
Taj bi mogò sabrat jadovanja
Susretnika iz zelena luga. —
A kada se napojio cviela,
Čaknu jarme i volove biele:
Kročte vôci, na dobro vam bilo,
Kuda goder voz provezli crni,
Težaci vam horom uzorali,
A jarica poniela pšenica,
Do stremena konju sedleniku,
A do roguh volu jarmeniku;
Težaci se krušca nahranili,

Digitized by Google

A i vama dosta krme bilo.
Odtle skladni pokročili vôci
Do biele u Osovi crkve;
I ta biela procvilila crkva,
I tu misni tuže službenici,
S pukom tugu pa diele gorku,
Pa lies prate uza Bosnu hladnu.
Puk s pobožjem prati daske tavne,
A misnici mole zadušnice
Proz turačke u Žepču dućane.
I Turci se začudili jadu,
Turci jesu, al' za Boga znadu,
Pa i oni mrtvu pokoj viču,
I vriedna žale poglavara,
Što ga prati sjerotinja raja.
Voze vôci, sliede pratioci,
Svaki gleda u zemlju preda se,
Koli da je izgubio blago,
Sitan biser i kamenje drago.
Sinje gore nad drum se saviju,
Istom što se u dole nesvale,
Da se čuda nagledaju huda;
A iz gorah biele vile cvile,
Pa pećine jekom ječe puste:
Jadna Bosno! šta sčekati nećeš?
Vele ti se u sreći nedade,
Sve te crne prehode godine,
Sve te tužni pohode slučaji,
I težke se na te kole kletve;
Jer u tebi dva brajana bila
Pa se nisu bratstvom milovali,
A ni vjerom stojnom vjerovali,
Nit' u radnu skladovali danku,
Nit' u noći snili se u sanku,
Niti dobro dielili ravno,
Nit' se od zla branili ljubavno.
Jedan drugom ime dio ružno,
I crna mu želio jutarca,
Nebi l' njemu bolje bilo samu. —
Pa kada se na grieh podalo,
Ter lošiji ukleo boljega,
I porastò jedinac u majke,
Tek onda se korio nedaćan,
Pa zarečè mraku i oblaku:
Nije ljeta bez Jurjeva danka,
Niti brata nerodiv ga majka. — —
E od tada na tebi je kletva,
Pa u tebi dobra Bosno nema,
Nit imade, niti mu se nadaj. —
Ma odkad si postala ubavna,
Nisi takog sčekala nenada
U najgoroj tjeskobi i kobi,
Kad je mrklo sa četiri strane,
Od iztoči do zahoda ravna.
Munje siču a gromovi riču
I na vjeru i na domovinu,
I ubogo u domovih blago,
Pa trebuje vjeri branioca,
Domovini otca štitioca,
A domaćem pazioca blagu.
Takoga si imala cigloga,
I njeg' si se lišila uboga,
Pa nigda ga više steći nećeš,
A ni vriedna uba njemu para. —
Kukaj Bosno, ter se razgovaraj,
I nesreću sa zla svoga karaj. — —

Još šta vele iz planine vile,
Jad mu povjèt, tko haje, nedade,
Tko nehaje, ni kazat neznade.
Gredu kola i jarmovi škriplju
Izpod vrana na litici grada.
Bratjo moja! kî pratili niste,
Eto čudna opet sretaoca;
A kako je nemilo gledati
Crne klise iznad vrana grada,
Još je njega srest' jadnije bilo.
Čim upazi žalostno vozivo,
S konja padè na zemljicu crnu,
Pa mužkiem zajauka glasom:
Moj presvietli! moja rano ljuta!
Kamo sreća od Božijeg' danja,
Da sam tebe zamienio tužan,
Pa da moja sama kuka majka,
A da druge netuguju druge.
Moj biskupe! moje sunce žarko!
Brzo ti mi za goricu zajde.
Komu si me ostavio biedna
U bielu samostanu tvomu?
Tko će tvoju bielu čuvat crkvu?
Tko će tvoje hraniti sjerote,
I oda zle zaklanjati kobi?
Komu ću ja na uranak doći,
Da mi bielu sreću danu kaže?
Kom večernje povjerit ufanje,
Da mi zora rodi radovanjem? . . .
Oj! sudbino, šta ogradi kleta?
Da si Bosnu kugom samorila,
Nebi takog učinila grieha! —
A šta bi vam nabrajala vila,
Što je putnik naricao liesu?
Da pitate Vrandučke vrleti,
Bi vam rekle i nebi slagale.
Kad na tome kršu zlokobnome
Dvie se bojne sukobiše vojske,
I grmiše topi Omerovi
Od uranka do mrkloga mraka,
Nisu većim ječale vapajem,
Nit' smrtnim se hrvale uzdasi
Od bojnieh gore ranjenikah,
Na sukobu kô na današnjemu
Pratiocah i susretaoca.
Ej! Bran-duče, što duku braniše
Za pun viek od udara nagla,
A i Bosnu čuvaš od nenadnje
Za četiri i suviše vieka
Sa tog sinjeg bdionika tvoga,
Jer nijesi za Boga hajao,
Kad je strvna Bosnom proletila,
U čemernu gavranovu perju,
Sa ljutiem o ramenu srpom,
Niz Posavlje i Podravlje ravno,
Da sastigne putnika nevina?
Ah! putnika, našeg' svećenika,
Koji njojzi nije dugovao
Još za dvaest ni četerest lietah,
A ni za sto nebi puno bilo,
Kad bi htjela požaliti huda,
Kano što bi pristojano bilo
Kriepostne poštediti duše,
Pa njihove i dvostručit dane,
Dragom Bogu na golemu hvalu,
Svomu rodu za mila ugleda,

Digitized by Google

Domovini na sreću domaću,
A svakome za koristi živu.
Al' se pusta smilovati neće,
No što bolji, to prije ga kreće,
Što je draži, to ga bržma davi,
A ostavlja zloga i mrzkoga,
Rad nesklada i rad neljubavi,
Da se više svjetina skrnavi,
Da je veće nevolje i smeće,
Ter da zlobe i zle koli kobi
U metežu i čemeru stalnu. —
I vranu se dojadilo gradu,
Stiene jesu, sboriti neznadu,
Al tavnijeg' ostaše pogleda,
Jer tovara vidjale nijesu
Sa većiem provezena cvilom.
Kada vrana promašili grada,
Ostà jedan sliedac pratiocah,
Zar vela ga tuga obhrvala,
Od vapajah i od nabrajalah,
I o crnu udrila rudinu;
Jadan lies prati sa uzdasî,
A tješi se jedom i čemerom,
A suzami uznatrage kupa.
Koliko je od Vranduka vrana,
Do Novoga uz Liešnicu Šehra
I drveta i kamena hladna,
Toli nosi u srdašcu ranah;
Rane jesu, kê za lieka nisu,
A jadi su samrtniem blizu.
Al' je ljudsko tvrdje srdce tvrdo
Od drveta i kamena ljuta:
Crknut' neće, a crkla bi stiena
To l' vreliem suzam' oplavljena;
I drvo bi puklo u prieko,
Da ovaki šinu ga udesi.
Al' srdcu su liek suze dane,
Da ga prieka od udara brane.
Odu kola na Zenicu ravnu,
Tu jih druzi voli dočekali;
Nisu voli od seljanah brani,
Nit na izor tudji naimani,
No su pusti gospodara svoga.
Pred njim vôci nikom poklicali,
I pod jarme pokorili glave,
Nît' jih tkogod viče, ni haječe,
Voze sami, kó da oni znadu,
Tko je njima siena namicao,
I biele soli podmicao,
I kuda će kola donieti. —
Kada bili na Bielu rieku,
I njeni su puni stali vali,
Pa se biela čudom čudi rieka.
Česva steća sgrnula se vojska
Bez topovah i bez čadorovah,
Bez barjakah i dugih pušakah.
To nebila vojska od oružja,
Već od plača i jadikovanja;
Puk vierni staro i nejako,
Od Travnika do Viteza ravna,
Vriedno stado vriedna pastira.
Oni kliču na rudinu crnu,
Nikom niču s pomaganjem viču,
I vapiju blagosova blaga
Još jedan put od pastira draga;
A pred njime u tle gliba ljube,
Ter od mrtva oproštenje snube,
Nebi li jim griehe oprostio,
Trudne svoje poklonio trude,
Svjetovanja i ponukovanja,
I u vjeri vjerna službovanja,
A da bi jim Bog se smilovao,
Pa njihovim dušam mjesto bilo,
Gdje njihova nastani pastira,
Kriepostniem darî okitjena,
A dobriem' činî pokojena,
A blaženstvom krunjena vječniem.
Bog će dati vrlu stadu cielu
Za zaslugu nazornika prava,
Da mu molbe budu uslišane,
I nedaće proste pokajane.

(Konac će sliediti.)

Dopis.

Iz Moravske. Rado bih vam bio prije poslao glasovah iz ovoga kraja; ali me smetoše razne sgode, imenito bolest i smrt moje predrage majke. Komu tomu od vas biti će morda drago znati, da smo tri brata svećenici brnske biskupije, i da smo na 23. Listopada zakopali svoju dragu majku. Ja kao najmladji ovrših pokop, a najstariji brat odsluži svečane zadušnice.

U Rujnu obveseli nas pohodom č. o. Josip Radoš, misnik reda sv. Franje iz Bosne. Taj je po zagovoru austrijanskoga poslanika g. Prokeša izbavio dva svoja brata redovnika iz tamnice u Carigradu. Pohod ovaj bijaše nam vrlo drag, jedno: jer mi i tako dielimo tugu braće u Bosni, a drugo: jer željasmo, da nam koj očevidac izpripovjedi onu biedu, pa nam se eto sad izpuni želja. O. Radoš kupi kod nas u Moravskoj darove za hospitium, koj bi se imao sazidati u Carigradu za austrijanske podanike. Neima dvojbe, da takva kuća treba u Carigradu. U glavnom turskom gradu ima oko 30,000 austrijanskih podanikah, a najviše Slavjanah iz Dalmacije i drugih južnih slavenskih pokrajinah. U godini dojde iz jadranskoga mora i drugih do 2000 brodovah i vrate se nazad, pa je tudier očito pitanje: kako se treba pobrinuti, da nam zemljaci duševno i tjelesno nestradaju u turskom glavnom gradu? Serafinska ljubav sv. Franje Assiskoga zažgala je srdca njegovih viernih sinovah iz Bosne, te dolaze tja k nam, svojim suplemenikom, da sakupe što darovah za zavod, koj bi doskočio mnogostručnim potrebam. U tamošnjoj samostanskoj crkvi propovieda se svaku nedjelju slavjanski, njemački i talijanski; a tako se otci franciškani skrbe otčinski, da pruže i tjelesnu pomoć potrebnim Austrijancem. Da Bog blagoslovi ovo oda svuda hvale vriedno djelo, te mu pribavi što više podatnih darovnikah. —

Na veliku svoju žalost dočusmo iz Beča tužnu viest o smrti presvietloga g. Marijana Šunjića, apoštolskoga vikara u Bosni. Plačite draga braćo Bošnjaci; jer izgubiste u njem i otca i majku. Žalimo ga i mi od srdca

Digitized by Google

jer nam nisu neznane njegove odlične vrline; a veselili bismo se, kad bi što prije u ovom crkvenom glasniku uzčitali životopis ovoga vrloga nadpastira.

Na Sarkandrovoj svetkovini bio sam glavom. Trajaše, kako Vam jur javih, tri puna dana. O da ste bili ovdje, te svojima očima vidjeli, koliko je to bilo veselje, što nam ga je pripravio Gospodin! Svieta bila se je tudier slegla Božja sila, izpovjedaonice hrpimice zaokupljene, a sv. pričest dieljaše se neprestano. Gostione i druge kuće bijahu tako pune, da je množina svieta noćivala po ulicah pod vedrim nebom. Na sreću bijaše vrieme vrlo liepo. Milina bijaše oku gledati svečan prenos tiela sv. Sarkandra u Olomucu iz sv. Mihovila u stolnu crkvu, što bijaše u subotu na večer 21. Rujna. Duga povorka krenu iz sv. Mihovila, te liepim redom idjaše kroz ulice i prostrani trg u stolnu crkvu, gdje na vratih dočeka sv. moći visokoč. g. nadbiskup s cielim kaptolom. Oba dragocienа moćišta nošahu izmjenice svećenici, služeći u onih mjestih, koja se proslaviše sbog svetčeva poroda ili boravljenja. Mislim, da se neću preračunati, ako rečem, da je svećenstva svega skupa bilo na broju preko 300. U presbyteriju metnuše sv. moći (glavu i cielu okostnicu) na urešen stol, i tad poče matutinum. Sutradan u nedjelju u 10 urah pročitan je s propovjedaonice breve o beatifikaciji u latinskom, češkom i njemačkom jeziku, na što visokoč. g. nadbiskup zapjeva Te Deum laudamus. U isti čas bude odkrita liepa pod nebnicom od crvene svile nad velikim žrtvenikom viseća slika blaženoga svećenika i mučenika Ivana Sarkandra, bivšega župnika u Holeševu u Moravskoj, da ga se nagledaju željne oči pobožnih viernikah. Kakva sve neradjahu nam se u srdcu čuvstva na pogled krasne prilike onoga svećenika i mučenika, koj nam osobito u ovo naše nevjerno i nećudoredno doba ima biti i svjetlo ogledalo i zavjetnik kod Boga. Ah blaženi Sarkandre! moli za nas sve, kojim treba kod Boga zagovora. Blaženi misniče! moli za našega ucviljenoga vrhovnoga pastira Pia IX. i svu njegovu crkvu; moli za naš narod, da ga složi i objači duh prave vjere i prave kršćanske ljubavi!

Izmoliv visokoč. g. nadbiskup propisane molitve, dojde pred sv. moći, da jim se pokloni i poljubi jih; a poslie njega pristupiše zemaljski namjestnik i druga duhovna i svjetovna gospoda. Zatim poče svečana misa, za koje pod evangjeljem popeše se na propovjedaonice dva olomučka kanonika, te rekoše govor: jedan u crkvi njemački, a drugi izvan nje češki. Poslie podne bijaše opet propovied, pjevana večernica i blagoslov. U ponedjeljak u jutro reče opet jašprišt iz Prerova g. Navratil česku, a u 10 urah olomučki kanonik grof Belrupt njemačku propovied. Pjevane mise odslužiše visokoč. gg. olomučki posvećeni biskup i biskup iz sv. Hipolita Feigerlc. Poslie podne bijaše sve kano i prijašnjega dana. U utorak u jutro reče jedan začastni kanonik njemačku propovied, a biskup iz sv. Hipolita česku. Visokoč. g. biskup rodio se je u Naměstu (kraj Olomuca), zna vrlo dobro materinski svoj jezik, a bijaše više godinah u Olomucu professor bogoslovja. Neda se opisati, kako njegov prosti i razumljivi govor uzdrma nebrojenim slušaocem srdca. Moravski puk ronijaše suze od veselja, što mu je opet dano čuti biskupa propoviedati u narodnom moravskom jeziku, i čuti hvaliti zasluge blaženoga mučenika Sarkandra. Ja sam se baš s nakanom bio urinuo u natiskanu množinu puka, te sam opazio, da je puk napeto slušao govornika, premda crkva bijaše dubkom puna, a propovied trajaše jake dvie ure. Veliku misu služio je naš brnski preuzv. g. biskup grof Schafgotsche. Poslie podne bijaše konačna svečanost. U crkvi reče za svrhu govor njemački olomučki nadbiskup, a vani češki župnik iz Duba g. Lýsek. Svečan Te Deum i obhod s presv. otajstvom oko stolne crkve završi zamjernu trodnevnu svečanost.

Tamnica, u kojoj su njekada blaženoga Sarkandra pakostni protestanti u Olomucu mučili i pekli, pretvorena je jur u liepu kapelicu sa žrtvenikom blaženoga mučenika. Kolo s raztezalom, na kojem je svetac bio mučen, još je dobro sačuvano, i sad je zaprto željeznom rešetkom, da se ta starina neošteti. Liepa ta kapelica pohadja se mnogo. Stara je priča, da je na onom mjestu, gdje je svetac bio pao s okrutnoga mučila, te ga od težke muke morila žedja, probila voda, i tudier je danas zdenac. Na taj zdenac indi vrvi pobožni puk, te si natače u vrčeve vode, i nosi daleko kući. Mi Moravci sretni smo, što imamo zanimivih ostanakah i uspomenicah od blaženoga Sarkandra, o čem ću vas mila jugoslavenska braćo u svoje vrieme jur obširnije obaviestiti. Za sada s Bogom.

U Hodoninu na Moravi 28. Listopada 1860.

Miroslav Chmelíček.

Viestnik.

Iz Zagreba. „Pozor“ u 36. broju priobćuje sadržaj i njeke odlomke iz knjige Aboutove, koja je izišla pod naslovom „Rome contemporaine,“ te opisuje papinu vladu tobož „po jednom dokumentu, što ga je dobio od jednoga papi privrženoga svećenika.“

Tko nezna, što i kakov je čovjek taj About, i komu nije poznato službeno izvješće grofa Raynevala, bivšega francezkoga poslanika u Rimu, o sadanjoj papinskoj vladi, — da nespominjemo mnogih drugih na službenih izkazih i statističkih tabelah osnovanih spisah o istoj stvari: tomu će već iz samoga sadržaja i priobćenih odlomakah iz te knjige na prvi mah u oči pasti, kojom je namjerom i s kolikom iskrenosti About svoju knjigu napisao, te koliko vjere zaslužuje. Da čovjek povjeruje, što se navodi iz „najvažnijega poglavja“ te knjige, da se u papinoj državi“ susreće smrt na svakome koraku, u svakoj propovjedi, pred svakom crkvom, a osobito kod

Digitized by Google

kapucinah, gdje je i isto pokućtvo načinjeno iz ljudskih kostih;“ da čovjek povjeruje, kad se o bratovštini „sretne smrti,“ koja uboge mrtve o svom trošku pristojno pokapat daje, tvrdi: da „red“ sretne smrti“ traži leševe nesretnikah, te im suši okostnice:“ tomu se hoće doista više lahkovjerja, nego je ono, koje u vještice i vukodlake vjeruje! —

A tko je taj About? Poznat je kao piskar, koj za novce po novinah i u knjigah piše, što i kako hoćeš; koj će sutra poreći, što je danas uztvrdio, te, ako mu platiš, napisat ti knjigu, dokazujući, da je bielo crno, a crno bielo. Sjećat će se jošte naši čitatelji iz lanjskoga 44 br. ovoga lista, da je taj isti čovjek, Edmund About, i prošle godine izdao knjigu pod naslovom: „Rimsko pitanje.“ U toj knjigi, osim mnogih drugih lažih i klevetah, ocrnio je About vojvodu Sforza Cesarina, da je ubio iz puške svoga slugu samo zato, što ga nije s dosta velikim počitanjem oslovio, a papa da ga je radi toli grdnoga zločinstva odsudio, da se samo na mjesec danah povuče u samostan. Pošto je vojvoda svoju nevinost sudbenim putem dokazao, te od Abouta na temelju presude radi kruto uvriedjena poštenja zadovoljštinu zaiskao, priznao i opozvao je About svoju objedu u listu iz Saverne dne 7. Srpnja 1859. na vojvodu pisanom, koj je bio natiskan u turinskih novinah „Campanile.“ Iz toga lista vidi se dovoljno podli značaj piščev, dočim prije ozloglašenomu vojvodi ovako laska: „Neistinitost, u koju sam se dao zavesti, tim mi je neugodnija, što ružnu sjenu baca na jednu od glavah liberalne stranke, na pokrovitelja ratarstva, na prijatelja napredka, na neprijatelja duhovničke vlade, tim dakle na jednoga od mojih naravnih saveznikah.“ Vojvoda je ovo nevriedno ulagivanje od sebe dostojno odbio u istom listu ovimi riečmi: „Nemogu bez znatne uztege niti učtivosti gospodina Abouta, niti onaj način primiti, kojim se je on osmjelio moja čuvstva i moje uvjerenje preduprediti.“ — K tomu slučaju bezobrazne Aboutove lahkoumnosti primietio je u ono vrieme „Univers,“ da, kad bi About sve takove priče i opise, koje je samo čuo kojekud pripoviedati, iz svoje knjige htio utamaniti, nebi mu ništa drugo ostalo — do sramote, što ju je pisao. — Evo to je About, i koliko mu pisanija vriedi!

Kada takova opadanja rimske vlade i katoličke crkve čitamo u bečkih novinah „Presi,“ koje su drugarice njihove ovih danah baš prema zasluzi ocienile, rekavše o njih, da su bile „das korrupteste Organ der korruptesten Periode unseres öffentlichen Lebens;“ koje radi slične prostačine drugi bečki dnevnik (Oester. Ztg.) nit neće više da po imenu navodi, već će se odsele pozivati samo na kućni broj 113., pod kojim im je urednička pisarna, jerbo se u tu kuću vaskolik smet snaša (weil in diesem Hause all' der Kehricht zusammengetragen wird): onda se tomu nečudimo, znajući dobro, za što i za koga tako pišu. Al čudimo se, da nam je „Pozor“ na to ili slično smetište u svom 36. broju zabasao; što nam je tim više žao, čim većma želimo, da mu lice čisto, a napredak sve to veći bude, i čim smo više uvjereni, da se takovim postupanjem, kojim se nabožno čuvstvo većine njegovih čitateljah vriedja, ništa dobra postignuti nemože nit za domovinu nit za narodnu stvar, kojim je „Pozor“ svoje sile hvale vriednim načinom posvetio.

— Viest, što su ju doniele ovdašnje novine, da je državnik austrijanskih Isusovacah izjavio, da radi porodivšega se protivljenja upravljanje ovdašnjega konvikta njegova družba za sada preuzeti neće, pače da će se i Isusovci, kojim je uprava požežkoga sirotišta povjerena, odanle opozvati, potvrdjujemo kano istinitu.

— Vieće grada Varaždina izabralo je za beneficiata kod sv. Vida u Varaždinu gosp. Josipa Zadravca, kateketu narodnih učionah u Varaždinu.

Iz Ugarske. Uzoriti stožernik i prabiskup Ivan Scitovszky razposlao je pastirsku poslanicu od 29. List. na duhovničtvo svoje nadbiskupije, oznanjujući mu: da je carskom poveljom od 20. List. ne samo ustav u život opet uveden, nego da se njom i više podieljuje: da je nj. veličanstvo izvolilo naložiti, neka se uvedenje ustava pospješi, k tomu učine potrebite priprave, poimence za sabor i krunisanje nj. veličanstva. S toga se nalaže duhovnikom, da u bližnji blagdan ili nedjelju ovrše „Te Deum,“ a pred njim o uzroku radosti obavieste puk, i pročitaju na puk glaseći stožernikov pastirski list. Častnomu duhovničtvu preporuča se jošte, da sgodnom pače traženom prilikom nagovara puk na pouzdanje i poslušnost prema kralju, koj će se dati okruniti, i da se zanj Bogu moli. Napokon pozivlje se duhovničtvo, neka svjetuje i pouča puk, da se čuva onih, koji tomu protivno misle i djeluju. — „Cyrill a Method“ pridaje tomu ovu primjetbu: Dakle i mi Slovaci, koji činimo većinu ovacah njegove ovčarnice, uzdajemo se u rieči svojega pastira, koj će se bez dvojbe i o to savjestno pobrinuti, da se „Te Deum“ gledeć na naš slovenski narod nebude morao promieniti u „De profundis,“ a na nas ubogih Slovacih da se pogledom na ustav neizpune rieči sv. pisma: „Pater meus cecidit vos virgis, ego vero cedam vos scorpionibus.“

Iz Moravske. Još jednako dolaze na naš Velehrad veliki provodi; darovi su sve to obilatiji, a posebni za to odredjeni odbor priredjuje za skoru tisućoljetnicu, da se dostojno proslavi. „Dědictví sv. Cyrilla a Methoda“ u Brnu dalo je jur pod tisak omiljeli koledar „Moravan“ za god. 1861. i životopis blaženoga Sarkandra od g. Matije Procházke, gimnazijalnoga učitelja u Brnu.

M. Ch.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 47. U ČETVRTAK 22. STUDENOGA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Ogled po svietu.

(Konac.)

O narodnosti i ljubavi domovine pisano je kod nas od novijega preporoda mnogo, i svaki od pisacah po svojoj pameti: koj razboritije, a koj u vrućici i zanešeno. Za svaki veliki posao treba nagovora, dogovora i sloge; a u dogovaranju nezamjerava se, ako se komu svidi za bolje ovo, a drugomu opet ono. Kad se dogovori i složi, pročka svakomu, — svaki je zaslužan u urečenu poslu. U nas se je hvala Bogu cviet naroda osviestio, pa ga netreba više buditi: netreba mu govoriti, tko je, što-li mu je; već mu treba pokazati put, kuda će za onim, što je od težkih ranah prespao, kako-li će se otresti jadah, što ga more; kako-li će izmaći, da ga opet nedopadnu rane. Ja mu sam toga nepokazah za svoga vieka; jer nisam prorok s neba, da me sluša. Ali kuda tolika pisarija, tuda i moje misli; jer eto smo na dogovoru, pa će se boljom srećom i moja koja primiti za čija njedra. Pišem evo o narodnosti, ne da narod ili koga narodjana osviestim; nego da ju razvidim na ona gledala, i pokažem rodu i s one strane, s koje ju je u opisih redje vidjeti.

Što je narodnost? Narodnost je svojstvo lučeće jedno ljudsko pleme, rod ili narod od drugoga. U to svojstvo računala bi se krv, ćud ili značaj, jezik i unj zavite umotvorine, nošnja i običaji. Da se pako pravo prosudi i procieni narodnost, valja s jedne strane pravo prosuditi čovjeka sama, i s druge čitavo čovječanstvo. Koliko je evo ljudih, toliko je i ćudih; a opet da uzporediš sve ljude, što jih je na svietu, nebi našao samo dva lica posvema jednaka; da sve skupa uzporediš, pa zapovjediš, da se po redu oglase, gotovo svačiji bi glas bio drugčiji, kano da bi prstom udarao piskove na orguljah. Svaki dakle čovjek ima biljeg, koj ga luči od drugoga čovjeka; a u naravi mu je opet, da svaki sebi i svoj svomu voli nego drugomu. Eto se vidi i odatle, kako-li je divan Bog u svojih djelih. Kamo kreneš okom, sve je različito, a opet sve na nebu i na zemlji spojeno u jednu jednoću, kao što je jedan i sam Bog. Makar ima množina biljegah, što luče ljude, stvorac ipak usadi u ljudsku narav još više vezah, da jih vežu medju se, a jedan naredi, da sve skupa veže s njim. Imenito jedan od vezah vežućih ljude jest rod. Taj veže ljude u jednu svojtu, koja skupa drži, i voli svomu nego tudjemu, pa da svoj otide na kraj svieta; jer, veli se rieč, nije krv voda. Takova svojta po rodu luči se opet čim tim od druge takove svojte, narod luči se od naroda, kano što se i u jednom narodu i u jednom mjestu i u jednoj kući luči čovjek od čovjeka. Pa kao što je svaki čovjek sebičan, t. j. najvoli sebi, a opet mora da radi i za dobro kuće, obćine i po tom za dobro cieloga svoga naroda; tako i svaki narod, osim što radi za se, mora da radi i za dobro cieloga čovječanstva. Svaki narod ima zadaću za čovječanstvo. Narodnost dakle jest osobina lučeća narod od naroda. Razlučen je po nječem čovjek od čovjeka, razlučen je i narod od naroda. Kako bi bezumno bilo reći: Ti Petre nebudi više Petar, nego tielom i dušom budi Pavao; tako bi, rekao bih, bezumno bilo reći: Ti Hrvate nebudi više Hrvat, nego budi rodjen Niemac ili Magjar. Tako je naredio Bog; a tko će njega upitati: zašto? Zar će lonac reći lončaru: Zašto si me napravio ovako a ne onako? Čovjek neka neuči Boga mudrosti, te neka nedira u njegov posao; jer bi mu on pomeo i ovo malo pameti, što ima. Bio to dar Božji ili kazan; neka bude, od njegove je ruke. Ali kano što se ljudi staplju sa svojimi osobinami u narod, tako se staplju i narodi u čovječanstvo; a stvorac svezav

Digitized by Google

sve veze u jedan uzalj, vodi ga k svrsi. Čovječanstvo bijaše s prvine sdruženo, jedincato. Ali zaboraviv ljudi izza Adama na Boga i vjeru, zaboraviše, da su jednoga otca, pa se razdružiše, i kašnje jim nebijaše druge sveze van rod, a ni države druge osim narodne. Ako bi i bilo više narodah u jednoj državi, to silom spadoše jednomu u jaram, te se svi osim onoga gospodujućega nebi smatrali kano državljani, već kano robovi. Nebijaše indi drugih državah, osim narodnih, ni drugih vierah, osim narodnih, a nikakva saveza medju narodi. Čovjek bješe raztrgao savez sa svojim stvorcem, a tad se naravno raztrgaše same od sebe sveze i medju ljudmi. Ali tudier bijaše i promisao Božja, da narodi neokuže jedan drugoga. Pustimo-li se po povjestnici u dubljinu tja do Adama, vidjeti ćemo, da Bog, čim je na sviet došla kuga grieha, luči ljude. Ta griehom postade duhovni sviet smjesa, kakva bijaše stvarni sviet za stvoritbe. Stvorac odluči iz smjese za stvarni sviet različita počela, a kad je sve dogotovio, završi stvoritbu stvoriv čovjeka Adama. Tako i novi stvorac duhovnoga svieta, obećani Spasitelj, odlučivaše jur u starom svietu iz nove duhovne smjese počela, pomrsi ljudem jezik, dà, obra si židovski narod, da mu čuva posudu dragomasti, a za to ogradi njega od svih drugih narodah. Dojde vrieme, da se završi i ova stvoritba, stvori se drugi Adam pa izli nebesku dragomast Božje rieči na sve narode. Stvorac novoga svieta, gospodin Isus Krst ustroji novo družtvo za sve narode, ustroji svetu crkvu, da sviet pripravlja za uzkrs i sud; pa kano što se po Božjoj promisli prije njega razdruživahu narodi jedan od drugoga, da sve nesavlada opačina, tako se u novom Isusovom družtvu imadu složiti svi narodi. Zato i slavi crkva pjesmom sv. Duha, qui per diversitatem linguarum cunctarum gentes in unitate fidei congregavit. Ali, narediv Isus crkvu, nije naumio ni naredio, da se razpadnu sva druga ljudska družtva, da nebude više posebnih ni narodah ni državah. Pored crkve obstoji po promisli Božjoj i drugo družtvo, naime država, te oba vode čovjeka do groba, a crkva ga još izprati i preko groba. S postankom crkve Isusove prestala su vremena, da se narodi medju se bježe, mrze i progone; ali nisu prestala vremena, da narodi nebudu više narodi, te neimaju svojih osobinah, da nebude više državah, ni njezinih medjah. Svet nam je rod po sv. krstu; ali nam je svet i rod po krvi; jer je i jedan i drugi dar od Boga. I sad su u krilu zaručnice Isusove plemena različita po krvi i jeziku; ali jih veže rod po sv. krstu, veže jih jedna vjera, ufanje i ljubav; pa sačuvao Bog, da medju njimi bude narodna mržnja, a sačuvao opet Bog i od toga, da tko neljubi svoga roda i rodnoga. Rod po sv. krstu kriepi nam još i oplemenjuje rod po krvi. Da se bolje razumiemo, evo: kako čovjek može biti član mnogih družtvah, da negubi svoje glavne časti ili posla, tako i narod ostane narod, ako i stupi u više družtvah, pa ma jedni od naroda u ovo, a drugi u ono. Narod ostane narod, ako mu se narodjani porazdiele i na više vjerozakonah ili državah; jer ako u jednom ima dužnostih i željah, nikad nemože doći u opreku, da zanemari svoj rod, da nesvjetla biljege, koje ga luče od drugoga. Da nije u nas ljudih narav pokvarena, ili barem da se vjerno držimo onoga lieka i nauka, kojim tu pokvarenu narav imamo popraviti, bilo bi uviek mirno vrieme, te bi svi narodi složno, sretno i veselo brodili na drugi sviet u vječnu luku; ali ovako imamo se svaki čas boriti s burom. Nedužna narodnost jest od njekada strastnim ljudem izlika razdora u crkvi i državi. U crkvi eno za primjer razdora već u postanku: kršćani nepravoga duha ohole se na svoj rod, svade se, tko da je prvlji u crkvi, a židovi hoće da narinu drugim svoje stare običaje. Eno što učiniše od crkve radi narodnosti Grci i Jermeni; a od velike crkvene razkoline u 16. vieku oholi se sve to gore narodni duh, pače već u saboru u Kostnici kano da steče pravo miešati se i u crkvene poslove, i od onda biesni narodna sebičnost te utrgava u crkvi jednoću i slogu. S jedne strane trgaše od crkve protestantizam po čitave države, podlažuć jih u svem — i u duhovnih stvarih vladarom, a s druge kraljevi u Francezkoj iznesoše na ime galikanske slobode na sviet vrst narodne crkve. Za njimi prionuše uza nju i drugi vladari sve do zadnje državice, trudeći se, nebi-li si crkvu preustrojili po svom državnom ustavu. Nu neminu jih kazan. Po tom pade ponos s imenom kršćana, ohladni kršćanska ljubav, rodi se stara oholost na ime i pleme, a s njom i posestrima joj mržnja na druge. Što učiniše takovi sebični narodni vladari za narod i državu? Zlo po vjeru, narod i državu. Kad je tomu tako, misljaše puk, da crkva može biti narodna, zašto da nebude i država? Kako se uprava crkvina dade prekrojiti po upravi državnoj, te vjerom zaokretati, kako se svidi vladaru — jednomu čovjeku, zašto da se neprekroji i uprava državna, kad se sviđi za bolje puku? Evo razdora i nemira do dan danas; a što mu je krivo, van zloća budi vladarska budi podanička? Evo rane otvorene, da joj svatko zna naći lieka.

Da pako pravi kršćanin i može i mora da bude narodan, vidimo iz samoga njegova zakona. Gospodin Isukrst osnova sav svoj zakon na dvie

Digitized by Google

zapoviedi: „Ljubi Boga nada sve, a iskrnjega kao sam sebe.“ Svakomu čovjeku iskrnji je svaki cigli čovjek na ovom svietu, dakle: crnac, bielac, žutac, dobar i zao, vriedan i nevriedan, prijatelj i neprijatelj; svakomu mora da želi dobro — sreću vremenitu i vječnu. Non enim est distinctio Judaei & Graeci, nam idem Dominus omnium, dives in omnes, qui invocant illum. Rom. 10, 12. Na ove dvie zapoviedi osnovan je zakon Božji; a na Božjem zakonu, kako mislim, ima biti osnovan i svaki drugi — dakle i narodni. Ali i kršćanska ljubav treba da bude dobro razredjena i u tom je pravilo: da ljubav dobro razredjena, počimlje od sama sebe. Axioma je: Charitas bene ordinata incipit a se ipso; a razlog mu je: što je svatko bližji sebi nego drugomu. Zato i stavi Isus ljubav sama sebe za uzor ljubavi iskrnjega. Za sobom samim ide vez po krvi ili rodu: otac, majka, žena, djeca, brat, sestra, bratići, sestrići itd. i tim redom mora da se vrši kršćanska zapovied ljubavi, uzev dakako u obzir razan stepen potrebe. Riečju: u tom mora čovjek da ide redom, pa kad obreda bližje, neka ide na dalje bližje, dok, ako može na sve dospjeti, nedojde na kraj te posvećene bližine. Prva je čovjeku obitelj, za obitelju rod i rodno mjesto ili občina, za občinom krajina, za krajinom narod. Prije dakle, nego će pomagati tudji narod, treba da pomaže svoj, a kamo-li, kad je potrebniji, nego drugi.

Čovjek sastoji od duše i tiela, pa da čovjek pomogne čovjeku, valja mu pomoći duši ili tielu, kako je kada koje bolje potrebno. Dobra pako djela sedmera su po duši, i zovu se duhovna; sedmera po tielu i zovu se tjelovna; a omjerio jih je sam naš Spasitelj. Tko ota djela ovršuje, kako premože, i onakovim redom, kakov nam je u tom ustanovio sam Spasitelj, on ovršuje zapovied ljubavi iskrnjega; tko pako ovršuje ovu zapovied, njemu je dosta — on je i pravi učenik Isusov, pravi kršćanin i pravi narodjan. Jer one dvie zapovjedi dadu se stegnuti i na jednu. „Sav se zakon ovršuje u jednoj zapoviedi: Ljubi iskrnjega kao sam sebe“ Gal. 5, 14.; a to zato, jer se ljubav Boga i iskrnjega osniva na jednoj podlozi. Iskrnjega nemožemo ljubiti, da neljubimo u njem ujedno i Boga; čim bo želimo ili činimo dobro iskrnjemu nemisleć na Boga, djelo takovo nije djelo ljubavi. Sveti ljubimac Isusov ostariv običavao bi si učenikom svakom prilikom reći: „Sinčići, ljubite se medju se;“ a kad jim ova kratka al' česta propovied malo nedodija, upitaše ga: zašto da jim to uviek govori? „Ako to bude, dosta je!“ reče sveti starina. A Spasitelj reče: „Po tom će svi poznati, da ste moji učenici, ako se budete ljubili medju se“ Iv. 13, 35.

Evo osnove zakona Božjega, evo osnove zakona narodnoga! Tko na ovom naslonu neradi narodu o sreći budi vremenitoj budi vječnoj, kvari mu i jednu i drugu. Takova će čovjeka brzo ponesti sobom svaki vjetrić i zamamiti lagodniji drugdje život, čast ili odlika. — Kao što pravomu kršćaninu, učeniku Isusovu, treba pritaje sama sebe za svaku pravu kriepost, tako treba pritaje sama sebe i za ljubav naroda; jer je i ona kršćanska kriepost. Što dakle bunca o čistoj ljubavi roda neznabožac, koj neće da zna za Boga? Što bunca o ljubavi domovine skitalica i razsipnik, koj je u tudjini razsuo imutak do pare? Što bunca o ljubavi domovine oholica i svadljivica, kad za ljubav treba pritaje sama sebe, koje u njem neima ni za liek? Što bunca o ljubavi domovine varalica, što licumjerac, kad si otruje srdce opačinom? Jao si ga narodu, komu se narinu takovi zatočnici, jer eto ga po njih u bezdnu. — Dokle može zabluditi rodoljubje, ako se pomakne s prave svoje podloge, i ako mu se narinu za vodje ljudi slabe gradje — vikači, vidjesmo drugdje, a dao Bog, nevidjeli nikad na svom narodu.

U čem pako valja pomagati narodu? U svem, što mu je budi za vremenitu budi za vječnu sreću: u obojih sedmerih dielih, po duši i tielu; po izrazu mislih ljudskih — narodnih — jeziku, liepu običaju i poštenu glasu. Jezik je izraz mislih; pa jer većinu duhovnih djelah kršćanske ljubavi nemožemo ovršivati, ako neznamo jezika onoga čovjeka, komu jih kanimo činiti, to treba da naučimo, znamo i usavršujemo jezik. A budući nam prvi rod, prvi nam budi i rodni jezik. Tko da se nedivi rodoljubju Mojsijinu, Danielovu, Jeremijinu, Davidovu i Jude Makabejca! Isus sam govoraše sa svojim narodom njegovim jezikom. U Nazaretu štije knjigu Izaije proroka i tumači ju narodnom besjedom; na zadnjoj večeri dade Bogu hvalu narodnim jezikom, pače u smrtnoj borbi bolno srdce javi mu se onim jezikom, koj ga nauči blažena majka: „Eli, Eli, lama sabahtani.“ Gdje trebaše, govoraše on i drugim u zemlji vladajućim jezikom; a tako treba da govorimo i mi, njegovi učenici. Samo: „Tko može biti svoj, neka nebude tudj“ veli narodna poslovica. Slavni Niemac Herder reče: „Wer seine Muttersprache, die süssen heiligen Töne seiner Kindheit, die warnende Stimme seiner Heimath nicht liebt, verdient nicht den Namen Mensch.“ Pokojna ti duša Herdere, ako i nisi mislio na Hrvate; a ja bih još napose rekao i to, da je takav čovjek bez značaja. Pripoviedaju stari i pametni ljudi, da je Poturica, zatrlo mu se ime, više naškodio svomu

Digitized by Google

narodu, nego pravi Turčin; a tako izgrdiše si rod i Potalijančine, Poniemčine i Pomagjarčine. Da je Pohrvatinah, t. j. Turakah, Niemacah, Talijanah ili Magjarah, koji bi se bili posve pohrvatili te mrzili na svoj rod, i njih bi turnuo s drugimi svrzikapami u isti koš. Ali neima na svietu takovih vranah; barem ja nečuh za nijednoga. Mnogi Hrvat, ode-li u tudjinstvo, za koju godinu jedva je po imenu Hrvat, te se i nedužnu imenu prekroji dočetak „ić“ u „itz“ ili „fy,“ a „ar“ okrene u „er,“ — ako još neumetne koj milozvučni „h.“ A opet poznam i sam tudjina, koj je 60 godinah u Hrvatskoj, pa nezna ništa ili slabo natuca naški. To je pravo i krivo: pravo, što je ostao vjeran svomu rodu, a krivo, što nije naučio jezika, što ga je u 60 godinah mogao naučiti, i koga mu je u to vrieme kada tada trebalo. Stari i pametni ljudi tvrde opet, da su takove bagre ljudi — Po.. ..... slabe gradje i u svačem drugom, te jih vjetar zanosi, kamo god puhne. Ja se počeh istom ogledati po sadanjem svietu, ali vjerujem dobrim starim i knjigam i ljudem; a to tim bolje, što je naš narod imao prilike osvjedočiti se o tom. Zašto pako prvi napominjem jezik, razumjeti će me svatko; jer se zna, da narodu, ako mu izumre jezik, izumre s njim i narodnost, a po tom ime, narodna sreća i slava. Tad mora da robuje drugomu, a težko robu i na tudji Božić.

Dalje još mi za nješto zapinje oko. U nas tko se ma i posve pravo poprime naroda i narodnoga jezika, pada mnogomu u sumnju, da nije pravo, štono, rieč lojalan, ili, ako je duhovnik, pobožan. Tà eno, tko i progovori o uzajamnosti slavjanskoj budi samo u književnom poslu, već sumnjiče o njem stranci: nije-li provikani prokletnik panslavista. Gdje nas Slavjane treba kuditi, ondje će čovjek tudjin, koj drugčije nebi uvriedio ni muhe, ni žaone rieči čovjeku rekao, izgovoriv se prije, da se istina reći mora, opsovat nas, da smo divljaci, lukavci, pače kano Niemac Alban Stolz u svojoj knjizi „Besuch bei Sem, Cham und Japhet“ ozvati nas vjetrenjake. Pročka jim; mi smo, što smo, pa neželimo biti ni Niemci, ni Magjari, ni Turci. Drugo: narodjani našega vieka trube po svietu, da katolička crkva netrpi narodnosti. Budi Bogu Božje, caru carevo, narodu narodno i svakomu svoje. Najde se morebit ovdje i ondje i crkvine djece, kojoj se povjeruje, jer su od dobre i poštene majke, a ono ona na njezin račun čine kvar; ima morebit i od njezinih častnikah, koji su budi za volju odlike i časti, budi novca tudje pristalice a svoga odmetnici; ima morebit zanešenjakah, radećih po svojoj ćudi, a ne po zakonu Božjem i crkvenom. Rug i prikor njim, a slava crkvi. Od postanka njezina vidimo, gdje joj idu viestnici u sve narode, pa postaju svim sve kano što apoštol narodah. Namjestiv se u kojem kraju uče, tješe, zlo tamane a dobro siju, sabiru milostinju, pa pomažu udovice i siromake. Radeći narodu o spasu, o sreći vječnoj, rade mu i o vremenitoj. Tko donese narodom prvu luč prosvjete, ako ne crkvini glasnici? tko zametnu književtvo u svakom narodu, ako ne svećenici; a svećenici u mnogom narodu ugladiše za knjigu i jezik. Tko je u mnogih krajevih naučio narode bolje obradjivati polje i urednije živjeti, ako ne duhovnici? Pravi viestnik Isusov štuje jezik, štuje uredbe, štuje običaje, štuje želje narodne — ako se samo neprotive pravdi i glavnoj svrsi — i svoga i tudjega naroda. Prvo je viestniku Isusovu, kamo god došao, latiti se svojski te raditi o dobru onoga naroda, kamo je došao. Tko je pravi viestnik Isusov, neće on silom i nemilice nikomu ništa tudjega narinuti.

Svećenik, koj ima biti uzorom u vjeri, ufanju i ljubavi, ima biti uzorom i u ljubavi naroda. Poimence u nas Hrvatah, kako stojimo i radimo, svećenici nečine si u tom sramote; a ono malo pisacah u prošlo naše tamno doba, kojim sad malo po malo čistimo knjige od prašine, većinom su svećenici. Bog i istina, mogli su i oni više učiniti; ali su ipak učinili više nego itko drugi. Nepišem to na pohvalu ili kakvu obranu našemu svećenstvu, nego pišem na obranu crkvi; jer su i hrvatski svećenici službenici katoličke crkve. To je najslablji dokaz, pa mu ipak neima prigovora; a što da spomenem svećenike francezke, talijanske i njemačke itd. Ali čemu i ovi dokazi? Ljudem od značaja, koji štuju Boga i poštene ljude; ljudem, koji štuju istinu i pravicu, netreba dokaza za ono, što vide i znadu sami; a ljudem, kojim je crkva kamen smutnje, te se proti njoj zakleše, nekoriste dokazi, pa bila istina jasna kano sunce. Oni će i dalje lagati na crkvu; a u ovo naše vrieme sgoda jim je, da ju ocrne biedeć njezine službenike, da su neprijatelji naroda. O laži, laži! kratkih si noguh, pa dokle ćeš još? Domine exercituum, usquequo tu non misereberis Jerusalem et urbium Juda, quibus iratus es? Zach. 1, 12.

Za svršetak evo moje izpoviedi. Ja želim od srdca Bogu Božje, caru carevo, narodu narodno — svakomu svoje. Poklon i presmjeran pravoj prosvjeti; a mržnja i prkos krivoj. I sam se divim ogromnomu napredku u znanostih i umjetnostih — u pravoj prosvjeti, i veselim se od srdca, začuvši za koj novi izumak: ali me i srdi, čujuć, da je opet koja nadut neznalica pod svetim plaštem prosvjete izniela laž. Poklon momu narodu i svim vriednim njegovim sinovom; a prikor onim, koji su mu na sramotu, ili svojom nerazložnom žestinom na štetu. Ja

Digitized by Google

želim i protestantom i židovom mir i sreću vremenitu i vječnu, te nebih ni pisao o njih, da oni miruju i nečaraju sviet. Sgoda je, da se kod nas i o njih progovori; jer bi kasno bilo govoriti, kad bi nas do grla okovali i dugovi i zlimi spisovi. Ogledasmo jim oružje, kojim vojuju od svoga postanka, da se i mi znamo čim braniti. A najviše napisah ovo, nebi-li pokazao, kako opaki sviet lovi ribu u mutnoj vodi, i da nije sve zlato, što se svietli; ni sve mudro, što se čijoj mašti tlapi; ni sve istina, što sviet govori i piše. *S. B. V.*

Tugovanje

uz lies

BISKUPA FRA. MARIANA ŠUNJIĆA,

preminuvšeg u Beču dne 28. Rujna,

sahranjena u Gučjoj gori u Bosni dne 21. Listop. 1860.

(Konac.)

Pa odtale dundar povrvio
Sa suzama i sa molitvama
Spram bieloj Gučjo-gorskoj crkvi,
I trobojnu do nje monastiru.
A kąd crkvi na pomolu bili,
Monastir se u crno zavio,
A biela porušila crkva:
Zlatjen križ joj bliešti na pročelju,
I on s visa oborio glavu,
I njegovo pomrknulo sjalo.
Od žalosti Gučja gora huči
A sa crkve biel golub guči:
Oj! hramu liepi, bioni,
Ka prhloj zemlji prioni,
Iz kê si skoro niknuo,
I svetim glasom kliknuo,
Pred crna liesa ubavna,
Pred svog čuvara ljubavna,
Ah! svog milog Marjana; —
On ti je zide dizao,
Te sjajne križe nizao,
Zlatom kaleže zlatio,
I vele trude tratio;
Na vjeri kami snovao,
S ljubavi spone skovao,
S ufanja žarom kalio,
I s velim trudom zalio.
Po bielu svietu prosio,
I tebi dare nosio,
A dobre duše darile,
I s tobom Boga hvalile.
Ti višiš sljeme do neba,
I tvoriš čuda od hljeba,
Te hraniš duše svjetlosti
Mrvom vječite sitosti. —
Kriepostju kriepiš krušene,
I vabiš duše glušene
U tor kršćanske braštine
I sbor nebesne baštine.
Biela će svieta nestati,
I ljudska slava prestati,
I carski dvori srušiti,
Adove jame skrušiti,
A tvoji svodi stajati,
I Bogu diku davati,
Marjana ime štovati,
U sjajne zviezde kovati, —
Marjana blaga, ljubavna,
Svoga čuvara ubrana.
S njeg si se svietu glasio,
I tavnu Bosnu krasio,
U tebi svieća gorila,
Spasenje puku tvorila. —
A sada hrame ubavi,
Nu jada, tuge, skrbavi!
Žarka se svieća ugasila,
Njegova duša spasila. —
Oj! crkvo, lieru bioni,
Na pustu brdu sadjeni,
I divnom rukom gradjeni!
Tko će te hladom kriepiti,
I blagom sjenom štititi
Od huda vihra i mraza,
Sunčana vrela poraza?
Ugodnu rosu kropiti,
Bielo ti lice topiti,
Da ti se korjen nesuši,
Da ti se lišće neruši,
Da ti se cvieće netruni,
Zloduhom miruh nebuni?
Povehni cviete mioni,
Potavni zide bioni,
Procvili puče biedni!
Nije-l' vas gladne hranio,
Od priekih zalah branio,
I žedjahane pojio,
Kô vrla čeda gojio
Svetiem slovom, izgledom,
Kô rajskom manom i medom? —
Tog' dara jurve nemate, —
A grdna kvara neznate,
Šteta je kruta velika
Za svega roda kolika, —
Za tebe puče najveća
Nevolja, bieda, nesreća,
Koju ćeš viekom patiti,
S ljutimi uzdasi pratiti. —
Al' man su gorki uzdasi,
Neprude cviela ni glasi,
Nit možeš štete vratiti,
Nit' njemu truda platiti.
Nebudi rode neharan,
Nebudi puče nemaran
Dična mu djela slaviti,
Nevena vienac saviti
Milomu svomu Marjanu,
Vrlu pastiru valjanu.
A svode divni, resni!
Primi ostatak liesni,
Vjernosti zalog priesni.
Tko ti životom dvorio,
I svetim čini plodio,
Neka mu kosti počiju,
I blaga hlada užiju,
Čekajuć sudnja do dana,
Uzkrsa slavna ufana. —
Crkvi se vrata odpriše,
Misnici lies uniše,
Bieli svodovi zamniše,

Digitized by Google

Sjetni oltari sinuše,
A kori pjesan kliknuše:
„Božji svetci odtecite!
Liepu dušu resite,
U slavu vječnu nesite,
Angjeli blagi dvorite,
I njemu pokoj tvorite!“
A tu blagi angjeli se druže,
Pa mu rajsko pokojenje služe.
Bratjo moja na svem Bogu hvala!
Od kako je gavran pocrnio,
Nije nama veća žalost bila,
Nit je teže Bosna ucviljena;
Jere brda i doline tuže,
Sve biele jadikuju crkve,
A u njima cvile svećenici,
Svećenici sjerotinja puka,
Pa neće se nigda ni tješiti,
Nit svojieh preboljeti ranah. —
Al' da pita tkogod Marijana,
Je-li njemu mriet žao bilo?
Vjera moja! bi vam povjedio,
Da je njemu mrieť milo bilo.
A jer nije, ako bora znate,
Kad je njemu sreća darovala,
(Kô drugomu nigda dati neće)
Da mu ondje sudnji danak dodje,
(Kada ima doći svakojako)
Gdjeno bratja za bratinstvo znadu,
Prijani za prijateljevanje,
A ljubimci za ljubavu žarku,
Štovaoci haju za štovanje,
Ter su njega bratja oplakala,
Prijatelji opremili harno,
Ljubitelji pratili ljubavno,
Štovaoci kitili štovanjem,
A svi skupa vrnuli ga amo,
Gdje mu mrtvu jako cienu znamo. —
Pa čuješ-li sa Dunaja vilo!
Kako ste ga vi plakali divno,
I amo ga pratili jedino,
Još s većim ga mi plakasmo jadom,
I kupasmo suzam vrelijimi,
I štovano pričekasmo tielo.
Da je komu prije mrzko bilo,
Sada mu je i drago i milo,
Cjeluje ga i oplakuje ga
Ciela Bosna i država slavna.
Kako neće, ako vjerujete,
Tko godier je čuo iz čuvenja,
Kakov muž je *Šunjić Marijane*
Po vrlini i dobrieh darih,
Po nauku znanjah visokieh,
Po umjetstvu jezikah svakieh
Od iztoka do zapada ravna,
Po misničtvu i po redovničtvu,
Po moljenju i po svjetovanju,
I svetieh knjigah tumačenju,
Po uboga roda milovanju:
Svak je rekó, pa se je zakleo:
Neće takog nigda rodit majka
Nit Bosanka niti Krajišnica,
Nit biela odgojiti vila
U bielu Dubrovniku gradu,
A kamo-li u Travniku tavnu. —
Ali Bože! velika nemilja,
Ništa toga smrt cienila nije
I kraljeva okrunjena glava,
Kô prosjačka za dva je dinara. —
Al' cvielila državu cielu,
Al' kolibu od ševarja tavna,
To je kod nje tako i jednako:
Nit se dade umititi darom,
Nit se dade umolit' moljenjem,
Nit se možeš odkupit' imanjem,
Već sve razi bez razlikovanja,
Kô kad pane po bostanu hinje,
Ter ubije i ružicu dragu
Kô smrdljiku i jadiku travku.
Aj! ružico u bostanu draga,
Nigda veće struk ti procvast' neće!
Eno bratjo! u crkvenu uglu
Dvie sinje ploče mermerove;
Sve je u njih bosansko imanje,
A nad njima žalostno oružje:
Križ i prsten i palica zlatna,
I vezena kruna biskupova.
Sveti resi ostanuli pusti,
A stolica udovica sama,
U njoj nikog o podnevu nema
A nikoga o ponoći tavne,
Osim žižka za osvećenika,
I još jedne sjerotice gorke,
Mrtva brata bliznice sestrice. —
Žižak gori, sjerotica dvori,
Sinje ploče oplakuje hladne,
A sa njiuh crno slovo viče:
Svetkuj puče, poštuj polazniče!
Ovdje leži biskup Mariane.
On je Bogu i vjeri dvorio,
I svetomu redu ugodio,
I svoj mio narod milovao.
Lahka njemu hladna ploča bila,
Dika mu se u narodu vîla
A dušu mu rajska slava grila.

✠

Mili Bože! sve naše uzdanje!
Ni kap s lista neopada sama
Bez tvojega osudjenja stavna;
Kakono si jeseniem danom
Sa nevena otrunio cvieće,
Kada zene liepo pramaljeće
Da iz njega opet stručak klije:
Daj i nama blagosova blaga,
Da nam suze neuvenu suhe,
Da nam crkve necviele tužne,
Da nam kuće neostanu puste. —
Daj podari pastira ubavna,
I ubavna i bratji ljubavna,
Otačbini draga otačnika,
Sjerotama mila utješnika,
Tebi i vjeri prava ugodnika; —
Nek nam radja bjelica pšenica,
Neka plodi vinova lozica,
Nek biele bliezne se ovce,
Nujne pčele šetju po cvietu,
Tebi slava poji po svietu!

U Novom-Šeheru dne 25. Listopada 1860.

Ljubomir.

Digitized by Google

Dopis.

Iz Moravske. Neznam se zadosta nahvaliti, koliko to za nas bijaše veselje čuti, da je na katoličkoj skupštini u Pragu bio zastupan i naš slavenski jug. Tà braća smo po vjeri i rodu, pa za to treba, da nas još čvršće sveže prava kršćanska ljubav i sloga. Prije njekoga vremena spočitavali su nam Slavjanom neslogu i razdor, a nebijaše to ni krivica; nu sad je vrieme, da pokažemo slogu i ljubav; jer se eto radi za korist svete naše vjere i crkve. Ovo vrieme našega vieka jest vrieme borbe medju lažju i istinom, jest očevidno odsudni čas za čovječanstvo, te će se skorom vidjeti, tko će pobiediti: Krst ili protukrst? Sad je braćo vrieme, da zasučemo rukave, te prionemo na posao, a ne da prekrštenih rukuh očima pratimo oblake. Čovječanstvu neima spasa od propasti, van u katoličkoj crkvi — ako već hoće da se spasi. Naš veliki slavenski narod čeka očito uzvišena budućnost, a i u crkvi ne malena zadaća. Mi katolici znamo vrlo dobro zadaću svoje svete crkve, pa ćemo joj držeć se djetinske dužnosti biti do vieka verni. Ali vi braćo! koji ste s nami jednoga plemena, jezika i običaja, i koji njekada bijaste s nami i jedne vjere, a sad ste po njoj od nas razdruženi: ah! pitam Vas mila braćo kao brat, kad ćete se vratiti u otčinsku kuću, iz koje Vas zamamiše tudje strasti, kad ćete se vratiti u Isusovu ovčarnu, u koju ste skupa s nami bili dozvani? Požurite se odtudjena djeco u krilo mile majke, dojdite k svomu dragomu otcu! Ubi Petrus, ibi ecclesia!

Radostna bijaše ono za nas viest, da će se kod vas osnovati družtvo pod zaštitom slavjanskih apoštolah sv. Cyrilla i Methoda. Neima dvojbe, da bi vam takovo družtvo u puku pospješilo obrazovanost i po umu i po nabožnoj ćuti. Slavjanski prosti puk mora jednom da počme štiti, i to štiti dobre knjige, i tad će s Božjom pomoćju biti bolje. Njemačka je literatura većinom u židovskih i protestantskih rukah; a mi Slavjani treba da se namah s početka čuvamo ubojitoga otrova, da nam kašnje nebude prekasno odbijati ga. Mi smo Moravci jur hvala Bogu zakoračili, pa ćemo s Božjom pomoćju i napredovati utrvenom stazom. Naše „Dědictví Cyrillo-Methodějské“ u Brnu radi neumorno, da puku svake godine pribavi um i srdce plemenećih spisovah. Za godinu 1862. dala je već spomenuta bratovštinа (baština) pod tisak životopis blaženoga Ivana Sarkandra, spisan od g. Matije Procházke, gimnazijalnoga učitelja u Brnu. To je djelo izvorno i upravo sgodno za naše vrieme. Tako je već, kano svake godine, tako i ljetos dalo spomenuto družtvo omiljeli moravski pučki koledar „Moravan“ tiskati u 15,000 komadah. Naš puk čita vrlo rado, i da ti je samo moj dragi jugoslavenski brate nedjeljom i svetkom, a osobito u duge zimske večere, kroz okance zaviriti u mirne seoske stanove, vidio bi i čuo, kako neumorno štioc štije družtvene knjige, a čeljad znalično i napeto sluša. „Moravan“ je obljubljena pučka knjiga. Svatko može znati, da katolički pučki koledar mora štiocu više dati hrane i zabave, nego da mu bude babska gatalica vremena ili nekoristan oglasnik. Prije nego će koledar u sviet, ima mu se dobro proračunati zadaća i dobro upotrebiti prilika, da se okoristi puk. Seljanu može koledar biti sve, a osobito dobro dojdu mu u njem povjestne pripoviedke i životopisi glasovitih muževah, bilo iz prošlosti oli sadašnjosti. Naš moravski seljan čita o vašem slavnom Jelačiću, a znati će pripoviedati i o vašem neumrlom biskupu Strossmayeru, koga Vam Bog još dugo poživio! Nepomučka bratovština u Pragu ima i ovuda mnogo članovah. Naš crkveni list „Hlas,“ naše „Moravské Noviný,“ olomučka „Hvězda,“ i od njekoga vremena pražki „Čas“ jesu časopisi, koji se već dobro šire i po selih. „Čas“ obećaje, da će se povadjati za poljskim „Czasom;“ a dao Bog, da se svi urednici političkih novinah poveđu za njim. Već je vidjeti liepa ploda od čitanja dobrih knjigah na našem puku. „Moravské Noviný“ imadu preko 300 dopisnikah od seljskoga puka, što je znak umnoga napredka i dokaz, da seljan umie primiti i pero, kad je od potrebe, i da nije obsudjen samo na plug i motiku. Prije vrebahu židovi, gdje god mogahu, da ubogoga seljana duševno i tjelesno otruju rakijom; i to je živa istina, koja se tajiti neda. Žid pohotan za novcem, a seljan lud, pa se dugo nemogaše osviestiti, u koliku ga propast sunovratice vuče rakija. Ali napokon podje za rukom odvratiti ga od rakijanah, te ga priučiti koristnijoj nasladi. Ljudi mišljahu, da će se tomu zlu doskočiti družtvom „umjerenosti;“ ali se prevariše. Uzme li se seljanu štogod, to mu se mora dati u ruke drugo bolje; nu družtvo „umjerenosti“ nedosjeti se tomu, pa je ostalo, barem kod nas u Moravskoj, na cjedilu. Kako je kod vas? — Čvrsta poluga i očit znak umnoga napredka u puku jesu bez dvojbe dobro uredjene učione, i uza nje školske ili občinske knjižnice. „Dajte da vidim vaše učione i rakijane,“ reče njeki učenjak seljanom, „pa ću s mjesta pogoditi, kakvi ste ljudi.“ Podići učione i občinske knjižnice nije opet tolika muka, kako mnogi misli. Tudjer se stavi knjižničar, štioci plaćaju koju paru, n. p. novčić na tjedan, a na knjige polag pravilah imadu paziti, da jih neoštete. S vremenom nebi manjkalo ni darovnikah. Samo treba ljude liepim načinom navesti, da dobiju volje. Ja sam znam staru seljanku, koja je od svoje volje u pražku i brnsku bratovštinu za svoju domaću učionu dala propisani prinesak. Ni Rim nije u jedan dan sagradjen. Viribus unitis uspieva sve. — Uzpješno je počela raditi i u Kraljevu Gradcu u Českoj osnovana bratovština za malene — „Dědictví maličkých.“ Vrlo mi se dopada umna misao, na kojoj se osniva ovo družtvo. Slabi mladi želudac neprobavlja još tvrde muževne hrane, već mora da se za nju malo po malo pripravlja — laganom priukom. Liepa je i diploma, kojom se maleni ljudi primaju u članove; a to je liepa slika s imenom novoga člana, što ga namah prevabi na se. Koliko jih se nebi morebit nikad bilo zapisalo, da nisu

Digitized by Google

vidjeli liepe slike. Spisovi za mladež najvažniji su; jer prvi utisak uvrieži se najdublje, a opet čovjek se za mlada već mora priučati dobru. Dobra je knjiga koliko i dobar propovjednik; jer se ona zavuče u tihe sobe, te ondje mekša srdce okorjelu griešniku. Griešnik Augustin začu rieči: „Primi pa čitaj!“ Primi on knjigu, i od njega evo danas svetac Augustin. Treba da čovjek za mlada ućuti slast i korist dobrih knjigah; jer drugačije propade. Na noge dakle mila braćo! osnujte družtvo sv. Cyrilla i Methoda, a uz to nezaboravite ni na malene. S prvim porodom moramo da počmemo; jer u njem nam je nada u bolju budućnost. Nada je, da će se družtvom „sv. Cyrilla i Methoda“ bolje utvrditi nam Slavjanom potrebna uzajemnost. I mi ćemo stupati u vaše družtvo, da nam medjusobnim dogovorom bude jača sloga. Preuzv. gosp. djakovački biskup darovao je brnskomu družtvu 100 for. čim je dično pokazao, kako se mi Slavjani imamo držati, i da se slogom samo imamo nadati dobru uspjehu. Pomogao nam Bog i sreća junačka.

U Hodoninu na Moravi 28. Listopada 1860.

Miroslav Chmelíček.

Viestnik.

Iz Zagreba. Svaki čas očekivamo da će u Zagreb stići preuzvišeni gosp. biskup djakovački J. J. Strossmayer, presvietli gosp. biskup križevački Gjuro Smičiklas, i presvietli gosp. posvećeni biskup beogradski i smederovački i namjestnik biskupa senjskoga Vjenceslav Soić, budući su pozvani na bansko viećanje, koje će dne 26. t. m. započeti. Preuzvišeni gosp. biskup djakovački odsjest će u gradu uzoritoga gosp. kardinala; presvietli gosp. biskup križevački u svom ovdašnjem sjemeništu, a presvietli gosp. biskup Soić u kući presvietloga gosp. posvećenoga biskupa i predstavnika kaptola zagrebačkoga I. Kralja.

Iz Moravske. Veleučeni gospodin R. Přecechtěl, professor bogoslovja u Pešti, izdao je na svoj trošak krasnu sliku, predstavljajuću dolazak sv. Cyrilla i Methoda na Velehrad g. 863. Na tom daru ide ga hvala od svakoga, tko štuje umotvorine; a sbilja i jest liepa zasluga g. professora, što je izdao sliku, što ju jeda rovao velehradskoj crkvi. Cieni se 2 for. austr. i prodaje ju odbor za obnovu velehradske crkve u Hradištu (Renovirungs-Comité der Velehrader Kirche in Ungarisch-Hradisch.) *M. Ch.*

Iz Rima. Biskup iz La Rochelle-a u Francezkoj Msgr. Landriot došao je ovamo. On je, kako je znano, kod parižkoga dvora dobro pažen, a vele, da je odlučen za carevićeva odgojitelja. Prije polazka u Rim bijaše kod Napoleona na razgovoru, a u Vatikanu reče: „da mu je car zapovjedio, neka kaže, kako žali, što je careva politika porodila sumnju u rimskom dvoru, i uvjeri opetovano papu, da mu je car bezuvjetno nagnut. Pio IX. odgovori: „Ako mi ove rieči samo pripoviedate, neimam vam ništa reći; ako-li si pako naložiste zadaću, da jih podupirete, žalim Vas i korim; jer ste preuzeli na se, da nosite laž.“

— Evo kratke poviesti rata proti papi.

1. Okriviše papinsku vladu, da ona nije vrstna uredit si vojsku. Pa eno za kratko vrieme bješe uredjena vojska, makar blagajna nije doticala, a uz to bila odpala Romanja.

2. Papinska vojska nije bila za to, da bije boj s kojom silom, već da brani mir u zemlji i uguši bunu, ako bi buknula u zemlji.

3. Papinska vlada i njezin general Lamoricière bijahu napadnuti iznenada, te nisu nikad ni mislili, da će se moći jačati s Piemontom i udariti na vojsku šest putah veću.

4. Papinska vlada i general Lamoricière mišljahu, da će jim biti braniti se samo od Garibalda, i na to smierahu sve vojničke priprave. Dočim se indi bojahu navale s jedne strane, eto je iznenada s druge.

5. Tek što stiže u Rim sardinski ultimatum, obeća Gramont, francezki poslanik, sv. otcu, da Piemontezi neće krenuti proti Jakinu, a ta dobra rieč bi prijavljena generalu Lamoricièru, i on držaše to i poslie nasrta za sveto.

6. Uslied toga obećanja nije mogao general Lamoricière unapried napraviti osnove za obranu, te nije više imao vremena, da sakupi vojsku i opre se neprijatelju.

7. Papinska vojska razkidana na komade raztjerana je četa za četom, a malena i tako bijaše još tim slabija, što je bila razredjena na najgore položaje.

8. U prkos svemu tomu oprle su se papinske čete, da obrane od neprijatelja onu dionicu zemlje, te on bez boja nezauze ni jednoga mjesta. Papinske čete borijahu se u ovom ratu junački, kako jim svjedoče isti prevratni listovi.

9. Rat proti papi bijaše rat katolikah proti vrhovnoj crkvenoj glavi, rat Talijanah proti vojsci, u kojoj pet šestinah bijaše Talijanah. Kakva je i mogla da bude posljedica ovoga izdajstva, nego da se je papinska vojska razpala, Jakin na 29. Rujna neprijateljem pao u šake, a Lamoricière se s obsadom predao.

Iz Napulja. Pismo od 11. Rujna 1860, kojim se imanja biskupska i nadbiskupska proglašuju za narodno blago, a dotičnim dostojanstvenikom obećaje naknada do 2000 dukatah iz državne blagajne, opozvano je do dalje naredbe, a biskupi i nadbiskupi smiedu opet vući svoje dosadanje dohodke.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 48. U ČETVRTAK 29. STUDENOGA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Dobro onaj stoji, koj se Boga boji.

I.

F. S. Medju ostale slabosti ljudske naravi spada takodjer strah. Strah je tako svojstven čovjeku, da nitko, ma on i najsrčaniji junak bio, nije od svakoga straha prost. Tko bi medjutim mislio, da ga ništa nemože da uplaši i natjera u strah, takav neka ide na more, i ovo će ga naučiti, što je strah; jer ništa nije toli užasno, kao kada se burom razdraženo more uzžesti, i od žestine stokuje (raset). Uzburkanoga mora bjesnilo i najsmjelijega napuni grozom, i čini, da mu krv u žilah staje, a u grudih srdce od straha trepti. Qui nescit orare, pergat ad mare.

Velika je moć straha i kadšto zle njegove posljedice. Uplaši diete, i ono će u vrisak i dreku, a kadšto ga od straha prime i grčevi. Nu znamo i to, kako je njeki od straha posiedio, drugi opet poludio, mnogomu su opuzli vlasi na glavi, pače gdjekoj je naglo od straha umro ili s mjesta pao mrtav na zemlju.

Strah ovi, koj svakoga više manje napada, je troje vrsti: naravski, sinovski i robski. Strah naravski niti je hvale, niti ukora vriedan. Takav strah je on, kada se tko plaši smrti, budući da življenje svakomu je drago; s toga svaka stvar, i čovjek i životinja, smrti se brani, koliko samo može. Nu ako strah naravski nepada toliko u oči, jer se zajedno rodi s čovjekom, tim se više gleda na strah sinovski i robski. Boji se čovjek dobar, boji se i zlotvor; ali ovaj strah prvomu služi na diku, drugomu na prikor. Čovjek dobar boji se, jerbo nezna, da-li je kod Boga u milost, ili ne, buduć da i pravedan polag riečih sv. pisma može pasti sedam putah na dan; ali kada čovjek kriepostan boji se radi ote neizvjestnosti, boji se strahom sinovskim, jer i dobar sin, ako je volju svoga otca i savjestno ovršio, ipak je sveudilj u strahu, da-li nije možebiti što takova ili učinio, ili pako učiniti propustio, što bi moglo raztužiti i ozlovoljiti nada sve miloga i dragoga mu otca; i ova misao uznemirava ga na duši, a srdce mu strahom i brigom napunjuje. Ali sveti je takov strah, i srećan svaki on, komu ga je Bog dao. Boji se takodjer i zlotvor, nu on se boji ne toliko radi savjesti i grižnje duše, koliko radi kaštige, koja krivce postigava; a koj se boji Božje i ljudske pravice samo radi kaštige, da joj izbjegne, nebrineći se, da Bogu i krieposti za volju dobro čini, a zla se kloni, taj se boji strahom robskim; jer i rob boji se svoga gospodara, nu ne zato, što Božji zakon zapovieda, da se rob u svemu, što nije volji Božjoj protivno, pokorava svomu gospodaru, ma on i okrutno s njim postupao, već radi straha, da nebude kažnjen, ako bi u čem posrnuo, oli pomanjkao, neizpuniv dužnosti svoje. Takav strah je ukora vriedan, jer je to strah robski, te se protivi načelu, koje glasi: Boj se Boga, čini pravo, pa se nikoga neplaši, ni Boga, ni oštre njegove striele, ni kralja, ni bridka njegova mača.

Blaženi, što su sad u nebu, strahom i trepetom radili su oko spasa duše svoje i dušah svoje subraće, te ovaj sveti i sinovski strah dovodio ih je k Bogu. Takova straha, kojim skroz i skroz proniknuti bijahu ti ugodnici Božji, u naše doba skoro posve je nestalo; jer sada se obično govori, da vrag nije tako crn, kao što se od slikarah — popovah slika, pa se ga zato već malo tko i plaši. A što se neba tiče, njeke mudre glavice misle, da se unj može i s opanjci, to jest, da Bog nije zato stvorio čovjeka, da ga za uviek baci od sebe, već da mu po smrti dade udoban stan u nebu, ma ga i nezaslužio. Nu tako ljudi buncaju, dok im je rieč jaka, korak čvrst, mišica

Digitized by Google

krepka, srdce zdravo i glava ciela; ali posve drugačije o tom misle i sude, kada im gudci, što su zaokupili grudi njihove, stanu svirati mrtvačku poputnicu.

Sve bijaše dobro, dok su ljudi kao djetca nebeskoga otca živili u Božjem strahu; tada se je dobro činilo radi dobra, ne pako iz robskoga straha pred kaštigom. Ali nadojdoše krivi proroci, koje Bog nije poslao, pa njihov nauk posve protivan nauku, koga je učio onaj pravi mudrac iz Nazareta, izpudio je strah sinovski — strah Božji iz srdacah ljudskih, i tako ugušio u mnogom onoga crva, štono običaje grizti dušu griešna čovjeka, dok nije u griehu posve otvrdnuo. I ako se ljudi sada živući jošte šta boje, taj strah njihov većinom je strah robski, dakle ukora vriedan, jer nedolazi niti iz štovanja zapovjedi, koja se obično prezire, niti iz počitanja prama onomu, koj zapovjedi daje, taj bo je mnogim nesnosan. I kako da nije zapovjednik, osobito onaj, komu je Bog dao ključeve od neba, osoba mnogim nesnosna i omražena, budući da on svojimi, inače spasonosnimi naredbami, što ih izdaje za obće dobro, steže, kako se njekim prosvjetljenjakom čini, razuzdanu slobodu savjesti, za kojom svi oni teže, koji nikako neće, da svoj um podlože vjeri, već samo onoga se drže, što dokučuju umom, kan da je um ostavljen sám sebi vrstan čovjeka savršeno upoznati s Bogom i voljom njegovom, ako ga u tom nepodpomaže vjera. Pravo reče njetko: „In Philosophia praecedit experientia, et sequitur fides; in Theologia praecedit fides, et sequitur experientia. Unde scribitur: „Nisi credetis, non intelligetis.“ Komu taj razlog nije dosta, taj u poslu duše neka slobodno sliedi glas onih, kojim je svjetlost tmina, a tmina svjetlost, zabacujuć i od sebe odbijajuć glas istine — glas sina Božjega; tko, rekoh, neće, da u poslu duše sliedi glas vjere, taj neka slobodno sliedi glas uma; od moje strane bilo mu prosto, Philosophia non solvit decimam; nu svaki takav neka sebi pripiše, ako ga taj glas prevari.

Indi strah robski, kao što malo prije napomenuh, dolazi od straha kaštige, jer svaki, koj sagrieši, rob je grieha, kao što veli sv. Ivan evangjelista, a grieh svoga roba od svake utvore više plaši, i nemilo ga trapi na duši. Ovakovim robskim strahom pritisnut je bio cesar Kaligula, koj, kad bi grmilo, od nemirne savjesti progonjen sakrivao bi se kojekuda kao Adam poslie pada, te nebi smio prije izaći iz svoga zakutka, doklegod nebi barem jednu zraku milostivoga neba ugledao. Istim strahom, da druge nespominjem, bijaše obuzet i Pisandro. Ovaj od svake žene bojazljiviji strašivica iste bi se svoje sjene plašio, s toga nebi smio sám ni na dvor, bojeći se, da ga vlastita sjena neproždre. Ala! velike štete, da se je sbilja što takova dogodilo! U tom slučaju jedna utvora bila bi pozobala drugu, pa eto ti jedne budale manje. Sada pitam: može-li biti išto potištenijega i sramotnijega od robskoga straha?

Nu kao što strah robski zaslužuje ukor, tako strah sinovski vriedan je pohvale, jerbo je kriepostan. Strah kriepostan je onaj, kada se tko ništa drugoga neboji, van samoga Boga, ne kao stroga sudca, koj samo kara i bije, već kao blaga otca, koj ako kazni, i miluje, ako rani, i lieči. Bojati se Boga, to je pravi i pametan strah, i taj strah nam preporuča Mojsija riečmi: „Da se bojiš gospodina Boga tvoga, i njemu samomu služiš.“ (Knj. 5. Mojs. 6, 13.) Od ovoga svetoga i kriepostnoga straha ni isti Svetci nisu prosti, jer kralj David hoće, da se i oni boje Boga, veleć: „Bojte se Gospoda svi Svetci njegovi; jer neće postradati, koji se boje njega.“ (Ps. 33, 10.) Amo spadaju i rieči Crkvenika, koj o Božjem strahu govori: „Jedan je previšnji, svemogući Tvorac i kralj možan, koga se ima sve bojati.“ (Crkv. 1, 8.) Dà, Boga se ima sve bojati, on bo je, koj nad kraljevi kraljuje i nad gospodujućimi gospoduje, i kojega kraljevanju neće biti konca.

Ali ako se čovjek ima bojati Boga, mora znati zašto, i šta dobra u tom strahu leži. Kad bismo upitali sv. Pavla Apoštola, on bi nam kazao, od kolike je koristi strah Božji. Čim bi se ovaj Apoštol bolje bio upoznao s Isusom, ovo spoznanje tako ga usreći, da je iz Šavla (tako se je naime zvao prije) postao Pavao, iz progonitelja Isusove crkve najveći njen branitelj. A kako je se to dogodilo? Znamo, da je Pavao jošte kao mladić onih opakih židovah, koji su kamenovali sv. Stjepana levitu, čuvao odjeću, neosjećajuć se valjda jošte zadosta jaka, da ga i on kamenuje. Moj Šavle! samo vjerno čuvaj odjeću povjerenu tvojoj pazki; ima, neboj se, jedan, koj te nepušta s oka, već te dobro motri i na te pazi. Ovoga milostju postati ćeš ti jednom iz proždrljiva vuka krotko jagnje, iz grabežljiva jastreba miran golub, poslan i odabran, da ime Isusovo, koje ti je sada toli omraženo, navieštaš svim narodom.

Ali kako da se taj izmet čovječanstva, to ruglo ljudskoga roda pretvori u odabranu posudu? Zar nije taj Šavao onaj djavao, koj je ljuto progonio Isusa i crkvu njegovu, nemogav se zadosta napiti kršćanske krvi, njegovom ponajviše zlobom prolivene? Kako indi da se taj okorjeli židov omekša? Ima-li koj način za uplašiti toga vuka razdiraoca, da više, nenapada Isusovo krdo? —

Digitized by Google

Ima, a to je štap pastirski, jer što rieč nemože, to više putah opravi srditosti Božje šiba, ako se sgodno upotrebi.

(Dalje će sliediti.)

Grobno slovo

rečeno u Gučjoj-gori dne 21. Listopada o. g. na zadušnicah za pokojnoga presvietloga biskupa Fra Marijana Šunjića.

Magna est enim velut mare contritio tua virgo filia Sion. . [1]) Jerem.

O žalostna kćeri sionska! velika ti je, duboka ti je, široka ti je žalost tvoja kano sinje more!

Ovako u žalosti svoga srdca suze roneći nabraja Jeremija prorok žalostnoj kćeri sionskoj. O ucviljena i žalostna lica ovčicah Božjih! gledajte sada u me žalostnoga, tako vam žalostnoga dana današnjega, i poćutite, kakve sam rieči naučio od sv. Joba patriarke, koje u gorkosti svoga srdca moram izreći. Ali oprostite vi meni danas nesretnomu propoviedaocu svomu; jer ću jih izreći onom istom odlukom, kojom jih Job govoraše. [2]) Nu dakle! Prokleta bila noć ona, kad sam se začeo u utrobi pokojne majke svoje; proklet bio dan oni, kad sam se na ovaj sviet porodio. Dan se oni u guste tmine okrenuo, i nikada ga Bog svojom svjetlošću neprosvietlio; noć onu strahovitu vihar obuzeo, i nikada je nepopustio. Pomrčale zviezde od tamnosti njezine; čekala svjetlosti i nevidjela je; čekala blistajuće zore, i nedočekala je, jer nezatvori utrobe, koja me nosaše, ter da se neporodim, ili barem kako sam se porodio, da budem u grob pao, i tako nebi dočekao dana današnjega, niti gledao žalosti, koju sad gledam. O prenesretni Fra Joso, [3]) nebi-li ti sad lakša bila crna zemlja, nego žalost, koju ti na današnji dan ćuti čemerno srdce? Ali o Bože svemogući! oprosti meni ucviljenomu djetetu svomu, a oprosti mi i ti puče bogoljubni; magna est enim velut mare contritio mea — golema bo je kano sinje more žalost moja.

U ovoj dakle žalosti sliedim ja ucviljeni slušaoci istoga Jeremiju proroka, i s njim pred svimi vami uzdižem glas i vapijem: Recordare Domine, quid acciderit nobis — Pogledaj gospodine Bože s previsokoga priestola svoga na nas ucviljenu dječicu, i spomeni se, što se je dogodilo nam onda, kad si nam prije 20 danah digao presvietloga i prepoštovanoga gospodina biskupa i otca našega Fra Marijana Šunjića, koga eno sada ondje mrtva oplakujemo. Bože svemogući! Ti sam znaš žalost našu; Ti nam ju dakle sam i ukrotiti možeš. O sunce žarko! nevesele nas danas zrake tvoje. O ti svjetlosti poludnevna! kamo pusta sreća, da te takve nikada dočekali nismo! O angjeli nebeski! nezapustite nas jadnih sirotah!

Buduć dakle slušaoci moji u Isusu poljubljeni, buduć, rekoh, da je žalost naša, koliko je sinje more, a ja neimam prosvjetljenja Božjega, kako ga imadjaše okrunjeni prorok David, i neimam oblasti, koju imadijaše jednoć glasoviti njekad vodja puka izraelskoga Jozue, da dignem ruku vedromu nebu, ter žarkomu zapovjedim suncu, da se ne za jedan, nego za pet danah nekreće; buduć da neimam sladkorječja na način sv. Ante: to doista nisam kadar svojim jezikom izcrpiti svukoliku žalost našu, niti izkazati štetu našu, koju od pravedne ruke Božje primismo po smrti preljubeznivoga otca našega i biskupa Marijana. Ali ipak duše kršćanske nemogu se ja odlučiti od Jeremije proroka, nego sam nakanio, koliko samo mogu, poslužiti se njegovimi riečmi, i promotriti s vami zajedno onu crnu postelju — crna nam godina naša! — na kojoj eno leži od svete dušo razstavljeno tielo vrhovnoga pastira i ljubeznoga otca našega, da tako, koliko je moguće, vidimo, što smo imali, i oplakavši svi u obće i svak napose dobro izgubljeno, da stavimo eno ono najprije od Boga, pak od ljudih blagoslovljeno tielo u ono u zidu napravljeno mjesto. Ujedinite dakle molim vas srdca svoja sa srdcem mojim.

Plange quasi virgo plebs mea: ululate pastores. . . . Plangite ministri altaris. . . . Plači puče moj kao razcviljena djevičica; cvilite pastiri puka, jadikujte sluge oltarah Božjih. Evo riečmi Jeremije proroka na plač pozivam svekolike; ali buduć da neima ovdje svih onih, koji znadu za dobro naše izgubljeno, neda se meni van dignuti glas i tamo amo leteći cviliti kano vavlica, probudjujući na plač i žive i mrtve, blize i daleke. — Kamo da se okrenem najprije, slušaoci moji, ako ne k onom brdeljku, koji se Bučići zove, i koji je sad otačbina i sretno mjesto njegovo rodjeno, ali od sada tužno i žalostno. Onamo ću se rekoh najprije obratiti, i na grobu travom poraslom mile majke njegove zatrubiti ću ovim premuklim glasom svojim i zavapiti: O ostarila majko presvietloga gospodina našega biskupa! ustani i podigni se iz toga praha zemaljskoga, ter proplači sa mnom zajedno; jerbo ona sjajna zviezda, koju si nam prije 63 godine porodila, eno nam je potamnila: eno je umro Ivo [1]) sinak tvoj, eno umro je biskup naš. Plači dakle žalostno mjesto rodjeno! plači ostarila i pokojna majko!

Idem sada odtrkat u slavni monastir fojnički, idem u crkvu sv. Duha kleknut na onu ploču, i kad ju suzama oblijem, pokucati ću na njoj, i jadikujućim glasom dozvati ću m. p. o. Fra Marijana Jakovljevića, meštra njegova premiloga, i žalostno ću poviknuti: O stare i blagoslovljene kosti! ustanite iz toga hladnoga groba i prosborite malo sa mnom. Umro je oni angjelčić, štono

[1]) Kod Bošnjakah je običaj, da se svaki tekst i navod gotovo uviek prije rekne latinskim jezikom.

[2]) Knj. Job pogl. 3.

[3]) Tako je ime propoviedaocu.

[1]) Tako mu bijaše krstno ime.

Digitized by Google

si ga ljubio kano dušu svoju, štono si ga za mnogo vremena kao otac sinčića jedinoga na svako dobro svjetovao i nagovarao, prije 47 godinah pred oltarom Božjim zafratrio, i milo mu svoje ime fra Marijan nadio, i štono si ga za diku našu i nakit odgojio i nam poklonio. Plači dakle starče sveti! plači meštre ljubezni! umro je poljubljeni učenik tvoj, umro je biskup naš!

Letim sada u Hrvatsku, pak zatim u Magjarsku, da procvilim u plemenitom varošu Zagrebu i magjarskih varoših, i doviknem visoku gospodu učitelje, koji Marijana prije 45 godinah visokimi nauci mudroljubja i svetoga bogoslovja kao bielim mliekom i sladkim medom nadajahu, i njim se naukom kao rumenom ružicom nakićenim dičiše — da jim viknem žalostnim glasom: O prečastna gospodo! Bila vam vječna hvala na trudu; ali uvehnuo je cvjetić oni u vaših perivojih odgojeni: umro je pitomac vaš, umro je biskup naš!

Hitim sada uz put, dok se opet tužan k njemu nevratim, hitim rekoh k Beču gradu bielomu, da zacvilim na grančici bašće veličanstva cesarova, u kojoj je Marijan zacrpio vješti govor jezikah turskoga, persijanskoga, arapskoga, francuzkoga i njemačkoga, ter da doglasim gospodi visokoj: da su prestala ona usta govoriti jezike, koje su od njih naučila, i da drhćućim glasom reknem: umrla je dika vaša, umro je biskup naš!

K tebi se sada obraćam o državo bosanska! i molim te, da se spomeneš onoga veselja, koje si imala najprije onda, kadno prije 34 godine primi otca Marijana u krilo svoje previsokimi nauci odjevena, mnogovrstnimi jezici sboreća, i svakovrstnimi kriepostmi narešena; onda, kadno ti prije 28 godinah tajnikom bijaše; kadno na Orašju prije 24 godine vrstnim župnikom bijaše; kadno prije 19 godinah za obćenito tvoje dobro u gradu Rimu se nalazaše; kadno prije 14 godinah opet za obćenito dobro u Carigradu prebivaše; kadno prije 13 godinah s tobom kano provincial oli državnik koristno i spasonosno upravljaše; kadno se prije 7 godinah kod svietle krune cesara bečkoga kao vriedan poklisar preporučivaše, potrebe tvoje prikazivaše, i utjehu zadobi. Spomenite se dakle sada onih neumornih poslovah i ovih dobročinstvah o braćo redovnici i misnici! spomenite se rekoh i pogledajte mrtva dobročinitelja svoga, i da vidimo, morete-li suzah sa mnom zajedno zaroniti!

Evo se i k tebi okrećem o Sarajevo, gradu bosanski, i ulazim u vlažne i hladne tamnice tvoje, i cjelivam one mračne zidine, i pitam jih: kako vam oni sužanj, štono na dva puta za mnogo vremena, t. j. jednoć prije 33 godine, a drugi put prije 26 godinah u vašem čemernom hladu kukaše, čemernim se kruhom hraneći a hladnu vodicu pijući. Oprostio vam je od svega srdca oni sužanj: umro je apsenik vaš, umro je biskup naš!

Idem sada opet prevrčući kano tužna lastavica, idem k slavnomu i bielomu gradu Beču, idem s ovim tamnim i suznim licem kleknut pred svietlu krunu cesarovu i pred svietlu gospodu ministarstva veličanstva njegova, ter ću od muke upitati: O premilostive osobe! vidiste-li, kako pomrča ona zviezda, koju vi prije šest godinah kod sv. stola pape rimskoga bez ikakva pokajanja nahvaliste i preporučiste? Umro je preporučenik vaš, umro je biskup naš!

Potežem se preko širokoga mora u zemlju Talijansku, približujem se u gorkosti srdca svoga Rimu glasovitomu, i prikučujem se čudesu svieta, Vatikanu bielomu, i tražim promaška, kroz koj će me kano drugu Ester ugledati sveti otac Pio IX. namjestnik Isusa gospodina, i čekati ću, da mi ukaže šibku milosrdja i upita: O Ester populi Bosnensis! quae est petitio tua? Što si došao Ester puka bosanskoga? A ja tada da poljubim znamenje milosti njegove, ter zatim padnem na crnu zemlju i zavapijem: O otče presveti! umro ti je oni brat Marijan Šunjić, štono u Bosni medju nami drugi Ti bijaše, umro je oni, štono, kad bi mu se Ti vlastitom rukom na knjizi podpisao, svim bi nam misnikom govorio: Vidite-li braćo vlastoručnoga pisma našega otca svetoga, a mi bismo je velikim poštenjem cjelivali; umro je onaj, koj je svagda, a osobito u ovo burno vrieme, kuda god bi hodio, svim u obćeno, a svakomu na pose naredjivao i preporučivao, da se vruće Bogu molimo za svetu crkvu i za sretno vladanje Tvoje. Umro je dakle presveti otče poljubljeni brat Tvoj, umro je biskup naš! Nemoj nas otče sveti bez prilična njemu dugo ostaviti.

Idem se navratit malo takodjer k preuzoritomu stožerniku i nadbiskupu zagrebačkomu, da mu samo u dvie rieči kažem: umro je oni sladki bratac Tvoj, s kojim si se češće putah ljubezno nadpisivao i koj je Tebe bez prestanka svagdje kao otca hvalio. S Bogom stožerniče slavni! jer me vuče srdce u Djakovo slavno, ter mi nije kasniti. Evo me u njem.

O sluge biskupa djakovskoga! deder.kažite preuzvišenomu gospodinu biskupu, da pod prozorom biele palače njegove kleči jedan misnik bosanski, koj si je svu kiku razbrunjio, u suzah se okupao i tavnim licem svojim crnu zemlju drpa; kažite mu, rekoh, nebi-li kroz prozor blago svoje lice pomolio, da mu samo reknem: Preuzvišeni gospodine! pozdravlja Te iz Bosne iz Gučje gore s crne postelje ležeće na sredini crkve mrtvo tielo brata i kuma Tvoga Marijana Šunjića; još do pol sata poći će u hladni grob, da čeka puti uzkrsnuće. Pozdravlja Te dakle i blagoslivlje onaj čas, kad se je prvi put s Tobom uznao; blagoslivlje one dneve, kroz koje je za mnogo vremena s Tobom prebivao; blagoslivlje ljubav Tvoju, kojom si ga kod sv. stola preporučivao; blagoslivlje sveti trud Tvoj, kad si ga u toj svetoj crkvi svojoj za biskupa posvetio; blagoslivlje sve one pune ljubavi listove, koje si mu ikada pisao; blagoslivlje, i hiljadu putah blagoslivlje one trudove i troškove, koje si imao u Beču prije 20 danah oko njega i bolujućega i umirajućega i umrvšega; blagoslivlje ono izpraćenje kadno on amo mrtav pojde; blagoslivlje najposlie dušu, tielo, mjesto i sve stvari Tvoje, i ovo isto da činimo,

Digitized by Google

svim nam misnikom zapovieda. Bog Ti platio. S Bogom preuzvišeni gospodine! Hitim ja, jer znam, da mrtvi biskup hoće se što prije i s nami da oprosti.

Evo mene opet k vam, slušaoci moji! Evo u odaljenih stranah i na svakom mjestu oplakuje se smrt vrhovnoga pastira našega; a što mi imamo činiti? Ništa doista drugo, nego razdieliti ćemo medju sobom one rieči Jeremije proroka, koje rekoh s početka govora. I premda jih prorok Božji drugom prigodom i zaradi druge svrhe govoraše, one iste ipak rieči i za ovu su žalostnu prigodu i svrhu, za koju smo se evo tužni ovdje sakupili. Razdieliti ćemo jih dakle, i kad svaka strana svoj dio primi, istinit sam, da ćete više procviliti i proplakati, nego vas ucviliše prijašnje moje rieči. Vam dakle o misnici i redovnici, braćo moja, prvi dio riečih dajem, i velim: Ululate pastores. . . . Plangite ministri altaris. . . . Jer ako i na koga danas ove rieči mogu se upraviti, a ono istinito mogu na nas; mi bo smo ucviljeni pastiri svoga puka bosanskoga, i mi smo, premda nedostojne sluge onih oltarah Božjih. Plačite dakle, plačite braćo moja; izgubismo bo onoga, koj je ruke vrhu nas dizao, i darovi Božjimi duše nam posipavao, blagoslivljao nas i posvećivao. Eno su potavnila ona usta, koja nas svedjer svjetovahu, svaku nam sumnju u naucih, koji mu drago bili, svojim tumačenjem razpršivahu i dapače medenim ustnama svojima svakoga u obraz cjelivahu. Neću da vas dalje na plač probudjujem; jerbo vidim, da vam se i samo plače. Otarite dakle i sada suze, pa ćemo ga plakati poslie sve do smrti; razbi se bo ono ogledalo, u kom se sve krieposti vidjahu.

Sliedi sada puče bogoljubni! da i tebi dio obećani udielim. Evo ga dakle: Plange quasi virgo plebs mea. . . Plači kano sjerotna i razcviljena djevičica puče moj! Plačite dakle najprije vi starci i starice; eno bo mrtav vam leži oni, koj vas svakom prigodom u vašoj starosti tješaše, učeći vas, kako trpljivi biti imate, i kako je potrebito preko mnogo nesgodah proći, dok se u slavu Božju dojde. Plačite vi sjeromašci i sjerote: eno vam je umro oni, koj, kad bi vas ugledao, rekao bi: daj da Spasitelja Isusa gola zaodjenemo i gladna nahranimo, ter bi tako vam i svoje zalogaje dielio, i vas, u čem god je mogao, pomogao. Plačite vi otci i matere; jerbo eno vam mrtav leži i otac i mati; jerbo što god vas vaši roditelji nisu naučili, to vas je on u svakoj prigodi svjetovao i naučao, t. j. kako imate gojiti i u strahu Božjem odhranjivati i uzdizati porod svoj, da tako i vi dužnost izpunite, i da se u crkvi svetoj pravi vojnici Isusovi uzmnožaju. Plačite vi momčići i djevojčice! eno leži mrtav oni, koj je po svaki način nastojao, da vaša srdca čistoćom kano rumena ružica Bogu miriše, svjetujući vas, kako se od svega paziti imate, što bi u vas skvarenje moglo poroditi. Ah! plačite i vi malena dječico, ljute sjerotice moje! eno vam je umro oni mili tato, štono bi milostivo ruke svoje vrhu vas dizao, blagoslivljao vas, sveti sakramenat krizme vam dielio, i sve vas kolike milujući one Spasiteljeve rieči govorio: Pustite malene k meni, takovih bo je kraljestvo nebesko.

K tebi se sada obraćam mrtvo tielo otca našega, Evo misnici tvoji, evo braća tvoja, evo puk tvoj, evo ovčice tvoje, evo svikoliki na koljenima klečimo i suze roneći od tebe proštenje prosimo; pada bo nam na pamet mrtvi otče naš! da te nismo kako treba slušali, i da nismo tvojih svjetah i ponukah kako treba primali, niti izvršivali. Oprosti dakle nam neharnoj braći svojoj i neharnim ovčicam; a mi svikoliki iz svega srdca obećajemo, da ćemo se, dokle budemo živi, za te Bogu moliti.

Bože dakle svemogući! Ti si utočište i kriepost naša. Pogledaj na nas ucviljene sjerotice, i dopusti nam, da što vjerno prosimo, plodno dostignemo. Prošnja pako nas svih jest ova: da se po dostojanstvu pregorke muke Isusa sina svoga smiluješ našemu biskupu Marijanu, ter kako si ga prije biskupskom krunom okrunjena medju nas postavio, da ga sada vječnom krunom okruniš i medju sborove angjeoske postaviš. Zatim molimo Te otče vječni, da nam drugoga mjesto njega providiš, koj neka bude po Tvom srdcu, kao što je i on bio, i koj neka nas u Tvoje ime vlada, upravlja, blagoslivlje i posvećuje. Amen.

Dopisi.

U Plescih u čabarskom kotaru. — Snieg bieli krijući brege i doline, gusta magla i ljuta studen mnogomu nemoćnomu starcu priečila su, da duhovnoga veselja i one riedke svečanosti dionikom biti nemogaše, koja se na Martinje ovršivala u Plescih. Uprkos ipak svim ovim oko deset urah posvećeni zvonovi slaviti začmu, te ne samo dosta prostrana pleška crkva, pače sav prostor okolo nje i trg pred njom napunjen bi pobožnim ljudstvom, koje iz cieloga našega i iz susjednoga delničkoga kotara pače i pobližnjih plovanijah ljubljanske biskupije navrvi, da prisustvuje trovrstnoj svečanosti, naime: klečanju ili čašćenju presv. Oltarskoga Svetotajstva, godišnjici posvećenja crkve i napokon osmini mlade mise, što ju služiti imadjaše mnogoč. g. Martin Stiglić uprav na svoj imendan. Pošto pomenuti novomisnik, netjak veleč. g. mjestnoga župnika Vinka Stiglića, u svojem rodnom gradu Bakru u nedjelju po Svih Svetih odsluži prvu sv. misu, osminu htjede obaviti u Plescih, da tim novu radost pribavi ne samo prvomu i najvećemu svomu oskrbitelju i dobročincu ujaku svomu, komu ponajviše, što je duhovnikom postao, zahvaliti ima, već tim hotio je i razveseliti pobožni puk pleški, medju kojim od malenih noguh svojih pri ujaku svomu odhranjivan bijaše. — Da odviše nedosadim dugačkim opisom, napominjati neću sve okolnosti, navadno s takovimi svečanostmi skopčane. Kratko budi rečeno: U deset satih pristupi mladomisnik pred žrtvenik uz podvorbu dviuh župnikah. Pod sv. misom naviesti jedan izmedju župnikah svečanosti primjerno

Digitized by Google

slovo Božje. Po službi Božjoj odpjeva mladomisnik „Tebe Boga hvalimo“ i napokon vjernomu puku podieli navadni blagoslov. Zatim podvori mjestni župnik običnim svojim gostoljubjem odlične i mnogobrojne goste svoje, gdje uz sladku primorsku vodicu nazdravi najprije preuzvišenomu gospodinu biskupu Mirku baronu Ožegoviću, zatim presvietlomu g. suffraganu biskupu Vjenceslavu Soiću, svim nazočnim, i inim prijateljem, koji bi rado došli bili, ali cjeća zločestoga vremena doći nemogoše.

Siedi starina g. župnik Vinko Stiglić dovede crkvu svoju na oni sjajni stepen, da će mu na slavu i uspomenu vjekovitu i u mrklom grobu u povjerenom si stadu služiti; jer iz temelja uzidani prostrani župni stan, njegovim troškom obzidan i razširen liepi župni vrtal, razširena i produljena župna pleška crkva, visoki zvonik, nabavljeni veliki skladni zvonovi, ura na tornju, veliki i jedan manji u crkvi novi oltari, bogate crkvene zastave, bogata nebnica, krasno naslikani križni put, svake vrsti crkveno ruho, kojim obiluje pleška crkva, napokon ove godine nove i sigurno u cielom kotaru najbolje po vještom i u svoj Kranjskoj glasovitom umjetniku g. Ferdinandu Malahovskomu priredjene orgulje: sve ovo jesu stečene njegove zasluge u Plescih, sve ovo kite siedu glavu župnika pleškoga. Ali slavi svojoj novu si zaslugu steče tim u cieloj biskupiji, što ovu obogati jednim svećenikom, netjakom svojim, velike nade mladićem, koj za višju svrhu bje odredjen, da mu mutno vrieme, u kojem živimo, puta nezaprieči. — Daj nam Bože više takovih duhovnih radostih doživljeti — samo u boljem miru, u liepoj slogi i u većem jedinstvu. Fiat, Fiat!

Iz Bosne. Ljubav, koja po nauku sv. Pavla nikada neprestaje, vruće potiče srdce moje, da štogod prosborim o obćenitoj žalosti redovničtva i puka bosanskoga sbog smrti vrhovnoga svoga pastira i preljubeznivoga otca, presvietloga i prepoštovanoga gospodina Marijana Šunjića; ali budući da su njegove krieposti i po daljih stranah svieta mirišale, zato ufam se, da se je tkogod od Bošnjakah višega uma prihvatio ovoga posla, i da će obširnije opisati: tko i što je bio Marijan Šunjić. Ja pako zaradi slabe pameti svoje u drugo se neupuštam, izvan da ono samo izkažem, što sam svojima očima gledao i ušima slušao, odkako se je kao živ s nami oprostio, ter dokle smo ga u hladni grob spustili. Prije pako, nego išta govoriti začmem, želio bi, da se svaki čitatelj ovoga dopisa, kad ga bude čitati, spomene 20. poglavja Dielah apoštolskih, a osobito od redka 17. ter do svrhe, gdjeno se sv. Pavao apoštol razgovara s velikimi crkve efežke; nješto bo prilična dogodilo se je s pokojnikom i s nami misnici bosanskimi.

Nauk, svjetovanje, poniznost, ustrpljenje, bogoljubstvo, sladkost u riečih, čistoća, uboštvo dragovoljno, ljubav prama Bogu i iskrnjem i t. d. bijahu uviek pratioci našega nikad nezaboravnoga biskupa Šunjića. Ovakim dakle družtvom on obkoljen predade se u volju Božju, i njegovu pomoć zazvavši nakani da će obići svu Posavinu na turskoj strani i podieliti svetotajstvo krizme; ali prije, nego se na put stavi, stranom ustmeno stranom pismeno hotijaše opomenuti svu braću misnike, da se neprestano zajedno sa svojim pukom vruće Bogu mole za sv. crkvu, za sretno vladanje sv. o. pape, za dobročinioce i za isto njegovo već obhrvano zdravlje, i tako na 28. Srpnja stavi se na put, i glavom se navrati u monastir sv. Ive Krstitelja u Sutiski, gdjeno vrlo obilata družba redovnička prebiva; ima naime oko 40 osobah, medju kojimi jest i njegov vikar obćeniti. Ondje doisto kao drugi apoštol sazva najprije starije, pak onda mladje, i svimkolikim najprije preporuči vruće molitve, kako već gori rekoh, zatim palicu putničku u ruci držeći nadostavi:

„Mila braćo! evo ja brat vaš i biskup vaš, premda slaba zdravlja, stavljam se na dalek, brdovit i blatovit put, da obavim dužnost svoju. Što me na tom putu može snaći, neznam, van što mi zvanje moje kaže, da mi predstoje težki poslovi i mnoge tegobe; no neplašim se svega toga . . . samo da mi je sretno ovršiti zadaću i službu, što ju primih od Gospoda Isukrsta, da navieštam evangjelje milosti Božje. Braćo dakle moja! sad preporučujem vas Bogu i rieči milosti njegove, i želim, da mi svaki oprosti, kako i ja svakomu oprašćam; jerbo kakogodier vidite ovi štap u ruci mojoj, tako je i življenje naše u ruci Božjoj. More dakle biti, da se više nikada na ovom svietu vidjeti nećemo. Molite se zaradi toga Bogu: vi za me, a i ja ću za Vas, i s Bogom ostajte.“ Ovo rekavši unidje u crkvu sa svom družbom, i pred oltarom, na kom se presveto Tielo Isusovo zadržaje, izgovori molitve, koje se prije putovanja u Diurnalu rimskom propisuju, i tako se s braćom razdieli. — Poslie toga pako kroz mnogo vremena, dok je po dotičnih župah svetotajstvo potvrdjenja podieljivao, sve se je čulo, da je zdravo i mirno; zatim stiže glas, da se i u Beču nalazi. Braća redovnici svikoliki nadahu se, da će se amo povratiti na početku Listopada, ter na sv. Franu Serafinskoga svečano blagosloviti novu crkvu i manastir u Gučjoj-gori, koju je on sam na poštenje istoga sv. načeonika napravio. — Zaradi toga činjahu se priprave i mnogi svećenici željno nakaniše na tu svečanost prispjeti; ali Bog je drugačije odredio — nepovrati nam se presvietli Marijan, i svečanost bi odgodjena za drugi put, dok dne 10. Listopada puče iz nenada žalostni glas, kao grom iz vedra neba, i razleže se po svoj tužnoj Bosni: Umro biskup Fra Marijan!“ Oh žalostno ti je onda bilo pogledati redovnike i misnike bosanske, koji se i po monastirih i po župah nalaze. Pometoše se i ista bogoljubna štivenja, koja se pod objedom držati običaju; nitko više pod ručkom ni pod večerom neprogovara veselo; kud god oko baciš, lica se crvene, i suze se taru. Zatim mnogi zaboravi i jelo i pitje; njeki na konjih, njeki pako i pješice nemareći ni za zle pute, ni za kišu lete od mjesta do mjesta, od samostana do samostana, da

Digitized by Google

čuju, je-li s bilja istina, što se glasa, dok kroz kratko vrieme službeno se doznade, da je bez ikakve sumlje u Beču preminuo vrhovni pastir bosanski, i da će mu mrtvo tielo skoro prispjeti u žalostnu otačbinu. Tako i bijaše. Dne 16. Listopada stiže u Gučju goru na žalostnih bosanskih kolih, koja volovi vuku, u pratnji misnikah i bogoljubnoga puka gost neobični u mrke haljine zavijen, pri koga dolazku reko bi čovjek, da svaki kamen u samostanu od njega uzdignutom duh života steče i žalostno procvili. Takvoga dakle misnici na vratih crkvenih dočekaše, i mrtvačkimi pjesmami jecajućim glasom pozdraviše i u crkvu uvedoše. — Postavivši dakle na odar sried crkve već prije pripravljeni tielo njegovo, za ciela 4 dana zatim nisu prestali sa svih stranah kupiti se, škrinju, u kojoj mrtvi biskup ležaše, cjelivajući, službu čineći, i svete mise za njegovu dušu pjevajući. — Dne pako 21. Listopada skupivši se množina misnikah i puka bogoljubnoga oko 3000 bi držana mrtvačka služba, zatim zadušnice svečano pjevane. Poslie mise izajde jedan izmedju misnikah, i premda iznenada, reče puku priprostomu grobno slovo, koje evo ovdje prilažem. (Vidi gore. Ured.)

Viestnik.

Iz Zagreba. Uzoriti gospodin kardinal i nadbiskup zagrebački izvolio je ovdašnjemu družtvu sv. Vincenca, koje se za duševno i tjelesno dobro ubogih skrbi, u istu svrhu dvie sta stotinjakah milostivo darovati.

— Dne 26. t. m. preminuo je u ovdašnjem sjemeništu Mirko Čeliković, bogoslov 3. godine, nakon kratke bolesti u pošalini (typhus), primiv dostojno svetotajstva umirućih.

Iz Rima. Talijanska se oslobadja, t. j. može bez zapreke razuzdati divlje strasti. Njezina narodna težnja za sada je sama krvava povreda pravice, poštenja i narodnoga prava. Francezka hoće da sama čuva sv. otca, a ova njegova samotnost, kad on može u svake katoličke vlade zaiskati pomoć, pomutiti će svemu svietu mir, i već je u skrajnoj nuždi, da učini, što još može. Licumjerstvo mora da se dokine; jer s papom dieli nevolju Europa i sav drugi sviet. On se više nemože zaufati u obećanja francezkoga cara, pa se neda ni varati više, da se francezka i sardinska politika neslažu. A kad je tomu tako, neće on da krene tragom svojih predjah Pia VI. i Pia VII., nego kani izmaknuti iz zaštite Napoleonove. Na to je jur prilično spreman, te je vojvoda Gramont u brzini poslao Cadore-a u Pariz; a i Bach je poslao ulaka u Beč, koj medjuto mora putovati tja na Pariz, jer je prestala vožnja u Trst.

— Na naročiti priziv, što ga je Pio IX. razposlao na katoličke sile, stigao je za sada, što se znade, odgovor od jedine Španjolske. Španjolska vlada javlja, da ona u ovakovu položaju nemože da počme; nego ako bi se Francezka, kako je sva prilika, zauzela, tada da će ju ona ne samo svom snagom pomagati, nego ako bi i tko drugi počeo, da će ona pristati uzanj tim radje, što joj je vrlo stalo do uzdržanja svjetovne papinske vlade i radi crkvenoga i radi državnoga svoga probitka.

— U naše doba evo se sve drugačije govori, a drugačije čini. Piemont kori papu, što je g. 1859. vojskom utišao pobunjenu Perugjiu, a 1860. godine puca isti Piemont na talijanski grad Jakin svom žestinom; Piemont žali stanovnike Perugjie, što su upokoreni od papinske vojske, a nežali Jakina, komu zada toliko jada i kvara. Vojvoda Gramont javlja papi, da francezka vlada nepriznaje obsadu Jakina, javlja, da će Napoleon papinstvo braniti, a u isto vrieme prepušta ista vlada, da se posjednu gradovi crkvene države, a Jakin obsjedne i predobije. Francezka je sad povisila svoju rimsku posadu na 24,000, a sudeć po jasnih znakovih povišena je samo zato, da Piemont brani od Mazziniove stranke. Bilo što mu drago, papa je sada u opasnu stanju. Izgubio je sve pokrajine, a iznemogla mu je sva sila. Oda svih stranah sbjegoše se u Rim činovnici, kojim se neće služiti novu vladu. Sad je na tom, da pokuša zadnju sreću. Da ostavi Rim? — Napoleon je Pia IX. zaveo u tjesnac; on je dopustio a morda i zapovjedio, da Piemont provali u papinske države, i samo se ondje zaustavi, gdje opazi francezke zastave. Po zaštiti Napoleonovoj pade papa u sried Vatikana u sužanjstvo, pa ga sad straži general Goyon s cielom vojskom. Kolike su to spletke za katoličku crkvu i njezina mučenika vrhovnoga glavara!

Iz Berlina. „Märkisches Kirchenblatt“ misli, da je već vrieme, da djelo skupštine od 21. Rujna u Erfurtu držane za sjedinjenje njemačkih katolikah i protestantah iznese na vidjelo. Piše naime taj crkveni list: Jer su protestanti uvidjeli, od kolike je potrebe papinstvo za ćudorednost, sastaše se na 21. Rujna t. g. u Erfurtu držeći se objavljene vjere protestanti, imenito Dr. Leo, Bindewald itd. s katolici, kao grofom Stolbergom, župnikom Dr. Michelisom, samo zato, da se porazgovore, kako bi se sjedinile razne sljedbe u Njemačkoj. Skoro će se sastati opet takova skupština, navlastito da pribavi skupnih knjigah; a po predlogu Dra. Lea preporučeno je uzajamno čitanje časopisah: „Hallesches Volksblatt“ i „Märkisches Kirchenblatt“ kao prva sveza. I crkvu poznaje Toma po ranah. A u materinsko krilo želi si doći pravi kršćanin, ako ga od poroda i vuku po rukah dadilje. Na to piše „Kreuzzeitung“: „Žao nam je, što crkveni list, ako već nije mogao da šuti o tom dogodjaju, nije ga boljo i jasnije opisao. Nada je, da će nam sa sigurnije strane doći razgovetniji opis. Za sad velimo mi, što znamo, da je dvojba, hoće-li se još kada sastati takova skupština.“ Ali već koncem Rujna stigao je glas, da je ta skupština

Digitized by Google

bila samo dogovor za veću skupštinu, pa jer on dobro izpade, bilo se je nadati i samoj skupštini.

Iz Bonna. Družtvo sv. Karla Boromejskoga za razširenje dobrih knjigah držaše na 16. Listopada ovdje skupštinu. Iz izvješća o njoj vidi se, da je družtvo za petdeset godinah, što obstoji, razdielilo knjigah za 290,000 dolarah. Od te svote spada 55,000 dolarah na godinu 1859. Ovo je družtvo već prevalilo i preko medjah Njemačke, a to tja do Kristianije u Norvežkoj, St. Louisa i Cincinnatta u sjevernoj Americi. Sav preostatak od potrebah troši družtvo na čitaonice svojih članovah, od kojih se osobito pazi na siromašnije. Takovih čitaonicah ili knjižnicah ima u Njemačkoj do 995, kojih svaka ima dvie do tri tisuće svezakah za bezplatnu posudbu. Ovaj je posao družtva najvažniji, pa nisu to samo knjige poučne, nego ima njih i sila zabavnih, povjestnih i drugih koristnih; nu sve su dàkako nabožne. U Koloniji ima svaka župa ovakovu čitaonicu.

Iz Bugarske. Oko četiri milijuna Bugarah spremna su, da se vrate u katoličku crkvu. Dugo se jur komešalo u bugarskoj crkvi, a sad je evo došlo do istine. I onaj dio pučanstva, koji sve od sada bijaše neodlučan, sklonio se je eto nedavna tim, što je za patriarku izabran Grk. Kadno je trebalo, da se bugarski biskup, komu željahu da postane patriarkom, pokloni izabranomu patriarki, zagroziše mu se zemljaci, da će ga, ako pristane na to, izagnati van, ako se samo pokaže u crkvu. Biskupu tražećemu već odavna priliku, da se razkrsti s patriarkom, dobro dojde ota opomena. Na 23. Listopada očitovà biskup i sve svećenstvo na čelu 2000 Bugarah, da se odlučuju od grčke crkvene vlade, koja, vele u očitovanju, da je tudja i nekršćanska, te mole njegovu svetost papu Pia IX, da jih primi u krilo obćenite crkve, s tom samo pogodbom, da se njihova narodna svetovlada odobri. O tom više u budućem listu.

Iz Londona. Našle su se tada njegda novine „Saturday Review," da prigovore „Timesovu" huljenju na irske kupljenike." Britansko kraljestvo, reče on, poslalo je vojnikah objema strankama, koje se sad tuku u Italiji, pa svaka stranka dobrovoljce druge stranke psuje, da su najmljenici, kupljenici. Istom od njekoga vremena počelo se je prigovarati radi dobrovoljacah. Mi sami bili smo u zadnjem ratu i pri najljepšem sjaju sadanjih načelah prikupili jednu četu Niemacah. A što je tomu krivo, da je obćenito mnienje promienilo svoju ćud, težko je pogoditi. Nu da netrošimo riečih, u naše vrieme bavi se sviet pitanjem: — mi to smatramo kao napredak civilizacije — ima-li čovjek pravo, da ostavi svoj narod te ode medju branioce stvari, do koje mu je stalo? pàkako razumieva se, ako po tom posredno nehudi svomu narodu. Očito je, da tude neima razlike: je-li on za to, što radi, ima plaće, ili neima. Ako se mlad Irac zaputi od kuće, da se bori za svoga papu, i ako ima pravo, da se bori za svoju vjeru, to nije kriva ni crkvina glava, za koju se bori, što mu dade odjeću i hrane ili novca, da si to priskrbi; niti je kriv dobrovoljac, ako primi ponudjeno. Mi mislimo, da i Garibaldovi Englezi vuku plaću od onoga dana, kad se izkrcaše. Huljenje dakle na papinsku vojsku, da je tobože sam kupljenik, tašta je jezičljivost. Nebijahu to ljudi dovabljeni plaćom, koji bi vojevali bili i za Viktora Emanuela, kad bi jih bio dobro platio. Oni vojevahu za stvar, a tko vojuje za kakvu stvar, tako nije kupljenik, kano ni onaj, koj vojuje za domovinu.

U glavnoj sjednici glasbenoga družtva zagrebačkoga dne 25. Studenoga 1860. obdržavanoj zaključeno je, da se blage uspomene pokojniku Vatroslavu Lisinskomu, našemu narodnomu glasbotvorcu stavi spomenik u priznanje njegovih zaslugah, koje si je stekao za narodnu glasbu, i u znak zahvale naroda. U tu svrhu doznačilo je rečeno družtvo svotu od 50 stotinjakah iz družtvene blagajne, i dati će jednu glasbenu zabavu na korist ote zaklade.

Nadalje poziva podpisano ravnateljstvo rečenoga družtva

a) Sve glasbene zavode, obstojeće u civilnoj i krajiškoj domovini, da izvole davati glasbene zabave u istu svrhu, i unišavše kod toga novce poslati podpisanomu ravnateljstvu u ruke gosp. ravnatelja družtva, c. k. županijskoga predstojnika Josipa pl. Bunjevca, ili njegovoga namjestnika c. k. predsjednika zemaljskoga suda Dragutina pl. Klobučarića u Zagrebu.

b) Sve domoljube, da izvole doprinašati u tu plemenitu svrhu novce.

c) Uredničtva svih u Zagrebu izlazećih novinah i časopisah, da izvole sakupljivati novce u tu svrhu, posljedak toga obnarodovati u svojem listu, a sakupljene novce predati ravnateljstvu družtva.

Napokon stavlja do znanja, da su u istu svrhu u rečenoj sjednici darovala gg. Bunjevac Josip 10 for. Klobučarić Dragutin 10 for. Kušević Svetozar 8 for. Stauduar Franjo 8 for. Obhlidal Ivan 1 for. Čačković Franjo Vrhovinski 2 for. Juratović Josip 5 for. Vrban Vinko 3 for. Vardian Ivan 2 for. Švarc 1 for. Örtl 1 for. Lichtenegger 1 for. Dr. Schlosser 3 for. Ukupno sa gore rečenom svotom doznačenom iz družtvene blagajne 105 stotinjakah.

U Zagrebu dne 25. Studenoga 1860.

Ravnateljstvo družtva
prijateljah glasbe u Zagrebu.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 49. U ČETVRTAK 6. PROSINCA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Dobro onaj stoji, koj se Boga boji.

(Dalje.)

II.

F. S. Što se nemože postići liepim i dobrim načinom, ako je neobhodno potrebito, valja da se izvede silom. Ozoban konj, koj se neda upravljati vojkom, valja da se bičem i ostrugom nagne na posluh. Poškodan pas, koj na osoru rieč sokačice neće da ostavi kuhinju, mora se kuhaćom iztjerati napolje. Lien i nevaljal sluga, koj je svomu gospodaru više na teret i štetu, nego na korist, a neće, da se poboljša, mora se nogom turiti iz službe. Tvrdokorno i objestno diete, koje svomu otcu prkosi i zlobno odbija njegovo milovanje, valja da se šibom ukroti i u red stavi, ako blage rieči ništa nepomažu; jer što se nemože opraviti dobrotom, ima se opraviti oštroćom. Lovac, ako želi vuka, što se je sakrio u gust borik, dobiti na oko, mora ga dotle vikom i lupom plašiti, dok uplašen skoči iz šikare, i dodje puški na nišan. Vuk nije lovački pas, da se može dozvati fučkom i metnuti na korlat; on, kao divlja zvier, bježi čovjeka, te ga je morati hukom i bukom siliti, da iz guštare provali na čistac, i tako lovcu poda sgodu, da nanj opali.

Kao što lovac s divljom zvierkom, jašioc s tvrdoustim (što netrpi žvale) konjem, kuharica s poškodnim psetom, otac s objestnim i tvrdokornim djetetom, gospodar s lienim i nevaljalim slugom: tako Bog u svojoj mudrosti postupa s onimi, koji se dižu proti njemu, kada hoće, da ih ponizi i pritegne k sebi. Tomu imamo primjer u Šavlu. Ovaj pun srdjbe proti Isusu i njegovim sljedbenikom zanešenjak zamoli jednom od vrhovnoga svećenika pismo, da s njim ide u Damask s tom nakanom, da sve kršćane, koje bi tamo našao, pohvata i svezane dovede u Jerusolim, neka ih kao tobožnje smutljivce i opasne ljude sud osudi na smrt.

Jao! vjerno stado, ovčice mile, propadoste! Evo vuka spremna, da vas sve do jedne pokolje!

Stani Šavle! vuče razdiraoče! ako hoćeš, da zlo neprodješ. Nebeski pastir Isukrst bdije nad stadom svojim; ako mu se približiš, štap njegov razlupat će ti glavu.

Naš neustrašivi junak, nehajeć za ono, što mu se za njegovo dobro veli, jezdi na vilovitu konju, da sve škropci lete, te jedva čeka, da može svoj jed izrigati nad onimi, koji mu ništa nisu ni krivi ni dužni.

Šavle! polagano, nemoj se nagliti, nijedna naglost nevalja; currendo, non rependo fit lapsus. Ti bi rad, da Boga s prestolja baciš i oboriš njegovu crkvu, koju on sagradi ne na ledu, oli piesku, već na tvrdoj hridi; ali znaj, da prije nego s konjem jošte jedan put poskočiš, sam ćeš biti pobijen od onoga, koga hoćeš da nadvladaš.

Šavlo nesluša, što mu se govori, već on konja podbode, a konj zagrabce.

U to naoblači se nebo; silni se vjetar digne, te nosi prah i lišće po zraku; grmi i puca, da se zemlja od tutnjave trese; kiša pljuskom pada, munja sjevnu . . . i dok bi dlan o dlan, eto ti našega viteza pod konjem!

Šavlo s konja oboren i vida lišen čuje glas iz neba: „Šavle! Šavle! zašto me progoniš?“ „„Tko si? gospodine!““ upita on, ali ne bez bojazni. „Ja sam Isus, koga ti progoniš,“ oglasi mu se opet onaj, koga on čù, al nevidje. Kad on začù te rieči, pokunjen od srama, protrnut od straha sniženo reče: „„Gospodine! što hoćeš, da učinim?““ (Djela Apošt. 9, 4—6.)

Šavle! vidim te poražena; nu kaži mi, što je, što tako nemilo udari s tobom o zemlju i tolikim te napuni strahom? Ali zašto da pitam Šavla, kada mi

Digitized by Google

na to može odgovoriti svatko, koj ima dušu griešnu i s toga nemirnu savjest, koja čini, da se i onoga plaši, što nije straha vriedno, kano što se je Pisandro plašio svoje sjene. Sada se indi nečudim, da je Šavlo na svom putu u Damask put našao k milosrdju Božjemu, pošto bi čuo glas iz oblaka: „Šavle! Šavle! zašto me progoniš?“ i razumio, da je to Isus, koga on progoni.

Čovjeka, koj je pao u kakovu biedu i nevolju, valja tješiti; nu čim da ja tješim Šavla u njegovoj sljepoti, koja ga evo iznenada snadje na putu? Za sliepa čovjeka neima utješenja, već samo sažaljenja. Nu ni netreba, da ga tko tješi, jer on sám uvidja, da je to zanj veoma dobro i probitačno, što ga je Bog udario sljepotom; ova sljepota očiuh razsvietli mu dušu, a razsvietljen na duši naučio je poznati Boga i pravicu njegovu; s toga reče: „Gospodine! što hoćeš, da činim?“ Ovimi riečmi zasvjedočio je, da je preobraćen. I sbilja se je preobratio, i pretvorio u posve drugoga, zamieniv ime Šavla imenom Pavla; a to njegovo preobraćenje polag riečih Bosquiera, glasovitoga španjolskoga propovjednika, bje trostruko. On se je preobratio — u m o m (intellectu), — jerbo sám kaže, da ništa drugo nezna, van Isusa, i to propetoga; a na toga je on, kao što vidismo, odprije mrzio. On se je preobratio v o l j o m, budući da požudam krvi i mesa, kao što sám izpovieda, ni najmanje zadovoljavao nije, jer nije hotio, da bude rob svoje pùti. On se je preobratio o s o b o m (persona), zato je rekao: „Ja živim, no ne ja, već u meni živi Isukrst.“ Ti veliš tako, Pavle! nu neznam, je-li ti ono u srdcu, što na jeziku. Non satis est tutum mellitis credere dictis; rectum non faciunt verba, sed acta virum. Nu da je Pavao dušom i tielom privržen bio Isusu, te da je on svoju ljubav, svoju vjernost i nagnuće prama njemu takodjer djeli zasvjedočio, o tom nas uvjerava knjiga Dielah Apoštolskih, a ponajbolje njegovi listovi, što ih on napisà raznim kršćanskim občinam, njegovim trudom i poslovanjem na vjeru Isusovu obraćenim.

Neće biti s višega, ako to, što rekoh, dopunim njekimi primjetbami.

Kralj Jehu putujući u Samariju susrete na putu Jonadaba, te ga upita: „Brate Jonadabe! je-li tvoje srdce istinito prama meni, kao što je moje prama tebi?“ I pošto bi Jonadab odgovorio, da j e s t, reče mu Jehu: „Ako jest, podaj mi desnicu.“ I tada se rukovahu i zajedno otišavši u Samariju, potukoše i pomoriše ondje sve svećenike kumira Baala. (4. knj. Kralj. 10.)

Nješto slična dogodilo se je medju Isusom i Pavlom. I Pavao — za onda jošte Šavlo — putovao je u Damask, da tamo hvata i veže kršćane; ali ga zla kob stigne na putu. Isus ga baci s konja i na zemlju obori, uzme mu vid i sljepotom ga udari, dušu mu smete i srdce strahom napuni, riečju: skruši ga i ponizi, i tako ponižena upita: „Poznadeš-li me, Šavle?! Ja sam Isus, koga ti progoniš.“ Pavao pun straha i smeće zavapi: „Gospodine! što hoćeš, da činim?“ Tim je zasvjedočio, da ga pozna, i u znak toga nudi mu svoju službu.

Moj Pavle! ti bi rad, da unapred znadeš, što da radiš, kako da se vladaš, kojega pravca da se držiš, i čim da izpraviš učinjenu pogrešku. Strpi se još za koj čas, doći će na skoro vrieme, kad bude ti se kazalo, što imaš trpiti radi ljubavi onoga imena, koje ti je bilo prije toli omraženo. Ti si do sada druge progonio, a odsele će drugi progoniti tebe; niti na kopnu, niti na moru, niti u kući, niti na ulici nećeš biti slobodan; ti ćeš lupežem i razbojnikom pasti u ruke.

Ja se svega toga ništa neplašim, odgovara Pavao, pače želim razstaviti se sa životom, da se čim prije sdružim s Isusom, za kojim čezne duša moja. (na Filip. 1, 23.)

Jošte i to nije sve. Protiva tebi uzdignuti će se valovi morski, da te progutaju, i divlje zvieri, da te proždru; glad i žedja, zima i sunčana žega moriti će tebe. Osim svega toga tebe će snaći jošte i druge nevolje: ti ćeš biti sapet u okove, ti ćeš biti vodjen od sudca k sudcu, ti ćeš biti šiban i bičevan, ti ćeš biti uhvaćen i zatvoren, ti ćeš biti bačen u tamnicu, da nevidiš ni biela danka, ni vedre noći; i kada te ovako tvoji protivnici izmuče, najposlie umoriti će te, mačem ti odrubivši glavu.

Ništa zato; ja se svega toga nebojim, srčano opet odgovara neuztrašivi Pavao, i dodaje, da će uza sve te muke i progone još većma prionuti za Isusa, veleći: „Tko, i koja će me sila razstaviti moći od ljubavi Isusa — ljubimca srdca moga?“ (na Rim. 8, 35.)

Od ove ljubavi uzplanuv Pavao ide u židovsku sinagogu, da ondje propovieda Isusa, koga je progonio; pače ni tim nebje zadovoljan, već obtrča savkoliki sviet tolikom hitrinom, kan da mu je svemogući Bog priljepio krila, da nehodi, već leti. On ime Isusovo, kojega uspomenu malo prije sasvim ugasiti nastojaše, naviešta svim narodom, da ovo ime, koje je nada sva imena, i kojemu svako koljeno mora da se sagne, upoznadu i dostojnim načinom štuju; on, koj je prije nosio pisma i naloge pučkim starešinam, da sve toga slavnoga imena izpoviedaoce zapovjede staviti u okove, sada on sám piše i razašilje listove obraćenikom, da ih potvrdi u vjeri; za one pako, koje prije tražaše po kućah, da ih zlostavlja i progoni

Digitized by Google

želi sám trpiti i pogrdjen biti. Dakle, koje prije progonjaše, sada ih štiti i zaklanja, pače radi njih daje se na muke i na smrt istu, koju poslje podnešenih mnogih protivštinah junački pretrpi, izgubiv mačem glavu.

Eto, što može strah, koga je Bog ulio u srdce čovjeku! Indi dobro onaj stoji, koj se Boga boji.

(Konac će sliediti.)

Povratak Bugarah u katoličku crkvu.

Ima tomu već njekoliko godinah, što od Balkana dopiru u sviet svakojake žaobe i tužbe bugarskoga naroda proti utiskom i nasilju grčkoga carigradskoga patriarkata i njegova orudja, fanariotskih Bugarom narinutih vladikah. Čulo se je, kako Bugari, nemogavši duže snositi težkoga jarma ovih svojih crkvenih tlačiteljah a narodnih dušmanah, počeše ozbiljno misliti na način, kako da se sadanjih otresu a budućim obrane. Naravski, da se je pomislilo i na to, nebi-li se tomu zlu najbolje doskočilo tim, da se opet spoje stare veze s katoličkom crkvom, koje su razvezale tudje ruke, al u zao čas po se i po bugarski narod s crkvenoga, državnoga, gradjanskoga i družtvenoga obzira. Misao ova sve se je više medju Bugari širila, sve više odziva nalazila, premda su joj na put stavljane velike zapreke to od strane carigradske crkve, to od strane ovu zaštićujuće ruske politike. No Bugari nedadoše se niti od one ustrašiti, niti od ove zasliepiti. Nepazeć na prietnje jednih a obmame drugih odluči bugarki narod učiniti ono, što mu se vidjelo najbolje: razkrstit se s razkoljem, stupit opet u sjedinjenje s katoličkom crkvom, tako ipak, da sačuva svoj iztočno-slavjanski crkveni obred i svoju narodnu hierarkiju. Odluku ovu očitova narod bugarski u javnom spisu o sjedinjenju bugarske s rimskom crkvom, što ga dne 23. Listopada o. g. podpisaše u Carigradu sakupljeni njegovi zastupnici.

Svatko će lasno shvatiti, da je ovaj čin bugarskoga s nami Slavjani jednokrvnoga i do pet milionah brojećega naroda, ako i kada se sasvim uvede u život, velike važnosti ne samo u crkvenom pogledu, nego može imati znamenit upliv i u političnu razuzlanje iztočnoga pitanja. Navlaš rekosmo, ako i kada se taj čin uvede sasvim u život; jerbo čujemo, da s jedne strane francezki poslanik u Carigradu Lavalette nije htio primiti ovaj čin Bugarah pod svoju zaštitu prema porti i grčkoj crkvi, i to zato, da mu se vrtorepna vlada nezamjeri Ruskoj, — s druge strane nastoje ruski agenti Bugare odvrnuti od ove odluke, obećujuć im posebni bugarski patriarkat. Nu ako u Bugarah bude dosta snage i odvažnosti, da odole i izdaji francezkoj i obsjenam ruskim, to će povratak mnogobrojnoga ovoga vjeri cielim srdcem odanoga i marljivoga naroda u krilo katoličke crkve biti za nju najugodnija od Boga joj poslana utjeha, i prava slavodobit u ovo težko doba, kadno joj ista njena rodjena djeca toliko jadah i nevoljah zadavaju.

Kod tolike važnosti te stvari ugodit ćemo jamačno svojim čitateljem, ako im prijavimo potanjih viestih o tom odlučnom koraku bugarske naše braće. Priobćit ćemo jim u to ime dva dopisa iz Carigrada, što su ih „Wiadomości Polskie“ od vidoka primile, a mi ih vadimo iz „Tygodnika katolickiego,“ što u poznanjskom gradu Grodzisku izlazi.

Prvi dopis iz Carigrada od 17. Listopada glasi ovako:

Ovih danah držali su u Carigradu skupštinu odličniji Bugari, koji su najvećim dielom podčinjeni uplivu moskovskoga poklisara. Predsjedajući tomu sboru vladika izjavi, da, budući se nemože duže opirati volji naroda, vidi se prisiljena na sve to veće odcieplenje od Grkah, i da od porte odlučno zaište osobiti bugarski patriarkat. „Imam vas ipak unapried izviestiti, dodà, da vlada turska tomu zahtjevu neprija, i da će veliki vezir, kada se vrati u Stambul, nastojati, da se povratimo pod upravu grčkoga patriarkata. Vidimo dakle, da nam nepreostaje drugo, van ili se podložiti tudjoj hierarkiji, koja nas ugnjetava, ili se oprieti turskoj vladi, ili napokon prihvatit se odlučna sredstva, koje će nas jednim mahom osloboditi pretežnosti Grkah, sumnjičenja Turakah i obezbjediti visoku portu proti susjednom utisku.“

Lasno se je domisliti, da se tim odlučnim, izrikom neopredieljenim sredstvom u vladičinom govoru smiera na sjedinjenje s Rimom; jerbo samo u tom slučaju turska vlada, pozivajuć se na ujamčenu svojim podanikom slobodu savjesti, mogla bi se uspješno opravdati pred Moskvom. Glas vladičin bijaše ovdje vjernim tumačem čuvstvah naroda, koj prije svega hoće na silu da se odlučno razkrsti s Grci, i zahtieva, da se ponovi molba za ustanovljenje osebnoga patriarkata. Ali dokle Bugari budu podčinjeni grčkoj crkvi, težko će porta zadovoljiti njihovim zahtjevom, a opetovani koraci u tom pogledu neće izposlovati riešenje zamršenoga pitanja. U ovaj par pitaju Moskovi Bugare obećanji, premda se zazbilja nečini, da im žele osebni narodni patriarkat. U toj vjerozakonskoj razpri i mržnji Bugarah prema službenoj crkvi radi se takodjer, a možebit prije svega, o interesu narodnom i političnom. Puk upravljan po nižjem duhovničtvu očevidno nagiblje na zapad, da se njegovom pomoćju otrese moskov-

Digitized by Google

skoga upliva. Bugarske želje i nade uprte su u Francezku: žudnja steći njenu zaštitu potaknula je vaskolik narod na povratak u krilo katoličke crkve. Rim neće narinut turskim Slavjanom obred latinski, jerbo je vazda znao štovati narodne liturgije i danas jošte sjedinjene Slavjane i Jermene smatra za vjerne crkvene sinove. No ovaj novi vjerozakonski prevrat bit će samo na toliko moguć u Turskoj, na koliko ga katoličke vlasti zapada podupirale budu.

Dopis od 24. Listopada doglašuje kako sliedi:

Pisao sam prije o duševnom vrenju medju carigradskimi Bugari: imenovanje novoga patriarke raznietilo je medju starimi plemeni živu vatru, a pokret, u svom početku neopredieljen i nesiguran, uznielo do važnosti narodnoga očitovanja. Oni, koji su se neizvjestno kolebali, pače i oni, koji su dosad nadahnuće i zadaće svoje primali iz Moskve, nemogahu se oprieti neodolivomu teku obćenitoga mnienja, te danas u crkvah, uz gomile drugih, stavljaju podpise na sastavljeni spis o sjedinjenju s Rimom.

Jur od davna uposred puka i nižjega duhovničtva bugarskoga tinjala i širila se je nenavist proti carigradskomu patriarki i grčkoj obćini, štono je višja mjesta izključivo podieljivala Grkom, a slavjanske crkve i eparkije davala u zakup više ponudjajućemu. Popuštanja dodjoše prekasno i nemogoše već udušiti živih uspomenah na punogodišnje krivice. Ništa nepomože, što je posljednjih godinah njekolicini bugarskih duhovnikah udieljena vladička čast, i jedan od njih, sadanji bugarski vladika u Carigradu, sastavio i proveo je spis, na koj treba da svratimo pozornost. Prednjačio je, ali je i osiećao za sobom gorući dah naroda, osiećao gonjenje sile, koja mu u jedan mah na nastupljenoj stazi niti ustavit se, niti s nje zakrenuti nedopuštaše, i kada prije njekoliko danah bude pozvan, da novomu patriarki učini podvorenje i poklon, opomenuše ga odmah njegovi podanici, da bi mu sličan korak za uviek zapriečio pristup u crkvu i povratak u obnašanu čast.

Jučer podpisaše dvie tisuće Bugarah, s tim istim biskupom na čelu, očitovanje, od ovdašnjega katoličkoga nadbiskupa jurve potvrdjeno, iz koga ću priložit njekoliko odlomakah na naglo prevedenih. Najdalje za njekoliko danah predat će mu se službeno i svečano, da ga dostavi sv. otcu, i tim se, dao Bog na uviek, narod pet milionah brojeći oddruži od Moskve i razkolja. Carigradska bugarska obćina postupa u ime više od stotine bugarskih župah, što su joj u tom poslu udielile neograničenu punovlast.

Jamačno će u prvi mah udivljeni a kasnije ustrašeni mnogobrojni ovdašnji moskovski agenti iz petnih silah nastojati, da utašte na polak gotovo djelo i odvrate udarac, koj porazom prieti njihovu mnogogodišnjemu i sistematičnomu poslovanju. Dan danas kažu oni Bugarom, da su se starali portu skloniti, neka ustroji za Bugare oddieljeni razkolnički patriarkat; sada će se sigurno svojski i vatreno zauzeti za taj posao, videći, da je to već posljednji čas i posljednje sredstvo za upokojit strasti i oduševljenje, koje je možebiti toliko s političkih ponukah, koliko s dogmatičkoga i vjerozakonskoga osvjedočenja pobudjeno. Ako Francezka podupre stvar katoličanstva i narodnosti bugarske, može se reći, da je pobjeda sjedinjenja blizu i sigurna. Ako se ipak francezki poslanik Lavalette tomu kratio bude, a Bog vjendar nedopusti, da dobra stvar propadne, to će hvala i zasluga o tom prije svega pripadati emigraciji poljskoj, i onoj malici prognanikah, koji su se od vremena ugarskoga i krimskoga rata razbjegli po Turskoj i nastanili usried bugarskoga pučanstva. Jerbo tko drugi bi bio mogao i uspješnije i ozbiljnije kazati turskim Slavjanom čistu istinu o težkom sustavu i vladi? Svaki od njih, stari vojnik, naselivši se težak, pače i skitalica, pod bremenom nesgodah propadajući nevoljnik, idjaše od sela do sela, od kuće do kuće; gdje bi se zaustavio, pripoviedao bi poviest svoje nevolje i tudjega nasilja; raznašao bi svjedočanstvo istine medju zavedenim od davna narodom, širio strah i odurnost prama hinbi lukavih obećanjah. Svaki od njih, više ili manje vremena prebivao na iztoku, može danas s ponosom reći, da je štogod doprineo k velikomu djelu, koje zadaje novi udarac odpadničtvu, crkvi pripravlja novu pobjedu, a staru slavu Poljske, njenu zaslugu, sjedinjenje, u ovaj par, kadno mu možebiti najveća pogibelj prieti, oživljuje i čini ustrajnom.

Ovo su glavni odlomci iz spisa o bugarskom sjedinjenju:

„Kršćanski sviet nije dosad zaboravio, da je narod bugarski imao sebi po sv. apoštolih Cyrillu i Methodu danu osebnu, narodnu i kanoničnu hierarkiju, spojenu vezom sinovske poslušnosti sa sv. sveobćom rimskom crkvom. Usried nesretnih okolnostih i kroz zločinska sredstva pošlo je za rukom patriarkam grčkim lišiti bugarski narod te kanonične uredbe, otet mu starinska prava i prisvojit si nad njim vlast, proti kojoj se je narod bugarski više putah, al badava ogradjivao. . . .

Sadanje pokoljenje, privezano k vjeri predakah i k nikada nezagodnom pravu, a osmjeljeno proglašenjem hat-humajuma nj. veličanstva sultana, koj svakomu podaniku jamči slobodu savjesti i vjeroizpovjedi, uzdiže glas proti nasilju, štono ga tlači od viekovah, nasilju, koje brani razvitak

Digitized by Google

narodnosti, izdaje ju u ruke progoniteljah, izpostavlja zlorabam protukršćanskoga duhovničtva, sastavljena od ljudih tudjega plemena. Da izrečemo sud o vladikah, kojih smo pastvi izručeni, bit će dosta spomenuti, da ih mnogo i u ovaj par pred sudišti odgovara radi zločinstvah djecoubojstva, silovanja ženah, simonije itd. Narod bugarski, želeći prije svega u čistoći zadržati vjeru, što ju je primio od sv. Apoštolah, odlučio je razkinuti vez, pritežući ga k protukanoničnom patriarkatu, a duhovnu svoju majku, sv. crkvu bugarsku, predati nanovo pod vlast i zaštitu sveobće sv. crkve.

U tu svrhu, mi niže podpisani zastupnici bugarskoga naroda, da ponovimo vez spajajući nas sa sv. rimskom crkvom, a to posredstvom nasljednika sv. Petra, najvišje vidive glave kršćanske crkve, priznajemo ovim spisom vjeronauk rimske crkve za svet, obričemo iskrenu i podpunu vjernost nj. svetosti papi Piu IX., njegovim nasljednikom i apoštolskim poslanikom. . . .

Narod bugarski, oslanjajuć se na odlukah sv. rimske crkve, glede sačuvanja obreda iztočnih crkvah uvjeren je, da se u taj obred i liturgiju diralo nebude, prema prepisom sabora florentinskoga.

Na tom temelju mi niže podpisani molimo pokorno nj. svetost Pia IX., da bi, primajuć našu bugarsku crkvu u krilo sveobće katoličke crkve, našu osebnu i narodnu hierarkiju izvolio priznati za kanoničnu.

Konačno obraćamo se na nj. svetost Pia IX., da nj. veličanstvo francuzkoga cara, kano najstarijega sina crkvina, umoli, neka se zauzme za nas kod nj. veličanstva sultana. Njegovo mogućno posredovanje izhodilo bi nam priznanje naše crkve kao narodne, a obranilo nas od nasilja grčkoga i spletakah tudjih.

Prosimo napokon francezku vladu, da nam neuzkrati one zaštite, koje se uživaju drugi katolički puci, živući pod otomanskom vladom.“

Dopisi.

? **Na slunjskih brdih.** Rekoše mi za mladosti: nebudi nikada glasonoša neugodne viesti, jer se nepovoljna viest nesluša rado, i na glasonošu baca sumnja, da se tudjemu zlu raduje. Ako i jesam danas glasnik viesti, koju preko prijatelja dočuh, ako javljam svečanost, koju 18. Stud. t. g. u Šipku obaviše: to tim voljnije činim, buduć da će se slava i zasluga pastira duhovnoga i stada doznati; doznat će se, koli je čil i zdrav naš crkveni život, koliko je velika i na žrtve sprema ljubav pravovjernih, da si udese hram Božji, kako bi im ljepše sakupljao uzdisaje, te sakupljene i vidjene Bog čuo. Na opreku gori rečenoj opomeni kažem: dobrih besjedah nikada dosta. O samoj svečanosti piše mi prijatelj ovako:

„. . . . Znano ti je, kako je mekano srdce našega puka, kako mu je darežljiva ruka i uputljiva pamet, kad župnik progovori i pred oči stavi nuždnu potrebu popravka i ukrašenja hrama Božjega. Al bez vodje neima ništa. Na Šipku bijaše rieč i djelo ujedinjeno, i iz ote jedinosti proniknu krasna slika sv. Juraja u zlaćenih okvirih i poljepšanje nutarnjosti kuće Božje, koja u studen kamen zatvara i Boga i Spasa našega, da med nami prebiva. U nedjelju, kao na dan posvetila iste crkve, ponajprije blagoslovi gosp. podarcidjakon Jambrečak novu sliku. U 10 satih pristupi k žrtveniku naš obće ljubljeni arcidjakon, predstavnik preč. g. Janko Pavlešić, da sv. misu pod infulom odsluži. Vidio si na njivi pšenicu, kako se tjerano vjetrom ziblje latje u zlatih talasih: tako se ljuljaše u dubkom napunjenoj crkvi svjetina uzzibana čuvstvom pobožnosti; rekao bi lice joj sjevaše od nutarnje gorljivosti poput odsjeva Svetih. I opet ti kažem, vidio si olujom satrto klasje, srdce ti bijaše žalostno: a da si tuj bio, obradovao bi se ufano, opaziv, kako puk slomljenimi, podmotanimi koljeni očekivaše i primaše sv. blagoslov velesvećenika pod krunom. Župnik hrnetićki oslovi narod krasno ponudivši ga: da i nadalje marljivo polazi crkvu i pobožno živi, ako želi, da mu Bog želje izpuni. Brate, ja dodajem: Confirma Deus, quod operatus es in nobis. Bila se sabrala liepa kita duhovnikah i odličnih svjetovnjakah, koje stranom udvorna uljudnost mjestnoga g. župnika pozva, a stranom prijateljstvo i štovanje nazočnih dviuh kanonikah amo dovabi; a najposlje: gdje naša tuj kaša, po premoženju valjano:

Jer podosta bješe izostalo
Bjelozuba praščića pečena
Sa okolo mekanijem salom. Odisej.“

Iz Virja dne 11. Studenoga. Od svih stranah jeka ječi, a iz ravne Podravine jur od davna neima ni glasa, kao da nebi imala slavnih muževah, niti trubljah, ni trubljašah. Ima, ima svega ponješto! ali čedno srdce nerado u zviezde kuje, niti se laska. Nu sada i nehotice buknù i napadè u bieli sviet trubiti ne pustu slavu, već zasluge veleč. gosp. župnika Stjepana Ambreuša, što on već dugo vremena kao revni pastir neumorno hrani hranom nebeskoga pastira svoje stado; što njegovim blagim postupanjem i nastojanjem župljani načiniše zvonik, podigoše kapelicu na čast sv. Jakoba, pribaviše dva zvona i obnoviše iz nutra sav župni stan, — i što dadoše istu crkvu iz nutra svu obojadisati, svetce pozlatiti, i svu tako obnoviti i urediti, da joj neima na blizu takmene, te da u svakom, koj u nju stupi, mora uzbuditi ćut prave pobožnosti. I u meni je srdce igralo, i u rajskoj slasti plivalo, kad sam se u njoj na dan sv. Martina biskupa, kojemu je na čast posvećena, desio. Pred

Digitized by Google

obnovljenim žrtvenikom prvi put na današnji dan prikaza Svevišnjemu nekrvnu žrtvu preč. gosp. kanonik Nikola Žalec uz podvorbu duhovnikah; a sveto slovo vješto proslovi Marko Mračić, duhovni pomoćnik novogradski, spomenuv i to, kako je potrebito crkve graditi i krasiti, pa izjavi dotičnim pohvalu, te preporuči sv. otca papu i našega junačkoga cara osobitoj spomeni u svetoj misi, da jim Bog u pomoći bio, te slome silu neprijateljah svojih.

Iz Moravske. Sveta nam Moravcem uspomena pokrštenja našega naroda evo nam se hitrim korakom primiče pred vrata. Zemaljski moravski odbor, da tu važnu svečanost i u ime znanosti proslavi, dogovorio se je, te obećao 500 fr. u srebru nagrade za kratku povjestnicu Moravske. Odredjeni na to odbor prosuditi će djelo, te na 9. Ožujka 1863. izreći sud. Tako će se na ime naših zemaljskih apoštolah „Sv. Cyrilla i Methoda“ napraviti zaklada na podporu umjeće i znanosti, koja će svake godine nositi 500 fr. austr. vr. tvrda srebra, da se nagradi povjestnica domaće crkve ili književtva izmjenice, ili da se dade na put slikaru ili kiparu rodjenu Moravcu, koj bi se zaputio u sviet, da izuči svoju umjetnost. Opet kane u oba naša djećačka sjemeništa u Brnu i Kroměřižu (Kremsieru), jer se tudier goji omladina sv. katoličke vjere za prostrane naše dvie biskupije, napraviti obskrbu za dva mladića. Djećačkim sjemeništom zadaća je, da pomognu ovoj nestašici svećenstva; jer i u nas je poslenikah premalo, a posla množina. Olomučka nadbiskupija ima ovakovo sjemenište u Kroměřižu, gdje je preuzv. g. nadbiskupu ljetni stan; a naše je u Brnu. Liepa je to sgrada, sagradjena o darovih sve biskupije; ima 70 gojenacah po svih 8 gimnazialnih razredah. U bogoslovju ima ove godine 40 gojenacah, što je vrlo malo, ako uzmemo na um, da nam godimice treba najmanje po 20 svećenikah. Uzroke toj nestašici lahko je pogoditi: kriv joj je oporan kršćanstvu duh našega nemirnoga doba, koj mnogoga dobra i darovita mladića već u nauku omrazi sa svećenskim staležem, a kriva je tomu i zla plaća nižjega svećenstva, dà prosjačina, koju bi već jednom valjalo dokinuti. Sada se od svećenika zahtieva vrlo mnogo, pa valja da u njega bude pravoga i obsežnoga znanja, ako hoće, da zahtievom zadovolji. Pravo bi dakle bilo i mudro, da se sada, gdje nam se protivnici uče nauke svake struke, i našemu mladomu svećenstvu pobrine za valjanu i vremenu primjerenu obuku. Tà svećenici su učitelji naroda, te je u njihovih rukah čitavim narodom blagoslov oli prokletinja. Nije tomu dugo, što po mnogih mjestih bijaše vrlo čudnih mislih; mišljahu naime ljudi, da katolicizma neima do u samoj njemštini, a sve drugo, što njemački nezvoni, da je eo ipso husitsko i pogansko maslo. Bogu samomu budi hvala, nestalo je i otih mislih. Ja sam tvrde misli, da se onaj, koj neljubi i necieni svoga naroda i materinjega jezika, može ravno ponositi priesnim čovjekoljubljem, ali ne pravom kršćanskom ljubavlju ljudih i domovine. Isus, kako u svem, tako nam je i u tom najbolji učitelj: on oplakuje svoj mili Jeruzalem i drage svoje zemljake židove. Kako naš božanski učitelj, tako i mi svećenici, njegovi učenici, treba da plačemo sbog nesreće svoga prostoga ali pobožnoga puka; a znamo sigurno, da bi ponjemčenje našega slavjanskoga puka bila gotova ćudoredna propast; pa baš zato, što to znamo, duša bi nas boljela s težka grieha, kad mu se svom silom nebismo protivili. Po većih gradovih, imenito u cesarskom gradu Beču, prieti slavjanskomu puku uz gubitak materinjega jezika i gubitak svete vjere. Ondje ima Slavjanah na tisuće, pa jim se nedjeljom i svetkom propovieda u českom jeziku samo jedan put, i to jedino u crkvi oo. redemptoristah. U bečkoj biskupiji ima množina svećenikah, koji dobro češki govore, pa da jim nebude prosto zauzeti se za svoje zapuštene zemljake? Ova važna stvar dade povoda na velikoj katoličkoj skupštini u Pragu živahnu pogovoru, i uzoriti g. stožernik i nadbiskup Švarcenberg obeća očito: da će se on glavom u Beču za to pobrinuti. Da tko pravo poćuti i vidi, kako je naša žaoba pravedna, trebalo bi mu da bude vidok. Zar da stotine pače i tisuće dječakah i djevojakah, što su u širokom Beču na nauku ili u službi, budu bez vjere i nauka, te se truju u tudjem svietu, a vrativ se kući da upitim otrovom otruju nam ovo nepokvarenoga puka, što je kod kuće? A što da rečemo o darovitu djetiću, koj polazeć iz zavičaja u sviet na oprostu dobije od mile si majke liepi nauk: Sinko, budi dobar, imaj Boga na pameti, pa čuvaj vjeru! — Darovito momče, odgojeno u strahu Božjem, ide u tudji sviet, a tad se izučeno vrati kući; pitam ja, zar ono da sbog svoga odurnoga materinjega slavjanskoga jezika izgubi vjeru? Neka mi nitko negovori: Onaj, koj neumie njemački, neka za propoviedi njemačke moli na krunicu slavjanski, oli iz molitvenika čita pobožno molitve slavjanski. Mogli bi to pokušati i naši protivnici, da vide, kako jim je mudra misao. Prvo se traži u propoviedaoca, da bude slušaocem razumljiv, nu kao što Niemac nerazumie slavjanske propoviedi, tako nerazumie ni Slavjan njemačke. Ove slavjanske želje naravske su i pravedne. U glavnom našem gradu Brnu većina je stanovnikah sam Slavjan; Slavjan ide rado u crkvu, sluša propoviedi, na izpoviedi ide njekoliko putah u godini, dočim Niemac misli, da je zadovoljio Bogu tihom misom. Pa u ovom velikom gradu, obilatu tvornicami, gdje ima devet crkvah, propovieda se češki nedjeljom i svetkom — čujte! — u jednoj jedinoj crkvi (otacah Kapucinah u 10 urah), a u svih drugih propovieda se njemački — navadno praznim klupam. Siromašni Slavjani moraju povrh toga držati i plaćati svoga orguljaša; jer jim je drugčije pjevati za mise i pred propoviedju bez orguljah. Strahovito nam kvare puk i osebna zakutna djevojačka učilišta, pa bi za dobe valjalo svojski doskočiti tomu zlu; jer navadno takove učiteljice neizpitane su, a neimaju ni od koga povlastice. Cure neznadu još pravo ni svoga jezika, a ono ti moraju

Digitized by Google

već po njemačkom bon tonu petljati: kis ti hont — fel mih ine; a gdje koja poleti i dalje, pa će joj se parlirati i francezki. Kakvim plodom rode ovakove učione, kakve-li nam izuče matere i gospodarice, ima sadašnjost liepih dokazah. O nauku vjere neima tudier ni spomenka, a gdje vrag nemore, tu ženskinja bez vjere pomore. Gluposti se drži opet oholost, a ima-li većega rugla na svietu, nego-li je ohol prnjavac, a lud i benast mudrijaš? Da nam se smiluje Bog i njegovi namjestnici na zemlji, da se spasi, što se još spasiti može.

U Hodoninu na Moravi 14. Studenoga 1860.

Miroslav Chmelíček.

Viestnik.

Iz Zagreba. U „Pozoru“ od 4. o. m. piše njetko iz Požege, da je onamo stiglo njekoliko listovah, u kojih se javljaše, da bi našega uzoritoga kardinala veoma obradovalo, kad bi se tamošnji magistrat izjavio pripravnim primiti ježuvite; da bi Požežani u tom slučaju dobili višju gimnaziju, da bi tamošnje sirotište u prilog dobilo šestdeset tisućah, a i da bi Požežani dobili još nješto, čemu se ni nenadaju; nadalje javlja dopisnik, što je u tom pogledu zaključio požežki magistrat, i kako se u to ime u Požegi kupe podpisi.

Ubaviestismo se na dotičnom mjestu, što je i kako je s tim dopisom iz Požege; pa uslied toga, da doskočimo sumljam, koje bi se u mnogoj glavi poroditi mogle, a istini za volju javljamo: da tako što se tiče napomenutih listovah, tobož u ime nj. uzoritosti pisanih, i u njih obećanih ponudah, kao i glede onoga, što u Požegi za uvedenje družbe Isusove biva, — sve to je učinjeno i biva bez naloga, pače bez znanja uzoritoga gospodina kardinala.

Nadamo se od pravdoljubja „Pozorova“ uredničtva, da će oglasiv onaj dopis i ovo izjasnjenje u svom listu priobćiti.

Dopisniku pako iz Požege, koj toliko žali, što ježuvite jošte iz požežkoga sirotišta otišli nisu, a boji se, da će tamo i ostati, preporučujemo malo više pravednosti i strpljivosti, pa ga neće toli neugodno dirati boravljenje ježuvitah u Požegi, dok mu se neizpuni želja. Ti nenavidjeni redovnici niti nisu zločinci, da se na silu odtjeraju; niti se upravljanje i obskrbljivanje sirotišta nemože usried godišta bez znatnih tegobah predati u druge ruke; a niti nismo jošte hvala Bogu pod Garibaldom.

— Od Škarićeva Svetoga pisma izašlo je već 48 snopićah, a doteklo je do 1. knjige Makabejah. Cielo će ovo djelo, kako javlja prečastni izdavatelj, biti gotovo na godinu, ako nebude nepredvidjenih zaprekah.

— Dne 30. p. m. preminuo je u Varaždinu nakon duljega bolovanja u sušici Julio Turković, bogoslov 3. godine. To je dakle za pet godinah već petnaest klerikah nadbiskupije zagrebačke poginulo! Doista užasna misao, da je za tako malo godinah toliko mladih nadobudnih životah crkvi i domovini oteto! Ima-li tako i nadalje biti? Groza nas hvata, kad na to samo pomislimo. Imamo-li propast tolikih mladićah u najljepšem cvietu dobe, uz ovoliku nestašicu domaćega duhovničtva mirnom savjesti pratiti, nehajnim okom motriti, mûkom mimoići? Naopako zlo bismo razumjeli zadaću svoju, da to duže jošte činimo. S toga, da nam se nemože s nikoje strane prigovoriti, da smo šutili, gdje je govoriti valjalo, a da nas i vlastita savjest nebiedi, kažemo, pače kličemo na vas glas, a ne samo mi, već s nami i tisuće drugih ljudih: krajno je vrieme, da se nečuvenomu i izvanrednomu pomoru medju pitomci sjemeništa zagrebačkoga, koj svuda već jako udara u oči, a neima mu primjera niti u drugih naših domaćih zavodih, niti pametara u istom tom sjemeništu za prvašnjih godinah, potraži uzrok i svakim mogućim načinom doskoči.

— Prečastni prvostolni kaptol izabrao je za župnika kod sv. Šimuna u Markuševcu gosp. Franju Hržića, upravljatelja tamošnje župe.

Iz Jakina. Čuli su naši čitatelji za onu sramotnu surovost, kojom su Piemontezi pod Cialdinom, pokle je Lamoricière Jakin predao, dvanaest urah pucali na grad i posadu. Cieli dogodjaj opisuje grof Quatrebarbes očevidac ovako:

Grozovit dogodjaj, komu bijahu svjedoci gradjani i sva gradska posada, zatim piemontezka flota i vojska, dogodi se u Jakinu poslie predaje, i kaže, kakovo da se ime nadjene ratu Piemonta sa sv. stolicom. Piemontezi pokušaše najprije, nebi-li na 300 metarah od grada izkopali jame za zaklon, nu zaprieči jim topničtvo iz grada; zatim pokušaše na 600 metarah, nu opet u taman. Razrede se dakle na 1500 metarah za pravilnu obsadu. Počmu grad biti iz topovah; nu za čitavih deset danah neopraviše još ništa, svanu 28. Rujna, a s bedemah nepade ni kamen. Ali na taj dan doplovi piemontezka flota pobočice pred luku, plane i počme sipati u grad 130- i 80-funtaše. Tvrdja imaše na obranu bateriju Molo s 12 topovah svake veličine, od 18—54-funtašah (zadnje vrsti bijaše jedan); drugu bateriju s dva topa; nasip sv. Augustina s jednim 18-funtašem, nasip sv. Lucije s tri 18-funtaša — svega skupa 18 topovah različite veličine. Ulaz od luke bijaše zatvoren lancem za obalu prikovanim. Kad je vatra iz 400 ždrielah s piemontezke flote ušutkala naših 18 topovah, a barutana nam prsnula u zrak, pade lanac na luci s ruševinami od obale, i po tom otvori se neprijatelju luka u 500 metarah, a s njom i sav grad bez obrane. Tad se nastaviše biele zastave na tvrdju i kule, a prvi zapovjednik posla ugovornika k admiralu, te tako s obe strane presta vatra. Bilo je upravo 5 urah po podne. Za pogovaranja o predaji nabrupi biesno kopna vojska iz tabora, žaleći, što prije u

Digitized by Google

ničem nije uspjela, i što nedieli slavu pobjede, te s cieloga pruga poče sipati vatru. Grmljavina trajaše od 7 urah s večera 28. Rujna do 8 urah 29. Rujna, premda su bili izletili ugovornici, premda je admiral bio opozvao svoje ljude, što su na kopnu bili u nasipih, i premda je admiral u tabor zapovjedniku pisao oštro pismo, nehoteći da ota sramota na njega spade. Za sve ovo vrieme nepuče iz grada ni da bi jedan top, ter tako je piemontezka vojska proti svakoj poštenoj i ljudskoj ćuti bila grad jur predan. Admiral Persano javio je u Turin, da vojska nije hotjela da obustavi vatru; a ja taj dogodjaj javljam na razsudu svim poštenim ljudem. Grof Quatrebarbes."

U Perugjii ustrielili su Piemontezi svećenika, da bude svim „na spasonosni primjer."

S Libana. Očevidac njeki, da izpravi razne glasove o onoj mrcvariji u Damasku, što jih raznesoše europejske novine, piše ovako:

Palih glavah ciene na 3000 do 8000; a jer jih nitko nije brojio, najbližji su istini oni, koji pale sude na 4000 po prilici, radje više nego manje. Od 2700 kršćanskih kućah oplienjeno je i sažgano do 2400, to jest sve kršćansko predgradje, a ostale 300 medju turskimi kućami, oplienjene su ravno do gola, nu nisu spaljene.

Deset kršćanskih crkvah i četiri samostana oplienjeno je i sažgano; od duhovnikah što prije nepobježe, pogibe sve, a takovih će biti do 40. Od ovih samostanah bijahu tri europljanska: jedan španjolski franciškanski, jedan francezki lazaristički, a jedan talijanski kapucinski. Dvie grčke crkve u predgradju Medani i svi tamošnji kršćani ostaše čitavi.

Od konzulatah oplieniše i popališe do zemlje ruski, austrijanski i grčki, jer bijahu baš u sredini kršćanske varoši. Najprije navališe na ruski konzulat u ponedjeljak 9. Srpnja, po podne u 2 sata, zapaliv uzanj krušnu peć. Konzul nebijaše srećom kod kuće, kad oružana četa upade, oplieni stan, ubi tajnika, a draguman uteče u podrum, gdje pet danah sakriven, gladan i žedan stradaše, dokle ga neizkopaše izpod paljevine. Ruski konzul bijaše upravo kod francezkoga, kamo skoro dobježa i grčki, te sva tri odu u tri sata k Abd-el-Kadru.

Austrijanski konzul neznajuć kamo da se okrene, čekaše u svojoj kući do 9 satih u večer, misleći, da će se moći oprieti navali, za što se i priredio; ali u rečeni sat uhvati se vatra i njegova stana, pa mu nebijaše spasa, van bježati. On dakle, obitelj mu i sluge prihvate u ruke oružje, i prodru kroz grozne pogibelji o ponoći u stan englezkoga konzula.

Ova trojica konzulah, i što od njihovih ostade, nespasiše ništa do života i ono odjeće na sebi.

Stanovi amerikanskoga i belgijanskoga konzula biše samo oplienjeni, jer su medju turskimi kućami. Oni moraše pobjeći s glavom te se sakriše kod Abd-el-Kadra; a amerikanskoga povrh toga zapade i rana.

Stanovi francezkoga, pruskoga i englezkoga konzula daleko su u turskoj varoši, te ostaše čitavi, dočepav se kasnije tursko-algirske straže od 40—80 momakah. Francezki konzul je bio pobjegao k Abd-el-Kadru, i u njega prenoćio; pruski nadje dobar zaklon u susjednoj turskoj kući; a englezki se nije ni ganuo, kako nije ni trebao.

Preostaje mi još spomenuti tužnu sudbinu englezkoga misionara Grahama. On siromah, kano i mnogi drugi, morade od kuće bježati, i naumi uteći k englezkomu konzulu; nu istom odmaknu njekoliko koračajah, shvati ga smrtno zrno. Ubojica njegov junačio se je kašnje, samo je žalio, što nije konzul, kako je mislio; a na sve su i vrebali, nu srećom neuvrebaše baš ni jednoga.

O vladanju vojničke i gradjanske oblasti slažu se misli prilično, a i bilo je za onih sedam danah klanja, paljenja, i pljačkanja upravo tako sramotno, da mu neima nazivka. I većina turskoga pučanstva, ako baš i nije u tom pomagala, gledala je zlorado, te smatrala to kano kazan za objest kršćansku, koja po ruskom i francezkom uplivu sve to više rastijaše. Nu, moram reći, da su mnogi kršćani u biegu liepo primljeni u otmenije turske kuće, dokle i njim samim sbog toga nepretijaše pogibelj; a pokle jim ova zaprieti, bili bi kršćani većim dielom odrinuti propali, da jih nebude primio u zaštitu Abd-el-Kader i turska vlada. To je sve, što je za nje učinjeno.

Povod silnomu nasrtu dade, kako je istina, ona kazan, kad su dva turska dječaka u gvoždju morali mesti ulice, što su obružili kršćansku vjeru, česa bijaše u prošlom tjednu svaki dan po sto slučajevah, pa bez ikakve kazne. Kako mjestnoj oblasti baš na onaj nesretni dan pade u glavu odsuditi kaznu, dočim se prije uviek izgovaraše, da nemože — to će nam odkriti podignuta iztraga, a i svašta, što je s tim s daleka u savezu.

Učinak svemu tomu preistinit je, da su kršćani u Damasku sa svojom imovinom posve propali. Kuće su jim izgorile, imovina odnešena, posao razoren; 20,000 potuca se živeć od prosjačine, a 5000 njih pogubi glavu. Što im preosta još? Morda poubiti sve do jednoga? Onih strahovitih danah od 10—16. visilo je i to samo o vlasu, i sama promisao Božja sačuva i nje i nas Europljane.

Književna viest.

Nedavna izišla je na svjetlo: *Slovnica jezika Hrvatskoga ili Srbskoga.* Pisa Vinko Pacel. I. diel. Nauka o prieslovu. Ciena joj je 80 novč. a može se dobiti u dučanu g. M. Krešića u Zagrebu.

Urednik Nikola Horvat. Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 50. U ČETVRTAK 13. PROSINCA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Dobro onaj stoji, koj se Boga boji.

(Konac.)

III.

F. S. Čusmo, kako je Pavao progonio Isusa i crkvu njegovu, i kako sve sile bijaše napeo, da kršćanstvo, što se tekar počelo razvijati, u zametku uguši. Čusmo takodjer i to, kako i kojim načinom je on preobraćen, to jest, kako je od progonitelja kršćanah postao njihovim braniteljem, od neprijatelja kršćanske vjere učiteljem narodah, vodeći k spasu ne samo naobražene puke, već i divljake, ne samo Židove, već i Grke i Rimljane i ostale pogane, što se klanjahu krivim bogovom.

Dakle Pavao bio je s početka najžešći neprijatelj križa Isukrstova. Nu crkva Isusova, ova čuvarica i učiteljica nebeske istine, nije samo u Pavlu imala svoga protivnika, već u svako vrieme bilo je zlobnih ljudih na čete, što nanj napadahu, nemogući snositi istine, što ju ona naučaše, i učiti neprestaje. Ali težko je ikada prije imala katolička crkva zlobnijih, goropadnijih a i višebrojnijih neprijateljah, nego što upravo sada, sada, rekoh, gdjeno u ovaj par do 200 miliunah izpoviedaocah Isusova nauka broji u svom krilu. I buduć da od svojih sinovah, što ih ona vodom krsta i kriepostju riečih sv. Duha u Isusu preporodi, najviše gorkostih prima, s toga pravedno može vapiti bolna: „Nut u miru najgorčije gorkosti moje!“ Koji su pako ti njezini neprijatelji, što joj nemilice paraju utrobu, da od boli cvili i jadikuje, da se njen jauk čuje do neba, neću da ih imence ovdje navodim, buduć da su njihova zloglasna imena i bez toga svim dobro poznata. Jedino mi je to reći, da izmedju tih neprijateljah njeki kretju perom, a njeki opet mačem; nu ne na obranu njenih nepovredivih pravah, već upravo zato, da ju tih pravah, ako moguće bude, liše, i tim ju, oslabivši njen ugled, upropaste. S toga i nasrću na vidivu glavu crkve sv. otca papu, dobro znajući, što reče Bog po ustih Zakarije proroka; „Pobij pastira, i razpršit će se ovce.“ (Zakar. 13, 7.)

Sviet se je pobunio, ljuta je borba nastala: tmina se bori sa svjetlostju, istina sa lažju, Belial s Isusom, častni krst sa žezlom onih krunjenih glavah, što hoće, da ga potlače. A sva ta nevolja, o Rime, vječni grade! tebi je namienjena, jer ti med tvojimi zidinami kriješ onoga, koj je tim navalicam trn u oku, kost u grlu, a to zato, što neće, da Judinim poljubcem izda svoga meštra.

Sveti otče! ti križ od križa! ti Isukrstov slavni mučeniče! što ti veliš na sve ovo? E što bi drugo rekao, van ono, što Isus njekoć reče Šavlu: „Šavle! Šavle! zašto me progoniš? Ja sam Isus, koga ti progoniš?“ I ti dušo blaga! isto tako govoriš. I ti veliš: O krasna Italijo! zašto me progoniš? O ti junačka zemljo francuzka! zašto me izdaješ? Što sam vam skrivio, da na me zlobite? Što vam je skrivio Isus, da ga hulite? I ako vam ja nedadoh sve, što tražaste od mene, buduć da se sve nije dati moglo, zar nije Isus do dna izcrpio blagajnu milosti svoje, da vas podpuno zadovolji? Što vam je on više učiniti mogao, pa učinio nije? Radi vaše i radi svih Adamovićah ljubavi bivši Bog od vieka postao je čovjekom, dao se mučiti i na križ propeti, proliv do zadnje kapi krv svoju, da cienom muke, smrti i krvi svoje namiri otcu nebeskomu dug, što ga je Adam zadužio u zemaljskom raju. Nijeli Isus onaj, o kom se pjevati može:

Oj! Isuse, Božji sine!
Ti si Gospod zemlje i neba,
Rajske Ti si vir istine,
I put, kojim ići treba.

Kao Bog si Ti od vieka,
A čovjekom postò u vrieme,

Digitized by Google

Da odvališ sa čovjeka
Težkih griehah težko breme.

Učio si nauk sveti,
Spasonosne nauk vjere;
Nevin si se dò propeti,
Da nas krvca Tva opere.

Tebe sbog nas muke stižu,
Tebe sbog nas sve zlo trapi;
Za nas umro si na križu,
Proliv krv do zadnje kapi.

Tako vapi i uzdiše sv. otac Pio IX. pod težkim bremenom križa, kojim ga providnost Božja oprti, da mu jednom opet na sva usta kliču: „Hosanna!“ oni, koji ga sad traže na smrt. Tako više i sav katolički sviet, da te bjesneće Šavle odvrati od njihove zle namjere, i tako ih sačuva od propasti, koja im prieti, ako uztraju u svom bjesnilu; jer što deteo kljuje, na prsa mu pada, veli poslovica.

Pavao s konja oboren i vida lišen, pošto bi razumio, da je ono Isus, koga on progoni, umah se pokaja, i pokajan reče: „Gospodine! što hoćeš, da činim?“ A Gospod mu veli: „Ustaj, i hodi u grad (Damask), i ondje će se kazati tebi, što imaš učiniti.“ — I sv. otac Pio IX. u svom govoru, koga je držao u tajnoj sjednici dne 13. Srpnja t. g., dovoljno je izjavio, što zahtieva od neprijateljah svojih, i neprijateljah sv. stolice, koju on toli dično zasieda, počem bi taj svoj govor zaključio bio riečmi: „Ut omnes a veritatis ac justitiæ via aberrantes redeant ad cor, et convertantur ad Deum, ac declinantes a malo, et facientes bonum incedant per semitas Domini.“ Nisu-li ove rieči namjestnika Isusova dosta jasne i razgovetne za moći ih razumjeti? nisu-li dosta krepke za svrnuti na pravi put bludeće? Nu ovi okorjela srdca ljudi oglušili se na otčinske rieči svoga dobrotvora, pa idu putem, kojim ih vodi strast.

Isus bacio je Šavla s konja, udario ga povrh toga sljepotom, i ovo njegovo poniženje dovelo ga je na spoznanje Boga. — I sv. otac Pio IX., nemogav dulje trpiti nasilja svojih protivnikah, bacio je na nje prokletstvo, izobćivši ih, i predavši srdjbi Božjoj. I bit će prokleti, ako ih sv. otac, dàkako skrušene i pokajane, neodrieši od te crkvene kazne. Nu kako je vidjeti, taj fulmen Vaticanum nije im dopro do živca, pače tim pokušajem još većma razdraženi vojskom nahrupiše na neotetu jošte zemlju, da mu i nju ugrabe, a onda sv. otac neka ide po svietu. . . Ta on se je, neima tomu davna, pred generalom Goyonom i sám izrazio, da ako do toga dodje, te ostavi Rim, da je sviet dosta širok i prostran.

Indi bojak se bije, mejdan se dieli, a čija će biti pobjeda? Amerikanski Mormonci, kao što nam javi naš crkveni glasnik u br. 40. t. g., kažu, istina, da je rimo-katolička crkva uslied staroga proročanstva, koje će se sada izpuniti — odredjena na vječno prokletstvo; nu šteta, — primjetjuje isti list, — što ima i drugo starije proročanstvo: „I vrata paklena neće te nadjačati.“

Jeste! I vrata paklena neće katoličku crkvu nadjačati, neće papinstvo oboriti. Ako sv. otac i nebi stolovao u Rimu, okolnostmi vremena prisiljen, da se smjesti gdje drugdje, zato ništa: ubi Papa, ibi Roma, to je: gdje je matica, tu je i roj. Dakle od te strane bili bismo osjegurani, jer Isus svojoj vjerenici — crkvi svečano obećà, da će s njom ostati do konca svieta; a što Bog reče, neporeče. Indi ako katolička crkva uslied božanskih riečih ima ostati do konca svieta — kadšto istina tlačena, ali nikad nadjačana, što će biti s njezinih napadačah? Zar oni, koji katoličku crkvu inače i progone, koji rade o njenoj propasti, zar ti, rekoh, nisu vriedni kazne? Sveti Bože, što radiš, da te smutljivce nekazniš? Ti, koj vedriš i oblačiš; Ti, koj ponizne veličiš, a ohole s prietolja bacaš, otvori zemlju, da te grdne nakaze družtva čovječanskoga proždre; sjevni s neba, da ih ognjevita munja uguši i treskoviti grom na komade raznese; dà, zemlje trešnjom, neba treskom ulij u srdce njihovo tvoj sveti strah, da ako ne svi, barem oni, koji tim prevratnim talijanskim gibanjem stoje na čelu, da se, rekoh, barem ti kolovodje talijanskoga pokreta uplaše srdjbe tvoje, i padši sv. otcu pred noge za učinjene mu tolike uvrede proštenje i blagoslov od njega zamole.

Ali što rekoh? Zar ova žestina dolikuje čovjeku, koj sliedi stope krotkoga Isusa? — Dojdoše jednom dva učenika Isusova, Jakob i Ivan, u grad Samariju, da navieštaju slovo Božje; nu ondješnje stanovničtvo nije hotjelo, da primi njihov nauk. Razjareni tim uztukom vjeroviestnici, što nemogahu opraviti dobrom, namjeravahu izvesti silom; s toga idu k svomu meštru, govoreći: „Gospodine! hoćeš-li, da rečemo, neka vatra padne iz neba, te ih sažeže?“ (Luk. 9, 54.) Radi te njihove pretjerane revnosti i želje za osvetom Isus ih ukori, rekav: „Neznate, čijega ste duha. Sin čovječji nije došao, da duše gubi, već zato, da je spasi.“ (Ibid. 55 i 56.) Takov ukor i ja sam zaslužio. Neću dakle, da koga osudjujem; jest, koj sudi. Pa i čemu Bogu munje i gromovi, kad on ima i drugo oružje, kojim se može poslužiti u postignuću namienjenih svrhah.

Pas je vjeran svomu gospodaru, te iz privrženosti prama njemu svuda ga sprovadja, kud god

Digitized by Google

putuje, i što više, za volju komadića kruha, što mu ga njegov gazda poda, za volju kosti, koju predanj baci, pripravan ga je svojimi oštrimi zubmi braniti, ako bi mu došlo do nevolje; nu ako njegov gazda meĥne na svoj obraz krinku, lajati će nanj, pače nanj i skočiti, nepoznajuć ga. I onaj srednje Italije tako imenovani „poštenjak,“ kojega otac bje nazvan „mač Italije,“ dokle je sbilja bio p o š t e n, i rimskoj stolici odan, Bogu je bio drag, a od sv. otca i svih dobromislećih katolikah počitovan; nu čim je na svoj obraz nataknuo krinku dvoličnosti i licumjerstva, oda svuda ne samo katolički listovi, već i ini dnevnici i časopisi graknuše nanj toli gromko, da se njihov glas do Boga čuje. I ako se njihov glas, kojim k Bogu viču za osvetu, čuje do neba, može-li ta svietla kruna, štono se draguljami drugim krunam na silu oduzetimi kiti, može-li, rekoh, ta svietla kruna dugo tako ostati, da ju nitko neslomi? Mislim, da ne. Difficile est, ut bono peragantur exitu, quæ malo inchoata sunt principio.

Djevojče mlado pomnjivo goji nježan cvietak, a kada se razvije i procvate, trgne ga, pa ga ili ubode u vlasi, ili ga zatakne za njedarce, a cvietak, pošto bi ljepotu djevojku njeko vrieme resio, tužno poklapi listiće i — usahne. I tomu „poštenjaku“ prijazno je za sada nebo: zdravlje mu služi, dobra ga sreća pomaže, radostni ga uzklici prate, narod ga talijanski slavi i obožava, nu sve do sgode.

Dobro onaj stoji,
Koj se Boga boji;
Koj se ga neplaši,
Ostat će u kaši.

Sramota našega vieka.

Tko mirnim srdcem i pameću motri sadanje, prosvietljenom Europom potresajuće dogodjaje, njemu se u pameti radjaju težke misli, te se domišlja, da nas čeka tamna budućnost. Prevrat se eto miče napried, te bukom i praskom ruši red i poredak. Ali su osobito dvie stvari, na koje valja svrnuti pozor, a to, što u prostom puku izumire ćut za pravicu, a na priestolih s više pogledah kaže se slaboća i neodvažnost.

Da je vrieme maglovito, očit je tomu znak, što je u tako nazvanom obćenitom mnienju, u štampi i u većem dielu puka malo vidjeti ćuti za pravicu. I preružne stvari nadju braniocah i hvaliteljah: ruše nam se eto na oči priestoli, cincari se za zemlje i ljude, krši se zadana rieč, otima se prava tudja imovina, bune se na oči proti zakonitim poglavarom podaniĉi, psuju se i ruže pošteni ljudi — sve to gleda sviet; nu nečuje se tu plemenita žaoba, već ako se i začuje od ovuda ili onuda slobodna rieč, to je u listu tiesna štiočkoga obsega. Uzmemo-li u ruke gotovo sve veće časopise, u taman ćemo tražiti u njih govora za pravo i pravicu; dočim se drugim otrovom dan na dan truje čitajući sviet, od kojega većina prima stvari onako, kako mu se ponude, te mu nije ni kraj pameti, da dalje mozga o tom. Dogadjaji u Talijanskoj od lanjskoga rata doista su najcrnji list u poviesti europejskih narodah; ni divljačka vremena srednjega vieka skoro da se nemogu uzporediti s njimi. Kada gusarski vodja upadne na slablju stranu kraljestva, te proti pravu i zakonu buni podanike na ustanak; kad on posudjenim novcem zavodi vojsku na nevjeru, pobere zemaljsko blago, a svakoga, koj bi mu se uzprotivio, silom uzbija, šalje u zatvor biskupe a vjerne duhovnike u progon i na muke, pa još s tudjom klateżju i izdajicami ministri protjera s priestola i sama zakonitoga kralja, — gdje je čovjek, da ustane, te rekne: to je nepošteno, to je u nebo vapijuća krivica! Dà što više, gusar se kiti lovorikami, a kuju ga u zviezde i gude mu u slavu s malenimi ali častnimi iznimkami sve novine.

Istina je opet, da se vršakah ljudskoga družtva hvataju mrki oblaci, a smeteno je to družtvo do srdca, te se pokaže kad i kad na vidjelo i mrzka opačina; nu sve do našega vremena držaše se okoliš kraljevskoga priestolja za previsok i svet, pa nebi nitko bio ni sanjao, da bi koj od njih u dogovoru s podlimi prevratnici mogao podkopati tudji priestol. U jedinoj Talijanskoj sgodi se, što nikad nijednomu romanu nepade ni kraj pameti, da se je pobratio kralj s hajdukom. Pa kad sardinski kralj pripusti, da mu se na oči četa izmeta iz svih zemaljah sakupi, te krene da udari na njegova susjeda, a on joj nezabrani; kad je sve izišlo na vidjelo, da je on u dogovoru s prevratnici, te prije samo se za to tajio, što stvar mogaše okrenuti i naopako po njega; kad on bez straha i srama grabi k sebi tudje, a šalje vojsku proti vlastniku kralju, čiji mu je poslanik još na dvoru, — gdje je čovjek, da ustane i rekne: „To je pakleno maslo, to je laž i prevara, — krivica, kakove nikada nevidje talijansko sunce!?“ Dà, protivno baš piše se tudier: „Kralj, il re galantuomo par excellence, začuo je jauk Talijanske.“ U taj namišljeni jauk slažu se tisuće i tisuće. Samo se za naših danah najde jedan krepka glasa, a to zapušteni starac na Vatikanu, te on skinu paučinu spredenu od kralja i ministrah mu; on se diže proti nepravdi i nasilju, premda je sbog svoje strpljivosti dugo oklevao. Nepravdu otu brani i hvali još i množina naroda po Talijanskoj, Fran-

Digitized by Google

cezkoj, Englezkoj i Njemačkoj. i taj korov zagušiti će svojom bujnošću i šarenilom biljke prava i pravice, koje ovdje i ondje niknu u pastirskih okružnicah ili u riedkih časopisih.

Kako je s jedne strane u puku omlitavila i obumrla ćut za pravo i pravicu od otrova iz zle štampe, to vidimo još jedan biljeg vremena — slaboću i neodvažnost na priestolih. Budi istina, da se talijanski vladari nemogahu oslanjati na svoju vojsku ni puk, da su jim vojvode i ministri bili same izdajice, — ali bi se ipak napuljski kralj barem bio mogao spasiti, da bude u njega s početka one odvažnosti, što ju pokaza kod Volturna. Kad u kojoj državi bukne prevrat, tad ide kralj vojsci na čelo; a svaki drugi položaj opasan je zanj. Ali da ostavimo talijanske vladare, i svi drugi zakoniti vladari u Europi kano da neznadu, što da rade na ove dogadjaje u Talijanskoj. Priestol zakonita vladara ruši se podlim načinom, a dalji priestolari gledaju to mirno. Prevrat je opustio kano kakov zmaj talijanske njive, vladare prognao s njihove postojbine, koja jim ostade izza djedovah, napio se krvi viernih podanikah, prieti sad svojim ždrielom duhovnoj glavi milijunah ljudih — a iz kabinetah europejskih jedva ako luče koj durbin na tu ružnu strahotu. Neslute oni, da je onaj isti zmaj po svih kutovih nanosio jajah. Odobrilo se je načelo nepačanja. Ali zar nepokazuje već samo ovo načelo slaboću i neodvažnost europejskih vladah? Ovo načelo nekoristi na svietu nikomu, do onomu čedu prevrata, na Sekvani, koj po prevratu i uzvišen na priestol s njim i drži čvrsto. Svojimi lukavimi riečmi: prosvjeta, rat za pomisao, dosljednost dogodjajah, zasliepio je mnoge oštre oči; a vazali mu u Talijanskoj slave pobjedu uslied nepačanja. Bogati poluotok ima postati francezkom satrapijom, namienjenom, da se dobrom sgodom odatle udari na Njemačku. Onaj pako, koj je sve dogodjaje tako razredio, nebori se vrlo s poštenjem, van s lažju, licumjerstvom i izdajom. Čovjek je on i sbilja silne moći i nasilja, pa se po njem neka ozove i naše doba; jer u protivnicih njegovih ima samo slaboće i neodvažnosti.

Dopisi.

F S **U Križevcu** dne 1. Prosinca. Premda je naša domovina na umnih tvorinah uboga, na trgovini neznatna, na poljskih plodinah slaba, a kadšto baš i oskudna, i uslied toga na novcu siromašna, a često i gladi izvržena: to je ona ipak prema tiesnoj ograničenosti svoje zemne prostorije, i prema malenom broju svoga pučanstva dosta bogata na drugom blagu — na blagu, koje nadilazi srebro i zlato, a to blago je uma darovitost i srdca plemenitost njenih sinovah i kćerih. Toga biserja, što ga svuda, dokle dopiru miloga nam jezika zvuci, ima manje više raztrešena, našlo bi se ponješto i u Križevcu. I ovdje ima ljudih bogatih na umu, izobraženih na duhu, majstorah na peru, pravih vještakah i u govoru i u pismu; ali šteta, što ta gospoda neće da se onako, kao što bi valjalo, okoriste svojimi liepimi svojstvi. Nu kad rečena gospoda neće, da svoje grivne obilato od Boga stečene ulože na probit, već ih radje zakapaju, da nebudu ni njim, ni drugim u prilog: to ću ja svojim tupim i slabačkim perom napisati njekoliko redakah, da štovano čitateljstvo ovoga lista znade, što se radi, i kako se živi u Križevcu. Ako neuspjem po želji čitateljah, bilo bez zamjere. Cui minus in posse est, satis est laudanda voluntas.

Križevac — ova torba-varoš, kao što ga isti Križevčani nazivahu, dok je jošte bio u pelenice zavinut, Križevac — ovaj grad triuh prozorah, kao što ga je značajno okrstio pokojni A. Nemčić u svojih „Putositnicah," Križevac — ovaj grad od jedine ulice i pet zidanih kućah, kao što opaža g. Mirko Bogović u svojoj pripoviedki „Šilo za ognjilo," Križevac — ovaj grad križa, biede i nevolje *), kao što mu se rugahu i sada jošte rugaju n njem naselivši se Niemci i ini pridošlice, a koji su ipak u tom gradu „križa, biede i nevolje" obogatili i dobro podkožili se; Križevac, rekoh, ovaj prije toli naruženi, pogrdjeni i razvikani grad — on se je promienio, preobrazio i pretvorio u posve drugu varoš! Dà, dà, Križevac, taj jednostavni Križevac, komu je odprije više vjekovah trebalo, dok se je koja kuća blatom oličila i šašom pokrila, on se sada diže, širi, povećava, poljepšava! O Križevcu se reći može:

Simplicitas rudis ante fuit, nunc omnia splendent;
Adjicit ornatus proxima quæque dies.

Jest! Križevac raste, te od dana na dan sve to više napreduje; njega sad vidiš u posve drugom licu, nego si ga vidio prije njekoliko desetak godinah. Dà, čudnovate promjene! Gdje je prije stajao plot do plota, slama do slame, pleter do pletera, brvno do brvna: sada je tu tvrda gradjevina — sám skoro criep, kamen i opeka. Gdje su prije bile proste kolibe i neznatne kućarice, sad su tu najljepše zidanice, njeke na kat visoke. Gdje je prije bio ljeskov ili rakitov plot, ili stobor iz brvenja; ondje su sada ili rešetke od letavah, ili tarabe od jelovih dasakah. Gdje je prije bilo blato do koljena, sada onuda i s uljaštenimi čižmami možeš proći, da se nezagaziš, budući da su ulice malo ne sve potaracane, poprudjene i tvrdim šljunkom nabite. Došao je jošte u predožujsko vrieme njeki gospodin s ladanja u Križevac,

*) Križevac, kao što je poznato, dieli se na tvrdjavu ili unutarnji grad, zatim na gornju i doljnu varoš. To je Niemcem dalo povod nadjevku, što se još i sada čuje: Kreutz, Elend und Noth.

Digitized by Google

i to upravo onda, kada je u sriedi grada bilo blato do gležnja. Susrevši na ulici dvie gospodje, morao im se je, buduć da one nehtjedoše, s puta ukloniti, i tako s uljaštenimi čižmami ugreznù u blato. Ali to neostade bez osvete. Želiš možebiti, štovani čitatelju! znati, čim se je on tim gospodjam osvetio? Čim? On, kao što sám poslie pripovjedaše, nije hotio da te nemilosrdnice pozdravi. Sada možeš proći mimo gospodjah, da škriljak snimiš, i opet da se neoprljaš. To samo mimogred budi napomenuto. Evo me opet sa stranputice na glavnoj cesti. — Gdje prije u sried biela dana nisi na ulici nikoga vidio, do kojega pojedinoga pandura ili brijača; sada od rana uranka pa do kasno doba noći ulicami vrve ljudi kao mravci. Gdje se prije riedke petke, jedva u mjesec danah jedan put, koj inostranac ukazao, i kada se je koj ukazao, sve bi ga najvećim čudom gledalo, sada u svako doba dana vidjeti je obrazah nikad prije nevidjenih. *) Gdje su prije, osobito po djelatnicih, i otmenije gradjanke nosile suknju, većinom žute oli pepelnate boje, od domaćega platna, a siromašniji gradjani, osobito gornje varoši bogalji, štono većinom jošte i sada težače, obukli surku i opanke; sada se jedni i drugi, s malom iznimkom, odievaju ukusno i po najnovijem kroju: — opanci popapučeni, suknje obruči napete, u znak, da su Križevčani ljudi od napredka, i da i oni shvatiše duh vremena, koj zaostavše silno tjera napred. Gdje su prije majke sa svojimi kćerami išle s čabrom na zdenac, s košarom na polje, s motikom u vrt, s koritom na mlaku, s dojačom pod krave: sada taj prostački posao većinom obavljaju šegrti i služavke. E tko dobro stoji, zašto da se znoji? Prije, dok nije bilo mjesečine, tumarahu ljudi u tmini; sada svjetiljke razsvjetljuju ob noć grad. Prije su bila samo četiri štacunara (dućandjije) u cielom gradu, i to sami tako nazvani cincari; sada ih ima za desetak više. Prije je bio samo jedan jediti pekar u Križevcu, i to više imenom nego pecivom, na koje je malo brašna i drvah potrošio; sada su tri pekara i dvie kruharnice, u znak, da je kafa izrinula stepke i sirutku. I sbilja, tim arapskim bobom sve si ugadja; bez te crne ili crnobiele žitčine križevačko (i drugih gradovah) stanovničtvo ni kuda ni kamo, kao ni naši Posavci i Podravci bez kukuružnjače (cicvare, zlevanke) i liepih žutih žganacah! Nu ako su u Križevcu tri pekara, zato nestade glasovitih križevačkih filjarkah (pekaljah), štono su pekle cipov (pšeničnjak) od sniega bjeliji a od spužve rahliji. U istom razmjerju pomnožale se krčme i mesnice, buduć da je maslo poskupilo i podražala mašća. — Zanatlijam i njihovim kalfam, šegrtom i šveljam, željarom (stanarom) i nadničarom, slugam i služavkam ni za broj se nezna; prostota iz selah grne u varoš, kao vrane i kavke u sela, kada im zimi ponestane hrane u polju. — Svratištah ili okrjepilištah za gospodu, (u tu kategoriju spadaju i gradjani) osim pivane, koja jošte za sada nije baš najbolje uredjena, Križevac broji četiri. Isto toliko imade i kuglanah. Liepe doista prilike za potratiti vrieme i novac! — Krpež, štono rieč, kuću drži; sajmovi kesu njekim pune, njekim prazne. I ovih imademo brojem 10 na godinu. Svi su, ako iole vrieme dopušta, živahni i dobro zastupani toli od trgovacah, koli od kupacah, a jošte više od satrikućah, koji samo zato idu na vašar, da se najedu i napiju, i da im u bezposlenoj dangubi prodje dan, koj bi im što to donio, a ništa odnio, da ostanu kod kuće. Nu ima i takovih, koji o tom nastoje, da što kupe bez novacah. Bene! zar neznate, da radom, a ne kradom, raste imovina. S toga svatko uvidja, da su česti sajmovi narodu više na odmoć, nego-li na pomoć, osobito ako se uvaži i ta okolnost, što su kod slične steke ljudih, gdje jedan svoju robu hvali, dočim joj drugi prigovara, kletve, psovke, prevare i ine nepodobštine neizbježive. Sajmovi su dàkako potrebiti; ali da ih je manje, nebi škodilo.

Neka ide, tko hoće, na sajam, da ga svjetina gura; ja ću radje na križevačko šetalište, da se malo prošetam.

Šetališta — ako se izuzme glavna ulica, zatim Florijanska ulica, koja vodi prama Koruški — u Križevcu drugoga neima, do Graberja, gdje je ljeti kadšto muzika. Ovo šetalište prepleteno gladkimi putevi, nasadjeno sjenatim drvljem, zarubljeno ubavom tratinom, urešeno šarenim cviećem, providjeno stolovi, klupami i stupovi za svjetiljke, i k tomu u srdcu grada ležeće, ako i jest tiesno na prostoriji, to ipak radi svoga hlada i čarobnoga vidika, što se odavle oku pruža na cielu doljnu varoš, na novu gospodarnicu, na kalničke planine i ine šumom, poljem i vinovom lozom izpremiešane brežuljke, svakoga k sebi mami, i radi ovih prednostih u njekom barem stepenu uzporediti se može sa zagrebačkimi Žvercami. Nu ako Križevcu manjka šetalištah, neoskudieva mu crkvah, kojih zajedno s kapelicami imade osam. Liep doista broj za malenu varoš! To gradu služi na diku, a pobožnim dušam na utjehu. Nu i zvonici, ako i ne svi, to barem njeki svojimi limom i bakrom pokritimi vrški prijazniju čine varoš, tim više, što su dva izmedju njih providjena dobnjakom. Župne crkve veliko zvono glede zvuka malo gdje ima sebi ravna. — Liepih, zidanih i visokih kućah ima podosta u Križevcu. Ali da ti je vidjeti biskupski dvorac, župnički stan ljetos obnovljen, njeka-

*) Ta nepoznata lica, ti strani obrazi, te ptice selice, koje putujuć kroz Križevce oblièu danom ulice i kuće, i trkaju na vratih — to su većinom židovi i Niemci, koji nigdje nemogu stopiti mjesta, već se potucaju po svietu kao pčela po cvietu. Neima tomu davna, što me takav jedan odrpanac susrete na putu, pa izpripovjedivši mi, kako je njeki križevački krčmar zahticvao od njega novce za vino, što ga je popio — a ovo mu je curilo iz očiuh — radi te krčmarske drzovitosti razjaren lupi nogom o zemlju, pa mi do dva puta ozbiljno reče: „Geistlicher Herr! Ist das die Christenlehre? Ja, ist das die Christenlehre und das Wort Gottes, welches befiehlt und anordnet, dass man die Hungrigen speisen, und die Durstenden laben soll?“ Dakle taj je htio, da bude i vuk sit i koza ciela, to jest, da se napije vina, i da neplati. Hrvati su, istina, gostoljubivi; nu reci svakomu: na! pa eto ti gola dna.

Digitized by Google

dašnju varmedjsku kuću, ogromno školsko zdanje, prostrano gospodarsko učilište, zatim gradsku viećnicu sa spoljašnjim ukusno oletvanim hodnikom, doista bi se divio tim krasnim sgradam! — Što da rečem o Marku Krizinu, o kom se sada radi u Rimu, da se uvrsti medju blažene? Budući da se je taj Božji ugodnik rodio u Križevcu, to se njim ovaj grad pravedno ponositi može. Križevac će se i tim proslaviti, što je u njem ustrojeno gospodarsko-šumarsko učilište. To je zanj stočevina od prevelike ciene. Predavanja na tom učilištu otvorena su dne 19. Studenoga t. g. sa „Dojdi Duše sveti“ i svečanom misom po prečastnom gosp. kanoniku i mjestnom župniku, Dragutinu Davidu, uz podvorbu svojih kapelanah i pucnjavu mužarah odpjevanom, kojoj, izim školske mladeži i gospodarskoga zavoda učenikah, prisustvovahu svekolike ovdješnje gradsko-kotarske oblasti i njeka otmena lica iz Zagreba i Varašdina, amo prispjevši dostojanstvenici, zatim članovi gospodarske podružnice križevačke i množtvo ostaloga puka. Po dovršenoj službi Božjoj išlo se je u učilište, gdjeno u liepo bršljanom i narodnimi barjaci ukrašenoj dvorani po banskom povjereniku, g. Mojsiji Baltiću, zatim po preč. g. kanoniku i mjestnom župniku, Dragutinu Davidu, na izabranu skupštinu držani bijahu govori, u kojih je razložena svrha, opredieljenje i korist toga zavoda, napomenute Križevca grada zasluge i velike žrtve po dobrovoljno ustupljenih u tu svrhu varoških zemljištih prinešene, — izražena na tom velikom daru najtoplija zahvalnost nj. c. k. apoštolskomu veličanstvu, Franji Josipu I., što je milostivo odrediti blagoizvolilo, da se gospodarsko učilište s ratarnicom utemelji u Križevcu; zatim visokomu namjestničtvu, što je taj obćekoristni predlog kod visoke vlade krepko podupirati nastojalo, i inim svimkolikim vriednim osobam, koje su ili nagovorom, ili podticanjem, ili svojim mogućim uplivom k tomu štogod doprinele. K ovim se govornikom priklopi ravnatelj učilišta, g. K. Lambl, te i on u hrvatskom jeziku probesjedi njekoliko riečih, koje su velik utisak prouzročile u nazočnih. Sve to od izabraue skupštine primljeno bi neizrecivom radostju, neopisivim oduševljenjem, veselim klicanjem i urnebesnim „živio!“ Sada su sliedili podpisi imenah gradskoga poglavarstva i inih povjerenikah i domovine zastupnikah na posebnoj listini, koja će se na vječnu uspomenu čuvati u pismohrani zavoda. — Za uzvisiti svečanost ovu i za umnožati slavje toga za Križevac velevažnoga dana, ovdješnje gradsko starešinstvo priredilo je sve, što se je samo prirediti uzmoglo. Tu je bilo bakljade i svirke i sjajnoga objeda u kući g. Josipa Črnca, pekara, za 75 uglednih gostovah troškom obćine priugotovljenoga. Pod objedom po hrvatskom običaju tekle su zdravice, — muzika svirala narodne komade, — izbacivali se mužari, kojih tutanj razlegao se po zraku, a na svaki njihov prasak jeka se radostno odzovnula iz obližnjih kalničkih planinah. Indi tako se svrši taj ne samo za Križevce, već i za ukupnu trojednu kraljevinu epoku sačinjavajući dan. Uslied toga nemože mi se na ino, već da iz svega grla zavapim:

Blagoslovi, Bože, djelo,
I kod djela ljude,
Da nam zavod ovi vrelo
Blagostanja bude!

Gospodarske sgrade počele su se dizati ljetos, a na dojduću će se godinu, ako Bog da, dograditi. Zdanja ova grade domaći ljudi. Zidari izključivo su naši kršni i vrli Primorci iz senjske biskupije; a tesari, koji su od samih hrastovih piljenicah sklenuli podugačku sgradu za služinčad, to su nesravnivi u brvenčanju naši Posavci, poimence Oborovčani. — Zavod ovi osnovan je na široku temelju, i kad jednom stupi u život, te se podpuno razvije — a to će se pod opreznim rukovodjenjem i upravljanjem g. K. Lambla, ovdješnjega gospodarskoga učilišta ravnatelja, do skora razviti, veselo napredovati i u svih gospodarstvenih strukah bujno procvasti — kada se, rekoh, gospodarnica križevačka podpuno razvije i unapredi, težko će se ikoj slični zavod s njom natjecati moći, jedno: što je rečene gospodarnice položaj takav, da nemože biti i ljepši i bolji i dražestniji, budući da se brežuljci mienjaju s ravnicom i dolinami, a ove opet s brežuljci; drugo: što ta gospodarnica leži tik grada, opasana s dva potočića: Vrtlinom i Glogovnicom; treće: što joj zemljište nije razkomadano, već jedno se veže s drugim: dvor s bašćom, bašća s voćnjakom, voćnjak s ciepionjakom, ciepionjak s dudinjakom, dudinjak s poljem, polje sa šumom, šuma s vinogradom, vinograd s livadom.

Ako sve ovo, što je dosele rečeno, i još njeka druga uzmemo u obzir, to Križevac, — si parva licet componere magnis, zauzima odlično mjesto medju drugimi cesarovine austrijanske gradovi i glede starine, budući je jur g. 1253. slobodnim i kraljevskim gradom postao, — i glede državnih saborah u njem njekoć držanih, gdjeno predsjedahu kraljevi Sigismund i Matija Korvin, — i glede dvajuh kraljevah, Ljudevita g. 1358. i Sigismunda g. 1407—8. za njeko vrieme u njem stolovanja, gdjeno od potonjega (Sigismunda) na saboru g. 1408. u Križevcu držanom na smrt bi osudjen poznati vojvoda Lacković sbog izdaje veličanstva, budući upleten u bunu Ivana Horvata bana, — i glede toga, što veliki župani križevački sve do vremena Marije Terezije obnašahu ujedno i čast podbanah sdruženih kraljevinah. Sve je to dàkako jur prošlo, te se sada jedva još spominje; ali zato ipak Križevac još svejednako ostaje znamenit i poradi svoje liepe i prijazne okolice, i poradi kalničkih planinah, koje se vinskom rudom i botaničkim vrtom prozvati mogu, i poradi apatovačkoga mineralnoga vrutka, kojega voda i mnogo je jača i većma kipi, nego kiselica rogatačka, a najviše poradi novoustrojenoga gospodarsko-šumarskoga učilišta i s ovim skopčane prostrane gospodarnice, koja je istina tekar u zametku, nu koja zapuštenomu našemu gospodarstvu proriče liepu budućnost. (Konac će sliediti.)

Digitized by Google

S bosanske granice. Vrući i ugodni dnevi ljetošnji projdoše. Prestà milozvučni glas pticah, pjevajućih po gusnatih grmovih, po visokih jelicah i oholih borovih, po dugih lugovih i gustih planinah svakojakim biljem i ravnovrstnim drvljem nakićenih, da se čovjek prirodi, koja ih proizvede, diviti mora; a stvoritelju i upravljatelju svega ovoga nemože njegovo razložito stvorenje ino učinit, nego sklopivši ruke iz dubljinah srdca svoga zavapiti: „Budi blagoslovljen Gospode Bože u svojih stvorovih.“ Sve zašuti, sve zaniemi na taki način, da čovjek u ovo studeno vrieme sad prolazeći kroz one predjele opet se čemu čuditi ima, gdje ništa čuti nemore, nego jedino gdje koji potok romoni, ili koja rieka gdje preko kamenja skačuć velik žamor prouzrokuje. Ali ako i ptice svoje milozvučne pjesme proizvedoše, proizvedoše ih u ljetno doba. No ti častni liste, niti ovoga prošloga ljeta, niti kroz ovo do sad studenih danah nisi nam donio koj zanimivi glas o promjeni, koja se je sbila u državi Srebrno-Bosanskoj ovoga ljeta, kano baš da ništa znamenita tud učinjeno nije. Možda da si izgledao, da te tkogod izviesti o stvarih, koje su se ondje sbile, kano i ja, pak ih nisi dočekao. Zato, što drugi na peru izvrstniji učinili nisu, evo ja ću samo u kratko jednu ti osobu naznačiti, koja se je u svojoj časti nješto promienila, i koja ti je jur poznata od duga vremena. A to je M. P. otac Martin Nedić, izsluženi državnik, rodom iz Tolise blizu Županje. On je kao savršitelj dobio čast upravljatelja školah kako mladeži duhovne, tako i svjetovne u samostanu sv. Ive Krstitelja u Sudiskoj, koju čast s velikom revnostju obnašao je kroz 10 gotovo godinah, a ove godine su ga starešine ote službe oprostile — možda na prošnju njegovu, i sadašnjemu savršitelju č. o. Blažu Josiću, izsluženomu učitelju mudroslovja i nadstojniku (gvardianu) djakovačkom podielile. S prijašnjim vrlo su se žalostno mladež i učitelji razstali, što služi za svjedočanstvo, da im je bio na srdcu njihov upravljatelj, i da su mu zahvalni, te da će ga u svojih grudih nosit, dok živili budu, a Boga moliti za njega neprestano; jer niti drugčije mu zahvaliti, niti truda nadoplatit nemogu.

Da bi hotio njegove zasluge izbrajati, znam, da mu to po ćudi nebi bilo, jer mu to poniznost njegova nedopušća. Neću dakle da Vam potanko opisujem, kako je upravljao mladež kroz toliko vremena s tolikom uztrpljivostju, da se je svaki diviti morao; koliko je njegovim nastojanjem u red franciškanski primito mladićah; koliko je školah *) kao državnik otvorio svojim trudom, a s podporom c. k. apoštol. veličanstva, preuzvišenoga g. J. J. Strossmajera, i inih prijateljah i dobročiniocah naših; kako je njegovim naporom crkva sv. Ive **) podignuta iz temelja, i prvi zidani zvonik *) u cieloj Bosni sviet ugledao, a u njem 5 zvonovah omalenih ali milozvučnih postavljeno; i druge njegove zasluge, koje je stekao od svoje mladosti do sada. Dosta budi rečeno, da sav narod u Bosni živući za to znade, a ovo neka bude mimogred napomenuto u znak zahvalnosti. Ali molim, neka M. P. O. Martin dopisniku nezamjeri, što se usudi od njega i ovoliko prosborit.

Ove godine u selu Domaljevcu ustanovljena je mjestna kapelanija, odcjepivši ju od župe toliške, i prva njena uprava podieljena je zaslužnomu otcu Blažu Dominkoviću, izsluženomu vikaru djakovačkomu i carigradskomu, i nadat se je, da će odmah školu normalnu nastaviti, koja je bila prekinuta kroz dvie godine radi nestašice misnikah. Mjestni župljani sami su sebi lani iz temelja podignuli drvenu kapelicu do 35 aršinah dugu, a 12 široku, a pokraj iste drven stan župniku sa šest ložnicah, dosta liep u našoj zemlji. Za 6 godinah kupili su ovi ljudi zemlju, gdje ove sgrade stoje, i kuću drvenu, koju u školu pretvoriše, i koju djeca već za prvih godinah polažahu brojem do 60. Još imam primietiti, da jim je kapelica dosta liepa, ali bez oltarske velike slike, a prikazana je sv. Anni, niti su za sada u stanju nabavit ju, jerbo ih prošasta godina zavi u crno. Česa radi oni sve svoje ufanje meću u Boga, nebi-li koga domoljuba ili domorodku u srdce taknuo, da im u sadašnjoj nesgodi priskoči, komu, dok obstojati bude občina, zahvalni će ostati, i milo njegovo ime u svetih molitvah spominjati. Napokon niti su obskrbljeni crkvenom odorom, te i u ovoj struci svoju nadu polažu u darežljivost domorodnih kršćanah, koje molim, da se ovomu glasu vapijućeg neogluše, znajući, da je obećana na nebu od sina Božjega nagrada za svako dobro, što se učini ma najmanjemu njegovu bratu.

Još nješto. Piše mi prijatelj, da mladež živuća u samostanu sv. Ive Krstitelja u Sudiskoj god. 1858. po jednom ondješnjem profesoru s dopuščenjem starešinah samostanskih uvedene zorničke mise namjerava i ove godine obdržavati, i pratit je pjesmami iz Vienca pokoj. Mariana Jaića; ali s jednom razlikom, što prvašnjih godinah nije bilo, tko bi udarao u Fisharmoniku (zašto orguljah ondašnji samostan kano i ostali neimadu, — Bože daj, da se i ovoj nestašici jedan put doskoči), a sada im je došao jedan brat, koj je vješt muzici, i tako će pjesme još sladji utisak učiniti u slušajuće. Još mi javlja, da puk ondašnji marljivo ide u crkvu kroz ovo vrieme prišašća, i ne samo ondješnjega sela, nego i od po uru udaljenih selah. Ovakim se načinom može više sviet pobuditi na bogoštovje.

*) Škole u Sudiskoj podignute nadpis glasi: „Postanku ovoga učilišta dva c. k. katolička dvora novčani trošak dadoše. Ostala potrebita župa mjestna pribavi. Upravljanje gradjevine M. P. O. Fra Martin Nedić Tolišanin obavi 1857.

**) Nadpis na licu crkve: B. M. D. G. Btae Xti. Ecla haec Archto A R. P. Martino Nedić Tolisae O. Aedificata est A. D. 1858.

*) Na Zvoniku nadpis: „Prvi u Bosni postade 1860.“

**) Na zidu izpod crkve postavljenom štije se nadpis:

„Zid ustade, most postade,
U ravnicu strmen pade,
Troškom crkve, trudom puka,
Upravljanjem M. P. O. Fr. Martina Nedića
Iz Tolise t. v. Drška g. 1854. 1. Kol.“

Digitized by Google

Viestnik.

Iz Zagreba. Na slavu stogodišnje uspomene narodnoga našega pjesnika Andrije Kačića-Miošića obdržavat će se danas u prvostolnoj crkvi svetačno bogoslužje. Pontificirat će glavom uzoriti gospodin stožernik i nadbiskup, a assistirat će mu preuzvišeni gosp. biskup djakovački i presvietli gosp. biskup Soić. S dozvolom uzoritoga gosp. kardinala pjevat će se pod misom epistola i evangjelje jezikom hrvatskim. Svečano slovo govorit će prečastni gosp. kanonik zagrebački Josip Marić. Službi Božjoj pribivat će svjetli ban i članovi banske konferencije u narodnih odorah.

— Povodom previšnjega ručnoga pisma od 5. t. m., kojim je nj. veličansivo apošt. naš kralj izvolio povoljno riešiti predstavljene mu molbe banske konferencije, budući je tim narodu našemu bolja budućnost svitat počela, predao je u sjednici banske konferencije dne 10. t. m. preuzvišeni gosp. biskup djakovački J. J. Strossmajer svjetlomu banu *50,000* for. naime 30,000 u razteretnicah a 20,000 u gotovini, za utemeljenje jugoslavenske znanstvene akademije. O plemenitoj svrhi i zadaći ove znamenite zaklade obaviestit će čitatelje u budućem broju list, koga je velikodušni i rodoljubivi gospodin darovatelj, u tom poslu upravio na svjetloga bana.

— U Trstu preminuo je onomadne Vjekoslav Gjorgjić, svećenik pobožnih učionah i pisac knjige: Hrvati, Srbi i Dalmatini a sv. rimska stolica.

Iz Rima. Lamoricière primio je čast rimskoga patricija i od senata podieljenu mu zlatnu medalju.

— Sad ide svakim danom na gore, a ovaj status quo, koj vodi puk u nered i neposluh, dobro je došao prevratnikom za njihovu osnovu. Blagajna papina, kad ništa u nju nedotiče, sve je lošija; samostani i zavodi, kakovih je množina, što živu od državnoga probitka, na koj im je uložena imovina, u strahu su, da država nepropadne, te neuzmogne plaćati kamatah. Platiti će se, nada je; ali će se po tom iztrošiti do pare blagajna.

Iz Fiorence. Sad se mnogo pripovieda dogodjaj, koj se slučio u družtvu milosrdne braće (Fratelli della misericordia). To je sbor svjetovnjakah, naličan njemačkomu družtvu sv. Vinka, a nije red. Po svojih pravilih slavi naime to družtvo godovinu svoga zaštitnika, sv. Sebastiana, na 30. Siečnja u osebnih svojih spravištih pobožnim slavljem svake godine po čitavu osminu, a jer im je premalena crkva, naprave pred njom još i kolibu, te ju urede na crkvenu. Tom prigodom dieli se siromakom kruh, opremaju uboge djevojke i t. d. Na mjesece prije počimlju za tu svečanost priprave, a da što bolje izpadne za rukom, izabere glavar družtva jednoga reditelja, zavjetnika godovine (Festajalo), komu s tom odlikom padne i ta još u prilog, da daruje najmanje 500 škudah. Prošle godine zapade ta čast nadbiskupu, a ove godine izabraše jednoglasno vojvodu Karla, drugoga sina velikoga vojvode Leopolda, jer su oba sina i otac im u družtvu milosrdne braće. Izabranik primio je rado zaštitu buduće godine, te zapovjedio, da se priredi liepo i obilato, a za to je poslao jur i trošak. Radi toga dakle izbora srdi se množina nižjih članovah, a mnogi neće već da čine svoju dužnost.

Iz Francezke. Da još ima u francezkih biskupah srdca, svjedoči poklonica algirskoga biskupa na papu, gdje se bora mi ogledom na provalu u papinsku državu govori o „hinbi," družici surove sile, i „bogohulstvu" sdruženu s licumjerstvom.

— Znano je, kako je vlada svom snagom kratila u Francezkoj, da se nesastave družtva za sbirku Petrova novčića; važan je dakle dogodjaj, što je parižki nadbiskup zapovjedio, da se po svoj njegovoj biskupiji sabire na onakov način. Vlada, kako se do sada dobro pogadjaše s nadbiskupom, razjadila se je sad nanj žestoko.

— Okružnica ministra nutarnjih posalah od 10. Studenoga o sbirci za papu našla je u poslanici orleanskoga biskupa Dupanloupa, ako i ne izravan, a to ne ni laskav odgovor: „Zlobne one rieči, kao da je naša pobožna sbirka političko pletivo — veli biskup — preziremo mi i uzbijamo ljudski. . . Takove klevete lahko da su ludje nego zlobnije." Biskup kori u svom pismu nasrte, „gdje se hinba zaprisegla s bezobraznošću," te veli, da u Orleansu treba začeti urediti ovu sbirku. Župnici i drugi duhovnici neka u svojoj okolici primaju darove za sv. otca, i tad jih odpreme biskupu, a on da će ih odpremiti dalje. — Biskup od Luçona izdao je poslanicu, kojom u ime svoje, u ime svoga duhovničtva i puka pokrajine Vendée viče proti orobljenju sv. stolice. Biskup u Soissons-u napisao je pismo o „zakladi Petrova novčića."

Iz Londona. Čuje se od zaufanih ljudih, da se pokušalo odabrati i povisiti jednoga Napoleonu vierna francezkoga biskupa, ne da se napravi osnova za očitu razkolinu, nego da se načini patriarkat s osobitimi povlasticami za nezavisnost, što bi sve jedno bilo, ili barem s vremenom dotle dotjeralo. Odgovor bijaše taj, da se Ljudevit Napoleon prije pripravi zahvaliti na kruni, nego što to pokuša izvesti.

— U Englezkoj prave od njekoga vremena od zemlje poznate pod imenom Terracotta mrtvačke škrinje, i onuda se rabe već jako. Netreba ni govoriti, da su takovi liesi bolji od drvenih, pa je liepa sgoda, da se obrtnost i u toj straci podigne. Mrtvacah ima svaki dan, škrinjah treba, a ove budući dobre prolaziti će liepo, pa eto obrtnosti novoga probitka.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 51. U ČETVRTAK 20. PROSINCA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Slovo

prigodom stogodišnjice, na slavu *Andrije Kačića-Miošića* dne 13. Prosinca t. g. u Zagrebu svetkovane,

rečeno u prvostolnoj crkvi od

Josipa Marića,
kanonika zagrebačkoga.

Gospodo! Ove godine iztiče stotina godinah, odkako je Andrija Kačić u Gospodinu usnuo. Andrija Kačić potomak je plemenite kuće Kačićeve, a od loze onih knezovah Kačićah, koji su njekad s Hrvati ponudjali krunu kraljevine svoje Kolomanu, kralju ugarskomu. Andrija je rodjen u primorju Makarskom, a u selu Bristu. Dorasav do dobe, kad mu je na križoputju života odlučiti bilo, kojom stazom da putuje, odabra si stališ misnički, te stupi u red franciškanski male bratje. Rod i red odlučiše ga, da ide u Budim, te da tamo uči nauke mudroznanske i bogoslovne, koje tako slavnim uspjehom prouči, da je, vrativši se kući, u samostanu makarskom učiteljem mudroznanstva postao. Tu je u naucih područja svoga napisao i na svjetlo izdao djelo u jeziku latinskom, u kom poslu bi po duhu tadašnjega vremena i nadalje ostao bio, da ga nije od toga domoljubno srdce odvratilo. On uvidivši, da je ludo u šumu drva nositi, i u more lievati vodu, a sramotno tudje dvore graditi, a svoje zanemariti: protumači pet knjigah Mojsijinih i njekoliko Prorokah u slovinskom jeziku, i tomu prvomu čedu svoga domorodnoga duha nadjenu ime: „Korabljica sv. pisma.“ Postavši pako poslanikom apoštolskim državah Dalmacije, Bosne i Hercegovine, podje ote zemlje u svom zvanju obilaziti. Nu kud ga je apoštolski duh vodio, tud ga je i domorodno srdce njegovo pratilo. On hodajuć amo tamo, po gradovih, po samostanih, i iz ustah puka sakupi gradivo, te napisa dogadjaje slovinskih kraljevah, i izpjeva slavu slovinskih junakah. Živio je 70 godinah, i bio je ponizna, blaga i poštena duša.

To je gotovo sve, gospodo, što iz života jednoga ubogoga fratra pripovjediti mogu. Nas danas najvećma zanima njegova „Pjesmarica“ poznata pod imenom: „Razgovor ugodni naroda slovinskoga,“ kojom je rodu svomu najveću uslugu učinio. U njoj dišu kršćanske krieposti, u njoj se nalazi ljubav roditeljska prama djeci svojoj, djece prama roditeljem, vjernost podanička, ljubav domovine i pobožnost prama Bogu. On je proizveo na vidik junake, s kojimi se danas sav narod slovinski ponosio nebi, da ih nije Andrijino pero proslavilo. On je do sada prvi i najplodniji narodni pjesnik i ljubimac cieloga naroda. Njega pjeva djevojka u kolu. pjevaju ga pastiri u polju, i junaci jezdeći kroz goru.

Eto gospodo! Andrija Kačić, kako sami vidite, bio je pravi domoljub, i zato vriedni sin roda i domovine, te baš zato mnijem, da ovoga dana, koj su domoljubi Andriji odlučili na slavu, i na kojoj tolika slavna gospoda učestvuju, nećemo moći bolje proslaviti, nego ako se s vami o domoljubju porazgovorim. Vidite, gospodo slavna, da je ova zadaća veoma velika, kojoj ja i sbog slaboće uma svoga, i sbog nenadana dogadjaja te kratkoće i važnosti vremena dovoljno odgovoriti neću; na koju sam se težko odvažio, i na koju se nikako odvažio nebi bio, da se nisam ohrabrio otim, što mogu s rodom iz srdca govoriti. Ja ću dakle početi, a Bog dragi i vaša ljubav neka me podpomogne.

Što je domovina? Domovina nije ono mjesto, na kom se tko slučajno rodi; jer tko se rodi na moru, u špilji, u gori, bila bi gora, špilja i more domovina njegova. Domovina nije mjesto, na kom se za čas nahodimo; jer bi tada sad ovo, sad ono mjesto bila domovina naša. Domovina nije grad onaj, u kom materialne koristi uživamo; jer da taj

Digitized by Google

grad propadne, propala bi i domovina. „Neka propadnu Rim i Athena, podviknuše njekoč Tullio i Themistokle, nek jim se obale zidovi, uruše dvorovi, da jim ni traga neostane, što zato, ako samo gradjani nepropadnu? Vi Athenjani na morih, vi Rimljani u Epiru, spasite se; gdje ste vi, tu je i domovina!“ Skitalica arapin neima ni kuće ni kućišća, pak opet ima domovinu. Što je dakle domovina? Domovina je množ gradjanah, koje vežu obće koristi i odnošenja u jednom imenu kao u okviru, — jest medjusobna sveza ljudih kao ljudih, gradjanah, drugovah, rodbine, prijateljah, zapovjedajućih i slušajućih, — jest obćinstvo družbenosti, vlade, zakonah, pravah, dužnostih i sredstvah za unaprieditи obću i pojedinu sreću i blagostanje. To je domovina. — A što je domoljubje? Domoljubje jest iskrena težnja za unaprieditи sve, što domovini donosi sreću i sigurnost. A u kojoj domovini nalazi se sreća i sigurnost? U onoj, u kojoj svaki gradjanin svoju dužnost sveto izpunjava. A koje su to gradjanske dužnosti? Jesu poglavite tri: umjerenost prama sebi, pravica prama sugradjanom i pobožnost prama Bogu. „Dajte, da umjereno, pravedno i pobožno živimo na ovom svietu!“ rekao je njekoč veleumni sv. Pavao.

Prva dakle dužnost svakoga domoljuba jest umjerenost prama sebi, i to umjerenost u tihom i burnom vremenu. Ima se dakle pravi domoljub čisto i pošteno ponašati, da bude krepka podpora domovine svoje; jer koja je korist domovini, u kojoj su bolestni, slabi i izopačeni sinovi? Pravi domoljub mora da svoje duševne sile, na koliko je samo moguće, razvija i izobrazi se, da svojoj domovini na sve kraje koristi; mora da štedi svoje zdravlje, snagu i život, da jih u slučaju potrebe svojoj domovini žrtvuje; mora da nad svojim poštenjem bdije, da ga domovina uzpoštuje, i gradjani mu svoje povjerenje dadu, jednom riečju: mora da bude prama sebi u svemu umjeren, te obće dobro, a ne svoje samo pred očima ima. David na čelu svoje vojske zažedja jednoč tako jako, da ni sline neimaše, za da si svoja suha usta pokvasi. To videć trojica od njegovih vitezovah, usudiše se posred četah neprijateljskih k jednomu zdencu i donesoše mu napitak vode. Smotrivši to David bude tronut i okamenjen. I uvaživši pogibelj tih vitezovah, kojoj su se tim korakom izvrgli bili, i uvaživši, da bi il ovi il drugi na što slična al gorjim morebiti uspjehom odvaživali se, te radi udobnosti, koja se pretrpljeti more, život svoj u opasnost doveli, koj su samo svojoj domovini dužni, reče: „Zar da ja krv mojih podanikah pijem?“ i proli vodu na zemlju. Eto vam slike umjerena domoljuba! — Pravi i mudri domoljub bit će osobito u burno doba umjeren. Mudri bo domoljub znade, da burni vjetri ladju il o kamen razbijaju, il ju u ponor strmoglavljuju, a umjereni vjetri k svom ju cilju gone; zna, da nagle kiše bujicu prave, a bujica nosi i slogove i plodove, dočim tiha kiša nakvaša i plodi zemlju; zna, da silni oganj pali i uništuje, a umjeren grije i godi; zna, da slabi samo u času pogibelji ili kukaju ili viču i biesne, a jaki i mudri pripravno, pokojno i odvažno čekaju čas muževne borbe; zna, da dobra vlada plače nad bunom svojih podanikah, a zločudna smije se, jer zna, da u mutežu i metežu najboljem se lovu nadati more.

Kad su se Rimljani za Sille i Maria, za Cinne, Katiline, Klodija, Cezara i Pompeja u dugotrajnih gradjanskih ratih gotovo iztamanili, i Rim u veliko groblje pretvorili, baciše se makar i pod gvozdenu šibu Oktaviana i triumvirata, samo da jednoč poslie tolikih nemirah i nevoljah odpočinu kod domorodnoga ognjišta.

Druga je dužnost domoljuba: pravica prama sugradjanom. Pravica je, gospodo, najizvišenija dužnost pravoga domoljuba, jer na pravici počivaju sva prava gradjanska. „Pravica diže narode, a nepravda ih upropašćuje“ veli sv. pismo. Ukinite u zemlji pravicu, pak ćete s njom ukinuti prava, s pravi slogu i pokornost, s pokornostju sreću i sigurnost domovine. Nepravedni gradjanin jest najveće zlo u domovini: nevaljal je starešina, nepostojan podanik, plašljivica vojnik, oduran roditelj, opak sin, nevjera prijatelj, varalica trgovac, i hrdjav gradjanin u svemu. On je kuga, on je bič domovine. To su vam oni jadnici, koji se bez iskre domoljubja u dostojanstva uvlače, koji kano zmija i do istog podnožja kraljevskih prestoljah doplaze, uvuku se u njedra vladareva, pak svojom zločom i lakomnosti, svojim nevjerstvom i izdajstvom omraze najboljega vladara kod podanikah, i svade otca sa dječicom svojom, ter na države i prestolja neizlječive razlievaju jade i čemere. To su vam oni, koji priliče ubojicam roditeljah svojih, i koje njeki stari zakon osudjuje, da se sa psom i zmijom u jednu vreću svežu i u vodu bace.

Nepravedan gradjanin jest takov hajduk, koj i istu svoju mater robi i ubija; jer robi i ubija domovinu svoju. Tà domovina je ona majka, koja nam je gradjanski život dala, koja ga njeguje i hrani, koja se brine za naše izobraženje, bdije nad našim ponašanjem, osigurava posao, trgovinu, promet, obrtnost i umjetnost, brani nas od nutarnjih i vanjskih dušmanah, i to ona sve čini iz materinje revnosti, ljubavi i vjernosti. — O domovino! sladko ime, ime sveto, ime izvišeno, ime ljubljeno za svako vjerno i pošteno srdce, tko će tvoja prava izbrojiti? Kao domovina imaš pravo, da te ljubimo, kao zaštitnica, da ti blagodarimo,

Digitized by Google

kao zakonodavka, da ti se pokorimo, kao učiteljica, da te slušamo, kao dobročiniteljica, braniteljica i čuvarica, da ti budemo oddani i vjerni. U tebi smo domovino prvo svjetlo ugledali, u tebi majčina prsa sisali, u tebi uz krilo majke iz njezinih sladkih ustah našega govora angjeoske upijali glase, po tvojih smo poljanah skakali, kroz tvoje gore pjevali, žubore tvojih potočićah prisluškivali, tvojom se hranom hranili, i na tvojih hladnih zdencih žedju gasili. U tebi počiva prašak naših roditeljah, braće, sestarah i prijateljah, u tebi i mi danas sutra i u tvom mekanom krilu usnuti želimo. Domovino prva za Bogom, sve što imamo, tvoja nam je ljubav darovala! Obilići i Jugovići, Zrinovići i Jelačići, i ostalih junakah naših nebrojeno čislo, koji kano zviezde na slavjanskom blistaju nebu, ljubili su te, dvorili su te i za te su život žrtvovali, drugu nikakvu nagradu pred očima neimajući, nego slavu junačku, što su ti branili poštenje i slobodu, i pred svim svietom kao vriedni sinovi tvoje častno majčino lice osvjetlali. Imena njihova sveta su i blagoslovljena u narodu, a ime izdajice Brankovića Vuka, dok je roda, biti će prokleto.

Treća dužnost domoljuba jest poštovanje Boga i vjere, i ovo je ona dužnost, koja obe prve na nogama drži. Ili će mislit tkogodj, da domoljubje bez vjere obstati može? Numa, Likurg i Solon bili su zakonodavci, bili su otci domovine svoje; tko će to zanijekati? Pak kad su oni polagali i čemu temeljni kamen, da na pomoć božanstvo zazivali nebi? kad su kakov sagradili grad, da bi u njem na crkvu zaboravili bili? kad su dali zakon, da ga Bogom zasvjedočavali i jamčili nebi? Iz toga sliedi, da su najveći domoljubi i najpobožniji muževi bili, i u kom vjere neima, u tom neima niti domoljubja. Vjera je okriepila Samsona, da je mogao stresti stupovi, i sa sobom dušmane svoje domovine upropastiti. Vjera je ohrabrila maljušnoga Davida, da se je usudio proti gorostasu i njega porazio. Vjera je ojunačila slabu Juditu, te je svoga roda zlotvoru odrubila glavu. Vjera je oduševljavala junačke Makabejce, da su neprijateljem svoje domovine trista zadavali jadah. Vjera je putovala u divlje narode, te ih krotila, pitomila i izobražavala. Vjera je sačuvala od propasti stare znanosti, knjige i umjetnosti. Vjera je pustare naplodila, močvare osušila, svilu donesla, zvono izmislila a glasbu uzvisila. Vjera je sagradila veličanstvene ovakove hrame, i ukrasila ih. Vjera je iznašla odgojilišta, u kojih se toliki umni al ubogi mladići o njezinom trošku odhranjuju i izobražavaju. Vjera je podigla pristaništa, u kojih se uboga sitna dječica čuvaju i podučaju, u kojih se bolni dvore, a griešnici na pokoru i poboljšanje života obraćaju. Vjera je prije tri dana ovdje u gradu takovo domoljubno djelo učinila, da dok god srdce u rodu kucalo bude, dotle će i slavno ime njegova dobrotvora blagoslivljati. Vjera je tolika domoljubna djela proizvela, da bi prije na nebu zviezde, nego-li nje izbrojiti mogao. Tko u domovini vjeru podkapa, taj joj otima najveću dragocjenost; neizobražuje, već nakaze pravi; jednom rukom gradi, a drugom razgradjuje; stvara zakone, a oduzima jim posvećujuću silu, oduzima nevoljniku u biedi utjehu, oduzima griešniku uzdu i strah Božji: ubija domovini dušu, život, biće i obstanak. Jest! tako je! jer je vjera temelj svakoga dobra u domovini, temelj zakonah, temelj ćudoredja, pravice, poštenja, prestolja, vlade, slobode, mira, sigurnosti, sreće i blagostanja. Tko dakle želi, da ga domovina majka svojim vjernim i dragim sinom nazove, treba da bude umjeren prama sebi, pravedan prama svim, a pobožan prama Bogu!

A ti Otče! sa neba visine,
Ravnaj sudbu drage domovine.
Ti uputi narode i vlade
Po savjetu neka tvomu rade;
I u čemu prava sreća cvate,
U tom nek se slože i pobrate!
Domoljubje i kršćansku vjeru
Pusti, neka svoj blagoslov steru.
Tà oboje tvoja su dječica,
Nek ih brani tvoj štit i desnica.
Sjedini ih i vodi u slozi,
Prosvietli ih, ravnaj i pomozi,
Da po njima budemo spašeni,
Ovdje sretni, kod tebe blaženi! Amen.

Darovnica preuzvišenoga gosp. biskupa Jos. Jur. Srossmajera, *)

kojom daruje za utemeljenje jugoslovjenske akademije znanosti 50.000 for. austr. vred.

Preuzvišeni gospodine, svietli bane!

Narodna knjiga je i glavni plod duha svakoga naroda, i glavno promicalo njegova razvitka; pače u nesretnih okolnostih javnoga života jedino sidro, koje ga od propasti čuva.

Nu da knjiga bude sbilja promicalo narodnoga razvitka, ima proniknuti sav narod i sve njegove javne i sukromne odnošaje, te sav narod ima biti pozvan, da ju obdjelava i njeguje, da joj svoje umne sile posveti, da joj bude učiteljem i učenikom. Povjest nas uči, da knjiga nemože cvasti u naroda malena, a niti u naroda koliko mu drago mnogobrojna, ali razriečji razdrobljena, ako se ova nesliju u jedan književan jezik. To uvidiv svi znatniji narodi staroga i novoga svieta stopiše raznolike življe jezika i ćudi u jedan cjeloviti ustroj, te stvoriše si jednu na-

*) U „Pozoru“ i „Nar. Nov.“ uvuklo se je u ovu darovnicu više slagarskih pogrešakah.

Digitized by Google

rodnu knjigu, koja ih podiže do visokoga stepena narodne prosvjete i naobraženosti. Dotle su već dospjeli razni narodi romanskoga i germanskoga plemena.

Poznato je, da ova nastojanja navlastito kod Hrvatah i Srbaljah liepim urodiše plodom, te da oni mogu pokazati na djela, koja bi i ostalim europejskim književnostim služila na slavu.

Nu razboritiji sinovi jugoslovjenskoga naroda, kojim je do toga stalo, da svoj narod dovedu na ono mjesto, koje ga ide po odluci Božje promisli, sravnajuć njegovu razciepkanost u knjizi sa silom inostranih susjednih književnostih, svaki dan jasnije uvidjaju, da dočim sjedinjeni bili bi u stanju utemeljiti i razviti bogatu narodnu književnost, kako su sada razciepani u srbsko-hrvatsku, samo pismeni razdieljenu, u slovensku i bugarsku književnost, troše zahman ili bez znatnoga uspjeha liepe sile svoga Bogom nadarena uma.

Odavle porodi se u njih malo ne obćenita želja i težnja, da se što prije pronadje najprečji način, kako da se u kolo srbsko-hrvatske književnosti najprije povuku braća Slovenci, kojim bi se tim obezbjedio narodni život i napredak, a nam Hrvatom i Srbljem nabavila liepa kita umnih suposlenikah.

Tomu kolu mogli bi se približati i radini Bugari. Taj narod, jak do pet milijunah, već i s toga zaslužuje svu našu pozornost, što je on njekada uprav na književnom polju prednjačio ne samo južnim, nego i sjevernim Slovjenom; pa u novije takodjer doba pokazuje, da nije u njem utrnuo duh sv. Cyrilla i Methoda, sv. Klementa, Joana Exarcha i velikoga cara Simeona.

Evo na taj način svuda na slovjenskom jugu ukazuje se vruća želja, da mu bude jedna knjiga. Ova želja, koliko smiona se komu vidjela, može i činom postati, jer joj na službu stoje svi potrebiti djelnici uma i vremena, pače čvrsto sam uvjeren, da duh jugoslovjenskoga naroda prije ili poslie odjenut će se jednom knjigom. Samo za sada neima još sredotočja, u kom da sjedini svoje raznolike življe.

Ovim sredotočjem imalo bi biti učeno družtvo ili akademija, u kom bi se imali stiecati i sjediniti svi bolji umovi hrvatski, srbski, slovenski i bugarski, da viećaju, kojim načinom imala bi se najprečje stvoriti jedna narodna knjiga na slovjenskom jugu, i kako bi imala u svoje okrilje uzeti sve struke čovječje znanosti.

Grad Zagreb steče si tolike zasluge za preporodjenje naše knjige, a uza to dobi takovu političku važnost u našem narodu, da punim pravom zaslužuje biti stolicom ovoga jugoslovjenskoga učenoga družtva.

Nu da ono uzmogne našemu narodu biti na korist i slavu, trebuje znatne novčane podpore. U ime dakle zaklade za jugoslovjensko učeno družtvo prikazujem i polažem svomu milomu narodu petdeset tisućah forintih aust. vr., i to trideset tisućah u hrvatsko-slavonskih razteretnih obveznicah, a dvadeset tisućah u gotovu novcu, preporučujuć ovu visoku misao blagodarnosti inih imućnih prijateljah narodne knjige na čitavom slovjenskom jugu, a napose našemu budućemu saboru, koji radeć o političkom ustrojenju trojedne kraljevine, neće jamačno pustiti s oka ovo učeno družtvo, kano glavnu polugu duševnoga preporodjenja svega Jugoslovjenstva.

Da se već sada čine shodni koraci, kako bi se imao oživotvoriti taj velevažni predlog, utičem se k rodoljubju Vaše preuzvišenosti moleći Vas, da, koji kano ban trojedne kraljevine stojite narodu hrvatskomu na čelu, uzev pod svoje okrilje taj zavod u sporazumljenju s učenjimi našinci blagoizvolite sastaviti odbor, na koliko se može iz svih jugoslovjenskih stranah, da on imajući pred očima jedinstvo narodne knjige i sveobću znanost, a napose naše umne potrebe, sastavi zakone, po kojih bi se moglo utemeljiti rečeno jugoslovjensko družtvo. Ustroj može biti u obće prema ostalim akademijam znanostih, jedino opazujem, da iz njegova područja imala bi se izključiti svaka struka, koja se neosniva na strogoj znanstvenosti, pošto pučke knjige i ostale spise ove vrsti pridržavam inomu družtvu, koje će se, ako Bog da, što skorije utemeljiti.

Pošto takovo učeno družtvo promicat će one svrhe, koje sada ima obstojeća u Zagrebu „Matica ilirska“ i „Družtvo za jugoslovjensku poviest i starine,“ to bi po mom mnienju rečeni odbor imao o tom takodjer viećati: nebi-li i na koji način bi se mogla ova oba družtva stopiti s učenim jugoslovjenskim, koje bi iz njihovih zakladah tim znatnu podporu steklo, i spojilo bi u svom djelokrugu njihove umne i znanstvene sile.

U Zagrebu dne 10. Prosinca 1860.

Preuzvišenosti Vaše

pokorni sluga, prijatelj i štovatelj

Josip Juraj Strossmajer m. p.,

biskup bosanski ili djakovački i sriemski.

Dopisi.

F S **U Križevcu** dne 1. Pros. (Konac). Što se radi u Križevcu, čusmo; sad da vidimo, kako se u njem živi.

Slavjani u obće, a Hrvati napose već su od njekad sbog svoje gostoljubivosti na glasu. Poštenost, čovječnost, bogoljubnost, blagoćudnost, i prije svega gostoljubivost to su svojstva, koja rese naš hrvatski narod. U obće Hrvati, Slavonci i Slovenci, Srblji i Dalmatini svakoga rado primajuć po mogućnosti podvore. Nu neznam, je-li ta gostoljubivost igdje bolje udomila se i više bila njegovana, nego upravo u Križevcu. Došao čovjek od koje godier strane svieta, i bio on kojega mu drago zavičaja i vjere, on je ovdje našao stan i okrepu, i bio je od svakoga radostno primit te čestito podvoren. A što se samih mješćanah tiče, oni življahu medju sobom kano rodjena braća i kano djeca jedne majke. Samo žive sebičnosti nebijaše vidjeti medju njimi. Što je bilo jednoga, tim se je i drugi okoristiti mogao. U nuždi jedan bi podupro drugoga; u prešnih poslovih, koji netrpe odvlake, jedan drugomu pružao bi svoju po-

Digitized by Google

moćnicu ruku. Ako je tko imao ribu ili kakove divljačine, ako je tko pekao kolače ili gibanicu, to su susjedi i prijatelji bili osjegurani, da će ih od te priprave dopanuti najbolji zalogaj. Kada bi tko dao ražati (zaklati svinjče), eto ti na večer gostbe, kod gostbe liepa kita uzovnikah, a na stolu, osim drugoga jestiva, kobasah, devenicah i tuste krmetine, i kuhane i pečene. Takova prijateljska večera zvala se je fureš; nu taj slavni i obljubljeni križevački fureš u najnovije doba izvrgao se u soirée i piquenique. — Kada je koj imućniji gospodar doveo kući više koševah neotriebljena kukuruza, eto ti k njemu na večer veselih lupićah, a po dovršenu poslu obilate večere, pjevanja, igre, šale, a kadšto i plesa do kasno doba noći. Takove večerne zabave ovdje se zovu trebilo ili lupilo. Nu kao što su mnogi drugi liepi hrvatski običaji dotrgnuti, tako će i ovomu križevačkomu lupilu do skora odzvonit na umor. — Rodjendani i imendani obslužavahu se u obiteljskom krugu veselo, ali nikad bez stranih gostovah. — U vrieme berbe kamo si došao, dobro si došao. Tuj te dočeka prijazan obraz domaćine, umiljato lice domaćice, pun stol Božjega dara, radost i veselje.

Kako bijaše u Križevcu njekoč, tako je i sada. Stara križevačka gostoljubivost održala se sve do ovoga dana. Ona se nije izvrgla, kao po drugih naše domovine gradovih, u sebičnost i škrtost; pače, dočim na drugih mjestih malaksa i sve to više nazaduje, u Križevcu i njegovoj okolini sve boljma zamahuje. Istina, u nas neima blaga. Blago se drži mora i rudokopnih gorah; a hrvatske željeznice, to su na vrbi svirala. Nješto malo ruha i svagdanjega kruha; nješto malo sirca i dobra vinca, to je sve, što imamo. Ali zato pošteno hrvatsko srdce kuca u grudih naših; nas medjusobno veže bratska ljubav, sloga i prijateljstvo. Ako tko ili izmedju gradjanah, ili izmedju gospode daje kakovu čast — a tomu i zimi i ljeti ima vazda liepe sgode i dosta povoda — to on sakupi Milanah i Milicah, Dragošah i Dragicah, što ih samo može više stati oko stola. To je dokaz, da Križevčani dobro znadu, što veli kralj David: „Ala je liepo i dobro i ugodno, kada su braća zajedno!“ (Ps. 132, 1.) To je znak, da Križevčani umiju živiti u družtvu. I akoprem kod sličnih gostbah i prijateljskih sastanakah učestvuje i ženski spol; i akoprem se tom prigodom napijaju zdravice: tô ipak nije opaziti niti ukočene prisiljenosti od strane ženskadi, niti divlje surovosti od strane mužkaracah, već tu vlada najljepši red, najbolji duh, čednost, umjerenost. Ako se veselimo, naše je veselje u Gospodinu. — Svibanjski izleti — dàkako s punimi košarami — k svetomu Vuriju (tako se zove grabrik tri četvrta ure udaljen od grada, a to poradi istoimene kapelice, koja je u tom grabriku); zatim prasak pušakah, tutanj mužarah, veseli klik i romon pjesamah prigodom berbe — sve to nam pruža dobre zabave i ugodno razveseljenje duha. — Rodjendani i imendani, to su za nas prave svetkovine. — Jezik družtveni je izključivo hrvatski; nu ako je u družtvu samo jedan Niemac, to onda njemu za volju govore svi njemački. To je opet dokaz nesravnjive udvornosti naše!

Odavle, što do sada rekoh, neizvadjaj nitko, da se mi Križevčani samo gostimo i veselimo, ili da se samo radi toga sad ovdje sad ondje sastajemo, da se možemo natrpati jelom do guta, premda ima i takovih, quibus in solo vivendi causa palato est; to ne, nismo pogani, da robujemo grlu i trbuhu, niti Epikurovci, da samo zadovoljavamo požudam krvi i mesa, neobzirući se na prešnije i pretežnije dužnosti svaki svoga stališa. Rado dopuštam, da je po svjetu sv. Pisma „bolje ići u kuću, gdje je karmina, nego-li u kuću, u kojoj se piruje.“ (Crk. 7, 3.). Nu istina je takodjer i to, da poslie težka tjelesna i duševna napora sladko je odpočinuti u bezazlenom družtvu; nateg tjelesnih i duševnih silah treba odmora. Sv. Ivan evangjelista, kao što povieda legenda, igrao se jednom s trčkom (perdix, Rebhuhn), što mu je sjedjela na ruci, gladeći ju po glavi. To se je njekomu lovcu dalo na čudo, što si on krati vrieme igračkom, koja tobože nedolikuje Božjemu čovjeku i svetcu. „Što to imaš u ruci?“ zapità ga Ivan. — „„Lûk“,“ odgovori strielac. — „Zašto nije odapet?“ — „„Da ga uviek držim odapeta, mogla bi lasno puknuti struna.““ — „Dakle nečudi se tomu, ako ja na ovi način razveseljujem svoj duh, da oporavljen bude krepčiji i prikladniji za posao.“ Sve ima svoje vrieme. Vrieme je za smieh, vrieme je za plač; vrieme je za rad, vrieme je za odmor; vrieme je za molitvu i post, ali vrieme je takodjer za radost i veselje.

Kao što družtveni križevački život ima malo gdje sebi ravna, isto tako i život crkveni ovdje stoji u najljepšem cvietu. Križevčani ljube družtvo; oni nisu neprijatelji poštenih zabavah, te se rado sastaju u prijateljskom kolu; ali oni istom pripravnošću daju Bogu, što je Božje. Možebiti, častni čitatelju, nevjeruješ, da je tako? Ako nevjeruješ, a ti dodji ovamo, pa ćeš s udivljenjem vidjeti, da je prostrana župna crkva nedjeljom i svetkom kod svake sv. mise — osobito kod one, koja se daje ob 8. i 9. uri — dubkom puna, a prilično dosta ima ljudih kod prodike i večernice. Ako nevjeruješ, dodji amo, pa ćeš vidjeti — izim Valentinova, zatim posvetila crkvenoga i korizme, kada je bez toga svaki dužan doći na izpovied — pa ćeš, rekoh, vidjeti cielo vrieme došastja, zatim počevši od Velike Gospoje zaklopice do blagdana Marijina imena izpovjedaonice okružene stotinami pokornikah. A da si mi, nevjerovani Tomo, ovdje na uzkrsni ponedjeljak, na Spasovo, na blagdan imena Marijina, osobito na veliko i malo Brašančevo, nagledao bi se divote i krasote, koja bi ti uznela dušu do nebeske visine; jer bi vidio nepreglednu povorku svečano obučenih varošanah i seljakah, gdjeno u najljepšem redu korak po koraku gredu sa svećenstvom i drugimi svake ruke i struke častnici i činovnici na obhodu, kojih ovdje ima 12 na godinu; pa onda, da ti je slušati školsku mladež, kad nabožne pjesme pjeva pod misom, od milinja bi ti se raztapalo srdce u

Digitized by Google

grudih. Zasluga ta, što križevačka omladina toli skladno i milozvučno pjeva u crkvi, pripada ovogradskomu meštru kapele i orguljašu g. Ivanu Laksaru, koj ne samo što je vještak u glasbi, već i podosta revan u podučanju školske mladeži u crkvenom pjevanju, kao i u slaganju napjevah za porabu crkve. — Kao svuda, tako i u Križevcu imade osobitih svetkovinah, koje se zovu „crkvena proštenja.“ Ponajglavnija jesu: na Valentinovo, zatim na Veliku i na Malu Gospoju. Na ove dane nagrne oda svih stranah toliko množtvo pobožnoga puka, da se svećenik sa podvornici jedva protura do žrtvenika. Zar to nepokazuje, da čiste vjere i nabožne ćuti ima jošte dosta u Križevcu? Osobito nježni ženski spol prednjači ne samo ljepotom nego i dobrotom; kao što se odlikuje liepim ruhom, tako i pobožnim duhom. Nu ipak mogao bi tkogod posumnjati, hoće-li naše ljepotice moći u nebo, budući da je put u nebo tiesan, a njihove obručnice odviše široke. — Glavna križevačka učiona, na IV dječačka i III djevojačka razreda razdieljena, pod brižnom njegom, mudrom upravom, revnim nastojanjem i neumornim sudjelovanjem dotičnikah veselo napreduje. — Služba Božja ovršava se u Križevcu točno i onim dostojanstvom, što ga zahtieva veličje Božje i svetost crkve.

Toliko o radnji i životu Križevčanah. Nu jošte mi nješto napomenuti valja, što će neugodno dirnuti svakoga iskrenoga katolika i dobromislećega domorodca. Svim je dobro poznato, da je nedavno Židovom i kod nas dopušteno, da mogu tjerati svaki zanat, i ne samo to, već da mogu od sada kupovati i nepokretnine, to jest kuće i zemlje. Tom carskom naredbom pala im sjekira u med. Židovi, posluživši se tom nenadanom stečevinom, poplaviše naša sela, a još bolje trgovišta i gradove. Gdjeno prije imala je samo jedna židovska obitelj pravo smjestiti se u Križevcu, sada ih već ovdje ima, što ja znadem, preko 18 obiteljih. Čim dojdoše ovamo, preuzeše umah krčme i mesnice, pootvoriše dućane, a medju njimi imade takodjer i prometnikah i zanatlijah. Ovo pleme veoma je plodno i rodovito; naš hrvatski zrak, kao što je vidjeti, vrlo im prija, jer niti je tako studen kao ruski, niti tako leden kao norvežki, niti tako oštar kao njemački, niti tako sparan kao talijanski, niti tako ugrijan kao francezki, niti tako težak kao španjolski, niti tako vlažan kao englezki, niti tako suhoparan kao misirski (egipatski), niti tako kužan kao turski, već blag i s toga zdrav, dosliedno pabulum vitae — za Izraelićane. — E neka ih. Njimi će oživiti promet, obrtnost i trgovina; a kada i protestanti napuče našu zemlju, podignut će se i ratarstvo, pa eto ti za našu siromašnu domovinu sreće i blaga! — Nu budući da je Židovom — kao što prokšeno tvrdi g. M—s u 19. br. „Pozora“ — prirodjena slabost tiela, to će oni morati obveznice sklapati u svežčiće, lihvarske postotke brojiti, i sakupljati prid na srebriš i žućake, dočim će čili Hrvati i Slavonci u žegi i sparna dana zadregi (suffocatio) nažuljenom rukom i težkom mukom svoja i njihova težati polja, i za ogrijati sebe i njih natezati se pilom i sjekirom. E kada je sirotam prirodjena slabost tiela, tko da ih nemiluje?! — — Njeki se našinci boje, da će ti nekršteni ljudi naše ljude smesti i pomutiti u vjeri. Istina, da se dvie kokoši nemogu mirno slagati i dobro pogadjati na jednom gniezdu; nu to su bile naše poludivlje kokoši starinske, štono su običavale noćiti na drvlju, i koje, ma ih tko vabio najljepšim talijanskim cinquantinom (brzakom), ili banatskom pšenicom, nebi se dale ni blizu. Ali ovi splahometi (divljakinje) ustupiše mjesto drugim pitomim — kočinčinam, a značaj ovih novih kokoših je taj, da ne samo što se one ni najmanje nesvadjaju na gniezdu, već kada se jedna iz gniezda digne, zamieni ju umah druga, ovu treća, a kadšto njih po dvoje zajedno sa petljom sjede mirno i u najljepšoj slozi na jednom gniezdu. Takovoj medjusobnoj slozi nadati se je, kada se jednom inih vjeroizpoviedanjah sljedbenici nagomilaju u našoj otačbini. . . Hrvati su prama inovjercem snosljivi, kao što nijedan drugi narod, jerbo su blagoćudni i miroljubivi; dakle s ote strane nije se bojati nikakova sukoba, nikakova sraženja. Ali tim se je više bojati drugoga zla, što ga već i „Gospodarski list“ napomenù, naime: Ako bogati tudjinci izrinu našu zaduženu vlastelu iz njihovih gradićah, te od nje ili prekupe, ili u zakup uzmu njihove spajiluke (imanja), tada će se oni šepiriti po našoj domovini i biti gose, a mi urodjenici njihova raja. Jest, toga je i mene strah, da se o nami neobistini poslovica, koja glasi: Dojdoše divlji, pa iztjeraše pitome.

Iz Karlovca 15. Prosinca. Na uspomenu proslavljenoga pjesnika Andrije Kačića-Miošića, što je upravo prije sto godinah usnuo u Gospodu, pjevana je jučer o deset satih u hramu presv. Trojice služba Božja, napose epistola i evangjelje u hrvatskom jeziku, za što je dozvolu podielio uzoriti gospodin stožernik i nadbiskup naš. Jedan častni otac franciškan reče s propovjednice na sakupljeni mnogobrojni sviet liep govor, u kom je napomenuo znamenitije dogodjaje Andrijina života, i napokon nas živahno nagovorio, da uzljubimo milu domovinu dušom i tielom, da se uza to postaramo najprije za blagoslov Božji, bez koga neima valjana napredka ni u kakvu dobru. —

Poviedaju mi, da je i u ovdašnjem hramu iztočne crkve ovršena služba Božja na istu uspomenu.

U hramu presv. Trojice srdce mi je obilovalo pobožnimi čuvstvi, pamet pobožnim razmatranjem. Sám Bog znade, kolikom smiernosti pomolio sam se njemu za slavnoga pokojnika Kačića-Miošića. — Kad je pjevana epistola, pa evangjelje, napomenuh u hrvatskom jeziku, izvanredna tišina vladaše u čitavom hramu, svatko je slušao, a ni maknuo se; na što jedan od radosti kimnù glavom, drugi uzdahnù, kan da mu je kamen pao sa srdca, trećemu bi pobožan posmieh na ustiuh, — tako mogao bi tada dieliti sakupljeno množtvo.

Digitized by Google

Tom prigodom pomislih na Ivana VIII. papu i na njegovu poslanicu pisanu možnomu Svatopluku, gdje medju inimi veli, što evo navadjam: „Literas sclavonicas a Constantino quodam Philosopho repertas, quibus Deo laudes debitae resonant, jure laudamus.“ Pomislih na sljedeće rieči Inocencia IV. pape: „Nos igitur attendentes, quod sermo rei et non res est sermoni subjecta, licentiam tibi (episcopo Seniensi) sacra peragendi lingua sclavonica, dummodo sententia ex ipsius varietate literæ non lædatur, auctoritate præsentium concedimus postulatam.“ Tom prigodom pade mi na um članak: „Naš jezik“ pisan u 49. br. lanjskoga „Kat. lista,“ u kom stoji na str. 388. ovako: „Osobito naša braća iztočne crkve ljube svoj narodni jezik, pa se ponose ne malo prama latincem (većem dielu nas) tim, što imaju slavenski jezik i u liturgiji. Poradi toga stekoše i u katolikah rodoljubah silnu sympathiju.“ Nu sjetih se s težke strane takodjer članka: „Povratak Bugarah u kat. crkvu,“ što je evo 6. Prosinca natiskan u „Kat. listu: „Ruski agenti nastoje odvrnuti Bugare od ove odluke (od povratka), obećujuć im posebni bugarski patriarkat.“ — Tu je vidjeti, da oti ruski agenti — posve drugačije misle, nego-li slavni o. Theiner, kojega rieči navadja veleumni F. R. u 3. br. ljetošnjega „Kat. lista“ na strani 35. ovako: „Doista, kad bi Rusija bila sliedila nježni poziv na gostbu Isusa Hrista sjedinivši se s majkom crkvom, bila bi se do civilizacije popela prije više viekov, i danas bila bi njezina veličina slavnija i sjajnija.“ — Dubokoumne su to rieči. Medjutim tješimo se riečmi lanjskoga „Kat. lista“ str. 387.: „Javlja se sve to jači život na onom našem iztoku, narod se otresuje dugotrajne čame, prosvjeta sve više probija, probudjuju se duhovi, pa će morda i glede vjere pitati: što smo? pri čem smo? kamo ćemo?“

— u —

Viestnik.

Iz Zagreba. Prošli četvrtak proslavismo liepo stogodišnjicu svoga narodnoga pjesnika o. Andrije Kačića-Miošića. Ima ljudih, koji bi bez prestanka hvalili davna stara vremena, ima jih opet, koji bi bez prestanka sanjali o budućnosti; a jedni i drugi kude i žale sadanjost. Prvi kuju u zviezde sve staro, te odtisnu od srdca bolan uzdah, opomenuv se, kako bijaše njekada; a drugi opet uviek će zaokrenuti govorom na rujne zore, liepe nade, pa će ti jih mečta uzhititi i stvoriti jim na ovom svietu raj. Nevjerujmo sasvim ni jednim ni drugim. Adamovići smo, pa znamo, da smo još u suznoj dolini, gdje, dok u njoj ima suzah, neima raja; a opet nije nam sudjeno, da nam Prometheov gavran kljuje prsa do vieka. Medjuto, naš je narod baš u ovo vrieme na to došao, da mu je obazrieti se i natrag, i oštro pogledati napried. Prošlost je čovjeku vazda nauk za budućnost, pa sad ima biti i nam. Obziruć se mi Hrvati na prošlost, svak će od nas vidjeti, da je jadan bio život naših djedovah, ali ipak slavan. A tako dà; jer i onako slava nestiče se lašću i slašću, nego trudom i mukom. Djedovi nam neostaviše bogatih zemljah, izkićenih bielimi gradovi i dvorovi, neostaviše nam ni srebra ni zlata, nego nam ostaviše slavu, ostaviše krieposti, ostaviše ogledalo, u koje treba da se ogleda svaki njihov unuk. Nije blago ni srebro ni zlato, već je blago, što je Bogu drago. Ali to blago osta nam zakopano, zahrdjalo, i trebalo bi o Ivanju da pazimo, nebi-li nam se pokazala luč. Pa to biserje naše pobra i naniza u niz naš vriedni starac Milovan; a med biser naniza i otrovno zrnje, te ocieni jedno i drugo, da rod znade, od česa gine, od česa-li živi. Kad nam narod klonu i usnu od ljute biede, zagudi starac Milovan u gusle javorove, da ga probudi; vodi vile u kolo, da mu poigraju i zapjevaju, te ga mine san i nujnost. U dobar čas, jer nitko nepogodi narodnu žilicu, kano što pogodi naš Andrija. Neima sliepca po prostranoj našoj domovini, da nebi znao koje Andrijine pjesme, a ni kozara, da nebi umio s pobrom zapjevati koju Andrijinu pjesmu i popievku. Što dakle nevriedi čovjek, koj nam sačuva jedino narodno blago i osvjetla od hrdje? Tà vriedi, da se hvali ne za sto godinah, nego dok bude vieka. Sto godinah minu, što Andrija prhne u zemlji, a zahvalan narod moli se Bogu za njegovu dušu, kako je sva prilika, da se i on moli za svoj narod. Dao Bog, da nam se rodi vitezovah, kakvi su vitezovi Andrijini; a dao nam Bog redovnikah i svećenikah, kakov bijaše naš Andrija. Andrijinu vitezu vjera je blago, koga nebi bio dao za sav sviet; Andrijinu vitezu domovina je milija, nego glava na ramenu; Andrijini vitezovi potratiše blago, pogubiše skoro svi do jednoga glave za vjeru i domovinu. Prevrnuti vjerom bijaše opačina, sbog koje, ako ju tko od roda neopra, zvao bi se krivcu porod proklet do devetoga koljena; a izdati svoj rod i svojinu sramota, sbog koje bi se imalo izdajici zatrti ime i pleme. A kakvi su Andrijini milovanici, vitezovi na oružju, takov je i starac Milovan sam. Andrija pokaza sam na sebi krasotu krieposti kršćanske obćenito, a posebice krieposti svećeničke. Pošten i svet život, učenost i svećenička čast spoje-li se u jednom čovjeku, to je tolika ljepota i čarobija, da će očarati i predobiti iste neprijatelje svoje. Grad Cambrai, gdje biskupovaše slavni Fenelon, štovao bi i sam neprijatelj. Veleumi ničù navadno iz prostote, pa ako se i najde koj od boljega roda, njemu se sreća kašnje okrene. Horac i Virgil trebovahu Mecena, Shakespeare boraše se do smrti s potrebom. Tasso bijaše božjak, a Camoens moraše prositi od kuće do kuće. A tako je Bog naredio; jer gdje učenjak poleti za čašću i novcem; gdje mudraci mudruju, kako će se došuljati do vlade; gdje trgovci misle biti državnici, a liečnici i prirodoslovci gdje se izprokše, te zažele biti i mudraci i bogoslovci i čudorednici: tamo će se znanost okužiti i okržljati, pa neće nikada dotjerati do prave veličine. Naš Kačić po rodu, redu i pjesničkom zvanju bijaše siromašan; bijaše učen, kako ga sv. otac

Digitized by Google

papa imenova po tolikih državah svojim apoštolskim poslanikom; bijaše pošten i svet, kako ga puk sbog njegovih činah držaše svetcem. On se uznese do prave kriepostne veličine: on siromašan, pa je bogat, nizak pa, je visok, neimajući dariva svoj rod, cvileći tješi ga. Slava ti dakle Andrija Kačiću, slava ti na nebu do vieka, a na zemlji do konca. Samo te molimo starče Milovane za onu tvoju ljubav vjere i domovine: moli Boga, da nam uzkrisi u narodu kojega tvogu Radovana, te se ponese za tobom i pokupi nam još obilnije i od hrdje osvjetla narodno blago. — ć.

— Preuzvišeni gosp. biskup djakovački J. J. Strossmajer odputovao je u nedjelju poslie podne u Sisak, odkuda je sutradan parobrodom krenuo put Djakova. Siščani su nj. preuzvišenost odpratili gromkom pucnjavom s obale kupske. Poslie blagdana sv. triuh kraljah povratit će se preuzvišeni gosp. biskup opet u Zagreb. — I presvietli gosp. biskup Vjenceslav Soić odputio se je jučer u Senj, pa će oko sredine Siečnja i on opet doći u Zagreb.

— Dne 16. t. m. pokopan je ovdje Lavoslav Pinter, pitomac ovdašnjega sjemeništa i učenik 8. gimn. razreda, preminuv s pošaline.

Iz Turina Prva pogodba, da se sjedini čitava Italija, biti će proglas jednoga obćenitoga državljanskoga zakonika. Jedan odbor iz sabornice pod vriednim Rattazziem sastavljaše taj zakonik; nu moraše prekinuti posao sbog pridružbe kraljestva obijuh Sicilijah. Medjuto, odobrene jur glavne podloge jesu ove: Uvesti će se gradjanska ženitba, kakva je u Francezkoj, s tom samo razlikom, što će biti prosto prije sklopiti i vjerozakonsku ženitbu. Sva je prilika, da će siromašniji puk tada gradjansku ženitbu i propustiti. Odbornici iz Toškane naumiše braniti, da ženitba ostane samo crkvena, pa da bude prosto sljedbenikom svake vjere sklopiti ju; nu taj predlog naličan načinu obstojećemu u saveznih državah zabaciše odbornici drugih pokrajinah. Što se tiče baštine, porodice se diele sasvim drugačije, nego je zakon u Piemontu — da naime kći dobiva samo polovinu diela. Napokon pozakonjene žene imadu se podložiti vlasti muža; dočim jim austrijanski zakon za Lombardiju davaše više slobode.

Iz Londona. Kako se opet opisuje u Engleskoj stanje, dižu se čovjeku čitajuć vlasi. Prekoračiš-li prag iz kuće, nije ti sigurna glava: svaki čas čuje se, kako lupeži ubiše ovoga i onoga; nikomu se više nevjeruje, tudje se neštuje, a obiteljske svetinje nitko više ni nedrži. Tà sam parlament brani preljub; neželi se tu samo susjedno magare i vol, nego se tu želi i susjedova zenica žena; a za zakon i pravicu haje se i nehaje. Prevratničke spletke, kojim je rodica i zaštitnica Englezka, ako se sve i razpletoše samo na kopnu, vraćaju ipak majci zajam. A nemogaše drugčije ni biti, van da rušeć drugim narodom uredbe, ukidajuć zakone, podžižuć mržnju na zakonito pravo i vjeru, te podkapajuć države, zametne se čedo prevrata i u njezinih njedrih. Što je i krivo tolikoj domaćoj razuzdanosti u Englezkoj, van što joj je nepoštena politika, koju već od tolikih godinah svom snagom u tudjinstvo razapliće? Kad je kraljem prosto otimati, zašto da neotimlje i drugi čovjek? Kad Englezka vlada i puk hvali sramotne čine, ako su njezinoj politici od ikakve koristi, zašto da si i drugi čovjek nebi smio zaželjeti tudje magare, vola ili ženu? Novine „Tablet“ nekrive sbog sadanjih spletkah ni Napoleona, ni Garibalda, ni „Times-a“ ni „Mornig-Post“ toliko, koliko nerazboritost članovah irskih u doljnjoj sabornici, što pomogoše srušiti lordove Derbya i Malmesburya, da se na njihova mjesta uzdignu Viscount Palmerston i lord John Russel.

Poziv na predplatu

na XII. tečaj

Zagrebačkoga katoličkoga lista.

Primiče se kraju godina, a s njom dospjet će opet jedno godište ovomu listu. S mladim ljetom nastupit će on XII. tečaj, te poziva u svoje kolo sve dosadanje i nove zaštitnike i prijatelje. — „Katolički list“ može i smie otvorenim licem kazati, da, odkad postoji, i u tmasta vremena, nije pokrenuo vjerom ni kano katolički, ni kano hrvatski list. Tim mu je lakše obećati, da će, ako Bog dá, istim pravcem na istoj stazi, vjeran crkvi i narodu svomu, i nadalje stupati. Domovini našoj nastupilo je doba, kadno treba da svi njeni vjerni sinovi čvrstom voljom upru sve svoje sile, te svojski nastoje oko njenoga svestranoga dobra. I „Kat. list“ činit će to prema svomu djelokrugu glede najsvetijih i vjekovitih dobarah čovječjih. U to ime pozivamo jednovjerne i rodoljubne suplemenike naše, osobito domorodno naše svećenstvo, komu je ovaj list ponajbliže namienjen, da nam, kao dosad, tako i odsad u ovom s velikim troškom i s mnogimi tegobami skopčanom podhvatu budu u pomoć to predplatom, to perom svojim. Nalaže nam preugodna dužnost, da se ovom prilikom svoj onoj gospodi, koja su nas dosad svojimi članci i dopisi toli dragovoljno podupirala, izjavimo usrdnu i javnu zahvalu, te zajedno ih zamolimo, neka nam svoje bratinske pomoćnice ruke i u buduće neuzkrate.

Predplatnina „Zag. kat. listu“ ostaje dosadanja: za Zagreb bez poštanskoga opremanja na cielu godinu **5** stotinjakah, na pol godine **2** st. **50** nč.; za izvanjske naručnike, kojim se ima list pošiljati poštom, na cielu godinu **6** st. **30** nč., na pol godine **3** st. **15** nč. Izvan carevine austrijske na cielu godinu **9** st. **50** novč.

☞ Zajedno molimo one, koji svoje ovogodišnje predplatnine jošte namirili nisu, da nam s novom predplatom i stari dug dostaviti izvole.

Uredničtvo.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

BROJ 52. U ČETVRTAK 27. PROSINCA 1860. TEČAJ XI.

ZAGREBAČKI KATOLIČKI LIST.

Ovaj list izlazi svakoga četvrtka na cielom arku. Ciena mu je za Zagreb na cielu godinu 5 stot. a za predplatnike, kojim se pošilja poštom, 6 stot. 30 nov. na cielu, a 3 stot. 15 nov. austr. vred. na pol godine. — Predbrojiti se može i na pol, pače i na četvrt godine kod svake c. kr. pošte, a u Zagrebu u pisarni duhovnoga stola ili kod uredničtva u nadbiskupskom sjemeništu. Predplata prima se sveudilj kroz cielu godinu.

Čega nam je pomanjkalo u družtvenom životu?

U naše vrieme, koje se rado ponosi napredkom u pari na vodi i na kopnu — parobrodi i željeznicami, munjevinom u brzojavih, slobodnimi ideami u komešanju i prevratih kvareći, stari a zavodeći novi red u veliko, u istoj spoljašnjoj naobraženosti zamašnim širenjem i razprostiranjem namišljene prosvjete, u materialnom blagostanju svimi sredstvi izumljenja, pronašastja, novoga izhitrenja na polju mekanike, lučbe, prirodoslovja itd. — u naše vrieme, rekoh, mogao bi čovjek zaista pomisliti, da liepo i krasno napredujemo u svemu, što donosi sreću i blagostanje to napose pojedinih ljudih, to u obće cielih narodah, cieloga roda čovječanskoga.

Nješto je ipak, čega nam je pomanjkalo u družtvenom našem životu, i to nješto tako je važno, izredno i zamašno, da nam to sav ostali napredak nikako nemože nadomjestiti i nadoknaditi. Kad bi se dalo uspievati samo gore navedenimi sredstvi, i kad bi mogli biti bez onoga, što nam je pomanjkalo, nebi se morali tužiti na zla i skupa vremena, na hladnost i mlitavost, na nehajstvo glede najvažnijih i najsvetijih stvarih; nebi bilo napadanja na sv. mater crkvu; nebi se prolievala potokom bratinska krv u nepravednom ratu, kakav sad biesni u Italiji; nebi bilo u obće tako malo pouzdanja i vjernosti; nebi se trebalo plašiti neizvjestne kobne i tmaste budućnosti.

To, čega nam je ponestalo u naše vrieme — ljubav je prama Bogu.

Znam, nasmješili bi se porugljivo njekoji ljudi, kad bi ovo čitali; ali takovi, koji bi se mogli narugati ovomu, što tvrdim, težko da će ovo i čitati, premda bi njim i svim bilo hasnovito, kad bi malko svrnuli pozornost svoju na grdnu ranu našega vieka, koja, ako se neizvida, nećemo steć nikada poželjeni, pravi mir i napredak.

A šta je i kakva je ta ljubav?

Ova je čudnovata i sveta, i ista smrt pokazuje se liepom i milom u njezinoj svjetlosti. Ali kako je liepo i sladko ljubiti Boga, hvata me tuga pišući o tom. I bilo bi možebit bolje, da se toga okanim, i da molim Boga za tu svetu, uzvišenu ljubav. Da ti se, štovani čitatelju, pokaže u sladjanom sanku nebeska, preobražena slika Dieve Bogorodice, ili kad vidiš sijati žarko sunce na vedrom, nebeskom svodu u krasno proljetje, i da bi ti se dale sve moguće boje, i zahtievalo, da naslikaš Djevicu Mariju ili žarko sunce: nebi-li malaksajuć poplašen rekao: neumijem, neznam! Tako mislim o toj ljubavi, zato budi zadovoljan kukavnom slikarijom.

Ljubav ta nesastoji se u brindajućem uzdisanju i prežimanju krotkarenja i toožnje pobožnosti; nesastoji se u namišljenosti njekih ljudih, kojim su usta puna ljubavi i poniznosti i smirenosti, a srdce puno oholosti i mržnje; koji govore o tom rado, kako nose svoga Spasitelja u srdcu, a ipak klanjaju se u svom srdcu samo sebi i ližu svoju namišljenu kriepost. Ako tko ljubi Boga pravo, i sija mu u srdcu ljubav prama Boga kao sjajna zviezda zornica, stoji mu pomisao na Boga kao sveti angjeo rano u zoru kod postelje, i čeka, dok se probudiš čovječe, da ti pozdravi dušu i poljubi te cjelovom ozbiljnim i plemenitim. I od toga cjelova, od te pomisli na Boga u rano jutro tako ti se razblaži duša, da bi mahom kleknuv u postelji poklonio se i pomolio Bogu, i zahvalio mu se, kao da te je stvorio onaj čas iz ništa, da živiš, kao Adam ustavši izza prvoga svoga sna s iskrom Božjega duha u prsima.

Kad ustaneš po tom, nepoznaješ uzvišenijega posla, nego moliti se onomu, koj ti je okriepio

Digitized by Google

na novo sankom tielo i dušu, i koj ti poklanja novi danak. I jerbo si rada biti Božji posve i sav, pitaš kao što valjan službenik pita svoga gospodara: Gospodine, šta hoćeš da radim sada? I evo, ako pitaš iskreno i dragovoljno tako, odgovara ti Gospodin jasno i točno tvojom sviesti, pada ti na um, šta valja činiti. Buduć ti gori plam ljubavi čiste u duši prama Bogu, zato ti i nije težko držati Božje zapoviedi, i činiti sve pred licem njegovim, što mu je ugodno; izpunjuješ Božju volju na zemlji onako radostno, kako ju izpunjuju angjeli na nebu. Zaista, u kom plamti silno Božja ljubav, taj govori, kao što govorahu mnogi Božji ugodnici: „Da stoji uz mene grieh sjedne strane, a pakao s druge, i da bi morao birati izmedju njih, volio bi se strovaliti u pakao, nego uvriediti Boga hotimice.“ To će reći drugimi riečmi: tko ljubi Boga pravo i istinito, tomu je Bog sve, i taj bi držao Božje zapoviedi i onda, kad nebi bilo ni neba ni pakla. On govori iz dna srdca i duše: Bože moj i sve dobro moje! i kad govori tako, probija mu dušu oganj slasti i miline, kao što prolazi zraka svjetlosti kroz čisto staklo i kroz ledac (kristal).

Tko ljubi Boga, nije lakom, nije varalica, nije laža, nije bludnik ni proždrlica; nehvasta se, nesrdi i nejedi, neljuti se i negnjevi. I onaj, koj ljubi Boga, ostaje dàkako čovjek, i posrne svaki čas; ali njegovi griesi nalik su dahu ustah na čistom, sjajnom nadu (čeliku), kad tko hukne na njega; za čas pomagli se čelik, ali nestane brzo magle i nemože se ohrdjati nado. Tako grieši i takav čovjek iz slabosti, iz prenaglenja i nesmišljenosti; ali negrieši nikad težko, van smrtno samo za čas, i po tom kaje se gorko. Zato mu se često zamagli i pomuti duša, ali brzo se i krepko kajući spotaknjen ognjem čiste ljubavi očisti se, razvedri i neostavlja na sebi kalje i ljage.

Sladko je i ugodno živiti ljubeći Boga. Kao blagi angjeli trepte i prše poput blaga povjetarca proljetnoga okolo čovjeka ljubećeg Boga svagdje krotke pomisli, i on misli o Bogu, a Bog nikad nezaboravlja na njega. Sad si predstavlja Otca ljubavi ljubka i mila, sad ozbiljna; sad ga Bog opominje, sad tješi liepo i sveto svagdje i svagda.

Kako rado i veselo sluša Božju rieč! koliko putah opominje na Boga svoje diete i uči ga počitovati, bojati se i ljubiti Boga; i kad se moli Bogu s djecom, kako je pobožan, kako preobražena lica!

Dàkako imade svaka ljubav na zemlji svoj žalac; ali bol čiste ljubavi je plemenita i božanska. Kad vidiš, da preziraju drugi Boga, zlo govore i čine, nećeš grditi svjetsku bezbožnost; ali te tišti i boli srdce i duša, i ako je moguće, moliš i ponukuješ, odgovaraš i odvratjaš tugujući, i plače ti duša u sebi i vapije k nebu: „Pridji kraljestvo tvoje!“

Nego imadeš i mnogo radosti i veliku utjehu ljubeći Boga.

Ako ti pokloni Bog kakvu sreću, kakvo najmanje veselje, to ti se ukazuje milo i ljubko; jerbo se raduješ više nad Bogom, nego nad dobrom. Sjedeći n. p. pri objedu, nije ti zato sladko jelo, što je skuvano i začinjeno dobro, a uz to imaš komad mekana kruha; nego to ti je pravi začin, kad se sjetiš: „to mi je opet poklonio Bog, da mi pokaže svaki dan očevidno, da se brine za mene i voli me kao čedo svoje.“ Sakrivena je Božja ljubav u jelu i pilu, i prozire, ako samo nije tko sliep kod očiuh.

I nebojiš se, neplašiš ništa, kad divane ljudi o vrućici, o gladnoj godini, o ubojstvu i požaru, i o ratu. Ako i nisi možebit čitao u bibliji, ili si čitao, pak zaboravio, znaš, da su: „izbrojeni svi vlasi na glavi našoj,“ i „onim je sve na dobro, koji ljube Boga.“ Snadje-li te zaista nevolja i nužda, to si ipak u stanju i plačući i proljevajući najgroznije suze zahvaljivati Bogu, osvjedočen podpuno u duši, da Bog misli dobro s tobom, ako ti šalje i nevolju, protivštinu, žalost, biedu, jad, tugu, gorkost i čemer, patnju i bol. Kako je govorio Job prosto i mirnom dušom, kad mu javiše, da su mu ugrabljene čorde, pokradena stada, zaplienjeni magarci i mazge, da mu se srušila kuća nad glavom njegove djece, i djeca sva poginula: „Bog je dao, Bog je uzeo, blagoslovljeno ime Gospodnje.“

Dakle nastojmo brižljivo, da čista ljubav prama Boga, poleg nauke evangjeoske: „Ljubi Gospodina Boga svoga iz svega srdca svoga, iz sve duše svoje, iz sve pameti i krieposti (snage) svoje; a bližnjega svoga kao sam sebe“ — oživi u nas, da ona zavladà srdci i dušami našimi; pak će nam sve napredovanje dobe naše biti probitačno i služiti nam na sreću vremenitu i vjekovitu; nestat će oholosti života, nevjerstva, zlobe, pizme, mržnje, prevare, zubludah, nepovjerenja i drugih takovih zalah, od kojih nemilo i ljuto patimo u naše doba tobožnje prosvjete i napredka. I crkva nam naša sveta trpi nasilje i napadanje veliko, koje se odbiti dade živom vjerom, ukorenjenom u čistoj ljubavi prama Bogu. Vjera je mrtva bez dobrih dielah, a dobra djela proizticu samo iz čiste ljubavi.

Ako vidimo malo plodovah dobrih dielah, to je uzrok, što je presahnuo vrutak prave ljubavi u mnogih srdcih.

Digitized by Google

Traži sviet u naše vrieme slobodu, a ostaje u robstvu svojih i tudjih strastih. Držimo se ljubavi čiste, pak ćemo biti prosti, slobodni, srećni i blagopolučni!

U Zemunu u Studenom 1860.

Mijat Stojanović.

Što bi bilo od papinstva, da postane francezkom narodnom svojinom?

Da to bude, neima dvojbe da je careva volja, i da je to misao napoleonska. Ali kakve bi tomu bile posljedice? Evo odgovora u „Historisch-politische Blätter“: Francezki car samovoljac zna dobro, kolika je u ovom po svem svietu razprostrtom zavodu duhovna moć, pa bi si ju i rad pritegnuti pod svoje žezlo, baš zato, što obstoji i djeluje u svakom narodu: vladar francezki rad bi, da mu sudbina katoličke crkve bude u rukuh. On bi rad bio katolikom to, što je ruski car iztočnjakom, pače i više: najmožniji i prvi gospodar kršćanstva, nu ne kakov bijaše rimski car u srednjem vieku. Bijaše vrieme, kad su crkva i država, papa i car uzpored bili prve oblasti na svietu, oba nezavisna, ali opet oba složna. U naše vrieme imao bi papa postati njekim visokim činovnikom u francezkom carstvu, i sa svojim dvorom duhovnim državnim knezom; a da to bude, nesmie više da sam bude svoj zemaljski gospodar, crkva nesmie više da ima zemlju za pravu svoju baštinu. Kad ona propane, tad samo može car vrhovnu crkvinu glavu podvrći svojoj vlasti. Da papa sve i ostane u Rimu, i taj vječni grad ostane njegov, bio bi medju ljuta dva neprijatelja, te morao tražiti zaštitu od drugud: a u koga opet, ako ne u francezkoga cara? Rim je sad blizu Pariza; nevodi sad onamo put preko alpah: francezki se brodovi šeću pred Cività-vecchiom, pa što na njih dojde, ide u Rim po željeznici. Zaštita je po njeki način podložnost, pa da se sve po imenu i ostavi papi nezavisnost, podložnost bi bila gotova: zatro bi se svaki biljeg samostalnosti i prikratila papi moć, makar se i nepreselio u Francezku; kardinali imenovali bi se po uplivu Francezke, a izbor pape bio bi s vremenom tašta forma, pa bi se i ta naskoro tako iztrošila, da bi malo do toga stalo, bila ona ili nebila.

Rovari i njihovi ortaci, kratkovidi protestanti i njihovi sljedbenici varaju se jako, ako misle, da će se propašću crkvene države i poniženjem pape katolička vjera raztrgati; varaju se ljuto, ako misle, da će se družtvo po svem svietu razgranjeno razpasti na narodne ili državne crkve. Baš sam francezki samovoljac branio bi, da se nerazpadne to družtvo, komu je moć u jednoći i slozi. Da katolička crkva postane francezkim državnim zavodom, nebi čovjek ni s daleka pomislio, koliku bi stekla moć: jer bi tad za njom stalo pó miliona vojske. Tu se nebi imenovao ni jedan biskup bez careve dozvole, katolički svećenici po svem svietu zavisili bi o njem; tu bi se sklapali posve drugi konkordati, ako bi mu se još i svidjelo, da njegova moć zavisi o uvjetih. Papin breve bio bi zapovied silne, a nipošto samo duhovne oblasti. Dopusti-li tad samovoljac komu od vladarah, da ima kakvu vlast u crkvenih stvarih, to bi bila samo za vrieme, te budući pod njegovom vrhovnošću, rabila bi se po njegovoj volji i na njegovu korist. Što ljudi od napredka i tako zvani državnici po manjih dvorovih govorahu do sada proti pačanju tudjega vladara u poslove njihove države, to bi sad postalo strašnom istinom, te bi ju protestanti većinom čemerno okusili, čim bi samovoljcu omrznuli oni i njihova uredba. Sve druge vikače ušutkao bi car na brzo, i malo bi mu zadali brige; jer oni bi prvi pali pred strašnoga gosu, te slušali zapoviedi i molili milost. Za svoju domaću samostalnost mogli bi sé boriti samo oni ljudi, koji se pod imenom ultramontanacah izlažu i uku i neuku, uglednu i neuglednu puku na ruglo i sramotu.

Prestane-li crkvena država, tad će morati katolici skrbiti, da svojom daćom drže crkvenu vladu; a ta daća neće biti dobrovoljan dar. Daća ova, veli se, ima se opredieliti, te pobirati od državah po broju katolikah, ne od pojedinih ljudih; a sva Europa imala bi se na skupštini dogovoriti te opredieliti i daću i položaj crkve prema državi, budi obćenito za sve, budi napose.

Čudno je, da se sad u ovo vrieme i u ovih stvarih radi i govori o ugovoru, do koga se sad nedrži ništa. Kraljestvo obijuh Sicilijah, papinska država i talijanske vojvodine biše na svečan način potvrdjene i osigurane europejskimi ugovori; pa sad, gdje su kralj i vojvode prognani, gdje misle ukinuti crkvenu državu, da ugovor s prevratom i samovoljom osiguraju crkvi samostalnost po svem svietu? „Al druge države plaćanjem daće za crkvenu vladu dobivaju priliku, da i one pokažu upliv u crkvenu upravu, pa tim zauzmu ugovoreno mjesto. One plaćanje daće mogu ili uzkratiti, ili ju privezati na pogodbe.“ Morao bi da bude prostak, koj nebi uvidio, da je ovaj prigovor smiešan; jer da francezki samovoljac i neima snage, da prisili manje države na ono, što njemu treba, to on, gdje bi se radilo o tolikoj koristi, nebi žalio ni milionah, a opet bi imao vazda sredstvo, da u velikih državah takvimi prepirkami i crkve-

Digitized by Google

nimi razprami zametne smutnje, a tim i njih stegne i oslabi.

Misao, kako bi francezki gospodar zapoviedao duhovnim i stvarnim dobrom narodah, nije se rodila u meni; Napoleon I. iznese ju razgovetno u svojih spisih; a što sam misao sdruženja papinstva sa samosiljem u Francezkoj dotjerao do njezina kraja, bilo je posve naravnim sudom i po pravici. Netreba ništa pretjeravati na dokaz istine, da će ukinućem papinske države Europom zavladati strahovita samosilna ruka. Rimsko-katolička crkva sačuvà tisuću godinah duhovnu slobodu od svjetovne oblasti, ona pribavi robovom ljudsku čast, ona uvede kršćanski nauk u javne poslove, te utvrdi prave medjunarodne pravice. Ogromno ovo družtvo, da se spoji s vladom koje druge silne države, bilo bi državi svojom silnom ćudorednom oblašću od ogromne pomoći, kojom bi se ona služila, da postigne svoje svrhe, i ovršiva joj se volja. Nu te koristi bile bi tad samo po licu onakove, kakove bijahu prije, a po naravi i veličini nipošto; svaka crkvena razpra bila bi povodom državnomu razdoru; a svaki državni razdor mogao bi se u crkvenu razmiricu, u stvar crkvenu okrenuti. Papa bi bio kamo jači, nego bijahu pape u srednjem vieku; nu pravi papa bio bi francezki car.

Dopisi.

† **Iz Senja** dne 19. Prosinca. Kadno izabrano kolo narodnjakah dalmatinskih pred njekoliko vremena uzpisa i razasla poziv na domorodno občinstvo o svetkovanju stogodišnjice Kačićeve, tko bi bio rekao, da imade upravo ovo svetkovanje pasti u vrieme banskoga dogovora, gdje se na divanu za preporodjenje naše mile domovine sastaše najotmenija lica naša, pače gdje jedan od prvih velikanah predade banu u ruke darovnicu vrhu 50.000 st. za utemeljenje akademije znanostih! Pa glè, je-li slučajno, je-li, što mi je vjerovatnije, po nedokučivih tajnah providnosti Božje, upravo tako ti se sgodi. Al ne samo u kršnoj Dalmaciji, već u svih krajevih, gdje dično slavsko ime još ne samo po glasu, nego i u istini duha žive, odzovnù se tim radostnije jeka slavospjevah Kačićevih na poziv bratje Dalmatinacah, što upravo sada veće nego igda rek bi da je dozrela u narodnom ponosu želja, da se jedared oživotvori ono, za čim su predji naši toli uzdisali, a mi sami ko ozebó sunce izgledali, — da se sjedine i u jedno tielo stope one bar tri grane velikoga stabla jugoslavenskoga, koje i u naslovu pod imenom „trojedne kraljevine“ sgodovnica sdružene pridržà.

Ove i druge pune sladke nade misli obilažahu po našem od drevne starine skroz narodnom gradiću, čim se više približavaše slavni oni dan znamenite uspomene od 13. Prosinca, u kojem naš O. Andrija veliki duh svoj predadè u ruke otcu nebeskomu; na koj dan bijaše urečeno u pozivu uspomeno svetkovanje, kada bje i ovršavano po prestolnih gradovih. Kod nas, pošto hotijasmo u ovom poslu prvenstvo pripustiti našim gradom načeonikom, i pošto veliki i čestiti dni svetkovinah protezati se običaju kroz osminu, zaključi kolo njekojih naših domorodacah, koji se svojski zauzeše za proslavljenje ove godišnjice, da se ovrši ista pod osminom. Istom bijaše dogovoreno, i urečen dan jedan medju osminom, izajde odbor na to odaslani pred preuzvišeno lice miloga našega nadpastira barona Mirka Ožegovića, za prijaviti mu smjerno ovu narodnu želju, i umoliti za blagovoljno Njegovo dopuštenje; na što on sa svom prijaznosti narodnoga svoga uzhita tim sklonijim se prikaže, što u njem vjekuje čisto klilo stare hrvatštine, i što je O. Andrija za njegovu slavnu obitelj zaslugah si stekao, buduć je na glasu junaka Luku Ožegovića dva puta opjevao.

Po dobivenom dopuščenju nj. preuzvišenosti postara se odbor, da se uredi svečanost, što se bolje može. Tako i bje: sve se priredjivaše na dobu i po prepisu crkvenih pravilah, da osobito crkveno pienje i služba Božja dolikuje toli slavnoj uspomeni prvoga našega narodnoga pjesnika, koga ne samo ime, nego duh i slava i pjesme u narodu našem živiti budu do vieka. Radi toga pozivi se sastave, ali ne službeni, nego sasvim narodni, i od strane domorodnoga odbora razašilju, pozivajuć občinstvo svih stališah, neka bi svak dobre volje prihvatio se u kolo toli čestito; na što ti oni, kao da se dogovoriše jednim duhom odazvat se, na urečenu dobu, kao što radostni ugledasmo danas, u deset satih sakupe se u stolnu crkvu, gdje preč. gosp. Frane Crnogorčević, veliki predstavnik stolnoga kaptola, odpjeva svečanu službu Božju. Po dovršenoj službi proslovi krasno slovo, puno duha i nabožnoga i narodnoga, veleč. gosp. Ive Illaušek, kateketa ovdašnje višje gimnazije, kojim svekolike nazočne duboko ganu, i na ljubav domovine potaknu primjerom slavnoga našega Kačića, koga nam u dvie strane predoči kao pravoga svećenika i kao pravoga domoljuba. Na koncu govora dodà liepu opomenu učećoj se mladeži, neka bi i ona u mladjane godine, nasljedjuć primjer Kačićev, uzgajala i razvijala svojstva duha svoga, za da u odrasloj dobi uzmogne biti domovini ono, što joj bijaše neumrli naš Kačić-Miošić. Po dokončanom govoru, dok nas još sve obuzimahu nabožno-narodna čuvstva, odpjevane su zadušne molitve dolje kod odra, na kom uz mnogobrojne svjetiljke blistahu se narodni grbovi, a na vrhu, uz kalež i druga znamenja duhovne časti, od domorodnih rukuh krasno savijeni lovor-vienac ležaše, kao da čeka dan uzkrišenja, za okrunit ono vedro čelo, koje mnogi znoj pokvasi, dok sabra onolike kitice, koje sastavljene trudom i neumornom brigom pod imenom „Ugodni razgovor naroda Slovinskoga“ predade na vječnu uspomenu milomu svomu rodu, da ga njeguje, i iz njega crpi zdravu hranu na-

Digitized by Google

rodnoga života i sladkih uspomenah dične svoje prošlosti. — S otim nam dospi crkvena slavnost. Sdvorna bila bi se držala u bielih dvorih nj. preuzvišenosti, da srieda četverih vremenah u Prišastju gospodnjem na put nestade.

Ej! Kačiću pokojna ti duša!
Vrlo si nas liepo milovao.
Nek se i u nas kriepost Tvoja kuša!
Jak Te rod Tvoj čestno njegovao! —

Iz Moravske 23. Studenoga 1860. Danas obslužismo svetkovinu pape i mučenika sv. Klementa. Na 30. Siečnja buduće godine 1861. biti će upravo tisuća godinah, kako je častno tielo ovoga svetca u Krimu našasto, i kako ga naši apoštoli Cyrill i Method sobom po Bugarskoj i Moravskoj ponašahu. Važna je to godovina svakomu pravomu kršćaninu, a na pose Slavjanu; poletimo dakle duhom na njegov grob, te spomenimo se zahvalno njegovih zaslugah.

Sveti Klement pridjevkom „Rimljanin“ rodi se u Rimu, i od apoštolskih svetih otacah najstariji je on. Bijaše vjeran učenik i pratioc apoštolskih poglavicah sv. Petra i Pavla, a osobito bi pratio sv. Pavla, te ga zato ov i spominje u poslanici na Filipljane 4, 3. Pavao mogaše najbolje znati i reći o Klementu, da-li mu je ime zapisano u knjigu života; jer ga dobro poznavaše, kakve je tvrde vjere i liepih kriepostih. To mu svjedoči i samo ime „Clemens“ — mili, blagi, dobri. Za onda, kad je kršćanstvo tek pupalo, papa i mučenik bijaše nerazlučivo: postati ćeš papa, reklo bi to, što i biti ćeš mučenikom te proliti krv. Njega zaredi u biskupa glavom sv. Petar, a kašnje izza njega posta on i papom — u Rimu, gdje bijaše krotkoj janjadi ukrotiti i pripitomiti biesnu zvjerad. Neplaši se Klement, pače čezne za mukami, da steče mučenički vienac; kano dobar pastir čuva on stado, te je spreman zanj založiti svoju glavu. Slovom i tvorom kriepi on mlade kršćane u vjeri, bodri jih na stalnost; jer grozovite bijahu muke, što vjerna kršćana čekahu od poganah. Da se nezaborave hrabri junaci Isusovi, već jim se imena zapišu i spominju do vieka, razdieli Klement široki Rim na sedam stranah, a u svakoj stavi čovjeka, da zapiše ime, život i muku poginuloga mučenika. Tako nastaše Acta Martyrum, koja se kašnje na kršćanskih sastancih čitahu. Šteta, što za progona Diokleeijanova propade množina takovih sbirkah. Ravnajuć Klement crkvu puče mu glas po Rimu, kakov je to svetac i mudrac, te bi k njemu grnuli pogani jedan za drugim, da se pokrste; a medju njimi dojde i sestra careva Flavia Domitilla. On bi opet naučao svakom prilikom i ustmeno i pismeno, a pisao je i Korintjanom liepo pismo, koje se i sad vrlo cieni. Po mom sudu željeti je jako, da bi se stara umna pisma apoštolskih otacah marljivije prevraćala i štila, a otvorila i puku u njegovu jeziku; jer kršćansko srdce, obazre-li se na crkvene starine, mora da uzplamti ljubavlju i štovanjem. U nas Moravacah najde se čovjek, neumrli Franjo Sušil, te izdade apoštolske otce u českom jeziku, na čemu mu od svakoga Moravca do neba bila hvala. Vriedni taj i štovani muž, učitelj novoga zakona u brnskom bogoslovju, sprema jur za tisućoljetnicu sv. Klementa, našega zavjetnika, treći izdatak istih spisah; i za to mu Bog blagoslovio neumorni trud i živio ga dug viek. Moravci se pravom ponose, što jim je on zemljak, a mi se mladji svećenici pravom hvalimo, da smo njega imali za učitelja.

U prva vremena sastajali bi se kršćani na službu Božju u katakombah ili prokopinah, nesmijući se ni kazati po bielom danu; i sbog toga bi jim se pogani rugali, da su „krtice.“ — Velcumni stožernik Wiseman narisao je težke muke prastare crkve u Rimu u svojem djelu: „Fabiola.“ (Družtvo sv. Cyrilla i Methoda u Brnu pribavi svojim članovom u českom prevodu i tu prekrasnu knjigu). Po navadi propoviedaše tako jednom i sv. Klement sabranomu puku; ali se tada zavuče medju kršćane i jedan poganin, rimski plemić imenom Sisinus, misleći, da će medju njimi naći i svoju ženu. Ali ga stiže kazna: Bog ga udari sljepotom, da nemogaše ni s mjesta. Doveden pred papu izpovjedi pogrešku i okaje, a papa mu izprosi od Boga opet vid.

Progledav Sisin obuze ga njeka pobožna čarobnost, kad zagleda svoga dobročinca, i umoli ga, neka bi ga obučio u kršćanskom nauku te pokrstio. Tako i bude: Sisin bijaše kašnje pobožan kršćanin, a vrlim životom predobi i potegnu za sobom množinu poganah. Ali gorljiva revnost Klementova i Sisinova dosljedno uzpiri nazlob, a on po navadi buknu u očit progon kršćanah. Car Trajan zapovjedi uhvatiti papu Klementa, i primorati, da se odrekne svete vjere; ali Klement, tvrd u vjeri kano stiena, neda se premamiti neprijateljem. Car ga zato progna u Krim u grad Korsin kraj Chersona, gdje se god. 1854. kršćani Francezi i Englezi za Turke pobiše s kršćenim Rusom. U ovom kraju življaše tada u progonu do 2000 kršćanah, robujući ondje radi svoje vjere. Ah, ali jim se ucvili srdce, videć, da za njimi u robstvo zapade doći i samu njihovu papi, i da će jim on glavom biti drug i dionik mukah. Vesela srdca i predana u volju Božju podnašaše Klement muke od neprijateljah, a svojim drugom u muci bijaše on otac i majka. Jednoga ljetnoga dana na vrućem sunčanom žaru i zapali, a u težku poslu malo što kršćani neskapaše od žedje, neimajući ni od kuda kapi vode; ali sv. Klement klekne i pomoli se Višnjemu, neka izbavi nevoljnike od očite smrti. On u molitvi još, a na brdašcu više njega pokaže se janje, gdje nožicom kopa zemlju, a iz jamice izkopane probi hladno vrelo. Čudo oto zanese gledaoce tako, da je više poganah s mjesta povjerovalo u Isusa. Žrtci kumirovci poboje se tad za kruh, pa tuže Klementa tja na cara u Rim; a on zapovjedi svomu namjestniku Ausidianu, da povede iztragu. Pogodio baš vuka, da sudi janjcem: Ausidian, kršćanski krvopija, dade svezati Klementa, pa s njim na brod, a s broda s težkim

Digitized by Google

sidrom o vratu mu u bezdano more — upravo na 23. Studenoga 101. Kršćani gledajući s kraja moljahu Boga, neka nepripusti, da častno tielo njihova pape po zlu projde; i nut! tek što pogani odmaknuše s mjesta, spade more za 3000 korakah, a na onom mjestu, gdje Klemens zaroni u vodu, ukaza se crkvica od mramora. Kad onamo čuda gledat, najdu u crkvici mrtvo tielo sv. mučenika! Tudier prebivaše svetac sve do god. 760., kadno moravski Rastislav izprosi od grčkoga cara braću Cyrilla i Methoda, i oni se zaputiše na Velehrad, da naše predje obrnu i pokrste. Kako je znano, krenuše prije u Crnomorske krajeve, da obrate Bugare i Kozare, i uzeše od onuda tielo sv. Klementa. Tomu će sada biti tisuća godinah na 30. Siečnja 1861. i po tom eto nam pred pragom jedne tisućoljetnice. Braća naši apoštoli, noseći svuda tielo svetčevo sobom, gradili bi mu na čast crkve i crkvice, služili vrhu njega svetu misu, i uz štovanje blažene Djevice i majke Marije ciepili Slavjanom, našim djedovom, u srdca i štovanje sv. Klementa. Sva trojica dakle jesu nam zavjetnici i dobročinci, pa jih od nas ide i čast. Što je slavjanskih zemaljah od prostranih za onda vaših hrvatskih medjah pa do na kraj silne ondašnje Moravske, a od ovuda do Rima, sve su blagoslovljene od stopah sv. Cyrilla i Methoda. Koliko opet bijaše veselje papi Adrianu II. i svemu puku, kad puče glas, da će dva brata Grka iz slavjanskih krajevah u Rim donieti tjelo sv. pape Klementa! Svećenstvo i puk izidoše jim na susret, te u svečanu provodu primiše sv. moći i metnuše u svetčevu crkvu, koja već prije njemu na čast bijaše u Rimu. Cyrill se nevrati više nikad iz Rima, već ga zakopaše u crkvi sv. Klementa. Dao Bog, da se do god. 1863. najdu moći sv. Klementa i Cyrilla. Vrlo nas obradova viest u vašem listu, kako se o tom radi; pa će morebit hotjeti sreća, da im izpod ruševine stare Klementove crkve za tisuću godinah iznesu sv. kosti na vidik.

A gdje je tebi grob, sv. Methode! otče naš i pastiru!? Pokaži nam ga, molimo te, da ti ga nakvasimo krvavimi suzami. — Neima dvojbe, da su naši pobožni predji svomu svetomu biskupu napravili liep grob i dostojan spomenik; ali što mu sada neznamo ni traga, nije naša krivnja, već je Božje pripuščenje. Magjari nam razoriše Velehrad, Taboriti tamošnji cistercitski samostan i crkvu, a prošli viek obrnu nam samostane i crkve u vojničke stanove i tamnice; pa nije ni čudo, što nam po takovih nesgodah nestade i traga biskupu Methodu. Preuzvišeni i visokoučeni gospodin biskup Strossmajer pripovjedi momu vrlomu prijatelju, g. Ignacu Wurmu, zaslužnomu slavjanskomu književniku i izdavaocu „Moravana“ u Brnu, kako se u Slavoniji priča za jedno mjesto: da je ondje zakopan moravski biskup sv. Method. Vele, da ga onamo donesoše misnici, kadno je u Moravsku bio provalio neprijatelj. Ako je tomu tako, tad je, mili Slavonci, u vas naš dragi kamen i zalog naše bratske ljubavi!

Miroslav Chmelićek.

Viestnik.

Iz Zagreba. Nepazeć na starost niti na studeno vrieme, izvolio je uzoriti gospodin kardinal i nadbiskup vjerno svoje stado obradovati, dočim je na Božić u prvostolnoj svojoj crkvi svečanu pred- i popodnevnu službu Božju glavom ovršio, a poslie mise u hrvatskoj propovjedi velebrojni svoga ljubljenoga nadpastira rado i pazljivo slušajući puk zdravom hranom duhovnoga nauka okriepio, napomenuv mu suprotivštine vojujuće crkve od postanka njezina do sada, i razloživ koristi odtud proiztičuće.

— Nastojanju njekih blagoutrobnih gospodjah našega grada podje i ljetos za rukom iz blagih prinesakah nakupiti i spremiti svakojakih koristnih i zabavnih stvarih, da se medju ovdašnju ubogu djecu kao božićni darovi porazdiele. Kao što prvašnjih, tako je i ljetos uzoriti g. kardinal i nadbiskup u tu svrhu znatnu novčanu svotu pokloniti i veliku svoju dvoranu ustupiti izvolio, u kojoj ukusno i na božićnu urešenoj svi ti darovi bijahu ponamješćeni i medju 82 mlada nadarenika razdieljeni. Djelitba ovršena je na Božić u večer, a bijaše uzveličena nazočnostju nj. uzoritosti i više ostale odlične gospode i gospodjah. Prečastni gosp. kanonik pobočnik Franjo Gašparić oslovio je prije razdieljivanja prisutne hrvatskom besjedom, razloživ liepo postanak i znamenovanje božićnjakah, jaslicah i božićnih darovah, a na dječicu upravio primjerenih djetinjoj dobi opomenah i naputakah. Obćenito udivljenje pobudi tom prilikom nejačka djevojčica, koja se je u ime svoje male družbe glasno, razgovetno, odvažno i za čudo vjernom pameti nj. uzoritosti i ostalim dobročiniteljem i dobročiniteljicam hrvatskom besjedom zahvalila.

— Koliko doznajemo iz novinah, stogodišnjica Kačićeva proslavljena je svečanim načinom i crkvenom službom osim Zagreba, Karlovca i Senja, o čem je posebna izvješća priobćio naš list, jošte na Rieci, u Varaždinu, u Djakovu, u Zadru i Beču.

Iz Slezke. Da se doskoči opakomu uplivu novinarstva, opet je u nadbiskupiji vratislavskoj, poimence pako u Vratislavi, nastojanjem njekoliko dubovnikah uvedeno u život od sedam godinah zapušteno „katoličko družtvo.“ Svakoga utorka u večer sakupljaju se katolici (i ina vjeroizpoviedanja imadu pristup) u dvorani u tu svrhu najmljenoj. Mužkarci plaćaju svaki put 6 grošah, a ženskinje polovinu ulaznine, kojom se plaća najmovina. Svrha ovoga družtva jest: poučat ustmeno katolike o stanju crkve, branit vjernike proti uplivu opakoga novinarstva, priobćivat im viesti osobito o Talijanskoj; u kratko pobudjivat sve, što je katoličko, a priečit, da se neširi laž. Svaki mužkarac ima pravo govorit, te je to kano kakova katolička skupština.

Iz Rima Bog, koj svoju crkvu nikad nezapušta, pruža očevidno pomoć svomu namjestniku i namiruje njegove potrebe; dobrovoljni prinesci vjernikah, dolazeć sa svih stranah u Rim, čine sv. otcu snosnijim kruti po-

Digitized by Google

ložaj, u koj ga rinu zločinstvo Cavoura, pobune Talijanah i nehajstvo Europe. Obćeniti naš otac živi sada od milostinje, i to je stanje, kakovo prosvietljeni i bogabojazni devetnaesti viek pripravi namjestniku Isusovu, to je nagrada, koju pruža Italija nasljedniku Aleksandra VI., Julia II. i Lava X., kada mu veli: „Odlazi s Bogom, niti za te, niti za Boga neima mjesta u našoj slobodi.“

Iz Amerike stigao je nedavna, kako se piše, milion dolarah, iz Španjolske više milionah realah Petrova novčića. Bezimeni njeki Španjolac poslao je sv. otcu 35.000 škudah. I car ruski, kažu, ponudio je sv. otcu tri miliona rubaljah kroz grofa Nesselroda, u to ime u Rim poslanoga; no Pio IX. da je odgovorio, da nemože uzeti na se dužnost zahvalnosti napram vladaru, koj katoličku crkvu progoni u svojoj carevini.

— Znano je već širom, kako je Viktor Emanuel učinio ponudu papi. Vatikan naime neka bi ostao papi, i k tomu još milion škudah na godinu plaće, a 36 kardinalom 10,000 škudah, i da će biti svi senatori. Ali su to pusti glasovi; samo je to sigurno, da papa niti hoće niti može da popusti, ma ga odmah odveli u sužanjstvo.

— Vojnici papinske vojske, koji mjeseca Rujna bijahu u vatri, dobivaju sad na papinu zapovied medalje na uspomenu. Na obliču je prevaljen križ zaovit zmijom grizećom se za rep, a oko te oznake napis: Pro Petri Sede Pio IX. P. M. A. XV. Na paliču napis: Victoria quæ vincit mundum fides nostra. Medalja visi na vrpci papinskih bojah: crveno sa žutom i bielom prugom.

Iz Loretta. Biskup lorettanski i rekanatski izobćio je i zabranio misničku službu misnikom svete kuće, jer u istoj crkvi primiše Viktora Emanuela.

Iz Genove. Rugota je čuti, a kamo-li nebi bilo gledati, što je ugladjeni i glupi puk radio od papinskih zarobljenikah. Niemci i Švajcari pretrpiše najviše; jer bi se sve na njih izkalilo. Smradom, blatom, gnjilimi jabukami i narančami, smrdljivimi puževi i ribami nabacivali bi se razuzdanici na sužnje. Njeki gizdelin osmjeli se bez srdca dotle, da je jednoga ranjenika, nosećega ruku na rubcu, i blieda kano krpa turnuo kišobranom, te se onaj siromah od muke namah srušio. Okrutnost ova uzpali njekoga karabinaša tako, da je onoga zlotvora s konja udario šakom u glavu, te mu nabio šešir do nosa. Francezi prolažahu mirni, jer se je znalo, da častnici usidrena u luci francezkoga vojnoga broda neće trpiti, da jim tko vriedja zemljake. Vidih smiešan dogodjaj u hrpi od trideset do četrdeset zarobljenih Iracah. Englezki morski častnici biše jim podielili novacah, pa se momci živo opiše. Genovljanom liepo obučenim pohtije se s pijanimi ljudmi šale, pa počinu Irce sgadjati gnjilimi narančami. Englezka raja biesna od srdjbe navali na nje, i dok bi dlan o dlan, zakuka do pet i šest izprebitih gizdelinah. Ala bijaše liepo gledati, kako se gizdelini previjaju pod gvozdenimi irskimi šakami, a iznaknuv se bježe, svaki, kuda ga oči vode.

Iz Napulja. Nadbiskup iz Rossana razposla 14. Studenoga na svećenstvo okružnicu radi pučkoga glasovanja, te mu razloži i pokaza njegove posljedice. Ako moji svećenici, veli on, misle, da to pučko glasovanje neće huditi vjeri ni ćudoredju, budi prosto i njim pristati te reći „Jest!“ Ako-li pako misle protivno i boje se zla, svak se neka zauzme za svoju svetu dužnost, da čuva vjeru i ćudoredje, te bez straha rekne: „Ne!“ Plašljivice neka se radje u ništa nepaćaju itd. Ovo pismo bijaše dovoljan uzrok, da su nadbiskupa zatvorili u tamnicu.

Iz Pariza. Župnik sv. Mandaljene šalje u sviet u novinah „Monde“ i „Ami de la Réligion“ sliedeće na novine „Independance“ pisano pismo: „Pariz 17. Studenoga. Gospodine uredniče! Kako čujem, proglasili ste u svom jučeranjem listu, da sam ja jedan od one četvorice duhovnikah, koji nehtješe da podpišu poklonicu, koju povodom onim, što je kralj Viktor Emanuel provalio u papinsku državu, svetomu otcu posla parižko duhovničtvo. Zlo biste uputjeni moj gospodine! jer ja ne samo da sam ju podpisao, nego sam bio i kod njezina sastavka. Pa zar Vi vjerujete, da ima gdje svećenik, koj se nebi razžestio na onaj udarac, što je zapao svjetsku vladu papinu, i koj s papom nebi dielio težku žalost, koja mu u ovaj čes mori srdce? Imam čast i t. d. G. Deguerry, župnik sv. Mandaljene.“

— Maršal Pelissier, hrabri branioc pape u carevu vieću, čuje se, da nije zadovoljan s uvieti, pod kojimi bi imao ići za glavnoga namjestnika u Algir. Vele, da te časti neće ni primiti. Gospoja maršalica, viteška dobra katolikinja, vele, da je svojski zakratila svomu čovjeku odići iz Pariza, gdje ga silno treba, jer u vieću carevu ima i tako malo braniocah rimske stolice. Bila ovo istina ili nebilo, istina je ipak to: da je vojvodina Malakovska zivo pomagala caricu u obrani pape, i da je ona svoga vojvodu posve predobila, da bude za papu.

Iz Englezke Njeka bogata posjednica u Wales-u, dala je na glas svojim najamnikom: da ona na svojoj zemlji netrpi najamnika, ako nije anglikanske vjere. Veli naime: da joj neda duša, da propusti koje sredstvo, što je u nje na korist državne crkve. Istom prilikom brani se prigovoru, kao da bi ona premamljivala na vjeru ili silila čiju sviest: zakupnikom je, veli, prosto odići.

Iz Sjeverne Amerike. O gorljivosti katolikah u Novom Orleansu piše jedan amerikanski protestantski časopis ovo: „Kad već govorimo o vjerozakonskom pokretu u Novom Orleansu, nesmiemo da prešutimo radinost katoličke crkve. Ova crkva negospodari više cielu gradu, kano za francezke vlade; nu sukob s protestanti podtaknu ju, te je sad neobično oprezna i radina. Ne samo što stvori stolnih crkvah i crkvicah, nego još po prigradcih i svuda, kuda joj je prosto polje, diže ona silne sgrade i crkve, i to posve bez državne pomoći. Gdje joj uztreba sirotište, zaklonište ili učiona, digne ju

Digitized by Google

ona, pa jih ima dnevice više, koje se takme s državnimi. Ona drži sastanke za puk, da pouča u katoličkoj vjeri one, kojim se neće u crkvu, a na sastanke dojdu od znatiželjnosti. Njezini ženski misionari, milosrdne sestre, dvore po obćenitih bolnicah, a jedna je bolnica prava njihova. Da se ograde od protestantskih novinah i drugih spisovah, razprostiru katolici poviest, napredak i nauk svoje crkve u malenih spisovih, vatreno i jedro napisanih, te ih podadu svakomu bezplatne, tko samo zaište. U pohadjanju pojedinih obiteljih, u obučanju mladeži daleko su katolički duhovnici u marljivosti pred protestanti. Najveće kuće u gradu jesu vjerozakonski zavodi katoličke crkve, posvećeni obuci ili kršćanskoj ljubavi. U Jeffersohn-City otvorili su katolici sjemenište za svećenike, a vidjeti mu je već sad, da će biti glasovito. Do sada je ono ogromna sgrada na četiri kata; ali po osnovi sudeć ima to biti čitava četvorina. Neda se tajiti, da su katolici, osobito njihove ženske, privrženiji svojoj crkvi, nego protestanti svojoj. Svako jutro služi se sveta misa, a u crkvi ima uviek svieta; od uranka do pred podne ide puk nutar i van, što je protestantom na sramotu. Može se reći, da je Novi Orleans prostrano bojište medju katolici i protestanti: obje stranke uporavljaju na to sve sprave našega naprednoga vieka, što imalo djeluju na ljudski duh. Ostane-li tako, katolikom je morda sigurna pobjeda. Obje stranke uzmnažaju se naseljenici iz Europe i Sjeverne Amerike. Neima grada, gdje bi katolički svećenici od protivnikah manje imali napasti i prigovora, nego u Novom Orleansu; jer su svojim postupkom, ponašanjem i pobožnošću omiljeli i samim protestantom.“

Dična je to svjedočba za katolike u Novom Orleansu, jer je od protivnika. Mi dodajemo tomu: katolička vjera u ovom gradu poče se razvijati od godine 1815, za biskupa Dübourga u Orleansu. Treći izza njega sadanji nadbiskup divne je radinosti. U tom gradu ima uz svjetovne svećenike u poslu ježuvitah, lazaristah, redemptoristah, uršulinkah, gospojah presv. srdca, sestarah sv. križa, milosrdnicah, sestarah sv. Josipa i Providnosti.

* U Banjskoj Bistrici počeo je u Listopadu izlaziti novi češtinom pisani školski list: „Slovensky národný učitel.“ Izlazi svakih četrnaest danah na cielom tabaku, a izdaje i uredjuje ga Gj. Slota, učitelj bogoslovja. Ciena mu je poštom na cielu godinu 2 st. 40 nč.

* Bivši velikovaradinski biskup Bémer, koj je posliednjih deset godinah bio interniran u samostanu Neustiftu kod Briksena, dobio je od nj. veličanstva dopuštenje, da se smie u Ugarsku povratiti, kamo je već iz Neustifta krenuo.

Promjene u nadbiskupiji zagrebačkoj.

G. Pavao Friš, bivši župni upravljatelj u Novoj Gradiški, prenešen je kao takov u Bučje. — Premješteni su duh. pomoćnici: g. Gjuro Pavešić iz Stare Gradiške u Čvrstac; g. Blaž Mračić iz Križevca u Staru Gradišku; g. Janko Temšić iz Gjurgjevca u Križevac.

Dopisnica uredničtva.

G. *Gj. B.* u *B.* Zaiskani koledar neizlazi već od njekoliko godinah. — G. *M. Ch.* u *H.* Ponudu Vašu rado i zahvalno primamo. — G. *J. B.* u *Foj.* Primiste-li poslane Vam jošte 3. List. knjige? Poštarina iznosi 87 novč. Oglasite se. — G. *J. Š. pri sv. J. kod R.* Ostajete kod toga, da Vam se pošalju dva „Leptira?“ — G. *A. V.* u *W.* Glede naših knjigah možete se obratiti na knjigarnu Fr. Župana u Zagrebu. — G. *P. M.* u *B.* Platiste predplatninu za prošlu godinu, a nejavljate nam, bi-li Vam se list i nadalje pošiljao?

Poziv na predplatu

na XII. tečaj

Zagrebačkoga katoličkoga lista.

Primiče se kraju godina, a s njom dospjet će opet jedno godište ovomu listu. S mladim ljetom nastupit će on XII. tečaj, te poziva u svoje kolo sve dosadanje i nove zaštitnike i prijatelje. — „Katolički list“ može i smie otvorenim licem kazati, da, odkad postoji, i u tmasta vremena, nije pokrenuo vjerom ni kano katolički, ni kano hrvatski list. Tim mu je lakše obećati, da će, ako Bog dá, istim pravcem na istoj stazi, vjeran crkvi i narodu svomu, i nadalje stupati. Domovini našoj nastupilo je doba, kadno treba da svi njeni vjerni sinovi čvrstom voljom upru sve svoje sile, te svojski nastoje oko njenoga svestranoga dobra. I „Kat. list“ činit će to prema svomu djelokrugu glede najsvetijih i vjekovitih dobarah čovječjih. U to ime pozivamo jednovjerne i rodoljubne suplemenike naše, osobito domorodno naše svećenstvo, komu je ovaj list ponajbliže namienjen, da nam, kao dosad, tako i odsad u ovom s velikim troškom i s mnogimi tegobami skopčanom podhvatu budu u pomoć to predplatom, to perom svojim. Nalaže nam preugodna dužnost, da se ovom prilikom svoj onoj gospodi, koja su nas dosad svojimi članci i dopisi toli dragovoljno podupirala, izjavimo usrdnu i javnu zahvalu, te zajedno ih zamolimo, neka nam svoje bratinske pomoćnice ruke i u buduće neuzkrate.

Predplatnina „Zag. kat. listu“ ostaje dosadanja: za Zagreb bez poštanskoga opremanja na cielu godinu **5** stotinjakah, na pol godine **2** st. **50** nč.; za izvanjske naručnike, kojim se ima list pošiljati poštom, na cielu godinu **6** st. **30** nč., na pol godine **3** st. **15** nč. Izvan carevine austrijske na cielu godinu **9** st. **50** novč.

☞ Zajedno molimo one, koji svoje ovogodišnje predplatnine jošte namirili nisu, da nam s novom predplatom i stari dug dostaviti izvole.

Uredničtvo.

Urednik **Nikola Horvat.** Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google